ספרי׳ – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִּי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי:

המשך מזמור קיח בעמוד סח

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי

המשך מזמור קיט בעמוד סח

תחילת זמן קידוש לבנה יום חמישי בערב, ז׳ מנחם־אב, אך ״מנהג ישראל לקדש דווקא במוצאי תשעה באב״ (השנה, תשע״ט, ביום ראשון בערב, י׳ מנחם־אב)

(ממכתב מוצאי ת״ב ה׳תשד״מ שנדפס להלן בהמשך העמוד)

אגרות קודש

ב״ה, מוצאי ת״ב, יהפך בקרוב ממש (וכל הצומות) לששון
ולשמחה ולמועדים טובים,
יום רביעי פ׳ פנים בפנים דבר הוי׳ עמכם,
שנת ה׳תשד״מ. ברוקלין, נ.י.

תלמידים השלוחים-ישיבה גדולה קזבלנקה
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

המכ׳ והמצו״ב והערות התמימים ואנ״ש נתקבלו ות״ח.

ע״פ מנהג ישראל אשר תורה היא לקדש הלבנה **דוקא** במוצאי ט״ב,

ומפורש הטעם בכ״מ, כי בשו״ט היא כי ישראל והשכינה עתידין להתחדש כמותה, וגם כי במנחת ט״ב נולד המשיח,

הרי הזמ״ג לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל עניני תשובה והתומ״צ, שהן המבטלות סיבת הגלות, אשר (רק) מפני חטאינו גלינו מארצנו, ובהבטל הסיבה מיד (בטל המסובב – הגלות ו) הן נגאלין.

וכיון שגדול כח החלטות הנעשות בציבור – לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתועדות שמחה, שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועינים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד התורה והידור בקיום מצותי׳,

המשך בעמוד לו

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ..... ג

ג) מאמר ד"ה בלע המות לנצח
יום ג' פרשת דברים, ה' מנחם-אב, ה'תשכ"ה ..... ה

ד) מאמר ד"ה אלה הדברים
שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדחה), ה'תשכ"ה ..... יא

ה) שיחת יום ג' פרשת דברים,
ה' מנחם-אב ה'תשכ"ה ..... יז

ו) שיחת שבת פרשת דברים,
תשעה באב (נדחה), ה'תשכ"ה ..... כא

ז) משיחות שבת פרשת דברים,
שבת חזון ה'תש"נ ..... כט

ח) לקוטי-שיחות פרשת דברים כרך יט ..... לז

ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... מג

י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת דברים ..... מה

יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת דברים ..... מו

יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת דברים ..... עא

יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת דברים ..... עב

יד) לוח "היום יום" לשבוע פרשת דברים ..... פג

טו) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... פו

שיעורי רמב"ם

טז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת דברים ..... פט

יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת דברים ..... קמב

יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת דברים ..... קסב

יט) נביאים וכתובים
ירמיה פרק יח, קהלת פרק ז ..... קפג

כ) משניות – מסכת עבודה זרה
ביאור קהתי ..... קפה

כא) עין יעקב מסכת מגילה ..... קצא

כב) מסכת תמורה עם ביאורים
מדף טז עד דף כב ..... קצב

כג) מדרש רבה למגילת איכה ..... רכא

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... רל

כה) שולחן ערוך הלכות קריאת שמע
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ..... רלא

כו) לקוטי תורה לריח שמניך טובים וגו'
אדמו"ר הזקן ..... רלד

כז) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי ..... רלט

כח) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... רמא

כט) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... רמב

ל) קונטרס עץ החיים
אדמו"ר מוהרש"ב ..... רמב

לא) ספר המאמרים – ה"ש"ת
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רמג

לב) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רמז

לג) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רמח

לד) רמב"ם – הלכות בית הבחירה ..... רמט

לה) חומש לקריאה בציבור ..... רנא

לו) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רס

לז) ביאורים לפרקי אבות פרק ג ..... רסא

לח) לוח זמנים לשבוע פרשת דברים ..... רסב

לט) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד*. יום ג' פרשת דברים, ה' מנחם־אב**, ה'תשכ"ה

בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה הֲוָיָ׳ אֱלֹקִים דִּמְעָה מֵעַל כָּל פָּנִים[1], וּמְבָאֵר אַדְמו"ר מַהֲרַ"ש בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה[2], דְּזֶה שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה "בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח" הוּא לְפִי שֶׁאָז יִהְיֶה "וְאֶת[3] רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ". וְיוּבָן זֶה בְּהַקְּדִים הַטַּעַם דְּהַמְבוֹאָר בַּקְּרָא (דִּלְקַמָּן) שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת נַעֲשָׂה מִיתָה בָּעוֹלָם, הַיְנוּ שֶׁמִּיתָה וְחֵטְא עֵץ הַדַּעַת שַׁיָּכִים זֶה לָזֶה. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה תַּעֲרוּבוֹת טוֹב־וָרָע[4]. דִּמְצִיאוּת הָרַע הָיָה מוּבְדָּל מֵהַטּוֹב, וְכַיָּדוּעַ[5] שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה מְדוֹר הַקְּלִיפּוֹת לְמַטָּה מֵהָעוֹלָמוֹת דִּקְדוּשָׁה, וְעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה תַּעֲרוּבוֹת טוֹב־וָרָע (בְּכָל הָעוֹלָם[6]), שֶׁהָרַע מְעוֹרָב בַּטּוֹב וְהַטּוֹב בָּרַע, וְעַד אֲשֶׁר אֵין טוֹב בְּלֹא רַע, וְאֵין רַע בְּלֹא טוֹב[7]. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[8] וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעוֹלָם, דִּלְכְאוֹרָה, הֲרֵי בְּרִיאַת הָאָדָם (מִלְּכַתְּחִלָּה) הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה חַי לְעוֹלָם, וְהַטַּעַם עַל זֶה שֶׁנִּצְטַוָּה שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל מֵעֵץ־הַדַּעַת הוּא בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] וּמֵעֵץ הַדַּעַת גו׳ לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת

ביאור בדרך אפשר

על ימות המשיח העתידים לבוא, אומר הנביא ישעיה: **בִּלַּע** הכרית, ביטל הקדוש־ברוך־הוא את **הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה הֲוָיָ׳ אֱלֹקִים דִּמְעָה מֵעַל כָּל פָּנִים**[1], **וּמְבָאֵר אַדְמו"ר מַהֲרַ"ש** רבי שמואל, הרביעי בשושלת אדמו"רי חב"ד **בְּמַאֲמָרוֹ** במאמר חסידות שלו **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק **הַזֶּה**[2], **דְּזֶה שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא** בימות המשיח **יִהְיֶה "בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח"** המוות יתבטל לחלוטין **הוּא לְפִי שֶׁאָז** באותו הזמן **יִהְיֶה** הקיום של היעוד הנבואי **"וְאֶת**[3] **רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ"** וכיוון שלא תהיה בעולם טומאה, היפך הקדושה, לא יהיה בעולם מוות. **וְיוּבָן זֶה** לפי המשמעות הפנימית של הדברים **בְּהַקְּדִים הַטַּעַם דְּהַמְבוֹאָר בַּקְּרָא** בפסוק **(דִּלְקַמָּן** שיובא להלן) **שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת** של אדם הראשון ואשתו חוה **נַעֲשָׂה מִיתָה בָּעוֹלָם, הַיְנוּ שֶׁמִּיתָה וְחֵטְא עֵץ הַדַּעַת שַׁיָּכִים זֶה לָזֶה** ולאחר ביאור הסיבה לכך שחטא עץ הדעת גרם שתהיה מיתה בעולם, יובן מדוע כאשר יקויים היעוד שרוח הטומאה תעבור מן הארץ, יקויים היעוד שלעתיד לבוא לא תהיה מיתה בעולם, כפי שיתבאר להלן. **וְהָעִנְיָן הוּא, דְּעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה** בעולם **תַּעֲרוּבוֹת טוֹב־וָרָע**[4]. **דִּמְצִיאוּת הָרַע** כשלעצמו **הָיָה גַּם קוֹדֵם הַחֵטְא, אֶלָּא שֶׁאָז הָיָה הָרַע מוּבְדָּל מֵהַטּוֹב, וְכַיָּדוּעַ**[5] **שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה מְדוֹר הַקְּלִיפּוֹת לְמַטָּה מֵהָעוֹלָמוֹת דִּקְדוּשָׁה, וְעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה תַּעֲרוּבוֹת טוֹב־וָרָע (בְּכָל הָעוֹלָם**[6]**), שֶׁהָרַע מְעוֹרָב בַּטּוֹב וְהַטּוֹב בָּרַע, וְעַד אֲשֶׁר אֵין טוֹב בְּלֹא רַע, וְאֵין רַע בְּלֹא טוֹב**[7]. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[8] **וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעוֹלָם, דִּלְכְאוֹרָה, הֲרֵי בְּרִיאַת הָאָדָם (מִלְּכַתְּחִלָּה) הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה חַי לְעוֹלָם, וְהַטַּעַם עַל זֶה שֶׁנִּצְטַוָּה שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל מֵעֵץ־הַדַּעַת הוּא בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[9] **וּמֵעֵץ הַדַּעַת גו׳ לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת**

ביאור בדרך אפשר

וְכַיָּדוּעַ[5] בקבלה וחסידות **שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה מְדוֹר הַקְּלִיפּוֹת** המקום בו נמצאים הכוחות של היפך הקדושה הנקראים ׳קליפות׳ כי הם מכסים על האלוקות כמו קליפה המכסה על הפרי **לְמַטָּה מֵהָעוֹלָמוֹת דִּקְדוּשָׁה** ולא בתוכם, **וְעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה תַּעֲרוּבוֹת טוֹב־וָרָע (בְּכָל הָעוֹלָם**[6] ולא רק בדברים מסויימים ובדרגות מסויימות אלא בכל ענייני העולם הזה הגשמי יש תערובת של טוב ורע), **שֶׁהָרַע מְעוֹרָב בַּטּוֹב וְהַטּוֹב בָּרַע, וְעַד** כדי כך הוא העירוב ביניהם **אֲשֶׁר אֵין טוֹב בְּלֹא רַע, וְאֵין רַע בְּלֹא טוֹב**[7]. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[8] בתורה לאחר החטא של אכילת פרי עץ הדעת **וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח** האדם **יָדוֹ וְלָקַח** בנוסף לכך שאכל מעץ הדעת **גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעוֹלָם, דִּלְכְאוֹרָה, הֲרֵי בְּרִיאַת הָאָדָם (מִלְּכַתְּחִלָּה)** קודם חטא עץ הדעת) **הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה חַי לְעוֹלָם** ורק אחרי חטא עץ הדעת באה מיתה לעולם, כאמור, **וְהַטַּעַם עַל זֶה שֶׁנִּצְטַוָּה שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל מֵעֵץ־הַדַּעַת הוּא בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[9] בתורה בדברי האזהרה לאדם הראשון לא לאכול מפירות עץ הדעת **וּמֵעֵץ הַדַּעַת גו׳ לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם**

) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס כ"א אדר - תשמ"ח. **) יום סיום אמירת קדיש אחרי הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, אמו של - יבלחט"א - כ"ק אדמו"ר שליט"א. 1) ישעי' כה, ח. 2) דשנת תרכ"ח - נדפס בסה"מ תרכ"ח ע' מ. ולאחריו בא ד"ה רבת את ריבם, שהוא דרוש הנ"ל עם הוספות. 3) זכרי' יג, ב. 4) תו"א בראשית ה, ג ואילך. וראה מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ד ע' א'קעו ואילך. ד"ה דבר וגו' כי אתם עוברים תרנ"א (סה"מ תרנ"א ע' קצז). ובארוכה - ד"ה ושבתה, במאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ע' תדש ואילך. ד"ה הנ"ל תרס"ב (סה"מ תרס"ב ע' ש ואילך). 5) ל"ת להאריז"ל פ' בראשית ד"ה ונבאר מעלת אדה"ר. אוה"ת דרושים לפסח ע' תשנח. סוף המשך פדה בשלום תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קעו) ותש"ד (סל"ג - סה"מ תש"ד ס"ע 139 ואילך). ועוד. 6) ראה בארוכה ד"ה ושבתה הנ"ל, דע"י חטא עה"ד נעשה תערובות טו"ר בכל ד' הסוגים דדצח"מ. 7) ראה לקו"ד כרך א פז, א ואילך. 8) בראשית ג, כב. 9) שם ב, יז.

---

*) סיום השלושים להסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע.

בלע המות לנצח ומחה הוי׳ אלקים דמעה מעל כל פנים

ביאור בדרך אפשר

אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת), וּמָה אִכְּפַת שֶׁיֹּאכַל מֵעֵץ הַחַיִּים וְיִהְיֶה חַי לְעוֹלָם והרי כך נברא מתחילה, ולמה כעת יש למנוע את האכילה מעץ החיים.?

וּמְבָאֵר אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן[10], דְּמִכֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נִתְעָרֵב רַע בָּאָדָם, לָכֵן, ״וְעַתָּה״ (לְאַחֲרֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת) יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ ״פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ גו׳ וָחַי לְעוֹלָם״, ואמנם לפני חטא עץ הדעת האדם היה אמור לחיות לעולם, אבל מעכשיו, אחרי החטא, החיים לעולם הם חסרון כִּי כְּשֶׁיִּהְיֶה הוּא האדם חַי לְעוֹלָם, גַּם הָרַע הַמְעוֹרָב בּוֹ יִהְיֶה לוֹ קִיּוּם לְעוֹלָם ואת זה חובה למנוע, כי בסופו של דבר מציאות הרע צריכה להתבטל לחלוטין. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה מִיתָה בָּעוֹלָם, הוּא בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה קִיּוּם לְהָרַע, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהַמִּיתָה בָּעוֹלָם שֶׁנֶּעֶשְׂתָה עַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת, הִיא מְסוּבֶּבֶת באה כתוצאה מֵהַחֵטְא עַצְמוֹ שהוא הסיבה לכך שבאה מיתה לעולם, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּעִנְיָן הַ׳חַיּוּת׳ הוּא בִּקְדוּשָׁה דַּוְקָא כי החיות האמיתית נובעת מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו, מקור החיים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָרַע וְהַטּוּמְאָה (הֵיפֶךְ הַקְּדוּשָׁה) הֵם ׳מָוֶת׳[11] כי כשאין קדושה אין חיות, וְלָכֵן, מִכֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נִתְעָרֵב רַע בָּאָדָם ונכנס בו כוח של היפך הקדושה, מָוֶת רוּחָנִי, מִזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל בּוֹ גַּם מִיתָה כִּפְשׁוּטוֹהּ מוות גשמי. וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי על מַה שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא בימות המשיח יִהְיֶה ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״ ויתבטל לחלוטין המוות הגשמי, דְּמִכֵּיוָן שֶׁאָז יִתְבַּטֵּל הָרַע ולא תהיה כלל מציאות של היפך הקדושה, מָוֶת הָרוּחָנִי[12], עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה בְּמֵילָא גַּם ״בִּלַּע הַמָּוֶת״ כִּפְשׁוּטוֹ כי כשמתבטל הגורם והסיבה, מתבטלת ממילא התוצאה.

ב) וְהִנֵּה הַטַּעַם עַל־פִּי חסידות עַל זֶה שֶׁדַּוְקָא לֶעָתִיד־לָבֹא יִתְבַּטֵּל הָרַע (שעניינו ומשמעותו הוא מָוֶת הָרוּחָנִי, וּבְמֵילָא כאשר תתבטל הסיבה תתבטל גם התוצאה ויתבטל גַּם הַמָּוֶת כִּפְשׁוּטוֹ) הוּא, כִּי אָז בימות המשיח יִהְיֶה גִּילוּי אוֹר אלוקי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, שֶׁלְּגַבֵּי אוֹר גדול ונעלה זֶה, מִתְבַּטְּלִים בְּמֵילָא כָּל הַמְּנַגְּדִים לקדושה.

וּמְבָאֵר הרבי מהר״ש בַּמַּאֲמָר[13] הנזכר לעיל, דְּהֶגֶם שֶׁגַּם בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, וּבִפְרָט בִּזְמַן בַּיִת רִאשׁוֹן שנעלה יותר מבית שני (כמובא בדברי חכמינו ז״ל שבבית שני חסרו כמה דברים שהיו בבית ראשון), וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בִּימֵי שְׁלֹמֹה המלך שעל ימיו נאמר בזוהר שזו הייתה תקופה נעלית במיוחד וניתן לכך משל דְּקַיְמָא סִיהֲרָא בְּאַשְׁלָמוּתָא[14] הירח עומד בשלימותו (כפי שהוא באמצע החודש), הָיָה גִּלּוּי אוֹר אלוקי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, וּמִצַּד גִּלּוּי זֶה, כָּל הַגּוֹיִם נִתְבַּטְּלוּ לְפָנָיו לפני שלמה המלך, שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי

ביאור בדרך אפשר

מִיתָה כִּפְשׁוּטוֹהּ מוות גשמי. וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי על מַה שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא בימות המשיח יִהְיֶה ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״ ויתבטל לחלוטין המוות הגשמי, דְּמִכֵּיוָן שֶׁאָז יִתְבַּטֵּל הָרַע ולא תהיה כלל מציאות של היפך הקדושה, מָוֶת הָרוּחָנִי[12], עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה בְּמֵילָא גַּם ״בִּלַּע הַמָּוֶת״ כִּפְשׁוּטוֹ כי כשמתבטל הגורם והסיבה, מתבטלת ממילא התוצאה.

ב) וְהִנֵּה הַטַּעַם על־פי חסידות עַל זֶה שֶׁדַּוְקָא לֶעָתִיד־לָבֹא (שעניינו ומשמעותו הוא מָוֶת הָרוּחָנִי, וּבְמֵילָא כאשר תתבטל הסיבה תתבטל גם התוצאה ויתבטל גַּם הַמָּוֶת כִּפְשׁוּטוֹ) הוּא, כִּי אָז בימות המשיח יִהְיֶה גִּילוּי אוֹר אלוקי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, שֶׁלְּגַבֵּי אוֹר גדול ונעלה זֶה, מִתְבַּטְּלִים בְּמֵילָא כָּל הַמְּנַגְּדִים לקדושה.

וּמְבָאֵר הרבי מהר״ש בַּמַּאֲמָר[13] הנזכר לעיל, דְּהֶגֶם שֶׁגַּם בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, וּבִפְרָט בִּזְמַן בַּיִת רִאשׁוֹן שנעלה יותר מבית שני (כמובא בדברי חכמינו ז״ל שבבית שני חסרו כמה דברים שהיו בבית ראשון), וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בִּימֵי שְׁלֹמֹה המלך שעל ימיו נאמר בזוהר שזו הייתה תקופה נעלית במיוחד וניתן לכך משל דְּקַיְמָא סִיהֲרָא בְּאַשְׁלָמוּתָא[14] הירח עומד בשלימותו (כפי שהוא באמצע החודש), הָיָה גִּלּוּי אוֹר אלוקי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, וּמִצַּד גִּלּוּי זֶה, כָּל הַגּוֹיִם נִתְבַּטְּלוּ לְפָנָיו, שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי מִלְחָמָה כְּלָל[15] [שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁלֹמֹה,

---

10) בתו״א שם. 11) ראה בארוכה ד״ה דבר וגו׳ תרנ״א הנ״ל (ע׳ קצז ואילך). ד״ה וידבר גו׳ ערי מקלט תהיינה תרס״ה (סה״מ תרס״ה (קה״ת, תשמ״ח) ע׳ שכה ואילך). 12) ראה תו״א שם ה, ד ״בלע המות לנצח שיהי׳ ובערת, כמאמר והרשעה כולה בעשן תכלה״. 13) ד״ה רבת את ריבם הנ״ל (ע׳ מא ואילך). 14) זהר ח״א קנ, א. רכה, ב. רמג, סע״א. ח״ב פה, א. ח״ג מ, ב. מו, א. וראה שמו״ר פט״ו, כו. 15) ראה בארוכה המשך פדה בשלום תרנ״ט (ע׳ קסב. שם ע׳ קסד) ותש״ד (סי״ט וסכ״א - ע׳ 107 וע׳ 11־110), וראה גם תו״א שם (ו, א), שהבירור שהי׳ בימי שלמה הוא בירור בדרך מנוחה, ובתו״א שם שזהו בדוגמת אדה״ר קודם החטא.

ביאור בדרך אפשר

מִלְחָמָה כְּלָל[15] מבלי כל צורך ששלמה המלך ילחם בהם ויכבוש אותם [**שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁלֹמֹה, כִּי שָׁלוֹם הָיָה בִּימָיו**[16] ולא מלחמות כמו בידי דוד המלך], **מִכָּל־מָקוֹם** למרות שאכן בימי שלמה היה גילוי אור נעלה מאד **הַגִּלּוּי** של האור האלוקי **שֶׁהָיָה** מאיר **בִּימֵי שְׁלֹמֹה הָיָה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיָה עֲדַיִן מָקוֹם לִיניקַת הַחִיצוֹנִים** והיה חשש שהאור יגיע לכוחות שמחוץ לגבולות הקדושה, **אֶלָּא שֶׁיְּנִיקָתָם אָז הָיְתָה רַק מֵאַחוֹרַיִם דִּקְדוּשָׁה** כלומר, השפעה מועטת ומצומצמת, כאדם המשפיע למישהו שנוא עליו שאינו מביט בפניו אלא משליך לו מאחור, והשפעה כזו היא השפעה חיצונית **וְלֹא הָיָה לָהֶם** ל׳חיצונים׳ שאינם מצד הקדושה **אֲחִיזָה בִּפְנִימִיּוּת** של האור האלוקי.

[**וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבִּימֵי שְׁלֹמֹה** למרות שהייתה זו תקופה נעלית שבה היה גילוי אלוקות **הָיָה עֲדַיִן מָקוֹם לִיניקַת הַחִיצוֹנִים, נִכָּר גַּם בְּאוֹפֶן** אומות **הַבִּטּוּל דְּהַגּוֹיִם** העולם ומלכיהם **שֶׁנִּתְבַּטְּלוּ לְפָנָיו** לפני שלמה המלך שכאמור ׳שלום היה בימיו׳. **וּכְמוֹ מַלְכַּת שְׁבָא, דְּעַם הֵיוֹת שֶׁגַּם בִּהְיוֹתָהּ בְּאַרְצָהּ** רחוק מארץ ישראל, **וְרַק שָׁמְעָה אֶת שֶׁמַּע שְׁלֹמֹה נַעֲשָׂה בָּהּ בִּטּוּל (קְצָת), שֶׁמִּצַּד זֶה**[17] בגלל ההתבטלות המסויימת הזו **בָּאָה** מלכת שבא **אֶל שְׁלֹמֹה**[18], **וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי שֶׁבָּאָה אֵלָיו וְרָאֲתָה אֶת חָכְמָתוֹ וְכוּ׳ שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתְבַּטְּלָה לְפָנָיו בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ עוֹד רוּחַ**[19], כמסופר בספר מלכים א: ״ומלכת שבא שומעת את שמע שלמה... ותרא מלכת שבא את כל חכמת שלמה והבית אשר בנה ומאכל שולחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתיו ומלבושיהם ומשקיו... ולא היה בה עוד רוח״, מרוב התפעלות מגדולת שלמה המלך, **מִכָּל־מָקוֹם גַּם אָז עדיין הָיְתָה מַלְכָּה** ולא התבטלה בביטול מוחלט, **וִיתֵרָה מִזּוּ, שֶׁגַּם שְׁלֹמֹה כִּבֵּד אוֹתָהּ בְּכָבוֹד גָּדוֹל**[20] כמסופר בספר מלכים שם שנתן לה מתנות יקרות]. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַגִּלּוּי** האלוקי הגדול **דִּלְעָתִיד־לָבֹא**[21] **יִהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא תִּהְיֶה יְנִיקָה** והשפעה **לַחִיצוֹנִים כְּלָל (גַּם** אפילו **לֹא** השפעה מועטת ומצומצמת **מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם) וְיִתְבַּטֵּל הָרַע לְגַמְרֵי, ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״.**

ג) וּבְאוֹר הַחִלּוּק בֵּין הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה (שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי זֶה הָיָה עֲדַיִן מָקוֹם לִיניקַת הַחִיצוֹנִים, מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִים עַל־כָּל־פָּנִים) לַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא (שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי זֶה לֹא יִהְיֶה לָהֶם יְנִיקָה כְּלָל), מְבֹאָר בַּמַּאֲמָר[22]**, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִלּוּק (בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם) בֵּין הָעֲבוֹדָה דְּ׳סוּר מֵרָע׳ לָעֲבוֹדָה דְּ׳מוֹאֵס בָּרָע׳. דְּ׳סוּר מֵרָע׳ הוּא שֶׁמַּדְחֶה אֶת הָרַע, אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹנֵא אֶת הָרַע בְּעֶצֶם. וּבְמִלָּא, אַף שֶׁבְּפוֹעַל הוּא מַדְחֶה אֶת הָרַע, נִשְׁאָר אֶצְלוֹ עֲדַיִן נְתִינַת מָקוֹם לָרַע** ויתכן שבעתיד יכשל בעבירה חס־ושלום, **וְעַד שֶׁבְּהֶעְלֵם** לא בצורה של רגש גלוי וניכר **יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה שֵׁמֶץ אַהֲבָה לָרַע,**

ביאור בדרך אפשר

1 כִּי שָׁלוֹם הָיָה בִּימָיו[16]], מִכָּל־מָקוֹם הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה
2 בִּימֵי שְׁלֹמֹה הָיָה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיָה עֲדַיִן מָקוֹם
3 לִיניקַת הַחִיצוֹנִים, אֶלָּא שֶׁיְּנִיקָתָם אָז הָיְתָה רַק
4 מֵאַחוֹרַיִם דִּקְדוּשָׁה וְלֹא הָיָה לָהֶם אֲחִיזָה
5 בִּפְנִימִיּוּת. [וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבִּימֵי שְׁלֹמֹה הָיָה
6 עֲדַיִן מָקוֹם לִיניקַת הַחִיצוֹנִים, נִכָּר גַּם בְּאוֹפֶן
7 הַבִּטּוּל דְּהַגּוֹיִם שֶׁנִּתְבַּטְּלוּ לְפָנָיו. וּכְמוֹ מַלְכַּת
8 שְׁבָא, דְּעַם הֵיוֹת שֶׁגַּם בִּהְיוֹתָהּ בְּאַרְצָהּ, וְרַק
9 שָׁמְעָה אֶת שֶׁמַּע שְׁלֹמֹה נַעֲשָׂה בָּהּ בִּטּוּל (קְצָת),
10 שֶׁמִּצַּד זֶה[17] בָּאָה אֶל שְׁלֹמֹה[18], וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי
11 שֶׁבָּאָה אֵלָיו וְרָאֲתָה אֶת חָכְמָתוֹ וְכוּ׳ שֶׁעַל־יְדֵי־
12 זֶה נִתְבַּטְּלָה לְפָנָיו בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ עוֹד
13 רוּחַ[19], מִכָּל־מָקוֹם גַּם אָז הָיְתָה מַלְכָּה, וִיתֵרָה
14 מִזּוּ, שֶׁגַּם שְׁלֹמֹה כִּבֵּד אוֹתָהּ בְּכָבוֹד גָּדוֹל[20]].
15 מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא[21] יִהְיֶה בְּאוֹפֶן
16 שֶׁלֹּא תִּהְיֶה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים כְּלָל (גַּם לֹא
17 מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם) וְיִתְבַּטֵּל הָרַע לְגַמְרֵי, ״בִּלַּע
18 הַמָּוֶת לָנֶצַח״.
19 ג) וּבְאוֹר הַחִלּוּק בֵּין הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה
20 (שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי זֶה הָיָה עֲדַיִן מָקוֹם
21 לִיניקַת הַחִיצוֹנִים, מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִים עַל־כָּל־
22 פָּנִים) לַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא (שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי זֶה לֹא
23 יִהְיֶה לָהֶם יְנִיקָה כְּלָל), מְבֹאָר בַּמַּאֲמָר[22], שֶׁהוּא
24 עַל־דֶּרֶךְ הַחִלּוּק (בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם) בֵּין הָעֲבוֹדָה
25 דְּ׳סוּר מֵרָע׳ לָעֲבוֹדָה דְּ׳מוֹאֵס בָּרָע׳. דְּ׳סוּר מֵרָע׳
26 הוּא שֶׁמַּדְחֶה אֶת הָרַע, אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹנֵא אֶת הָרַע
27 בְּעֶצֶם. וּבְמִלָּא, אַף שֶׁבְּפוֹעַל הוּא מַדְחֶה אֶת
28 הָרַע, נִשְׁאָר אֶצְלוֹ עֲדַיִן נְתִינַת מָקוֹם לָרַע, וְעַד
29 שֶׁבְּהֶעְלֵם יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה שֵׁמֶץ אַהֲבָה לָרַע, כַּמְבֹאָר

---

16) כמ״ש (דברי הימים־א כב, ט) שלמה יהי׳ שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו. 17) דזהו שנתעורר בה רצון לבוא לשלמה הוא מצד הביטול שנעשה בה (בהיותה עדיין בארצה) ע״י ששמעה את שמעו - ראה המשך הנ״ל תרנ״ט (ע׳ קסב) ותש״ד (ע׳ 107) ״דמצד גדולת שמו שנשמע למרחוק גם באיים הרחוקים מתבטלים כולם אליו ונמשכים אליו״. 18) מלכים־א יו״ד, א־ב. 19) שם, ד־ה. 20) ראה שם, יג. 21) ראה גם ד״ה פדה בשלום תשמ״א (תורת מנחם - ספר המאמרים כסלו ע׳ צה ואילך) בתחילתו ובסעיף ו. וראה בהנסמן שם הערה 5. 22) ד״ה רבת את ריבם הנ״ל (ע׳ מב).

ביאור בדרך אפשר

כַּמְבֹאָר בַּ׳תַּנְיָא׳[23] **בְּדַרְגַּת צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר**, ובלשון אדמו״ר הזקן שם: ״וצדיק שאינו גמור הוא שאינו שונא הסטרא־אחרא בתכלית השנאה, ולכן אינו מואס גם כן ברע בתכלית. וכל שאין השנאה והמיאוס בתכלית, על כרחו נשאר איזה שמץ אהבה ותענוג לשם, ולא הוסרו הבגדים הצואים לגמרי מכל וכל. ולכן לא נהפך לטוב ממש, מאחר שיש לו איזה אחיזה עדיין בבגדים הצואים, אלא שהוא בטל במיעוטו וכלא חשיב... ועל כן, גם אהבתו לה׳ אינה בתכלית, ולכן נקרא צדיק שאינו גמור״. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא** היהודי העובד ה׳ אינו סר מרע רק בפועל אלא **מוֹאֵס בָּרָע, הַיְנוּ שֶׁהוּא מוֹאֵס בָּרָע בְּתַכְלִית (דַּרְגַּת צַדִּיק גָּמוּר), אֵין אֶצְלוֹ שׂוּם נְתִינַת מָקוֹם לָרַע** ואין בו אפילו שמץ מהרע, **שֶׁהֲרֵי אַדְּרַבָּא, הוּא שׂוֹנֵא אֶת הָרַע וּמוֹאֵס בּוֹ בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה וְהַמִּאוּס. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא הַחִלּוּק** בין הגילוי דלעתיד־לבא, **בֵּין הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה לַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא, דְּהַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, עִם הֱיוֹת שֶׁגַּם לְגַבֵּי גִּלּוּי זֶה מִתְבַּטְּלִים כָּל הַמְּנַגְּדִים** וכאמור שכל האומות היו בטלות בפני שלמה המלך **(בְּדוּגְמַת שֶׁגַּם בָּעֲבוֹדָה דְּ׳סוּר מֵרָע׳ הוּא מַדְּחֶה אֶת הָרַע** ולא מאפשר לו להתבטא בפועל), **מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ עֲדַיִן מָקוֹם** ואפשרות **לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים** והשפעה של קדושה למקום לא ראוי **(מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם דִּקְדוּשָׁה, עַל־כָּל־פָּנִים** לפחות השפעה מועטת ומצומצמת, השפעה חיצונית מבחינת ׳אחוריים׳ כאמור לעיל). **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא הוּא** גילוי גדול ועצום מאד **דּוּגְמַת הַ׳מּוֹאֵס בָּרָע׳ בְּתַכְלִית הַמִּאוּס, שֶׁאֵין בּוֹ שׂוּם נְתִינַת מָקוֹם לְעִנְיָן דְּהֵפֶךְ הַקְּדוּשָׁה** וכאשר גילוי זה מאיר אין שום חשש להשפעה כלשהי למציאות בלתי רצויה.

ביאור בדרך אפשר

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּעַל־פִּי הַמְּבֹאָר בַּ׳תַּנְיָא׳[23] **שֶׁגּוֹדֶל הַשִּׂנְאָה** של הצדיק **לַ׳סִּטְרָא אַחֲרָא׳** הצד האחר שאינו צד הקדושה **וְהַמִּאוּס** של הצדיק **בָּרָע, הוּא כְּפִי עֶרֶךְ גּוֹדֶל הָאַהֲבָה** של הצדיק **לַהֲוָיָ׳** וכשהאהבה של הצדיק לה׳ היא בדרגה גבוהה ונעלית המיאוס שלו ברע הוא ׳מיאוס בתכלית׳, באופן מוחלט, **הַחִלּוּק בֵּין ׳סוּר מֵרָע׳ לְ׳מוֹאֵס בָּרָע׳ הוּא (לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לְאוֹפֶן שְׁלִילַת הָרַע** האם הוא רק ב׳סור מרע׳ בפועל או ׳מואס ברע׳, **אֶלָּא גַּם) בְּגוֹדֶל וְאוֹפֶן אַהֲבָתוֹ לַהֲוָיָ׳** ואהבת ה׳ של המואס ברע היא, כאמור, בדרגה הרבה יותר נעלית. **וְעַל־פִּי־זֶה תּוּמְתַּק הַהַשְׂוָאָה דְּחִלּוּק זֶה (שֶׁבֵּין ׳סוּר מֵרָע׳ לְ׳מוֹאֵס בָּרָע׳) לַחִלּוּק שֶׁבֵּין הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה לַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא, דְּהַחִלּוּק שֶׁבֵּינֵיהֶם** בין הגילוי שבימי שלמה לגילוי שלעתיד־לבוא **בְּאוֹפֶן** באיזו צורה ובאיזו מידה היא **שְׁלִילַת הָרַע (שֶׁבַּגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, יֵשׁ עֲדַיִן נְתִינַת מָקוֹם לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא, הוּא מִצַּד הַחִלּוּק שֶׁבָּהֶם** כמבואר לעיל) ולעתיד־לבוא לא תהיה מציאות של רע כלל, כי באותו הזמן יאיר גילוי רב ועצום.

בְּדַרְגַּת וְאוֹפֶן הָאוֹר וְהַגִּלּוּי.

ד) **וְהִנֵּה** יָדוּעַ שֶׁכָּל הַגִּילּוּיִים דִּלְעָתִיד־לָבֹא תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ עַכְשָׁו[24]. **דְּמִזֶּה מוּבָן, דְּזֶה שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גִּלּוּי זֶה שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָקוֹם לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים (״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״)** הגורם לדבר **הוּא, כַּמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר**[22], **דְּעַל־יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל** בזמן הזה, זמן הגלות **שׁוֹנְאִים אֶת הָרַע בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה, עַל־יְדֵי־זֶה**

23) פ״י (טו, א). 24) תניא רפל״ז.

ביאור בדרך אפשר

נַעֲשֶׂה לְמַעְלָה באלוקות **״וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי״**[25] **בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה,** בדוגמת המיאוס ברע למטה, כביכול, **וּמִצַּד שִׂנְאָה זוֹ** למעלה, השוללת לגמרי את מציאות הרע, **יִהְיֶה ״וְאֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ״, ״בְּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח״.**

וְהִנֵּה מִכֵּיוָן דְּ״רָאָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּצַּדִּיקִים שֶׁהֵם מוּעָטִים״[26] **(וּבִפְרָט שֶׁשִּׂנְאַת הָרַע גָּמוּר** שהיא דרגה גבוהה ביותר ואינה מצוייה), **וַאֲפִילוּ בְּנוֹגֵעַ לְדַרְגַּת הַ׳בֵּינוֹנִי׳** על־פי ספר התניא היינו מי שלמעשה, במחשבה דיבור ומעשה אינו נכשל אף פעם בשום חטא, אבל מצד מצבו הנפשי, הנפש הבהמית והרצונות שלה הם בתוקף לא פחות מאלה של הנפש האלוקית, **יָדוּעַ הַפִּתְגָּם**[27] של הרב רבי הלל מפאריטש שקודם שלמד את ספר התניא וידע כיצד אדמו״ר הזקן מגדיר את המושגים ׳צדיק׳ ו׳בינוני׳ היה סבור שהוא צדיק, אבל לאחר שלמד לדעת מהו ׳בינוני׳ על־פי ההגדרות של ספר התניא, **״הַלְוַאי** שיזכה להגיע לדרגת **בֵּינוֹנִי״** ונמצא שלא רק מדריגת ׳צדיק׳ היא נדירה ולא מצויה אלא גם מדרגת ה׳בינוני׳, כך שבכל אופן המיאוס ברע קיים ב׳מועטים׳, **וְהָעִנְיָן דְּ״בְּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח״ יִהְיֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל** ללא יוצא מן הכלל, **מוּבָן מִזֶּה, שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ (לִשְׂנֹא אֶת הָרַע בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה) יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בַּ׳בֵּינוֹנִים׳** שלא הגיעו לאהבת ה׳ בדרגת ׳צדיק גמור׳, **וַאֲפִילוּ בְּאֵלֶּה שֶׁלְּמַטָּה מִדַּרְגַּת ׳בֵּינוֹנִי׳** והן נכשלים לפעמים בעבירה חס־ושלום, מכל־מקום גם הם יכולים להיות ׳שונאי רע׳ בתכלית. **דִּבְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֶשְׁנָם זְמַנִּים מְיוּחָדִים - בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, אוֹ בִּשְׁעַת עֵסֶק הַתּוֹרָה, אוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְקַיֵּם מִצְוָה דַּ״הֲוָה זָהִיר בָּהּ טְפֵי״**[28]

ביאור בדרך אפשר

בָּהּ טְפֵי״[28] שבה הוא זהיר יותר, באופן מיוחד, לגבי שאר המצוות שכמובן גם אותן הוא מקיים, **אוֹ** יתירה מזו **אֲפִילוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת** אבל העשיה מתוך כוונה **לְשֵׁם שָׁמַיִם**[29] **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה**[30] **בְּאוֹפֶן דְּ״בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ״**[31] שהיא דרגה גבוהה יותר מ״כל מעשיך יהיו לשם שמים׳, כיון שבדרך זו של ׳בכל דרכיך דעהו׳ האדם מחדיר את האלוקות ויודע אותה מתוך ענייני העולם עצמם, **שֶׁבְּשָׁעָה זוֹ** באחת השעות האמורות שבה האדם עוסק בתורה ובמצוות או אפילו בענייני העולם אבל העיסוק הוא ׳לשם שמים ובאופן של ׳דעהו׳ **הוּא מוֹסֵר אֶת כָּל מְצִיאוּתוֹ (עֶר גִּיט זִיךְ אִיבֶּער אִינְגַאנְצֶן** הוא מתמסר לחלוטין) **לֶאֱלֹקוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה** כיוון שההתמסרות היא מוחלטת **אֵינוֹ שַׁיָּךְ** לפחות באותה שעה **לִבְגָדִים הַצּוֹאִים**[32] הנוצרים כתוצאה מעבירות, **כְּמוֹ צַדִּיק גָּמוּר.**

ולכאורה יש לשאול על כך, איך אפשר להשוות בין המיאוס ברע של הצדיק ואפילו הבינוני שזה מצבו בקביעות למיאוס ברע של מי שנמצא בדרגה זו רק בזמנים מיוחדים, על זה בא המענה, **וּמִכֵּיוָן שֶׁיִּחוּד זֶה** בין היהודי המקיים את המצווה והאלוקות למטה בגדרי העולם הזה המוגבל במגבלות הזמן הוא רק זמני, אבל **לְמַעְלָה** שם אין גדרים והגבלות של זמן **הוּא נִצְחִי לְעוֹלָם וָעֶד**[33] ואין לו הפסק כלל, **לָכֵן נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי־זֶה הַגִּלּוּי שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָקוֹם כְּלָל לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים, ״בְּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח״,** היינו ביטול הרע באופן סופי ומוחלט, לנצח.

ה) וְזֶהוּ ״בְּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח״, דְּכָל זְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁלְמוּ עֲדַיִן הַבְּרוּרִים, וְהַטּוֹב וְהָרָע מְעוֹרָבִים זֶה בָּזֶה (כּוֹלֵל גַּם בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, וַאֲפִילוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה דְּקַיְמָא סִיהֲרָא

---

25) מלאכי א, ג. 26) יומא לח, ב. וראה תניא פ״א (ה, ב). 27) בית רבי ח״ב פ״ח (יד, א) הערה א. וראה ד״ה ואלה המשפטים תשל״ח ס״ה (תורת מנחם - ספר המאמרים אדר ע׳ י). 28) ראה שבת קיח, סע״ב. 29) ראה אבות פ״ב מי״ב. רמב״ם הל׳ דעות ספ״ג. טושו״ע או״ח סרל״א. וראה לקו״ש חכ״ד ע׳ 646 בהערה ד״ה כל מעשיך לשם שמים. 30) ראה בארוכה לקו״ש ח״ג ע׳ 907. שם ע׳ 932. ח״י ע׳ 104. 31) משלי ג, ו. רמב״ם וטושו״ע שם. שו״ע אדה״ז או״ח סקנ״ו ס״ב. 32) ראה תניא פ״י. 33) תניא פכ״ה.

בלע המות לנצח ומחה הוי׳ אלקים דמעה מעל כל פנים

ביאור בדרך אפשר

שְׁלֹמֹה דְּקַיְּמָא סִיהֲרָא בְּאַשְׁלְמוּתָא, כמבואר לעיל באריכות) **יֵשׁ עִנְיַן הַמִּיתָה** בעולם, **בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה קִיּוּם לְהָרַע, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** שאם האדם יחיה לעולם יהיה לרע קיום נצחי. **וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁגַּם צַדִּיקִים** שאין בהם רע כלל **יַחְזְרוּ לַעֲפָרָן שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם תְּחִיַּת הַמֵּתִים**[34] **[דַּהֲגַם שֶׁאֵין רִימָה** תולעת **שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם**[35]**, וְעַד לְשָׁעָה זוֹ (שֶׁקּוֹדֶם תְּחִיַּת הַמֵּתִים) הָיָה גּוּפָן קַיָּם מֵאוֹת וַאֲלָפִים שָׁנִים, וּמִכָּל־מָקוֹם קוֹדֶם תְּחִיַּת הַמֵּתִים יַחְזְרוּ לַעֲפָרָן**] לזמן קצר, **כִּי מִכֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה תַּעֲרוֹבוֹת רַע בְּכָל הָעוֹלָם, לָכֵן גַּם גּוּפוֹת הַצַּדִּיקִים יִצְטָרְכוּ לְזִכּוּךְ**[36] כי גוף הצדיק הוא גוף גשמי. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד־לָבֹא (לְאַחֲרֵי הַתְּחִיָּה), כְּשֶׁיִּהְיֶה "וְאֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ", לֹא תִּהְיֶה אָז מִיתָה** כלל, **וְגַם הַגּוּף יִחְיֶה בְּחַיִּים נְצָחִיִּים** וכיוון שלא מעורב בו רע, לא יצטרך למות. **דְּגַם לְהַדִּיעָה**[37] בדברי חכמינו ז"ל **דְּמַה שֶּׁכָּתוּב**[38] בין היעודים של ימות המשיח **"כִּי הַנַּעַר בֶּן מֵאָה שָׁנָה יָמוּת" הוּא כִּפְשׁוּטוֹ** ואחרי אריכות ימים כן תהיה מיתה, **הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לִ׳בְנֵי נֹחַ׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְיִשְׂרָאֵל יִהְיֶה "בְּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח"** וגם אחרי אריכות ימים מופלגת לא תהיה מיתה. **וְיִתְרָה מִזּוֹ, דְּגַם הַמִּיתָה שֶׁתִּהְיֶה (לְדִיעָה זוֹ) בִּ׳בְנֵי נֹחַ׳ הִיא לֹא מִיתָה מַמָּשׁ** של צאת הנפש מהגוף, **אֶלָּא נְפִילָה** וירידה ביחס לדרגה הקודמת, **דְּ"מַאן דְּנָפִיל מִדַּרְגֵּיהּ אִקְרֵי מִית"**[39] מי שנופל (יורד) מדרגתו (הקודמת) נקרא מת, ולפי זה לעתיד־לבוא אפילו בני נח לא ימותו במיתה כפשוטה. **וְכַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר**[40]**, דְּעַל־יְדֵי שֶׁנִּיצּוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶם** בבני נח **יִתְבָּרְרוּ מֵהֶם וְיַעֲלוּ לְמַעְלָה** ויחזרו למקורם בקדושה, **הָרַע שֶׁבָּהֶם (הַיְנוּ גּוּף הַגַּשְׁמִי שֶׁלָּהֶם שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם רַע, בְּעֶרֶךְ לְנִיצּוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבּוֹ) יִפּוֹל לְמַטָּה** לדרגה נמוכה יותר מאשר מצבו כעת. **דְּזֶהוּ בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם** שאצלם תהיה בגוף ירידה לעתיד־לבוא, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל יִתְעַלֶּה גַּם הַגּוּף, שֶׁגַּם הַגּוּף יִזּוֹן** יקבל שפע וחיות **מֵרוּחָנִיּוּת כְּמוֹ הַנְּשָׁמָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאָז יִהְיֶה הַגּוּף לְמַעְלָה מֵהַנְּשָׁמָה,** כמו שכתוב בנבואת ירמיה **"נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר"**[41] כלומר שמי שכיום, בזמן הזה, מקבל שפע וחיות ממקור נעלה ממנו, כשם שהנקבה מקבלת מהגבר המשפיע, לעתיד־לבוא המצב יתהפך ובחינת המקבל כעת תתעלה להיות בחינת המשפיע, וכך גם בענייננו שכעת הנשמה משפיעה לגוף ולעתיד־לבוא הגוף ישפיע לנשמה. **וְכָל זֶה יִהְיֶה בְּפוֹעַל וּבְגִלּוּי לְמַטָּה מֵעַשָּׂרָה טְפָחִים,** בתוך המציאות של העולם הזה הגשמי, **בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

ביאור בדרך אפשר

1 בְּאַשְׁלְמוּתָא) יֵשׁ עִנְיַן הַמִּיתָה, בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה
2 קִיּוּם לְהָרַע, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁגַּם
3 צַדִּיקִים יַחְזְרוּ לַעֲפָרָן שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם תְּחִיַּת
4 הַמֵּתִים[34] [דַּהֲגַם שֶׁאֵין רִימָה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם[35],
5 וְעַד לְשָׁעָה זוֹ (שֶׁקּוֹדֶם תְּחִיַּת הַמֵּתִים) הָיָה גּוּפָן
6 קַיָּם מֵאוֹת וַאֲלָפִים שָׁנִים, וּמִכָּל־מָקוֹם קוֹדֶם
7 תְּחִיַּת הַמֵּתִים יַחְזְרוּ לַעֲפָרָן], כִּי מִכֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי
8 חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה תַּעֲרוֹבוֹת רַע בְּכָל הָעוֹלָם,
9 לָכֵן גַּם גּוּפוֹת הַצַּדִּיקִים יִצְטָרְכוּ לְזִכּוּךְ[36]. מַה־
10 שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד־לָבֹא (לְאַחֲרֵי הַתְּחִיָּה), כְּשֶׁיִּהְיֶה
11 "וְאֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ", לֹא תִּהְיֶה
12 אָז מִיתָה, וְגַם הַגּוּף יִחְיֶה בְּחַיִּים נְצָחִיִּים. דְּגַם
13 לְהַדִּיעָה[37] דְּמַה שֶּׁכָּתוּב[38] "כִּי הַנַּעַר בֶּן מֵאָה
14 שָׁנָה יָמוּת" הוּא כִּפְשׁוּטוֹ, הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לִ׳בְנֵי
15 נֹחַ׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְיִשְׂרָאֵל יִהְיֶה "בְּלַע
16 הַמָּוֶת לָנֶצַח". וְיִתְרָה מִזּוֹ, דְּגַם הַמִּיתָה שֶׁתִּהְיֶה
17 (לְדִיעָה זוֹ) בִּ׳בְנֵי נֹחַ׳ הִיא לֹא מִיתָה מַמָּשׁ, אֶלָּא
18 נְפִילָה, דְּ"מַאן דְּנָפִיל מִדַּרְגֵּיהּ אִקְרֵי מִית"[39].
19 וְכַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר[40], דְּעַל־יְדֵי שֶׁנִּיצּוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה
20 שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶם יִתְבָּרְרוּ מֵהֶם וְיַעֲלוּ לְמַעְלָה, הָרַע
21 שֶׁבָּהֶם (הַיְנוּ גּוּף הַגַּשְׁמִי שֶׁלָּהֶם שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם
22 רַע, בְּעֶרֶךְ לְנִיצּוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבּוֹ) יִפּוֹל לְמַטָּה.
23 דְּזֶהוּ בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל
24 יִתְעַלֶּה גַּם הַגּוּף, שֶׁגַּם הַגּוּף יִזּוֹן מֵרוּחָנִיּוּת כְּמוֹ
25 הַנְּשָׁמָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאָז יִהְיֶה הַגּוּף לְמַעְלָה מֵהַנְּשָׁמָה, "נְקֵבָה תְּסוֹבֵב
26 גָּבֶר"[41]. וְכָל זֶה יִהְיֶה בְּפוֹעַל וּבְגִלּוּי לְמַטָּה מֵעַשָּׂרָה טְפָחִים, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית
27 וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

---

34) שבת קנב, ב. וראה זח"ב קח, ב. 35) ראה מדרש תהלים עה"פ קיט, ט. 36) אלא שזיכוך זה יכול להיות ע"י הביטול ד"ונפשי כעפר לכל תהי'", ואז א"צ לחזור לעפרן כפשוטו - ראה שיחת ש"פ בא תשמ"ח בסופה (התוועדויות תשמ"ח ח"ב ס"ע 273). 37) דעת ר' חנינא בב"ר פכ"ו, ב. וראה פסחים סח, א. סנהדרין צא, ב. 38) ישעי' סה, כ. 39) כ"ה בלקו"ת חוקת נז, רע"א. ובכ"מ בדא"ח. ובזח"ג קלה, ב - הובא בע"ח שער ט (שער שבה"כ) פ"ב ובמבו"ש ש"ב ח"ב פ"ג - איתא: מאן דנחית מדרגא קדמאה דהוה בי', קארי בי' מיתה. 40) סד"ה בלע המות לנצח (ס"ע מ) וד"ה רבת את ריבם (ע' מב). 41) ירמי' לא, כא.

בס"ד. שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדחה), ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וְגו׳[1], וּפֵירֵשׁ רַשׁ״י לְפִי שֶׁהֵן תּוֹכֵחוֹת, וּמְנָה כָּאן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּהֶן, לְפִיכָךְ סָתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָם בְּרֶמֶז מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּמֵבִיא הַ׳אֶמַּח צֶדֶק׳ בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳ עַל סֵפֶר דְּבָרִים[2] מַה שֶּׁהִקְשָׁה בְּאַלְשִׁי״ךְ הַקָּדוֹשׁ, וְזֶה־לְשׁוֹנוֹ: לָמָּה בָּחַר בְּתוֹכֵחָה מוּסְתֶּרֶת וַיַּטְמִינֶנָּה בְּרֶמֶז כוּ׳, וְאִם מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מַה הָיָה שֶׁאַחַר־כָּךְ לֹא חָשׁ עַל כְּבוֹדָן, בֶּאֱמוֹר לָהֶם[3] מַמְרִים הֱיִיתֶם כוּ׳ מַקְצִיפִים הֱיִיתֶם כוּ׳, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, דִּלְכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לוֹמַר, דְּכֵיוָן שֶׁמָּנָה כָּאן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם, לֹא הָיָה יָכוֹל לוֹמַר בְּפֵירוּשׁ כָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ בַּחֲדָא מַחְתָּא, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ שֶׁצָּרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּין פּוּרְעָנִיּוּת לְפוּרְעָנִיּוּת[4], וְלָכֵן הוּצְרַךְ לִסְתּוֹם אֶת הַדְּבָרִים וּלְהַזְכִּירָם בְּרֶמֶז. אָמְנָם, כַּד דַּיְקַת שַׁפִּיר, אֵין זֶה דּוֹמֶה לְפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, כִּי שָׁם מְדוּבָּר אוֹדוֹת כְּתִיבַת הַפָּרָשִׁיּוֹת בַּתּוֹרָה, אֲבָל כָּאן מְדוּבָּר אוֹדוֹת דִּבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמַהוּ הַהֶכְרֵחַ שֶׁמֹּשֶׁה יֹאמַר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹכֵחָה בַּחֲדָא מַחְתָּא, שֶׁאָז לֹא יוּכַל לְאָמְרָם בְּפֵירוּשׁ אֶלָּא בְּרֶמֶז בִּלְבַד, וְהֲלֹא בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן מֵרֹאשׁ־חוֹדֶשׁ שְׁבָט (שֶׁבּוֹ הִתְחִיל הָעִנְיָן דְּ״אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה״ כַּמְּפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁהַדִּיבּוּר הָיָה ״בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה, בַּעֲשִׁתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ [בְּחוֹדֶשׁ הָאַחַד־עָשָׂר מֵחוֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁהוּא הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, הוּא חֹדֶשׁ שְׁבָט] בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ״ עַד הִסְתַּלְּקוּתוֹ בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר, הָיָה יָכוֹל לוֹמַר כָּל

ביאור בדרך אפשר

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וְגו׳[1], וּפֵירֵשׁ רַשׁ״י לְפִי שֶׁהֵן הדברים הבאים בהמשך הכתובים שאמר משה רבינו לבני ישראל דִּבְרֵי תּוֹכֵחוֹת על מעשים לא טובים שעשו, וּמְנָה כָּאן בפסוקים אלו כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ בני ישראל לִפְנֵי הַמָּקוֹם הקדוש־ברוך־הוא בָּהֶן (כמפורט בכתוב, ״במדבר, בערבה, וכו׳, וכפי שרש״י מפרש לאיזה דברים לא רצויים רומזים המקומות הללו), לְפִיכָךְ כיוון שהפירוט של דברים אלה הוא היפך שבחם וכבודם של בני ישראל סָתַם הכתוב אֶת הַדְּבָרִים מבלי לפרט ולפרש למה הכוונה וְהִזְכִּירָם בְּרֶמֶז בלבד מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וּמֵבִיא הרבי הַ׳אֶמַּח צֶדֶק׳ השלישי בשושלת אדמו״רי חב״ד בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳ עַל סֵפֶר דְּבָרִים[2] מַה שֶּׁהִקְשָׁה על כך בְּאַלְשִׁי״ךְ הַקָּדוֹשׁ, וְזֶה־לְשׁוֹנוֹ: לָמָּה בָּחַר משה רבינו להשמיע לבני ישראל דברי מוסר בְּתוֹכֵחָה מוּסְתֶּרֶת וַיַּטְמִינֶנָּה בְּרֶמֶז כוּ׳, וְאִם מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מַה הָיָה מה אירע, כלומר מה הטעם שֶׁאַחַר־כָּךְ בפרשת עקב שם באו דברי תוכחה נוספים של משה רבינו לבני ישראל לֹא חָשׁ משה עַל כְּבוֹדָן של ישראל, בֶּאֱמוֹר לָהֶם[3] דברי תוכחה גלויים ומפורשים כמו מַמְרִים הֱיִיתֶם כוּ׳ מַקְצִיפִים הֱיִיתֶם כוּ׳, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ של רבי משה אלשיך שמביא ה׳צמח צדק׳.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה ולבאר מדוע בתחילת פרשתנו, פרשת דברים, משה רבנו מוכיח את בני ישראל דווקא ברמז, דִּלְכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לוֹמַר, דְּכֵיוָן שֶׁמָּנָה כָּאן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם ומדובר בכמה וכמה מקומות, לֹא הָיָה יָכוֹל לוֹמַר בְּפֵירוּשׁ כָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ בַּחֲדָא מַחְתָּא בבת אחת (מילולית: באריגה אחת), שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ שֶׁצָּרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּין פּוּרְעָנִיּוּת לְפוּרְעָנִיּוּת[4], כמובא בפירוש רש״י על הפסוק ״ויהי בנסוע הארון״, שיש לו בספר התורה נו״ן הפוכה לפניו ולאחריו ״עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו, לומר שאין זה מקומו, ולמה נכתב כאן, כדי להפסיק בין פורענות לפורענות״, וְלָכֵן הוּצְרַךְ לִסְתּוֹם אֶת הַדְּבָרִים לאומרם בצורה סתומה ולא מפורשת וּלְהַזְכִּירָם בְּרֶמֶז. אָמְנָם, כַּד דַּיְקַת שַׁפִּיר כאשר תדייק היטב, אֵין זֶה דברי משה רבינו כאן, בתחילת פרשת דברים, דּוֹמֶה לְפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ ואין ללמוד מההפסק בין הפורעניות בפרשת בהעלותך שגם כאן אי אפשר למנות שורה של פורעניות ברצף אחד, כִּי שָׁם בפרשת בהעלותך מְדוּבָּר אוֹדוֹת כְּתִיבַת הַפָּרָשִׁיּוֹת בַּתּוֹרָה ועל כך נאמר שאין לכתוב פרשת פורענות אחת בסמוך לאחרת, אֲבָל כָּאן בפרשת דברים מְדוּבָּר אוֹדוֹת דִּבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמַהוּ הַהֶכְרֵחַ שֶׁמֹּשֶׁה יֹאמַר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹכֵחָה בַּחֲדָא מַחְתָּא בבת אחת, שֶׁאָז לֹא יוּכַל לְאָמְרָם בְּפֵירוּשׁ אֶלָּא בְּרֶמֶז בִּלְבַד, וַהֲלֹא באפשרותו לומר כל תוכחה בפני עצמה ולפרט ולפרש אותה ורק אחרי הפסקה לומר תוכחה נוספת, כי בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן מֵרֹאשׁ־חוֹדֶשׁ שְׁבָט (שֶׁבּוֹ הִתְחִיל הָעִנְיָן דְּ״אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה״ כמפורש בתורה שהדיבור היה ״בארבעים שנה, בעשתי עשר חודש [בחודש האחד־עשרה מחודש ניסן שהוא החודש הראשון, הוא חודש שבט] באחד לחודש״ עַד הִסְתַּלְּקוּתוֹ בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר,

---

1) ר״פ דברים. 2) ע׳ יא. - ולהעיר, שזה־עתה יצא לאור כרך נוסף מאוה״ת על ספר דברים*. והרי ענין זה מוסיף בקיום היעוד שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה. 3) עקב ט, כב־כד. 4) שבת קטז, רע״א - הובא בפירש״י בהעלותך יו״ד, לה.

*) על פרשיות עקב־תבוא - ה׳ מנ״א אור ליום ו׳ מנ״א.

ביאור בדרך אפשר

תקופה של שלושים ושבעה ימים, **הָיָה יָכוֹל** משה רבינו **לוֹמַר כָּל עִנְיָן שֶׁל תּוֹכֵחָה בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וּלְהַפְסִיק בֵּינֵיהֶם** בין תוכחה אחת לשנייה **בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים, שֶׁהֲרֵי בְּמֶשֶׁךְ זְמַן זֶה** מראש חודש שבט עד שבעה באדר **נֶאֱמְרוּ כַּמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים שֶׁל מִצְוָה, כְּפִי שֶׁנִּמְנוּ בְּסֵפֶר דְּבָרִים, מִשְׁנֵה תּוֹרָה** ומשה רבנו היה יכול להפסיק בין תוכחה אחת לשנייה בענייני מצווה אלו.

וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהַטַּעַם שֶׁסָּתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָם בְּרֶמֶז מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא לא בגלל האילוץ להסתפק ברמז שאם לא כן לא יהיה הפסק בין פורענות לפורענות אלא **מִשּׁוּם שֶׁמַּסְפִּיק גַּם רֶמֶז בִּלְבַד כְּדֵי לְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל** וכיוון שדי בתוכחה ברמז, משה רבינו הסתפק בכך ולא פירט ולא פירש את מעשיהם הלא טובים שעל כך הוכיח אותם. **וְאִם כֵּן,** מאחר שאין צורך בהוכחה מפורשת **מַהוּ הַטַּעַם שֶׁבִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים** כמו התוכחה הנזכרת לעיל בפרשת עקב **הוּצְרַךְ מֹשֶׁה לְהוֹכִיחָם בְּגָלוּי, אַף שֶׁ״אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה״**[5] ובוודאי לא רצה משה רבינו לפגוע בכבודם של ישראל?

וּמַמְשִׁיךְ הַ״צֶּמַח צֶדֶק״, שֶׁמַּה שֶׁתֵּרֵץ עַל זֶה רַבִּי מֹשֶׁה אַלְשִׁי״ךְ, אֲשֶׁר פִּיו פָּתַח משה רבינו **בְּחָכְמָה** ותחילה הוכיח אותם ברמז **לִתְהוֹת בְּקַנְקַנֵּיהֶן אִם נָכוֹן לִבָּם לְקַבֵּל תּוֹכֵחוֹת כוּ׳** ולשם כך, כדי לבדוק עד כמה הם מוכנים לקבל תוכחה, גם בתוכחה ברמז, **הוּא דּוֹחֵק. וּמַסִּיק** אדמו״ר ה׳צמח צדק׳, **וְלָכֵן יֵשׁ לְתָרֵץ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמַ״ז**[6] הרב משה זכות, בפירושו על הזוהר, **שֶׁשְּׁנֵי מִינֵי תּוֹכֵחוֹת שֶׁהוֹכִיחַ מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל, אֶחָד בְּדֶרֶךְ נִסְתָּר וּבְרֶמֶז, בְּפָסוּק ״אֵלֶּה הַדְּבָרִים״, שֶׁרָמַז לָהֶם שְׁמוֹת כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁחָטְאוּ בָּהֶם** ולא פירט ולא פירש מהו החטא, **הוּא נִמְשָׁךְ מִגְּבוּרוֹת דְּ׳אַבָּא־וְאִמָּא׳ שֶׁהֵם נֶעְלָמִים** עניין התוכחה ואמירת דברי מוסר נובע ממידת הגבורה ותוכחה ׳בדרך נסתר וברמז׳, מקורה מהגבורות (הקדושות) כפי שהם במוחין (העליונים) שהם החכמה והבינה (הנקראים ׳אבא׳ ו׳אימא׳ על שם שהחכמה היא נקודת העניין והבינה היא הפרטים וההסתעפות), **כִּי ׳אַבָּא וְאִמָּא׳** חכמה ובינה, המוחין העליונים **נִקְרָאִים ״הַנִּסְתָּרוֹת לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ״**[7], והם דרגה נעלית ונסתרת (על־דרך שבאדם עניין המוחין הוא בעיקר לעצמו ועניין המידות הוא בעיקר גילוי אל הזולת) **בְּחִינַת עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא** עולם מכוסה, שמפני מעלתו אינו יורד ומתגלה אלא נשאר נעלם.

וְהַדֶּרֶךְ הַשְּׁנִיָּה של התוכחה, **בְּאוֹמְרוֹ** כאשר משה רבינו אמר **״מַמְרִים הֱיִיתֶם״ כוּ׳, שֶׁהִיא תּוֹכַחַת מְגוּלָה** ומפורשת, **הוּא לְתִקּוּן ׳זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא׳** מילולית: פנים זעירות ונקבה, היינו המידות העליונות שהם עניין הקטנות (כי לעומת האור הגדול והרב המאיר במוחין, האור שבמידות הוא מצומצם ומועט) ובחינת המלכות שנקראת ׳נוקבא׳ (בחינת מקבל לעומת המשפיע הנקרא ׳זכר׳) ובשונה מהמוחין שהם נעלים ונעלמים, המידות והמלכות **שֶׁהֵם** המידות והמלכות **מְגוּלִים** (בשונה מהמוחין שהם נעלמים), **כִּי** ו״ה שתי האותיות האחרונות של הוי׳ שבהם נרמזים המידות והמלכות **נִקְרָאִים ״וְהַנִּגְלוֹת לָנוּ״**[7] כמבואר בקבלה וחסידות שארבע אותיות שם הוי׳ רומזות לעשר הספירות, יו״ד – חכמה, ה״א – בינה, וא״ו – מידות, ה״א – מלכות, והאותיות יו״ד וה״א הראשונות שייכות ל׳נסתרות׳ והאותיות ו״א ה״א האחרונות שייכות ל׳והנגלות׳.

ב) וּמַמְשִׁיךְ אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת** ה׳ של **הָאָדָם. דְּהִנֵּה,** בדומה לאמור לעיל על בחינת ׳הנסתרות׳ ובחינת ׳הנגלות׳ למעלה בספירות העליונות באלוקות **גַּם בַּנְּשָׁמָה יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת,** בחינה גלוייה ובחינה נסתרת. **הָאַחַת** היא הבחינה הגלוייה **הַמְלוּבֶּשֶׁת בַּגּוּף בִּבְחִינַת אוֹר פְּנִימִי** כלומר, אור המתלבש בפנימיות בגוף, בהתאם ליכולת הקליטה של אברי הגוף ובכל אבר לפי עניינו, **וְהֵן בְּחִינוֹת**

---

5) מנחות סה, א. 6) ר״פ האזינו. 7) נצבים כט, כח. רע״מ בזח״ג קכג, ב. תקו״ז ת״י (כה, ב). ת״ע (קכט, א). ועוד. תניא בהקדמה. שם רפמ״ד.

ביאור בדרך אפשר

נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שבנשמה שיורדות ממקור הנשמה למעלה באלוקות עד **בְּחִינַת מַקִּיף**. **וְהַשְּׁנִיָּה הִיא בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה שֶׁהִיא** להתלבשות פנימית בגוף. הדרגה העליונה של הנשמה שגם בירידתה לגוף אינה מתלבשת בו בפנימיות אלא נמצאת בו בבחינת 'מקיף' מלמעלה. **וְזֶהוּ גַּם־כֵּן בְּחִינַת אִתְגַּלְיָא** הדרגה הנמוכה ביותר של הנשמה המלובשת בגוף בהתלבשות פנימית **וּבְחִינַת אִתְכַּסְיָא** הדרגה הגבוהה יותר של הנשמה שנשארת נעלמת ומכוסה. **וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁחַיָּה־יְחִידָה** שתי הדרגות העליונות של הנשמה **נִרְמָזוֹת בָּאוֹת יו"ד** של שם הוי' **וּבְקוּצוֹ שֶׁל יו"ד, שֶׁהַיּוּ"ד הִיא נְקוּדָה בִּלְבַד** ללא פרטים, **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה קוּצוֹ שֶׁל יו"ד שֶׁאֵינוֹ אֲפִילוּ בִּבְחִינַת נְקוּדָה** ואם כן בחינות אלו הן בהסתר ובהעלם, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה נִרְמָזוֹת בְּג' הָאוֹתִיּוֹת הו"ה, שֶׁהֵן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת מַמָּשׁ** ויש בהם פרטים שבאים בגלוי, באופן הניכר והנרגש. **וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּק** הבדל **בֵּין אוֹפֶן הֶעָבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת גִּלּוּי** של כוחות הנפש ופעולתם באדם, **לְאוֹפֶן הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם** ודרגות נעלות אלו בנשמה לא באות לידי גילוי, **כְּמוֹ־כֵן יֵשׁ חִלּוּק** הבדל **בְּאוֹפֶן הַתִּקּוּן** כאשר עניין מסויים בעבודת ה' לא היה כדבעי **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתּוֹכֵחָה** והמוסר, **שֶׁהַתִּקּוּן עַל** עניין בלתי רצוי בעבודת ה' של **בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה** שהיא עבודה עם חלקי הנשמה הפועלים בהתגלות **הוּא עַל־יְדֵי תּוֹכֵחָה מְגוּלָה, וְהַתִּקּוּן עַל** עניין בלתי רצוי בעבודת ה' של **בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה** חלק הנשמה שנשאר בהעלם והסתר **הוּא עַל־יְדֵי תּוֹכֵחָה שֶׁבְּרֶמֶז** שאינה גלויה.

ביאור בדרך אפשר

וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי לְעוֹרֵר בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה שהיא בחינה נעלית ביותר **דַּי בְּתוֹכֵחָה בְּרֶמֶז בְּעָלְמָא,** תוכחה נסתרת, **אֲבָל כְּדֵי לְעוֹרֵר בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה** שפעולתן היא בגלוי **צְרִיכָה לִהְיוֹת הַתּוֹכֵחָה בְּגִלּוּי גָּמוּר.**

1 **הִיא בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה שֶׁהִיא בְּחִינַת מַקִּיף.**
2 **וְזֶהוּ גַּם־כֵּן בְּחִינַת אִתְגַּלְיָא וּבְחִינַת אִתְכַּסְיָא.**
3 **וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁחַיָּה־יְחִידָה נִרְמָזוֹת בָּאוֹת יו"ד**
4 **וּבְקוּצוֹ שֶׁל יו"ד, שֶׁהַיּוּ"ד הִיא נְקוּדָה בִּלְבַד,**
5 **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה קוּצוֹ שֶׁל יו"ד שֶׁאֵינוֹ**
6 **אֲפִילוּ בִּבְחִינַת נְקוּדָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן נֶפֶשׁ־רוּחַ־**
7 **נְשָׁמָה נִרְמָזוֹת בְּג' הָאוֹתִיּוֹת הו"ה, שֶׁהֵן בְּחִינַת**
8 **אוֹתִיּוֹת מַמָּשׁ. וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּק בֵּין אוֹפֶן**
9 **הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה, שֶׁהִיא**
10 **בִּבְחִינַת גִּלּוּי, לְאוֹפֶן הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת**
11 **חַיָּה־יְחִידָה, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם, כְּמוֹ־כֵן יֵשׁ**
12 **חִלּוּק בְּאוֹפֶן הַתִּקּוּן שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתּוֹכֵחָה,**
13 **שֶׁהַתִּקּוּן עַל בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה הוּא עַל־**
14 **יְדֵי תּוֹכֵחָה מְגוּלָה, וְהַתִּקּוּן עַל בְּחִינַת חַיָּה־**
15 **יְחִידָה הוּא עַל־יְדֵי תּוֹכֵחָה שֶׁבְּרֶמֶז. וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי**
16 **לְעוֹרֵר בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה דַּי בְּתוֹכֵחָה בְּרֶמֶז**
17 **בְּעָלְמָא, אֲבָל כְּדֵי לְעוֹרֵר בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־**
18 **נְשָׁמָה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַתּוֹכֵחָה בְּגִלּוּי גָּמוּר.**

ג) **וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי**
20 **תּוֹרָה' בְּפָרָשָׁתֵנוּ (בַּמַּאֲמָר הַשֵּׁנִי)**[8],
21 **בְּעִנְיַן מַה שֶּׁכָּתוּב**[9] **לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר ה', אִם**
22 **יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ, אִם יַאְדִּימוּ**
23 **כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ, שֶׁעִנְיַן "כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ" הוּא**
24 **עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, שֶׁעַל זֶה**
25 **נֶאֱמַר**[10] **וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִיב, לְבוּשֵׁהּ כִּתְלָג חִוָּר.**
26 **הַיְנוּ, שֶׁ"שֶּׁלֶג" הוּא בְּחִינַת לְבוּשׁ, אַךְ בְּחִינַת**
27 **"כַּצֶּמֶר יִהְיוּ" הִיא בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, וְהוּא מַה**
28 **שֶׁכָּתוּב**[10] **וּשְׂעַר רֵאשֵׁהּ כַּעֲמַר נְקֵא, שֶׁבְּחִינַת**
29 **"שְׂעַר רֵאשֵׁהּ" הוּא מִבְּחִינַת עַצְמִיּוּת עַל־דֶּרֶךְ־**
30 **מָשָׁל, וּלְמַעְלָה מִבְּחִינַת "לְבוּשֵׁהּ", וְזֶהוּ עִנְיַן**
31 **הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים,**
שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים המרומזים בעניין

44 שהיא בחינה נעלית ביותר
45
46 שפעולתן היא בגלוי
47
48 ג) **וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם**
49 **הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**
50 לאדמו"ר הזקן **בְּפָרָשָׁתֵנוּ** פרשת
51 דברים **(בַּמַּאֲמָר הַשֵּׁנִי)**[8]**, בְּעִנְיַן**
52 **מַה שֶּׁכָּתוּב**[9] בנבואת ישעיה ('חזון
53 ישעיה', הפטרת 'שבת חזון' שהיא
54 ברוב השנים שבת פרשת דברים) **לְכוּ**
55 **נָא וְנִוָּכְחָה** ניווכח ונראה **יֹאמַר**
56 **ה', אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים**
57 כתולעת שני שהיא אדומה **כַּשֶּׁלֶג**
58 **יַלְבִּינוּ, אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע**
59 **כַּצֶּמֶר** לבן **יִהְיוּ, שֶׁעִנְיַן "כַּשֶּׁלֶג**
60 **יַלְבִּינוּ"** הפיכת העוונות שהצבע
61 האדום מסמל אותם ללבן **הוּא עַל־**
62 **יְדֵי הַמְשָׁכַת** וגילוי **י"ג מִדּוֹת**
63 **הָרַחֲמִים** שלמעלה, **שֶׁעַל זֶה**
64 **נֶאֱמַר**[10] בספר דניאל **וְעַתִּיק**
65 **יוֹמִין** הקדוש־ברוך־הוא שהוא עתיק
66 יומין (לפי פשוטו, קיימים זמן רב
67 מאד, ולפי הקבלה והחסידות יש
68 ל'עתיק יומין' משמעויות עמוקות
69 נוספות) **יְתִיב** יושב, **לְבוּשֵׁהּ**
70 **כִּתְלָג חִוָּר** לבושו כשלג לבן.
71 **הַיְנוּ, שֶׁ"שֶּׁלֶג" הוּא בְּחִינַת**
72 **לְבוּשׁ,** בחינה חיצונית יחסית לעצם
73 הדבר, **אַךְ בְּחִינַת "כַּצֶּמֶר יִהְיוּ"**
74 **הִיא בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר,**
75 **וְהוּא מַה שֶּׁכָּתוּב**[10] **וּשְׂעַר**
76 **רֵאשֵׁהּ כַּעֲמַר נְקֵא** ושער ראשו
77 כצמר נקי, **שֶׁבְּחִינַת "שְׂעַר**
78 **רֵאשֵׁהּ" הוּא מִבְּחִינַת**
79 **עַצְמִיּוּת** קשור בעצמיות האלוקות
80 **עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, וּלְמַעְלָה**
81 **מִבְּחִינַת "לְבוּשֵׁהּ"** שכאמור
82 'לבוש' הוא עניין חיצוני, **וְזֶהוּ** עניין
83 הלובן של 'שער ראשו', כביכול, שהוא
84 לבן כצמר נקי, הוא **עִנְיַן הַחֶסֶד**
85 מידת החסד האלוקית עצמה
86

---

8) א, ד. 9) ישעי' א, יח - הפטרת שבת חזון. 10) דניאל ז, ט.

ביאור בדרך אפשר

הלבוש הלבן כשלג, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳עֵץ חַיִּים׳**[11] מכתבי האריז״ל והתגלות מלמעלה למטה **מִבְּחִינַת ״שְׁעַר רֵאשֹׁה״ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הֵן הַמְּשָׁכוֹת** מלמעלה למטה **פְּנִימִיּוּת חֶסֶד עֶלְיוֹן שֶׁבִּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ** העומק והפנימיות של מידת החסד, כפי **שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם תַּעֲרוֹבֶת דִּין כְּלָל,** חסד בטהרתו, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּבְחִינַת ״כִּתְלָג חִוָּר״** כשלג **יֵשׁ עֲדַיִן קְצָת תַּעֲרוֹבֶת דִּין** שהרי בדרך כלל יש ׳התכללות׳ בין חסד וגבורה, ורק ב׳פנימיות חסד עליון׳ החסד הוא בטהרתו, ללא תערובת דין.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁדּוּגְמַת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ״שֶׁלֶג וְצֶמֶר״ למעלה (שלג – חסד שיש בו תערובת דין, וצמר – חסד ללא תערובת דין) **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, הִנֵּה ״שֶׁלֶג״ הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה** הדרגות הנמוכות שבנשמה, בדוגמת המדריגות שבהם יש גם חסד וגם גבורה, **וְ״צֶמֶר״ הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה,** הדרגות היותר גבוהות בנשמה, בדוגמת המדריגות שבהם יש רק חסד.

וְכֵיוָן שֶׁהַמְּשָׁכַת שְׁתֵּי הַמַּדְרֵגוֹת דְּ״שֶׁלֶג״ וְ״צֶמֶר״ הִיא עַל־יְדֵי ״לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה״, עִנְיַן הַתּוֹכֵחוֹת ודברי המוסר המעוררים את האדם לתקן את מעשיו, **לָכֵן יֵשׁ גַּם שְׁנֵי אוֹפַנֵּי תּוֹכֵחָה מְגוּלָה (בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה** שתיקונה הוא על ידי תוכחה שניכרת ונרגשת בגלוי, כאמור), **שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הַהַמְשָׁכָה דִּבְחִינַת ״שֶׁלֶג״** שהיא מידת החסד כפי שמעורב בה גם דין, **וְתוֹכֵחָה נִסְתָּרָה** שבה התוכחה היא רק ברמז ואינה ניכרת ונרגשת בגלוי **(בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה), שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הַהַמְשָׁכָה** העליונה **דִּבְחִינַת ״צֶמֶר״** אור החסד כפי שהוא באין־סוף ועניין הדין לא מעורב בו כלל.

ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁכֵּיוָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים נִמְשָׁכִים ומתגלים מלמעלה למטה **עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, הִנֵּה גַּם תּוֹכֶן הָעִנְיָן דִּשְׁנֵי אוֹפַנֵּי הַתּוֹכֵחָה** האמורים לעיל, **תּוֹכֵחָה מְגוּלָה וְתוֹכֵחָה נִסְתָּרָה,** הפועלים המשכות של אור אלוקי מלמעלה למטה, כמבואר לעיל (תוכחת מגולה – המשכת בחינת ׳שלג לבן׳ השייכת לעבודה של בחינות נפש־רוח־נשמה, ותוכחת נסתרת – המשכת בחינת ׳צמר נקי׳ השייכת לעבודה של בחינות חיה־יחידה), **יֶשְׁנוֹ כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה, וְהוּא עִנְיַן גַּלְיָא דְּתוֹרָה,** חלק הנגלה של התורה (התלמוד, ההלכה וכד׳) **שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁךְ תּוֹכֵחָה מְגוּלָה - וּפְנִימִיּוּת (נִסְתָּר) דְּתוֹרָה** (תורת הסוד, הקבלה והחסידות), **שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁךְ תּוֹכֵחָה נִסְתָּרָה,** כפי שממשיך ומפרט.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַחִלּוּק ההבדל **שֶׁבֵּין נִגְלֶה דְּתוֹרָה לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִלּוּק שֶׁבֵּין ״שֶׁלֶג״ לְ״צֶמֶר״, שֶׁאַף שֶׁשְּׁנֵיהֶם** גם ׳שלג׳ וגם ׳צמר׳ שייכות לבחינות האין־סוף, **לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** האור האלוקי כפי שהוא מצומצם ונמשך מדרגה לדרגה ב׳סדר השתלשלות׳, **מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ חִלּוּק בֵּינֵיהֶם, שֶׁ״שֶׁלֶג״ יֵשׁ בּוֹ קְצָת תַּעֲרוֹבֶת דִּין, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ״צֶמֶר״ אֵין בּוֹ שׁוּם תַּעֲרוֹבֶת דִּין כְּלָל,** וכך גם לגבי שני חלקי התורה, **וְהַיְנוּ, שֶׁפְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הִיא בְּחִינָה** שמקורה באור אלוקי **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** אור האין־סוף והבלי־גבול **שֶׁאֵין בָּהּ הַגְבָּלוֹת כְּלָל. וּמִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלָתָהּ** של פנימיות התורה **הֲרֵי הִיא נִמְשֶׁכֶת** ויורדת מלמעלה למטה **וּפוֹעֶלֶת עַד**

---

1 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳עֵץ חַיִּים׳[11] שֶׁבְּחִינַת ״שְׁעַר
2 רֵאשֹׁה״ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הֵן הַמְּשָׁכוֹת מִבְּחִינַת
3 פְּנִימִיּוּת חֶסֶד עֶלְיוֹן שֶׁבִּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ
4 שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם תַּעֲרוֹבֶת דִּין כְּלָל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
5 בִּבְחִינַת ״כִּתְלָג חִוָּר״ יֵשׁ עֲדַיִן קְצָת תַּעֲרוֹבֶת דִּין.
6 וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁדּוּגְמַת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ״שֶׁלֶג וְצֶמֶר״
7 בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, הִנֵּה ״שֶׁלֶג״ הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה
8 שֶׁמִּצַּד בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה, וְ״צֶמֶר״ הוּא
9 עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה. וְכֵיוָן
10 שֶׁהַמְּשָׁכַת שְׁתֵּי הַמַּדְרֵגוֹת דְּ״שֶׁלֶג וְצֶמֶר״ הִיא
11 עַל־יְדֵי ״לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה״, עִנְיַן הַתּוֹכֵחוֹת, לָכֵן
12 יֵשׁ גַּם שְׁנֵי אוֹפַנֵּי תּוֹכֵחָה, תּוֹכֵחָה מְגוּלָה (בְּנוֹגֵעַ
13 לַעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה),
14 שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הַהַמְשָׁכָה דִּבְחִינַת ״שֶׁלֶג״,
15 וְתוֹכֵחָה נִסְתָּרָה (בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת
16 חַיָּה־יְחִידָה), שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הַהַמְשָׁכָה דִּבְחִינַת
17 ״צֶמֶר״.
18 ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁכֵּיוָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים נִמְשָׁכִים
19 עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, הִנֵּה גַּם תּוֹכֶן הָעִנְיָן
20 דִּשְׁנֵי אוֹפַנֵּי הַתּוֹכֵחָה, תּוֹכֵחָה מְגוּלָה וְתוֹכֵחָה
21 נִסְתָּרָה, יֶשְׁנוֹ כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה, וְהוּא עִנְיַן גַּלְיָא
22 דְּתוֹרָה, שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁךְ תּוֹכֵחָה מְגוּלָה -
23 וּפְנִימִיּוּת (נִסְתָּר) דְּתוֹרָה, שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁךְ תּוֹכֵחָה
24 נִסְתָּרָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַחִלּוּק שֶׁבֵּין נִגְלֶה
25 דְּתוֹרָה לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִלּוּק
26 שֶׁבֵּין ״שֶׁלֶג״ לְ״צֶמֶר״, שֶׁאַף שֶׁשְּׁנֵיהֶם לְמַעְלָה
27 מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ חִלּוּק בֵּינֵיהֶם,
28 שֶׁ״שֶׁלֶג״ יֵשׁ בּוֹ קְצָת תַּעֲרוֹבֶת דִּין, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
29 ״צֶמֶר״ אֵין בּוֹ שׁוּם תַּעֲרוֹבֶת דִּין כְּלָל, וְהַיְנוּ,
30 שֶׁפְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הִיא בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה
31 מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁאֵין בָּהּ הַגְבָּלוֹת כְּלָל. וּמִצַּד
32 גּוֹדֶל מַעֲלָתָהּ הֲרֵי הִיא נִמְשֶׁכֶת וּפוֹעֶלֶת עַד

---

11) שער יג (שער א״א) פ״ה. פ״ז.

ביאור בדרך אפשר

לְמַטָּה מַטָּה, גַּם עַל מִי שֶׁנָּפַל במצבו הרוחני **לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, כַּמְּרוּמָז בַּתּוֹכֵחָה הַנִּסְתָּרָה (שֶׁשָּׁרְשָׁהּ בִּפְנִימִיּוּת וְנִסְתָּר שֶׁבַּתּוֹרָה) שֶׁהִיא גַּם** אופן שבו באה תוכחה **עַל הָעִנְיָן הֲכִי חָמוּר, "דִּי זָהָב"**[12], עגל הזהב, עניין של עבודה זרה **שֶׁזֶּהוּ הַהֵכֶּף** האזהרות האמורות בתחילת עשרת הדברות **דְּ"אָנֹכִי"** הציווי להאמין בה' **וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ"**[13] האיסור לעבוד עבודה זרה, **הַיְנוּ, שֶׁפּוֹעֶלֶת** התוכחה הנסתרת **גַּם עַל מִי שֶׁנִּכְשָׁל רַחֲמָנָא־לִיצְלָן בְּעִנְיָן זֶה, שֶׁגַּם אֶצְלוֹ יוּכַל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּ"אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא"**[14] הפיכת החושך לאור, היינו תשובה בדרגה נעלית ביותר, שהחושך עצמו מתהפך להיות אור.

ה) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁאַחַד הָעִנְיָנִים **דְּתוֹכֵחָה נִסְתָּרָה (שֶׁשָּׁרְשָׁהּ בַּתּוֹרָה שֶׁבַּתּוֹרָה** כמבואר לעיל) שבהם משה רבינו מוכיח את בני ישראל בפרשתנו **הוּא "תֹּכֶל וְלָבָן", שֶׁתָּפְלוּ** העלילו **עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן**[12], **מַה שֶּׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְזֶה שֶׁהַמָּן הָיָה לָבָן** והתלונות של בני ישראל על המן לא היו על הצבע שלו, ולמה אם כן תוכחה זו נרמזת תוך הדגשת העובדה שהמן היה בצבע לבן?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא[15], **דְּהִנֵּה, עִנְיָנוֹ שֶׁל הַמָּן הוּא** שהיה **לֶחֶם** מזון שירד לבני ישראל **מִן הַשָּׁמַיִם**[16], **וּבְאוֹפֶן שֶׁגַּם כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ** וירד המן מן השמים **לְמַטָּה** לעולם הזה **לִהְיוֹת מָזוֹן לַגּוּף הַגַּשְׁמִי, נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ הַמַּהוּת כְּמוֹ לְמַעְלָה**[17], וכמבואר ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן, "המן נקרא גם כן לחם אבירים שמלאכי השרת ניזונים בו. והוא תמוה דאיך המלאכים שהם רוחניים יאכלו המן שהיה דבר גשמי?... אך העניין שהמן שורשו גבוה מאד... אורות עליונים הרוחניים... הן ממש נמשכו ונתלבשו במן. ואיך יהיה ההמשכה זו ממקום עליון כל כך למטה... היינו על־ידי התלבשות בסדר ההשתלשלות ממדרגה למדרגה שמי השמים לבחינת שמים. ואחרי־כן לבחינת ארץ. ולכן בעודו למעלה מלאכי השרת ניזונין בו שאז עדיין היה מזון רוחני ולא גשמי כלל. ואחר־כך נתגשם ונעשה מזון גשמי. ומכל מקום מלובש בו אורות העליונים ממש. ולכן הוא גם כן למטה לחם אבירים שנבלע ברמ"ח אברים ואין ממנו פסולת...", **וּמִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ הָיָה** המן **יָכוֹל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ לְכָל יִשְׂרָאֵל, גַּם לְאֵלּוּ שֶׁהָיוּ בְּמַדְרֵגָה תַּחְתּוֹנָה, שֶׁ"דָּכוּ בַּמְּדוֹכָה" גו'**[18] כמאמר חכמינו ז"ל שאלו מבני ישראל שהיו בדרגה נמוכה היו צריכים לטרוח כדי לאכול את המן, אבל גם הם קבלו את המן, כי מצד גודל מעלתו נמשך למטה, **וְגַם כַּאֲשֶׁר נַעֲשָׂה הַמָּן דָּם וּבָשָׂר כִּבְשָׂרָם** והתאחד איתם ונעשה חלק בלתי נפרד ממציאות הגוף הגשמי שלהם, **נִשְׁאָר בְּמַהוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא, לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, וּפָעַל** והשפיע **עֲלֵיהֶם** השפעה רוחנית נעלית **כוּ', שֶׁזֶּהוּ מִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ, לִהְיוֹתוֹ בְּחִינָה גְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן לֹא הָיוּ בּוֹ הַגְּבָלוֹת** והוא השפיע גם למטה ביותר.

וְזֶהוּ גַּם הביאור הפנימי על **מַה שֶּׁהַמָּן הָיָה לָבָן, כִּי גֶּוֶן** צבע **לָבָן מוֹרֶה עַל עִנְיַן הַפְּשִׁיטוּת** אי ההגדרה, **כַּמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי חסידות של **יוֹם־הַכִּפּוּרִים**[19] **בְּעִנְיַן בִּגְדֵי בַד שֶׁל כֹּהֵן־גָּדוֹל** שבהם היה עובד את עבודות יום הכיפורים במקדש **שֶׁהָיוּ בִּגְדֵי לָבָן, וְכֵיוָן שֶׁהַמָּן גַּם בִּירִידָתוֹ לְמַטָּה נִשְׁאַר בְּמַהוּתוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְּבָלָה, לָכֵן הָיָה בְּגֶוֶן לָבָן, לְהוֹרוֹת עַל הַפְּשִׁיטוּת שֶׁבּוֹ. וּמִצַּד הַלַּבְנוּנִית שֶׁהוּא עִנְיַן** 'פשוט' ללא הגדרה מסויימת, **לָכֵן הָיָה בְּגֶוֶן לָבָן, לְהוֹרוֹת עַל הַפְּשִׁיטוּת שֶׁבּוֹ.**

---

12) ריש פרשתנו ובפירש"י. 13) יתרו כ, ב־ג. 14) ראה לקו"ש ח"ט ע' 22, ובהנסמן שם. 15) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש שם ע' 16 ואילך. 16) בשלח טז, ד. 17) ראה תו"א ויקהל פט, א. 18) בהעלותך יא, ח. וראה יומא עה, א. 19) לקו"ת אחרי כח, ג. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

הַפְּשִׁיטוּת שֶׁבּוֹ - הָיָה כּוֹלֵל אֶת כָּל הַטְּעָמִים[20] ולא היה מוגדר ב׳ציור׳ של גוון מסוים.

אָמְנָם, הִתְכַּלְּלוּת כָּל הַטְּעָמִים בַּמָּן לֹא הָיְתָה בְּאוֹפֶן שהדברים השונים שאת טעמם חש האוכל את המן היו גלויים **שֶׁהָיוּ רוֹאִים אֶת הַדְּבָרִים עַצְמָם שֶׁטָּעֲמוּ אֶת הַטַּעַם שֶׁלָּהֶם (כְּמוֹ בַּאֲכִילָה עַל דֶּרֶךְ הָרְגִיל, שֶׁרוֹאֶה אֶת הַדָּבָר עַצְמוֹ שֶׁטּוֹעֵם אֶת טַעְמוֹ)** אלא כל הדברים היו במן בהעלם ובהסתר, **שֶׁהֲרֵי לֹא רָאוּ אֶלָּא מָן**[21], **וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַטְּעָמִים שֶׁבַּמָּן לֹא הָיוּ בִּבְחִינַת צִיּוּר** מוגדר ומוגבל, **אֶלָּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת. וְזֶהוּ מַה שֶּׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן** שאכן התלונה לא היתה על הצבע הלבן עצמו אלא, **שֶׁטַּעֲנָתָם הָיְתָה עַל כָּךְ שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִתְפּוֹס אֶת הַטְּעָמִים שֶׁטּוֹעֲמִים בַּמָּן**, באותה מידה של ׳תפיסה׳ ו׳קליטה׳ שבה ׳תופסים׳ וקולטים וחשים דברים גשמיים גלויים ונראים לעין, **לִהְיוֹתוֹ בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת, לָבָן. וְהַיְנוּ, שֶׁלְּאַמִּתָּתוֹ שֶׁל דָּבָר הֲרֵי עִנְיָן זֶה** שהמן הוא ׳פשוט׳ ולא מוגדר וממילא אינו ׳נתפס׳ **הוּא מִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת הַמָּן, שֶׁגַּם בִּירִידָתוֹ לְמַטָּה נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ הַמַּהוּת כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה, שֶׁלָּכֵן הוּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת, אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הַיְרִידָה שֶׁלָּהֶם** מעמדם הנחות יחסית של בני ישראל באותה שעה **לֹא הָיוּ חֲפֵצִים בְּמַאֲכָל שֶׁהַטְּעָמִים שֶׁבּוֹ הֵם בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת** אלא טעמים נראים ונרגשים במוחש, **וְלָכֵן תָּפְלוּ** העלילו והתלוננו **עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן. וּמִכָּל־מָקוֹם,** למעשה **גַּם אֶצְלָם נַעֲשָׂה הַמָּן דָּם וּבָשָׂר כִּבְשָׂרָם וּפָעַל עֲלֵיהֶם** והשפיע בהם השפעה חיובית, **כִּי מִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ לֹא הָיוּ בּוֹ הַגְבָּלוֹת, וְהָיָה יָכוֹל לֵירֵד לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, כַּנַּ״ל.**

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה, עִנְיַן הַמָּן בַּתּוֹרָה - שֶׁנִּמְשְׁלָה לְלֶחֶם, הוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, בתורת החסידות **כַּיָּדוּעַ**[22] **שֶׁהַחִלּוּק** ההבדל **שֶׁבֵּין נִגְלֶה דְּתוֹרָה לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הוּא בְּדוּגְמַת הַחִלּוּק שֶׁבֵּין לֶחֶם מִן הָאָרֶץ** שהוא כנגד החלק הגלוי שבתורה שיורד ונמשך ומתלבש בדברים גשמיים ועוסק בהלכות הנוגעות לחיי העולם הזה הגשמי **וְלֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם** שהוא כנגד החלק הנסתר שבתורה שגם לאחר שירד ונמשך למטה עוסק בעניינים רוחניים. **וְזֶהוּ שֶׁאַחַד הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹכֵחָה הַנִּסְתָּרָה הוּא ״תֹּכֶל וְלָבָן״, שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן, הַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה (שֶׁמִּמְּנָּה נִמְשֶׁכֶת תּוֹכֵחָה נִסְתָּרָה** כמבואר לעיל) **נִמְשֶׁכֶת הִיא לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, לִפְעוֹל תִּקּוּן** באמצעות התוכחה המעוררת את התיקון **גַּם בְּאֵלּוּ שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן, פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁפּוּגַם בַּכֹּחוֹת הַנִּסְתָּרִים שֶׁל הַנִּשְׁמָה (כְּשֵׁם שֶׁהַמָּן פָּעַל וְנַעֲשָׂה דָּם וּבָשָׂר כִּבְשָׂרָם, גַּם שֶׁל אֵלּוּ שֶׁתָּפְלוּ עָלָיו),** והתיקון הוא אפילו אצל מי שפגם פגם חמור כל כך **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[23] לגבי לימוד התורה של הנמצא במצב רוחני ירוד **הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ** שבתורה **(מָאוֹר דַּיְקָא, דְּקָאֵי** המכוון **עַל פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה** בה עניני התורה מאירים) **מַחֲזִירוֹ לְמוּטָב,** כי בכוחה של פנימיות התורה להשפיע גם עליו.

1 מִצַּד הַלַּבְנוּנִית שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּשִׁיטוּת שֶׁבּוֹ -
2 הָיָה כּוֹלֵל אֶת כָּל הַטְּעָמִים[20]. אָמְנָם, הִתְכַּלְּלוּת
3 כָּל הַטְּעָמִים בַּמָּן לֹא הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיוּ רוֹאִים
4 אֶת הַדְּבָרִים עַצְמָם שֶׁטָּעֲמוּ אֶת הַטַּעַם שֶׁלָּהֶם
5 (כְּמוֹ בַּאֲכִילָה עַל דֶּרֶךְ הָרְגִיל, שֶׁרוֹאֶה אֶת הַדָּבָר
6 עַצְמוֹ שֶׁטּוֹעֵם אֶת טַעְמוֹ), שֶׁהֲרֵי לֹא רָאוּ אֶלָּא
7 מָן[21], וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַטְּעָמִים שֶׁבַּמָּן לֹא הָיוּ
8 בִּבְחִינַת צִיּוּר, אֶלָּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת. וְזֶהוּ מַה
9 שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן, שֶׁטַּעֲנָתָם הָיְתָה עַל
10 כָּךְ שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִתְפּוֹס אֶת הַטְּעָמִים שֶׁטּוֹעֲמִים
11 בַּמָּן, לִהְיוֹתוֹ בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת, לָבָן. וְהַיְנוּ,
12 שֶׁלְּאַמִּתָּתוֹ שֶׁל דָּבָר הֲרֵי עִנְיָן זֶה הוּא מִצַּד גּוֹדֶל
13 מַעֲלַת הַמָּן, שֶׁגַּם בִּירִידָתוֹ לְמַטָּה נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ
14 הַמַּהוּת כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה, שֶׁלָּכֵן הוּא בִּבְחִינַת
15 פְּשִׁיטוּת, אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הַיְרִידָה שֶׁלָּהֶם לֹא הָיוּ
16 חֲפֵצִים בְּמַאֲכָל שֶׁהַטְּעָמִים שֶׁבּוֹ הֵם בִּבְחִינַת
17 פְּשִׁיטוּת, וְלָכֵן תָּפְלוּ עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן.
18 וּמִכָּל־מָקוֹם, גַּם אֶצְלָם נַעֲשָׂה הַמָּן דָּם וּבָשָׂר
19 כִּבְשָׂרָם וּפָעַל עֲלֵיהֶם, כִּי מִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ לֹא
20 הָיוּ בּוֹ הַגְבָּלוֹת, וְהָיָה יָכוֹל לֵירֵד לְמַטָּה בְּיוֹתֵר,
21 כַּנַּ״ל. וְהִנֵּה, עִנְיַן הַמָּן בַּתּוֹרָה - שֶׁנִּמְשְׁלָה לְלֶחֶם,
22 הוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, כַּיָּדוּעַ[22] שֶׁהַחִלּוּק
23 שֶׁבֵּין נִגְלֶה דְּתוֹרָה לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הוּא
24 בְּדוּגְמַת הַחִלּוּק שֶׁבֵּין לֶחֶם מִן הָאָרֶץ וְלֶחֶם מִן
25 הַשָּׁמַיִם. וְזֶהוּ שֶׁאַחַד הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹכֵחָה
26 הַנִּסְתָּרָה הוּא ״תֹּכֶל וְלָבָן״, שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן
27 שֶׁהוּא לָבָן, הַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת פְּנִימִיּוּת
28 הַתּוֹרָה (שֶׁמִּמְּנָּה נִמְשֶׁכֶת תּוֹכֵחָה נִסְתָּרָה) נִמְשֶׁכֶת
29 הִיא לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, לִפְעוֹל תִּקּוּן גַּם בְּאֵלּוּ שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן, פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה,
30 שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁפּוּגַם בַּכֹּחוֹת הַנִּסְתָּרִים שֶׁל הַנִּשְׁמָה (כְּשֵׁם שֶׁהַמָּן פָּעַל וְנַעֲשָׂה דָּם
31 וּבָשָׂר כִּבְשָׂרָם, גַּם שֶׁל אֵלּוּ שֶׁתָּפְלוּ עָלָיו), וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[23] הַמָּאוֹר
32 שֶׁבָּהּ (מָאוֹר דַּיְקָא, דְּקָאֵי עַל פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה) מַחֲזִירוֹ לְמוּטָב.

---

20) יומא שם. 21) ראה שם עד, ב ובפירש״י. 22) ראה ד״ה והי׳ כי תבוא תרס״ו. אר״ע אשריכם ישראל תרס״ז (המשך תרס״ו ע׳ שלד ואילך; ע׳ שפד ואילך). לקו״ש ח״ד ע׳ 1038 ואילך. ע׳ 1101 ואילך. 23) ראה ירושלמי חגיגה פ״א ה״ז ובקרבן העדה שם. סה״מ תרפ״ט ע׳ 176. וש״נ.

בס"ד. שיחת יום ג' פרשת דברים, ה' מנחם־אב, ה'תשכ"ה.

יום סיום אמירת קדיש אחרי הרבנית הצדקנית מרת חנה עליה השלום

אמו של – יבדלח"ט – כ"ק אדמו"ר שליט"א

בלתי מוגה

א. כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר סיפר[1] אודות כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן, שלרגל מלאות י"א חודש (לערך) אחרי פטירת אמו, סיים כל ששה סדרי משנה.

ולכאורה, למאי 'נפקא מינה' לפרסם את הדבר? - ועל־כן צריך לומר, שכיון שזהו סיפור שנתפרסם על־ידי נשיא לחסידיו, הרי זה ענין של הוראה - וגם נתינת־כח - לכל, בנוגע לאופן ההנהגה לאחר מאה ועשרים שנה.

וענין זה שייך לכל אחד ואחד, אפילו לאלו שאין באפשרותם לסיים כל ששה סדרי משנה במשך י"א חודש, מפני סיבות שאינן תלויות בהן - שגם אז יש מקום ללמוד על־כל־פנים ההתחלה והסוף, תוך כדי הבהרה ונתינת־טעם לעצמו שזהו רק בגלל שאינו יכול ללמוד כל הששה סדרי משנה מתחילתן ועד סופן.

ב. סיום הששה סדרי משנה הוא: "לא מצא הקדוש־ברוך־הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר[2] ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

וכידוע ישנו הסיום של רבותינו נשיאינו - כפי שכבר דובר פעם[3] אודות הסיום של אדמו"ר מהר"ש על ששה סדרי משנה[4], שבו מקשר את הסיום עם ההתחלה ("נעוץ סופן בתחלתן"[5]) - בענין דקריאת שמע: "מאימתי קורין את שמע".

ג. והענין בזה:

תיבת "בשלום" (שבסיום ששה סדרי משנה) - היא מלשון ב' שלום[6].

ובהקדמה - שכללות ענין השלום שייך רק כאשר ישנם שני דברים (ב'), כידוע שענין השלום הוא חיבור הפכים[7], וכפי שדרשו רז"ל[8] על הפסוק[9] "עושה שלום במרומיו", שיש "מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש", והקדוש־ברוך־הוא "עושה שלום במרומיו", ש"אין מכבים זה את זה"; ונוסף לזה, הנה בענין השלום גופא ישנם ב' אופנים: "בשלום" - ב' שלום.

ויובן על־פי מאמר רז"ל[10] על הפסוק[11] "יעשה שלום לי שלום יעשה לי", ב' פעמים שלום, "כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה", והיינו, ש"בשלום", ב' שלום, הם ב' הענינים ד"שלום", שלום בפמליא של מעלה, ושלום בפמליא של מטה.

ובפרטיות יותר - יש בזה גופא כמה וכמה דרגות[6]:

למטה מטה - הנה "פמליא של מטה" קאי על נפש הבהמית והגוף, שיש בו ריבוי אברים, בשר וגידים ועצמות וכו', ו"פמליא של מעלה" - כפי שהיא למטה, באדם עצמו - קאי על הנפש האלקית.

---

1) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קפו (נעתק ב"היום יום" ט שבט).
2) תהלים כט, יא.
3) ראה תורת מנחם חכ"ט ע' 151.
4) ד"ה מאימתי תרמ"ב (י"ל בקונטרס בפ"ע - קה"ת תשכ"ה). ולאח"ז בסה"מ תרמ"ב ע' ערה ואילך. וראה סה"מ תרכ"ו ע' רצז ואילך. תרל"ג ח"א ע' נו ואילך. וראה גם סה"מ תרכ"ט ס"ע רכד ואילך.
5) ספר יצירה פ"א מ"ז.
6) ד"ה מאימתי הנ"ל ע' 7. סה"מ תרמ"ב שם ע' רפא. תרכ"ו שם ע' חצר. תרל"ג שם ע' ס.
7) ראה תניא אגה"ק סוס"ל. ובכ"מ.
8) במדב"ר פי"ב, ח. וש"נ. הובא בתניא אגה"ק סי"ב.
9) איוב כה, ב.
10) סנהדרין צט, ב.
11) ישעי' כז, ה.

ולמעלה יותר - קאי ״פמליא של מטה״ על כל הענינים שבאדם, ו״פמליא של מעלה״ קאי על העולמות העליונים.

ולמעלה יותר - הנה הענין ד״למעלה מעלה עד אין קץ״[12] הוא אמיתית הענין ד״פמליא של מעלה״, ו״למטה מטה עד אין תכלית״[12] הוא אמיתית הענין ד״פמליא של מטה״.

וכמובן כל זה על־פי המבואר בארוכה (ועוד יותר ברמז) ב׳לקוטי תורה׳ פרשת מטות דיבור־המתחיל החלצו[13].

ד. וזהו גם תוכן הענין דקריאת שמע שבהתחלת הש״ס - ״מאימתי קורין את שמע״:

הענין דקריאת שמע - ״שמע ישראל ה׳ אלקינו ה׳ אחד״[14] - הוא כדברי הגמרא[15]: ״אמליכתיה למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים״, וכמרומז גם בתיבת ״אחד״, שממליכים את הא׳, שרומז על ״אלופו של עולם״, בהח׳, ז׳ רקיעים וארץ, ובד׳ רוחות העולם[16].

וזהו גם תוכן ענין השלום שהוא חיבור הפכים - שהרי אין לך ריחוק הערך בין שני קצוות (ב׳ הפכים) גדול יותר מהריחוק (כביכול) שבין בורא לנברא, ואם כן, הענין דקריאת שמע שעל־ידי־זה ממשיכים אלופו של עולם (בורא) למעלה ולמטה ולד׳ רוחות (נברא), הוא האופן היותר נעלה בענין השלום.

וכשם שיש ב׳ אופנים בענין השלום (״בשלום״, ב׳ שלום, שלום בפמליא של מעלה ושלום בפמליא של מטה), כמו כן יש ב׳ אופנים בקריאת שמע: ״מאימתי קורין את שמע בערבין״, ו״מאימתי קורין את שמע בשחרית״, וכמבואר בכמה מקומות (ב׳לקוטי תורה׳, ב׳אמרי בינה׳, ובדרושי רבותינו נשיאינו שלאחרי זה[17], עד לכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו״ר[18]) שענינם בעבודה הוא: יחודא תתאה - אתכפיא, עבודת לילה, ויחודא עילאה - אתהפכא, עבודת יום.

והתכלית היא - לאחד את שני עניני השלום הנ״ל (שלום בפמליא של מעלה ושלום בפמליא של מטה, יחודא עילאה ויחודא תתאה) באופן שנעשית תיבה אחת - ״בשלום״, שבה מסיימים תפלת שמונה עשרה (״המברך את עמו ישראל בשלום״), ובה מסיימים כל ששה סדרי משנה (״ה׳ יברך את עמו בשלום״), כפי שיהיה לעתיד לבוא, כמו שכתוב[19] ״ושמתי כדכד שמשותיך״, ״להוי כדין וכדין״[20], כמבואר בארוכה בדרושים שב׳לקוטי תורה׳[21].

וכשם שענין השלום הוא ״כלי מחזיק ברכה״, כך גם בקריאת שמע - שלאחרי הענין ד״ה׳ אחד״, ״אמליכתי׳ למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים״, נמשכת ברכתו של הקדוש־ברוך־הוא - כמו שכתוב[22] ״ונתתי מטר ארצכם גו׳ ואספת דגנך ותירושך ויצהרך וגו׳״, ברכה כפשוטה למטה מעשרה טפחים.

ה. ויש להוסיף ולקשר זה גם עם סיום מסכת ברכות - ״אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר[23] וכל בניך לימודי ה׳ ורב שלום בניך״:

מדיוק הלשון ״מרבים שלום״, ״ורב שלום גו׳״, מובן, שיש ב׳ אופנים בשלום (כמו ״בשלום״, ב׳ שלום): שלום מצד עצמו, וריבוי שלום.

ועוד זאת: ״מרבים שלום בעולם״ - שריבוי השלום נמשך דוקא בעולם, מלשון העלם והסתר[24].

---

12) ראה תקו״ז סוף תנ״ז (וראה שם תי״ט - מ, ב). זו״ח יתרו לד, סע״ג.
13) פה, ד ואילך.
14) ואתחנן ו, ד.
15) ברכות יג, ב.
16) ראה סמ״ק הובא בב״י או״ח סס״א. שו״ע ואדה״ז שם ס״ו. לקו״ת תזריע כג, ג.
17) דרושי ש״ש סד, ב. אוה״ת בלק ע׳ א׳מט.
18) סה״ש תרח״ץ ע׳ 262. תש״ד ע׳ 88.
19) ישעי׳ נד, יב.
20) ב״ב עה, א.
21) פ׳ ראה כד, ד ואילך. וראה שם כח, ג־ד.
22) עקב יא, יד.
23) ישעי׳ שם, יג.
24) ראה לקו״ת שלח לז, ד. ובכ״מ.

וכן הוא בענין דקריאת שמע (התחלת הש״ס והתחלת מסכת ברכות) - שממשיכים את הא׳, אלופו של עולם, שהוא למעלה מהב׳ ד״בראשית״, אלא הוא הא׳ ד״אנכי״[25], דלא אתרמיז בשום אות וקוץ[26] - בעולם, בהעלם והסתר שאין למטה הימנו.

וזהו גם תוכן הענין ד״ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום״ (סיום הש״ס וסיום מסכת ברכות) - דקאי על התורה (״אין עוז אלא תורה״[27]), שניתנה (לא למעלה, אלא) בארץ דוקא, בגלל ששם ישנו הענין ד״למצרים (מלשון מיצרים וגבולים) ירדתם״[28].

ו. המשך השיחה - המשך הביאור בסיום מסכת נזיר[29], שגם שם הובא המאמר ״תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם״, ושייכותו לפלוגתא דר׳ נהוראי ור׳ יוסי במשנה (בנוגע לנזירות שמואל על־ידי הסכמתו לנדר חנה) ובגמרא (בנוגע למעלת העונה אמן - הסכמה - על המברך), אם הסכמה היא רק גדולה יותר, או שעל־ידי־זה ניתוסף גדר חדש, כי גם בענין ״תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם״ יש לפרש בב׳ אופנים (ב׳ דעות), אם מעלת תלמידי חכמים היא רק גדולה יותר ממעלת חכמים, או שהיא ענין חדש; וביאור מעלת ״תלמידי חכמים״ דוקא, מקבל, יחודא תתאה, אתכפיא, מלמטה למעלה, לגבי חכמים, יחודא עילאה, אתהפכא, המשכה מלמעלה למטה, כפי שתתגלה לעתיד־לבוא מעלת הבירורים ועבודת המטה, שלכן יתעלה שם ב״ן לשם ס״ג (הגימטריא ד״חנה״), ״נקבה תסובב גבר״[30] - נכלל בשיחה שהוגהה על־ידי כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א, ונדפסה[31] ב׳לקוטי שיחות׳ חלק יח עמוד 63 ואילך.

ז. (וסיים כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א בנוגע לעבודת כל השנה כולה באמירת הקדיש:)

אף־על־פי שכבר נסתיימה אמירת הקדיש, כיון שנסתיים ענין הבירורים והעליות, אף־על־פי־כן, עדיין אין זה תכלית השלימות, והראיה, שהרי עדיין ישנם כמה פרטים הקשורים עם ענין היאָרצייט כו׳; תכלית השלימות היא - כאשר יקויים היעוד[32] ״הקיצו ורננו שוכני עפר״, ו״נקבה תסובב גבר״.

ואז תתגלה גם המעלה דיהודה לגבי יוסף, כמו שכתוב[33] ״ודוד עבדי נשיא להם לעולם״, בביאת משיח צדקנו, בקרוב בימינו ממש.

* * *

ח. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל בלע המות לנצח גו׳ (הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א).

* * *

ט. דובר בהתוועדות דיום השבת־קודש[34] אודות פירוש רש״י בריש פרשת מסעי, שמביא ב׳ פירושים־דרושים בענין המסעות: (א) שקאי על ההילוך בעת המסעות עצמם (שזהו בדוגמת ירידת הנשמה בגוף), (ב) שקאי על ההילוך כ״שהיו חוזרין״ (בדוגמת עליית הנשמה לאחרי ההסתלקות).

ועל זה אומר רש״י שזוהי ״דרשה אחרת״ - מעמד ומצב ואופן עבודה אחר לגמרי מאשר בעת המסעות עצמם, כי:

---

25) ראה שיחת י״ב תמוז סל״ד (תורת מנחם חמ״ד ע׳ 103). וש״נ.

26) ראה לקו״ת פינחס פ, ב. ובכ״מ.

27) שהש״ר פ״ב, ג. ועוד.

28) שבת פח, סע״ב.

29) בשיחת י״ב תמוז ס״ה (תורת מנחם חמ״ד ס״ע 73 ואילך). וש״נ.

30) ירמי׳ לא, כא.

31) בשילוב שיחת י״ב תמוז הנ״ל.

32) ישעי׳ כו, יט.

33) יחזקאל לז, כה. וראה תורת מנחם סה״מ טבת ע׳ קצט ואילך. וש״נ.

34) שיחת ש״פ מטו״מ סי״ב ואילך (תורת מנחם חמ״ד ע׳ 140 ואילך).

כל המסעות [גם אלו שבסוף שנת הארבעים, קודם שהגיעו לירדן ירחו, כמבואר ב׳לקוטי תורה׳[35] ש״כל המ״ב מסעות נק׳ הכל אשר יצאו מארץ מצרים .. עד חנייתם בירדן ירחו״] הם כ״משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו״;

ואילו כ״שהיו חוזרין״ - נמצא בן המלך במעמד ומצב שהוא בריא לגמרי, ולא עוד אלא שניתוסף אצלו העילוי דחולה שנתרפא, אלא שזהו באופן שנעקר החולי לגמרי[36], שזוהי מעלת בעלי תשובה, ובפרט תשובה עילאה (כמבואר ב׳אגרת התשובה׳[37] שעל זה אמרו[38] ״מקום שבעלי תשובה עומדין כו׳״), שעל ידה ״זדונות נעשו להם כזכיות״[39] - כפי שיהיה לעתיד לבוא, שתהיה העליה של ג׳ קליפות הטמאות לגמרי, כי ״יבולע המות לנצח״ (״כמו שכתוב[40] בלע המות לנצח ומחה הוי׳ אלקים דמעה מעל כל פנים״), ״ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ״[41], כמבואר בתניא[42].

י. ויש להוסיף ולבאר פרטי הענינים שבפירוש רש״י אודות מנין כל המסעות כ״שהיו חוזרין״ - ״כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך וכו׳״.

ובהקדמה - שכיון שרש״י מביא זאת בפירושו, הרי זה מוכרח בפשוטם של כתובים; וכיון שבפירוש רש״י יש גם ענינים מופלאים[43], בהכרח לומר שגם בפירוש רש״י זה ישנם ענינים מופלאים. ובפרט שפירוש זה הוא מחלק האגדה שבתורה, ש״רוב סודות התורה גנוזין בה״, כמו שכתוב באגרת הקודש[44], וכפי שפוסק רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה[45].

ועוד זאת, שעל־פי המבואר בתניא[46] שכל הענינים דלעתיד לבוא תלויים במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות, מובן, שבמסעות גופא ישנו מעין הענינים שיהיו לעתיד לבוא.

המשך הביאור - שג׳ מאורעות אלו קאי על ג׳ המסעות הראשונים מיציאת מצרים עד קריעת ים סוף (שאז נתבטלה לגמרי מציאות הלעומת־זה - ״וירא ישראל את מצרים מת גו׳״[47], מעין ודוגמת ביטול הלעומת־זה לעתיד לבוא[48]): לאחרי המסע הראשון מרעמסס לסוכות, נחו בלילה - ״כאן ישננו״; במסע השני, מסוכות לאיתם, נתחדש הענין דענני הכבוד, שהגינו גם מפני חום השמש - ״כאן הוקרנו״; ובמסע השלישי, ב״פי החירות״, טענו בני ישראל טענה שכלית נגד משה - ״כאן חששת את ראשך״. ובעבודת האדם: בשביל ירידת הנשמה למטה[49] יש צורך בהעלם וסילוק האור לגמרי[50], בדוגמת שינה[51] - ״כאן ישננו״; ובזה צריך להיות מעורב גם כוונת הגילוי, לקרר את גבורות הצמצום - ״כאן הוקרנו״; ובשביל בחירה חפשית יש צורך שיהיה לנפש הבהמית גם שכל - ״כאן חששת את ראשך״ (ולכן: ״ישננו״ ו״הוקרנו״ - בלשון רבים, ששייך גם אצל המלך, מה־שאין־כן ״חששת את ראשך״ - בלשון יחיד, מצד נפש הבהמית). ומסיים ״וכו׳״, שגם המשך הירידה שלאחרי־זה היא חלק מהמסעות שהמלך ״הוליכו

35) מסעי פט, ב.
36) ראה לקו״ש חל״ב ע׳ 72 ואילך. וש״נ.
37) ספ״ח.
38) ברכות לד, ב.
39) יומא פו, ב.
40) ישעי׳ כה, ח.
41) זכרי׳ יג, ב.
42) פ״ז.
43) בענין זה נזכר המבואר בארוכה בלקו״ת ד״ה ולא תשבית וביאורו (ושם (ה, ב ואילך) - השייכות דפנימיות התורה למקרא).
44) סכ״ג.
45) פ״ב ה״ב.
46) רפל״ז.
47) בשלח יד, ל.
48) וכמשנת״ל (במאמר פ״ב ואילך (תורת מנחם חמ״ד ע׳ 147 ואילך)) בהעילוי דימות המשיח אפילו לגבי זמן שלמה, שזהו בדוגמת העילוי דמואס ברע לגבי סור מרע. וזהו גם העילוי דקרי״ס על יצי״מ, שביצי״מ היתה רק היציאה מן הרע, סור מרע, ואילו בקרי״ס - הנה מצד הגילוי ד״זה א־לי ואנוהו״ (בשלח טו, ב), היתה גם ראי׳ חושיית בביטול מציאות הלעו״ז דמצרים, ״כהמס דונג״ (תהלים סח, ג), בדוגמת השלימות דלעת״ל ש״את רוח הטומאה אעביר מן הארץ״, ו״בלע המות לנצח״.
49) מאיגרא רמה - בחי׳ ״טהורה היא״, ועד לבחי׳ שלמעלה גם מ״טהורה היא״, ומשם צ״ל הירידה ד״בראת״ וכו׳, עד לבירא עמיקתא - לעולם שרובו רע, ולכן הוא עולם הקליפות, שהרשעים גוברים בו (כמובא בתניא (פ״ו. פכ״ד)), ושם צריכה להיות עבודת האדם, החל מהמעמד ומצב ד״עיר פרא אדם יולד״ (איוב יא, יב), ו״לפתח חטאת רובץ״ (בראשית ד, ז).
50) כמו צמצום הראשון, שהוא באופן של סילוק לגמרי, ורק לאח״ז הי׳ אפ״ל המשכת קו קצר, שמזה יכולה להתחיל אח״כ מציאות העולמות.
51) ובלשון הקבלה: דורמיטא דז״א (ראה שער הכוונות ענין ר״ה. פע״ח שער ר״ה. ועוד).

לרפאותו" - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס[52] ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד 390 ואילך.

(וסיים כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א:)

ויש להוסיף, שבתיבת "וכו'" נכלל גם שמתברר האמת - שיהודי מלכתחילה לא חטא, כי "יצרו (הרע) הוא שאנסו"[53], ובאמת אין זה "יצרו", אלא זוהי פעולת הקדוש־ברוך־הוא שברא את היצר הרע,

- וכמבואר בארוכה בדרושים שבהם מבואר ענין הקניגיא דלעתיד לבוא[54] (ובקצרה ב'לקוטי תורה'[55]), שלעתיד לבוא יראו שכל העבודה עתה אינה אלא כמשל המלך שמעמיד ארי ונמר שילחמו זה בזה, ומסבב הדברים באיזה אופן תהיה המלחמה כו', ודוגמתו בנמשל, שהיהודי אינו אשם, ומצד עצמו אינו עושה עבירה כלל - אם הקדוש־ברוך־הוא לא היה "מושך את החוטים" הלוך ושוב... כך, שזוהי אשמתו של הקדוש־ברוך־הוא; אלא, שעלה ברצונו שיהיה ענין הקניגיא - כאילו יש מלחמה, וכאילו יהודי נכשל חס־ושלום, ואחר־כך עושה תשובה מצד עצמו (כלומר: התשובה שיהודי עושה היא מצד עצמותו, ואילו מה שנכשל חס־ושלום, הרי זה רק בגלל רצונו של הקדוש־ברוך־הוא) -

והרי הקדוש־ברוך־הוא מתחרט על בריאת היצר הרע[56], והחרטה היא באופן שמבטלת את הענין מעיקרו, כמו "חכם (ש)עוקר את הנדר מעיקרו"[57], וכמעלת תשובה שלימה שמבטלת את הזדונות מעיקרן, באופן שנעשים מלכתחילה זכיות[39].

ועל־ידי־זה ממשיכים גם את הגאולה העתידה לבוא באופן כזה - שיאמרו "אודך הוי' כי אנפת בי"[58], היינו, שיראו שבאמת לא היה זה ענין של "אנפת", כי־אם ענין שצריך להודות עליו ("אודך"), אלא שעד עתה היה זה באופן של חסדים המכוסים, ולעתיד לבוא יהיה הגילוי "כצאת השמש בגבורתו"[59], שיומשך "לאוהביו ולשומרי מצוותיו"[60],

בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

בס"ד. שיחת שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדחה), ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. על הפסוק "אלה הדברים" (התיבות הראשונות של פרשת דברים וספר משנה תורה), מפרש רש"י: "לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל".

הקושיא בפסוק זה בפשוטו של מקרא (כמדובר כמה פעמים שרש"י בפירושו על התורה מתעכב רק במקום שיש קושיא בפשוטו של מקרא) היא:

הכתוב מתחיל "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל", ואינו מפרש מה הם הדברים?!

- מה שכתוב בהמשך הפסוקים: "ה' אלקינו דיבר אלינו בחורב וגו'"[1], הרי זה מתייחס (לא ל"אלה הדברים" שבתחלת הפרשה, אלא) למה שכתוב לפני ובסמיכות לזה[2]: "הואיל משה באר את התורה הזאת

---

52) בשילוב שיחת ש"פ מטו"מ הנ"ל, וד"ה באתי לגני תשל"א.
53) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.
54) נסמן בלקו"ש שבפנים הערה 45.
55) ר"פ שמיני.
56) ראה סוכה נב, ב.
57) כתובות עד, ריש ע"ב.
58) ישעי' יב, א.
59) ס' שופטים ה, לא. וראה תניא פכ"ו.
60) ואתחנן ז, ט.
1) פסוק ו.
2) פסוק ה.

לאמר" (ומהי האמירה - "ה' אלקינו דיבר אלינו בחורב וגו'"); ואילו בנוגע ל"אלה הדברים" - לא מפרש הכתוב מה הם הדברים.

ויתירה מזה: הכתוב מדייק "אלה הדברים", שמשמעות תיבת "אלה" היא כמו "זה", שמורה על הגילוי, על־דרך מאמר רז"ל[3] "כל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר זה". ואף־על־פי־כן, לא נתפרשו הדברים בכתוב!

ועל זה מפרש רש"י, ש"הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל" הם: "במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב", שהם "המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן", ו"אלה הדברים" הם "דברי תוכחות" שהוכיחן משה על כך, אלא ש"סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל".

אך עדיין צריך להבין:

"כבודן של ישראל" הוא אמנם סיבה וטעם על כך שהכתוב "סתם את הדברים והזכירם ברמז"; אבל איך מתאים לומר "אלה הדברים", שמורה על הגילוי, בה בשעה ש"סתם את הדברים והזכירם ברמז"?

ולתרץ זה, מדייק רש"י בלשונו: "ומנה כאן את כל המקומות כו'",

- דלכאורה: תיבת "כאן", בודאי מיותרת, שהרי מובן מעצמו שמדובר אודות פסוק זה, וגם תיבת "ומנה" אין בה צורך -

דכיון ש"מנה כאן (היינו שבפסוק זה ישנו חידוש שמונה ומפרט) את כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן", לכן שייך שפיר לומר על זה הלשון "אלה הדברים".

ב. ויש להוסיף, שבפירוש רש"י זה מתורצת עוד קושיא בפשוטו של מקרא:

למה נאמר "אלה (הדברים)", ולא "ואלה (הדברים)" - הרי גם הפרשיות שלפני זה הם דברים אשר דיבר משה אל כל ישראל, וכמו שכתוב בסוף הפרשה שלפני זה[4]: "אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה אל בני ישראל", ואם כן, הוצרך לומר "ואלה הדברים", בוא"ו המוסיף, שישנם עוד דברים שדיבר משה אל בני ישראל?

ואין לומר שבפרשיות שלפני זה נאמרו "המצוות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה", ואילו בפרשה זו הם "הדברים אשר דיבר משה" עצמו[5] - שהרי גם בפרשה זו נאמר[6] "ככל אשר צוה ה' אותו אליהם".

וכמו כן אין לומר שהלשון "ואלה", בוא"ו המוסיף, מתאים רק בחומש אחד, בפרשה אחת או אפילו בשתי פרשיות, מה־שאין־כן בין חומש לחומש, כיון שהם ב' ספרים שמופסקים בעניניהם [כמודגש בכתיבת ספר תורה שצריך להניח ד' שיטין פנויות בין ספר לספר[7], ומובן, שההפסק בכתב מורה על הפסק הענינים], אזי לא מתאים הלשון "ואלה", בוא"ו המוסיף, כיון שהוא ענין בפני עצמו - שהרי ספר שמות, עם היותו ספר חדש, התחלתו היא "ואלה שמות", כיון שבא בהמשך לסיום ספר בראשית, שבו מסופר אודות ביאת בני ישראל למצרים, ועל זה ממשיך "ואלה (בוא"ו המוסיף) שמות בני ישראל הבאים מצרימה". ואם כן, גם כאן הוצרך לומר "ואלה הדברים"?

וקושיא זו מתורצת על־ידי פירוש רש"י: "לפי שהם דברי תוכחות כו'" - שלכן לא מתאים לומר "ואלה הדברים", בוא"ו המוסיף, כיון שאין זה בהמשך ל"אלה המצוות והמשפטים גו'" שבסיום הפרשה (וספר) שלפנ"ז, כי "דברי תוכחות" ו"מצוות ומשפטים" הם שני ענינים שונים.

---

3) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.
4) ס"פ מסעי.
5) ראה מגילה לא, ב.
6) פסוק ג.
7) ב"ב יג, סע"ב. רמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"ז. הט"ו. טושו"ע יו"ד רסרע"ג. רסרפ"ג.

ג. ועתה (לאחרי שנתבאר הפירוש הפשוט בדברי רש"י) נבוא לבאר כמה דיוקים בפירוש רש"י, ומהם:

א) מה שכתב רש"י "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן" - הרי יש עוד מקומות שהכעיסו בהן, כמו מרה, שנאמר[8] "וילונו העם גו'", וכן רפידים, שנאמר[9] "וירב העם גו'" (שבגלל זה היה המאורע ד"ויבוא עמלק גו'"[10]), שלא נימנו כאן?

ויתירה מזה: רש"י מפרש "מול סוף" - "על מה שהמרו בים סוף בבואם לים .. וכן בנסעם מתוך הים כו'", ומסיים "כדאיתא בערכין"[11], ואכן במסכת ערכין נימנו גם מרה ורפידים - "עשרה נסיונות ניסו אבותינו להקדוש־ברוך־הוא, שנים בים, ושנים במים (במרה וברפידים), וכו'", שחלקם לא נימנו כאן, ולמה אומר רש"י "מנה כאן כל המקומות"?

ב) מלשון רש"י "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו כו'", מובן, שכוונת רש"י להדגיש שהכתוב אינו מונה את עניני החטאים עצמם, אלא רק את "המקומות" שבהם אירעו החטאים.

ולכאורה: בפירוש "תופל ולבן" כותב רש"י להדיא ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן". ועל־דרך־זה גם בנוגע ל"די זהב", שלכאורה אינו שם מקום, שהרי לא מצינו בכל המקרא מקום ששמו "די זהב", אלא - כפירוש רש"י - ש"הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם".

ונמצא, שבדברי התוכחות נזכר גם החטא עצמו, ולא רק המקום שבו אירע, ואיך יתאים זה עם לשון רש"י ש"מנה כאן כל המקומות כו'", ולא החטאים עצמם?

אמנם, כד דייקת שפיר בלשון רש"י, כמדובר כמה פעמים אודות גודל הדיוק בפירוש רש"י בכל תיבה, אזי רואים שרש"י הבהיר את כל הקושיות הנ"ל בדיוק לשונו, כדלקמן.

ד. הביאור בשאלה הא', שלכאורה לא נימנו כאן "כל המקומות שהכעיסו" - יובן בהקדים הדיוק בפירוש רש"י בתיבת "במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו[12] מי יתן מותנו וגו'":

דובר כמה פעמים שכאשר רש"י מוסיף תיבת "וגו'" - אין זה בגלל שאינו משלים את הפסוק, כהכלל "כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה"[13], אלא בגלל שגם המשך הפסוק שלא העתיקו נוגע לפירושו. ולכן, בכמה מקומות בפירוש רש"י, גם בפסוק זה גופא, לא כותב רש"י תיבת "וגו'", כיון שבמקומות אלו נוגע לפירושו רק התיבות שאותם מעתיק בפירושו.

ובנדון דידן: בנוגע לפירוש ד"במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר" - די בתיבות "מי יתן מותנו" שמעתיק בפירושו, ומהי כוונת רש"י בהוספת תיבת "וגו'"?

ויש לומר[14], שכוונת רש"י בהוספת תיבת "וגו'" היא (לא לסיום פסוק וענין זה, אלא) לשאר המאורעות שהכעיסו בני ישראל במדבר שנזכרו לאחרי זה, כמו הנסיון דרפידים וכו', שגם הם נכללים בתיבת "במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר".

אלא, שבתיבת "במדבר" לא נכללים כל המאורעות שאירעו במדבר - שהרי גם הענינים ד"פארן .. תופל גו' ודי זהב" אירעו במדבר, ואף־על־פי־כן נימנו בפני עצמם - אלא רק הענינים שהכעיסו מצד היותם במדבר, היינו, שהסיבה שלהם היא "במדבר", מה־שאין־כן הענינים שהכעיסו בגלל סיבות אחרות, אף שגם הם אירעו במדבר, לא נכללו בתיבת "במדבר", אלא נזכרו בפני עצמם.

ולכן:

מה שאמרו "מי יתן מותנו", כאשר היו רעבים ללחם, וכן הנסיון ד"רפידים", שאמרו "תנו לנו מים ונשתה"[9] - שהסיבה שלהם היא בגלל היותם "במדבר", "בארץ לא זרועה"[15] - הרי זה נכלל בתיבת "במדבר";

8) בשלח טו, כד.
9) שם יז, ב.
10) שם, ח ובפרש"י.
11) טו, סע"א.
12) בשלח טז, ג.
13) מגילה כב, א. וש"נ.
14) ראה גם לקו"ש חי"ד ע' 4 הערה 21.
15) ירמי' ב, ב.

מה־שאין־כן "מה שעשו במדבר פארן על־ידי המרגלים" - לא היה בסיבת היותם במדבר, שהרי גם אילו היו בארץ נושבת, היו שולחים מרגלים כדי לכבוש ארץ אחרת; וכן "מה שתפלו על המן שהוא לבן" ("תופל ולבן"), שענין זה היה (לא קודם ירידת המן בהיותם רעבים ללחם, אלא) לאחרי ירידת המן, כאשר היה להם מה לאכול, ומכל־מקום תפלו על המן שהוא לבן - אין זה קשור עם היותם במדבר; וכן "העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם" ("די זהב") - אין זה קשור עם היותם במדבר, שהרי מה שטעו בחשבונם כו'[16], היה יכול להיות גם בארץ נושבת.

וכיון שענינים אלו אינם בסיבת היותם במדבר, לכן לא נכללים ב"מה שהכעיסוהו במדבר", אלא נימנו בפני עצמם.

ה. אמנם, תירוץ זה (ש"במדבר" כולל כל מה שהכעיסו בסיבת היותם במדבר) הוא רק בנוגע למאורעות שאירעו לאחרי שאמרו "מי יתן מותנו", שרומזם רש"י בהוספת תיבת "וגו'"; אבל עדיין נשארת הקושיא בנוגע להמאורע ד"מרה" שהיה לפני שאמרו "מי יתן מותנו" - למה לא נמנה כאן?

ויתירה מזה:

מצד הפסוק עצמו היה אפשר לפרש ש"במדבר" כולל גם המאורע דמרה, כיון שהיה בסיבת היותם במדבר. אבל כאשר רש"י כותב "שאמרו מי יתן מותנו וגו'" - הרי הוא שולל את המאורע דמרה שהיה לפני־זה.

ולכאורה, היה לו לרש"י להביא פסוק מהמאורע דמרה, ולהוסיף "וגו'", כדי לכלול את כל שאר המאורעות שלאחרי־זה?

ויובן על־פי דיוק הלשון בפירוש רש"י ש"מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן" - דלכאורה, לשם מה מוסיף רש"י התיבות "לפני המקום", למה לא מספיק לומר רק "שהכעיסו"? - אלא כוונת רש"י להדגיש שמשה הוכיחן רק על מה שהכעיסו את הקדוש־ברוך־הוא ("לפני המקום"), ואילו הענינים שהכעיסו את משה - לא היו נוגעים לו, ובודאי שלא ינצל את הימים האחרונים קודם הסתלקותו כדי להוכיחם על מה שהכעיסו אותו, אלא הוכיחם רק על מה "שהכעיסו לפני המקום".

ולכן לא נזכר כאן המאורע דמרה - כיון ששם נאמר[8] "וילונו העם על משה", מה־שאין־כן בשאר התלונות מפורש בהמשך הפרשה שהתלונה היתה (גם) על הקדוש־ברוך־הוא.

ו. הביאור בשאלה הב', שרש"י מדייק ש"מנה כאן כל המקומות שהכעיסו כו'" (המקומות ולא המאורעות), אף שכותב בעצמו ש"לא מצינו מקום ששמו תופל ולבן":

ובהקדים החילוק בין פירושו בנוגע ל"תופל ולבן", שמקדים "חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן", לפירושו בנוגע ל"די זהב", שאינו מקדים חזרנו כו' ולא מצינו מקום ששמו די זהב, אלא מפרש רק "הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם" - שמזה מוכח שסבירא־ליה לרש"י ש"די זהב" הוא שם מקום, ומפרש רק את החטא שהיה במקום זה (העגל), והטעם שהמקום נקרא בשם זה (שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם).

אמנם, הא גופא דורש ביאור: מהו החילוק בין "תופל ולבן" ל"די זהב" - הרי שניהם לא נזכרו בכל המקרא מלבד בפרשתנו, ואם כן, מדוע סובר רש"י ש"די זהב" הוא שם מקום (שנקרא כן על שם שבו אירע חטא העגל שעשו בגלל רוב זהב שהיה להם), ואילו "תופל ולבן" אינו שם מקום?

ז. ויובן בהקדים מה שכתב רש"י בפירוש "תופל ולבן", "אמר רבי יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו כו'":

דובר כמה פעמים[17] שדרכו של רש"י שאינו מביא שם בעל המאמר, אלא־אם־כן נוגע הדבר להבנת הענין. וצריך להבין בנדון דידן, למה מביא רש"י את שם בעל המאמר - "אמר רבי יוחנן"?

16) פרש"י תשא לב, א.

17) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 136. וש"נ.

וממה־נפשך: אם זה ענין של פשט - לא צריך רש"י להביאו בשם ר' יוחנן (כדרכו בכל מקום, כנזכר לעיל); ואם אין זה ענין של פשט, אלא שייך לשאר חלקי התורה, רמז דרוש וכו', שלכן אומר רש"י "אמר רבי יוחנן", להדגיש שאין זה פירוש שלו (של רש"י), אלא פירוש של ר' יוחנן - למה מביאו רש"י בפירושו על התורה שהוא פשוטו של מקרא?

ח. ויש לומר הביאור בזה:

על־פי פשוטו של מקרא - אפשר שפיר לפרש שזהו שם מקום, אף שלא מצינו בכל המקרא מקום הנקרא בשם זה[18].

- בשאר חלקי התורה, רמז או דרוש כו', יש להוכיח ממה שלא מצינו בכל המקרא, שאין זה שם מקום, שלכן מוכיח ר' יוחנן מזה ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן", שאין זה שם מקום; אבל על דרך הפשט - מהו ההכרח ששם מקום צריך להופיע במקרא יותר מפעם אחת?! די בפעם אחת! (ואדרבה: על דרך הפשט, דבר שמופיע במקרא יותר מפעם אחת, יש צורך בטעם מיוחד למה הוצרכה התורה לחזור על זה).

וראיה לדבר - מפירוש רש"י על הפסוק[19] "ויחנו ברתמה", "על־שם לשון הרע של מרגלים, שנאמר[20] מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים", היינו, שרש"י מפרש בפשטות ש"רתמה" הוא שם מקום (שנקרא כן על שם לשון הרע של מרגלים), אף שלא מצינו בכל המקרא מקום ששמו רתמה.

ולכן, בנוגע ל"די זהב" - לא כותב רש"י חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו כו', כי, אף שלא מצינו שם זה בכל המקרא, אפשר שפיר לומר ש"די זהב" הוא שם מקום, ונקרא כן על שם שבו אירע חטא העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם.

ט. ולהעיר:

לכאורה יש להקשות על האמור שלשיטת רש"י "די זהב" הוא שם מקום - מפירוש רש"י על הפסוק[21] "בת מי זהב", ש"מי זהב" אינו שם, אלא שהיה אומר "מהו זהב", לפי ש"עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו", ומזה מוכח לכאורה שגם "די זהב" אינו שם מקום.

ובפרט שמצינו שהרשב"ם - שגם הוא מפרש פשוטו של מקרא - פירש "די זהב" "כמו בת מי זהב, שהוא שם". וכיון שרש"י מפרש ש"מי זהב" אינו שם, יש להוכיח מזה שגם "די זהב" אינו שם מקום, דמאי שנא "די זהב" מ"מי זהב".

אמנם, כד דייקת שפיר בלשון רש"י, הרי לא זו בלבד שאין סתירה מפירושו על "מי זהב", אלא אדרבה, שרש"י אזיל לשיטתיה:

בפירושו על "מי זהב" מעתיק רש"י מהפסוק גם תיבת "בת (מי זהב)", אף שמפרש רק התיבות "מי זהב".

וההסברה בזה - כי, "מי זהב" כשלעצמו יש לפרש שהוא שם, אלא כיון שנאמר "בת מי זהב", אי אפשר לפרש ש"מי זהב" הוא שם, שהרי מפורש בקרא ששם אביה של מהיטבאל הוא "מטרד" ("מהיטבאל בת מטרד"[21]), ולא "מי זהב", ולכן מעתיק רש"י תיבת "בת", שבגללה הוכרח רש"י לפרש ש"מי זהב" אינו שם, אלא שהיה אומר "מהו זהב", לפי ש"עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו".

אבל בפסוק "ודי זהב" - יכולים שפיר לפרש ש"די זהב" הוא שם מקום.

י. אמנם, בשלמא "ודי זהב", יכולים לפרש שהוא שם מקום, כיון ששם זה קשור עם המאורע שבגללו נקרא המקום בשם זה - "העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם", וכפי שמביא רש"י ראיה

18) ראה גם לקו"ש שם ע' 2.
19) מסעי לג, יח.
20) תהלים קכ, ג־ד.
21) וישלח לו, לט.

לדבר: "שנאמר[22] וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל"; אבל בנוגע ל"תופל ולבן" - הוקשה לרש"י: היכן מרומז בשם זה החטא שתפלו על המן, הרי מה שתפלו על המן הוא באמרם "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל"[23], ומה שייך זה לכך שהמן הוא לבן?

ועל זה מפרש רש"י "אמר רבי יוחנן וכו'", כלומר, בפשטות הכתובים - אומר רש"י - אין לי הסברה על השייכות של "תופל ולבן" לכך שתפלו על המן, אבל רואה אני שכך אומר ר' יוחנן.

אלא, שר' יוחנן מוכיח זאת מזה ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן", ולכן סבירא־ליה שאינו שם מקום;

אבל רש"י מפרש על־פי פשוטו של מקרא ש"תופל ולבן" הוא שם מקום, ורק מביא ראיה מדברי ר' יוחנן שהשם "תופל ולבן" שייך להמאורע "שתפלו על המן שהוא לבן".

יא. ועדיין צריך להבין: מהו הטעם ש"מנה כאן את כל המקומות שהכעיסו כו'" - רק את המקומות בלבד (ויש צורך לבאר ש"תופל ולבן" ו"די זהב" הם שמות של מקומות שהכעיסו בהן); למה לא הזכיר משה (לא רק את המקומות, אלא גם) את הענינים הבלתי־רצויים עצמם שהוכיחם עליהם?

וההסברה בזה - בפשטות - שכן הוא סדר ההוכחה, שכאשר מוכיחים יהודי, יש להזהר שלא להלבין את פניו, ולהמנע עד כמה שאפשר מלהזכיר את הדברים בפירוש, אלא להסתפק ברמז בלבד.

וזהו ההכרח בפשוטו של מקרא, שלא זו בלבד שמשה רבינו לא הזכיר את החטאים בפירוש כי־אם ברמז בלבד, אלא יתירה מזה, שלא הזכיר את החטאים כלל, אפילו לא ברמז, ומנה רק את כל המקומות שבהם אירעו הדברים.

יב. וכן מצינו גם בפרשת מסעי שהכתוב מונה רק שמות המסעות, ולא את הענינים שאירעו בהם - דלכאורה:

בשלמא להפירוש הראשון בפירוש רש"י[24] ש"נכתבו המסעות הללו להודיע חסדיו של מקום, שאף־על־פי שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי .. כל שמונה ושלושים שנה לא נסעו אלא ארבעים מסעות" - נוגע רק מספר המסעות, ולא המאורעות שאירעו בהם;

אבל להפירוש השני בפירוש רש"י, "משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו, כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו, כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך וכו'" - הרי נוגע בעיקר המאורעות עצמם, ולא רק המקומות?

והביאור בזה - כנזכר לעיל - שצריכים להזהר שלא לצער את בני ישראל, ולכן לא הזכירו להם את המאורעות עצמם, "כאן ישננו וכו'", אלא רק את המקומות.

יג. וזוהי ההוראה בדרכי העבודה, עד כמה צריכים להזהר שלא לצער יהודי, ואפילו בשעה שצריכים להוכיח אותו, יש להשתדל בכל מיני השתדלות שדברי התוכחה לא יצערו אותו, ואדרבה, בשעת מעשה צריכים לקרב אותו כו', כידוע הוראת רבותינו נשיאינו בזה[25].

וכל זה - אפילו כאשר צריכים להוכיח מי שנכשל בחטא חמור ביותר, עד לחטא עבודה־זרה רחמנא־ליצלן,

שהרי ב"דברי תוכחות" שבפרשתנו נזכר גם "ודי זהב", "הוכיחן על העגל" - שאין זה ככל שאר החטאים שפוגמים בענינים פרטיים, אלא זהו ענין שהוא היפך שני דברות הראשונים, אנכי ולא יהיה לך[26], שמפי הגבורה שמענום[27], שהם כללות כל התורה כולה[28],

---

22) הושע ב, יו"ד.
23) חוקת כא, ה.
24) ר"פ מסעי.
25) ראה ד"ה אם רוח המושל תרצ"ה (סה"מ קונטרסים ח"ב שנט, ב ואילך). ועוד.
26) יתרו כ, ב־ג.
27) מכות כד, רע"א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת שלח טו, כב. וראה גם יתרו יט, יט. כ, א.
28) ראה זח"ב צא, ב. תניא רפ"כ.

ויתירה מזה, שעשיית העגל היתה "בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל", שזהו דבר חמור יותר - שמנצלים את ריבוי ההשפעה שמלמעלה, בחינת הגבורה (תגבורת החיות[29]) דקדושה, לענין שהוא היפך ממה שמפי הגבורה שמענום,

ואף־על־פי־כן, נזהר משה בדברי התוכחות שלא להזכיר אלא רק את המקום - "ודי זהב".

ומזה למדים שאפילו כאשר מוכיחים יהודי על דבר הכי חמור, צריכים להזהר ביותר שלא לצער אותו בשעת התוכחה, ואדרבה, צריכים לקרבו כו', כנזכר לעיל.

* * *

יד. (באמצע הביאור בפירוש רש"י דלעיל, הפסיק כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א במאמר המוסגר:)

יש כמה דעות באחרונים בנוגע לאופן ההנהגה בתשעה באב שחל בשבת, כמדובר בארוכה בשנה שעברה[30].

ועל־פי הנהגת רבינו הזקן, שבשבת חזון - גם כשחל בתשעה באב עצמו - היה לובש כל בגדי השבת, כיון שבשבת אין ענין של אבילות בפרהסיא[31], מובן, שכן הוא גם בנוגע ללימוד התורה בתשעה באב שחל בשבת, שהענינים שרגילים ללמוד בכל שבת, וברבים, צריכים ללמדם גם בתשעה באב שחל בשבת, כיון שבשבת אין ענין של אבילות בפרהסיא.

ויתירה מזה - שבשבת לא שייך כלל ענין החורבן, סיבת האבילות, כמרומז בדיוק לשון ה'שולחן ערוך'[32] שבתשעה באב שחל בשבת "אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו" (שלמה דייקא), כי ענינו של שלמה הוא בנין בית המקדש, ובזה מודגש החידוש שבדבר, שאף שבתשעה באב חרב בית המקדש שבנה שלמה, אף־על־פי־כן, כשחל תשעה באב בשבת "מעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה", כיון שבשבת לא שייך כלל ענין החורבן שבתשעה באב.

אבל אף־על־פי־כן, יש דעות באחרונים[33] שעושין כעין פשרה - שבתשעה באב שחל בשבת לומדים ענינים אחרים כו'.

אך גם לדעות אלו - לאחרי שמתחילים ללמוד הפסוק "אלה הדברים", שלהיותם "דברי תוכחות", מותר ללמדם גם בתשעה באב (כשחל בחול), הנה כאשר באמצע הלימוד מתעוררת איזה קושיא כו', אזי מוכרחים לתרצה, שהרי זה כמו אונס.

ועל־דרך שמצינו בהלכות תלמוד־תורה[34] לגבי ההליכה במבואות המטונפות, ש"גם אם יבא לו הרהור (בדברי תורה) בעל כרחו שלא ברצונו, אנוס הוא".

* * *

טו. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל אלה הדברים גו'.

* * *

טז. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו[35], "לפני אחיכם", "הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו גבורים, ואויבים נופלים לפניהם, שנאמר[36] וטרף זרוע אף קדקד", בהשוואה לפירושו בפרשת מטות[37], "לפני בני ישראל", "בראשי גייסות, מתוך שגבורים היו וכו'" - שבפרשת מטות הוצרכו בני גד ובני ראובן לבטל את הקא־סלקא־דעתך ש"אחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבון פה ולמה תניאון את לב

29) ראה תו"א נח ט, ג. ובכ"מ.
30) ש"פ דברים, ת"ב (נדחה) - לע"ע לא הגיע לידינו (המו"ל).
31) ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 46 הערה 10. וש"נ.
32) או"ח סתקנ"ב ס"י.
33) ראה מג"א שם סוסתקנ"ג.
34) לאדה"ז - ספ"ג.
35) ג, יח.
36) ברכה לג, כ.
37) לב, יז.

בני ישראל מעבור אל הארץ גו'"[38], ובשביל זה מספיקה הצעתם לילך "לפני בני ישראל" (כחלק מהם), "בראשי גייסות", והאפשרות לכך היא "מתוך שגבורים היו"; אבל בפרשתנו ציוום משה "חלוצים תעברו לפני אחיכם"[35], בתור פלוגה בפני עצמה שהולכת "לפני ישראל למלחמה" (לא רק "בראשי גייסות"), בגלל הצורך בדבר בשביל נצחון המלחמה (שעתה יודעים שתהיה באופן טבעי, על־ידי יהושע) - "לפי שהיו גבורים", ובאופן ש"אויבים נופלים לפניהם" (ולא רק כמו שבט יהודה שהאויבים בורחים מפניהם).

ובפנימיות הענינים, שיש ב' אופנים בענין המסירות־נפש שלמעלה מטעם ודעת (אופן העבודה דבני גד ובני ראובן): בתחלת העבודה, ה'מסירות נפש' הוא כמו "ראש" שמנהיג את כל הכחות הפנימיים ("בראשי גייסות"), ואחר־כך באים להתעוררות ד'חיה יחידה' כפי שהם בפני עצמם (פלוגה בפני עצמה) - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ט בתחלתו.

38) שם, ו־ז.

המשך ביאור למס' תמורה ליום ראשון עמ' א

אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן מוּטָב, וְאִם לָאו הֲרֵינִי הוֹלֵךְ בִּנְסִיסִי [–בעצבוני] לִשְׁאוֹל. 'וַיָּבֹא (לו) אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר שָׁאָל'. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר – וכן אתה מוצא שהמבקש על צרכיו נענה, שנאמר 'דָּשׁ וְאִישׁ תְּכָכִים נִפְגָּשׁוּ, מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה'". בִּשְׁעָה שֶׁעָנִי הוֹלֵךְ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ, פַּרְנְסֵנִי, אִם מְפַרְנְסוֹ מוּטָב. וְאִם לָאו, 'עָשִׁיר וָרָשׁ נִפְגָּשׁוּ, עוֹשֵׂה כֻלָּם ה'". מִי שֶׁעָשָׂאוֹ עָשִׁיר לְבַעַל הַבַּיִת זֶה, עוֹשֶׂה אוֹתוֹ עָנִי, ומי שעשאו עָנִי לָזֶה, עוֹשֶׂה אוֹתוֹ עָשִׁיר.

הגמרא חוזרת לדון בדברי משנתנו: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַה מָּצִינוּ בולד חטאת, ובתמורת חטאת, ובחטאת שמתו בעליה, דברים אמורים ביחיד ולא בצבור, אף שכפרו בעליה ועיברה שנתה ביחיד דברים אמורים כו'. וכן שנינו בברייתא: תָּנוּ רַבָּנָן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, נאמרה הלכה למשה מסיני בחָמֵשׁ חַטָּאוֹת שהן מֵתוֹת, וְלַד חַטָּאת, וּתְמוּרַת חַטָּאת, וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ, וְחַטָּאת שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ, וְחַטָּאת שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ. שלשת החטאות הראשונות ודאי אמורות רק בחטאת יחיד, שכן אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר וְלַד חַטָּאת בְּצִיבּוּר, לְפִי שֶׁאֵין חַטָּאת נְקֻבָּה בְּצִיבּוּר, אלא היא באה מזכרים בלבד. וְכֵן אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר תְּמוּרַת חַטָּאת בְּצִיבּוּר, לְפִי שֶׁאֵין צִיבּוּר עוֹשִׂין תְּמוּרָה, כמבואר במשנה לעיל (יג.). וְכֵן אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ בְּצִיבּוּר, לְפִי שֶׁאֵין הַצִּיבּוּר מֵתִים, כמבואר לעיל (טה). אבל חטאת שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְכן חטאת שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ שיכולות להיות גם בחטאת ציבור, לֹא מָצִינוּ בפירוש האם גם בציבור נאמרה בהן הלכה שהן מתות או רק ביחיד. יָכוֹל יְהוּ נוֹהֲגוֹת בֵּין בְּיָחִיד בֵּין בְּצִיבּוּר, לא כן הוא, אלא אֲמַרְתָּ [–יש לך לומר], יַלְּמֵד (אדם) הדבר הַסָּתוּם שלא נתפרש דינו מֵהַדָּבָר הַמְּפוֹרָשׁ. מַה ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה שמְּפוֹרָשׁ בהן שהן נוהגות רק בְּיָחִיד וְלֹא בְּצִבּוּר כמבואר לעיל, אַף בְּחטאת שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְחטאת שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ דווקא בְּיָחִיד דְּבָרִים אֲמוּרִים, וְלֹא בְּצִיבּוּר.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שלישי עמ' ב

אֲפִילּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ, שולד תמורה, ראוי להקרבה כמותה.

הגמרא מקשה, מדוע בולד עולה סובר רבי אליעזר שהוא עצמו קרב לשם עולה, ואילו לגבי ולד תמורת אשם, מצינו שסובר שאינו קרב בעצמו לשם עולה. מקשה הגמרא: וּמִי אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שמפריש נקבה לעולה וילדה זכר, יִקְרַב עוֹלָה הוּא עַצְמוֹ, וְרִמִּינְהוּ – והרי במשנה לקמן (כ:) שנינו, תְּמוּרַת אָשָׁם, וכן וְלַד תְּמוּרָה של אשם, וכן וְלָדָן של ולד תמורה, וכן וְלַד של וְלָדָן, עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם, יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ [–שיפול בהם מום], וְיִפְּלוּ [–ויכנסו] דָּמָיו לִנְדָבָה – לשופרות שנותנים בהם דמים של נדבת ציבור. רַבִּי אֱלִעֶזֶר חולק וואוֹמֵר, לא ירעו, אלא יָמוּתוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חולק וואוֹמֵר, ירעו עד שיפול בהם מום, וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן עוֹלָה – עולת יחיד. מדייקת הגמרא מדברי רבי אליעזר, בַּדָּמִים אֵין – דווקא בדמיהם יביא עולה, אבל הוּא עַצְמוֹ לֹא – הולד של תמורת אשם אינו קרב לעולה, שמכיון שאמו אינה קריבה לעולה, אף הולד אינו קרב. ואם כן קשה, מדוע לגבי ולד תמורת עולה, סובר רבי אליעזר שקרב לעולה, הרי אמו אינה קריבה לעולה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, מה שאמר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בברייתא שיביא בדמיהם עולה, לְדִבְרֵיהֶם דְּרַבָּנָן קָאָמַר לְהוּ, וכך אומר להם, לְדִידִי סְבִירָא לִי דַּאֲפִילּוּ בהמה שהיא וָלָד של תמורת אשם, נַמִּי קְרֵבָה לְעוֹלָה, כשם שאני סובר שולד של נקבה שהופרשה לעולה קרב לעולה, אבל לְדִידְכוּ דְּאַמְרִיתוּ שבהמה שהיא ולד תמורת אשם רוֹעָה, אוֹדוּ לִי מִיהַת דְּמוֹתְרָות [–דמי בהמות אלו, שנעשו מותר, לפי שאינם ראויים להקרבה] לִנְדַבַת יָחִיד אָזְלִי, ויקרבו לשם קרבן נדבה של בעליהם.

הגמרא מבארת את דעתם של חכמים: וְאָמְרִי לֵיהּ חכמים לרבי אליעזר, מוֹתְרוֹת לִנְדַבַת צִיבּוּר אָזְלִי – דמי תמורת אשם הולכים לעולת נדבה של ציבור, ולא כדבריך שהם הולכים לנדבת יחיד.

רבא מתרץ באופן נוסף את הסתירה בדברי רבי אליעזר. אומרת הגמרא: רָבָא אָמַר, יש לומר שרבי אליעזר מחלק בין אשם לעולה, שעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא [–הולד] עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה, אֶלָּא דווקא בְּמַפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה וילדה, שהולד עצמו קרב לעולה, דְּאִיכָּא שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ, שהרי הקדישה לעולה,

בס"ד. משיחות ש"פ דברים, שבת חזון ה'תש"נ.

א. ידוע הפירוש ד"שבת חזון" – "לשון מחזה, שמראין לכאו"א המקדש דלעתיד"[1].

וצריך להבין[2]:

פירוש זה הוא היפך הפירוש הפשוט ד"שבת חזון" – ע"ש התחלת ההפטורה "חזון ישעי'", מחזה הנבואה בענינים של היפך הנחמה (כמודגש בכך שההפטורות דג' השבתות ד"בין המצרים" נקראות "תלתא דפורענותא"[3], וענין הנחמה מתחיל בשבת שלאח"ז, "שבע דנחמתא"[3]) – היפך בתכלית מה"מחזה" ש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד", שהרי ראיית ביהמ"ק השלישי היא ראי' בשלימות הנחמה?!

בסגנון אחר קצת: ה"מחזה" ש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד" הי' צ"ל (לכאורה) בזמן ד"שבע דנחמתא", כשמנחמים את בנ"י על חורבן ביהמ"ק, ואיך זה שדוקא בזמן ד"תלתא דפורענותא", ובשבת השלישית, שממנה נכנסים לשבוע שחל בו תשעה באב[4] (זמן החורבן)[5] – "מראין לכאו"א המקדש דלעתיד"?!

ב. והביאור בזה – ע"פ הכלל שירידה היא צורך עלי'[6]:

ירידה (כשלעצמה) – אין לה מקום בעולמו של הקב"ה, דכיון שהקב"ה הוא עצם הטוב, ומטבע הטוב להיטיב[7], לא יתכן שיהי' בעולמו ענין של ירידה, היפך הטוב. ועכצ"ל, שכוונת ותכלית הירידה, היא, כדי שעי"ז תהי' עלי' גדולה ביותר, וכיון שהעיקר בכל דבר היא הכוונה והתכלית, נמצא, שמהותה של הירידה היא – העלי' שבאה על ידה, היינו, שהירידה עצמה היא התחלה ושלב של העלי'.

וענין זה מודגש גם בה"מחזה" ש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד" בשבת השלישית ד"תלתא דפורענותא" – כיון שהתוכן האמיתי דירידת החורבן (דהתחלתו בשבת הסמוכה לתשעה באב) הוא התחלה ושלב של העלי' דהמקדש דלעתיד.

ג. אבל, ביאור זה אינו מספיק:

כיון שירידה ועלי' כשלעצמם הם הפכיים זמ"ז, ורק מפני שקבע הקב"ה הסדר בעולם שעלי' באה לאחרי ירידה[8], נעשה הכרח (מצד דבר צדדי לכאורה) בהקדמת הירידה (בשביל העלי') – אין זה שהירידה עצמה היא התחלה ושלב של עלי'.

ועוד וג"ז עיקר – שצריך ביאור בהכלל גופא דירידה צורך עלי', דלכאורה, למה עשה ה' ככה שיהי' צורך בירידה בשביל העלי' שלאח"ז, ובנדו"ד, שהעלי' דהמקדש דלעתיד אינה יכולה להיות אלא ע"י הקדמת הירידה דחורבן ביהמ"ק, ועד כדי כך, שלכן זה יאמרו לעתיד לבוא "אודך[9] ה' כי אנפת בי"?!

ד. ויובן בהקדם הקשר והשייכות דשבת חזון לפרשת השבוע – ששבת חזון היא לעולם בפרשת "אלה הדברים"[10]:

בביאור הדיוק ד"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" (ולא וידבר משה אל כל ישראל, וכיו"ב) – יש לומר, שבזה מרומז ש"הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל", "משנה תורה", שכולל ד' הספרים שלפניו, כל התורה כולה, צ"ל באופן ד"אלה", מראה באצבעו ואומר אלה, היינו, שלימוד התורה דכאו"א מישראל בכל הזמנים צ"ל באופן שמראה באצבעו ואומר "אלה הדברים אשר

---

1) אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'צג – בשוה"ג.

2) בהבא לקמן – ראה גם סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 608 ואילך.

3) טושו"ע או"ח סו"ס תכח.

4) ודיני האבילות בשבוע שחל בו תשעה באב* חמורים יותר משאר ימי ג' השבועות והימים שמר"ח אב (טושו"ע או"ח סתקנ"א ס"ג ואילך).

5) ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו – שמוצאי שבת חל בשבעה באב**, שבו נכנסו נכרים להיכל (תענית כט, א).

6) כמשנ"ת בארוכה בהתוועדות שלפנ"ז (קונטרס משיחות ש"פ מטו"מ ס"ב ואילך).

7) ד"ה אתה אחד לאדהאמ"צ (קה"ת תשכ"ה) ע' ד. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה. וש"נ.

---

*) ולהעיר שנקרא **שבת** שחל בו תשעה באב. אף שפשוטו כאן – שבוע.

**) בסמיכות הכי אפשרית לשבעה באב, כי שבעה באב אינו חל ביום השבת, כהסימן א"ת (ביום א' דפסח חל תשעה באב), ולא בד"ן פסח.

---

8) בעלי' שלא בערך דוקא, כי, עלי' שבערך אפשרית גם ללא הקדמת ירידה, כהסדר בכל עניני קדושה ש"מעלין בקודש" (ראה קונטרס הנ"ל ס"ד).

9) ישעי' יב, א.

10) כפי שנקראת בכמה ספרים – "אלה הדברים", ולא "דברים" סתם.

דבר משה", כאילו שומע היום ממשה רבינו, ע"ד מארז"ל[11] "בכל יום יהיו בעיניך חדשים"[12].

והענין בזה:

החידוש דמתן־תורה בכל יום[13] מודגש בברכת התורה שבהתחלת כל יום — "נותן התורה" לשון הוה[14], שבכל יום נעשה מתן תורה מחדש. והטעם י"ל, ש"בכל יום נעשה האדם ברי' חדשה"[15] (לאחרי שבלילה "מפקיד נשמתו (עיפה) והקב"ה מחזיר לו (חדשה ורגועה)"[16]), צריך להיות אצלו מתן תורה וקבלת התורה מחדש[17].

ובענין זה נשאלת שאלה (ע"ד השאלה דלעיל בענין ירידה צורך עלי') — למה עשה ה' ככה שבכל יום יהי' צורך בנתינת התורה מחדש כיון שנעשה הפסק והיסח הדעת מלימוד התורה ע"י השינה:

כיון ש"אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני"[18], שבריאת האדם כל משך זמן קיומו אינה אלא "לשמש את קוני" (ע"י לימוד התורה וקיום המצוות) — למה ברא הקב"ה את האדם ("אתם קרויין אדם"[19], ע"ש אדמה לעליון[20]) באופן שמזמן לזמן מוכרח לישון[21], ועד שהסדר הרגיל אצל רובם ככולם של בני־אדם שישנים בכל יום כמה שעות, ועד "שמונה שעות"[22] (כמרומז בפסוק[23] "ישנתי אז (בגימטריא שמונה) ינוח לי"[24]), שעי"ז מוכרח להיות הפסק של כמה שעות[25] במילוי תכלית בריאתו לשמש את קונו ע"י לימוד התורה[26] וקיום המצוות?!

וזה שאמרו חז"ל[27] ש"הנשמה הזו . . בשעה שאדם ישן היא עולה ושואבת לו חיים מלמעלה"[28] — ה"ז הסדר שקבע הקב"ה בבריאת האדם, אבל אין זה מבאר הטעם למה ברא הקב"ה את האדם באופן שנשמתו תצטרך לעלות ולשאוב חיים מלמעלה, הרי בודאי שביכלתו של הקב"ה לברוא את האדם[29] באופן ששאיבת החיים תהי' בשעה שנשמתו נמצאת בגופו בכל התוקף, בהיותו ער, ללא הפסק של שינה שמסתלק עיקר החיות[30]

---

11) ראה פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז. ועוד.

12) להעיר מההתחלה בלקו"ת דפרשת השבוע (לאחרי הד"ה ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה) — "הנה כתיב והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום, פי' קאי על כל יום, כי בכל יום יהיו בעיניך כחדשים". ואולי י"ל שבזה מרומז גם הקשר והשייכות להתחלת הפרשה, "אלה הדברים" — כיון ש"אלה* (הדברים)" קשור עם הענין דבכל יום יהיו בעיניך חדשים (כבפנים).

13) כלומר, החידוש דיום זה לגבי היום שלפניו, נוסף לכך שהלימוד במשך כל השעות והרגעים שביום זה עצמו הוא באופן של חידוש, דכיון ש"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו", נמצא, שברגע זה ממש אומר הקב"ה דברי התורה כמו במעמד הר סיני (ראה תו"א יתרו סז, ב. סח, ג).

14) לקו"ת תזריע כג, א. דרושי סוכות פא, ג. ובכ"מ.

15) שו"ע אדה"ז או"ח רס"ו.

16) שם רס"ד. סמ"ו ס"ו.

17) ולכן, לכמה דעות "אם הי' ניעור כל הלילה . . א"צ לברך (ברכת התורה) כשיאור היום כל זמן שלא הסיח דעתו מללמוד". וגם להדעות שצריך לברך, ה"ז "כמו שאר ברכות השחר שנוהגין לברך אע"פ שלא נתחייב בהן" (שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ז ס"ז).

18) משנה ובריתא סוף מס' קידושין. וראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' קפו. וש"נ.

19) יבמות סא, רע"א.

20) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.

21) ועד ש"שבועה שלא אישן ג' ימים מכין אותו וישן לאלתר", כי "נשבע לשוא . . כנשבע על העמוד של אבן שהוא של זהב, שאף זה נשבע על דבר שאי אפשר" (סוכה נג, א ובפרש"י).

22) רמב"ם הל' דיעות פ"ד ה"ד.

23) איוב ג, יב.

24) מג"א או"ח סרל"ח. ועוד.

25) אף שאפילו שעה אחת, גם "שעה" מלשון הפנה ("איין קער"), צריך לנצל כדי לשמש את קונו, ועד שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מי"ז) "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב".

26) ואף שמצינו שהעוסקים בלימוד התורה במסירה ונתינה זוכים שיגלו להם עניני תורה בעת השינה, ועד שלפעמים מגלים להם ענינים נעלים יותר שלא היו יכולים להשיג ע"י לימודם ביום (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1026. וש"נ) — הרי, עיקר הענין (והסדר הרגיל) דלימוד התורה הוא היגיעה בלימוד התורה כפשוטו (בשעה שהוא ער), כפשוט.

27) ב"ר פי"ד, ט.

28) וראה פרדר"א פי"ב: "אדם שוכב וישן והוא מזונו ורפואתו וחיים לו ומנוחה לו, שנאמר אז ישנתי ינוח לי", ובפי' הרד"ל: "לכן מתחדש כח חיי בריאות הגוף אחר השינה כו'".

29) ובפרט שבלאה"כ צ"ל חידוש בריאת והתהוות האדם (והבריאה כולה) מאין ואפס המוחלט בכל רגע (כתורת הבעש"ט שנתבארה בהתחלת שעהיוה"א), ולא עוד אלא שהבריאה מאין ליש היא מ"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו, ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש כו'" (אגה"ק ס"כ) — הרי בודאי שאין בזה הגבלות כלל.

30) ועד ששינה היא אחד מששים במיתה (ברכות נז, ב).

---

*) ונפ"ז יומתק שמדייק להביא הפסוק "והיו הדברים **האלה** אשר אנכי מצוך היום", אף שדרשת חז"ל "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" היא (גם) בפסוקים שלא נאמר בהם הלשון "אלה", כמו: "ביום הזה באו מדבר סיני" (יתרו שם), "והי' אם שמוע תשמעו אל מצוותי אשר אנכי מצוה אתכם היום" (עקב שם).

ונשאר רק "קיסטא דחיותא"[31] (והרי נעשה כן בהמשכת החיות ע"י נשימה שהיא ללא הפסק[32], בכל רגע ורגע במשך היום והלילה, בין ער ובין ישן[33]), ובמילא לא יהי' צורך בהפסק (ובפרט הפסק של כמה שעות) במילוי תכלית בריאתו לשמש את קונו ע"י לימוד התורה וקיום המצוות[34].

ה. ויש לומר הביאור בזה:

תכלית בריאת האדם (גמר ושלימות הבריאה כולה[35]) היא לפעול עילוי ושלימות בכל הבריאה כולה, דאף שהבריאה ע"י הקב"ה היא באופן ש"וירא אלקים כי טוב"[36], מ"מ, "ברא אלקים לעשות"[37], "לתקן"[38], כדי שיתוסף חידוש ע"י עבודת האדם, שנעשה "שותף להקב"ה במעשה בראשית"[39].

וחידוש זה נעשה ע"י קיום התומ"צ, שממשיך קדושה בעולם, ופועל עילוי והרמה בטבע העולם — כלשון חז"ל בנוגע להחידוש דמתן תורה: "תחתונים יעלו לעליונים"[40], היינו, שמצד בריאתו ע"י הקב"ה ה"ה "תחתון", ועי"ז שהאדם מקיים תומ"צ ה"ה "עולה לעליונים", ועד לאופן ד"ארים נסי"[41], "כמו הנס על ההרים"[42], נס והרמה גם לגבי הר[43] (שלמעלה ממקום מישור), ע"ד ובדוגמת החידוש שב"נס" לגבי "טבע"[44].

ועד"ז בעבודת האדם גופא — שלאחרי שמרגיל את עצמו בעבודה מסויימת עד שנעשית אצלו כמו טבע[45], צריך להוסיף חידוש בעבודתו באופן שלמעלה מרגילותו ("נס"), כמבואר בתניא[46] בהחילוק שבין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו"[47], ש"עובד אלקים היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד"[48], כי, "זאת הפעם המאה ואחת היתרה על הרגילות שהורגל מנעוריו (שבשביל זה צריך האדם "לשנות טבע הרגילות") שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן . . להיות נקרא עובד אלקים".

ו. וענין זה מודגש גם בכללות החידוש ש"בכל יום נעשה האדם "ברי' חדשה" לאחרי ההפסק שע"י השינה:

כאשר עבודת האדם בהשימוש לקונו ע"י לימוד התורה וקיום המצוות היא ללא הפסק המוכרח מצד טבע הבריאה (כמו ההפסק דשינה) — לא ניכר בהדגשה כל כך החידוש שבעבודתו, להיותה באופן תמידי. ולא עוד אלא שגם כאשר העבודה ברגע זה היא בהוספה על רגילותו, ה"ה בהמשך אחד (ללא הפסק) לכללות עבודתו התמידית.

ועפ"ז יש לבאר טעם לבריאת האדם באופן שבכל יום צריך לישון ולמחרת נעשה "ברי' חדשה" — כדי להדגיש החידוש שבעבודתו, שאף שמצד טבע הבריאה (כפי שנברא ע"י הקב"ה) מוכרח להיות הפסק בעבודתו בלימוד התורה וקיום המצוות, מ"מ, כשנעשה "ברי' חדשה", מתחדשת עבודתו בלימוד התורה וקיום המצוות, "בכל יום . . חדשים".

[ויש לומר שמצד מעלת החידוש שנעשה ע"י השינה שייך ענין זה לישראל דוקא, ואעפ"כ, נעשה גם בטבע אוה"ע ההכרח דשינה, כדי שלא

31) ראה זח"א פג, א.

32) ובלא נשימה — לשעה קלה מת הוא (שיעור שעה קלה זו — ראה נ"כ שו"ע אה"ע סי"ז סל"ב. שו"צ צ"צ לאה"ע סי' סח־ע. שד"ח כללים אות כ' סק"ח).

33) ראה ב"ר שם (ובפרש"י): "בשעה שאדם ישן נשמתו מחממת את הגוף שלא יצטנן וימות", ומסיים "(לכך) על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא".

34) ואף שלאחרי שנברא האדם באופן שזקוק לשינה, "אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו . . שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא . . כל מעשיך יהיו לשם שמים . . בכל דרכיך דעהו" (רמב"ם הל' דעות ספ"ג) — אין זה דומה למעלת העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות שהיתה יכולה להיות אצלו בשעות אלו, אילו הי' נברא באופן שלא יהי' זקוק לשינה והי' ער בהם.

35) שלכן נברא ביום הששי למעשה בראשית "כדי שיכנס לסעודה מיד", "שימצא הכל מוכן" (סנהדרים לח, א ובפרש"י).

36) בראשית א, יו"ד. ועוד.

37) שם ב, ג.

38) ראה ב"ר פי"א, ו ובפרש"י.

39) ל' חז"ל — שבת קיט, רע"ב. וש"נ. וראה לקו"ש ח"י ע' 74 הערה 27. וש"נ.

40) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

41) ישעי' מט, כב.

42) סהמ"צ להצ"צ עג, א (ע"פ לשון הכתוב (שם ל, יז) — "כנס על הגבעה").

43) כולל גם הר דקדושה, כמו הר המורי', שאף שהיתה בו מעלה יתירה (קדושה) לגבי הארץ כולה (ראה רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ב), נעשה בו עילוי גדול יותר ע"י עבודתם של ישראל בבניית ביהמ"ק על גבי הר המורי'.

44) ראה כש"ט סרנ"ו: "ענין הנס הוא שנתחדש הדבר בפעם הראשון על הטבע כו'".

45) וע"ד מארז"ל "מנפשי' כרע" (ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד — הובא בתוס' שבת קיח, סע"ב. ועוד).

46) פרק טו.

47) מלאכי ג, יח.

48) חגיגה ט, ב.

תהי' נתינת מקום לומר שיש מעלה לאוה"ע לגבי בנ"י שאינם זקוקים לשינה[49]).

וכיון שגדר ה"חידוש" כשלעצמו מחייב (ע"פ שכל[50]) הקדמת ההפסק, כי ללא הפסק לא שייך חידוש [ואין זה דומה לירידה צורך עלי', שגדר ה"עלי'" כשלעצמו אינו מחייב הקדמת הירידה, ואדרבה, ירידה ועלי' הם הפכיים זמ"ז], הרי ההפסק בעבודתו (מצד טבע הבריאה) הוא חלק מעבודתו לשמש את קונו באופן של חידוש.

ז. ויש לומר שזהו גם טעם והסבר להכלל דירידה צורך עלי':

כאשר עבודת האדם היא באופן של עלי' תמידית, לא ניכר (כל כך) החידוש שבענין העלי', והרי עלי' מדרגא לדרגא היא סדר הרגיל בעבודה, "מעלין בקודש", היינו, שהעלי' ברגע זה היא בהמשך אחד לעליות שלפנ"ז. משא"כ לאחרי ההפסק בעליות (ע"י הירידה), אזי ניכר ומודגש ביותר החידוש שבענין העלי'.

ומצד החידוש שבעלי' הבאה לאחרי ההפסק דהירידה — נעשית גם העלי' עצמה באופן נעלה יותר.

ועד"ז בהתחדשות בלימוד התורה (בכל יום יהיו בעיניך חדשים) — בנוגע לחידושי תורה[51]:

נוסף לכך שבירור ההלכות בתורה נעשה ע"י התחתונים דוקא[52], הרי, עיקר הריבוי דחידושי תורה נעשה בזמן הגלות דוקא, מתחיל הריבוי והאריכות דגמרא (ובפרט תלמוד בבלי, "במחשכים הושיבני זה תלמודה של בבל"[53]) לגבי הקיצור דמשנה, עד לתכלית הריבוי דחידושי תורה שניתוסף בדורות האחרונים שבסוף זמן הגלות — כי, מצד גודל הירידה דהחושך כפול ומכופל שבעקבתא דמשיחא, מודגש יותר החידוש בכללות עבודתם של ישראל, כולל ובמיוחד הכח לחדש בתורה, וחידושים נעלים ביותר (וע"ד ההוספה בתורה באופן ד"כפלים לתושי'" בלוחות שניות[54] לאחרי הקדמת הירידה דשבירת לוחות ראשונות[55]).

ונקודת הענין — שבמעמד ומצב של אור וגילוי, שהעבודה היא באופן של עלי' תמידית, לא ניכר (כ"כ) החידוש שבעבודת האדם בכח עצמו, שהרי יתכן שעבודתו באופן של עלי' תמידית אינה אלא מפני שנמצא במעמד ומצב של אור וגילוי, ולא ידוע איך תהי' עבודתו במעמד ומצב של העדר האור והגילוי; אבל לאחרי שיש מעמד ומצב של ירידה, עד לתכלית הירידה שאין למטה ממנה, ואעפ"כ, אינו מתפעל מזה ועובד עבודתו בכל התוקף, אזי מתגלה החידוש שבעבודת האדם בכח עצמו[56], ועד שעבודתו היא באופן של קביעות ונצחיות (בכל זמן ובכל מצב).

---

49) וע"פ האמור שיש מעלה בענין השינה שעי"ז נעשה החידוש — נעשה זה גם אצל אוה"ע בשביל ענין הבחירה (ראה סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט. ועוד).

50) ולהעיר, שמצד יכלתו ית', שהוא כל יכול, אפשרית הבריאה באופנים רבים, ושלא ע"פ כללי השכל כו', ועד לאופן של "נמנעות" — "חידוש" ללא הקדמת הפסק. אבל, עלה ברצונו ית' (בבחירתו החפשית כביכול) ש"כל מה שאפשר להיות ע"פ השכל . . יהי' ע"פ השכל כו'" (סה"מ תרנ"ח ע' קכ. וראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 134 ואילך), ובודאי — לא באופן של "נמנעות".

51) ושייך גם להענין דבכל יום יהיו בעיניך חדשים — כי, הענין ד"חדשים" הוא מפני שכל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, וכיון שלימודו של הקב"ה הוא בודאי באופן של הוספה וחידוש לגבי התורה שלפנ"ז (ולא רק שחוזר ולומד התורה שלמד לפנ"ז, שאינו זקוק לכך כיון שהלימוד שלפנ"ז הוא נצחי, כמ"ש "ודבר אלקינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד"), עכצ"ל, שגם לימודו של האדם הוא באופן של הוספה וחידוש על מה שלמד לפנ"ז (ובפרט ש"הקב"ה קורא ושונה כנגדו", היינו, שלימודו של האדם קודם ללימודו של הקב"ה, והקב"ה קורא ושונה (שחוזר על) לימודו של האדם*).

52) וכמארז"ל שהקב"ה אומר למלאכי השרת "אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו'" (דב"ר פ"ב, יד. וראה שמו"ר פט"ו, ב). — וראה אגה"ק סכ"ו: "העליונים אין בהם כח לברר ולהעלות מהשבירה שבקליפת נוגה ("שהקליפות שולטים עליהם ומעלימים חכמת התורה כו'") אלא התחתונים לבד, לפי שהם מלובשים בגוף חומרי משכא דחויא מקליפת נוגה והם מתישים כחה בשבירת התאוות ואתכפיא ס"א . . ולכן באים העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים ומגלים תעלומות חכמה שהיו כבושים בגולה עד עתה".

53) סנהדרין כד, א.

54) שמו"ר רפמ"ו.

55) ועפ"ז יומתק ש"אלה הדברים" "הן דברי תוכחות** . . והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל" (פרש"י ריש פרשתנו) — מעלת החידוש בתורה ("אלה הדברים") לאחרי הקדמת הירידה דהענינים הבלתי־רצויים שנתהפכו לטוב עד שלא נשאר אלא רמז בלבד, שי"ל שענינו העילוי דאתהפכא (וראה הערה הבאה).

56) ויש לומר, שבענין זה מודגש העילוי דספר דברים ("משנה תורה") לגבי ד' הספרים שלפניו — ש"משה מפי עצמו אמרן" (מגילה לא, ב), הדגשת מעלת עבודתם של ישראל בכח

---

*) לאחרי הקדמת הלימוד באופן של ביטול – "תנן לשוני אמרתך", "שהתורה היא אמרתך, אלא שלשוני תנן, כעונה אחר האומר מה שהוא אומר" (תו"א יתרו סז, ב).

**) כולל גם התוכחה על חטא העגל שבגללו היתה שבירת הלוחות.

ח. עפ"ז מובן גם בנוגע לשבת חזון – שבשבת השלישית מ"תלתא דפורענותא" (השבת שלפני תשעה באב, זמן החורבן) "מראין לכאו"א המקדש דלעתיד":

כוונת הירידה דהחורבן בשביל העלי' שתהי' בהמקדש דלעתיד, היא, בשביל מעלת החידוש בביהמ"ק (ע"י החידוש בעבודתם של ישראל שאליהם נאמר[57] "ועשו לי מקדש"[58]) – בית מקדש חדש.

וכיון שהצורך בבניית ביהמ"ק חדש מכריח ההפסק דחורבן ביהמ"ק הקודם, הרי, לא זו בלבד שהחורבן אינו סתירה להבנין, אלא יתירה מזה, החורבן הוא התחלת הבנין החדש[59].

והטעם שענין זה מתגלה בשבת חזון (ולא בתשעה באב) – יש לומר[60], שביום השבת מודגש ביטול הכמות (חיצוניות) לגבי האיכות (פנימיות) – שהכמות דריבוי כל הנבראים שבעולם ("מה רבו מעשיך ה'"[61]) שנבראו בששת ימי המעשה בטלה (כשרגא בטיהרא) לגבי תכלית ומטרת הבריאה (איכות) – עבודת האדם (שנברא בסוף מעשה בראשית) לפעול עילוי ושלימות בהבריאה כולה, "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם"[62], ולכן, ביום השבת מודגש יותר שהחורבן הו"ע חיצוני שבטל לגבי הפנימיות, הכוונה והתכלית – התחלת בנין חדש[63] (ועד"ז בנוגע לכללות הענין ד"תלתא דפורענותא" – שה"פורענות" היא התחלת הגילוי הכי נעלה ד"אתפריעו[64] . . כל נהורין"[65]).

ט. וע"פ האמור שע"י החידוש שלאחרי ההפסק נעשה עילוי גדול יותר, מובן, שלאחרי ההפסק דהחורבן נעשה ביהמ"ק חדש באופן נעלה יותר:

כתיב[66] "גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", ודרשו חז"ל[67] שקאי על בית שני שהי' גדול מבית ראשון "בבנין" (שהי' גובהו מאה אמות) ו"בשנים" (בית ראשון עמד ד' מאות ועשר שנים ובית שני ד' מאות ועשרים). וההסברה בזה – ע"פ האמור – שבנין ביהמ"ק חדש (לאחרי ההפסק דחורבן ביהמ"ק שלפניו) הוא נעלה יותר[68].

ועד"ז (ובמכ"ש וק"ו) בנוגע לביהמ"ק השלישי, שמצד החידוש שבו לאחרי ההפסק הכי גדול דחורבן בית שני (שלא בערך מההפסק דחורבן בית ראשון, שהרי חורבן בית ראשון הי' רק במשך שבעים שנה, ואילו חורבן בית שני נמשך כבר יותר מאלף ותשע מאות שנה), יהי' בעילוי גדול עוד יותר, ועד לעילוי שבאין־ערוך – כדאיתא בזהר[69] ש"גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" קאי על מעלת בית שלישי לגבי בית ראשון ובית שני, שבית ראשון ובית שני היו "בניינא דבר נש דלית בי' קיומא", שנתקיימו במשך זמן מוגבל (בית ראשון ת"י שנה, ובית שני ת"כ שנה), ובית שלישי יהי' "בנינא דקוב"ה",

---

עצמם, לאחרי הקדמת הירידה דדור המדבר, שלאח"ז נאמר ספר דברים.

57) תרומה כה, ח.

58) מתחיל מעבודתם בעשיית המקדש הפרטי דכאו"א מישראל (בלבם פנימה, בביתם ובסביבתם), כהמשך הכתוב "ושכנתי בתוכם", בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כאו"א (ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד).

59) וע"ד שמצינו ש"אסור לסתור דבר מבית הכנסת אלא אם כן עושה על מנת לבנות" (רמ"א או"ח סו"ס קנב – ממרדכי פ"ד דמגילה), כי, סתירה זו היא בנין (ראה בארוכה לקו"ש דברים – שבת חזון תשד"מ ס"ה. וש"נ).

60) נוסף על השייכות דיום השבת לגאולה – "מזמור שיר ליום השבת (בו אומרו בתור שיר היום), ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" (תמיד בסופה).

61) תהלים קד, כד.

62) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ.

63) ולהעיר, שגם ענין החידוש מודגש ביום השבת – כידוע שביום השבת נעשית העלי' לבחי' שלמעלה מהזמן, ועי"ז נתחדש כללות ענין הזמן, שלכן, לאחרי יום השבת מתחיל עוה"פ יום ראשון (לקו"ת שה"ש כה, א. ובכ"מ).

64) ולהעיר מהשייכות המיוחדת לשבת השלישית ד"תלתא דפורענותא" – שבה קורין "אלה הדברים", התחלת ספר חמישי, "החמישית לפרעה". ובקביעות שנה זו (שת"ב חל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב) ה"ה גם השבת הראשונה בחודש החמישי (משא"כ כשת"ב חל ביום השבת או ביום הראשון), וערב שבת ("מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת") חל ביום החמישי דחודש החמישי* (משא"כ כשת"ב חל ביום חמישי).

65) זח"א רי, א.

66) חגי ב, ט.

67) ב"ב ג, סע"א ואילך ובפרש"י – הובא בפרש"י עה"פ.

68) ולהעיר, שבסוף זמן בית שני גופא ניתוסף חידוש – בנין הורדוס, כמארז"ל (סוכה נא, ב) "מי שלא ראה ביהמ"ק בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם . . זה בנין הורדוס".

69) ח"א כח, א. וראה גם ח"ג רכא, א.

*) יום ההילולא של האריז"ל, שעל ידו התחיל הגילוי דפנימיות התורה ("מצוה לגלות זאת החכמה"), עד להגילוי באופן ד"יתפרנסון" ע"י תורת חסידות חב"ד, בחי' היחידה **(חמישית)** שבתורה.

"מקדש[70] אדנ־י כוננו ידיך"[71], ולכן "יהא קיימא לדרי דרין", בקיום נצחי לעולם ועד.

י. ויש לומר, שענין זה (החידוש דהמקדש דלעתיד לאחרי ההפסק דהחורבן) מרומז בקרא[72] "כתית למאור":

"כתית" — רומז למספר השנים שנתקיימו בית ראשון ובית שני, "כת(ית)" דבית שני ו"(כת)ית" דבית ראשון[73]; ו"כתית" מלשון כתישה ("כותש במכתשת"[74]) — רומז על החורבן דבתי המקדשות ("שני חורבנין"[75]) שקיומם הי' למשך זמן (ת"כ ות"י שנים) בלבד[76].

ועז"נ נאמר "כתית למאור" — שכוונת החורבן ("כתית" — כתישה) היא בשביל החידוש והעילוי ד"מאור" שלמעלה מ"אור" (מקור האור):

בית ראשון ובית שני היו מבחי' הגילויים ("אור"), ובהתאם לכך היתה גם עבודתם של ישראל במעמד ומצב של אור וגילוי (בלבד). וע"י החורבן ("כתית"), שלא הי' האור והגילוי דביהמ"ק, ועבודתם של ישראל היתה במעמד ומצב של העלם והסתר, עד לחושך כפול ומכופל דסוף זמן הגלות — מתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בכח עצמם, ועי"ז מגיעים לבחי' "מאור" ("כתית למאור"), מהותו ועצמותו ית' (שלמעלה ואינו מוגדר כלל בבחי' הגילויים), ומתגלה המקדש דלעתיד, בנינא דקוב"ה, בית נצחי.

וע"פ הידוע[77] שבית ראשון הו"ע ההמשכה מלמעלה למטה (כנגד אברהם, חסד), ובית שני הו"ע ההעלאה מלמטה למעלה (כנגד יצחק, גבורה) — יש לומר, שע"י חורבן בית ראשון נתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בהמשכה מלמעלה למטה, וע"י חורבן בית שני מתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בהעלאה מלמטה למעלה (שהרי עיקר העבודה דבירור המטה במעמד ומצב של העלם והסתר וחושך הגלות היא לאחרי חורבן בית שני דוקא[78]).

ובצירוף שניהם יחדיו זוכים להחידוש דבית המקדש השלישי, שבו יהי' החיבור וההתאחדות דהמשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה למעלה, "בשתי ידים" (יד ימין ויד שמאל, חסד וגבורה, המשכה והעלאה) — כיון שיהי' בו גילוי העצמות (כנגד יעקב, תפארת, שעולה עד הכתר) שלמעלה מכל ציור וגדר דמעלה ומטה, ומחברם יחד, היינו, שגם בהקוין דהמשכה והעלאה (בחי' הגילויים, אור) נמשך וחודר בחי' העצמות ("מאור"[79]), ודוגמתו בביהמ"ק השלישי — שכולל גם בית ראשון ובית שני[80], אלא שמוסיף ופועל (וגם בהם) מעלת הנצחיות, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך", "בנינא דקוב"ה", בית נצחי לעולם ועד.

* * *

יא. מההוראות מהאמור לעיל בנוגע למעשה בפועל:

גם כשנמצאים ב"תלתא דפורענותא", וגם ועד בסמיכות לתשעה באב, ועד לרגע זה ומשיח צדקנו לא בא, אין זה מביא לנפילת הרוח ויאוש, ח"ו, כיון שיודעים שכללות ענין החורבן הוא התחלת בנין חדש דמקדש העתיד, כפי ש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד" בשבת חזון.

[ועד"ז בעבודתו הפרטית של כאו"א מישראל — שלא יפול לבו בקרבו כשרואה ענין של ירידה או הפסק בעבודתו, החל מההפסק דשינה המוכרח מצד טבע הבריאה (כנ"ל ס"ד), שיש מקום לאפשרות שיהיו "אוה"ע מונין את ישראל"[81] על זה שגם הם מוכרחים בענין השינה, אף ש"אתה בחרתנו מכל העמים . . ורוממתנו" (ועד"ז בשאר

70) בשלח טו, יז.

71) "בשתי ידים, ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו" (פרש"י עה"פ).

72) ר"פ תצוה.

73) בעה"ט עה"פ.

74) פרש"י עה"פ.

75) כמ"ש "משכן משכן, שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין" (פרש"י ר"פ פקודי).

76) ועפ"ז יומתק שבתיבת "כתית" (שפירושה כתישה) נרמזת גם המעלה דבית שני על בית ראשון, שמקדים "כת" (ת"כ שנים) דבית שני ל"ית" (ת"י שנים) דבית ראשון — כי הגדלות דבית שני בשנים (ת"כ שנים, "כת") היא בגלל החידוש שלאחרי הפסק החורבן, התוכן דתיבת "כתית".

77) ראה לקו"ש ח"ט ע' 26 ואילך. וש"נ.

78) ובפרט ע"פ הידוע שבזמן חורבן בית ראשון הי' גילוי נעלה יותר מאשר בזמן בית שני (ראה ע"ח שער מיעוט הירח פ"ב).

79) וי"ל דבזה גופא — "מאור הגדול", מקור לאור גדול, חסד, המשכה (בית ראשון), ו"מאור הקטן", מקור לאור קטן, גבורה, העלאה (בית שני).

80) ראה זח"ג רכא, א.

81) לשון רש"י ר"פ חוקת.

ענינים כיו"ב) — בידעו שההפסק הוא התחלת החידוש שלאח"ז].

ואדרבה: הירידה וההפסק דחורבן ביהמ"ק בשביל בנין ביהמ"ק חדש מעוררת להוסיף בעבודתו ביתר שאת וביתר עוז באופן של חידוש, החל מהחידוש בלימוד התורה, הן נגלה דתורה והן פנימיות התורה[82], "בכל יום יהיו בעיניך חדשים", כולל גם היגיעה בלימוד התורה עד שיוכל לחדש בתורה[83], שעי"ז ממהרים ומזרזים עוד יותר קיום היעוד[84] "תורה חדשה מאתי תצא"[85] (וכן החידוש בקיום המצוות — עשי' "כמצות רצונך"[86]).

ובמיוחד — בנוגע ללימוד התורה בענינים שהזמן גרמא: עריכת "סיומים" על מסכתות הש"ס (כמדובר בהתוועדות שלפנ"ז[87]), לא רק מסכתות שכולן משנה אלא גם גמרא, כולל מסכתות שבחלקן יש גמרא, כמו מסכת תמיד, ובפרט שלימוד מסכת תמיד הוא מעניני העבודה בביהמ"ק, (ע"ד לימוד מסכת מדות[88] שכולה משנה) אודות בנין הבית, אשר, ע"י הלימוד בעניני הבית "אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית", ויתירה מזה, שעי"ז אין "בנין ביתי בטל"[89].

יב. ויה"ר שקבלת החלטות טובות בכהנ"ל (בהוספה על כל עניני העבודה שכבר נעשו ונשלמו לפנ"ז) תמהר ותזרז ותביא תיכף ומיד המקדש דלעתיד בפועל ממש, כלומר, נוסף לכך ש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד מרחוק" כפי ש"בנוי ומשוכלל" בשמים[90], רואים כל בנ"י ביהמ"ק השלישי למטה שמתגלה ויורד למטה, בארץ הלזו הגשמית, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש ובהר הקודש.

וכפי שכל בנ"י מבקשים בכל תפלה שבכל יום, הן בימי החול והן ביום השבת, וגם בשבת חזון (כש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד") — "ותחזינה[91] עינינו בשובך לציון", כפי שהתפללו בשחרית ובמוסף, ויתפללו גם במנחה, לאחרי הקדמת הקריאה בפ' ואתחנן, "אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה"[92], ובפרט לאחרי ריבוי התפלות והבקשות של כל בנ"י על הגאולה — ריבוי שלא בערך אפילו לגבי "תקט"ו[93] תפלות" כמנין "ואתחנן"[94] — הרי בודאי שהקב"ה ממלא בקשתם של בנ"י להביא את הגאולה תיכף ומיד ממש.

ובפרט שנוסף על ריבוי התפלות והבקשות דבנ"י, ישנו גם הפס"ד של כו"כ רבנים ומורי־הוראה שליט"א (ומספרם הולך וגדל) שהקב"ה מוכרח (כביכול) להביא את הגאולה תיכף ומיד ממש, נוסף על הפס"ד המפורש בתורה ש"כלו כל הקיצין"[95], ההכרזה והפס"ד של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[96] לפני יותר מארבעים שנה: "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה", כיון שכבר

---

82) ובהדגשה יתירה בנוגע לפנימיות התורה — כיון ש"בהאי חיבורא דילך . . יפקון בי' מן גלותא" (זח"ג קכד, ב (ברע"מ)), וכהבטחת מלך המשיח להבעש"ט שכאשר "יפוצו מעינותיך חוצה" אתי מר דא מלכא משיחא (אגה"ק דהבעש"ט — כש"ט בתחלתו).

83) ראה אגה"ק סכ"ו (קמה, א): "כל איש ישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה (לגלות) ולחדש שכל חדש הן בהלכות הן באגדות הן בנגלה הן בנסתר . . ומחוייב בדבר". וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

84) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

85) "תצא" דייקא — שיוצאת (כביכול) מרשותו של הקב"ה ובאה לרשותם ובעלותם של ישראל, ואולי י"ל שגם בה"תורה חדשה" נעשה הסדר ד"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו", שלימודו של הקב"ה הוא לאחרי הלימוד דישראל (כנ"ל הערה 51). ועצ"ע.

86) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.

87) קונטרס משיחות ש"פ מטו"מ ס"ט. ועוד.

88) להעיר, ש"מדות" הו"ע של מדידה והגבלה, ו"תמיד" הו"ע הנצחיות, בלי גבול, וחיבורם יחד הו"ע המשכת הבלי גבול בגבול, ע"ד ובדוגמת מעלת ביהמ"ק השלישי (כנ"ל ס"י).

89) תנחומא צו יד. וראה לקו"ש חי"ח ע' 412 ואילך. וש"נ.

90) ראה פרש"י ותוס' — סוכה מא, סע"א. ועוד.

91) ראה אוה"ת שבהערה 1: "ומחזון ותחזינה עינינו כו'".

92) פרש"י ר"פ ואתחנן.

93) להעיר מהרמז במספר תקט"ו — ט"ו פעמים ת"ק, שכולל כל סדר ההשתלשלות "מן הארץ עד לרקיע מהלך ת"ק שנה ועוביו של רקיע מהלך ת"ק שנה וכן בין כל רקיע ורקיע כו'", "למנין ז' רקיעים . . הוא ט"ו פעמים ת"ק" (תוס' וחדא"ג מהרש"א חגיגה יג, א), שבזה מרומז שע"י תפלתו של כאו"א מישראל ("ואתחנן" בגימטריא תקט"ו) ממשיך רצון חדש שלמעלה מכל סדר ההשתלשלות (ת"ק פעמים ט"ו), להיותו למעלה מכל סדר ההשתלשלות.

94) ראה דב"ר פי"א, ט — הובא בדעת זקנים מבעה"ת עה"פ.

95) סנהדרין צז, ב.

96) ששמותיו קשורים עם הגאולה: יוסף* — "ביום ההוא יוסיף אדנ־י שנית ידו לקנות את שאר עמו גו' מאשור וממצרים גו' ומאיי הים" (ישעי' יא, יא), ויצחק — "אז ימלא שחוק פינו" (תהלים קכו, ב), ולעת"ל יאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו" (שבת פט, ב)**.

*) ראה לקו"ת פרשתנו א, ג: "ציון גימטריא יוסף".

**) ראה לקו"ת סוף פרשתנו (ב, ב): "ובענין ציון במשפט תפדה י"ל עוד על פי מה שכתוב סד"ה תורה צוה בענין שלעתיד יאמרו ליצחק כי אתה אבינו".

סיימו כל עניני העבודה, ואין הדבר תלוי אלא בהקב"ה!...

ומהפס"ד של רבנים ומורי־הוראה זוכים תיכף ומיד לקיום היעוד שבסיום ההפטורה דשבת חזון: "ואשיבה[97] שופטיך כבראשונה וגו'"[98], "בטבריא עתידין לחזור תחלה ומשם נעתקין למקדש"[99], בלשכת הגזית[100].

ועד לסיום וחותם ההפטרה – "ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה"[101], ע"י ההוספה בתורה (כמבואר בלקו"ת דפרשת השבוע[102] ש"במשפט היינו הלכות, כתרגומו ע"פ[103] כמשפט הראשון כהלכתא קדמייתא, והיינו כמשארז"ל[104] אין הגליות מתכנשות אלא בזכות המשניות כו'") ובצדקה ("כללות המצוות שנקראו צדקה"[105], ובפרט צדקה כפשוטה), שעי"ז נעשה הפדי' מהגלות, שתמורת ה"צדקה (ש)עשה הקב"ה בישראל שפיזרן לבין האומות"[106], "הוא עצמו . . אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין שנאמר[107] ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"[108], "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[109], ונשיא דורנו בראשנו, ו"קהל גדול ישובו הנה"[110], לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש ולקדש הקדשים.

97) ישעי' א, כו.
98) ומהמשך הכתוב "אחרי כן יקרא לך עיר הצדק גו'", משמע, ש"ואשיבה שופטיך גו'" יהי' "לפני בוא המשיח" (ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"א מ"ג. וראה לקו"ש ח"ט ע' 105 הערה 74).
99) רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הי"ב.
100) ראה רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ה. פ"ז ה"ו. הל' ביאת המקדש פ"ו הי"א. הל' סנהדרין שם. הל' ממרים פ"א הי"ד.
101) שם, כז.
102) א, סע"ב ואילך.
103) וישב מ, יג.
104) ויק"ר פ"ז, ג.
105) לקו"ת שם, ד.
106) פסחים פז, ב.
107) ישעי' כז, יב.
108) פרש"י נצבים ל, ג.
109) בא יו"ד, ט.
110) ירמי' לא, ז.

המשך מעמוד ג

התועדויות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט"ב ועכ"פ: בחמשה עשר באב, ובשבת "שלו" שלאחריו, ובשבת שלאחרי' שבת מברכים דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו.

ובשלש פעמים הוי חזקה – חזקת תורה ומצוותי' ומתוך שמחה וטוב לבב תמיד כל הימים.

בברכה להצלחה רבה בכהנ"ל,

והרי כ"ז גם ימהר ויחיש שבקרוב ממש יקויימו
היעודים-ההבטחות שיהפכו ימים דאזלינן מינייהו
לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו
(אהבת ישראל) וידעו כי אתה שמך הוי' לבדך עליון
על כל הארץ,
בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו

מ. שניאורסאהן.

נ.ב. הש"ק שלאחרי ט"ו במנ"א – הוא כ"ף במנ"א, יום היא"צ וההילולא של אאמו"ר לוי יצחק בן הרב אא"ז ברוך שניאור ז"ל – זה ארבעים שנה.

ועלי החוב והזכות גדול להציע ולבקש **וכו'** – ללמוד בההתועדות מתורתו, ולנדב ביומא דין לז"נ,

שמסר נפשו על הפצת היהדות בתוככי בנ"י "מאחורי מסך הברזל", ועי"ז הי' חבוש בבית האסורים ונשפט לגלות ומת בגולה ושם מ"כ,

זכותו יגן עלינו ועכ"י – שליט"א.

לקוטי־שיחות פרשת דברים כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

א.

"אחד עשר יום..." - הקדמה לתוכחה

על הפסוק[1] "אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע" אומרים חז"ל[2] ורש"י מצטט זאת בפירושו על התורה, שישראל עברו את הדרך מחורב ועד קדש ברנע, שהיא "מהלך י"א יום", בשלושה ימים[3].

בכך הוסיף משה רבינו ענין נוסף של תוכחה[4], כדברי רש"י: "אמר להם משה[5]: ראו מה גרמתם, אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר, ואף הוא מהלך י"א יום, ואתם הלכתם אותו בשלושה ימים.. (כחישוב רש"י[6]), וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים[7] שנה".

מלשון רש"י נראה, שהדגש העיקרי בתוכחה איננו על כך ש"בשביל שקלקלתם" נגזר עליהם להיות במדבר ארבעים שנה, במקום ללכת ישר לארץ ישראל, אלא על כך ש"בשביל שקלקלתם" נגרם ההיפך ממה ש"היתה שכינה מתלבטת... למהר ביאתכם לארץ", במהירות על־טבעית[8]. לפי זה המילים "אחד עשר יום מחורב..." הן רק הקדמה לתוכחה עצמה[9].

וצריך להבין: אמנם, הכרחי לומר, שמשה רבינו כלל גם את הענין של ההליכה מחורב עד קדש ברנע בשלושה ימים — "אתם הלכתם אותו בשלושה ימים" — בתוכחה[10]. אך מדוע נאמר שזה היה עיקר התוכחה, ומה שכתוב בפסוק בפירוש, שהדרך מחורב עד קדש ברנע היא "מהלך י"א יום"[11], הוא רק הקדמה לתוכחה עצמה?

מזה מובן, שלא תיתכן כאן אפשרות של "ביניים". הליכת ישראל במדבר היתה יכולה להיעשות או באופן

---

1) פרשתנו א, ב.

2) ספרי עה"פ (דעת ר' יהודה).

3) בפרש"י בהעלותך (יא, א ד"ה רע) "כמה לבטנו בדרך הזה (עד קברות התאוה) שלשה ימים". אבל עכצ"ל שאין כוונת רש"י שהלכו שלשה ימים (משא"כ — הרשב"ם. וראה ג"כ פירושו בפרשתנו), שהרי מפורש בפרש"י לפנ"ז (י, לג) "מהלך שלשה ימים הלכו ביום אחד" — אלא כוונת רש"י היא, שטענו "לבטנו" — טרחנו — טורח הליכת ג' ימים. וכשהולכים כ"ז ביום א' — הטורח עוד גדול יותר. ולהעיר, שגם בפרשתנו דייק רש"י בלשונו "מתלבטת" (כבבהעלותך — "לבטנו") — טורח* מהלך י"א יום בג' ימים.

4) עפ"ז יומתק שגם בכתוב זה הזכיר דברי תוכחה "ברמז" כמו בפסוק הראשון.

5) היינו שהם מדברי משה לישראל (אף שלא נזכרו בקרא, כנ"ל בהערה הקודמת).

6) ולהעיר דע"פ חשבון זה נמנו גם ימי הנסיעות והחניות, והשלשים ושבעה ימים שנתעכבו — אינם שלמים. וראה מפרשי רש"י כאן.

פרטי נסיעות אלו (וראה מפרשי רש"י כאן) י"ל:

ובהקדמה דע"פ הכלל דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש (פרש"י נח י, כה) גם בפרש"י י"ל כן. וכיון דפירש בהנסיעה מחורב שהלכו יום אחד ומוכרח לומר בפרש"י שאין לילו עמו (כדלקמן) — גם בשתים שלאחרי' כן הי' —

סה"כ ג' ימים — שלמים, אבל אין לילם עמם. כי הנסיעה הייתה באופן דשכינה מתלבטת, באופן נסי, ואין להאריך ההתלבטות ולהגדיל הנס — יותר מהמוכרח בפשש"מ ובמדחז"ל:

ביום כ' אייר נסעו — וגם הוא בכלל ימי הנסיעה (רש"י בהעלותך י, יא "י' ימים") — מחורב "והלכו ביום אחד" (רש"י שם י, לג) ובאו לקברות התאוה בגמר היום — ליל (היינו אור (וכן לקמן)) לכ"א אייר והיו שם שלשים יום (רש"י כאן) ובלילה זה: ויהי העם גו' והאספסוף אשר בקרבו גו' ויאמר ה' אל משה אספה לי גו' ואל העם תאמר התקדשו למחר גו' —

ואף שלכאורה דוחק גדול הוא, הרי מוכרח לומר כן בדעת רש"י (עה"ת) שלא יסתור אמרו כאן שהיו שם שלשים יום, לאמרו בפירושו בבהעלותך (יא, כ) "אוכלין ומצטערין שלשים יום" (ודלא כפירושו ב(תענית כט, א —) לימוד ע"ד ההלכה — וכן הוא בכ"מ בפירושו עה"ת) והאכילה הרי התחילה למחר,

ואכילת בשר שלושים יום — פורעניות. ויש למעטה ככל האפשרי, ל' יום בלתי שלמים, מבוקר דיום כ"א אייר עד בוקר כ"א סיון (ועד בכלל), ויסעו מקברות התאוה ויחנו בחצרות בכ"ב סיון,

הסגר מרים — שבעת ימים (פורעניות — וכנ"ל — אין לאפושי. וגם הסגר מצורע — אין צ"ל מעל"ע), היינו כ"ב־כ"ח סיון, בכ"ח סיון נסעו מחצרות ובכ"ט סיון (היינו ליל=אור לכ"ט**) באו למדבר פארן — ובו ביום כ"ט סיון (־בבוקר) שלחו המרגלים.

סה"כ — ג' ימים שלמים מבוקר ועד ערב: כ' אייר, כ"א סיון, כ"ח סיון. ויל"פ בעוד אופן (ואכ"מ) וראה בסדר עולם פ"ח.

7) לכאורה רק ל"ט שנה. וראה פרש"ר שלח יד, לג. ועצ"ע.

8) ראה גם פרש"י בהעלותך י, כט. שם, לג. שם יא, א (ד"ה ויחר). וראה ג"כ רש"י בא יב, לז. יתרו שם, ד.

9) משא"כ באם נאמר שעיקר ההוכחה היא ע"ז שגרמו שיעכבו במדבר מ' שנה ולא ילכו ישר לא"י (שהוא דרך קצרה כו') הרי "אחד עשר יום גו'" הוא מגוף ענין התוכחה.

10) שלכן הביא רש"י זה בפירושו על התורה — פשוטו של מקרא.

11) ובפרט לפמ"ש הצ"צ באוה"ת פרשתנו (ע' טז) ד"בשביל כו' מ' שנה" הוא "פי' מ"ש אח"כ ויהי בארבעים שנה, דלא כהרא"ם כו'".

---

*) אין להקשות איך שייך לשון "טורח" בשכינה – כי מפורש בכתוב (בהעלותך י, לו) בענינו "ובנוחה יאמר שובה ה' גו'", ובפרש"י שם: לשון מרגוע כו'. וראה רש"י יתרו יט, יח ד"ה הכבשן.

**) ולכן קוראו בסדר עולם (פ"ח) – כ"ח סיון.

של "למהר ביאתכם לארץ", או באופן ההפוך – שהיא תימשך (בגלל חטאי ישראל) יותר מן הזמן הטבעי לכך – ארבעים שנה. לפיכך כרך משה את שני הענינים הללו יחדיו, זה בהמשכו של זה: אם לא באופן נסי, מתקיים במילא האופן המנוגד[12].

ב.

הסבר דברי הגמרא והתוספות על הוכחת ריב"ז לבייתוסי

על פי האמור לעיל (שההליכה במדבר יכלה להיות רק באחד משני האופנים האמורים) מוסברים דברי ה"תוספות" על מאמר תמוה בגמרא:

נאמר בגמרא[13] שרבי יוחנן בן זכאי התווכח עם בייתוסי על שיטתם, שעצרת חל תמיד "אחר שבת", מפני שפירשו שב"וספרתם לכם ממחרת השבת[14] הכוונה היא לשבת בראשית. הבייתוסי טען: משה רבינו אוהב ישראל היה, וידוע שעצרת יום אחד הוא, עמד ותקנה אחר שבת כדי שיהו ישראל מתענגין שני ימים. ענה לו על כך רבי יוחנן בן זכאי בפסוק "אחד עשר יום מחורב..." באומרו "ואם משה רבינו אוהב ישראל היה, למה איחרן במדבר ארבעים שנה".

בעלי ה"תוספות"[15] מסבירים, שרבי יוחנן בן זכאי בחר דוקא פסוק זה ("קרא עליו מקרא זה[16]) כהוכחה לכך ש"איחרן במדבר ארבעים שנה", מפני שבכך התכוון רבי יוחנן בן זכאי לומר "דאם היה אוהב ישראל למה איחרן במדבר מ' שנה ולא הצליחו ללכת כמו שעשו באותן ג' ימים", כפי שמובן מפירוש רש"י דלעיל, שישראל עברו דרך זו בשלשה ימים.

לכאורה לא מובן: כיצד מתקשרת לכאן העובדה ש"לא הצליחו ללכת כמו שעשו באותן ג' הימים", והרי הטענה על ש"איחרן במדבר ארבעים שנה" קיימת גם לו היו עוברים את הדרך מחורב לקדש ברנע בי"א יום, ולא בשלשה ימים[17]?

אלא, שלפי האמור לעיל מובן הדבר: לו לא "איחרן במדבר ארבעים שנה" היתה הליכתם באופן של "הצליחו ללכת כמו שעשו באותן ג' ימים".

ג.

הקשר בין המענה לבייתוסי לדין מה שהיה במדבר

לכאורה, עדיין לא הכל ברור: אמנם, במקום ההליכה באופן של "איחרן במדבר" היתה מתקיימת ההליכה במהירות של "הצליחו ללכת... ג' ימים". אך לשם מה יש לומר זאת במענה לבייתוסי, ואף "קרא עליו מקרא זה" דוקא?

הכרחי לומר, שהסתירה לטענת הבייתוסי שמשום אהבת ישראל "עמד (משה) ותקנה אחר שבת..."., היא, אכן, מענין זה, ש"איחרן במדבר ארבעים שנה" החליף (לא רק הליכה רגילה לארץ ישראל, אלא) האופן של "הצליחו ללכת" במהירות ניסית.

ד.

טענת הבייתוסי היתה על תקנת משה

כאמור פעמים רבות[18] על ויכוחים רבים הנמצאים בש"ס ובמדרשים בין חכמי ישראל ובין לא־יהודים (וכן עם בייתוסים וכדומה), הרי עצם העובדה שהתנאים וחכמי ישראל ניהלו איתם ויכוחים, ושויכוחים אלו מפורטים בתורת אמת, מוכיחה, שלפי שכל התורה יש מקום לטענות אלו, ותשובת חכמי ישראל אינן סתם דחיית הטענות[19], אלא אמיתיות לפי תורת אמת.

בכך ניתן לענות על הדיוק שבלשון טענת הבייתוסי בענינו: "משה רבינו אוהב ישראל היה... עמד ותקנה אחר שבת..." – כלומר, הוא לא תלה זאת בה', אלא במשה רבינו, שבגלל אהבת ישראל שלו הוא תיקן שעצרת תהא אחר שבת. לכאורה, יש לשאול: הרי הוא מבסס את שיטתו על הפסוק "ממחרת השבת", ולא על תקנה של משה רבינו[20]?

---

12) ובלשון הבחיי כאן: שאילו לא כן הי' הדרך מתקצר לכם ובעונותיכם נתארך.

13) מנחות סה, סע"א ואילך.

14) אמור כג, טו. ועד"ז "ממחרת השבת" – שם, יא.

15) שם ד"ה אחד עשר יום.

16) לשון הגמרא שם.

17) כפרש"י מנחות שם.

18) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 260 – בנוגע לשאלות אנשי אלכסנדריא בסוף נדה (סט, ב).

19) ולהעיר ממשנ"ת – בענינו – לקו"ש חי"ב ע' 96 הערה 6. ובפשטות י"ל דבערך סברות המענה ה"ז "קש".

20) כמו שהקשה בצאן קדשים למנחות שם. תפארת ישראל (להמהר"ל) ספ"ו.

ואף שבתוס' שם (ד"ה עמד) כתבו "והקב"ה הסכים על ידו" – דוחק לפרש שסיבת הציווי "וספרתם לכם ממחרת השבת גו'" היא תקנת משה, אלא שהקב"ה הסכים על ידו וציווה ע"ז בתורה. וע"ד הא דשבת (פז, א) "ג' דברים כו' והסכים הקב"ה עמו" (ולא מצינו בהם ציווי בתורה). ולהעיר מבמדב"ר פי"ט לג.

ההסבר לכך הוא: חז"ל[21] מביאים כמה וכמה הוכחות לכך שעצרת חלה חמשים יום ממחרת יו"ט הראשון של פסח, ולפיכך אין לפירוש זה (שב"ממחרת השבת" הכוונה היא לשבת בראשית), שום בסיס בפסוקי התורה[22].

אלא, טענת הבייתוסי[23] היתה, שמשה תיקן[24] שעצרת תחול תמיד ממחרת שבת בראשית. כלומר, שיקבעו את לוח השנה, באופן[25], שהיום הראשון של פסח יחול תמיד ביום השבת, כלשון "מעבירין את החודש לצורך"[26], כך ששני הדברים יתאימו זה לזה — הספירה תהיה הן "ממחרת השבת" — שבת בראשית, והן ממחרת יום־טוב. והטעם לתקנה זו היה "כדי שיהו ישראל מתענגין שני ימים", כדלהלן.

לכן, לאחר שסתר רבי יוחנן בן זכאי את הטעם לתקנה זו, על־ידי הטענה, ש"איחרן במדבר ארבעים שנה", כדלקמן סעיף ט, הוא הביא הוכחה מפסוק, שלא תיתכן כלל תקנה כזו, כי מן הפסוק רואים, שצריכים להיות שני אופנים לקביעות התאריכים: "יום־טוב שחל להיות בשבת", ו"יום־טוב שחל להיות באמצע השבת"[27].

ה.

דוקא התוכחה נובעת מאהבה עמוקה

לפי האמור לעיל, שפרטי הויכוח מיוסדים על שכל התורה, מתחזקת תמיהה גדולה מאד על הויכוח: שיטת הבייתוסי מבוססת על כך, ש"משה רבינו אוהב ישראל היה", ורבי יוחנן בן זכאי שואל בתמיהה "ואם משה רבינו אוהב ישראל היה"?!

תמצית ההסבר לכך היא:

משמעות המילים "ואם משה רבינו אוהב ישראל היה" היא, שאהבת ישראל של משה רבינו לא היתה כפי שסבר הבייתוסי, שהיא מחייבת תקנה "שיהו ישראל מתענגין שני ימים", אלא הרבה יותר עמוקה, באופן שהיא איננה מהווה סיבה לכך שתמיד יהיה אצל ישראל בגלוי הענין של "מתענגין".

לשם כך הוא ציטט את הפסוק "אחד עשר יום מחורב...", הלקוח מדברי תוכחה של משה, שבגלוי נראה הענין כעונש... אך האמת היא, שדוקא בדברי התוכחה התבטאה האהבה הגדולה והעמוקה של משה לישראל, כלשון המדרש[28]: "יוכיחן משה שאוהבן".

ו.

שבת - מלמעלה - מעין עצרת

"עצרת" תלויה בספירה — ישראל סופרים מ"ט יום, והיום החמישים הוא עצרת, כידוע[29], מ"ט הימים שישראל סופרים מורים על הדרגות (מ"ט שערים) שישראל מגיעים אליהן בעבודתם העצמית, ולכן הם צריכים לספור[30] את הימים. לעומת זאת יום החמישים, שאיננו נכלל בספירת ישראל, מורה על דרגה הניתנת מלמעלה (שער הנו"ן), לאחר ההכנה של הדרגות שניתן להגיע אליהן בעבודה עצמית, בדומה[31] למאמר חז"ל[32], שכאשר אדם מקדש עצמו מעט למטה, מקדשין אותו הרבה מלמעלה.

טענת הבייתוסי היתה: כיוון שמהותו של יום־טוב, יום החמישים, הוא ענין הבא מלמעלה, צריכה ההכנה לעצרת להדגיש את הקדושה הבאה מלמעלה —

---

21) מנחות שם, ב ואילך.

22) ד"מצינו יו"ט מקרי שבתון כו'" (חדא"ג מהרש"א מנחות שם, ועוד).

23) היינו, אף שסברת הצדוקים דזה שעצרת אחר שבת הוא (לא תקנת משה, כ"א) מפני שזהו פירוש הכתוב "ממחרת השבת" — מ"מ, חיפש הבייתוסי טענה וסברא ואופן שתתאים גם לשיטת חכמי ישראל, שעצרת תהי' תמיד אחר השבת.

24) וי"ל, שיסוד טענת הצדוקי שאופן הקביעות דעצרת הוא תקנת משה — הוא מפני שמצינו כעין זה בהכנה לעצרת (מ"ת*), ד"יום אחד הוסיף משה מדעתו.. והסכים הקב"ה עמו" (שבת שם).

25) ע"פ המבואר בפנים יומתק הא דאיתא בירושלמי (ר"ה פ"ב ה"א. רש"י ד"ה להטעות ר"ה כב, ב) שקלקול המינים בעדות החודש הי' מצד זה שהבייתוסים אומרים עצרת אחר השבת ושכרו עדי שקר כו' כדי שיום ראשון דפסח יהי' בשבת — שאי"ז רק מפני שהיו מתאוין לקביעות זו (רש"י שם. קה"ע לירושלמי שם), כ"א שזה שייך לאופן התקנה דעצרת אחר שבת (ע"י שיקבעו החדשים באופן שיום א' דפסח יחול בשבת).

אבל ראה הערה 23.

26) רמב"ם הל' קדוה"ח פ"ג הי"ז ואילך. וראה מפרשיו שם. ספרים הדנים ביסודי חשבון העיבור בביאור הדחיות.

27) עפ"ז מובן בפשטות מה שענה לו ריב"ז דרשה זו דוקא — ולא משאר הדרשות שבמנחות שם [ובפרט ש"כולהו (גם דריב"ז) אית להו פירכא בר מתרתי (מתרי) כו'" — שם סו, א] — כי רק מדרשה זו מוכח שצ"ל קביעות ד"יו"ט שחל להיות באמצע השבת", משא"כ שאר הדרשות הן רק להוכיח שהספירה צ"ל ממחרת היו"ט. וראה — באו"א — לקו"ש שנסמן בהערה 19.

28) דב"ר פרשתנו פ"א, ד.

29) לקו"ת במדבר י, ד. יב, א ואילך. שה"ש לה, ג. ובכ"מ.

30) שהספירה אינה משנה ופועלת כלל בהיום.

31) אלא שבנתינת שער הנון — ב' דרגות — והעיקרית היא שלא בערך המ"ט יום (לקו"ת במדבר שם).

32) יומא ספ"ג.

*) אבל ראה לקמן הערה 35.

"שבת", ש"מקדשא וקיימא"[33], (אשר לכן היא יום של תענוג, ללא עמל[34] ויגיעה[35]).

הדרגות הקודמות של ימי הספירה הן הכנה להיות האדם כלי לדרגה הניתנת מלמעלה (עצרת, שער הנו"ן), אך עצרת עצמה היא נעלית מעבודת האדם, ולכן גם ערב שבועות, היום הסמוך לעצרת, צריך להיות דומה ל"מעלה" זו של עצרת – וזהו יום השבת.

ז.

שיטת הבייתוסים לגבי התורה בכלל

חג השבועות הוא "זמן מתן תורתנו"[36], ואכן האמור לעיל לגבי "עצרת" קיים בשיטת הבייתוסים גם לגבי כלל התורה[37]:

הבייתוסים מאמינים בתורה־שבכתב בלבד, ולא בתורה שבעל־פה[38]. ההבדל בין התורה שבכתב לתורה־שבעל־פה הוא: את התורה שבכתב הקדוש־ברוך־הוא אומר ומשה כותב[39] – היא ניתנה כולה מלמעלה, ואינה כרוכה כל־כך בהבנתו של הלומד אותה[40]. התורה שבעל־פה היא התורה כפי שירדה להבנתו והשגתו של האדם[41], כפי שהיא מתגלה ומועברת באמצעות חכמי ישראל שבכל דור ודור[42], ולגביה צריך להיות "לאפשא לה"[43] – הלומדה צריך לייגע את שכלו כדי לחדש בה, לעומת התורה־שבכתב, שבה נאסר כל יתיר וחסר.

הבייתוסים המאמינים בתורה שבכתב בלבד, סוברים שהתורה היא רק מה שניתן באופן גלוי מלמעלה.

כך הוא גם לגבי מתן תורה. וזוהי טענת הבייתוסים, שמפני אהבת ישראל תיקן משה שעצרת – מתן תורה – תהיה אחר שבת, לאחר יום שאין בו עמל ויגיעה, אלא תענוג בלבד, והכל ניתן מלמעלה[44].

ח.

מתן תורה - חיבור עליון ותחתון

אבל האמת היא שגם התורה שבעל־פה ניתנה בסיני, גם החלקים בתורה שהנבראים מבינים ומגיעים אליהם באמצעות שכלם, הם תורת ה', כפי שהיא ירדה ו"נתלבשה" למטה, באופן שנברא יוכל להבינה[45],

ובכך מתגשמת תכלית מתן תורה, שייווצר חיבור בין "עליון" ל"תחתון"[46]. כאשר אדם עמל, ומגיע בשכלו לסברא מסויימת בתורה, הרי תורת ה' נקראת על־שמו, "תורתו"[47], והיא נעשית שלו. אמנם, אין זה כ"כ הרבה כ"ט' קבין של חברו"[48] הניתנים מלמעלה, אך זהו "קב שלו"[46], ובאמצעותו מתאחדת מציאותו עם חכמת ה' "בייחוד נפלא"[49].

תכלית מתן תורה היא חיבור עליון ותחתון, ולכן צריכים גם הענינים הנעלים מן הנבראים (עליונים) להיקלט בשכל האדם (תחתונים).

אם כך, ספירת העומר הבאה כהכנה למתן־תורה, יגיעתו ועבודתו של האדם כדי להיות ראוי לקבלת התורה, קשורה לעצם הענין של מתן־תורה. וכך מוסברת בספרי החסידות[50] משמעות הענין של "תספרו חמשים יום"[51], שישראל מזהירים ומאירים – מלשון אבן ספיר – את יום החמשים: גם השפע האלוקי של שער הנו"ן, המתגלה במתן תורה, מגיע על־ידי עבודת ישראל בספירת העומר, ולפיכך זוהי ההכנה המתאימה לקראת מתן־תורה[52].

---

33) ביצה יז, א.

34) ראה לקו"ת בלק עב, א־ב. ובכ"מ.

35) שגם בשבת – שני ענינים: מי שטרח בע"ש יאכל בשבת, מתנה. וכן בתענוג: ע"י שנח ממלאכתו, תענוג מצ"ע (סדור קעד, ד ואילך. המשך תרס"ו ע' תקמג ואילך. המשך תער"ב ח"ב ד"ה ראה אנכי, תרע"ה ואילך.

36) נוסח התפלה דחג השבועות. וראה פסחים סח, ב. ירושלמי ר"ה פ"ד סה"ח. ובארוכה – לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 21.

37) אבל להעיר ממרז"ל (לקח טוב פינחס כט, יא) שהצדוקים אומרים "מתן תורה לא הי' בעצרת". וראה לקמן הערה 52.

38) סנהדרין לג, ב וברש"י שם. ובכ"מ.

39) ב"ב טו, א.

40) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב־יג.

41) ראה הל' ת"ת שם סי"ג. שו"ע אדה"ז או"ח ס"נ ס"ב (ממג"א שם סק"ב).

42) דכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה מסיני (ראה מגילה יט, ב. ירוש' פאה פ"ב ה"ד. ועוד. נסמן לקמן ע' 272).

43) זח"א יב, ב. וראה הל' ת"ת שם פ"ב ס"ב: ולחדש. אגה"ק סכ"ו (קמה, א). ולהעיר מתו"א לח, ג.

44) ויש לקשר המבואר בפנים, עם הא דאיתא באדר"נ (ספ"ה הובא ברשב"ם ב"ב קטו, ב) דשורש הבייתוסים (וצדוקים) שאמרו במאמר אנטיגנוס (אבות פ"א מ"ג) "הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס", "אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו כו'" – היינו, שעיקר ענין העבודה הוא בשביל השכר (שבא מלמעלה).

45) ראה תניא פ"ד.

46) ע"פ לשון המדרש – תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג.

47) ע"ז יט, א.

48) ב"מ לח, א.

49) תניא פ"ה, עיי"ש.

50) לקו"ת במדבר ושה"ש שם. ובארוכה – לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 257.

51) אמור כג, טז.

52) ע"פ המבואר בפנים יש לבאר ג"כ (בפנימיות הענינים) החילוק בין הצדוקים שאומרים "מ"ת לא הי' בעצרת" (כנ"ל הערה 37), משא"כ

ט.

"איחרן" - מביאם לידי יגיעה עצמית

על כך הביא רבי יוחנן בן זכאי את ההוכחה ממשה, ש"איחרן במדבר ארבעים שנה":

עונשי התורה, תורת חסד, באים כדי למרק[53] את החוטא מפגם החטא. כך גם מטרת הגזירה להיות במדבר ארבעים שנה איננה רק כדי להעניש על חטא המרגלים, אלא כדי להביא את ישראל לידי קשר חזק ועמוק יותר עם הקדוש־ברוך־הוא, וכדי למנוע מהם פעם שניה חטא כזה.

ענין זה התרחש באמצעות כל הנסיונות שנתנסו ישראל במדבר, שעליהם התגברו ישראל, וחזרו בתשובה וכדומה, וכל זה יצר אצלם התקשרות עזה לאלוקות כך ששום דבר אינו יכול לקלקלה, כפי שמרחיב הרמב"ם[54] בדברו על מעלת העומד בנסיון, בדומה למעלת בעלי־תשובה וכו'.

כלומר, דוקא אהבת ישראל העזה שפיעמה אצל משה, הביאה לכך ש"איחרן במדבר ארבעים שנה", שישראל ייכנסו ל"ארץ אשר... תמיד עיני ה' אלוקיך בה"[55], בהיותם בדרגה של "הדבקים בה' אלקיכם", שאליה הגיעו באמצעות עבודתם ויגיעתם[56], מסעותיהם במדבר העמים[57], ברוחצם מעצמם את החטא והפגם.

י.

שני האופנים להתעלות

לפי כל המוסבר לעיל, מובן מדוע רבי יוחנן בן זכאי "קרא עליו מקרא זה: אחד עשר יום מחורב..." — ובכך הוא התכוון, כדברי ה"תוספות" לומר "דאם היה אוהב ישראל... ולא הצליחו ללכת...":

ישראל הוצרכו לעבור את המדבר כדי להכנס לארץ ישראל, מפני שבנסיעותיהם במדבר, ובזככם את "מדבר העמים", הם התעלו בעצמם[58], ונעשו ראויים להכנס לארץ ישראל. ענין זה היה יכול להיעשות בשני אופנים:

א) מצד השכינה — מלמעלה — בדרך זו לא קיימות המגבלות של ה"מטה", וההתעלות יכולה להיעשות במהירות, ללא עיכובים. אך דרך זו היא "נהמא דכסופא" (לחם בושה, שבא מאחרים), חסרה כאן השותפות של עבודת האדם.

ב) מצד ישראל — מלמטה — באופן זה היה צורך, כדי שהדבר ייעשה כראוי, בכך ש"איחרן במדבר ארבעים שנה"[59]. דוקא באמצעות כל המסעות והנסיונות וכדומה, הזדככו ישראל והתעלו בכל הפרטים[60].

וזאת היתה תשובת רבי יוחנן בן זכאי לבייתוסי: לפי שיטתו של הבייתוסי היה משה צריך להעדיף את האופן של "הצליחו ללכת..." "למהר ביאתכם לארץ", מלמעלה ("כדי שיהו ישראל מתענגין...").

אך העובדה ש"איחרן במדבר מ' שנה" מוכיחה, שאהבת ישראל האמיתית של משה התבטאה דוקא בכך שהוא הביא את ישראל לעבודה ויגיעה עצמית.

[לפיכך מהווה הפסוק "אחד עשר יום מחורב..." סיכום של דברי התוכחה הקודמים, הכתובים בפסוק הקודם[61], ש"יוכיחן משה שאוהבן", כי מטרת דברי התוכחה היתה להביא את ישראל לידי תשובה ועבודה מצד עצמם[62], וזוהי הסיבה להליכתם במדבר ארבעים שנה].

דומה לכך הוא ההסבר לאריכות של הגלות הזו

לדידן שעצרת שייך למ"ת (נסמן לעיל הערה 36):

זה שעצרת נקבע ע"י ספירה מורה ששייך לעבודת האדם, משא"כ הענין דמ"ת שאינו נקבע ע"י ספירה (שהרי עצרת לפעמים בז' בסיון או בה' ומ"ת הוא בו' בסיון — שו"ע אדה"ז או"ח סי' תצד ס"א) מורה שהוא למעלה מעבודת האדם (ראה בארוכה בלקו"ש ח"ג שם):

ולכן אומרים הצדוקים שמ"ת לא הי' בעצרת, היינו שמ"ת אינו שייך לעצרת שנעשה ע"י עבודת האדם: משא"כ לדידן שעצרת הוא זמן מתן תורתנו, כי גם הענינים שהם (לכאורה) למעלה לגמרי מעבודת האדם, שייכים הם לעבודה ונמשכים בפנימיות, ולכן גם מ"ת — בחי' שלמעלה לגמרי מעבודה — שייך לעצרת שבא ונמשך ע"י ספירה.

53) לקו"ת מטות פו, ב. וראה ג"כ שם נשא כה, ג. קרח נג, ד.

54) בשמונה פרקים פ"ו.

55) עקב יא, יב.

56) להעיר ממשנ"ת (לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 374 ואילך) ההפרש בין משה לפינחס.

57) ראה לקו"ת ר"פ נשא. שם מסעי צא, ב ואילך. ועוד.

58) ראה לקו"ת מסעי שם.

59) ראה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 424 (ס"ה ואילך) דכל המסעות במדבר היו בכוונה תחילה בשביל העלי' שע"י ירידה זו, עיי"ש בארוכה.

60) גם כשהבירור בא מלמעלה הוא בפרטים — שזהו הטעם שהלכו מהלך זה בג' ימים, כי מכיון שהם ג' מסעות שונות, צ"ל יום מיוחד לכל מסע בפ"ע (וראה אוה"ת פרשתנו (ע' יח) דג' ימים הם לנגד ג' עולמות בי"ע) —

אבל מ"מ כאשר הבירור בא מלמעלה (נוסף ע"ז שאין בזה המעלה דעבודה האדם, הרי) אינו בירור וזיכוך המטה בשלימותו.

61) שהרי התוכחות הן מה ש"מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום" (פרש"י ריש פרשתנו) — ו"אחד עשר יום מחורב גו'" אינו שם מקום שהכעיסו לפני המקום.

62) ראה ג"כ בארוכה לקמן ע' 15 ואילך — שזוהי השייכות בין דברי תוכחה למשנה תורה, כי הענין דמשנה תורה הוא מה שמשה מפי עצמו

האחרונה. כוונת הדבר היא לזכך את ישראל ולעשותם ראויים לכך, שגם מצד מציאותם שלהם הם יהיו מוכנים לגאולה.

על־ידי־זה שישראל "מתרפאים" בעבודה זו באופן של "זכו", נעשה הזיכוך עצמו באופן של "אחישנה"[63], והגאולה באה באופן הכולל את שתי המעלות: הן של "בעתה"[61], שאז הזיכוך הוא בכל הפרטים, והן של "אחישנה", הבאה מלמעלה,

במיוחד, כאשר כבר "כלו כל הקיצין"[64], בגאולה האמתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת יום ב' דחגה"ש תשל"ז)

אמרה (מגילה לא, ב. לקו"ת שה"ש כ, ג) עבודה מצד המטה, עיי"ש בארוכה.

ולהעיר, שההפרש בין משנה תורה וד' ספרים הראשונים הוא דוגמת ההפרש בין תושבע"פ ותושב"כ (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 33 הערה 52, וש"נ). ועפ"ז יומתק יותר מה שהביא ריב"ז קרא זה דוקא שהוא ממשנה תורה – להדגיש עוד יותר איך שמשה רצה לפעול בבנ"י הענין דעבודה בכח עצמו כו' (תושבע"פ).

63) סנהדרין צח, א. ולהעיר משערי אורה סד"ה יביאו לבוש מלכות.

64) סנהדרין צז, ב.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שני עמ' א

מכח קושיא זו חזר בו רבא ורצה לומר תירוץ אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** כל הפסולים הללו נחשבים **כִּבְהֵמָה טְמֵאָה** מטעם אחר, שכן כל אלו אינם פסולים מחמת איזה חסרון באבריהם, אלא יש בהם פסול הגוף, וכמו בהמה טמאה שפסולה בעצמותה. לפיכך **מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה** שהפסול שלה למזבח הוא **פְּסוּל הַגּוּף** אין תמורה נוהגת בה, **אַף כָּל** אלו שפסולם הוא **פְּסוּל הַגּוּף,** אין תמורה נוהגת בהם, **לְאַפּוּקֵי** [–להוציא] מכלל זה **בַּעַל מוּם** דפסולו למזבח **פְּסוּל חִסָּרוֹן** באברי הבהמה **נִינְהוּ,** ולא פסול הגוף.

אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא לְרָבָא, וַהֲלֹא גם מום של **שָׁרוּעַ וְקָלוּט כְּתִיב בְּפָרָשָׁה** של מומים (ויקרא כב כג), **וְהָא הָנֵי** מומים בהכרח **פְּסוּל הַגּוּף נִינְהוּ,** שהרי לא נחסר מחמתם כלום מאברי הבהמה.

מכח קושיא זו חזור רבא לתרץ כתירוצו הראשון: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** הפסולים הללו **כִּבְהֵמָה** [**טְמֵאָה**] הם, **מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה דְּלֵיכָּא בְּמִינָהּ** בהמה אחרת שקריבה, **אַף כָּל** אלו **דְּלֵיכָּא בְּמִינָהּ** שום בהמה שקריבה, ועל כן אין תמורה נוהגת בהם. **לְאַפּוּקֵי בַּעַל מוּם** שישנו בתמורה **דְּהָא אִיכָּא בְּמִינָהּ** בהמות תמימות שקריבות. **מַאי אָמְרַת** להקשות, הלא גם **טְרֵפָה אִיכָּא בְּמִינָהּ** בהמות כשירות שקריבות, אין זו קושיא, שכן מכל מקום **לֹא דַּמְיָא** טריפה **לְבַעַל מוּם** אלא לבהמה טמאה. שהרי **בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה,** וכמו כן **טְרֵפָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, לְאַפּוּקֵי בַּעַל מוּם דְּמוּתָּר בַּאֲכִילָה,** ולא נאסר אלא למזבח, שאינו דומה לבהמה טמאה כלל. על כן טריפה אינה בתמורה כמו בהמה טמאה, ואילו בעל מום ישנו בתמורה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין טריפה שהוקדשה למזבח: **אָמַר שְׁמוּאֵל, הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַטְּרֵיפָה,** הרי היא **צְרִיכָה מוּם קָבוּעַ** כדי שיוכלו **לִפְדּוֹת** אותה **עָלֶיהָ,** אבל בלא מום עדיין יש בה קדושת הגוף שאין לה פדיון.

מקשה הגמרא: הלא אם יש בה קדושת הגוף, אם כן **שְׁמַע מִנַּהּ** מכך שהיא נפדית במומה, **שֶׁפּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים** שאסורים באכילה כדי **לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים,** שכן טריפה אינה ראויה אלא לכלבים. והרי הלכה בידינו שקדשים שנפסלו מהקרבה ונפדו מותרים רק באכילת אדם, ולא באכילת כלבים.

מתרצת הגמרא: אכן אין לשנות בדברי שמואל שפודים טריפה על ידי מום, **אֶלָּא אֵימָא** שטריפה **עוֹשָׂה קְדוּשָׁה** (למיתה בסבור מותר להקדיש בעלי מומין לגבי מזבח גבי תמורה קדיש גבי קדשים לא קדיש) **לְמוּת.** כלומר, הטריפה מתקדשת בקדושת הגוף, ומאחר שאינה ראויה לאכילת אדם אין לה פדיון, והרי היא הולכת למיתה.

וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא אוֹמֵר, המקדיש טריפה **אֵינָהּ אֶלָּא כְּמַקְדִּישׁ עֵצִים וַאֲבָנִים בִּלְבַד,** ואין בה קדושת הגוף אלא רק קדושת דמים, ועל כן היא נפדית אף בלא מום.

הגמרא מקשה על שיטת שמואל מדברי המשנה להלן: **תְּנַן** להלן (לז:), **כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנַּעֲשׂוּ טְרֵפָה** לאחר שהוקדשו, **אֵין פּוֹדִין אוֹתָן, לְפִי שֶׁאֵין פּוֹדִין** את **הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים.** מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא** שאין פודים אותם הוא משום שֶׁרק לאחר שהוקדשו **נַעֲשׂוּ** טריפה, **הָא** אם **הָיוּ** טריפה **מֵעִיקָּרָא** וקדם פסולם להקדשם **פּוֹדִין אוֹתָן** להאכילם לכלבים, משום שלא חלה עליהם קדושת הגוף כלל אלא קדושת דמים בלבד, ולא כדברי שמואל שחלה עליהם קדושת הגוף.

מתרצת הגמרא: **דִּלְמָא הַאי תַּנָּא סָבַר** – שמא סובר התנא של המשנה, **דְּכָל הֵיכָא דְּלֵא חָזֵי לְגוּפָהּ לֵא נָחֲתָא לָהּ קְדוּשַׁת הַגּוּף** – שכל בהמה שאינה ראויה להיקרב בעצמה, לא חלה עליה קדושת הגוף, אבל שמואל סובר כחכמים החולקים על תנא זה, וסוברים שאף על טריפה חלה קדושת הגוף ואין לה פדיון.

הגמרא מקשה על שיטת שמואל מדברי הברייתא שהובאה לעיל: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנתנו, **רַבִּי אֱלָעָזָר אוֹמֵר, הַכְּלָאִים וְיוֹצֵא דּוֹפֶן וּטְרֵיפָה וְטוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, לֹא קְדוֹשִׁין וְלֹא מַקְדִּישִׁין. וְאָמַר שְׁמוּאֵל** בביאור דברי רבי אלעזר, שכל אלו אם היו בהמות חולין והמירו עליהם מבהמת קרבן **לֹא קְדוֹשִׁין** בִּקדושת **תְּמוּרָה,** וְאם היו של קדשים **לֹא מַקְדִּישִׁין לַעֲשׂוֹת תְּמוּרָה** אם המירו בהם על בהמת חולין. **וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, וְכִי מֵאַחַר שֶׁאֵין קְדוֹשִׁין מֵהֵיכָן מַקְדִּישִׁין. אֶלָּא אִי אַתָּה מוֹצֵא** בכל פסולים אלו שהם קדושים **אֶלָּא בְּמַקְדִּישׁ בְּהֵמָה וְאַחַר כָּךְ נִטְרְפָה,** וכן בכל שאר הפסולים מדובר באופן שקדם הקדשם לפסולם או בולדות קדשים, כמבואר לעיל.

מדייקת הגמרא מדברי רבי מאיר: **הָא** – מכך שהעמיד את דברי רבי אלעזר בטריפה דווקא בהקדישה ואחר כך נטרפה מוכח שאם **הָיְתָה טְרֵפָה מֵעִיקָּרָא** קודם שהוקדשה **לֹא נָחֲתָא לֵיהּ קְדוּשַׁת הַגּוּף,** ואין צריך לומר שאינה עושה תמורה, ולא כדברי שמואל שהמקדיש טריפה חלה עליה קדושת הגוף, שכן לדבריו אפשר להעמיד את דברי רבי אלעזר גם בטריפה שהקדישה.

בראשית מא, יד - וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלתיו ויבא אל פרעה

מט

ביאור דרשת ר"א בזוהר, דהקב"ה שלח את יוסף למצרים, כדי שירד שם יעקב בדרך כבוד ולא בשלשלאות של ברזל וכו'

וישלח[1] פרעה ויקרא את יוסף, לקרא ליוסף מבעי לי', אלא ויקרא את יוסף דא קב"ה, דכתיב (תהלים קה, יט) עד עת בא דברו אמרת יהו"ה צרפתהו, עד עת בא דברו, הה"ד ויקרא את יוסף, כתיב הכא ויקרא את יוסף, וכתיב התם ויקרא אל משה.

ויגלח[2] ויחלף שמלותיו, בגין יקרא דמלכא והא אוקמוה.

רבי אלעזר פתח[3] (שם פסוק כג) ויבא ישראל מצרים ויעקב גר בארץ חם, תא חזי, דקב"ה מגלגל גלגולין בעלמא, ומקיים אסרין וקיומין, בגין לקיימא קיומא וגזרה דאיהו גזיר, דהא תנן, אלמלא חביבו ורחימו דרחים קב"ה לאבהן, הוה אתחזי לנחתא יעקב למצרים בשלשלי דפרזלא, וברחימו דלהון שלטי' ליוסף ברי', ועבד לי' מלכא דשליטא על כל ארעא, ונחתו כלהו שבטין ביקרא, ויעקב כמלכא.

תא חזי[4] מה כתיב, ויבא ישראל מצרים, ויעקב גר בארץ חם, כיון דכתיב ויבא ישראל מצרים, לא ידענא דיעקב גר בארץ חם, אמאי אצטריך דא, אלא ויבא ישראל מצרים דא קב"ה, ויעקב גר בארץ חם דא יעקב, דהא בגיני' דיעקב ובנוי אתת שכינתא למצרים, וקב"ה גלגל גלגולין, ואחית לי' ליוסף בקדמיתא, דבזכותי' אתקיים ברית בהדי', ושלטי' על כל ארעא. מה כתיב, (שם פסוק כ) שלח מלך ויתירהו, מושל עמים ויפתחהו.

רבי שמעון אמר[5] כתיב (תהלים קמו, ז) יהו"ה מתיר אסורים וגו' (והא) והכא כתיב שלח מלך ויתירהו, אלא שלח מלך דא קב"ה, מושל עמים דא קב"ה, שלח מלך, מלך עלאה שלח ויתירהו, ומאן איהו דשלח (לי'), דא מלאך הגואל, דאיהו מושל עמים, דאיהו מושל על תתאי, וכלא מעם קב"ה איהו.

ספר הזהר חלק א' עמוד קצד, ב ואילך

מה כתיב, שלח מלך ויתירהו מושל עמים ויפתחהו. משמע[6] שגם זה היינו הפסוק שלח מלך כו' ג"כ אמרו ר' אלעזר. והיינו שזה קאי על מה שנאמר ושלטי' על כל ארעא ועל האמור ויגלח ויחלף שמלותיו כו', שהוא מה שהתירו ופתחו את יוסף מבית האסורים. ולכאורה הוי לי' להביא הקרא שאחר כך[7] שמו אדון לביתו ומושל בכל קנינו, שבפסוק זה מפורש שנעשה אדון ומושל.

הנה יש לומר, שר' אלעזר מפרש מה שכתוב שלח מלך כו' קאי המלך ומושל עמים על יוסף כמו

---

1) [תרגום ללה"ק] וישלח פרעה ויקרא את יוסף, (ושואל) לקרא ליוסף מבעי לי', (כך הי' צריך להיות לפי סדר הלשון כמו (במדבר טז, יב) וישלח משה לקרא לדתן ואבירם, כי לא הוא בעצמו קראו, אלא מש"כ) ויקרא את יוסף (היינו) דא קב"ה (זהו הקב"ה שהוא השכינה שקראו לצאת לחירות, דכתיב ביוסף, ענו בכבל רגלו וגו') עד עת בא דברו אמרת ה' צרפתהו (פירושו) עד עת בא דברו (פי' דברו של השכינה שהיא נקראת דבר, כי אמרת ה' צרפתהו, פי' צרפו ובחנו באשת אדוניו ועמד בנסיון, לכן זכה כי שלח מלך ויתירהו וגו'), הה"ד ויקרא את יוסף, כתיב הכא ויקרא את יוסף, וכתיב התם ויקרא אל משה (כמו ששם פירשנו שויקרא היינו השכינה, הכי נמי מש"כ כאן ויקרא היינו השכינה).

2) [תרגום ללה"ק] ויגלח ויחלף שמלותיו, בגין יקרא דמלכא והא אוקמוה (בשביל כבוד המלכות שהי' צריך לעמוד לפני המלך גלח עצמו והחליף את שמלותיו, כמו שכבר פירשו חז"ל במדרשים).

3) [תרגום ללה"ק] רבי אלעזר פתח (לפרש מש"כ) ויבא ישראל מצרים, ויעקב גר בארץ חם, ת"ח דקב"ה מגלגל גלגולין בעלמא (בא וראה שהקב"ה מגלגל גלגולים בעולם, ומקיים איסורים ושבועות, כדי לקיים השבועה והגזרה שגזר, שהרי למדנו שבת פט ע"ב, שאם לא החביבות והאהבה שאהב הקב"ה את האבות, הי' ראוי יעקב לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל, ובאהבתם השליט את יוסף בנו על מצרים, ועשה אותו מלך המושל על כל הארץ, וירדו כל השבטים למצרים בכבוד ויעקב ירד כמלך).

4) [תרגום ללה"ק] תא חזי מה כתיב. (בא וראה מה כתיב) ויבא ישראל מצרים ויעקב גר בארץ חם, (וצריך להתבונן למה צריך לכפול) והרי כיון דכתיב ויבא ישראל מצרים הרי כבר ידעינן שיעקב גר בארץ חם דהיינו במצרים, אלא מש"כ ויבא ישראל מצרים דא קב"ה, היינו השכינה, ויעקב גר בארץ חם זהו יעקב, כי בשביל יעקב ובניו באה השכינה למצרים, והקב"ה גלגל גלגולים, שתתקיים גזרתו בלא צער, לכן הוריד את יוסף בתחילה, שבזכותו שזכה לעמוד בנסיון באשת אדוניו על ידי זה עמדה ובאה אליו השכינה הנקראת גם כן ברית על שם הברית ששמר יוסף, והשליטתו על כל הארץ, מה כתיב בענין יוסף הצדיק שלח מלך ויתירהו מושל עמים ויפתחהו).

5) [תרגום ללה"ק] רבי שמעון אמר כתיב ה' מתיר אסורים וגו', (הרי מבואר שרק הקב"ה הוא המתיר אסורים, וקשה) והא כתיב שלח מלך ויתירהו (משמע שפרעה המלך התיר את יוסף מבית האסורים. ומתרץ ומפרש) שלח מלך זה הקב"ה מושל עמים זה הקב"ה, שלח מלך מלך עליון שלח להתירו, ואת מי שלח, את מלאך הגואל, שהיא מושל עמים, המושלת על התחתונים, והיא העושה כל השליחויות של מלך העליון, והכל הוא רק מהקב"ה).

6) מקשה, דמשמע דכל הפסוק קאי על יוסף, האיך שיצא יוסף מבית האסורים ונעשה מושל על כל ארץ מצרים, וע"ז מקשה שאם קאי רק על יוסף, הי' לו להביא הפסוק בתהלים אחרי זה, פסוק כ"א "שמו אדון לביתו ומושל בכל קנינו"?

7) תהלים קה, כא.

שכתוב[8] שמני אלקים לאדון לכל מצרים וכתיב ומושל בכל ארץ מצרים. והשלח[9] קאי על הקב"ה שהוא אשר שלח את יוסף למצרים (כמו שכתוב[10] לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים) ועשאוהו מלך ומושל עמים.

ויתירהו ויפתחהו, קאי על יעקב, שבזה ששלח את יוסף ונעשה מלך ומושל עמים, התיר ופתח את יעקב מהשלשלאות ברזל שהי' ראוי לירד בהן למצרים. והשתא אתי שפיר מה שהביא הפסוק הזה כי הוא שייך לדרשתו[11], וכמובן.

ור' שמעון מפרש שהמלך ומושל עמים קאי על הקב"ה, מלך[12] עלאה בינה, הוא שלח את מושל עמים מל' שהיא מלאך הגואל, ויתירהו ויפתחהו קאי על יוסף שהוא מה שהתיר ופתח את יוסף מבית האסורים.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קסו

8) בראשית מה, ט.

9) ולפי ביאור הלקוטי לוי יצחק כך פירוש הפסוק: "שלח" (זה הקב"ה) שהוא שָׁלַח את יוסף למצרים להיות "מלך", וכן להיות "ומושל עמים", דיש בהפסוק שני חלקים: א) "שלח מלך ויתירהו", ב) "ומושל עמים ויפתחהו" והחלק הראשון - היינו הרישא - בשניהם היינו תיבות "מלך" וכן "מושל עמים" קאי על יוסף, והחלק השני - הסיפא - קאי על יעקב, והפירוש הוא: "ויתירהו . . ויפתחהו" דע"י יוסף שיָרַד קודם למצרים ונעשה מושל ושולט עי"ז ירד יעקב בכבוד, והיתר ("ויתירהו"), ופתח ("ויפתחהו") את יעקב משלשלאות של ברזל.

10) שם מה, ח.

11) רצה לומר, דלפי ההווה אמינא, דפירוש הפסוק "שלח מלך ויתירהו משל עמים ויפתחהו" קאי הכל על יוסף, והוא בא בהמשך דברי הזהר על יוסף "ושלטי' על כל ארעא" וכו', וע"ז מקשה דא"כ הי' צריך להביא פסוק כ"א בתהלים שם, "שמו אדון לביתו ומושל בכל קנינו" דכתוב שָׁם בפירוש "אדון - ומושל".
וע"ז מתרץ דעיקר דיוק ופשט הכתוב הוא ד"הקב"ה" שלח, וזהו גם מה שמפרש דמ"ש "ויבא ישראל מצרים דא קב"ה", וכן "ויקרא את יוסף דא קב"ה", ולכן מביא הפ' שלח מלך וגו', דה"שלח" קאי על הקב"ה.

12) ראה לקמן סימן קכז וז"ל: ויתפרש מלכא על בינה כמו שכתוב בזהר שמות דף ד עמוד א בפי' בית המלך, ובזהר יתרו דף סז ע"ב אית מלך לעילא ברזא דקדש הקדשים כו'. (מובא שם הערות 8. 9). ועיין ביאורי הזהר להצמח צדק עמוד רלט, א (שם הערה 9). ע"ש.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט תמוז, תשכ"ב
ברוקלין.

ברכה ושלום!

מאשר הנני קבלת מכתבה - כדרכה מבלי הוראת התאריך - והזכרתי אותה וכל שכותבת אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע כאו"א להמצטרך לו, ויהי רצון שתבשר טוב בהנוגע אליהם וכמובן וגם פשוט גם היא בכלל.

ויהי רצון שיוכלל בזה גם השינוי מראיית העולם. ע"י אספקלריא נוגה לאספקלריא טובה ומאירה דוקא, ובהתבוננות אפילו קלה רואים אשר במדה הכי חשובה תלוי זה באדם הרואה והמתבונן ולא כ"כ בהעולם אשר מחוצה לו, וכמה דוגמאות יש למצוא בבני אדם אשר בסביבת כל אחד דוגמאות לטוב וגם למוטב ומזה המסקנא [וע"פ הפתגם הידוע אשר המוח שליט על הלב, ולא עוד אלא כמאמר רבנו הזקן, בטבעו ותולדתו, ז. א. שאין זקוקים לעבודה ויגיעה על זה, הרי] אפילו אלו שהורגלו דוקא באספקלריא בלתי רצוי' הנה זה ביכולתם ובמילא מחובתם וזכותם להשליט המוח שהוא צריך להיות חדור בטחון בהשי"ת שהוא עצם הטוב ומטבע הטוב להיטיב, וכל המקרים הרי הם נסיונות, ובאם אין הענין נעשה קרוב לומר שהסיבה לא העדר היכולת אלא העדר הרצון.

ויהי רצון אשר כמו שהובטחנו שהימים אלו יהפכו לששון ולשמחה, והרי ההכנה לקיום היעוד היא עבודת האדם בהווה הרי יהפוך כאו"א עולם הקטן שלו ועי"ז גם הסביבה שלו וכל מקום שידו מגעת, לסביבת שמחה ואור וכנ"ל הרי ע"פ פתגם הידוע ישנה היכולת המלאה ואין הדבר תלוי אלא ברצון.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

א, יב – איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם

א. במדרש ילקוט (ילקוט שמעוני ישעי' שפט) איתא וז"ל איכה אשא לבדי (דברים א, יב) משל למטרונה שהי' לה ג' שושבינין אחד ראה אותה בשלוותה, ואחד ראה אותה בפחזותה, אחד ראה אותה בניוולה, כך משה ראה את ישראל בשלותן ואמר איכה אשא לבדי, ישעי' ראה אותם בפחזותן ואמר (ישעי' א, כא) איכה היתה לזונה, ירמי' ראה אותן בניוולן ואמר איכה ישבה בדד ע"כ. ובמדרש רבה (איכה רבה פ"א סי' א') הנוסחה שלשה נתנבאו בלשון איכה, עיין שם.

וקשה מה שאמר ג' נתנבאו בלשון איכה וכו', דמאחר דלא ראי זה כראי זה, דבבחינה שראה זה אותם לא ראה אותם חבירו, אין להבין למה באמת אמרו לשון אחד. ועוד לפי הנוסחא דג' נתנבאו בלשון איכה מה שייכא נביאות מה שבעיניהם ראו הנהגת דורם דעל מה שראה בעיניהם אמר כל אחד דבריו ואין צריך לזה נבואה.

אמנם אפשר לבאר הענין על פי מדרש איכה רבתי (איכה רבה פתיחתא ד) רבי אבהו פתח והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז) זהו אדם הראשון אמר הקב"ה אדם הכנסתיו לגן עדן וצויתיו ועבר עליהם ודנתי אותו בגירושין ובשילוחין וקוננתי עליו איכה, אף אתכם הכנסתי לארץ ישראל וכו' וקוננתי עליכם איכה ישבה וכו' ע"ש.

ולכאורה קשה מה מלמדים בזה מי לא ידע את זאת דאדם הראשון הכניס לגן עדן וכו' ואת ישראל הכניס לארץ ישראל ואין אנו צריכים ללמוד אחד מחבירו זה מפורש להדיא כמו זה, אבל נראה דבא ללמדינו דסיבה אחת לשניהם שחטאו על ידי שנתגאו מרוב טובה ובעטו בו דכמו שהכניס את אדם הראשון לגן עדן וכו' כך הכניס את ישראל לארץ טובה כגן ה', כאן וכאן קונין בלשון איכה לומר ששלוותן גרמה להם שחטאו ואחר כך נתנוולו.

וזה שאמר שלשה התנבאו בלשון איכה:

דמשה רבינו ראה אותם בשלוותן שצפה בנבואה מה יגיע עליהם על ידי אותה השלוה, דהיינו שמתוך כך יהיו לזונה, כמשל מי שיש לו בן יחידי רחצו והלבישו תלה לו כיס של זהב והשיבו בשוק של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא (ברכות לב, א), ולכך על ידי נבואה אמר איכה אשא, דבמלת איכה נתנבא משה על של ישעי' דמן שלוותן שראה אותם בה משה רבינו יגיע מזה נזק שיעמוד ישעי' ויאמר אליהם איכה היתה לזונה, שעל ידי רוב טוב ישכחו את ה' וילכו אחר שרירות לבם ויהיו לזונה, לזונה דייקא, לרמוז על משל הנ"ל שהושיבו בשוק של זונות.

וישעי' שראה אותם בפחזותן לאחר שכבר בעטו בהקב"ה ונתקיימה נבואת משה רבינו הנ"ל אמר הוא איכה היתה לזונה, נתנבא גם כן במלת איכה לרמוז על איכה ישבה בדד שאמר ירמי', לרמוז על שעוונתם אלו יגרם להם חורבן ועל ידי כן עתיד ירמי' לקונן עליהם איכה.

וירמי' לאחר שנתקיים נבואת ישעי' ונחרב בית המקדש בעוונותינו הרבים, אמר איכה ישבה בדד, רמז במלת איכה על של משה רבינו לומר שמתוך הצרה גדולה והחורבן יחזרו בתשובה ויתחרטו ואז יש להם תקנה שיחזרו לארץ ישראל, והיינו שאמר לשון איכה להורות שיחזור עוד חלילה וישובו לאותו מעלה שהיו בימי משה לאחר שיעשו תשובה.

והוא מה שאמרו רז"ל (יבמות מז, א-ב) דישראל אינם יכולים לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות, כי ברוב טוב וישמן ישורון ויבעט (דברים לב, טו) כמו שנתנבא משה רבינו, ועל ידי רוב פורענות שאינם יכולים לסבול עושים תשובה וחוזרים ומקבלן ומושיבן על אדמתן כמו שהיו בימים קדמוניות בימי משה, הרי כל אחד נתנבא על העתיד.

זרע ברך

ב. מדרש אגדה ג' נתנבאו בלשון איכה, אפשר עוד [לפרש] דהוצרך למשל דהנה ע"פ (הושע ו, ז) והמה כאדם עברו ברית, אמרו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבה ד) אמר הקב"ה לאדם הושבתיו בגן עדן וציויתיו ועבר וגרשתיו וקוננתי איכה' ולישראל כן, וכדי שלא תאמר דישראל יהי' סופם כאדם שלא שב לזה אמר משל למטרונה שהיא אשה ואי אפשר לגרשה מכמה טעמים והיו לה ג' שושבינין דהשושבינין בעת חופתה, וג' אלה משה ישעי' ירמי' נחשבין בעת חופתה להיות שעתיד לחזור כמו שהיא מטרונה, משה בשלותה ישעי' בפחזותה, והול"ל קרי' נאמנה איכה היתה לזונה הול"ל[2] אבל אמר היתה לשעבר ולא היא ורמז אחר איכה היתה לזונה אני בטוח קרי' נאמנה שתחזור המטרונה כקדם, וירמי' בעידן עקתא אמר היתה כאלמנה ולא אלמנה לפי שעתיד לחזור אלי', והיינו ג' שושבינין שכולם רומזים שלותה ואינו כאדם הראשון שנתגרש עד מותו אבל ישראל מטרונה.

חדרי בטן

1) ז"ל המדרש שם: וקוננתי עליו איכה שנאמר ויאמר לו איכה, איכה כתיב, אף בניו הכנסתי אותם לארץ ישראל שנאמר וכו' וצויתם שנאמר וכו' ועברו על ציוויי שנאמר וכו' ודנתי אותם בגירושין וכו' וקוננתי עליהם איכה ישבה בדד.

2) הלשון מגומגם קצת, וז"ל בנחל אשכול ריש איכה, והול"ל איכה קרי' היתה נאמנה היא לזונה.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שישי עמ' ב

1 דהיינו שמניחים אותן במקום מיוחד, ואין נותנים להן מזונות עד
2 שימותו מאליהן.
3 וְחטאת שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ – נעשתה יותר מבת שנה, שאינה כשירה
4 להקרבה, וְכן חטאת שֶׁאָבְדָה בעודה תמימה וְנִמְצֵאת לאחר מכן
5 כשהיא בַּעֲלַת מוּם, שאינה כשירה להקרבה, בשתי אלו הדין הוא
6 כך, אֵם (משכפרו) [כִּפְּרוּ] כבר הַבְּעָלִים בקרבן אחר, תָּמוּת, מאחר
7 ואינה ראויה להקרבה כלל. וְאֵינָהּ עוֹשָׂה תְּמוּרָה – אם המיר אותה
8 בבהמה אחרת, לא חלה קדושה על הבהמה השניה. שמאחר והיא
9 עצמה אינה ראויה להקרבה, וגם דמיה אינם ראויים לקרבן אחר,
10 אין בה קדושה כלל, וממילא לא חלה קדושה על תמורתה.

◆ יום ראשון ג׳ מנחם־אב ◆

א (א) **אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב:**

א אִלֵּין פִּתְגָמַיָּא דִּי מַלִּיל מֹשֶׁה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא אוֹכַח יָתְהוֹן עַל דְּחָבוּ בְּמַדְבְּרָא וְעַל דְּאַרְגִּיזוּ בְּמֵישְׁרָא לְקֳבֵל יַם סוּף בְּפָארָן דְּאִתַּפְּלוּ עַל מַנָּא וּבַחֲצֵרוֹת דְּאַרְגִּיזוּ עַל בִּשְׂרָא וְעַל דַּעֲבָדוּ עֵגֶל דְּדָהָב:

רש״י◄ **אֵלֶּה הַדְּבָרִים •** (ספרי) לְפִי שֶׁהֵן דִּבְרֵי תּוֹכָחוֹת, וּמְנָה כָּאן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּהֶן, לְפִיכָךְ סָתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָן בְּרֶמֶז מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל •** אִלּוּ הוֹכִיחַ מִקְצָתָן, הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבַּשּׁוּק אוֹמְרִים: אַתֶּם הֱיֵיתֶם שׁוֹמְעִים מִבֶּן עַמְרָם וְלֹא הֲשִׁיבוֹתֶם דָּבָר מִכָּךְ וְכָךְ! אִלּוּ הָיֵינוּ שָׁם, הָיֵינוּ מְשִׁיבִין אוֹתוֹ; לְכָךְ כִּנְּסָם כֻּלָּם וְאָמַר לָהֶם: הֲרֵי כֻּלְּכֶם כָּאן, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּשׁוּבָה, יָשִׁיב. **בַּמִּדְבָּר •** לֹא בַּמִּדְבָּר הָיוּ אֶלָּא בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, וּמַהוּ ״בַּמִּדְבָּר״? אֶלָּא בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁהִכְעִיסוּהוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁאָמְרוּ: (שמות טז ג) ״מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ וְגוֹ׳״. **בָּעֲרָבָה •** בִּשְׁבִיל הָעֲרָבָה, שֶׁחָטְאוּ בְּבַעַל פְּעוֹר בַּשִּׁטִּים, בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. **מוֹל סוּף •** עַל מַה שֶּׁהִמְרוּ בְּיַם־סוּף בְּבוֹאָם לְיַם־סוּף, שֶׁאָמְרוּ (שם יד יא): ״הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם״? וְכֵן בְּנָסְעָם מִתּוֹךְ הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים קו ו): ״רַיַּמְּרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף״, כִּדְאִיתָא בַּ״עֲרָכִין״ (טו). **בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן •** אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חָזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצִינוּ מָקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ תֹּפֶל וְלָבָן, אֶלָּא הוֹכִיחָן עַל הַדְּבָרִים שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן, שֶׁאָמְרוּ (במדבר כא ה): ״וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל״, וְעַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן עַל־יְדֵי הַמְּרַגְּלִים. **וַחֲצֵרֹת •** בְּמַחְלָקְתוֹ שֶׁל קֹרַח (ספרי). דָּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם: הָיָה לָכֶם לִלְמֹד מִמַּה שֶּׁעָשִׂיתִי לְמִרְיָם בַּחֲצֵרוֹת בִּשְׁבִיל לָשׁוֹן הָרָע, וְאַתֶּם נִדְבַּרְתֶּם בַּמָּקוֹם. **וְדִי זָהָב •** הוֹכִיחָן עַל הָעֵגֶל שֶׁעָשׂוּ בִּשְׁבִיל רֹב זָהָב שֶׁהָיָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב י): ״וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהֶם וְזָהָב עָשׂוּ לַבַּעַל״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יד פרשת דברים)

כְּלָלוּת עִנְיָן ״בֵּין הַמְּצָרִים״ הוּא שֶׁהַזְּמַן עַצְמוֹ ״מוֹכִיחַ״ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמְלַמְּדֵנוּ פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י בְּרֹאשׁ וּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה שֶׁגַּם בַּ״תּוֹכֵחָה״ נִזְהָר הַקָּבָּ״ה בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כִּי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה בַּ״תּוֹכֵחָה״ וְהַיְרִידָה שֶׁל הַגָּלוּת הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, לְגַדֵּל ״כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל״, וְלָכֵן מוּבָן שֶׁגַּם בְּעֵת הַגָּלוּת (הַ״תּוֹכֵחָה״) גוּפָא, נִיכָּר ״כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל״ (כַּנַּ״ל בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ״י).

אֶחָד הָעִנְיָנִים שֶׁמּוּדְגָּשׁ בּוֹ ״כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל״ גַּם בְּעֵת הַגָּלוּת **גּוּפָא**, הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב בִּתְחִלַּת מְגִילַת אֵיכָה: ״אֵיכָה יָשְׁבָה **בָדָד** וְגוֹ׳״ – שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה גַּם מִדָּה טוֹבָה, וְהוּא מַה שֶּׁכָּתוּב ״עַם לְבָדָד יִשְׁכּוֹן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב״, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְעָרְבִים עִם אוּמוֹת הָעוֹלָם, וּכְמַאֲמַר רַז״ל ״הַשָּׁמָן אֵינוֹ מִתְעָרֵב אֶלָּא עוֹמֵד, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְעָרְבִים עִם הָעַכּוּ״ם״.

וּמִצַּד **מַעֲלָה** זוּ שֶׁבְּ״אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד״, שֶׁאֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְעָרְבִים עִם הָאוּמוֹת, נִזְכָּה שֶׁ**יִּתְגַּלֶּה** ״כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל״ בְּגָלוּי, בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁגַּם הוּא נִרְמָז בְּפָסוּק זֶה, שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וּבְעֶגְלָא דִּיתָן.

בעל הטורים

א (א) **אֵלֶּה הַדְּבָרִים.** ׳דְּבָרִים׳, ׳הַדְּבָרִים׳, ׳אֵלֶּה הַדְּבָרִים׳ – רָמְזוּ: ג׳ פְּעָמִים נֶאֱמְרוּ: בְּסִינַי, וְנִשְׁנוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁלְשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. וְעַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה נִכְרְתוּ **י״ו** בְּרִיתוֹת בְּסִינַי, ו׳ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, ו׳ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁהֵן מ״ח, וּכְנֶגְדָּן הִזְהִיר **מ״ח** פְּעָמִים בַּתּוֹרָה עַל עֲבוֹדָה זָרָה, וְהִזְהִיר מ״ח פְּעָמִים בַּתּוֹרָה עַל הַגֵּר שֶׁבָּא לִידַבֵּק בַּתּוֹרָה שֶׁנִּכְרְתוּ עָלֶיהָ מ״ח בְּרִיתוֹת. בְּרֵאשִׁי**ת**׳ וְאֵלֶּ**ה**׳ וַיִּקְרָ**א**׳ וַיְדַבֵּ**ר**׳ אֵלֶּ**ה**׳ – סוֹפֵי תֵּיבוֹת בְּגִימַטְרִיָּא **יִרְאַת**, זֶהוּ ״רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה׳״ (תהלים קיא, י), וּבְגִימַטְרִיָּא: **תּוֹרָה**.

רָאשֵׁי תֵּיבוֹת שֶׁל ה׳ חוּמְשֵׁי תּוֹרָה **ב׳ ו׳ ו׳ ו׳ א׳**, בְּגִימַטְרִיָּא **אֶהְיֶה**, וְסוֹף הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל ה׳ חוּמְשֵׁי תּוֹרָה **מ׳ מ׳ י׳ ו׳ ל׳**, בְּגִימַטְרִיָּא **הוּא אֱלֹהֵינוּ זֶה.** וְזֶהוּ ״וְאֶת אֲחֵרֹנִים אֲנִי הוּא״ (יְשַׁעְיָה מא, ד). **מוֹל.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״מוֹל סוּף״, וְאִידָךְ: ״מוֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית״ (יְהוֹשֻׁעַ ה, ב). ה׳ דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּקָנָה: אֵין מוֹהֲלִין בּוֹ, וְאֵין חוֹתְכִין בּוֹ בָּשָׂר, וְאֵין שׁוֹחֲטִין בּוֹ וכו׳, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת חוּלִּין (טז, ב). וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיהוֹשֻׁעַ ״עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים״, וְאַל תָּמוּל בְּקָנָה הַגָּדֵל בַּסּוּף, פֵּירוּשׁ: בַּאֲגָם. וְזֶהוּ ״מוֹל סוּף״ ״מוֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״. תורה ב

(ב) אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃

ב מַהֲלַךְ חַד עֲשַׂר יוֹמִין מֵחֹרֵב אֹרַח טוּרָא דְשֵׂעִיר עַד רְקַם גֵּיאָה׃

רש״י◄ אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב • אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: רְאוּ מַה שֶּׁגְּרַמְתֶּם: אֵין לָכֶם דֶּרֶךְ קְצָרָה מֵחֹרֵב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ כְּדֶרֶךְ הַר שֵׂעִיר, וְאַף הוּא מַהֲלַךְ י״א יוֹם, וְאַתֶּם הֲלַכְתֶּם אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁהָרֵי בְּעֶשְׂרִים בְּאִיָּר נָסְעוּ מֵחֹרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י יא): ״וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וְגוֹ׳״, (תענית כט) וּבְכ״ט בְּסִיוָן שָׁלְחוּ אֶת הַמְּרַגְּלִים מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ. צֵא מֵהֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁעָשׂוּ בְּקִבְרוֹת הַתַּאֲוָה, שֶׁאָכְלוּ הַבָּשָׂר חֹדֶשׁ יָמִים, וְשִׁבְעָה יָמִים שֶׁעָשׂוּ בַּחֲצֵרוֹת לְהִסָּגֵר שָׁם מִרְיָם, נִמְצָא, בְּג׳ יָמִים הָלְכוּ כָּל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, וְכָל־כָּךְ הָיְתָה שְׁכִינָה מִתְלַבֶּטֶת בִּשְׁבִילְכֶם לְמַהֵר בִּיאַתְכֶם לָאָרֶץ, וּבִשְׁבִיל שֶׁקִּלְקַלְתֶּם הֵסֵב אֶתְכֶם סְבִיבוֹת הַר שֵׂעִיר אַרְבָּעִים שָׁנָה.

(ג) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם׃

ג וַהֲוָה בְּאַרְבְּעִין שְׁנִין בְּחַד עֲשַׂר יַרְחָא בְּחַד לְיַרְחָא מַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ לְוָתְהוֹן׃

רש״י◄ וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה. מִמִּי לָמַד? מִיַּעֲקֹב, שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת בָּנָיו אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה, אָמַר: רְאוּבֵן בְּנִי, אֲנִי אוֹמֵר לְךָ, מִפְּנֵי מַה לֹּא הוֹכַחְתִּיךָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ? כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּנִּיחֵנִי וְתֵלֵךְ וְתִדְבַּק בְּעֵשָׂו אָחִי. וּמִפְּנֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵין מוֹכִיחִין אֶת הָאָדָם אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה: כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מוֹכִיחוֹ וְחוֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ, וְשֶׁלֹּא יְהֵא חֲבֵרוֹ רוֹאֵהוּ וּמִתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ וְכוּ׳ כִּדְאִיתָא בַּ׳סִפְרֵי׳. וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ לֹא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה. וְכֵן שְׁמוּאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ש״א יב): ״הִנְנִי, עֲנוּ בִי!״. וְכֵן דָּוִד אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ (מ״א ב).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התוועדויות תשמ״ז חלק ד עמוד 176 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

גֶּדֶר הַתּוֹכֵחָה שֶׁבִּסְמִיכוּת לַמִּיתָה

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גו׳

מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה (א, ג. ובפירוש רש״י) לִכְאוֹרָה צָרִיךְ־עִיּוּן, שֶׁהֲרֵי מֵאָז שֶׁהוֹצִיא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, מָצִינוּ פְּעָמִים רַבּוֹת שֶׁנָּתַן לָהֶם דִּבְרֵי תּוֹכֵחָה, וּמַהוּ שֶׁכָּתַב רַשִׁ״י שֶׁ״לֹא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה״?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּנִשְׁתַּנּוּ דִּבְרֵי הַתּוֹכֵחָה שֶׁבְּפָרָשָׁתֵנוּ מִמַּה שֶׁהוֹכִיחָם מֹשֶׁה לִפְנֵי כֵן.

דְּהִנֵּה, בְּכָל הַפְּעָמִים שֶׁהוֹכִיחָם לִפְנֵי־זֶה, הָיָה זֶה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה, וְלָכֵן לֹא הָיְתָה זוֹ תּוֹכֵחָה גְּרִידָא, כִּי־אִם גַּם עַל־מְנָת לְאַפְרוּשֵׁי מֵאִסּוּרָא וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּנְּדוֹן־דִּידַן, שֶׁהָיְתָה הַתּוֹכֵחָה עַל כָּל הַמְּאֹרָעוֹת הָרַבִּים שֶׁאֵרְעוּ בַּמִּדְבָּר, וְלֹא עַל חֵטְא שֶׁחָטְאוּ בּוֹ עַכְשָׁו, וּבִפְרָט שֶׁהַדְּבָרִים נֶאֱמְרוּ לֹא לַחוֹטְאִים עַצְמָם כִּי־אִם בִּפְנֵי בְּנֵיהֶם.

וְאִם־כֵּן הָיוּ הַדְּבָרִים דִּבְרֵי תּוֹכֵחָה בִּלְבַד, וְעַל־זֶה כָּתַב רַשִׁ״י שֶׁ״לֹא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה״.

(ד) אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֵעִי׃

ד בָּתַר דִּמְחָא יָת סִיחוֹן מַלְכָּא דֶאֱמֹרָאָה דְּיָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן וְיָת עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן דְּיָתֵב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי׃

בעל הטורים

(ג) **בְּאַרְבָּעִים.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים״, ״בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל״ (שופטים ה, ח). לוֹמַר, אִם יִהְיֶה תַּלְמִיד חָכָם אֶחָד בֵּין אַרְבָּעִים אֶלֶף אֵין צְרִיכִים לֹא רֹמַח וְלֹא מָגֵן, כִּי הַתַּלְמִיד חָכָם מֵגֵן עֲלֵיהֶם מֵאוֹיְבֵיהֶם, דְּאַיְירִי הָתָם בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לִבֵּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל״, וְהָכָא נַמִּי כְּתִיב בַּתְּרֵיהּ עִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ה) ״הוֹאִיל מֹשֶׁה בְּאֵר אֶת הַתּוֹרָה״. תורה ד

רש״י◄ **אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ•** אָמַר מֹשֶׁה: ׳אִם אֲנִי מוֹכִיחָם קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לִקְצַת הָאָרֶץ, יֹאמְרוּ: מַה לָּזֶה עָלֵינוּ? מַה הֵיטִיב לָנוּ? אֵינוֹ בָּא אֶלָּא לְקַנְתֵּר וְלִמְצֹא עִלָּה, שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ לְהַכְנִיסֵנוּ לָאָרֶץ׳. לְפִיכָךְ הִמְתִּין עַד שֶׁהִפִּיל סִיחוֹן וְעוֹג לִפְנֵיהֶם וְהוֹרִישָׁם אֶת אַרְצָם, וְאַחַר־כָּךְ הוֹכִיחָן. **סִיחֹן וְגוֹ׳ אֲשֶׁר יוֹשֵׁב וְגוֹ׳•** (ספרי) אִלּוּ לֹא הָיָה סִיחוֹן קָשֶׁה וְהָיָה שָׁרוּי בְּחֶשְׁבּוֹן, הָיָה קָשֶׁה, שֶׁהַמְּדִינָה קָשָׁה. וְאִלּוּ הָיְתָה עִיר אַחֶרֶת וְסִיחוֹן שָׁרוּי בְּתוֹכָהּ הָיְתָה קָשָׁה, שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה. **אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת•** הַמֶּלֶךְ קָשֶׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה. **עַשְׁתָּרֹת•** הוּא לְשׁוֹן צוּקִין וְקוֹשִׁי, כְּמוֹ: ״עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם״, וְעַשְׁתָּרוֹת זֶה הוּא עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם, שֶׁהָיוּ שָׁם רְפָאִים שֶׁהִכָּה אַמְרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): ״וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם״, וְעוֹג נִמְלַט מֵהֶם, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שם יג): ״וַיָּבֹא הַפָּלִיט״, וְאוֹמֵר (לקמן ג): ״כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים״. **בְּאֶדְרֶעִי•** שֵׁם הַמַּלְכוּת (צ״ל מקום המלחמה. הגר״א)◆

(ה) **בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:**

ה **בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא בְּאַרְעָא דְמוֹאָב שָׁרִי מֹשֶׁה פָּרֵשׁ יָת אוֹלְפָן אוֹרַיְתָא הָדָא לְמֵימָר:**

רש״י◄ **הוֹאִיל•** הִתְחִיל, כְּמוֹ (בראשית יח): ״הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי״. **בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה•** בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ׳ 862)

הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר (א, ה) **בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם** (רש״י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ הָיָה צָרֵךְ בְּתַרְגּוּם הַתּוֹרָה, וַהֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל דִּבְּרוּ אָז לְשׁוֹן קֹדֶשׁ? וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה בָּזֶה צֹרֶךְ, לָמָּה הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַצְמוֹ צָרִיךְ לְהִתְעַסֵּק בְּתַרְגּוּם זֶה? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לִפְנֵי חֵטְא דּוֹר הַפַּלְגָּה דִּבְּרוּ כֻּלָּם שָׂפָה אַחַת, לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְהַחֵטְא גָּרַם פֵּרוּד בָּעוֹלָם, שִׁבְעִים לָשׁוֹן, כַּאֲשֶׁר אִישׁ אֵינוֹ מֵבִין אֶת שְׂפַת רֵעֵהוּ. מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁתַּרְגּוּם הַתּוֹרָה מִלְּשׁוֹן קֹדֶשׁ לְשִׁבְעִים לָשׁוֹן, מַשְׁמָעוּתוֹ – הַמְשָׁכַת אַחְדּוּת גַּם בְּמָקוֹם הַפֵּרוּד. וְזֶה הָיָה מָכְרָח לְהֵעָשׂוֹת עַל יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא, כִּי רַק הַ׳גָּבוֹהַּ גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר׳ יָכוֹל לָרֶדֶת עַד ׳לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כד עמוד 1 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

גֹּדֶל הַקֹּשִׁי שֶׁבְּתַרְגּוּם הַתּוֹרָה

הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:

בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם (א, ה. ובפירוש רש״י)

אִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹפְרִים (פרק א הלכה ז): מַעֲשֶׂה בַּחֲמִשָּׁה זְקֵנִים שֶׁכָּתְבוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ אֶת הַתּוֹרָה יְוָנִית, וְהָיָה אוֹתוֹ הַיּוֹם קָשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, כַּיּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל, שֶׁלֹּא הָיְתָה הַתּוֹרָה יְכוֹלָה לְהִתַּרְגֵּם כָּל צָרְכָּהּ.

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, הֲרֵי הַתּוֹרָה כְּבָר נִתַּרְגְּמָה וְנִתְפָּרְשָׁה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ תִּרְגּוּם הַתּוֹרָה לַ״יּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל״? וּבְיוֹתֵר תָּמוּהַּ הַטַּעַם ״שֶׁלֹּא הָיְתָה הַתּוֹרָה יְכוֹלָה לְהִתַּרְגֵּם כָּל צָרְכָּהּ״ אַחֲרֵי שֶׁכְּבָר נִתַּרְגְּמָה וְנִתְפָּרְשָׁה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁדִּיְּקוּ רִבּוֹתֵינוּ זַ״ל וְכָתְבוּ שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה כְּ״יּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל״ וְלֹא כָּתְבוּ כְּ״חֵטְא הָעֵגֶל״ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. כִּי יוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל, לֹא הָיָה קָשֶׁה מִצַּד־עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי אַהֲרֹן אָמַר ״חַג לַה׳ מָחָר״ (תשא לב, ה), כִּי ״בָּטוּחַ הָיָה שֶׁיָּבוֹא מֹשֶׁה וְיַעַבְדוּ אֶת הַמָּקוֹם״ (פירוש רש״י שם), וְרַק שֶׁלְּפֹעַל בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה הִשְׁכִּימוּ (תשא לב, ו) וְחָטְאוּ לִפְנֵי שֶׁבָּא מֹשֶׁה, וְנִמְצָא שֶׁיּוֹם עֲשִׂיַּת הָעֵגֶל לֹא הָיָה ״קָשֶׁה״ מִצַּד־עַצְמוֹ, וְרַק שֶׁגָּרַם לְחֵטְא הָעֵגֶל לְאַחֲרֵי־זֶה.

וּכְמוֹ כֵן תַּרְגּוּם הַתּוֹרָה אֵינוֹ ״קָשֶׁה״ מִצַּד־עַצְמוֹ, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה תִּרְגֵּם אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁיָּכוֹל לִגְרֹם לְעִנְיָן שְׁלִילִי, שֶׁיִּטְעוּ בַּהֲבָנַת הַתַּרְגּוּם, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ (מסכת סופרים שם) שֶׁ״י״ג דְּבָרִים שִׁנּוּ בָּהּ״, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעֶה תַּלְמִי בַּהֲבָנַת הַתַּרְגּוּם. וְנִמְצָא שֶׁגַּם תַּרְגּוּם הַתּוֹרָה אֵינוֹ ״קָשֶׁה״ מִצַּד־עַצְמוֹ אֶלָּא שֶׁיָּכוֹל לָבוֹא מִזֶּה עִנְיָן שְׁלִילִי. וְקַל־לְהָבִין.

בעל הטורים

(ה) **הוֹאִיל.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. ״הוֹאִיל מֹשֶׁה״, וְאִידָךְ: ״כִּי הוֹאִיל ה׳ לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם״ (שמואל א׳ יב, כב), ״הוֹאִיל הָלַךְ אַחֲרֵי צָו״ (הושע ה, יא). הַיְינוּ דְּאָמְרוּ (קידושין לו, א): בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ קְרוּיִים בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם, בֵּין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם שֶׁמְּקַיְּימִין אֶת הַתּוֹרָה דְּהַיְינוּ ״הוֹאִיל מֹשֶׁה״, וּבֵין שֶׁהֵם עוֹבְדִין עֲבוֹדָה זָרָה, דְּהַיְינוּ הָלַךְ אַחֲרֵי צָו״ – הוֹאִיל ה׳ לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם. **אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר.** וּסְמִיךְ לֵיהּ **ה׳ אֱלֹהֵינוּ,** כְּלוֹמַר הַזְהִירֵם עַל יִחוּד הַשֵּׁם. תורה ו

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לו עמוד 38 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הצֹרֶךְ בְּפֵרוּשׁ הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה . . הוֹאִיל מֹשֶׁה בַּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:

בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם (דברים א, ג־ה. ובפירוש רש״י)

לִכְאוֹרָה הַדָּבָר צָרִיךְ־עִיּוּן, לְשֵׁם מַה הָצְרַךְ מֹשֶׁה לְפָרֵשׁ אֶת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן?

יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁ״מִּפְּנֵי שֶׁרָאָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִגְלוּ לְבֵין שִׁבְעִים אֻמּוֹת, לְפִיכָךְ בֵּאֵר אוֹתָהּ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁבְּאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל יָבוֹאוּ, יִלְמְדוּ בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן״ (הובא באמרי שפר לפירוש רש״י תבא כז, ח).

אַךְ אֵין בָּזֶה יִשּׁוּב לְזֶה שֶׁהָצְרַךְ מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ לְלַמְּדָהּ לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, בְּעוֹד שֶׁרָבָּם כְּכֻלָּם לֹא הֵבִינוּ אֶת הַלְּשׁוֹנוֹת בָּהֶם פֵּרֵשׁ הַתּוֹרָה. וְדֹחַק לוֹמַר שֶׁכָּל זֶה הוּא עֲבוּר הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים, כְּשֶׁיִּגְלוּ לְבֵין הָאֻמּוֹת, שֶׁהֲרֵי הָיוּ יְכוֹלִים לְתַרְגֻּמָהּ לְאַחַר זְמַן, וְלֹא עַל־יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא.

וְיֵשׁ לְחַדֵּשׁ, שֶׁבָּזֶה נִפְעַל שֶׁתִּהְיֶה חָלוֹת גָּדֶר קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה גַּם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן. דְּבְלַעֲדֵי זֹאת יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, הֲרֵי קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה, וְגֶדֶר לִמּוּד הַתּוֹרָה לֹא חָלִים כְּשֶׁלּוֹמֵד עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה בִּלְשׁוֹנוֹת אֲחֵרִים.

וְלָכֵן הָיָה צוֹרֶךְ בִּפְעֻלָּה מְיֻחֶדֶת בְּחִדּוּשׁ קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה גַּם בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן (וְנִפְקָא־מִינַּהּ לַהֲלָכָה בָּזֶה – הָאִסּוּר לְדַבֵּר דִּבְרֵי תּוֹרָה בִּשְׁאָר לָשׁוֹן כְּשֶׁהוּא עֵרוֹם; חִיּוּב בִּרְכַּת הַתּוֹרָה כְּשֶׁמְּדַבֵּר בִּשְׁאָר לָשׁוֹן. וְעוֹד).

וְכֵיוָן שֶׁנִּתְּינַת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל הָיְתָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, הֲרֵי גַּם פְּעֻלַּת עִנְיָן זֶה, דְּחָלוֹת קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה עַל הַ׳שִּׁבְעִים לָשׁוֹן׳, הָיְתָה עַל־יְדֵי שֶׁפֵּרֵשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּעַצְמוֹ אֶת הַתּוֹרָה לְשִׁבְעִים לָשׁוֹן בִּפְנֵי כָּל יִשְׂרָאֵל.

(ו) **יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה:**

ו יְיָ אֱלָהָנָא מַלִּיל עִמָּנָא בְּחֹרֵב לְמֵימָר סַגִּי לְכוֹן דִּיתֶבְתּוּן בְּטוּרָא הָדֵין:

רש״י ◄**רַב לָכֶם שֶׁבֶת•** כִּפְשׁוּטוֹ, וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה: הַרְבֵּה גְּדֵלָה לָכֶם וְשָׂכָר עַל יְשִׁיבַתְכֶם בָּהָר הַזֶּה:

עֲשִׂיתֶם מִשְׁכָּן, מְנוֹרָה וְכֵלִים, קִבַּלְתֶּם תּוֹרָה, מִנִּיתֶם לָכֶם סַנְהֶדְרִין, שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ׳ 18)

רַב לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה (א, ו) עַל הַפָּסוּק רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי (קרח טז, ג) פֵּרֵשׁ רש״י: הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי לְקַחְתֶּם לְעַצְמְכֶם גְּדֻלָּה. וְאַף כָּאן – יְשַׁבְתֶּם כְּבָר בָּהָר הַזֶּה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי. יֵשׁ כָּאן הוֹרָאָה כְּלָלִית בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: אִם הוּא ׳יוֹשֵׁב׳ בְּמָקוֹם אֶחָד, אִם הוּא נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ דַּרְגָּה בַּעֲבוֹדַת ה׳ וְאֵינוֹ מִתְקַדֵּם הָלְאָה, הִנֵּה אַף שֶׁהִיא דַּרְגָּה טוֹבָה וְנַעֲלֵית - הֲרֵי זֶה ׳הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי׳. עָלָיו לִהְיוֹת ׳מְהַלֵּךְ׳, תָּמִיד עָלָיו לִשְׁאֹף וְלָלֶכֶת מַחַיִל אֶל חָיִל, בִּבְחִינַת מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ.

(ז) **פְּנוּ וּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת:**

ז אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן וְעוּלוּ לְטוּרָא דֶּאֱמֹרָאָה וּלְכָל מָגִירוֹהִי בְּמֵישְׁרַיָּא בְּטוּרָא וּבִשְׁפֶלְתָּא וּבְדָרוֹמָא וּבִסְפַר יַמָּא אַרְעָא דִּכְנַעֲנָאָה וְלִבְנָן עַד נַהֲרָא רַבָּא נַהֲרָא פְּרָת:

רש״י ◄**פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם•** זוֹ דֶּרֶךְ עֲרָד וְחָרְמָה. **וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי•** כְּמַשְׁמָעוֹ. **וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו•** עַמּוֹן וּמוֹאָב וְהַר שֵׂעִיר. **בָּעֲרָבָה•** זֶה מִישׁוֹר שֶׁל יַעַר. **בָהָר•** זֶה הַר הַמֶּלֶךְ. **וּבַשְּׁפֵלָה•** זוֹ שְׁפֵלַת דָּרוֹם. **וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם•** אַשְׁקְלוֹן וְעַזָּה וְקֵסָרִי וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בַּ׳סִּפְרֵי׳. **עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל•** מִפְּנֵי שֶׁנִּזְכָּר עִם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קוֹרְאוֹ גָּדוֹל, מְשַׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר: ׳עֶבֶד מֶלֶךְ, מֶלֶךְ׳, ׳הִדָּבֵק לְשַׁחֲוָר וְיִשְׁתַּחֲוֵי לְךָ׳, (שבועות מז) ׳קְרַב לְגַבֵּי דְּהִינָא וְאִדְּהַן׳.

בעל הטורים

(ו) **בְּחֹרֵב לֵאמֹר.** כְּתִיב חָסֵר ׳בְּחֹרֵב׳, שֶׁאִם לֹא תְּקַיְּימוּ אֵת הַתּוֹרָה ״וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב״. תורה ז

(ז) **פְּנוּ.** פֵּ״א כְּפוּלָה, יֵשׁ לָכֶם לִפְנוֹת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים רָעִים. אִי נַמִּי: בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתֶּם פּוֹנִים הָעֲנָנִים עִמָּכֶם. תורה ח

(ח) רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם:

ח חֲזֵי דִּיהָבִית קֳדָמֵיכוֹן יָת אַרְעָא עוּלוּ וְאַחֲסִינוּ יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּם יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִתַּן לְהוֹן וּלְבָנֵיהוֹן בַּתְרֵיהוֹן:

רש״י◄ **רְאֵה נָתַתִּי** • בְּעֵינֵיכֶם אַתֶּם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאֹמֶד וּמִשְׁמוּעָה. **בֹּאוּ וּרְשׁוּ** • אֵין מְעַרְעֵר בַּדָּבָר, וְאֵינְכֶם צְרִיכִים לְמִלְחָמָה. אִלּוּ לֹא שָׁלְחוּ מְרַגְּלִים, לֹא הָיוּ צְרִיכִין לִכְלֵי זַיִן. **לַאֲבֹתֵיכֶם** • לָמָּה הִזְכִּיר שׁוּב לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב? אֶלָּא אַבְרָהָם כְּדַאי לְעַצְמוֹ, יִצְחָק כְּדַאי לְעַצְמוֹ, יַעֲקֹב כְּדַאי לְעַצְמוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מהתוועדות שבת פרשת דברים ה׳תשמ״ב)

מֵאַחַר שֶׁנִּמְצָאִים בַּמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל "רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת הָאָרֶץ", "בְּעֵינֵיכֶם אַתֶּם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאוֹמֶד וּמִשְׁמוּעָה", וְיוֹדְעִים שֶׁהַקָּבָּ"ה אוֹמֵר "בּוֹאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ" - אֵזֵי הוֹלְכִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹךְ בִּטָּחוֹן גָּמוּר בַּה׳, וּבְאֹפֶן שֶׁ"אֵין מְעַרְעֵר בַּדָּבָר", וְעַד שֶׁ"אֵינְכֶם צְרִיכִים לְמִלְחָמָה", כִּי "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵמָתָה וָפַחַד".

וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ זוֹכִים לִשְׁלֵמוּת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִגְבוּלוֹתֶיהָ - "בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם, אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר פְּרָת", בְּבִיאַת מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז יָקִים הַיְעוּד "כִּי יַרְחִיב ה׳ אֱלוֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלֶךָ", כּוֹלֵל - אֶרֶץ קֵינִי קְנִיזִּי וְקַדְמוֹנִי, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ׳ 5)

רְאֵה נָתַתִּי. בְּעֵינֵיכֶם אַתֶּם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאֹמֶד וּמִשְׁמוּעָה (א, ח)

לרש״י הִקְשָׁה, בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים כְּבָר נֶאֱמַר שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִירְשׁוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִגְבוּלוֹתֶיהָ, וּלְשֵׁם מַה אוֹמֵר בּוֹאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ? לָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁהַכָּתוּב מְחַדֵּשׁ, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִים לִרְאוֹת בְּמוּחָשׁ שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּבָר נְתוּנָה לָהֶם, וְלֹא כְּפִי שֶׁהָיָה עַד עַכְשָׁו, שֶׁהַהַבְטָחָה הִיא בְּגֶדֶר אֹמֶד וּשְׁמוּעָה. וְהֵיכָן רָאוּ דָּבָר זֶה? - בַּנְּסִיעָה הַנִּסִּית מֵהַר סִינַי לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ, עָלֶיהָ מִסְפָּר בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים, כַּאֲשֶׁר הָלְכוּ בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים נְסִיעָה שֶׁל י״א יוֹם. בַּנְּפִלָאוֹת שֶׁרָאוּ בִּנְסִיעָה זוֹ, שֶׁבָּהּ בִּקֵּשׁ הַקָּבָּ"ה לַהֲבִיאָם לָאָרֶץ, רָאוּ בְּחוּשׁ שֶׁמִּצַּד הַקָּבָּ"ה נְתוּנָה לָהֶם כְּבָר הָאָרֶץ בְּפֹעַל.

(ט) וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם:

ט וַאֲמָרִית לְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימַר לֵית אֲנָא יָכִיל בִּלְחוֹדִי לְסוֹבְרָא יָתְכוֹן:

רש״י◄ **וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר** • מַהוּ ׳לֵאמֹר׳? אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: ׳לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא׳. **לֹא־אוּכַל לְבַדִּי וְגוֹ׳** • אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יָכֹל לָדוּן אֶת יִשְׂרָאֵל? אָדָם שֶׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד אֶת הַמָּן וְהִגִּיז אֶת הַשְּׂלָו, לֹא הָיָה יָכוֹל לְדוּנָם? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם: "ה׳ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם", הִגְדִּיל וְהֵרִים אֶתְכֶם עַל דַּיָּנֵיכֶם, נָטַל אֶת הָעֹנֶשׁ מִכֶּם וּנְתָנוֹ עַל הַדַּיָּן. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה (מלכים א

ג: "כִּי מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ הַכָּבֵד הַזֶּה"? אֶפְשָׁר מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (שם ד): "וַיֶּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם", אוֹמֵר: "מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט וְגוֹ'"? אֶלָּא כָּךְ אָמַר שְׁלֹמֹה: אֵין דַּיָּנֵי אֱמֶת זוֹ כְּדַיָּנֵי שְׁאָר הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁאִם דָּן וְהוֹרֵג וּמַכֶּה וְחוֹנֵק וּמַטֶּה אֶת דִּינוֹ וְגוֹזֵל, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, אֲנִי אִם חִיַּבְתִּי מָמוֹן שֶׁלֹּא כַּדִּין, נְפָשׁוֹת אֲנִי נִתְבָּע, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב): "וְקָבַע אֶת־קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ".

(י) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:

י יְיָ אֱלָהֲכוֹן אַסְגִּי יָתְכוֹן וְהָא אִיתֵיכוֹן יוֹמָא דֵּין כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לְמִסְגֵּי:

בעל הטורים

(ח) **רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם.** הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר כָּךְ לְמֹשֶׁה לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל. אִי נַמִּי, ׳רְאֵה׳ חוֹזֵר עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. תורה ט

(ט) **וָאֹמַר אֲלֵכֶם.** חָסֵר י׳, כִּי י׳ פְּעָמִים הוֹכִיחָם, וְי׳ פְּעָמִים כְּתִיב מִיתַת מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה. תורה י

(י) **וְהִנְּכֶם.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם", וְאִידָךְ: "וְהִנְּכֶם הוֹלְכִים אִישׁ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבּוֹ" (ירמיה טז, יב). פֵּירוּשׁ: אַף עַל פִּי שֶׁהֲלַכְתֶּם אַחֲרֵי שְׁרִירוּת לְבַבְכֶם, הִנְּכֶם הַיּוֹם

רש״י ◄ **וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם** • וְכִי כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וַהֲלֹא לֹא הָיוּ אֶלָּא שִׁשִּׁים רִבּוֹא, מַהוּ ״וְהִנְּכֶם הַיּוֹם״? הִנְּכֶם מְשׁוּלִים כַּיּוֹם, קַיָּמִים לְעוֹלָם כַּחַמָּה וְכַלְّבָנָה וְכַכּוֹכָבִים.

(יא) יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

יא יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְכוֹן יוֹסֵף עֲלֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן אַלַּף זִמְנִין וִיבָרֵךְ יָתְכוֹן כְּמָא די מַלִּיל לְכוֹן:

רש״י ◄ **יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים** • מַהוּ שׁוּב: ״וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם״? אֶלָּא אָמְרוּ לוֹ: ׳מֹשֶׁה, אַתָּה נוֹתֵן קִצְבָּה לִבְרָכָתֵינוּ? כְּבָר הִבְטִיחַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת אַבְרָהָם (בראשית יג): ״אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת וְגוֹ׳!״ אָמַר לָהֶם: ׳זוֹ, מִשֶּׁלִּי הִיא! אֲבָל הוּא יְבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׳.

◆ יום שני ד׳ מנחם־אב ◆

(יב) אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם וְרִיבְכֶם:

יב אֶכְדֵּין אֵסוֹבַר בִּלְחוֹדִי טָרְחֲכוֹן וְעִסְקֵיכוֹן וְדִינְכוֹן:

רש״י ◄ **אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי** • אִם אֹמַר לְקַבֵּל שָׂכָר לֹא אוּכַל, זוֹ הִיא שֶׁאָמַרְתִּי (סִפְרִים אֲחֲרִים: שֶׁאָמַרְנוּ) לָכֶם, לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. **טָרְחֲכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל טַרְחָנִין: הָיָה אֶחָד מֵהֶם רוֹאֶה אֶת בַּעַל דִּינוֹ נוֹצֵחַ בַּדִּין, אוֹמֵר: ״יֵשׁ לִי עֵדִים לְהָבִיא, יֵשׁ לִי רְאָיוֹת לְהָבִיא! מוֹסִיף אֲנִי עֲלֵיכֶם דַּיָּנִין״. **וּמַשַּׂאֲכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ (סנהדרין צט) אֶפִּיקוֹרְסִין: הִקְדִּים מֹשֶׁה לָצֵאת, אָמְרוּ: ׳מָה רָאָה בֶּן עַמְרָם לָצֵאת, שֶׁמָּא אֵינוֹ שָׁפוּי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ׳. אֵחַר לָצֵאת, אָמְרוּ: ׳מָה רָאָה בֶּן עַמְרָם שֶׁלֹּא לָצֵאת, מָה אַתֶּם סְבוּרִים, יוֹשֵׁב וְיוֹעֵץ עֲלֵיכֶם עֵצוֹת רָעוֹת וְחוֹשֵׁב עֲלֵיכֶם מַחֲשָׁבוֹת׳! (סִפְרִים אֲחֲרִים: מַצּוֹת וְחֶשְׁבּוֹנוֹת). **וְרִיבְכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ רוֹגְנִים.

(יג) הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם:

יג הָבוּ לְכוֹן גֻּבְרִין חַכִּימִין וְסוּכְלְתָנוּן וּמַדְּעָן לְשִׁבְטֵיכוֹן וַאֲמַנְּנוּן רֵישִׁין עֲלֵיכוֹן:

רש״י ◄ **הָבוּ לָכֶם** • הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לַדָּבָר. **אֲנָשִׁים** • וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ נָשִׁים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲנָשִׁים״? צַדִּיקִים. **חֲכָמִים** • כְּסוּפִים. **וּנְבֹנִים** • מְבִינִים דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. זוֹ הִיא שֶׁשָּׁאַל אַרְיוֹס אֶת רַבִּי יוֹסִי: ׳מַה בֵּין חֲכָמִים לִנְבוֹנִים׳? חָכָם, דּוֹמֶה לְשֵׁלְחָנִי עָשִׁיר, כְּשֶׁמְּבִיאִין לוֹ דִּינָרִין לִרְאוֹת, רוֹאֶה; וּכְשֶׁאֵין מְבִיאִין לוֹ, יוֹשֵׁב וְתוֹהֶה. נָבוֹן, דּוֹמֶה לְשֵׁלְחָנִי תַּגָּר, כְּשֶׁמְּבִיאִין לוֹ מָעוֹת לִרְאוֹת, רוֹאֶה; וּכְשֶׁאֵין מְבִיאִין לוֹ, הוּא מְחַזֵּר וּמֵבִיא מִשֶּׁלּוֹ. **וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם** • שֶׁהֵם נִכָּרִים לָכֶם, שֶׁאִם בָּא לְפָנַי מְעַטֵּף בְּטַלִּיתוֹ, אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא וּמֵאֵיזֶה שֵׁבֶט הוּא וְאִם הָגוּן הוּא, אֲבָל אַתֶּם מַכִּירִין בּוֹ, שֶׁאַתֶּם גִּדַּלְתֶּם אוֹתוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״וִידוּעִים לְשִׁבְטֵיכֶם״. **בְּרָאשֵׁיכֶם** • רָאשִׁים וּמְכֻבָּדִים עֲלֵיכֶם, שֶׁתִּהְיוּ נוֹהֲגִין בָּהֶם כָּבוֹד וְיִרְאָה. **וַאֲשִׂימֵם** • חָסֵר יו״ד (שם) לִמֵּד שֶׁאַשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּלוּיוֹת בְּרָאשֵׁי דַּיָּנֵיהֶם, שֶׁהָיָה לָהֶם לִמְחוֹת וּלְכַוֵּן אוֹתָם לַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.

(יד) וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:

יד וַאֲתֶבְתּוּן יָתִי וַאֲמַרְתּוּן תַּקִּין פִּתְגָמָא די מַלֵּלְתָּא לְמֶעְבַּד:

בעל הטורים

כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב. תורה יא

(יא) **וִיבָרֵךְ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם״, וְאִידָךְ: ״וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ״ (תהלים קמה, כא). כֵּיוָן שֶׁיְּבָרֵךְ אֶתְכֶם יְבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ, שֶׁיֹּאמְרוּ: ׳בָּרוּךְ שֶׁקִּיְּיֵם הַבְטָחָתוֹ׳. תורה יב

(יג) **וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם.** ׳וַאֲשִׂמֵם׳ כְּתִיב, חָסֵר יו״ד, לוֹמַר לְךָ כִּי י׳ פְּעָמִים הוּזְהַרוּ עַל הַדִּינִים שֶׁבַּתּוֹרָה. **דָּבָר אַחֵר:** ׳וַאֲשִׂמֵם׳ חָסֵר, לוֹמַר לְךָ כִּי הָאָשָׁם הוּא בָּרָאשִׁים, בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּשׁ בְּיָדָם לִמְחוֹת וְאֵינָם מוֹחִין. תורה יד

רש״י◄ **וַתַּעֲנוּ אֹתִי וְגוֹ׳** • חָלַטְתֶּם אֶת הַדָּבָר לַהֲנָאַתְכֶם, הָיָה לָכֶם לְהָשִׁיב: ׳מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִמִּי נָאֶה לִלְמֹד, מִמְּךָ אוֹ מִתַּלְמִידְךָ, (ספרי) לֹא מִמְּךָ, שֶׁנִּצְטַעַרְתָּ עָלֶיהָ׳? אֶלָּא יָדַעְתִּי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם שֶׁהֱיִיתֶם אוֹמְרִים:

׳עַכְשָׁו יִתְמַנּוּ עָלֵינוּ דַּיָּנִין הַרְבֵּה, אִם אֵין מַכִּירֵנוּ, אָנוּ מְבִיאִין לוֹ דּוֹרוֹן וְהוּא נוֹשֵׂא לָנוּ פָּנִים׳. **לַעֲשׂוֹת** • אִם הָיִיתִי מִתְעַצֵּל, אַתֶּם אוֹמְרִים: ׳עֲשֵׂה מְהֵרָה׳.

(טו) **וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְיֹדְעִים וָאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם:**

טו **וּדְבָרִית יָת רֵישֵׁי שִׁבְטֵיכוֹן גַּבְרִין חַכִּימִין וּמַדְּעָן וּמַנִּתִי יָתְהוֹן רֵישִׁין עֲלֵיכוֹן רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי מָאוָתָא וְרַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עֲשׂוֹרְיָתָא וְסָרְכִין לְשִׁבְטֵיכוֹן:**

רש״י◄ **וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם** • מְשַׁכְּתִּים בִּדְבָרִים: אַשְׁרֵיכֶם, עַל מִי בָּאתֶם לְהִתְמַנּוֹת, עַל בְּנֵי אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּקְרְאוּ ׳אַחִים וְרֵעִים׳, ׳חֵלֶק וְנַחֲלָה׳, וְכָל לְשׁוֹן חִבָּה. **אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידוּעִים** • אֲבָל נְבוֹנִים לֹא מָצָאתִי. (ספרי) זוֹ אַחַת מִשֶּׁבַע מִדּוֹת שֶׁאָמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה, וְלֹא מָצָא אֶלָּא שָׁלֹשׁ: אֲנָשִׁים צַדִּיקִים, חֲכָמִים וִידוּעִים (עיין בחזקוני). **רָאשִׁים עֲלֵיכֶם** • שֶׁתִּנְהֲגוּ בָּהֶם כָּבוֹד, רָאשִׁים בִּמְקָח, רָאשִׁים בִּמְמָכָר, רָאשִׁים בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, נִכְנָס (מביתו לבית הכנסת) אַחֲרוֹן וְיוֹצֵא רִאשׁוֹן. **שָׂרֵי אֲלָפִים** • (סנהדרין יח) אֶחָד מְמֻנֶּה עַל אֶלֶף. **שָׂרֵי מֵאוֹת** • אֶחָד מְמֻנֶּה עַל מֵאָה. **וְשֹׁטְרִים** • מִנִּיתִי עֲלֵיכֶם לְשִׁבְטֵיכֶם, אֵלּוּ הַכּוֹפְתִין וְהַמַּכִּין בִּרְצוּעָה עַל־פִּי הַדַּיָּנִין.

(טז) **וָאֲצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ:**

טז **וּפַקֵּדִית יָת דַּיָּנֵיכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימַר שְׁמָעוּ בֵּין אֲחֵיכוֹן וּתְדוּנוּן קוּשְׁטָא בֵּין גַּבְרָא וּבֵין אַחוּהִי וּבֵין גִּיּוֹרֵהּ:**

רש״י◄ **וָאֲצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם** • (ספרי) אָמַרְתִּי לָהֶם: ׳הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין!, אִם בָּא דִּין לְפָנֶיךָ פַּעַם אַחַת, שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ, אַל תֹּאמַר: כְּבָר בָּא דִּין זֶה לְפָנַי פְּעָמִים הַרְבֵּה, אֶלָּא הֱיוּ נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בּוֹ׳. **בָּעֵת הַהִוא** • (ספרי) מִשֶּׁמִּנִּיתִים, אָמַרְתִּי לָהֶם: אֵין עַכְשָׁו כִּלְשֶׁעָבַר: לְשֶׁעָבַר, הֱיִיתֶם בִּרְשׁוּת עַצְמְכֶם. עַכְשָׁו, הֲרֵי אַתֶּם מְשֻׁעְבָּדִין לַצִּבּוּר. **שָׁמֹעַ** • לְשׁוֹן הוֹוֶה, אודנ״ט בְּלַעַ״ז (הערענד) כְּמוֹ: ״זָכוֹר וְשָׁמוֹר״. **וּבֵין גֵּרוֹ** • (ספרי) זֶה בַּעַל דִּינוֹ, שֶׁאוֹגֵר עָלָיו דְּבָרִים. (סנהדרין ז) דָּבָר אַחֵר: ״וּבֵין גֵּרוֹ״, אַף עַל עִסְקֵי דִּירָה בֵּין חֲלֻקַּת אַחִים, אֲפִלּוּ בֵּין תַּנּוּר לְכִירַיִם.

(יז) **לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו:**

יז **לָא תִשְׁתְּמוֹדְעוּן אַפִּין בְּדִינָא מִלֵּי זְעֵרָא כְּרַבָּא תִּשְׁמְעוּן לָא תִדְחֲלוּן מִן קֳדָם גַּבְרָא אֲרֵי דִינָא דַיְיָ הוּא וּפִתְגָּמָא דִּי יִקְשֵׁי מִנְּכוֹן תְּקָרְבוּן לְוָתִי וְאֶשְׁמְעִנֵּהּ:**

בעל הטורים

(טו–טז) **וָאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים.** ׳אוֹתָם׳ מָלֵא וְי״ו, לוֹמַר לְךָ שֶׁהָיָה בָּהֶם שִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁמּוֹנֶה בְּפֶרֶק הַנֶּחֱנָקִין (סנהדרין פח, ב): אֵיזֶהוּ בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא? כָּל מִי שֶׁהוּא שְׁפַל בֶּרֶךְ, עֲנִוְתָן, שָׁיֵף וְעָיֵיל שָׁיֵיף וְנָפִיק, גָּרֵיס בְּאוֹרַיְיתָא תְּדִירָא, וְלָא מַחֲזִיק טִיבוּתָא לְנַפְשֵׁיהּ. **שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת.** ד׳ פְּעָמִים ׳שָׂרֵי׳ כְּנֶגֶד ד׳ דְּגָלִים.

וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם. וָאֲצַוֶּה. רֶמֶז לְמִקֵּל וּרְצוּעָה, שֶׁצִּוָּה אוֹתָם שֶׁיִּסְבְּלוּ מִן הַשּׁוֹטְרִים שֶׁיִּרְדּוּ אוֹתָם בְּמַקֵּל וּרְצוּעָה.

וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא. כָּל דַּיָּין וְדַיָּין בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ. וְזֶהוּ ״אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִיא״ שֶׁיִּהְיוּ בּוֹ.

וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת. רָאשֵׁי תֵּיבוֹת: **וָאֵשֵׁב.** לוֹמַר לְךָ שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיֵּשֵׁב הַדַּיָּין.

וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר. סוֹפֵי תֵּיבוֹת בְּגִימַטְרִיָּא: **תַּמְתִּין בְּכָל דִּינֶיךָ**, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ מְתוּנִים בַּדִּין. תורה יז

(יז – יח) **לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט.** תַּגִּין עַל פֵּ״א, לוֹמַר: פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם. **כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן.** פֵּירוּשׁ: כְּקָטָן יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ, בְּעוֹד שֶׁעוֹמְדִין לְפָנֶיךָ יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ שְׁנֵיהֶם כִּרְשָׁעִים, וּכְשֶׁנִּפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ

רש״י◄ **לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט •** (ספרי) זֶה הַמְמַנֶּה לְהוֹשִׁיב הַדַּיָּנִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר: ׳אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה, אוֹ גִּבּוֹר, אוֹשִׁיבֵנוּ דַּיָּן. אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוֹשִׁיבֵנוּ דַּיָּן בָּעִיר׳, וְהוּא אֵינוֹ בָּקִי בְּדִינִין, נִמְצָא מְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי וּמְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב, מַעֲלֶה אֲנִי עַל מִי שֶׁמִּנָּהוּ כְּאִלּוּ הִכִּיר פָּנִים בַּדִּין. **כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן •** (סנהדרין ח) שֶׁיְּהֵא חָבִיב עָלֶיךָ דִּין שֶׁל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל מֵאָה מָנֶה, שֶׁאִם קָדַם וּבָא לְפָנֶיךָ לֹא תְּסַלְּקֶנּוּ לָאַחֲרוֹן. דָּבָר אַחֵר: ״כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן״, כְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: ׳זֶה עָנִי הוּא וַחֲבֵרוֹ עָשִׁיר, וּמִצְוָה לְפַרְנְסוֹ, אֲזַכֶּה אֶת הֶעָנִי וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בִּנְקִיּוּת׳. דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא תֹּאמַר: ׳הֵיאָךְ אֲנִי פּוֹגֵם בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל עָשִׁיר זֶה בִּשְׁבִיל דִּינָר, אֲזַכֶּנּוּ עַכְשָׁו, וּכְשֶׁיֵּצֵא לַחוּץ אוֹמַר לוֹ: ׳תֵּן לוֹ, שֶׁאַתָּה חַיָּב לוֹ׳. **לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ •** (ספרי) לֹא תִּירְאוּ. דָּבָר אַחֵר: ״לֹא תָגוּרוּ״, לֹא תַּכְנִיס דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ, לְשׁוֹן (משלי י) ״אוֹגֵר בַּקַּיִץ״. **כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא •** מַה שֶּׁאַתָּה נוֹטֵל מִזֶּה שֶׁלֹּא כַּדִּין, אַתָּה מַזְקִיקֵנִי לְהַחֲזִיר לוֹ, נִמְצָא שֶׁהִטֵּיתָ עָלַי הַמִּשְׁפָּט. **תַּקְרִבוּן אֵלַי •** (ספרי) עַל דָּבָר זֶה נִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ מִשְׁפַּט בְּנוֹת צְלָפְחָד. וְכֵן שְׁמוּאֵל אָמַר לְשָׁאוּל (שמואל א ט): ״אָנֹכִי הָרֹאֶה״. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ׳חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מוֹדִיעֲךָ שֶׁאֵין אַתָּה רוֹאֶה׳, וְאֵימָתַי הוֹדִיעוֹ? כְּשֶׁבָּא לִמְשֹׁחַ אֶת דָּוִד (שם טז): ״וַיַּרְא אֶת אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אַךְ נֶגֶד ה׳ מְשִׁיחוֹ״, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: וְלֹא אָמַרְתָּ ״אָנֹכִי הָרֹאֶה״? (שם) ״אַל־תַּבֵּט אֶל־מַרְאֵהוּ״.

(יח) **וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:**

יח וּפַקֵּדִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא דִּי תַעְבְּדוּן:

רש״י◄ **אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן •** אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת.

(יט) **וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֹתָנוּ וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ:**

יט וּנְטַלְנָא מֵחֹרֵב וְהַלִּיכְנָא יָת כָּל מַדְבְּרָא רַבָּא וּדְחִילָא הַהוּא דִּי חֲזֵיתוּן אֹרַח טוּרָא דֶּאֱמֹרָאָה כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהָנָא יָתָנָא וַאֲתֵינָא עַד רְקַם גֵּיאָה:

רש״י◄ **הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא •** שֶׁהָיוּ בּוֹ נְחָשִׁים כְּקוֹרוֹת וְעַקְרַבִּים כִּקְשָׁתוֹת.

(כ) **וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּאתֶם עַד־הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ:**

כ וַאֲמָרִית לְכוֹן אֲתֵיתוּן עַד טוּרָא דֶּאֱמֹרָאָה דַּיְיָ אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא:

בעל הטורים

שְׁנֵיהֶם כִּגְדוֹלִים, פֵּירוּשׁ: כְּצַדִּיקִים. **תִּשְׁמָעוּן.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. ״כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן״, ״נָבִיא וגו׳ יָקִים לְךָ וגו׳ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן״ (לְהַלָּן יח, טו). אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מְצַוֶּה ״כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן״, אִם בָּא לְפָנֶיךָ דִּין שֶׁל נָבִיא וְתַלְמִיד חָכָם – אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן תְּחִילָּה. **כִּי הַמִּשְׁפָּט.** תַּגִּין עַל הַפֵּ״א, כְּאִילּוּ גֵּיהִנָּם פָּתוּחַ מִתַּחְתָּיו. **כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא.** וּסְמִיךְ לֵיהּ ״וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקָּשֶׁה מִכֶּם״. לוֹמַר, כָּל שֶׁמִּקָּשֶׁה עָרְפוֹ כְּנֶגֶד הַדַּיָּן כְּאִילּוּ מַקְשֶׁה כְּנֶגֶד הַשְּׁכִינָה. **וְהַדָּבָר.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. ״וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקָּשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו״, וְאִידָךְ: ״וְהַדָּבָר הַזֶּה לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת״ (מְלָכִים א׳ כ, ט), ״וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה״ (שְׁמוּאֵל א׳ כ, כג). בִּשְׁבִיל שֶׁאָמַר ״וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקָּשֶׁה מִכֶּם״ וגו׳ בָּא לִידֵי כֵּן שֶׁלֹּא יָדַע מַה שֶּׁיָּדְעוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד, וְזֶהוּ ״וְהַדָּבָר הַזֶּה לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת״, שֶׁלֹּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ. וּמִי עֲשָׂאוֹ? – ״וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה״, וּסְמִיךְ לֵיהּ ״ה׳ בֵּינִי וּבֵינֶךָ״ וגו׳, כִּדְכְתִיב (בְּמִדְבַּר כו, ה) ״וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה׳״. **וּשְׁמַעְתִּיו. וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם.** אַזְהָרָה לַצִּבּוּר שֶׁתְּהֵא אֵימַת הַדַּיָּן עֲלֵיהֶם. תורה יט

(יט) **הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל.** מָלֵא וְי״ו: נָחָשׁ, שָׂרָף, עַקְרָב, צִמְאוֹן, צִיָּה, צַלְמָוֶת. **וַנָּבֹא.** חָסֵר וְי״ו, לוֹמַר: חֲסֵרְתֶּם וְי״ו אֶלֶף רַגְלֵי. תורה כ

(כ) **וָאֹמַר אֲלֵכֶם.** חָסֵר י׳, נִתְחַסַּרְתֶּם עַל יְדֵי י׳ מְרַגְּלִים. תורה כא

(כא) רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֵה רֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת:

כא חֲזֵי יְהַב יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָךְ יָת אַרְעָא סַק אַחֲסַן כְּמָא די מַלִּיל יְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתָךְ לָךְ לָא תִדְחַל וְלָא תִתְבָּר:

◆ יום שלישי ה׳ מנחם־אב ◆

(כב) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן:

כב וּקְרֵבְתּוּן לְוָתִי כֻּלְכוֹן וַאֲמַרְתּוּן נִשְׁלַח גֻּבְרִין קֳדָמָנָא וִיאַלְּלוּן לָנָא יָת אַרְעָא וִיתִיבוּן יָתָנָא פִּתְגָּמָא יָת אָרְחָא די נִסַּק בַּהּ וְיָת קִרְוַיָּא די נֵעוֹל לְהֵן:

רש״י◄ **וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם** • בְּעִרְבּוּבְיָא, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים ה): ״וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ הֵן הֵרְאָנוּ וְגוֹ׳״, אוֹתָהּ קְרִיבָה הָיְתָה הוֹגֶנֶת: יְלָדִים מְכַבְּדִים אֶת הַזְּקֵנִים וּשְׁלָחוּם לִפְנֵיהֶם, וּזְקֵנִים מְכַבְּדִים אֶת הָרָאשִׁים לָלֶכֶת לִפְנֵיהֶם, אֲבָל כָּאן: ״וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם״, בְּעִרְבּוּבְיָא, יְלָדִים דּוֹחֲפִין אֶת הַזְּקֵנִים, וּזְקֵנִים דּוֹחֲפִין אֶת הָרָאשִׁים. **וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר** • (ספרי) בְּאֵיזֶה לָשׁוֹן הֵם מְדַבְּרִים. **אֶת־הַדֶּרֶךְ וְגוֹ׳** • אֵין דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ עַקְמִימוּת. **וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן** • תְּחִלָּה לִכְבֹּשׁ.

(כג) וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט:

כג וּשְׁפַר בְּעֵינַי פִּתְגָּמָא וּדְבָרִית מִנְּכוֹן תְּרֵין עֲשַׂר גֻּבְרִין גַּבְרָא חַד לְשִׁבְטָא:

רש״י◄ **וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר** • בְּעֵינַי וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם, וְאִם בְּעֵינֵי מֹשֶׁה הָיָה טוֹב, לָמָּה אֲמָרָהּ בַּתּוֹכָחוֹת? מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ״מְכֹר לִי חֲמוֹרְךָ זֶה״. אָמַר לוֹ: ״הֵן״. ״נוֹתְנוֹ אַתָּה לִי לְנִסָּיוֹן״? אָמַר לוֹ: ״הֵן״. ״בְּהָרִים וּגְבָעוֹת״? אָמַר לוֹ: ״הֵן״. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁאֵין מְעַכְּבוֹ כְּלוּם, אָמַר הַלּוֹקֵחַ בְּלִבּוֹ: ״בָּטוּחַ הוּא זֶה שֶׁלֹּא אֶמְצָא בּוֹ מוּם״, מִיָּד אָמַר לוֹ: ״טֹל מָעוֹתֶיךָ, וְאֵינִי מְנַסֶּהוּ מֵעַתָּה״, אַף אֲנִי הוֹדַעְתִּי לְדִבְרֵיכֶם, שֶׁמָּא תַּחְזְרוּ בָּכֶם כְּשֶׁתִּרְאוּ שֶׁאֵינִי מְעַכֵּב, וְאַתֶּם לֹא חֲזַרְתֶּם בָּכֶם. **וָאֶקַּח מִכֶּם** • מִן הַבְּרוּרִים שֶׁבָּכֶם, מִן הַמְסֻלָּתִים שֶׁבָּכֶם. **שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט** • (שם) מַגִּיד שֶׁלֹּא הָיָה שֵׁבֶט לֵוִי עִמָּהֶם.

(כד) וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ:

כד וְאִתְפְּנִיוּ וּסְלִיקוּ לְטוּרָא וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא דְּאֶתְכְּלָא וְאַלִּילוּ יָתַהּ:

רש״י◄ **עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל** • (שם) מַגִּיד שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם סוֹפוֹ. **וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ** • (שם) מְלַמֵּד שֶׁהָלְכוּ בָּהּ אַרְבָּעָה אוֹמְנִין שְׁתֵּי וָעֶרֶב.

(כה) וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ וַיָּשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ:

כה וּנְסִיבוּ בִּידֵיהוֹן מֵאִבָּא דְּאַרְעָא וַאֲחִיתוּ לָנָא וַאֲתִיבוּ יָתָנָא פִּתְגָּמָא וַאֲמָרוּ טָבָא אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא:

רש״י◄ **וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ** • מַגִּיד שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת. **וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ** • (שם) מִי הֵם שֶׁאָמְרוּ טוֹבָתָהּ? יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב.

(כו) וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כו וְלָא אֲבִיתוּן לְמִסַּק וְסָרֶבְתּוּן עַל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֶכוֹן:

רש״י◄ **וַתַּמְרוּ** • לְשׁוֹן הַתְרָסָה, הִתְרַסְתֶּם כְּנֶגֶד מַאֲמָרוֹ.

(כז) וַתֵּרְגְּנוּ בְּאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת יְהוָה אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ:

כז וְאִתְרַעַמְתּוּן בְּמַשְׁכְּנֵיכוֹן וַאֲמַרְתּוּן בְּדִסְנֵי יְיָ יָתְנָא אַפְּקָנָא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמִמְסַר יָתְנָא בִּידָא דֶאֱמֹרָאָה לְשֵׁיצָיוּתָנָא:

רש״י◄ **וַתֵּרְגְּנוּ** • לָשׁוֹן הָרָע, וְכֵן (משלי יח): ״דִּבְרֵי נִרְגָּן״, אָדָם הַמּוֹצִיא דִּבָּה. **בְּשִׂנְאַת ה׳ אֹתָנוּ** • וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם, אֲבָל אַתֶּם שׂוֹנְאִים אוֹתוֹ, מָשָׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר: מַה דִּבְלִבְּךָ עַל רַחֲמָךְ, מַה דִּבְלִבֵּיהּ עֲלָךְ. **בְּשִׂנְאַת ה׳ אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** • הוֹצָאָתוֹ לְשִׂנְאָה הָיְתָה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, וְיֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת: אַחַת שֶׁל שַׁקְיָא וְאַחַת שֶׁל בַּעַל, לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵב נוֹתֵן שֶׁל שַׁקְיָא, וּלְמִי שֶׁהוּא שׂוֹנֵא נוֹתֵן לוֹ שֶׁל בַּעַל. אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁל שַׁקְיָא הִיא, שֶׁנִּילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ, וְאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁל בַּעַל, וְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם לָתֵת לָנוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ׳ 23)

בְּשִׂנְאַת ה׳ אוֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (א, כז) **וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם** (רש״י) מְבֹאָר בַּסְּפָרִים, שֶׁאֲמִירָה זוֹ גְּרָמָה לְתִשְׁעָה בְּאָב, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר **אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר** – רָאשֵׁי־תֵבוֹת אֵיבָה. וְרש״י מְעוֹדֵד וּמְחַזֵּק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר אַהֲבָתָם הַטִּבְעִית לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם מְסְתֶּרֶת, וְאֵין הֵם מַרְגִּישִׁים אֶת חֶסְדָּיו, וְעַד שֶׁשָּׁמַיִם אוֹר לְחֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ לְאוֹר – אֵין שׁוּם חֲלִישׁוּת כְּלָל וּכְלָל, חָלִילָה, בְּאַהֲבַת הקב״ה לְיִשְׂרָאֵל.

(כח) אָנָה ׀ אֲנַחְנוּ עֹלִים אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת־לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם:

כח לְאָן אֲנַחְנָא סָלְקִין אַחָנָא תְּבְרוּ יָת לִבָּנָא לְמֵימַר עַם סַגִּי וְתַקִּיף מִנָּנָא קִרְוִין רַבְּרְבָן וּכְרִיכָן עַד צֵית שְׁמַיָּא וְאַף בְּנֵי גִּבָּרְאֵי חֲזֵינָא תַּמָּן:

רש״י◄ **עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם** • דִּבְּרוּ הַכְּתוּבִים לְשׁוֹן הֲבַאי (חולין צ).

(כט) וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעַרְצוּן וְלֹא־תִירְאוּן מֵהֶם:

כט וַאֲמַרִית לְכוֹן לָא תִתְּבְרוּן וְלָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן:

רש״י◄ **לֹא־תַעַרְצוּן** • לְשׁוֹן שְׁבִירָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. וְדוֹמֶה לוֹ (איוב ל): ״בַּעֲרוּץ נְחָלִים לִשְׁכֹּן״, לְשֶׁבֶר נְחָלִים.

(ל) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֶם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:

ל יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּמְדַבַּר קֳדָמֵיכוֹן הוּא יְגִיחַ לְכוֹן כְּכֹל דִּי עֲבַד עִמְּכוֹן בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכוֹן:

רש״י◄ **יִלָּחֶם לָכֶם** • בִּשְׁבִילְכֶם.

בעל הטורים

(כח) **הֵמַסּוּ.** וּבִירוּשָׁלַמִי (יד, ח) כְּתִיב ״הִמְסִיו״, עַל יְדֵי י׳ מְרַגְּלִים. **לְבָבֵנוּ.** ד׳ בְּמְסוֹרָה. ״הֵמַסּוּ אֶת לְבָבֵנוּ״, ״וְנִשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ״ (יְהוֹשֻׁעַ ב, יא), ״לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ״ (מְלָכִים א׳ ח, נח), ״נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם״ (איכה ג, מא). אֲחֵרִים נָמֵס לְבָבָם מִפְּנֵיכֶם, כִּדְכְתִיב ״וְנִשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ״, עַל כֵּן הָיָה לָכֶם לְהַטּוֹת לְבַבְכֶם אֵלָיו, וְלֹא עֲשִׂיתֶם כֵּן אֶלָּא אֲמַרְתֶּם ״הֵמַסּוּ אֶת לְבָבֵנוּ״, עַל כֵּן ״סַכֹּתָה בָאַף וַתִּרְדְּפֵנוּ״, כִּדְכְתִיב (לְהִלָּן פסוק מד) ״וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים״. תורה כט

(לא) **וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה:**

לא וּבְמַדְבְּרָא דִּי חֲזֵיתָא דִּי סוֹבְרָךְ יְיָ אֱלָהָךְ כְּמָא דִי מְסוֹבַר גְּבַר יָת בְּרֵהּ בְּכָל אָרְחָא דִּי הַלֶּכְתּוּן עַד מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא הָדֵין:

רש״י◄ **וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ** • מוּסָב עַל מִקְרָא שֶׁל מַעְלָה הֵימֶנּוּ: ״כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם״; וְעַתָּה, אַף ״בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ כִּי נְשָׂאֲךָ וְגוֹ׳״. **כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ** • כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אֵצֶל (שמות יד) ״וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳״, מָשָׁל לְמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּבְנוֹ לְפָנָיו וּבָאוּ לִסְטִים לִשְׁבּוֹתוֹ וְכוּ׳.

(לב) **וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מַאֲמִינִם בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

לב וּבְפִתְגָּמָא הָדֵין לֵיתֵיכוֹן מְהֵימְנִין בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י◄ **וּבַדָּבָר הַזֶּה** • שֶׁהוּא מַבְטִיחֲכֶם לַהֲבִיאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ, אֵינְכֶם מַאֲמִינִים בּוֹ.

(לג) **הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם:**

לג דִּי מְדַבַּר קֳדָמֵיכוֹן בְּאָרְחָא לְאִתְקְנָאָה לְכוֹן אֲתַר בֵּית מֵישְׁרִי לְאַשְׁרָיוּתְכוֹן בְּעַמּוּדָא דְאֶשָּׁתָא בְּלֵילְיָא לְאַחֲזָיוּתְכוֹן בְּאָרְחָא דִּי תְהָכוּן בַּהּ וּבְעַמּוּדָא דַעֲנָנָא בְּיֹמָמָא:

רש״י◄ **לַרְאֹתְכֶם** • כְּמוֹ לְהַרְאוֹתְכֶם, וְכֵן (שמות יג): ״לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ״, וְכֵן (תהילים כו): ״לַשְׁמִעַ בְּקוֹל תּוֹדָה״, וְכֵן (מלכים ב ט): ״לָלֶכֶת לַגִּיד בְּיִזְרְעֶאל״.

(לד) **וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר:**

לד וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קַל פִּתְגָּמֵיכוֹן וּרְגֵז וְקַיַּם לְמֵימָר:

(לה) **אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבֹתֵיכֶם:**

לה אִם יֶחֱזֵי גְבַר בְּגֶבְרַיָּא הָאִלֵּין דָּרָא בִישָׁא הָדֵין יָת אַרְעָא טַבְתָּא דִּי קַיֵּמִית לְמִתַּן לַאֲבָהָתְכוֹן:

(לו) **זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה:**

לו אֶלָּהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה הוּא יֶחֱזֵנַּהּ וְלֵהּ אֶתֵּן יָת אַרְעָא דִּי דְרַךְ בַּהּ וְלִבְנוֹהִי חֲלַף דִּי אַשְׁלִים בָּתַר דַּחֲלְתָּא דַיְיָ:

רש״י◄ **אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ** • חֶבְרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג): ״וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן״.

בעל הטורים

(לא) **וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ.** לְשׁוֹן יָחִיד. **בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם.** לְשׁוֹן רַבִּים. שֶׁלֹּא הָיָה הַדֶּרֶךְ לְכוּלָּם בְּשָׁוָה, אֶלָּא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַה שֶׁהָיָה צָרִיךְ הָיָה הֶעָנָן נוֹשֵׂא אוֹתוֹ, יֵשׁ בְּגָבוֹהַּ וְיֵשׁ בְּנָמוּךְ. תורה לב

(לב) **אֵינְכֶם מַאֲמִינִם.** חָסֵר יוֹ״ד. שֵׁי׳ פְּעָמִים נִסִּיתֶם אוֹתוֹ. תורה לג

(לה) **אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **מֹשֶׁה,** שֶׁגַּם הוּא בִּכְלַל הַשְּׁבוּעָה.

בָּאֲנָשִׁים. ג׳ בַּמְּסוֹרָה. ״אִם יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים״, ״וַיַּחֲלוּ בָאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים״ (יְחֶזְקֵאל ט, ו), ״זָקֵן בָּא בָּאֲנָשִׁים״ (שְׁמוּאֵל א׳ יז, יב). מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה הַגְּזֵרָה אַף עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, כְּתִיב ״בָּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים״, וּכְתִיב ״זָקֵן בָּא בָּאֲנָשִׁים״, הֵיְינוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁהָיוּ בָּאִים בְּאוּכְלוּסָא וְיוֹצְאִין בְּאוּכְלוּסָא. תורה לו

(לז) גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בִּגְלַלְכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם:

לז אַף עָלַי הֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ בְּדִילְכוֹן לְמֵימָר אַף אַתְּ לָא תֵעוֹל תַּמָּן:

רש״י◄ הִתְאַנַּף • נִתְמַלֵּא רֹגֶז.

(לח) יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אֹתוֹ חַזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

לח יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן דְּקָאֵם קֳדָמָךְ הוּא יֵעוּל תַּמָּן יָתֵהּ תַּקֵּף אֲרֵי הוּא יַחְסְנִנַּהּ לְיִשְׂרָאֵל:

◆ יום רביעי ו׳ מנחם־אב ◆

(לט) וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה וְהֵם יִירָשׁוּהָ:

לט וְטַפְּכוֹן דִּי אֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהוֹן וּבְנֵיכוֹן דִּי לָא יְדָעוּ יוֹמָא דֵין טַב וּבִישׁ אִנּוּן יֵעֲלוּן לְתַמָּן וּלְהוֹן אֶתְּנִנַּהּ וְאִנּוּן יֵירְתֻנַּהּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כרך כג עמ׳ תי)

וְטַפְּכֶם . . . הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה (א, לט) הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, שֶׁהִיא נִצְחִית, נוֹתֶנֶת לָנוּ כָּאן הוֹרָאָה נִצְחִית: יֶלֶד צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט עַל עֹצֶם וְגֹדֶל מַעֲלַת הוֹרָיו, הוּא יָכוֹל וְצָרִיךְ לִשְׁאֹף לְהַגִּיעַ לְהֶשֵּׂגִים גְּדוֹלִים עוֹד יוֹתֵר! שֶׁכֵּן, בְּכָל עִנְיְנֵי טוֹב וּקְדֻשָּׁה קַיֶּמֶת תְּמִיד הָאֶפְשָׁרוּת לְהִתְעַלּוֹת יוֹתֵר וְיוֹתֵר. וְכַאֲשֶׁר הַיֶּלֶד יוֹדֵעַ שֶׁהֶשֵּׂגָיו מְזַכִּים גַּם אֶת הוֹרָיו – הוּא מִתְאַמֵּץ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עֹז.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ׳ 581)

וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה (א, לט) לִכְאוֹרָה, מַהִי הַהַדְגָּשָׁה עַל הַטַּף דַּוְקָא, וְהֲרֵי הַמְּרַגְּלִים טָעֲנוּ שֶׁכֻּלָּם יִהְיוּ לָבַז, גַּם הַגְּדוֹלִים? וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה 'קָטָן' בַּעֲבוֹדַת ה' הוּא מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וּכְתוֹצָאָה מִכָּךְ לֹא נִקְלָט מָזוֹן רוּחָנִי זֶה בִּפְנִימִיּוּת, אֶלָּא הוּא 'מִתְפּוֹרֵר', וּכְדַרְכּוֹ שֶׁל תִּינוֹק, שֶׁמְּפוֹרֵר יוֹתֵר מִמַּה שֶׁאוֹכֵל (לקט טוב ויגש מז, יב). זוֹ הָיְתָה טַעֲנַת הַמְּרַגְּלִים: אִם יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיִתְעַסְּקוּ שָׁם בִּדְבָרִים אַרְצִיִּים, יִהְיֶה עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְהוּא 'יִתְפּוֹרֵר'. עַל כָּךְ בָּא מַעֲנֵה ה', שֶׁעֲבוֹדַת הַ'טַּף' יְקָרָה יוֹתֵר מֵעֲבוֹדַת דּוֹר הַמִּדְבָּר, וְזֹאת מִצַּד מַעֲלַת הָ'אִתְכַּפְיָא' – הָאָדָם כּוֹפֶה אֶת עַצְמוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת.

(מ) וְאַתֶּם פְּנוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף:

מ וְאַתּוּן אִתְפְּנִיוּ לְכוֹן וְטוּלוּ לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא דְסוּף:

רש״י◄ פְּנוּ לָכֶם • אָמַרְתִּי לְהַעֲבִיר אֶתְכֶם דֶּרֶךְ רֹחַב אֶרֶץ אֱדוֹם לְצַד צָפוֹן לִיכָּנֵס לָאָרֶץ, קִלְקַלְתֶּם וּגְרַמְתֶּם לָכֶם עִכּוּב. פְּנוּ לָכֶם • לַאֲחוֹרֵיכֶם וְתֵלְכוּ בַּמִּדְבָּר לְצַד יַם סוּף, שֶׁהַמִּדְבָּר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים בּוֹ לִדְרוֹמָהּ שֶׁל הַר שֵׂעִיר, הָיָה מַפְסִיק בֵּין יַם סוּף לְהַר שֵׂעִיר, עַתָּה הִמְשִׁכוּ לְצַד הַיָּם וּתְסוֹבְבוּ אֶת הַר שֵׂעִיר, כָּל דְּרוֹמוֹ מִן הַמַּעֲרָב לַמִּזְרָח.

(מא) וַתַּעֲנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת־כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ לַעֲלֹת הָהָרָה:

מא וַאֲתֶבְתּוּן וַאֲמַרְתּוּן לִי חַבְנָא קֳדָם יְיָ אֲנַחְנָא נִסַּק וּנְגִיחַ בֵּהּ קְרָב כְּכֹל דִּי פַּקְדָנָא יְיָ אֱלָהָנָא וְזָרַזְתּוּן גְּבַר יָת מָגֵי קְרָבֵהּ וְשָׁרֵיתוּן לְמִסַּק לְטוּרָא:

רש״י◄ וַתָּהִינוּ • לְשׁוֹן (במדבר יד): "הִנֶּנּוּ וְעָלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם!" זֶה הַלָּשׁוֹן שֶׁאֲמַרְתֶּם, לְשׁוֹן 'הֵן', כְּלוֹמַר נִזְדַּמַּנְתֶּם.

בעל הטורים

(לח) יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן הָעוֹמֵד לְפָנֶיךָ. שֶׁגָּדוֹל שִׁמּוּשָׁהּ יוֹתֵר מִלִּמּוּדָהּ. תורה לט

(לט) יִירָשׁוּהָ. ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "וְהֵם יִירָשׁוּהָ", "עַד עוֹלָם יִירָשׁוּהָ" (ישעיה לה, יז). שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם הָאָרֶץ יְרוּשַׁת עוֹלָם, וּלְעוֹלָם לֹא הָיוּ גּוֹלִים מִמֶּנָּה אִם לֹא

(מב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:

רש״י◄ **לֹא תַעֲלוּ** • לֹא עֲלִיָּה תְּהֵא לָכֶם, אֶלָּא יְרִידָה.

מב וַאֲמַר יְיָ לִי אֱמַר לְהוֹן לָא תִסְּקוּן וְלָא תְגִיחוּן קְרָב אֲרֵי לֵית שְׁכִנְתִּי שָׁרְיָא בֵּינֵיכוֹן וְלָא תִתְּבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן:

(מג) וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתָּזִדוּ וַתַּעֲלוּ הָהָרָה:

מג וּמַלֵּלִית עִמְּכוֹן וְלָא קַבֶּלְתּוּן וְסָרַבְתּוּן עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַיְיָ וְאַרְשַׁעְתּוּן וּסְלֶקְתּוּן לְטוּרָא:

(מד) וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא לִקְרַאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים וַיַּכּוּ אֶתְכֶם בְּשֵׂעִיר עַד־חָרְמָה:

רש״י◄ **כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים** • מַה הַדְּבוֹרָה הַזֹּאת כְּשֶׁהִיא מַכָּה אֶת הָאָדָם - מִיָּד מֵתָה, אַף הֵם כְּשֶׁהָיוּ נוֹגְעִים בָּכֶם - מִיָּד מֵתִים.

מד וּנְפַק אֱמֹרָאָה דְּיָתֵב בְּטוּרָא הַהוּא לְקַדָּמוּתְכוֹן וּרְדָפוּ יָתְכוֹן כְּמָא די נַתְּזָן דַּבַּרְיָתָא וּטְרָדוּ יָתְכוֹן בְּשֵׂעִיר עַד חָרְמָה:

(מה) וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקֹלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם:

רש״י◄ **וְלֹא־שָׁמַע ה׳ בְּקוֹלְכֶם** • כִּבְיָכוֹל, עֲשִׂיתֶם מִדַּת רַחֲמָיו כְּאִלּוּ אַכְזָרִי.

מה וְתַבְתּוּן וּבְכִיתוּן קֳדָם יְיָ וְלָא קַבִּיל יְיָ צְלוֹתְכוֹן וְלָא אַצִּית לְמִלֵּיכוֹן:

(מו) וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם:

רש״י◄ **וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים** • י״ט שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם״ בִּשְׁאָר הַמַּסָּעוֹת, וְהֵם הָיוּ ל״ח שָׁנָה, י״ט מֵהֶם עָשׂוּ בְּקָדֵשׁ, וְי״ט שָׁנָה הוֹלְכִים וּמִטַּרְפִּים וְחָזְרוּ לְקָדֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב): ״וַיְנִיעֵם בַּמִּדְבָּר״, כָּךְ מָצָאתִי בְּ׳סֵדֶר עוֹלָם׳ (פ״ח).

מו וּתְתֶבְתּוּן בִּרְקָם יוֹמִין סַגִּיאִין כְּיוֹמַיָּא די יְתֶבְתּוּן:

ב (א) וַנִּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וַנָּסֹב אֶת־הַר־שֵׂעִיר יָמִים רַבִּים: ס

רש״י◄ **וַנִּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה** • אִלּוּ לֹא חָטְאוּ, הָיוּ עוֹבְרִים דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר לִיכָּנֵס לָאָרֶץ מִן דְּרוֹמוֹ לִצְפוֹנוֹ, וּבִשְׁבִיל שֶׁקִּלְקְלוּ, הָפְכוּ לְצַד הַמִּדְבָּר, שֶׁהוּא בֵּין יַם סוּף לִדְרוֹמוֹ שֶׁל הַר שֵׂעִיר, וְהָלְכוּ אֵצֶל דְּרוֹמוֹ מִן הַמַּעֲרָב לַמִּזְרָח, דֶּרֶךְ יַם סוּף, דֶּרֶךְ יְצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם, שֶׁהוּא בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, מִשָּׁם הָיוּ הוֹלְכִים לְצַד הַמִּזְרָח. **וַנָּסֹב אֶת־הַר־שֵׂעִיר** • כָּל דְּרוֹמוֹ עַד אֶרֶץ מוֹאָב.

א וְאִתְפְּנֵינָא וּנְטַלְנָא לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא דְסוּף כְּמָא די מַלִּיל יְיָ עִמִּי וְאַקֵּפְנָא יָת טוּרָא דְשֵׂעִיר יוֹמִין סַגִּיאִין:

בעל הטורים

שֶׁחָטְאוּ. תורה מ

(מו) **כַּיָּמִים.** ד׳ בַּמְּסוֹרָה. ״כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם״, ״כַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים״ (לְהַלָּן י, י), ״כַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים״ (אֶסְתֵּר ט, כב), ״וְעַתָּה לֹא כַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים״, בִּזְכַרְיָה (ח, יא) בִּנְבוּאַת בַּיִת שֵׁנִי. וְזֶהוּ שֶׁפֵּירַשׁ רַשׁ״י שֶׁיָּשְׁבוּ בְּקָדֵשׁ י״ט שָׁנָה כְּמוֹ שֶׁיָּשְׁבוּ בִּשְׁאָר מַסָּעוֹת, כְּמוֹ הָתָם ״כַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים״ שֶׁהָיוּ יָמִים אַחֲרוֹנִים כָּרִאשׁוֹנִים, גַּם בְּכָאן הָיוּ יָמִים אֵלּוּ כַּיָּמִים הָאַחֲרִים. וְהָתָם ״כִּי לֹא כַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים״ דִּכְתִיב בְּהוּ ״לֵיוֹצֵא וְלַבָּא אֵין שָׁלוֹם״, אֶלָּא ״כַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ״, דִּכְתִיב (זְכַרְיָה ח, יב–יג) ״זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ״ וגו׳, עַד ״וְהָיִיתֶם בְּרָכָה אַל תִּירָאוּ״. תורה א

◆ יום חמישי ז׳ מנחם־אב ◆

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

ב וַאֲמַר יְיָ לִי לְמֵימָר:

(ג) רַב־לָכֶם סֹב אֶת־הָהָר הַזֶּה פְּנוּ לָכֶם צָפֹנָה:

רש״י◄ **פְּנוּ לָכֶם צָפֹנָה** • סוֹבוּ לָכֶם לְרוּחַ מִזְרָחִית מִן הַדָּרוֹם לַצָּפוֹן, פְּנֵיכֶם לַצָּפוֹן, נִמְצָאוּ הוֹלְכִים אֶת רוּחַ מִזְרָחִית, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יא): ״וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב״.

ג סַגִּי לְכוֹן דְּאַקֵּפְתּוּן יָת טוּרָא הָדֵין אִתְפְּנִיוּ לְכוֹן צְפוּנָא:

(ד) וְאֶת־הָעָם צַו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בִּגְבול אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְיִירְאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד:

רש״י◄ **וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד** • וּמַהוּ הַשְּׁמִירָה? ״אַל תִּתְגָּרוּ בָם״.

ד וְיָת עַמָּא פַּקֵּד לְמֵימַר אַתּוּן עָבְרִין בִּתְחוּם אֲחוּכוֹן בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר וְיִדְחֲלוּן מִנְּכוֹן וְתִסְתַּמְּרוּן לַחֲדָא:

(ה) אַל־תִּתְגָּרוּ בָם כִּי לֹא־אֶתֵּן לָכֶם מֵאַרְצָם עַד מִדְרַךְ כַּף־רָגֶל כִּי־יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת־הַר שֵׂעִיר:

רש״י◄ **עַד מִדְרַךְ כַּף־רָגֶל** • אֲפִלּוּ מִדְרַךְ כַּף רֶגֶל, כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ דְּרִיסַת הָרֶגֶל אֵינִי מַרְשֶׁה לָכֶם לַעֲבוֹר בְּאַרְצָם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: עַד שֶׁיָּבֹא יוֹם דְּרִיסַת כַּף רֶגֶל עַל הַר הַזֵּיתִים, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד): ״וְעָמְדוּ רַגְלָיו וְגוֹ׳״. **יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו** • מֵאַבְרָהָם, עֲשָׂרָה עֲמָמִים נָתַתִּי לוֹ: שִׁבְעָה לָכֶם; וְקֵינִי, וּקְנִזִּי וְקַדְמֹנִי, הֵן עַמּוֹן, וּמוֹאָב וְשֵׂעִיר, אֶחָד מֵהֶם לְעֵשָׂו וְהַשְּׁתַּיִם לִבְנֵי לוֹט, בִּשְׂכַר שֶׁהָלַךְ אִתּוֹ לְמִצְרַיִם וְשָׁתַק עַל מַה שֶּׁהָיוּ אוֹמְרִים עַל אִשְׁתּוֹ ׳אֲחוֹתוֹ הִיא׳, עֲשָׂאוּ כִּבְנוֹ.

ה לָא תִתְגָּרוּן בְּהוֹן אֲרֵי לָא אֶתֵּן לְכוֹן מֵאַרְעַהוֹן עַד מִדְרַךְ פַּרְסַת רִגְלָא אֲרֵי יְרָתָא לְעֵשָׂו יְהָבִית יָת טוּרָא דְשֵׂעִיר:

(ו) אֹכֶל תִּשְׁבְּרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וַאֲכַלְתֶּם וְגַם־מַיִם תִּכְרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וּשְׁתִיתֶם:

רש״י◄ **תִּכְרוּ** • לְשׁוֹן מִקָּח, וְכֵן (בראשית ג): ״אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי״, (ר״ה כו) שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם קוֹרִין לִמְכִירָה ׳כִּירָה׳.

ו עִבּוּרָא תִּזְבְּנוּן מִנְּהוֹן בְּכַסְפָּא וְתֵיכְלוּן וְאַף מַיָּא תִּכְרוּן מִנְּהוֹן בְּכַסְפָּא וְתִשְׁתּוּן:

(ז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרֲכֶךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ יָדַע לֶכְתְּךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר:

רש״י◄ **כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ** • לְפִיכָךְ לֹא תִּכְפּוֹ (סִפְרֵי אֲחֵרִים: תִּכְבְּדוּ) אֶת טוּבָתוֹ, לֵרָאוֹת כְּאִלּוּ אַתֶּם עֲנִיִּים, אֶלָּא הַרְאוּ עַצְמְכֶם עֲשִׁירִים.

ז אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּרְכָךְ בְּכָל עֹבַד יְדָךְ סַפֵּק לָךְ צָרְכָּךְ בְּמֵהֵכָךְ לְמַדְבְּרָא רַבָּא הָדֵין דְּנַן אַרְבְּעִין שְׁנִין מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ בְּסַעֲדָךְ לָא מְנַעְתָּא מִדְּעַם:

בעל הטורים

ב (ג) **רַב לָכֶם סֹב.** תִּגִּין עַל הַסָּמֶ״ךְ, לְפִי שֶׁכִּבֵּד אֶת אָבִיו שֶׁהָיָה בֶּן ס׳ בְּלִדְתּוֹ אוֹתָם, וּלְכָךְ עָתִיד לְהַחֲרִיב הַבַּיִת שֶׁהוּא ס׳ אַמּוֹת. תורה ד

(ד) **וְיִירְאוּ מִכֶּם.** כְּתִיב ב׳ יודֵי״ן, בִּשְׁבִיל יוֹ״ד בְּרָכוֹת שֶׁנִּתְבָּרֵךְ יַעֲקֹב. תורה ה

(ה) **עַד מִדְרַךְ כַּף רָגֶל.** עַד ״דְּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב״ (בְּמִדְבַּר כד, יז), עַד שֶׁיָּבֹא זְמַן שֶׁנֶּאֱמַר ״פּוּרָה דָּרַכְתִּי לְבַדִּי״ (יְשַׁעְיָה סג, ג). **כַּף רָגֶל.** ״לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם״ (לְהִלִּים לב, לה), עַד שֶׁיַּגִּיעַ ״תִּרְמְסֶנָּה רֶגֶל רַגְלֵי עָנִי״ וגו׳ (יְשַׁעְיָה כו, ו). **יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו.** בְּגִימַטְרִיָּא: **בִּשְׁבִיל מִצְוַת כִּבּוּד.** תורה ו

(ח) וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְּנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַנִּפֶן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבַּר מוֹאָב:

ח וַעֲבַרְנָא מִקֳּדָם אֲחוּנָא בְּנֵי עֵשָ׌ דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר מֵאֹרַח מֵישְׁרָא מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר וְאִתְפְּנֵינָא וַעֲבַרְנָא אֹרַח מַדְבְּרָא דְמוֹאָב:

רש״י◄ **וַנִּפֶן וַנַּעֲבֹר** • לְצַד צָפוֹן, הָפַכְנוּ פָּנִים לַהֲלוֹךְ רוּחַ מִזְרָחִית.

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עָר יְרֻשָּׁה:

ט וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תְצוּר עַל מוֹאָבָאי וְלָא תִתְגָּרֵי לְמֶעְבַּד עִמְּהוֹן קְרָב אֲרֵי לָא אֶתֵּן לָךְ מֵאַרְעֵהּ יְרָתָא אֲרֵי לִבְנֵי לוֹט יְהָבִית יָת לְחָיָת יְרָתָא:

רש״י◄ **וְאַל־תִּתְגָּר וְגוֹ׳** • לֹא אָסַר לָהֶם עַל מוֹאָב אֶלָּא מִלְחָמָה, אֲבָל מְיָרְאִים הָיוּ אוֹתָם וְנִרְאִים לָהֶם כְּשֶׁהֵם מְזַיְּנִים. לְפִיכָךְ כְּתִיב (במדבר כב): ״וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם״, שֶׁהָיוּ שׁוֹלְלִים וּבוֹזְזִים אוֹתָם, אֲבָל בִּבְנֵי עַמּוֹן נֶאֱמַר: ״וְאַל תִּתְגָּר בָּם״, שׁוּם גֵּרוּי, בִּשְׁכַר צְנִיעוּת אִמָּם, שֶׁלֹּא פִּרְסְמָה עַל אָבִיהָ כְּמוֹ שֶׁעָשְׂתָה הַבְּכִירָה שֶׁקָּרְאָה שֵׁם בְּנָהּ מוֹאָב. **עָר** • שֵׁם הַמְּדִינָה.

(י) הָאֵמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כַּעֲנָקִים:

י אִימָתָנֵי מִלְּקַדְמִין יְתִיבוּ בַהּ עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרָיָא:

רש״י◄ **הָאֵמִים לְפָנִים וְגוֹ׳** • אַתָּה סָבוּר שֶׁזּוֹ אֶרֶץ רְפָאִים שֶׁנָּתַתִּי לוֹ לְאַבְרָהָם, לְפִי שֶׁהָאֵמִים שֶׁהֵם רְפָאִים יָשְׁבוּ בָהּ לְפָנִים, אֲבָל לֹא זוֹ הִיא, כִּי אוֹתָן רְפָאִים הוֹרַשְׁתִּי מִפְּנֵי בְּנֵי לוֹט וְהוֹשַׁבְתִּים תַּחְתָּם.

(יא) רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף־הֵם כַּעֲנָקִים וְהַמֹּאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֵמִים:

יא גִּבָּרָאֵי מִתְחַשְׁבִין אַף אִנּוּן כְּגִבָּרָאֵי וּמוֹאָבָאֵי יִקְרֻן לְהוֹן אֵימָתָנֵי:

רש״י◄ **רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ וְגוֹ׳** • רְפָאִים הָיוּ נֶחֱשָׁבִים אוֹתָם אֵמִים כַּעֲנָקִים הַנִּקְרָאִים רְפָאִים, עַל שֵׁם שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָם, יָדָיו מִתְרַפּוֹת. **אֵמִים** • עַל שֵׁם שֶׁאֵימָתָם מֻטֶּלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכֵן ״וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים״ וּנְתַתִּים לִבְנֵי עֵשָׂו.

(יב) וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֵשָׂו יִירָשׁוּם וַיַּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם:

יב וּבְשֵׂעִיר יָתִיבוּ חֹרָאֵי מִלְּקַדְמִין וּבְנֵי עֵשָ׌ תָּרְכִנּוּן וְשַׁצְיַנּוּן מִקָּדְמֵיהוֹן וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן כְּמָא די עֲבַד יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא יְרָתָתֵהּ דִּיהַב יְיָ לְהוֹן:

רש״י◄ **יִירָשׁוּם** • לְשׁוֹן הֹוֶה. כְּלוֹמַר, נָתַתִּי בָּהֶם כֹּחַ שֶׁהָיוּ מוֹרִישִׁים אוֹתָם וְהוֹלְכִים.

(יג) עַתָּה קֻמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרֶד וַנַּעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרֶד:

יג כְּעַן קוּמוּ וְעִבְרוּ לְכוֹן יָת נַחֲלָא דְזָרֶד וַעֲבַרְנָא יָת נַחֲלָא דְזָרֶד:

(יד) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ אֶת־נַחַל זָרֶד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם:

יד וְיוֹמַיָּא די הַלֶּכְנָא מֵרְקַם גֵּיאָה עַד די עֲבַרְנָא יָת נַחֲלָא דְזָרֶד תְּלָתִין וְתַמְנֵי שְׁנִין עַד דְּסַף כָּל דָּרָא גֻּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא כְּמָא די קַיֵּים יְיָ לְהוֹן:

(טו) וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהֻמָּם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה עַד תֻּמָּם׃

טו וְאַף מָחָא מִן קֳדָם יְיָ הֲוַת בְּהוֹן לְשֵׁצָיוּתְהוֹן מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא עַד דְּשֵׁלִימוּ׃

רש״י◄ הָיְתָה בָּם • לְמַהֵר וּלְהֻמָּם בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁלֹּא יִגְרְמוּ לִבְנֵיהֶם עוֹד לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר.

(טז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם׃ ס

טז וַהֲוָה כַּד שֵׁלִימוּ כָּל גֻּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא לְמִמַּת מִגּוֹ עַמָּא׃

רש״י◄ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ וְגוֹ׳.

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

יז וּמַלִּיל יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃

רש״י◄ וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלַי וְגוֹ׳ • אֲבָל מִשְּׁלוּחַ הַמְּרַגְּלִים עַד כָּאן לֹא נֶאֱמַר בְּפָרָשָׁה [זוֹ] ״וַיְדַבֵּר״, אֶלָּא ״וַיֹּאמֶר״, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל שְׁלוּשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְזוּפִים, לֹא נִתְיַחֵד עִמּוֹ הַדִּבּוּר בִּלְשׁוֹן חִבָּה פָּנִים אֶל פָּנִים וְיִשּׁוּב הַדַּעַת, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל הַנְּבִיאִים אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה • מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה הַיּוֹצְאִים בַּצָּבָא.

(יח) אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר׃

יח אַתְּ עָבֵר יוֹמָא דֵּין יָת תְּחוּם מוֹאָב יָת לְחָיָת׃

(יט) וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצֻרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם כִּי לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה׃

יט וְתִקְרַב לָקֳבֵל בְּנֵי עַמּוֹן לָא תְּצוּר עֲלֵיהוֹן וְלָא תִּתְגָּרֵי לְמֶעְבַּד עִמְּהוֹן קְרָב אֲרֵי לָא אֶתֵּן מֵאַרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן לָךְ יְרָתָא אֲרֵי לִבְנֵי לוֹט יְהָבְתַּהּ יְרָתָא׃

רש״י[יח–יט]◄ אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב וְגוֹ׳ וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן • מִכָּאן שֶׁאֶרֶץ עַמּוֹן לְצַד צָפוֹן.

(כ) אֶרֶץ־רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים יֹשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים׃

כ אַרְעָא גִּבָּרַיָּא מִתְחַשְׁבָא אַף הִיא גִּבָּרָאֵי יְתִיבוּ בַּהּ מִלְּקַדְמִין וְעַמּוֹנָאֵי קָרֶן לְהוֹן חֲשָׁבָנֵי׃

רש״י◄ אֶרֶץ־רְפָאִים תֵּחָשֵׁב • אֶרֶץ רְפָאִים נֶחֱשֶׁבֶת אַף הִיא, לְפִי שֶׁהָרְפָאִים יָשְׁבוּ בָּהּ לְפָנִים, אֲבָל לֹא זוֹ הִיא שֶׁנָּתַתִּי לְאַבְרָהָם.

(כא) עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃

כא עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרַיָּא וְשִׁצְנוּן יְיָ מְקֳדָמֵיהוֹן וְתָרְכְּנוּן וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן׃

(כב) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

כב כְּמָא די עֲבַד לִבְנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר די שֵׁצִי יָת חוֹרָאֵי מִקֳּדָמֵיהוֹן וְתָרְכְּנוּן וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן עַד יוֹמָא הָדֵין׃

(כג) וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד־עַזָּה כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידֵם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃

כג וְעַוָּאֵי דְּיָתְבִין בְּדִפְיֵס עַד עַזָּה קַפּוּטְקָאֵי דִּנְפָקוּ מִקַּפּוּטְקָיָא שֵׁצְנוּן וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן׃

רש״י◄ **וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים וְגוֹ׳** • (חולין ס) עַוִּים מִפְּלִשְׁתִּים הֵם, שֶׁעִמָּהֶם הֵם נֶחֱשָׁבִים בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יג), שֶׁנֶּאֱמַר: ״חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים: הָעַזָּתִי, וְהָאַשְׁדּוֹדִי, וְהָאֶשְׁקְלוֹנִי, הַגִּתִּי, וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעַוִּים״.

וּמִפְּנֵי הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע אַבְרָהָם לַאֲבִימֶלֶךְ, לֹא יָכְלוּ יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא אַרְצָם מִיָּדָם, וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם כַּפְּתוֹרִים וְהִשְׁמִידוּם וְיָשְׁבוּ תַּחְתָּם. וְעַכְשָׁו, אַתֶּם מֻתָּרִים לְקַחְתָּהּ מִיָּדָם.

(כד) קוּמוּ סְּעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה:

כד קוּמוּ טוּלוּ וְעִבְרוּ יָת נַחֲלָא דְאַרְנֹן חֲזֵי דְמְסָרִית בִּידָךְ יָת סִיחֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן אֱמֹרָאָה וְיָת אַרְעֵהּ שְׁרֵי לְתָרְכוּתֵהּ וְאִתְגָּרֵי לְמֶעְבַּד עִמֵּהּ קְרָבָא:

(כה) הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ:

כה יוֹמָא הָדֵין אֲשָׁרֵי לְמִתַּן זַעְתָּךְ וְדַחֲלָתָךְ עַל אַפֵּי עַמְמַיָּא דִּי תְחוֹת כָּל שְׁמַיָּא דִּי יִשְׁמְעוּן שִׁמְעָךְ וִיזוּעוּן וְיִדְחֲלוּן מִן קֳדָמָךְ:

רש״י◄ **תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם** • (תענית כ וע״ז כה) לִמֵּד שֶׁעָמְדָה חַמָּה לְמֹשֶׁה בְּיוֹם מִלְחֶמֶת עוֹג (סִפְרֵי אֲחֵרִים: סִיחוֹן), וְנוֹדַע הַדָּבָר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם.

(כו) וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר:

כו וּשְׁלַחִית אִזְגַּדִּין מִמַּדְבְּרָא דִקְדֵמוֹת לְוָת סִיחוֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן פִּתְגָּמֵי שְׁלָמָא לְמֵימָר:

רש״י◄ **מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת** • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא צִוַּנִי הַמָּקוֹם לִקְרֹא לְסִיחוֹן לְשָׁלוֹם, לָמַדְתִּי מִמִّדְבַּר סִינַי, מִן הַתּוֹרָה שֶׁקֹּדֶמָה לָעוֹלָם: כְּשֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִתְּנָהּ לְיִשְׂרָאֵל, חִזֵּר אוֹתָהּ עַל עֵשָׂו וְיִשְׁמָעֵאל, וְגָלוּי לְפָנָיו שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּהָ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן פָּתַח לָהֶם בְּשָׁלוֹם, אַף אֲנִי קִדַּמְתִּי אֶת סִיחוֹן בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם. דָּבָר אַחֵר: מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת, מִמִּדְבַּר לָמַדְתִּי שֶׁקָּדַמְתָּ לָעוֹלָם. יָכֹל הָיִיתָ לִשְׁלֹחַ בָּרָק אֶחָד וְלִשְׂרֹף אֶת הַמִּצְרִיִּים, אֶלָּא שִׁלַּחְתַּנִי מִן הַמִּדְבָּר אֶל פַּרְעֹה לֵאמֹר: ״שַׁלַּח אֶת עַמִּי!״ בְּמָתוֹן.

(כז) אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא אָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאול:

כז אֶעֱבַר בְּאַרְעָךְ בְּאָרְחָא בְּאָרְחָא אֵזֵל לָא אֶסְטֵי יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא:

(כח) אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי:

כח עִבּוּרָא בְּכַסְפָּא תְּזַבֶּן לִי וְאֵיכוֹל וּמַיָּא בְּכַסְפָּא תִּתֵּן לִי וְאֶשְׁתֵּי לְחוֹד אֶעֱבַר בְּרַגְלָי:

בעל הטורים

(כד) **רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת סִיחֹן.** מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ שָׁרוֹ שֶׁל סִיחוֹן וְיָדוֹ כְּפוּתָה.

הָחֵל. ד׳ בַּמְּסוֹרָה. תְּרֵי בְּהַאי עִנְיָנָא (הָבָא וּפְסוּק לא), ״הָחֵל וְכַלֵּה״ (שְׁמוּאֵל א׳ ג, יב), ״וְגָלַת הַחֵל הַזֶּה״ (עוֹבַדְיָה א, כ). ״הָחֵל רָשׁ״, ״הָחֵל וְכַלֵּה״, שֶׁהָיוּ מִשְׁבָּעָה עֲמָמִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (לְהַלָּן כ, טז) ״לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה״. ״וְגָלַת הַחֵל״, מְלַמֵּד שֶׁרָמַז לְמֹשֶׁה הַגָּלוּת. אִי נַמִּי, כִּי הֵיכִי דִּכְתִיב הָכָא ״הָחֵל רָשׁ״, אַף הָתָם נַמִּי כְּתִיב ״יְרַשׁוּ אֵת עָרֵי הַנֶּגֶב״, וְכִדְאִיתָא בְּתַנְחוּמָא (דְּבָרִים א): כָּל הַנִּסִּים שֶׁעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, עֲתִידִין לְהֵעָשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּצִיּוֹן. תורה כה

(כה) **הַיּוֹם הַזֶּה.** רָמְז שֶׁיֵּעָמוֹד לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ נִקְרָא ׳יוֹם׳. **הַזֶּה אָחֵל.** בְּגִימַטְרִיָּא: **בַּחַמָּה.**

אָחֵל. ג׳ בַּמְּסוֹרָה. ״אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ״, ״אָחֵל גִּדְלְךָ״ (יְהוֹשֻׁעַ ג, ז), ״וְלֹא אַחֵל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי עוֹד״ (יְחֶזְקֵאל לט, ז). זֶהוּ שֶׁדָּרְשׁוּ (עֵבוֹדָה זָרָה כה, א) שֶׁעָמְדָה חַמָּה לְמֹשֶׁה כְּמוֹ שֶׁעָמְדָה לִיהוֹשֻׁעַ. וּמִנְּלָן דְּאַיְירֵי בַּעֲמִידַת חַמָּה, דִּכְתִיב: ״וְאֶת שֵׁם קָדְשִׁי אוֹדִיעַ, וְלֹא אַחֵל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי עוֹד״, וּבַעֲמִידַת הַחַמָּה נוֹדַע שֵׁם קָדְשׁוֹ בְּכָל הָאָרֶץ. תורה כו

(כט) כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ:

כט כְּמָא דִי עֲבָדוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר וּמוֹאָבָאֵי דְּיָתְבִין בִּלְחָיָת עַד דְּאֶעְבַּר יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא:

רש״י◄ כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו • לֹא לְעִנְיַן לַעֲבֹר בְּאַרְצָם, אֶלָּא לְעִנְיַן מֶכֶר אֹכֶל וּמַיִם. עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן • מוּסָב עַל ״אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ״.

(ל) וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת־לְבָבוֹ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: ס

ל וְלָא אָבֵי סִיחֹן מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן לְמִשְׁבְּקָנָא לְמֵעְבַּר בִּתְחוּמֵהּ אֲרֵי אַקְשֵׁי יְיָ אֱלָהָךְ יָת רוּחֵהּ וְתַקֵּיף יָת לִבֵּהּ בְּדִיל לְמִמְסְרֵהּ בִּידָךְ כְּיוֹמָא הָדֵין:

◆ יום שישי ח׳ מנחם־אב ◆

(לא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצוֹ:

לא וַאֲמַר יְיָ לִי חֲזֵי שָׁרֵיתִי לְמִמְסַר קֳדָמָךְ יָת סִיחֹן וְיָת אַרְעֵהּ שְׁרֵי לְתָרְכוּתֵהּ לְמֵירַת יָת אַרְעֵהּ:

רש״י◄ הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ • כָּפָה שַׂר שֶׁל אֱמוֹרִיִּים שֶׁל מַעְלָה תַּחַת רַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְהִדְרִיכוֹ עַל צַוָּארוֹ.

(לב) וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה יָהְצָה:

לב וּנְפַק סִיחֹן לְקַדָּמוּתָנָא הוּא וְכָל עַמֵּהּ לַאֲגָחָא קְרָבָא לְיָהַץ:

רש״י◄ וַיֵּצֵא סִיחֹן • לֹא שָׁלַח בִּשְׁבִיל עוֹג לַעֲזֹר לוֹ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִין זֶה לָזֶה.

(לג) וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ:

לג וּמְסְרֵהּ יְיָ אֱלָהָנָא קֳדָמָנָא וּמְחֵנָא יָתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת כָּל עַמֵּהּ:

רש״י◄ וְאֶת־בָּנָיו • בְּנוֹ כְּתִיב, שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן גִּבּוֹר כְּמוֹתוֹ.

(לד) וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מֻתִּם וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד:

לד וּכְבַשְׁנָא יָת כָּל קִרְוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא וְגַמַּרְנָא יָת כָּל קִרְוֵי גֻבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְּלָא לָא אַשְׁאַרְנָא מְשֵׁזֵב:

רש״י◄ מֻתִּם • אֲנָשִׁים. בְּבִזַּת סִיחוֹן נֶאֱמַר: ״בָּזַזְנוּ לָנוּ״, לְשׁוֹן בִּזָּה, שֶׁהָיְתָה חֲבִיבָה עֲלֵיהֶם, וּבוֹזְזִים אִישׁ לוֹ, וּכְשֶׁבָּאוּ לְבִזַּת עוֹג כְּבָר הָיוּ שְׂבֵעִים וּמְלֵאִים, וְהָיְתָה בְּזוּיָה בְּעֵינֵיהֶם וּמְקָרְעִין וּמַשְׁלִיכִין בְּהֵמָה וּבְגָדִים, וְלֹא נָטְלוּ כִּי־אִם כֶּסֶף וְזָהָב, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״בַּזּוֹנוּ לָנוּ״, לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כָּךְ נִדְרַשׁ בַּ״סִּפְרֵי״ בְּפָרָשַׁת (במדבר כה) ״וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים״.

(לה) רַק הַבְּהֵמָה בָּזַזְנוּ לָנוּ וּשְׁלַל הֶעָרִים אֲשֶׁר לָכָדְנוּ:

לה לְחוֹד בְּעִירָא בַּזְנָא לָנָא וַעֲדֵי קִרְוַיָּא דִּי כְבַשְׁנָא:

בעל הטורים

(לה) רַק הַבְּהֵמָה. ׳רַק׳ מִיעוּטָא הוּא. רַק הַבְּחוּשִׁים, אֲבָל הַשְּׁמֵנִים – ״רֵאשִׁית הַחֵרֶם הַקְרִיבֻנוּ לַה״׳. תורה לו

(לו) מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בַּנַּחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר שָׂגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ:

לו מֵעֲרַעֵר דִּי עַל כֵּיף נַחֲלָא דְּאַרְנֹן וְקַרְתָּא דִּי בְנַחֲלָא וְעַד גִּלְעָד לָא הֲוַת קַרְתָּא דִּי תְקִפַת מִנָּנָא יָת כֹּלָא מְסַר יְיָ אֱלָהָנָא קֳדָמָנָא:

(לז) רַק אֶל־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא קָרַבְתָּ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק וְעָרֵי הָהָר וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

לז לְחוֹד לְאַרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן לָא קָרֵבְתָּא כָּל כֵּיף נַחֲלָא יוּבְקָא וְקִרְוֵי טוּרָא וְכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהָנָא:

רש״י◄ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק • כָּל אֵצֶל נַחַל יַבֹּק. וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה ה׳ • שֶׁלֹּא לִכְבֹּשׁ, הִנַּחְנוּ.

ג (א) וַנֵּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי:

א וְאִתְפְּנֵינָא וּסְלֵקְנָא אֹרַח דְּמַתְנָן וּנְפַק עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנָן לְקַדְמוּתָנָא הוּא וְכָל עַמֵּהּ לַאֲגָחָא קְרָבָא אֶדְרֶעִי:

רש״י◄ וַנֵּפֶן וַנַּעַל • כָּל צַד צָפוֹן הוּא עֲלִיָּה.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:

ב וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תִדְחַל יָתֵהּ אֲרֵי בִידָךְ מְסָרִית יָתֵהּ וְיָת כָּל עַמֵּהּ וְיָת אַרְעֵהּ וְתַעְבֵּד לֵהּ כְּמָא דִי עֲבַדְתָּא לְסִיחֹן מַלְכָּא דֶאֱמֹרָאָה דִי יָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן:

רש״י◄ אַל־תִּירָא אֹתוֹ • וּבְסִיחוֹן לֹא הֵצַרְךָ לוֹמַר ״אַל תִּירָא אוֹתוֹ״, אֶלָּא מִתְיָרֵא הָיָה מֹשֶׁה שֶׁלֹּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּת שֶׁשִּׁמֵּשׁ לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): ״וַיָּבֹא הַפָּלִיט״, וְהוּא עוֹג.

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַּם אֶת־עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וַנַּכֵּהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד:

ג וּמְסַר יְיָ אֱלָהָנָא בִּידָנָא אַף יָת עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנָן וְיָת כָּל עַמֵּהּ וּמְחִנּוֹהִי עַד דְּלָא אִשְׁתְּאַר לֵהּ מְשֵׁזֵב:

(ד) וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן:

ד וּכְבַשְׁנָא יָת כָּל קִרְוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא לָא הֲוַת קַרְתָּא דִּי לָא נְסִבְנָא מִנְּהוֹן שִׁתִּין קִרְוִין כָּל בֵּית פָּלָךְ טְרָכוֹנָא מַלְכוּתָא דְעוֹג בְּמַתְנָן:

רש״י◄ חֶבֶל אַרְגֹּב • מְתַרְגְּמִינָן: ׳בֵּית פָּלָךְ טְרָכוֹנָא׳, וְרָאִיתִי תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בִּ׳מְגִלַּת אֶסְתֵּר׳, קוֹרֵא לְפָלָטִין ׳טְרָכוֹנִין׳. לָמַדְתִּי חֶבֶל אַרְגֹּב, הִפַּרְכְיָא, הֵיכַל מֶלֶךְ, כְּלוֹמַר שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְרֵאת עַל שְׁמָהּ, וְכֵן ״אֶת הָאַרְגֹּב״ דִּמְלָכִים, אֵצֶל הֵיכַל מֶלֶךְ הֲרָגוֹ פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ לִפְקַחְיָה בֶּן מְנַחֵם, לָמַדְתִּי שֶׁכָּךְ נִקְרֵאת שֵׁם הַהִפַּרְכְיָא.

(ה) כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת חוֹמָה גְבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד:

ה כָּל אִלֵּין קִרְוִין כְּרִיכַן מַקְּפָן שׁוּר רָם דִּילְהֶן דָּשִׁין וְעַבְּרִין בַּר מִקִּרְוֵי פַּצְחַיָּא סַגִּי לַחֲדָא:

רש״י◄ מֵעָרֵי הַפְּרָזִי • פְּרָזוֹת וּפְתוּחוֹת בְּלֹא חוֹמָה, וְכֵן (זכריה ב) ״פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם״.

בעל הטורים

ג (א) דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן. עַל שֵׁם שֶׁן שֶׁגָּדַל לוֹ, כִּדְאִיתָא בְּ׳הָרוֹאֶה׳ (בְּרָכוֹת נד, ב). תורה ב

(ה) גְבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ. סוֹפֵי תֵּיבוֹת: חֹמָה, דִּכְתִיב (לְעֵיל א, כח. לְהִלָּן ט, א) ״עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם״. תורה ו

(ו) **וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם כָּל־עִיר מְתִם הַנָּשִׁים וְהַטָּף:**

ו וְנַמַּרְנָא יָתְהוֹן כְּמָא די עֲבַדְנָא לְסִיחֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן גַּמַּר כָּל קִרְוֵי גֻבְרַיָּא נְשַׁיָּא וְטַפְּלָא:

רש״י◄ **הַחֲרֵם** • לְשׁוֹן הֹוֶה, הָלֹךְ וְכָלוֹת.

(ז) **וְכָל־הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ:**

ז וְכָל בְּעִירָא וַעֲדֵי קִרְוַיָּא בַּזְּנָא לָנָא:

(ח) **וַנִּקַּח בָּעֵת הַהִוא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן:**

ח וּנְסִבְנָא בְּעִדָּנָא הַהִיא יָת אַרְעָא מִידָּא תְּרֵין מַלְכֵי אֱמֹרָאָה די בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מִנַּחֲלָא דְאַרְנֹן עַד טוּרָא דְחֶרְמוֹן:

רש״י◄ **מִיַּד** • מֵרְשׁוּת.

(ט) **צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ־לוֹ שְׂנִיר:**

ט צִידְנָאֵי קְרָאן לְחֶרְמוֹן סִרְיֹן וֶאֱמֹרָאֵי קְרָאן לֵהּ טוּר תַּלְגָּא:

רש״י◄ **צִדֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן וְגוֹ׳** • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: ״וְעַד־הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן״, הֲרֵי לוֹ אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת, לָמָּה הֵצְרְכוּ לִכְתֹּב? לְהַגִּיד שֶׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ אַרְבָּעָה מַלְכֵיוֹת מִתְפָּאֲרוֹת בְּכָךְ: זוֹ אוֹמֶרֶת עַל שְׁמִי יִקָּרֵא, וְזוֹ אוֹמֶרֶת עַל שְׁמִי יִקָּרֵא. **שְׂנִיר** • הוּא שֶׁלֶג בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז וּבִלְשׁוֹן כְּנַעַן.

(י) **כָּל עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי עָרֵי מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן:**

י כֹּל קִרְוֵי מֵישָׁרָא וְכָל גִּלְעָד וְכָל דְּמַתְנָן עַד סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי קִרְוֵי מַלְכוּתָא דְעוֹג בְּמַתְנָן:

(יא) **כִּי רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל הֲלֹא הִוא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ וְאַרְבַּע אַמּוֹת רָחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִישׁ:**

יא אֲרֵי לְחוֹד עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן אִשְׁתְּאַר מִשְּׁאָר גִּבָּרַיָּא הָא עַרְסֵהּ עַרְסָא דְפַרְזְלָא הֲלָא הִיא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תְּשַׁע אַמִּין אָרְכֵּהּ וְאַרְבַּע אַמִּין פְּתָיֵהּ בְּאַמַּת מְלַךְ:

רש״י◄ **מִיֶּתֶר הָרְפָאִים** • שֶׁהָרְגוּ אַמְרָפֶל וַחֲבֵרָיו בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם, וְהוּא פָּלַט מִן הַמִּלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): ״וַיָּבֹא הַפָּלִיט״, זֶהוּ עוֹג. **בְּאַמַּת־אִישׁ** • בְּאַמַּת עוֹג.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת יז עמ׳ 7)

הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל, הֲלֹא הִיא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן עַרְשׂוֹ: עַרִיסָה שֶׁל קָטָן (רשב״ם) שִׁטָּתוֹ שֶׁל 'עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן' הִיא, שֶׁבְּחִנּוּךְ קְטַנִּים הָעִקָּר הוּא בְּרִיאוּת הַגּוּף, 'עֶרֶשׂ בַּרְזֶל'. וְהוּא הַפִּיץ וּפִרְסֵם שִׁטָּה זוֹ בְּרֹב עַם, בְּעִיר הַבִּירָה - רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן. אַךְ הָאֱמֶת הִיא, שֶׁגַּם בְּרִיאוּת הַגּוּף חַיֶּבֶת לִהְיוֹת מְכֻסֶּסֶת עַל רוּחָנִיּוּת וֶאֱמוּנָה, כִּי בְּלָאו הָכִי, לָמָּה לֹא

בעל הטורים

(ז) **בַּזּוֹנוּ לָנוּ.** תְּחִלָּה אָמַר ״בָּזַזְנוּ לָנוּ״ (לעיל ב, לה). מִתְּחִלָּה הָיְתָה הַבִּזָּה חֲבִיבָה בְּעֵינֵיהֶם, וּלְבַסּוֹף הָיְתָה כָּל כָּךְ הַרְבֵּה עַד שֶׁהָיְתָה בְּזוּיָה בְּעֵינֵיהֶם, וְזֶהוּ ״בַּזּוֹנוּ לָנוּ״. תורה ח

(יא) **הֲלֹא הִוא.** בְּהַ״א כְּתִיב. יָבֹא מִי שֶׁמֶּלֶךְ הל״ה שָׁנִים, וְהוּא דּוֹר חֲמִישִׁי, שֶׁלְּמוֹן בֹּעַז עוֹבֵד יִשַׁי דָּוִד, וְיִקַּח הֶעָרִים הָאֵלֶּה.

דָּבָר אַחֵר: מֹשֶׁה שֶׁהָיָה הֵ״א הֵ״א אַמָּה, וְדֵלֶג י׳ אַמּוֹת, וּכְלֵי מִלְחַמְתּוֹ י׳ אַמָּה, וְהִכָּהוּ בְּקַרְסוּלוֹ שֶׁהָיָה י׳ אַמּוֹת. תורה יב

יֶחֱטָא הַבֵּן וְיִרְדֹּף אַחֲרֵי מוֹתְרוֹת, דָּבָר שֶׁיִּפְגַּע, בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר, גַּם בִּבְרִיאוּת הַגּוּף. וּמַפָּלֶת עוֹג הָיְתָה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, לֹא בְּדֶרֶךְ נֵס, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ קָפַץ וְהִכָּהוּ בַּחֶרֶב בְּקַרְסֻלָּיו (רש״י סוף פרשת חקת), שֶׁהִיא פְּעֻלָּה טִבְעִית. לוֹמַר לְךָ: גַּם בְּרִיאוּת הַגּוּף - וְנִצָּחוֹן גַּשְׁמִי - תְּלוּיָה בִּבְרִיאוּת הַנֶּפֶשׁ, הַבָּאָה עַל יְדֵי אֱמוּנָה שְׁלֵמָה בָּאֱלֹקִים.

(יב) וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן וַחֲצִי הַר־הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי:

יב וְיָת אַרְעָא הָדָא יְרִיתְנָא בְּעִדָּנָא הַהִיא מֵעֲרֹעֵר דִּי עַל נַחֲלָא דְּאַרְנֹן וּפַלְגוּת טוּרָא דְּגִלְעָד וְקִרְוֹהִי יְהָבִית לְשִׁבְטָא דְּרְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְּגָד:

רש״י◄ וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא • הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה: ״מִנַּחַל אַרְנֹן וְעַד הַר חֶרְמוֹן״. מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן • אֵינוֹ מְחֻבָּר לְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִקְרָא אֶלָּא לְסוֹפוֹ, עַל ״נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי״, אֲבָל לְעִנְיַן יֵרֵשָׁה עַד הַר חֶרְמוֹן הָיָה.

(יג) וְיֶתֶר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן מַמְלֶכֶת עוֹג נָתַתִּי לַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה כֹּל חֶבֶל הָאַרְגֹּב לְכָל־הַבָּשָׁן הַהִוא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים:

יג וּשְׁאָר גִּלְעָד וְכָל דְּמַתְנָן מַלְכְּוָתָא דְּעוֹג יְהָבִית לְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה כֹּל בֵּית פָּלַךְ טְרָכוֹנָא לְכָל מַתְנָן הַהוּא מִתְקְרֵי אַרְעָא גִּבָּרְיָא:

רש״י◄ הַהוּא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים • הִיא אוֹתָהּ שֶׁנָּתַתִּי לְאַבְרָהָם.

(יד) יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב עַד־גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־הַבָּשָׁן חַוֹּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

יד יָאִיר בַּר מְנַשֶּׁה נְסִיב יָת כָּל בֵּית פָּלַךְ טְרָכוֹנָא עַד תְּחוּם גְּשׁוּרָאָה וְאַפְקֵירוֹס וּקְרָא יָתְהוֹן עַל שְׁמֵהּ יָת מַתְנָן כַּפְרָנֵי יָאִיר עַד יוֹמָא הָדֵין:

◆ שבת קודש ט׳ מנחם־אב ◆

(טו) וּלְמָכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד:

טו וּלְמָכִיר יְהָבִית יָת גִּלְעָד:

(טז) וְלָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אַרְנֹן תּוֹךְ הַנַּחַל וּגְבֻל וְעַד יַבֹּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:

טז וּלְשִׁבְטָא דִּרְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְּגָד יְהָבִית מִן גִּלְעָד וְעַד נַחֲלָא דְּאַרְנֹן גּוֹ נַחֲלָא וּתְחוּם וְעַד יוּבְקָא דְּנַחֲלָא תְּחוּם בְּנֵי עַמּוֹן:

רש״י◄ תּוֹךְ הַנַּחַל וּגְבֻל • כָּל הַנַּחַל, וְעַד מֵעֵבֶר לִשְׁפָּתוֹ. כְּלוֹמַר, עַד וְעַד בִּכְלָל וְיוֹתֵר מִכָּאן.

(יז) וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל מִכִּנֶּרֶת וְעַד יַם הָעֲרָבָה יָם הַמֶּלַח תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה מִזְרָחָה:

יז וּמֵישָׁרָא וְיַרְדְּנָא וּתְחוּמֵהּ מִגְּנוֹסַר וְעַד יַמָּא דְּמֵישָׁרָא יַמָּא דְּמִלְחָא תְּחוֹת מַשְׁפַּךְ מְרָמָתָא מַדִּינְחָא:

רש״י◄ מִכִּנֶּרֶת • מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי הָיָה, וְנַחֲלַת בְּנֵי גָּד מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמִּזְרָחִי, וְנָפַל בְּגוֹרָלָם רֹחַב הַיַּרְדֵּן כְּנֶגְדָּם. וְעוֹד מֵעֵבֶר לִשְׁפָּתוֹ, עַד כִּנֶּרֶת, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל״, הַיַּרְדֵּן וּמֵעֵבֶר לוֹ.

(יח) וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חָיִל:

יח וּפַקֵּדִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימַר יְיָ אֱלָהֲכוֹן יְהַב לְכוֹן יָת אַרְעָא הָדָא לְמֵירְתַהּ מְזָרְזִין תַּעְבְּרוּן קֳדָם אֲחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל מְזָרְזֵי חֵילָא:

רש״י◄ **וְאַצּוּ אֶתְכֶם • לִבְנֵי רְאוּבֵן וְגָד הָיָה מְדַבֵּר. לִפְנֵי אֲחֵיכֶם • הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה, לְפִי שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים, וְאוֹיְבִים נוֹפְלִים לִפְנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים לג): **״וְטָרַף זְרוֹע אַף קָדְקֹד״.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש״פ דברים תשד״מ – התוועדויות תשד״מ ד עמ׳ 2321)

חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם (ג, יח) **שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים . . . שֶׁנֶּאֱמַר וְטָרַף זְרוֹע אַף קָדְקֹד** (רש״י) כָּל יְהוּדֵי חַיָּיב לַעֲסֹק בְּ׳כִּיבּוּשׁ הָאָרֶץ׳ – עָלָיו לִכְבֹּשׁ אֶת ׳חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם׳ וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ ׳אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׳. וְקַיָּימִים שְׁנֵי סוּגֵי מְנִיעוֹת שֶׁיֵּשׁ לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם: **קָדְקֹד** רוֹמֵז עַל מְנִיעָה שִׂכְלִית, שֶׁנִּדְמֶה לוֹ לָאָדָם שֶׁאֵין בְּכֹחוֹ לִלְחֹם מִלְחָמָה זוֹ. **וּזְרוֹעַ** רוֹמֵז עַל מְנִיעָה גַּשְׁמִית, שֶׁקָּשֶׁה לוֹ לְוַתֵּר עַל עִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים כְּדֵי לַעֲסֹק בְּכִבּוּשׁ זֶה. וְהָיוּ חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ **בְּמַכָּה אַחַת** (רש״י ברכה לג, כ), כְּלוֹמַר: אֵין זְמַן לַעֲסֹק עִם הַ׳זְּרוֹעַ׳ בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעִם הָ׳רֹאשׁ׳ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, בְּסֵדֶר מְסֻדָּר. וְכַיָּדוּעַ, שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה אֵין סֵדֶר בַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת ׳חֲטֹף וֶאֱכֹל, חֲטֹף וּשְׁתֵּי׳.

(יט) רַק נְשֵׁיכֶם וְטַפְּכֶם וּמִקְנֵכֶם יָדַעְתִּי כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם:

יט לְחוֹד נְשֵׁיכוֹן וְטַפְּלְכוֹן וּבְעִירְכוֹן יְדַעְנָא אֲרֵי בְּעִיר סַגִּי לְכוֹן יֵתְבוּן בְּקִרְוֵיכוֹן דִּי יְהָבִית לְכוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ט עמוד 14 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הַסִּבָּה לְטַעֲנַת בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן

יָדַעְתִּי כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם (ג, יט) בְּתִפְאֶרֶת יְהוֹנָתָן (מטות לב, א) מַקְשֶׁה: ״יֵשׁ לָתֵת טַעַם לָמָּה דַּוְקָא לִשְׁנֵי שְׁבָטִים הַלָּלוּ הָיָה מִקְנֶה רַב״? וּמְתָרֵץ דְּ״שְׁנֵי הַשְּׁבָטִים הַלָּלוּ חִבְּבוּ אֶת הַמָּן, וּלְכָךְ מִקְנֶה רַב הָיָה לָהֶם מֵאֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר הַשְּׁבָטִים דְּשָׁחֲטוּ הַבְּהֵמוֹת, וְלֹא חִבְּבוּ אֶת הַמָּן לְאָכְלוֹ בְּכָל פַּעַם״.

וְיֵשׁ לְבָאֵר דְּהָא דְּחִבַּת הַמָּן גְּרְמָה לְזֶה שֶׁלֹּא רָצוּ לִכְנֹס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיְתָה רַק מִצַּד זֶה שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הָיָה לָהֶם מִקְנֶה רַב, אֶלָּא הָיָה בָּזֶה גַּם עִנְיָן עָמֹק יוֹתֵר.

דְּהִנֵּה כָּל מַאֲכָל גַּשְׁמִי, יֵשׁ לוֹ רַק טַעַם אֶחָד וּלְכָל הַיּוֹתֵר כַּמָּה טְעָמִים, אַךְ בַּמָּן מָצִינוּ (יומא עה, א) ״הַמָּן . . מוֹצְאִין בּוֹ כַּמָּה טְעָמִים״ וּיתֵירָה מִזּוֹ אִיתָא שָׁם ״הַמָּן מִתְהַפֵּךְ לְכַמָּה טְעָמִים״, שֶׁהָיוּ בּוֹ טְעָמִים הָפְכִּיִּים, כִּי הַמָּן הָיָה ״לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם״ (בשלח טז,ד) – לֶחֶם רוּחָנִי, וְלָכֵן לֹא הָיוּ בּוֹ הַגְּבָלוֹת גַּשְׁמִיּוֹת.

וּמִכֵּיוָן שֶׁהָיוּ מְרֻגָּלִים בְּ״לֶחֶם רוּחָנִי״, זֶה גָּרַם לָהֶם שֶׁלֹּא יִרְצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי שָׁם יִצְטָרְכוּ לַעֲסֹק בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים וְ״אַרְצִיִּים״, כְּמוֹ לַחֲרֹשׁ וְלִזְרֹעַ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְרָצוּ לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלִהְיוֹת רוֹעֵי צֹאן, כִּי אֵין בָּעֲבוֹדָה זוֹ טִרְדָּה דּוֹמָה, וּיכוֹלִים לִהְיוֹת תָּמִיד דְּבוּקִים בְּהַקָּבָּ״ה.

(כ) עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם:

כ עַד דִּי יְנִיחַ יְיָ לַאֲחֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן וְיֵרְתּוּן אַף אִנּוּן יָת אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן יָהֵב לְכוֹן בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא וּתְתוּבוּן גְּבַר לִירַתְתֵּהּ דִּי יְהָבִית לְכוֹן:

(כא) וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה:

כא וְיָת יְהוֹשׁוּעַ פַּקֵּדִית בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימַר עֵינָיךְ חֲזָאָה יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהֲכוֹן לִתְרֵין מַלְכַיָּא הָאִלֵּין כֵּן יַעְבֵּד יְיָ לְכָל מַלְכְּוָתָא דִּי אַתְּ עָבֵר לְתַמָּן:

(כב) לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם:

כב לָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן מֵימְרֵהּ יְגִיחַ לְכוֹן: ס ס ס

ק״ה פסוקים. מלכי״ה סימן. חסלת פרשת דברים

המשך מזמור קיח מעמוד ג

ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יא סַבּוּנִי גַם־
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סַבּוּנִי כִּדְבוֹרִים
דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי
צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה
רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת
כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ
וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־
בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ
בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה:
כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ:
כה אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה
נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל | יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים
עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ:

המשך מזמור קיט מעמוד ג

צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד:
ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ:
י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ:
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שָׂשְׂתִּי
כְּעַל כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה
אָרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח
דְּבָרֶךָ: ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ:
יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גֵּר אָנֹכִי
בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ: כ גָּרְסָה נַפְשִׁי
לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת: כא גָּעַרְתָּ זֵדִים
אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִّצְוֹתֶיךָ: כב גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה
וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי: כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי
נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ: כד גַּם־עֵדֹתֶיךָ
שַׁעֲשֻׁעַי אַנְשֵׁי עֲצָתִי: ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי
חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ: כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי:
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי: לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב: לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב: לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי: לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל
אֶל־בָּצַע: לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי: לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ:
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים: מ הִנֵּה תָאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי:
ו מא וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ:
מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ: מג וְאַל־
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
יִחָלְתִּי: מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי:
מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ:
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי: מח וְאֶשָּׂא־
כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְּחֻקֶּיךָ:
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי: נ זֹאת
נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי: נא זֵדִים הֵלִיצֻנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם | יְהוָה וָאֶתְנָחֵם: נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי
מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תּוֹרָתֶךָ: נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרָי: נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה

וְאֶשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ׃ נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃
נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמַהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדֻנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ׃ סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִקּוּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ׃ סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר
פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנִּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ׃ עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף׃
י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה
מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי׃ עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ׃ עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי׃ עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי
אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ
וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ׃ פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא
אֵבוֹשׁ׃ כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי׃ פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט׃ פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
כְתוֹרָתֶךָ׃ פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי׃ פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי
פִקֻּדֶיךָ׃ פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃
ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אָרֶץ וַתַּעֲמֹד׃ צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ

עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ׃ צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי׃ צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי
עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן׃ צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה
מִצְוָתְךָ מְאֹד׃ מ צז מָה־אָהַבְתִּי תּוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם
הִיא שִׂיחָתִי׃ צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
לְעוֹלָם הִיא־לִי׃ צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי
עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי׃ ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקֻּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן
אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃ קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה
הוֹרֵתָנִי׃ קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי׃
קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח
שָׁקֶר׃ נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ קח נִדְבוֹת
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ קט נַפְשִׁי
בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קי נָתְנוּ רְשָׁעִים
פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃ קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה׃ קיב נָטִיתִי לְבִּי
לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃ ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי
וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת
אֱלֹהָי׃ קטז סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי
מִשִּׂבְרִי׃ קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ
תָמִיד׃ קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר
תַּרְמִיתָם׃ קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ׃ קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי׃ ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי׃ קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־
יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים׃ קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ׃ קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃
קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ׃ קכז עַל־כֵּן
אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃ קכח עַל־כֵּן ׀

כָּל־פִּקּוּדֵי כָל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי:
פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי:
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן: קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ: קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תּוֹרָתֶךָ: צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד:
קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי:
קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ:
קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:
קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צַר־
וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי: קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאֶחְיֶה: ק קמה קָרָאתִי
בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ: קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף
וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת
לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: קמט קוֹלִי שְׁמַע כְּחַסְדֶּךָ יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי: קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
רָחָקוּ: קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
יְסַדְתָּם: ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי:
קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ:
קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי: קנז רַבִּים
רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ:
קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי:
קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ:
ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי:
קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֲבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי:
קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל:
קסו שִׁבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד:
קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ:
ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי:
קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ:
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק:
קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי:
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי:
קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֵנִי:
קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי:

המשך ביאור למס' תמורה ליום שלישי עמ' א

1 אם נתיר לבעלים להקריבו יש לחשוש שֶׁמָּא ישהה את הקרבת
2 בהמת השלמים עד שתלד וְיִגְדַּל מֵהֶם [מהולדות] עֲדָרִים עֲדָרִים,
3 ומתוך כך יבוא לעבוד בהם ולגזוז את צמרם, ויעבור על איסור
4 גיזה ועבודה בקדשים.
5 שנינו במשנתנו: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא נֶחְלְקוּ על ולד ולד שלמים כו'
6 שלא יקרב, על מה נחלקו על הולד. דנה הגמרא בדבריו: אִיבַּעְיָא
7 לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, הֵיכִי קָתָנֵי איך יש לשנות את דברי
8 רבי שמעון. האם כוונתו שלא נֶחְלְקוּ רבי אליעזר וחכמים על
9 ולדות הולדות לומר שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ אֶלָּא לדברי הכל יִקְרְבוּ, ורק
10 בולד עצמו נחלקו. אוֹ דִּילְמָא כך הוא פירוש דבריו, לֹא נֶחְלְקוּ רבי
11 אליעזר לחכמים על ולדות הולדות לומר שֶׁיִּקְרְבוּ, אֶלָּא לדברי
12 הכל לֹא יִקְרְבוּ, ורק בולד עצמו נחלקו. ובסמוך יבואר הטעם
13 לחילוקים אלו.
14 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בשני צדדים אלו: אָמַר רַבָּה,
15 מְסְתַּבְּרָא לפרש בדברי רבי שמעון, שלא נֶחְלְקוּ בולדות הולדות
16 שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ אֶלָּא לדברי הכל יִקְרְבוּ. וּמַאי טַעְמָא של רבי שמעון,
17 משום דְּעַד כָּאן לֹא פְּלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲלֵיהּ דְּרַבָּנַן אֶלָּא בְּוָלָד, ומשום
18 הגזירה שמא יגדל עדרים עדרים, אֲבָל וְלַד וָלָד אַקְרַאי בְּעָלְמָא הוּא
19 – מקרה רחוק הוא שישהה אדם את שלמיו עד שיולד מהם ולד
20 וישהה גם את הולד עד שיולד גם ממנו ולד, ועל כן לא גזרו בו
21 חכמים שמא יבוא להשהות את קדשיו כדי לגדל מהם עדרים
22 עדרים.
23 וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, כך אמר רבי שמעון, לֹא נֶחְלְקוּ רבי
24 אליעזר וחכמים בולדות הולדות שֶׁיִּקְרְבוּ, אֶלָּא לדברי הכל לֹא
25 יִקְרְבוּ. מַאי טַעְמָא שמודים בזה חכמים, משום שעַד כָּאן לֹא פְּלִיגֵי
26 רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא בְּוָלָד, וסברו שאין לחשוש שמא מתוך
27 כך שנכשירו להקרבה יבואו להשהות קדשים כדי לגדל מהם
28 עדרים עדרים, אֲבָל וְלַד וָלָד, מִתּוֹךְ (מעשיה) [מַעֲשֶׂיהָ] שהשהה גם
29 את הולד עד שהוליד אף הוא ולד נִיכֶּרֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ דִּלְגַדֵּל קָא בָּעֵי
30 לֵיהּ – שהשהה את השלמים כדי לגדל מהם עדרים עדרים, ועל
31 כן יש לגזור עליו כדי שלא יבואו להשהות קדשים.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ג' מנחם־אב מפרק יח עד סוף פרק כב	**יום רביעי - ו' מנחם־אב** מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שני - ד' מנחם־אב מפרק כג עד סוף פרק כח	**יום חמישי - ז' מנחם־אב** מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שלישי - ה' מנחם־אב מפרק כט עד סוף פרק לד	**יום שישי - ח' מנחם־אב** מפרק מד עד סוף פרק מח
שבת קודש - ט' מנחם־אב פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 198, פרק יא. ואמנם... עד עמ' ק, לאין קץ.

פֶּרֶק יא. בפרק הקודם, פרק י', הסביר רבנו הזקן, כיוון שתפלה היא ענין "תשובה עילאה", יש להקדים לפני התפלה הענין של "תשובה תתאה", שהיא הכנעה ו"לב נשבר", הבאה מצד חשבון הנפש והתעוררות רחמים על נפשו. כפי שהמשנה אומרת "אין עומדין להתפלל **אלא** מתוך כובד ראש", שלפי פירוש רש"י, הכוונה ל"הכנעה", שהיא "תשובה תתאה"; אך, בברייתא כתוב, שתפלה צריכה להיות מתוך שמחה, "אין עומדין להתפלל **אלא** מתוך שמחה", וכיוון שבזמננו אנו, לא כל אחד יכול לעבור תיכף ומיד מהכנעה ולב נשבר לשמחה – הרי העצה היעוצה היא, לעסוק ב"תשובה תתאה" בזמן אחר – כמו ב"תיקון חצות", שישמש כהכנה לתפלה; ואילו בשעת התפלה תשרור בו ענין השמחה הנדרשת בתפלה. בפרק הנוכחי, אומר רבנו הזקן, שלמרות האמור לעיל, אפשר הדבר שתהיינה שתיהן יחדיו, הכנעה ולב נשבר מ"תשובה תתאה" והשמחה של העבודה להקב"ה בתפלה – שהרי, למרות שהן שתי תנועות הפכיות בנפש, מרירות ושמחה, בכל זאת, כשהן באות משתי סיבות נפרדות, יכולות הן להיות יחד, במיוחד בענין **זה**, כשהשברון עצמו משמש גורם לבטחון, שהקב"ה יסיר את **הסיבה** לשברון הלב, כלומר, הקב"ה מחל לו – דבר שהוא כשלעצמו מביא לשמחה.

וְאָמְנָם, לִהְיוֹת – כדי שיהיו **בְּלִבּוֹ הַהַכְנָעָה,** - ושברון הלב, **הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְגַם הַשִּׂמְחָה בַּה',** - וכן השמחה מעבודתו את הקב"ה הנדרשת בעבודת התפלה, תהיינה **שְׁתֵּיהֶן כְּיַחַד** – לא שתהיינה בשני זמנים נפרדים, ההכנעה ו"תשובה תתאה" בשעת "תיקון חצות", והשמחה בשעת התפלה, אלא בשעת התפלה עצמה תהיינה שתיהן יחד, **כְּבָר מִלְּתָא אֲמוּרָה** – הדברים אמורים כבר **בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – בספר ה"תניא" חלק ראשון, **סוֹף פֶּרֶק לד,** - שכיוון שהמרירות ו"לב נשבר" שלו באים מצד מצב גופו ונפשו הבהמית, והשמחה באה מצד הנשמה – הנפש האלקית והניצוץ האלקי המלובשים בו להחיותו, הרי כיוון שהן באות משתי סיבות נפרדות – יש באפשרות שתי התנועות (תנועת המרירות ו"לב נשבר" ותנועת השמחה) להיות יחד. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[1]: "חֲדָוָה תְּקִיעָא בְּלִבָּאי מִסִּטְרָא דָא וְכוּ'".** – שמחה תקועה בלבי מצד זה, ובביה מהצד השני, את זאת אמר ר' אלעזר ב"ר שמעון כששמע מאביו סודות התורה בענין חורבן בית המקדש, היתה בשעת מעשה בלבו בביה ושברון לב מגודל החורבן (שזה עתה נודע לו גודל החורבן) ומצד שני היתה בו שמחה מסודות התורה שנתגלו לו. הרי שבשעה שישנן שתי סיבות שונות, יכולות שתי התנועות, חדוה ובביה, להיות יחד. **וּבְצֵרוּף עוֹד הָאֱמוּנָה וְהַבִּטָּחוֹן,** - וכשמצטרפים לכך האמונה והבטחון דלהלן בוודאי שישנה שמחה **לִהְיוֹת נָכוֹן לִבּוֹ בָּטוּחַ בַּה', כִּי חֶפֶץ חֶסֶד הוּא, וְחַנּוּן וְרַחוּם וְרַב לִסְלֹחַ, תֵּכֶף וּמִיָּד שֶׁמְּבַקֵּשׁ מְחִילָה וּסְלִיחָה מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ ("כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְּשָׁעַי"[2], "כַּבְּסֵנִי טַהֲרֵנִי"[3], - מחטאי, "וְכָל עֲוֹנוֹתַי מְחֵה וְכוּ'"[4]),** - כל הבקשות הללו – מוחל לו הקב"ה מיד, **בְּלִי שׁוּם סָפֵק וּסְפֵק־סְפֵקָא בָּעוֹלָם.** – אם הקב"ה מוחל לו, אלא **בודאי** הוא מוחל לו, **וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ מְבָרְכִין בְּכָל תְּפִלַּת י"ח** – תפלת "שמונה עשרה", **תֵּכֶף** – מיד לאחר, **שֶׁמְּבַקְּשִׁים "סְלַח לָנוּ כוּ'"** – הרי מיד לאחר שמבקשים "סלח לנו", אומרים: **"בָּרוּךְ אַתָּה ה' חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלֹחַ",** - מברכים מיד על סליחתו ומחילתו של הקב"ה, **וַהֲרֵי** – הדין הוא: **סָפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל,** - ולא לברך, **מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ בְּרָכָה לְבַטָּלָה[5].** – שלכן, אם מסופק אם עליו לברך ברכה מסויימת או לא, עליו להקל ולא לברך. ואם היה עדיין ספק אם הקב"ה מוחל או לא, כיצד ניתן לברך "חנון המרבה לסלוח"? **אֶלָּא אֵין כָּאן שׁוּם סָפֵק כְּלָל, מֵאַחַר שֶׁבִּקַּשְׁנוּ "סְלַח לָנוּ" "מְחַל לָנוּ",** - ודאי הדבר שהקב"ה מוחל לנו, **וְאִלּוּ לֹא הָיִינוּ חוֹזְרִים וְחוֹטְאִים** - **הָיִינוּ נִגְאָלִין מִיָּד, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מְבָרְכִין: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל".** – שהקב"ה גואל את בני ישראל, כי אחרי תשובה ומחילה, באה הגאולה מיד. וא"כ מדוע אין הגאולה באה בפועל? – הרי זה מפני שחוזרים וחוטאים. **וַהֲרֵי אֲפִלּוּ בְּמִדַּת בְּשַׂר־וָדָם כֵּן, שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לִמְחֹל תֵּכֶף וּמִיָּד שֶׁמְּבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ מְחִילָה, וְלֹא יְהֵא אַכְזָרִי**

אגרת התשובה

פרק יא ואמנם להיות בלבו ההכנעה היא בחי' תשובה תתאה כנ"ל וגם השמחה בה' שתיהן ביחד. כבר מילתא אמורה בלק"א ס"פ ל"ד. כמ"ש בזוה"ק חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא וכו' ובצירוף עוד האמונה והבטחון להיות נכון לבו בטוח בה' כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית' (כרוב רחמיך מחה פשעי כבסני טהרני וכל עוונותי מחה וכו') בלי שום ספק וס"ס בעולם. וכמו שאנו מברכין בכל תפלת י"ח תיכף שמבקשים סלח לנו כו' ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה אלא אין כאן שום ספק כלל מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו. ואילו לא היינו חוזרים וחוטאים היינו נגאלין מיד כמו שאנו מברכין בא"י גואל ישראל. והרי אפי' במדת ב"ו כן שצריך האדם למחול תיכף ומיד שמבקשים ממנו מחילה ולא

---

1. ח"ב רנה, א. 2. תהלים נא, ג. 3. ע"פ תהלים שם, ד. 4. שם, יא. 5. ברכות לג, א.

מִלְּמְחֹל, - אלא עליו למחול מיד, וַאֲפִלּוּ בְּקוֹטֵעַ יַד חֲבֵרוֹ, - שֶׁלֹּא יָבֹאוּ בִּקְהַל ה', שֶׁהֵם רַחֲמָנִים וְכוּ', - שכיוון שחסרה לגבעונים הרחמנות ולא רצו למחול, אין הם שייכים לקהל ה', כִּדְאִיתָא - כאמור בְּפֶרֶק ח דִּיבְמוֹת[8]. - ואם כך הדבר במדתו של אדם, שעליו למחול כשמבקשים ממנו מחילה, הרי וּבְמִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה לְאֵין קֵץ. - שהוא מוחל כשמבקשים ממנו מחילה.

אגרת התשובה

יהא אכזרי מלמחול ואפי' בקוטע יד חבירו כדאי' בגמ' בספ"ח דב"ק. ואם ביקש ממנו ג"פ ולא מחל לו שוב א"צ לבקש ממנו. והגבעונים שביקש דוד המלך ע"ה מהם מחילה בעד שאול שהמית את הגבעונים ולא רצו למחול גזר דוד עליהם שלא יבאו בקהל ה' שהם רחמנים וכו' כדאי' בפ"ח דיבמות. ובמדת הקדב"ה עאכ"ו לאין קץ.

יום שני ד' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קן, ומה שמשבחים... עד עמ' 200, היא מיד.

וּמַה שֶּׁמְּשַׁבְּחִים וּמְבָרְכִים אֶת ה' "חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלֹחַ" - כל השבחים שמשבחים בהם את הקב"ה ב"שמונה עשרה" הם הרי דברים שרק הקב"ה עושה אותם ולא האדם, ואם משבחים את הקב"ה שהוא מרבה לסלוח הרי הכוונה היא גם שרק הוא עושה כך; וכיוון שאנו אומרים, שגם מדתו של אדם היא כך, שעליו למחול כשמבקשים ממנו מחילה, איזה שבח יש בכך להקב"ה? - אלא, השבח להקב"ה מתבטא בכך שהוא "הַמַּרְבֶּה" - לסלוח, דַּיְקָא, - דוקא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֶזְרָא: "וְרַב לְסִלֹחַ", דְּהַיְנוּ שֶׁבְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם, אִם חֶטְא אִישׁ לְאִישׁ וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה וּמָחַל לוֹ וְאַחַר־כָּךְ חָזַר לְסוּרוֹ - וחטא שוב כנגדו, קָשֶׁה מְאֹד שֶׁיִּמְחֹל לוֹ שֵׁנִית, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בִּשְׁלִישִׁית, וּרְבִיעִית, - אם מחל לו והוא שוב חטא נגדו, בודאי שקשה הדבר מאד למחול לו שוב בפעם השלישית ובפעם הרביעית. אֲבָל בְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין פַּעַם אַחַת לְאֶלֶף פְּעָמִים, כִּי הַמְּחִילָה - שמוחל הקב"ה, הִיא מִמִּדַּת הָרַחֲמִים, - של הקב"ה, וּמִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת - של הקב"ה, אֵינָן בְּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, אֶלָּא בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף, - בלי גבול ותכלית, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו", - שמדת הרחמים של הקב"ה היא בלי סוף. וּלְגַבֵּי בְּחִינַת אֵין־סוֹף אֵין הֶפְרֵשׁ כְּלָל בֵּין מִסְפָּר קָטָן לְגָדוֹל, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חָשִׁיב, - כי לפניו הכל נחשב לכלום, וּמַשְׁוֶה קָטָן וְגָדוֹל וְכוּ'. - הרי שאין הבדל כלל אם שהוא מוחל בפעם הראשונה או הרבה פעמים, וְלָכֵן "מַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה", וְכָל הַחֲטָאִים שֶׁמִּתְוַדִּים - עליהם, בְּ"עַל חֵטְא" מִדֵּי שָׁנָה, אַף שֶׁחָזַר וְעָבַר עֲלֵיהֶם - חוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בַּשָּׁנָה הַבָּאָה, וְכֵן לְעוֹלָם. וּ"בְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה" לָאו דַּוְקָא, אֶלָּא כְּמוֹ־כֵן בְּכָל יוֹם וְיוֹם שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים מְבָרְכִים: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלֹחַ"; - על המחילה שהקב"ה מוחל אז, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[10]: תְּפִלָּה כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקְּנוּהָ, וְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר הָיָה מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת הַלַּיְלָה,

אגרת התשובה

ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלוח המרבה דייקא וכמ"ש בעזרא ורב לסלוח. דהיינו שבמדת ב"ו אם יחטא איש לאיש וביקש ממנו מחילה ומחל לו ואח"כ חזר לסורו קשה מאד שימחול לו שנית ומכ"ש בשלישית ורביעית. אבל במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים כי המחילה היא ממדת הרחמים ומדותיו הקדושות אינן בבחי' גבול ותכלית אלא בבחי' א"ס כמ"ש כי לא כלו רחמיו. ולגבי בחי' א"ס אין הפרש כלל בין מספר קטן לגדול דכולא קמי' כלא ממש חשיב ומשוה קטן וגדול וכו'. ולכן מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה וכל החטאי' שמתוודים בעל חטא מדי שנה אף שחזר ועבר עליהם חוזר ומתודה עליהם ביוה"כ בשנה הבאה וכן לעולם. ובכל שנה ושנה לאו דוקא אלא כמו כן בכל יום ויום ג"פ מברכי' בא"י חנון המרבה לסלוח וכמארז"ל תפלה כנגד תמידין תקנוה. ותמיד של שחר הי' מכפר על עבירות הלילה

---

6. צב, א. 7. שמואל א פכ"א. 8. עח, ב ואילך. 9. איכה ג, ב. 10. ברכות כו, א.

וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם – היה מכפר, **עַל** – עבירות, **שֶׁל יוֹם, וְכֵן מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם לְעוֹלָם;** – היתה המחילה שמחל הקב"ה על העבירות על־ידי קרבן התמיד (ועתה על־ידי תפלה ותשובה). אך, במה מתבטא ההבדל בין המחילה שבכל יום, למחילה של יום כיפור, שאנו אומרים "מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה" – המוסב על יום כיפור? – **אֶלָּא שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת, וְהַתָּמִיד, שֶׁהוּא קָרְבַּן עוֹלָה, מְכַפֵּר עַל מִצְוַת־עֲשֵׂה בִּלְבַד, וְכֵן** – גם, **הַתְּפִלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה** – כשאין אפשרות להקריב קרבנות, **עִם הַתְּשׁוּבָה,** – שבשעת התפלה, תפלה היא הרי במקום קרבנות התמיד – היא גם כן מכפרת רק על מצות־עשה בלבד, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – שבשעת התפלה מברכים "חנון המרבה לסלוח" – על המחילה שמוחל אז הקב"ה. **וְאֵין זֶה** – ענין של **"אֶחֱטָא וְאָשׁוּב",** – שחכמינו ז"ל אומרים[11] על האומר כך: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה", שלכאורה קשה: אם שלש פעמים ביום אומרים "חנון המרבה לסלוח" מפני שעושים אז תשובה, ובינתיים ישנו שוב ענין החטאים, הרי שהוא עוסק תמיד בחטא ובתשובה על החטא? **כִּי** – "אחטא ואשוב", **הַיְנוּ דַּוְקָא שֶׁבְּשְׁעַת הַחֵטְא הָיָה יָכוֹל לִכְבֹּשׁ יִצְרוֹ, אֶלָּא שֶׁסּוֹמֵךְ בְּלִבּוֹ עַל הַתְּשׁוּבָה,** – שיעשה לאחר מכן, **וְלָכֵן הוֹאִיל** ובגלל זה אין הוא כובש את יצרו הרע וחוטא, **וְהַתְּשׁוּבָה גּוֹרֶמֶת לוֹ לַחֲטֹא** – שהרי הוא סומך על התשובה, ולכן הוא חוטא, **"אֵין מַסְפִּיקִין וְכוּ'".** – בידו לעשות תשובה, **וְאַף גַּם זֹאת** – בשעה שהוא סומך על תשובתו המאוחרת, וזה גורם לו לחטוא, הרי, **"אֵין מַסְפִּיקִין" דַּיְקָא,** – חכמינו ז"ל משתמשים בלשון "אין מספיקין" דוקא, שלא עוזרים לו בכך, על־ידי מתן אפשרות לעשות תשובה, **אֲבָל אִם דָּחַק וְנִתְחַזֵּק וְנִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - מְקַבְּלִין תְּשׁוּבָתוֹ.** – כל האמור הוא בשעה שישנו הענין של "אחטא ואשוב", כי בשעת החטא הוא סומך על התשובה, **אֲבָל אָנוּ שֶׁמְּבַקְּשִׁים בְּכָל יוֹם: "סְלַח לָנוּ" - אָנוּ מַקְדִּימִין לְבַקֵּשׁ "וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ",** - שהתשובה תהיה שלמה, **דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא נָשׁוּב עוֹד לְכִסְלָה,** - שלא נחטא עוד, **וְכֵן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מְבַקְּשִׁים: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד"** – הרי שאין הוא סומך על התשובה, באופן שתגרום לו לחטוא – ולכן **"מַסְפִּיקִין" וּ"מַסְפִּיקִין",** - מעניקים ומעניקים לו ההזדמנות לחזור בתשובה, **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[12]: **"הַבָּא לִטַּהֵר מְסַיְּעִין אוֹתוֹ" - "הַבָּא" דַּיְקָא,** - דוקא, לשונם של חכמינו ז"ל **"הבא** לטהר" מדוייק הוא, והכוונה היא **מִיָּד שֶׁבָּא** – לעשות תשובה – עוזרים לו מיד, **וְאִי לְזֹאת, גַּם הַסְּלִיחָה וְהַמְּחִילָה הִיא מִיָּד.**

אגרת התשובה

ותמיד של בין הערבים על של יום וכן מדי יום ביום לעולם. אלא שיוה"כ מכפר על עבירות חמורות. והתמיד שהוא קרבן עולה מכפר על מ"ע בלבד. וכן התפלה בזמן הזה עם התשובה כנ"ל. ואין זה אחטא ואשוב. כי היינו דוקא שבשעת החטא היה יכול לכבוש יצרו אלא שסומך בלבו על התשובה ולכן הואיל והתשובה גורמת לו לחטוא אין מספיקין וכו'. ואף גם זאת אין מספיקין דייקא. אבל אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו. אבל אנו שמבקשים בכל יום סלח לנו אנו מקדימין לבקש והחזירנו בתשובה שלימה לפניך דהיינו שלא נשוב עוד לכסלה וכן ביוה"כ מבקשים יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד מספיקין ומספיקין כמארז"ל הבא לטהר מסייעין אותו הבא דייקא מיד שבא ואי לזאת גם הסליחה והמחילה היא מיד.

יום שלישי ה' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 200, ומ"ש וחטאתי... עד עמ' קא, על כל פשעיו:

וּמַה שֶּׁכָּתוּב[13]: **"וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד" - אֵין הַמְכָוָן לִהְיוֹת תָּמִיד עֵצֶב נִכְוֶה חַס־וְשָׁלוֹם,** - להיות שרוי בעצבות תמידית מפאת חטאיו, **דְּהָא כְּתִיב כַּתְרֵיהּ**[14]: - שהרי כתוב לאחר מכן: **"תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה וְגוֹ' וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי וְגוֹ'"**[15], **וּמִשּׁוּם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה עֶלְאָה, שֶׁהִיא** – התנועה של "תשובה עילאה" היא **בְּשִׂמְחָה רַבָּה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – הרי מה שחכמינו ז"ל אומרים[16] שעל אדם להיות "כל ימיו בתשובה", הכוונה היא ל"תשובה עילאה" הנעשית בשמחה גדולה, שלכן מבקשים "תשמיעני ששון ושמחה", להיות שרוי בשמחה מתשובה **זו, אֶלָּא** – הכוונה במה שכתוב "וחטאתי נגדי תמיד" היא, **"נֶגְדִּי" דַּיְקָא,** - ממולי דוקא, **כְּמוֹ: "וְאַתָּה תִּתְיַצֵּב מִנֶּגֶד"**[17], **"מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ"**[18], **וּפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י - "מֵרָחוֹק".** – כך, שהכוונה היא, שמרחוק, במחשבתו, יזכור תמיד על

אגרת התשובה

ומ"ש וחטאתי נגדי תמיד אין המכוון להיות תמיד עצב נבזה ח"ו דהא כתיב בתרי' תשמיעני ששון ושמחה וכו' ורוח נדיבה תסמכני וכו' ומשום שצ"ל כל ימיו בתשובה עילאה שהיא בשמחה רבה כנ"ל אלא נגדי דייקא כמו ואתה תתיצב מנגד מנגד סביב לאהל מועד יחנו ופרש"י מרחוק.

---

11. יומא פה, ב. **12.** שבת קד, א. יומא לח, ב. **13.** תהלים שם, ה. **14.** שם, י. **15.** שם, יד. **16.** ראה שבת קנג, א. **17.** שמואל ב יח, יג. **18.** במדבר ב, ב.

חטאו. **וְהַמְּכֻוָּן,** - והכוונה בכך היא **רַק לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ, וְלִהְיוֹת שִׁפַּל רוּחַ בִּפְנֵי כָּל הָאָדָם, כְּשֶׁיִּהְיֶה לְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינָיו שֶׁחָטָא נֶגֶד ה'.** - בודאי שלא ירום לבבו, ויהיה שפל רוח בפני כל אדם (כפי שמוסבר בפרק ל', בחלק הראשון, שגם לגבי קל שבקלים הוא יכול להיות שפל רוח, בהתבוננו במעמד ובמצב של אותו קל שבקלים ובמעמד ובמצב שלו). ולא זו בלבד, שהזכרון מרחוק של חטאיו, לא ישפיע עליו עצבות, אלא אדרבה, זה יעזור לו להיות בשמחה, שכן - **וְאַדְרַבָּה, לְעִנְיַן הַשִּׂמְחָה יוֹעִיל זִכָּרוֹן הַחֵטְא בְּיֶתֶר שְׂאֵת, בִּכְדֵי לְקַבֵּל בְּשִׂמְחָה כָּל הַמְּאֹרָעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת, בֵּין מִן הַשָּׁמַיִם, בֵּין עַל־יְדֵי הַבְּרִיּוֹת, בְּדִבּוּר אוֹ בְּמַעֲשֶׂה** - שמצערים אותו על־ידי דיבורים, או שעושים לו רע במעשים - יקבל כל זאת בשמחה, בידעו שהוא חטא אי פעם, ובצער שמצערים אותו יש משום יסורים העוזרים לכפרתו. (**וְזוֹ** - זכרון החטא, **עֲצָה טוֹבָה לְהִנָּצֵל מִכַּעַס** - על הזולת, **וְכָל מִינֵי קְפִידָא וְכוּ'**). - על הזולת, מפני שכשהוא זוכר שהוא חטא אין הוא כועס על מי שהעליב אותו. **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[19]: **"הַנַּעֲלָבִין וְאֵינָן עוֹלְבִין, שׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְאֵין מְשִׁיבִים, עוֹשִׂים מֵאַהֲבָה וּשְׂמֵחִים בְּיִסּוּרִים וְכוּ'"**, - עליהם אומר הכתוב[20]: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". חכמינו ז"ל מונים כאן שלש מדריגות; אלה שנעלבים ואינם עולבים, הם מתרצים את עצמם, אבל אינם עולבים את הזולת; שומעים חרפתם ואינם משיבים **כלל**; לא זו בלבד שאינם עולבים את מעליביהם, ואף אינם עונים להם כלל, אלא הם גם **שמחים** ביסורים שמייסרים אותם; מחמת שהם זוכרים, שהם חטאו אי פעם, הם שמחים ביסורים המהווים כפרתם. **וְ"כָל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו - מַעֲבִירִים לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו"**[21].

אגרת התשובה

והמכוון רק לבלתי רום לבבו ולהיות שפל רוח בפני כל האדם כשיהיה לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'. ואדרבה לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות בין מן השמים בין ע"י הבריות בדיבור או במעשה (וזו עצה טובה להנצל מכעס וכל מיני קפידא וכו') וכמארז"ל הנעלבים ואינן עולבין שומעי' חרפתם ואין משיבי' עושים מאהבה ושמחי' ביסורי' וכו' וכל המעביר על מדותיו מעבירי' לו על כל פשעיו:

יום רביעי ו' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קא, פרק יב. וטעם... עד עמ' 202, ימצא טוב:

פֶּרֶק יב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן, שמה שעל בעל תשובה לזכור תמיד שחטא, "וחטאתי נגדי תמיד", אין הכוונה שהדבר ישפיע עליו עצבות ובושה תמידיים, המהווים הפרעה לעבודה בשמחה, אלא הכוונה היא שהזכרון יהיה מרחוק בלבד, כעומד לנגד עיניו מה שחטא בעבר, וזה משפיע שלא יגבה לבו ויהיה שפל בפני כל אדם. זאת ועוד – זכרון החטא יהיה בו מעלה בנוגע לענין השמחה, שהרי על־ידי־זה יקבל בשמחה כל מה שיארע לו, הן אירועים מן השמים והן אירועים על־ידי בני אדם העולבים בו בדיבור או עושים לו רע במעשה – יקבל כל היסורים הללו בשמחה, מפני שהוא זוכר את החטא שחטא נגד הקב"ה. בפרק הנוכחי, יסביר רבנו הזקן טעמו של דבר, מדוע היסורים שהוא סובל – יביאו לו שמחה.

אגרת התשובה

פרק יב וטעם השמחה ביסורי הגוף לפי שהיא טובה גדולה ועצומה לנפש החוטאת למרקה בעה"ז ולהצילה מהמירוק בגיהנם (בפרט בדורותינו אלה שאין ביכולת להתענות כפי מספר כל הצומות שבתיקוני תשובה מהאר"י ז"ל הצריכות למירוק הנפש להצילה ממירוק בגיהנם) וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בהקדמה לפי' איוב שאפי' יסורים של איוב ע' שנה אין להן ערך כלל ליסורי הנפש

וְטַעַם הַשִּׂמְחָה[1] - שישמח, **בְּיִסּוּרֵי הַגּוּף, לְפִי שֶׁהִיא** - היסורים ההם **טוֹבָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה**[2] **לַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת, לְמָרְקָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה**[3] **וּלְהַצִּילָהּ**[4] **מֵהַמִּרוּק בַּגֵּיהִנָּם (בִּפְרָט בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה, שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת לְהִתְעַנּוֹת כְּפִי מִסְפַּר כָּל הַצּוֹמוֹת שֶׁבְּ'תִקּוּנֵי תְּשׁוּבָה' מֵהָאֲר"י זַ"ל, - כנזכר לעיל בפרק ג', הַצְּרִיכוֹת לְמִרוּק הַנֶּפֶשׁ, לְהַצִּילָהּ מִמִּרוּק בַּגֵּיהִנָּם). וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ן זַ"ל בַּהַקְדָּמָה לְפֵרוּשׁ אִיּוֹב, שֶׁאֲפִלּוּ יִסּוּרִים שֶׁל אִיּוֹב שִׁבְעִים שָׁנָה - אֵין לָהֶן עֶרֶךְ כְּלָל לְיִסּוּרֵי הַנֶּפֶשׁ שָׁעָה אַחַת בַּגֵּיהִנָּם,** - שעה אחת של יסורי הנפש בגיהנום, גרועה בהרבה מיסורי איוב שבעים

---

19. שבת פח, ב. גיטין לו, א. **20.** שופטים ה, לא. **21.** ראש השנה יז, א. **1.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקודה בכ"ז שהחילוק והטובה בשנים בכמות ובאיכות; יסורי הגוף (הנפש), אש דעוה"ז (דגיהנום) א' משששים צל (גלגל השמש), טפח (אלפים מילין)". **2.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הל' - י"ל כמות, איכות". **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובמילא צאתו מעוה"ז - כביאתו". **4.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משמע שזהו עוד ענין". **5.** ברכות נז, ב.

שנה בעולם הזה, **כִּי אֵשׁ אַחַת מִשִּׁשִּׁים וְכוּ'**[5]. – מגיהנום, **אֶלָּא לְפִי שֶׁעוֹלָם הַזֶּה "חֶסֶד יִבָּנֶה"**, - הרי לכן, **וּבִיסּוּרִין קַלִּין בָּעוֹלָם הַזֶּה נִצּוֹל מִדִּינִים קָשִׁים שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, כִּמְשַׁל הִלּוּךְ וְהַעֲתָקַת הַצֵּל בָּאָרֶץ טֶפַח** – בזמן שהצל זז בארץ מרחק של טפח, הרי **לְפִי הִלּוּךְ גַּלְגַּל הַשֶּׁמֶשׁ**[6] **בָּרָקִיעַ** – ההילוך הוא שם אז **אַלְפַּיִם מִילִין וְכוּ'**. – בשעה שהשמש זזה ברקיע מרחק של אלפי מילין, זז הצל בארץ מרחק של טפח אחד בלבד, **וְיָתֵר עַל כֵּן לְאֵין קֵץ הוּא בַּנִּמְשָׁל, בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת** – ממדריגה למדריגה, **מֵרוּם הַמַּעֲלוֹת עַד עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי**, - הרי זה הרבה למעלה מזה, ולכן פעולה שנעשית כאן בעולם הזה, באה אחרי שדבר זה נעשה באופן נעלה ביותר בעולמות העליונים, וממילא – השפעת פעולה בעולם הזה, יש לה השפעה גדולה בהרבה בעולמות העליונים. **וְכַנּוֹדָע מִמַּה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, מֵעִנְיַן עֲלִיּוֹת עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** - בהתעוררות מלמטה, מעולם זה, **בְּהַקְרָבַת עוֹף אֶחָד בֶּן יוֹנָה אוֹ תּוֹר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אוֹ קֶמֶץ מִנְחָה.** – שעל־ידי הקרבת משהו ממין החי (עוף) או ממין הצומח (קומץ מנחה) נגרמת למעלה עליה בעולמות העליונים, **וְכֵן הוּא בְּכָל הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** - שעושים למטה בעולם זה בדברים גשמיים, ציצית בצמר גשמי, תפילין בקלף גשמי, וכדומה, יש לפעולות גשמיות אלו בעולם הזה השפעה חזקה בעולמות העליונים, **כַּנּוֹדָע מֵהָאָר"י זַ"ל. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[7] **עַל פָּסוּק**[8]: **"וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" - אָדָם מְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ מְעַט** (כ"ק אדמו"ר שליט"א: במות) **מִלְּמַטָּה,** (כ"ק אדמו"ר שליט"א: איכות) **מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ הַרְבֵּה מִלְּמַעְלָה וְכוּ'** – פעולתו הפעוטה של האדם למטה בקידוש עצמו – גורמת קדושה רבה ביותר עליו מלמעלה, **(וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל** – בפרק י' ב"אגרת התשובה" ובפרק מ"ו בחלק הראשון, **בְּעִנְיַן "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו" וְכוּ'**, - ש"קדשנו" מלשון "קודש" היינו **בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", וְכוּ'**). – שלמעלה מעולמות, ואין באפשרותה להתלבש בהם בפנימיות, רק בבחינת סובב ומקיף על העולמות; הרי, שעל־ידי מצוה בפעולה גשמית למטה, ממשיך יהודי על עצמו קדושה לא רק מהעולמות העליונים ביותר, אלא ממדריגה שהיא למעלה מכל העולמות. **וְכָכָה מַמָּשׁ הוּא בְּעִנְיַן שָׂכָר וָעֹנֶשׁ,** - ששכר המצוה הוא לאין ערוך נעלה מהפעולה של המצוה כאן למטה, כך גם בענין העונש, שהעונש שהאדם סובל כאן למטה בא במקום עונש גדול ביותר שהיה סובל בעולם הבא, **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[9]: **"שְׂכַר מִצְוָה - מִצְוָה וְכוּ'"**, - וכיוון שאמרנו, שעל־ידי מצוה נמשך אור שלמעלה לגמרי מעולמות, והוא "שכר מצוה" – מובן הרי ממילא, ששכר המצוה בעולמות העליונים הוא נעלה לאין ערוך מפעולת המצוה כאן למטה, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְדֵעַת לְנָבוֹן נָקֵל, וּמַשְׂכִּיל עַל דָּבָר יִמְצָא טוֹב:**

אגרת התשובה

שעה אחת בגיהנם כי אש א' משששים וכו'. אלא לפי שעוה"ז חסד יבנה וביסורין קלין בעוה"ז ניצול מדיני' קשים של עוה"ב כמשל הילוך והעתקת הצל בארץ טפח לפי הילוך גלגל השמש ברקיע אלפים מילין וכו'. ויתר על כן לאין קץ הוא בנמשל בבחי' השתלשלות העולמות מרום המעלות עד עוה"ז הגשמי. וכנודע ממ"ש בזוה"ק מענין עליות עולמות העליוני' באתערותא דלתתא בהקרבת עוף אחד בן יונה או תור ע"ג המזבח או קומץ מנחה. וכן הוא בכל המצות מעשיות כנודע מהאריז"ל. וז"ש רז"ל ע"פ והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה וכו' (וכמ"ש לעיל בענין אשר קדשנו במצותיו וכו' בחי' סוכ"ע וכו') וככה ממש הוא בענין שכר ועונש כמארז"ל שכר מצוה מצוה וכו' וכמ"ש במ"א. ודעת לנבון נקל ומשכיל על דבר ימצא טוב:

יום חמישי ז' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קב, א. פותחין... עד עמ' 204, והגוף שבנפש:

אגרת הקודש[1]

א. בהסכמתם לספר ה"תניא", מציינים הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע (נדפסה ב"מבוא" ל"תניא"), שכל סימני "אגרת הקודש" (כולל גם ה"קונטרס אחרון" הבא אחרי "אגרת הקודש" ואגרות הקודש שלאחריו). נכתבו בכתב־יד־קדשו ובלשונו הקדוש של רבנו הזקן. השם "**אגרת** הקודש" ניתן, מפני שרוב הסימנים שבחלק זה, הם **אגרות** שנשלחו על ידי רבנו הזקן (אל חסידים) "להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון", ובגלל זה מצאו הרבנים, בני הגאון המחבר, לנכון לצרף אגרות קודש אלו לספר ה"תניא".

בתחילת האגרת הראשונה, מדובר אודות המנהג שנתקן באותם הימים בין חסידים (מנהג שנהוג עד לימינו אנו), שבכל עיר או "מנין" של חסידים, מחלקים את הש"ס (וכפי שמובא בסוף "קונטרס אחרון" – שם

---

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סתם כמ"ד גלגל חוזר ומזל קבוע (פסחים צד, ב. וידוע השקו"ט בסוגיה זו. ואכ"מ). וראה אוצר הגאונים לפסחים שם". **7.** יומא לט, א. **8.** קדושים כ, ז. **9.** אבות פ"ד מ"ב. **1.** הרבי שליט"א מעיר, שלכאורה היה צריך להיות שם חלק זה "אגרות קודש", לשון רבים – "ואולי הוא אגב דהשם "אגרת התשובה"". וצ"ע.

דן רבנו הזקן שוב בענין **זה** – שבאם אין ב"מנין" אחד מספיק אנשים לכך, מצרפים אליהם אנשים מ"מנין" אחר), על מנת ללמוד אותו במשך השנה. ונהוג שאת הסיום והחלוקה מחדש לקראת השנה הבאה – עורכים בי"ט בכסלו או בכ"ד בטבת.

[הרבי שליט"א דיבר כבר פעמים רבות (בשעת סיום הש"ס), שכשם שבמלאכה הנעשית בשבת על ידי שני אנשים, הרי אם אין אותה מלאכה יכולה להיעשות על ידי אחד מהם, נקרא הדבר שכל אחד מהם עשה את **כל** המלאכה[2] – כך הדבר גם לגבי ענין זה, שכיוון שלימוד וסיום הש"ס נעשים על ידי כל אלה המשתתפים בחלוקה (ומן הנמנע שכל אחד ילמוד את כל הש"ס בשנה אחת), הרי זה כאילו כל אחד למד והשלים את כל הש"ס].

אגרת הקדש

א פותחין בברכה לברך ולהודות לה' כי טוב. שמועה טובה שמעה ותחי נפשי. אין טוב אלא תורה. תורת ה' תמימה. זו השלמת כל הש"ס כולו ברוב עיירות ומנינים מאנ"ש. הודאה על העבר ובקשה על העתיד. כה יתן וכה יוסיף ה' לאמץ לבם בגבורים מדי שנה בשנה בגבורה של תורה. ולהודיע לבני אדם גבורתה של תורה שבע"פ וכחה עוז. פי' שלמה המלך ע"ה חגרה בעוז מתניה כו'. מתנים הם דבר המעמיד

באגרת זו מסביר רבנו הזקן, שלימוד ההלכות שבתורה שבעל־פה, מוסיף עילוי (התעלות) בנפשו של יהודי גם בעבודתו הפנימית בהשגה ובהתבוננות בגדלות הוי', ובהתעוררות של אהבת ה' ויראת ה' שלו, וזה אוזר את הנשמה בגבורה ומייצב גם את ראשו ולבו של יהודי, שכלו ומדותיו.

אודות אגרת זו, סיפר הרבי הריי"צ נ"ע באחת משיחותיו (ב' בניסן תש"ח[3]):

בשנת תרמ"ח, בהתוועדות שמחת בית השואבה, אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שאת אגרת הקודש "פותחין בברכה" כתב רבנו הזקן בשלשה חלקים בשנים שונות. בפעם הראשונה – כשהוד כ"ק רבנו הזקן החליט ללכת למזריטש, אז נתן למחונכיו פתק־התעוררות "פותחין בברכה" עד "והן בחינת הזרועות והגוף שבנפש". בפעם השניה – כשהוד כ"ק רבנו הזקן שב ממזריטש, ורבו הוד כ"ק המגיד ממזריטש, בפקודת מורנו הבעל־שם־טוב ובברכת מורו הקדוש ח"י[4], גילה מי הוא – הוד כ"ק רבנו הזקן – מטרת ירידת נשמתו הקדושה והאחריות הגדולה וסכנות נפשות רוחניות הקשורות בכך – כתב הוד כ"ק רבנו הזקן את חלקה השני של אגרת הקודש מ"אך מי הוא הנותן" עד "עד מיצוי הנפש".

הוד כ"ק רבנו הזקן מספר לבנו, הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, ולנכדו, הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", את חוויותיו הפנימיות בשנים הראשונות מאז הודיע ומסר לו מורו הרב המגיד את השליחות של מורו רבנו הבעל־שם־טוב. האמונה הפשוטה, אומר הוד כ"ק רבנו הזקן, שהיתה לנו, תלמידי הרב המגיד, בכ"ק הרב המגיד, יחד עם ההתמסרות של מסירות נפש אליו, העניקה לי תוקף עוז, לבצע את כל ציווייו של רבנו המגיד בדיוק גמור ובמסירות נפש פנימית ועצמותית. כעבור כמה שנים, כשהאברכים, תלמידיי, התיישבו בעיירות ובישובים שונים, הרי לרגלי המעמסה שהטיל עלי כ"ק רבנו המגיד, וכדי לבצע, בעזרת השם יתברך, את הכוונה הפנימית של ירידת נשמתי לעולם זה – הוספתי באגרת "פותחין בברכה" את הקטע "ועתה הפעם כו' נא ונא. אך בשבתות כו' וכגון דא כו' ואין טוב אלא תורה וכו'".

פּוֹתְחִין בִּבְרָכָה, לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת לַה' כִּי טוֹב[5]. **שְׁמוּעָה טוֹבָה שָׁמְעָה וַתְּחִי נַפְשִׁי,** - שמעתי שמועה טובה שהחייתה את נפשי, **אֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה,** - כשאומרים "טוב" הכוונה היא לתורה, כמאמר המשנה במסכת אבות[6], ועל איזה טוב של תורה אנו מדברים כאן? – **"תּוֹרַת ה' תְּמִימָה"**[7] – שעל תורת ה' כפי שהיא "תמימה" הרי כתוב שהיא "משיבת נפש", היא מחיה ומרעננת את הנפש, **זוֹ הַשְׁלָמַת כָּל הַשַּׁ"ס**[8] **כֻּלּוֹ**[9] - סיום כל הש"ס כולו[10], **בְּרֹב עֲיָרוֹת וּמִנְיָנִים מֵאנ"ש,** - חסידים, **הוֹדָאָה עַל הֶעָבָר** – תודה על שעשו זאת בעבר, **וּבַקָּשָׁה עַל הֶעָתִיד,** - ובקשה לעשות זאת גם בעתיד, **כֹּה יִתֵּן** – ה', **וְכֹה יוֹסִיף ה' לְאַמֵּץ לִבָּם בַּגִּבּוֹרִים**[11], **מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה, בִּגְבוּרָה שֶׁל תּוֹרָה.** – כך יתן ויוסיף ה' (ותוספתו של השי"ת היא הרי הוספה יותר מאשר העיקר עצמו[12]), לחזק ולייצב את לבותיהם בין החזקים (שגם ביחס לחזקים יהיה זה חזק) בגבורה ובחוזק שהתורה מעניקה. **וּלְהוֹדִיעַ לִבְנֵי אָדָם גְּבוּרָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה**[13] **וְכֹחָהּ עֹז,** - גבורה של תורה, הכוונה לתורה שבעל־פה דוקא, שכך הדבר בשורש התורה (בספירות העליונות), שתורה שבכתב היא ב"חכמה", וספירת החכמה היא הרי בקו הימין (חסד), ואילו תורה שבעל־פה היא ב"בינה"[14], וספירת הבינה ("אני בינה לי גבורה"[15]) היא בקו השמאל (גבורה[16]). וכדי להודיע ענין הגבורה שמעניקה תורה שבעל־פה לנשמתו של יהודי – **פֵּרַשׁ** – פירט והסביר, **שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם**[17]:

---

2. שבת צג, א. ראה לקוטי שיחות ח"י ע' 267. **3.** ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 170. **4.** אחי' השילוני. **5.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בקשר ועל הבשו"ט שמודים ע"ז (פרש"י חיי שרה כד, נב. והוא מב"ר פנ"ח, וא"ו)". **6.** פ"ו מ"ג. **7.** תהלים יט, ח. **8.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מכאן דחלוקת הש"ס צ"ל גם המס' שאין בהם גמרא". **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הכוונה לשלול רובו ככולו (עיין ט"ז ואחרונים בשו"ע או"ח סתקפ"ב ס"ז), גם זרעים וטהרות (כנ"ל), גם תמיד ומדות (ואף שאינן אלא סיפור - ראה פיהמ"ש, הועתק בתיו"ט שם)". **10.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שאז "תמימה" גם במובן זה". **11.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אולי הכוונה בזה – שבנדו"ד ה"ז ת"ת דרבים, שעי"ז הלימוד דכאו"א (בהיותו חלק מהרבים) ותוצאותיו (לאמץ הלב) ביותר". **12.** ב"ר פס"א, ד. **13.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "דבה עסקינן – הש"ס". **14.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עפמש"כ אגה"ק סוסכ"ט". **15.** משלי ג, ב. **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "יותר נ"ל: תושב"כ ותושבע"פ – זו"ן רובו חסדים או גבורות". **17.** משלי לא, יז.

"חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ כו'" - "אשת חיל", כנסת ישראל ונשמות ישראל, חוגרת את מתניה ב"עוז" של תורה, ("עוז" היינו תורה[18], "אין עוז אלא תורה"[19]), שהתורה מחזקת מתניה של נשמה, כשם שגבור מחזק את עצמו על ידי שחוגר את עצמו בחגורה. מה הוא, איפוא, ענין ה"מתניים" ביחס לנשמה, שהתורה חוגרת ומחזקת אותם? - "מָתְנַיִם", הֵם דָּבָר הַמַּעֲמִיד כָּל הַגּוּף עִם הָרֹאשׁ הַנִּצָּב וְעוֹמֵד עֲלֵיהֶם, וְהֵם הַמּוֹלִיכִים וּמְכִיאִים אוֹתוֹ - את הגוף והראש, לְמָחוֹז חֶפְצוֹ. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּגַשְׁמִיּוּת הַגּוּף, - שה"מתניים" מעמידים ומייצבים את כל הגוף ומביאים אותו למקום שהוא רוצה להיות שם, כָּךְ הוּא - גם, בְּבְחִינַת רוּחָנִיּוּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, - שעל ה"מתניים" של הנשמה, עומד כל ה'גוף' של הנשמה יחד עם ה'ראש' של הנשמה, ודבר זה מביא את הנשמה לתכליתה הנבספת. מה הם, איפוא, ה"מתניים" של הנשמה? הרי זה - הָאֱמוּנָה הָאֲמִתִּית בַּה' אֶחָד - שהוא, אֵין־סוֹף - בלי קץ, בָּרוּךְ־הוּא, דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין - שהוא ממלא כל העולמות בחיות פנימית המצומצמת ומותאמת לכל נברא במיוחד, וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין, - והוא סובב ומקיף כל העולמות ומחיה אותם בחיות שהיא למעלה מעלה מהם, ואשר לכן אין חיות זו יכולה להתקבל בהם בפנימיות, אלא היא מקיפה עליהם, וְלֵית אֲתַר פָּנוּי מִנַּיהּ, - אין מקום (ומדריגה) שיהיה פנוי ממנו, שלא יהיה מצוי שם, לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ - אין סוף וקץ לבחינת ההתעלות שלו והיותו נעלה מהעולם, ומהיותו "מופשט" מהעולם, וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, - שאין סוף וקץ לכוח ירידתו מטה מטה ולהתלבשותו בעולם באופן שהעולם מסתיר על האלקות - הרי, שה"אין סופיות" שלו היא גם למעלה וגם למטה. וְכֵן לְד' סִטְרִין - וכך הדבר כלפי ארבעת הצדדים, מזרח, מערב, דרום וצפון, בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, - כל האמור הוא ביחס ל"מקום", בשש הקצוות של מקום: מעלה, מטה וארבע רוחות. וְכֵן - וכך הדבר גם בִּבְחִינַת שָׁנָה וְנֶפֶשׁ, כַּנּוֹדַע - שכן, הבריאה מתחלקת ל"עולם", "שנה" ו"נפש" (כפי שכתוב בספר יצירה[20]): עולם - מקום (מעלה, מטה וד' רוחות), שנה - זמן (עבר, הוה ועתיד) ונפש - חיות. הרי, כשם שהוא "אחד" ו"אין־סוף" ב"עולם" (במקום), כך הדבר גם ב"שנה" (בזמן) וב"נפש". הִנֵּה אֱמוּנָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם בְּחִינַת "מָתְנַיִם"[21], - המתנים של הנפש[22], דָּבָר הַמַּעֲמִיד וּמְקַיֵּם אֶת הָרֹאשׁ, - של הנפש, הוּא הַשֵּׂכֶל הַמִּתְבּוֹנֵן וּמַעֲמִיק דַּעַת בְּגָדְלַת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּבְחִינַת עוֹלָם־שָׁנָה־נֶפֶשׁ, - כפי שהוא אין־סופי במקום, זמן וחיות של כל הנבראים. אמונה זו מקיימת ומחזיקה את הראש, השכל, שכן היסוד עליו עומד ומתקיים השכל וההבנה בגדלות ה' הוא האמונה באחדות הוי'. וההתבוננות היא גם וּכְרֹב חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו עִמָּנוּ, לִהְיוֹת "עַם קְרוֹבוֹ", - עם שהוא קרוב אליו, וּלְדַבְקָה בּוֹ - יתברך, מַמָּשׁ, כַּנּוֹדַע - וכפי שידוע, מִמַּאֲמַר - חכמינו ז"ל[23]: "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא", - זאת מדוע? משום, שֶׁהוּא - העולם הבא, הוא רַק זִיו וְהֶאָרָה מִבְּחִינָה הַנִּקְרֵאת "שְׁכִינָה" - והוא נקרא "שכינה" מפני שהוא הַשּׁוֹכֵן כו', - בנבראים ומחיה אותם. ואם כן הרי זו בחינה ומדרגה שיש לה שייכות לנבראים, שכן הגילוי בגן עדן, שאליו מתכוונים כאן במשמעות "עולם הבא", הוא רק - הארה מבחינת "שכינה", וְנִבְרָא - והעולם הבא וגן העדן נבראו, בְּיו"ד אַחַת - באות אחת, יו"ד, מִשְּׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ - כמאמר חכמינו ז"ל[24] על הפסוק[25]: בי"ה ה' צור עולמים", כו', אֲבָל - ואילו, תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים מְקָרְבִין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם מַמָּשׁ, לְמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כִּבְיָכוֹל,

אגרת הקדש

כל הגוף עם הראש הנצב ועומד עליהם. והם המוליכים ומביאים אותו למחוז חפצו. וכמו שהוא בגשמיות הגוף כך הוא בבחי' רוחניות הנפש האלהית האמונה האמיתית בה' אחד א"ס ב"ה דאיהו ממכ"ע וסוכ"ע ולית אתר פנוי מיניה למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין בבחי' א"ס ממש. וכן בבחי' שנה ונפש כנודע. הנה אמונה זו נק' בשם בחי' מתנים דבר המעמיד ומקיים את הראש הוא השכל המתבונן ומעמיק דעת בגדולת א"ס ב"ה בבחי' עולם שנה נפש. וברוב חסדו ונפלאותיו עמנו להיות עם קרובו ולדבקה בו ממש כנודע ממאמר יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי עוה"ב שהוא רק זיו והארה מבחי' הנק' שכינה השוכן כו' ונברא ביו"ד א' משמו ית' כו' אבל תשובה ומעשים טובים מקרבין ישראל לאביהם שבשמים

---

18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א (ואוה"ת) ס"פ יתרו". **19.** ספרי האזינו לב, ב. ובכ"מ. **20.** פ"ג מ"ג. ובכ"מ. **21.** על השאלה, כיצד מתאים "מתנים" ל' רבים למה שאמונה היא אחת, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: 1) "גם מים חיים וכו' וכו' - ל' רבים. 2) עיי"ש [באוה"ת] עה"פ והי' צדק איזור מתניו דחלק הגוף למטה מהלב זהו "מתנים" **ואולי** י"ל דנק' ל' רבים מפני ש"נמשך" **בשני ירכים, וכן ממש ואולי** עוד יותר באמונה דהיא אחת אבל גם שתים אנכי ולא יהי' לך. ויל"פ עפ"ז הטעם למה גם בזה אחת דיבר אלקי' **שתים** זו שמעתי. ולהעיר ג"כ מתניא רפ"כ - לביאור הנ"ל וק"ל". **22.** על השאלה, מדוע אין רבנו הזקן מבאר בנמשל (אמונה) הענין מה שהמתנים מוליכים את הגוף למחוז חפצו, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר כוונת אגה"ק זו - אף שמחזק לימוד הש"ס וכו' - בנוגע לתפלה ועניני'. וגם פי' הכתוב חגרה בעוז **בא לבאר זה** כו' (ולא כ"כ - לבאר הכתוב מצ"ע). ולכן מבאר בנוגע לזרועות - דו"ר - שזהו ענין התפלה, בקיצור עכ"פ ע"ד **ראש** - התבוננות, אבל הגוף (מצות - כמובן בספ"מ) אין ענין ביאורו כאן. וכמובן ג"כ מהמשך בנוגע "עת וזמן - שעת **תפלת** כו'" - שמשמיט "הגוף". עפ"ז יל"פ ג"כ הנמשל דענין דמוליכים ומביאים אותו למחוז חפצו, שהרי התפלה ענינה הליכה בסולם המוצב כו'". **23.** אבות פ"ד מי"ז. **24.** מנחות כט, ב. **25.** ישעי' כו, ד.

- למהותו ועצמותו של הקב"ה עצמו, שהוא **בְּחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26]: **"הוֹדוֹ** – בלבד, הוא **עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם,** - החיות של ארץ ושל שמים היא הוד וזיו בלבד ממנו יתברך, **וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ כּוֹ"**, - ולעמו ישראל ההמשכה היא מ"קרן", מעצמותו. "קרן"[27] הוא הרי עצם הדבר, ו"ירם קרן לעמו" היינו, שלבני ישראל (עמו) ההמשכה היא עצמית מ"אין־סוף", **"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ כּוֹ"**. – כלומר, שבמצוות העלה אותנו להתעלותו הוא, לקדושה זו שהוא קדוש ומובדל מהעולם, בחינת "סובב כל עלמין", כנזכר לעיל בפרק האחרון של "אגרת התשובה", ולפני כן בחלק הראשון, וכשאדם מתבונן בחסדו הגדול של הקב"ה אתנו, להיות עם קרובו ודבוקים בו יתברך ממש, צריך הרי הדבר לגלות ולעורר – **וְ"כַמַּיִם הַפָּנִים כּוֹ"**[28], **לְהוֹלִיד מִתְּבוּנָה זוֹ** – שהוא מבין גדלותו של הקב"ה וחסדו הגדול אתנו, **דְּחִילוּ וְרַחִימוּ** – יראה ואהבה, **שִׂכְלִיִּים** – הנולדות באמצעות השכל, **אוֹ טִבְעִיִּים,** - האהבה והיראה שישנן בטבע בכל נשמה של יהודי, והשכל והתבוננות מגלים אותן בלבד[29], **לְהִיוֹת** – אצלו, **בְּחִינַת "צָעֲק לִבָּם אֶל ה'"**, - לבם צעק והתגעגע להקב"ה לדבקה בו. זוהי אהבה באופן של "צעקה", געגועים ודביקות. **אוֹ** – שהתבוננות תעורר בו **בְּחִינַת** - אהבה של **רִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עַזָּה, בְּבְחִינַת "רָצוֹא"**, - צמאון וכליון להקב"ה, **וְאַחַר־כָּךְ** – אחרי שהתעורר ב"רצוא", שהוא רוצה להיכלות ולהיכלל בהקב"ה, עליו להיות לאחר מכן **בְּבְחִינַת "שׁוּב"**, - לשוב אל מקומו, נשמה בגוף תוך ביטול אל הקב"ה, **לִהְיוֹת** – כך שיהיה, **פַּחַד ה' בְּלִבּוֹ וְלֵבוּשׁ מִגְדֻּלָּתוֹ כּוֹ'**, - שהיראה תהיה בבחינתה הנעלית, להתבייש בפני גדלותו של הקב"ה, בושה המונעת אותו מלעשות דבר שהוא רע בעיני הקב"ה, **וְהוּא** – הבחינה של יראה, פחד ובושה, היא **בְּחִינַת "שְׁמֹאל דּוֹחֶה"**, - בחינת שמאל וגבורה שלמעלה, הדוחה שלא לעמוד בקירוב של אהבה (הבאה מ"ימינו תחבקני"[30]) אלא בפחד ובושה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמַתַּן־תּוֹרָה**[31]: **"וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק** – ההתגלות של מתן תורה פעלה בבני ישראל יראה וביטול המתבטאים בנסיגה לאחור, שירא לגשת אל הקודש, **כּוֹ"**, **וְהֵן** – האהבה והיראה, הן **בְּחִינוֹת הַזְּרוֹעוֹת וְהַגּוּף שֶׁבַּנֶּפֶשׁ:** אהבה – חסד, היא "דרועא ימינא" (זרוע ימין), ויראה – גבורה, היא "דרועא שמאלא" (זרוע שמאל)[32].

אגרת הקדש

ממש למהותו ועצמותו כביכול בחי' א"ס ממש וכמ"ש הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו כו' אקב"ו כו' וכמים הפנים כו' להוליד מתבונה זו דו"ר שכליים או טבעיים להיות בחי' צעק לבם אל ה' או בחי' רשפי אש ושלהבת עזה בבחי' רצוא ואח"כ בבחי' שוב להיות פחד ה' בלבו וליבוש מגדולתו כו' והוא בחי' שמאל דוחה כמ"ש במ"ת וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק כו' והן בחי' הזרועות והגוף שבנפש:

יום שישי ח' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 204, אך מי הוא... עד עמ' 204, מיצוי הנפש כו':

אַךְ מִי הוּא הַנּוֹתֵן כֹּחַ וְעֹז לִבְחִינַת "מָתְנַיִם", - לאמונה הנקראת "מתניים" כנזכר לעיל בתחילת האגרת, **לְהַעֲמִיד וּלְקַיֵּם הָרֹאשׁ וְהַזְּרוֹעוֹת** – מי נותן את הכוח לאמונה זו להעמיד ולהחזיק את השכל המתבונן בגדלות ה', ה"ראש" שבנפש, ואת אהבת ה' ויראת ה', ה"זרועות" שבנפש? גם כשיש לאמונה ה"מזון" שלה, כמו שכתוב[33]: "ורעה אמונה", וממילא היא בגילוי – מה נותן כוח ועוז לאמונה זו להעמיד וכו' את ה"ראש" וה"זרועות" בבחינה שלמעלה מאמונה? **הוּא** – הרי זה, **עֶסֶק וְלִמּוּד הֲלָכוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה,** - תורה היא הלחם והמזון לאמונה של הנשמה, כפי שכתוב[34]: "לכו לחמו בלחמי", שהכוונה היא לתורה, ובמיוחד ללימוד תורה שבעל־פה, **שֶׁהִיא** – תורה שבעל־פה, היא **בְּחִינַת גִּלּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן,** - הרצון העליון הוא באופן של "גילוי", כשהוא מתגלה בבהירות על כל פרטיו – זהו דוקא בתורה שבעל־פה. שכן, מן התורה שבכתב לא יודעים בבהירות ובדיוק מהו הרצון העליון במצוה מסויימת. כגון במצות תפילין: מן התורה שבכתב, בה כתוב רק "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך"[35], לא יודעים עדיין מה לקשר, כיצד הן הטוטפות והיכן הוא "בין עיניך"; רק בתורה שבעל־פה מתבהר בצורה ברורה מה הוא רצונו של הקב"ה במצות תפילין על כל פרטיו. וכך הדבר בשאר המצוות, שהתורה שבעל־פה היא הגילוי של הרצון העליון (כפי שהדבר

אגרת הקדש

אך מי הוא הנותן כח ועוז לבחי' מתנים להעמיד ולקיים הראש והזרועות הוא עסק ולימוד הלכות בתורה שבע"פ שהיא בחי' גילוי רצון העליון דאורייתא

---

26. תהלים קמה, יג. **27.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד הל' קרן וחומש". **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת ח"א פמ"ט". **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת ח"א פמ"ד". **30.** שה"ש ח, ג. **31.** יתרו כ, טו. **32.** תקו"ז בהקדמה (פתח אליהו). **33.** תהלים לז, ג. **34.** משלי ט, ה. **35.** ואתחנן ו, ח.

מתבאר בפרוטרוט להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט). למרות שעל התורה בכלל הרי אומרים[36] "אורייתא מחכמה נפקת", שתורה היא בחינת חכמה שלמעלה, כיצד, איפוא אומרים כאן, שהוא רצון העליון שלמעלה מ"חכמה"? – על כך אומר רבנו הזקן: **דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה הִיא דְּנָפְקַת,** - יציאתה והתגלותה של התורה היא מבחינת "חכמה" שלמעלה, **אֲבָל מְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ** – של התורה, **הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת חָכְמָה, וְהוּא הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "רְצוֹן הָעֶלְיוֹן" בְּרוּךְ־הוּא,** - רצון הוא למעלה מחכמה והוא מקיף (סובב) ונותן כוח בחכמה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[37]: - כלפי הפעולה שהתורה פועלת בנשמה: **"כַּצֹּנָה רָצוֹן תַּעֲטֶרְנוּ"**[38], - פעולתה של התורה על הנשמה הלומדת תורה היא עטרה ומחסה, **כַּעֲטָרָה שֶׁהִיא עַל הַמֹּחִין שֶׁבְּרֹאשׁ,** - לכן יש בכוחה להעניק חוזק ועוז ל"מתניים" המעמידים את המוחין שבראש – השכל המתבונן, וכן ה"זרועות", האהבה והיראה שהשכל מוליד או מגלה. כל זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל־פה. שכן, בהן מתבטא בגילוי הרצון העליון, בחינת ה"בתר" שלמעלה מבחינת "חכמה", **וְכַנּוֹדַע** – וכמו שידוע, **מִמַּה שֶּׁפֵּרְשׁוּ עַל פָּסוּק**[39]: **"אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ";** - כפי שמסביר רבנו הזקן להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט, ש"אשת חיל" היינו תורה שבעל־פה, "מלכות פה תורה שבעל־פה קרינן לה"[40], וההלכות המרובות שבתורה שבעל־פה שהן בלי מספר, כמו שכתוב[41]: "ועלמות אין מספר" שהם ההלכות[42] – הן "עטרה" וכתר ל"בעלה", בחינת חכמה ומוחין. **וְ"כָל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם כו'"**[43]. – מובטח לו שהוא בן עולם הבא", שכן, מה נותן את הכוח לקלוט את ההתגלות האלקית של עולם הבא? – הרי זה דוקא ההלכות של תורה שבעל־פה, שמהן נוצר לבוש לנשמה, שתוכל לקלוט את ההתגלות האלקית, כפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט להלן בסימן כ"ט. **וְזֶהוּ** – מה שכתוב: **"חָנָךְ לְנַעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ" - "אֵין עֹז אֶלָּא תּוֹרָה"**[44], - התורה נקראת "עוז", חוזק, **שֶׁהִיא** – מפני שהיא, **נוֹתֶנֶת כֹּחַ וְעֹז לִבְחִינַת מָתְנַיִם** – של הנשמה, **הַחֲגוּרִים וּמְלֻבָּשִׁים בָּהּ,** - בתורה שבעל־פה, **לְחַזֵּק וּלְאַמֵּץ זְרוֹעוֹתֶיהָ,** - של הנשמה, ש־הֵן דְּחִילוּ וּרְחִימוּ – יראה ואהבה, **שֶׁכְּלִיּוֹת** – שהשכל מוליד אותן, **אוֹ טִבְעִיּוֹת,** - יראה ואהבה שהן בטבע בנשמה, והשכל רק מגלה אותן, **כָּל חַד לְפוּם שֵׁעוּרָא דִּילֵהּ** – כל אחד בהתאם ל"שיעורו" הוא, אם הוא שייך ליראה ואהבה "שכליים", או שהוא שייך ליראה ואהבה "טבעיים" בלבד, כל זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל־פה. לכן אומר הפסוק "חגרה בעוז מתני", כמו שהגבור על ידי שהוא חוגר את מתניו – הוא מתחזק על ידי זה, כך מתחזקת הנשמה על ידי ה"חגירה" וה"אור מקיף" הנמשך עליה מהרצון העליון שבגילוי בהלכות של תורה שבעל־פה. (**וְעַל הַעֲמָדַת וְקִיּוּם בְּחִינַת הָרֹאשׁ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, הוּא הַשֵּׂכֶל הַמִּתְבּוֹנֵן כו'**, - כמוסבר לעיל, **אָמַר** - על כך שלמה המלך: **"טַעֲמָה כִּי טוֹב סַחֲרָהּ כו'"**, - היא "טעמה" שה"מסחר" שלה טוב, **וּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר):** - שכן, כאן מתכוון רבנו הזקן בעיקר להסביר ענינה של עבודת התפלה, אהבת ה' ויראת ה', כפי שהוא מציין להלן, שהזמן לחיזוק וייצוב ה"מתניים" (אהבת ה' ויראת ה') הוא זמן התפלה, לכן הוא מזכיר כאן בקיצור בלבד את ענין ה"ראש", השכל המתבונן, שגם הוא מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל־פה. **אַךְ עֵת וּזְמַן הַחִזּוּק וְאִמּוּץ הַזְּרוֹעוֹת וְהָרֹאשׁ,** - האהבה והיראה, והשכל המתבונן, **הִיא שְׁעַת תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, שֶׁהִיא שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן לְמַעְלָה.** – אז מאיר ומתגלה הרצון העליון; וכיוון שהרצון הוא הרי מחזק את ה"זרועות", אהבת ה' ויראת ה', ואת ה"ראש", השכל המתבונן, לכן השעה בה מאיר הרצון העליון, הוא הזמן לחיזוק ה"זרועות" וה"ראש", שבשעת התפלה מתבונן יהודי בגדלות ה', ויוצר או מגלה בתוכו יראת ה' ואהבת ה'. **וְלָזֹאת,** - ולכן, אומר רבנו הזקן, **אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ מִמְּבַקְּשֵׁי ה',** ש־יָבִינוּ **וְיַשְׂכִּילוּ יַחְדָּו, וְלִהְיוֹת** – ושיהיה, **לְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֵיהֶם כָּל מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי אֲלֵיהֶם אֲשֶׁתְּקַד**[45] **בִּכְלָל, וּבִפְרָט** – מה שכתבתי, **מֵעֵנְין כַּוָּנַת הַתְּפִלָּה מֵעֲמָקָא דְּלִבָּא,** - מעומק הלב, **יוֹם יוֹם יִדְרְשׁוּן ה'** – להיות קרוב אל הקב"ה ולדבקה בו, **בְּכָל לִבָּם וּבְכָל נַפְשָׁם,**

אגרת הקדש

מחכמה היא דנפקת אבל מקורה ושרשה הוא למעלה מעלה מבחי' חכמה והוא הנקרא בשם רצון העליון ב"ה וכמ"ש כצנה רצון תעטרנו כעטרה שהיא על המוחין שבראש וכנודע ממ"ש ע"פ אשת חיל עטרת בעלה. וכל השונה הלכות בכל יום כו'. וזהו חגרה בעוז מתניה אין עוז אלא תורה שהיא נותנת כח ועוז לבחי' מתנים החגורים ומלובשים בה לחזק ולאמץ זרועותיה הן דו"ר שכליים או טבעיים כל חד לפום שיעורא דיליה. (ועל העמדת וקיום בחינת הראש שבנפש הוא השכל המתבונן כו' אמר טעמה כי טוב סחרה כו' ומבואר במ"א): אך עת וזמן החיזוק ואימוץ הזרועות והראש היא שעת תפלת השחר שהיא שעת רחמים ועת רצון העליון למעלה. ולזאת אותה אבקש ממבקשי ה' יבינו וישכילו יחדיו ולהיות לזכרון בין עיניהם כל מה שכתבתי אליהם אשתקד בכלל. ובפרט מענין כוונת התפלה מעומקא דלבא

---

36. זח"ב קכא, א. ועוד. **37.** תהלים ה, יג. **38.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דצינה בכ"מ - מגן המגין על הגוף מג' צדדים ובכ"ז מסיים תעטרנו (ולא תסובבנו - ראה פרש"י כאן) - היינו שגם ענין דעטרה כאן". **39.** משלי יב, ד. **40.** הקדמת התקו"ז. **41.** שה"ש ו, ה. **42.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדאיתא בשהש"ר (שם)". **43.** סוף נדה, וש"נ. **44.** ספרי האזינו שם. ובכ"מ. **45.** באגה"ק ד"ה הוכח תוכיח – שבסוף הקו"א.

וְנַפְשָׁם תִּשְׁתַּפֵּךְ כַּמַּיִם נֹכַח פְּנֵי ה', - תפלה הרי נקראת שפיכת הנפש[46], **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה בְּ'סִפְרֵי'** – על הפסוק[47] "ובכל נפשך", שעל התפלה להיות "**עַד מְצוּי הַנֶּפֶשׁ כּוּ'**": - שהנפש מתפרצת ומתבטאת בהשתפכות של אהבת ה'. המלה "מיצוי" מתפרשת לעתים, כמו למשל חבית כשהיא מלאה ואין בה מקום יותר לקלוט את היין או שאר משקין, מתפרץ – דרך הסדקים – החוצה קצת מהמשקה, שלמרות שמדובר במשהו מהמשקה, הרי זה נוצר ממה שה'עצם' דוחק זאת החוצה מפאת גדישותו. כך גם מובן שבשעה שעצם הנפש משתפך באהבה, הרי בהתגלות, בחיצוניות, יוצא מכך משהו בלבד, המתפרץ עד שהוא נראה בחיצוניות.

אגרת הקדש

יום יום ידרשון ה' בכל לבם ובכל נפשם ונפשם תשתפך כמים נוכח פני ה' וכמארז"ל בספרי עד מיצוי הנפש כו':

יום שבת קודש ט' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קג, ועתה הפעם... עד עמ' קג, אלא תורה וכו':

וְעַתָּה הַפַּעַם, הִנְנִי יוֹסִיף שֵׁנִית יָדִי בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר, וּבַקְּשָׁה כְּפוּלָה שְׁטוּחָה וּפְרוּשָׁה לִפְנֵי כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמִים הַקְּרוֹבִים וְהָרְחוֹקִים, לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם, שֶׁכָּל יְמֵי הַחֹל לֹא יֵרְדוּ לִפְנֵי הַתֵּבָה הַבַּעֲלֵי עֲסָקִים שֶׁאֵין לָהֶם פְּנַאי כָּל כָּךְ, רַק אוֹתָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פְּנַאי, – ירדו לפני התיבה, **אוֹ הַמְּלַמְּדִים, אוֹ הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם, שֶׁיְּכוֹלִים לְהַאֲרִיךְ בִּתְפִלַּת הַשַּׁחַר עֶרֶךְ שָׁעָה וּמֶחֱצָה לְפָחוֹת[48] כָּל יְמוֹת הַחֹל[49], מֵהֶם יִהְיֶה הַיּוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, עַל־פִּי הַגּוֹרָל,** – שיעלו בגורל מי יתפלל לפני העמוד, **אוֹ עַל־פִּי רְצוּי הָרֹב.** – של המתפללים, ייקבע מי יהיה הבעל־תפלה. **וְהוּא** – הבעל־תפלה, **יֶאֱסֹף אֵלָיו בְּסָבִיב לוֹ כָּל הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם, אוֹ מְלַמְּדִים שֶׁיּוּכְלוּ לְהַאֲרִיךְ** – בתפלה, **כְּמוֹהוּ,** – שיעמדו סביבו, כדי שלא יבלבל אותו מי שממהר, **בְּכָל יְשֶׁנָּה** – שלא ישנו את הדברים, אלא **כך** ייעשה, **נָא וְנָא:**

אַךְ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, שֶׁגַּם כָּל בַּעֲלֵי עֲסָקִים יֵשׁ לָהֶם פְּנַאי, וּשְׁעַת הַכֹּשֶׁר – היא אז, **לְהַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתָם בְּכַוָּנַת לִבָּם וְנַפְשָׁם לַה', וְאַדְרַבָּה עֲלֵיהֶם** – על בעלי העסקים, **מֻטָּל בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז,** – להאריך בכוונת תפלת שבת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ' 'אֹרַח חַיִּים'[50],** – שעל בעלי העסקים העסוקים כל השבוע, להקדיש בשבתות זמן רב יותר לתורה ולתפלה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה[51]: "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד כּוּ' וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ"** דַּיְקָא – שכל השבת צריך להיות לה' אלקיך, לענינים של ה' אלקיך, שלא כמו ביום־טוב שנאמר בו גם "לכם", שצריך להיות גם "לכם", ואילו בשבת צריך להיות **כֻּלּוֹ לַה',** – למסור הכל לענינים של ה' אלקיך. מכיוון שכל זה הוא מפני שזה בא אחרי "ששת ימים תעבוד", אחרי שבששת ימי החול עובדים בענינים גשמיים, הרי בבעלי עסקים וכדומה, שבכל ימי השבוע הם עסוקים ב"תעבוד", בעבודה בענינים גשמיים, בודאי שצריך להיות אצלם שכל השבת תהיה לה'. **וְלָזֹאת** - ולכן, **גַּם הֵם** – בעלי העסקים, **יֵרְדוּ לִפְנֵי הַתֵּבָה בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, עַל־פִּי הַגּוֹרָל** – מי יהיה הבעל־תפלה, **אוֹ בְּרִצוּי הָרֹב, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי אֶשְׁתָּקַד:**

אגרת הקדש

ועתה הפעם הנני יוסיף שנית ידי בתוספת ביאור ובקשה כפולה שטוחה ופרושה לפני כל אנשי שלומים הקרובים והרחוקים לקיים עליהם שכל ימי החול לא ירדו לפני התיבה הבעלי עסקים שאין להם פנאי כ"כ. רק אותם שיש להם פנאי או המלמדים או הסמוכים על שולחן אביהם שיכולים להאריך בתפלת השחר ערך שעה ומחצה לפחות כל ימות החול מהם יהיה היורד לפני התיבה ע"פ הגורל או ע"פ ריצוי הרוב. והוא יאסוף אליו בסביב לו כל הסמוכים על שולחן אביהם או מלמדים שיוכלו להאריך כמוהו בבל ישונה נא ונא:

אך בשבתות וימים טובים שגם כל בעלי עסקים יש להם פנאי ושעת הכושר להאריך בתפלתם בכוונת לבם ונפשם לה'. ואדרבה עליהם מוטל ביתר שאת ויתר עז כמו שכתוב בשולחן ערוך אורח חיים וכמו שכתוב בתורת משה ששת ימים תעבוד כו' ויום השביעי שבת לה' אלהיך דייקא כולו לה'. ולזאת גם הם ירדו לפני התיבה בשבת ויום טוב על פי הגורל או בריצוי הרוב כמ"ש אשתקד:

---

46. שמואל א' א, טו. **47.** ואתחנן ו, ה. **48.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מזח"א סב, ב ובמפרשיו שם. ואגה"ק בס' מאה שערים ב, ב ובהנסמן שם. וראה מאה שערים ט, ב". **49.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ (ברכות לב, ב) דאפילו חסידים הראשונים היו מאריכים בתפלה עצמה שעה אחת — שם הכוונה לתפלת העמידה". **50.** סר"צ ס"ב בהגהה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה תו"א ד"ה מי יתנך". **51.** יתרו כ, ט.

אגרת הקדש

וכגון דא צריך לאודועי שבדעתי אי"ה לשלוח לכל המנינים מרגלים בסתר לידע ולהודיע כל מי שאפשר לו וכל מי שיש לו פנאי להאריך ולעיין בתפלה ומתעצל יהי' נידון בריחוק מקום להיות נדחה בשתי ידים בבואו לפה לשמוע דא"ח ומכלל לאו אתה שומע הן ולשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב ואין טוב אלא תורה וכו':

1 **וכגון** דָּא צָרִיךְ
2 **לְאוֹדוֹעַ,** – ובכגון זה
3 יש להודיע, **שֶׁבְּדַעְתִּי,**
4 **אִם** יִרְצֶה ה', **לִשְׁלֹחַ**
5 **לְכָל הַמִּנְיָנִים מְרַגְּלִים**
6 **בַּסֵּתֶר, לֵידַע וּלְהוֹדִיעַ,**
7 – אודות, **כָּל מִי**
8 **שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ וְכָל מִי**
9 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּנַאי לְהַאֲרִיךְ**
10 **וּלְעַיֵּן בַּתְּפִלָּה** –
11 להתפלל באריכות ומתוך
12 כוונה, **וּמִתְעַצֵּל** - יִהְיֶה נִדּוֹן בְּרִחוּק מָקוֹם, לִהְיוֹת נִדְחֶה
13 **בִּשְׁתֵּי יָדַיִם בְּבוֹאוֹ**
14 **לְפֹה** – אל רבנו הזקן,
15 **לִשְׁמֹעַ "דִּבְרֵי אֱלֹהִים**
16 **חַיִּים",** – דברי חסידות,
17 **וּמִכְּלַל לָאו - אַתָּה**
18 **שׁוֹמֵעַ הֵן.** – מה"לאו"
19 אתה שומע "הן", שמי
20 שיאריך בעבודת התפלה
21 יקרבוהו וכו', **וְלַשּׁוֹמְעִים**
22 **יְנֻעַם, וְתָבֹא עֲלֵיהֶם**
23 **בִּרְכַּת טוֹב, וְ"אֵין טוֹב**
24 **אֶלָּא תּוֹרָה" וְכוּ':**

המשך ביאור למס' תמורה ליום שישי עמ' א

1 שני **טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם** – חייבים להעלותו ולאוכלו בירושלים, ואם
2 כן יש להשוותם, **מַה בְּכוֹר** – כשם שבכור **אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי**
3 **הַבַּיִת** – בעוד הבית קיים, שהרי צריך לתת מדמו ולהקטיר אימוריו
4 על המזבח, **אַף מַעֲשֵׂר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.** ונלמד מכך
5 שכשאין בית אינו נאכל אפילו בירושלים. דוחה הברייתא את
6 הלימוד מבכור: **לֹא** – אל תלמד כך, שהרי **אִם אָמַרְתָּ בַּבְּכוֹר** שאינו
7 נאכל אלא בפני הבית, סבת הדבר היא **שֶׁכֵּן טָעוּן מַתַּן דָּמִים**
8 **וְאֵימוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ,** וכי **תֹּאמַר בַּמַּעֲשֵׂר** שלא יאכל אלא בפני
9 הבית, **דִּלֹּא** – שאינו זקוק למזבח כלל, ולכן שמא נאכל אף בזמן
10 הזה שאין בית.
11 חוזרת הברייתא ומנסה ללמוד דין מעשר שני בזמן הזה מביכורים:
12 **אָמַרְתָּ, בִּיכּוּרִים טְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם** – חייבים להביאם לירושלים
13 ולאוכלם שם, **וּמַעֲשֵׂר טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם,** ואם כן יש להשוותם, **מַה**
14 **בִּיכּוּרִים** – כשם שביכורים **אֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף מַעֲשֵׂר**
15 **אֵין נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.** ולמדנו שכשאין בית אינו נאכל אפילו
16 בירושלים. דוחה הברייתא את הלימוד מביכורים: **מַה לְּבִיכּוּרִים** –
17 בביכורים הטעם שאינם נאכלים אלא בפני הבית, **שֶׁכֵּן טְעוּנִין**
18 **הֲנָחָה** לפני המזבח, וכי **תֹּאמַר בַּמַּעֲשֵׂר** שלא יאכל אלא בפני הבית,
19 **דִּלֹּא** – שאינו טעון הנחה לפני המזבח, ולכן שמא נאכל אף בזמן
20 הזה שאין בית. מביאה הברייתא לימוד לפשוט את הספק, **תַּלְמוּד**
21 **לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב הנאמר בענין מעשר שני (דברים יד כג),
22 'וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשַׂר
23 דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ', הִקִּישׁ מַעֲשֵׂר לִבְכוֹר
24 ללמוד זה מזה, **מַה בְּכוֹר** – כשם שבכור **אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי**
25 **הַבַּיִת, אַף מַעֲשֵׂר אֵין נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת,** ועל היקש אין משיבים.
26 שואלת הגמרא: מדוע הוצרך רבי ישמעאל לדרוש את הדין
27 מהכתוב, **וְלִיהַדֵּר דִּינָא** – כאשר דחתה הברייתא שלא ניתן ללמוד
28 מביכורים משום שטעונים הנחה לפני המזבח, היה לו להחזיר את
29 הלימוד ולומר שבכור שאינו טעון הנחה יוכיח, שאף הוא אינו
30 נאכל אלא בפני הבית, ואף שדחתה הברייתא את הלימוד מבכור
31 משום שטעון מתן דמים ואימורים על המזבח, יש להחזיר הלימוד
32 ממנו ולומר שביכורים שאינם טעונים מתן דמים ואימורים על
33 המזבח יוכיחו שאף הם אינם נאכלים אלא בפני הבית, **וְאִם כֵּן**
34 **לֵיתֵי** – יבוא מעשר שני **וּילָמֵד בְּמָה הַצַּד** – בלימוד בנין אב מבכור
35 וביכורים יחד, שהצד השוה שבשניהם, שצריך להביאם
36 לירושלים, ואינם נאכלים אלא בפני הבית, אף מעשר שצריך
37 להביאו לירושלים, נאמר שלא יאכל אלא בפני הבית. משיבה
38 הגמרא: **אָמַר רַב אַשִּׁי,** מה שלא למד רבי ישמעאל מעשר מבכור
39 וביכורים יחד, **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר** – משום שעל שניהם יחד
40 אפשר לומר פירכא, **מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** – הסבה שבכור
41 וביכורים אינם נאכלים אלא בפני הבית, היא **שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד מִזְבֵּחַ**
42 – בשניהם יש דבר הטעון מזבח, וזה דבר ששוה בשניהם, בכור
43 דמו ואימוריו ניתנים על המזבח, וביכורים צריך להניחם לפני
44 המזבח, מה שאין כן מעשר שאין בו שום ענין ששייך למזבח, ולכך
45 יכול הייתי לומר שנאכל בירושלים אף בזמן הזה שאין בית.
46 מקשה הגמרא: **וּמַאי קָסָבַר** רבי ישמעאל שהיה פשוט לו שבכור
47 אינו נאכל אלא בפני הבית, ואילו במעשר הסתפק, **אִי קָסָבַר**
48 **קְדוּשָׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לִשְׁעָתָהּ וְקִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא** – אם סבר
49 שירושלים נתקדשה לא רק לזמן שהיתה בבנינה אלא אף לאחר
50 חורבנה, **לֹא שְׁנָא בְּכוֹר וְלֹא שְׁנָא מַעֲשֵׂר בְּנֵי הֲבָאָה נִינְהוּ** – אם כן
51 בין בכור ובין מעשר ראויים להביאם לירושלים ולאוכלם שם,
52 ומדוע היה פשוט לו בבכור שאינו נאכל, ומדוע הסתפק במעשר
53 אם נאכל. **וְאִי קָסָבַר קְדוּשָׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לִשְׁעָתָהּ וְלֹא קִידְּשָׁה**
54 **לֶעָתִיד לָבֹא,** והסתפק במעשר שמא מכיון שאינו צריך למזבח
55 יכולים לאוכלו אף בזמן הזה בירושלים, כי שמא ירושלים גם
56 לאחר חורבנה נכללת בכתוב (דברים יד כג) 'לִפְנֵי ה'' האמור באכילת
57 מעשר, **אֲפִילּוּ בְּכוֹר נַמִּי תִּיבָּעֵי לָךְ** – אם כן אף בבכור שצריך מזבח
58 יש להסתפק באופן דומה, כגון שנזרק דמו והוקטרו אימוריו בעוד
59 הבית קיים, ולאחר שנחרב בא לאוכלו, ויש להסתפק האם
60 ירושלים בזמן הזה נכללת בכתוב 'לִפְנֵי ה'' האמור גם לגבי בכור,
61 ואיך לומד רבי ישמעאל מעשר שני מבכור שאינו נאכל בזמן הזה.
62 מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם קָסָבַר קְדוּשָׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לִשְׁעָתָהּ וְלֹא**
63 **קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – וכאן, בברייתא,
64 שהסתפק רבי ישמעאל רק במעשר ולא בבכור, מדובר **בְּגוֹן שֶׁנִּזְרַק**
65 **דָּמוֹ שֶׁל בְּכוֹר בְּפְנֵי הַבַּיִת, וְחָרַב הַבַּיִת וַעֲדַיִין בְּשָׂרוֹ קַיָּם,** ואף
66 שהבשר אינו זקוק למזבח היה פשוט לרבי ישמעאל שאינו נאכל,
67 והטעם הוא, **כֵּיוָן דְּאִי אִיתֵיהּ לְדָם לֹא בַּר זְרִיקָה הוּא** – כיון שאם
68 היה הדם קיים עתה, לא היה ראוי להזרק, **אָתֵי בָּשָׂר וְלִיף מִדָּם** –
69 בא בשר ונלמד מדם בהיקש, שרק בשעה שראוי הדם להזרק
70 הבשר נאכל ולא אחר שנחרב הבית, שנאמר (במדבר יח יז–יח) 'אֶת
71 דַּם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֵלְבָּם תַּקְטִיר וגו' וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ',

יום ראשון

יום רביעי — ג מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: פרק יא. ואמנם . . . ק לאין קץ.

משיחת אאמו"ר: יעמאָלט ווען משיח וועט קומען בב"א וועט מען ערשט ביינקען נאָך די גלות טעג. יעמאָלט וועט ערשט פארדריסען פאר וואָס מ'האט ניט געטאָן אין עבודה. מען וועט ערשט דערהערען דעם גרויסען ווייטאָג פון העדר העבודה. איצטער אין די ימי הגלות, איז די ימי העבודה צו מכין זיין זיך צו ביאת המשיח בב"א.

מִשִּׁיחַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ]: אָז, כַּאֲשֶׁר מָשִׁיחַ יָבֹא בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן, יִתְגַּעְגְּעוּ לִימֵי הַגָּלוּת; אָז יִצְטָעֲרוּ, מַדּוּעַ לֹא עָסְקוּ בַּ'עֲבוֹדָה'. אָז יָחוּשׁוּ אֶת הַצַּעַר הַגָּדוֹל שֶׁל הֶעְדֵּר הָ'עֲבוֹדָה'. כָּעֵת בִּימֵי הַגָּלוּת, הֵם יְמֵי הָעֲבוֹדָה לְהָכִין עַצְמוֹ לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן.

יום שני

יום חמישי — ד מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: ומה שמשבחים . . . 200 היא מיד.

מיט דער גרעסטער האָרעוואניע קען מען ניט פארדינען קיין איין סענט מעהר וויפיל השי"ת האָט אָפּגעשטעלט, אז דער און דער מענש זאָל פארדינען. מען בעדארף טאָן וויפיל עס איז נויטיג, אָבער מען מוז געדיינקען, אז די גאַנצע ארבעט, איז מער ניט ווי א טפל, דער עיקר איז די ברכה פון השי"ת, און די ברכה פארדינט מען ווען מען איז א ערליכער איד: תפלה בצבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה גדולה, חינוך הבנים בא מלמדים ערליכע אידען.

בַּיְגִיעָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, אִי אֶפְשָׁר לְהַרְוִיחַ אֲפִלּוּ אֲגוֹרָה אַחַת יוֹתֵר, מֵאֲשֶׁר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קָבַע, שֶׁאָדָם פְּלוֹנִי יַרְוִיחַ. צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כַּמָּה שֶׁנָּחוּץ, אַךְ חַיָּבִים לִזְכֹּר, שֶׁכָּל הָעֲבוֹדָה אֵינָהּ אֶלָּא טָפֵל, הָעִקָּר הוּא בִּרְכַּת ה' יִתְבָּרֵךְ, וְאֶת הַבְּרָכָה מַרְוִיחִים כַּאֲשֶׁר הִנְנוּ יְהוּדִים יְרֵאֵי שָׁמַיִם: [מַקְפִּידִים עַל] תְּפִלָּה בְּצִבּוּר, שְׁמִירַת שַׁבָּת בְּהִדּוּר, כַּשְׁרוּת בְּהַשְׁגָּחָה גְּדוֹלָה, חִנּוּךְ הַבָּנִים אֵצֶל מְלַמְּדִים [שֶׁהֵם] יְהוּדִים יְרֵאֵי שָׁמַיִם.

יום שלישי

יום שישי — ה מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, ששי עם פירש"י.
תהלים: כט־לד.
תניא: ומ"ש וחטאתי . . . פשעיו.

סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, האָט דער בעש"ט געזאָגט: אין יעדער דבר גשמי פון דברים המותרים זיינען פאראן טוב ורע: דער גשמי איז רע און דער חיות אלקי וואָס איז מחי' דעם גשמי איז טוב. באדארף דער מענש וואָס באנוצט דעם גשמי זיין א סור מרע, ניט וועלען דעם תענוג וואָס איז פאראן אין דעם גשמי, און זיין ועשה טוב וועלען געשפייזט און געהאָלפען ווערען פון דעם חיות אלקי וואָס איז אין דעם דבר הגשמי. בקש שלום ורדפהו דער מענש וואָס איז א סור מרע און א ועשה טוב, באדארף זוכען און נאָכלויפען צו מאַכען שלום צווישען דעם גשמי און חיות אלקי וואָס איז איהם מחי'.

״סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב, בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ״. פֵּרֵשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: בְּכָל דָּבָר גַּשְׁמִי מֵהַדְּבָרִים הַמֻּתָּרִים נִמְצָאִים טוֹב וְרַע: הַגַּשְׁמִי הוּא רַע, וְהַחַיּוּת הָאֱלֹקִי הַמְחַיֶּה אֶת הַגַּשְׁמִי הוּא טוֹב. הָאָדָם הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּגַּשְׁמִי, צָרִיךְ לִהְיוֹת ׳סוּר מֵרָע׳, לֹא לִרְצוֹת אֶת הַתַּעֲנוּג הַנִּמְצָא בַּגַּשְׁמִי, וְלִהְיוֹת ׳וַעֲשֵׂה טוֹב׳, לִרְצוֹת לִהְיוֹת נִזּוֹן וּלְהִוָּשַׁע מֵהַחַיּוּת הָאֱלֹקִי שֶׁבַּדָּבָר הַגַּשְׁמִי. ׳בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ׳, הָאָדָם שֶׁהוּא ׳סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב׳, צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ וְלִרְדֹּף לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין הַגַּשְׁמִי לְבֵין חַיּוּת הָאֱלֹקִי שֶׁמְּחַיֵּהוּ.

יום רביעי

שבת — **ו מנחם אב** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, שביעי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: פרק יב. וטעם . . . ימצא טוב.

דער רבי (רבינו הזקן) בעת ער איז געקומען פון פעטערבורג, האָט ער געזאָגט פאר׳ן מיטעלען רבי׳ן א מאמר – אינגאַנצען עטליכע שורות: שאו ידיכם קדש – זהו העלאת המדות במוחין והארת המוחין במדות, וברכו את ה׳ – שממשיכים על ידי זה שם הוי׳ דלעילא, שעי״ז פועל שיהי׳ ־ יברכך ה׳ מציון – המשכת שם הוי׳ מעצמיות הנשמה, עושה שמים וארץ – שעי״ז הוא קיום העולמות.

הָרַבִּי (רַבֵּנוּ הַזָּקֵן), כַּאֲשֶׁר בָּא מִפֶּטֶרְבּוּרְג, אָמַר לִפְנֵי אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי מַאֲמָר, - רַק כַּמָּה שׁוּרוֹת: ״שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ״ - זֶהוּ הַעֲלָאַת הַמִּדּוֹת בַּמֹּחִין וְהֶאָרַת הַמֹּחִין בַּמִּדּוֹת, ״וּבָרְכוּ אֶת ה׳״ - שֶׁמַּמְשִׁיכִים עַל־יְדֵי־זֶה שֵׁם הֲוָיָ׳ דְּלְעֵלָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֵל שֶׁיִּהְיֶה ״יְבָרֶכְךָ ה׳ מִצִּיּוֹן - הַמְשָׁכַת שֵׁם הֲוָיָ׳ מֵעַצְמִיּוּת הַנְּשָׁמָה, ״עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ״ - שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא קִיּוּם הָעוֹלָמוֹת.

יום חמישי

יום ראשון — **ז מנחם אב** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: א. פותחין . . . 204 והגוף שבנפש.

אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ ״פּוֹתְחִין בִּבְרָכָה״, נִכְתְּבָה עֲשָׂרָה שָׁנִים קֹדֶם כְּתִיבַת אִגֶּרֶת ״קָטַנְתִּי״.

יום שישי

יום שני — **ח מנחם אב** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, שני עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: אך מי . . . 204 מצוי הנפש.

שֵׁשׁ זְכִירוֹת אוֹמְרִים אוֹתָם בְּכָל יוֹם, גַּם בְּשַׁבָּת, יוֹם טוֹב, רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

מפתגמי אאזמו״ר: וואָס איז די פעולה פון חסידות און יראת שמים, אז עס פעלט דער עיקר – אהבת ישראל, און נאָך גורם זיין ח״ו צער אל הזולת.

מִפִּתְגָּמֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ]: מַהִי פְּעֻלַּת חֲסִידוּת וְיִרְאַת שָׁמַיִם, אִם חָסֵר הָעִקָּר - אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, וְעוֹד גּוֹרֵם חַס־וְשָׁלוֹם צַעַר לַזּוּלַת.

שבת קודש

יום שלישי ט מנחם אב ה'תש"ג

בְּמִנְחָה: קְרִיאַת שְׁמַע, שִׁיר שֶׁל יוֹם, אֵין בֵּאלֹקֵינוּ, וְכָל הַשִּׁעוּרִים הַשַּׁיָּכִים לְשַׁחֲרִית, וְאַחַר כָּךְ סֵדֶר תְּפִלַּת מִנְחָה.

אֵין מְבָרְכִין "שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי" עַד לְמָחָר.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שלישי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: ועתה הפעם . . . תורה וכו'.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] הָיָה לוֹמֵד בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב 'אֵיכָה רַבָּה' וְסוּגְיַת רַבִּי יוֹחָנָן דְּפֶרֶק הַנִּזְקִין. בַּבֹּקֶר אַחַר אֲמִירַת הַקִּינוֹת - שֶׁהָיָה אוֹמְרָם כֻּלָּם - הָיָה אוֹמֵר 'אֵיכָה'. הָיָה עוֹלֶה לַתּוֹרָה לְמַפְטִיר, וְלִפְעָמִים הֵן בְּשַׁחֲרִית הֵן בְּמִנְחָה.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שבת קודש עמ' א

שהמום אינו אלא פסול חסרון בלבד, ומכיון שנמצאה קודם שכיפרו הבעלים בקרבן אחר, לא תלך למיתה אלא תימכר ויפלו דמיה לנדבה, לפיכך השמיענו התנא, שבכל אופן שאבדה, ויש שתי ריעותות [–חסרונות], דינה למיתה.

וְאִי תֶּנִי 'אבדה' רק **גַּבֵּי כַּעֲלַת מוּם,** הייתי סבור לומר שדווקא **הָתָם הוּא** דְּמַהְנְיָא לָהּ מה **שֶׁאֲבֵדָה,** להביאה לידי מיתה, **מִשּׁוּם דְּלֹא חָזְיָא** לְהַקְרָבָה לשום קרבן. **אֲבָל** 'עִיבְּרָה שְׁנָתָהּ', דְּחָזְיָא לְהַקְרָבָה בתורת קרבן אחר הכשר למעלה מבן שנה [אילולי הופרשה לשם חטאת], **אִימָא** – הייתי אומר שלא **תַּהֲנֵי לָהּ אֲבֵדָה** להביאה לידי מיתה, **צְרִיכָא** – לכך הוצרך התנא להשמיענו את דין 'אבדה' בשני האופנים.

התבאר בדברי רבא, שמה ששנינו במשנה 'שעברה שנתה', היינו דווקא באופן שלאחר מכן אבדה, ואבידה זו מביאה אותה לידי מיתה. הגמרא מקשה על כך. מקשה הגמרא: **וּמִי** – וכי יתכן **שֶׁאָמַר רָבָא הָכִי,** שבהמה שנפסלה [כגון שעברה שנתה] ולאחר מכן אבדה, מועילה האבידה להביאה לידי מיתה. **וְהָאָמַר רָבָא, אֲבִידָה** דְּלֵילָה **לֹא** שְׁמָהּ **אֲבִידָה** – בהמה שאבדה בלילה, והפריש אחרת תחתיה, אין שמה 'אבודה'. שמאחר ובלילה אינה ראויה להקרבה, והיא נמצאה ביום שלמחרת, אין שמה 'אבודה', ואינה הולכת למיתה, אלא אם כיפרו בעליה בקרבן אחר, זו תלך לרעיה. ורבא בא לחדש בכך, שאף לשיטת רבי במשנה להלן (ע"ב), הסובר שבהמה שאבדה, אף אם נמצאה קודם שכיפרו הבעלים באחרת, דינה למיתה [אם כיפרו בעליה באחרת], מכל מקום מודה הוא באבודת לילה שאינה מתה, מאחר ואין עליה שם 'אבודה'. ולמדנו מדברי רבא, שבהמה שאבדה בזמן שהיתה כבר פסולה להקרבה, אין אבידתה מביאתה לידי מיתה. ואם כן קשה מדוע עברה שנתה ואבדה, דינה למיתה.

מתרצת הגמרא: **לֹא דָּמֵי** – אין דומה דין עברה שנתה ואבדה, לאבדה בלילה. שהרי **אֲבִידָה דְּלֵילְיָא** – בהמה שאבדה בלילה, **לֹא חָזְיָא** – אינה ראויה **לֹא לְגוּפָהּ** להקרבה, **וְלֹא לְדָמֵי** – למוכרה ולהקריב בדמיה אחרת, שהרי אין מקריבים קרבנות בלילה. ומכיון שבזמן אבידתה לא היתה ראויה כלל, אין אבידתה מביאה אותה לידי מיתה, ורועה. **אֲבָל הָא** – זאת שעברה שנתה, **נָהֵי דְּלְגוּפָהּ לֹא חָזְיָא** – אמנם היא עצמה כבר אינה ראויה להקרבה, אבל מכל מקום **לְדָמֵי חָזְיָא** – ראויה היא [קודם שאבדה] להימכר, ויקריבו בדמיה אחרת. לפיכך אינה פסולה באופן גמור, ומועילה אבידתה להביאה לידי מיתה.

לעיל התבארה דעת רבא, שדווקא באופן שיש שתי ריעותות [–חסרונות], דין הבהמה למיתה. הגמרא מקשה על כך: **תְּנַן** (יומא סב.) לענין שני השעירים של יום הכיפורים, אם מת השעיר שעלה עליו הגורל לעזאזל, יקח שני שעירים אחרים ויגריל עליהם, וזה שעלה עליו הגורל לעזאזל, ישלח לעזאזל, ומתוך השנים שעלה עליהם הגורל לה' [מהזוג הראשון ומהזוג השני], האחד יקרב לחטאת, והשעיר **הַשֵּׁנִי** אינו ראוי להקרבה, שהרי כבר הקריבו את הראשון, לכן **יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** – יפול בו מום, **וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה** – ישתמשו בדמיו לקנות בהמות לעולה, להקריב במזבח כשהוא פנוי. והטעם שאין דינו למיתה, כדין חטאת שכיפרו בעליה בקרבן אחר, הוא **לְפִי** [–משום] **שֶׁאֵין חַטַּאת הַצִּיבּוּר** כשכיפרו הציבור בחטאת אחרת, **מֵתָה,** אלא רועה. מדייקת הגמרא: במשנה מבואר שדווקא משום שהשעיר הוא חטאת הציבור, אינו הולך למיתה, **הָא** חטאת **דְּיָחִיד** באופן זה **מֵתָה,** ולהלן יתבאר כיצד קשה מכאן על רבא.

הגמרא מקדימה לבאר את דברי המשנה ביומא, איזה שעיר קרב, ואיזה רועה, ולפי זה להקשות על רבא: **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** (שם סד.), אין הכהן מקריב את השעיר הנותר מהזוג הראשון, שהרי **בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין,** כלומר שייך דיחוי בקרבן אף כאשר הוא חי, ומכיון שמת השעיר לעזאזל שבזוג הראשון, נדחה חבירו לעולם. **וּכְשֶׁהוּא** [–הכהן] **מִתְכַּפֵּר** – מקריב את השעיר לחטאת, **כַּשעיר הַשֵּׁנִי שֶׁבַּזּוּג הַשֵּׁנִי הוּא מִתְכַּפֵּר, וְאִידָּךְ קָמָא** – השעיר השני הנותר מהזוג הראשון, **הָוָה לֵיהּ כִּי** – הרי הוא כמו חטאת **שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ,** שנדחית מהקרבה, ואף הוא נדחה מהקרבה מחמת שמת חבירו. **וְמַעֲמָא דְּצִיבּוּר** – ומבואר במשנה שדווקא משום שהשעיר הוא חטאת ציבור, אינו הולך למיתה אלא לרעיה, **הָא** חטאת **דְּיָחִיד** באופן זה, **מֵתָה,** ואף על פי שלא אבדה, ויש בה רק ריעותא אחת, שנדחתה מהקרבה, כגון שהתכפרו בעליה באחרת [כמו השעיר לה' שנדחה בשעה שמת חבירו], מכל מקום דינה למיתה, מאחר וכיפרו בעליה באחרת. ומבואר כאן, שאף כאשר יש רק ריעותא אחת, דין הבהמה למיתה, וקשה על רבא, הסובר שדווקא כשיש שתי ריעותות, הבהמה הולכת למיתה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ** רבא, באמת אף באופן שהקרבן נדחה ובעליו התכפרו באחר, דינו למיתה, אף בלא אבידה. ומה שתירצנו לעיל שבמשנה מדובר בעברה שנתה ואבדה, לא היה זה אלא לשיטת ריש לקיש [הסובר שעברה שנתה לחוד דינה לרעיה], ורבא לא סובר כן, אלא בדחייה לבד דינו למיתה. ואף על פי שבמשנה שנינו שאבדה ונמצאת בעלת מום מתה, ומשמע שאבדה לחוד לא מביא אותה לידי מיתה, אין להקשות משם, משום שדְּחוּיֵין לְחוּד **וַאֲבוּדִין לְחוּד** – יש לחלק בין קרבן שנדחה לבין קרבן שאבד. שדווקא לענין קרבן שנדחה, די בזה שנדחה כדי להביאו לידי מיתה, אף אם לא אבד. אולם לענין קרבן שאבד, בזה לא די, ואין דינו למיתה אלא אם כן יש בו שתי ריעותות. מבררת הגמרא: **מַאי מַעֲמָא** – מהו טעם החילוק בין דחויים לאבודים. מבארת הגמרא: **אֲבוּדִין** – קרבנות שאבדו, **דַּעֲתֵיהּ עֲלֵיהוֹן דְּיִלְמָא מִשְׁתַּכְּחִין** – דעתו עליהם שמא ימצאו, ולכן אין די בזה שאבדו כדי להביאם לידי מיתה. אבל **דְּחוּיֵין** – קרבנות שנדחו מהקרבה, **לֹא הָדְרֵי מִתְחַזְיָין** – אינם חוזרים עוד לעולם להיות ראויים להקרבה, ולפיכך די בזה שנדחו, כדי להביאם לידי מיתה.

הפסקת הריון לאשה נכרית

יום ראשון ג' מנחם אב ה'תשע"ט

הלכות מלכים ומלחמות פרק ט, הלכה ד: בֶּן נֹחַ שֶׁהָרַג נֶפֶשׁ, אֲפִלּוּ עֻבָּר בִּמְעֵי אִמּוֹ - נֶהֱרָג עָלָיו.

האם מותר לרופא יהודי לסייע לאשה נכרית בהפסקת הריון כאשר ההריון גורם לה לסכנה?

הנה, בדיני ישראל נפסק כי משעה שהוציא העובר את ראשו הרי הוא כילוד ואסור להרוג אותו אפילו לצורך הצלת האם, כי "אין דוחים נפש מפני נפש", אך כל עוד לא הוציא את ראשו אין לו דין 'נפש'. ואף שיש איסור תורה בהריגתו, אין זה בגדר איסור שפיכות דמים אלא כשאר איסורי תורה הנדחים מפני הצלת נפשות, ולכן מותר להרוג את העובר לצורך הצלת האם.

אך לגבי גויים איסור הריגת עובר חמור יותר, שהרי מבואר בהלכה זו שבן נח אף מתחייב מיתה על כך, בשונה מישראל שאינו מתחייב מיתה על הריגת עובר (כי כאמור אין בכך חומרת איסור רציחה). ואם כן יש לדון האם הדבר אסור אפילו במקום פיקוח נפש או לא?

מצד אחד יש לומר, כי מאחר והגוי מתחייב מיתה על הריגת עובר, הרי לגביו החמירה התורה להחשיב את העובר כ'נפש' ולכן הריגתו נחשבת כרציחה ומתחייב עליה מיתה. ואם כן ייאסר עליו להרוג עובר אף לצורך הצלת נפשות.

אך מצד שני, יתכן שהתורה לא החשיבה את העובר כ'נפש' לגבי הגוי אלא שהחמירה לחייבו מיתה על איסור הריגת עובר למרות שאיננו בגדר רציחה. ואם כן, במצב של סכנה מותר לעבור על כך כמו על שאר האיסורים (ראה תוספות סנהדרין נט, א ד"ה ליכא, מנחת חינוך רצו, ו).

ולמעשה, בעובר פחות מבן ארבעים יום יש להקל, כי איסור הריגת עוברים לבני נח נלמד מהפסוק "שופך דם האדם באדם – דמו ישפך", וקודם ארבעים יום עדיין אין בו צורת אדם (ראה אחיעזר ג, סה, והמצוין ב'תשובות והנהגות' ב, תשלה), אך כאשר הוא מבן ארבעים יום ומעלה, ראוי לרופא יהודי להחמיר ולא לסייע בכך (תשובות והנהגות שם).

מי נצטווה על מצות המילה?

יום שני ד' מנחם אב ה'תשע"ט

הלכות מלכים ומלחמות פרק י, הלכה ז: הַמִּילָה - נִצְטַוָּה בָהּ אַבְרָהָם וְזַרְעוֹ בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ, לְדֹרֹתָם". יָצָא זַרְעוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע". וְיָצָא עֵשָׂו, שֶׁהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: "וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם, לְךָ וּלְזַרְעֲךָ" - מִכְּלָל, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הַמַּחְזִיק בְּדָתוֹ וּבְדַרְכּוֹ הַיְשָׁרָה, וְהֵן הַמְּחֻיָּבִין בְּמִילָה.

הקשו אחרונים (ערוך לנר. חמדת ישראל):

הלימוד בגמרא (סנהדרין נט, א) שבני עשו אינם חייבים במילה הוא מאמירת הקב"ה לאברהם "כי ביצחק יקרא לך זרע" (בראשית כא, יב) ודרשו: "ביצחק - ולא כל יצחק" (היינו, בני עשו אינם כלולים במצוה שנאמרה לאברהם 'אתה וזרעך אחריך'). ומדוע שינה הרמב"ם והביא את הלימוד מאמירת יצחק ליעקב "ויתן לך... ולזרעך", שיעקב לבדו הוא "זרעו של אברהם המחזיק בדתו ודרכו הישרה"?

ועוד:

משמעות דברי הרמב"ם ("ויצא עשו") היא שגם עשו עצמו אינו חייב במילה כיון שאינו "מחזיק בדתו ודרכו הישרה" של אברהם, והרי בזמן חיוב המילה אי אפשר לדעת האם כשיגדל יחזיק בדת ובדרך הישר!

והביאור:

מהפסוק "ביצחק יקרא..." למדים שלא כל זרעו של יצחק הוא זרעו של אברהם, אך מנין לנו שהכוונה לעשו ולא ליעקב? לכן הוסיף הרמב"ם שמאמירת יצחק למדים שיעקב הוא עיקר זרעו של אברהם כי לו ניתנה ברכתו, ומובן שעשו נתמעט מהחיוב במילה.

והנה בלידת יעקב ועשו היה רק אחד מהם מחויב במילה ('ביצחק־ולא כל יצחק'), ומצד הספק היה על יצחק למול את שניהם, אך במדרש (הובא ב'רבותינו בעלי התוספות' בראשית כה, כה) נאמר שעשו לא נימול לשמונה כי היה בחזקת סכנה. וכיון שרק יעקב נימול, התברר מי הבן הראוי להיות מזרעו של אברהם, ועל סמך זה היתה אמירת יצחק שברכת אברהם ניתנה רק ליעקב "שהוא לבדו... המחזיק בדתו ודרכו הישרה".

(ערוך לנר סנהדרין נט, א. חמדת ישראל עמ' קז, ג)

ממי קיבל אחיה השילוני?

יום שלישי ה' מנחם אב ה'תשע"ט

הקדמת הרמב"ם: וַאֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי, מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם הָיָה... וְשָׁמַע מִמֹּשֶׁה... וְהוּא קִבֵּל מִדָּוִד וּבֵית דִּינוֹ.

הראב"ד השיג על זה וכתב: "אין זה נכון אלא שהיה אחיה השילוני מבית דינו של דוד".

ומבאר ה'כסף משנה' שנימוקו של הראב"ד הוא כי היות שבימי דוד היה אחיה זקן מופלג, אין זה נכון לומר שקיבל מדוד שהיה צעיר ממנו בהרבה.

וה'מרכבת המשנה' (אלפנדרי) הביא את דברי הגמרא (בבא בתרא קכא, ב) "אחיה השילוני ראה את עמרם..." ולפי חשבון השנים יוצא שבעת קבלת התורה היה אחיה כבן שישים שנה (ראה רשב"ם ב"ב שם) ומדוע לא נאמר שקיבל ממשה?

ומבאר ה'עבודת המלך':

מסירת התורה בשלימותה היתה רק ליהושע שהיה תלמידו של משה כדי שגם הוא לבד יוכל למסרה לאחרים,

אך מיהושע ואילך נמשכה מסירת התורה על ידי ראש בית דין עם בית דינו (״עלי ובית דינו... שמואל ובית דינו״). ואף שבסדר מקבלי ומוסרי התורה נאמר שאחיה השילוני קיבל מהנביאים נתן וגד (כמובא ב׳אגרת רב שרירא גאון׳ וב׳הלכות גדולות׳), כיון שלא היה להם בית דין (שהרי היו בזמנו של דוד שבית הדין היה שלו), לא ציין הרמב"ם אלא שקיבל משמואל ובית דינו, ומה שקיבל קודם לכן מנתן וגד הנביאים אינו נמנה ב׳סדר הקבלות׳, כי לא היה בכוחם למסור בלי בית דין.

האם יש לבדוק סימני טהרה של תרנגול? יום רביעי ו׳ מנחם אב ה׳תשע״ט

מנין המצוות, מצות־עשה קמט: לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ".

הרמב"ם מונה את החובה לבדוק בסימני הבהמות כדי להבדיל בין הטהורות לטמאות כמצוות־עשה מיוחדת. וזאת, מלבד איסור אכילת הבהמות הטמאות הנמנה במצוות לא־תעשה, וכן מונה במצוות מיוחדות (קנ־קנב) את החובה לבדוק בסימני העופות והדגים בכדי להבדיל בין הטהורים לטמאים.

אך הראב"ד (כאן) והרמב"ן (בהשגות לסהמ"צ שורש ו) השיגו על הרמב"ם וכתבו כי אין למנות את בדיקת הסימנים כמצוות־עשה שהרי אין מצוה לאכול בעלי חיים טהורים אלא תוכן המצוה הוא שלילת אכילת הטמאים, וזה כבר נמנה במניין הלאוין ואין למנותו שוב.

ובישוב שיטת הרמב"ם יש שביארו (ראה מגילת אסתר וקנאת סופרים על סהמ"צ שם) כי אכן לא כתב שהמצוה היא אכילת הבהמות הטהורות אלא בדיקת הסימנים, וזו מצוה נפרדת, כפי שחידש ׳החינוך׳ (מצוה קנג) שהאוכל בהמה בלא לבדוק בסימניה עובר על ביטול מצות־עשה, ואף אם למעשה יתברר שהבהמה היתה טהורה, מכל־מקום ביטל את מצוות הבדיקה. ולכן הבדיקה נחשבת מצוה בפני עצמה ואינה נכללת באיסור האכילה.

ויש שהחמירו אף יותר מזה, שאם בישל בשר מבלי לבדוק את כשרותו – אף אם לבסוף נמצא כשר, נאסר הכלי שבו התבשל, כי בעת הבישול נאסר הבשר מפאת חיסרון הבדיקה (ערוגת הבושם יו"ד עה, בשם שו"ת שערי צדק).

ויש שדנו בשיטת הרמב"ם האם לקיום מצות הבדיקה די בבדיקת הכשרות של מין הבהמה או שהמצוה מתקיימת דווקא בבדיקת הסימנים, ואם יאכל תרנגול ללא בדיקת הסימנים, הרי הוא מבטל מצות־עשה למרות שידוע לנו שזהו מין כשר (ראה צפנת פענח תחילת הלכות מאכלות אסורות, מנחת אשר ויקרא עמ׳ עג). אך ה׳דרכי תשובה׳ (סי׳ פג ס"א) כתב בפשטות שמצוות הבדיקה היא רק במין שיש עליו ספק, ואם ידוע שהוא כשר, אין חובה לבודקו.

קדושת מזבח הקטורת יום חמישי ז׳ מנחם אב ה׳תשע״ט

מנין המצוות, לא־תעשה פא: שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר וּלְהַקְרִיב בְּמִזְבַּח הַזָּהָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה".

בתורה (שמות ל, ט) נאמר "לא תעלו עליו [על מזבח הקטורת] קטרת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו". והרמב"ם מונה את האיסורים הללו כלאו אחד – איסור להקטיר או לנסך דבר זר על מזבח הקטורת.

והקשה ה׳מנחת חינוך׳ (מצוה קד): לפי לשון הפסוק "לא תעלו עליו קטורת... ונסך לא תנסכו עליו", יש כאן לכאורה שני לאוין: א. שלא להקטיר. ב. שלא לנסך. ולמה כלל אותם הרמב"ם יחד?

והביאור הוא:

בפסוק הבא נאמר: "וכיפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יכפר עליו לדורותיכם קודש קדשים הוא לה'". ומפרש רש"י: "המזבח מקודש לדברים הללו בלבד ולא לעבודה אחרת". ומדברי רש"י עולה שכוונת הפסוק היא להוסיף טעם והגדרה באיסור האמור בפסוק הקודם "לא תעלו עליו קטורת זרה...". כלומר, היות שהמזבח "קודש קדשים הוא לה'", היינו שקיימת בו קדושה יתירה אפילו לגבי שאר קדשים, הרי הוא "מקודש לדברים הללו בלבד", ואין לעשות עליו עבודה אחרת כי על ידי כך מורידים מקדושתו.

ולפי זה מובן מדוע כלל הרמב"ם את האיסורים לגבי קטורת זרה ולגבי ניסוך בלאו אחד: האיסור אינו על הפעולות הפרטיות המסוימות אלא כל הפרטים נובעים מיסוד אחד - האיסור להוריד המזבח מקדושתו ע"י העלאת דבר שאינו מקודש לו, ללא הבדל מהו הדבר וכל הפרטים כלולים בלאו אחד, כי תוכן כולם שווה. (לקוטי שיחות ו עמ׳ 179)

זכירת יציאת מצרים יום שישי ח׳ מנחם אב ה׳תשע״ט

פרטי המצוות על סדר ההלכות: הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה. יֵשׁ בְּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה... ח. לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה.

מצוות זכירת יציאת מצרים היא בכל יום, כפי שכתב הרמב"ם בהלכות קריאת שמע (פ"א ה"ג) והובא להלכה: "מצוות־עשה מן התורה לזכור יציאת מצרים בכל יום ביום ובלילה"(שו"ע אדה"ז א"ח סי׳ סז ס"א). וכמה חילוקים נאמרו בין מצוות זכירת מצרים בליל פסח למצוותה בכל יום (ראה הגדה ש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים – : מצוה עלינו לספר ביציא"מ):

א. בכל יום יוצאים גם בזכירה בלב, ואילו בליל פסח המצוה היא בדיבור (׳והגדת לבנך׳).

ב. בכל יום החיוב הוא להזכיר לעצמו, ובליל פסח

מצווים לספר גם לבנים וגם לאחרים (ספר המצוות להרמב"ם מ"ע קנז).

ג. בכל יום די בזכירה בלבד ('לזכור') ובפסח מצוה לספר בנסים ונפלאות שעשה ה' עמנו "וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים... יהיה יותר טוב" (שם).

ד. בליל פסח מצוה לספר כל הלילה (ולדעת רבי אלעזר בן עזריה עד חצות) ואילו בכל יום די להזכיר פעם אחת.

והצל"ח (ברכות יב, ב ד"ה מזכירין) הקשה:

את זכירת יציאת מצרים בכל השנה הביא הרמב"ם כחלק ממצוות קריאת שמע (הל' ק"ש שם), כטעם לקריאת שמע גם בלילה, כיון שכלול בה "זכרון יציאת מצרים, ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שנאמר 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך', וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע". ותמוה: זכירת יציאת מצרים בכל השנה הנלמדת מ'למען תזכור...' היא מצוה בפני עצמה, ומדוע כולל אותה הרמב"ם במצות קריאת שמע ולא מנאה במנין המצוות?

וביאר:

אילו זכירת יציאת מצרים היתה כתובה בלשון ציווי, אכן היתה נמנית כמצוה בפני עצמה, אך לשון הכתוב ('למען תזכור...') אינו ציווי אלא נתינת טעם לנאמר (דברים טז, ג) "שבעת ימים תאכל עליו מצות", וכפירוש רש"י (שם) "על ידי אכילת הפסח והמצה [תזכור] את יום צאתך". ואמנם מצוה היא, אך אינה נמנית בין רמ"ח מצוות־עשה.

מלאכים ובני אדם

שבת קודש ט' מנחם אב ה'תשע"ט

הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה ט: כָּל הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים, כֻּלָּן כַּעֲלֵי נֶפֶשׁ וְדֵעָה וְהַשְּׂכֵל הֵן... מְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים לְיוֹצְרָם כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים... וְדַעַת הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים מְעוּטָה מִדַּעַת הַמַּלְאָכִים, וּגְדוֹלָה מִדַּעַת בְּנֵי הָאָדָם.

כתב ה'של"ה' (עשרה מאמרות מאמר ב):

גם הפילוסופים סוברים שדעת הכוכבים והגלגלים, וכל־שכן המלאכים, גדולה מדעת בני אדם. וכן האריך להוכיח ה'אבן עזרא' (שמות כג, כ) ואחת הראיות היא שכאשר יהושע ראה את המלאך עומד כנגדו, נפל על פניו ואמר לו "מה אדוני מדבר אל עבדו" (יהושע ה, יד). ומשמע שיחסו של יהושע למלאך הוא כעבד אל אדונו, היינו שמעלת המלאכים גדולה ממעלת האדם אף שהוא נביא.

וה'עבודת הקודש' (חלק התכלית פ"ד) סתר את כל ראיותיו של ה'אבן עזרא'. וכתב כי מה שהביא מיהושע אין זו הוכחה כי יש לומר שהנהגת יהושע נבעה מצד רוממות המלאך כשליח ה' ולא מצד ערכו של המלאך עצמו.

ומוסיף ה'של"ה' ש"מבואר בדברי רבותינו האמיתים" שבני אדם נכבדים ממלאכי ה'. והביא מספר הפרדס (לרמ"ק, שער היכלות פ"י) שאם כי בחינת היסודות, המלאכים זכים מהאדם שהוא חומרי "אבל בפנימיות, דהיינו מצד הנשמה (שהוא חלק אלוק) - האדם הוא למעלה מהם". ועוד מעלה גדולה לישראל שקיבלו את התורה והרי תכלית הבריאה היא בשביל התורה וישראל.

וכך ביאר גם המהר"ל ב'תפארת ישראל' (פי"ב):

על הפסוק "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך" (תהלים צא, יא) דרשו "מי גדול השומר או הנשמר, הנשמר גדול מן השומר" (ב"ר פע"ח, א) וכתב המהר"ל: "וקראו המלאכים והגלגלים שהם עבדים משמשים אל הנבראים, וכדכתיב בקרא 'ויתן אותם אלקים ברקיע השמים להאיר על הארץ' (בראשית א, יז)... והאדם הוא עיקר הבריאה שהכל נברא בשבילו... ועם שהאדם הוא בעל חומר, הנה מצד צלם אלקים שנברא בו יש בו מעלה מושגח מן העליונים, ובשביל מעלת צלם הזה שייך אליו התורה".

וכן כתב במקום אחר (נתיבות עולם, נתיב אהבת רע פ"א): "תכלית התורה שיקנה האדם מעלה זאת העליונה, הוא צלם האלקים... כי כל התורה כולה פירוש באיזה צד יגיע למדרגה הזאת שיהיה האדם בצלם אלקים לגמרי... והוא על ידי מצוות־עשה שהם רמ"ח כנגד אברי האדם שהם צלמו".

ומוסיף (תפארת ישראל שם): "מפני כך התנא (אבות פ"ג מי"ד) זכר אלו שנים ביחד 'חביב האדם שנברא בצלם אלקים', ואמר 'חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם', להורות כי האדם מצד צורת צלמו שהוא בצלם אלקים הוא חביב... ומצד שהוא בצלם אלקים חביב אף מן המלאכים...".

המשך ביאור למס' תמורה ליום שני עמ' ב

מקשה הגמרא: **מְנָא תֵּיתֵי** – מנין יעלה על דעתנו לומר שימותו, **הָא כְּיָון דְּגָמְרֵי** בהלכה למשה מסיני **שְׁחָמֵשׁ חַטָּאוֹת** מתות, ובכללן ולד חטאת ותמורת חטאת, מוכח **דְּהָנָךְ** – ולדות ותמורות של עולות ושלמים **מִקְּרַב קָרְבֵי** למזבח ואינם מתים, ומדוע הוצרך הכתוב להשמיענו זאת. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא, שְׁחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת בְּכָל מָקוֹם, וְאִילוּ הָנָךְ** [–ולדות ותמורות של עולה ושלמים] **יָמוּתוּ** דווקא **בְּבֵית הַבְּחִירָה. קָא מַשְׁמַע לָן** הכתוב שהם קרבים למזבח.

הגמרא מבארת את המשך דברי הברייתא: **אָמַר מַר, יָכוֹל אַף כָּל הַקָּדָשִׁים כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'רַק קָדָשֶׁיךָ'.** שואלת הגמרא: **וְלָד דְּמַאן** בא הכתוב למעט מהקרבה, **אִי** תאמר **דְּבא** למעט ולד **עוֹלָה**, הלא עולה **זָכָר הוּא, וְלָאו בַּר אוֹלוּדֵי הוּא** – ואינו בר הולדה. **וְאִי** בא למעט ולד **דְּחַטָּאת**, הלא כבר **גְּמִירֵי לֵהּ** בהלכה למשה מסיני **דִּלְמִיתָה כַּיְימֵי**, ומדוע הוצרך הכתוב להשמיענו זאת.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ג'־ט' מנחם־אב תשע"ט

יום ראשון ג' מנחם־אב ה'תשע"ט

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) קריאת משוח מלחמה על העם. מי הם, שאינם יוצאים לעורכי המלחמה כל עיקר, שאסור לחשוב ולהרהר הרהורי פחד ובהלה במלחמה. כל הנלחם בלא פחד... מובטח לו שלא תגיעהו רעה.

א. אֶחָד מִלְחֶמֶת מִצְוָה וְאֶחָד מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת[2], מְמַנִּין כֹּהֵן לְדַבֵּר אֶל הָעָם בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה[3]. וּמוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[4], וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה"[5].

2) ראה לעיל פרק ה, הלכה א איזוהי מלחמת מצוה ואיזוהי רשות. 3) הדברים המפורשים בסמוך הלכה ב. 4) שעשה משה, כמפורש בתורה שמות ל, כה, וראה הלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ז. 5) שנמשח לתפקידו המיוחד בעת מלחמה, בניגוד לכוהן גדול שנמשח לעבוד עבודות המקדש, שאינן כשרות אלא בו. וראה בהוריות יב, ב חמישה דברים, שהושווה בהם משוח מלחמה למעלת כהן גדול. ובסוטה מב, א דרשו: וניגש הכהן ודיבר אל העם - זה משוח מלחמה, ולא כל כהן שירצה, כמו שהוכיחו שם.

ב. שְׁתֵּי פְעָמִים מְדַבֵּר מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה אֶל הָעָם: אַחַת בַּסֵּפֶר[6] בְּעֵת שֶׁיּוֹצְאִין, קֹדֶם שֶׁיַּעַרְכוּ הַמִּלְחָמָה, אוֹמֵר לָעָם: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ וְגוֹ'" - כְּשֶׁיִּשְׁמַע דְּבָרָיו[7], יַחֲזֹר מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה[8]; וְאַחַת בְּעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה אוֹמֵר: "אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ"[9].

6) בגבול ארצם, שממנה יצאו למלחמה. 7) פעם שנית, כשעורכים המערכות, וכמבואר בסמוך חלק ג. שבפעם הראשונה אינו אלא מזמינם להקשיב שנית, דבריו, שישמיע בעת שהמערכות יקרבו למלחמה (כסף משנה). וכן שנינו בתוספתא סוטה פרק ז, משנה י "בספר מהו אומר: ילך וישמע דברי כהן" משמעו, שילך למקום מערכות המלחמה, ושם ישמע דברי הכהן המשוח ויחזור. ובספרי (שופטים אות קצד) "ילך וישמע דברי כהן מערכי המלחמה וחוזר" (אור שמח). 8) מהחזית, ששם ערוך מחנה הצבא בסדר מסויים, לקראת ההתקפה, ובדברי הימים־א יב, לח: "אנשי מלחמה עודרי מערכה". 9) סוטה מב, א. ולדעת הרדב"ז יש טעות בנוסח שלפנינו, והוא מצא בספרים ישנים נוסח יותר נכון: "שתי פעמים מדבר משוח מלחמה... קודם שיערכו מלחמה, אומר להם: מי האיש הירא ורך הלבב וכו', כשישמע הדבר חוזר מיד מעורכי המלחמה, ואחת בעורכי המלחמה אומר: אל תיראו ואל תחפזו. בעת שעורכים המערכות וכו'", נמצאת הלכה זו עוסקת במלחמת מצוה, שבה לא היו מכריזים על בונה בית ונוטע כרם, שכולם יצאו להילחם (ראה לקמן הלכה ד), ולא היו מכריזים אלא על הירא ורך הלבב כנ"ל, והלכה הבאה עוסקת במלחמת רשות, ובה מזכיר רבינו הכרזת הכהן על בונה בית ונוטע כרם. וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ד.

ג. עֵת שֶׁעוֹרְכִין הַמַּעֲרָכוֹת[10] וְהֵם קְרֵבִים לְהִלָּחֵם, מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה עוֹמֵד בְּמָקוֹם גָּבֹהַּ וְכָל הַמַּעֲרָכוֹת לְפָנָיו, וְאוֹמֵר לָהֶם בִּלְשׁוֹן־הַקֹּדֶשׁ[11]: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם, אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם, לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם". עַד כָּאן אוֹמֵר מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה, וְכֹהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו מַשְׁמִיעַ אוֹתוֹ לְכָל הָעָם בְּקוֹל רָם. וְאַחַר־כָּךְ מְדַבֵּר מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת חָדָשׁ וְגוֹ'. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ וְגוֹ'"[12]. עַד כָּאן מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה מְדַבֵּר, וְהַשּׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ לְכָל הָעָם בְּקוֹל רָם. וְאַחַר־כָּךְ מְדַבֵּר הַשּׁוֹטֵר מֵעַצְמוֹ וְאוֹמֵר: "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב", וְשׁוֹטֵר אַחֵר מַשְׁמִיעַ לְכָל הָעָם[13].

10) מחנות צבא ערוכות למלחמה, ככתוב (שמואל־א יז, כא) "מערכה לקראת מערכה". 11) סוטה מב, א. 12) וכל זה במלחמת רשות. כי במלחמת מצוה כולם משתתפים בה, כמבואר להלן הלכה ד. 13) שם מג, א.

ד. וְאַחַר שֶׁחוֹזְרִין כָּל הַחוֹזְרִין מֵעוֹרְכֵי הַמִّלְחָמָה, מְתַקְּנִין אֶת הַמַּעֲרָכוֹת וּפוֹקְדִים שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם, וּמַעֲמִידִין מֵאָחוֹר כָּל מַעֲרָכָה וּמַעֲרָכָה שׁוֹטְרִים חֲזָקִים וְעַזִּים, וְכַשִּׁלִּין[14] שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶם - הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִן הַמִּלְחָמָה, הָרְשׁוּת בְּיָדָן לַחְתֹּךְ אֶת שׁוֹקוֹ, שֶׁתְּחֹלַת נְפִילָה - נִיסָּה[15]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמַּחֲזִירִין אֲנָשִׁים אֵלּוּ[16] מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה? בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה, הַכֹּל יוֹצְאִין, וַאֲפִלּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ[17].

14) קרדומות, ככתוב (תהילים עד, ו) "בכשיל וכילפות יהלומון". 15) סוטה מד, ב, שנאמר (שמואל־א לא, א) "וינוסו אנשי ישראל... ויפלו חללים". 16) בוני בית ונוטעי כרם וכו'. 17) סוטה שם. והוא מלשון הכתוב (יואל ב, טז). והרד"ק שם, מפרש: מחופתה - מהחליים והעדיים (=קישוטים) שחופפים עליה בימי חתונתה. ולדעת הרדב"ז, במלחמת מצוה הנשים היו מספקות מים ומזון לבעליהן, כמנהג הערביות כיום, אבל לא השתתפו בקרב, שאין דרכן של נשים לעשות מלחמה. וראוי להעיר, שבספר המצוות עשה קצא כותב רבינו: "נאום משיח מלחמה וההכרזה בעורכי המלחמה, אינה חובה אלא במלחמת

הרשות... אבל מלחמת מצוה, אין בה שום דבר מכל זה לא נאום ולא הכרזה", ואשר על כן החליט רבי חיים הליר (שם אות ח) שמה שכתוב לעיל ראש הלכה א: "אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת רשות" אינו שייך כלל לפרק זה, והוא שייך לסוף פרק ו הקודם, וכך צריך להיות שם: ...ובין שאין עימהם ארון... מחניך קדוש, אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת רשות. כסיום דברי רבינו שם סוף הלכה י"א. ובאור שמח הוכיח, שגם במלחמת מצוה ממנים משוח מלחמה, שכן, במלחמת מדין הכתוב אומר (במדבר לא, ו) "וישלח אותם משה... ואת פינחס" - דרשו חכמינו (סוטה מג, א) "פינחס - זה משוח מלחמה" הרי שגם במלחמת מדין, שהייתה מלחמת מצוה על פי צו ה', מינו משוח מלחמה.

1 **ה. אֶחָד הַבּוֹנֶה בַּיִת לִישִׁיבָתוֹ, וְאֶחָד הַבּוֹנֶה בֵּית־**
2 **הַבָּקָר, בֵּית־הָעֵצִים, בֵּית־הָאוֹצָרוֹת[18], הוֹאִיל וְרָאוּי**
3 **לְדִירָה[19]; וְאֶחָד הַבּוֹנֶה, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן**
4 **לוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר[20]. אֲבָל הַבּוֹנֶה**
5 **בֵּית־הַתֶּבֶן[21] וּבֵית שַׁעַר[22] אַכְסַדְרָה[23] וּמִרְפֶּסֶת[24], אוֹ**
6 **בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[25], אוֹ**
7 **הַגּוֹזֵל בַּיִת[26] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר.**

18) שאוצרים בו יין ושמן ותבואה, ואין אדם דר בו. 19) סוטה מג, א. 20) שם, שנאמר: מי האיש אשר בנה וגו', "האיש", הרי זה בא לרבות כל אלו. 21) בגמרא שם מדמים "בית תבן" לבית הבקר שחוזרים עליו, ויפה הגיה הרש"ש שצריך להיות: "בית התבן ...אבל הבונה בית שער" וכו'. וכן בדפוס רומי ר"מ. 22) בית קטן שעושים לפני שער החצר ושומר הפתח מסתופף שם. 23) פרוזדור שלפני הבית ואינו מקורה. 24) יציע שלפני הבית, וכל אלה אינם ראויים לדירה (שם וברש"י). 25) שאינו ראוי לדירה (עירובין ג, א). 26) סוטה מג, א, שנאמר: "ולא חנכו" ולא נאמר: "ולא חנך", הרי זה מיעוט, זה - ולא אחר, פרט לגזול.

8 **ו. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ כֶּרֶם, וְאֶחָד הַנּוֹטֵעַ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי**
9 **מַאֲכָל, וַאֲפִלּוּ מֵחֲמִשֶּׁת מִינֵי מַאֲכָל[27]. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ,**
10 **וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ[28] וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב[29] הַבְּרָכָה וְהַרְכָּבָה**
11 **שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בְּעָרְלָה[30]. אֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ,**
12 **וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה. אֲבָל הַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה אִילָנֵי**
13 **מַאֲכָל, אוֹ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי סָרָק, אוֹ שֶׁגָּזַל כֶּרֶם - אֵינוֹ**
14 **חוֹזֵר עָלָיו. וְכֵן כֶּרֶם שֶׁל שְׁנֵי שֵׁתָּפִין, אֵין חוֹזְרִין**
15 **עָלָיו[31].**

27) אפילו מרוחקים זה מזה, כלשון התוספתא (סוטה פרק ז, משנה י"א) "מחמשת המינים אפילו בחמש עיירות. ולא כרש"י הסובר (שם מג, א), שיהיו שני אילנות כנגד שניים ואחד יוצא זנב. 28) שכופף ענף של אילן ומכסהו בעפר, כדי שיכה שורשים ויצמיח ענפים חדשים. 29) אילן בחבירו, שנוקב האילן, ונוטל מן הרך שבענפי האילן ותוחב לתוכו, ועושה ענף בתוך הנקב, ונושא ממין אותו אילן שנוטל ממנו (רש"י שם עמוד ב). 30) שאז דינה כנטיעה גמורה שחוזרים עליה מהמלחמה, אבל אם אינה חייבת בערלה, כגון המרכיב נטיעה ילדה בזקנה (=שכבר עברו עליה ארבע שנים ונתחללה), שבטלה ילדה בזקנה, אינה נחשבת נטיעה, ואין חוזרים עליה (שם עמוד ב). ובהלכות מעשר שני פרק י נתבאר איזו נטיעה חייבת בערלה. ובדפוס וינציאה הנוסח: "ואחד המרכיב זקנה בחברתה (=בזקנה) שהיא חייבת בערלה". 31) שם. שאין זה כרמו המיוחד לו, שאין בו גפן, שאין לשניהם חלק בה (רש"י). ולדעת הכסף משנה, בית של שותפים חוזרים עליו, שבוודאי יש לכל אחד מהם מקום מיוחד להשתמש בו, ונקרא ביתו. וראה בלחם משנה, שבירושלמי שם פרק ח, הלכה ו מבואר, שגם בית של שותפים אין חוזרים עליו.

16 **ז. אֶחָד הַמְּאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה, וְאֶחָד הַמְּאָרֵס אֶת**
17 **הָאַלְמָנָה[32]; וְכֵן אִם נָפְלָה לוֹ יְבָמָה[33], אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה**
18 **אַחִים וּמֵת אַחַד מֵהֶם - כֻּלָּן חוֹזְרִין[34]. קִדֵּשׁ אִשָּׁה**
19 **מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ[35], וְשָׁלַם הַזְּמַן**
20 **בַּמִּלְחָמָה - חוֹזֵר וּבָא לוֹ[36].**

32) סוטה מג, א. ובספרי פרשת תצא אות רעא שנינו: כי יקח איש אשה חדשה - אין לי אלא בתולה, מניין לרבות אלמנה וגרושה? תלמוד לומר: ושימח את אשתו - מכל מקום, אם כן, למה נאמר חדשה? מי שחדשה לו, פרט למחזיר גרושתו. 33) אף על פי שלא קידשה הוא, אלא מכוח אחיו המת באה לו (סוטה מד, א וברש"י). 34) שם, שהרי היא ראוייה לכל אחד מהם, ושמא תתייבם לו, כמבואר שם מג, ב. ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה חוזר ובא לו (שם מג, א). 35) אם לא יחזור בו במשך הזמן תהיה מקודשת לו למפרע. 36) שהרי נתברר שנתקדשה לו לפני התחלת המלחמה, אבל אם לא אמר לה: מעכשיו, אלא קידשה לאחר י"ב חודש, והגיע הזמן והוא בתוך המלחמה אינו חוזר, שהרי קדמה המלחמה לתחולת קידושיו, ואין אדם יכול לארס אשה בתוך המלחמה ולהפקיע עצמו מחובת לחימתו (ירושלמי סוטה פרק ח, הלכה ו). ואין זה דומה למת אחיו במלחמה, שלא עשה שום מעשה לפטור עצמו, אלא מן השמים הקנוה לו (כסף משנה). וכבר נתבאר בהלכות אישות פרק ו, הלכה י"ז, שכל האומר: "על מנת" כאומר מעכשיו, שכוונתו מעכשיו יחול המעשה על מנת שיתקיים התנאי (רדב"ז).

21 **ח. הַמַּחֲזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ[37], וְהַמְּאָרֵס אִשָּׁה הָאֲסוּרָה**
22 **עָלָיו, כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה[38]**
23 **לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה[39] לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל**
24 **לְמַמְזֵר וּלְנָתִין - אֵינוֹ חוֹזֵר[40].**

37) שאינה חדשה לו. 38) אסורה לכוהן מדברי סופרים, שהיא כגרושה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ז). 39) מן הגבעונים, ויהושע נתנם להיות חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח (יהושע ט, כז), ודוד גזר עליהם, שלא יבואו בקהל לעולם (שם פרק י"ב, הלכה כ"ב־כ"ג). 40) סוטה מד, א, שנאמר: "אשר ארש אשה ולא לקחה" לקחה - משמע לזו ולא אחרת, פרט לנישואי עבירה, שהם לקיחת איסור. וראה לקמן בביאורנו בסוף הלכה י"ד.

25 **ט. כָּל אֵלּוּ שֶׁחוֹזְרִין מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה כְּשֶׁשּׁוֹמְעִין**

אֶת דִּבְרֵי הַכֹּהֵן, חוֹזְרִין וּמְסַפְּקִין מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּצָּבָא, וּמִתְקָנִין אֶת הַדְּרָכִים[41].

41) שם מג, א.

י. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין יוֹצְאִין לְעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה כָּל עִקָּר, וְאֵין מַטְרִיחִין אוֹתָם לְשׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם: הַבּוֹנֶה בַּיִת וַחֲנָכוֹ[42], וְהַנּוֹשֵׂא אֲרוּסָתוֹ אוֹ שֶׁיִּבֵּם, וּמִי שֶׁחִלֵּל כַּרְמוֹ[43] - אֵין יוֹצְאִין עַד תֹּם שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח". מִפִּי הַקַּבָּלָה[44] לָמְדוּ, שֶׁיִּהְיֶה נָקִי שָׁנָה, בֵּין לְבַיִת שֶׁקָּנָה, בֵּין לְאִשָּׁה שֶׁנָּשָׂא, בֵּין לְכֶרֶם שֶׁהִתְחִיל לֶאֱכֹל פִּרְיוֹ[45].

42) שנכנס לגור בו. כי לבו וכל תאוותו לחינוך ביתו ולא למלחמה, על כן ינוס וינים אחרים (רבי אברהם בן עזרא לדברים כ, ה). 43) בשנה הרביעית לנטיעתו, שהפירות - צריכים לאכלם בירושלים, או לחללם (=לפדותם) בדמים, ולהעלות את דמיהם ירושלימה. 44) שקיבלו החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. 45) ועדיין לא עברה שנתו הרביעית (סוטה מג, א).

יא. כָּל הַשָּׁנָה אֵין מְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן, וְלֹא מְתַקֵּן דֶּרֶךְ, וְלֹא שׁוֹמֵר בַּחוֹמָה, וְלֹא נוֹתֵן לְפַסֵּי הָעִיר[46], וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו שׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם[47], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר"[48] - לַעֲבֹר בִּשְׁנֵי לָאוִין, לֹא לְצָרְכֵי הָעִיר וְלֹא לְצָרְכֵי הַגִּדּוּד.

46) קרשי עץ לחזק שערי העיר (הערוך, ערך פס א), וראה בבא בתרא ח, א (תוספתא פרק ז, הלכה ט"ו). 47) סוטה מד, א. 48) שהוא צורך ציבורי. והרמב"ן לתורה שם, מפרש: לא יעבור עליו - על הצבא הנזכר, יאמר, שלא יעבור האיש הזה על הצבא: לא להיות פקיד על אנשי הצבא ...או לכל הצריך להם, כגון סיפוק מים, לא ישגיח עליהם, אלא בשמחתו.

יב. בָּנָה בַּיִת וְהִשְׁכִּירוֹ לַאֲחֵרִים וְהִקְדִּים לוֹ שְׂכָרוֹ[49] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁחֲנָכוֹ[50]. נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ לְאַחַר שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא חֲנָכוֹ עַד עָתָּה[51].

49) שנתן השוכר דמי השכירות מראש. 50) משעת קבלת השכירות. 51) ואין מחשבים "ימי החינוך" אלא מעת קבלת השכר (ירושלמי סוטה פרק ח, הלכה ד). ושם אמרו: אשר בנה - פרט לנפל ביתו ובנאו, שאינו חוזר, ורבינו לא חשש להזכיר זה, כי נלמד מדין מחזיר גרושתו המבואר לעיל הלכה ח, שאינו חוזר (רדב"ז).

יג. בָּנָה בַּיִת וְנָתַן בּוֹ חֻפָּצָיו וְנָעַל עֲלֵיהֶם: אִם הָיָה צָרִיךְ לְבַטֵּל[52] עַל שְׁמִירָתָן[53], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁחֲנָכוֹ וְהִתְחִיל לֵישֵׁב בּוֹ[54]; וְאִם אֵינָן צְרִיכִין לֵישֵׁב וּלְשׁוֹמְרָן[55], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא חֲנָכוֹ[56].

52) מזמנו. 53) אילו לא נתנם בתוך הבית. 54) נתינתם בבית זוהי ישיבתו. 55) שהם חפצים גדולים וכבדים, שאינם נגנבים ומתקלקלים בחוץ. 56) שביתו לא הועיל להם כלום (ירושלמי שם).

יד. וְכָל הַבּוֹנֶה בַּיִת אוֹ נוֹטֵעַ כֶּרֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיהֶן[57].

57) שם, "ולא חנכו - את שמצווה לחנכו, יצא זה שאינו מצווה לחנכו", שהדירה בחוץ לארץ אינה מצוה. ומכאן, שהמסיבות שעושים בחוץ לארץ לחנוכת בית חדש, אינן סעודות מצוה (שיירי קרבן שם וכן בבאר שבע). ובמגן אברהם לאורח חיים תקסח, סעיף קטן ה הביא בשם המהרש"ל, שאם לא נתן לנהוג קלות ראש בבית, אלא עשה סעודה לחנכו תחילה לומר בה דברי תורה, ולדרוש מעין המאורע, הרי זו סעודת מצוה. ובירושלמי שם הלכה ו הוסיפו: הנושא את האיילונית (אשה שאינה ראויה ללדת) הואיל ואין מצוה לישב עימה, אינו חוזר.

טו. "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב" - כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁאֵין בְּלִבּוֹ כֹּחַ לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה[58]. וּמֵאַחַר שֶׁיִּכָּנֵס בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה, יִשָּׁעֵן עַל מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה[59], וְיֵדַע שֶׁעַל יִחוּד הַשֵּׁם הוּא עוֹשֶׂה מִלְחָמָה[60], וְיָשִׂים נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ[61] וְלֹא יִירָא וְלֹא יִפְחַד, וְלֹא יַחְשֹׁב לֹא בְּאִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּבָנָיו, אֶלָּא יִמְחֶה זִכְרוֹנָם מִלִּבּוֹ וְיִפְנֶה מִכָּל דָּבָר לַמִּלְחָמָה. וְכָל הַמַּתְחִיל לַחְשֹׁב וּלְהַרְהֵר בַּמִּלְחָמָה וּמַבְהִיל עַצְמוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם"[62]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁכָּל דְּמֵי יִשְׂרָאֵל[63] תְּלוּיִין בְּצִוָּארוֹ. וְאִם לֹא נִצַּח וְלֹא עָשָׂה מִלְחָמָה בְּכָל לִבּוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁשָּׁפַךְ דְּמֵי הַכֹּל[64], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ". וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה[65]: "אָרוּר עֹשֵׂה מְלֶאכֶת ה' רְמִיָּה, וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם". וְכָל הַנִּלְחָם בְּכָל לִבּוֹ בְּלֹא כַּחַד, וְתִהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם בִּלְבָד[66] - מֻבְטָח לוֹ שֶׁלֹּא יִמְצָא נֶזֶק וְלֹא תַגִּיעֵהוּ רָעָה, וְיִבְנֶה לוֹ בַּיִת נָכוֹן בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִזְכֶּה לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם, וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה ה' לַאדֹנִי בַּיִת נֶאֱמָן, כִּי מִלְחֲמוֹת ה'[67] אֲדֹנִי נִלְחָם וְרָעָה לֹא תִמָּצֵא בְךָ וגו'. וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים[68] אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ".

58) כשמתקשרים לעמוד צפופים, שלא יפרידום אויבים (סוטה מד, א וברש"י), וכדעת רבי עקיבא שם, בניגוד לרבי יוסי הגלילי שם, האומר: הירא - זה המתיירא מן העבירות שבידו. ובספרי שופטים אות קצז רבי יוסי הגלילי אומר: הירא ורך הלבב - זה בן ארבעים שנה, שתש כוחו (הגהות מיימוניות). ובתוספתא סוטה פרק ז, משנה י"ד: רבי עקיבא אומר, הירא, מה תלמוד לומר עוד "ורך הלבב" לומר לך, שאפילו גיבור שבגיבורים וחזק שבחזקים, והיה רחמן חוזר, שנאמר: ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. 59) כלשון הכתוב ירמיה יד, ח. 60) ככתוב (דברים כ, ד) "כי ה'

אלוקיכם ההולך עימכם להילחם לכם" = הם באים בנצחונו של בשר ודם, ואתם באים בנצחונו של מקום (סוטה מב, א). 61) יסכן עצמו, כלשון הכתוב (שופטים יב, ג). 62) פירשו חכמינו (משנה בסוטה שם): "אל ירך לבבכם - מפני צהלת סוסים וציחצוח חרבות; אל תיראו - מפני הגפת תריסים (=צלצול המגינים זה בזה, להשמיע קול ולאיים) ושפעת הקלגסים; אל תחפזו - מקול קרנות; אל תערצו - מפני קול צווחות. 63) הנשפכים בקרב, בגלל פחדנותו ועריקתו. 64) שהוא גרם לכך. ובמדרש ויקרא רבה פרשה כ"ה, אות ב "כל מי שיוצא לדרך, ואינו מכוון לבו למלחמה, סוף שהוא נופל במלחמה". 65) בדברי הנביאים, וכמבואר בביאורנו לעיל פרק ב, הלכה ו. 66) שהוא הנלחם עם אויבינו להושיענו. 67) המכוונת לייחוד ה' וקידוש שמו. ויונתן תרגם שם: מלחמות עַם ה'. 68) "חיים אלו - לפי שאין עימהם מוות ...נקראו: צרור החיים" (לשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה ג), ובביאורנו שם: החיים הנצחיים צרורים לעד ולא יפרדו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) היתר מאכלות אסורות לחלוצי צבא במלחמה. דיני ישראל ביפת תואר במלחמה, ודיני הכהן בה. יפת תואר שלא רצתה לעזוב עבודה־זרה - מה ייעשה בה. דיני גר תושב: ומיהו הראוי להיקרא חסיד מחסידי אומות העולם.

א. חֲלוּצֵי צָבָא[2], כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ בִּגְבוּל הָעַכּוּ"ם[3] וְיִכְבְּשׁוּם וְיִשְׁבּוּ מֵהֶן - מֻתָּר לָהֶן לֶאֱכֹל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת[4] וּבְשַׂר־חֲזִיר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אִם יִרְעַב וְלֹא מָצָא מַה יֹּאכַל אֶלָּא מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ הָאֲסוּרִים[5]. וְכֵן שׁוֹתֶה יֵין־נֶסֶךְ[6]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[7]: "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב" - עָרְפֵי חֲזִירִים[8] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[9].

2) חיילים מזורזים, מלשון הכתוב (במדבר לא, ה) "שנים־עשר אלף חלוצי צבא". על שם חגירת חלציהם למלחמה (ראב"ע שם, ג). 3) כן בדפוסים קדומים. 4) מפורש לעיל הל' סנהדרין פי"ט בביאורנו, אות קסב־ג. 5) שאם ישהה ויבקש מאכלות מותרים ירגישו בו העמים ויהרגוהו, והרי זה כמסוכן. אבל קודם שיכנסו לגבול העמים, הרי הם כשאר כל אדם, שאפילו ישהו לחזר אחרי מזון מצרכי מזון כשרים, אין שום סכנה צפויה להם (כסף־משנה). 6) שנתנסך לעבודה־זרה. ואע"פ שבע"ז נאמר: "יהרג ואל יעבור"? סובר רבינו, כשם שהתורה התירה לו לבעול אשה בגיותה, ראה בסמוך ה"ב – אע"פ שבגילוי עריות נאמר ג"כ: יהרג ואל יעבור, כך התירה לו לכשיצמא לשתות יין נסך, הוא שאמר הכתוב: ובתים מלאים כל טוב... וברורות חצובים וגו' - הכוונה לבורות מלאים יין נסך ('אור שמח'). ולדעת הרמב"ן בפירושו לתורה (שם, י) אסורים הם ביין נסך, שבכל איסורי ע"ז, היא עצמה, ותקרובת שלה - הכל אסור מיד, ככתוב (שם ז, כה־כו) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם... שקץ תשקצנו... כי חרם הוא". 7) חולין יז, א. 8) בנוסח שלפנינו, בחולין שם: כתלי דחזירי, אולם גירסת רבינו שם: "קדלי (=ערפי) דחזירי", וכן הוא בתשובות רבינו, הוצ' פריימן סמן קנד. וראה מגילה יג, א "שהאכילה קדלי דחזירי". 9) והכתוב מסיים שם: "ואכלת ושבעת".

ב. וְכֵן בּוֹעֵל אִשָּׁה בְּגִוּיוּתָהּ[10] אִם תִּקָּפוּ יִצְרוֹ[11]; אֲבָל לֹא יִבְעָלֶנָּה[12] וְיֵלֵךְ לוֹ, אֶלָּא מַכְנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[13], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר"[14]. וְאָסוּר לִבְעֹל אוֹתָהּ בִּיאָה שְׁנִיָּה[15] עַד שֶׁיִּשְׂאֶנָּה[16].

10) בעודה גויה. 11) קידושין כא, ב. כי "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע". ואפילו לא נתגיירה עדיין, מותרת לו בביאה ראשונה. וכן דעת רב וחבריו בירושלמי מכות פ"ב, ה"ו. וכל זה אינו מותר אלא במלחמה, שצריך ללחום בחירוף נפש, ואסור לו לצער נפשו בהרהורי יצרו, כדי שיוכל לעמוד בקשרי מלחמה ('תורה תמימה' שם). 12) בדרך ובגלוי. 13) ושם יבלענה, וכמבואר בסמוך ה"ג. 14) זה מוסב על תחילת ההלכה, ש'יפת תואר' מותרת לו אפילו בגיותה (כסף־משנה). 15) שכבר נתקררה רוחו, ואין יצרו תוקפו. 16) אחרי שתתגייר, וכמבואר בסמוך ה"ה־ו. שנאמר (שם, יג) "ואחר־כן תבוא אליה ובעלתה" - לאחר כל הסדר האמור בפרשה, מותרת לך.

ג. אֵין אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר מֻתֶּרֶת אֶלָּא בִּשְׁעַת הַשִּׁבְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה"[17]. בֵּין בְּתוּלָה, בֵּין בְּעוּלָה, בֵּין אֵשֶׁת־אִישׁ; שֶׁאֵין אִישׁוּת לְעַכּוּ"ם[18]. "וְחָשַׁקְתָּ" - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ יָפָה[19]. "בָּהּ" - וְלֹא בַּחֲבֵרְתָּהּ, שֶׁלֹּא יִבְעֹל שְׁתַּיִם. "וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה" - שֶׁלֹּא יִקַּח שְׁתַּיִם וְיִבְעֹל אַחַת, וְנִיחַ אַחַת לְאָבִיו אוֹ לְאָחִיו[20]. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה[21] בַּמִּלְחָמָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ" - יַכְנִיסָהּ לְמָקוֹם[22] וְאַחַר־כָּךְ יִבְעוֹל.

17) אם נתן מתחילה עיניו בה, ולא שלקחה למכרה או לשפחות, ואח"כ נתן בה עיניו (קידושין כא, וברש"י). 18) כמו שאמרו (סנהדרין נב, ב) "אשת רעהו" - פרט לאשת אחרים. ומפרש רש"י: שאין קידושין לגויים. וכל זה בנוגע לישראל, אבל ביחס שבין גוי לחבירו - יש אישות, וחייב מיתה על אשת חבירו, כמבואר לקמן פ"ט, ה"ה, ז. 19) בחשקו תלה הכתוב (קידושין כב, א). 20) שם, והוא־הדין שלא יקח אחת להביאה לאביו או לקרוב אחר ('תוספות' שם, ובלחם־משנה). 21) יבעלנה. 22) בכת"י התימנים: למקום פנוי. ולדעת הכסף־משנה - הכוונה, שיכניסנה לעיר.

ד. הַכֹּהֵן מֻתָּר בִּיפַת־תֹּאַר בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד הַיֵּצֶר[23]; אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׂאֶנָּה אַחַר־כָּךְ[24], מִפְּנֵי שֶׁהִיא גִּיֹּרֶת[25].

23) שאם לא תתירתה לו, יעבור ויבעלנה באיסור, שיצרו מתגרה בו, ואפילו בכהן יש לחוש ליצר הרע (קידושין כא, ב וברש"י). 24) כשתתגייר, וכמבואר בסמוך ה"ו. 25) וכהן אסור בגיורת, "הואיל ואינה בת ישראל, הרי זו זונה ואסורה לכהן", כדברי רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ח, ה"ג (קידושין שם).

ה. וְכֵיצַד דִּין יִשְׂרָאֵל בִּיפַת־תֹּאַר? אַחֲרֵי שֶׁיִּבְעָלֶנָּה בִּיאָה רִאשׁוֹנָה וְהִיא בְּגִוּיוּתָהּ: אִם קִבְּלָה עָלֶיהָ

לְהִכָּנֵס תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה[26] - מַטְבִּילָהּ לְשֵׁם גֵּרוּת[27] מִיָּד[28]; וְאִם לֹא קִבְּלָהּ - תֵּשֵׁב בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרֵח יָמִים"[29], וְכֵן בּוֹכָה עַל דָּתָהּ[30] וְאֵינוֹ מוֹנְעָהּ, וּמְגַדֶּלֶת אֶת צִפָּרְנֶיהָ וּמְגַלַּחַת אֶת רֹאשָׁהּ כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֶּה בְּעֵינָיו[31]. וְתִהְיֶה עִמּוֹ בַּבַּיִת. נִכְנָס וְרוֹאֶה אוֹתָהּ[32], יוֹצֵא וְרוֹאֶה אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁיָּקוּץ בָּהּ[33], וּמְגַלְגֵּל עִמָּהּ[34] כְּדֵי שֶׁתִּקָּבֵל[35] - אִם קִבְּלָהּ וְרָצָה בָהּ[36], הֲרֵי זוֹ מִתְגַּיֶּרֶת וְטוֹבֶלֶת כְּכָל הַגֵּרִים.

26) להתגייר, ולקיים המצוות כולן. 27) שאין גירות בלא טבילה, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ג, ה"ד. 28) ואין צורך לנוולה בגידול צפרניה ובגילוח ראשה (יבמות מח, ב). אבל עדיין אסור לו לבוא עליה עד שיעברו עליה שלשה חדשים, משום הבחנה, וכמבואר לקמן אות לו. 29) "כי יש לעצבים מנוחה בבכייתם, ולהעיר אבלם, עד אשר יחלשו כוחותיהם הגופיים מלסבול זה המקרה הנפשי" (מורה נבוכים, ח"ג פמ"א). 30) על עזבה פולחן אלוהיה, כדברי רבי עקיבא (יבמות שם): "אביה ואמה - זו עבודת כוכבים, וכן הוא אומר (ירמיה ב, כז) אומרים לעץ אבי אתה" וגו'. 31) שם עמ' א. 32) בניוולה. 33) ולא ישאנה. וב'ספרי' כי־תצא, אות ריג: "שתהא בת ישראל שמחה, וזו בוכה; זו מתקשטת וזו מתנוולת". 34) משתדל להשפיע עליה. 35) להתגייר. 36) בכת"י התימנים: ורצה בו. והכוונה שנתרצתה להנשא לו.

ו. וּצְרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים: חֹדֶשׁ שֶׁל בְּכִיָּה, וּשְׁנֵי חֳדָשִׁים אַחֲרָיו[37]. וְנוֹשְׂאָהּ בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין[38]. וְאִם לֹא חָפֵץ בָּהּ[39] - מְשַׁלְּחָהּ לְנַפְשָׁהּ[40]. וְאִם מְכָרָהּ[41] - עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָכֹר לֹא תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף". וְאִם מְכָרָהּ - אֵינָהּ מְכוּרָה[42], וּמַחֲזִיר הַדָּמִים. וְכֵן אִם כִּבְשָׁהּ אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה, לְשֵׁם שִׁפְחָה - מְשֻׁשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ", שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[43].

37) "להבחין בין זרע ראשון (=שלפני הגירות) לזרע אחרון" ('ספרי' כי־תצא, אות ריג). שלאחר שלושת חדשי הריון, אפשר להכיר אם מעוברת היא או לא, וכדברי רבינו בהל' גירושין פי"א, הכ"א: "ואפילו גר ואשתו שנתגיירו, מפרישים אותם תשעים יום, כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה (=לאחר גירותם), לזרע שנזרע שלא בקדושה. וכן יפת־תואר אע"פ שנתנה לה תורה שלשים יום לתקנת עצמה, צריכה להמתין תשעים יום לתקנת הוולד". ואע"פ שהתורה התירה לו ביאה ראשונה מיד בלא הבחנה? אותו זרע אינו קדוש כלל, שאינו בנו לשום דבר, מפני שהוא מן הגויה, כמבואר בסמוך ה"ח (כסף־משנה). 38) מכיון שנתגיירה, הרי היא כישראלית וצריכה קידושין, וחייב לכתוב לה כתובה. 39) שקץ בה, ולא קידשה. 40) בלא גט, שעדיין לא נתקדשה לו. 41) להיות שפחה אצל הלוקח, ואפילו לא נתגיירה, כמבואר במורה נבוכים ח"ג, פמ"א. 42) שכל דבר שאמרה תורה "אל תעשה" - אם עשה אינו מועיל (תמורה ד, ב). והשווה הל' בכורות פ"ו, ה"ה: "המוכר מעשר (=בהמה), לא עשה כלום, ולא קנה לוקח, ולפיכך אינו לוקה... וכמוכר יפת תואר". ומובן שאינו לוקה, ולפיכך לא מנאו רבינו לעיל הל' סנהדרין פי"ט ה"ד, בין הלאוין שלוקין עליהם. 43) 'ספרי' כי־תצא, אות ריד: "שבלשון פרסי, קוראים לעבדות ושימוש: עימראה" (רש"י לתורה שם).

ז. לֹא רָצְתָה לְהִתְגַּיֵּר - מְגַלְגְּלִין עִמָּהּ[44] שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ[45]. לֹא רָצְתָה - מְקַבֶּלֶת שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ[46], וּמְשַׁלְּחָהּ לְנַפְשָׁהּ, וַהֲרֵי הִיא כְּכָל הַגֵּרִים הַתּוֹשָׁבִים[47]; וְאֵינוֹ נוֹשְׂאָהּ, שֶׁאָסוּר לְשָׂא אִשָּׁה שֶׁלֹּא נִתְגַּיְּרָה[48].

44) משתדלים ועוסקים עמה שתסכים להתגייר. 45) כדין הלוקח עבד כנעני ולא רצה לקבל מצוות העבדים, מגלגלים עמו כל שנים־עשר חודש (יבמות מח, ב. ובהל' עבדים פ"ח, הי"ב. כסף־משנה). ובמדרש הגדול (דברים כא, יב). "ושלחתה לנפשה - מלמד שאם לא רצתה להתגייר לאחר שלשים יום, מגלגל עליה כל שנים־עשר חודש". ולדעת ר"מ כשר, בספרו "הרמב"ם והמכילתא דרשב"י" עמ' קמח, מקור מדרש זה במכילתא לדברים. 46) והן מנויות לקמן פ"ט, ה"א. 47) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח, ומותר להם לשבת אתנו בארצנו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ד, ה"ז. וראה בסמוך ה"י. 48) ככתוב (דברים ז, ג) "ולא תתחתן בם". ואע"פ שכתב רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ב, ה"ה: "והבא על בת גר תושב - אין הקנאים פוגעים בו, אבל מכים אותו מכת מרדות" - לענין חיתון הרי זו אסורה עליו מן התורה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פי"א ה"ז, שגר תושב יינו אסור בשתיה, וידוע שגזרו על יינם משום בנותיהם.

ח. נִתְעַבְּרָה מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה - הֲרֵי הַוָּלָד גֵּר[49], וְאֵינוֹ בְּנוֹ לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים[50], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִן הָעַכּוּ"ם[51]; אֶלָּא בֵּית־דִּין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ[52] עַל דַּעְתָּם[53]. וְתָמָר[54] מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יְפַת־תֹּאַר הָיְתָה[55]; אֲבָל אַבְשָׁלוֹם נוֹלַד מֵאַחַר הַנִּשּׂוּאִין. נִמְצֵאת תָּמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלוֹם מֵאִמּוֹ[56], וּמֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְאַמְנוֹן[57]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "דַּבֶּר־נָא אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי מִמֶּךָּ".

49) בספר ה'חינוך' מצוה תקלב, הנוסח: הולד גוי. 50) לא לירושה, ולא לפטור את אשתו מזיקת יבום ועוד. 51) "ואין בנך הבא מן הגויה נקרא בנך אלא בנה" (יבמות כג, א). וראה הל' איסורי ביאה פי"ב, ה"ז. 52) לשם גירות, שאין לך גר בלא מילה וטבילה. 53) "הם נעשים לו אב, והרי הוא גר על ידיהם", כדין כל גר קטן, שאין לו אב, ואמו הביאתו לבית־דין להתגייר (כתובות יא, א וברש"י). והשווה הל' איסורי ביאה פי"ג, ה"ז: "שזכות היא לו". ואם בעודה מעוברת נתגיירה וטבלה, אין בנה צריך טבילה, אלא מילה בלבד, כדברי רבינו שם ('אור שמח'). 54) בת מעכה, אֵם אבשלום. 55) שמעכה אמה יפת תואר

היתה, ובא עליה דוד בגיותה, כשלקחה בשביה. 56) שנתגיירה אמה בהיותה מעוברת, נמצאת הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה, והרי היא אחות אבשלום. כי אם נולדה שלא בקדושה, אין זו אחותו אפילו מאמו, והרי היא נכרית אצלו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ד, הי"ב (ע"פ 'אור שמח'). 57) בן דוד, שאינו אחיה מאמה, שאמו אחינועם היזרעאלית היתה, ולא מאביה, שהרי הורתה שלא בקדושה היתה, ואינה בת דוד כלל (סנהדרין כא, א), וראה ב'תוספות' שם.

1 **ט. יְפַת־תֹּאַר שֶׁלֹּא רָצְתָה לְהַנִּיחַ עֲבוֹדָה זָרָה אַחַר**
2 **הַשְּׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ - הוֹרְגִין אוֹתָהּ[58]. וְכֵן עִיר**
3 **שֶׁהִשְׁלִימָה[59], אֵין כּוֹרְתִין לָהֶן בְּרִית עַד שֶׁיִּכְּפְרוּ**
4 **בַּעֲבוֹדָה זָרָה[60] וִיאַבְּדוּ אֶת כָּל מְקוֹמוֹתֶיהָ וִיקַבְּלוּ**
5 **שְׁאָר הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, שֶׁכָּל עַכּוּ"ם שֶׁלֹּא**
6 **קִבֵּל מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, הוֹרְגִין אוֹתוֹ אִם יֶשְׁנוֹ**
7 **תַּחַת יָדֵנוּ[61].**

58) אע"פ שעינה אותה - אין אומרים ישלחנה לנפשה, ואפילו עובדת ע"ז, אלא הורגים אותה. וב'ספרי' כי־תצא, אות ריד: "ושלחתה לנפשה - ולא לבית אלוהיה" (רדב"ז). 59) עם ישראל, כשקרבו אליה להלחם עליה. 60) כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד. 61) סנהדרין נז, א: "על שבע מצוות בן נח נהרג". והשווה לקמן פ"ט, הי"ד. ועדיין תמוה, למה מקיימים את ה"יפת תואר" שנים־עשר חודש ומניחים אותה לעבוד ע"ז, בעוד שכל בן־נח העובד ע"ז והוא ברשותו נהרג מיד. וב"קרית ספר" להמבי"ט, העתיק דברי רבינו: "ואם לא רצתה להניח ע"ז, הורגים אותה ככל עיר שהשלימה". ותיבות: י"ב חודש, השמיט לגמרי. וראוי להעיר שב'מורה נבוכים' ח"ג פמ"א, כותב רבינו: "וכן כל השלושים יום תחזיק בתורתה בפרהסיא ואפילו בע"ז, ולא יחלקו עליה באמונה עד הזמן ההוא", וכנראה שחסה עליה התורה, תחת אשר עינה, וזאת מן המידות הטובות, שנצטוינו עליהן, כדברי רבינו שם, וראה במדרש הגדול דברים כא, יב: "לא רצתה לקבל שבע מצוות, אחר השנים־עשר חודש, הורגים אותה". ואולי זהו המקור לדברי רבינו כאן.

8 **י. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא הִנְחִיל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֶלָּא**
9 **לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב"[62], וּלְכָל**
10 **הָרוֹצֶה לְהִתְגַּיֵּר מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּכֶם**
11 **כַּגֵּר". אֲבָל מִי שֶׁלֹּא רָצָה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְקַבֵּל**
12 **תּוֹרָה וּמִצְוֹת[63]. וְכֵן צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה[64]**
13 **לְכֹף אֶת כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם לְקַבֵּל מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי**
14 **נֹחַ, וְכָל מִי שֶׁלֹּא יְקַבֵּל - יֵהָרֵג[65]. וְהַמְקַבֵּל אוֹתָם,**
15 **הוּא הַנִּקְרָא "גֵּר תּוֹשָׁב"[66] בְּכָל מָקוֹם; וְצָרִיךְ לְקַבֵּל**
16 **עָלָיו בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵרִים[67]. וְכָל הַמְקַבֵּל עָלָיו לָמוּל,**
17 **וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא מָל - הֲרֵי זֶה כְּמִן**
18 **הָאֻמּוֹת[68].**

62) סנהדרין נט, א, שנאמר: תורה צוה לנו משה, מורשה - "לנו מורשה ולא להם" וראה לקמן פ"י, ה"ט. 63) שהרי מקיימים גר תושב בארצנו ומצווים להחיותו, למרות שלא קיבל אלא שבע מצוות בלבד (כסף־משנה). 64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). 65) ראה למעלה הלכה ט, בביאורנו אות נט. 66) "לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (הל' איסורי ביאה פי"ד, ה"ז). 67) חכמים ומלומדים. ובבבא־בתרא עה, א "אין חברים אלא תלמידי חכמים" (ע"ז סד, ב). והשווה הל' מטמאי משכב ומושב פ"י, ה"ה. 68) כשאר גוי שבאומות, שאין מעלים אותו מן הבור או מן הנהר, ואין מורידים אותו לבור להמיתו בידים, כמבואר בהל' ע"ז פ"י ה"א, מכיון שביטל את קבלתו, חזר להיות גוי גמור ואין מצילים אותו בשעת סכנה (ע"ז סה, א וכפירוש הכסף־משנה). ובכת"י התימנים, הנוסח: "הרי זה כמין מן האומות". כלומר, כומר לע"ז שהוא אדוק בה, והמינים מורידים ולא מעלים, כמבואר בהל' ע"ז שם. וכן הנוסח בדפוס רומי, ר"מ. והשווה לעיל הל' עדות פי"א, ה"י.

19 **יא. כָּל הַמְקַבֵּל שֶׁבַע מִצְוֹת וְנִזְהָר לַעֲשׂוֹתָן, הֲרֵי זֶה**
20 **מֵחֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[69].**
21 **וְהוּא, שֶׁיְּקַבֵּל אוֹתָן וְיַעֲשֶׂה אוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁצִּוָּה בָהֶן**
22 **הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה, וְהוֹדִיעָנוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה**
23 **רַבֵּנוּ, שֶׁבְּנֵי נֹחַ מִקֹּדֶם נִצְטַוּוּ בָהֶן. אֲבָל אִם עֲשָׂאָן**
24 **מִפְּנֵי הֶכְרֵעַ הַדַּעַת[70] - אֵין זֶה גֵּר תּוֹשָׁב, וְאֵינוֹ**
25 **מֵחֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְלֹא מֵחַכְמֵיהֶם[71].**

69) תוספתא סנהדרין פי"ג, מ"א: "צדיקי אומות העולם, יש להם חלק לעוה"ב" וראה בסנהדרין קה, א. וברש"י שם ד"ה מאן נינהו. והשווה לעיל הל' עדות פי"א, ה"י. 70) לפי שכלו ומצפונו, ואינו מודה שציוה בהן הקב"ה. 71) בכת"י התימנים: אלא מחכמיהם. וכן הנוסח בתשובות מהר"מ אלשקר סימן קיז. והשווה דברי חכמינו (מגילה טז, א) "כל האומר דבר חכמה, אפילו באומות העולם - נקרא חכם". ומקור כל הלכה זו במדרש משנת רבי אליעזר, ניויורק תרצ"ד, עמ' קכא: "במה דברים אמורים כשעושים אותן, ואומרים מכח שצוה אותנו אבינו נח מפי הגבורה, אבל אם עשו שבע מצוות ואמרו מפי פלוני שמענו, או מדעת עצמנו, שכך הדעת מכרעת וכו', אין לוקחים שכרם אלא בעולם הזה" (כבוד מלכים, לרמב"ם דפ' שולזינגר).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) המצוות שנצטווה אדם הראשון, ומה הוסיף הקדוש־ברוך־הוא על נח. העריות האסורות על בני נח. במה נפקע איסור אשת־איש בבני נח. כיצד מצווים בני נח על הדינים. למה נתחייבו בני שכם להיהרג.

26 **א. עַל שִׁשָּׁה דְּבָרִים נִצְטַוָּה אָדָם הָרִאשׁוֹן[2]: עַל**
27 **עֲבוֹדָה זָרָה, וְעַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם[3], וְעַל שְׁפִיכוּת־דָּמִים,**
28 **וְעַל גִּלּוּי־עֲרָיוֹת, וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל הַדִּינִים[4]; אַף־עַל־**
29 **פִּי שֶׁכֻּלָּן הֵן קַבָּלָה בְּיָדֵינוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ[5], וְהַדַּעַת**
30 **נוֹטָה לָהֶן - מִכְּלַל דִּבְרֵי תּוֹרָה[6] יְרֵאָה, שֶׁעַל אֵלּוּ**
31 **נִצְטַוָּה[7]. הוֹסִיף לְנֹחַ אֵיבָר מִן הַחַי[8], שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ**
32 **בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ"[9] - נִמְצָאוּ שֶׁבַע**

מִצְוֹת[10], וְכֵן הָיָה הַדָּבָר בְּכָל הָעוֹלָם עַד אַבְרָהָם. בָּא אַבְרָהָם וְנִצְטַוָּה יָתֵר עַל אֵלּוּ בַּמִּילָה. וְהוּא הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית[11]. וְיִצְחָק הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר[12] וְהוֹסִיף תְּפִלָּה אַחֶרֶת לִפְנוֹת הַיּוֹם[13]. וְיַעֲקֹב הוֹסִיף גִּיד הַנָּשֶׁה[14] וְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית[15]. וּבְמִצְרַיִם נִצְטַוָּה עַמְרָם בְּמִצְוֹת יְתֵרוֹת[16], עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְנִשְׁלְמָה תּוֹרָה עַל־יָדוֹ.

2) מדרש רבה בראשית פט"ז, אות ו, שנאמר: "ויצו ה' אלקים על האדם לאמור מכל עץ הגן אכול תאכל" (בראשית ב, טז), ויצו - על עבודה־זרה, ככתוב (הושע ה, יא) "כי הואיל הלך אחרי צו". ה' - על ברכת השם, ככתוב (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה' מות יומת". אלקים - אלו הדיינים, שנאמר (שמות כב, כז) "אלהים לא תקלל". על האדם - זו שפיכות דמים, שנאמר (בראשית ט, ו) שופך דם האדם. לאמור - זה גילוי עריות, שנאמר (ירמיה ג, א) לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו'. מכל עץ הגן אכול תאכל - כאן ציוהו על הגזל. כלומר, לא הורשית לאכול אלא במה שהתרתי לך. וראה סנהדרין נו, א: "שבע מצוות נצטוו בני נח" וכו'. 3) שלא לגדף את שם ה'. 4) להושיב דיינים לדון במצוות אלו, ולהזהיר את העם עליהן, כמבואר לקמן הי"ד. 5) שכך נצטווה אדם הראשון. 6) הפסוקים שבתורה. 7) כמבואר לעיל אות א לפי ה'מדרש רבה', וכך דרשו את הפסוק הנ"ל בסנהדרין נו, ב. 8) שלא נחתוך ממנו אבר כשהוא חי - ונאכלנו. 9) כל זמן שנפשו בו, לא תאכלו הבשר ממנו (רש"י שם נז, א). 10) מדרש רבה' משפטים פרשה ל, אות ט: "נתן לאדם שש מצוות, הוסיף לנח אחת". אבל אדם הראשון לא נצטווה על אבר מן החי, שהרי נאסר באכילת בשר בכלל, כמבואר בסנהדרין נט, ב: שנאמר (בראשית א, כט) "הנה נתתי לכם את כל עשב... לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ" - ולא חית הארץ לכם. ורבינו לא מנה מצוה זו באדם הראשון, שאינו מונה אלא מצוות הנוהגות לדורות (כסף־משנה). 11) ברכות כו, ב: "אברהם תיקן תפלת שחרית, שנאמר: וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם - ואין עמידה אלא תפילה" וכו'. 12) מדרש רבה' פרשת תולדות, פרשה ס"ד, אות ו: "וימצא בשנה ההיא מאה שערים - מפני מה מדד אותה, מפני המעשרות". והראב"ד שואל: והלא גם באברהם נאמר (בראש' יד, כ) "ויתן לו מעשר מכל"?! ואולם דעת רבינו, שאברהם לא נתן אלא הפרשה מהשלל שבא לידו מנצחונו במלחמה, ולא בתורת מעשר אלא כתגמול, לכיבוד, שכיבדו מלכי צדק, ואילו יצחק הוא הראשון שעישר ממונו הוא, בתורת מעשר. 13) לעת ערב, וזוהי תפילת מנחה, כמבואר בברכות שם. 14) ראה בראשית לב, לג. ואע"פ שבמשנה בחולין ק, ב אמרו: "בסיני נאמר, אלא שנכתב במקומו" - משמע, לכאורה, שלא נאסרו בגיד הנשה אלא מסיני ואילך, ולאחר שנצטוו בסיני וסידר משה את התורה, כתב מקרא זה עם המאורע שאירע ליעקב אבינו? כבר הסביר רבינו בפירושו שם: "שים לבך אל העיקר הגדול... שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין עושים אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו... וכן גיד הנשה אין אנו הולכים אחרי איסור יעקב אבינו (שנאסר בו), אלא מצות משה רבינו... הלא תראה מה שאמרו: תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני, וכל אלו (=אבר מן החי, מילה, וגיד הנשה) מכלל המצוות". 15) ברכות שם. 16) ב'מכילתא' יתרו יט, י אמרו: שנצטוו במצרים מצוות יתירות על מצוות בני נח, ובוודאי ע"י עמרם, ש"גדול הדור" היה, כמבואר בסוטה יב, א ('יד איתן'). ובמדרש 'שמות רבה' פ"א, אות יג: "שהיה עמרם ראש סנהדרין".

ב. בֶּן־נֹחַ שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[17]. וְהוּא, שֶׁיַּעֲבֹד כְּדַרְכָּהּ[18]. וְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבֵּית־דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְמִיתִין עָלֶיהָ[19] - בֶּן־נֹחַ נֶהֱרָג עָלֶיהָ[20]; וְכֹל שֶׁאֵין בֵּית־דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְמִיתִין עָלֶיהָ - אֵין בֶּן־נֹחַ נֶהֱרָג עָלֶיהָ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג - אָסוּר בַּכֹּל[21]. וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לְהָקִים מַצֵּבָה[22], וְלֹא לִטַּע אֲשֵׁרָה[23], וְלֹא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת[24] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן לְנוֹי.

17) מיתה בסייף, שכל מיתת בני נח אינה אלא בסייף, כמבואר לקמן הי"ד, ובביאורנו שם. 18) שדרך עבודתה בכך, כגון פוער לפעור, וזורק אבן למרקוליס, ולא להיפך. והשווה הל' ע"ז פ"ג, ה"ב. 19) כגון המגפף (=המחבק) והמנשק ע"ז, שאינם אלא איסור "לא תעשה" בלבד (שם, ה"ו). 20) סנהדרין נו, ב. 21) שישראל נאסר בה, וכן אמרו (סנהדרין עד, ב) "אינהו וכל אביזרייהו" (=הן, וכל השייך בהן). 22) מצבת אבן אחת, להקריב עליה אפילו לשמים (רש"י לדברים טז, כב). וראה הל' ע"ז פ"ו, ה"ו. 23) אילן הנטוע מתחילה כדי לעבדו (שם פ"ח ה"ג), ומיוחד לעובדי הירח, כמבואר בביאורנו שם פ"ז הי"א, אות ג. 24) צורות אדם, כמבואר שם פ"ג ה"י, ואע"פ שאינה עבודה־זרה - כדי שלא יטעו בהם הטועים וידמו שהם לע"ז (שם). וכל אלה אין בהם עונש מיתה לישראל אלא מלקות בלבד (ראה הל' סנהדרין פי"ט ה"ג), וממילא אין בן־נח נהרג עליהן, אלא שאסור בהן כישראל, וכמבואר לעיל אות יט.

ג. בֶּן־נֹחַ שֶׁבֵּרֵךְ אֶת הַשֵּׁם - בֵּין שֶׁבֵּרֵךְ[25] בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד[26], בֵּין שֶׁבֵּרֵךְ בְּכִנּוּי[27] בְּכָל לָשׁוֹן - חַיָּב[28]; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל[29].

25) שקילל, ולשון נקיה היא כלפי מעלה. 26) שבירך את השם המיוחד של ארבע אותיות, והוא: אדנ"י. וכל־שכן שם הוי"ה עצמו (ראה הל' ע"ז פ"ב, ה"ז). 27) שאר השמות שאינם נמחקים, כגון: א־ל, אלקים, שדי, צבאות, שאסור למחקם (הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב). 28) מיתת סייף. 29) שאינו חייב אלא על ברכת שם המיוחד בלבד (סנהדרין נו, א), שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה' מות יומת" - אינו חייב אלא על שם המיוחד (=שהרי כתוב: ה', וזהו שם המיוחד - רש"י). אבל בן־נח חייב אפילו בכינוי, שנאמר שם: "כגר כאזרח". וזה מיותר, להדגיש: גר ואזרח פטורים על ברכת כינוי, ובן־נח חייב גם על הכינוי (שם). וראה הל' ע"ז פ"ב, ה"ז.

ד. בֶּן־נֹחַ שֶׁהָרַג נֶפֶשׁ, אֲפִלּוּ עֵבֶר בִּמְעֵי עִמּוֹ[30] - נֶהֱרָג עָלָיו[31]. וְכֵן אִם הָרַג טְרֵפָה[32], אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ[33] וּנְתָנוֹ לְפִיו[34] אֲרִי[35], אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ בָּרָעָב עַד שֶׁמֵּת - הוֹאִיל וְהַמִּיתָה מִכָּל מָקוֹם, נֶהֱרָג[36]. וְכֵן אִם הָרַג רוֹדֵף[37] שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּילוֹ[38] בְּאַחַד מֵאֵיבָרָיו[39] - נֶהֱרָג עָלָיו[40]; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל[41].

30) הכה את האם ויצא עוברה. 31) סנהדרין נז, ב. שנאמר (בראשית ט, ו) "שופך דם האדם, באדם דמו ישפך - איזהו אדם שהוא באדם (=בתוך האדם), הוי אומר - זה עובר שבאדם". אבל ישראל שהרג את העובר - אינו נהרג עליו, ככתוב בשמות כא, כב. ומבואר בהל' חובל ומזיק פ"ד, ה"א. 32) אדם חולה מחלה מסוכנת, והרופאים קבעו שאין רפואה למחלתו ובה ימות, (הל' רוצח פ"ב ה"ח), שישראל פטור עליו מדיני אדם. 33) כְּבָלוֹ. 34) בדפוסים קדומים: לפני. 35) שבישראל פטור עליו. "ודורש דמים, דורש ממנו דם" (שם פ"ג, ה"י). 36) 'מדרש רבה', בראשית פרשה ל"ד, אות יג. "מיד כל חיה - זה המוסר את חבירו לחיה להרגו". 37) שרדף אחר חבירו להרגו. 38) את הנרדף. 39) של הרודף, כגון לקטוע רגלו. 40) סנהדרין נז, א. 41) שאע"פ שהוא "שופך דמים וחייב מיתה - אין בית־דין ממיתים אותו" (הל' רוצח פ"א הי"ג), וכהסבר הכסף־משנה שם, שהואיל ולא נתכוון אלא להציל את הנרדף, אין התראה שייכת בו, ואין ישראל נהרג בלא התראה, אבל בן־נח נהרג בלא התראה, כמבואר לקמן הי"ד.

ה. שֵׁשׁ עֲרָיוֹת אֲסוּרוֹת עַל בְּנֵי נֹחַ: הָאֵם, וְאֵשֶׁת הָאָב, וְאֵשֶׁת־אִישׁ, וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וּזְכוּר[42], וּבְהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל־כֵּן יַעֲזָב אִישׁ אֶת אָבִיו" - זוֹ אֵשֶׁת[43] אָבִיו[44], "וְאֶת אִמּוֹ" - כְּמַשְׁמָעָהּ, "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ" - וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, "בְּאִשְׁתּוֹ"[45] - וְלֹא בִּזְכוּר[46], "וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד" - לְהוֹצִיא בְהֵמָה, חַיָּה וָעוֹף, שֶׁאֵין הוּא וָהֵם בָּשָׂר אֶחָד[47]; וְנֶאֱמַר: "אֲחוֹתִי בַת אָבִי הִיא אַךְ לֹא בַת אִמִּי, וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה"[48].

42) משכב זכר, מעשה סדום. ראה ויקרא יח, כב. 43) שאי־אפשר לפרש: אביו ממש, שזה נכלל במיעוט: "באשתו" - ולא בזכר, כבסמוך. 44) ואפילו לאחר מות אביו, שאינה עוד אשת איש. 45) בכת"י תימן: ודבק באשתו. 46) שאין בו דיבוק, מתוך שאין הנשכב נהנה - אינו נדבק עמו (סנהדרין נה, א וברש"י). 47) שאינן יולדות מן האדם, בניגוד לאיש ואשה, שזרע יוצא מהם, ונעשה בשר האב והאם אחד בו (שם וברש"י). 48) מכאן, שאחותו מן האם אסורה לו, אבל אחותו מאביו מותרת לו, שאין איסור אחוה בבני נח, אלא מן האם (שם עמ' ב). והשווה הל' איסורי ביאה פי"ד, הי"ג.

ו. בֶּן־נֹחַ חַיָּב עַל מְכַּתַּת אָבִיו וַאֲנוּסַת אָבִיו[49] - הֲרֵי הִיא אִמּוֹ מִכָּל מָקוֹם[50]. וְחַיָּב עַל אֵשֶׁת אָבִיו, אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתַת אָבִיו[51]. וְחַיָּב עַל הַזְּכוּר, בֵּין קָטָן[52], בֵּין גָּדוֹל, וְעַל הַבְּהֵמָה, בֵּין קְטַנָּה[53], בֵּין גְּדוֹלָה; וְהוּא נֶהֱרָג לְבַדּוֹ, וְאֵין הוֹרְגִין אֶת הַבְּהֵמָה; שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ בַּהֲרִיגַת בְּהֵמָה אֶלָּא יִשְׂרָאֵל[54].

49) שלא נישאה לאביו, אלא אנסה ונולד ממנה. 50) וכבר נתבאר בהלכה הקודמת: "ואת אמו - כמשמעה", ועל־כרחך באנוסת אביו - הכתוב מדבר, כי נשואתו, הרי היא בכלל: "אביו - זו אשת אביו" (סנהדרין נח, א). 51) כי בחיי אביו, הרי היא בכלל: "באשתו - ולא באשת חבירו" (שם). 52) פחות מבן י"ג שנה ולמעלה מבן תשע, שהוא בר שכיבה, אבל על זכור קטן שהוא פחות מבן תשע - אינו נהרג (כסף־משנה). ולדעת הרדב"ז - הכוונה, חייב אפילו על קטן פחות מבן תשע, אע"פ שישראל פטור עליו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"א, הי"ד. שבישראל נאמר: ואת זכר לא תשכב וגו' ופחות מבן תשע אינו בר שכיבה, אבל בבן־נח כתוב: ודבק - ולא בזכור, וכל שנדבק עם הזכור - נהרג עליו. 53) אפילו ביום לידתה, וגם ישראל חייב מיתה עליה, כמבואר בסנהדרין נד, ב. ובהל' איסורי ביאה שם הט"ז. 54) שם נה, א בעיא שלא נפשטה. כי יתכן, שלא ציוותה תורה להרוג את הבהמה אלא משום קלון הבועל, שלא תהא בהמה עוברת בשוק, ויאמרו: זוהי שנסקל פלוני על־ידה, ובני נח דרכם בכך ואינם מתביישים, וגם התורה לא חסה על קלונם, ולפיכך אין להרוג הבהמה מספק, אע"פ שבאה תקלה לאדם על־ידה.

ז. אֵין בֶּן־נֹחַ חַיָּב עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ[55] אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה לְבַעְלָהּ; אֲבָל מְאֹרָסָה, אוֹ שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה[56] וְלֹא נִבְעֲלָה - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיא בְּעֹלַת בָּעַל"[57]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבֶן־נֹחַ שֶׁבָּא עַל בַּת־נֹחַ, אֲבָל עַכּוּ"ם הַבָּא עַל הַיִּשְׂרְאֵלִית, בֵּין כְּדַרְכָּהּ, בֵּין שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ - חַיָּב[58]. וְאִם הָיְתָה נַעֲרָה מְאֹרָסָה - נִסְקָל עָלֶיהָ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. בָּא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה - הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל[59]. אֲבָל אִם בָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת עַכּוּ"ם חֲבֵרוֹ, וְיֵהָרֵג בְּסַיִף[60].

55) שם נח, ב, שנאמר: "ודבק באשתו - ולא באשת חבירו". לא אסרה תורה אלא בדביקה. ובשלא כדרכה, הואיל ואינה נהנית בדבר, אינה נדבקת עמו (רש"י שם). 56) בכת"י התימנים: ועדיין לא נבעלה. 57) שם נז, ב, "בעולת בעל - יש להם; נכנסה לחופה לא נבעלה - אין להם", שאינו חייב משום קידושיו וחופתו, אלא משום בעילתו. וראה לעיל פ"ח ה"ג: "שאין אישות לעכו"ם והכוונה לקידושיו. 58) שבעריות שלנו, אמרה תורה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו - לרבות גויים שמוזהרים על העריות כישראל". ובישראל חייבים על אשת איש אפילו שלא כדרכה, שנאמר בה: "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (שם, ובדף נד, א). 59) שאילו בדיניהם פטור לגמרי, ובדיננו - כל אשת איש, הבא עליה בחנק (שם). 60) כאן הוא חוזר לדיניהם, ומיתת בני נח בסייף, וסייף חמור מחנק,

כמבואר לעיל הל' סנהדרין פי"ד ה"ד, ולקמן הי"ד יתבאר בביאורנו המקור למיתת בני נח, שהיא בסייף.

ח. בֶּן־נֹחַ שֶׁיִּחֵד שִׁפְחָה לְעַבְדּוֹ וּבָא עָלֶיהָ - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ[61]. וְאֵינוֹ חַיָּב עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּפְּשֵׁט הַדָּבָר, וְיֹאמְרוּ[62] לָהּ הָעָם: "זוֹ דְּבִית[63] עֶבֶד פְּלוֹנִי?"[64] וּמֵאֵימָתַי תֻּחֲזַר לְהֶתֵּרָהּ?[65] מִשֶּׁיַּפְרִישֶׁנָּה מֵעַבְדּוֹ וְיִפְרַע[66] רֹאשָׁהּ בַּשּׁוּק. וּמֵאֵימָתַי תִּהְיֶה אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ[67] כִּגְרוּשָׁה שֶׁלָּנוּ? מִשֶּׁיּוֹצִיאֶנָּה מִבֵּיתוֹ וְיִשַּׁלְּחֶנָּה לְעַצְמָהּ, אוֹ מִשֶּׁתֵּצֵא הִיא מִתַּחַת רְשׁוּתוֹ וְתֵלֵךְ לָהּ, שֶׁאֵין לָהֶן גֵּרוּשִׁין בִּכְתָב[68]. וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ[69] לְבָד, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הוּא אוֹ הִיא לִפְרֹשׁ זֶה מִזֶּה - פּוֹרְשִׁין[70].

61) סנהדרין נז, א. ולדעת רש"י שם, הרי זה נהרג עליה משום גזל, אע"פ שאין זו "בעולת בעל" של אישות, אלא של זנות, כחמורו ובהמתו. אולם רבינו מפרש, שאין כאן גזל, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, וממילא קנינו של רבו היא, וע"כ משום אישות חייב עליה (רדב"ז). 62) בכת"י התימנים: ויאמרו. 63) של בית. 64) שם נח, ב. ושם: רביתא דפלוני. כלומר: ילדתו של פלוני עבד. 65) שלא תיקרא מיוחדת לעבד. 66) ויגלה, שהיו רגילות אף הגויות הנשואות, שלא לצאת בראש פרוע (רש"י שם). 67) שאינו עבד. 68) כדיני ישראל, שאין האשה מתגרשת אלא בכתב גט שיגיע לה (הל' גירושין פ"א, ה"א). 69) בבעל המגרש. 70) ואפילו אין הבעל מסכים, הרי זו כגרושה, בניגוד לדיני ישראל, שאין האשה מתגרשת אלא ברצון בעלה (שם). ובירושלמי קידושין פ"א ה"א, אמרו: "גוים אין להם קידושין... שאין להם גירושין, או ששניהם מגרשים זה את זה", רמז לכך, דברי הנביא (מלאכי ב, טז) "כי שנא שלח, אמר ה' אלוקי ישראל - בישראל נתתי גירושין; באומות העולם לא נתתי גירושין". וראה מדרש 'בראשית רבה' פרשה יח, אות ה.

ט. בֶּן־נֹחַ חַיָּב עַל הַגָּזֵל - בֵּין שֶׁגָּזַל עַכּוּ"ם, בֵּין שֶׁגָּזַל יִשְׂרָאֵל[71], וְאֶחָד הַגּוֹזֵל אוֹ הַגּוֹנֵב מָמוֹן אוֹ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ[72], אוֹ הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר־שָׂכִיר[73] וְכַיּוֹצֵא בוֹ[74], אֲפִלּוּ פּוֹעֵל שֶׁאָכַל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה[75] - עַל הַכֹּל הוּא חַיָּב, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל גַּזְלָן; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל[76]. וְכֵן חַיָּב עַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה־פְּרוּטָה[77]. וּבֶן־נֹחַ שֶׁגָּזַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה־פְּרוּטָה, וּבָא אַחֵר וּגְזָלָהּ מִמֶּנּוּ - שְׁנֵיהֶן נֶהֱרָגִין עָלֶיהָ[78].

71) סנהדרין נז, א. 72) שם: "גנב וגזל, וכן יפת תואר". ומפרש רש"י: יפת תואר, גם היא גזל, שגוזלים את אשתו במלחמה - הרי שבן־נח מוזהר על גזילת נפש, והוא־הדין גניבת נפש (כסף־משנה). 73) סנהדרין שם. 74) שכבש שכר בהמתו או שכר כליו. 75) אבל בשעת מלאכה מותר לו לאכול, ככתוב (דברים כג, כה) "ואכלת ענבים כנפשך שבעך". 76) שאין חיובם בזה משום גזל, כובש שכר שכיר - עובר עליו משום "לא תעשוק שכיר" (שם כד, יד); פועל שלא בשעת מלאכה - משום: "ואל כליך לא תתן", ראה הל' שכירות פי"ב, ה"ג. וגזלן אינו נקרא אלא החוטף דבר מיד חבירו, ככתוב (שמואל־ב, כג, כא) "ויגזול את החנית מיד המצרי", וכמבואר בבבא־קמא עט, ב (רש"י בסנהדרין שם). 77) סנהדרין שם, ואפילו גזל מישראל, והלה מחל לו אח"כ - בשעתו ציערו, הילכך גזל הוא, אלא שאין בית־דין של ישראל נזקק להשיבו, שבוודאי מחל לו אחר־כך. וישראל בישראל גם כן אסור לו לגזול ממנו פחות משוה פרוטה, אלא שלא עבר על "לא תגזול", הואיל ואין אתה קורא בו: "והשיב את הגזילה", שהנגזל מחל לו, וכל שאינו בהשבה אינו נקרא גזל. לא כן בן־נח, שאינו בר השבה, וכל דינו למיתה - אצלו דין פחות משוה פרוטה, כדין פרוטה (רש"י שם). וראה הל' גזילה פ"א, ה"ו. 78) ע"ז עב, א. ובני ישראל - "בני מחילה הם", שעוברים על מדתם ומוחלים על דבר קל, ואינו נחשב גזל בעיניהם, אבל בני נח אכזרים הם ואינם עשויים למחול, והרי זה גזל בידם (סנהדרין נט, א וברש"י).

י. וְכֵן חַיָּב עַל אֵבֶר מִן הֶחָי[79], וְעַל בָּשָׂר[80] מִן הֶחָי, בִּכְלָל שֶׁהוּא[81]. שֶׁלֹּא נִתְּנוּ הַשְּׁעוּרִין אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל בִּלְבָד[82]. וּמֵתָּר הוּא בְּדָם מִן הֶחָי[83].

79) שנחתך מן החי. 80) שאין בו גידים ועצמות, בניגוד ל"אבר", שסתמו: בשר גידים ועצמות, פרט ללשון ולב וכדומה, שאין בהם עצמות (חולין קכח, ב). 81) אפילו פחות מכזית. 82) כמו שאמרו (עירובין ד, א) "שיעורין... הלכה למשה מסיני הם". והלכה למשה מסיני לא ניתנה אלא לישראל (רדב"ז). ואמנם בישראל אינו חייב על אבר מן החי עד שיהיה בו כזית (הל' מאכלות אסורות פ"ה, ה"ג). 83) ואע"פ שכתוב בו: "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", אין זה מכוון לאסור לו דם מן החי, אלא להתיר לו אבר מן החי של שרצים, כמבואר בסנהדרין נט, א. וישראל - נאסר בדם, בין מן החי בין מן השחוט, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"ג־ד.

יא. אֶחָד הָאֵבֶר אוֹ הַבָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה[84] אוֹ מִן הַחַיָּה[85]; אֲבָל הָעוֹף - יֵרָאֶה לִי שֶׁאֵין בֶּן־נֹחַ נֶהֱרָג עַל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנּוּ[86].

84) תוספתא ע"ז פ"ט, ה"ד: "על אבר מן החי, כיצד? ...בשר המדולדל בבהמה ואין בו להעלות ארוכה אסור לבני נח". 85) חולין קא, ב. 86) ואינו אלא אסור בלבד, ומקורו בחולין קב, א "אכל אבר מן החי ממנה (מהעוף), אינו סופג את הארבעים", כלומר אינו נענש, והעמידוה שם בבני נח, הרי שאינו נענש על העוף. ומתוך שאחרים העמידוה שם בישראל, לא מלאו לבו של רבינו לפסוק בהחלט שאינו נהרג עליו, וכתב: "יראה לי" (כסף־משנה). וישראל חייב על אבר מן החי גם מן העוף, כמבואר שם קא, ב. ובהל' מאכלות אסורות פ"ה, ה"א.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, אֲפִלּוּ שָׁחַט בָּהּ שְׁנֵי הַסִּימָנִין[87] - כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת[88], אֵבֶר וּבָשָׂר הַפּוֹרְשִׁין מִמֶּנָּה, אֲסוּרִין לִבְנֵי נֹחַ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הֶחָי[89].

87) סימני השחיטה: וושט וגרגרת. 88) מפרפרת, מניעה איבריה לכאן ולכאן. 89) שאין השחיטה מתרת הבהמה לבני נח אלא המיתה, וכל עוד שהיא מפרפרת, עדיין לא מתה הבהמה, ואבר ובשר הפורשים ממנה אסורים (חולין לג, א; קכא, ב). ומשמע מדברי רבינו, שבכל זאת אינו נהרג עליה, שאין זה אבר מן החי ממש, שמשעה שנשחטו רוב סימניה - התחילה מיתתה (רדב"ז). ובישראל מותר לו לאכול ממנה אבריה שנחתכו לאחר שחיטה, ובלבד שיניחם וימתין עד שתצא נפשה, כמבואר שם לג, א. ובהל' שחיטה פ"א, ה"ב.

1 **יג. כֹּל שֶׁאָסוּר עַל יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הֶחָי -**
2 **אָסוּר עַל בְּנֵי נֹחַ. וְיֵשׁ שֶׁבְּנֵי נֹחַ חַיָּבִין וְלֹא יִשְׂרָאֵל;**
3 **שֶׁבְּנֵי נֹחַ - אֶחָד בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְמֵאָה[90], בֵּין**
4 **טְהוֹרָה - חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם**
5 **בָּשָׂר מִן הֶחָי. וְאֵבֶר וּבָשָׂר הַפּוֹרְשִׁין מִן הַמְּפַרְכֶּסֶת,**
6 **אַף־עַל־פִּי שֶׁשָּׁחַט בָּהּ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי סִימָנִין - הֲרֵי זֶה**
7 **אָסוּר לִבְנֵי נֹחַ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הֶחָי[91].**

90) וישראל אינו חייב, שנאמר (דברים יב, כג) "ולא תאכל הנפש עם הבשר", אלא הבשר לבדו, "כל שבשרו מותר (מין טהור) - אתה מצווה על איבריו, וכל שאין בשרו מותר - אי אתה מצווה על איבריו", ומכאן שבן־נח, המותר בבהמה טמאה - מוזהר על איבריה (חולין קב, א). 91) כמבואר לעיל אות פו. וסובר רבינו, שאפילו בבהמה טהורה המותרת לישראל בשחיטתה - אין שחיטתה מתירתה לגבי בן־נח, וזה כדעת רב אחא בר יעקב בחולין לג, א. ודעת הרשב"א, הובאה בכסף־משנה, שאין זה אלא בבהמה טמאה, אבל בהמה טהורה שנשחטה ע"י ישראל, הואיל ושחיטתה מתירתה לישראל, הרי אבר הפורש ממנה בעודה מפרכסת, מותר גם לבני נח, שאין לך דבר המותר לישראל ויאסר לבני נח, וזה ע"פ סוגיית הש"ס שם קכא, ב בברייתא דרב אושעיא, וסיומה של הברייתא "אחד גוי ואחד ישראל - מותרים בו".

8 **יד. וְכֵיצַד מְצַוִּין הֵן עַל הַדִּינִין? חַיָּבִין לְהוֹשִׁיב**
9 **דַּיָּנִין וְשׁוֹפְטִים בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ[92] לָדוּן בְּשֵׁשׁ מִצְוֹת**
10 **אֵלּוּ[93] וּלְהַזְהִיר אֶת הָעָם[94]. וּבֶן־נֹחַ שֶׁעָבַר עַל אַחַת**
11 **מִשֶּׁבַע מִצְוֹת אֵלּוּ - יֵהָרֵג בְּסַיִף[95]. וּמִפְּנֵי זֶה נִתְחַיְּבוּ**
12 **כָּל בַּעֲלֵי שְׁכֶם הֲרִיגָה, שֶׁהֲרֵי שְׁכֶם גָּזַל[96], וְהֵם רָאוּ**
13 **וְיָדְעוּ וְלֹא דָנוּהוּ[97]. וּבֶן־נֹחַ נֶהֱרָג בְּעֵד אֶחָד וּבְדַיָּן**
14 **אֶחָד, בְּלֹא הַתְרָאָה, וְעַל־פִּי קְרוֹבִין[98], אֲבָל לֹא**
15 **בְּעֵדוּת אִשָּׁה[99], וְלֹא תָּדוּן אִשָּׁה לָהֶם.**

92) עיר מחוז (סנהדרין נו, ב). ושם הנוסח: "בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר". וראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"א־ב. 93) המנויות לעיל ה"א. 94) שלא יעברו עליהן. 95) בחרב (סנה' נו, א) "כל מיתה האמורה בבני נח, אינה אלא בסייף" ומפרש רש"י: שנאמר בהם (בראשית ט, ו) "שופך דם האדם... דמו ישפך". וזוהי מיתת חרב השופכת דם הרוצח, ומיתה אחרת לא הוזכרה בהם. וראה שם נז, א שכל עונשי שאר המצוות למדים ממצות שפיכות דמים. ובכת"י התימנים, הנוסח: "כיצד? אחד העובד ע"ז, או שבירך את השם, או ששפך דם, או שבעל אחת משש עריות שלהם או שגזל אפילו פחות משוה פרוטה, או שאכל כל שהוא מאבר מן החי או בשר מן החי, או שראה אחד שעבר על אחת מאלו ולא דנו והרגו, הרי זה ייהרג בסייף". 96) את דינה בת יעקב, ראה בראשית לד, ב, כה. 97) נמצא שעברו על הדינים, וחייבים בסייף. והרמב"ן בפירושו לתורה שם יג, משיג על דברי רבינו, שאם כן, למה כעס יעקב על שמעון ולוי הורגי עיר שכם, וקילל אותם: ארור אפם כי עז (שם מט, ז), והלא זכו ועשו מצוה ובטחו באלקים והצילם?! ולדעתו, מצות "דינים" שנצטוו עליה בני נח, פירושה: דיני גניבה ואונאה, עושק ושכר שכיר, דיני שומרים ואונס ומפתה, ואם עבר עליהם נהרג, ויחד עם זה נצטוו להושיב דיינים בכל עיר ועיר כישראל, ואם לא הושיבו אינם נהרגים, שזוהי "מצות־עשה". ולא אמרו אלא "אזהרתם זוהי מיתתם" (סנה' נז, א) ולא תיקרא אזהרה אלא המניעה בלאו. 98) בין העד, ובין הדיין. 99) סנהדרין נז, ב. שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - אפילו בדיין אחד (=אדרוש, לשון יחיד); מיד כל חיה - אפילו שלא בהתראה (=מיד כל דבר חי, רש"י); אדרשנו ומיד כל אדם - אפילו בעד אחד; מיד איש - ולא מיד אשה; אחיו - אפילו קרוב".

יום שני ד' מנחם־אב ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) בן נח ששגג באחת ממצוותיו. בן נח שרצח בשגגה, או שלא ידע שאסור לו לעבור על אחת ממצוותיו. בן נח שנתגייר ורוצה לחזור להיות כגר תושב. המצוות שבני נח נצטוו מפי הקבלה. שבני ישמעאל חייבים היום במצוות מילה. דיני גוי שעוסק בתורה או ששבת ממלאכתו. קבלת צדקה מידי גוי, ולמי תינתן. ישראל וגוי שבאו לדון לפנינו איך דנים אותם.

16 **א. בֶּן־נֹחַ שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מִמִּצְוֹתָיו[2] - פָּטוּר מִכֻּלּוּם[3],**
17 **חוּץ מֵרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁאִם הֲרָגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם[4] - אֵינוֹ**
18 **נֶהֱרָג עָלָיו[5], וְאֵין לוֹ עִיר מִקְלָט[6]; אֲבָל בָּתֵּי־דִינֵיהֶן**
19 **אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[7]? בְּשָׁגַג**
20 **בְּאַחַת מִמִּצְוֹת וְעָבַר בְּלֹא כַוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁבָּעַל אֵשֶׁת**
21 **חֲבֵרוֹ וְדָמָה שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ פְּנוּיָה; אֲבָל אִם יָדַע**
22 **שֶׁהִיא אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו,**
23 **אֶלָּא עָלָה עַל לִבּוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מֻתָּר לוֹ; וְכֵן אִם הָרַג,**
24 **וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לַהֲרֹג - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד**
25 **וְנֶהֱרָג[8]; וְלֹא תֵחָשֵׁב זוֹ לָהֶם שְׁגָגָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ**
26 **לִלְמֹד וְלֹא לָמַד.**

2) שעבר עליהן בלא כוונה, וכמבואר בסמוך. 3) גם ממיתת סייף וגם מעונש אחר שהוא. וכן מצינו באבימלך מלך גרר, שהתנצל ואמר (בראשית כ, ה): "בתום לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת" - הרי שטענת שוגג מספיקה לפטור בבן נח. 4) קרובו של הנרצח. 5) בניגוד לישראל שהרג בשגגה, שגולה לעיר מקלט, ומציל את חייו, שאם

הרגו גואל הדם בתחום עיר מקלטו, הרי הוא נהרג עליו, כמבואר בהלכות רוצח פרק ה, הלכה י"א. 6) שכבר נתבאר, שהשוגג פטור מכלום, אלא, שאין דין ערי מקלט לגבי בן נח, ככתוב (דברים יט, ב) "תבדיל לך - ולא לאחרים" (ספרי שם אות קפ), וכל זה כשהרג את בן נח חבירו, אבל בן נח שהרג את ישראל בשגגה הרי זה נהרג, "אדם מועד לעולם", כלשון רבינו שם הלכה ד, וראה מכות ט, א. 7) שבן נח ששגג פטור. 8) מכות שם. וכן שם ז, ב "שאני אומר, אומר מותר - קרוב למזיד הוא". והשווה הלכות רוצח פרק ו, הלכה י שאפילו ישראל, שעלה על דעתו, שמותר להרוג, הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט, ולפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור, וגם אינו נהרג על ידי בית דין, ומה יעשה זה? ישב וישמור עצמו מגואל הדם, כמבואר שם הלכה ה.

1 **ב. בֶּן־נֹחַ שֶׁאָנַסוֹ אָנֵס[9] לַעֲבֹר עַל אַחַת מִמִּצְוֹתָיו -**
2 **מֻתָּר לוֹ לַעֲבֹר. אֲפִלּוּ נֶאֱנָס לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה[10] -**
3 **עוֹבֵד, לְפִי שֶׁאֵינָם מְצֻוִּין עַל קִדּוּשׁ־הַשֵּׁם[11]. וּלְעוֹלָם**
4 **אֵין עוֹנְשִׁין מֵהֶן, לֹא קָטָן וְלֹא חֵרֵשׁ[12] וְלֹא שׁוֹטֶה,**
5 **לְפִי שֶׁאֵינָם בְּנֵי מִצְוֹת[13].**

9) אדם אלים ותקיף. 10) שישראל מצווה עליה להיהרג ולא לעבוד, ראה הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה א־ב. 11) סנהדרין עה, א, שהרי נעמן, אחר שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה־זרה, אמר לאלישע הנביא (מלכים־ב ה, יח): "לדבר הזה יסלח ה' לעבדיך בבוא אדוני... להשתחוות... והוא נשען על ידי והשתחוויתי בית רמון", ואלישע ענה לו: "לך לשלום", הרי שהודה לו, שאין איסור בדבר. וכגירסת התוספות שם דיבור המתחיל: ואם איתא, שאפילו בפרהסייא אינו מצווה על קידוש השם. אבל ישראל מצווים על קידוש השם, ככתוב (ויקרא כב, לב) "ונקדשתי בתוך בני ישראל", ובשעת השמד, ייהרג ואל יעבור אפילו על אחת מכל המצוות (הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה ג). ובירושלמי שביעית פרק ד הלכה ג אמרו: "ונקדשתי בתוך בני ישראל - ישראל מצווים על קידוש השם, ואין הגויים מצווים על קידוש השם". 12) שאינו שומע ואינו מדבר. 13) השווה לעיל הלכות עדות פרק ט, הלכה ט, יא. ובגיטין כב, ב פסקו בפשיטות: "והלא לאו בני דעת הם". וראה הלכות תרומות פרק ד, הלכה ב.

6 **ג. בֶּן־נֹחַ שֶׁנִּתְגַּיֵּר וּמָל וְטָבַל[14], וְאַחַר־כָּךְ רָצָה לַחֲזֹר**
7 **מֵאַחֲרֵי ה' וְלִהְיוֹת גֵּר תּוֹשָׁב בִּלְבַד[15] כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם**
8 **- אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא יִהְיֶה כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, אוֹ**
9 **יֵהָרֵג[16]. וְאִם הָיָה קָטָן כְּשֶׁהִטְבִּילוּהוּ בֵּית־דִּין[17] -**
10 **יָכוֹל לְמַחוֹת[18] בְּשָׁעָה שֶׁיַּגְדִּיל, וְיִהְיֶה גֵּר תּוֹשָׁב**
11 **בִּלְבַד[19]. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחָה בִּשְׁעָתוֹ[20] - שׁוּב אֵינוֹ**
12 **מוֹחֶה[21], אֶלָּא הֲרֵי הוּא גֵּר־צֶדֶק. לְפִיכָךְ אִם בָּא**
13 **יִשְׂרָאֵל עַל קְטַנָּה שֶׁהִטְבִּילוּהָ בֵּית־דִּין - כֶּסֶף**
14 **כְּתֻבָּתָהּ[22] אוֹ קְנַס אוֹנֵס אוֹ מְפַתֶּה[23], יִהְיֶה הַכֹּל תַּחַת**
15 **יַד בֵּית־דִּין, עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְלֹא תִּמְחֶה בַּגְּרוּת[24]; שֶׁמָּא**
16 **תִּטֹּל וְתַגְדִּיל וּתְמַחֶה, וְנִמְצֵאת זוֹ אוֹכֶלֶת בְּגוֹיוּתָהּ[25]**
17 **מָעוֹת שֶׁאֵין לָהּ זְכוּת בָּהֶן אֶלָּא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל[26].**

14) בהתאם להלכה, שאינו גר עד שיימול ויטבול (יבמות מו, ב). 15) שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל, ראה הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה ז ולעיל פרק ח, הלכה י. 16) שהרי הוא כישראל מומר (יבמות מז, ב). וזה וודאי אם ישנו תחת ידינו, או יהיה ישראל גמור, או ייהרג (כסף משנה). והשווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ג, הלכה י"ז: "אפילו חזר ועבד עבודה־זרה הרי הוא כישראל משומד, שקידושיו קידושין". 17) כגון שאביו או אמו נתגיירו, והוא עמהם (כסף משנה). 18) לומר, אי אפשי להיות גר וחוזר לסורו. 19) שאינו מקבל עליו אלא שבע מצוות בני נח בלבד. ומובן, שאם יקדש אשה ישראלית - אינה מקודשת, שהרי הוא גוי גמור (כתובות יא, א וברש"י). 20) מיד כשהגדיל. 21) ויהיה כישראל גמור, או ייהרג (שם). 22) שחייב לתת לה אם קידשה וגירשה. 23) הם חמישים שקלים שחייב לתת לה אם בא עליה שלא לשם קידושין והיא הייתה בתולה, ראה הלכות נערה בתולה פרק א, הלכה י. 24) ואז בית הדין ימסור לה את הכסף. 25) כשהיא גוייה. 26) כי בדיני בני נח אין תשלומי קנס לאנוסה או מפותה (כתובות יא, א).

18 **ד. בֶּן־נֹחַ שֶׁבֵּרֵךְ[27] אֶת הַשֵּׁם, אוֹ שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה,**
19 **אוֹ שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָרַג חֲבֵרוֹ וְנִתְגַּיֵּר -**
20 **פָּטוּר[28]. הָרַג בֶּן־יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל**
21 **וְנִתְגַּיֵּר - חַיָּב[29]. וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ עַל בֶּן־יִשְׂרָאֵל,**
22 **וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּעַל, שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנָּה**
23 **דִּינוֹ[30].**

27) קילל. 28) סנהדרין עא, ב, "הואיל ונשתנה דינו (=שמתחילה נידון בעד אחד, ובדיין אחד ובלא התראה, ואילו עכשיו הוא צריך התראה, ועדים ובית דין של עשרים ושלושה), ונשתנית מיתתו" שכל מיתת בני נח אינה אלא סייף, ואילו היה עובר עכשיו בגירותו היה חייב סקילה על ברכת השם ועבודה־זרה, והוא לא נתחייב מתחילה במיתה חמורה כזו, ולפיכך פטור (רש"י שם). ובנוגע לבא על אשת חבירו או הורגו, וודאי שהוא פטור, שהרי אילו בא עכשיו על אשת גוי הוא פטור ממיתה, וכן אם הרגו (שם וברש"י). ולדעת הרדב"ז בן נח שנתגייר פטור, על פי הכלל: "גוי שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד" (הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה י"א) והשווה לעיל הלכות עדות פרק י"ג, הלכה ב. 29) שאף על פי שנשתנה דינו לא נשתנית מיתתו, שהרי גם עכשיו אם יהרוג ישראל מיתתו סייף, ואם יבוא על אשת ישראל שמיתתו חנק - הרי חנק קלה מסייף, ויש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה (שם וברש"י). 30) ואי אפשר להרגו בסייף, כדין בן נח, שהרי אילו היה בא על אשת ישראל עכשיו בגירותו, אין דינו אלא חנק, שהיא קלה מסייף, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ד, הלכה ד, וכבר אמרנו שיש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה.

24 **ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[31], שֶׁכָּל מִיתַת בְּנֵי נֹחַ בְּסַיִף; אֶלָּא אִם**
25 **בָּעַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אוֹ[32] נַעֲרָה מְאֹרָסָה - יִסָּקֵל. וְאִם**
26 **בְּעָלָהּ אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה קֹדֶם שֶׁתִּבָּעֵל - יֵחָנֵק[33].**

31) לעיל פרק ט, הלכה י"ד. 32) יש כאן שגיאת דפוס,

ובכל הדפוסים הקדומים וכן בכתב יד התימנים: "אלא אם בעל אשת ישראל נערה מאורסה ייסקל", ותיבת "או" איננה. 33) כפי שנתבאר לעיל פרק ט, הלכה ז. ולא חזר רבינו לשנותו כאן, אלא לחתום בזה בחייבי מיתת בית דין שבבני נח, מכאן ואילך אינו עוסק אלא במחוייבי מיתה בידי שמים בלבד (על פי כסף משנה).

1 **ו. מִפִּי הַקַּבָּלָה[34], שֶׁבְּנֵי נֹחַ אֲסוּרִין בְּהַרְבָּעַת בְּהֵמָה[35]**
2 **וּבְהַרְכָּבַת אִילָן[36] בִּלְבָד[37], וְאֵין נֶהֱרָגִין עֲלֵיהֶן[38].**
3 **וְעַכּוּ"ם שֶׁהִכָּה יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ חָבַל בּוֹ כָּל־שֶׁהוּא[39],**
4 **אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה[40] - אֵינוֹ נֶהֱרָג[41].**

34) שקיבלו חכמינו איש־איש מפי רבו עד למשה מסיני. 35) מין על שאינו מינו. 36) מין בשאינו מינו. 37) אבל מותרים הם בלבישת בגדי כלאיים, וכן לזרוע כלאיים בשדה או כלאיים בכרם (סנהדרין נו, ב). ושם ס, א דרשו: "את חוקותי תשמורו בהמתך לא תרביע כלאיים" (ויקרא יט, יט) - את חוקותי: חוקים שחקקתי לך כבר (=לבני נח) תשמורו, ואלו הם: בהמתך לא תרביע כלאיים, ושדך לא תזרע כלאיים - מה בהמה בהרבעה, אף שדך בהרכבה, שלא להרכיב אילן על שאינו מינו. 38) שלא מצינו בן נח נהרג אלא על שבע מצוות בלבד (שם נז, א), ועל כורחך לא נתקבל הדרש הנ"ל אלא לעניין איסור בלבד (כסף משנה). 39) ולא הרגו. 40) שם נח, ב, שנאמר (שמות ב, יא) "וירא איש מצרי מכה איש עברי...ויך את המצרי ויטמנהו בחול". 41) מטעם האמור לעיל, ועל כורחך מה שאמרו שם: "חייב מיתה" הכוונה למיתה בידי שמים (כסף משנה). והשווה לקמן סוף הלכה ט.

5 **ז. הַמִּילָה, נִצְטַוָּה בָּהּ אַבְרָהָם וְזַרְעוֹ בִּלְבָד[42],**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: "אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ" - יָצָא זַרְעוֹ שֶׁל**
7 **יִשְׁמָעֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע"[43],**
8 **וְיָצָא עֵשָׂו[44], שֶׁהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: "וְיִתֶּן לְךָ אֶת**
9 **בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ", מִכְּלָל, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ זַרְעוֹ**
10 **שֶׁל אַבְרָהָם הַמַּחֲזִיק בְּדָתוֹ וּבְדַרְכּוֹ הַיְשָׁרָה[45], וְהֵם**
11 **הַמְחֻיָּבִין בְּמִילָה[46].**

42) ולא שאר בני נח. 43) סנהדרין נט, ב. 44) אף על פי שהוא בנו של יצחק. 45) ועליו התכוון הקדוש־ברוך־הוא באמרו לאברהם: כי ביצחק ייקרא לך זרע. ובסנהדרין שם דרשו: "ביצחק - ולא כל יצחק", במקצת מזרעו, ולא כל זרעו. ובמדרש בראשית רבה פרשה נ"ג אות יב אמרו: ביצחק, ב' - שניים, במי שהוא מודה בשני עולמות. "כל מי שהוא מודה בשני עולמות ייקרא לך זרע, וכל מי שאינו מודה בשני עולמות (=כגון עשיו שכפר בתחיית המתים, רש"י שם), לא ייקרא לך זרע". 46) השווה הלכות נדרים פרק ט, הלכה כ"א.

12 **ח. אָמְרוּ חֲכָמִים[47], שֶׁבְּנֵי קְטוּרָה, שֶׁהֵם זַרְעוֹ שֶׁל**
13 **אַבְרָהָם שֶׁבָּא אַחַר יִשְׁמָעֵאל וְיִצְחָק[48] - חַיָּבִין**
14 **בְּמִילָה[49]. וְהוֹאִיל וְנִתְעָרְבוּ הַיּוֹם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּבְנֵי**
15 **קְטוּרָה - יִתְחַיְּבוּ הַכֹּל בְּמִילָה בַּשְּׁמִינִי[50]; וְאֵין**
16 **נֶהֱרָגִין עָלֶיהָ[51].**

47) סנהדרין נט, ב. 48) ראה בראשית כה, ב. 49) שנאמר (שם יז, יד) "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו... את בריתי הפר" - לרבות בני קטורה, שחייבים במילה. ולדעת רש"י בסנהדרין שם, לא נתחייבו במילה, אלא אותם שישה בנים עצמם, ולא זרעם אחריהם. 50) מספק. 51) שאין הורגים על הספק (משנה למלך).

17 **ט. עַכּוּ"ם שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה - חַיָּב מִיתָה[52]. לֹא יַעֲסֹק**
18 **אֶלָּא בְּשֶׁבַע מִצְוֹת[53] שֶׁלָּהֶן בִּלְבָד. וְכֵן עַכּוּ"ם**
19 **שֶׁשָּׁבַת[54] אֲפִלּוּ בְּיוֹם מִימוֹת הַחֹל, אִם עֲשָׂאָהוּ**
20 **לְעַצְמוֹ כְּמוֹ שַׁבָּת[55] - חַיָּב מִיתָה[56]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
21 **אִם עָשָׂה מוֹעֵד לְעַצְמוֹ[57]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין מַנִּיחִין**
22 **אוֹתָן לְחַדֵּשׁ דָּת[58] וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹת לְעַצְמָן מִדַּעְתָּן;**
23 **אֶלָּא אוֹ יִהְיֶה גֵּר־צֶדֶק וִיקַבֵּל כָּל הַמִּצְוֹת, אוֹ יַעֲמֹד**
24 **בְּתוֹרָתוֹ וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע. וְאִם עָסַק בַּתּוֹרָה אוֹ**
25 **שָׁבַת אוֹ חִדֵּשׁ דָּבָר - מַכִּין אוֹתוֹ וְעוֹנְשִׁין אוֹתוֹ**
26 **וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה עַל זֶה, אֲבָל אֵינוֹ**
27 **נֶהֱרָג[59].**

52) בידי שמים (סנהדרין נט, א), שנאמר (דברים לג, ד) "תורה ציוה לנו משה מורשה - לנו מורשה ולא להם". וכתב המאירי שם: מפני שאנשים סבורים עליו, שהוא משלנו, מתוך שרואים אותו יודע, ויבואו לטעות אחריו. 53) בהלכותיהן ובפרטיהן, ועליהן נאמר שם: "שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול". 54) ממלאכתו, יום שלם. 55) ששובתים בו ממלאכה יום שלם. 56) שם נח, ב, שנאמר (בראשית ח, כב) "יום ולילה לא ישבותו" - וזה מוסב גם על בני נח, שלא ישבתו ממלאכתם. שזה נראה, כאילו הוא מבני עמנו, וילמדו אחרים ממנו לטעות אחריו (מאירי שם). 57) חג, לשבות בו בתורת חג, ולשמוח בו במאכל ובמשתה, שבזה הוא מבליט את שביתתו החיובית בתורת "יום שבתון", ולא מפני שאין לו מה לעשות ובמה להתעסק. 58) בכתב יד התימנים: לחדש דבר. 59) שלא מצינו בן נח נהרג אלא על שבע מצוות בלבד, ועל כורחך לא אמרו שם "חייב מיתה" אלא מיתה בידי שמים בלבד.

28 **י. בֶּן־נֹחַ שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה מִשְּׁאָר מִצְוֹת הַתּוֹרָה[60]**
29 **כְּדֵי לְקַבֵּל שָׂכָר[61] - אֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ**
30 **כְּהִלְכָתָהּ. וְאִם הֵבִיא עוֹלָה - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[62]. נָתַן**
31 **צְדָקָה - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[63]; וְיִרְאֶה לִי, שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתָהּ**
32 **לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְהוּא[64] נִזּוֹן מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִצְוָה**
33 **עֲלֵיהֶם לְהַחֲיוֹתוֹ[65]; אֲבָל הָעַכּוּ"ם[66] שֶׁנָּתַן צְדָקָה -**
34 **מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[67] וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַעֲנִיֵּי עַכּוּ"ם[68].**

60) פרט לשבת ותלמוד־תורה. 61) לא בתורת מִצְוָה, אלא כאדם שאינו מְצוּוֶה ועושה, כדי לקבל שכר. 62) ומקריבים אותה על המזבח (מנחות עג, ב), שנאמר (ויקרא כב, יח) "איש איש מבית ישראל ומן הגר... אשר יקריבו לה' לעולה - איש איש לרבות הגויים, שמקריבים עולה". וראה בהלכות מעשה קרבנות פרק ג, הלכה ה שאין מביאים עימה נסכים, אבל נסכיה קרבים משל ציבור. 63) בבא בתרא ח, א, והצדקה מכפרת עליו, כמו שאמרו

שם (י, ב) "כשם שהחטאת מכפרת על ישראל, כך צדקה מכפרת על אומות העולם". 64) גר תושב זה, שמקיים שבע מצוות בני נח. 65) לזונו ולפרנסו, ככתוב (ויקרא כה, לה) "גר ותושב וחי עמך" (עבודה־זרה סה, א). וכן אמרו בפסחים כא, ב שמצוה להקדים נתינת נבילה לגר, ממכירתה לנכרי, שגר אתה מְצוּוֶה להחיותו. ובגר תושב ידובר שם, שאינו עובד עבודה־זרה ואוכל נבילות, כפירוש רש"י שם. 66) שלא קיבל עליו לקיים שבע מצוות. 67) משום דרכי שלום, שאם נסרב לקבלה ייטור לנו איבה. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט "מלך או שר מן הגויים ששלח ממון לישראל לצדקה, אין מחזירים אותו לו, משום שלום מלכות" (על פי בבא בתרא י, ב). 68) שאסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי, שמבזה עצמו ומחלל שם שמים, כמבואר בסנהדרין כו, ב וברש"י שם. והשווה לעיל הלכות עדות פרק י"א, הלכה ה ובביאורנו שם.

1 **יא. חַיָּבִין בֵּית־דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת שׁוֹפְטִים**
2 **לְאֵלּוּ הַגֵּרִים הַתּוֹשָׁבִים, לָדוּן לָהֶן עַל־פִּי הַמִּשְׁפָּטִים**
3 **הָאֵלּוּ[69], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁחֵת הָעוֹלָם. אִם רָאוּ בֵּית־דִּין**
4 **שֶׁיַּעֲמִידוּ שׁוֹפְטֵיהֶם מֵהֵן[70] - מַעֲמִידִין, וְאִם רָאוּ**
5 **שֶׁיַּעֲמִידוּ לָהֶם מִיִּשְׂרָאֵל[71] - מַעֲמִידִין[72].**

69) המבוארים בפרקים ט־י שלפנינו. 70) שיש ביניהם אנשים הראויים לשפוט. 71) שאין בהם מי שראוי לכך. 72) משל ישראל, והכל משום תיקון העולם וישובו. וכן מצינו באברהם אבינו, שעמד לפני ה' להתפלל, לא להשחית את סדום, וכמסופר בתורה בראשית יח, כג.

6 **יב. שְׁנֵי עַכּוּ"ם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל**
7 **וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם לָדוּן דִּין־תּוֹרָה - דָּנִין[73]. הָאֶחָד רוֹצֶה**
8 **וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ רוֹצֶה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לָדוּן אֶלָּא**
9 **בְּדִינֵיהֶן[74]. הָיָה יִשְׂרָאֵל וְעַכּוּ"ם, אִם יֵשׁ זְכוּת**
10 **לַיִּשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶם - דָּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם וְאוֹמְרִים לוֹ:**
11 **כָּךְ דִּינֵיכֶם! וְאִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵינוּ - דָּנִין**
12 **לוֹ דִּין־תּוֹרָה וְאוֹמְרִים לוֹ: כָּךְ דִּינֵינוּ[75]! וְיִרְאֶה לִי,**
13 **שֶׁאֵין עוֹשִׂין כֵּן לְגֵר תּוֹשָׁב[76], אֶלָּא לְעוֹלָם דָּנִין לוֹ**
14 **בְּדִינֵיהֶם. וְכֵן יִרְאֶה לִי, שֶׁנּוֹהֲגִין עִם גֵּרֵי תּוֹשָׁב**
15 **בְּדֶרֶךְ־אֶרֶץ[77] וּגְמִילוּת־חֲסָדִים כְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי אָנוּ**
16 **מְצַוִּין לְהַחֲיוֹתָן[78], שֶׁנֶּאֱמַר: "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ**
17 **תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ"[79]. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[80]: אֵין כּוֹפְלִין**
18 **לָהֶם שָׁלוֹם[81] - בְּעַכּוּ"ם[82], לֹא בְּגֵר תּוֹשָׁב. אֲפִלּוּ**
19 **הָעַכּוּ"ם, צִוּוּ חֲכָמִים[83] לְבַקֵּר חוֹלֵיהֶם וְלִקְבֹּר מֵתֵיהֶם**
20 **עִם מֵתֵי יִשְׂרָאֵל[84], וּלְפַרְנֵס עֲנִיֵּיהֶם בִּכְלַל עֲנִיֵּי**
21 **יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַרְכֵי שָׁלוֹם[85]. הֲרֵי נֶאֱמַר: "טוֹב ה'**
22 **לַכֹּל, וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו", וְנֶאֱמַר: "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי**
23 **נֹעַם, וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם"[86].**

73) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: ורצו שניהם, דנים להם דין תורה, ותיבת "דנין" איננה. 74) כנימוסי בתי דיניהם וכמשפטיהם. 75) בבא קמא קיג, א. 76) שקיבל עליו לקיים שבע מצוות בני נח. 77) בנימוס ובכבוד. 78) לפרנסם ולתמכם. 79) פסחים כא, ב וכמבואר לעיל. 80) גיטין סב, א. 81) לומר להם; שלום שלום, שתי פעמים. 82) שלא קיבל עליו שבע מצוות בני נח. 83) שם סא, א. 84) לא שיקברו אותם אצל ישראל, שהרי אסור לקבור רשע אצל צדיק, ראה סנהדרין מז, א, אלא לומר שמתעסקים בהם לקברם. ולשון רבינו לעיל הלכות אבל פרק י"ד, הלכה י"ב "קוברים מתי גויים, ומנחמים אבליהם". 85) גיטין שם, והשווה הלכות מתנות עניים פרק ז, הלכה ז "מפרנסים ומכסים עניי גויים עם עניי ישראל". 86) וכבר נתבאר בהלכות עבודה־זרה פרק י, הלכה ו ש"אין כל הדברים האלו אמורים, אלא בזמן שגלו ישראל לבין האומות, או שיד הגויים תקיפה על ישראל, אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם אסור לנו להניח גוי עובד עבודה־זרה בארצנו... עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח, שנאמר: לא ישבו בארצך, אפילו לפי שעה".

פֶּרֶק אַחַד־עָשָׂר[1]

1) שהמלך המשיח יחזיר בימיו כל משפטי התורה כקדם. שהאמונה במשיח מפורשת בתורה. וכל הכופר בו, כופר בתורה ובמשה רבינו. במה אפשר לוודא, שזהו המשיח האמיתי.

24 **א. הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ עָתִיד לַעֲמֹד וּלְהַחֲזִיר מַלְכוּת דָּוִד[2]**
25 **לְיָשְׁנָהּ[3], לַמֶּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה, וּבוֹנֶה הַמִּקְדָּשׁ[4],**
26 **וּמְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, וְחוֹזְרִין כָּל הַמִּשְׁפָּטִים בִּימָיו**
27 **כְּשֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם[5]. מַקְרִיבִין קָרְבָּנוֹת, וְעוֹשִׂין שְׁמִטִּין**
28 **וְיוֹבְלוֹת[6], כְּכָל מִצְוָתָהּ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. וְכָל מִי**
29 **שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בּוֹ אוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ מְחַכֶּה לְבִיאָתוֹ - לֹא**
30 **בִּשְׂאָר נְבִיאִים בִּלְבַד הוּא כּוֹפֵר, אֶלָּא בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה**
31 **רַבֵּנוּ. שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה הֵעִידָה[7] עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁב**
32 **ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחַמְךָ, וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ וְגוֹ'. אִם**
33 **יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'. וֶהֱבִיאֲךָ ה'"[8]. וְאֵלּוּ**
34 **הַדְּבָרִים הַמְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה, הֵם כּוֹלְלִים כָּל הַדְּבָרִים**
35 **שֶׁנֶּאֱמְרוּ עַל־יְדֵי כָּל הַנְּבִיאִים. אַף בְּפָרָשַׁת בִּלְעָם**
36 **נֶאֱמַר, וְשָׁם נִבָּא בִּשְׁנֵי הַמְּשִׁיחִים: בַּמָּשִׁיחַ הָרִאשׁוֹן**
37 **שֶׁהוּא דָּוִד, שֶׁהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צָרֵיהֶם,**
38 **וּבַמָּשִׁיחַ הָאַחֲרוֹן שֶׁעוֹמֵד מִבָּנָיו, שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת**
39 **יִשְׂרָאֵל בָּאַחֲרוֹנָה. וְשָׁם הוּא אוֹמֵר: "אֶרְאֶנּוּ וְלֹא**
40 **עַתָּה" - זֶה דָּוִד[9], "אַשּׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב" - זֶה מֶלֶךְ**
41 **הַמָּשִׁיחַ; "דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב" - זֶה דָּוִד, "וְקָם שֵׁבֶט**
42 **מִיִּשְׂרָאֵל" - זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ; "וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב"**
43 **- זֶה דָּוִד[10], וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיַּךְ אֶת מוֹאָב וַיְמַדְּדֵם**
44 **בַּחֶבֶל", "וְקַרְקַר[11] כָּל בְּנֵי שֵׁת" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ,**
45 **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וּמָשְׁלוֹ מִיָּם עַד יָם"[12]; "וְהָיָה אֱדוֹם**
46 **יְרֵשָׁה" - זֶה דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתְּהִי אֱדוֹם[13] לְדָוִד**
47 **לַעֲבָדִים וְגוֹ'", "וְהָיָה יְרֵשָׁה" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ,**
48 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן וְגוֹ'"[14].**

2) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: מלכות בית דוד. 3) כמו שהיתה לפנים. על־פי מליצת התלמוד (יומא סט, ב) "שהחזירו העטרה ליושנה", וכן בקידושין סו, א. 4) זבחים מה, א: "הילכתא למשיחא", ומפרש רש"י: "הלכה הצריכה לנו לימות המשיח, כשיבנה בית־המקדש". 5) סנהדרין נא, ב: "הלכתא למשיחא!" ומפרש רש"י: הלכה זו, כשיבואו ימי המשיח תצטרך לנו, שישובו ארבע מיתות בית־דין למקומן. 6) שהם תלויים בישיבת כל ישראל על אדמתם, ככתוב (ויקרא כה, י) "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה", וכמבואר בהל' שמיטה ויובל פ"י, ה"ח. וב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, פרשתא יג: "ואם יהיה היובל (במדבר לו, ד) - עתיד היובל לפסוק ולחזור". 7) הבטיחה. 8) ואלה הכתובים, מדברים בגלותנו הארוכה ובגאולתה, שהרי אמר: "ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך" וגו'. ובגלות בבל לא היו מפוזרים בין כל העמים, וכן לא נתקיים בה: "והביאך ה'... וירשתה והטיבך והרבך מאבותיך", שהרי גלו שנית ('קרית ספר'). וראה ברמב"ן ויקרא כו, טז שהבטחה זו (=והטיבך והרבך מאבותיך) היא הבטחה לכל שבטי ישראל, שישובו בגאולה האחרונה לא לששית העם, יהודה ובנימין, ששבו בימי עליית בבל. ובירושלמי קידושין פ"א ה"ח, אמרו: והטיבך והרבך מאבותיך - אבותיך אע"פ שנגאלו חזרו ונשתעבדו, אבל אתם - משאתם נגאלים, שוב אינכם משתעבדים. 9) בירושלמי תענית פ"ד ה"ה, דרשו פסוק זה על המשיח. ואונקלוס תרגם: "ויתרבא משיחא מישראל", וכן ב'מדרש רבה' דברים פ"א, אות יז. 10) וכן ברש"י לתורה שם. 11) הורס, מלשון הכתוב (ישעיה כב, ה) "מקרקר קיר" (אבן־עזרא שם). 12) וכל האומות יצאו מן שת בנו של אדם הראשון (רש"י שם). 13) בפסוק: ארם, אולם ראה שם יד. 14) וב'מדרש רבה' שם, אמרו: "אמרו ישראל לפני הקב"ה, עד מתי משועבדים אנו בידו (ביד עשו)? אמר להם: עד שיבוא אותו יום, שכתוב בו: דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל... אותה שעה אני מופיע מלכותי ואמלוך עליכם, שנאמר: ועלו מושיעים בהר ציון".

1 **ב. אַף בְּעָרֵי־מִקְלָט הוּא אוֹמֵר: "וְאִם יַרְחִיב ה'**
2 **אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ... וְסָפַתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים וְגוֹ',**
3 **וּמֵעוֹלָם לֹא הָיָה דָּבָר זֶה[15], וְלֹא צִוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־**
4 **הוּא לַתּוֹהוּ[16]; אֲבָל בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים אֵין הַדָּבָר צָרִיךְ**
5 **רְאָיָה, שֶׁכָּל הַסְּפָרִים מְלֵאִים בְּדָבָר זֶה[17].**

15) שיהיו תשע ערי מקלט, שלא היו אלא שלש בעבר הירדן המזרחי, ושלש בכל ארץ כנען. ראה במדבר לה, יד. ובמכות ט, ב. 16) לחינם ולבטלה, ועל־כרחך פסוק זה נאמר לעתיד־לבוא, כמו שאמרו בירושלמי מכות פ"ב, ה"ו: "ולעתיד־לבוא מפרישים עוד שלש", שאז ירחיב ה' לנו את הארץ, ויתן לנו ארץ קיני וקניזי וקדמוני, כמבואר בירושלמי קידושין פ"א, ה"ח. והשווה הל' רוצח פ"ח, ה"ד. 17) בדבר המשיח וייעודו לעתיד, כמפורש בישעיה יא, וכן במיכה ד, מלאכי ג, תהלים עב, ובדניאל יב ועוד.

6 **ג. וְאַל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ צָרִיךְ**
7 **לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים[18], וּמְחַדֵּשׁ דְּבָרִים בָּעוֹלָם אוֹ**
8 **מְחַיֶּה מֵתִים[19] וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ[20] - אֵין הַדָּבָר**
9 **כָּךְ, שֶׁהֲרֵי רַבִּי עֲקִיבָא חָכָם גָּדוֹל מֵחַכְמֵי הַמִּשְׁנָה**
10 **הָיָה, וְהוּא הָיָה נוֹשֵׂא כֵּלָיו[21] שֶׁל בֶּן־כּוֹזִיבָא הַמֶּלֶךְ[22],**
11 **וְהוּא הָיָה אוֹמֵר עָלָיו שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ[23], וְדִמּוּ**
12 **הוּא וְכָל חַכְמֵי דּוֹרוֹ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, עַד**
13 **שֶׁנֶּהֱרַג בַּעֲוֹנוֹת[24]. כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱרַג, נוֹדַע לָהֶם שֶׁאֵינוֹ,**
14 **וְלֹא שָׁאֲלוּ מִמֶּנּוּ חֲכָמִים לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפֵת[25]. וְעִקַּר**
15 **הַדְּבָרִים כָּכָה הֵן: שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת, חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ**
16 **לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים[26], וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן וְלֹא**
17 **גּוֹרְעִין מֵהֶן[27].**

18) אות - בשמים; ומופת - בארץ (רש"י לדברים יג, ב). 19) "כאותות אליהו ואלישע, שיש בהם שינוי מנהגו של עולם" (לשון רבינו בהל' יסודי התורה פ"י, ה"א). 20) בדפוסים קדומים, וכן בכ"י תימן: בדברים אלו, "שהטיפשים אומרים". 21) נמשך אחריו ותומך בו, מלשון הכתוב (שמואל־א, טז, כא). 22) הוא בר כוכבא, שמרד ברומיים והרג בהם הרג רב בשנת הנ"ב לאחר חורבן בית שני, והתבצר בעיר ביתר, ולפי שמרד בקיסר אדריאנוס קראוהו כוזיבא מלשון שקר וכזב ('סדר הדורות'). וראה בבבא־קמא צז, ב "מעות כוזביות", ומפרש רש"י: מטבע של בן כוזיבא. 23) ירושלמי תענית פ"ד, ה"ה. והיה דורש עליו: "דרך כוכב מיעקב - דרך כוזיבא מיעקב". 24) שהרג את רבי אלעזר המודעי, יצאה בת קול ואמרה: "הרגת את רבי אלעזר המודעי, זרועם של ישראל, לפיכך זרועו של אותו איש יבש תיבש... מיד נלכדה ביתר" (ירושלמי שם). והשווה הל' תעניות פ"ה, ה"ג: "ונפל ביד גויים ונהרגו כולם, והיתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש", וראה ב'מדרש רבה' איכה פ"ב, פסוק ב. 25) והראב"ד משיג: והלא אמרו (סנהדרין צג, ב): כשהכריז בר כוזיבא על עצמו שהוא משיח. שלחו חכמים אחריו לבדקו, אם הוא "מריח ודאין" (=שמריח באדם ושופטו, ויודע מי החייב, ככתוב במשיח (ישעיה יא, ג־ד), והריחו ביראת ה'... ולא למשמע אזניו יוכיח ושפט בצדק דלים"), כיון שראו שאינו "מריח ודאין" - הרגוהו. הרי שהחכמים שאלו ממנו אות, אולם רבינו סובר כירושלמי הנ"ל שהגויים הרגוהו בעוונותיו, וכשמואל האומר (ברכות לד, ב) "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד" (ראה לקמן פי"ב ה"ב), ולדבריו אין לדרוש מהמשיח אותות ומופתים, וחולק על סוגיית התלמוד בסנהדרין הנ"ל (כסף־משנה). 26) שנאמר (דברים כט, כח) והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת - הא למדת, שכל דברי תורה מצווים אנו לעשותם עד עולם (לשון רבינו בהל' יסודי התורה פ"ט, ה"א). 27) חסר כאן, ובדפוס רומי ואמשטרדם, וכן בכת"י תימן: "וכל המוסיף או גורע, או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן, הרי זה בוודאי רשע ואפיקורוס". ובדפוסים הנ"ל: הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס.

18 **ד. וְאִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִבֵּית־דָּוִד, הוֹגֶה[28] בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק**
19 **בְּמִצְוֹת כְּדָוִד אָבִיו, כְּפִי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל־פֶּה,**

1 **וְיָכֹף כָּל יִשְׂרָאֵל לֵילֵךְ בָּהּ וּלְחַזֵּק בִּדְקָהּ[29], וְיִלָּחֵם**
2 **מִלְחֲמוֹת ה'[30] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא מָשִׁיחַ[31]. אִם**
3 **עָשָׂה וְהִצְלִיחַ[32] וּבָנָה מִקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ וְקִבֵּץ נִדְחֵי־**
4 **יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מָשִׁיחַ בְּוַדַּאי[33]. וְיִתַּקֵּן[34] אֶת הָעוֹלָם**
5 **כֻּלּוֹ לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם בְּיַחַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי־אָז אֶהְפֹּךְ**
6 **אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה, לִקְרֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ**
7 **שְׁכֶם אֶחָד"[35]. וְאִם[36] לֹא הִצְלִיחַ עַד כֹּה, אוֹ נֶהֱרַג -**
8 **בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ זֶה שֶׁהִבְטִיחָה עָלָיו תּוֹרָה, וַהֲרֵי הוּא**
9 **כְּכָל מַלְכֵי בֵּית־דָּוִד הַשְּׁלֵמִים וְהַכְּשֵׁרִים שֶׁמֵּתוּ. וְלֹא**
10 **הֶעֱמִידוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶלָּא לְנַסּוֹת בּוֹ רַבִּים,**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִן הַמַּשְׂכִּילִים יִכָּשְׁלוּ לִצְרוֹף בָּהֶם וּלְבָרֵר**
12 **וְלַלְבֵּן עַד עֵת קֵץ, כִּי עוֹד לַמּוֹעֵד". אַף יֵשׁוּעַ**
13 **הַנּוֹצְרִי[37] שֶׁדִּמָּה שֶׁיִּהְיֶה מָשִׁיחַ וְנֶהֱרַג בְּבֵית־דִּין[38],**
14 **כְּבָר נִתְנַבֵּא בּוֹ דָּנִיֵּאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי פָרִיצֵי עַמְּךָ**
15 **יִנַּשְּׂאוּ לְהַעֲמִיד חָזוֹן[39] וְנִכְשָׁלוּ". וְכִי יֵשׁ מִכְשׁוֹל**
16 **גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים דִּבְּרוּ שֶׁמָּשִׁיחַ גּוֹאֵל**
17 **יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעָם, וּמְקַבֵּץ נִדְחֵיהֶם[40] וּמְחַזֵּק מִצְוֹתָן,**
18 **וְזֶה גָּרַם לְאַבֵּד יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב, וּלְפַזֵּר שְׁאֵרִיתָם**
19 **וּלְהַשְׁפִּילָם, וּלְהַלִּיץ הַתּוֹרָה וּלְהַטְעוֹת רֹב הָעוֹלָם**
20 **לַעֲבֹד אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי ה'. אֲבָל מַחְשְׁבוֹת בּוֹרֵא**
21 **הָעוֹלָם אֵין כֹּחַ בְּאָדָם לְהַשִּׂיגָם, כִּי לֹא דְּרָכֵינוּ דְּרָכָיו**
22 **וְלֹא מַחְשְׁבוֹתֵינוּ מַחְשְׁבוֹתָיו[41]; וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ**
23 **שֶׁל יֵשׁוּעַ הַנּוֹצְרִי וְשֶׁל זֶה[42] הַיִּשְׁמְעֵאלִי שֶׁעָמַד**
24 **אַחֲרָיו, אֵינָן אֶלָּא לְיַשֵּׁר דֶּרֶךְ[43] לַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּלְתַקֵּן**
25 **הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּיַחַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אָז[44]**
26 **אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה'**
27 **לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד". כֵּיצַד? כְּבָר נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם כֻּלּוֹ**
28 **מִדִּבְרֵי הַמָּשִׁיחַ[45] וּמִדִּבְרֵי הַתּוֹרָה וּמִדִּבְרֵי הַמִּצְוֹת,**
29 **וּפָשְׁטוּ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּאִיִּים רְחוֹקִים וּבְעַמִּים רַבִּים**
30 **עֲרֵלֵי־לֵב, וְהֵם נוֹשְׁאִים וְנוֹתְנִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ**
31 **וּבְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אֵלּוּ אוֹמְרִים: מִצְוֹת אֵלּוּ אֱמֶת הָיוּ**
32 **וּכְבָר בָּטְלוּ בַּזְּמַן הַזֶּה[46], וְלֹא הָיוּ נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת;**
33 **וְאֵלּוּ אוֹמְרִים: דְּבָרִים נִסְתָּרִים יֵשׁ בָּהֶן וְאֵינָן**
34 **כִּפְשׁוּטָן[47], וּכְבָר בָּא מָשִׁיחַ[48] וְגִלָּה נִסְתָּרֵיהֶם.**
35 **וּכְשֶׁיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בֶּאֱמֶת וַיַּצְלִיחַ וְיָרוּם**
36 **וְיִנָּשֵׂא[49], מִיָּד הֵם כֻּלָּם חוֹזְרִים וְיוֹדְעִים שֶׁשֶּׁקֶר נָחֲלוּ**
37 **אֲבוֹתֵיהֶם, וְשֶׁנְּבִיאֵיהֶם וַאֲבוֹתֵיהֶם הִטְעוּם[50].**

28) לומד ומתעמק. 29) פרצותיה וסדקיה, כלשון הכתוב (מלכים־ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית לכל אשר ימצא שם בדק". 30) בשונאי עם ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את ה', שנאמר (תהלים פג, ג־ד) "ומשנאיך נשאו ראש - על עמך יערימו סוד", הוא שהכתוב אומר (זכריה ב, יב) "הנוגע בכם נוגע בבבת עינו", כביכול, כלפי מעלה ('ספרי' פרשת בהעלותך אות פד), נמצא הלוחם בהם, מלחמת ה' - הוא נלחם. 31) בחזקת - אבל לא משיח ודאי. 32) חסר כאן, ובדפוס הנ"ל, וכן בכת"י תימן: "ונצח כל האומות שסביביו" ובנה מקדש וכו'. 33) שכן הבטיחו הנביאים (ישעיה ב, ב) "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה'... ונהרו אליו כל הגויים", ושם יא, א: "ויצא חוטר מגזע ישי... ואסף נדחי ישראל ...מארבע כנפות הארץ". ובהל' תשובה פ"ט ה"ב, מוסיף רבינו: "שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו". וראה בביאורנו שם. 34) חסר כאן, וראה בסמוך בסוף הפרק, שהשלמתי את כל החסר, לפי נוסח בלתי מצונזר שבכת"י תימן. 35) וכן אמרו (עבודה־זרה כד, א) "כולם גרים גרורים הם לעתיד־לבוא, שנאמר: כי אז אהפוך... ולעבדו שכם אחד". ומפרש רש"י: "אין חילוק בעובדים, ישראל והאומות תהא עבודתם שוה בכל מצוותיו". 36) כל הקטע הזה עד סוף הפרק, חסר מדפוס ונציאה של"ד־ל"ו ואילך, מטעמי צנזורה, ונמצא בדפוסים קדומים כגון רומי, שונצינו, ואמשטרדם תס"ב, וכאן הוא מודפס במלואו לפי כת"י תימן, הנמצא בידי החכם התימני הרב יוסף קפאח שליט"א, בירושלים. 37) מעיר נצרת, בה נולד. 38) שמסרוהו לשלטונות רומי, והם שפטו אותו כמורד המלכות על שהכריז עצמו כמשיח מלך ישראל, השווה אגרת תימן. הוצאת מוסד הרב קוק עמ' קיט. 39) להופיע לפני העם כנביא, ולחדש דת הנוגדת לתורת ה' (שם עמ' קיח). 40) ראה בביאורנו לעיל אות ל, והשווה אגרת תימן, שם עמ' קב. 41) ע"פ הכתוב בישעיה נו, ח. 42) הכוונה למחמד מייסד דת האיסלם, ובאגרת תימן, שם עמ' קכא, מכנהו רבינו: משוגע. ועליו אמר דניאל (ז, ח) "משתכל הוית בקרניא... ופום ממלל רברבן", וכוונתו תהיה להפר התורה שבידינו, ויתכוון לשנותה, ככתוב (שם ז, כה) "ויסבר להשניה זמנין ודת" (שם קכה - כו). 43) לסלול ולהכשיר. 44) אחרי שיתאכזבו מרשעת המשיחים המדומים ומשקריהם, ידעו להבחין ולהכיר בצדקת משיח ה' ובאמיתתו. 45) הבדאי והמדומה. 46) כדעת ישוע הנצרי, הזכירה רבינו באגרת הנ"ל עמ' קיח. 47) אלא דברי משל ואליגורה. 48) משיח השקר. והכוונה לישמעאלי, כמבואר במוספנו "תשובות הרמב"ם" עמ' תכז. 49) כלשון הכתוב (ישעיה נב, יג) "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא". ודרשוהו חכמינו (תנחומא, תולדות אות יד) על משיח בן דוד. 50) כלשון הכתוב (ירמיה טז, יט) "אליך גויים יבואו מאפסי ארץ, ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו".

פֶּרֶק שְׁנֵים־עָשָׂר[1]

1) שהעולם כמנהגו יתנהג אף בימי המשיח. שלא יתעסק אדם בדברי האגדות על ביאת המשיח, ולא יאריך בהן, וכן לא יחשוב זמן הקץ. שהמשיח ייחס את ישראל לשבטיהם, עפ"י רוח הקודש שתנוח עליו. שתאוות החכמים לימי המשיח, אינה אלא לזכות בהם לחיי העולם הבא.

38 **א. אַל יַעֲלֶה עַל הַלֵּב[2] שֶׁבִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ יִבָּטֵל דָּבָר**
39 **מִמִּנְהָגוֹ[3] שֶׁל עוֹלָם, אוֹ יִהְיֶה שָׁם חִדּוּשׁ בְּמַעֲשֵׂה**
40 **בְרֵאשִׁית[4], אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר**
41 **בִּישַׁעְיָה: "וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם גְּדִי יִרְבָּץ"[5]**
42 **- מָשָׁל וְחִידָה - עִנְיַן הַדָּבָר, שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִין**

1 לָבֶטַח עִם רִשְׁעֵי עַכּוּ"ם[6] הַמְּשׁוּלִים כִּזְאֵב וְנָמֵר,
2 שֶׁנֶּאֱמַר: "זְאֵב עֲרָבוֹת יְשָׁדְּדֵם, נָמֵר שֹׁקֵד עַל
3 עָרֵיהֶם", וַיַּחְזִרוּ כֻּלָּם לְדַת הָאֱמֶת, וְלֹא יִגְזְלוּ וְלֹא
4 יַשְׁחִיתוּ, אֶלָּא יֹאכְלוּ דָּבָר הַמֻּתָּר בְּנַחַת[7] עִם יִשְׂרָאֵל,
5 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן". וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
6 בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּעִנְיַן הַמָּשִׁיחַ הֵם מְשָׁלִים[8]; וּבִימוֹת
7 הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יְוֻדַּע לַכֹּל, לְאִי זֶה דָּבָר הָיָה מָשָׁל,
8 וּמָה עִנְיָן רָמְזוּ בָּהֶן.

2) ובכת"י תימן: אל יעלה על דעתך. 3) מטבעו. 4) שתשתנה המציאות ממה שהיא עתה (מלשון רבינו בפירושו להקדמת פרק "חלק", הוא הפרק העשירי ממסכת סנהדרין). 5) שנראה לכאורה שיהיה אז שינוי במעשה בראשית. 6) ובדפוס רומי: רשעי העולם. 7) במנוחה ובמתינות, ככתוב (ישעיה ל, טו) "בשובה ונחת תושעון". ובדפוס רומי: בנחת כישראל. 8) והראב"ד שואל: והלא נאמר בתורה (ויקרא כו, ו) "והשבתי חיה רעה מן הארץ"? כוונתו להשיג, שבניגוד לדברי נביאים, אין לפרש את דברי תורה דרך משל, כי אין מקרא שבתורה יוצא מידי פשוטו, אולם אין זו השגה, שכוונת הפסוק לומר: שהשלום ישרור בארץ, ותהא מיושבת אנשים, וממילא יברחו החיות מהישוב, על־פי דרך הטבע ('מרכבת המשנה').

9 ב. אָמְרוּ[9] חֲכָמִים[10]: אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת
10 הַמָּשִׁיחַ אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבָד[11], יֵרָאֶה
11 מִפְּשׁוּטָן שֶׁל דִּבְרֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁבִּתְחִלַּת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ
12 תִּהְיֶה מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג[12], וְשֶׁקֹּדֶם מִלְחֶמֶת גּוֹג
13 וּמָגוֹג יַעֲמֹד נָבִיא לְיַשֵּׁר יִשְׂרָאֵל וּלְהָכִין[13] לִבָּם,
14 שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא[14]
15 וְגוֹ'", וְאֵינוֹ בָא, לֹא לְטַמֵּא הַטָּהוֹר[15] וְלֹא לְטַהֵר
16 הַטָּמֵא[16], וְלֹא לְפָסֵל אֲנָשִׁים[17] שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת
17 וְלֹא לְהַכְשִׁיר מִי שֶׁהֶחְזִקוּ פְּסוּלִין, אֶלָּא לָשׁוּם שָׁלוֹם
18 בָּעוֹלָם[18], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים"[19].
19 וְיֵשׁ מִן הַחֲכָמִים שֶׁאוֹמְרִים, שֶׁקֹּדֶם בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ
20 יָבוֹא אֵלִיָּהוּ[20]. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - לֹא
21 יֵדַע אָדָם אֵיךְ יִהְיוּ עַד שֶׁיִּהְיוּ, שֶׁדְּבָרִים סְתוּמִים הֵן
22 אֵצֶל הַנְּבִיאִים, גַּם הַחֲכָמִים אֵין לָהֶם קַבָּלָה[21]
23 בְּדִבָרִים אֵלּוּ, אֶלָּא לְפִי הֶכְרֵעַ[22] הַפְּסוּקִים, וּלְפִיכָךְ
24 יֵשׁ לָהֶם מַחֲלֹקֶת בִּדְבָרִים אֵלּוּ[23]; וְעַל־כָּל־פָּנִים אֵין
25 סִדּוּר הַוָּיַת דְּבָרִים אֵלּוּ וְלֹא דִּקְדּוּקֵיהֶן עִקָּר בַּדָּת[24].
26 וּלְעוֹלָם לֹא יִתְעַסֵּק אָדָם בְּדִבְרֵי הַהַגָּדוֹת, וְלֹא יַאֲרִיךְ
27 בַּמִּדְרָשׁוֹת הָאֲמוּרִים בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְלֹא
28 יְשִׂימֵם עִקָּר; שֶׁאֵין מְבִיאִין לֹא לִידֵי יִרְאָה[25] וְלֹא
29 לִידֵי אַהֲבָה[26]; וְכֵן לֹא יְחַשֵּׁב הַקִּצִּין[27]. אָמְרוּ
30 חֲכָמִים[28]: תִּפַּח רוּחָם[29] שֶׁל מְחַשְּׁבֵי הַקִּצִּים[30]. אֶלָּא
31 יְחַכֶּה וְיַאֲמִין[31] בִּכְלַל הַדָּבָר[32] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[33].

9) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: פיסקא זו קשורה להלכה הקודמת, כי שם מקומה, והלכה הבאה מתחילה: יראה מפשוטן וכו'. 10) ברכות לד, ב. 11) שתחזור מלכות ישראל ליושנה, ולא יהיו משועבדים עוד למלכויות זרות. 12) גוג - שם המלך, מגוג - שם האומה, ככתוב (בראשית י, ב) "בני יפת גומר ומגוג" (יחזקאל לח, ב וברש"י), והוא יעלה על ישראל "באחרית הימים" להלחם בהם, ויפול שם על הרי ישראל (שם טז, ופרק לט, ד). 13) לאביהם שבשמים. 14) והכתוב מסיים: "לפני בוא יום ה' הגדול והנורא", וזהו יום מלחמת גוג ומגוג, שה' יביאנו על הרי ישראל וישפוט אותו באבני אלגביש מן השמים (שם לח, כב), ואז ידעו כי "ה' קדוש בישראל" (שם לט, ז) וזהו "יום ה'". 15) שטיהרוהו בטעות. 16) שטימאוהו בטעות, לפי שאליהו לא יוסיף ולא יגרע בתורה (פירוש המשנה לרבינו עדיות פ"ח, מ"ז). וכן אמרו (בבא־מציעא נט, ב) "לא בשמים היא - כבר ניתנה תורה בהר סיני... וכבר כתבת בתורה: אחרי רבים להטות", וכן אמרו (מגילה ב, ב) "אלה המצוות - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה". 17) ליוחסין, לא יאמר עליהם זה ממזר וזה עבד, כמבואר בסמוך בסוף ה"ג. 18) שלום לישראל מן האומות (עדיות שם, ובפירוש הראב"ד). 19) לב האבות והבנים אשר נפל בהם מורך ופחד, וברחו אלה פה ואלה פה מפני הצרות, ישובו אותו היום ויתנחמו זה בזה (ראב"ד שם). 20) לבשר על ביאתו (עירובין מג, ב). ולדעת הרדב"ז, יבוא אליהו למנות סמוכים בישראל. ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ד הי"א, ובביאורנו. 21) איש מפי רבו. 22) הצעת סדר הפסוקים. השווה הל' תשובה פ"ט ה"א, ובביאורנו שם אות א עמ' רנא. 23) סנהדרין צז־צח. ובפסיקתא רבתא לה, שנינו: שלשה ימים קודם שיבוא משיח, בא אליהו ועומד על הרי ישראל ובוכה ומספיד עליהם, ואומר: הרי ארץ ישראל, עד מתי אתם עומדים בחרב ציה ושממה? וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, ואח"כ אומר להם: בא שלום לעולם. 24) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. 25) יראת חטא. 26) אהבת שמים. 27) קץ הגלות, ומתי יבוא משיח. 28) סנהדרין צז, ב. 29) תצא נשמתם, ובכת"י תימן: "תפוח דעתן". 30) "שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא - שוב אינו בא", נמצא שהם מתאכזבים ומתייאשים מן הגאולה (שם). 31) ככתוב (חבקוק ב, ג) "ויפח לקץ ולא יכזב, אם יתמהמה חכה לו". 32) בעיקרו, ולא בדקדוקיו. 33) בפרק הקודם ה"ד.

32 ג. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, כְּשֶׁתִּתְיַשֵּׁב מַמְלַכְתּוֹ
33 וְיִתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל - יִתְיַחֲסוּ[34] כֻּלָּם עַל פִּיו
34 בְּרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ שֶׁהֻנּוּחַ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשַׁב מְצָרֵף
35 וּמְטַהֵר וְגוֹ'". וּבְנֵי לֵוִי מְטַהֵר[35] תְּחִלָּה וְאוֹמֵר: זֶה
36 מְיֻחָס כֹּהֵן וְזֶה מְיֻחָס[36] לֵוִי! וְדוֹחֶה אֶת שֶׁאֵינָן
37 מְיֻחָסִין לְיִשְׂרָאֵל[37]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר
38 הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם וְגוֹ', עַד עָמֹד הַכֹּהֵן לְאוּרִים
39 וְתֻמִּים"[38]. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁבְּרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ מְיֻחָסִין
40 הַמֵּחֲזִקִין וּמוֹדִיעִין הַמְיֻחָס. וְאֵינוֹ מְיֻחָס יִשְׂרָאֵל אֶלָּא
41 לְשִׁבְטֵיהֶם, שֶׁמּוֹדִיעַ שֶׁזֶּה מִשֵּׁבֶט פְּלוֹנִי וְזֶה מִשֵּׁבֶט
42 פְּלוֹנִי; אֲבָל אֵינוֹ אוֹמֵר עַל שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת: זֶה
43 מַמְזֵר וְזֶה עֶבֶד[39]!, שֶׁהַדִּין הוּא, שֶׁמִּשְׁפָּחָה
44 שֶׁנִּטְמְעָה[40] - נִטְמָעָה[41].

34) יבררו יחוס משפחתם. 35) מייחס. 36) קידושין עא, א. שאין לויים עולים לדוכן, ולא כהנים לעבודת המקדש אלא מיוחסים, ושבט לוי כולל: הכהנים והלוים. 37) שכל מי שאינו מזרע הלוי, נשאר ישראל כשר, ככל ישראל. 38) דרשו חכמינו (סוטה מח, ב) "כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים, ויבוא משיח בן דוד", שהרי אורים ותומים לא היו במקדש שני (כתובות כד, ב וברש"י). ופסוק זה מדבר בבני כהנים שביקשו "כתבם המתיחשים ולא נמצאו", ויאמר להם נחמיה (=הוא התרשחא), שהם מרוחקים מן הכהונה עד ביאת המשיח. 39) עבד כנעני, שפסול לבוא בישראל. 40) נתערבה, נתערב בה פסול משפחה, ולא ידוע מיהו. 41) נשארת בכשרותה, הואיל והוחזקה בכשרות (קדושין עא, א), וכן אמרו בעדויות פ"ח, מ"ז: אין אליהו בא "לא לרחק ולא לקרב". טמע - לשון דמע ותערובת, "ויחפרוהו ממטמונים" (איוב ג, כא) מתורגם: וחפסין ליה מן טומעיא (הערוך).

ד. לא[42] נִתְאַווּ הַחֲכָמִים וְהַנְּבִיאִים יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ, לֹא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלְטוּ עַל כָּל הָעוֹלָם, וְלֹא כְּדֵי שֶׁיִּרְדּוּ[43] בָּעַכּוּ"ם, וְלֹא כְּדֵי שֶׁיְּנַשְּׂאוּ אוֹתָם הָעַמִּים, וְלֹא כְּדֵי לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֹחַ; אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פְּנוּיִין בַּתּוֹרָה וְחָכְמָתָהּ, וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם נוֹגֵשׁ וּמְבַטֵּל[44], כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[45], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה[46].

~ נקודות משיחות קודש ~

"נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם.. כו'".

וצריך להבין מאי קא משמע לן, והרי לא יעלה על הדעת שחפץ החכמים והנביאים הוא בשלטון על העולם ומשום כך נתאוו לימות המשיח.

והביאור הוא: בפרק י"א ה"ד מתאר הרמב"ם את פעולותיו של מלך המשיח שילחם מלחמות ה' וינצח.. כל האומות שסביביו.

והנה מצינו שני אופנים בהשפעת ישראל על אומות העולם, האחת היא על־דרך הנ"ל שבתחילת ימות המשיח ההשפעה על אומות העולם על ידי המשיח תהיה בדרך שלטון ורדיה. אבל ישנה גם דרך נעלית יותר והיא ההשפעה בדרך ממילא, שכיון שיהיו ישראל חכמים גדולים וישיגו דעת בוראם ויהיה המצב שאת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ומלאה הארץ דעה את ה', הנה אז תהיה השפעת ישראל על אומות העולם בדרך ממילא, כי כשישראל רק ישבו ויעסקו בתורה הרי שבדרך ממילא יטוהר העולם ויושפע לאומות העולם ההכרה בקב"ה ובהנהגתו את העולם.

וזה שמחדש הרמב"ם: שחכמי ישראל והנביאים לא נתאוו לסוג הראשון של ההשפעה שתבוא דרך זה שישלטו וירדו בכל העולם אלא לסוג השני של ההשפעה שתבוא בדרך ממילא, כי הם ישבו ויעסקו בתורה כל ימיהם וההשפעה על העולם תעשה בדרך ממילא, וכתוצאה מלימודם ועיסוקם בתורה ובידיעת ה'.

(על פי לקו"ש חלק ל"ה עמוד 98)

42) ובכת"י התימנים: "נתאוו חכמים" וכו' ותיבת "לא" איננה. 43) ישתעבדו וילחצו. 44) מלימוד התורה, "שבזמן שאדם טרוד בחולי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוות" (הל' תשובה פ"ט, ה"א). 45) "שאם לא יקנה פה חכמה, ומעשים טובים אין לו, במה יזכה?" (שם). 46) פ"ט, ה"ב.

ה. וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן לֹא יִהְיֶה שָׁם לֹא רָעָב וְלֹא מִלְחָמָה[47], וְלֹא קִנְאָה וְלֹא תַחֲרוּת[48], שֶׁהַטּוֹבָה תִּהְיֶה מֻשְׁפַּעַת הַרְבֵּה, וְכָל הַמַּעֲדַנִּים מְצוּיִין כֶּעָפָר[49], וְלֹא יִהְיֶה עֵסֶק כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה' בִּלְבָד[50]. וּלְפִיכָךְ יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל חֲכָמִים גְּדוֹלִים וְיוֹדְעִים דְּבָרִים הַסְּתוּמִים, וְיַשִּׂיגוּ דַּעַת בּוֹרְאָם כְּפִי כֹּחַ הָאָדָם[51], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה', כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים"[52].

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד".

ידוע גודל דיוקו של הרמב"ם שלא כתב דבריו בלשון מליצה וכו' אלא שכל מילה ומשפט יש בהם תוכן מיוחד ומשמעות נפרדת כי לא חזר על עניין פעמיים לשם מליצה וכד'.

ולפי זה צריך להבין, א: אם "הטובה תהיה משופעת" הרי זה כולל ש"המעדנים מצויין כעפר" ומדוע הוסיף זאת.

ב: מדוע כתב בלשון "מיעוט" "אלא לדעת את ה' כו'" ולא בלשון חיובית שיהיה עסק העולם לדעת את ה'.

ג. לאחר שמיעט על ידי המילה "אלא" מה ממעט שוב במילה "בלבד".

והביאור בזה: א: "הטובה תהיה מושפעת" מוסב על עניין שלמעלה, שבאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות מכיון "שהטובה תהיה מושפעת" והיא הסיבה מדוע לא תהיה שם קנאה, מלחמה ותחרות.

ב. במילה "אלא" מחדש הרמב"ם שמכיון שבאותו זמן יהיה "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" הרי שעבודת ה' של יהודי לא תהיה במלחמת היצר כי ההשתדלות והמאמץ היום יומי אצל יהודי יהיה רק העיסוק בידיעת ה'.

ג: ב"אלא לדעת את ה' בלבד" מחדש הרמב"ם שלימוד התורה לא יהיה רק כדי לדעת את מעשה המצוות ואת המעשה אשר יעשון אלא שיהיה לימוד תורה מסוג אחר ויעשה לשם ידיעת ה' והדביקות בו - "לדעת את ה בלבד"".

מתוך ההדרן על הרמב"ם תשמ"ה – הובא ביין מלכות סימן קצ"ז

47) ככתוב בישעיה ב, ד "ולא ילמדו עוד מלחמה". 48) התנצחות והתחרות, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ה) "ואיך תתחרה את הסוסים". וכן אמרו (ברכות יז, א) "העולם הבא

אין בו... לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות". 49) לרוב, ראה שבת ל, ב: "עתידים אילנות שמוציאים פירות בכל יום". 50) אמיתות מציאותו, כמו שביקש משה רבינו, באמרו: "הראני נא את כבודך", וכמבואר בהל' יסודי התורה פ"א, ה"י. 51) כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג, "שאין כח בדעת האדם החי, שהוא מחובר מגוף ונפש, להשיג אמיתת דבר זה על בוריו" (שם), והשווה הל' תשובה פ"י, ה"ו. 52) וכן נאמר (יחזקאל לו, כו) "והסירותי את לב האבן מבשרכם... ואת רוחי אתן בקרבכם". השווה הל' תשובה פ"ט, ה"ב. וב"זוהר" וירא קיג, ב אמרו: "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, וישיגו בני אדם דעה שלימה, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה'". והשווה פירוש המשנה לרבינו בהקדמתו לפרק "חלק" פ"י מסנהדרין, הוצאת 'מוסד הרב קוק' עמ' קכז.

נִשְׁלְמוּ הִלְכוֹת מְלָכִים וְהַחִבּוּר כֻּלּוֹ. בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם בִּפְרָטוֹ וּבִכְלָלוֹ: תַּם וְנִשְׁלַם, שֶׁבַח לָאֵל בּוֹרֵא עוֹלָם. נִגְמַר סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר שׁוֹפְטִים. וּמִנְיַן פְּרָקָיו אֶחָד וּשְׁמוֹנִים. הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין - שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת עֵדוּת - שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת מַמְרִים - שִׁבְעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת אֵבֶל - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם - שְׁנֵים עָשָׂר פְּרָקִים.

סיום מחזור הל"ח
במסלול ג' פרקים ליום

יום שלישי ה' מנחם־אב ה'תשע"ט

התחלת מחזור הל"ט
במסלול ג' פרקים ליום

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם
אָז לֹא אֵבוֹשׁ, בְּהַבִּיטִי אֶל כָּל מִצְוֹתֶיךָ

~ נקודות משיחות קודש ~

אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך

הפסוק בו בחר הרמב"ם ככותרת ל"יד החזקה', בא להשמיע את גודל מעלת ידיעת כל התורה כולה.

ב"יד החזקה', נכללו כל הלכות התורה גם אלו שאינן נוהגות בימינו, כי הלימוד ברמב"ם הוא לא רק כדי לדעת את המעשה אשר יעשון אלא שהוא לימוד התורה לשמה, כיון שהתורה היא חכמתו ורצונו ית', ומצד זה צריך להיות "בהביטי אל כל מצוותיך".

ועדיין יש לבאר מדוע זה בושה למי שלא יודע כל התורה כולה.

בהל' עדות כתב הרמב"ם שמאיימים על מוסר עדות שלא יעיד שקר, שהוא בושה לו בעוה"ז ובעוה"ב. ולכאורה, שבועת שקר היא רק לאו, ומדוע לא מצינו בעבירות חמורות יותר שיזהירו את האדם שתהיה לו בושה בעולם הזה ובעולם הבא?

אלא, שעם ישראל נקראו עדים "אתם עדי" על שם שהם עדים כאן בעולם על חכמתו ורצונו של הקב"ה, וא"כ יהודי המעיד עדות שקר פוגם בייעודו הכללי והעיקרי להיות עד נאמן על תורתו ומצוותיו של הקב"ה, שהרי הבושה הוא פגם כולל המקיף את כל מציאות האדם ולא רק אבר כזה או אחר, כך גם אדם שאינו יודע כל התורה כולם פוגם בשליחותו העיקרית בעולם להיות עד לחכמתו ורצונו של הקב"ה, ולכן הביא הרמב"ם את הפסוק הנ"ל להשמיענו שרק מי שלמד כל התורה כולה, עליו נאמר - "לא אבוש".

(על־פי 'יין מלכות' ספר המדע סימן ז)

~ נקודות משיחות קודש ~

אז לא אבוש כו'

המילה "אז" מדברת על העתיד, כי הרמב"ם מדבר באדם הנמצא לפני הלימוד בספרו, ורוצה לומר שרק אחרי שלומד האדם את ספר ה'יד', יכול להימנע מרגש של בושה העלולה להיגרם לו מכך שגם אחרי שלמד את כל התורה שבכתב, עדיין אינו יודע היאך לקיים מצוות. ולדוגמא: נאמר בתורה "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפת בין עיניך", ועדיין אינו יודע "איך ומה לקשור, ומהו טוטפות, והיכן הוא בין עיניך ועל ידך וכו' וכיוצ"ב בשאר המצוות. על זה נאמר "אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך".

(על־פי 'יין מלכות' ספר המדע סימן ז)

הַקְדָּמָה

כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי - בְּפֵרוּשָׁן נִתְּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לֻחֹת הָאֶבֶן, וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה". "תּוֹרָה", זוֹ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב; וּ"מִצְוָה", זוֹ פֵּרוּשָׁהּ. וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה, עַל פִּי הַמִּצְוָה. וּמִצְוָה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה'. כָּל הַתּוֹרָה - כְּתָבָהּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, בִּכְתַב יָדוֹ. וְנָתַן סֵפֶר תּוֹרָה לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט; וְסֵפֶר אֶחָד - נְתָנָהוּ בָּאָרוֹן לְעֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה, וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם; וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד". וְהַמִּצְוָה, הוּא פֵּרוּשׁ הַתּוֹרָה - לֹא כְּתָבָהּ; אֶלָּא צִוָּה בָּהּ לַזְּקֵנִים וְלִיהוֹשֻׁעַ וְלִשְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם - אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת". וּמִפְּנֵי זֶה נִקְרֵאת 'תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה'. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתְּבָה תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, לִמְּדָהּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כֻּלָּהּ בְּבֵית דִּינוֹ לְשִׁבְעִים זְקֵנִים; וְאֶלְעָזָר וּפִינְחָס וִיהוֹשֻׁעַ, שְׁלָשְׁתָּן קִבְּלוּ מִמֹּשֶׁה. וְלִיהוֹשֻׁעַ שֶׁהוּא תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מָסַר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה וְצִוָּהוּ עָלֶיהָ; וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ, כָּל יְמֵי חַיָּיו לִמֵּד עַל פֶּה. וּזְקֵנִים רַבִּים קִבְּלוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 מִיהוֹשֵׁעַ, וְקִבֵּל עֵלִי מִן הַזְּקֵנִים וּמִפִּינְחָס; וּשְׁמוּאֵל
2 קִבֵּל מֵעֵלִי וּבֵית דִּינוֹ, וְדָוִד קִבֵּל מִשְּׁמוּאֵל וּבֵית דִּינוֹ.
3 וַאֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי, מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם הָיָה, וְלֵוִי הָיָה,
4 וְשָׁמַע מִמֹּשֶׁה, וְהָיָה קָטָן בִּימֵי מֹשֶׁה; וְהוּא קִבֵּל
5 מִדָּוִד וּבֵית דִּינוֹ. אֵלִיָּהוּ קִבֵּל מֵאֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי וּבֵית
6 דִּינוֹ, וֶאֱלִישָׁע קִבֵּל מֵאֵלִיָּהוּ וּבֵית דִּינוֹ, וִיהוֹיָדָע
7 הַכֹּהֵן קִבֵּל מֶאֱלִישָׁע וּבֵית דִּינוֹ, וּזְכַרְיָה קִבֵּל
8 מִיהוֹיָדָע וּבֵית דִּינוֹ, וְהוֹשֵׁעַ קִבֵּל מִזְּכַרְיָה וּבֵית דִּינוֹ,
9 וְעָמוֹס קִבֵּל מֵהוֹשֵׁעַ וּבֵית דִּינוֹ, וִישַׁעְיָה קִבֵּל מֵעָמוֹס
10 וּבֵית דִּינוֹ, וּמִיכָה קִבֵּל מִישַׁעְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹאֵל
11 קִבֵּל מִמִּיכָה וּבֵית דִּינוֹ, וְנַחוּם קִבֵּל מִיוֹאֵל וּבֵית
12 דִּינוֹ, וַחֲבַקּוּק קִבֵּל מִנַּחוּם וּבֵית דִּינוֹ, וּצְפַנְיָה קִבֵּל
13 מֵחֲבַקּוּק וּבֵית דִּינוֹ, וְיִרְמְיָה קִבֵּל מִצְּפַנְיָה וּבֵית דִּינוֹ,
14 וּבָרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה קִבֵּל מִיִּרְמְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְעֶזְרָא וּבֵית
15 דִּינוֹ קִבְּלוּ מִבָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה וּבֵית דִּינוֹ. בֵּית דִּינוֹ שֶׁל
16 עֶזְרָא, הֵן הַנִּקְרָאִין 'אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה'. וְהֵם -
17 חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, וְדָנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה,
18 וּנְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה, וּמָרְדְּכַי בִּלְשָׁן וּזְרֻבָּבֶל; וְהַרְבֵּה
19 חֲכָמִים עִמָּהֶן, תִּשְׁלוֹם מֵאָה וְעֶשְׂרִים זְקֵנִים. הָאַחֲרוֹן
20 מֵהֶם הוּא שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, וְהוּא הָיָה מִכְּלַל הַמֵּאָה
21 וְעֶשְׂרִים, וְקִבֵּל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה מִכֻּלָּם; וְהוּא הָיָה
22 כֹּהֵן גָּדוֹל אַחַר עֶזְרָא. אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ שׂוֹכוֹ וּבֵית
23 דִּינוֹ קִבְּלוּ מִשִּׁמְעוֹן הַצַّדִּיק וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹסֵף בֶּן
24 יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית
25 דִּינָם קִבְּלוּ מֵאַנְטִיגְנוֹס וּבֵית דִּינוֹ, וִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה
26 וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר
27 וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן וּבֵית דִּינָם, וִיהוּדָה בֶּן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן
28 בֶּן שֶׁטַח וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי
29 הָאַרְבֵּלִי וּבֵית דִּינָם. שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן גֵּרֵי הַצֶּדֶק
30 וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיהוּדָה וְשִׁמְעוֹן וּבֵית דִּינָם. הִלֵּל
31 וְשַׁמַּאי וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִשְּׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן וּבֵית
32 דִּינָם. וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ שֶׁל הִלֵּל
33 קִבְּלוּ מֵהִלֵּל הַזָּקֵן וּבֵית דִּינוֹ. חֲמִשָּׁה תַּלְמִידִים הָיוּ
34 לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְהֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ
35 מִמֶּנּוּ; וְאֵלּוּ הֵם - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,
36 וְרַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר
37 בֶּן עֲרָךְ. וְרַבִּי עֲקִיבָה בֶּן יוֹסֵף קִבֵּל מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
38 הַגָּדוֹל, וְיוֹסֵף אָבִיו גֵּר צֶדֶק הָיָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל
39 וְרַבִּי מֵאִיר בֶּן גֵּר הַצֶּדֶק קִבְּלוּ מֵרַבִּי עֲקִיבָה, וְגַם
40 קִבֵּל רַבִּי מֵאִיר וַחֲבֵרָיו מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. חֲבֵרָיו שֶׁל
41 רַבִּי מֵאִיר - הֵם רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן,
42 וְרַבִּי נְחֶמְיָה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, וְרַבִּי יוֹחָנָן
43 הַסַּנְדְּלָר, וְשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן.
44 וְכֵן קִבְּלוּ חֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָה מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
45 הַגָّדוֹל; וַחֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָה - הֵם רַבִּי טַרְפוֹן רַבּוֹ
46 שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, וְרַבִּי
47 יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן קִבֵּל מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן
48 אָבִיו, בְּנוֹ שֶׁל הִלֵּל הַזָּקֵן, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ קִבֵּל
49 מִמֶּנּוּ, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ קִבֵּל מִמֶּנּוּ, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ
50 קִבֵּל מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן שִׁמְעוֹן, זֶה הוּא
51 הַנִּקְרָא 'רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ', וְהוּא קִבֵּל מֵאָבִיו, וּמֵרַבִּי
52 אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ וּמֵרַבִּי שִׁמְעוֹן חֲבֵרוֹ. רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ
53 חִבֵּר הַמִּשְׁנָה. וּמִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְעַד רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ,
54 לֹא חִבְּרוּ חִבּוּר שֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ בָּרַבִּים בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל
55 פֶּה; אֶלָּא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹ נָבִיא
56 שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ זִכְרוֹן הַשְּׁמוּעוֹת
57 שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹתָיו, וְהוּא מְלַמֵּד עַל פֶּה בָּרַבִּים. וְכֵן
58 כָּל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ כְּפִי כֹּחוֹ, מִבְּאוּר
59 הַתּוֹרָה וּמֵהִלְכוֹתֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַע, וּמִדְּבָרִים
60 שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, בַּדִּינִים שֶׁלֹּא לְמָדוּם מִפִּי
61 הַשְּׁמוּעָה אֶלָּא בְּמִדָּה מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, וְהִסְכִּימוּ
62 עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. וְכָךְ הָיָה הַדָּבָר תָּמִיד, עַד
63 רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ. וְהוּא קִבֵּץ כָּל הַשְּׁמוּעוֹת וְכָל הַדִּינִין
64 וְכָל הַבֵּאוּרִין וְהַפֵּרוּשִׁין שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ,
65 וְשִׁלְּמָדוּ בֵּית דִּין שֶׁל כָּל דּוֹר וָדוֹר, בְּכָל הַתּוֹרָה
66 כֻּלָּהּ; וְחִבֵּר מֵהַכֹּל סֵפֶר הַמִּשְׁנָה. וְשִׁבְּחוּ לַחֲכָמִים
67 בָּרַבִּים, וְנִגְלָה לְכָל יִשְׂרָאֵל; וּכְתָבוּהוּ כֻּלָּם, וְרִבְּצוּ
68 בְּכָל מָקוֹם, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה
69 מִיִּשְׂרָאֵל. וְלָמָּה עָשָׂה רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ כָּךְ, וְלֹא הִנִּיחַ
70 הַדָּבָר כְּמוֹת שֶׁהָיָה? לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁהַתַּלְמִידִים
71 מִתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין, וְהַצָּרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת וּבָאוֹת,
72 וּמַלְכוּת הָרְשָׁעָה פּוֹשֶׁטֶת בָּעוֹלָם וּמִתְגַּבֶּרֶת, וְיִשְׂרָאֵל
73 מִתְגַּלְגְּלִין וְהוֹלְכִין לִקְצָווֹת - חִבֵּר חִבּוּר אֶחָד לִהְיוֹת
74 בְּיַד כֻּלָּם, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּהוּ בִּמְהֵרָה וְלֹא יִשָּׁכֵחַ; וְיָשַׁב
75 כָּל יָמָיו הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וְלִמֵּד הַמִּשְׁנָה בָּרַבִּים. וְאֵלּוּ
76 הֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ
77 הַקָּדוֹשׁ וְקִבְּלוּ מִמֶּנּוּ: שִׁמְעוֹן וְגַמְלִיאֵל בָּנָיו, וְרַבִּי
78 אָפֶס, וְרַבִּי חֲנִינָה בַּר חָמָא, וְרַבִּי חִיָּא, וְרַב, וְרַבִּי
79 יַנַּאי, וּבַר קַפָּרָא, וּשְׁמוּאֵל, וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי
80 הוֹשַׁעְיָה. אֵלּוּ הֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ,
81 וְעִמָּהֶן אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִשְּׁאָר הַחֲכָמִים. אַף עַל פִּי
82 שֶׁאֵלּוּ הָאֶחָד עָשָׂר קִבְּלוּ מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעָמְדוּ
83 בְּמִדְרָשׁוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן קָטָן הָיָה, וְאַחַר כֵּן תַּלְמִיד הָיָה
84 לְרַבִּי יַנַּאי וְקִבֵּל מִמֶּנּוּ תּוֹרָה. וְכֵן רַב קִבֵּל מֵרַבִּי יַנַּאי,
85 וּשְׁמוּאֵל קִבֵּל מֵרַבִּי חֲנִינָה בַּר חָמָא. רַב חִבֵּר סִפְרָא
86 וְסִפְרֵי לְבָאֵר וּלְהוֹדִיעַ עִקְּרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי חִיָּא חִבֵּר
87 הַתּוֹסֶפְתָּא לְבָאֵר עִנְיְנֵי הַמִּשְׁנָה. וְכֵן רַבִּי הוֹשַׁעְיָה
88 וּבַר קַפָּרָא חִבְּרוּ הַבָּרַיְתוֹת לְבָאֵר דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי
89 יוֹחָנָן חִבֵּר הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַחַר
90 חָרְבַּן הַבַּיִת בְּקֵרוּב מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וּמִגְּדוֹלֵי
91 הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַב וּשְׁמוּאֵל - רַב הוּנָא, וְרַב
92 יְהוּדָה, וְרַב נַחְמָן, וְרַב כָּהֲנָא; וּמִגְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים

1 שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַבִּי יוֹחָנָן - רַבָּה בַּר בַּר חָנָא, וְרַבִּי אַמִּי,
2 וְרַבִּי אַסִּי, וְרַב דִּימִי, וְרַבִּי אָבוּן. וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים
3 שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַב הוּנָא וּמֵרַב יְהוּדָה, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף.
4 וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַבָּה וְרַב יוֹסֵף, אַבַּיֵּי
5 וְרָבָא; וּשְׁנֵיהֶם קִבְּלוּ גַּם מֵרַב נַחְמָן. וּמִכְּלַל
6 הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרָבָא, רַב אָשֵׁי וְרָבִינָא; וּמַר בַּר
7 רַב אָשֵׁי קִבֵּל מֵאָבִיו רַב אָשֵׁי, וּמֵרָבִינָא.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והמצוה זו פירושה"

בתחילת ההקדמה כתב הרמב"ם: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו, שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה. 'תורה' זו תורה שבכתב, 'והמצוה'

זו פירושה... ומצוה זו היא הנקראת תורה שבע"פ".

"והמצוה זו פירושה" אפשר לבאר בשני אופנים. א. ש"פירושה" הוא פרטי הדינים (שלא התפרשו בתושב"כ). ב. שהוא גם טעמי ההלכות.

ומיד בתחילת ההקדמה, מבהיר הרמב"ם את שיטתו ש"פירושה" היינו פרטי הדינים ולא טעמי ההלכות, וכמו שציין מכאן הגאון הרוגוצ'ובי לפלוגתא בגמ' האם צ"ל גמיר וסביר (ידיעת טעמי ההלכות) או ש"גמיר לחודא" מספיק - שהוא דעת הרמב"ם.

וכשביאר אדמוה"ז פלוגתת הראשונים, האם מותר להורות ללא ידיעת הטעמים אם לאו, כתב שאזיל הרמב"ם לשיטתו שלא כתב טעמי ההלכות כלל, כי "המצוה" קאי על פרטי הדינים ולא על טעמי ההלכות, משא"כ הרמב"ן כתב ש"כל המורים הלכה מתוך דברי הרמב"ם - טועים". ועוד ביאר שם ששורש הפלוגתא היא, מהו הטעם שאסרו להורות מתוך דברי המשנה, האם משום שכשאין יודעים הטעמים יבואו לדמות מילתא למילתא (דעת הרא"ש) או מפני שיש משניות שהן דעת יחיד ולא נפסקה הלכה כמותן (דעת הרמב"ם), וטעם זה אין שייך בחיבורו כיון שחיברו על פי מסקנת הגמ'. לכן כתב הרמב"ם שע"י הלימוד בספרו יודעים התורה שבע"פ כולה, היינו "פירושה". וכן בהקדמתו ביאר בארוכה עניין כל המצוות בפירושן ניתנו, ולא הזכיר כלל עניין הסברות והטעמים. לכן גם בהקדמתו התחיל ב"והמצוה זו פירושה" כי שיטתו בעניין זה היא היסוד לכל חיבורו - "משנה תורה".

(על־פי לקו"ש חלק כ"ה עמוד 931)

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל המצוות שניתנו לו למשה – בפירושן ניתנו", כוונת הרמב"ם להדגיש שלימוד התורה צ"ל בשלימות, היינו תושב"כ עם תורה שבע"פ, כי כך ניתנה התורה למשה מלכתחילה (ולא שרק בזמן מאוחר יותר ניתנה תורה שבע"פ), ומיד במתן תורה ניתנה האפשרות לשמיעת התורה בהבנה מלאה הכוללת כל התורה שבע"פ.

מתוך זה, יובן מדוע כתב הרמב"ם "...שניתנו לו למשה", ולא כתב בקיצור כל המצוות בפירושן ניתנו, שבכך מבהיר הרמב"ם שפירושה של התורה הוא חלק מהגדר של התורה, שהרי כתב הרמב"ם ש"אם יעמוד איש...ויאמר שה' שלחו להוסיף....או לפרש במצוה... כלומר פירוש שלא שמענו ממשה, ה"ז נביא שקר **שבא להכחיש נבואתו**

של משה, ונבואתו של משה באה "במעמד הר סיני".

יתירה מזאת: במשה רבינו עצמו יש שני עניינים, האחד הוא נבואתו, והשני תורתו (זכרו תורת משה עבדי). והתורה היא למעלה מהנבואה, כפסק הרמב"ם ש"אין נביא רשאי לחדש דבר". וזה שמשמיענו הרמב"ם במילים "לו למשה כו' בפירושן ניתנו" שלא רק שפירושן של המצוות ניתנו בזמן אחד אלא גם באופן אחד, היינו על־ידי משה רבינו ע"ה לא רק בתור נביא אלא מצד עניין התורה שבו.

(על־פי לקו"ש חלק י' עמוד 194)

נִמְצָא מֵרַב אָשֵׁי עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם -
אַרְבָּעִים דּוֹרוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: (א) רַב אָשֵׁי מֵרָבָא, (ב)
וְרָבָא מֵרַבָּה, (ג) וְרַבָּה מֵרַב הוּנָא, (ד) וְרַב הוּנָא
מֵרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב וּשְׁמוּאֵל, (ה) וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב
וּשְׁמוּאֵל מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, (ו) וְרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ מֵרַבָּן
שִׁמְעוֹן אָבִיו, (ז) וְרַבָּן שִׁמְעוֹן מֵרַבָּן גַּמְלִיאֵל אָבִיו,
(ח) וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (ט) וְרַבָּן
שִׁמְעוֹן מֵרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן אָבִיו, (י) וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל
הַזָּקֵן אָבִיו מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (יא) וְרַבָּן שִׁמְעוֹן
מֵהִלֵּל אָבִיו וְשַׁמַּאי, (יב) וְהִלֵּל וְשַׁמַּאי מִשְּׁמַעְיָה
וְאַבְטַלְיוֹן, (יג) וּשְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן מִיהוּדָה וְשִׁמְעוֹן,
(יד) וִיהוּדָה וְשִׁמְעוֹן מִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי
הָאַרְבֵּלִי, (טו) וִיהוֹשֻׁעַ וְנִתַּאי מִיּוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר וְיוֹסֵף
בֶּן יוֹחָנָן, (טז) וְיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן
מֵאַנְטִיגְנוֹס, (יז) וְאַנְטִיגְנוֹס מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, (יח)
וְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק מֵעֶזְרָא, (יט) וְעֶזְרָא מִבָּרוּךְ, (כ)
וּבָרוּךְ מִיִּרְמְיָה, (כא) וְיִרְמְיָה מִצְּפַנְיָה, (כב) וּצְפַנְיָה
מֵחֲבַקּוּק, (כג) וַחֲבַקּוּק מִנַּחוּם, (כד) וְנַחוּם מִיּוֹאֵל,
(כה) וְיוֹאֵל מִמִּיכָה, (כו) וּמִיכָה מִישַׁעְיָה, (כז)
וִישַׁעְיָה מֵעָמוֹס, (כח) וְעָמוֹס מֵהוֹשֵׁעַ, (כט) וְהוֹשֵׁעַ
מִזְּכַרְיָה, (ל) וּזְכַרְיָה מִיהוֹיָדָע, (לא) וִיהוֹיָדָע
מֵאֱלִישָׁע, (לב) וֶאֱלִישָׁע מֵאֵלִיָּהוּ, (לג) וְאֵלִיָּהוּ
מֵאֲחִיָּה, (לד) וַאֲחִיָּה מִדָּוִד, (לה) וְדָוִד מִשְּׁמוּאֵל,
(לו) וּשְׁמוּאֵל מֵעֵלִי, (לז) וְעֵלִי מִפִּינְחָס, (לח)
וּפִינְחָס מִיהוֹשֻׁעַ, (לט) וִיהוֹשֻׁעַ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, (מ)
וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה - נִמְצָא שֶׁכֻּלָּם מֵעִם ה'
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

כָּל אֵלּוּ הַחֲכָמִים הַנִּזְכָּרִים, הֵם גְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת -
מֵהֶם רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת, וּמֵהֶם רָאשֵׁי גָּלֻיּוֹת, וּמֵהֶם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מִסַּנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה. וְעִמָּהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אֲלָפִים וּרְבָבוֹת שֶׁשָּׁמְעוּ מֵהֶם וְעִמָּהֶם. רָבִינָא וְרַב אָשֵׁי, הֵם סוֹף חַכְמֵי הַתַּלְמוּד; וְרַב אָשֵׁי הוּא שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר, אַחַר שֶׁחִבֵּר רַבִּי יוֹחָנָן הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי בִּכְמוֹ מֵאָה שָׁנָה. וְעִנְיַן שְׁנֵי הַתַּלְמוּדִין - הוּא פֵּרוּשׁ דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה וּבֵאוּר עֲמֻקּוֹתֶיהָ, וּדְבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין מִימוֹת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעַד חִבּוּר הַתַּלְמוּד. וּמִשְּׁנֵי הַתַּלְמוּדִים, וּמִן הַתּוֹסֶפְתָּא, וּמִסִּפְרָא וְסִפְרֵי, וּמִן הַתּוֹסֶפְתּוֹת - מִכֻּלָּם יִתְבָּאֵר הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר, הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר, הַחַיָּב וְהַפָּטוּר, הַכָּשֵׁר וְהַפָּסוּל, כְּמוֹ שֶׁהֶעְתִּיקוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי.

גַּם יִתְבָּאֵר מֵהֶם דְּבָרִים שֶׁגָּזְרוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה בְּפֵרוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. וְכֵן יִתְבָּאֵר מֵהֶם הַמִּנְהָגוֹת וְהַתַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִינוּ אוֹ שֶׁנָּהֲגוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כְּמוֹ שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר, לְפִי שֶׁאָסוּר לָסוּר מִהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ - יָמִין וּשְׂמֹאל". וְכֵן מִשְׁפָּטִים וְדִינִין מֻפְלָאִים שֶׁלֹּא קִבְּלוּם מִמֹּשֶׁה, וְדָנוּ בָּהֶם בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר בַּמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, וּפָסְקוּ אוֹתָן הַזְּקֵנִים, וְגָמְרוּ שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא. הַכֹּל חִבֵּר רַב אָשֵׁי בַּתַּלְמוּד, מִימוֹת מֹשֶׁה וְעַד יָמָיו. וְחִבְּרוּ חַכְמֵי מִשְׁנָה חִבּוּרִים אֲחֵרִים, לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַתּוֹרָה: רַבִּי הוֹשַׁעְיָה תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, חִבֵּר בֵּאוּר סֵפֶר בְּרֵאשִׁית. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל פֵּרֵשׁ מִ"אֵלֶּה שְׁמוֹת" עַד סוֹף הַתּוֹרָה, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מְכִילְתָּא'; וְכֵן רַבִּי עֲקִיבָה חִבֵּר מְכִילְתָּא. וַחֲכָמִים אֲחֵרִים אַחֲרֵיהֶם חִבְּרוּ מִדְרָשׁוֹת.

וְהַכֹּל חִבֵּר קֹדֶם הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי.

נִמְצָא רָבִינָא וְרַב אָשֵׁי וַחֲבֵרֵיהֶם, סוֹף גְּדוֹלֵי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל הַמַּעְתִּיקִים תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְשֶׁגָּזְרוּ גְּזֵרוֹת וְהִתְקִינוּ תַּקָּנוֹת וְהִנְהִיגוּ מִנְהָגוֹת וּפָשְׁטָה גְּזֵרָתָם וְתַקָּנָתָם וּמִנְהָגוֹתָם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם. וְאַחַר בֵּית דִּינוֹ שֶׁל רַב אָשֵׁי, שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד בִּימֵי בְּנוֹ וּגְמָרוֹ, נִתְפַּזְּרוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל הָאֲרָצוֹת פִּזּוּר יֶתֶר, וְהִגִּיעוּ לִקְצָווֹת וְלָאִיִּים הָרְחוֹקִים; וְרָבְתָה קְטָטָה בָּעוֹלָם, וְנִשְׁתַּבְּשׁוּ הַדְּרָכִים בִּגְלָיוֹת, וְנִתְמַעֵט תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְלֹא נִתְכַּנְּסוּ יִשְׂרָאֵל לִלְמֹד בִּישִׁיבוֹתֵיהֶם אֲלָפִים וּרְבָבוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם. אֶלָּא מִתְקַבְּצִים יְחִידִים הַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קוֹרֵא בְּכָל עִיר וָעִיר וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, וּמְבִינִים בְּחִבּוּרֵי הַחֲכָמִים כֻּלָּם, וְיוֹדְעִים מֵהֶם דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט הֵיאַךְ הוּא. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעָמַד אַחַר הַתַּלְמוּד בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וְגָזַר אוֹ הִתְקִין אוֹ הִנְהִיג לִבְנֵי מְדִינָתוֹ אוֹ לִבְנֵי מְדִינוֹת רַבּוֹת - לֹא פָּשְׁטוּ מַעֲשָׂיו בְּכָל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי רֹחַק מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וְשִׁבּוּשׁ הַדְּרָכִים, וְהָיוֹת בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה יְחִידִים, וּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד בָּטֵל מִכַּמָּה שָׁנִים קֹדֶם חִבּוּר הַתַּלְמוּד. לְפִיכָךְ, אֵין כּוֹפִין אַנְשֵׁי מְדִינָה זוֹ לִנְהֹג בְּמִנְהַג מְדִינָה אַחֶרֶת, וְאֵין אוֹמְרִין לְבֵית דִּין זֶה לִגְזֹר גְּזֵרָה שֶׁגְּזָרָה בֵּית דִּין אַחֵר בִּמְדִינָתוֹ. וְכֵן אִם לָמַד אֶחָד מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁדֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט כָּךְ הוּא, וְנִתְבָּאֵר לְבֵית דִּין אַחֵר שֶׁעָמַד אַחֲרָיו שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט הַכָּתוּב בַּתַּלְמוּד - אֵין שׁוֹמְעִין לָרִאשׁוֹן, אֶלָּא לְמִי שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לִדְבָרָיו, בֵּין רִאשׁוֹן, בֵּין אַחֲרוֹן.

וּדְבָרִים הַלָּלוּ, בְּדִינִים וּגְזֵרוֹת וְתַקָּנוֹת וּמִנְהָגוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחַר חִבּוּר הַתַּלְמוּד. אֲבָל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבַּתַּלְמוּד הַבַּבְלִי, חַיָּבִים כָּל יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת בָּהֶן; וְכוֹפִין כָּל עִיר וָעִיר וְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה לִנְהֹג בְּכָל הַמִּנְהָגוֹת שֶׁנָּהֲגוּ חֲכָמִים שֶׁבַּתַּלְמוּד, וְלִגְזֹר גְּזֵרוֹתָם וְלָלֶכֶת בְּתַקָּנוֹתָם, הוֹאִיל וְכָל אוֹתָם הַדְּבָרִים שֶׁבַּתַّלְמוּד הִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאוֹתָם הַחֲכָמִים שֶׁהִתְקִינוּ אוֹ שֶׁגָּזְרוּ אוֹ שֶׁהִנְהִיגוּ אוֹ שֶׁדָּנוּ דִּין וְלָמְדוּ שֶׁהַמִּשְׁפָּט כָּךְ הוּא, הֵם כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹ רֻבָּן, וְהֵן שֶׁשָּׁמְעוּ הַקַּבָּלָה בְּעִקְּרֵי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ דּוֹר אַחַר דּוֹר, עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. כָּל הַחֲכָמִים שֶׁעָמְדוּ אַחַר חִבּוּר הַתַּלְמוּד וּבָנוּ בּוֹ, וְיָצָא לָהֶם שֵׁם בְּחָכְמָתָם - הֵם הַנִּקְרָאִים 'גְּאוֹנִים'. וְכָל אֵלּוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁעָמְדוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְאֶרֶץ שִׁנְעָר וּבִסְפָרַד וּבְצָרְפַת - לָמְדוּ דֶּרֶךְ הַתַּלְמוּד וְהוֹצִיאוּ לָאוֹר תַּעֲלוּמוֹתָיו וּבֵאֲרוּ עִנְיָנָיו, לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ עַמֵּקָה דַּרְכּוֹ עַד לְמֹאד; וְעוֹד, שֶׁהוּא בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי מְעֹרָב עִם לְשׁוֹנוֹת אֲחֵרוֹת, לְפִי שֶׁאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן הָיְתָה בְּרוּרָה לַכֹּל בְּשִׁנְעָר בְּעֵת שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד; אֲבָל בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת וְכֵן בְּשִׁנְעָר בִּימֵי הַגְּאוֹנִים, אֵין אָדָם מַכִּיר אוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן עַד שֶׁמְּלַמְּדִים אוֹתוֹ. וּשְׁאֵלוֹת רַבּוֹת שׁוֹאֲלִין אַנְשֵׁי כָּל עִיר וָעִיר לְכָל גָּאוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵיהֶם, לְפָרֵשׁ לָהֶם דְּבָרִים קָשִׁים שֶׁבַּתַּלְמוּד, וְהֵם מְשִׁיבִים לָהֶם כְּפִי חָכְמָתָם, וְאוֹתָם הַשּׁוֹאֲלִים מְקַבְּצִים הַתְּשׁוּבוֹת, וְעוֹשִׂין מֵהֶן סְפָרִים לְהָבִין מֵהֶם. גַּם חִבְּרוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, חִבּוּרִים לְבָאֵר הַתַּלְמוּד: מֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ הֲלָכוֹת יְחִידוֹת, וּמֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ פְּרָקִים יְחִידִים שֶׁנִּתְקַשּׁוּ בְּיָמָיו, וּמֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ מַסֶּכְתּוֹת וּסְדָרִים. וְעוֹד חִבְּרוּ הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת, בְּעִנְיַן הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר וְהַחַיָּב וְהַפָּטוּר, בְּדָבָרִים שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִים לְמַדַּע מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִירֵד לְעֻמְקוֹ שֶׁל תַּלְמוּד. וְזוֹ הִיא מְלֶאכֶת ה' שֶׁעָשׂוּ בָּהּ כָּל גְּאוֹנֵי יִשְׂרָאֵל, מִיּוֹם שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד וְעַד זְמַן זֶה, שֶׁהִיא שָׁנָה שְׁמִינִית אַחַר מֵאָה וָאֶלֶף לְחֻרְבַּן הַבַּיִת, וְהִיא

1 שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים וּתְשַׁע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע
2 לִבְרִיאַת עוֹלָם.
3 וּבַזְּמַן הַזֶּה תָּכְפוּ צָרוֹת יְתֵרוֹת, וְדָחֲקָה שָׁעָה אֶת
4 הַכֹּל, וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמֵינוּ, וּבִינַת נְבוֹנֵינוּ נִסְתַּתְּרָה;
5 לְפִיכָךְ, אוֹתָן הַפֵּרוּשִׁין וְהַהֲלָכוֹת וְהַתְּשׁוּבוֹת שֶׁחִבְּרוּ
6 הַגְּאוֹנִים, וְרָאוּ שֶׁהֵם דְּבָרִים מְבֹאָרִים, נִתְקַשּׁוּ
7 בְּיָמֵינוּ, וְאֵין מֵבִין עִנְיָנֵיהֶם כָּרָאוּי אֶלָּא מְעַט
8 בְּמִסְפָּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, הַתַּלְמוּד עַצְמוֹ: הַבַּבְלִי,
9 וְהַיְרוּשַׁלְמִי, וְסִפְרָא, וְסִפְרֵי, וְהַתּוֹסֶפְתּוֹת - שֶׁהֵם
10 צְרִיכִין דַּעַת רְחָבָה וְנֶפֶשׁ חֲכָמָה וּזְמַן אָרֹךְ, וְאַחַר כָּךְ
11 יְוֻדַּע מֵהֶם הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹחָה בַּדְּבָרִים הָאֲסוּרִים
12 וְהַמֻּתָּרִים וּשְׁאָר דִּינֵי תּוֹרָה הֵיאַךְ הוּא. וּמִפְּנֵי זֶה
13 נִעַרְתִּי חָצְנִי, אֲנִי מֹשֶׁה בֶּן מַיְמוֹן הַסְּפָרַדִּי, וְנִשְׁעַנְתִּי
14 עַל הַצּוּר בָּרוּךְ הוּא, וּבִינוֹתִי בְּאֵלּוּ הַסְּפָרִים, וְרָאִיתִי
15 לְחַבֵּר דְּבָרִים הַמִּתְבָּרְרִים מִכָּל אֵלּוּ הַחִבּוּרִים, בְּעִנְיַן
16 הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר עִם שְׁאָר דִּינֵי הַתּוֹרָה,
17 כֻּלָּם בְּלָשׁוֹן בְּרוּרָה וְדֶרֶךְ קְצָרָה, עַד שֶׁתְּהֵא תּוֹרָה
18 שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ סְדוּרָה בְּפִי הַכֹּל - בְּלֹא קֻשְׁיָא וְלֹא
19 פְּרוּק, לֹא זֶה אוֹמֵר בְּכֹה וְזֶה אוֹמֵר בְּכֹה, אֶלָּא
20 דְּבָרִים בְּרוּרִים קְרוֹבִים נְכוֹנִים, עַל פִּי הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר
21 יִתְבָּאֵר מִכָּל אֵלּוּ הַחִבּוּרִים וְהַפֵּרוּשִׁים הַנִּמְצָאִים
22 מִימוֹת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעַד עַכְשָׁו, עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל
23 הַדִּינִין גְּלוּיִין לַקָּטֹן וְלַגָּדוֹל בְּדִין כָּל מִצְוָה, וּבְדִין
24 כָּל הַדְּבָרִים שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר
25 - כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם צָרִיךְ לְחִבּוּר אַחֵר בָּעוֹלָם בְּדִין
26 מִדִּינֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יִהְיֶה חִבּוּר זֶה מְקֻבָּץ לַתּוֹרָה
27 שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ, עִם הַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת וְהַגְּזֵרוֹת
28 שֶׁנֵּעֲשׂוּ מִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְעַד חִבּוּר הַתַּלְמוּד, וּכְמוֹ
29 שֶׁפֵּרְשׁוּ לָנוּ הַגְּאוֹנִים בְּכָל חִבּוּרֵיהֶם שֶׁחִבְּרוּ אַחַר
30 הַתַּלְמוּד. לְפִיכָךְ קָרָאתִי שֵׁם חִבּוּר זֶה 'מִשְׁנֵה תּוֹרָה'
31 - לְפִי שֶׁאָדָם קוֹרֵא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ
32 קוֹרֵא בָּזֶה, וְיוֹדֵעַ מִמֶּנּוּ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ, וְאֵינוֹ
33 צָרִיךְ לִקְרוֹת סֵפֶר אַחֵר בֵּינֵיהֶם. וְרָאִיתִי לְחַלֵּק חִבּוּר
34 זֶה הֲלָכוֹת בְּכָל עִנְיָן וְעִנְיָן, וַאֲחַלֵּק הַהֲלָכוֹת
35 לִפְרָקִים שֶׁבְּאוֹתוֹ עִנְיָן; וְכָל פֶּרֶק וּפֶרֶק אֲחַלֵּק אוֹתוֹ
36 לַהֲלָכוֹת קְטַנּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ סְדוּרִים עַל פֶּה. אֵלּוּ
37 הַהֲלָכוֹת שֶׁבְּכָל עִנְיָן וְעִנְיָן - יֵשׁ מֵהֶן הֲלָכוֹת שֶׁהֵן
38 מִשְׁפְּטֵי מִצְוָה אַחַת בִּלְבַד, וְהִיא הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
39 דִּבְרֵי קַבָּלָה הַרְבֵּה וְהוּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְיֵשׁ מֵהֶם
40 הֲלָכוֹת שֶׁהֵם כּוֹלְלִים מִשְׁפְּטֵי מִצְוֹת הַרְבֵּה, אִם יִהְיוּ
41 אוֹתָן הַמִּצְוֹת כֻּלָּן בְּעִנְיָן אֶחָד; מִפְּנֵי שֶׁחִלּוּק חִבּוּר
42 זֶה לְפִי הָעִנְיָנִים, לֹא לְפִי מִנְיַן הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ
43 שֶׁיִּתְבָּאֵר לַקּוֹרֵא בּוֹ. וּמִנְיַן מִצְוֹת הַתּוֹרָה הַנּוֹהֲגוֹת
44 לְדוֹרוֹת, שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת: מֵהֶם
45 מִצְוֹת עֲשֵׂה מָאתַיִם שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים, סִימָן לָהֶם
46 מִנְיַן אֵבְרָיו שֶׁל אָדָם; וּמֵהֶם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁלֹשׁ
47 מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ, סִימָן לָהֶן מִנְיַן יְמֵי שְׁנַת
48 הַחַמָּה.

~ נקודות משיחות קודש ~

פסוקי הנ"ך ככותרות לספרי ה'יד'.

בהקדמה לספר ה'יד', כתב הרמב"ם: "אדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואח"כ קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל־פה", וצריך להבין: הלא תורה שבכתב היינו חמשה חומשי תורה, בהם נכתבו המצוות שנתפרשו בתורה שבע"פ. ואם רצה הרמב"ם להדגיש שכדי להבין את כל המצוות אין צורך בספר נוסף בין התורה ל'יד החזקה', מדוע הקפיד לפתוח בפסוקים מנ"ך.

והביאור בזה: פתיחת הרמב"ם בפסוקי נ"ך דווקא, היא בהתאם מדויק לעניין הנ"ל, כי בפסוקי נ"ך מתקיימים שני הדברים כאחת. האחד, שהם כתורה שבכתב ממש, שהרי "אין נביא רשאי לחדש דבר" ולכן גם הותרו להכתב, ומצד שני הם כתורה שבע"פ שהרי נתבארו בהם עניינים שנכתבו בתורה בקיצור וברמז.

לכן, כשכותב הרמב"ם חיבור שהוא "מקבץ לתורה שבע"פ כולה" מקדים לפתוח בפסוקי הנביאים שמצד אחד הם כתורה שבכתב, ומצד שני הם פירוש כתושבע"פ, ובהם דווקא מתבטא העניין ד"אדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואח"כ קורא בזה כו'" שהרי בפסוקי הנביאים כלולים שניהם בחדא מחתא, והרי הם כ"ממוצע" בין תושב"כ לתושבע"פ.

(על־פי 'יין מלכות' ספר המדע סימן ז)

~ נקודות משיחות קודש ~

"אדם קורא בתורה שבכתב ובזה, ויודע ממנו תורה שבעל־פה כולה"

ולכאורה, אם מטרת חיבורו - "הלכות הלכות" היא "לברר את האסור והמותר הטמא והטהור עם שאר דיני התורה", הרי לשם ידיעת ההלכות אין צורך בלימוד התורה שבכתב, כי הפסוקים הנוגעים להלכה הביאם הרמב"ם בחיבורו, ואלו שלא הביאם אינם נוגעים להלכה, וא"כ מדוע כתב "אדם קורא בתורה תחילה".

אלא שדווקא משום שכתב הרמב"ם חיבור שלאחריו לא יצטרכו "לקרוא ספר אחר", ראה צורך להבהיר שישנו חיוב על סוג לימוד נוסף והוא התורה שבכתב. כי תושב"כ ותושבע"פ הם שני סוגים בלימוד התורה, כמבואר בהלכה שדברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבם כו' ושניהם חלוקים גם באופן הלימוד, כי בתושבע"פ עיקר ההדגשה היא על העיון וההבנה, ואילו בתושב"כ העיקר הוא על האמירה שבדיבור, וגם זה ש'לא ידע מאי קאמר' עולה לתורה ומברך ברכת התורה. את זאת בדיוק רצה הרמב"ם להדגיש, שהלומד בספרו את הלכות התורה, אינו פטור מהלימוד בתושב"כ.

ואם יבוא מישהו לידי מסקנה עקומה ביותר, וידקדק בלשון הרמב"ם ש"קורא בתורה שבכתב תחילה ובזה" מדבר על חמשת חומשי התורה, ומזה יסיק שלדעת הרמב"ם אין צורך בלימוד נ"ך, יראה מיד בתחילת הלימוד עד כמה מופרכת מסקנה זו, כשיקרא את פסוקי נ"ך שהביא הרמב"ם בתחילת ספריו מבלי לציין כלל את מקורם, כי הבין שהלומד בספרו למד גם נ"ך ויודע כבר את מקורותיהם של הפסוקים שהביא ככותרות לספריו.

סברה מוטעית זו היא גם היפך פסק הרמב"ם שכתב בהל' ת"ת "חייב אדם לשלש זמן למידתו, שליש בתורה שבכתב, שליש בתורה שבעל־פה, ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר ויבין במידות שהתורה נדרשת בהן כו' וענין זה הוא הנקרא גמרא". וא"כ איך אפשר לומר שלדעת הרמב"ם יש ללמוד חמשה חומשי תורה וספר ה'יד', ותו לא מידי. ובפרט שבהלכה שלאח"ז כתב שכל זה הוא בתחילת לימודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה... כו' יקרא בעיתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 159)

יום רביעי ו' מנחם־אב ה'תשע"ט

מִצְוֹת עֲשֵׂה

(א) מִצְוָה רִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה, לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". (ב) לְיַחֲדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". (ג) לְאָהֲבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". (ד) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא". (ה) לְהִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם"; עֲבוֹדָה זוֹ תְּפִלָּה. (ו) לְדָבְקָה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבוֹ תִדְבָּק". (ז) לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ". (ח) לְהִדָּמוֹת בִּדְרָכָיו הַטּוֹבִים וְהַיְשָׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו". (ט) לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". (י) לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדִבַּרְתָּ בָּם... בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ". (יא) לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְלַמְּדָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ". (יב) לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ". (יג) לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בַּיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ". (יד) לַעֲשׂוֹת צִיצִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת". (טו) לִקְבֹּעַ מְזוּזָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ". (טז) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם לִשְׁמֹעַ תּוֹרָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַקְהֵל אֶת הָעָם". (יז) לִכְתֹּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת". (יח) לִכְתֹּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שֵׁנִי לְעַצְמוֹ, יָתֵר עַל הָאֶחָד שֶׁל כָּל אָדָם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שְׁתֵּי תּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת". (יט) לְבָרֵךְ אַחַר הַמָּזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ, וְשָׂבָעְתָּ - וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". (כ) לִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ*". (כא) לִירְאָה מִבֵּית זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ*". (כב) לִשְׁמֹר בַּיִת זֶה תָּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ, לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת*". (כג) לִהְיוֹת הַלֵּוִי עוֹבֵד בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא*". (כד) לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן יָדָיו וְרַגְלָיו בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו*". (כה) לַעֲרֹךְ נֵרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעַרְךָ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו*". (כו) לְבָרֵךְ הַכֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל*". (כז) לְהַסְדִּיר לֶחֶם וּלְבוֹנָה לִפְנֵי ה' בְּכָל שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים*". (כח) לְהַקְטִיר קְטֹרֶת פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים*". (כט) לְהַבְעִיר אֵשׁ בְּמִזְבַּח הָעוֹלָה תָּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵשׁ, תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ*". (ל) לְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן*". (לא) לִשְׁלֹחַ טְמֵאִים מִמַּחֲנֵה שְׁכִינָה שֶׁהוּא הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה, כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ*". (לב) לַחֲלֹק כָּבוֹד לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּלְהַקְדִּימוֹ לְכָל דָּבָר שֶׁבַּקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתּוֹ*". (לג) לְהַלְבִּישׁ הַכֹּהֲנִים לָעֲבוֹדָה בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ*". (לד) לָשֵׂאת הָאָרוֹן עַל הַכָּתֵף כְּשֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ*". (לה) לִמְשֹׁחַ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ*". (לו) לִהְיוֹת הַכֹּהֲנִים עוֹבְדִים בַּמִּקְדָּשׁ מִשְׁמָרוֹת, וּבַמּוֹעֲדִים עוֹבְדִים כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי... לְבַד מִמְּכָרָיו, עַל הָאָבוֹת*". (לז) לִהְיוֹת הַכֹּהֲנִים מְטַמְּאִים לְקְרוֹבֵיהֶן וּמִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן מְצֻוִּין לְהִתְאַבֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָהּ יִטַּמָּא*". (לח) לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹשֵׂא בְּתוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא, אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח*". (לט) לְהַקְרִיב תְּמִידִין בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁנַיִם לַיּוֹם, עֹלָה תָמִיד*". (מ) לְהַקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו*". (מא) לְהוֹסִיף קָרְבָּן אַחֵר בְּכָל שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת - שְׁנֵי כְבָשִׂים*". (מב) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וָחֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם*". (מג) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּחַג הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'*". (מד) לְהַקְרִיב מִנְחַת הָעֹמֶר מִמָּחֳרַת רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח עִם כֶּבֶשׂ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲבֵאתֶם אֵת עֹמֶר*". (מה) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם עֲצֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיוֹם

1 הַבִּכּוּרִים". (מו) לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקָּרְבָּנוֹת
2 הַקְּרֵבִים בְּגִלְגַּל הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר:
3 "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה וְהִקְרַבְתֶּם עַל
4 הַלֶּחֶם". (מז) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
5 "וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ". (מח) לְהוֹסִיף
6 קָרְבָּן בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
7 הַשְּׁבִיעִי". (מט) לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּיוֹם הַצּוֹם,
8 שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ, בְּפַר בֶּן
9 בָּקָר", וְכָל הָעֲבוֹדָה הַכְּתוּבָה בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת. (נ)
10 לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם חַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְרַבְתֶּם
11 עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ". (נא) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם
12 שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, כִּי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר:
13 "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי". (נב) לָחֹג בָּרְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ
14 רְגָלִים תָּחֹג לִי". (נג) לְהֵרָאוֹת בָּרְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
15 "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה - יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ". (נד)
16 לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ". (נה)
17 לִשְׁחֹט כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל
18 קְהַל". (נו) לֶאֱכֹל בְּשַׂר פֶּסַח צָלִי בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר
19 בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר". (נז) לַעֲשׂוֹת
20 פֶּסַח שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר".
21 (נח) לֶאֱכֹל אֶת בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמְרוֹר,
22 שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ". (נט) לִתְקֹעַ
23 בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל הַקָּרְבָּנוֹת וּבְשִׁעַת הַצָּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר:
24 "וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת". (ס) לִהְיוֹת כָּל קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה
25 מִיּוֹם שְׁמִינִי וָהָלְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי
26 וָהָלְאָה". (סא) לִהְיוֹת כָּל קָרְבַּן בְּהֵמָה תְּמִים,
27 שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן". (סב) לִמְלֹחַ כָּל
28 קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח". (סג)
29 מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ". (סד)
30 מַעֲשֵׂה הַחַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת".
31 (סה) מַעֲשֵׂה הָאָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם".
32 (סו) מַעֲשֵׂה זֶבַח הַשְּׁלָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֹאת תּוֹרַת
33 זֶבַח הַשְּׁלָמִים". (סז) מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
34 "וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה". (סח) לְהַקְרִיב בֵּית
35 דִּין קָרְבָּן אִם טָעוּ בְּהוֹרָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם כָּל עֲדַת
36 יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ". (סט) לְהַקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת
37 אִם שָׁגַג בְּמִצְוֹת לֹא תֵעָשֶׂה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ כָּרֵת,
38 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא". (ע) לְהַקְרִיב הַיָּחִיד
39 קָרְבָּן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא חֵטְא שֶׁחַיָּבִים עָלָיו
40 חַטָּאת אוֹ לֹא חָטָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם...
41 וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ"; וְזֶה הוּא נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי'.
42 (עא) לְהַקְרִיב הַשּׁוֹגֵג בִּמְעִילָה, אוֹ הַחוֹטֵא בִּגְזֵלָה,
43 אוֹ בִּשְׁפָחָה חֲרוּפָה, אוֹ שֶׁכָּפַר בִּפְקָדוֹן וְנִשְׁבַּע -
44 מֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי'.
45 (עב) לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא
46 תַגִּיעַ יָדוֹ", "וְאִם לֹא תַשִּׂיג". (עג) לְהִתְוַדּוֹת לִפְנֵי

ה' מִכָּל חֵטְא שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם, בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן וְשֶׁלֹּא 47
בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר 48
עָשׂוּ". (עד) לְהַקְרִיב הַזָּב קָרְבָּן אַחַר שֶׁיִּטְהַר, 49
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִטְהַר הַזָּב". (עה) לְהַקְרִיב הַזָּבָה 50
קָרְבָּן אַחַר שֶׁתִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ". 51
(עו) לְהַקְרִיב הַמְּצֹרָע קָרְבָּן אַחַר שֶׁיִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: 52
"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי...". (עז) לְהַקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת קָרְבָּן 53
אַחַר שֶׁתִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ". 54
(עח) לְעַשֵּׂר הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר 55
וָצֹאן". (עט) לְקַדֵּשׁ בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה 56
וּלְהַקְרִיבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד...". (פ) 57
לִפְדּוֹת בְּכוֹר אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת 58
בְּכוֹר הָאָדָם". (פא) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: 59
"וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה". (פב) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר, 60
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ". (פג) לְהָבִיא כָּל 61
הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁיֵּשׁ עַל הָאָדָם בְּחוֹבָה אוֹ בִּנְדָבָה בְּרֶגֶל 62
רִאשׁוֹן שֶׁפָּגַע בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאתָ שָׁמָּה, וַהֲבֵאתֶם 63
שָׁמָּה". (פד) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה, 64
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ". (פה) 65
לְהִטַּפֵּל בַּהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית 66
הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ, 67
וּנְדָרֶיךָ, תִּשָּׂא וּבָאתָ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ 68
מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ. (פו) לִפְדּוֹת קָדָשִׁים 69
בַּעֲלֵי מוּמִים וְיִהְיוּ מֻתָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק בְּכָל אַוַּת 70
נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר 71
אֶלָּא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁיִּפָּדוּ. (פז) לִהְיוֹת הַתְּמוּרָה 72
קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ". 73
(פח) לֶאֱכֹל שִׁירֵי מִנְחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹתֶרֶת 74
מִמֶּנָּה, יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו". (פט) לֶאֱכֹל בְּשַׂר חַטָּאת 75
וְאָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם". (צ) 76
לִשְׂרֹף בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר 77
יִגַּע בְּכָל טָמֵא". (צא) לִשְׂרֹף נוֹתָר, שֶׁנֶּאֱמַר: 78
"וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח - בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף". 79
(צב) לְגַדֵּל הַנָּזִיר שְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר 80
רֹאשׁוֹ". (צג) לְגַלֵּחַ הַנָּזִיר שְׂעָרוֹ עַל קָרְבְּנוֹתָיו 81
בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ, אוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְרוֹ אִם נִטְמָא, 82
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו". (צד) לְקַיֵּם אָדָם כָּל 83
מַה שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, מִקָּרְבָּן אוֹ צְדָקָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, 84
שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ, תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ". (צה) 85
לָדוּן בַּהֲפָרַת נְדָרִים בְּכָל הַדִּינִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. 86
(צו) לִהְיוֹת כָּל הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלָה טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי 87
יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה". (צז) לִהְיוֹת שְׁמֹנָה שְׁרָצִים 88
מְטַמְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא". (צח) לִהְיוֹת 89
הָאֲכָלִין מִתְטַמְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר 90
יֵאָכֵל". (צט) לִהְיוֹת הַנִּדָּה טְמֵאָה וּמְטַמְּאָה 91
לַאֲחֵרִים. (ק) לִהְיוֹת הַיּוֹלֶדֶת טְמֵאָה כְּנִדָּה. (קא) 92

1 לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע טָמֵא וּמְטַמֵּא. (קב) לִהְיוֹת בֶּגֶד מְנֻגָּע
2 טָמֵא וּמְטַמֵּא. (קג) לִהְיוֹת בַּיִת מְנֻגָּע מְטַמֵּא. (קד)
3 לִהְיוֹת הַזָּב מְטַמֵּא. (קה) לִהְיוֹת שִׁכְבַת זֶרַע מְטַמְּאָה.
4 (קו) לִהְיוֹת הַזָּבָה מְטַמְּאָה. (קז) לִהְיוֹת הַמֵּת
5 מְטַמֵּא. (קח) לִהְיוֹת מֵי נִדָּה מְטַמְּאִין לְאָדָם טָהוֹר,
6 וּמְטַהֲרִין לְאָדָם טָמֵא מִטֻּמְאַת מֵת בִּלְבַד. וְכָל אֵלּוּ
7 הַדִּינִין שֶׁל טְמֵאִין אֵלּוּ, רֹב מִשְׁפְּטֵי כָּל טֻמְאָה
8 וְטֻמְאָה מֵהֶן מְבֹאָר בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. (קט) לִהְיוֹת
9 הַטָּהֳרָה מִכָּל הַטֻּמְאוֹת בִּטְבִילָה בְּמֵי מִקְוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
10 "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ"; לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה,
11 שֶׁרְחִיצָה זוֹ בְּמַיִם שֶׁכָּל גּוּפוֹ עוֹלֶה בָּהֶן בְּבַת אַחַת.
12 (קי) לִהְיוֹת הַטָּהֳרָה מִן הַצָּרַעַת, בֵּין צָרַעַת אָדָם בֵּין
13 צָרַעַת בַּיִת, בְּעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וּשְׁתֵּי
14 צִפֳּרִים וּמַיִם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת
15 הַמְּצֹרָע". (קיא) לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע מְגַלֵּחַ אֶת כָּל שְׂעָרוֹ,
16 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ".
17 (קיב) לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע יָדוּעַ לַכֹּל בַּדְּבָרִים הָאֲמוּרִים
18 בּוֹ: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים, וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ, וְעַל
19 שָׂפָם יַעְטֶה; וְטָמֵא טָמֵא, יִקְרָא". וְכֵן כָּל שְׁאָר
20 הַטְּמֵאִים צְרִיכִין לְהוֹדִיעַ אֶת עַצְמָן. (קיג) לַעֲשׂוֹת
21 פָּרָה אֲדֻמָּה לִהְיוֹת אֶפְרָהּ מוּכָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה
22 לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". (קיד) לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ אָדָם נוֹתֵן
23 דָּמִים הַקְּצוּבִין בַּפָּרָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כִּי יַפְלִא
24 נֶדֶר". (קטו) לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ בְּהֵמָה טְמֵאָה נוֹתֵן
25 דָּמֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה". (קטז)
26 לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ בֵּיתוֹ נוֹתֵן כְּעֶרְכּוֹ הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר:
27 "וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן". (קיז) לִהְיוֹת מַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ נוֹתֵן
28 כָּעֶרְךְ הַקָּצוּב בַּפָּרָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה עֶרְכְּךָ כְּפִי
29 זַרְעוֹ". (קיח) לְשַׁלֵּם הַשּׁוֹגֵג בִּמְעִילָה מַה שֶּׁמָּעַל לַה'
30 וּלְהוֹסִיף חֹמֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ
31 יְשַׁלֵּם". (קיט) לִהְיוֹת נָטַע רְבָעִי קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
32 "יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים". (קכ) לְהַנִּיחַ פֵּאָה.
33 (קכא) לְהַנִּיחַ לֶקֶט. (קכב) לְהַנִּיחַ עֹמֶר הַשִּׁכְחָה.
34 (קכג) לְהַנִּיחַ עוֹלְלוֹת בַּכֶּרֶם. (קכד) לְהַנִּיחַ פֶּרֶט
35 הַכֶּרֶם. לְפִי שֶׁבְּכָל אֵלּוּ נֶאֱמַר: "לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב
36 אֹתָם"; וְזֶהוּ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶם. (קכה) לְהָבִיא
37 בִּכּוּרִים לְבֵית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי
38 אַדְמָתְךָ". (קכו) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה לַכֹּהֵן,
39 שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּתֶּן לוֹ". (קכז) לְהַפְרִישׁ
40 מַעֲשֵׂר דָּגָן לַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ
41 וְגוֹ'". (קכח) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְהֵאָכֵל לִבְעָלָיו
42 בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
43 לָמְדוּ, שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. (קכט) לִהְיוֹת הַלְוִיִּם
44 מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּקְחוּ מִיִּשְׂרָאֵל
45 וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר".
46 (קל) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר עָנִי תַּחַת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּשְּׁלִישִׁית
47 וּבַשִּׁשִּׁית בַּשָּׁבוּעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים,
48 תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ". (קלא) לְהִתְוַדּוֹת
49 וְדוּי מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ,
50 בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ". (קלב) לִקְרוֹת עַל הַבִּכּוּרִים,
51 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ". (קלג)
52 לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם -
53 חַלָּה, תָּרִימוּ תְּרוּמָה". (קלד) לְהַשְׁמִיט קַרְקַע,
54 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ". (קלה)
55 לִשְׁבּוֹת מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר
56 תִּשְׁבֹּת". (קלו) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת יוֹבֵל בִּשְׁבִיתָה כִּשְׁמִטָּה,
57 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה". (קלז)
58 לִתְקֹעַ בַּשּׁוֹפָר בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבַרְתָּ
59 שּׁוֹפַר תְּרוּעָה". (קלח) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בִּשְׁנַת
60 הַיּוֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ
61 לָאָרֶץ". (קלט) לִהְיוֹת גְּאֻלַּת בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה עַד
62 שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ, כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר
63 חוֹמָה". (קמ) לִמְנוֹת שְׁנֵי יוֹבֵל שָׁנִים וּשְׁמִטִּים,
64 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע וְגוֹ'". (קמא) לְהַשְׁמִיט
65 כְּסָפִים בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֶּׁה
66 יָדוֹ". (קמב) לִנְגֹּשׁ לְנָכְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת הַנָּכְרִי
67 תִּגֹּשׁ, וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ". (קמג)
68 לִתֵּן מִן הַבְּהֵמָה לַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה,
69 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ". (קמד) לִתֵּן רֵאשִׁית
70 הַגֵּז לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ - תִּתֶּן לוֹ".
71 (קמה) לָדוּן בְּדִינֵי חֲרָמִים, מֵהֶם לַה' וּמֵהֶם לַכֹּהֵן,
72 שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ כָּל (הַ) חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם". (קמו)
73 לִשְׁחֹט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְאַחַר כָּךְ יֵאָכֵל בְּשָׂרָם,
74 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ". (קמז) לְכַסּוֹת
75 דַּם חַיָּה וָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ, וְכִסָּהוּ
76 בֶּעָפָר*". (קמח) לִשְׁלֹחַ אֵם צִפּוֹר מִן הַקֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר:
77 "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם*". (קמט) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי
78 בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ*". (קנ)
79 לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף עַד שֶׁיְּבַדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר,
80 שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל צִפּוֹר*". (קנא) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים
81 לֵידַע טָהוֹר מִן הַטָּמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לוֹ כְּרָעַיִם*".
82 (קנב) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת זֶה תֹּאכְלוּ
83 מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם*". (קנג) לְקַדֵּשׁ חֳדָשִׁים וּלְחַשֵּׁב
84 שָׁנִים וְחֳדָשִׁים בְּבֵית דִּין בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֹדֶשׁ
85 הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים*". (קנד) לִשְׁבּוֹת בְּשַׁבָּת,
86 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת*". (קנה) לְקַדֵּשׁ
87 שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ*".
88 (קנו) לְבַעֵר חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ
89 שְׂאוֹר מִבָּתֵּיכֶם*". (קנז) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה
90 הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַמַּצּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
91 בַּיּוֹם הַהוּא*". (קנח) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵיל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
92 "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת*". (קנט) לִשְׁבּוֹת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל

1 פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מִקְרָא קֹדֶשׁ". (קס)
2 לִשְׁבּוֹת בַּשְּׁבִיעִי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי,
3 מִקְרָא קֹדֶשׁ". (קסא) לִסְפֹּר מִקְצִירַת הָעֹמֶר מ"ט
4 יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת".
5 (קסב) לִשְׁבּוֹת בְּיוֹם הַחֲמִשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְרָאתֶם
6 בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, מִקְרָא קֹדֶשׁ". (קסג) לִשְׁבּוֹת
7 בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ,
8 יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן". (קסד) לְהִתְעַנּוֹת בָּעֲשִׂירִי בּוֹ,
9 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם".
10 (קסה) לִשְׁבּוֹת בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁבַּת
11 שַׁבָּתוֹן". (קסו) לִשְׁבּוֹת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת,
12 שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מִקְרָא קֹדֶשׁ". (קסז)
13 לִשְׁבּוֹת בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי
14 מִקְרָא קֹדֶשׁ". (קסח) לִישֵׁב בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת יָמִים,
15 שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים". (קסט) לִטֹּל
16 לוּלָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, פְּרִי
17 עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים". (קע) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר
18 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם".
19 (קעא) לִתֵּן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
20 "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים". (קעב) לִשְׁמֹעַ
21 מִכָּל נָבִיא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אִם לֹא יוֹסִיף וְלֹא
22 יִגְרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". (קעג) לְמַנּוֹת
23 מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ". (קעד)
24 לִשְׁמֹעַ מִכָּל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁיַּעֲמִדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל,
25 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ - תַּעֲשֶׂה".
26 (קעה) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, אִם תִּהְיֶה מַחֲלֹקֶת בֵּין
27 הַסַּנְהֶדְרִין בַּדִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרֵי רַבִּים - לְהַטּוֹת".
28 (קעו) לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים וְשוֹטְרִים בְּכָל קָהָל וְקָהָל
29 מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ".
30 (קעז) לְהַשְׁוּוֹת בֵּין בַּעֲלֵי דִינִין בְּשָׁעָה שֶׁעוֹמְדִין
31 בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּצַדֶּק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ". (קעח)
32 לְהָעִיד בְּבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר:
33 "וְהוּא עֵד, אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע". (קעט) לַחְקֹר הָעֵדִים
34 הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ, הֵיטֵב".
35 (קפ) לַעֲשׂוֹת לְעֵדִים זוֹמְמִין כְּמוֹ שֶׁזָּמְמוּ לַעֲשׂוֹת,
36 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם". (קפא) לַעֲרֹף
37 אֶת הָעֶגְלָה כְּמִצְוָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת
38 הָעֶגְלָה בַּנַּחַל". (קפב) לְהָכִין שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט,
39 שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ, וְשִׁלַּשְׁתָּ". (קפג) לָתֵת
40 לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת, וְגַם הֵן קוֹלְטוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר:
41 "וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם עָרִים". (קפד) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה,
42 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ". (קפה) לְאַבֵּד
43 עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן
44 וּגוֹ'". (קפו) לַהֲרֹג אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת וְלִשְׂרֹף אֶת
45 הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל
46 שְׁלָלָהּ". (קפז) לְאַבֵּד שִׁבְעָה עֲמָמִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
47 שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם". (קפח) לְהַכְרִית זַרְעוֹ
48 שֶׁל עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק".
49 (קפט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק תָּדִיר, שֶׁנֶּאֱמַר:
50 "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק". (קצ) לַעֲשׂוֹת
51 בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת כַּמִּשְׁפָּט הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
52 "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר". (קצא) לִמְשֹׁחַ כֹּהֵן לַמִּלְחָמָה,
53 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה, וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן
54 וְדִבֶּר אֶל הָעָם". (קצב) לְהַתְקִין יָד בַּמַּחֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
55 "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה". (קצג) לְהַתְקִין יָתֵד,
56 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ". (קצד) לְהָשִׁיב
57 אֶת הַגָּזֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל".
58 (קצה) לִתֵּן צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ".
59 (קצו) לְהַעֲנִיק לְעֶבֶד עִבְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק
60 לוֹ"; וְכֵן אָמָה עִבְרִיָּה. (קצז) לְהַלְוֹת לְעָנִי,
61 שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי"; "אִם" זֶה אֵינוֹ
62 רְשׁוּת אֶלָּא מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ".
63 (קצח) לְהַלְווֹת לְנָכְרִי בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַנָּכְרִי
64 תַּשִּׁיךְ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה.
65 (קצט) לְהָשִׁיב הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב
66 תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט". (ר) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בִּזְמַנּוֹ,
67 שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ". (רא) לִהְיוֹת הַשָּׂכִיר
68 אוֹכֵל בִּזְמַן שְׂכִירוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם
69 רֵעֶךָ", "כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ". (רב) לַעֲזֹב מֵעַל חֲבֵרוֹ
70 אוֹ מֵעַל בְּהֵמָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ". (רג)
71 לְהָקִים הַמַּשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָקֵם תָּקִים
72 עִמּוֹ". (רד) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב
73 תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ". (רה) לְהוֹכִיחַ הַחוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר:
74 "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ". (רו) לֶאֱהֹב כָּל אָדָם
75 מִבְּנֵי בְּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". (רז)
76 לֶאֱהֹב אֶת הַגֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר*". (רח)
77 לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם עִם הַמִּשְׁקָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֹאזְנֵי
78 צֶדֶק אַבְנֵי צֶדֶק*". (רט) לְכַבֵּד הַחֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
79 "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם". (רי) לְכַבֵּד אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר:
80 "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ*". (ריא) לִירֹאָה מֵאָב וָאֵם,
81 שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ, אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ*". (ריב) לִפְרוֹת
82 וְלִרְבּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּרוּ וּרְבוּ*". (ריג) לִבְעֹל
83 בִּקְדוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וּבָא
84 אֵלֶיהָ*". (ריד) לְשַׂמֵּחַ חָתָן אֶת אִשְׁתּוֹ שָׁנָה אַחַת,
85 שֶׁנֶּאֱמַר: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְגוֹ'". (רטו)
86 לָמוּל אֶת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר
87 עָרְלָתוֹ*". (רטז) לְיַבֵּם אֵשֶׁת אָח, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְבָמָהּ
88 יָבֹא עָלֶיהָ*". (ריז) לַחְלֹץ לְיָבָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחָלְצָה
89 נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ*". (ריח) לִשָּׂא אוֹנֵס אֶת אֲנוּסָתוֹ,
90 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה*". (ריט) לִישֵׁב מוֹצִיא
91 שֵׁם רַע עִם אִשְׁתּוֹ כָּל יָמָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלוֹ תִהְיֶה
92 לְאִשָּׁה, לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו*". (רכ) לָדוּן

בְּמִפַּתֶּה בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל עִם שְׁאָר דִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יְפַתֶּה". (רכא) לַעֲשׂוֹת לִיפַת תֹּאַר כַּכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר". (רכב) לְגָרֵשׁ בִּשְׁטָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת וְנָתַן בְּיָדָהּ". (רכג) לַעֲשׂוֹת לַשּׂוֹטָה כְּתוֹרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן, אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת". (רכד) לְהַלְקוֹת הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִפִּילוֹ הַשּׁוֹפֵט וְהִכָּהוּ". (רכה) לְהַגְלוֹת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן". (רכו) לְהִיוֹת בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּסַיִף, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָקֹם יִנָּקֵם". (רכז) לִהְיוֹת בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹת (יָמוּת) [יוּמַת] הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת". (רכח) לִהְיוֹת בֵּית דִּין שׂוֹרְפִין בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן". (רכט) לִהְיוֹת בֵּית דִּין סוֹקְלִין בַּאֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּסְקַלְתֶּם אֹתָם". (רל) לִתְלוֹת מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב תְּלִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ". (רלא) לִקְבֹּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא". (רלב) לָדוּן בְּעֶבֶד עִבְרִי כְּהִלְכוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי". (רלג) לְיַעֵד אָמָה עִבְרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לוֹ יְעָדָהּ...", "וְאִם לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה". (רלד) לִפְדּוֹת אָמָה עִבְרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶפְדָּהּ". (רלה) לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעוֹלָם, בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". (רלו) לִהְיוֹת הַחוֹבֵל מְשֻׁלָּם מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים, וְהִכָּה אִישׁ". (רלז) לָדוּן בְּנִזְקֵי בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ". (רלח) לָדוּן בְּנִזְקֵי הַבּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר". (רלט) לָדוּן בְּגֵנֶב בְּתַשְׁלוּמִין אוֹ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִגְנֹב", "אִם בַּמַּחְתֶּרֶת", "וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ". (רמ) לָדוּן בְּנִזְקֵי הֶבְעֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם". (רמא) לָדוּן בְּנִזְקֵי הָאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תֵצֵא אֵשׁ, וּמָצְאָה קוֹצִים". (רמב) לָדוּן בְּדִין שׁוֹמֵר חִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים". (רמג) לָדוּן בְּדִין נוֹשֵׂא שָׂכָר וְשׂוֹכֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר". (רמד) לָדוּן בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ". (רמה) לָדוּן בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ". (רמו) לָדוּן בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע". (רמז) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף וַאֲפִלּוּ בְּנֶפֶשׁ הָרוֹדֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִצַּתָּה אֶת כַּפָּהּ". (רמח) לָדוּן בְּדִינֵי נְחָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כִּי יָמוּת, וּבֵן אֵין לוֹ וְהֶעֱבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ".

~ נקודות משיחות קודש ~

מנין המצוות

"מצוה ראשונה ממצוות־עשה לידע שיש שם אלוקה". צ"ל מדוע מציין הרמב"ם שהיא מצוה ראשונה ממצוות־עשה, הרי זהו דבר הנראה לכל הלומד את מניין המצוות. ואין לומר שרצה להדגיש שהיא מצוה ראשונה בחשיבותה, שהלא גם עניין זה מובן מאליו, שלכן מנאה הרמב"ם לראשונה.

שאלה דומה מתעוררת בדברי הרמב"ם "...לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא.." שהלא אם הוא ממציא כל נמצא, בוודאי שהוא ראשון, ומדוע כתב זאת הרמב"ם. ובפרט שהתואר 'ראשון' מלמד שיש לו שייכות וערך ל'שני', והלא הוא ית' אינו בערך כלל לכל שאר הנבראים.

אלא שבלשון זה מלמד הרמב"ם שהקב"ה השפיל עצמו כביכול להיות בבחינת מצוי ראשון שיש לו יחס כביכול לנמצאים, ודווקא משום כך הוא ממציא כל הנמצאים. עניין זה הוא יסוד כל התורה כולה כי עניינן של מצוות התורה הוא לפעול במציאות העולם.

זהו גם ההסבר מדוע ציין הרמב"ם ש"המצוה לידע שיש שם אלוקה" היא הראשונה ממצוות־עשה כי יש לה שייכות למצוות שנמנו לאחריה, שהרי את כולם יש לקיים מתוך ההכרה ש"יש שם מצוי ראשון" והוא הלכה שמשמיענו הרמב"ם שמצות ידיעת ה' אינה רק מצוה בפני עצמה אלא היא ה"יסוד" וה"עמוד" של כל ההלכות.

כל הנ"ל מתקשר עם דיוק נוסף בדברי הרמב"ם: "**לידע** שיש שם כו'" ולא להאמין. אמונה היא למעלה מגדר מצוה, ולכן המצוה היא לידע בהבנה והשגה בשכל, כי ידיעת האלוקות וההתבוננות בגדלות ה' מולידה אהבת ה' ויראתו, והן המביאות לקיים כל המצוות, ולכן מצוה זו היא מצוה ראשונה ממצוות־עשה כי היא הגורמת קיום כולם. ההוראה מכל הנ"ל היא שגם כשלומד אדם פנימיות התורה כדבעי (באופן של דעת), אל לו לבוא לידי מסקנה שהתדבקות זו היא תכלית לעצמה, ואל לו להפוך עניין זה לכל מבוקשו. וזאת מלמדנו הרמב"ם בהדגישו שהיא "מצוה ראשונה", היינו שתכליתה היא קיום כל מצוות התורה.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ו עמוד 59)

~ נקודות משיחות קודש ~

מצוה י"ב וי"ג.

לקשור תפילין בראש ... כו' לקשור תפילין ביד כו'".

ידועה הקושיא מדוע הקדים הרמב"ם בכל מקום תפילין של ראש לתפילין של יד: במניין המצוות שבריש הל' תפילין, בספר המצוות, בתחילת הל' תפילין בחיוב הנחתן, בריש פרק ב' בדין כתיבתן, בדין עשייתן, בדין סידור הפרשיות בתוך התפילין, במקום הנחתן על היד ועל הראש ובעניין ברכת התפילין. והרי הוא שלא כסדר שבתורה המקדימה תפילין ש"י לש"ר - "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין כו'".

ויבואר על־פי הצפע"נ שביאר שמצות תפילין של יד היא בפעולת הקשירה ותו לא, אבל בתפילין של ראש "כל רגע ורגע שהוא לבוש, מקיים מצוה" שנאמר "**והיו** לטוטפות", ומה שאין מורידין תפילין של יד לאחר פעולת הקשירה הוא משום הדרשה ש"כל זמן שבין עיניך יהו שתים", ולאחר פעולת הקשירה, התפילין של יד הן פרט בשל ראש. היוצא מכך הוא, שתדירות המצוה של תש"ר גדולה יותר מזו של תש"י, ולכן הקדים אותה הרמב"ם, כי הוא בהתאם לתוכנו של כל ספר 'אהבה' שעליו כתב הרמב"ם: "המצוות שהם תדירות שנצטווינו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד", לכן סידר הרמב"ם את ההלכות הגדולות שבספר 'אהבה', על־פי סדר התדירות של המצוות: בתחילתו הלכות ק"ש ותפילה, שק"ש מצוותה פעמיים ביום, וחיוב תפילה מהתורה הוא "להתפלל בכל יום" - אבל לא פעמיים.

אחר המצוות שבדיבור, מונה הרמב"ם את המצוות שבמעשה לפי סדר תדירותן, קודם תפילין שמצוותן כל יום (ובהקשר לזה גם מזוזה וס"ת שכמה וכמה הלכות משותפות להם), אח"כ ציצית כי שלא כבתפילין החיוב בציצית הוא רק אם יש לו כסות בת ארבע כנפות, אח"כ ברכות שמהתורה חייבים לברך רק אחר האכילה ורק אם שבע (ובנוסף, הטעם דציצית הוא משום "וזכרתם" שהוא עניין תמידי יותר מברכות), ומסיים בהלכות מילה שהיא פעם אחת בחיים. לכן סידר הרמב"ם גם תש"ר לפני תש"י כי מצוותה תדירה יותר כדלעיל, והוא בהתאם לסדר התדירות שבכל הספר.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 22)

~ נקודות משיחות קודש ~

מצות־עשה כ'

"לבנות בית הבחירה, שנאמר ועשו לי מקדש". בהלכות מלכים, דעת הרמב"ם היא שהחיוב לבניית בית המקדש נלמד מהפסוק "ועשו לי מקדש", אבל הסמ"ג סובר שהוא מהפסוק "והיה המקום אשר יבחר ה' לשכנו תדרשו ובאת שמה". כי הציווי "ועשו לי מקדש" מדבר במשכן שבמדבר, ואילו ברמב"ם משמע שהוא ציווי כולל לכל מקום בין למשכן בין לשילה ונוב וגבעון ובין לבית עולמים, שנאמר ועשו לי מקדש ולא משכן.

ומה שרצה ה'לחם משנה' להוכיח מהלכות מלכים פ"א ה"א "ולבנות בית הבחירה, שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה", שדעת הרמב"ם היא כהסמ"ג - צריך עיון, שהרי כאן מנה המצוה מ"ועשו לי מקדש" והלא אין מונה במניין המצוות אלא חיובים שהם לדורות, וגם מפשטות לשונו בהל' בית הבחירה "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה, שנאמר כי לא באתם כו'", מוכח שהפסוק "ועשו לי מקדש" שהביא - הוא לכל הזמנים.

(על־פי לקו"ש חלק י"א עמוד 116 הערה 3)

~ נקודות משיחות קודש ~

מצות־עשה רט"ז

"למול את הבן, שנאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו".

אבל בספר המצוות כתב "שציוונו למול את הבן, והוא אמרו ית' לאברהם המול לכם כל זכר", ולכאורה הוא סתירה ל"עיקר הגדול" שכתב בפיה"מ (חולין סוף פרק ז') "ושים על לבך העיקר הגדול, שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו, כגון אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל את עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה".

ומדוע לא כתב בפירוש המשניות כמו שכתב כאן שטעם המצוה הוא ציווי התורה כפי שנאמר מסיני : "למול את הבן, שנאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו", והיאך תיושב הסתירה בין פיה"מ ל"ספר המצוות", ובין "ספר המצוות" ל"מניין המצוות" כאן.

והביאור: במצוות מילה יש שני פרטים: האחד הוא פעולת המילה שעליה נצטווינו על־ידי מרע"ה בסיני, והאחר הוא תוכנה - להכניס את הבן בברית שכרת הקב"ה עם אאע"ה. "ספר המצוות" אינו ספר הלכה אלא ביאור תוכן המצוות תוך תיאור קצר של המצוה ומקורה בתושב"כ והדינים בתושבע"פ . מכיון שתוכן המצוה הוא להכניס את הנימול בבריתו של אאע"ה, ועיקר פרשת מילה היא הפסוקים שנאמרו באברהם ומשם נתבארו רוב פרטי המצוה, לכן מדגיש שהמצוה היתה לאברהם.

משא"כ בספר ה'יד החזקה' שהוא ספר "הלכות הלכות", מביא הרמב"ם את המקור לציווי המעשי של המצוה ולא את תכנה. מקור החיוב על פעולת המילה הוא לפי שנצטווינו בסיני, והוא כאמור בפירוש המשניות שהמצוות שאנו מקיימים הן משום שכך נצטווינו בסיני.

(על־פי לקו"ש חלק ל' עמוד 53)

~ נקודות משיחות קודש ~

מ"ע רמ"ח. "שציוונו לדון בדיני נחלות, שנאמר ואיש כי ימות ובן אין לו".

ולכאורה, ההוכחה שצריך לדון בדיני נחלות היא מהמשך הכתוב: "והעברתם את נחלתו כו'", אבל מהמילים שציטט הרמב"ם אין שום הוכחה לכאורה שצריך לדון בדיני נחלות. ועוד צריך להבין, מדוע מסיים הרמב"ם את מניין מצוות־עשה במצוה זו דווקא. והביאור הוא: זה שסיים הרמב"ם במצוה זו, הוא על־דרך הסבר המפרשים במאמר המשנה האחרונה "עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות כו'" שהתנא בא להודיע תשלום השכר ללומדים ומקיימים את הכתוב בששה סדרי משנה שהוא הגמול שיתן להם הקב"ה.

פרשת נחלות נכתבה בתורה כהמשך לחלוקת הארץ שנחלקה בשלושה אופנים: א. ירושת הארץ. ב. חלוקה ע"פ היגיון "לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט כו'". ג. בגורל - "אך בגורל תחלק את הארץ".

עם ישראל קיבל את ארץ ישראל משום שהיא נחלתו של הקב"ה - "אמר הקב"ה: יבואו ישראל שבאו לחלקי, וינחלו את הארץ שבאה לחלקי", ונתינת הארץ לישראל היא ביטוי לקשר של ישראל עם הקב"ה, וכשם שהקשר של ישראל עם הקב"ה הוא בשלושה "אשרינו מה טוב **חלקנו** מה נעים **גורלנו** ומה יפה **ירושתנו**", כך גם נתינת הארץ היא בשלושה אופנים: חלק, גורל וירושה.

ההבדל שבין חלק וגורל, הוא כמו ההבדל שבין מכר ומתנה. מכר תלוי ברצון הלוקח לשלם על הדבר הנמכר, ומתנה היא מצד הנותן ותלויה ברצונו. כך גם בקשר של ישראל עם הקב"ה, ישנה נחלה שהיא השכר שישראל מקבלים תמורת עבודתם בעולם באעתדל"ת, אבל ישנן גם ההמשכות וההשפעות המגיעות לישראל באתעדל"ע מצד "גורלנו", היינו מצד הבחירה של הקב"ה בישראל.

אעפ"כ גם במתנה מורגשת מציאות המקבל, שאין אדם נותן אם אין למי לתת, ומוכרח שתהיה מציאות המקבל. האופן היחידי בו הנותן והמקבל הופכים למציאות אחת הוא בירושה, אז עומד היורש במקום המוריש, והיורש אינו מציאות חדשה המקבל נכסים מהמוריש, אלא בלשון הכתוב "תחת אבותיך יהיו בניך", והיורש הופך לעצם המוריש, ובדרך ממילא מקבל את הבעלות על נכסי המוריש.

זהו החידוש והמעלה שב'ירושתנו' על 'חלקנו' ו'גורלנו'. 'חלקנו' הוא הקשר עם הקב"ה כמו שצמצם את עצמו עד כדי כך שעבודת הנבראים תופסת מקום אצלו, וחשובים לפניו ליתן שכר בגין עבודתם. 'גורלנו' הוא מה שבחר בנו, והגם שבחר בנו בבחירה אמיתית ולא רק מצד המעלה הגלויה של ישראל, מכל־מקום הרי הבוחר בחר במציאות שאינה הוא כביכול. משא"כ באופן התקשרותם של ישראל ב'ירושתנו' הם אחד לגמרי עם הקב"ה, היורש עומד במקום המוריש, היינו שישראל הם מציאות אחת עם הקב"ה.

לכן מנה הרמב"ם מצות נחלה בסוף המניין של מצוות־עשה, כי יש בו גם הודעת השכר (כמו בפירוש על המשנה האחרונה בעוקצין כדלעיל) והשכר האמיתי שיינתן לעתיד־לבוא לישראל המקיימים כל המצוות הוא התאחדות גמורה עם הקב"ה עד שאין ניכרת כאן מציאות של ישראל כלל כי הם חלק מהקב"ה ממש.

בזה יובן מדוע ציטט הרמב"ם במניין מצות נחלות את המילים "...ובן אין לו", כי שלימות הירושה וההענקה מלמעלה היא באופן שאין מציאות של בן, וכל מציאותו היא מציאות האב, ומכיון שאין כאן מציאות הבן כלל - ציטט מהפסוק רק את המילים "ובן אין לו".

(על־פי לקו"ש חלק כ"ח עמוד 174)

יום חמישי ז' מנחם־אב ה'תשע"ט

מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה

(א) מִצְוָה רִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ אֱלוֹהַּ זוּלָתִי ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנַי". (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל, לֹא יַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ וְלֹא יַעֲשׂוּ לוֹ אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל". (ג) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדָה זָרָה אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה, לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם". (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאִי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עוֹבְדִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי". (ה) שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲווֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם". (ו) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לְהֵעָבֵד בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָעָבְדֵם". (ז) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר בְּנוֹ לַמֹּלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ". (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה אוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבֹת". (ט) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה יִדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים". (י) שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים". (יא) שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה". (יב) שֶׁלֹּא לִתֵּן אֶבֶן מַשְׂכִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם". (יג) שֶׁלֹּא לִטַּע אִילָן בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה, כָּל עֵץ". (יד) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע בַּעֲבוֹדָה זָרָה לְעוֹבְדֶיהָ, וְלֹא מַשְׁבִּיעִין אוֹתָן בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ, לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ". (טו) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ"; זוֹ אַזְהָרָה לְמַדִּיחַ. (טז) שֶׁלֹּא לְהָסִית אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמֵסִית: "וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת". (יז) שֶׁלֹּא לֶאֱהֹב הַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאבֶה לוֹ". (יח) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב הַשּׁוֹנְאָה לַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֵלָיו*". (יט) שֶׁלֹּא לְהַצִּיל הַמֵּסִית, אֶלָּא עוֹמֵד עַל דָּמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו*". (כ) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד הַמּוּסָת זְכוּת עַל הַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹל*". (כא) שֶׁלֹּא יִשְׁתֹּק הַמּוּסָת מִלְּלַמֵּד חוֹבָה עַל הַמֵּסִית, אִם יָדַע לוֹ חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו*". (כב) שֶׁלֹּא לִיהָנוֹת בִּצְפוּי נֶעֱבָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם*". (כג) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת עִיר הַנִּדַּחַת לִכְמוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 שֶׁהָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבָּנֶה עוֹד". (כד) שֶׁלֹּא
2 לִיהָנוֹת בְּמָמוֹן עִיר הַנִּדַּחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִדְבַּק
3 בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם". (כה) שֶׁלֹּא לִיהָנוֹת
4 בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ וּבְתִקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ וּבְיַיִן
5 שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל
6 בֵּיתֶךָ". (כו) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֶׁר
7 יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים". (כז) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא
8 בְּשֶׁקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי, אֵת
9 אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו". (כח) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ לַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם
10 עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא".
11 (כט) שֶׁלֹּא נִמְנַע מֵהַרִיגַת נָבִיא הַשֶּׁקֶר וְלֹא נִירָא
12 מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ". (ל) שֶׁלֹּא לָלֶכֶת
13 בְּחֻקּוֹת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא בְּמִנְהָגוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר:
14 "וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקּוֹת הַגּוֹי". (לא) שֶׁלֹּא לִקְסֹם,
15 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ קֹסֵם קְסָמִים". (לב) שֶׁלֹּא
16 לְעוֹנֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְעוֹנְנוּ". (לג) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ,
17 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַחֲשׁוּ". (לד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף, שֶׁנֶּאֱמַר:
18 "לֹא יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' וּמְכַשֵּׁף". (לה) שֶׁלֹּא לַחְבֹּר
19 חֶבֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחֹבֵר חָבֶר". (לו) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל
20 בָּאוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשׁוֹאֵל אוֹב". (לז) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל
21 בַּיִּדְעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִדְּעֹנִי". (לח) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל
22 בַּחֲלוֹם מִן הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים".
23 (לט) שֶׁלֹּא תַּעֲדֶה אִשָּׁה עֲדֵי אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
24 יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה". (מ) שֶׁלֹּא יַעֲדֶה אִישׁ עֲדֵי
25 אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה". (מא)
26 שֶׁלֹּא לִכְתֹּב בַּגּוּף כְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
27 "וּכְתֹבֶת קַעֲקַע, לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם". (מב) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ
28 שַׁעַטְנֵז כְּמוֹ שֶׁלּוֹבְשִׁין כָּמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
29 "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז". (מג) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת רֹאשׁ
30 כְּכָמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַקִּיפוּ פְּאַת
31 רֹאשְׁכֶם". (מד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית כָּל הַזְּקָן כְּעוֹבְדֵי
32 עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ".
33 (מה) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד כְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
34 "לֹא תִתְגֹּדְדוּ"; וּגְדִידָה וּשְׂרִיטָה אַחַת הִיא. (מו)
35 שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
36 תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד". (מז) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר
37 מַחֲשָׁבוֹת הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָתוּרוּ
38 אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם". (מח) שֶׁלֹּא לִכְרֹת
39 בְּרִית לְשִׁבְעָה עַמְּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם
40 בְּרִית". (מט) שֶׁלֹּא לְהַחְיוֹת אָדָם מִשִּׁבְעָה עַמְּמִין,
41 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה". (נ) שֶׁלֹּא לָחֹן עַל
42 עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחָנֵּם". (נא)
43 שֶׁלֹּא לְהוֹשִׁיב עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּאַרְצֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר:
44 "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ". (נב) שֶׁלֹּא לְהִתְחַתֵּן בְּעוֹבְדֵי
45 עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם". (נג) שֶׁלֹּא
46 יִשָּׂא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בַּת יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר:
47 "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'". (נד) שֶׁלֹּא
48 לְהַרְחִיק זֶרַע עֵשָׂו מִן הַקָּהָל אֶלָּא עַד שְׁלִשָּׁה דּוֹרוֹת,
49 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי". (נה) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק
50 מִצְרִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל אֶלָּא עַד שְׁלִשָּׁה דּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר:
51 "לֹא תְתַעֵב מִצְרִי". (נו) שֶׁלֹּא לִקְרֹא שָׁלוֹם לְעַמּוֹן
52 וּמוֹאָב בַּתְּחִלָּה בִּשְׁעַת מִלְחָמָה כִּשְׁאָר הַגּוֹיִם,
53 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם". (נז) שֶׁלֹּא
54 לְהַשְׁחִית אִילָנֵי מַאֲכָל, וְכֵן כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה
55 אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ". (נח) שֶׁלֹּא
56 יִירְאוּ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְלֹא יִפְחֲדוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם בִּשְׁעַת
57 מִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם", "לֹא
58 תִּירָאוּם". (נט) שֶׁלֹּא יָסוּר מִלְּבָבְנוּ מַעֲשֵׂה עֲמָלֵק
59 הָרַע שֶׁעָשָׂה לָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁכָּח". (ס) שֶׁאָנוּ
60 מְזַהֲרִין עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים, לֹא
61 תְקַלֵּל", וְנֶאֱמַר בָּעֹנֶשׁ: "וְנוֹקֵב שֵׁם ה', מוֹת יוּמָת".
62 וְזֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁעָנַשׁ עָלָיו הַכָּתוּב כָּרֵת אוֹ מִיתַת
63 בֵּית דִּין, הֲרֵי זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה - חוּץ מִן הַמִּילָה
64 וּפֶסַח, שֶׁהֵן בְּכָרֵת, וְהֵן מִצְוּוֹת עֲשֵׂה. (סא) שֶׁלֹּא
65 לַעֲבֹר עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ
66 בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר". (סב) שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע לַשָּׁוְא, שֶׁנֶּאֱמַר:
67 "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא". (סג) שֶׁלֹּא
68 לְחַלֵּל אֶת שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
69 תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי". (סד) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹת אֶת דְּבַר
70 ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַסּוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם". (סה)
71 שֶׁלֹּא לְאַבֵּד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אוֹ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, אוֹ בָּתֵּי
72 מִדְרָשׁוֹת; וְכֵן אֵין מוֹחֲקִין אֶת הַשֵּׁמוֹת הַמְקֻדָּשִׁין,
73 וְאֵין מְאַבְּדִים כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן
74 לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". (סו) שֶׁלֹּא יָלִין הַצָּלוּב
75 עַל הָעֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ". (סז)
76 שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית שְׁמִירָה סָבִיב לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
77 "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי". (סח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן
78 לַהֵיכָל בְּכָל עֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַל יָבֹא בְּכָל עֵת אֶל
79 הַקֹּדֶשׁ". (סט) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן בַּעַל מוּם מִן הַמִּזְבֵּחַ
80 וְלִפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא". (ע)
81 שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ
82 מוּם". (עא) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם עוֹבֵר, שֶׁנֶּאֱמַר:
83 "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם, לֹא יִקְרָב". (עב) שֶׁלֹּא
84 יִתְעַסְּקוּ הַלְוִיִּם בַּעֲבוֹדַת הַכֹּהֲנִים וְלֹא הַכֹּהֲנִים
85 בַּעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר בַּלְוִיִּם: "אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ
86 וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם". (עג) שֶׁלֹּא
87 יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ וְלֹא יוֹרֶה בַּתּוֹרָה שִׁתּוּי יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר:
88 "יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד",
89 וְנֶאֱמַר: "וּלְהוֹרוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". (עד) שֶׁלֹּא
90 יַעֲבֹד הַזָּר בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם".
91 (עה) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד כֹּהֵן טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִנָּזְרוּ
92 מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל". (עו) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד כֹּהֵן טְבוּל יוֹם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ". (עז)
2 שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן טָמֵא לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִטַּמְּאוּ
3 אֶת מַחֲנֵיהֶם"; זֶה מַחֲנֵה שְׁכִינָה. (עח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס
4 טָמֵא לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, שֶׁכִּנְּגְדוּ לְדוֹרוֹת הַר הַבַּיִת,
5 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבוֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה"; זֶה מַחֲנֵה
6 לְוִיָּה. (עט) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת אַבְנֵי מִזְבֵּחַ גָּזִית, שֶׁנֶּאֱמַר:
7 "לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית". (פ) שֶׁלֹּא לִפְסֹעַ עַל
8 הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלוֹת עַל מִזְבְּחִי".
9 (פא) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר וּלְהַקְרִיב בְּמִזְבַּח הַזָּהָב,
10 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה". (פב) שֶׁלֹּא
11 לְכַבּוֹת אֵשׁ הַמִّזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵשׁ, תָּמִיד תּוּקַד עַל
12 הַמִּזְבֵּחַ - לֹא תִכְבֶּה". (פג) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בְּמַתְכֹּנֶת
13 שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ".
14 (פד) שֶׁלֹּא לָסוּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה זָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל
15 בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ". (פה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בְּמַתְכֹּנֶת
16 הַקְּטֹרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ". (פו)
17 שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא בַּדֵּי הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָסוּרוּ
18 מִמֶּנּוּ". (פז) שֶׁלֹּא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד,
19 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד". (פח) שֶׁלֹּא
20 יִקְרַע הַמְּעִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה לוֹ - לֹא
21 יִקָּרֵעַ". (פט) שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹת קָדָשִׁים בַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר:
22 "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ...". (צ) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט
23 קָדָשִׁים בַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ
24 כֶשֶׂב וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ וְנִכְרַת". (צא)
25 שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל
26 אֲשֶׁר בּוֹ מוּם, לֹא תַקְרִיבוּ"; זֶהוּ אִסּוּר הֶקְדֵּשׁוֹ. (צב)
27 שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט בַּעֲלֵי מוּמִין לְשֵׁם קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
28 תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'". (צג) שֶׁלֹּא לִזְרֹק דַּם בַּעֲלֵי מוּמִין
29 לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּבַעֲלֵי מוּמִין: "לֹא תַקְרִיבוּ
30 לַה'"; וְזֶהוּ אִסּוּר זְרִיקַת דָּמָם. (צד) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר
31 אִמּוּרֵי בַּעֲלֵי מוּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ
32 מֵהֶם". (צה) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר,
33 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה, אֲשֶׁר
34 יִהְיֶה בּוֹ מוּם"; זֶהוּ מוּם עוֹבֵר. (צו) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב
35 בַּעַל מוּם מִיַּד הַגּוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִיַּד בֶּן נֵכָר, לֹא
36 תַקְרִיבוּ". (צז) שֶׁלֹּא יִתֵּן מוּם בַּקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר:
37 "מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ"; כְּלוֹמַר, לֹא תִּתֵּן בּוֹ מוּם. (צח)
38 שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב שְׁאוֹר אוֹ דְבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל
39 שְׂאוֹר וְכָל דְּבַשׁ, לֹא תַקְטִירוּ". (צט) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב
40 תָּפֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ".
41 (ק) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב אֶתְנַן וּמְחִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָבִיא
42 אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב". (קא) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ
43 וְאֶת בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם
44 אֶחָד". (קב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֶׁמֶן זַיִת בְּמִנְחַת חוֹטֵא,
45 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שָׁמֶן". (קג) שֶׁלֹּא לִתֵּן
46 עָלֶיהָ לְבוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה". (קד)
47 שֶׁלֹּא יִתֵּן שֶׁמֶן בְּמִנְחַת שׁוֹטֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִצֹּק
48 עָלָיו שָׁמֶן". (קה) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלָיו לְבוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
49 "וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה". (קו) שֶׁלֹּא לְהָמִיר אֶת
50 הַקֳּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחְלִיפֶנּוּ, וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ".
51 (קז) שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת הַקֳּדָשִׁים מִקָּרְבָּן לְקָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר
52 בַּבְּכוֹר: "לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ"; כְּלוֹמַר, לֹא
53 יַקְדִּישֶׁנּוּ לְקָרְבָּן אַחֵר. (קח) שֶׁלֹּא לִפְדּוֹת בְּכוֹר
54 בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר וְגוֹ' לֹא
55 תִפְדֶּה". (קט) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר מַעֲשַׂר בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
56 "לֹא יִגָּאֵל". (קי) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר שְׂדֵה הַחֵרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:
57 "לֹא יִמָּכֵר". (קיא) שֶׁלֹּא לִפְדּוֹת שְׂדֵה הַחֵרֶם,
58 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל". (קיב) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל רֹאשׁ
59 חַטַּאת הָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל
60 עָרְפּוֹ". (קיג) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בַּקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
61 תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ". (קיד) שֶׁלֹּא לִגְזֹז אֶת הַקֳּדָשִׁים,
62 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ". (קטו) שֶׁלֹּא יִשְׁחַט
63 הַפֶּסַח וְהֶחָמֵץ קַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ
64 דַּם זִבְחִי". (קטז) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ אֵמוּרֵי הַפֶּסַח עַד
65 שֶׁיִּפְסְלוּ בְּלִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד
66 בֹּקֶר". (קיז) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר:
67 "לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר". (קיח) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר
68 מֵחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
69 יָלִין מִן הַבָּשָׂר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבְּשַׂר
70 חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר
71 "לַבֹּקֶר" - לְבָקְרוֹ שֶׁל יוֹם שֵׁנִי שֶׁל הַפֶּסַח, שֶׁהוּא
72 שְׁלִישִׁי לַשְּׁחִיטָה. (קיט) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר פֶּסַח
73 שֵׁנִי עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר".
74 (קכ) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר הַתּוֹדָה עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר:
75 "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר"; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר
76 קָדָשִׁים, שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתָן.
77 (קכא) שֶׁלֹּא לִשְׁבֹּר עֶצֶם בַּפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֶצֶם,
78 לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ". (קכב) שֶׁלֹּא לִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי,
79 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֶצֶם, לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ". (קכג) שֶׁלֹּא
80 לְהוֹצִיא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח מִן הַחֲבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
81 תוֹצִיא מִן הַבַּיִת". (קכד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת שְׁיָרֵי מְנָחוֹת
82 חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ, חֶלְקָם". (קכה)
83 שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח נָא וּמְבֻשָּׁל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל
84 תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל". (קכו) שֶׁלֹּא
85 לְהַאֲכִיל בְּשַׂר פֶּסַח לְגֵר תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשָׁב
86 וְשָׂכִיר, לֹא יֹאכַל בּוֹ". (קכז) שֶׁלֹּא יֹאכַל הֶעָרֵל בְּשַׂר
87 פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל עָרֵל, לֹא יֹאכַל בּוֹ". (קכח)
88 שֶׁלֹּא לְהַאֲכִיל בְּשַׂר הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד,
89 שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל בֶּן נֵכָר, לֹא יֹאכַל בּוֹ"; כְּלוֹמַר,
90 יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּלְוָה לִבְנֵי נֵכָר וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹתָם,
91 לֹא יֹאכַל בּוֹ. (קכט) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא
92 קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה', וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו". (קל) שֶׁלֹּא
2 לֶאֱכֹל מִן הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר
3 יִגַּע בְּכָל טָמֵא, לֹא יֵאָכֵל". (קלא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נוֹתָר,
4 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא".
5 (קלב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פִּגּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַמַּקְרִיב אֹתוֹ
6 לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ, פִּגּוּל יִהְיֶה; וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ,
7 עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא"; וְהוּא בְּכָרֵת. (קלג) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר
8 תְּרוּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל זָר, לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ". (קלד)
9 שֶׁלֹּא יֹאכַל אֲפִלּוּ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וּשְׂכִירוֹ תְּרוּמָה,
10 שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר, לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ".
11 (קלה) שֶׁלֹּא יֹאכַל עָרֵל תְּרוּמָה, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר
12 קָדָשִׁים. וְדָבָר זֶה לִמְּדוֹ הַכָּתוּב מִן הַפֶּסַח בִּגְזֵרָה
13 שָׁוָה, וְאֵינוֹ בְּפֵרוּשׁ מִן הַתּוֹרָה; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה
14 לָמְּדוּ, שֶׁאִסּוּר עָרֵל בַּקֳּדָשִׁים - מִגּוּפִי תּוֹרָה, וְאֵינוֹ
15 מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. (קלו) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה,
16 שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ מִזַּרְעֲךָ וְגוֹ' בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל".
17 (קלז) שֶׁלֹּא תֹּאכַל חֲלָלָה קֹדֶשׁ, לֹא תְּרוּמוֹת וְלֹא חֻזֶּה
18 וָשׁוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַת כֹּהֵן - כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, הִיא
19 בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל". (קלח) שֶׁלֹּא תֹּאכַל
20 מִנְחַת כֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה,
21 לֹא תֵאָכֵל". (קלט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר חַטָּאוֹת
22 הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא
23 מִדָּמָהּ". (קמ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֻטַּל
24 בָּהֶם מוּם בְּכַוָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה";
25 מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְּדָנוּ, שֶׁבִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֻטַּל
26 בָּהֶם מוּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (קמא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר
27 שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל
28 לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, מַעְשַׂר דְּגָנְךָ". (קמב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
29 מַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:
30 "תִּירֹשְׁךָ". (קמג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל יִצְהָר
31 חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִצְהָרֶךָ". (קמד) שֶׁלֹּא
32 לֶאֱכֹל בְּכוֹר תְּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
33 תוּכַל וְגוֹ' וּבְכֹרוֹת". (קמה) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים
34 חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ'
35 בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְּדוּ, שֶׁלֹּא בָּא
36 הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסֹר בְּשַׂר חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת חוּץ
37 לָעֲזָרָה, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁיֹּאכַל חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ
38 - "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" אֶקְרָא בוֹ. (קמו) שֶׁלֹּא
39 לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וּנְדָרֶיךָ
40 אֲשֶׁר תִּדֹּר"; כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר
41 תִּדֹּר. וְזוֹ הִיא אַזְהָרָה שֶׁל כָּל מוֹעֵל, שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִן
42 הַקֳּדָשִׁים הָאֲסוּרִין לַיְּהָנוֹת מֵהֶן; וְאִם נֶהֱנָה, מָעַל.
43 (קמז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת
44 דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וְנִדְבֹתֶיךָ"; כְּלוֹמַר,
45 לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נִדְבוֹתֶיךָ עַד שֶׁיִּזְרֹק דָּמָם. (קמח)
46 שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָר לֹא
47 יֹאכַל, כִּי קֹדֶשׁ הֵם". (קמט) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן בִּכּוּרִים
48 קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל... וּתְרוּמַת
49 יָדֶךָ"; אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. (קנ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שֵׁנִי
50 בְּטֻמְאָה וַאֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁיִּפָּדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
51 "לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה". (קנא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר
52 שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ".
53 (קנב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשַׂר שֵׁנִי בִּדְבָרִים שֶׁאֵין
54 בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ
55 לְמֵת"; וְכָל שֶׁהוּא חוּץ לְצָרְכֵי הַגּוּף הַחַי, "נָתַתִּי
56 מִמֶּנּוּ לְמֵת" אֶקְרָא בוֹ. (קנג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל הַטֶּבֶל;
57 וְהַטֶּבֶל, הוּא דָּבָר שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ הַחַיָּב בִּתְרוּמוֹת
58 וּמַעַשְׂרוֹת, שֶׁלֹּא הוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה', שֶׁנֶּאֱמַר:
59 "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל' אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ
60 לַה'"; כְּלוֹמַר, דְּבָרִים שֶׁהֵם עֲתִידִין לְהָרִים אוֹתָן
61 לַה', לֹא יַעֲשׂוּ אוֹתָן חֹל וְיֹאכְלוּ אוֹתָן בְּטִבְלָן. (קנד)
62 שֶׁלֹּא לְהַקְדִּים תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים, וְלֹא מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן
63 לִתְרוּמָה, וְלֹא מַעֲשַׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אֶלָּא מוֹצִיאִין עַל
64 הַסֵּדֶר: בִּכּוּרִים תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה,
65 וְאַחַר כָּךְ מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן, וְאַחַר כָּךְ מַעֲשַׂר שֵׁנִי;
66 שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר", לֹא תְּאַחֵר
67 דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְדִּימוֹ. (קנה) שֶׁלֹּא לְאַחֵר הַנְּדָרִים
68 וְהַנְּדָבוֹת שֶׁנָּדַר וְשֶׁנִּדַּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְאַחֵר
69 לְשַׁלְּמוֹ". (קנו) שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת לֶחָג בְּלֹא קָרְבָּן,
70 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם". (קנז) שֶׁלֹּא לַעֲבֹר
71 עַל דְּבָרִים שֶׁאָסַר אָדָם עַל נַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחֵל
72 דְּבָרוֹ". (קנח) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן זוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשָּׁה
73 זוֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ". (קנט) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן חֲלָלָה,
74 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ". (קס) שֶׁלֹּא יִקַּח
75 גְּרוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ".
76 (קסא) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
77 "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה, אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח".
78 (קסב) שֶׁלֹּא יִבְעֹל כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, וַאֲפִלּוּ בְּלֹא
79 קִדּוּשִׁין, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַלְּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יְחַלֵּל
80 זַרְעוֹ"; חֲרֵי הוּא מְזֻהָר שֶׁלֹּא לְחַלֵּל כְּשֵׁרָה. (קסג)
81 שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן לַמִּקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
82 "רֹאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ". (קסד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן
83 לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִגְדֵיכֶם לֹא
84 תִּפְרֹמוּ". (קסה) שֶׁלֹּא יֵצֵא כֹּהֵן מִן הָעֲזָרָה בִּשְׁעַת
85 עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ".
86 (קסו) שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לִשְׁאָר מֵתִים,
87 שֶׁנֶּאֱמַר: "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא". (קסז) שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא כֹּהֵן
88 גָּדוֹל וַאֲפִלּוּ לִקְרוֹבָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא
89 יִטַּמָּא". (קסח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן גָּדוֹל עִם מֵת,
90 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל כָּל נֶפֶשׁת מֵת, לֹא יָבֹא"; כָּךְ לָמְּדוּ
91 מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁהוּא חַיָּב בְּבֵל יָבוֹא וְחַיָּב בְּבֵל
92 יִטַּמָּא. (קסט) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק בְּאֶרֶץ

1 יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ". (קע) שֶׁלֹּא
2 יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק בַּבִּזָּה בְּשָׁעַת כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ,
3 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם חֵלֶק וְנַחֲלָה".
4 (קעא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
5 תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם - לָמֵת". (קעב) שֶׁלֹּא
6 לֶאֱכֹל בְּהֵמָה טְמֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ אֶת זֶה לֹא
7 תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה". (קעג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּג טָמֵא,
8 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם, מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ".
9 (קעד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת אֵלֶּה
10 תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף, לֹא יֵאָכְלוּ". (קעה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
11 שֶׁרֶץ הָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף, טָמֵא הוּא
12 לָכֶם, לֹא יֵאָכְלוּ". (קעו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ,
13 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - שֶׁקֶץ הוּא,
14 לֹא יֵאָכֵל". (קעז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר:
15 "וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל
16 הָאָרֶץ". (קעח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא
17 לָאֲוִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - לֹא
18 תֹאכְלוּם". (קעט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:
19 "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ".
20 (קפ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מֵתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכְלוּ כָּל
21 נְבֵלָה". (קפא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָשָׂר
22 בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ". (קפב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר
23 מִן הַחַי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר".
24 (קפג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כֵּן לֹא
25 יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה". (קפד) שֶׁלֹּא
26 לֶאֱכֹל דָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל דָּם, לֹא תֹאכְלוּ". (קפה)
27 שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז
28 - לֹא תֹאכֵלוּ". (קפו) שֶׁלֹּא לְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב,
29 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ". (קפז) שֶׁלֹּא
30 לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי" פַּעַם
31 שְׁנִיָּה; כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁאֶחָד לְאִסּוּר בְּשׁוּל
32 וְאֶחָד לְאִסּוּר אֲכִילָה. (קפח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר שׁוֹר
33 הַנִּסְקָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֹאכַל אֶת בְּשָׂרוֹ". (קפט)
34 שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת תְּבוּאָה חֲדָשָׁה קֹדֶם הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר:
35 "וְלֶחֶם וְגוֹ' לֹא תֹאכְלוּ". (קצ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן
36 הַחָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָלִי לֹא תֹאכְלוּ". (קצא) שֶׁלֹּא
37 לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הַחָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמֶל לֹא
38 תֹאכְלוּ". (קצב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ
39 שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים, לֹא יֵאָכֵל". (קצג) שֶׁלֹּא
40 לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה
41 הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע, וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם"; זֶה הוּא אִסּוּר
42 אֲכִילָה. (קצד) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר:
43 "אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם".
44 (קצה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ זוֹלֵל וְסוֹבֵא,
45 שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּנֵנוּ זֶה זוֹלֵל וְסֹבֵא". (קצו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
46 בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא

47 תְעֻנֶּה". (קצז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּפֶסַח, שֶׁנֶּאֱמַר:
48 "וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ". (קצח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת
49 חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מַחְמֶצֶת, לֹא תֹאכְלוּ". (קצט)
50 שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ אַחַר חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר,
51 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ". (ר) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה
52 חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ". (רא) שֶׁלֹּא
53 יִמָּצֵא חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂאוֹר, לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם".
54 (רב) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן, וְלֹא דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ
55 יַיִן וְטַעֲמוֹ כְּטַעַם יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִשְׁרַת
56 עֲנָבִים"; וַאֲפִלּוּ הֶחְמִיץ הַיַּיִן אוֹ דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ
57 הַיַּיִן, הֲרֵי זֶה אָסוּר עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ
58 שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה". (רג) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים,
59 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲנָבִים לַחִים". (רד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים
60 יְבֵשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכָל*". (רה) שֶׁלֹּא
61 יֹאכַל חַרְצַנִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵחַרְצַנִּים לֹא יֹאכֵל*".
62 (רו) שֶׁלֹּא יֹאכַל זוּגִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַד זָג - לֹא
63 יֹאכֵל*". (רז) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא הַנָּזִיר לַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר:
64 "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא". (רח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בְּאֹהֶל
65 הַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל נֶפֶשׁ מֵת, לֹא יָבֹא*". (רט) שֶׁלֹּא
66 יְגַלֵּחַ הַנָּזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ*".
67 (רי) שֶׁלֹּא לִקְצֹר כָּל הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְכַלֶּה
68 פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצוֹר". (ריא) שֶׁלֹּא לִלְקֹט הַשִּׁבֳּלִים
69 הַנּוֹפְלוֹת בִּשְׁעַת קְצִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶקֶט קְצִירְךָ, לֹא
70 תְלַקֵּט*". (ריב) שֶׁלֹּא לִבְצֹר עוֹלְלוֹת הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:
71 "וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל*". (ריג) שֶׁלֹּא לִלְקֹט פֶּרֶט הַכֶּרֶם,
72 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט*". (ריד) שֶׁלֹּא לִקַּח
73 עֹמֶר הַשִּׁכְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ"; וְכֵן כָּל
74 הָאִילָנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ*". (רטו) שֶׁלֹּא
75 לִזְרֹעַ כִּלְאֵי זְרָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע
76 כִּלְאָיִם*". (רטז) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם,
77 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם**". (ריז) שֶׁלֹּא
78 לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּהֵמְתְּךָ
79 לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם*". (ריח) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בִּשְׁנֵי
80 מִינֵי בְּהֵמָה כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר
81 וּבַחֲמֹר יַחְדָּו*". (ריט) שֶׁלֹּא לַחְסֹם בְּהֵמָה בִּשְׁעַת
82 מְלָאכָה בְּדָבָר שֶׁאוֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ וְנֶהֱנֵית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
83 תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ*". (רכ) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֲדָמָה
84 בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע**". (רכא) שֶׁלֹּא
85 לַעֲבֹד אִילָן בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר**".
86 (רכב) שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי שְׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְרִין
87 בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא
88 תִקְצוֹר*". (רכג) שֶׁלֹּא לֶאֱסֹף פֵּרוֹת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית
89 כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹסְפִין בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת
90 עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר*". (רכד) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בִּשְׁנַת
91 יוֹבֵל בֵּין אֲדָמָה בֵּין אִילָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְרָעוּ**".
92 (רכה) שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי יוֹבֵל כִּשְׁאָר הַשָּׁנִים,

1 שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ". (רכו) שֶׁלֹּא
2 לֶאֱסֹף פֵּרוֹת יוֹבֵל כַּאֲסִפַּת שְׂאָר שָׂנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ:
3 "וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת נְזִרֶיהָ". (רכז) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר שָׂדֶה
4 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִצְמִיתוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאָרֶץ, לֹא
5 תִמָּכֵר לִצְמִיתוּת". (רכח) שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת מִגְרַשׁ הַלְּוִיִּם
6 וּשְׂדוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, לֹא
7 יִמָּכֵר"; מִפְּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה שֶׁלֹּא
8 יִשְׁתַּנֶּה. (רכט) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב אֶת הַלְּוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר:
9 "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי"; אֶלָּא נוֹתְנִין לָהֶם
10 מַתְּנוֹתֵיהֶם וּמְשַׁמְּחִים אוֹתָם בָּהֶן בְּכָל רֶגֶל וָרֶגֶל.
11 (רל) שֶׁלֹּא יִתְבַּע הַלְּוָאָה שֶׁעָבְרָה עָלֶיהָ שְׁבִיעִית,
12 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגֹּשׁ אֶת רֵעֵהוּ". (רלא) שֶׁלֹּא יִמְנַע
13 מִלְּהַלְוֹת לְעָנִי מִפְּנֵי הַשְּׁמִטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ,
14 פֶּן יִהְיֶה דָּבָר". זֶה הַכְּלָל - כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
15 'הִשָּׁמֵר' אוֹ 'פֶּן' אוֹ 'אַל', אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא
16 תַעֲשֶׂה. (רלב) שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְّהַחְיוֹת לְעָנִי וּמִלְּתֵּן לוֹ
17 מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ".
18 נִמְצָא: הַנּוֹתֵן צְדָקָה - עוֹשֶׂה מִצְוַת עֲשֵׂה; וְהַמַּעֲלִים
19 עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה - יָתֵר עַל שֶׁבִּטֵּל עֲשֵׂה, עָבַר עַל
20 לֹא תַעֲשֶׂה. (רלג) שֶׁלֹּא לִשְׁלֹחַ עֶבֶד עִבְרִי רֵיקָם
21 כְּשֶׁיֵּצֵא חָפְשִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם".
22 (רלד) שֶׁלֹּא יִתְבַּע הֶעָנִי בְּחוֹבוֹ כְּשֶׁיֵּדַע שֶׁהוּא עָנִי,
23 וְלֹא יָצַר לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". (רלה)
24 שֶׁלֹּא לְהַלְוֹת בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת כַּסְפְּךָ
25 - לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ". (רלו) שֶׁלֹּא לִלְוֹת בְּרִבִּית,
26 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ"; כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי
27 הַשְּׁמוּעָה, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַלֹּוֶה, שֶׁלֹּא יַנְשֵׁךְ לַמַּלְוֶה.
28 (רלז) שֶׁלֹּא לְהָשִׁית יָד בֵּין לֹוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית, וְלֹא
29 לִהְיוֹת עָרֵב, וְלֹא עֵד, וְלֹא לִכְתֹּב שְׁטָר בֵּינֵיהֶם,
30 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ". (רלח) שֶׁלֹּא
31 לְאַחֵר פְּעֻלַּת שָׂכִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר
32 אִתְּךָ". (רלט) שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן בַּעַל חוֹבוֹ בִּזְרוֹעַ,
33 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ". (רמ)
34 שֶׁלֹּא לִמְנוֹעַ הָעֲבוֹט מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ
35 לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ"; כְּלוֹמַר, לֹא
36 תִּשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ עִמְּךָ, אֶלָּא הַשִּׁיבֵנוּ לוֹ בַּלַּיְלָה, הוֹאִיל
37 וְהוּא צָרִיךְ לוֹ בַּלַּיְלָה. (רמא) שֶׁלֹּא לְמַשְׁכֵּן
38 הָאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה".
39 (רמב) שֶׁלֹּא לַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ,
40 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב". (רמג) שֶׁלֹּא לִגְנֹב
41 נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְנֹב"; זוֹ גְּנֵבַת נֶפֶשׁ.
42 (רמד) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְנֹבוּ"; זוֹ
43 גְּנֵבַת מָמוֹן. (רמה) שֶׁלֹּא לִגְזֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
44 תִגְזֹל". (רמו) שֶׁלֹּא לְהַסִּיג גְּבוּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
45 תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ". (רמז) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
46 תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֶךָ". (רמח) שֶׁלֹּא לְכַחֵשׁ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ,
47 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַחֲשׁוּ". (רמט) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע עַל
48 כְּפִירַת מָמוֹן חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשָּׁקְרוּ";
49 כְּלוֹמַר, לֹא תִּשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר בְּמָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לַחֲבֵרְךָ בְּיָדְךָ.
50 (רנ) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תּוֹנוּ
51 אִישׁ אֶת אָחִיו". (רנא) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
52 "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ"; זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים.
53 (רנב) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בְּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגֵר
54 לֹא תוֹנֶה*". (רנג) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בְּמִקָּח
55 וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ*". (רנד) שֶׁלֹּא
56 לְהַחְזִיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַאֲדוֹנָיו שֶׁבְּחוּצָה
57 לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו". (רנה)
58 שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֶׁב בְּקִרְבְּךָ
59 בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בַּטּוֹב לוֹ, לֹא תּוֹנֶנּוּ*". (רנו) שֶׁלֹּא
60 לַעֲנוֹת יָתוֹם וְאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם,
61 לֹא תְעַנּוּן*". (רנז) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי עֲבוֹדַת
62 עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד*". (רנח)
63 שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אוֹתוֹ מִמְכֶּרֶת עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּכְרוּ
64 מִמְכֶּרֶת עָבֶד*". (רנט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי בְּפָרֶךְ,
65 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ*". (רס) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ
66 הַגּוֹי לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לוֹ בְּפָרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר:
67 "לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ*". (רסא) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אָמָה
68 עִבְרִיָּה לְאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ*". (רסב)
69 שֶׁלֹּא לִמְנֹעַ מֵאָמָה עִבְרִיָּה הַיְעוּדָה שְׁאֵר כְּסוּת
70 וְעוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ, לֹא יִגְרָע";
71 וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַנָּשִׁים. (רסג) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אֵשֶׁת
72 יְפַת תֹּאַר לִהְיוֹת שִׁפְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִמְכְּרֻנָּהּ*".
73 (רסד) שֶׁלֹּא לִכְבֹּשׁ אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר לִהְיוֹת שִׁפְחָה,
74 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ*". (רסה) שֶׁלֹּא לַחְמֹד,
75 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ*". (רסו) שֶׁלֹּא
76 לְהִתְאַוּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ**". (רסז)
77 שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה מִן
78 הַמְחֻבָּר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחֶרְמֵשׁ לֹא
79 תָנִיף*". (רסח) שֶׁלֹּא יִקַּח הַשָּׂכִיר יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ,
80 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ; וְאֶל כֶּלְיְךָ
81 לֹא תִתֵּן*". (רסט) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
82 "לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם**". (רע) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ בְּהֵמָה
83 רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְאֶה
84 חֲמוֹר אָחִיךָ*". (רעא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עָוֶל בְּמִדָּה,
85 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט*"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
86 לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב מַזְהִיר: לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בְּמִשְׁפַּט
87 הַמִּדָּה*. (רעב) שֶׁלֹּא לְהִיוֹת אֶצְלֵנוּ אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה
88 וְאֵיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ וְגוֹ'*". (רעג)
89 שֶׁלֹּא לְעַוֵּל הַמִּשְׁפָּט, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל
90 בַּמִּשְׁפָּט*". (רעד) שֶׁלֹּא לִקַּח שֹׁחַד, שֶׁנֶּאֱמַר:
91 "וְשֹׁחַד, לֹא תִקָּח**". (רעה) שֶׁלֹּא לְכַבֵּד גָּדוֹל בַּדִּין,
92 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל*". (רעו) שֶׁלֹּא יִירָא

1 הַדַּיָּן בַּדִּין מֵאָדָם רַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי
2 אִישׁ". (רעז) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל עָנִי בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר:
3 "וְדַל, לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ". (רעח) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת
4 מִשְׁפַּט אָדָם חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט
5 אֶבְיֹנְךָ"; זֶה אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת. (רעט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל
6 הַמַּזִּיק בְּדִינֵי קְנָסוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ".
7 (רפ) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּרִים וִיתוֹמִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
8 "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם". (רפא) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ
9 מֵאֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין וְאֵין חֲבֵרוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
10 תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא". (רפב) שֶׁלֹּא לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים
11 בְּדִבְרֵי נְפָשׁוֹת, אִם הָיוּ הַמְחַיְּבִין יוֹתֵר עַל הַמְזַכִּין
12 אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת".
13 (רפג) שֶׁלֹּא יִלְמֹד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת תְּחִלָּה בְּדִינֵי
14 נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב, לִנְטֹת". (רפד)
15 שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת בַּדַּיָּנִין אָדָם שֶׁאֵינוֹ חָכָם בְּדִינֵי תּוֹרָה,
16 אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חָכָם בְּחָכְמוֹת אֲחֵרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר:
17 "לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט". (רפה) שֶׁלֹּא לְהָעִיד
18 בְּשֶׁקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר". (רפו)
19 שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם
20 רָשָׁע, לִהְיֹת עֵד חָמָס". (רפז) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב,
21 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
22 לָמְדוּ, שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת בְּעֵדוּת בָּנִים, וְהוּא הַדִּין
23 לִשְׁאָר קְרוֹבִים. (רפח) שֶׁלֹּא לִכְרֹת הַדִּין עַל פִּי עֵד
24 אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ". (רפט)
25 שֶׁלֹּא לַהֲרֹג נָקִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְצָח". (רצ) שֶׁלֹּא
26 לַחְתּוֹךְ הַדִּין בְּאֹמֶד הַדַּעַת, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵי עֵדִים גּוּפוֹ
27 שֶׁל דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג". (רצא)
28 שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בַּדִּין שֶׁהֵעִיד בּוֹ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת,
29 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֵד אֶחָד, לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ". (רצב) שֶׁלֹּא
30 לַהֲרֹג מְחַיֵּב הֲרִיגָה קֹדֶם שֶׁיֵּעָמֵד בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר:
31 "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ, עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה". (רצג)
32 שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף, אֶלָּא הוֹרְגִין אוֹתוֹ קֹדֶם
33 שֶׁיַּגִּיעַ לַנִּרְדָּף וְיַהַרְגֶנּוּ אוֹ יְגַלֶּה עֶרְוָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:
34 "וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ, לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ". (רצד) שֶׁלֹּא
35 לַעֲנֹשׁ הָאָנוּס, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר".
36 (רצה) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר מִן הָרוֹצֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
37 תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ". (רצו) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר
38 בְּגָלוּת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר,
39 לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ". (רצז) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל הַדָּם,
40 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ". (רצח) שֶׁלֹּא
41 לְהַנִּיחַ מִכְשׁוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ".
42 (רצט) שֶׁלֹּא לְהַכְשִׁיל תָּם בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי
43 עִוֵּר, לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". (ש) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף בְּמַלְקוּת
44 הַמְחֻיָּב מַלְקוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוֹסִיף; פֶּן יוֹסִיף".
45 (שא) שֶׁלֹּא לְרַגֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ".
46 (שב) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא בַּלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׂנָא אֶת
47 אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ". (שג) שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פְּנֵי אָדָם
48 מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ, וְלֹא
49 תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא". (שד) שֶׁלֹּא לִנְקֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
50 תִקֹּם". (שה) שֶׁלֹּא לִנְטֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִטֹּר".
51 (שו) שֶׁלֹּא לִקַּח אֵם עַל הַבָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקַּח
52 הָאֵם עַל הַבָּנִים". (שז) שֶׁלֹּא לְגַלֵּחַ שֵׂעַר הַנֶּתֶק,
53 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ". (שח) שֶׁלֹּא לִתְלֹשׁ
54 סִימָנֵי צָרַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת*".
55 (שט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד וְלִזְרֹעַ בְּנַחַל אֵיתָן, שֶׁנֶּאֱמַר:
56 "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ, וְלֹא יִזָּרֵעַ*". (שי) שֶׁלֹּא לְהַחְיוֹת
57 מְכַשֵּׁף, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה**". (שיא) שֶׁלֹּא
58 יִתְחַיֵּב חָתָן בִּדְבָר מִצְרְכֵי צִבּוּר כָּל שְׁנָתוֹ, כְּגוֹן צָבָא
59 וּשְׁמִירַת הַחוֹמָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא
60 בַּצָּבָא, וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר*". (שיב) שֶׁלֹּא
61 לְהַמְרוֹת עַל פִּי בֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִכָּל
62 הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ*". (שיג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל
63 מִצְוֹת הַתּוֹרָה, בֵּין תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בֵּין בְּפֵרוּשָׁהּ
64 שֶׁקִּבְּלוּ עַל פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי
65 מְצַוֶּה אֶתְכֶם - אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת; לֹא תֹסֵף עָלָיו***".
66 (שיד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִכָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
67 "וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ". (שטו) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּן,
68 שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל*". (שטז) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל
69 הַנָּשִׂיא, וְהוּא הַמֶּלֶךְ אוֹ רֹאשׁ יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
70 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ, לֹא תָאֹר*". (שיז) שֶׁלֹּא
71 לְקַלֵּל אֶחָד מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְקַלֵּל
72 חֵרֵשׁ*". (שיח) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר:
73 "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוּמָת*". (שיט) שֶׁלֹּא
74 לְהַכּוֹת אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת
75 יוּמָת*". (שכ) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר:
76 "לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה*". (שכא) שֶׁלֹּא לְהַלֵּךְ חוּץ
77 לִתְחוּם מְדִינָה כְּהוֹלְכֵי דְרָכִים בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל
78 יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ*". (שכב) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת,
79 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מֹשְׁבֹתֵיכֶם*". (שכג)
80 שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר:
81 "כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם*". (שכד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת
82 מְלָאכָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלָאכָה
83 לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם*". (שכה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּחַג
84 הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
85 תַעֲשׂוּ*". (שכו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
86 הַשְּׁבִיעִי, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
87 תַעֲשׂוּ*". (שכז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם
88 הַכִּפּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ*".
89 (שכח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג,
90 שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ*". (שכט)
91 שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג, שֶׁנֶּאֱמַר
92 בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ*". (של) שֶׁלֹּא

לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמְּךָ הִיא, לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ". (שלא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ לֹא תְגַלֶּה". (שלב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שלג) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ מִן הָאָב אוֹ מִן הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ, אֲחוֹתְךָ הִיא - לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ". (שלד) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת בַּת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ". (שלה) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת בַּת הַבַּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ בַּת בִּתְּךָ, לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן". (שלו) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת הַבַּת; וְלָמָּה לֹא נִתְפָּרְשָׁה בַּתּוֹרָה? מִפְּנֵי שֶׁאָסַר בַּת הַבַּת, שֶׁתַּק מִן הַבַּת; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאִסּוּר הַבַּת מִגּוּפֵי תּוֹרָה, כִּשְׁאָר עֲרָיוֹת. (שלז) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה". (שלח) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת בַּת בְּנָהּ". (שלט) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח". (שמ) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה". (שמא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת הָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שמב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב, דֹּדְתְּךָ הִיא". (שמג) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת כַּלָּתְךָ, לֹא תְגַלֶּה". (שמד) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אָח, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שמה) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח". (שמו) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת נִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ - לֹא תִקְרַב". (שמז) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ - לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע". (שמח) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע". (שמט) שֶׁלֹּא תָּבִיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה לֹא תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לִרְבֹעָהּ". (שנ) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם זָכָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת זָכָר - לֹא תִשְׁכַּב". (שנא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת הָאָב עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שנב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחִי הָאָב עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שנג) שֶׁלֹּא לִקְרַב לָעֲרָיוֹת בִּדְבָרִים הַמְּבִיאִין לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה, כְּגוֹן חִבּוּק וְנִשּׁוּק וּרְמִיזָה וּקְפִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ, לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְקָרְבָה הַמְּבִיאָה לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה. (שנד) שֶׁלֹּא יִשָּׂא מַמְזֵר בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'". (שנה) שֶׁלֹּא תִהְיֶה קְדֵשָׁה, וְהִיא הַנִּבְעֶלֶת בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה". (שנו) שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַמְגָרֵשׁ גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת לְאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ". (שנז) שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא הַיְבָמָה לְאִישׁ זָר חוּץ מִיְּבָמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת". (שנח) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו*". (שנט) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו*". (שס) שֶׁלֹּא יִקַּח סָרִיס בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא פְּצוּעַ דַּכָּא*". (שסא) שֶׁלֹּא לְסָרֵס זָכָר מִכָּל הַמִּינִין, לֹא אָדָם וְלֹא בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ". (שסב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת עַל יִשְׂרָאֵל אִישׁ מִקְּהַל גֵּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי*". (שסג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה הַמֶּלֶךְ סוּסִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים*". (שסד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה הַמֶּלֶךְ נָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים*". (שסה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ הַמֶּלֶךְ כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֶסֶף וְזָהָב, לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאֹד*".

אֵלּוּ הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, הֵן וּכְלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן; וְכָל אוֹתָן הַכְּלָלוֹת וְהַדִּקְדּוּקִין וְהַבֵּאוּרִין שֶׁל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, הִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁקִּבְּלוּ בֵּית דִּין מִפִּי בֵּית דִּין. וְיֵשׁ מִצְוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה, וְקִבְּעוּ אוֹתָן נְבִיאִים וַחֲכָמִים, וּפֻשְׁטוּ בְּכָל יִשְׂרָאֵל - כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, וְנֵר חֲנֻכָּה, וְתַעֲנִית תִּשְׁעָה בְּאָב, וְיָדַיִם, וְעֵרוּבִין. וְיֵשׁ לְכָל מִצְוָה וּמִצְוָה מֵאֵלּוּ פֵּרוּשִׁין וְדִקְדּוּקִין; וְהַכֹּל יִתְבָּאֵר בְּחִבּוּר זֶה.

כָּל אֵלּוּ הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ - חַיָּבִין אָנוּ לְקַבְּלָם וּלְשָׁמְרָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר וכו'"; וְאֵינָן תּוֹסֶפֶת עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה. וְעַל מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה, "לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"? שֶׁלֹּא יִהְיֶה נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר, וְלוֹמַר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּהוּ בְּמִצְוָה זוֹ לְהוֹסִיפָהּ לְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אוֹ לְחַסֵּר אַחַת מֵאֵלּוּ הַשֵּׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ בֵּית דִּין עִם נָבִיא שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן מִצְוָה דֶּרֶךְ תַּקָּנָה, אוֹ דֶּרֶךְ הוֹרָאָה, אוֹ דֶּרֶךְ גְּזֵרָה - אֵין זוֹ תּוֹסֶפֶת; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמְרוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה לַעֲשׂוֹת עֵרוּב אוֹ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה בְּעוֹנָתָהּ. וְאֵלּוּ אָמְרוּ כֵּן, הָיוּ מוֹסִיפִין עַל הַתּוֹרָה. אֶלָּא כָּךְ אָנוּ אוֹמְרִים, שֶׁהַנְּבִיאִים עִם בֵּית דִּין תִּקְּנוּ וְצִוּוּ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה בְּעוֹנָתָהּ כְּדֵי לְהַזְכִּיר שְׁבָחָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּתְשׁוּעוֹת שֶׁעָשָׂה לָנוּ, וְהָיָה קָרוֹב לְשַׁוְּעֵנוּ כְּדֵי לְבָרְכוֹ וּלְהַלְּלוֹ, וּכְדֵי לְהוֹדִיעַ לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים שֶׁאֱמֶת מַה שֶׁהִבְטִיחָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִי גוֹי גָּדוֹל, אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו*". וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הִיא כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא תַעֲשֶׂה.

יום שישי ח' מנחם־אב ה'תשע"ט

וְרָאִיתִי לְחַלֵּק חִבּוּר זֶה לְאַרְבָּעָה עָשָׂר סְפָרִים:

סֵפֶר רִאשׁוֹן - אֶכְלֹל בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן עִקַּר דַּת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ אוֹתָם תְּחִלַּת הַכֹּל - כְּגוֹן יִחוּד שְׁמוֹ בָּרוּךְ הוּא, וְאִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר הַמַּדָּע'.

סֵפֶר שֵׁנִי - אֶכְלֹל בּוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן תְּדִירוֹת, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהֶן כְּדֵי לֶאֱהֹב אֶת הַמָּקוֹם וּלְזָכְרוֹ תָּמִיד - כְּגוֹן קְרִיאַת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּתְפִלִּין, וּבְרָכוֹת; וּמִילָה בִּכְלָל, לְפִי שֶׁהוּא אוֹת בִּבְשָׂרֵנוּ לְהַזְכִּיר תָּמִיד בְּשָׁעָה שֶׁאֵין שָׁם לֹא תְּפִלִּין וְלֹא צִיצִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר אַהֲבָה'.

סֵפֶר שְׁלִישִׁי - אֶכְלֹל בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן בִּזְמַנִּים יְדוּעִים - כְּגוֹן שַׁבָּת, וּמוֹעֲדוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר זְמַנִּים'.

סֵפֶר רְבִיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁל בְּעִילָה - כְּגוֹן קִדּוּשִׁין וְגֵרוּשִׁין, וְיִבּוּם וַחֲלִיצָה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר נָשִׁים'.

סֵפֶר חֲמִישִׁי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת, וּמִצְוֹת שֶׁל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת - לְפִי שֶׁבִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הָאֵלּוּ קִדְּשָׁנוּ הַמָּקוֹם וְהִבְדִּילָנוּ מִן הָאֻמּוֹת, בַּעֲרָיוֹת וּבְמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, וּבִשְׁנֵיהֶם נֶאֱמַר: "וָאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים", "אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קְדֻשָּׁה'.

סֵפֶר שִׁשִּׁי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁיִּתְחַיֵּב אָדָם בָּהֶן מִי שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בִּדְבָרִים - כְּגוֹן שְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר הַפְּלָאָה'.

סֵפֶר שְׁבִיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵם בְּזֶרַע הָאָרֶץ - כְּגוֹן שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת, וּמַעֲשְׂרוֹת וּתְרוּמוֹת, וּשְׁאָר מִצְוֹת הַנִּגְלָלִין עִמָּהֶן מֵעִנְיָנָם. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר זְרָעִים'.

סֵפֶר שְׁמִינִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵם בְּבִנְיַן מִקְדָּשׁ וְקָרְבְּנוֹת צִבּוּר הַתְּמִידִין. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר עֲבוֹדָה'.

סֵפֶר תְּשִׁיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּקָרְבָּנוֹת הַיָּחִיד. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קָרְבָּנוֹת'.

סֵפֶר עֲשִׂירִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּטָהֳרוֹת וְטֻמְאוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר טָהֳרָה'.

סֵפֶר אַחַד עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶזֵּק תְּחִלָּה בַּמָּמוֹן אוֹ בַּגּוּף. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר נְזִיקִין'.

סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת מְכִירָה וּקְנִיָּה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קִנְיָן'.

סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, בִּשְׁאָר דִּינִין שֶׁאֵין בִּתְחִלָּתָן הֶזֵּק - כְּגוֹן שׁוֹמְרִין, וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת, וּטְעָנוֹת וּכְפִירוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר מִשְׁפָּטִים'.

סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן מְסוּרִין לְסַנְהֶדְרִין - כְּגוֹן מִיתוֹת בֵּית דִּין, וְקַבָּלַת עֵדוּת, וְדִין הַמֶּלֶךְ וּמִלְחָמוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר שׁוֹפְטִים'.

וְזֶה הוּא חִלּוּק הֲלָכוֹת שֶׁל חִבּוּר זֶה לְפִי עִנְיְנֵי הַסְּפָרִים, וְחִלּוּק הַמִּצְוֹת לְפִי עִנְיְנֵי הַהֲלָכוֹת. וְעַתָּה אַתְחִיל לְבָאֵר כָּל מִשְׁפְּטֵי מִצְוָה וּמִצְוָה וְכָל הַדִּינִים הַנִּכְלָלִים עִמָּהּ מֵעִנְיָנָהּ עַל סֵדֶר הַהֲלָכוֹת בְּעֶזְרַת אֵל שַׁדַּי.

סֵפֶר הַמַּדָּע

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, הִלְכוֹת דֵּעוֹת, הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם, הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה שֵׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ זוּלָתִי ה'; (ג) לְיַחֲדוֹ; (ד) לְאָהֲבוֹ; (ה) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ; (ו) לְקַדְּשׁוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל שְׁמוֹ; (ח) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶן; (ט) לִשְׁמֹעַ מִן הַנָּבִיא הַמְדַבֵּר בִּשְׁמוֹ; (י) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

מצות ידיעת ה'.

שיטת הרמב"ם היא, שמצות ידיעת ה' אינה רק ידיעה כללית על הימצאות ה' או אמונה בקיומו אלא שהיא חובת האדם ללמוד ולהתבונן בגדלות ה' כפי יכולתו והשגתו, שיטתו זו מוכחת מכמה מקומות:

א: מצות ידיעת ה' מופיעה גם בתחילת מנין המצוות וגם בפתיחת הל' יסודי התורה, אבל בהל' יסוה"ת הקדים לה הרמב"ם חמש הלכות המבארות כמה וכמה פרטים בתיאור ה"מצוי ראשון", ורק בהלכה ו' כתב "וידיעת דבר זה מצות־עשה, שנאמר אנכי ה' אלקיך" כי כדי לקיים את המצוה צריכים ללמוד ולדעת כמה וכמה עניינים הנוגעים ל"מצוי ראשון".

ב: מלשון הרמב"ם שכתב: "**לידע** שיש שם אלוקה" ו"**לידע** שיש שם מצוי ראשון", וכך גם במצות אחדות ה', מסיים "**וידיעת** דבר זה מ"ע", ולא כתב **והאמנת** דבר זה. כי המצוה היא על ידיעה שכלית ולא רק על אמונה במציאות ה'. לכן גם לא הסתפק בחמש ההלכות הנ"ל אלא האריך בשאר ההלכות שעד סוף הפרק בפירוט עניינים הנוגעים לידיעת ה', כי זה נוגע לחיוב שהוא "לידע", כיון שרק

כאשר יודעים את השקו"ט בעניינים אלה, ועכ"פ את הידיעות והחקירות והבחינות היסודיות, אזי יוצאים ידי חובת המצוה - "לידע את ה".

ג: מקורו של הרמב"ם הוא מהזוהר, ועל כן נכתב בהקבלה מדוייקת ללשונו: "וידעתם כי אני ה' אלקיכם וגו' פקודא דא קדמאה דכל פקודין (יסוד היסודות)...למנדע ליה לקוב"ה (לידע שיש שם מצוי ראשון) דאית שליטא עילאה דאיהו ריבון עלמא וברא עלמין כולהו שמיא וארעא וכל חיליהון (והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם כו')". והלא גם הזוהר מביא כל הנ"ל על הפסוק "**וידעתם** כי אני כו'", ועליו אמר החיוב "למנדע לי' לקוב"ה", ומכאן גם מקור שיטתו של הרמב"ם שחיוב המצוה הוא **לידע** כל הפרטים במצוי הראשון ולא רק להאמין.

ד: בתחילת פרק שני מהל' יסוה"ת, כתב אודות מצות אהבת ה': "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ - מיד הוא אוהב כו'. ואח"כ במשך שלושה פרקים מפרט הרמב"ם את "מעשיו וברואיו הנפלאים" בפרק אחד על המלאכים, ובשני הפרקים שלאחריו על מעשה בראשית. ולכאורה, ספר הי"ד הוא ספר "הלכות הלכות", ומדוע כתב הרמב"ם את כל הפרטים הנ"ל. אלא שחייבים לומר שעניינים אלו הם לא להתבוננות שעל־ידה מגיעים אחרי זמן לאהבת ה' ויראתו אלא שהם חלק ממצות ידיעת ה'. לכן הביא הרמב"ם את ה"כללים הגדולים ממעשה רבון העולמים", כיון שידיעתם היא חלק ממצות ידיעת ה'.

(על־פי לקו"ש חלק י"א עמוד 279)

1 **הִלְכוֹת דֵּעוֹת.** יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת -
2 חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה
3 הוּא פֵּרָטָן: (א) לְהִדַּמּוֹת בִּדְרָכָיו; (ב) לְהִדַּבֵּק
4 בְּיוֹדְעָיו; (ג) לֶאֱהֹב אֶת הָרֵעִים; (ד) לֶאֱהֹב אֶת
5 הַגֵּרִים; (ה) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא אַחִים; (ו) לְהוֹכִיחַ; (ז)
6 שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פָּנִים; (ח) שֶׁלֹּא לְעַנּוֹת אֶמְלָלִין; (ט)
7 שֶׁלֹּא לֵילֵךְ רָכִיל; (י) שֶׁלֹּא לִנְקֹם; (יא) שֶׁלֹּא לִנְטֹר.
8 **הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה.** יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת -
9 (א) לִלְמֹד תּוֹרָה; (ב) לְכַבֵּד מְלַמְּדֶיהָ וְיוֹדְעֶיהָ.
10 **הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם.** יֵשׁ בִּכְלָלָן
11 אַחַת וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְתֵשַׁע
12 וְאַרְבָּעִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א)
13 שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה; (ב) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר
14 הִרְהוּר הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם; (ג) שֶׁלֹּא לְגַדֵּף; (ד)
15 שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ; (ה) שֶׁלֹּא יִשְׁתַּחֲוֶה
16 לָהּ; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לְעַצְמוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת
17 פֶּסֶל אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת
18 לְנוֹאִי; (ט) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ אֲחֵרִים אַחֲרֶיהָ; (י) לִשְׂרֹף
19 עִיר הַנִּדַּחַת; (יא) שֶׁלֹּא לִבְנוֹתָהּ; (יב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת
20 מִכָּל מָמוֹנָהּ; (יג) שֶׁלֹּא לְהָסִית לְעָבְדָהּ; (יד) שֶׁלֹּא
21 לֶאֱהֹב הַמֵּסִית; (טו) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב שֹׂנְאָתוֹ; (טז) שֶׁלֹּא
22 לְהַצִּילוֹ; (יז) שֶׁלֹּא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת; (יח) שֶׁלֹּא
23 יִמָּנַע מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה; (יט) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא
24 בְּשִׁמָּהּ; (כ) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מִן הַמִּתְנַבֵּא בְּשִׁמָּהּ; (כא)
25 שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁקֶר, וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁם ה'; (כב) שֶׁלֹּא
26 לָגוּר מֵהֲרִיגַת נְבִיא שֶׁקֶר; (כג) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע בְּשֵׁם
27 עֲבוֹדָה זָרָה; (כד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹב; (כה) שֶׁלֹּא
28 לַעֲשׂוֹת יִדְּעוֹנִי; (כו) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ; (כז)
29 שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה; (כח) שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲווֹת עַל אֶבֶן
30 מַשְׂכִּית; (כט) שֶׁלֹּא לִטַּע אֲשֵׁרָה; (ל) לְאַבֵּד עֲבוֹדָה
31 זָרָה וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בִּשְׁבִילָהּ; (לא) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת
32 בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְכָל מִשַּׁמְּשֶׁיהָ; (לב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת
33 בְּצִפּוּי נֶעֱבָד; (לג) שֶׁלֹּא לִכְרֹת בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה
34 זָרָה; (לד) שֶׁלֹּא לָחֹן עֲלֵיהֶם; (לה) שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ
35 בְּאַרְצֵנוּ; (לו) שֶׁלֹּא לְנַהוֹג בְּמִנְהָגוֹתֵיהֶם וּבְמַלְבּוּשָׁם;
36 (לז) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ; (לח) שֶׁלֹּא לִקְסֹם; (לט) שֶׁלֹּא
37 לְעוֹנֵן; (מ) שֶׁלֹּא לַחְבֹּר חֶבֶר; (מא) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ אֶל
38 הַמֵּתִים; (מב) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּאוֹב; (מג) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל
39 בְּיִדְּעוֹנִי; (מד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף; (מה) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת
40 רֹאשׁ; (מו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית פְּאַת זָקָן; (מז) שֶׁלֹּא
41 יַעְבֶּה אִישׁ עֲדֵי אִשָּׁה; (מח) שֶׁלֹּא תַּעְבֶּה אִשָּׁה עֲדֵי
42 אִישׁ; (מט) שֶׁלֹּא לִכְתֹּב קַעֲקַע; (נ) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד;
43 (נא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת.
44 **הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.** מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא שֶׁיָּשׁוּב
45 הַחוֹטֵא מֵחֶטְאוֹ לִפְנֵי ה', וְיִתְוַדֶּה.
46 נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ
47 וְשִׁבְעִים - שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מֵהֶם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְתֵשַׁע
48 וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר אַהֲבָה

49
50 הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע,
51 הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה
52 וְסֵפֶר תּוֹרָה, הִלְכוֹת צִיצִית, הִלְכוֹת בְּרָכוֹת, הִלְכוֹת
53 מִילָה.
54 **הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע.** מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא
55 לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם.
56 **הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים.** יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי
57 מִצְוֹת עֲשֵׂה: (א) לַעֲבֹד אֶת ה' בִּתְפִלָּה בְּכָל יוֹם;
58 (ב) לְבָרֵךְ כֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם.
59 **הִלְכוֹת תְּפִלִּין** וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן
60 חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לִהְיוֹת
61 תְּפִלִּין עַל הָרֹאשׁ; (ב) לְקָשְׁרָן עַל הַיָּד; (ג) לִקְבֹּעַ

מִזּוּזָה בְּפִתְחֵי הַשְּׁעָרִים; (ד) לִכְתֹּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ; (ה) לִכְתֹּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שֵׁנִי לְעַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה.

הִלְכוֹת צִיצִית. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לַעֲשׂוֹת צִיצִית עַל כַּנְפֵי הַכְּסוּת.

הִלְכוֹת בְּרָכוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְבָרֵךְ אֶת שְׁמוֹ אַחַר אֲכִילָה.

הִלְכוֹת מִילָה. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לָמוּל אֶת הַזְּכָרִים בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה.

סֵפֶר זְמַנִּים

הִלְכוֹתָיו עֶשֶׂר, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שַׁבָּת, הִלְכוֹת עֵרוּבִין, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב, הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה, הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב, הִלְכוֹת שְׁקָלִים, הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת, הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה.

הִלְכוֹת שַׁבָּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת; (ד) שֶׁלֹּא לָצֵאת חוּץ לַגְּבוּל בְּשַׁבָּת; (ה) לְקַדֵּשׁ הַיּוֹם בִּזְכִירָה.

הִלְכוֹת עֵרוּבִין. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן.

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁבֹּת בּוֹ מִמְּלָאכָה; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ.

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁבֹּת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ה) לִשְׁבֹּת בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ז) לִשְׁבֹּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ט) לִשְׁבֹּת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג; (י) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (יא) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג; (יב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה.

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה; (ב) לְהַשְׁבִּית שְׂאוֹר מֵאַרְבָּעָה עָשָׂר; (ג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ה) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ו) שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ז) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח; (ח) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה.

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי; (ב) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג; (ג) לִטֹּל לוּלָב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג.

הִלְכוֹת שְׁקָלִים. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִתֵּן כָּל אִישׁ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְהִתְעַנּוֹת וְלִזְעֹק לִפְנֵי ה' בְּכָל עֵת צָרָה גְּדוֹלָה שֶׁתָּבוֹא עַל הַצִּבּוּר.

הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָן מִן הַמִּנְיָן.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים - תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מֵהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְיֵשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ מִצְוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

סֵפֶר נָשִׁים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִישׁוּת, הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין, הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה, הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה, הִלְכוֹת שׁוֹטָה.

הִלְכוֹת אִישׁוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשָּׂא אִשָּׁה בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ב) שֶׁלֹּא תִּבְעֹל אִשָּׁה בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ג) שֶׁלֹּא יִמְנַע שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה; (ד) לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמֶּנָּה.

הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת - (א) מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא שֶׁיְּגָרֵשׁ הַמְגֹרָשׁ בְּסֵפֶר; (ב) שֶׁלֹּא יַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּשֵּׂאת.

הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְיַבֵּם; (ב) לַחְלֹץ; (ג) שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זָר עַד שֶׁתְּסוּר רְשׁוּת הַיָּבָם מֵעָלֶיהָ.

הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִקְנֹס הַמְפַתֶּה; (ב) שֶׁיִּשָּׂא הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ הָאוֹנֵס; (ד) שֶׁתֵּשֵׁב אֵשֶׁת מוֹצִיא שֵׁם רַע תַּחַת בַּעְלָהּ לְעוֹלָם; (ה) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ.

הִלְכוֹת שׁוֹטָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - (א) מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא

פְּרָטָן: (א) לַעֲשׂוֹת לְשׁוֹטָה כְּתוֹרַת הַקְּנָאוֹת הַסִּדּוּרָה בַּתּוֹרָה; (ב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֶׁמֶן עַל קָרְבָּנָהּ; (ג) שֶׁלֹּא לִתֵּן עָלָיו לְבוֹנָה.

נִמְצָאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שְׁבַע עֶשְׂרֵה - מֵהֶן תֵּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר קְדֻשָּׁה

הִלְכוֹתָיו שָׁלֹשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה, הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, הִלְכוֹת שְׁחִיטָה.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל הָאֵם; (ב) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל אֵשֶׁת אָב; (ג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אָחוֹת; (ד) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת אֵשֶׁת אָב; (ה) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת; (ו) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת; (ז) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת הַבַּת; (ח) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבִתָּהּ; (ט) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ; (י) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ; (יא) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֲחוֹת אָב; (יב) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֲחוֹת אֵם; (יג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אַחִי הָאָב; (יד) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת הַבֵּן; (טו) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אָח; (טז) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ; (יז) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם בְּהֵמָה; (יח) שֶׁלֹּא תָּבִיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ; (יט) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם זָכָר; (כ) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אָב; (כא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחִי הָאָב; (כב) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אִישׁ; (כג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל נִדָּה; (כד) שֶׁלֹּא לְהִתְחַתֵּן בַּגּוֹיִם; (כה) שֶׁלֹּא יָבוֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בַּקָּהָל; (כו) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי מִצְּרִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל; (כז) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי אֲדוֹמִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל; (כח) שֶׁלֹּא יָבוֹא מַמְזֵר בַּקָּהָל; (כט) שֶׁלֹּא יָבוֹא סָרִיס בַּקָּהָל; (ל) שֶׁלֹּא לְסָרֵס זָכָר, אֲפִלּוּ בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף; (לא) שֶׁלֹּא יִשָּׂא כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה; (לב) שֶׁלֹּא יִבְעֹל כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, אֲפִלּוּ בְּלֹא קִדּוּשִׁין; (לג) שֶׁיִּשָּׂא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּתוּלָה בְּנַעֲרוּתָהּ; (לד) שֶׁלֹּא יִשָּׂא כֹּהֵן גְּרוּשָׁה; (לה) שֶׁלֹּא יִשָּׂא זוֹנָה; (לו) שֶׁלֹּא יִשָּׂא חֲלָלָה; (לז) שֶׁלֹּא יִקְרַב אָדָם לְאַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בָּעַל.

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות - אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה, לְהַבְדִּיל בֵּין טְמֵאָה לִטְהוֹרָה; (ב) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ג) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ד) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּגִים טְמֵאִים; (ח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף; (ט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ; (י) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ; (יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא לָאָרֶץ; (יב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם; (יג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נְבֵלָה; (יד) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בְּשׂוֹר הַנִּסְקָל; (טו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה; (טז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי; (יז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם; (יח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה; (יט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה; (כ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב; (כא) שֶׁלֹּא לְבַשְּׁלוֹ; (כב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל לֶחֶם תְּבוּאָה חָדָשׁ; (כג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן הֶחָדָשׁ; (כד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ; (כה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה; (כו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם; (כז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טֶבֶל; (כח) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ.

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חֲמֵשׁ מִצְוֹות - שָׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁחֹט, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל; (ב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד; (ג) לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים; (ה) לְשַׁלֵּחַ הָאֵם, אִם לְקָחָהּ עַל הַבָּנִים.

נִמְצָאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שִׁבְעִים - מֵהֶן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר הַפְּלָאָה

הִלְכוֹתָיו אַרְבַּע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, הִלְכוֹת נְדָרִים, הִלְכוֹת נְזִירוּת, הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִים.

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע בִּשְׁמוֹ לַשֶּׁקֶר; (ב) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא; (ג) שֶׁלֹּא לִכְפֹּר בְּפִקָּדוֹן; (ד) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע עַל כְּפִירַת מָמוֹן; (ה) לִישָׁבַע בִּשְׁמוֹ בֶּאֱמֶת.

הִלְכוֹת נְדָרִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹות - שְׁתַּיִם מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיִּשְׁמֹר מוֹצָא שְׂפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁנָּדַר; (ב) שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ; (ג) שֶׁיּוּפַר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה, וְזֶה הוּא הֵפֵר נְדָרִים הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב.

הִלְכוֹת נְזִירוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹות - שְׁתַּיִם מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיְּגַדֵּל הַנָּזִיר פֶּרַע; (ב) שֶׁלֹּא יְגַלַּח שְׂעָרוֹ כָּל יְמֵי נִזְרוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן וְלֹא תַּעֲרֹבֶת יַיִן, וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֶׁלָּהֶן; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל צִמּוּקִין; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל

חַרְצַנִּים; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל זַגִּין; (ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְאֹהֶל
הַמֵּת; (ט) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לַמֵּתִים; (י) שֶׁיְּגַלֵּח עַל
הַקָּרְבָּנוֹת, כְּשֶׁיַּשְׁלִים נִזִּירוּתוֹ אוֹ כְּשֶׁיִּטַּמָּא.

הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לָדוּן בְּעֶרְכֵּי אָדָם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וְזֶה הוּא דִּין עֶרְכֵּי אָדָם; (ב) דִּין עֶרְכֵּי בְּהֵמָה; (ג) דִּין עֶרְכֵּי בָּתִּים; (ד) דִּין עֶרְכֵּי שָׂדוֹת; (ה) דִּין מַחֲרִים נְכָסָיו; (ו) שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵרֶם; (ז) שֶׁלֹּא יִגְּאַל חֵרֶם.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים - עֶשֶׂר מֵהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר זְרָעִים

הִלְכוֹתָיו שֶׁבַע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת כִּלְאַיִם, הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים, הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת, הִלְכוֹת מַעַשְׂרוֹת, הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, הִלְכוֹת בִּכּוּרִים וּשְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה, הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

הִלְכוֹת כִּלְאַיִם. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ זְרָעִים כִּלְאַיִם; (ב) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם; (ג) שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה כִּלְאַיִם; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּכִלְאֵי בְּהֵמָה כְּאֶחָד; (ה) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם.

הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שֵׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַנִּיחַ פֵּאָה; (ב) שֶׁלֹּא יְכַלֶּה הַפֵּאָה; (ג) לְהַנִּיחַ לֶקֶט; (ד) שֶׁלֹּא יְלַקֵּט הַלֶּקֶט; (ה) לַעֲזֹב עוֹלֵלוֹת בַּכֶּרֶם; (ו) שֶׁלֹּא יְעוֹלֵל הַכֶּרֶם; (ז) לַעֲזֹב פֶּרֶט הַכֶּרֶם; (ח) שֶׁלֹּא יְלַקֵּט פֶּרֶט הַכֶּרֶם; (ט) לְהַנִּיחַ הַשִּׁכְחָה; (י) שֶׁלֹּא יָשׁוּב לָקַחַת הַשִּׁכְחָה; (יא) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר לָעֲנִיִּים; (יב) לִתֵּן צְדָקָה בְּמִסַּת יָד; (יג) שֶׁלֹּא יְאַמֵּץ לְבָבוֹ עַל הָעֲנִי.

הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שְׁתַּיִם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה; (ב) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר; (ג) שֶׁלֹּא יַקְדִּים תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת זֶה לָזֶה, אֶלָּא יַפְרִישׁ עַל הַסֵּדֶר; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר תְּרוּמָה; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל אֲפִלּוּ תּוֹשַׁב כֹּהֵן אוֹ שְׂכִירוֹ תְּרוּמָה; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל עָרֵל תְּרוּמָה; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה; (ח) שֶׁלֹּא תֹּאכַל חֲלָלָה תְּרוּמָה, וְלֹא מִן הַמּוּרָם מִן הַקֳּדָשִׁים.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִשְּׁנֵי הַזְּרִיעָה, וְלִתְּנוֹ לַלְוִיִּם.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; (ב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דָּמָיו בִּשְׁאָר צָרְכֵי הָאָדָם, חוּץ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה; (ג) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בְּטֻמְאָה; (ד) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בַּאֲנִינוּת; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ח) לִהְיוֹת נְטַע רְבָעִי כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם לִבְעָלָיו כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְכָל דָּבָר; (ט) לְהִתְוַדּוֹת וְדוּי הַמַּעֲשֵׂר.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים עִם שְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת - שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַכֹּהֵן בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) לִקְרוֹת עֲלֵיהֶן; (ד) לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן; (ה) לָתֵת זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה לַכֹּהֵן; (ו) לִתֵּן לוֹ רֵאשִׁית הַגֵּז; (ז) לִפְדּוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וְלָתֵת פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ח) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלָתֵת פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ט) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר, אִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ.

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת - תֵּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ מִמְּלָאכָה בַּשְּׁבִיעִית; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה זוֹ; (ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר הַסָּפִיחַ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַנְּזִירִים כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (ו) שֶׁיַּשְׁמִיט מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ; (ז) שֶׁיַּשְׁמִיט כָּל הַלְּוָאָתוֹ; (ח) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְוָה; (ט) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּהַלְווֹת קֹדֶם הַשְּׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְאַבֵּד מָמוֹנוֹ; (י) לִסְפֹּר שְׁנִים שֶׁבַע שֶׁבַע; (יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת חֲמִשִּׁים; (יב) לִתְקַע בַּשּׁוֹפָר בַּעֲשִׂירִי לְתִשְׁרֵי כְּדֵי לָצֵאת עֲבָדִים חָפְשִׁים; (יג) שֶׁלֹּא תֵּעָבֵד אֲדָמָה בְּשָׁנָה זוֹ; (יד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (טו) שֶׁלֹּא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (טז) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ, וְהוּא דִּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה וּשְׂדֵה מִקְנֶה; (יז) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר הָאָרֶץ לְצְמִיתוּת; (יח) דִּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה; (יט) שֶׁלֹּא יִנְחַל כָּל שֵׁבֶט לֵוִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא נוֹתְנִים לָהֶם עָרִים מַתָּנָה לָשֶׁבֶת בָּהּ; (כ) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק בַּבִּזָּה; (כא) לִתֵּן לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם; (כב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, אֶלָּא גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֵׁבַע וְשִׁשִּׁים - מֵהֶם שְׁלֹשִׁים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר עֲבוֹדָה

הִלְכוֹתָיו תֵּשַׁע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, הִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ, הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין, הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, הִלְכוֹת מְעִילָה.

הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה. יֵשׁ בְּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִבְנוֹת מִקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ גָּזִית; (ג) שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בְּמַעֲלוֹת עָלָיו; (ד) לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ה) לִשְׁמֹר אֶת הַמִּקְדָּשׁ סָבִיב; (ו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ.

הִלְכוֹת כְּלֵי בֵית הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ. יֵשׁ בְּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ; (ג) שֶׁלֹּא לָסוּךְ מִמֶּנּוּ; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כְּמַתְכֹּנֶת הַקְּטֹרֶת; (ה) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת; (ו) לָשֵׂאת הָאָרוֹן עַל הַכָּתֵף; (ז) שֶׁלֹּא יָסוּרוּ הַבַּדִּים מִמֶּנּוּ; (ח) שֶׁיַּעֲבֹד הַלֵּוִי בַּמִּקְדָּשׁ; (ט) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד בִּמְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ בַּמִּקְדָּשׁ; (י) לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן לַעֲבוֹדָה; (יא) שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁוּוֹת בָּרְגָלִים; (יב) לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי כְהֻנָּה לַעֲבוֹדָה; (יג) שֶׁלֹּא יִקְרַע הַמְּעִיל; (יד) שֶׁלֹּא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד.

הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. יֵשׁ בְּכְלָלָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן שִׁכּוֹר לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לוֹ כֹּהֵן פְּרוּעַ רֹאשׁ; (ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לוֹ כֹּהֵן קְרוּעַ בְּגָדִים; (ד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן בְּכָל עֵת אֶל הַהֵיכָל; (ה) שֶׁלֹּא יֵצֵא כֹּהֵן מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה; (ו) לְשַׁלֵּחַ טְמֵאִים מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ז) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ; (ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לְהַר הַבַּיִת; (ט) שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ טָמֵא; (י) שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ טְבוּל יוֹם; (יא) לְקַדֵּשׁ הָעוֹבֵד יָדָיו וְרַגְלָיו; (יב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בַּעַל מוּם לַהֵיכָל וְלַמִּזְבֵּחַ; (יג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם; (יד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם עוֹבֵר; (טו) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד זָר.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ. יֵשׁ בְּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִים; (ב) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ; (ג) שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט; (ד) שֶׁלֹּא יִזְרֹק דָּמוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יַקְטִיר חֶלְבּוֹ; (ו) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר; (ז) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם, אֲפִלּוּ בְּקָרְבְּנוֹת הַגּוֹיִם; (ח) שֶׁלֹּא יָטִיל מוּם בַּקֳּדָשִׁים; (ט) לִפְדּוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים; (י) לְהַקְרִיב מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה. וְקוֹדֶם זְמַן זֶה הוּא הַנִּקְרָא מְחֻסַּר זְמַן, וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ; (יא) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב אֶתְנָן וּמְחִיר; (יב) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר שְׂאוֹר וּדְבַשׁ; (יג) לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית מֶלַח מֵעַל הַקָּרְבָּנוֹת.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. יֵשׁ בְּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה כְּמַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּדֶר; (ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה; (ג) סֵדֶר הַחַטָּאת; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִבְּשַׂר הַחַטָּאת הַפְּנִימִית; (ה) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל בְּחַטַּאת הָעוֹף; (ו) סֵדֶר הָאָשָׁם; (ז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ; (ח) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּם חוּץ לָעֲזָרָה; (ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים; (י) סֵדֶר הַשְּׁלָמִים; (יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים; (יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסֵדֶר מַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה; (יג) שֶׁלֹּא יָשִׂים שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא; (יד) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה; (טו) שֶׁלֹּא תֵאָכֵל מִנְחַת כֹּהֵן; (טז) שֶׁלֹּא תֵאָפֶה מִנְחַת חָמֵץ; (יז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים שְׁיָרֵי מִנָּחוֹת; (יח) שֶׁיָּבִיא כָּל נִדְרָיו וְנִדְבוֹתָיו בְּרֶגֶל שֶׁפָּגַע בּוֹ; (יט) שֶׁלֹּא יְאַחֵר נִדְרָיו וְנִדְבוֹתָיו וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן; (כ) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה; (כא) לְהָבִיא קָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה; (כב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט קָרְבָּנוֹת חוּץ לָעֲזָרָה; (כג) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין. יֵשׁ בְּכְלָלָן תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַקְרִיב שְׁנֵי כְּבָשִׂים בְּכָל יוֹם עוֹלוֹת; (ב) לְהַדְלִיק אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם; (ג) שֶׁלֹּא לְכַבּוֹתָהּ; (ד) לְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן בְּכָל יוֹם; (ה) לְהַקְטִיר קְטֹרֶת בְּכָל יוֹם; (ו) לְהַדְלִיק נֵרוֹת בְּכָל יוֹם; (ז) שֶׁיַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'חֲבִתִּין'; (ח) לְהוֹסִיף שְׁנֵי כְּבָשִׂים עוֹלוֹת בְּשַׁבָּת; (ט) לַעֲשׂוֹת לֶחֶם הַפָּנִים; (י) מוּסַף רָאשֵׁי חֳדָשִׁים; (יא) מוּסַף הַפֶּסַח; (יב) לְהַקְרִיב עֹמֶר הַתְּנוּפָה; (יג) לִסְפֹּר כָּל אִישׁ וָאִישׁ שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת מִיּוֹם הַקְרָבַת הָעֹמֶר; (יד) מוּסַף עֲצֶרֶת; (טו) לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקָּרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת בִּגְלַל הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת; (טז) מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה; (יז) מוּסַף יוֹם צוֹם; (יח) מוּסַף הֶחָג; (יט) מוּסַף שְׁמִינִי עֲצֶרֶת.

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. יֵשׁ בְּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה;

וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁהֻטַּל בָּהֶם מוּם; (ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פִּגּוּל; (ג) שֶׁלֹּא יוֹתִיר קָדָשִׁים לְאַחַר זְמַנָּם; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל נוֹתָר; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא הַקָּדָשִׁים; (ז) לִשְׂרֹף אֶת הַנּוֹתָר; (ח) לִשְׂרֹף אֶת הַטְּמֵא.

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים כֻּלָּן עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, הַקָּרְבָּנוֹת וְהַוִּדּוּיִין וְשִׁלּוּחַ הַשָּׂעִיר וּשְׂאָר הָעֲבוֹדָה.

הִלְכוֹת מְעִילָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְשַׁלֵּם הַמּוֹעֵל אֲשֶׁר חָטָא בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְקָרְבָּן, וְזֶה הוּא דִּין הַמּוֹעֵל; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּקָדָשִׁים; (ג) שֶׁלֹּא לִגְזֹז הַקָּדָשִׁים.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, מֵאָה וְשָׁלֹשׁ - מֵהֶן שֶׁבַע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח, הִלְכוֹת חֲגִיגָה, הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת, הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת, הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, הִלְכוֹת תְּמוּרָה.

הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁחֹט הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ; (ב) שֶׁלֹּא לִזְבֹּחַ אוֹתוֹ עַל הֶחָמֵץ; (ג) שֶׁלֹּא תָּלִין אֲמוּרָיו; (ד) לִשְׁחֹט פֶּסַח שֵׁנִי; (ה) לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר; (ו) לֶאֱכֹל בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל נָא וּמְבֻשָּׁל; (ח) שֶׁלֹּא יוֹצֵא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח חוּץ לַחֲבוּרָה; (ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ מְשֻׁמָּד; (י) שֶׁלֹּא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ לְתוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר; (יא) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ עָרֵל; (יב) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם; (יג) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי; (יד) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמֶּנּוּ לַבֹּקֶר; (טו) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִפֶּסַח שֵׁנִי לַבֹּקֶר; (טז) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר חֲגִיגַת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר עַד יוֹם שְׁלִישִׁי.

הִלְכוֹת חֲגִיגָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה'; (ב) לָחֹג בִּשְׁלֹשָׁה רְגָלִים; (ג) לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים; (ד) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה רֵיקָם; (ה) שֶׁלֹּא יַעֲזֹב לֵוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְלִתֵּן לוֹ מַתְּנוֹתָיו בָּרְגָלִים; (ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג הַסֻּכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמִטָּה.

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּכוֹרוֹת; (ב) שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) שֶׁלֹּא יִפְדֶּה הַבְּכוֹר; (ד) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה; (ה) שֶׁלֹּא יִגָּאֵל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה. וְכָלַלְתִּי הַמַּעֲשַׂר עִם הַבְּכוֹר - לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵיהֶם אֶחָד, וְהַכָּתוּב כְּלָלוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת דְּמָם תִּזְרֹק" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה דַּם מַעֲשַׂר וְדַם בְּכוֹר.

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ; (ב) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ אִם חָטָא אִם לֹא חָטָא עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא חַטָּאתוֹ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי'; (ג) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם הַשּׁוֹגֵג בְּמְעִילָה אוֹ הַחוֹטֵא בִּגְזֵלָה אוֹ בִּשְׁפִחָה חֲרוּפָה אוֹ שֶׁכָּפַר בְּפִקָּדוֹן, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי'; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא קָרְבָּן עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת, אִם הָיָה עָשִׁיר בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי עוֹף אוֹ עַשִּׂירִית הָאֵיפָה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד'; (ה) שֶׁיַּקְרִיבוּ הַסַּנְהֶדְרִין קָרְבָּן, אִם טָעוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה בְּאַחַת מִן הַחֲמוּרוֹת.

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ב) שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ג) שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַמְצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן, תִּגָּמֵר טָהֳרָתָן.

הִלְכוֹת תְּמוּרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא יָמִיר; (ב) שֶׁתִּהְיֶה הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ, אִם הֵמִיר; (ג) שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה הַקָּדָשִׁים מִקְּדֻשָּׁה לִקְדֻשָּׁה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, תֵּשַׁע וּשְׁלֹשִׁים - עֶשְׂרִים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּתְשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר טָהֳרָה

הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת, הִלְכוֹת מִטַּמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳהָלִין, הִלְכוֹת כֵּלִים, הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת.

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין טֻמְאַת מֵת.

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין פָּרָה אֲדֻמָּה; (ב) דִּין טֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָן.

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות - שֵׁשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהוֹרוֹת בְּצָרַעַת אָדָם כְּדִינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה; (ב) שֶׁלֹּא יָקֵץ סִימָנֵי טֻמְאָה; (ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק; (ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע מְפֹרְסָם בִּקְרִיעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם; (ה) טָהֳרַת צָרַעַת; (ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמְּצֹרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר; (ז) דִּין צָרַעַת הַבֶּגֶד; (ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נִדָּה; (ב) דִּין טֻמְאַת יוֹלֶדֶת; (ג) דִּין טֻמְאַת זָבָה; (ד) דִּין טֻמְאַת זָב.

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נְבֵלָה; (ב) דִּין טֻמְאַת שֶׁרֶץ; (ג) דִּין טֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע. וַעֲבוֹדָה זָרָה מְטַמְּאָה כְּשֶׁרֶץ, וְטֻמְאָתָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טֻמְאַת מַשְׁקִין וְאֳכָלִין וְהֶכְשֵׁרָן.

הִלְכוֹת כֵּלִים. וְזֶה הוּא פְּרָטָן: עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת, לִידַע כֵּלִים שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת, וְכֵלִים שֶׁאֵינָם מִטַּמְּאִין, וְכֵיצַד מִטַּמְּאִין הַכֵּלִים וּמְטַמְּאִין.

הִלְכוֹת מִקְוָוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא שֶׁיִּטְבֹּל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, עֶשְׂרִים - מֵהֶן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר נְזִיקִין

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן, הִלְכוֹת גְּנֵבָה, הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה, הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק, הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין הַשּׁוֹר; (ב) דִּין הַהֶבְעֵר; (ג) דִּין הַבּוֹר; (ד) דִּין הַהַבְעָרָה.

הִלְכוֹת גְּנֵבָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן; (ב) דִּין הַגַּנָּב; (ג) לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם עִם הַמִּשְׁקָלוֹת; (ד) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עָוֶל בַּמִּדָּה וּבַמִּשְׁקָלוֹת; (ה) שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְאָדָם אֶבֶן וְאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֵחַ וְנוֹתֵן בָּהֶם; (ו) שֶׁלֹּא יַסִּיג גְּבוּל; (ז) שֶׁלֹּא לִגְנֹב נְפָשׁוֹת.

הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹות - שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִגְזֹל; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק; (ג) שֶׁלֹּא לַחְמֹד; (ד) שֶׁלֹּא לְהִתְאַוּוֹת; (ה) לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה; (ו) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה; (ז) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה.

הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ מַזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ.

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ. יֵשׁ בִּכְלָלָן שִׁבְעָה עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - שֶׁבַע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִרְצֹחַ; (ב) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ; (ג) לְהַגְלוֹת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לִמְחֻיָּב גָּלוּת; (ה) שֶׁלֹּא יוּמַת הָרוֹצֵחַ כְּשֶׁיִּרְצַח, קֹדֶם עֲמִידָה בַּדִּין; (ו) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף; (ז) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל דָּם; (ט) לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט וּלְהָכִין לָהֶן הַדֶּרֶךְ; (י) לַעֲרֹךְ אֶת הָעֶגְלָה בַּנַּחַל; (יא) שֶׁלֹּא יֵעָבֵד אוֹתָהּ קַרְקַע וְלֹא תִּזָּרַע; (יב) שֶׁלֹּא תָּשִׂים דָּמִים; (יג) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה; (יד) שֶׁלֹּא יַכְשִׁיל תָּמִים בְּדָבָר; (טו) לִפְרֹק עִם מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּדֶּרֶךְ; (טז) לִטְעֹן עִמּוֹ; (יז) שֶׁלֹּא יַנִּיחֶנּוּ בַּדֶּרֶךְ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים - מֵהֶן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות עֲשֵׂה, עֶשְׂרִים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר קִנְיָן

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת מְכִירָה, הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה, הִלְכוֹת שְׁכֵנִים, הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין, הִלְכוֹת עֲבָדִים.

הִלְכוֹת מְכִירָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין מְקָח וּמִמְכָּר; (ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר; (ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים; (ד) שֶׁלֹּא יוֹנֶה גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יוֹנֶהוּ בִּדְבָרִים.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לִידַע דִּין זוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר, הֵיאַךְ יִקְנֶה וּבַמֶּה יִקְנֶה, וְדִין נוֹתֵן מַתָּנָה וּמְקַבֵּל, וְאֵיזוֹ מַתָּנָה חוֹזֶרֶת וְאֵיזוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לִידַע דִּין חִלּוּק הַקַּרְקָעוֹת בֵּין הַשֻּׁתָּפִין, וְהַרְחָקַת נִזְקֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְּׁכֵנוֹ וּמִבַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ, וְדִין בַּעַל הַמֶּצֶר.

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לִידַע דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם וְשֻׁתָּפוֹ, וּמִשְׁפְּטֵיהֶן בִּמְקָחָן וּמִמְכָּרָן וּבְהֶפְסֵדָן וּשְׂכָרָן.

הִלְכוֹת עֲבָדִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - חָמֵשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין קִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי; (ב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִמְכֶּרֶת עֶבֶד; (ג) שֶׁלֹּא יַעַבְדֶנּוּ בְּפֶרֶךְ; (ד) שֶׁלֹּא

נַנִּיחַ גֵּר תּוֹשָׁב לִרְדּוֹת בּוֹ בְּפָרֶךְ; (ה) שֶׁלֹּא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עָבֶד; (ו) לְהַעֲנִיק לוֹ בְּצֵאתוֹ חָפְשִׁי; (ז) שֶׁלֹּא יֵצֵא רֵיקָם; (ח) לִפְדּוֹת אָמָה עִבְרִיָּה; (ט) לְיַעֲדָהּ; (י) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר; (יא) לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרָיו; (יב) שֶׁלֹּא לְהַסְגִּיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; (יג) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנִּצּוֹל אֵלֵינוּ. נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִّכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - שֵׁשׁ מֵהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁכִירוּת, הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן, הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה, הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן, הִלְכוֹת נְחָלוֹת.

הִלְכוֹת שְׁכִירוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; (א) דִּין שָׂכִיר וְשׁוֹמֵר שָׂכָר; (ב) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְאַחֵר שְׂכַר שָׂכִיר אַחַר זְמַנּוֹ; (ד) שֶׁיֹּאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְחֻבָּר שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְחֻבָּר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה; (ו) שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הַשָּׂכִיר בְּיָדוֹ יָתֵר עַל מַה שֶּׁאָכַל; (ז) שֶׁלֹּא יַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, וְכֵן שְׁאָר בְּהֵמָה.

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין הַשּׁוֹאֵל; (ב) דִּין שׁוֹמֵר חִנָּם.

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַלְווֹת לְעָנִי וָמָךְ; (ב) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ אוֹתוֹ; (ג) לִנְגֹּשׁ אֶת הַנָּכְרִי; (ד) שֶׁלֹּא יִמְשְׁכֶן בַּעַל חוֹב בִּזְרוֹעַ; (ה) לְהַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו בִּזְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ו) שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ז) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל אַלְמָנָה; (ח) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ; (ט) שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית; (י) שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלּוֶה בְּרִבִּית; (יא) שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק אָדָם בֵּין מַלְוֶה וְלוֶה בְּרִבִּית, וְלֹא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב; (יב) לִלְווֹת מִן הַנָּכְרִי וּלְהַלְווֹתוֹ בְּרִבִּית.

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טוֹעֵן וּמוֹדֶה אוֹ כּוֹפֵר.

הִלְכוֹת נְחָלוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין סֵדֶר נְחָלוֹת.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִّכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים - מֵהֶן אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר שׁוֹפְטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם, הִלְכוֹת עֵדוּת, הִלְכוֹת מַמְרִים, הִלְכוֹת אֵבֶל, הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹת.

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם. יֵשׁ בִּכְלָלָן שִׁלֹּשִׁים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים; (ב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט; (ג) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, אִם נֶחְלְקוּ הַשּׁוֹפְטִים; (ד) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג אִם רַבּוּ הַמְחַיְּבִים בְּאִישׁ אֶחָד, עַד שֶׁיִּהְיוּ יָתֵר שְׁנַיִם; (ה) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; (ו) לַהֲרֹג בִּסְקִילָה; (ז) לַהֲרֹג בִּשְׂרֵפָה; (ח) לַהֲרֹג בַּסַּיִף; (ט) לַהֲרֹג בְּחֶנֶק; (י) לִתְלוֹת; (יא) לִקְבֹּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹם הֲרִיגָתוֹ; (יב) שֶׁלֹּא תָּלִין נִבְלָתוֹ; (יג) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מְכַשֵּׁף; (יד) לְהַלְקוֹת לָרָשָׁע; (טו) שֶׁלֹּא יוֹסִיף בְּהַכָּיַת הַלּוֹקֶה; (טז) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג נָקִי בְּאֲמִדַּן הַדַּעַת; (יז) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ אָנוּס; (יח) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ; (יט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל הַדַּל בַּדִּין; (כ) שֶׁלֹּא לְהַדֵּר גָּדוֹל בַּדִּין; (כא) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בַּעַל עֲבֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא; (כב) שֶׁלֹּא לְעַוֵּל מִשְׁפָּט; (כג) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם; (כד) לִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק; (כה) שֶׁלֹּא לִירְאָה בַּדִּין מֵאִישׁ זְרוֹעַ; (כו) שֶׁלֹּא לִקַּח שֹׁחַד; (כז) שֶׁלֹּא לִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא; (כח) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּן; (כט) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא; (ל) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִשְּׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים.

הִלְכוֹת עֵדוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהָעִיד בְּבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת; (ב) לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר הָעֵדִים; (ג) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהֵעִיד עָלָיו, בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; (ד) שֶׁלֹּא יָקוּם דָּבָר בְּעֵדוּת אֶחָד; (ה) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה; (ו) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב; (ז) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר; (ח) לַעֲשׂוֹת לְעֵד זוֹמֵם כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת.

הִלְכוֹת מַמְרִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לַעֲשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שֶׁיֹּאמְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל; (ב) שֶׁלֹּא לָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם; (ג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא בְּמִצְוֹת שֶׁבִּכְתָב, וְלֹא בְּפֵרוּשָׁן שֶׁלָּמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה; (ד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִן הַכֹּל; (ה) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָב וָאֵם; (ו) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָב וָאֵם; (ז) לְכַבֵּד אָב וָאֵם; (ח) לִירְאָה מֵאָב וָאֵם; (ט) שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמּוֹ.

הִלְכוֹת אֵבֶל. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת

עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים, וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן מִתְטַמֵּא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים; וְאֵין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין, וּלְפִי זֶה כָּלַלְתִּי הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁהֵם מֵעֵין קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה; (ב) שֶׁלֹּא יִטְמֵא כֹּהֵן גָּדוֹל לְקְרוֹבִים; (ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל; (ד) שֶׁלֹּא יִטְמֵא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לְנֶפֶשׁ אָדָם, אֶלָּא לִקְרוֹבִים בִּלְבַד.

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות - עֶשֶׂר מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל; (ב) שֶׁלֹּא יְמַנֶּה מִקְּהַל גֵּרִים; (ג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים; (ד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים; (ה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב; (ו) לְהַחְרִים שִׁבְעָה עֲמָמִין; (ז) שֶׁלֹּא לְהַחְיוֹת מֵהֶן נְשָׁמָה; (ח) לִמְחוֹת זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק; (ט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק; (י) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּחַ מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ בַּדֶּרֶךְ; (יא) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם; (יב) לִשְׁלֹחַ שָׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ, וְלָדוּן בָּהּ כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, אִם תַּשְׁלִים וְאִם לֹא תַּשְׁלִים; (יג) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ שָׁלוֹם מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב בִּלְבַד, כְּשֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶן; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית אִילָנֵי מַאֲכָל בַּמָּצוֹר; (טו) לְהַתְקִין יָד שֶׁיֵּצְאוּ בוֹ בַּעֲלֵי הַמַּחֲנֶה לְהִפָּנוֹת בוֹ; (טז) לְהַתְקִין יָתֵד לַחְפֹּר בוֹ; (יז) לִמְשֹׁחַ כֹּהֵן לְדַבֵּר בְּאָזְנֵי אַנְשֵׁי הַצָּבָא בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה; (יח) לִהְיוֹת מְאֹרַשׂ נוֹשֵׂא אִשָּׁה וּבוֹנֶה בִּנְיָן וְנוֹטֵעַ כֶּרֶם שְׁמִחִין בְּקִנְיָנָן שָׁנָה תְּמִימָה, וּמַחְזִירִין אוֹתָן מִן הַמִּלְחָמָה; (יט) שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר עֲלֵיהֶן דָּבָר, וְלֹא יֵצְאוּ אֲפִלּוּ לְצָרְכֵי הָעִיר וְצָרְכֵי הַגְּדוּד וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן; (כ) שֶׁלֹּא לַעֲרֹץ וְלַחְזֹר לְאָחוֹר בִּשְׁעַת מִלְחָמָה; (כא) דִּין יָפַת תֹּאַר; (כב) שֶׁלֹּא תִּמְכֹּר יָפַת תֹּאַר; (כג) שֶׁלֹּא יִכְבְּשֶׁנָּה לְעַבְדוּת אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, אַרְבַּע וְשִׁבְעִים - מֵהֶן שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֶׁבַע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

וְנִמְצְאוּ כָּל הַהֲלָכוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה עָשָׂר סֵפֶר, שָׁלֹשׁ וּשְׁמוֹנִים הֲלָכוֹת.

וְעַתָּה אַתְחִיל לְבָאֵר מִשְׁפְּטֵי כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, וְכָל הַדִּינִין הַנִּגְלָלִין עִמָּהּ מֵעִנְיָנָהּ עַל סֵדֶר הַהֲלָכוֹת, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי בָּרוּךְ הוּא.

יום ש"ק ט' מנחם־אב ה'תשע"ט

מִשּׁוּך חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־לֵב סֵפֶר רִאשׁוֹן וְהוּא סֵפֶר הַמַּדָּע הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶה סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. ב. הִלְכוֹת דֵּעוֹת. ג. הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה. ד. הִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְחֻקּוֹת הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. ה. הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"משוך חסדך ליודעך וצדקתך לישרי לב".

האדמו"ר המהר"ש מציין שהמשנה מתחילה במ"ם פתוחה ("מאימתי קוראים את שמע כו'") ומסיימת במ"ם סתומה ("...ה' יברך את עמו בשלום" (מאמר פתוח ומאמר סגור). ובנוסף, המשנה פותחת ומסיימת גם באותו העניין, שתחילתה בכניסת הכהנים שהם המברכים את ישראל **בשלום**, ומסיימת בה' יברך את עמו **בשלום**.

בשני הדברים הנ"ל דומה ספר הי"ד החזקה שהוא "מקבץ לתורה שבע"פ כולה" למשנה, שבה נתבארו ענייני התורה שבע"פ.

האחד, שמתחיל במ"ם פתוחה - "**משוך** חסדך ליודעך", ומסיים במ"ם סתומה - "כמים לים מכס**ים**". והשני, שגם הי"ד החזקה מתחיל ומסיים באותו ענין שבתחילתו: "לידע שיש שם מצוי ראשון.. **שכל הנמצאים** משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", וסיומו: "לא יהיה עסק **כל העולם** אלא לדעת את ה' בלבד ... ומלאה הארץ דעה את ה'...".

(על־פי 'יין מלכות' ספר המדע סימן א)

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה[1]

יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת: שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: א) לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ. ב) שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ אַחֵר זוּלָתִי ה'. ג) לְיַחֲדוֹ. ד) לְאָהֲבוֹ. ה) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ. ו) לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ. ז) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל שְׁמוֹ. ח) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם. ט) לִשְׁמֹעַ מִן הַנָּבִיא הַמְדַבֵּר בִּשְׁמוֹ. י) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹתוֹ.

וּבֵאוּר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) המצוות הנכללות בהלכות הללו, הן עיקרי התורה ויסודותיה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) שיש מצוי ראשון, הוא אלוקי עולם אדון כל הארץ; שאינו גוף, ושהוא אחד ואין שני לו.

41 **א. יְסוֹד הַיְסוֹדוֹת וְעַמּוּד הַחָכְמוֹת[2] - לֵידַע שֶׁיֵּשׁ**
42 **שָׁם[3] מְצוּי רִאשׁוֹן[4], וְהוּא מַמְצִיא[5] כָּל נִמְצָא. וְכָל**
43 **הַנִּמְצָאִים מִשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וּמַה שֶּׁבֵּינֵיהֶם, לֹא נִמְצְאוּ**
44 **אֶלָּא מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ[6].**

2) המחקריות. רבינו ז"ל התכוון להתחיל חיבורו בשם

המיוחד על דרך: "שויתי ה' לנגדי תמיד", ורמזו בארבעת ראשי התיבות הראשונות. 3) אין פירושו כאן כיחס המקום: **שם** ולא **פה**, אלא שימוש־לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם; ורבינו העביר אותו מלשון ערב ללשון עֵבֶר (רבי שמואל אבן־תיבון בפתיחתו למורה־נבוכים). 4) נמצא ראשון שהוא קדמון לכל דבר אחר שבעולם וגם לַזְּמָן, כלומר: שאין לו תחילה וראשית. 5) בורא הכל יש מאין. 6) ממקור מציאותו האמיתית, הנצחית, נובעת ומתקיימת כל המציאות.

1 **ב. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁהוּא אֵינוֹ מָצוּי - אֵין דָּבָר**
2 **אַחֵר יָכוֹל לְהִמָּצְאוֹת[7].**

7) כי המצוי הראשון אינו רק ממציא הנמצאים ובוראם, אלא גם מחיה את כולם ומקיימם, הוא סיבת קיומם - ולפיכך לא יוכלו להתקיים אף רגע בלעדיו.

3 **ג. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת, שֶׁאֵין כָּל הַנִּמְצָאִים מִלְּבַדּוֹ**
4 **מְצוּיִים - הוּא לְבַדּוֹ יִהְיֶה מָצוּי, וְלֹא יִבָּטֵל הוּא**
5 **לְבִטּוּלָם[8]; שֶׁכָּל הַנִּמְצָאִים צְרִיכִין לוֹ, וְהוּא, בָּרוּךְ**
6 **הוּא, אֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם וְלֹא לְאֶחָד מֵהֶם, לְפִיכָךְ אֵין**
7 **אֲמִתָּתוֹ כַּאֲמִתַּת[9] אֶחָד מֵהֶם.**

8) שהרי מציאותו היא מציאות עצמית, בלתי תלוייה באחרים כמציאות שאר הנמצאים שהיא תלוייה בו, במצוי הראשון - ולכן קיומו נצחי ולא יחדל מהיות אפילו כשכל הנמצאים ייבטלו והיו כלא היו. 9) מציאותם של שאר הנמצאים אינה מוכרחת, שהרי תלויים הם באחרים, בסיבה שסיבבה למציאותם - ולפיכך הם רק אפשרי המציאות: אפשר שיתקיימו ואפשר שלא יתקיימו; אבל המצוי הראשון והקדמון לכל דבר שאין סיבה למציאותו, אמיתת מציאותו היא הכרחית - ולפיכך הוא מחוייב המציאות, ואי־אפשר שלא יימצא.

8 **ד. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת"[10] - הוּא**
9 **לְבַדּוֹ הָאֱמֶת, וְאֵין לְאַחֵר אֱמֶת כַּאֲמִתָּתוֹ. וְהוּא**
10 **שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת: "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ", כְּלוֹמַר: אֵין**
11 **שָׁם מָצוּי אֱמֶת מִלְּבַדּוֹ כְּמוֹתוֹ[11].**

10) וכדברי חז"ל על הפסוק הזה: "מהו 'אמת'? שהוא אלוקים חיים ומלך עולם" (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). 11) זולתו אין בכל המציאות מצוי נצחי וקיים כמותו.

12 **ה. הַמָּצוּי הַזֶּה הוּא אֱלֹהֵי הָעוֹלָם, אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ.**
13 **וְהוּא הַמַּנְהִיג הַגַּלְגַּל[12] בְּכֹחַ שֶׁאֵין לוֹ קֵץ וְתַכְלִית[13],**
14 **בְּכֹחַ שֶׁאֵין לוֹ הֶפְסֵק[14]; שֶׁהַגַّלְגַּל סוֹבֵב תָּמִיד, וְאִי**
15 **אֶפְשָׁר שֶׁיִּסֹּב בְּלֹא מְסַבֵּב[15]; וְהוּא, בָּרוּךְ הוּא,**
16 **הַמְסַבֵּב אוֹתוֹ בְּלֹא יָד וּבְלֹא גוּף[16].**

12) כמו: המנהיג את הגלגל. חסרה פה מלת הפעול "את", כמנהג לשון המשנה וסגנונה, הוא הגלגל העליון המקיף את כל שאר הגלגלים, ובסיבובו התמידי מסבב הוא גם אותם והם מקיימים בזה את העולם. על הגלגלים ידובר להלן בפרק ג. 13) בחוזק. 14) בזמן והתמדה. 15) שהרי הגלגל הוא גוף, וכל גוף אינו מתנועע מעצמו בלי כוח מניע אחר זולתו. 16) שאלמלי היה גוף שיש לו קץ ותכלית, לא היה הגלגל סובב תמיד בלי קץ וסוף. ועוד: אלמלי היה מניע הגלגל גוף, היה מתנועע גם הוא יחד עם הגלגל המונע על ידו, שהרי כלל הוא שאין גוף מניע מבלי שיתנועע גם הוא (מורה־נבוכים חלק ב, הקדמה ט). והיות שכל מתנועע צריך למניע אשר יסבב תנועתו - אם כן אין לדבר סוף! אלא על כורחך אתה אומר: שהמצוי הראשון המניע את הגלגל - אינו גוף (השווה מורה־נבוכים חלק ב, א).

17 **ו. וִידִיעַת דָּבָר זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי ה'**
18 **אֱלֹהֶיךָ"[17]. וְכָל הַמַּעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ**
19 **אַחֵר חוּץ מִזֶּה, עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא**
20 **יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי", וְכוֹפֵר בָּעִקָּר[18],**
21 **שֶׁזֶּהוּ הָעִקָּר הַגָּדוֹל שֶׁהַכֹּל[19] תָּלוּי בּוֹ.**

17) (מכות כד.), כלומר: אנוכי ה' מחוייב המציאות, ולפיכך - אנוכי גם "אלוקיך", ועליך להכיר באלקותי ולעבדני. 18) בעיקרו של עולם, בהקדוש־ברוך־הוא. 19) מציאות אלוקים ואחדותו הוא עיקר גדול, והכופר בו - כופר בכול.

22 **ז. אֱלוֹהַּ זֶה אֶחָד הוּא וְאֵינוֹ שְׁנַיִם, וְלֹא יָתֵר עַל**
23 **שְׁנַיִם, אֶלָּא אֶחָד שֶׁאֵין כְּיִחוּדוֹ אֶחָד מִן הָאֲחָדִים**
24 **הַנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם; לֹא אֶחָד כְּמִין שֶׁהוּא כוֹלֵל**
25 **אֲחָדִים הַרְבֵּה[20]. וְלֹא אֶחָד כְּגוּף, שֶׁהוּא נֶחֱלָק**
26 **לְמַחֲלָקוֹת וְלִקְצָווֹת[21]; אֶלָּא יְחוּד, שֶׁאֵין יְחוּד אַחֵר**
27 **כְּמוֹתוֹ בָּעוֹלָם. אִלּוּ הָיוּ אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה, הָיוּ גוּפִין**
28 **וּגְוִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַנִּמְנִים[22] הַשָּׁוִין בִּמְצִיאוּתָן**
29 **נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה, אֶלָּא בַּמְּאֹרָעִין שֶׁיֵּאָרְעוּ בַּגּוּפוֹת**
30 **וְהַגְּוִיּוֹת. וְאִלּוּ הָיָה הַיּוֹצֵר גּוּף וּגְוִיָּה, הָיָה לוֹ קֵץ**
31 **וְתַכְלִית, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת גּוּף שֶׁאֵין לוֹ קֵץ; וְכֹל**
32 **שֶׁיֵּשׁ לְגוּפוֹ קֵץ וְתַכְלִית, יֵשׁ לְכֹחוֹ קֵץ וָסוֹף.**
33 **וֵאלֹהֵינוּ, בָּרוּךְ שְׁמוֹ, הוּאִיל וְכֹחוֹ אֵין לוֹ קֵץ וְאֵינוֹ**
34 **פוֹסֵק, שֶׁהַרֵי הַגַּלְגַּל סוֹבֵב תָּמִיד - אֵין כֹּחוֹ כֹּחַ גּוּף;**
35 **וְהוּאִיל וְאֵינוֹ גּוּף, לֹא יֵאָרְעוּ לוֹ מְאֹרָעוֹת הַגּוּפוֹת**
36 **כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נֶחֱלָק וְנִפְרָד מֵאַחֵר. לְפִיכָךְ אִי אֶפְשָׁר**
37 **שֶׁיִּהְיֶה אֶלָּא אֶחָד[23]. וִידִיעַת דָּבָר זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה,**
38 **שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"[24].**

20) מין האדם, למשל, כולל אישים רבים. 21) גוף האדם מורכב מחלקים שונים: חומר וצורה, אברים שונים פנימיים וחיצוניים. וכן כל גוף גשמי אחר יש לו קצוות: אורך רוחב ועומק. 22) דברים הניתנים להימנות. 23) בהלכה זו הוכיח הרמב"ם ז"ל במופת הגיוני את אחדותו המוחלטת של המצוי הראשון, הקדוש־ברוך־הוא: שהרי אם נאמר [=ח"ו], למשל, שיש שני אלוקות שווים במציאות ובמעלה ואין אחד עילה לשני - אז בהכרח יתחייב שהם גופים; שאם לא כן, במה יהיו נפרדים זה מזה להימנות בתור שניים? הלא כל הדברים הנמנים נבדלים זה מזה על ידי איזה שינוי, על ידי איזה מאורע ומקרה שיש בזה מה שאין

בזה. למשל, שתי מטבעות יצוקות ביציקה אחת והן שוות בכל זו לזו, בכל זאת נפרדות הן אחת מחברתה על ידי מקרה המקום, שכל אחת תופסת לעצמה מקום מיוחד. ויש בהן, איפוא, שינוי מקומי המבדיל ביניהן - ושינויים או מקרים כאלה יחולו רק בגופים. ומאחר שכבר הוכח למעלה (הלכה ה) על ידי תנועת הגלגל הנצחית, שמניעו ומסבבו בלי קץ ותכלית אינו גוף ואין בו, איפוא, משיגי הגוף, שינויים ומקרים גופניים - ממילא יתחייב מזה, שהוא אחד ואין שני לו. 24) השווה פירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פרק י, היסוד השני).

1 **ח. הֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים[25], שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ־**
2 **בָּרוּךְ־הוּא גּוּף וּגְוִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא**
3 **אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת", וְהַגּוּף לֹא**
4 **יִהְיֶה בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת; וְנֶאֱמַר: "כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל**
5 **תְּמוּנָה". וְנֶאֱמַר: "וְאֶל מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה"; וְאִלּוּ**
6 **הָיָה גּוּף, הָיָה דּוֹמֶה לִשְׁאָר גּוּפִים.**

25) אחרי שהוכיח במופת הגיוני שהקדוש־ברוך־הוא אינו גוף, הוא מחזר כאן להביא ראייה להוכחתו גם מהתנ"ך.

7 **ט. אִם־כֵּן, מַהוּ זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְתַחַת רַגְלָיו";**
8 **"כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים"; "יַד ה'"; "עֵינֵי ה'";**
9 **"אָזְנֵי ה'", וְכַיּוֹצֵא בַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[26]? הַכֹּל לְפִי דַעְתָּן**
10 **שֶׁל בְּנֵי־אָדָם הוּא, שֶׁאֵינָן מַכִּירִין אֶלָּא הַגּוּפוֹת[27],**
11 **וְדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי־אָדָם[28]. וְהַכֹּל כִּנּוּיִים הֵן,**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי" - וְכִי חֶרֶב יֶשׁ־לוֹ,**
13 **וּבַחֶרֶב הוּא הוֹרֵג? אֶלָּא מָשָׁל, וְהַכֹּל מָשָׁל. רְאָיָה**
14 **לַדָּבָר זֶה שֶׁנָּבִיא אֶחָד אוֹמֵר שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ**
15 **הוּא: "לְבוּשֹׁהּ כִּתְלַג חִוָּר", וְאֶחָד רָאָהוּ חֲמוּץ**
16 **בְּגָדִים מִבָּצְרָה; מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַצְמוֹ רָאָהוּ עַל הַיָּם**
17 **כְּגִבּוֹר עוֹשֵׂה מִלְחָמָה[29], וּבְסִינַי - כְּשֶׁלִּיחַ־צִבּוּר**
18 **עָטוּף[30]. לוֹמַר, שֶׁאֵין לוֹ דְּמוּת וְצוּרָה[31], אֶלָּא הַכֹּל**
19 **בְּמַרְאֶה הַנְּבוּאָה וּבַמַּחֲזֶה. וַאֲמִתַּת הַדָּבָר[32] אֵין דַּעְתּוֹ**
20 **שֶׁל אָדָם מֵבִין, וְלֹא יְכוֹלָה לְהַשִּׂיגוֹ וּלְחָקְרוֹ. וְזֶה**
21 **שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא, אִם עַד תַּכְלִית**
22 **שַׁדַּי תִּמְצָא".**

26) הלא כל אלה אברי גוף הם? 27) כדברי רבינו (מורה־נבוכים חלק א, כו): "כי לא ישיגו ההמון בתחילת מחשבתם מציאות כי אם לגשם בלבד, לדבר שיש לו גוף; וכל מה שאין לו גוף או אינו נמצא בגוף - אינו לדעתם נמצא. 28) (ברכות לא.) כדי שיבינו לדבריה מדברת התורה בכינויים ובציורי דיבור הלקוחים מתוך חיי האדם וסביבתו. וזוהי כוונת חז"ל במאמרם: "אשריהם צדיקים הנביאים שהם מדמים הצורה ליוצרה, אלא אין משמיעים לאוזן - אלא מה שהיא יכולה לשמוע, ואין מראים לעין - אלא מה שהיא יכולה לראות (מדרש "שוחר טוב" פרק א).
29) (מכילתא בשלח). 30) (ראש השנה יז:). 31) מכיוון שלכל אחד הוא נגלה בצורה ודמות אחרת, אות הוא שאין לו צורה ודמות כל עיקר, והכל רק במחזה. 32) מהותו האמיתית של הקדוש־ברוך־הוא תעלומה היא, ולא יגיע האדם לעולם לחקר תכליתה.

23 **י. מַהוּ זֶה שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְהַשִּׂיג כְּשֶׁאָמַר:**
24 **"הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדֶךָ"? - בִּקֵּשׁ לֵידַע אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ**
25 **שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עַד שֶׁיִּהְיֶה יָדוּעַ בְּלִבּוֹ כְּמוֹ**
26 **יְדִיעַת אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים, שֶׁרָאָה פָּנָיו וְנֶחְקְקָה צוּרָתוֹ**
27 **בְּלִבּוֹ, שֶׁנִּמְצָא אוֹתוֹ הָאִישׁ נִפְרָד בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר**
28 **הָאֲנָשִׁים. כָּךְ בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִהְיוֹת מְציאוּת**
29 **הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרֶדֶת בְּלִבּוֹ מִשְּׁאָר מְצִיאַת**
30 **הַנִּמְצָאִים, עַד שֶׁיֵּדַע אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ כַּאֲשֶׁר הִיא.**
31 **וְהֶשִּׂיגוֹ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּדַעַת הָאָדָם הַחַי,**
32 **שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִגּוּף וָנֶפֶשׁ, לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת דָּבָר זֶה עַל**
33 **בֵּרְיוֹ. וְהוֹדִיעוֹ בָּרוּךְ הוּא, מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אָדָם לְפָנָיו**
34 **וְלֹא יֵדַע לְאַחֲרָיו, עַד שֶׁהִשִּׂיג מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ דָּבָר,**
35 **שֶׁנִּפְרַד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר הַנִּמְצָאִים,**
36 **כְּמוֹ שֶׁיִּפְרֵד אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים שֶׁרָאָה אֲחוֹרָיו וְהִשִּׂיג**
37 **כָּל גּוּפוֹ וּמַלְבּוּשׁוֹ בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר גּוּפֵי הָאֲנָשִׁים. וְעַל**
38 **דָּבָר זֶה רָמַז הַכָּתוּב וְאָמַר: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי, וּפָנַי**
39 **לֹא יֵרָאוּ[33]".**

33) תוכן הלכה זו הוא: ביקש משה רבינו להכיר לדעת את מהותו של הקדוש־ברוך־הוא לאמיתה כאשר היא, עד כדי כך שיוכל להבדיל בין מציאותו למציאות שאר הנמצאים, כמו שיכיר אדם את רעהו שהסתכל בפניו ונתרשמה צורתו בזיכרונו היטב שלא יחליפהו באיש אחר. על זה קיבל משה רבינו תשובה: ""וראית את אחורי, ופני לא ייראו", כלומר: הקשית לשאול. אמנם, תשיג את מהותי יותר מהקודמים לפניך והבאים אחריך, אבל גם כן אך את מקצתה ולא כולה - "כי לא יראני האדם וחי": אדם חי, המחובר מגוף ונפש, אין כוח בדעתו להשיג מהותי כאשר היא (עיין שמונה פרקים פרק ז; מורה נבוכים חלק א, נד).

40 **יא. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְבָּרֵר שֶׁאֵינוֹ גּוּף וּגְוִיָּה, יִתְבָּרֵר שֶׁלֹּא**
41 **יֵאָרַע לוֹ אֶחָד מִמְּאֹרְעוֹת הַגּוּפוֹת - לֹא חִבּוּר וְלֹא**
42 **פֵּרוּד[34], לֹא מָקוֹם וְלֹא מִדָּה, לֹא עֲלִיָּה וְלֹא יְרִידָה,**
43 **וְלֹא יָמִין וְלֹא שְׂמֹאל, וְלֹא פָּנִים וְלֹא אָחוֹר, וְלֹא**
44 **יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה; וְאֵינוֹ מָצוּי בַּזְּמַן[35] עַד שֶׁיִּהְיֶה**
45 **לוֹ רֵאשִׁית וְאַחֲרִית וּמִנְיַן שָׁנִים; וְאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה,**
46 **שֶׁאֵין לוֹ דָּבָר שֶׁיִּגְרֹם לוֹ שִׁנּוּי; וְאֵין לוֹ לֹא מָוֶת וְלֹא**
47 **חַיִּים, כְּחַיֵּי הַגּוּף הַחַי[36]; וְלֹא סִכְלוּת וְלֹא חָכְמָה,**
48 **כְּחָכְמַת הָאִישׁ הֶחָכָם[37]; לֹא שֵׁנָה וְלֹא הֲקִיצָה[38], וְלֹא**
49 **כַּעַס וְלֹא שְׂחוֹק, וְלֹא שִׂמְחָה וְלֹא עַצְבוּת, וְלֹא**
50 **שְׁתִיקָה וְלֹא דִּבּוּר כְּדִבּוּר בְּנֵי־אָדָם. וְכָךְ אָמְרוּ**
51 **חֲכָמִים[39]: אֵין לְמַעְלָה, לֹא יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה[40],**
52 **וְלֹא עֹרֶף וְלֹא עִפּוּי[41].**

34) לא הרכבה ולא הפרדה. כל המקרים והפעולות המנויים כאן הם משיגי הגוף. ולא ישיגו, איפוא, את המצוי הראשון שאינו גוף. 35) שהרי קדמון הוא לכל דבר וגם לזמן,

כאשר כבר אמרנו; וכמו שאין לו תחילה וראשית, כך אין לו סוף ותכלית. 36) שהם תוספת לגוף האדם; והמצוי הראשון שאינו גוף ואינו מורכב אין לו שום תוספת - אלא הוא והחיים מהות אחת היא. 37) שהיא תוספת על מהותו; אבל הוא לא כן: הוא - החכמה, והחכמה - הוא. 38) לפי נוסח אוכספורד. שם פעולה בהפעיל משורש קוֹץ אחי יָקוֹץ, והוראתו: יקיצה משינה. ברוב הדפוסים הנוסח: הֶקִיצה - שם פעולה שנגזר בטעות משם הפועל הָקִיץ: אשבעה בהקיץ תמונתך (תהלים יז, א). עיין בדברי רש"י (בבא בתרא י.). 39) (חגיגה טו.). 40) בגמרא שלנו חסר "ולא עמידה". ורש"י בפירושו מעיר: "ולא עמידה" לא גרסינן. 41) הרמב"ם בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י) פירש: "לא ערף ולא עפוי" - לא פירוד ולא חיבור. "עורף" הוא סמל הפירוד, ו"עפוי" מלשון: ועפו בכתף פלשתים (ישעיה יא, יד), שפירושו: יתחברו (עיין שם). ויש מפרשים: "עפוי" משורש: עפה. שפירושו: סבוב והתגלגל, אופנים לא עפו (מדרש־רבה, יתרו), וכה פירושו: לא עורף - דבכל צדדיהם יש רק פנים (רש"י, חגיגה טו.) ולא עפוי - ולא סבוב, על דרך: לא יסבו בלכתן, איש אל עבר פניו ילכו (יחזקאל א, ט), ולדעת רש"י: עיפוי - לשון עייפות.

1 **יב. וְהוּאִיל וְהַדָּבָר כֵּן הוּא - כָּל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ**
2 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁנֶּאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים, הַכֹּל**
3 **מָשָׁל וּמְלִיצָה הֵן; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם**
4 **יִשְׂחָק", "כִּעַסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם", "כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ ה'",**
5 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; עַל הַכֹּל אָמְרוּ חֲכָמִים: דִּבְּרָה תּוֹרָה**
6 **כִּלְשׁוֹן בְּנֵי־אָדָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הַאֹתִי הֵם**
7 **מַכְעִיסִים", חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי",**
8 **וְאִלּוּ הָיָה פְּעָמִים כּוֹעֵס וּפְעָמִים שָׂמֵחַ, הָיָה**
9 **מִשְׁתַּנֶּה[42]. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֵינָן מְצוּיִין אֶלָּא**
10 **לַגּוּפִים הָאֲפֵלִים, הַשְּׁפָלִים, שֹׁכְנֵי בָתֵּי חֹמֶר, אֲשֶׁר**
11 **בֶּעָפָר יְסוֹדָם[43]. אֲבָל הוּא, בָּרוּךְ הוּא, יִתְבָּרֵךְ**
12 **וְיִתְרוֹמֵם עַל כָּל זֶה.**

42) "מלך בשר ודם כשהוא בכעס אינו ברצון; אבל הקדוש־ברוך־הוא אינו כן, אלא גם כשהוא בכעס הוא ברצון" (מדרש שוחר טוב, פרק ב). 43) (איוב ד, יט).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) שמצוה לאהוב את ה'; שכל הברואים מחולקים לשלושה חלקים; ראשי פרקים על מעשה מרכבה.

13 **א. הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה, מִצְוָה לְאָהֳבוֹ וּלְיִרְאָה**
14 **אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֶאֱמַר:**
15 **אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא".**

16 **ב. וְהֵיאַךְ הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ? בְּשָׁעָה**
17 **שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוּאָיו הַנִּפְלָאִים**
18 **וְהַגְּדוֹלִים, וְיִרְאֶה מֵהֶן חָכְמָתוֹ, שֶׁאֵין לָהּ עֵרֶךְ וְלֹא**
19 **קֵץ - מִיָּד הוּא אוֹהֵב וּמְשַׁבֵּחַ וּמְפָאֵר וּמִתְאַוֶּה תַּאֲוָה**
20 **גְּדוֹלָה לֵידַע הַשֵּׁם הַגָּדוֹל. כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "צָמְאָה**
21 **נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חָי". וּכְשֶׁמִּחַשֵּׁב בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ**
22 **עַצְמָן[2], מִיָּד הוּא נִרְתָּע לַאֲחוֹרָיו וְיִירָא וְיִפְחַד, וְיוֹדֵעַ**
23 **שֶׁהוּא בְּרִיָּה קְטַנָּה, שְׁפָלָה, אֲפֵלָה, עוֹמֶדֶת בְּדַעַת**
24 **קַלָּה, מְעוּטָה לִפְנֵי תְּמִים דֵּעוֹת[3], כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד:**
25 **"כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ - מָה אֱנוֹשׁ כִּי**
26 **תִזְכְּרֶנּוּ". וּלְפִי הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[4], אֲנִי מְבָאֵר כְּלָלִים**
27 **גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֵׂה רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פֶּתַח**
28 **לַמֵּבִין לֶאֱהֹב אֶת הַשֵּׁם; כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[5] בְּעִנְיַן**
29 **אַהֲבָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ[6] אַתָּה מַכִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה**
30 **הָעוֹלָם.**

2) ומעריך לעומתם את אפסות האדם ומך ערכו. מיד הוא נסוג אחור מתוך רגש של נחיתות ופחיתות, כמו שהוא הולך ומבאר. 3) הכוונה לאלהים, סמל שלימות הדעת. ובמקרא: תמים דעים (איוב לז, טז). 4) האמורים בענין, שמתוך הסתכלות והתבוננות בנפלאות תמים דעים, באים לידי אהבתו ויראתו. 5) 'ספרי', ואתחנן. 6) מתוך עיון והתבוננות בתורת ה' ומצוותיה.

31 **ג. כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ גֶּחֱלָק**
32 **לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים[7]: מֵהֶן בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מְחֻבָּרִים**
33 **מִגֹּלֶם[8] וְצוּרָה[9], וְהֵם הוֹוִים וְנִפְסָדִים[10] תָּמִיד, כְּמוֹ**
34 **גּוּפוֹת הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְהַצֶּמְחִים וְהַמַּתָּכוֹת[11]. וּמֵהֶן**
35 **בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מְחֻבָּרִים מִגֹּלֶם וְצוּרָה, אֲבָל אֵינָן**
36 **מִשְׁתַּנִּין מִגּוּף לְגוּף וּמִצּוּרָה לְצוּרָה כְּמוֹ הָרִאשׁוֹנִים,**
37 **אֶלָּא צוּרָתָן קְבוּעָה לְעוֹלָם בְּגָלְמָם וְאֵינָן מִשְׁתַּנִּין**
38 **כְּמוֹ אֵלּוּ, וְהֵם הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים שֶׁבָּהֶן. וְאֵין**
39 **גָּלְמָם כִּשְׁאָר גְּלָמִים[12] וְלֹא צוּרָתָם כִּשְׁאָר צוּרוֹת.**
40 **וּמֵהֶן בְּרוּאִים - צוּרָה בְּלֹא גֹּלֶם כְּלָל, וְהֵם**
41 **הַמַּלְאָכִים, שֶׁהַמַّלְאָכִים אֵינָם גּוּף וּגְוִיָּה, אֶלָּא צוּרוֹת**
42 **נִפְרָדוֹת זוֹ מִזּוֹ[13].**

7) עולם השפל, זהו העולם שלנו. עולם הגלגלים והכוכבים. ועולם המלאכים, כמו שהוא הולך ומבאר. 8) חומר, כמו: גולמי כלי עץ (כלים יב, ז), חומר מחוסר צורה ותבנית. 9) היא נפש החומר ועצמותו, אשר בה יתעצם החומר וייבדל משאינו מינו. למשל: השכל הוא צורת האדם, כי בו יתעצם ויתייחד למין מיוחד, מין "מדבר", ונבדל בזה משאר בעלי החיים. ולפיכך נקרא אדם המחוסר שכל - גולם. ונבדלת "צורה" מ"תבנית", שזו האחרונה היא צורה גשמית, חיצונית ונראית לעינים, כמו: תבנית יד, בעוד ש"צורה" היא רוחנית מופשטת, ומושגת רק בשכל. 10) מתהווים, ונפרדים תמיד ליסודות שמהם נתהוו. 11) הם ארבעת סוגי היצורים שעל כדור הארץ: דומם, צומח, חי, מדבר. ומנויים פה בסדר מהופך, מלמעלה למטה. 12) שהם בני חלוף, ההווים ונפסדים תמיד — אלא בני־קיימא הם ואינם משתנים. 13) נפרדות ונפשטות מכל חומר, ונבדלות הן אחת מחברתה ע"י מעלתן (עיין להלן, הלכה ה). ורבינו ז"ל בספרו (מו"נ ח"ב, י) מבאר את מאמר המדרש (ב"ר פרק סח), ש"המלאך הוא שלישו של עולם",

על־פי שיטתו כאן, שהעולם נחלק לשלושה חלקים – ועולם המלאכים הוא, איפוא, שליש העולם.

ד. וּמַהוּ זֶה שֶׁהַנְּבִיאִים אוֹמְרִים, שֶׁרָאוּ הַמַּלְאָךְ אִישׁ וּבַעַל כְּנָפַיִם?[14] הַכֹּל בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה וְדֶרֶךְ חִידָה, לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ גּוּף, וְאֵינוֹ כָּבֵד כַּגּוּפוֹת הַכְּבֵדִים[15]; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", וְאֵינוֹ אֵשׁ, אֶלָּא מָשָׁל; וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת"[16].

14) והלא המלאך הוא צורה בלי גולם, אי־גופני, ואיך יתואר כאש ובעל כנפים שהם גופים מורכבים? 15) כמים או עפר, אלא קלים הם כאש ורוח. אבל כל זה הוא רק דרך משל וחידה לשבר את האוזן, ולאמיתו של דבר - הם צורות נפרדות ואינם גופנים כל עיקר (השווה מו"נ ח"א, מט). 16) וסופו של הפסוק: "משרתיו אש לוהט": פעם אש, ופעם רוח – לומר לך: שאינם לא זה ולא זה, אלא הכל לפי כח הדמיון של הנבואה (מעשה רוקח).

ה. וּבַמֶּה יִפָּרְדוּ[17] הַצּוּרוֹת זוֹ מִזּוֹ, וַהֲרֵי אֵינָן גּוּפִין?[18] לְפִי שֶׁאֵינָן שָׁוִין בִּמְצִיאוּתָן, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן לְמַטָּה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהוּא מָצוּי מִכֹּחוֹ, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה[19], וְהַכֹּל נִמְצָאִים מִכֹּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְטוּבוֹ. וְזֶהוּ שֶׁרָמַז שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ וְאָמַר: "כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר"[20].

17) במקום: תִּפָּרַדְנָה, על־דרך לשון המשנה: הנשואות יתארסו והארוסות יינשאו (יבמות מא.). ואולי, מפני שהמכוון ב"צורות" הם המלאכים, על כן משמשים בהן זכר ונקבה בערבוביא. 18) ושינויים גופניים לא יחולו בהם - במה, איפוא, ייפרדו המלאכים שיהיו ניכרים ונבדלים זה מזה? 19) הם נפרדים במציאותם ובטיב מעלתם: שכל אחד הוא עלול לשני שממעל לו ומצוי מכוחו (עיין למעלה פ"א, ה"ז): וכולם יחד נמצאים מכוח אמיתות מציאותו של המצוי הראשון. 20) כלומר: עולם הגלגלים שומר על העולם השפל, עולם היסודות שיסודותיו יתקיימו: עליהם, על הגלגלים, שומר עולם המלאכים שהם עילתם וצורתם. וממעל לכולם – הקדוש־ברוך־הוא, שהוא עילת העילות וצורת העולם.

ו. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ: 'לְמַטָּה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ', אֵינָהּ מַעֲלַת מָקוֹם, כְּמוֹ אָדָם שֶׁיּוֹשֵׁב לְמַעְלָה מֵחֲבֵרוֹ; אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִין בִּשְׁנֵי חֲכָמִים שֶׁאֶחָד גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בְּחָכְמָה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל זֶה; וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּעִלָּה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הֶעָלוּל.

ז. שְׁנוּי שְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים - עַל שֵׁם מַעֲלָתָם הוּא. וּלְפִיכָךְ נִקְרָאִים 'חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ', וְהֵם לְמַעְלָה מִן הַכֹּל, וְאוֹפַנִּים וְאֲרָאֵלִים וְחַשְׁמַלִּים וּשְׂרָפִים וּמַלְאָכִים וֵאלֹהִים וּבְנֵי אֱלֹהִים וּכְרוּבִים וְאִישִׁים - כָּל אֵלּוּ עֲשָׂרָה הַשֵּׁמוֹת[21] שֶׁנִּקְרְאוּ בָהֶן הַמַּלְאָכִים, עַל שֵׁם עֶשֶׂר מַעֲלוֹת שֶׁלָּהֶן הֵן. וּמַעֲלָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, אֶלָּא מַעֲלַת הָאֵל בָּרוּךְ הוּא, הִיא מַעֲלַת הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרֵאת חַיּוֹת; לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בַּנְּבוּאָה, שֶׁהֵן תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד. וּמַעֲלָה עֲשִׂירִית הִיא מַעֲלַת הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרֵאת 'אִישִׁים', וְהֵם הַמַּלְאָכִים הַמְדַבְּרִים עִם הַנְּבִיאִים וְנִרְאִים לָהֶם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה; לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ אִישִׁים, שֶׁמַּעֲלָתָם קְרוֹבָה לְמַעֲלַת דַּעַת בְּנֵי־אָדָם.

21) עשרת המלאכים הללו לשמותם בצוותא חדא, נזכרים גם בזוהר (שמות, בא) ורק בשינוי סדר.

ח. וְכָל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ חַיִּים וּמַכִּירִין אֶת הַבּוֹרֵא וְיוֹדְעִים אוֹתוֹ דֵּעָה גְּדוֹלָה עַד לְמְאֹד - כָּל צוּרָה וְצוּרָה לְפִי מַעֲלָתָהּ, לֹא לְפִי גָּדְלוֹ[22]. אֲפִלּוּ מַעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה[23] אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁהוּא, אֶלָּא דַּעְתָּהּ קְצָרָה לְהַשִּׂיג וְלִידַע; אֲבָל מַשֶּׂגֶת וְיוֹדַעַת יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁמַּשֶּׂגֶת וְיוֹדַעַת צוּרָה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה. וְכֵן כָּל מַעֲלָה וּמַעֲלָה, עַד מַעֲלָה עֲשִׂירִית, גַּם הִיא יוֹדַעַת הַבּוֹרֵא דֵּעָה, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּנֵי הָאָדָם הַמְחֻבָּרִים מִגֹּלֶם וְצוּרָה יָכוֹל לְהַשִּׂיג וְלִידַע כְּמוֹתָהּ. וְהַכֹּל אֵינָן יוֹדְעִין הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ[24].

22) כל אחת מהצורות, מכירה את הבורא לא לפי גדלו האמיתי, אלא לפי מעלתה היא ולפי כח השגתה בלבד. ויש סוברים שהנוסח הנכון הוא: "לפי מעלתה ולפי גדלה". וכן מוכח הדבר לקמן בפרק ג, ה"ט (הגהות האדר"ת). 23) חיות הקודש. ואמרו חז"ל: "והחיות עומדות אצל כסא כבודו, ואינן יודעות מקום כבודו" (פרקי דרבי אליעזר, פרק ד). כמו כן: "לא יראני האדם וחי". מהו וחי? אמר רבי עקיבא: אף החיות הנושאות את הכסא, אינן רואות את הכבוד (במדבר רבה, סוף פרשת נשא). 24) כמו: את עצמו, שרק ידיעתו שלימה ואמיתית.

ט. כָּל הַנִּמְצָאִים חוּץ מִן הַבּוֹרֵא, מִצּוּרָה הָרִאשׁוֹנָה[25] עַד יַתּוּשׁ קָטָן שֶׁיְּהֵיה בְּטַבּוּר הָאָרֶץ[26] - הַכֹּל מִכֹּחַ אֲמִתָּתוֹ נִמְצָאוּ. וּלְפִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ וּמַכִּיר גְּדֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ וַאֲמִתָּתוֹ, הוּא יוֹדֵעַ הַכֹּל, וְאֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּנּוּ[27].

25) חיות הקודש. 26) בכדור הארץ. כל נקודה שבכדור, הוא טבורו ומרכזו. 27) גם הבנאי יודע על־פי התכנית שתיכנן ברוחו – עוד בטרם גשתו אל המלאכה – את צורת הבנין לכל מוצאיו ומובאיו, ומכל־שכן הבורא יתברך.

י. הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַכִּיר אֲמִתּוֹ וְיוֹדֵעַ אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּדֵעָה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין; שֶׁאֵין אָנוּ וְדַעְתֵּנוּ אֶחָד[28]. אֲבָל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, הוּא וְדַעְתּוֹ וְחַיָּיו אֶחָד מִכָּל צַד וּמִכָּל פִּנָּה וּבְכָל דֶּרֶךְ יִחוּד. שֶׁאִלְמָלֵי הָיָה חַי בְּחַיִּים וְיוֹדֵעַ בְּדֵעָה חוּץ מִמֶּנּוּ - הָיוּ שָׁם אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה: הוּא וְחַיָּיו וְדַעְתּוֹ; וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אֶחָד מִכָּל צַד

וּמִכָּל פִּנָּה וּבְכָל דֶּרֶךְ יְחוּד. נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיָּדוּעַ, וְהוּא הַדֵּעָה עַצְמָהּ - הַכֹּל אֶחָד. וְדָבָר זֶה אֵין כֹּחַ בַּפֶּה לְאָמְרוֹ, וְלֹא בְּאֹזֶן לִשְׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל בֵּרְיוֹ[29]. וּלְפִיכָךְ אוֹמֵר: "חֵי פַּרְעֹה"[30] "וְחֵי נַפְשְׁךָ", וְאֵין אוֹמֵר "חֵי ה'", אֶלָּא "חַי ה'"[31] - שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא וְחַיָּיו שְׁנַיִם, כְּמוֹ חַיֵּי הַגּוּפִים הַחַיִּים אוֹ כְּחַיֵּי הַמַּלְאָכִים. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מַכִּיר הַבְּרוּאִים וְיוֹדְעָם מֵחֲמַת הַבְּרוּאִים, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין אוֹתָם, אֶלָּא מֵחֲמַת עַצְמוֹ יָדֵעַם. לְפִיכָךְ מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ, יוֹדֵעַ הַכֹּל, שֶׁהַכֹּל נִסְמָךְ לוֹ בַּהֲוָיָתוֹ[32].

28) לא הרי ידיעת הבורא כהרי ידיעת האדם. ידיעת האדם באה אליו מחוצה לו על־ידי נסיונות חיים, לימוד והתבוננות. ועל־ידי תוספת של ידיעות חדשות שהוא רוכש לו בכל פעם. עצמותו מתחדשת ומשתנית, ואינה היום מה שהיתה אתמול. נמצא, כי האדם היודע, והידוע - היא הידיעה שרכש לו, והדעה - הוא השכל שאמצעותו רכש לו ידיעתו – שלושה המה. לא כן הבורא, שידיעתו אינה באה מחוצה לו, אלא מחמת עצמו היא, ולפיכך – הוא הידוע, והוא הידוע, והוא הדעה עצמה. 29) שכשם שמהות מציאותו בלתי מושגת, כך גם חייו ודעתו בלתי מושגים. 30) בסמיכות, כמו: בחיי־פרעה, סומך ונסמך, כי פרעה וחייו - שנים הם: גווייתו וחייו. 31) כמו: אלהים חיים, כלומר: הוא החיים, והחיים הוא. הוא מקור החיים. ולכן אין לנו אלא שֶׁנאֹמַר: הוא חי ולא בחיים, ויודע ולא בדעה, כלומר: לא בחיים ולא בדעת שהם נוספים על מהותו (הריטב"א). 32) סדר הכרתנו הוא מן העלול אל העילה: אברהם אבינו הכיר את הבורא על ידי הסתכלות בנפלאות הבריאה, וקרא: בירה נפלאה כזו – אדון יש לה! אבל הקב"ה שהוא העילה הראשונה, הוא יודע הכל מחמת עצמו, ולכן אין דבר נעלם ממנו. משל למה הדבר דומה? לאומן שיצר כלי עם מנגנון פלאים. כל העובר עליו מסתכל ומתבונן בו עד שבא עד תכונתו ויודע אותו. ומה בין ידיעת המסתכל בכלי לידיעת האומן העושה את הכלי? בעוד שהמסתכל נמשך אחר הכלי, האומן – הכלי נמשך אחריו, שהוא יודע אותו מעצמו עוד בטרם שעשהו (השווה מו"נ ח"ג, בא).

יא. דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה בִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ - כְּמוֹ טִפָּה מִן הַיָּם הֵם מִמַּה שֶׁצָּרִיךְ לְבָאֵר בְּעִנְיָן זֶה. וּבֵאוּר כָּל הָעִקָּרִים שֶׁבִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה'[33].

33) על שם המרכבה שראה יחזקאל כשנגלו לו מראות אלוקים (יחזקאל א). ואף־על־פי שהשם "מרכבה" לא נזכר בפירוש בכל המראה, אולם נקרא כך בפי חכמינו, מפני שראה במראה מתחת לכסא הכבוד ארבע חיות – וזוהי דמות מרכבה, כמו שנאמר: ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה (מלכים־א י, כט). ללמדך, שסתם שם "מרכבה" נאמר על קיבוץ של ארבעה אישים (מו"נ ח"א, ע).

יב. צִוּוּי חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[34], שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא לְאִישׁ אֶחָד בִּלְבַד, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָכָם וּמֵבִין מִדַּעְתּוֹ; וְאַחַר־כָּךְ מוֹסְרִין לוֹ רָאשֵׁי הַפְּרָקִים וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁמֵּץ[35] מִן הַדָּבָר, וְהוּא מֵבִין מִדַּעְתּוֹ וְיוֹדֵעַ סוֹף הַדָּבָר וְעָמְקוֹ. וּדְבָרִים אֵלּוּ דְּבָרִים עֲמֻקִּים הֵם עַד לִמְאֹד, וְאֵין כָּל דַּעַת וָדַעַת רְאוּיָה לְסָבְלָן[36]. וַעֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ דֶּרֶךְ מָשָׁל: "כְּבָשִׁים לִלְבוּשֶׁךָ" - כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[37] בְּפֵרוּשׁ מָשָׁל זֶה: דְּבָרִים שֶׁהֵן כִּבְשׁוֹנוֹ[38] שֶׁל עוֹלָם, יִהְיוּ לִלְבוּשֶׁךָ, כְּלוֹמַר: לֵךְ לְבַדְּךָ, וְאַל תִּדְרֹשׁ אוֹתָם בָּרַבִּים; וַעֲלֵיהֶם אָמַר: "יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ"; וַעֲלֵיהֶם אָמַר: "דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ" - כָּךְ פֵּרְשׁוּ חֲכָמִים[39] הָרִאשׁוֹנִים: דְּבָרִים שֶׁהֵן כִּדְבַשׁ וְחָלָב, יִהְיוּ תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ[40].

34) חגיגה יא:. 35) מעט מזעיר, קצת. 36) כמסופר (חגיגה יד:) שמארבעה חכמים שנכנסו ל"פרדס" - רק אחד, רבי עקיבא, יצא בשלום - והשאר נפגעו וניזוקו. 37) שם, יג. 38) דברי סוד כבושים ונסתרים, כגון: המסתורין האלוהי ורזי הבריאה. "כבשים ללבושך" – בשין ימנית. 39) שם. 40) מ"מ ומ"ב המתוקים כדבש ליודעי חן, יהיו גנוזים תחת לשונך ולא תפרסמם ברבים.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) שמות הגלגלים, מניינם וסידור הילוכם; ד' היסודות, מהותם וסידורם.

א. הַגַּלְגַּלִּים הֵם הַנִּקְרָאִים שָׁמַיִם וְרָקִיעַ וּזְבוּל וַעֲרָבוֹת, וְהֵם תִּשְׁעָה[2] גַּלְגַּלִּים: גַּלְגַּל הַקָּרוֹב מִמֶּנּוּ הוּא גַּלְגַּל הַיָּרֵחַ[3]. וְהַשֵּׁנִי שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, הוּא גַּלְגַּל, שֶׁבּוֹ הַכּוֹכָב הַנִּקְרָא כּוֹכָב. וְגַלְגַּל שְׁלִישִׁי שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁבּוֹ נוֹגַהּ. וְגַלְגַּל רְבִיעִי, שֶׁבּוֹ חַמָּה. וְגַלְגַּל חֲמִישִׁי, שֶׁבּוֹ מַאְדִּים. וְגַלְגַּל שִׁשִּׁי, שֶׁבּוֹ כּוֹכַב צֶדֶק. וְגַלְגַּל שְׁבִיעִי, שֶׁבּוֹ שַׁבְּתַי. וְגַלְגַּל שְׁמִינִי, שֶׁבּוֹ שְׁאָר כָּל הַכּוֹכָבִים שֶׁנִּרְאִים בָּרָקִיעַ. וְגַלְגַּל תְּשִׁיעִי, הוּא גַּלְגַּל הַחוּזֵר בְּכָל יוֹם מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, וְהוּא הַמַּקִּיף וּמְסַבֵּב אֶת הַכֹּל. וְזֶה שֶׁתִּרְאֶה כָּל הַכּוֹכָבִים כְּאִלּוּ הֵם כֻּלָּם בְּגַלְגַּל אֶחָד, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - מִפְּנֵי שֶׁהַגַّלְגַּלִּים טְהוֹרִים וְזַכִּים כַּזְּכוּכִית וְכַסַּפִּיר, לְפִיכָךְ נִרְאִים הַכּוֹכָבִים שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשְּׁמִינִי מִתַּחַת גַּלְגַּל הָרִאשׁוֹן.

2) מנין הגלגלים, קיבל הרמב"ם מתוכני זמנו, שהוכיחו כי תשעה הם (מו"נ ח"ב, ט). וכדאי להעיר שרבים מקשים על שיטת רבינו מגמרא מפורשת (חגיגה יב:), שרק שני רקיעים הם, שנאמר: הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים (דברים י, יד). אולם קושיא זו, כבר הרגיש בה רבינו והקדים במו"נ (שם) ואמר: שחכמי התלמוד מנו את כדורי הכוכבים לרקיע

אחד, ואת הגלגל המקיף שאין בו כוכבים כלל - חשבו לרקיע השני, ואין שום סתירה מדבריהם לשיטתו. 3) (חגיגה יב:). הרמב"ם ז"ל מונה בזה את הגלגלים מלמטה למעלה, ולכן הסדר שלהם מהופך מזה שאנו רגילים בו לפי הספרות התלמודית (רש"י, שבת קכט: . פרקי דרבי אליעזר פרק ו): שצ"ם חנכ"ל, שסידורם מלמעלה למטה. שבעה כוכבי לכת אלה, קבועים בשבעת הגלגלים התחתונים, וכל אחד מקיף את כדור הארץ לפי תנועת הגלגל שלו. בגלגל השמיני, קבועים שאר הכוכבים והם מפוזרים על פני כל הגלגל הזה, הנקרא: "גלגל המזלות", ונראים לעינינו בלילה. הגלגל התשיעי הוא הגלגל היומי, המקיף את כדור הארץ במשך עשרים וארבע שעות. ובהילוכו המהיר הוא מקיף את כל הגלגלים, ולמרות תנועותיהם המיוחדות לכל אחד מהם, הוא מניעם עמו "תנועת החלק בכל". ובעוד שכל הגלגלים הפנימיים מקיפים את הארץ ממערב למזרח, מקיף הגלגל התשיעי את הארץ ממזרח למערב, ונראה כאילו הוא חוזר למערב, ומכאן שמו: "גלגל החוזר".

1 **ב. כָּל גַּלְגַּל וְגַלְגַּל מִשְׁמוֹנָה הַגַּלְגַּלִים שֶׁבָּהֶן**
2 **הַכּוֹכָבִים נֶחֱלָק לְגַלְגַּלִים הַרְבֵּה, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה,**
3 **כְּמוֹ גִּלְדֵי בְּצָלִים[4] - מֵהֶן גַּלְגַּלִים סוֹבְבִים מִמַּעֲרָב**
4 **לְמִזְרָח, וּמֵהֶן סוֹבְבִים מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב, כְּמוֹ הַגַּלְגַּל**
5 **הַתְּשִׁיעִי, הַחוֹזֵר מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב. וְכֻלָּם אֵין בֵּינֵיהֶם**
6 **מָקוֹם פָּנוּי[5].**

4) כקליפות הבצלים המקיפות ומונחות אחת על גבי חברתה ומדובקות זו בזו, ואין שום חלל ריק ביניהן (והשווה מו"נ ח"א, עב). 5) כי לו היה שם מקום פנוי, לא היה קשר אורגני ביניהם.

7 **ג. כָּל הַגַּלְגַּלִים אֵינָן, לֹא קַלִּים וְלֹא כְּבֵדִים[6], וְאֵין**
8 **לָהֶם, לֹא עַיִן אָדֹם[7] וְלֹא עַיִן שָׁחֹר וְלֹא שְׂאָר עֵינוֹת.**
9 **וְזֶה שֶׁאָנוּ רוֹאִין אוֹתָם כְּעֵין הַתְּכֵלֶת - לְמַרְאִית הָעַיִן**
10 **בִּלְבַד הוּא, לְפִי גֹּבַהּ הָאֲוִיר. וְכֵן אֵין לָהֶם, לֹא טַעַם**
11 **וְלֹא רֵיחַ, לְפִי שֶׁאֵין אֵלּוּ הַמְּאֹרָעִין מְצוּיִין אֶלָּא**
12 **בַּגּוּפוֹת שֶׁלְּמַטָּה מֵהֶן[8].**

6) כי מהות גולמם וחומרם, אינו ממהות החומר שלנו. 7) צבע, מראה אדום, ולכן מין זכר. וריבויו: עֵינוֹת, על משקל לילות. 8) שלמטה מגלגל הירח, כלומר: בכדור שלנו.

13 **ד. כָּל הַגַּלְגַּלִים הָאֵלּוּ הַמַּקִּיפִין אֶת הָעוֹלָם הֵן עֲגֻלִּין**
14 **כְּכַדּוּר[9], וְהָאָרֶץ תְּלוּיָה בָּאֶמְצַע. וְיֵשׁ לְמִקְצָת מִן**
15 **הַכּוֹכָבִים גַּלְגַּלִים קְטַנִּים, שֶׁהֵן קְבוּעִים בָּהֶן, וְאֵין**
16 **אוֹתָם הַגַּלְגַּלִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרֶץ, אֶלָּא גַּלְגַּל קָטָן**
17 **שֶׁאֵינוֹ מַקִּיף קָבוּעַ בַּגַּלְגַּל הַגָּדוֹל הַמַּקִּיף[10].**

9) חכמינו ז"ל אמרו: "אין מרובע מששת ימי בראשית" (ירושלמי, שבועות פ"ג, ה"ח). 10) קבוע בגוף הגלגל המקיף, ולא בחללו. כדי לבאר את תנועת כוכבי הלכת, שפעמים ממהרים תנועתם ופעמים מאיטים אותה, הוכרח התוכן תלמי, יוצר השיטה "מרכזיות הארץ", לשער כי אחדים מכוכבי הלכת יש להם מרכזים נוספים משלהם ואין הארץ מרכזם. אלה נקראים: "יוצאי מרכז", וקטנים הם מגלגלי מרכזי הארץ. וכן שיער שישנם "גלגלי הקפה", הנקראים: אפיציקלים, שמעגלם הקטן הוא מסלול הכוכב. והוא קבוע בתוך המעגל הגדול, המשמש לו מרכז. "גלגלי הקפה" אלה אינם מקיפים את העולם בכלל (השווה מו"נ ח"א, עב).

18 **ה. מִסְפַּר כָּל הַגַּלְגַּלִים הַמַּקִּיפִין אֶת כָּל הָעוֹלָם -**
19 **שְׁמוֹנָה־עָשָׂר[11]; וּמִסְפַּר הַגַּלְגַּלִים הַקְּטַנִּים שֶׁאֵינָן**
20 **מַקִּיפִין - שְׁמוֹנָה[12]. וּמִמַּהֲלַךְ הַכּוֹכָבִים וִידִיעַת שְׁעוּר**
21 **סִבִּיבָתָן בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה, וּמִנְּטִיָּתָן מֵרוּחַ דָּרוֹם**
22 **לְרוּחַ צָפוֹן וּמֵרוּחַ צָפוֹן לְרוּחַ דָּרוֹם[13], וּמְגָבְהָן מֵעַל**
23 **הָאָרֶץ וּקְרִיבָתָן, יֵדַע מִסְפַּר כָּל אֵלּוּ הַגַּלְגַּלִים וְצוּרַת**
24 **הֲלִיכָתָן וְדֶרֶךְ הַקָּפָתָן. וְזוֹ הִיא חָכְמַת חֶשְׁבּוֹן**
25 **תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת[14], וּסְפָרִים רַבִּים חִבְּרוּ בָהֶן חַכְמֵי**
26 **יָוָן.**

11) בספרו (מו"נ, שם) יאמר רבינו: מספר הגלגלים המקיפים את כל העולם, אי אפשר שיהא פחות משמונה־עשר, אבל אפשר שמספרם יעלה יותר. והמפרש "שם טוב" יבאר שם, שלכל אחד מהכוכבים: שבתאי, צדק, מאדים, כוכב ולבנה - יש גלגל "יוצא מרכז" — הרי עשרה. והכוכבים: חמה, נוגה, לכל אחד מהם שני גלגלים "יוצאי מרכז" — הרי ששה. הוסיף עליהם את גלגל המזלות וגלגל המקיף — הרי שמונה־עשר. 12) הם גלגלי הקפה. 13) לקו המשוה. 14) שחז"ל חייבו אותנו ללמוד לדעת חכמה זו ולחשב חשבונותיה (שבת עה.), בסמכם את דבריהם על הכתוב: כי היא חכמתם ובינתכם לעיני העמים (דברים ד, ו). תקופה — שם משורש: קוף אחי נקף. ופירושו: הקף וסיבוב. גלגול זמן: ויהיה לתקופת הימים (שמואל־א א, כ). וכאן ענינו: חשבון הילוך השמש והירח. מזלות — משורש: נזל־הלך, ונזכרים במקרא (מלכים־ב כג, ה). והם שתים־עשרה קבוצות כוכבים המהוות בהרכבן תמונות מתמונות שונות בדמות: טלה, שור וכו' כדלהלן (הלכה ו). ואמרו חז"ל (ברכות לב:) אמר הקב"ה לכנסת ישראל: בתי, שנים־עשר מזלות בראתי ברקיע. ובפרקי דרבי אליעזר פ"ו, מונה שמותם כסדר הערוך פה בהלכה ו. וכן מנויים הם במדרש מגילת אסתר על הפסוק: בחודש הראשון הוא חודש ניסן (מגילת אסתר פ"ג, א).

27 **ו. גַּלְגַּל הַתְּשִׁיעִי[15], שֶׁהוּא מַקִּיף אֶת הַכֹּל, חִלְּקוּהוּ**
28 **הַחֲכָמִים הַקַּדְמוֹנִים לִשְׁנֵים־עָשָׂר חֲלָקִים; כָּל חֵלֶק**
29 **וָחֵלֶק הֶעֱלוּ לוֹ שֵׁם, עַל שֵׁם צוּרָה זוֹ שֶׁתֵּרָאֶה בּוֹ מִן**
30 **הַכּוֹכָבִים שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, שֶׁהֵם מְכֻוָּנִים תַּחְתָּיו, וְהֵם**
31 **הַמַּזָּלוֹת שֶׁשְּׁמוֹתָם: טָלֶה, שׁוֹר, תְּאוֹמִים, סַרְטָן,**
32 **אַרְיֵה, בְּתוּלָה, מֹאזְנַיִם, עַקְרָב, קֶשֶׁת, גְּדִי, דְּלִי,**
33 **דָּגִים.**

15) הגלגל התשיעי נחלק לשלוש מאות וששים מעלות, והשמש מקיפה את הארץ ביום אחד מהלך שהוא קרוב

למעלה אחת, וחלק זה ילכו הכוכבים שבגלגל השמיני בתקופה של שבעים שנה בקירוב.

ז. גַּלְגַּל הַתְּשִׁיעִי עַצְמוֹ אֵין בּוֹ, לֹא חֲלַקָּה וְלֹא צוּרָה מִכָּל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ וְלֹא כּוֹכָב; אֶלָּא בְּחִבּוּר הַכּוֹכָבִים שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשְּׁמִינִי הוּא שֶׁיֵּרָאֶה בְּכוֹכָבִים גְּדוֹלִים שֶׁבּוֹ תַּבְנִית הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ אוֹ קָרוֹב מֵהֶן. וְאֵלּוּ הַשְּׁנַיִם־עָשָׂר צוּרוֹת לֹא הָיוּ מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד אוֹתָן הַחֲלָקִים אֶלָּא בִּזְמַן הַמַּבּוּל, שֶׁאָז הֶעֱלוּ לָהֶן שֵׁמוֹת אֵלּוּ. אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה כְּבָר סָבְבוּ מְעַט, לְפִי שֶׁכָּל הַכּוֹכָבִים שֶׁבַּגַּלְגַּל שְׁמִינִי, כֻּלָּם סוֹבְבִים, כְּמוֹ הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ, אֶלָּא שֶׁהֵן סוֹבְבִין בִּכְבֵדוּת; וְחֵלֶק שֶׁיִּתְהַלֵּךְ הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ[16] כְּנֶגְדּוֹ בְּיוֹם אֶחָד, יֵלֵךְ כְּנֶגְדּוֹ כָּל כּוֹכָב מֵהֶן בְּקִרּוּב מִשִּׁבְעִים שָׁנָה.

16) כמעט בכל הדפוסים, הנוסחא כאן: "השמש והירח". ותמוהה היא מאד, שהרי אין מהלך השמש והירח שוה: שהשמש מקיפה את הארץ במשך שס"ה יום, והירח מקיף את הארץ במשך כ"ט יום, שתים־עשרה שעות ותשצ"ג חלקים. וכבר תמהו המפרשים על זה (עיין "חזון נחום"). אבל בנוסחת אוקספורד הוצאת חיימזון, אין תיבת "והירח", ונכונה היא. שיטת הגלגלים המוצעת בזה והידועה בשם: גיאוצנטרית, שהארץ היא מרכז כל העולם כולו, היתה שלטת כל ימי הביניים עד קופרניקוס (1403-73 לחורבן בית שני), אבי השיטה ההליוצנטרית, שלפיה השמש היא מרכז הבריאה.

ח. כָּל הַכּוֹכָבִים הַנִּרְאִים, יֵשׁ מֵהֶן כּוֹכָבִים קְטַנִּים, שֶׁהָאָרֶץ גְּדוֹלָה מֵאַחַד מֵהֶן, וְיֵשׁ מֵהֶן כּוֹכָבִים גְּדוֹלִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן גָּדוֹל מִן הָאָרֶץ כַּמָּה פְּעָמִים. וְהָאָרֶץ גְּדוֹלָה מִן הַיָּרֵחַ כְּמוֹ אַרְבָּעִים פְּעָמִים. וְהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ כְּמוֹ מֵאָה וְשִׁבְעִים פְּעָמִים. נִמְצָא הַיָּרֵחַ - אֶחָד מִשִּׁשֶּׁת אֲלָפִים וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת מִן הַשֶּׁמֶשׁ בְּקִרּוּב. וְאֵין בְּכָל הַכּוֹכָבִים כּוֹכָב גָּדוֹל מִן הַשֶּׁמֶשׁ, וְלֹא קָטָן מִכּוֹכָב שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשֵּׁנִי.

ט. כָּל הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים כֻּלָּן, בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ וְדֵעָה וְהַשְׂכֵּל הֵם[17], וְהֵם חַיִּים וְעוֹמְדִים וּמַכִּירִין אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי גָּדְלוֹ וּלְפִי מַעֲלָתוֹ מְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים לְיוֹצְרָם כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים. וּכְשֵׁם שֶׁמַּכִּירִין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כָּךְ מַכִּירִין אֶת עַצְמָן, וּמַכִּירִין אֶת הַמַּלְאָכִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶן. וְדַעַת הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים מְעוּטָה מִדַּעַת הַמַּלְאָכִים וּגְדוֹלָה מִדַּעַת בְּנֵי־אָדָם.

17) תנועתם הסיבובית של הגלגלים, המתנועעים תמיד בלי הרף ולא ינוחו, מוכיחה – לדעת רבינו – שהם בעלי־חיים ובני דעה והשכל (עיין מורה־נבוכים ח"ב, ד).

י. בָּרָא הָאֵל לְמַטָּה מִגַּלְגַּל הַיָּרֵחַ גֹּלֶם אֶחָד, שֶׁאֵינוֹ כְּגֹלֶם הַגַּלְגַּלִּים[18]. וּבָרָא אַרְבַּע צוּרוֹת לְגֹלֶם זֶה, וְאֵינָן כְּצוּרַת הַגַּלְגַּלִּים, וְנִקְבַּע כָּל צוּרָה וְצוּרָה בְּמִקְצָת גֹּלֶם זֶה. צוּרָה רִאשׁוֹנָה - צוּרַת הָאֵשׁ, נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָת גֹּלֶם זֶה, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶן גּוּף הָאֵשׁ. וְצוּרָה שְׁנִיָּה - צוּרַת הָרוּחַ, נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶן גּוּף הָרוּחַ. וְצוּרָה שְׁלִישִׁית - צוּרַת הַמַּיִם, נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶם גּוּף הַמַּיִם. וְצוּרָה רְבִיעִית - צוּרַת הָאָרֶץ, נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶם גּוּף הָאָרֶץ. נִמְצָא לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ אַרְבָּעָה גּוּפִין[19] מֵחֶלְקִין[20], זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מַקִּיף אֶת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ מִכָּל רוּחוֹתָיו כְּמוֹ גַּלְגַּל. הַגּוּף הָרִאשׁוֹן, הַסָּמוּךְ לְגַלְגַּל הַיָּרֵחַ, הוּא גּוּף הָאֵשׁ. לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - גּוּף הָרוּחַ. לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - גּוּף הַמַּיִם. לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - גּוּף הָאָרֶץ. וְאֵין בֵּינֵיהֶם מָקוֹם פָּנוּי בְּלֹא גּוּף כְּלָל.

18) כלומר: חומר שפל־ערך, שאינו מגיע למדריגת חומר הגלגלים. 19) במדבר־רבה, יד. אלה הם ארבעת היסודות הטבעיים: אש, רוח, מים, עפר (ארמ"ע), שמהם הורכב העולם השפל וכל אשר בו, ונקרא על כן: עולם היסודות. 20) כמו: מחולקים.

יא. אַרְבָּעָה גּוּפוֹת הָאֵלּוּ אֵינָם בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ וְאֵינָם יוֹדְעִים וְלֹא מַכִּירִים, אֶלָּא כְּגוּפִים מֵתִים[21]. וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם מִנְהָג[22], שֶׁאֵינוֹ יוֹדְעוֹ, וְלֹא מַשִּׂיגוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר דָּוִד: "הַלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת, אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר"[23]; וּבֵאוּר עִנְיַן הַדְּבָרִים: הַלְלוּהוּ בְּנֵי־אָדָם, מִגְּבוּרוֹתָיו שֶׁתִּרְאוּ בָּאֵשׁ וּבַבָּרָד וּבִשְׂאָר בְּרוּאִים שֶׁתִּרְאוּ לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ, שֶׁגְּבוּרָתָם תָּמִיד נִכֶּרֶת לְקָטֹן וּלְגָדוֹל[24].

21) להם אין תנועה סיבובית כמו גלגלים, אלא המנוחה היא מנהגם וטבעם: ואם יכריחם איזה כח חיצוני לעזוב מקום מנוחתם ולהתנועע, אזי בסור הכח המכריח, ישובו תיכף בקו ישר למקומם. למשל: אבן שהיא מיסוד העפר, כשהיא נזרקת למעלה, תשוב תיכף למטה ליסודה, עפר הארץ. וכן שאר היסודות – וזה אות שאין בהם רוח חיים (מו"נ ח"ב, ו). וכן אמרו חז"ל (בראשית־רבה פ"ב): "והארץ היתה תהו ובהו" – ישבה לה הארץ תוהה ובוהה, שוממת ודואגת על רוע מזלה, ואמרה: "העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת, העליונים חיים והתחתונים מתים". 22) טבע המיוחד לו, סגולה. 23) אם גופים מתים הם, איך יהללוהו, הרי לא המתים יהללו י־ה? 24) בני אדם יהללוהו כשיראו גבורותיו בברואים ובכל תופעות הטבע.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ג'־ט' מנחם־אב תשע"ט

יום ראשון ג' מנ"א ה'תשע"ט

הִלְכוֹת טֻמְאַת אָכָלִין

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הדברים שהם חיבור לטבול יום, והדברים שנגע בהם אם פוסלם. ודין טבול יום מטומאת מת ומבעילת נידה אם עושה בטהרות.

1 **א. חַלּוֹת[2] אוֹ כִּכָּרִים[3] שֶׁכְּנָסָן וְהָיוּ נוֹשְׁכוֹת זוֹ בָּזוֹ[4]**
2 **וְדַעְתּוֹ לְהַפְרִישָׁן, אוֹ שֶׁאָפָה חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה[5]**
3 **בַּתַּנּוּר וַעֲדַיִן לֹא קָרְמוּ פְּנֵיהָ[6], וְנָגַע טְבוּל יוֹם בְּאַחַת**
4 **מֵהֶן - לֹא פָּסַל אֶלָּא הַחַלָּה שֶׁנָּגַע בָּהּ[7]. וְכֵן הַמַּיִם**
5 **שֶׁהִרְתִּיחוּ וְנַעֲשׂוּ כְּקֻבָּה[8], וְהַגְּרִיסִין[9] שֶׁהִרְתִּיחוּ**
6 **רְתִיחָה רִאשׁוֹנָה[10], וְיַיִן חָדָשׁ[11] וְאֹרֶז[12] שֶׁהִרְתִּיחוּ,**
7 **וְנָגַע טְבוּל יוֹם בָּרְתִיחָה - אֵינוֹ חִבּוּר, וְלֹא פָּסַל אֶלָּא**
8 **הָרְתִיחָה בִּלְבַד. וּבִשְׁאָר כָּל הַטֻּמְאוֹת, בֵּין קַלּוֹת[13] בֵּין**
9 **חֲמוּרוֹת - הַכֹּל חִבּוּר. אֲבָל חַלּוֹת שֶׁהָיוּ נוֹשְׁכוֹת זוֹ**
10 **בָּזוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ לְהַפְרִישׁ, אוֹ שֶׁאָפָה חַלָּה עַל גַּבֵּי**
11 **חַלָּה וְנָשְׁכוּ וְקָרְמוּ בַּתַּנּוּר[14], וּרְתִיחַת הַמַּיִם שֶׁאֵינָהּ**
12 **מְחַלְחֶלֶת כְּקֻבָּה[15], וּרְתִיחַת הַגְּרִיסִין שְׁנִיָּה[16], וּרְתִיחַת**
13 **יַיִן יָשָׁן[17], וּרְתִיחַת הַשֶּׁמֶן בֵּין יָשָׁן בֵּין חָדָשׁ, וּרְתִיחַת**
14 **עֲדָשִׁים - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר בְּטְבוּל יוֹם, וְאֵין צָרִיךְ**
15 **לוֹמַר בְּכָל הַטֻּמְאוֹת.**

2) כתוב בתורה (במדבר טו, כ): "מראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה". חלה זו צריך ליתן לכהן, וקדושה כתרומה. 3) של תרומה. 4) ואם תפרידן, תשאר חתיכה מכל ככר דבוקה בחברתה, כאילו נשכה ממנה. 5) "חלה" משמעותה בצק דק ושטוח. 6) לפני שעלה קרום על החלה התחתונה, הניח עליה חלה שניה. ומובן שבדעתו להפרידן, כדי שלא תתקלקל תבנית התחתונה מכובד העליונה (רבינו בפירושו למשנה). 7) כבית־הלל בטבול־יום פ"א מ"א. וזה נאמר בנגיעת טבול־יום, אבל בשאר טומאות, אם נגע באחת נטמאו האחרות. [הר"ש במשנתנו מפרש, שכאן אפילו שאר טומאות אינן מטמאות אלא זו שנגע בה, ודעת רבינו כמו שכתבנו]. 8) העלו אבעבועות גדולות שתוכן ריק, ודומות לאוהל זעיר. 9) פולים כתושים. 10) טרם שהספיקו הגריסים לספוג את המים ולהיעשות מיקפה, ולפיכך הבועות ריקות כבועות מים. 11) שהעלה בועות. 12) כר' יהודה במשנתנו. 13) ואפילו טומאות שגזרו חכמים. 14) והקרום הקשה מגן על החלה התחתונה. 15) שהבועות הן זעירות ואינן חלולות. 16) כשהתבשיל עבה קצת, מעלות הרתיחות חלקי המיקפה. 17) רתיחות אלה הן סמיכות, ויש בהן ממשות היין.

16 **ב. בָּצֵק[18] שֶׁיָּצָא בִּשְׁעַת אֲפִיָּה[19] וְנִמְצָא בְּאֶמְצַע הַכִּכָּר**
17 **כְּמוֹ מַסְמֵר יוֹצֵא, וְכֵן קְצָת הַבָּצֵק שֶׁנִּמְשַׁךְ[20] וְנֶחֱרַךְ**
18 **בְּעֵת אֲפִיָּה, וְהוּא הַנִּקְרָא חַרְחוּר, אִם הָיוּ פְּחוּתִים**
19 **מִכְּאֶצְבַּע וְנָגַע טְבוּל יוֹם בְּהֶן - פָּסַל כָּל הַכִּכָּר. וְכֵן**
20 **אִם נָגַע[21] בְּגַרְגֵּר מֶלַח קָטָן שֶׁבַּכִּכָּר - נִפְסַל כָּל**
21 **הַכִּכָּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּכָל הַטֻּמְאוֹת. אֲבָל צְרוֹר**
22 **שֶׁבַּכִּכָּר אוֹ תּוּרְמוֹס[22] וְגַרְגֵּר מֶלַח גָּדוֹל וְחַרְחוּר יָתֵר**
23 **מִכְּאֶצְבַּע שֶׁנָּגַע בָּהֶן אָבִיו אַב הַטֻּמְאָה - הַכִּכָּר**
24 **טָהוֹר[23], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּטְבוּל יוֹם.**

18) שם מ"ג. 19) מפני החום הרב נסדקה הכיכר, ויצא על פניה קצת בצק. 20) נמשך מצידי הככר קצת בצק, ומתוך דקותו נחרך. 21) טבול־יום. 22) ראה למעלה פ"א הט"ו. 23) כל אלה גופים בפני עצמם הם, ואינם בטלים לגבי הכיכר.

25 **ג. רָקִיק[24] שֶׁנֶּחֱרַךְ[25] חֶצְיָהּ וְחֶצְיָהּ קַיָּם - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ**
26 **חִבּוּר[26]. נֶחֱרַךְ הָאֶמְצַע[27] וְהַצְּדָדִין קַיָּמִין - אֵינָן חִבּוּר**
27 **זֶה לָזֶה, אֲפִלּוּ בְּאָב הַטֻּמְאָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
28 **בִּטְבוּל יוֹם. בְּשַׂר קֹדֶשׁ[28] שֶׁקָּרַם[29] עָלָיו הַמָּרָק וְנָגַע**
29 **טְבוּל יוֹם בַּקִּיפָּה[30] - הַחֲתִיכוֹת מֻתָּרוֹת. נָגַע בַּחֲתִיכָה**
30 **- הַחֲתִיכָה וְכָל הָעוֹלִין עִמָּהּ[31] חִבּוּר. וְכֵן בְּתַבְשִׁיל**
31 **קִטְנִיּוֹת שֶׁקָּרַם עַל גַּבֵּי פְּרוּסוֹת[32]. שֶׁמֶן[33] שֶׁצָּף עַל**
32 **גַּבֵּי יַיִן וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּשֶּׁמֶן - לֹא פָּסַל אֶלָּא הַשֶּׁמֶן.**

24) עוגה דקה. 25) כך היא גירסת רבינו בתוספתא עוקצין פ"ב ה"ג, ובסיפא של בבא זו נאמר דין רימון שנימוק (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 26) ואם נגע בחלק שנחרך לא נטמא החלק השני. 27) פירוש, נחרך כעין פס מקצה אחד של הרקיק עד לקצהו השני, ופס זה מפסיק בין שני הצדדים שלא נחרכו (ראה למעלה פ"ה הכ"ב בדין רימון שנימוק). 28) טבול־יום פ"ב מ"ה. 29) נקרש. 30) במרק הקרוש. 31) כל מה שיעלה עם החתיכה כשיגביה אותה. 32) של לחם. 33) שם.

33 **ד. יֶרֶק[34] תְּרוּמָה וּבִיצָה טְרוּפָה[35] נְתוּנָה עַל גַּבָּיו[36],**
34 **וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּבֵּיצָה - לֹא פָּסַל אֶלָּא קֶלַח**
35 **שֶׁכְּנֶגְדּוֹ[37]. וְאִם הָיְתָה כְּמִין כּוֹבַע[38] - אֵינוֹ חִבּוּר[39].**

34) טבול־יום פ"ג מ"ב. 35) שנתערבו יפה החלבון והחלמון אחר שהוצאו מקליפת הביצה. 36) ומפני שנתערבו החלבון והחלמון אינם נשמטים מהירק. והמדובר כשיש שם כמה קלחים של ירק 37) שכנגד מקום הנגיעה, ואע"פ שביצה היא חולין ואינה נפסלת במגע טבול־יום, אבל הקלחים האחרים לא נטמאו, שביצה אינה מחברת אוכלין לטומאה. ולמה נפסל הקלח שכנגדו? משום שזה כאילו נגע בקלח עצמו. [הרא"ש מפרש שנפסל הקלח שכנגד הביצה, ופירושנו הוא ע"פ הר"ש]. 38) ולא היתה דבוקה לירק במקום הנגיעה. 39) ולא נטמא אפילו הקלח שכנגדו. וגם הביצה עצמה לא נפסלה, מפני שאינה תרומה,

ואינה נפסלת במגע טבול־יום. יתר על כן, לדעת רבינו (למעלה פ"א הי"ד), שמי פירות אינם מקבלים טומאה כלל, לא נטמאה הביצה אפילו אם נגע בה טמא ממש, שהרי ביצה דינה כמי פירות.

ה. חוּט[40] שֶׁל בֵּיצָה שֶׁקָּרַם עַל דָּפְנָהּ שֶׁל אִלְפָּס[41] וְנָגַע בּוֹ טְבוּל יוֹם: מִן הַשָּׂפָה[42] וְלִפְנִים - חִבּוּר[43], מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ - אֵינוֹ חִבּוּר. וְכֵן בְּקִטְנִיּוֹת[44] שֶׁקָּרְמוּ עַל שְׂפַת הַקְּדֵרָה.

40) שם מ"ג. 41) מחבת גדולה, ובה תבשיל של תרומה. המדובר כשהחוט מגיע עד התבשיל שבאילפס. 42) של האילפס. 43) אם נגע בחלק החוט הדבוק משפת האילפס ולמטה בכיוון לתבשיל - נפסל כל התבשיל. 44) תבשיל של קטניות סמיך.

ו. חָבִית[45] שֶׁנִּקְּבָה, בֵּין מִשּׁוּלֶיהָ בֵּין מִצִּדֶּיהָ, וְסָתַם טְבוּל יוֹם הַנֶּקֶב בְּיָדוֹ - נִפְסְלָה כֻּלָּהּ[46].

45) שם מ"ז. 46) כתנא־קמא. [רבינו מחמיר כאן בטומאה יותר מביין נסך, שהרי בהלכות מאכלות אסורות פי"ב ה"י פסק, שאם ניקבה חבית של יין מצידה, וסתמה גוי בידו - לא נאסר היין שממקום הנקב ולמטה. ראה כסף־משנה].

ז. הַמְּעָרָה[47] מִכְּלִי לִכְלִי[48] וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּקִּלּוּחַ[49] - מְשַׁעֲרִין זֶה שֶׁנָּגַע בּוֹ בְּאֶחָד וּמֵאָה[50]; שֶׁתְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּאֶחָד וּמֵאָה - בָּטְלָה בְּמִעוּטָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת[51].

47) שם. 48) משקה של תרומה. 49) בעמוד היורד מכלי לכלי, וזהו "ניצוק" האמור למעלה בפ"ז ה"א. 50) אם יש בכל המשקה שבכלי התחתון פי מאה ואחד בכמות המשקה שנגע בה ונפסלה, בטלה אותה הטיפה והכל טהור. 51) פי"ד הי"ד (ראה השלמות).

ח. טְבוּל יוֹם[52] שֶׁהָיָה תּוֹרֵם אֶת הַבּוֹר[53] וְנָפְלָה מִמֶּנּוּ חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה וְשָׁקְעָה בַּבּוֹר שֶׁל יַיִן[54] וְנָגַע בַּיַּיִן שֶׁבַּבּוֹר: מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ[55] - אֵינוֹ חִבּוּר[56], מִן הַשָּׂפָה וְלִפְנִים[57] - חִבּוּר. וְאִם הָיָה הַבּוֹר[58] פִּיטָס[59], אֲפִלּוּ הָיָה כְּלִי גָּדוֹל שֶׁמַּחֲזִיק מֵאָה כּוֹר - כֻּלּוֹ חִבּוּר[60], וְאִם נָגַע בְּמִקְצָת הַיַּיִן - פָּסַל הַתְּרוּמָה שֶׁבַּחָבִית שֶׁבְּקַרְקַע הַכְּלִי.

52) שם מ"ו. 53) היה מפריש תרומה מבור של יין, ונזהר מלנגוע ביין שקרא עליו שם תרומה. 54) חולין. 55) למעלה משפת החבית או מצידיה. 56) אף־על־פי שיין הבור צף על פני התרומה - לא נפסלה, מפני שהוא בכלי ואינה חיבור ליין שבבור. ודוקא טבול־יום, שאינו מטמא חולין כלל (למעלה פ"ז ה"ו), אבל טמא שנגע ביין שבבור - נעשה היין ראשון מדין גזירת משקין (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ז ה"ה) ומטמא את חבית התרומה. 57) נגע ביין של חולין הצף על גבי התרומה בתוך החבית, כגון שהחבית לא היתה מלאה כשנפלה לבור, ונתמלאה מיין שבבור ונגע ביין שהתווסף - נפסל הכל (ברטנורא).

58) תוספתא שם פ"ב ה"א. 59) בתוספתא שלפנינו הגירסא: "ואם היה פיטס". ונראה שגם בדברי רבינו יש לגרוס כך (ראה כסף־משנה). פירוש, שהחבית לא נפלה לבור חפור בקרקע אלא לפיטס. פיטס = כלי גדול מאוד. 60) טעם ההבדל בין בור לפיטס הוא, שחבית ובור סוגים שונים הם. אבל חבית ופיטס שניהם כלים, ולפיכך מתחברים (כסף־משנה).

ט. הַסֹּלֶת[61] שֶׁל מְנָחוֹת וְהַלְּבוֹנָה[62] וְהַקְּטֹרֶת וְהַגֶּחָלִים[63] שֶׁנָּגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן - פָּסַל אֶת כֻּלּוֹ[64]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּגֶּחָלִים שֶׁחוֹתָה בַּמַּחְתָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהַמַּחְתָּה שֶׁחוֹתָה[65] - בָּהּ נִכְנָס לַהֵיכָל[66]; אֲבָל גֶּחָלִים שֶׁחוֹתָה בְּכָל יוֹם, כְּשֶׁהוּא מְעָרֶה בְּמַחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף לְשֶׁל זָהָב, אִם נִתְפַּזְּרוּ מִן הַגֶּחָלִים[67] - אֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה[68], אֶלָּא מְכַבְּדָן לָאַמָּה[69].

61) עדיות פ"ח מ"א; בבלי חגיגה כג, ב. 62) מין בושם שמקטירים עם קומצי המנחות, והיא אחד הסממנים שבקטורת. 63) גחלי אש שנותנים עליהן את הקטורת. 64) אף־על־פי שכל קורט וקורט הוא גוף בפני עצמו. חכמים עשו מעלה בקדשים (וכן באפר פרה אדומה) שהכלי מצרפם להיות כגוף אחד לענין זה, והסמיכו מעלה זו על הכתוב (במדבר ז, יד): "כף אחת עשרה זהב", עשה הכתוב כל מה שבכף - אחת (ראה הלכות שאר אבות הטומאות פי"ב ה"ז). [בפירושו למשנתנו כותב רבינו, שגם כלי שאין לו תוך מצרף כל מה שעליו, ומקור הדין בחגיגה כד, א לדעתו של ר' עקיבא. ראה 'תוספות יום טוב' שם]. 65) שגורף את הגחלים. 66) משנה יומא מג: "בכל יום היה חותה בשל כסף, ומערה בתוך של זהב, והיום (ביום הכיפורים) חותה בשל זהב ובה היה מכניס", ואותן הגחלים נתקדשו. 67) שלא הגיעו למחתה של זהב. 68) מכיוון שלא ישתמשו בהן להקטרה. 69) מרזב שברצפת העזרה. ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב. כר' בון.

י. מִקְפָּה[70] שֶׁל חֻלִּין[71] אוֹ רָקִיק[72] שֶׁל חֻלִּין וְשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה צָף עַל גַּבֵּיהֶן, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּשֶּׁמֶן - לֹא פָּסַל אֶלָּא הַשֶּׁמֶן בִּלְבַד[73]. וְאִם חִבֵּץ[74] - כָּל מָקוֹם שֶׁהָלַךְ בּוֹ הַשֶּׁמֶן פָּסַל.

70) תבשיל סמיך. 71) טבול־יום פ"ב מ"ד. 72) עוגה. 73) דין זה פשוט, שהרי טבול־יום אינו מטמא חולין, ונכתב כעין הקדמה לדין שלאחריו. 74) עירבב את השמן והמקפה, או לש את הרקיק באותו השמן (ראה ר"ש ומלאכת שלמה במשנתנו).

יא. יֶרֶק[75] שֶׁל חֻלִּין שֶׁבִּשְּׁלוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה[76] וְנָגַע בּוֹ טְבוּל יוֹם - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ[77].

75) שם פ"ג מ"ה. 76) והיו בתבשיל הרבה קלחי ירק, ונבלע בהם כל השמן. 77) הקלח שנגע בו בלבד, ואין השמן מחבר את כל הקלחים להיות דינם כגוש אחיד, מפני שכולו בלוע בירק. אבל אם נשאר קצת שמן עומד, הוא

מצרף את כל הקלחים (ראה למעלה פ"ז ה"ו. וראה השלמות). פסק כר' עקיבא בשם ר' יהושע.

יב. הַמִּקְפָּה[78] שֶׁל תְּרוּמָה וְהַשּׁוּם וְהַשֶּׁמֶן שֶׁל חֻלִּין שֶׁנָּגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן - פָּסַל אֶת כֻּלָּן[79].

78) שם פ"ב מ"ג. 79) מפני שהמקפה עיקר, והוא מחבר את הכל לגוש אחד.

יג. הַמִּקְפָּה שֶׁל חֻלִּין[80] וְהַשֶּׁמֶן[81] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ[82]. אִם הָיָה הַשּׁוּם מְרֻבֶּה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[83]. אֵימָתַי?[84] בִּזְמַן שֶׁהוּא גוּשׁ בִּקְעָרָה; אֲבָל אִם הָיָה מְפֻזָּר בְּמִדּוֹכָה[85] וְנָגַע בְּמִקְצָתוֹ - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ[86], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּפִזּוּרוֹ[87]. וּשְׁאָר[88] כָּל הַנִּדּוֹכִין שֶׁדַּרְכָּן לְדוּכָן בְּמַשְׁקִין, כְּגוֹן הַשּׁוּם בְּשֶׁמֶן, אִם דָּכָן שֶׁלֹּא בְּמַשְׁקִין וְקִבְּצָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן גּוּשׁ בִּקְעָרָה, וְנָגַע בָּהֶן - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ; שֶׁהֲרֵי הֵם כְּעִגּוּל שֶׁל דְּבֵלָה[89], שֶׁאִם נִטְמָא מִקְצָתוֹ - לֹא נִטְמָא כֻּלּוֹ.

80) שם. 81) צ"ל והשום והשמן (דפוס רומא ר"מ וכת"י תימן, וכן הגירסא במשנתנו). 82) התבשיל שהוא חולין אינו נפסל במגע טבול־יום, ולפיכך אינו מצרף את כל השום והשמן לגוש אחד להיפסל, ואף־על־פי־כן נפסל מקום מגעו מפני השום והשמן שבו. [והמדובר כשנבלע כל השמן בתבשיל, אבל אם נשארה טיפה בעין - היא מצרפת את כל השום של תרומה ונפסל כולו, כמו שביארנו למעלה בהלכה יא. ראה בבלי פסחים מד, א. ורש"י ותוספות שם]. 83) לשון המשנה, ורבינו מפרש שם: "ואם היה השום יותר מן המקפה, יהיה דין הכל כדין תרומה, וכאשר נגע במקצת פסול הכל". משמע מלשונו שלחומרא בלבד אמרו שהולכים אחר הרוב, אבל כשהמקפה של תרומה, והשום והשמן של חולין אפילו הם רוב - פסל את כולו, מפני שהמקפה עיקר ('תוספות יום טוב' במשנתנו). 84) פסל את כולו? 85) בשעה שכותשים אותו. 86) החתיכה שנגע בה. במשנה כתוב: "טהור". ומפרש רבינו שהחלק שלא נגע בו טהור, אבל מקום מגעו טמא. 87) רוצה הוא לכותשו לפירורים זעירים, ולפיכך אין רואים את כל חלקי השום כגוש אחד. 88) הגר"א גורס במשנתנו: "וכן שאר כל הנידוכין", ומובן שלדעתו יש לתקן כך גם כאן. [בכסף־משנה מקיים גירסתנו, ומפרש: ושאר כל הדברים שהם נידוכים במשקין כמו שום בשמן, גם כן דינם כך. ולפי פירושו, יש להוסיף וא"ו, ולגרוס: "ואם דכן"]. 89) ראה למעלה פ"ו הי"ד.

יד. עִסָּה[90] שֶׁקָּרָא שֵׁם חַלָּתָהּ[91] בִּצְפוּנָהּ אוֹ בִּדְרוֹמָהּ, וְכֵן הַקְּשׁוּת[92] שֶׁקָּרָא שֵׁם תְּרוּמָה בִּצְפוּנָהּ אוֹ בִּדְרוֹמָהּ - חֲרֵי זֶה חִבּוּר[93], וְאִם נָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָת הָעִסָּה[94] - נִפְסְלָה הַחַלָּה. נִטְלָה חַלָּתָהּ מִתּוֹכָהּ וְחָזְרָה לְתוֹכָהּ - אֵינוֹ חִבּוּר[95].

90) תוספתא טבול־יום פ"ב הלכה א. 91) קדושת חלה כקדושת תרומה. ואפילו אם לא הפריש עדיין את החלה מן העיסה אלא קבע באמירה את מקומה בעיסה - אמירה זו מקדשת את החלה בקדושת התרומה, וזה נקרא "קרא שם". 92) מין ירק. יש מפרשים מלפפון, ואחרים אומרים "קוסה". 93) אף־על־פי שנגע בחלק שהוא חולין. והטעם, מפני ששני החלקים מחוברים מתחילת ברייתם. 94) בחולין שבה. 95) מכיוון שהופרשה פעם מן העיסה, וגם עכשיו אינו רוצה שתתערב בעיסה (הגר"א שם).

טו. עִסָּה[96] שֶׁנִּדַּמְעָה[97] אוֹ שֶׁנִּתְחַמְּצָה בְּשְׁאוֹר שֶׁל תְּרוּמָה[98] - אֵינָהּ נִפְסֶלֶת[99] בִּטְבוּל יוֹם[100].

96) משנה שם פ"ג, ד. 97) שנתערבה בה תרומה יותר מחלק אחד ממאה חלקי חולין, ונאסרה לזרים (זר = מי שאינו מזרע אהרן הכהן). 98) ונאסרה לזרים, אפילו אם היה השאור אחד מאלף בעיסה, כמו ששנינו בערלה פ"ב מ"ד. והטעם, מפני שפעולת השאור ניכרת. 99) שפעולת השאור כוחה יפה לאיסור, אבל לא לטומאה. 100) במשנה ערלה שם מודים בית־הלל שאם היה שאור כשיעור ביצה מטמא. וכאן לא חילקו. ומשמע שאפילו בכביצה אינו מטמא, ואין בזה כל סתירה, כי שם המדובר בשאור של תרומה טמאה (כך פירש רבינו שם) ואם יש בה כביצה טימאה את כל העיסה, אבל פחות מכביצה אוכלין אינו מטמא, וכאן המדובר בתרומה טהורה.

טז. עִסָּה[101] שֶׁהֻכְשְׁרָה[102] בְּמַשְׁקִין[103] וְנִלּוֹשָׁה בְּמֵי פֵּרוֹת[104] וְנָגַע בָּהּ טְבוּל יוֹם - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ בִּלְבַד[105].

101) שם. 102) לקבל טומאה. 103) החטים נרטבו באחד משבעת המשקין המכשירים (רבינו בפירושו למשנתנו). 104) שאינם משבעת המשקין המכשירים. 105) שמי פירות אינם עושים חיבור. [ראה למעלה הי"א, שאפילו שמן שהוא משבעת המשקין המכשירים, אינו עושה חיבור אם לא נשארה טיפה בעין. ויוצא מזה, שהמדובר כאן כשנשאר משקה טופח בעין, ואעפ"כ אינו חיבור מפני שמי פירות אינם חיבור כשם שאינם מכשירים].

יז. מַעֲשֵׂר[106] רִאשׁוֹן[107] שֶׁהֻכְשַׁר וְנָגַע בּוֹ טְבוּל יוֹם אוֹ יָדַיִם מְסֹאָבוֹת[108] - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּטָהֳרָה[109]. מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן כְּחֻלִּין, וּטְבוּל יוֹם וְיָדַיִם מְסֹאָבוֹת אֵינָם פּוֹסְלִין אֶת הַחֻלִּין; שֶׁהַשְּׁלִישִׁי בְּחֻלִּין - טָהוֹר[110], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[111]. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִיא טְבוּלַת יוֹם - לָשָׁה אֶת הָעִסָּה[112] וְקוֹצָהּ[113] לָהּ חַלָּה[114] וּמַפְרִישָׁתָהּ וּמַנִּיחָתָהּ בַּכֵּלִים[115], וְנוֹתְנָתוֹ[116] עִם שְׁאָר הָעִסָּה כְּאַחַת[117] וּמַקֶּפֶת[118] עַל הַכֹּל כְּדֵי לִתְרֹם מִן הַמֻּקָּף[119], וְאַחַר כָּךְ קוֹרְאָה לָהּ שֵׁם וְאוֹמֶרֶת: חֲרֵי זוֹ חַלָּה. וּמִשֶּׁתִּקְרָא לָהּ שֵׁם לֹא תִּגַּע בָּהּ, שֶׁלֹּא תִּפְסְלֶנָּה. וְכָךְ הִיא עוֹשָׂה אִם לָשָׁה בַּעֲרֻבָּה שֶׁהִיא[120] טְבוּלַת יוֹם.

106) שם פ"ד מ"ב. 107) וצריך להפריש ממנו אחד מעשרה לתרומת מעשר, שדינה כתרומה גדולה.

108) שלא שמר על טהרתן. וגזרו חכמים עליהן דין שני לטומאה, לפסול תרומה וקודש. 109) ותהיה טהורה. 110) וטבול־יום וידים - עושים שלישי. 111) בפי"א מהלכות אבות הטומאות. 112) עיסת חולין החייבת בחלה. 113) חותכת. 114) חתיכת הבצק שבדעתה לעשותה חלה, אבל אינה קוראת עליה עדיין שם חלה. 115) בכת"י תימן: בכלי. 116) את הכלי הזה. 117) בכלי גדול אחד. 118) ומקרבת. 119) הסמוך, הקרוב (חלה, וכן תרומה צריך להפריש מעיסה או מפירות הסמוכים לאלה שמפרישים עליהם. ראה משנה חלה פ"א, ט). 120) העריבה. ולמה הצריכוה לתת החתיכה בכלי מיוחד, כדי שלא תיגע בה אחר קריאת השם "חלה" ותיפסל, אבל כלי אינו ניטמא במגע טבול־יום. [בפירושו למשנתנו, אומר רבינו שמניחתו בכלי אבן (כלי אבן אינו מקבל טומאה). ונשגב מבינתי נימוקו].

1 **יח. לָגִין[121] שֶׁהוּא טְבוּל יוֹם שֶׁמִּלְּאָהוּ מֵחָבִית מַעֲשֵׂר**
2 **שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[122] וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר**
3 **עַל מַה שֶּׁבַּחָבִית אַחַר שֶׁתֶּחְשַׁךְ[123] - הֲרֵי זוֹ תְּרוּמָה**
4 **טְהוֹרָה; לְפִי שֶׁאֵינָהּ נַעֲשֵׂית תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַד**
5 **שֶׁתֶּחְשַׁךְ כְּפִי תְּנָאוֹ, וְאַחַר שֶׁתֶּחְשַׁךְ יַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ שֶׁל**
6 **לָגִין וְיִטְהַר. נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית[124] קֹדֶם שֶׁתֶּחְשַׁךְ -**
7 **הַלָּגִין בְּטִבְלוֹ[125]; נִשְׁבַּר הַלָּגִין - הֶחָבִית בְּטִבְלָהּ[126].**

121) כד (שם מ"ד). 122) תרומת מעשר. 123) קדושת תרומת מעשר לא יחול עליה לפני שקיעת השמש. 124) ונשפך כל המשקה שבתוכו. 125) מעשר שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר - נקרא טבל. מפני שנאבד המעשר לא נעשה המשקה שבכד תרומה, ומתוך כך נשאר טבל כמו שהיה, וצריך להפריש ממנו תרומת מעשר. 126) מפני שהיין או השמן שבכד נשפך לפני שחל עליו שם תרומת מעשר.

8 **יט. טְבוּל יוֹם מִטֻּמְאַת מֵת וּמִבְּעִילַת נִדָּה - עוֹשֶׂה**
9 **בְּבֵית הַבַּד[127]. וְכֵן שְׁאָר הַטְּמֵאִים[128] שֶׁטָּבְלוּ - עוֹשִׂין**
10 **בִּטְהָרוֹת[129]. חוּץ מִזָּב וְזָבָה[130] בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלָּהֶן[131],**
11 **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁטָּבְלוּ - לֹא יַעֲשׂוּ בְּבֵית הַבַּד וְלֹא**
12 **יִתְעַסְּקוּ בִּטְהָרוֹת, שֶׁמָּא יִרְאוּ[132] וְנִמְצְאוּ טְמֵאִים**
13 **לְמַפְרֵעַ; שֶׁהֲרֵי סוֹתְרִין אֶת הַכֹּל[133], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[134].**

127) מקום שסוחטין בו זיתים להוציא שמנם. 128) כגון נוגע בנבילה או בשרץ. רבינו מפרט טומאת מת ובעילת נדה, שהם טמאים שבעת ימים, ואחר־כך כלל כל הטמאים האחרים. 129) בבא זו אינה צריכה לגופה, שהרי השמיענו כבר (בהלכה יז) שאפילו במעשר מותרים לנגוע. וכפל הדברים כאן כעין הקדמה לבבא השניה. [ואפשר שהתכוון להשמיענו שטבול־יום אינו פוסל חולין שנעשו על טהרת תרומה]. 130) שהם מחויבים לספור שבעה ימים נקיים מראיית זוב. 131) ביום השביעי של ספירת נקיים שמותרים לטבול ביום, ודינם ככל טבול־יום, ואעפ"כ לא יגעו בטהרות. 132) זוב לפני שקיעת החמה. 133) אפילו אם ראו אחר הטבילה, סותרים כל ימי הספירה שהיו נקיים מזוב, וחוזרים לטומאתם וצריכים להתחיל ולספור שבעת ימים נקיים אחרים ולטבול. בנדה כט, ב נאמרה חששא זו בשם ר' שמעון, לענין טהרה לבעלה. 134) בהלכות איסורי ביאה פ"ו הי"ד.

יום שני ד' מנ"א ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר השמן והדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו. הרוטב והגריסים והחלב שקרשו ונגע בהם אוכל ראשון. נטמאו כשהם משקין וקפאו, או כשהם קפואים ונימוחו וכו'. טמא שהיה אוכל ענבים מוכשרים ונפל ממנו גרגיר לגת וכו'. גוש של זיתים טמאים שהיה מקובץ והשליכו לתנור והוסק. עצים שהיו בלועים בהם משקין טמאים והסיקם בתנור. שרץ שנמצא בריחיים של זיתים. הגפת והזגים שנעשו בטהרה והלכו עליהם טמאים. כיכרות הקודש שהיו בהן גומות, ובגומות משקין ונגע שרץ באחד מהן. ודין אבעבוע הנעשה בעובי החבית ונגע אב הטומאה במשקה שבאבעבוע.

14 **א. הַשֶּׁמֶן אוֹ הַדְּבַשׁ[2] שֶׁנִּטְמְאוּ[3] וְאַחַר כָּךְ קָרְשׁוּ**
15 **וְאַחַר כָּךְ נִמּוֹחוּ - הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה לְעוֹלָם,**
16 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַשְׁקִין[4] וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּפְאוּ אַחַר**
17 **שֶׁנִּטְמְאוּ.**

2) בטהרות פ"ג מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, השמן תחילה לעולם. וחכמים אומרים, אף הדבש". ופירש רבינו שם, שמדובר בשמן ודבש שנטמאו ואחר־כך קרשו. 3) ונעשו ראשון לטומאה כדין משקין. 4) אפילו בזמן שהם קרושים (רבינו בפירושו למשנתנו). ואין בזה סתירה לדבריו פ"א הי"ט ששמן קרוש אינו לא אוכל ולא משקה, מפני שמדובר שם בשמן טהור שקרש ונפסל עי"ז למאכל אדם, ולפיכך אינו מקבל טומאה, וכאן מדובר בשמן שנטמא ואחר־כך קרש אין הטומאה יורדת ממנו עד שייפסל מאכילת כלב, כאמור למעלה פ"ב הי"ח. ומה שאמר: "ואחר־כך נימוחו" בא להשמיענו, שאפילו נימוחו וקפאו אלף פעמים - דינם כמשקה (ראה כסף־משנה כאן).

18 **ב. הָרִטָּב[5] וְהַגְּרִיסִין וְהַחָלָב שֶׁקָּרְשׁוּ - הֲרֵי הֵן**
19 **כָּאֲכָלִין[6], וּצְרִיכִין מַחֲשָׁבָה[7]. וְאִם נָגַע בָּהֶן אֹכֶל**
20 **רִאשׁוֹן אוֹ מַשְׁקֶה - נַעֲשׂוּ שְׁנִיִּים. הָיָה בָּהֶן מַשְׁקֶה**
21 **טוֹפֵחַ[8] - הֲרֵי הֵן כְּמַשְׁקִין וְהֵן תְּחִלָּה לְטֻמְאָה.**
22 **נִטְמְאוּ כְּשֶׁהֵן מַשְׁקִין וְקָפְאוּ אַחַר כֵּן וְקָרְשׁוּ - הֲרֵי**
23 **הֵן שְׁנִיִּים[9], כְּמוֹ אֹכֶל שֶׁנִּטְמָא מִמַּשְׁקִין טְמֵאִין[10].**
24 **נִטְמְאוּ כְּשֶׁהֵן קְפוּיִים[11] וְנִמּוֹחוּ וְנַעֲשׂוּ מַשְׁקִין: אִם**
25 **הָיוּ כְּבִיצָה מְכֻוָּן[12] - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[13]; הָיוּ**
26 **יוֹתֵר מִכְּבִיצָה - הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁכְּשֶׁנִּמּוֹחָה טִפָּה**
27 **רִאשׁוֹנָה נִטְמֵאת בְּכַבֵּיצָה[14] אֹכֶל טָמֵא שֶׁנִּמּוֹחָה**
28 **מִמֶּנּוּ[15], וְאוֹתָה הַטִּפָּה תְּטַמֵּא כָּל הַמַּשְׁקִין שֶׁנִּמּוֹחוּ**

1 אַחֲרֶיהָ. וְכֵן טְמֵא מֵת שֶׁסָּחַט זֵיתִים וַעֲנָבִים
2 שֶׁהֻכְשְׁרוּ: אִם הָיוּ כְּבֵיצָה[16] - חֲרֵי הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין
3 מֵהֶן טְהוֹרִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע בִּמְקוֹם הַמַּשְׁקֶה[17];
4 שֶׁהַמַּשְׁקֶה[18] כְּמֻפְקָד בָּאֹכֶל[19] וּכְאִלּוּ הוּא גּוּף אַחֵר[20].
5 הָיוּ אוֹתָן זֵיתִים וַעֲנָבִים יָתֵר מִכְּבֵיצָה - חֲרֵי הַמַּשְׁקִין
6 הַיּוֹצְאִין מֵהֶן טְמֵאִין; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצָאת טִפָּה רִאשׁוֹנָה
7 נִטְמֵאת מִכְּבֵיצָה[21] וְטִמְּאָה כָּל הַמַּשְׁקִין. וְאִם הָיָה
8 הַסּוֹחֵט זָב וְזָבָה[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[23], אֲפִלּוּ סָחַט גַּרְגֵּר
9 אֶחָד יְחִידִי שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר וְלֹא נָגַע בַּמַּשְׁקֶה - הַמַּשְׁקֶה
10 טָמֵא; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצָאת טִפָּה רִאשׁוֹנָה נִטְמֵאת בְּמַשָּׂא
11 הַזָּב, שֶׁהַזָּב שֶׁנָּשָׂא אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין - טְמֵאִין, כְּמוֹ
12 שֶׁבֵּאַרְנוּ[24]. וְכֵן זָב שֶׁחָלַב אֶת הָעֵז - הֶחָלָב טָמֵא[25];
13 שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצָאת טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה נִטְמֵאת בְּמַשָּׂא הַזָּב[26].

5) שם מ"א. 6) ולא חל עליהם גזירת משקין. 7) שהאדם יחשוב לאוכלם, וכל זמן שלא חישב כך אינם אוכלין ולא משקין ואינם מקבלים טומאה כלל (למעלה פ"א ה"כ, ופ"ד ה"ד). 8) כדי להרטיב את היד הנוגעת בו. [הרע"ב מפרש שהכוונה ל"טופח על־מנת להטפיח" פירוש, שהיד שנרטבה תרטיב בנגיעתה, ואפשר שגם רבינו התכוון לכך, אלא שנקט לשון המשנה, כדרכו במקומות רבים]. 9) לא נשארו בטומאתם הראשונה, מפני שהאוכל הוא גוף חדש. 10) שכל טיפה שנקרשה נטמאה במגע במשקין הטמאים, שאוכל מקבל טומאה בכל שהוא, ומשקין מטמאים אחרים בכל שהם, ולפיכך אפילו אם המשקין פחות מכביצה נטמא הקרוש. ומה בין אלה לשמן ודבש שבהלכה הקודמת, שאמרנו שם שאפילו קפאו דינם כמשקין? מפני ששמן ודבש אינם נקפאים כל־כך עד שלא תישאר בהם כל לחלוחית שהיא (רבינו בפירושו). 11) שם. 12) וכל־שכן אם היה פחות מכביצה. 13) רבינו מפרש שהם טהורים ממש, מפני שהמשקין הם גוף חדש שלא נטמא מעולם (ראה למעלה הערה ג, בדין נטמאו כשהן משקין), והנגיעה באוכל הטמא גם כן לא טימאה את המשקין, כי כשנימוח כלשהוא לא נשאר באוכל שיעור כביצה, ופחות מכביצה אוכלין אינו מטמא אחרים (למעלה פ"ד ה"א). 14) בנגיעה בכביצה. 15) שמשקין מתטמאים וגם מטמאים אחרים בכל שהן (שם ה"ב). 16) או פחות ממנה. 17) במקום שנעשה כבר משקה אע"פ שאין בו כביצה. 18) נימוק לדין טהורים. 19) אינו מחובר לזג שהוא אוכל, אלא כאילו הוא נתון בכלי. 20) ואין המשקה מתטמא מהנגיעה בזג הטמא, מפני שאינו נעשה משקה לפני סחיטתו (רבי יוחנן, פסחים לג, ב): לכי סחיט להו ליתיה לשיעוריה. 21) אף־על־פי שהמשקה המופקד בזגים ובזיתים הוא טהור, ובזגים עצמם אין כביצה, מצטרף עמהם המשקה הטהור להשלים את השיעור (רש"י פסחים שם, ד"ה טמא מת). 22) המשך המשנה, שם. 23) נדה ויולדת. 24) פ"ח מהל' משכב ומושב ה"ב. 25) אפילו לא נגע בו. 26) מפני שהזיז את החלב ממקומו.

14 ג. קְדֵרָה[27] שֶׁמְּלֵאָה כְּבָשִׁין[28] שֶׁל חֵלִין וְיָצְאוּ
15 עֲלֵיהֶם[29] חוּץ לַקְּדֵרָה, וְנָגַע אַב הַטֻּמְאָה[30] אוֹ רִאשׁוֹן
16 בְּעָלֶה שֶׁחוּץ לַקְּדֵרָה בַּמָּקוֹם הַנָּגוּב, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ
17 בְּעָלֶה כְּבֵיצָה - הוּא טָמֵא וְהַכֹּל טָהוֹר[31]. חָזַר[32]
18 לַקְּדֵרָה - טִמֵּא אֶת הַמַּשְׁקִין שֶׁבָּהּ[33], וְנִטְמָאת
19 הַקְּדֵרָה[34] וְכָל הַכְּבָשִׁין. נָגַע בְּעָלֶה שֶׁחוּץ לַקְּדֵרָה
20 וְהָיָה בּוֹ מַשְׁקֶה[35], אִם יֵשׁ בְּעָלֶה כְּבֵיצָה - הַכֹּל
21 טָמֵא; שֶׁהָעָלֶה מְטַמֵּא מַשְׁקֶה שֶׁעָלָיו, וְהַמַּשְׁקֶה
22 מְטַמֵּא כָּל הַמַּשְׁקִין שֶׁבַּקְּדֵרָה[36], וּמְטַמֵּא אֶת הַקְּדֵרָה.
23 הָיְתָה הַקְּדֵרָה[37] מְלֵאָה כְּבָשִׁים שֶׁל תְּרוּמָה[38] וְנִעַר
24 אוֹתָהּ טְבוּל יוֹם וְרָאָה מַשְׁקִין עַל יָדוֹ, סָפֵק מִן
25 הַקְּדֵרָה נִתְּזוּ סָפֵק שֶׁהַקֶּלַח נָגַע בְּיָדוֹ - הַיֶּרֶק פָּסוּל[39]
26 וְהַקְּדֵרָה טְהוֹרָה[40].

27) טהרות פ"ב מ"א. 28) ירקות כבושים. ומדובר בחולין (רבינו בפירושו). 29) העלים של הירקות. 30) במשנה כתוב סתם "ונגעה", ורבינו הוסיף את המילים "אב הטומאה". לקמן יתבאר. 31) מכיוון שהעלה הטמא הוא מחוץ לקדירה, אינו חיבור לטומאה לירק שבקדירה, וכאילו הוא מובדל לגמרי מחלק העלה שבתוך הקדירה, ולפיכך אינו מטמאו בנגיעתו. 32) אחר שנטמא ויש בו כביצה. 33) ונעשו ראשון. נתבאר כבר שאפילו שני בחולין מטמא משקין להיות תחילה. 34) שמשקין טמאים מטמאים כלים (הל' אבות הטומאות פ"ז ה"א). 35) על העלה היה משקה ולא נגע במשקה. 36) מפני שהמשקה שעל העלה מחובר למשקה שבקדירה. [ביארנו לפי פירוש רבינו למשנתינו. ולא נתבאר למה דילג רבינו על הבבא: "היתה מגע טמא מת". ולהר"ש משאנץ שיטה אחרת לגמרי בפירוש משנה חמורה זו, שרב יהודה אמר עליה (ברכות כ, א): הוויות דרב ושמואל חזינא הכא]. 37) סיפא של המשנה, שם. 38) רבינו כאן מפרש את הסיפא בתרומה, מפני שכתוב בה "היתה טבולת יום" וטבול־יום אינו פוסל את החולין. [בפירושו למשנה, כותב רבינו שגם בסיפא מדובר בחולין, והירק נפסל מפני טומאת הידיים, ומיישב בדוחק גדול את המילים "טבולת יום". ונראה שחזר בו כאן מפירושו במשנה, כנראה מפני ששנינו (טבול יום פ"ב מ"ב) "והידים ספיקן טהור". וכאן מטמא את העלה מספק. ולא נתבאר לי כיצד יפרש רבינו מה שכתוב במשנתינו "בידים מסואבות"]. 39) שספק טבול־יום ספיקו פסול (הל' אבות הטומאות פ"י ה"ה). 40) שמשקין שנטמאו במגע טבול־יום אינם מטמאים כלים (רבינו שם ה"ג).

27 ד. טָמֵא[41] שֶׁהָיָה אוֹכֵל עֲנָבִים מֻכְשָׁרִים[42] וְנָפַל מִמֶּנּוּ
28 גַּרְגֵּר יְחִידִי לַגַּת[43]: אִם הָיָה שָׁלֵם וְלֹא נִשְׁמַט מִמֶּנּוּ
29 עֻקְצוֹ[44] - הַגַּת טְהוֹרָה[45]; וְאִם נִטַּל עֻקְצוֹ[46], וְהָיוּ
30 עֲנָבִים[47] מוּכָנִים בְּעָבִיט[48] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ לְדָרְכָן, שֶׁחֲרֵי
31 רוֹצֶה בַּמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מֵהֶן[49] - נִטְמָא הַגַּת בְּטִפַּת
32 מַשְׁקֶה שֶׁבְּרֹאשׁ הַגַּרְגֵּר בְּמָקוֹם הָעֹקֶץ[50]. נָפְלוּ מִמֶּנּוּ[51]
33 עֲנָבִים[52] וּדְרָכָן בְּמָקוֹם מֵפִנָּה[53]: אִם הָיוּ כְּבֵיצָה מְכֻוָּן
34 - חֲרֵי הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן טְהוֹרִין, כְּמוֹ
35 שֶׁבֵּאַרְנוּ[54]. הָיוּ יָתֵר מִכְּבֵיצָה - הַיּוֹצֵא מֵהֶן טָמֵא;

שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאַת טִפָּה רִאשׁוֹנָה נִטְמֵאת בְּכַבִּיצָה, וּמְטַמֵּאת אֶת כָּל הַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא אַחֲרֶיהָ.

41) טהרות פ"י מ"ה. 42) לקבל טומאה. 43) ובה ענבים מוכנים לדריכה. 44) הסותם את פי הגרגר, ולא יצאה ממנו טיפת משקה. 45) מפני שאין בגרגר כביצה, ואוכל פחות מכביצה אינו מטמא אחרים (ראה 'תפארת ישראל' שם). 46) ומתוך כך יש מעט משקה בפי הגרגר, ומשקה מטמא בכל שהוא. 47) שמהם לקח את הגרגיר. 48) כלי בלתי מנוקב, והמשקה הזב מהענבים אינו הולך לאיבוד. 49) ולפיכך הכשירו את הענבים לקבל טומאה. [במכשירין פ"א מ"א שנינו, שמשקין אינם מכשירים אלא מרצון בעלים]. 50) וטיפת המשקה נטמאה כשנגע בה הטמא. 51) מן הטמא. 52) טמאים. 53) שלא היו שם ענבים אחרים. 54) למעלה ה"ב.

ה. גּוּשׁ[55] שֶׁל זֵיתִים[56] טְמֵאִין שֶׁהָיָה מְקֻבָּץ וּמְחֻבָּר וְהִשְׁלִיכוֹ לְתוֹךְ תַּנּוּר וְהֵסַק[57]: אִם הָיָה כְּבֵיצָה מְכֻוָּן - הַתַּנּוּר טָהוֹר, שֶׁאֵין הָאֳכָלִין מְטַמְּאִין כֵּלִים, וְהַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מֵהֶן טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיָה הַגּוּשׁ יָתֵר מִכְּבֵיצָה - נִטְמָא הַתַּנּוּר; שֶׁכְּשֶׁיָּצְאָה טִפָּה אַחַת נִטְמֵאת בְּכַבִּיצָה, וְטִמְּאָה אֶת הַתַּנּוּר. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַזֵּיתִים הַטְּמֵאִין פְּרוּרִין[58] וְאֵינָן גּוּשׁ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - הַתַּנּוּר טָהוֹר[59].

55) שם פ"ג מ"ב. 56) הזיתים נדבקו ונעשו גוש אחד. 57) והחום הפליט שמן מן הגוש. 58) במשנה, הגירסא "פרודין". ואין הבדל במשמעות, ושתי הגירסאות מתכוונות לזיתים שלא נתחברו לגוש אחד. 59) שהשמן הנפלט לא נגע בשיעור כביצה.

ו. עֵצִים[60] שֶׁנִּבְלְעוּ בָהֶם מַשְׁקִין טְמֵאִין וְהִסִּיקָן - הַתַּנּוּר טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי בָּטְלוּ בָּעֵצִים. וַאֲפִלּוּ הוֹצִיא הָעֵצִים שֶׁנָּפְלוּ[61] עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, וְנָפְלוּ לְרְצוֹנוֹ, וְהִסִּיקָן - הַתַּנּוּר טָהוֹר, וְאֵין הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן מִתְטַמְּאִין מִן הַמַּשְׁקִין הַבְּלוּעִין בָּהֶם[62]. וְלֹא יַסִּיקֵם[63] אֶלָּא בְּיָדַיִם טְהוֹרוֹת[64]. גְּזֵרָה שֶׁלֹּא יַסִּיקֵם הַטָּמֵא[65], וְנִמְצְאוּ הַמַּשְׁקִין שֶׁעֲלֵיהֶם מְטַמְּאִין אֶת הַתַּנּוּר.

60) מכשירין פ"ד מ"י. 61) צ"ל שיפלו. 62) מפני שהמשקין הטמאים כָּלִים במקומם מחום האש. 63) עצים שנפלו עליהם משקין. 64) שנשמרו בטהרה. ואף־על־פי שמשקין שנטמאו מחמת טומאת ידיים אינם מטמאים כלים. 65) כשעליהם משקה טופח.

ז. שֶׁרֶץ[66] שֶׁנִּמְצָא בְּרֵחַיִם שֶׁל זֵיתִים[67] - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ[68]. אִם הָיָה מַשְׁקֶה מְהַלֵּךְ[69] - הַכֹּל טָמֵא; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּטְמָא מִקְצָת הַמַּשְׁקֶה נִטְמָא כֻּלּוֹ, וְהַשֶּׁמֶן מְטַמֵּא אֶת כָּל הַזֵּיתִים. נִמְצָא עַל גַּבֵּי הֶעְלִין[70] לְמַעְלָה מִן הַזֵּיתִים - יִשְׁאֲלוּ מִן הַבַּדְּדִין[71]. אִם אָמְרוּ: לֹא נָגַעְנוּ[72] - נֶאֱמָנִין[73]. נִמְצָא עַל אוֹם[74] שֶׁל זֵיתִים - נִטְמָא כָּל הַגּוּשׁ[75], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76].

נִמְצָא[77] עַל גַּבֵּי זֵיתִים פְּרוּרִין[78] וְהוּא נוֹגֵעַ בִּכְבֵיצָה[79] - הַכֹּל טָמֵא; שֶׁהָאֹכֶל שֶׁהוּא כְּבֵיצָה מְטַמֵּא הַמַּשְׁקֶה הַמְעֹרָב בָּהֶן[80], וְהַמַּשְׁקֶה מְטַמֵּא שְׁאָר הַזֵּיתִים. הָיוּ פְּרוּרִין עַל גַּבֵּי פְּרוּרִין וְהַמַּשְׁקֶה מְלֻמָּטָה[81], אַף עַל פִּי שֶׁנָּגַע בִּכְבֵיצָה - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ[82].

66) טהרות פ"ט מ"ח. 67) לפני שנותנים את הזיתים במקום סחיטתם, טוחנים אותם בריחיים, כדי שיוציאו בבית הבד כל שמנם בלחץ הקורות והאבנים. 68) הזיתים שנגע בהם השרץ, והזיתים הטמאים אינם מטמאים את הטהורים, מפני שאין באחד מהם כביצה. 69) ונוגע בכל הזיתים. 70) שאינם אוכלין, ואינם מקבלים טומאה כלל. 71) פועלי בית הבד. ומדובר בעמי הארץ שטיהרם חבר, ומעסיק אותם בבית הבד. 72) בשרץ. [הגר"א גורס במשנתנו "לא נגע", פירוש: השרץ לא נגע בזיתים]. 73) מה שאמרו עם־הארץ אינו נאמן על הטהרות, היינו בטהרות שלו, אבל על של אחרים נאמן (ראה הל' משכב ומושב פי"ג ה"ג). 74) זיתים שנדבקו לגוש אחד. 75) דנים את כל הזיתים שבאום כגוף אחד. 76) למעלה פ"ו הט"ז. ראה הערות, שם. 77) שם מ"ט. 78) האום התפורר לכמה גושים קטנים. 79) השרץ נגע בפירור שיש בו כביצה. [עלינו לדחוק ולפרש את לשונו של רבינו במשנתינו "זיתים מפורדים" לפי ביאורנו כאן, שהרי פסק בפ"א מהל' אבות הטומאות הי"ב, ששני חצאי זיתים מן הנבילה אינם מטמאים אפילו אם נגעו בבת אחת, ואפילו נדבקו בידי אדם וכל־שכן שאין הזיתים דבוקים, אבל כשנדבקו ונעשו גוש, נתבאר למעלה שהם חיבור. ראה פ"ו הט"ז טעמו של דבר]. 80) מדובר במשקה מועט שאינו מחבר את כל הפירורים שיהיה דינם כגוש אחד, אבל אם יש תחת כולם שמן בעין נטמא הכול, אפילו כשהשרץ מונח על פירור פחות מכביצה, מפני שהמשקה מצרפם. 81) ואינו נוגע בפירור שנגע בו השרץ. 82) מפני שהפירור הטמא אינו נוגע במשקה.

ח. עַם הָאָרֶץ[83] שֶׁהוֹשִׁיט יָדָיו לְגַת וְנָגַע בְּאֶשְׁכּוֹלוֹת - אֶשְׁכּוֹל וְכָל סְבִיבוֹתָיו טְמֵאִין, וְהַגַּת[84] כֻּלָּהּ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיקִין הָאֶשְׁכּוֹלוֹת[85] שֶׁסְּבִיבוֹת זֶה הָאֶשְׁכּוֹל בֵּינוֹ וּבֵין שְׁאָר הַגַּת.

83) בבלי, עבודה זרה עה, ב. 84) הענבים שבגת שאינם נוגעים באשכול זה. 85) אבל זיתים אין להם אשכולות, ולפיכך אם נגע בגוש אחד - נטמאו כל הנוגעים בו. ונראה שזה אחד מהדברים שהקילו חכמים בטומאת עם־הארץ, אבל אם נגע טמא באשכול - נטמאו כל האשכולות שבגת כשהמשקה מחברם.

ט. הַגֶּפֶת[86] וְהַזַּגִּים[87] שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּטָהֳרָה[88] וְהָלְכוּ עֲלֵיהֶן טְמֵאִין וְאַחַר כָּךְ יָצְאוּ מֵהֶן מַשְׁקִין[89] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין, שֶׁמִּתְּחִלָּה נַעֲשׂוּ בְּטָהֳרָה[90]. וְאִם נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּה בְּטֻמְאָה[91] וְיָצְאוּ מֵהֶן מַשְׁקִין - טְמֵאִין[92].

86) פסולת של זיתים אחר סחיטת שמנם (כלים פ"ט מ"ו). 87) פסולת הענבים אחר דריכתם. 88) נסחטו ונדרכו

1 **י. הַבַּדְּדִין[93] שֶׁנִּכְנָסִין[94] וְיוֹצְאִין[95] וּמַשְׁקִין טְמֵאִין**
2 **בְּתוֹךְ בֵּית הַבַּד[96], אִם יֵשׁ בֵּין מַשְׁקִין לְזֵיתִים[97] כְּדֵי**
3 **שֶׁיְּנַגְּבוּ אֶת רַגְלֵיהֶן בָּאָרֶץ[98] - הֲרֵי הַזֵּיתִים טְהוֹרִין;**
4 **שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּמַשְׁקִין טְמֵאִים שֶׁלֹּא בְּיָדָיו - טָהוֹר[99]**
5 **וַאֲפִלּוּ לְקֹדֶשׁ. כִּכְּרוֹת[100] הַקֹּדֶשׁ שֶׁהָיוּ בָהֶן גֻּמּוֹת**
6 **וּבְתוֹךְ הַגֻּמּוֹת הָיוּ מַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ, וְנָגַע הַשֶּׁרֶץ**
7 **בְּאַחַת מֵהֶן, וְנָגְעָה רִאשׁוֹנָה בִּשְׁנִיָּה וּשְׁנִיָּה**
8 **בִּשְׁלִישִׁית, אֲפִלּוּ מֵאָה - כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[101],**
9 **מִפְּנֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁגֻּמּוֹת וְחִבַּת הַקֹּדֶשׁ הֲרֵי הֵן כֻּלָּן**
10 **כְּמַשְׁקִין שֶׁאֵין מוֹנִין בָּהֶן[102]. אֲבָל אִם הָיוּ כִּכְּרוֹת**
11 **תְּרוּמָה - הֲרֵי הַכִּכָּר הַשְּׁלִישִׁית בִּלְבַד פְּסוּלָה[103],**
12 **וּמִשְּׁלִישִׁית וָהָלְאָה טָהוֹר[104]. וְאִם הָיָה מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ**
13 **עַל כָּל הַכִּכָּרוֹת - אַף בִּתְרוּמָה הַכֹּל טְמֵאוֹת. וְכֻלָּן**
14 **שְׁנִיּוֹת[105], חוּץ מִן הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנָּגַע בָּהּ הַשֶּׁרֶץ שֶׁהִיא**
15 **רִאשׁוֹן[106].**

93) ראה לעיל ה"ז, הערה 71 (טהרות פ"י מ"ב). 94) לבית הבד. 95) ורגליהם נוגעות בזיתים שבחוץ. 96) ונרטבו רגליהם. 97) שבחוץ מקום פנוי. 98) אגב הילוך. 99) וכשאין מקום כדי לנגב הרגלים, נטמאו הזיתים מן המשקין הטמאים שעל רגליהם. ומדובר ברגלים יחפות, אבל כשעליהן נעליים נטמאו הנעליים, שהרי משקין מטמאים כלים, והן מטמאות את הזיתים. 100) שם פ"א מ"ט. 101) כדין משקים, שהם ראשון לטומאה, אפילו אם נגעו בולד הטומאה. 102) ראשון ושני וכו'. [במשנתינו כתוב "כולן טמאות", ומפרש שם רבינו, שהמשקין נעשו ראשון ומטמאים את הכיכרות והן שניות, וכאן חזר בו ואומר שכולן ראשון. ובדוחק אפשר לומר, שהתכוון כאן לכל המשקין שבגומות]. 103) מובן שהראשונה היא ראשון, והשנייה היא שני לטומאה, כמו ששנינו שם: "מטמא שנים ופוסל אחד". 104) כדין אוכל תרומה. 105) המשקין שעליהם נטמאו ונעשו ראשון, כדין משקים שנגעו בראשון או בשני, והכיכרות שנגעו בהם נעשו שניות. 106) מפני שנגעה בשרץ.

16 **יא. אֲבַעְבּוּעַ[107] הַנַּעֲשֶׂה בָּעֲבִי[108] הֶחָבִית[109] וַהֲרֵי הוּא**
17 **כְּמוֹ כְּלִי אַחֵר בְּצִדָּהּ, אִם נִקַּב הָאַבַּעְבּוּעַ לַאֲוִיר**
18 **הֶחָבִית וְנִקַּב נֶקֶב אַחֵר לַחוּץ זֶה כְּנֶגֶד זֶה[110], אוֹ**
19 **שֶׁהָיָה הַנֶּקֶב הַפְּנִימִי מִלְּמַטָּה וְהַחִיצוֹן מִלְּמַעְלָה[111],**
20 **וְהָיָה הָאַבַּעְבּוּעַ וְהֶחָבִית מְלֵאִים מַשְׁקִין, אִם נָגַע אַב**
21 **הַטֻּמְאָה בַּמַּשְׁקֶה שֶׁבָּאַבַּעְבּוּעוֹת[112] - נִטְמְאוּ כָּל**
22 **הַמַּשְׁקִין שֶׁבֶּחָבִית[113]. הָיְתָה הֶחָבִית מֻקֶּפֶת צָמִיד**
23 **פָּתִיל[114] וּנְתוּנָה בְּאֹהֶל הַמֵּת[115] - נִטְמֵאת מִפְּנֵי הַנֶּקֶב**
24 **שֶׁבַּאַבַּעְבּוּעַ זֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא מְפֻלָּשׁ לַאֲוִירָהּ[116]. וְכֵן**
25 **אִם הָיָה הַנֶּקֶב שֶׁבָּאַבַּעְבּוּעַ שֶׁבִּפְנִים מִלְּמַעְלָה**
26 **וְהַחִיצוֹן מִלְּמַטָּה - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ נִצֶּלֶת בְּצָמִיד**
27 **פָּתִיל[117]; אֲבָל אִם נָגַע אַב הַטֻּמְאָה בָּאַבַּעְבּוּעַ[118] -**
28 **לֹא נִטְמְאוּ מַשְׁקִין שֶׁבֶּחָבִית, וְהִנָּם כְּמֻבְדָּלִין מֵהֶן[119].**

107) טבול־יום פ"ב מ"ח. 108) בדופן. 109) חביות של חרס נעשות מטיט, ושורפים אותן בכבשן, ולפעמים הן מעלות כעין אבעבועות חלולים בדפנותיהן. 110) והמשקין שבחבית נכנסים בנקב הפנימי, ונשפכים לחוץ דרך הנקב החיצון. 111) בשני המקרים הללו, המשקין הנכנסים לחלול שבאבעבוע עד למקום הנקב החיצון מתעכבים שם. 112) נגע בנקב החיצון. 113) מכיון שמשקין שבאבעבוע מחוברים למשקין שבחבית. ולאו דווקא אב הטומאה, אלא אפילו טבול־יום מטמא. ונקט אב הטומאה משום הבבא האחרונה להשמיענו שאפילו אב הטומאה אינו מטמא ('תפארת ישראל'. ראה ראב"ד). 114) כיסוי מהודק ומחובר יפה. 115) כלי חרס מוקף צמיד פתיל אינו מתטמא באוהל. 116) ואינה סגורה מכל צד. 117) שהרי היא פתוחה לכניסת אוויר ומשקין. 118) בנקב החיצון שמלמטה. 119) המשקין הנכנסים לאבעבוע דרך הנקב שמלמעלה יוצאים תיכף לחוץ דרך הנקב שלמטה הימנו, והרי זה כניצוק שאמרנו למעלה (פ"ז ה"א) שאינו חיבור. [הר"ש בפירוש שני מפרש, שאבעבוע שהמשקין אינם מתעכבים בו אין עליו תורת כלי כלל, ודינו כגב הדופן, וכלי חרס אינו מטמא מגבו].

יום שלישי ה' מנ"א ה'תשע"ט

פרק אחד ליום
מחזור י"ג - שנה שלישית

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר דין תולדות שבעת המשקין המכשירים כיוצא בהם, ומה הן התולדות. ואם הקודש צריך הכשר.

29 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַשִּׁבְעָה מַשְׁקִין בִּלְבַד הֵן**
30 **שֶׁמִּתְטַמְּאִין אוֹ מַכְשִׁירִין, וְהַשְּׁאָר קְרוּיִין מֵי פֵּרוֹת**
31 **וְאֵינָם מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין. וְשִׁבְעָה מַשְׁקִין**
32 **שֶׁמָּנִינוּ - תּוֹלְדוֹתֵיהֶם[3] כַּיּוֹצֵא בָּהֶם[4].**

2) בפרק א הלכה ב מהלכות אלו. 3) בהלכות הבאות יבואר תולדות מה הן. 4) דינם שווה לדין המשקין - האבות.

33 **ב. תּוֹלְדוֹת הַמַּיִם הֵם הַיּוֹצֵא מִן הָעַיִן וּמִן הָאֹזֶן וּמִן**

הַחֹטֶם וּמִן הַפֶּה, וּמֵי רַגְלֵי בְּנֵי אָדָם, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים. כָּל אֵלּוּ הַיּוֹצְאִין מִן הָאָדָם - מַשְׁקִין הֵן, בֵּין שֶׁיָּצְאוּ לְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם בֵּין שֶׁיָּצְאוּ שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. אֲבָל מֵי רַגְלֵי בְּהֵמָה וְהַמֶּלַח שֶׁנִּמְחַת[5] - הֲרֵי הֵן כְּמֵי פֵּרוֹת, לֹא מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין.

5) נמס ונעשה נוזל.

ג. הַדָּם הַמָּנוּי מִן הַמַּשְׁקִין הוּא הַדָּם הַשּׁוֹתֶת[6] בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[7] מִן הַבְּהֵמָה וְהַחַיָּה וְהָעוֹפוֹת הַטְּהוֹרִין; אֲבָל דַּם הַקִּלּוּחַ[8] - אֵינוֹ מַכְשִׁיר[9], שֶׁעֲדַיִן חַיִּים הֵן וַהֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְדַם מַכָּה אוֹ לְדַם הַקָּזָה. הַשּׁוֹחֵט וְנִתַּז דָּם עַל הָאֶכָלִין וְנִתְקַנַּח הַדָּם בֵּין סִימָן[10] לְסִימָן[11] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[12]. לְפִיכָךְ תּוֹלִין עָלָיו, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין[13]. תּוֹלְדוֹת הַדָּם: דַּם הַקָּזָה שֶׁל אָדָם שֶׁהוֹצִיאוּ לִשְׁתִיָּה[14]. אֲבָל אִם הוֹצִיאוּ לִרְפוּאָה - טָהוֹר וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר. וְכֵן דַּם שְׁחִיטָה בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבָעוֹפוֹת הַטְּמֵאִין[15], וְהַדָּם הַיּוֹצֵא עִם הַלֵּחָה וְעִם הָרְעִי, וְדַם הַשְּׁחִין וְהָאַבַעְבּוּעוֹת, וְתַמְצִית הַבָּשָׂר - כָּל אֵלּוּ אֵינָן מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מֵי פֵּרוֹת. וְדַם הַשֶּׁרֶץ - כִּבְשָׂרוֹ[16], מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר. וְאֵין לָנוּ כַּיּוֹצֵא בּוֹ[17].

6) זב לאט לאט. 7) במכשירין שם מנו דם שחיטה בין תולדות הדם, ובתוספתא שבת פרק ט הלכה י"ד שנינו: "מניין לדם שהוא משקה שנאמר (במדבר כג, כד): ודם חללים ישתה". ומשמע שעיקר דם הוא דם חללים של אדם. 8) המתפרץ מן הפצע בכוח. 9) "ודם חללים ישתה" - פרט לדם הקילוח שאינו מכשיר (חולין לו, א). 10) הוושט והקנה הם שני סימני שחיטה וצריך לשחוט רוב שניהם בבהמה. 11) חתך סימן אחד והדם שיצא לפני חיתוך השני נפל על אוכלין. 12) איבעייא שם אם הוכשרו האוכלין או לא. 13) ודווקא בנתקנח לפני שחיטת הסימן השני, אבל כשלא נתקנח הוכשרו אחר גמר השחיטה באותו הדם. מסקנת הגמרא שם. 14) לבהמה, או לגוי, מחשבתו עושה אותו משקה. 15) אינו מכשיר. כל דינים אלה נמסרו בקבלה איש מפי איש. 16) בכעדשה. 17) דומה לו, שמטמא ואינו מכשיר (הרא"ש במשנתנו).

ד. מֵי הֶחָלָב[18] - הֲרֵי הֵן כְּחָלָב. וַחֲלֵב הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ - אֵינוֹ מַשְׁקֶה, לֹא מַכְשִׁיר וְלֹא מִתְטַמֵּא. לְפִיכָךְ חֲלֵב הַזָּכָר[19] אֵינוֹ מַשְׁקֶה[20]. וְכֵן חֲלֵב בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא לִרְצוֹן, כְּגוֹן שֶׁזָּב מֵהַדֵּד מֵאֵלָיו אוֹ שֶׁחָלְבוֹ כְּמִתְעַסֵּק[21]. אֲבָל חֲלֵב הָאִשָּׁה, בֵּין שֶׁיָּצָא לִרְצוֹן בֵּין שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא לִרְצוֹן - סְתָמוֹ מַשְׁקֶה וּמִתְטַמֵּא אוֹ מַכְשִׁיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְתִינוֹק[22].

18) נוזל הנפרד מן החלב כשמקפיאים אותו לעשות גבינה. 19) ישנם מקרים, אמנם נדירים מאוד, שמתמצה חלב מדדי הזכר. במסכת שבת נג, ב מסופר על מעשה כזה שהיה. 20) אין אדם שותה אותו. 21) מטפל בדדי הבהמה ללא כוונת חליבה. 22) במשנה שאל רבי עקיבא הלא חלב בהמה גם כן ראוי לתינוק ויש בו מעלה יתירה שראוי גם לגדולים? וענו לו, שבחלב אשה יש מעלה יתירה שדם היוצא מפצעה מכשיר, אבל בבהמה רק דם שחיטה מכשיר. [רש"י (שבת קמד, א) מפרש שהכוונה למה שאמרו דם נעכר ונעשה חלב והר"ש כאן דוחה פירוש זה].

ה. הַמַּשְׁקִין שֶׁיּוֹצְאִין מֵאוֹתָן הַטְּמֵאִין[23] שֶׁאוֹתָן הַמַּשְׁקִין[24] אֲבוֹת טֻמְאָה - מְטַמְּאִים בְּלֹא הֶכְשֵׁר, שֶׁהַטֻּמְאָה וְהַהֶכְשֵׁר בָּאִין כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן: זוֹב הַזָּב וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ וּמֵימֵי רַגְלָיו, וּרְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת, וְדַם הַנִּדָּה[25]. וְכֵן[26] דַּם מַגֵּפָתוֹ[27] שֶׁל זָב וַחֲבֵרָיו, וְחָלָב שֶׁל אִשָּׁה, וְדִמְעַת עֵינַיִם עִם שְׁאָר תּוֹלְדוֹת הַמַּיִם[28] הַיּוֹצְאִין מֵהֶן - מְטַמְּאִין כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין[29] שֶׁמְּטַמְּאִין[30] בְּלֹא כַּוָּנָה[31], שֶׁמַּשְׁקִין טְמֵאִין מְטַמְּאִין לְרָצוֹן וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן. לְפִיכָךְ, נִדָּה אוֹ זָבָה שֶׁנָּטַף[32] חֶלְבָּם מִדַּדֶּיהָ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר[33] - נִטְמָא הַתַּנּוּר וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ.

23) מן הטמאים שיפורטו לקמן. 24) שהמשקין האלה. 25) כל המנויים כאן הם אבות הטומאה ומטמאים גם אדם וכלים. 26) כל אלה המנויים מכאן ואילך, הם וולדות הטומאה. 27) פצעו. 28) המבוארים למעלה בהלכה ב. 29) פירוש, מטמאים בלי הכשר כמו המשקין הטמאים מחמת עצמם שנמנו למעלה שכולם אב הטומאה. [כל המשקין המפורטים בבבא זו, טומאתם מנגיעתם גוף הטמא, שממנה יצאו. 30) צריך להיות: ומטמאין. כאן מתחילה בבא חדשה ונמשכת לכל המשקין המפורטים למעלה בין אבות הטומאה ובין וולדות הטומאה. 31) אף על פי שנפלו על הטהרות בלי כוונתם ושלא לרצונם של הבעלים - הוכשרו ונטמאו. 32) מעצמו. 33) של חרס.

ו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִטְּבוּל יוֹם אֵינָם טְמֵאִים. לְפִיכָךְ, אִם נָפְלוּ אֲפִלּוּ עַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה - אֵינוֹ מַכְשֵׁר עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְרָצוֹן, כְּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין הַטְּהוֹרִין שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין אֶלָּא לְרָצוֹן.

ז. הַזֵּעָה וְהַלֵּחָה הַסְּרוּחָה וְהָרְעִי[34], וְהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִבֵּן שְׁמוֹנָה חֳדָשִׁים[35], וְהַשּׁוֹתֶה מֵי טְבֶרְיָה[36] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹצְאִין נְקִיִּים - כָּל אֵלּוּ אֵינָן חֲשׁוּבִין מַשְׁקֶה, וְלֹא מִתְטַמְּאִין[37] וְלֹא מַכְשִׁירִין.

34) צואה. 35) שנולד בחודש השמיני לעיבור. נפל כזה אף על פי שהוא חי דינו כדבר דומם, מפני שאינו בן קיימא. 36) חמי טבריה. הם מביאים שלשול רב ולפעמים יוצאים כשהם זכים (רבינו בפירושו). 37) אם נגעו בטומאה.

ח. הַשּׁוֹתֶה שְׁאָר מַשְׁקִין[38] וְיָצְאוּ - הֲרֵי הֵן מַשְׁקִין כְּשֶׁהָיוּ, שֶׁאֵין שְׁאָר הַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין בַּגּוּף[39]. כֵּיצַד? שָׁתָה מַיִם טְמֵאִין וְהֶקִיאָן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא טָהֲרוּ בִּיצִיאָתָן[40]. שָׁתָה

מַיִם טְמֵאִים וְטָבַל וְאַחַר כָּךְ הֶקִיאָן, [אוֹ שֶׁנִּסְרְחוּ וְאַחַר כָּךְ הֶקִיאָן], אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִלְּמַטָּה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָבַל - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[41]. שָׁתָה שְׁאָר מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ שְׁאָר אֳכָלִין טְמֵאִין, אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל וְאַחַר כָּךְ הֶקִיאָן - טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן טְהוֹרִין בַּגּוּף[42]. נִסְרְחוּ אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִלְּמַטָּה - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין.

38) ששת המשקין המכשירים חוץ למים. 39) שאר משקין אינם בטלים בגוף ולא בטלה טומאתם. 40) בדפוס רומא (ר"מ) ובדפוס קושטא וכן בכתב יד תימן הגירסא: "מפני שנטמאו במגעו ביציאתן" וכן היא גירסת הראב"ד בהשגותיו, והוא מפרש, כגון ששתה רביעית הלוג שיעור שמטמא את האדם, והמשקין עצמם כשהם במעי האדם בטלה טומאתם, אולם כשהקיאם נטמאו שנית במגע האדם הטמא. וברור שהראב"ד מחלק בזה בין מים לשאר משקין, מים בטלה טומאתם ושאר משקין לא. וכדבריו שנינו בפירוש בתוספתא טבול יום פרק א הלכה ז: חומר במשקין (מבמים), שהמשקין אין להם טהרה ואין טהורין בגוף מה שאין כן במים. 41) בטבל והקיאם נטהרו המים בגוף כמו שאמרנו, ולא נטמאו אגב הקאה, שהרי האדם טבל ונטהר. ונסרחו או יצאו מלמטה טהורים אף על פי שלא טבל מפני שאינם ראויים לשתייה אינם מקבלים טומאה. 42) לא נטהרו בעודם בגוף, מכיוון שמשקין אינם בטלים בגוף.

ט. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַזֵּעָה אֵינָהּ מַשְׁקֶה. אֲפִלּוּ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין וְהִזִּיעַ - זֵעָתוֹ טְהוֹרָה[43]. אֲבָל הַבָּא בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְהִזִּיעַ - זֵעָתוֹ טְמֵאָה[44]. וְאִם נִסְתַּפֵּג[45] מִן הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין וְאַחַר כָּךְ הִזִּיעַ - זֵעָתוֹ טְהוֹרָה.

43) ואף על פי ששתה רביעית ונטמא גופו, וגם אינה מכשירה, מפני שהזיעה באה מגופו ולא מהמשקין שבלע (רבינו שם). 44) הבא ראשו ורובו במים שאובים אפילו טהורים טמא (הלכות אבות הטומאות פרק ט הלכה א). ומכיוון שהזיעה מעורבת במים השאובים נטמאה התערובת מנגיעתה בגוף הטמא, והיא גם מכשירה. 45) התנגב.

י. זֵעַת בָּתִּים[46] שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וּבוֹרוֹת - אֵינָן מַשְׁקֶה, וַאֲפִלּוּ הֵן טְמֵאִין - זֵעָתָן טְהוֹרָה. אֲבָל זֵעַת הַמֶּרְחָץ - כְּמַיִם: אִם הָיְתָה הַמֶּרְחָץ טְמֵאָה[47] - זֵעָתָהּ טְמֵאָה[48]; וְאִם הָיְתָה טְהוֹרָה[49] וְהִכְנִיס בָּהּ פֵּרוֹת - הֶכְשְׁרוּ[50]. הִכְנִיסוּ לָהּ כֵּלִים - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן[51] וּמַכְשִׁירִין.

46) קירות בתים שנבנו במקומות נמוכים מוציאים לחלוחית המתגבשת לפעמים לטיפות דומות לטיפות זיעה. 47) המים שבתוכה היו טמאים. 48) וגם מכשירה, שהזיעה היא קיטור הבא מן המים שהתנדפו מחמת החום. 49) המים היו טהורים. 50) מפני שהורטבו בקיטור. 51) משקין שנתלשו ממקום חיבורם שלא ברצון בעלים אינם מכשירים (לקמן פרק י"ב הלכה ג), ומשמיענו, שאם הכניס כלים למרחץ והורטבו הרי זה רצון בעלים מפני שהוא יודע שיורטבו והכניסם מרצונו.

יא. הַבְּרֵכָה[52] שֶׁבַּבַּיִת וְהַבַּיִת מַזִּיעַ מֵחֲמָתָהּ, אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה טְמֵאָה[53] - זֵעַת כָּל הַבַּיִת שֶׁמֵּחֲמָתָהּ טְמֵאָה.

52) חפירה בקרקע הבית ויש בה מים. 53) המים שבתוכה טמאים.

יב. שְׁתֵּי בְּרֵכוֹת בַּבַּיִת, אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה: הַמַּזִּיעַ[54] קָרוֹב לַטְּמֵאָה[55] - טָמֵא, קָרוֹב לַטְּהוֹרָה - טָהוֹר, מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - טָמֵא.

54) אדם וכלים ואוכלין. 55) קרובים יותר לבריכה הטמאה.

יג. הַמֹּהַל[56] - כְּשֶׁמֶן[57]. מַשְׁקִין הַמְנַטְּפִין מִסַּלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים - אֵינוֹ מַשְׁקֶה וְלֹא מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין[58], עַד שֶׁיִּכְנִיסֵם[59] בִּכְלִי.

56) לחלוחית המתמצה מאליה מן הזיתים. ויש גורסים "מוחל" (מכשירין פרק ו משנה ה). 57) ואף על פי שאין עימו שיורי שמן. כרבי מאיר במשנתנו. 58) שאינם משקה, לפי שאינו מקפיד עליהם והם הולכים לאיבוד. 59) בכלי ויחשיב אותם ואז תורת משקה עליהם.

יד. הַשּׁוֹקֵל עֲנָבִים בְּכַף מֹאזְנַיִם - הַיַּיִן שֶׁבַּכַּף אֵינוֹ מַשְׁקֶה עַד שֶׁיַּעֲרֶנוּ לְתוֹךְ הַכְּלִי, וַהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְסַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁמְּנַטְּפִין.

טו. הַדּוֹרֵס[60] עֲנָבִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּחָבִית, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן צָף עַל גַּבֵּי יָדָיו[61] - הֲרֵי הַכֹּל טָהוֹר[62].

60) לוחץ עליהם, כדי להכניס הרבה ענבים. 61) וסתם ידים פוסלות את התרומה. 62) שהיין היוצא אגב הלחיצה אינו משקה מפני שהאדם אינו רוצה שיצא היין.

טז. מַשְׁקֶה בֵּית מִטְבָּחַיִם שֶׁבָּעֲזָרָה, וְהוּא דַּם הַקֳּדָשִׁים וְהַמַּיִם שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן שָׁם - טְהוֹרִין[63] לְעוֹלָם, וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין[64] וְלֹא מַכְשִׁירִין. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה. לְפִיכָךְ, כָּל דְּמֵי הַזְּבָחִים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר. וְהוֹאִיל וְדַם הַקֳּדָשִׁים אֵינוֹ מַכְשִׁיר, קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה לֹא הֻכְשְׁרוּ בְּדַם שְׁחִיטָה; וְאֵין לִבְשַׂר הַקֳּדָשִׁים הֻכְשַׁר אֶלָּא בְּמַשְׁקִין שֶׁיִּפְּלוּ עַל הַבָּשָׂר חוּץ מִמַּשְׁקֶה בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם.

63) שנינו שם: "העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על משקה בית מטבחיא דכן (טהור)". 64) כרב בפסחים טז, א שאמר: "מה דכן? דכן ממש" פירוש, טהור לגמרי ואפילו טומאת עצמם אין להם.

יז. פֶּרֶת קָדָשִׁים שֶׁהֶעֱבִירָהּ בְּנָהָר וּשְׁחָטָהּ וַעֲדַיִן[65] מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[66] עָלֶיהָ - הֲרֵי זוֹ מֻכְשֶׁרֶת. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת מַחַט טְמֵאָה[67] בִּבְשָׂרָהּ - הֲרֵי הַבָּשָׂר טָמֵא. וְכֵן אִם הָיְתָה הַפָּרָה חֲסוּמָה[68] מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם[69],

יח. הַבְּרֵכָה שֶׁבַּבַּיִת וְהַבַּיִת מַזִּיעַ מֵחֲמָתָהּ, אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה טְמֵאָה - זֵעַת כָּל הַבַּיִת שֶׁמֵּחֲמָתָהּ טְמֵאָה.

יט. שְׁתֵּי בְּרֵכוֹת בַּבַּיִת, אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה: הַמַּזִּיעַ קָרוֹב לַטְּמֵאָה - טָמֵא, קָרוֹב לַטְּהוֹרָה - טָהוֹר, מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - טָמֵא.

כ. הַמֹּהַל - כְּשֶׁמֶן. מַשְׁקִין הַמְנַטְּפִין מִסַּלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים - אֵינוֹ מַשְׁקֶה וְלֹא מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין, עַד שֶׁיִּכְנִיסֵם בִּכְלִי.

כא. הַשּׁוֹקֵל עֲנָבִים בְּכַף מֹאזְנַיִם - הַיַּיִן שֶׁבַּכַּף אֵינוֹ מַשְׁקֶה עַד שֶׁיַּעֲרֶנוּ לְתוֹךְ הַכְּלִי, וַהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְסַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁמְּנַטְּפִין.

כב. הַדּוֹרֵס עֲנָבִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּחָבִית, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַّין צָף עַל גַּבֵּי יָדָיו - הֲרֵי הַכֹּל טָהוֹר.

כג. מַשְׁקֶה בֵּית מִטְבָּחַיִם שֶׁבָּעֲזָרָה, וְהוּא דַּם הַקֳּדָשִׁים וְהַמַּיִם שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן שָׁם - טְהוֹרִין לְעוֹלָם, וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה. לְפִיכָךְ, כָּל דְּמֵי הַזְּבָחִים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר. וְהוֹאִיל וְדַם הַקֳּדָשִׁים אֵינוֹ מַכְשִׁיר, קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה לֹא הֻכְשְׁרוּ בְּדַם שְׁחִיטָה; וְאֵין לִבְשַׂר הַקֳּדָשִׁים הֻכְשַׁר אֶלָּא בְּמַשְׁקִין שֶׁיִּפְּלוּ עַל הַבָּשָׂר חוּץ מִמַּשְׁקֶה בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם.

כד. פֶּרֶת קָדָשִׁים שֶׁהֶעֱבִירָהּ בְּנָהָר וּשְׁחָטָהּ וַעֲדַיִן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ עָלֶיהָ - הֲרֵי זוֹ מֻכְשֶׁרֶת. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת מַחַט טְמֵאָה בִּבְשָׂרָהּ - הֲרֵי הַבָּשָׂר טָמֵא. וְכֵן אִם הָיְתָה הַפָּרָה חֲסוּמָה מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם,

אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּחַט יְדוּעָה[70] - הֲרֵי הַבָּשָׂר טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁנָּגַע בַּכֵּלִים הַנִּמְצָאִין מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם[71]. נִמְצֵאת הַמַּחַט בַּפֶּרֶשׁ[72] - הַבָּשָׂר טָהוֹר. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הַיָּדַיִם טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵין טֻמְאַת יָדַיִם בַּמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[73] ? לִהְיוֹת הַבָּשָׂר טָמֵא בְּדִין תּוֹרָה; אֲבָל לְהִתְטַמֵּא מִדִּבְרֵיהֶן - אֵין הַקֹּדֶשׁ צָרִיךְ הֶכְשֵׁר, אֶלָּא חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשֶׁרֶת הַבָּשָׂר. וְאִם נָגַע בָּהּ טֻמְאָה, בֵּין קַלָּה בֵּין חֲמוּרָה - נִפְסְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר בְּמַשְׁקֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

65) אחר שחיטתה. 66) רטוב. 67) בפסחים יט, ב אמרו בשם רב כשבעל המחט הכירה. 68) כך מפרש שם רבי יוסי בר אבין את המשנה. 69) ונשחטה בעודה חסומה ואם כן בלעה את המחט מחוץ לירושלים. 70) אין אנו יודעים אם היא טמאה. 71) חכמים גזרו טומאה על כלים שנמצאו מחוץ לירושלים. 72) האוכלין המעוכלים שבמעיה, מפני שהפרש אינו מקבל טומאה. 73) שבשר קדשים אינו מטמא אלא אם הוכשר במשקין שמחוץ לבית המקדש.

יום רביעי ו' מנ"א ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר הבוצר ענבים למכור או לגת אם הוכשרו. אימת הוכשרו עם המשקה היוצא מהן. כרם שהוא עומד בצד בית הפרס ובוצר ממנו לגת. המוסק זיתים שלא נגמרה מלאכתם אם הוכשרו, ואימתי גמר מלאכתם. ודין הפוצע זיתים של תרומה בידיים טמאות. העוטן ברשות עם הארץ ונעל וחתם, והדורך בטומאה ורצה לטהר כלי בית הבד.

א. הַבּוֹצֵר[2] עֲנָבִים לִמְכֹּר בַּשּׁוּק אוֹ לְיַבְּשָׁן[3] - לֹא הֻכְשְׁרוּ לְטֻמְאָה[4] עַד שֶׁיִּפְּלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין לִרְצוֹנוֹ, כְּשְׁאָר הָאָכְלִין; אֲבָל הַבּוֹצֵר לִדְרֹךְ[5] - הֻכְשַׁר לְטֻמְאָה[6] וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַבָּצִיר כְּלָל, וְאִם נָגְעָה בּוֹ טֻמְאָה - נִטְמָא. וְדָבָר זֶה גְּזֵרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ[7] עַל הַבּוֹצֵר לַגַּת שֶׁהוּא מֻכְשָׁר? שֶׁפְּעָמִים שֶׁאָדָם נִכְנָס לְכַרְמוֹ לְיַדֵּעַ אִם הִגִּיעַ לְהִבָּצֵר, וְסוֹחֵט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לִבְדֹּק בּוֹ וּמְזַלְּפוֹ עַל גַּבֵּי הָעֲנָבִים הַבְּצוּרוֹת, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל לִדְרִיכָה עוֹמֵד[8]. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו[9] הֲרֵי הוּא מִתְמַעֵּךְ[10] וְיָצְאוּ מֵימָיו וַהֲרֵי הוּא מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יָזוּבוּ בַּקַּרְקַע, וְנִמְצָא מֻכְשָׁר בָּהֶן[11]. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁהַבּוֹצֵר לַגַּת הֻכְשַׁר.

2) שבת טו, א. קטיפת ענבים נקראת "בצירה". בלשון־הקודש ניתנו שמות שונים לקטיפת פירות שונים: בוצר - ענבים, מוסק - זיתים, אורה - תאנים, גודר - תמרים. 3) לעשות צימוקים. 4) אף־על־פי שהורטבו במיץ שזב מהם. והטעם, מפני שמיץ זה לא נפל עליהם מרצון הבעלים, והכשר טעון רצון בעלים (לקמן פי"ב ה"א). 5) לתעשיית יין. 6) בשבת שם, מחלוקת שמאי והלל, ופסק כשמאי, מפני שאמרו שם: "שתק ליה הלל לשמאי". פירוש, אחרי טענותיו התקיפות של שמאי, שתק הלל, משמע שהודה לו. ושם נז, א אמרו, שתלמידי שמאי והלל גזרו על הבצירה, וגזירתם נתקבלה. 7) שם יז, א. 8) ואם כן, הורטבו לרצון בעלים. 9) על האשכול להניחו בנחת, ושלא יכבידו עליו האשכולות האחרים. 10) בסל מפני הלחץ. ולמה אינו מקפיד? מפני שעומד לדריכה. 11) שהרי מימיו (המיץ) יוצאים מרצונו (ראה ראב"ד וכסף־משנה). [רבינו כותב כאן על הענבים "הבצורות", משמע שכבר נבצרו. אבל בגמרא שם, אמר רבה בר אבוה: "ובשעת בצירה, עדיין משקה טופח עליהם". ומשמע מזה שמזלף הענבים לפני בצירתם. ואולי "הבצורות", פירושו בשלות ועומדות לבצירה. אמנם פירוש דחוק הוא, אבל לא מצאתי ביאור אחר].

ב. הַבּוֹצֵר[12] עֲנָבִים[13] שֶׁאִם לֹא מָצָא לָהֶם שׁוּק מַחֲזִירָן לַגַּת[14] - לֹא הֻכְשְׁרוּ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לִרְשׁוּת הַגַּת[15]. וְכֵן הַזֵּיתִים[16] שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּת הַבַּד - הֻכְשְׁרוּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[17].

12) תוספתא טהרות פי"א ה"ה. 13) על־מנת למוכרם. 14) לא היה בטוח שימצא קונים, וחשב שאם לא יוכל למוכרם - יעביר אותם לגת לעשות יין. 15) כל עוד שלא הגיעו לגת, אפשר שימצא קונים, ולפיכך אינו רוצה שיתמצה משקה מהענבים. 16) שם. זיתים אינם מוכשרים עד גמר מלאכתם. ואימתי גמר מלאכתם? כשימסוק כל הזיתים שבדעתו לסוחטם בבת אחת בבית הבד (לקמן ה"ח), ואם דעתו למוכרם אינם מוכשרים, מפני שלא גמר מלאכתם, שהרי חסירה מכירתם (לקמן ה"ו). ומלמדת התוספתא, שאם מסק כל זיתיו אבל היה בדעתו למוכרם, וחישב שאם לא ימצא קונים יעבירם לסחיטה, לא הוכשרו עד שיבואו לרשות בית הבד. ורבינו קיצר, והביא לשון התוספתא. 17) לקמן הלכה ו, שאם דעתו למוכרם - אין המסיקה גמר מלאכה, ולקמן בהי"ב, שלפני גמר מלאכה מותר ליטלם בטומאה, ולהוליכם לבית הבד בטומאה, ומובן שהטמא אינו מכניסם לתוך בית הבד ממש, אלא עד בית הבד.

ג. הַבּוֹצֵר[18] עֲנָבִים וּנְתָנָם בְּעָבִיט[19] אוֹ שֶׁשְּׁטָחָן עַל גַּבֵּי הֶעָלִין[20] - הֻכְשְׁרוּ בַּמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן, שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עַל הַמַּשְׁקִין וּלְפִיכָךְ שָׁטַח עַל הֶעָלִין אוֹ נָתַן לְתוֹךְ הֶעָבִיט, שֶׁהוּא כְּמוֹ בּוֹר[21]. לְפִיכָךְ, אִם נָטַל מֵהֶן טָמֵא[22] אוֹ מִי שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת[23] - טִמְּאָן. בָּצַר וְנָתַן לְסַלִּים[24] אוֹ בְּמַשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה[25] - לֹא הֻכְשְׁרוּ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל הַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מֵהֶן. לְפִיכָךְ נוֹטֵל הַטָּמֵא מֵהֶן וְאוֹכֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְבֻקָּעוֹת וּמְנַטְּפוֹת[26] לַגַּת - הֲרֵי הַגַּת טְהוֹרָה[27], שֶׁהֲרֵי לֹא הֻכְשְׁרוּ[28] וַהֲרֵי נִבְצְרוּ לַאֲכִילָה[29]. וְכֵן הַנּוֹטֵל[30] מִן הַסַּלִּים וּמִן הַמַּשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה[31] וְאָכַל וְהוֹתִיר כִּסְאָה וּכְסָאתַיִם וּזְרָקָן לַגַּת[32], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן[33] מְנַתֵּז עַל הָעֲנָבִים - לֹא הֻכְשְׁרוּ[34].

18) טהרות פ"י מ"ד. 19) חפירה שנותנים בה את הענבים העומדים לדריכה בגת (רבינו בפירושו למשנתנו. והר"ש פירש - כלי גדול). 20) על־מנת ליתן לגת את הענבים ביחד עם העלים שנטף עליהם מיץ. 21) שמתאסף שם המיץ, ומוציאים אותו ונותנים לגת. 22) אדם שנטמא גופו. 23) והגוף טהור, כגון שנגעו בראשון לטומאה, שאינו מטמא אדם, או סתם ידיים, שלא שמר עליהן בטהרה, וחכמים גזרו שתהיינה שניות. ראה הלכות אבות הטומאות פ"ח ה"ח, וה"י. 24) קלועים, והמיץ דולף והולך לאיבוד. 25) מקום על פני הקרקע המיוחד לשטוח עליו הענבים. 26) שם מ"ה. 27) הענבים שבגת לא נטמאו אפילו אם הם מוכשרים. 28) פירוש, הענבים שהוא אוכל לא הוכשרו, מפני שהמיץ נוטף שלא לרצון. 29) ולפיכך אין תורת משקה על המיץ המנטף, ודינו כמי פירות שאין מטמאים ואין מכשירים (למעלה פ"י ה"א). פיסקא זו מנמקת למה לא נטמאת טיפת המיץ מחמת הידיים ותטמא את הענבים שבגת, שהרי משקין מטמאים בכל שהם. 30) תוספתא טהרות פי"א ה"ז. 31) המדובר כשבצרם לאכילה, והמיץ יוצא שלא לרצונו. 32) בידיים טמאות. 33) שהתמצה לפני שזרקם לגת. 34) דעת רבינו, שהמיץ שאין עליו תורת משקה כלל אינו מכשיר אפילו כשירד לגת. בתוספתא שלפנינו כתוב "טהור", ואפשר לפרש כפשוטו שלא נטמאו מידיו הטמאות, מכיוון שלא הוכשרו לפני שהגיעו לגת, שהרי נבצרו לאכילה, אולם רבינו כותב "לא הוכשרו", ולכאורה כאן סתירה גלויה לדבריו בהלכה ד, שאם לקח מן הסלים לדורכן הוכשרו (ראה השגת הראב"ד). אולם יש לחלק בין נטל על־מנת לדורכם, שנטילה זו דומה לבוצר לגת, לבין נטל על־מנת לאכול ונשתיירה כמות לא גדולה, ולא גזרו חכמים על דבר זה (ע"פ כסף־משנה). ורבינו עצמו מעיר ברמיזה על הבדל הגיוני זה. בהלכה ד כתב "ולקח מהן לדורכן", וכאן כתב "וזרקו לגת". שינוי לשון זה מלמדנו שהמדובר כאן בכמות בלתי חשובה, שהבעלים "זורקים" אותם לגת בלי תשומת לב מיוחדת. בכל הלכה זו המדובר בבוצר לאכילה, אבל כשבצר לגת הרי הוכשרו מגזירת חכמים אף־על־פי שהמשקה הנוטף מהם לא הכשירם.

1 **ד. עֲנָבִים[35] שֶׁהָיוּ בְּסַלִּים אוֹ בְּמַשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה**
2 **וְלָקַח מֵהֶן לְדָרְכָן - הֻכְשְׁרוּ[36]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִקַּח מֵהֶן**
3 **בְּיָדַיִם טְהוֹרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקַּח מֵהֶן הַטָּמֵא וִיטַמְּאֵן.**

35) תוספתא שם (כסף־משנה). 36) מתקנת חכמים, כמו הבוצר לגת. ראה מה שכתבנו בהלכה הקודמת.

4 **ה. כֶּרֶם[37] שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּבֵית הַפְּרָס[38] - הַבּוֹצֵר**
5 **אוֹתוֹ לַגַּת אֵינוֹ מֻכְשָׁר[39] כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵית**
6 **הַפְּרָס[40]. הוֹאִיל וְטֻמְאַת בֵּית הַפְּרָס מִדִּבְרֵיהֶם[41],**
7 **וְהַבּוֹצֵר לַגַּת הֻכְשַׁר מִדִּבְרֵיהֶם[42], הֵקֵלּוּ בִּגְזֵרָה זוֹ**
8 **וְלֹא גָּזְרוּ עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה מֻכְשָׁר עַד שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית**
9 **הַפְּרָס[43]. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לִבְצֹר בְּבֵית הַפְּרָס לַגַּת**
10 **בְּטָהֳרָה - מְטַהֵר אֶת הַבּוֹצְרִים וְאֶת הַכֵּלִים[44], וּמַזֶּה**
11 **עֲלֵיהֶם[45] שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[46] וּמַעֲרִיב שִׁמְשָׁן[47], כְּדֵי**
12 **לְהַכִּיר שֶׁאֵין מְקַלִּין בְּטֻמְאַת בֵּית הַפְּרָס אֶלָּא מִפְּנֵי**
13 **שֶׁהוּא סָפֵק[48], וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין וּבוֹצְרִין וּמוֹצִיאִין**
14 **חוּץ לְבֵית הַפְּרָס[49], וַאֲחֵרִים טְהוֹרִים מְקַבְּלִין מֵהֶן**
15 **וּמוֹלִיכִין לַגַּת[50]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ[51] - טְמֵאִין**
16 **וּמְטַמְּאִין[52] אֶת הָעֲנָבִים. שֶׁהָאֲנָשִׁים שֶׁבְּבֵית הַפְּרָס**
17 **טְמֵאִין, וּמְטַמְּאִין לְאוֹתָן שֶׁבַּחוּץ וְעוֹשִׂין אוֹתָן**
18 **רִאשׁוֹן, וְהֵן מְטַמְּאִין אֶת הָעֲנָבִים, שֶׁהֲרֵי הֻכְשְׁרוּ**
19 **מִשֶּׁיָּצְאוּ חוּץ לְבֵית הַפְּרָס.**

37) אהלות פי"ח מ"א. 38) שדה שנחרש בו קבר, וגזרו חכמים טומאה על הנכנסים לתוכו, שמא נגע בעצם כגודל שעורה ולא הרגיש בה, ועצם כשעורה מטמאה מן התורה (הלכות טומאת מת פ"ב ה"י. ודיני בית הפרס, נתבארו בפרק יוד שם). 39) ולפיכך לא נטמאו בטומאת בית הפרס, אף־על־פי שכל הנבצר לגת מוכשר מגזירת חכמים, כלמעלה בהלכה א. 40) וברגע שיצאו הענבים משטח בית הפרס, חלה עליהם גזירה זו ונעשו מוכשרים מאליהם. 41) מגזירת חכמים. 42) ואם כן, צריכים אנו לשתי גזירות חכמים, כדי לדון את הענבים כמוכשרים ולטמאם. 43) כדי לאפשר את הבצירה. 44) ואפילו הם טהורים (רבינו בפירושו שם. והר"ש מפרש, שהמדובר בטמאים). 45) מי אפר פרה, כדין טמא מת. 46) ביום השלישי מיום שהתחיל בטהרתם, ובשביעי ממנו. 47) ואין מכניסים אותם לעבודה בכרם עד אחר שקיעת השמש, כדין טמא מת ממש. 48) טומאת בית הפרס היא מפני הספק, שמא נגע בעצם כשעורה כמו שביארנו למעלה. ולמה כל הטורח הזה? כדי שהבוצרים לא יחשבו שגם לטמא ודאי מותר לבצור לגת. 49) ומיד הוכשרו, כמו שנתבאר למעלה. 50) מפני שהענבים יוכשרו הכשר דאורייתא במיץ שיפלטו אגב הולכתם, ויתטמאו בנגיעת הבוצרים, שטומאת בית הפרס עליהם, שהרי אין כאן אלא גזירת חכמים אחת - גזירת בית הפרס - ולא הקלו אלא בשתי גזירות. [ר"ש בפירושו שם. והרא"ש מפרש מפני שאפשר בטהורים, לא התירו בטמאים]. 51) האנשים הטמאים, בטהורים. 52) בדפוס רומא (ר"מ), וכן בכת"י תימן: "ומטמאין".

20 **ו. הַמּוֹסֵק[53] אֶת זֵיתָיו לְכָבְשָׁן אוֹ לְמָכְרָן בַּשּׁוּק - לֹא**
21 **הֻכְשְׁרוּ עַד שֶׁיִּפְּלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין בְּרָצוֹן, כִּשְׁאָר**
22 **הָאֳכָלִין. וְכֵן הַמּוֹסֵק זֵיתָיו[54] לִדְרֹךְ בְּבֵית הַבַּד[55] - לֹא**
23 **הֻכְשְׁרוּ עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן[56]. וּמִפְּנֵי מָה יֻכְשְׁרוּ**
24 **הַזֵּיתִים שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן? שֶׁחֻזְקָתָן שֶׁהֻכְשְׁרוּ**
25 **בַּמַּהַל[57] שֶׁלָּהֶן, שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נוֹחִין**
26 **לִדְרֹךְ. אֲבָל קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן[58] - אֵין הַמַּהַל**
27 **הַיּוֹצֵא מֵהֶן מַכְשִׁיר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ[59].**
28 **לְפִיכָךְ, זֵיתִים שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן**
29 **מַשְׁקִין טְמֵאִין[60] - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעָם, כְּכָל**
30 **הָאֳכָלִים שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ. נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין**
31 **אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[61]; שֶׁהַמַּשְׁקִין**
32 **הַטְּמֵאִין מְטַמְּאִים אֶת הַמַּהַל שֶׁבָּהֶן, וְהַמַּהַל מְטַמֵּא**

אֶת כֻּלָּן. שֶׁהַמֹּהַל שֶׁיָּצָא מֵהֶן אַחַר גְּמַר מְלַאכְתָּן חָשׁוּב מַשְׁקֶה וּמִתְטַמֵּא וּמַכְשִׁיר.

53) בשבת טו, א אמרו הכל מודים שמותר למסוק זיתים בידיים טמאות, אפילו כשהם עומדים לסחיטה בבית הבד, ומכל־שכן לאכילה או למוכרם בשוק. 54) טהרות פ"ט מ"א. 55) ונותן אותם במעטן, כדי שיתרככו ונוח יהיה להוציא שמנם. 56) כרבן גמליאל וחכמים במשנה שם. ומאימתי גמר מלאכתם? משיגמור למסוק ולהניח במעטן את כל הזיתים שבדעתו להעבירם לבית הבד לסחיטה (ראה הלכה ח). 57) נוזל המתמצה מן הזיתים במעטן. 58) בדעת בעל הזיתים להוסיף עוד זיתים לאותו מעטן, כדי לסוחטם ביחד. 59) תוספתא טהרות פ"י ה"א. אינו רוצה שיתרככו הזיתים הראשונים לפני שיגיעו האחרונים למעטן, כדי שלא יתרככו יותר מדאי ויתקלקלו (תפארת ישראל במשנתנו שם). 60) שנטמאים אוכלין שלא הוכשרו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ב הי"ג. 61) משקין טמאים מטמאים בכל שהם (שם הלכה כו). פסק כחכמים בטהרות פ"ט מ"ג.

ז. חָבִית[62] שֶׁל זֵיתִים מְגֻלְגָּלִים[63] - צָרִיךְ לִנְקֹב הֶחָבִית כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הַמֹּהַל; וְאִם לֹא נִקַּב - הֲרֵי אֵלּוּ מַכְשָׁרִין[64]. נִקְּבָהּ וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים וְהִנָּם[65] בְּלוּלִים בַּמֹּהַל - אֵינָם מַכְשָׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּרְצוֹנוֹ, שֶׁהֲרֵי נִקְּבָהּ[66].

62) עדיות פ"ד מ"ו. 63) מלוחים ומקובצים ועומדים לאכילה (רבינו בפירושו שם). 64) ואף־על־פי שהוא אינו צריך למוהל, רוצה הוא בו כדי שלא יתקלקלו הזיתים. ואם ניקב את החבית גילה דעתו שאינו רוצה במוהל. הלכה זו מנויה שם בין ההלכות שבית־שמאי מקילים ובית־הלל מחמירים. והלכה בכל מקום כבית־הלל, בין להקל ובין להחמיר. 65) הזיתים. ואפשר גם לפרש שהכוונה לשמרים. 66) במשנה שם אמרו, שבזה מודים בית־הלל שאינם מוכשרים.

ח. זֵיתִים שֶׁמְּסָקָן לִדְרִיכָה, מֵאֵימָתַי גְּמַר מְלַאכְתָּן? מִשֶּׁתִּגְמֹר מְסִיקָתָן[67] וְיִהְיוּ מֻנָּחִים וּמוּכָנִים לִדְרִיכָה. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין וְלֹא יָצְאוּ מֵהֶן מַשְׁקִין, הוֹאִיל וְנִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - הֻכְשְׁרוּ[68]. אֲבָל קֹדֶם שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַעֲכוּ וְהֵזִיעוּ וְנִתְחַבְּרוּ בְּמַשְׁקֵיהֶן - אֵינָן מַכְשָׁרִין. גְּמַר מִלְּמְסֹק זֵיתָיו[69] אֲבָל עָתִיד לִקַּח[70] זֵיתִים אֲחֵרִים לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם, אֲפִלּוּ אֵינוֹ עָתִיד לְהוֹסִיף אֶלָּא אוֹ קַב[71] אוֹ קַבַּיִם - לֹא הֻכְשְׁרוּ. וְאִם הֶעֱרִים[72] - הֲרֵי אֵלּוּ מַכְשָׁרִין[73]. גְּמַר[74] מִלְּקַח[75] אֲבָל עָתִיד לְלוּוֹת[76] וּלְהוֹסִיף, וְאֵרְעוֹ אֹנֶס אוֹ נִתְעַסֵּק בְּמִשְׁתֶּה וְלֹא הוֹסִיף - עֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ זָבִים וְזָבוֹת[77] מְהַלְּכִין עֲלֵיהֶם - טְהוֹרִים.

67) שאין בדעתו להוסיף עליהם, אלא להעבירם לבית הבד (ראה שם משנה ב). 68) רבן גמליאל (שם) אמר סתם "משתיגמר מלאכתן", ולא הוסיף כל תנאי אחר, ומשמע מזה שגמר מלאכה עצמו מכשיר. [יש לראות בדבריו כאן סתירה למה שכתב בה"ו: "שחזקתן שהוכשרו במוהל שלהן". ובדוחק אפשר לפרש כוונתו כאן כשאין אנו רואים שם משקה, אבל אפשר שהיה ונבלע בזיתים או נתייבש. ובתוספתא טהרות פ"י ה"א, שנינו: "הגומר את זיתיו בני יומן (ביום מסיקתם והכנסתם למעטן), חזרנו לדברי בית־שמאי ולדברי בית־הלל". ופירשו מבארי התוספתא, מפני שלפני גמר מלאכתם נפסקה הלכה כחכמים שאינם מוכשרים, נגד דעת בית־הלל, מלמדת תוספתא זו, שאם נגמרה מלאכתם וטרם הספיקו להוציא מוהל, אנו חוזרים למחלוקת בית־שמאי ובית־הלל במשנה שם, שבית־שמאי אומרים משיזיעו, ובית־הלל אומרים משיתחברו שלושה זה לזה. והגר"א שם מבאר, שרבן גמליאל וחכמים באו להקל, שכל זמן שלא נגמרה מלאכתם אינם מוכשרים, אבל לא להחמיר. וסוברים שאפילו נגמרה מלאכתם אינם מוכשרים עד שיזיעו - לדברי ב"ש, או עד שיתחברו לדברי ב"ה. ויש לתמוה על רבינו למה נטה מדברי תוספתא זו]. 69) תוספתא פ"י ה"ח. 70) לקנות או להביא מכרם אחר. 71) מדה עתיקה, אחד משישה בסאה. 72) רצונו להוסיף, בא מתוך כוונה שזיתיו לא יוכשרו. 73) חכמים ראו בזה ערמה, ואין להסכים שערמתו תועיל לו. 74) טהרות פ"ט מ"ב. 75) מפני שהוציא כבר כל כספו. 76) בדעתו היה לעשות כך לשם הוספת רווח, ולא לשם מניעת ההכשר. 77) שמטמאים טומאה חמורה.

ט. הָעוֹטֵן[78] זֵיתָיו בִּשְׁנֵי בַּדִּים[79] - כֵּיוָן שֶׁגָּמַר אַחַת[80] מֵהֶן הֻכְשְׁרוּ לְקַבֵּל טֻמְאָה.

78) נותן למעטן. תוספתא פ"י ה"ב. 79) יש לו הרבה זיתים, ואין בדעתו לסחוט את כולם בבת אחת. 80) למסוק ולתת במעטן את הזיתים שבדעתו לסוחטם בבת אחת.

י. הַמּוֹסֵק[81] זֵיתָיו בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן וְעָתִיד לְהוֹרִידָם לַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה[82] עַד שֶׁיּוֹרִידֵם[83] לְשָׁם. וְהוּא שֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן קֹדֶם שֶׁיִּמְסֹק; אֲבָל אַחַר שֶׁיִּמְסֹק - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת, אֶלָּא הֻכְשְׁרוּ. גָּמַר אֶת זֵיתָיו וְעָתִיד לִמְכָּרָן[84] - לֹא הֻכְשְׁרוּ[85]. עָתִיד לְחַפּוֹתָן בְּעָלִין[86] - הֻכְשְׁרוּ[87] וּמְקַבְּלִין טֻמְאָה.

81) שם. 82) אפילו אין דעתו להוסיף. 83) הנתינה במעטן בגליל העליון, אינה גמר מלאכה, מפני שבדעתו להעביר את הזיתים למקום אחר. גליל עליון וגליל תחתון לאו דוקא, אלא כל מחשבת העברה ממקום אחד לשני. ונקט "גליל" מפני שבתקופתם שגשגה שם תעשיית השמן. 84) שם ה"ב. 85) גמר מלאכה מכשירה כשדעתו לסחוט (ראה למעלה ה"ח, הערה סז). 86) כדי לשמור עליהם מפני הגשם או מפני האבק. 87) אף־על־פי שדעתו להוסיף חיפוי בעלים, מפני שמלאכת הזיתים עצמה נגמרה, והחיפוי מלאכה בפני היא.

יא. הַלּוֹקֵחַ[88] מַעֲטַן זֵיתִים מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִם יֵשׁ מוֹסֵק[89] עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה - יַעֲשׂוּ בְּטֻמְאָה[90], שֶׁזֶּה

21 22 23 24 25 26 27 28 29 30

בְּחֻזְקַת שֶׁגָּמַר[91]. וְנֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ[92] לוֹמַר: מַעֲטָן זֶה לֹא גְּמַרְתִּיו[93].

88) שם ה"ג. 89) ונמצאים שם זיתים מוסקים של הגוי שלא נמכרו עם הזיתים שבמעטן. 90) פירוש, אפשר לטפל בהם בידיים טמאות, מפני שכבר נטמאו במגע הגוי, ואין אנו אומרים שהגוי רצה להוסיף למעטן את הזיתים הנמצאים על פני האדמה, ואם־כן לא נגמרה מלאכתם ולא הוכשרו. וכל־שכן אם אין שם מוסק. [המלים: "יעשו בטומאה" מתפרשים כאן אחרת מבמקומות אחרים. ראה לקמן הי"ב]. 91) לא היה בדעתו להוסיף אלא למכור מה שכבר נתן במעטן. 92) שם. 93) פירוש, היה בדעתי להוסיף ואף על פי שאינו נאמן על טומאה וטהרה אין אנו חושדים בו שישקר בזדון (ראה הלכות משכב ומושב פ"י ה"א).

יב. הָרוֹצֶה לִטֹּל[94] מִזֵּיתִים שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְלִדְרֹךְ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל מֵהֶן בְּטֻמְאָה[95] וּמוֹלִיךְ לְבֵית הַבַּד בְּטֻמְאָה וּמְכַסֶּה הַשְּׁאָר בְּטֻמְאָה[96] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁהֲרֵי לֹא הֻכְשְׁרוּ כְּדֵי שֶׁיְּקַבְּלוּ טֻמְאָה.

94) משנה טהרות פ"ט, ז. 95) בידים טמאות ובכלים טמאים, מפני שלא הוכשרו ולא יתטמאו. 96) הזיתים שנותרו במעטן, דינם כמו שהיה לפני שנטל מהם. כבית הלל במשנתנו. [בתוספתא שם פ"י ה"ח מסיימים בית הילל: "ובלבד שלא יעקור את כל האם ואם עקר הרי אלו טמאים ... ובלבד שלא יערים ואם הערים הרי אלו טמאים". פירוש, שלא יעביר לבית הבד את כל הגוש שבמעטן. ועוד תנאי: שאמירתו שברצונו להוסיף, יהיה רצון כנה ולא מחשבה ערמומית, כדי שלא יוכשרו. ותמוה הדבר למה השמיט רבינו שני תנאי בית־הלל אלה? ונראה שב"הערים" סמך על מה שכתב בה"ח, ועקירת כל האום אפשר ללמוד מזה שאמר ומכסה "השאר"].

יג. הַמַּנִּיחַ[97] אֶת זֵיתָיו בְּכוּתֶשׁ[98] כְּדֵי שֶׁיַּמְתִּינוּ[99] וְיִהְיוּ נוֹחִים לְהִכָּתֵשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין[100]. הִנִּיחָן שֶׁיַּמְתִּינוּ וְשֶׁיִּמְלְחֵם אַחַר שֶׁיַּמְתִּינוּ - אֵינָן מֻכְשָׁרִין[101], שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶן לְכָבְשָׁן[102].

97) שם מ"ה. 98) במכתשת גדולה שכותשים בה זיתים העומדים לאכילה. 99) במשנתנו הגירסא "שימתונו", פירוש, שיתלחלחו ויתרככו. [בבבא בתרא יח, א אמרו: "מתנותא קשי לכותל", פירוש לחלוחית מזיקה את הכותל. אמנם רבינו בפירושו למכשירין פ"ו מ"ב, מפרש "שימתינו" - שיתקיימו זמן ארוך, אבל כאן קשה לפרש כך]. 100) הוכשרו במשקה היוצא מהם. 101) כבית־הלל שם. 102) ולא נגמרה מלאכתם.

יד. הַפּוֹצֵעַ[103] זֵיתִים שֶׁל תְּרוּמָה[104] בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת - פְּסָלָן[105], שֶׁפְּצִיעָתָן הִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן. פְּצָעָן[106] לְסָפְגָן בְּמֶלַח[107] - לֹא הֻכְשְׁרוּ[108]. וְכֵן[109] אִם פְּצָעָן לֵידַע אִם יֵשׁ בָּהֶן שֶׁמֶן וְהִגִּיעוּ לְהִמָּסֵק[110] - לֹא הֻכְשְׁרוּ[111].

103) מבקע. שם. 104) במשנתנו כתוב "זיתים" סתם, ורבינו הוסיף: "של תרומה" (ראה ההערה הבאה). 105) ידיים שניות לטומאה, ושני פוסל את התרומה. [גם כאן שינה רבינו מלשון המשנה שכתוב בה "טימאן", משמע שהזיתים פוסלים אחרים. ונראה שלדעתו "טימאן" לאו דוקא, וכוונת המשנה - שנפסלו ממגעם בידיים טמאות. ויוצא מזה, שלדעת רבינו הלחלוחית שעל הזיתים הנפצעים לא נטמאה מפני כמותה הזעירה, ואולי גם מפני שהיא הולכת לאיבוד לא חלה עליה תורת משקה, ומתוך כך נאלץ רבינו להעמיד משנתנו בתרומה, שהרי ידיים אינן פוסלות אוכל חולין. והמדובר כשהוכשרו לפני פציעתם. אולם הר"ש והרא"ש פירשו בחולין שלא הוכשרו - כמו הבבא הראשונה - והמשקין שיצאו נטמאו מידיו, שידיים מטמאות משקה חולין, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות ראשון, והם מטמאים את הזיתים, שמשקין מטמאים בכל שהם]. 106) שבת קמה, א. 107) המלח אינו נדבק יפה בדברים יבשים, ואם נרטבו במוהל היוצא ע"י פציעתם - יידבק. 108) שהרי לא נגמרה מלאכתם. בבא זו, וכן הבבא שאחריה עוסקות בזיתים שלא הוכשרו, ולענין הכשר אין הבדל בין תרומה לחולין. 109) שם. 110) בשלו כבר, וראויים למסיקה. 111) מפני שאינו מעוניין כלל במשקה היוצא, והוא הולך לאיבוד.

טו. הַמַּנִּיחַ[112] זֵיתִים בַּגַּת לְגַרְגְּרָן[113] וּלְיַבְּשָׁן, אֲפִלּוּ הֵם רוּם אַמָּה[114] - אֵינָן מֻכְשָׁרִין[115]. נְתָנָן בַּבַּיִת שֶׁיִּלְקוּ[116], אַף עַל פִּי שֶׁעָתִיד לְהַעֲלוֹתָן לַגַּג[117], אוֹ שֶׁנְּתָנָן בַּגַּג שֶׁיִּלְקוּ, אַף עַל פִּי שֶׁעָתִיד לְפָתְחָם וְיִכְּרִיס אוֹתָן[118] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִים[119]. נְתָנָן בַּבַּיִת עַד שֶׁיִּשְׁמוֹר[120] אֶת גַּגּוֹ אוֹ עַד שֶׁיּוֹלִיכֵם לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָן מֻכְשָׁרִים, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[121].

112) טהרות פ"ו ה"ו. 113) פירות מיובשים נקראים גרגירים, ומכאן "לגרגר", פירוש לייבש עד שייעשו גרגרים טובים לאכילה (רבינו בפירושו למשנתנו). 114) ואם כן, התחתונים אינם ממהרים להתייבש, ובינתיים מתמצה משקה ומרטיבם. 115) מפני שהתכוון לייבשם אינו רוצה שיורטבו, שהרי הרטיבות מעכבת את הייבוש. [הר"ש גורס במשנתנו "הרי אלו מוכשרים" ומפרש, שהמיץ מייפה את טעם הזיתים, ולפיכך הוא רוצה בו]. 116) שיכמשו קצת (רבינו שם). 117) אחרי כמישתם, כדי שיתייבשו. 118) יחתכם לחצאים. 119) מפני שהוא רוצה בזיעה הגורמת לעיפוש. 120) צ"ל "שֶׁיְּשַׁמֵּר" כגירסתנו במשנה. פירוש, שיעשהו ראוי לשמור על הפירות השטוחים עליו, כגון שיקיפהו מעקה או יבנה סוכה לשומר, שישמור על הזיתים מפני הגנבים. 121) ואינו רוצה שיוציאו כאן מיץ, שהרי ילך לאיבוד, כשיעביר את הזיתים למקום אחר. [הלכה זו עוסקת בזיתים העומדים לאכילה, ומסיקתם היא גמר מלאכתם, ולפיכך כשהורטבו ברצון בעלים - הוכשרו].

טז. הָעוֹטֵן[122] זֵיתָיו[123] בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ וְנָעַל וְחָתַם - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ מַפְתֵּחַ אַחֵר וְחוֹתָם אַחֵר. אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא חוֹתָם מְקֻלְקָל וּמַפְתֵּחַ פָּתוּחַ - הֲרֵי

אֵלּוּ טְהוֹרִין[124]. וְחוֹתָם שֶׁאָמְרוּ, אֲפִלּוּ צְרוֹר[125] אוֹ קֵיסָם[126]. הָיוּ שָׁם[127] חוֹרִין וּסְדָקִין - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מַכְנִיס קָנֶה וּמְסִיטָן. הָיוּ שָׁם חַלּוֹנוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה טְפָחִים - נְדוֹנוֹת כִּפְתָחִים[128].

122) ראה הערה עז. 123) תוספתא טהרות פ"י ה"ד. 124) מפני שעם־הארץ ירא להכנס שם, שלא ייתפס כגנב, ואנו אומרים שגנבים שברו את החותם ונמלכו ולא נכנסו (ראה הלכות משכב ומושב פי"ב הט"ו). ואם לא נעל וחתם אין עם־הארץ מפחד להיכנס, מפני שיכול להתנצל ולומר: חשבתי שאינך מקפיד שאכנס, ולפיכך הזיתים טמאים. 125) אבן קטנה. 126) חתיכת עץ. 127) בבית שבו המעטן. 128) שאם לא נעל וחתם - טמאים, לפי שאפשר לאדם להיכנס בלי התאמצות יתירה דרך חלון שכזה.

יז. הַדּוֹרֵךְ[129] בְּטֻמְאָה[130] וְרָצָה לְטַהֵר כְּלֵי בֵּית הַבַּד וְהָעֵקֶל[131] מִן הַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶן, כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? כְּלִי שֶׁל עֵץ וְשֶׁל אֲבָנִים - מְדִיחַ, וְשֶׁל גְּסָרִים[132] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[133] - מְנַגְּבָן[134], וְשֶׁל גְּמִי[135] - מְיַשְּׁנָן[136] כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹ חוֹלְטָן בְּחַמִּין אוֹ בְּמֵי זֵיתִים[137], אוֹ מַנִּיחָן תַּחַת צִנּוֹר שֶׁמֵּימָיו מְקַלְּחִין[138] אוֹ לְתוֹךְ מַעְיָן שֶׁמֵּימָיו רוֹדְפִין[139] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת, וְאַחַר כָּךְ מַטְבִּיל אֶת הַכֵּלִים שֶׁצְּרִיכִין טְבִילָה[140], וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּטָהֲרָה.

129) משנה טהרות פ"ו, ח. ותוספתא שם פי"א ה"י. 130) ונרטבו כל כלי הגת ביין הטמא ונטמאו. 131) רבינו במשנה, מפרש: "היקף סביב הזיתים בשעת הדריכה לקבצם ולחברם". והר"ש מפרש כעין קופה מסורגת, ונותנים בה הזיתים אחרי דריכתם, ומניחים עליהם דברים כבדים ויוצא מותר השמן דרך נקבי הסריגה. 132) קרשים. נראה שהכוונה לקרשים שאינם מהוקצעים. 133) והדומים להם, שהדחה אינה מעבירה את הרטיבות שעליהם. 134) בשמש או באוויר. 135) מין עשב שסופג הרבה. 136) וצריכים הדחה וניגוב (תפארת ישראל). 137) מים שנתבשלו בהם זיתים (רש"י במסכת עבודה זרה עה, א). מובן שהכוונה למי זיתים חמים (ראה השלמות). 138) בזרם חזק. 139) זורמים. כר' שמעון בן גמליאל בשם ר' יוסי בתוספתא שם. [במשנתנו אמר ר' יוסי: "אם נותנן בשיבולת הנהר, דיו" (שיבולת = זרם). ורבינו מסיים שם: "ואין הלכה כר' יוסי". ברור שחזר בו כאן. ואולי דעתו, שר' יוסי במשנתנו אינו מצריך שישהו בנהר 12 שעות]. 140) להוציא פשוטי כל עץ שאין להם בית קיבול.

יום חמישי ז' מנ"א ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שהכשר אוכלין צריך שיהיה ברצון בעלים, ואחר שנעקרו מהקרקע. משקה שנפל על האוכל בתחילה ברצון ולא בסוף או בהיפך. משקין שנתלשו מהקרקע שלא ברצון. ודין הכופה קערה על הכותל כדי שתודח או שלא ילקה הכותל, או שיודח הכותל.

א. כָּל דִּבְרֵי הֶכְשֵׁר אֳכָלִין - דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע - אֶחָד הַמַּיִם וְאֶחָד שְׁאָר שִׁבְעָה מַשְׁקִין[2]. וְהוּא שֶׁיִּנָּתֵן עֲלֵיהֶם בִּרְצוֹן בְּעָלִים[3] וְאַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִן הַקַּרְקַע[4]. שֶׁדָּבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁאֵין לְךָ זֶרַע שֶׁלֹּא בָּא עָלָיו מַיִם כְּשֶׁהוּא מְחֻבָּר[5], לֹא נֶאֱמַר 'וְכִי יֻתַּן מַיִם' אֶלָּא לְאַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ הָאֳכָלִין וְנִתְלְשׁוּ הַמַּשְׁקִין.

2) הכוונה לששת המשקין שביחד עם המים הם שבעה. ואלה הם שבעת המשקין: יין, דם, שמן, חלב, טל, דבש, מים (ראשי תיבות: יד שחט דם). 3) מכשירין פ"א מ"א. במשנה שם אמרו "לרצון" סתם, ורבינו מפרש "לרצון בעלים, כי ההגיון מחייב, שבדבר התלוי ברצון - קובע רצון בעלים ולא רצונם של אחרים (ראה למעלה פ"א ה"ב). 4) 'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ח ה"ג: "ומוציא אני (מדין הכשר) את שירדו לבורות שיחין ומערות שאינן תלושין מן הקרקע". ובמס' מכשירין פ"ד מ"ו, שנינו: "צנון שבמערה, נדה מדיחתו (במים מכונסים שבמערה) והוא טהור, העלתו כל שהוא מן המים — טמא" (ראה 'תוספות' חולין לא, ב - ד"ה ופירות). 5) ואם כן לא תמצא זרעים שאינם מוכשרים.

ב. כָּל מַשְׁקֶה[6] שֶׁנָּפַל עַל הָאֹכֶל בַּתְּחִלָּה בִּרְצוֹן בְּעָלִים[7], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפוֹ בְּרָצוֹן, אוֹ שֶׁהָיָה סוֹפוֹ בְּרָצוֹן וְאֵין תְּחִלָּתוֹ בְּרָצוֹן[8] - הִכְשִׁיר. נָפַל שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ - אֵינוֹ מַכְשִׁיר. אֲפִלּוּ בָּלַל הוּא פֵּרוֹתָיו מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה[9] אוֹ מִפְּנֵי הַצֹּרֶךְ[10], וְהוּא אֵין רְצוֹנוֹ שֶׁיִּהְיוּ בְּלוּלִין - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא הֻכְשְׁרוּ. כֵּיצַד? הַטּוֹמֵן פֵּרוֹתָיו בְּמַיִם מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים[11], אוֹ הַנּוֹתֵן פֵּרוֹתָיו לְשִׁבֹּלֶת הַנָּהָר לַהֲבִיאָן עִמּוֹ[12] - אֵינָן מֻכְשָׁרִים.

6) משנה, שם. 7) רבינו מדייק ואומר: "שנפל על האוכל בתחילה ברצון בעלים", אבל אם נפלו במקום אחר ברצון בעלים, ומשם חזרו ונפלו על הפירות שלא ברצונו - לא הוכשרו. ואין כן דעת הר"ש, והוא מפרש, שמספיק רצון בעלים בנפילה ראשונה. וכן דעת הראב"ד. 8) נפלו על הפירות ללא כוונת בעלים ואחר־כך היה מרוצה מזה. 9) לקמן יתבאר. 10) הוא צריך לכן שיהיו במים, אבל לא כדי שיורטבו. 11) שלא ירגישו בפירות (דוגמא לסכנה). 12) הוא הולך על שפת הנהר בכיוון הזרם, ונותן שק מלא פירות בנהר והוא שט עם הזרם (דוגמא למפני הצורך).

ג. מַשְׁקִין[13] שֶׁנִּתְלְשׁוּ מִן הַקַּרְקַע שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן - אֵינָן מַכְשִׁירִין. לְפִיכָךְ, אָדָם אוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת שֶׁנִּבְלְלוּ בְּמַשְׁקִין וְנִתְלְשׁוּ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁנָּגְעוּ אֳכָלִין בְּאוֹתָן מַשְׁקִין בִּרְצוֹן - לֹא הֻכְשְׁרוּ, שֶׁהֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם שֶׁלֹּא לִרְצוֹן נִתְלְשׁוּ, וּכְאִלּוּ הֵן עֲדַיִן בַּקַּרְקַע שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין[14]. הָיוּ הַמַּיִם שֶׁעַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים וְעַל הַפֵּרוֹת תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן וְנָגְעוּ בָּהֶן

אֲכָלִין בְּרָצוֹן - הֵכְשְׁרוּ[15]. כֵּיצַד? הַכּוֹפֶה קְעָרָה[16] עַל הַכֹּתֶל בִּשְׁבִיל שֶׁתּוּדַח[17] - הַמַּיִם שֶׁבָּהּ מַכְשִׁירִין, וְאִם הִנִּיחַ בָּהֶן פֵּרוֹת - הֵכְשְׁרוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תְּלוּשִׁין בַּכְּלִי לְדַעַת[18]. כְּפָאָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִלְקֶה הַכֹּתֶל[19] - הַמַּיִם שֶׁבָּהּ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין[20], וּלְכִיכָךְ אִם נָתַן בָּהּ אֲכָלִין - לֹא הֵכְשְׁרוּ. נִתְכַּוֵּן שֶׁיּוּדַח הַכֹּתֶל[21]: אִם הָיָה כֹּתֶל בַּיִת[22] - הֲרֵי אֵלּוּ מַכְשִׁירִין; שֶׁהַתְּלוּשׁ שֶׁחִבְּרוֹ - לְעִנְיַן הֶכְשֵׁר הֲרֵי הוּא כְּתָלוּשׁ, וְנִמְצְאוּ מַיִם שֶׁעַל כֹּתֶל בַּיִת זֶה כַּמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים[23]. וְאִם הָיָה כֹּתֶל מְעָרָה, שֶׁאֵינוֹ בִּנְיָן אֶלָּא עַצְמָהּ שֶׁל קַרְקַע - הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין[24] מִן הַקַּרְקַע.

13) שם פ"ד מ"ג. 14) כמבואר בה"א. ואין זה דומה לדין צנון שבמערה שהובא למעלה בהערה ג, שאם הוציאה אותו מן המים – נטמא, מפני ששם נתלשו המים ברצון והם מכשירין אחרי שנתלשו. 15) גם התלישה וגם הנגיעה צריכות להיות ברצון. [נראה שהתלישה אינה טעונה רצון בעלים, ומספיק רצונו של כל אדם שהוא, ורק הנגיעה טעונה רצון הבעלים של הפירות, כמבואר בתחילת ההלכה הקודמת]. 16) שם. 17) כדי שירדו מי גשמים לתוכה וידיחוה. 18) בהתאם לרצונו. 19) שהמים יעברו לקערה ולא ירטיבו את הכותל. 20) מפני שהוא אינו מעוניין בכך שיגיעו המים לקערה, אלא שלא יפלו על הכותל, והרי זה דומה למפני הצורך שבהלכה הקודמת. 21) לפי פירושו של רב פפא (חולין טז, א) למשנתינו. 22) והחומר שממנו נבנה הכותל היה תלוש שחיברו לקרקע. 23) שנתלשו ברצון, שהרי הוא רוצה שיפלו על הכותל. 24) מפני שכותל זה לא היה תלוש מעולם.

ד. הַשּׁוֹחֶה[25] לִשְׁתּוֹת[26] - הֲרֵי הַמַּיִם הָעוֹלִים בִּשְׁפָמוֹ וּבְפִיו תְּלוּשִׁין בְּרְצוֹנוֹ[27]; שֶׁדָּבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁהַשּׁוֹתֶה יַעֲלֶה הַמַּיִם בְּפִיו וּבִשְׁפָמוֹ, וְהוֹאִיל וְשָׁתָה בִּרְצוֹנוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ נִתְלְשׁוּ בְּרָצוֹן. אֲבָל הַמַּיִם הָעוֹלִים בְּחָטְמוֹ וּבִזְקָנוֹ וּבְרֹאשׁוֹ - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[28].

25) מכשירין פ"ד מ"א. 26) מרכין ראשו, כדי לשתות מן המעיין וכדומה. 27) אף־על־פי שהוא אינו מעוניין אלא בכניסת המים למעיו בלבד. 28) שאפשר לשתות בזהירות, ולא יגיעו שם מים.

ה. הַמְמַלֵּא[29] אֶת הֶחָבִית[30]: הַמַּיִם הָעוֹלִים אַחֲרֶיהָ[31], וּבַחֶבֶל שֶׁהוּא מְכוֹנָן[32] עַל צַוָּארָהּ[33], וּבַחֶבֶל שֶׁהוּא לְצָרְכָּהּ[34] - הֲרֵי הֵן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[35]; וְהַמַּיִם שֶׁבַּחֶבֶל הַיָּתֵר עַל צָרְכָּהּ - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. נְתָנָהּ תַּחַת הַצִּנּוֹר[36] - כָּל הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּהּ וּבַחֶבֶל אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[37], לְכִיכָךְ אֵין מַכְשִׁירִין.

29) שם. 30) קושר סביבה חבל ומשקיעה בבור. [החביות בתקופת המשנה היו צרות למעלה ומוקפות שפה, וקושרים את החבל במקום הצר והשפה מעכבת שלא יפול]. 31) אחורי החבית. 32) לפוף, כרוך. 33) המקום שמתחת לשפה, נקרא "צואר". 34) לצורך מילוי החבית. כשהוא דולה מים מן הבור משקיע את החבית למטה מפני המים ומרטיב חלק מן החבל. [במשנה, אמר רבי שמעון בן אלעזר: "וכמה לצורכה? טפח". ותמוה למה השמיט רבינו את דבריו שאין חולק עליהם במשנתינו]. 35) שהרי אי־אפשר למלא את החבית מבלי שיעלו מים על גבה ועל החבל, וזה דומה למים שבשפת השותה ובפיו שבהלכה הקודמת. 36) שיקלחו המים מעצמם ישר לחבית. 37) מפני שאפשר שהמים יפלו לחבית ללא הרטבת גבה או החבל הקשור סביב צוארה.

ו. מִי שֶׁיָּרְדוּ[38] עָלָיו גְּשָׁמִים, אֲפִלּוּ הָיָה אַב הַטֻּמְאָה - הַמַּיִם שֶׁעָלָיו, אַף עַל פִּי[39] שֶׁיָּרְדוּ מִצַּד הָעֶלְיוֹן לַתַּחְתּוֹן[40], טְהוֹרִין[41]. וְהוּא שֶׁיְּנַתְּקֵם מֵעָלָיו בְּכָל כֹּחוֹ[42]; אֲבָל אִם הָיוּ שׁוֹתְתִין[43] וְיוֹרְדִים - בִּשְׁעַת פְּרִישָׁתָם מִתְטַמְּאִין[44]. וּבִזְמַן שֶׁהֵן טְהוֹרִין - אֵינָן מַכְשִׁירִין, שֶׁהֲרֵי אֵינָן תְּלוּשִׁין עָלָיו לִרְצוֹנוֹ; וְאִם נִעֵר[45] - הֲרֵי אֵלּוּ לְרָצוֹן[46]. עָמַד תַּחַת הַצִּנּוֹר לְהָקֵר אוֹ לִדּוֹחַ - הֲרֵי זֶה לְרָצוֹן, וְאִם הָיָה טָמֵא - הַמַּיִם שֶׁעָלָיו טְמֵאִין.

38) שם מ"ב. 39) תוספתא, מכשירין פ"א ה"ג. 40) אפילו ירדו מגופו או מבגדיו. 41) מפני שנפלו עליו שלא לרצון. 42) ונותקו כהרף עין. 43) לאט לאט. 44) בנגיעתם בבגד הטמא, מפני שהוא רוצה בהעברתם מבגדיו, אבל כשנותקו כהרף עין - אין כאן נגיעה בשעת ההעברה. כך מפרש רבינו דברי רב יוסף בכריתות טו, ב (ראה ראב"ד). 45) כדי להוציא את המים והם ניתזים מן הבגד. 46) שהרי נתלשו לרצונו ע"י הניעור, ולפיכך הם מכשירים גם כשנותקו בכל כוחו, אף־על־פי שאינם מטמאים.

ז. חָבִית[47] שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה פֵּרוֹת וְיָרַד הַדֶּלֶף[48] לְתוֹכָהּ[49] - הֲרֵי זֶה יְעָרֶה[50] הַמַּיִם מְעַלֵּיהֶן וְאֵינָן מַכְשִׁירִין[51], וְאַף עַל פִּי שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכָהּ עַד שֶׁיְּעָרֶה הַמַּיִם מֵעַלֵּיהֶן[52].

47) שם מ"ד. 48) מי גשמים הנוטפים מן הגג. 49) שלא לרצונו. 50) מטה את החבית על צידה והמים יצאו. 51) כבית־הלל, שם. 52) בפירושו למשנתינו מבאר רבינו טעמם של בית־שמאי שאמרו ישבר את החבית, שאם הוא מטה אותה על צידה, המים נשפכים לאט לאט, ורצון הבעלים בכך שפירותיו ישהו עוד מעט במים, ולפיכך ישבר את החבית, כדי שהמים יצאו במהירות האפשרית, ובית־הלל חולקים.

ח. עֲרֵבָה[53] שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ[54] - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין[55] וְהַצָּפִין[56] מֵעָלֶיהָ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[57]. נְטָלָהּ לְשָׁפְכָהּ[58] - הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ[59] אֵינָן בְּרָצוֹן. הִנִּיחָהּ שֶׁיֵּרֵד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ - הַנִּתָּזִין וְהַצָּפִין שֶׁבְּתוֹכָהּ[60] אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. וְאִם נְטָלָהּ לְשָׁפְכָהּ - הֲרֵי אֵלּוּ מַכְשִׁירִין, שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא שְׁפָכָהּ בִּמְקוֹמָהּ הֲרֵי תְּלָשָׁן בְּרְצוֹנוֹ[61].

53) שם מ"ה. 54) שלא לרצון בעלים. 55) כשנופלות טיפות עבות לתוך המים שבעריבה, ניתזות טיפות זעירות ונופלות מחוץ לעריבה. 56) כשנתמלאה העריבה, צפים על גבה מי הגשמים הנוספים ונשפכים. 57) ואינם מכשירים. והוא־הדין למים שבתוך העריבה. ונקטה המשנה "ניתזין וצפין" מפני הבבא השניה, העוסקת בהניח בכוונה כדי שירדו המים לתוכה, שבה נחלקו בית־שמאי ובית־הלל בניתזין וצפין. ורבינו נקט לשון המשנה, כדרכו. 58) כדי להסביר יפה את דברי רבינו, יש לבאר תחילה את המשנה ששימשה לו מקור להלכה זו. שנינו שם: "עריבה שירד הדלף לתוכה, הניתזין והצפין אינן בכי־יותן (פירוש, לא נכללו במה שכתוב (ויקרא יא, לח): וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם). נטלה לשפכה, בית־שמאי אומרים בכי־יותן, ובית־הלל אומרים אינן בכי־יותן. הניחה שירד הדלף לתוכה, הניתזין והצפין בית־שמאי אומרים בכי־יותן, ובית־הלל אומרים אינן בכי־יותן. נטלה לשפכה - אלו ואלו מודים שהן בכי־יותן". ופירושה לפי דעת רבינו הוא: הבבא הראשונה עוסקת כשירד הדלף שלא לרצון בעלים. ושניהם מודים, שהמים אינם מכשירים, ולא רק הניתזים והצפים אלא גם אלה שבתוך העריבה (כן פירשו גם הר"ש והרא"ש במשנה), והמשנה כתבה "הניתזין והצפין" מפני הבבא השניה שבה נחלקו בית־שמאי ובית־הלל בניתזין וצפין. ואם נטל את העריבה לשפוך את המים במקום אחר, סוברים בית־שמאי מכיון שלא שפך המים בו במקום, אלא העביר את העריבה למקום אחר, הרי רצה שיישארו למשך זמן מה בעריבה, וזה נקרא לרצונו ומכשירים. ודעת בית־הלל, שיש כאן סברא נגדית: מכיוון שהוא שופך את המים - גילה דעתו, שאינו רוצה בהם בכלל (ראה רא"ש כאן) ולכן אמרו שאינם מכשירים. בבבא שניה מדובר, כשהניח העריבה בכוונה שירדו לתוכה המים. כאן הדבר פשוט, שהמים שבתוכה מכשירים לדברי הכל, ולא הוצרכה המשנה להשמיענו זאת. ובניתזין וצפין נחלקו. בית־שמאי אומרים מכיון שירדו לעריבה לרצונו, אע"פ שניתזו או נשפכו – מכשירים, ובית־הלל חולקים, מפני שלא התכוון להם אלא למים שיישארו בעריבה. ובנטלה לשפכה משמיעה אותנו המשנה, שגם בית־הלל מודים שהמים שבתוכה מכשירים, ואין אנו אומרים, הרי גילה דעתו שאינו רוצה כלל במים אלה, ומכל־שכן כשלא נטלה לשפכה, כמבואר למעלה. עד כאן פירוש המשנה, ועכשיו נמשיך בפירוש דברי רבינו: 59) המילה "שבתוכה" אינה במשנה, ורבינו הוסיף אותה, שלא תטעה לומר שהמחלוקת במשנה היא בניתזים וצפים, אבל במים שבתוך העריבה מכשירים גם לדעת בית־הלל כשנטלה לשפכה. 60) נראה שהמילה "שבתוכה" נעתקה ממקומה בטעות, ומקומה הנכון למטה אחר המילים "הרי אלו" (בדוחק גדול אפשר לפרש שהכוונה לצפים שהיו בתוכה לפני שנשפכו, אבל יש להעדיף העברתה למטה כמו שכתבנו. ראה השלמות). 61) ממקומם הראשון. נימוק זה אינו במשנה, ונאמר למעלה בפירושנו למשנתינו לדעת בית־שמאי בבבא ראשונה, כשלא הניח את העריבה בכוונה, ושם לא נתקבל על דעת בית־הלל מפני שיש גם סברא נגדית, כמו שביארנו, ושתי הסברות שקולות, ולכן מעשה הנטילה לשפכה לא מעלה ולא מוריד. אולם כאן, כשהניח מרצונו, מסביר רבינו, למה אין השפיכה מועילה כגילוי דעת שאינו רוצה במים - ואומר, שיש כאן סברא נגדית "שתלשן מרצונו", ומשום כך מכריע גילוי דעתו הראשון, שהניח בכוונה. ומתוך אותו הטעם ששתי הסברות שקולות ומבטלות זו את זו, פוסק רבינו, בלא הניח בתוכה אינם מכשירים (ראה למעלה ה"א וה"ב).

ט. הַמַּטְבִּיל אֶת כֵּלָיו וְהַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בִּמְעָרָה: הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּיָדָיו - בְּרָצוֹן[62], וּבְרַגְלָיו - אֵינָן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן[63].

62) פירוש, המים שעלו בידיו אגב כביסה, נידונים כתלושים ברצון ומכשירים, מפני שאי־אפשר לכבס או להטביל מבלי שיעלו המים על ידיו. 63) אין רצונו שיתלחלחו רגליו במים.

י. פֵּרוֹת[64] שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הַמַּיִם וּפָשַׁט יָדָיו וּנְטָלָן - לֹא הֶכְשְׁרוּ[65]. וְאִם חִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ יָדָיו - הֶכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהַמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו וְשֶׁעַל הַפֵּרוֹת[66] חֲרֵי הֵן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן[67].

64) שם מ"ז. 65) מפני שנפלו שלא ברצון בעלים. 66) שנרטבו מהמים שעל ידיו. 67) מכיוון שהוא רוצה שיגיעו המים לידיו, ורוצה גם כן שיגע בפירות בידיו אלו כדי להוציאם, אבל כשלא נתכוון שיודחו ידיו הרי המים שעל ידיו אינם לרצון, ולפיכך אע"פ שהוא רוצה שתגענה בפירות – לא הוכשרו.

יא. הַנּוֹתֵן[68] פֵּרוֹתָיו לְתוֹךְ הַמַּיִם בִּרְצוֹנוֹ, אִם הָיוּ מַיִם שֶׁבְּקַרְקָעוֹת - אֵינָן מַכְשִׁירִין כָּל זְמַן שֶׁהֵן בַּמַּיִם[69]; הוֹצִיאָן - הֻכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁעַל יָדָיו, שֶׁחֲרֵי נִתְלְשׁוּ בְּרָצוֹן. כֵּיצַד? צְנוֹן אוֹ לֶפֶת שֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה - נִדָּה מְדִיחַתּוּ שָׁם וְהוּא טָהוֹר; הֶעֱלַתְהוּ כָּל שֶׁהוּא מִן הַמַּיִם - נִטְמָא בְּמַגָּעָהּ[70].

68) שם מ"ו. 69) שמים מחוברים בקרקע אינם מכשירים, אע"פ שהפירות נרטבו מרצון בעלים. 70) בנגיעה שלאחר הוצאתם מן המים.

יב. קֵפָה[71] שֶׁהִיא מְלֵאָה תּוּרְמוֹסִין[72] וּנְתוּנָה[73] לְתוֹךְ הַמְּקָוֶה - מוֹשִׁיט יָדוֹ הַטָּמֵא וְנוֹטֵל תּוּרְמוֹסִין מִתּוֹכָהּ וְהֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ, שֶׁחֲרֵי מִתּוֹכָהּ נָטַל וְאֵין רְצוֹנוֹ בַּמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן[74]. הֶעֱלָם[75] מִן הַמַּיִם - הַנּוֹגְעִין בַּקֵּפָה טְמֵאִין[76], שֶׁחֲרֵי הֻכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁבַּקֵּפָה שֶׁנִּתְלְשׁוּ בְּרָצוֹנוֹ[77], וּשְׁאָר כָּל הַתּוּרְמוֹסִין שֶׁבְּתוֹךְ הַקֵּפָה טְהוֹרִין[78].

71) שם. 72) מין קטנית. 73) שלא לרצונו. 74) ואין זה דומה לדין צנון שבהלכה הקודמת, מפני ששם מדיחה ברצון. 75) צ"ל העלה (דפוס רומא ר"מ וכת"י תימן, וכן גורס ה'תוספות יום־טוב'), פירוש, הטמא העלה את כל הקופה מן המקווה. 76) שהקופה נטמאה מנגיעת הטמא, ומטמאה את התורמוסים. 77) כשהוציא את הקופה מן

המקווה. 78) אפילו אם הוא אב הטומאה, מפני שהקופה נעשית ראשון, והתורמוס הנוגע בה הוא שני, ואין שני עושה שלישי בחולין (רבינו בפירושו למשנתינו). ויוצא מזה, שאם התורמוסים תרומה, נטמאו גם אלה שנגעו בנוגעים בקופה.

יום שישי ח' מנ"א ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הממלא בקילון אם המים הנשארים בקילון הם תלושים ברצון. ודין עצים שנפלו עליהם משקין לרצון ומי גשמים שלא לרצון. ודין כל המים שהם תלושים ברצון. ושמרי תרומה שנתן עליהם מים.

1 **א. הַמְמַלֵּא[2] בְּקִילוֹן[3] - הַמַּיִם הַנִּשְׁאָרִים בַּקִּילוֹן חֲרֵי**
2 **הֵן[4] תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן עַד שֶׁלְּשָׁה יָמִים[5]; אֲבָל אַחַר**
3 **שְׁלֹשָׁה יָמִים אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[6], אֶלָּא אִם נִשְׁאַר**
4 **שָׁם מַשְׁקֶה - אֵינוֹ מַכְשִׁיר.**

2) מכשירין פרק ד משנה ט. 3) תעלה להמשיך את המים ממקום כינוסם למקומות רחוקים (רבינו בפירושו). 4) המים שנשארו בתעלה. 5) אם נתן לתוכם פירות תוך שלושה ימים משאיבת המים - הוכשרו. 6) מתקבל על הדעת, שבשעת שפיכת המים לתעלה לא היה רצונו שיישארו בה המים יותר משלושה ימים, ואם נשארו אינם שם ברצון (כסף משנה).

5 **ב. עֵצִים שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין[7] בְּרָצוֹן, וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן**
6 **גְּשָׁמִים שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, אִם רַבּוּ[8] - חֲרֵי כֻּלָּן שֶׁלֹּא**
7 **לְרָצוֹן. הוֹצִיאָן שֶׁיֵּרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁרַבּוּ - חֲרֵי כֻּלָּן לְרָצוֹן[9]. הָיוּ רַגְלֵיו אוֹ רַגְלֵי בְּהֶמְתּוֹ**
9 **מְלֵאוֹת טִיט, וְעָבַר בְּנָהָר וְרָחֲצוּ: אִם שָׁמַח - חֲרֵי**
10 **הַמַּיִם הָעוֹלִין עֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[10], וְאִם לָאוּ -**
11 **אֵינָן בְּרָצוֹן.**

7) משבעת המשקין המכשירים. 8) מי הגשמים מרובים מהמשקין שעל העצים. 9) במשנה כתוב: "אף על פי שרבו טמאין" ומפרש רבינו שהמדובר במשקין טהורים "ומה שאמרו טמאים" הכוונה הוכשרו לטומאה. ובבא זו אינה צריכה לגופה, שהרי זה פשוט מאוד, ונכתבה משום הבבא שלאחריה: "בלעו משקין טמאין אף על פי שהוציאם שירדו עליהן גשמים - טהורין". ובבא זו כתבה רבינו למעלה בפרק ט הלכה ו, [על פי ביאור התוספות יום טוב שם]. 10) כתנא קמא שם, נגד דעת רבי יהודה שאינו לרצון עד שיעשה מעשה.

12 **ג. הַמּוֹרִיד אֶת הַגַּלְגַּלִּים[11] וְאֶת כְּלֵי הַבָּקָר[12] בִּשְׁעַת**
13 **הַקָּדִים[13] לַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּסָּתְמוּ הַסְּדָקִין שֶׁבָּעֵץ - חֲרֵי**
14 **הַמַּיִם הָעוֹלִין בָּהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.**

11) אופני העגלה העשויים עץ. 12) כגון מרדע שנותנים על צוואר הבקר וידות המחרישה שם מעץ. 13) בימי הקיץ שרוח קדים (מזרחית) מנשבת ומייבשת את הלחלוחית שבעץ והוא מתבקע, ונותנים אותו במים כדי שיספוג לחלוחית ויסתתמו הסדקים.

15 **ד. הַמּוֹרִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִשְׁתּוֹת - הַמַּיִם הָעוֹלִין**
16 **בְּפִיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, וּבְרַגְלֶיהָ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן,**
17 **אֶלָּא אִם חִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ רַגְלֶיהָ. וּבִשְׁעַת הַחֹרֶף[14]**
18 **וְהַדֵּישׁ[15] - אַף שֶׁבְּרַגְלֶיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[16]. הוֹרִידָהּ**
19 **חֵרֵשׁ[17] שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁחִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ**
20 **רַגְלֶיהָ - הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּרַגְלֶיהָ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן;**
21 **שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[18].**

14) רבינו בפירושו למשנתנו גורס "בשעת היחף" ומפרש מחלת טלפיים הבאה מרוב הליכה והרחיצה במים צוננים מקילה את הכאב ומסירה את היגיעה. וגם כאן נראה לתקן ולכתבו כך. 15) רגילים היו לדוש את התבואה ברגלי הבהמות ומלאכה זו מייגעת מאוד. 16) ואפילו אם לא התכוון לכך, מפני שרוב בני אדם עושים זאת בכוונה, נידונה גם רחיצה שלא בכוונה כאילו התכוון בפירוש (רבינו שם). 17) שאינו שומע ואינו מדבר. 18) פירוש, מחשבתם אינה מועילה, מפני שהיא מעורפלת, ושל קטן אינה מפותחת כל צרכה.

22 **ה. הַטּוֹבֵל בַּמַּיִם - חֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ**
23 **תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[19]; אֲבָל הָעוֹבֵר בַּמַּיִם[20] - כָּל הַמַּיִם**
24 **שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[21].**

19) שהרי מרצונו נכנס למים כדי לטבול וידע שיעלה מים על גופו. 20) נהר בדרכו והוא מוכרח לעבור בו. 21) יותר היה נוח לו אילמלי לא היה נהר מפסיק את הדרך.

25 **ו. מִי שֶׁטָּבַל בְּנָהָר[22] וְהָיָה לְפָנָיו נָהָר אַחֵר וְעָבַר בּוֹ**
26 **- בִּטְלוּ הַשְּׁנִיִּים[23] אֶת הָרִאשׁוֹנִים[24], וַחֲרֵי הַמַּיִם**
27 **שֶׁעָלָיו אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. וְכֵן אִם דָּחֲהוּ חֲבֵרוֹ**
28 **לִשְׁכָּרוֹ[25] אוֹ לִשְׁכַּר בְּהֶמְתּוֹ[26] - בָּטְלוּ הַמַּיִם**
29 **הָרִאשׁוֹנִים; אֲבָל אִם דָּחֲהוּ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק[27] - לֹא בָּטְלוּ,**
30 **אֶלָּא חֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעָלָיו תְּלוּשִׁין לְרָצוֹן. טָבַל בְּנָהָר**
31 **וְעָלָה וְיָרְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים, אִם רַבּוּ עָלָיו גְּשָׁמִים[28] -**
32 **חֲרֵי בָּטְלוּ מַיִם הָרִאשׁוֹנִים, וַחֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁעָלָיו**
33 **אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.**

22) והמים שעל גופו הם ברצון. 23) שאינם לרצון. 24) מפני שעברו מעל גופו בעברו בנהר השני. 25) הדוחה היה שיכור, שהרי אדם מפוכח לא ידחה את חבירו למים (ר"ש ורא"ש). 26) והיו עליה מים תלושין ברצון. 27) שיחקו זה עם זה ומתוך פעולות השחוק נפל זה למים. 28) מי הגשמים שירדו עליו מרובים על מי הנהר שעל גופו.

34 **ז. הַשָּׁט עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין[29] אֵינָן תְּלוּשִׁין**
35 **בְּרָצוֹן[30], וְהַמַּיִם הָעוֹלִין עָלָיו תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. אִם**
36 **נִתְכַּוֵּן לְהַתִּיז עַל חֲבֵרוֹ - אַף הַנִּתָּזִין תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[31].**

29) על ידי תנועות איבריו. 30) השט אינו מעוניין בהתזת ניצוצות. 31) כמו בדחוהו דרך שחוק (למעלה הלכה ו).

ח. הָעוֹשֶׂה צִפּוֹר[32] בַּמַּיִם - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין וְאֶת שֶׁבָּהּ אֵינָם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

32) כלי עשוי מקנים והוא מיוחד לשחק בו בזריקה למים והמשתתפים במשחק אינם מעוניינים בהתזה ולא באיסוף מים לתוכו (רבינו בפירושו למשנתנו. והר"ש והרא"ש פירשו: מעלה אבעבועות על פני המים בנפיחת פה אגב שיטה).

ט. הַמּוֹדֵד אֶת הַבּוֹר לֵידַע עָמְקוֹ[33] - מַיִם הָעוֹלִין בְּיָדוֹ וּבַדָּבָר שֶׁמָּדַד בּוֹ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[34]. וְאִם מָדַד רָחְבּוֹ - מַיִם הָעוֹלִין בְּיָדָיו אוֹ בַּדָּבָר שֶׁמָּדַד בּוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[35]. פָּשַׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לַבּוֹר לֵידַע אִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם - הֲרֵי הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[36]. פְּשָׁטָן לֵידַע כַּמָּה מַיִם שָׁם - הָעוֹלִין בָּהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. זָרַק אֶבֶן לַבּוֹר לֵידַע אִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם - מַיִם הַנִּתָּזִין אֵינָן בְּרָצוֹן[37], וְשֶׁעַל הָאֶבֶן[38] אֵינָן כִּתְלוּשִׁין.

33) ולשם כך הוא משקיע ידו או אמת מידה למים שבבור. 34) שהרי הוא רוצה שיעלו מים על ידו או על הקנה, כדי שידע עומק הבור. [ואף על פי שהוא מעוניין רק במים שהרטיבו את ההיקף העליון ולא באלה שלמטה ממנו, נידונים כולם כמרצון, מפני שאי אפשר בלי עליית המים בחלק התחתון של היד והקנה]. 35) כשהוא מודד את רוחב הבור אינו מעוניין שתושקע ידו במים ואם נרטבה אין זה מרצונו. כרבי עקיבא במשנתנו וגם רבי טרפון החולק עליו בדין רחבו, הודה לו בתוספתא שם הלכה ה. 36) כשהוא נוגע במים הוא מרגיש ואינו מעוניין שיעלו על ידו או רגלו. 37) אינו מעוניין בהתזה אלא בשמיעת קול החבטה. 38) אם יש אבן בבור ומקצתה בולטת הם כמחוברים ואינם מכשירים. [במשנה כתוב "טהורין" ופירש רבינו, וכן מפרשי המשנה האחרים, שאינם מכשירים לטומאה].

י. הַחוֹבֵט עַל הַשֶּׁלַח[39] חוּץ לַמַּיִם[40] - הַנִּתָּזִין מִמֶּנּוּ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, שֶׁהֲרֵי רְצוֹנוֹ שֶׁיֵּצְאוּ. חָבַט עָלָיו וְהוּא בְּתוֹךְ הַמַּיִם - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[41].

39) עור הבהמה שלא ניטל צמרו, וכדי לנקותו רוחצים אותו במים וחובטים אותו במקל. 40) אחר שהוציאו מן מי הרחיצה. 41) אינו מתכוון להוציא המים, שהרי יספוג מים אחרים במקומם.

יא. הַמַּיִם הָעוֹלִין בַּסְּפִינָה וּבָעֵקֶל[42] וּבַמְּשׁוּטוֹת - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וּבַמְּצוּדוֹת וּבָרְשָׁתוֹת וּבַמִּכְמוֹרוֹת[43] - אֵינָם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וְאִם נֵעַר[44] - תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[45]. וְכֵן הַמַּיִם שֶׁעַל הַקַּסְיָה[46] שֶׁל שֻׁלְחָנוֹת[47] וְעַל הַשִּׁיפָּה[48] שֶׁל לְבֵנִים - אֵינָן בְּרָצוֹן; וְאִם נֵעַר - הֲרֵי אֵלּוּ בְּרָצוֹן.

42) רבינו מפרש מקום בספינה שמתאספים בו המים החודרים דרך הבקיעים הזעירים שבדופני הספינה. והרא"ש פירש: עוגן שמורידים בשלשלת עד קרקע הים או הנהר, כדי לעכב הליכת הספינה. 43) מצודות, רשתות ומכמורות הם כלים לצוד בהם בעלי חיים. 44) להוציא מהם המים. 45) מפני שהוא מעוניין בהוצאתם. 46) ציפוי. 47) כשיורדים גשמים מכסים השולחנים את שולחנותיהם העומדים בחוץ, כדי שהגשמים לא ירטיבו את הדברים שעליהם. 48) במשנה הגירסה: והסיפא, ופירש רבינו כיסוי ללבנים להגן עליהם מפני הגשם.

יב. הַמּוֹלִיךְ אֶת הַסְּפִינָה לַיָּם הַגָּדוֹל לְצָרְפָהּ[49], הַמּוֹצִיא מַסְמֵר לַגְּשָׁמִים לְצָרְפוֹ[50], הַמַּנִּיחַ אֶת הָאוּד[51] בַּגְּשָׁמִים לַעֲשׂוֹתוֹ פֶּחָם[52] - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; אֲבָל הַמּוֹצִיא אֶת הַמַּסְמֵר וְאֶת הָאוּד לַגְּשָׁמִים לְכַבּוֹתָן[53] - אֵין הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

49) דופני הספינה מתייבשים ומתבקעים כשאינם במים ומוליכים אותה למים כדי לחזקה על ידי סתימת הסדקים (ויש מפרשים לבדקה, אם היא שטה כראוי). 50) להקשותו. ברזל מלובן באש הניתן במים קרים הוא מתקשה ומתחזק. 51) עץ שמחתים בו את האש וחלק ממנו נשרף. 52) לכבות את הגחלת הבוערת ויישאר פחם להשתמש בו. 53) כדי שלא יוזק בהם, הרי זה ככופה קערה על הכותל, כדי שלא ילקה הכותל שנתבאר דינו למעלה (בפרק י"ב הלכה ג).

יג. שִׁלְשֵׁל אֶת הַמְּשֻׁלֶּת[54] לַבּוֹר לְהַעֲלוֹת בָּהּ כְּלִי אוֹ קִיתוֹן[55], שִׁלְשֵׁל אֶת הַכַּלְכָּלָה[56] לַבּוֹר כְּדֵי שֶׁתִּשֵּׁב עָלֶיהָ הַתַּרְנְגֹלֶת[57] - אֵין הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[58].

54) שרשרת ובסופה וו מעוקם. 55) כוס לשתייה. 56) סל קטן. 57) ויעלה אותה. 58) שהרי אינו מעוניין כלל שתורטב המשולת או הכלכלה.

יד. הַמְמַחֵק אֶת הַכִּרְשָׁה[59] לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ, וְהַסּוֹחֵט שְׂעָרוֹ[60] בִּכְסוּתוֹ - הַמַּיִם הַיּוֹצְאִין תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[61], וְהַנִּשְׁאָרִין אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[62], מִפְּנֵי שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁיֵּצְאוּ מִכֶּלֶן. וּכְרִשָׁה עַצְמָהּ הֵכְשֵׁרָה, שֶׁבִּשְׁעַת פְּרִישָׁתָהּ מַכְשִׁירִין[63]. וְאִם נִתֵּק הַמַּיִם מֵעָלֶיהָ בְּכָל כֹּחוֹ - לֹא הֵכְשֵׁרָה[64].

59) מין כרוב. המדובר, כשירדו עליה גשמים במחובר או בתלוש שלא לרצון והוא מקנחה ומעביר את המים. 60) שנרטב שלא ברצונו. 61) שהרי רוצה בהעברתם וביציאתם. 62) אף על פי שעברו ממקום למקום. ואין זה דומה לנטלה לשפכה שבפרק י"ב הלכה ח, מפני שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי רצונו שיצאו לגמרי. פסק כרבי יוסי נגד תנא קמא, מפני שזה דומה לדין מרעיד את האילן (שם משנה ב) ובית הלל עומדים שם בשיטתו. 63) המים שיצאו מכשירים אותה ברגע שפירשו ממנה ברצונו. 64) מפני שנתלשו כהרף עין לא הייתה נגיעה בשעת פרישה.

טו. הַמַּרְעִיד[65] אֶת הָאִילָן לְהַשִּׁיר[66] מִמֶּנּוּ אֲכָלִין אוֹ

לְהַשִּׁיר טֻמְאָה[67] - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין מִמֶּנּוּ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[68]. הִרְעִידוֹ לְהַשִּׁיר מִמֶּנּוּ מַשְׁקִין[69] - הַיּוֹצְאִין הֲרֵי הֵן תְּלוּשִׁין; וְהַנִּשְׁאָרִין בּוֹ[70], אַף עַל פִּי שֶׁנָּשְׁרוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּן שֶׁיֵּצְאוּ מִכֻּלּוֹ. וְכֵן אִם נִתְּזוּ[71] עַל הַמְּחֻבָּרִין - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[72].

65) מנענע את האילן והוא רועד. 66) להפיל. 67) המונחת בענפי האילן. 68) שהרי לא נתכוון להוריד את המים. 69) התכוון להפיל משקין שעליו. 70) באילן. 71) על ידי הרעידה. 72) ואם נגעו פירות תלושים במים שעל המחוברים אינם מוכשרים [פירוש זה מסלק השגתו של הראב"ד]. ומשמע, שאם ניתזו על תלושים - מכשירים אף על פי שלא התכוון שיפלו עליהם, שהרי נתקיימה מחשבתו להורידם מן המחוברים. ואם נתכוון שיפלו על המחוברים, אותם מים מכשירים פירות תלושים.

טז. הַמַּרְעִיד[73] אֶת הָאִילָן[74] וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ, אוֹ סֵכָּה[75] וְנָפְלָה עַל חֲבֵרְתָּהּ, וְתַחְתֵּיהֶן זְרָעִים וִירָקוֹת מְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, וְנָפְלוּ הַמַּיִם עַל הַפֵּרוֹת הַמְּחֻבָּרִין שֶׁתַּחְתֵּיהֶן - אוֹתָן הַמַּיִם שֶׁבַּזְּרָעִים וְשֶׁבַּיְּרָקוֹת אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[76].

73) שם משנה ג. 74) בכוונה להשיר מים. 75) פירוש, ענף, מלשון המקרא (שופטים יוד, מט): ויקחו איש שוכה. 76) ואינם מכשירים את הנוגע בהם, מפני שלא התכוון שיפלו על אותם זרעים. ואם נפלו על תלושים מכשירים אף על פי שלא התכוון להם (כסף משנה).

יז. שְׁמָרִים[77] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶן מַיִם[78] - כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת שֶׁהָרִאשׁוֹן[79] וְהַשֵּׁנִי[80] אָסוּר לְזָרִים; וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת[81] - אַף הַשְּׁלִישִׁי אָסוּר; וְשֶׁל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - לְעוֹלָם אָסוּר; וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[82] הַוַּדַּאי[83] - רִאשׁוֹן בִּלְבַד אָסוּר[84]. כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ לְעִנְיַן אִסּוּרָן, כָּךְ אָמְרוּ לְעִנְיַן הַכְשֵׁרָן. כְּגוֹן שֶׁנִּתְמַדּוּ מֵאֲלֵיהֶן[85] וְהָיְתָה בְּהֵמָה שׁוֹתָה[86] רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן. שֶׁאִם הָיָה הָאָדָם הוּא שֶׁמֵּסִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּאֲלֵיהֶן נָפְלוּ - כֵּיוָן שֶׁחִשְׁבָּן וְהִקְפִּיד עֲלֵיהֶן מַכְשִׁירִין[87].

77) שמרי יין. 78) לעשות תמד. 79) התמד הראשון. 80) אחר התמד הראשון נתן מים פעם שנייה. 81) לצורך תיקונים בבית המקדש והדומה להם, לא להקרבת קרבנות על המזבח. 82) כל אדם מישראל חייב להפריש מפירותיו שני עישורים, עישור ראשון ניתן ללויים ודינו כחולין (אחר שהופרשה ממנה תרומת מעשר), ועישור שני ("מעשר שני בשנות א, ב, ד ו־ה בכל שמיטה) הוא רכוש בעלים ונאכל רק בתוך חומות ירושלים בטהרה. ולפני הפרשות אלו הפירות הם טבל ואסורים באכילה. 83) שהופרש מטבל וודאי, להוציא מעשר שני מפירות שנקנו מעם הארץ, שאינו נאמן על המעשרות ופירותיו הם ספק מעושרים. ומלמדנו רבינו שהתמד הראשון של מעשר שני מפירות אלה מותר לשתותו חוץ לירושלים, מפני שאיסור תמד הוא חומרא דרבנן, לא גזרו על הספק. 84) לאכלו חוץ לירושלים. 85) שנפלו שם מים מאליהם בלי כוונת הבעלים, שאם נתן בכוונה אין מקום לדון אם מכשירים או לו, שהרי בנתינתו החשיב את התמד למשקה, אבל כשאין כאן כוונה, אנו אומרים שהשמרים מקלקלים את המים ויצאו מתורת משקה. [כך פירשו התוספות שם, ונראה שגם דעת רבינו כן. שהרי כתב סתם "מים" ולא כתב "מי גשמים" שצריכים מחשבה, כמו שאמרו בגמרא שם בתחילת השקלא וטריא]. ואף על פי כן עד שני בתרומה מכשירין וכו', מפני שחשובים משקה לעניין איסור, חשובים גם כן לעניין הכשר. 86) שאם היה אדם שותה הרי החשיב את התמד כמשקה (גמרא שם). 87) אפילו בחולין ואפילו עד אלף.

יום ש"ק ט' מנ"א ה'תשע"ט

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר פירות שירד הדלף לתוכם ועירבן, והמעלה פירותיו לגג מפני הכנימה וכו'. המוליך חטים לטחון וירדו עליהם גשמים וכו'. חבית שהיא מליאה פירות שנתנה בתוך המשקין או איפכא. הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין וכו'. המרבץ ביתו במים טהורים או טמאים ונתן בו חיטים. המעלה שקים מלאים פירות מהנהר ונתן זה על גב זה. הנופח בעדשים לבודקן והנושך באוכל ונפל האוכל וכו'.

א. פֵּרוֹת[2] שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָן וְעֵרְבָן כְּדֵי שֶׁיִּתְנַגְּבוּ[3] - לֹא הֻכְשְׁרוּ[4].

2) מכשירין פ"ה מ"ג. 3) מתוך שהמים יתפזרו לכל הפירות. 4) שהרי אינו רוצה להרטיב את הפירות.

ב. הַמַּעֲלֶה[5] פֵּרוֹתָיו לַגַּג מִפְּנֵי הַכִּנִּימָה[6] וְיָרַד עֲלֵיהֶן הַטַּל - לֹא הֻכְשְׁרוּ; וְאִם נִתְכַּוֵּן שֶׁיָּרַד עֲלֵיהֶן הַטַּל - הֻכְשְׁרוּ. לְפִיכָךְ, אִם הֶעֱלוּם חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁחִשְׁבוּ שֶׁיָּרַד הַטַּל עֲלֵיהֶן - לֹא הֻכְשְׁרוּ; שֶׁיֵּשׁ מַעֲשֶׂה לָהֶן[7] דִּין תּוֹרָה[8], וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[9] אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[10]. הָפְכוּ בָהֶן קְטַנִּים[11] עַל הַגַּג - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין; שֶׁאִם הָיְתָה מַחֲשָׁבָה שֶׁל קָטָן נִכֶּרֶת מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו - מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת מִדִּבְרֵיהֶן[12].

5) שם פ"ו מ"א. 6) כדי שיצאו התולעים מן הפירות. כנימה - תולעים. 7) מעשיהם מועילים בין לחומרא ובין לקולא. 8) חולין יג, א. 9) מחשבתם אינה מועילה. 10) שם. 11) והוכיחו בזה, שהם מתכוונים שירד הטל על כל הפירות. 12) שם. ומובן שאינה מועילה להקל אלא להחמיר. רבינו מדייק וכותב "קטנים" "קטן", ומשמע שמחשבת חרש ושוטה הניכרת מתוך מעשיהם - אינה מועילה אפילו מדבריהם.

ג. הַמַּעֲלֶה[13] אֶת הָאֲגֻדּוֹת[14] וְאֶת הַקְּצִיעוֹת[15] וְאֶת הַשּׁוּם לַגַּג בִּשְׁבִיל שֶׁיִּמְתִּינוּ[16], וְיָרַד עֲלֵיהֶן הַטַּל -

לֹא הֻכְשְׁרוּ. וְאֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַטַּל יוֹרֵד[17] - הֲרֵי זֶה בִּרְצוֹנוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶעֱלָם אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּמְתִּינוּ.

13) שם מ"ב. 14) אגודות ירק. 15) גושי דבילה. 16) שיתקיימו זמן ארוך (רבינו בפירושו, ראה למעלה פי"א הי"ג). 17) בלילה. [והר"ש מפרש, שיתלחלחו מאליהם מן הלחלוחית שתצא מהם, שאינה מכשירה].

ד. הַמּוֹלִיךְ חִטִּין[18] לִטְחוֹן וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אִם שָׁמַח[19] - הֻכְשְׁרוּ. הָיוּ זֵיתָיו נְתוּנִין בַּגַּג וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אִם שָׁמַח - הֻכְשְׁרוּ. הַחֲמָרִים[20] שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים בַּנָּהָר וְנָפְלוּ שַׁקֵּיהֶן בַּמַּיִם וְהֶעֱלוּם, אִם שָׁמְחוּ - הֻכְשְׁרוּ הַפֵּרוֹת, וְהַמַּיִם שֶׁעַל הַשַּׁקִּין הִנָּם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[21], שֶׁהֲרֵי שָׁמְחוּ[22].

18) שם פ"ג מ"ה. 19) חטים שרויות במים, מוציאות קמח יותר לבן. ואם הוא שמח, גילה דעתו שהוא מרוצה מהרטבתן. 20) מוליכי חמורים טעונים שקים מלאים תבואה. 21) ומכשירים פירות אחרים שיגעו בהם. 22) ואף־על־פי ששמחו על שהורטבו הפירות ולא על הרטבת השקים.

ה. שַׂק[23] שֶׁהוּא מָלֵא זֶרְעוֹנִים וְנָתוּן עַל גַּבֵּי הַנָּהָר[24] אוֹ עַל פִּי הַבּוֹר אוֹ עַל מַעֲלוֹת[25] הַמְּעָרָה[26] וְשָׁאֲבוּ[27] - הֻכְשְׁרוּ.

23) שם מ"א. 24) ולא בנהר ממש אלא במקום קרוב מאוד למים. 25) מדריגות שיורדים בהן למערה. 26) שיש בה מים, ועל המדריגות עצמן אין מים. 27) ספגו מים מן האוויר הרטוב.

ו. חָבִית[28] שֶׁהִיא מְלֵאָה פֵּרוֹת שֶׁנִּתְּנָה בְּתוֹךְ הַמַּשְׁקִין[29], אוֹ מְלֵאָה מַשְׁקִין שֶׁנִּתְּנָה בְּתוֹךְ הַפֵּרוֹת[30], וְשָׁאֲבוּ[31] - הֻכְשְׁרוּ. בְּאֵילוּ מַשְׁקִין אָמְרוּ? בְּמַיִם וּבְיַיִן וּבְחֹמֶץ[32]; אֲבָל שְׁאָר הַמַּשְׁקִין[33] אֵין מְשָׁאֲבִין[34] מִן הַחֶרֶס כְּדֵי שֶׁיַּכְשִׁירוּ הַפֵּרוֹת שֶׁבְּצִדָּן.

28) שם מ"ב. סתם חבית היא של חרס. 29) ולא שקעה כולה במשקין ולא נכנסו לתוכה. 30) והפירות נוגעים בדופני החבית מבחוץ. 31) את הלחלוחית המתמצה דרך דופני החרס. 32) של יין. 33) חמשה המשקין האחרים המכשירים. 34) אינם חודרים דרך דופני החבית.

ז. הָרוֹדֶה[35] פַּת חַמָּה וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן: אִם הָיְתָה פַּת חִטִּין - לֹא הֻכְשְׁרָה[36]; וְאִם הָיְתָה שֶׁל שְׂעוֹרִים - הֻכְשְׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂעוֹרִים שׁוֹאֲבוֹת[37]. וְכֵן אִם הָיָה[38] הַיַּיִן טָמֵא וְהָיְתָה פַּת חִטִּים - טְהוֹרָה; וְאִם הָיְתָה שְׂעוֹרִים - נִטְמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁאֲבָה מַשְׁקִין טְמֵאִין.

35) שם מ"ג. רודה - מוציא פת מן התנור. 36) המדובר בנילושו במי פירות, שאינם מכשירים, אבל כשנילושו במים הרי הוכשרו בלישה. 37) כר' יוסי שם. 38) במשנתנו נחלקו לענין טומאה, ורבינו סובר שהוא־הדין לענין הכשר.

ח. הַמְרַבֵּץ[39] אֶת בֵּיתוֹ וְנָתַן בּוֹ חִטִּים וְטָנְנוּ[40]: אִם מֵחֲמַת הַמַּיִם - הֻכְשְׁרוּ, וְאִם מֵחֲמַת הַסֶּלַע[41] - לֹא הֻכְשְׁרוּ. הַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בַּעֲרֵבָה וְנָתַן בָּהּ חִטִּים וְטָנְנוּ: אִם מֵחֲמַת הַמַּיִם - הֻכְשְׁרוּ, וְאִם מֵחֲמַת הָעֲרֵבָה[42] - לֹא הֻכְשְׁרוּ.

39) שם מ"ד. מרבץ - זולף מים על הרצפה כדי שלא יעלה האבק. 40) הורטבו. וכמוה מצאנו במועד קטן ו, ב: אם היתה שדה מטוננת. 41) ספגו לחלוחית עצם סלע הריצפה. [הר"ש מפרש, סלע היינו אבן הנמצאת במקום מששת ימי בראשית, ואבנים כאלו מוציאות רטיבות, ודינה כזיעת בתים]. 42) במשנה: "מחמת עצמן", ויש גורסים "עצמה". וכך היא גירסת רבינו. [ונאמרו פירושים שונים דחוקים מאד, ומתקבל על הדעת פירושו של הראב"ד בהשגותיו כאן, שאם נתן החיטים בעריבה עד שיתלחלחו מן המים הוכשרו, אבל אם נתנן בשביל העריבה עצמה, פירוש שלא מצא מקום נוח יותר להניח בו את החיטים - לא הוכשרו. וסגנונו מוכיח, שאינו משיג אלא מפרש דברי רבינו].

ט. הַטּוֹמֵן[43] פֵּרוֹת בְּחוֹל כְּדֵי שֶׁיַּרְטִיבוּ - הֻכְשְׁרוּ[44]. הַטּוֹמֵן בַּטִּיט הַנָּגוּב: אִם יֵשׁ בּוֹ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[45] - הֻכְשְׁרוּ, וְאִם לָאו - לֹא הֻכְשְׁרוּ.

43) שם. 44) שאין חול בלי מים שנבלעו בו (ר"ש). 45) נשאר בטיט לחלוחית, שתספיק להרטיב את היד הנוגעת בה.

י. הַמְרַבֵּץ[46] אֶת גָּרְנוֹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[47] שֶׁמָּא יֻכְשְׁרוּ חִטָּיו[48] אִם טָנְנוּ בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא שָׁמֵחַ[49].

46) שם. 47) אינו מחוייב לחשוש. 48) שיניחן שם אחר־כך. 49) שישמח אם יטננו. וטעמו של דבר, מפני היובש שבגורן, המים נבלעים מהר (על־פי פירוש הרא"ש במשנתנו. וכן יש להבין גם דברי רבינו שם).

יא. הַמְלַקֵּט[50] עֲשָׂבִים כְּשֶׁהַטַּל יוֹרֵד עֲלֵיהֶן לְחַפּוֹת בָּהֶן הַחִטִּין[51] - לֹא הֻכְשְׁרוּ; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְכָךְ[52] - הֻכְשְׁרוּ.

50) שם. 51) כדי שיספגו לחלוחית שבעשבים שאינה מכשירה, אבל לא נתכוון לטל. [במשנה כתוב "להטן בהם חיטים", ופירשו ה'ברטנורא' וה'תפארת ישראל': שירטיבו, ורבינו כתב "לחפות". ונראה שהוא מפרש גם־כן את המשנה כמותם]. 52) לטל שעליהם.

יב. הַמְרַבֵּץ[53] אֶת בֵּיתוֹ בְּמַיִם טְמֵאִים וְנָתַן בּוֹ שִׁבֳּלִים וְטָנְנוּ: אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[54] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, וְאִם לָאו - טְהוֹרִין.

53) תוספתא שם פ"ב ה"א. 54) נתבאר למעלה בהלכה ט.

יג. הַנּוֹעֵר[55] אֲגֻדָּה שֶׁל יָרָק שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ מַשְׁקִין וְיָרְדוּ מִצַּד הָעֶלְיוֹן לַצַּד הַתַּחְתּוֹן - לֹא הֻכְשַׁר[56].

55) מנענע את האגודה, כדי להוריד את המים שעל הירקות

(שם מ"א מ"ד). 56) מכיוון שהוא התכוון שירדו לגמרי מן הירק, הרי לא נעשית מחשבתו.

יד. הַמַּעֲלֶה[57] שַׁקִּין מְלֵאִין פֵּרוֹת מִן הַנָּהָר וּנְתָנָן זֶה עַל גַּבֵּי זֶה[58] - הֶכְשֵׁר הַתַּחְתּוֹן בַּמַּיִם שֶׁיֵּרְדוּ לוֹ מִן הָעֶלְיוֹן, שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הִנִּיחַ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה.

57) שם. 58) וידע שהמים משק העליון ירדו לתחתון.

טו. הַנּוֹפֵחַ[59] בַּעֲדָשִׁים לְבָדְקָן אִם הֵן יָפוֹת[60] וְהֵזִיעוּ - הֶכְשְׁרוּ בְּהֶבֶל פִּיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתּוֹלְדוֹת הַמַּיִם[61]. וְכֵן הָאוֹכֵל שֶׁמְּשֻׁמִּין[62] בְּאֶצְבַּע - הֶכְשְׁרוּ בְּמַשְׁקֵה פִּיו וְשֶׁעַל אֶצְבָּעוֹ.

59) שם מ"ו. 60) המדובר בעדשים טחונות, והוא בודק אותן לדעת אם הן נוחות להתבשל ונופח עליהן, ואם הן מתלחלחות מהר, סימן שהן סופגות את ההבל ויספגו מהר גם את מי הבישול (רבינו בפירושו למשנתנו). 61) שדינן כמים לענין הכשר, כמבואר למעלה פ"י ה"ב. 62) הרוצה לאכול שומשמין, מלחלח אצבעו ברוק שבפיו ומניחה עליהם והם נדבקים בו, ואחר־כך מכניס אצבעו לפה ומורידם.

טז. נָשַׁף[63] בְּאֹכֶל וְנָפַל הָאֹכֶל - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעַל הָאֹכֶל שֶׁלֹּא לְרָצוֹן[64]. הָיָה אוֹכֵל זֵיתִים פְּצוּעִים[65] וּתְמָרִים רְטֻבוֹת וְכֹל שֶׁהוּא רוֹצֶה לָמֹץ אֶת גַּרְעִינָתוֹ[66], וְנָפַל[67] מִפִּיו - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעָלָיו בְּרָצוֹן[68]. הָיָה אוֹכֵל זֵיתִים נְגוּבִין וּתְמָרִים יְבֵשׁוֹת וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לָמֹץ אֶת גַּרְעִינָתוֹ, וְנָפַל מִפִּיו - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעָלָיו שֶׁלֹּא בְּרָצוֹן.

63) טבול־יום פ"ג מ"ו. 64) ואינו מכשיר את הפירות שיגעו בו, מפני שאינו רוצה שרירו ירטיב את פיסת הלחם לפני שתגיע לפיו וילעוס. 65) והם רטובים מהשמן שבהם. 66) כדי להוציא ממנו מעט הלחלוחית שבו. 67) הגרעין. 68) מפני שאי־אפשר למוץ מבלי להרטיבו בריר שבפיו, החשיבו ונעשה משקה, ולפיכך מכשיר את הפירות שנגעו בו לרצונו.

יז. עֲלִשִׁין[69] שֶׁלִּקְּטָן[70] לִבְהֵמָה[71] וֶהֱדִיחָן[72], וְחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְאָדָם אַחַר כָּךְ - כְּבָר בֵּאַרְנוּ[73] שֶׁהֵן צְרִיכִים הֶכְשֵׁר שֵׁנִי[74]. וְאִם הָיָה עֲלֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ כְּשֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְאָדָם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין[75].

69) מין עשב שבעיקרו הוא מאכל בהמה, ויש בני אדם שאוכלים אותו, ובלשונות לעז רבות נקרא "ציקוריה". 70) ברייתא חולין קכח, ב. 71) כדי להאכילם לבהמה. 72) ולא הוכשרו, מפני שמאכל בהמה אינו מקבל טומאה. 73) למעלה פ"ג ה"ג. 74) ההדחה בזמן שהיו מאכל בהמה, אינו מועילה להכשירם אחר שנעשו מאכל אדם. 75) הוכשרו במשקה טופח שעליהם. תוספתא עוקצין פ"ג ה"א.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג'־ט' מנחם־אב תשע"ט

יום ראשון ג' מנחם־אב ה'תשע"ט

מצות לא תעשה מו. מצות עשה קצ. מצות לא תעשה נו. נז. מצות עשה קצב. קצג.

הַמִּצְוָה הַמ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ שֶׁלְּעוֹלָם לֹא לָגוּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד כְּפִירָתָם וְשֶׁלֹּא נִנְהַג כְּמִנְהֲגֵיהֶם הַמְגֻנִּים לְדַעַת הַתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד" (דברים יז, טז). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אָמְרוּ (ירושלמי סוכה פרק ד הלכה א): בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה אֶת־יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָשׁוּב לְמִצְרַיִם, וּבִשְׁלֹשָׁה חָזְרוּ לְמִצְרַיִם וּבִשְׁלֹשָׁתָן נֶעֱנָשׁוּ. שְׁלֹשֶׁת הַמְּקוֹמוֹת — אֶחָד מֵהֶם הוּא שֶׁהִזְכַּרְנוּ; וְהַשֵּׁנִי — אָמְרוֹ: "בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ" (שם כח, סח); וְהַשְּׁלִישִׁי — אָמְרוֹ: "כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם" (שמות יד, יג) וְאַף־עַל־פִּי שֶׁפְּשַׁט הַלָּשׁוֹן שֶׁהוּא סִפּוּר, בָּא לָנוּ בַּקַּבָּלָה שֶׁהוּא לָאו. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף גְּמָרָא סֵכָה (נא:) שֶׁגַּם אֲלֶכְסַנְדַּרְיָא הִיא מִכְּלַל הָאָרֶץ שֶׁאָסוּר לָדוּר בָּהּ, וּמִיַּם אֲלֶכְסַנְדַּרְיָא מוֹדְדִים חֶבֶל אֶרֶץ (חלקת־אדמה) בְּאֹרֶךְ אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה וְרֹחַב אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה, וְזוֹהִי כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁאָסוּר לָדוּר בָּהּ. אֲבָל מֵתָּר לַעֲבֹר בָּהּ לְשֵׁם מִסְחָר אוֹ כְּדֵי לַעֲבֹר לְאֶרֶץ אַחֶרֶת. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי (סנהדרין סוף פרק י): לִישִׁיבָה אִי אַתָּה חוֹזֵר, אֲבָל אַתָּה חוֹזֵר לִסְחוֹרָה וְלִפְרַקְמַטְיָא וּלְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְתִשְׁעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ (לנהוג כמה פרטי דינים) בְּמִלְחֶמֶת שְׁאָר הָאֻמּוֹת, וְהִיא הַנִּקְרֵאת: מִלְחֶמֶת רְשׁוּת. שֶׁכֵּן נִצְטַוֵּינוּ שֶׁאִם נִלָּחֵם עִמָּהֶם, נִכְרוֹת עִמָּהֶם בְּרִית עַל נַפְשָׁם בִּלְבַד (שלא נהרגם); אִם יַשְׁלִימוּ עִמָּנוּ וְיִמְכְּרוּ לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ, אָז נַטִּיל עֲלֵיהֶם תַּשְׁלוּם מִסִּים וַעֲבָדוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ" (דברים כ, יא). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים שם): "אָמְרוּ: מְקַבְּלִין אָנוּ עָלֵינוּ מִסִּים וְלֹא שִׁעְבּוּד, שִׁעְבּוּד וְלֹא מִסִּים — אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ

עֲלֵיהֶם זוֹ וָזוֹ". וְהוּא: שֶׁיִּתְּנוּ דָּבָר קָבוּעַ כָּל־שָׁנָה, כְּפִי שֶׁיִּקַּבַּע הַמֶּלֶךְ בְּעֵת הַהִיא וְיִהְיוּ נִכְנָעִים וּנְתוּנִים בְּמוֹרָא וְשִׁפְלוּת, וְזֶהוּ עִנְיַן הַשִּׁעְבּוּד. אֲבָל אִם לֹא יַשְׁלִימוּ אִתָּנוּ — נִצְטַוִּינוּ לַהֲרוֹג כָּל־זָכָר בָּעִיר, קָטֹן וְגָדוֹל, וְלָקַחַת כָּל־שְׁלָלָהּ וְכָל־הַנָּשִׁים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְגוֹ'" (שם, יב). וְכָל־זֶה (שאם לא השלימו אין הורגין את כולם) הוּא דִּין מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מד:) וּבְפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (כ:).

הַמִּצְוָה הַנ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לִקְרֹא שָׁלוֹם לְעַמּוֹן וּמוֹאָב לְעוֹלָם, וְהוּא שֶׁה' צִוָּנוּ שֶׁבְּצוּרֵנוּ עַל הֶעָרִים נִשְׁלַח לְאַנְשֵׁיהֶן לִפְנֵי הַמִּלְחָמָה שֶׁיִּכְנְעוּ וּנְבַקֵּשׁ מֵהֶם שֶׁיַּשְׁלִימוּ אִתָּנוּ; אִם יִמְסְרוּ לָנוּ אֶת־הָעִיר, אָסוּר לָנוּ לְהִלָּחֵם בָּם וּלְהָרְגָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה ק"ץ מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה — חוּץ מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב שֶׁאֵין נוֹהֲגִים עִמָּהֶם מִנְהָג זֶה; אֶלָּא הִזְהִירָנוּ ה' מִלְּהַקְדִּים לָהֶם שָׁלוֹם וּמִלְּבַקֵּשׁ שֶׁיִּכָּנְעוּ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם (שם כג, ז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם (שם כ, י) יָכוֹל אַף כָּאן? (בעמון ומואב) תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם". מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: ("לא תסגיר עבד אל אדוניו .. עמך יישב) בַּטּוֹב לוֹ" (שם כג, יז) יָכוֹל אַף כָּאן (בעמוני ומואבי), תַּלְמוּד לוֹמַר: ("לא תדרוש שלומם") "וְטֹבָתָם, כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם" (שם, ז).

הַמִּצְוָה הַנ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּכְרוֹת אִילָנוֹת מַאֲכָל בִּשְׁעַת הַמָּצוֹר עַל עִיר כְּדֵי לְהַצִּיק לַאֲנָשֶׁיהָ וּלְהַכְאִיב לִבָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ — וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת" (שם כ, יט). וְכֵן נִכְנָסֶת כָּל־הַשְּׁחָתָה בְּכְלַל לָאו זֶה, כְּגוֹן מִי שֶׁיִּשְׁרוֹף בֶּגֶד לְבַטָּלָה אוֹ יִשְׁבּוֹר כְּלִי לְבַטָּלָה — חֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא־תַשְׁחִית" וְלוֹקֶה וּבְסוֹף מַכּוֹת (כב.) נִתְבָּאֵר, שֶׁקּוֹצֵץ אִילָנוֹת טוֹבוֹת — לוֹקֶה. אָמְרוּ: וְאַזְהָרָתָהּ מֵהָכָא: "מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת" וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִבָּבָא בַּתְרָא (כו.).

הַמִּצְוָה הַקצ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁבִּזְמַן שֶׁיֵּצְאוּ מַחֲנוֹתֵינוּ לַמִּלְחָמָה נָכִין דֶּרֶךְ מְחוּץ לַמַּחֲנֶה שֶׁבּוֹ יִפָּנוּ, וְלֹא יַעֲשֶׂה כָּל־אִישׁ צָרְכָּיו בְּכָל־מָקוֹם (על פני השדה) וּבֵין הָאֹהָלִים — כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים הָאֻמּוֹת — וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְגוֹ'" (שם כג, יג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת תצא): "אֵין יָד אֶלָּא מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד" (שמואל־א טו, יב).

הַמִּצְוָה הַקצ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּהְא כְּלִי הַחֲפִירָה תָּלוּי עִם כְּלֵי הַמִּלְחָמָה לְכָל־אַנְשֵׁי הַמַּחֲנֶה כְּדֵי לַחְפּוֹר בּוֹ מָקוֹם שֶׁיִּפָּנֶה שָׁם בַּדֶּרֶךְ הַמּוּכָנָה לְכָךְ, וִיכַסֶּה אֶת־הַצּוֹאָה אַחַר שֶׁיִּפָּנֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵרָאֶה הַצּוֹאָה עַל פְּנֵי הָאָרֶץ בְּמַחֲנֵה הַמִּלְחָמָה דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה: "כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶךָ" (דברים כג, י). וּלְשׁוֹן צִוּוּי זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אָזְנֶךָ" (שם, יד). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא): "אֵין אָזְנֶךָ אֶלָּא מְקוֹם זִיּוּנֶךָ" (כלי מלחמה — וצריך היתד להיות "על אזנך").

יום שני ד' מנחם־אב ה'תשע"ט

מצות עשה קצא. ריד.

מצות לא תעשה שיא. נח.

מצות עשה רכא. מצות לא תעשה רסג. רסד.

הַמִּצְוָה הַקצ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְמַנּוֹת כֹּהֵן שֶׁיּוֹכִיחַ (יטיף וינאם) לִפְנֵי הָעָם אֶת־תּוֹכַחַת הַמִּלְחָמָה ("שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה וגו'"— דברים כ, ג), וְיַחֲזִיר מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי שֶׁיִּלָּחֵם, הֵן מִפְּנֵי חֻלְשָׁתוֹ, הֵן מִפְּנֵי שֶׁמַּחְשְׁבוֹתָיו תְּלוּיוֹת בְּדָבָר הַגּוֹרֵם לוֹ חֹסֶר גִּישָׁה לַמִּלְחָמָה — וְהֵם שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב (בית, כרם, אשה) — וְרַק אַחַר־כָּךְ מַתְחִילִים בַּמִּלְחָמָה. וְכֹהֵן זֶה נִקְרָא: 'מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה'. וְיֹאמַר בְּתוֹכַחְתּוֹ כַּלָּשׁוֹן הַנִּזְכָּר בַּתּוֹרָה, וְיוֹסִיף בְּעִנְיַן זֶה דְּבָרִים הַמְעוֹדְדִים אֶת־הָעָם לַמִּלְחָמָה וּמְבִיאִים אוֹתָם לְמִסּוֹר אֶת־נַפְשָׁם עַל נִצְחוֹן דָּת ה', וְעַל הַנְּקָמָה בַּסְּכָלִים הַמְקַלְקְלִים אֶת־סֵדֶר הַיְּשׁוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן" (שם, ב). אַחַר־כָּךְ יְצַוֶּה לְהַכְרִיז בְּשׁוּרוֹת הַצָּבָא לְהַחֲזִיר רַכֵּי הַלֵּבָב, וְכָל־מִי שֶׁבָּנָה וְלֹא יָשַׁב אוֹ נָטַע וְלֹא אָכַל, אוֹ אֵרֵשׂ וְלֹא כָּנַס כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים" (שם, ה). אָמְרוּ בְּגְמָרָא (סוטה מג.): "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים — כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ". וְכָל־זֶה, כְּלוֹמַר: תּוֹכַחַת מִשּׁוּחַ־מִלְחָמָה וְהַהַכְרָזָה בְּעֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה אֵינוֹ חוֹבָה אֶלָּא בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת וּבָהּ נוֹהֵג דִּין זֶה; אֲבָל מִלְחֶמֶת מִצְוָה — אֵין בָּהּ שׁוּם דָּבָר מִכָּל־זֶה, לֹא תּוֹכָחָה ("שמע ישראל וגו'") וְלֹא הַכְרָזָה (להחזיר שלושה סוגים שבמקרא), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מד:). וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַרי"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּתְיַחֵד הֶחָתָן לְאִשְׁתּוֹ שָׁנָה שְׁלֵמָה, וְלֹא יֵלֵךְ בָּהּ לְמַסָּעוֹת וְלֹא יֵצֵא לִצְבָא כִּבּוּשׁ, וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּכָל־הַדּוֹמֶה לָזֶה — אֶלָּא יִשְׂמַח עִמָּהּ שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם שֶׁכְּנָסָהּ (נשאה), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח" (שם כד, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מג.).

הַמִּצְוָה הַשי"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא אֶת־הֶחָתָן מִבֵּיתוֹ בְּמֶשֶׁךְ שָׁנָה לְשׁוּם עֲבוֹדָה מִן־הָעֲבוֹדוֹת

לא לְמִלְחָמָה וְלֹא לְזוּלָתָהּ, אֶלָּא נִפְטְרֶנּוּ בְּמֶשֶׁךְ כָּל־הַשָּׁנָה מֵחוֹבוֹת הַגּוּרְמִים לְהַעֲדְרוֹ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר" (שם). וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סוֹטָה (מד.): "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" (שם) יָכוֹל בַּצָּבָא הוּא בְּלֹא יֵצֵא, אֲבָל יְתַקֵּן כְּלֵי זַיִן וִיסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר, עָלָיו הוּא דְּאֵין אַתָּה מַעֲבִיר אֲבָל אַתָּה מַעֲבִיר עַל אֲחֵרִים (שאר הפטורים מהמלחמה, הבונה בית וכו'), וְכִי מֵאַחַר דְּנִפְקָא לִי (שאני לומדו) מ"לֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר", "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" לָמָּה לִי? לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁעִי שֶׁלֹּא כָּל־מַה־שֶּׁחַיָּבִים עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין יִהְיֶה שְׁתֵּי מִצְוֹת. וְדַע שֶׁגַּם הֶחָתָן עַצְמוֹ (בנוסף לאזהרה המוטלת על הממונים על הגיוס והפטור לצבא) מֻזְהָר מִלֶּצֶאת מִבֵּיתוֹ, כְּלוֹמַר: לְנִסּוֹעַ — כָּל־הַשָּׁנָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (שם).

הַמִּצְוָה הַנ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּירוֹא אֶת־הַכּוֹפְרִים בְּשִׁעַת הַמִּלְחָמָה וּמִלַּעֲרוֹץ (לפחד) מִפְּנֵיהֶם, אֶלָּא חוֹבָה לְהִתְאַמֵּץ וּלְהִתְחַזֵּק וְלַעֲמוֹד כְּנֶגֶד הָעָם הָאַחֵר (האויב). וְכָל־הַנָּסוֹג וּפוֹנֶה לְאָחוֹר — הֲרֵי זֶה עָבַר עַל לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם" (שם ז, כא). וְכָפַל אֶת־הַלָּאו וְאָמַר: "לֹא תִירָאוּם" (שם ג, כב). וְכָפַל אֶת־הַצִּוּוּי בְּעִנְיָן זֶה הַרְבֵּה, כְּלוֹמַר: שֶׁלֹּא לַעֲרוֹץ וְשֶׁלֹּא לִפְנוֹת לְאָחוֹר בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה לְפִי שֶׁבְּמַצָּב זֶה אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת דְּבַר הָאֱמֶת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מב:).

הַמִּצְוָה הַרכ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין יְפַת תֹּאַר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ("כי תצא למלחמה...") "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר" (שם כא, יא) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ קִדּוּשִׁין (כא:).

הַמִּצְוָה הָרס"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּמְכּוֹר אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר אַחֲרֵי בְּעִילָתָהּ בְּאוֹתָהּ הַפַּעַם שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּשִׁעַת כִּבּוּשׁ הָעִיר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַכָּסֶף" (שם, יד).

הַמִּצְוָה הַרס"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ גַּם כֵּן מִלְּהַעֲבִיד יְפַת־תֹּאַר אַחַר בְּעִילָתָהּ. כַּוָּנָתִי בְּאָמְרִי "לְהַעֲבִידָהּ": שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה שִׁפְחָה וְיַנִּיחֶנָּה אֶצְלוֹ כִּשְׁאָר הַשְּׁפָחוֹת הָעוֹבְדוֹת דֶּרֶךְ שִׁפְחוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ — שֶׁלֹּא תִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁשְּׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ מַזְהִירִים עַל שְׁנֵי עִנְיָנִים נִפְרָדִים, וְהֵם: שֶׁהֻזְהַר מִלְּמָכְרָהּ לְזוּלָתוֹ וְגַם מִלְּהַשְׁאִירָהּ אֶצְלוֹ דֶּרֶךְ שִׁפְחוּת, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה יִתְעַלֶּה: "וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ". וְכָךְ פֵּרְשׁוּ (בדוגמא לפירוש שביפת־תואר) בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר: בְּגוֹנֵב נֶפֶשׁ "וְהִתְעַמֵּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ" (שם כד, ז), אָמְרוּ (ספרי שם): מְשַׁיְּכְנִיסוֹ לִרְשׁוּתוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי יְפַת־תֹּאַר בִּתְחִלַּת קִדּוּשִׁין (כא:).

סיום חלק המצוות־עשה

[כתבה רבינו בסמוך למצות עשה רמח]

וְדַע שֶׁזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי בְּכָל־מִצְוָה 'כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי', אֵין כַּוָּנָתִי בְּכָךְ שֶׁאוֹתוֹ הַפֶּרֶק אוֹ אוֹתָהּ הַמַּסֶּכְתָּא כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי אוֹתָהּ הַמִּצְוָה, עַד שֶׁלֹּא תֵּעָדֵר מִשָּׁם שׁוּם שְׁאֵלָה, אֶלָּא אֲנִי מַזְכִּיר אֶת־הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עִקָּר הִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה וְרֹב דִּינֶיהָ, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מֵהִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה מְפֻזָּרוֹת בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בַּתַּלְמוּד, שֶׁלֹּא אַזְכִּיר מְקוֹמָן עָתָּה.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבּוֹנֵן בִּכְלַל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, שֶׁקָּדַם זִכְרָן, תִּמְצָא מֵהֶן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה לַצִּבּוּר לֹא לְכָל־יָחִיד וְיָחִיד, כְּגוֹן: בִּנְיַן בֵּית־הַבְּחִירָה וַהֲקָמַת מֶלֶךְ וְהַכְרָתַת זֶרַע עֲמָלֵק. וּמֵהֶן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה לַיָּחִיד, אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי אוֹ אִם אֵרַע לוֹ מַצָּב פְּלוֹנִי, כְּגוֹן קָרְבַּן שׁוֹגֵג וְקָרְבַּן הַזָּב, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשָּׁאֵר (האחד מבני) אָדָם כָּל־יְמֵי חַיָּיו, וְלֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה וְלֹא יֵאָרַע לוֹ אוֹתוֹ הַדָּבָר. וְיֵשׁ מִמִּצְוֹת אֵלּוּ גַּם דִּינִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, כְּגוֹן דִּין עֶבֶד עִבְרִי, וְדִין אָמָה עִבְרִיָּה, וְדִין עֶבֶד כְּנַעֲנִי, וְדִין שׁוֹמֵר חִנָּם וְדִין שׂוֹאֵל וְזוּלָתָם מִמַּה־שֶּׁקָּדַם זִכְרוֹ. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשָּׁאֵר אָדָם כָּל־יְמֵי חַיָּיו וְלֹא יָדוּן בְּדִין זֶה וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה זוֹ. וּמֵהֶן גַּם מִצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, כְּגוֹן הַחַגִּיגָה וְהָרְאִיָּה וּמִצְוַת הַקְהֵל וּכְבָר הִזְכַּרְנוּן אַחַת אֶחָת. וּמֵהֶן גַּם מִצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְכוּשׁ, כְּגוֹן מַעֲשְׂרוֹת וּתְרוּמוֹת וּמַתָּנוֹת כְּהֻנָּה וּמַתָּנוֹת עֲנִיִּים, כְּלוֹמַר הַלֶּקֶט וְהַפֶּרֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה וְהָעוֹלְלוֹת; וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְהֵא לוֹ אוֹתוֹ הָרְכוּשׁ וְלֹא יִתְחַיֵּב בָּהֶן וְיִהְיֶה אָדָם כָּל־יָמָיו וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּמִצְוָה מִן־הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר מִן־הַסּוּג הַזֶּה. אֲבָל הַצְּדָקָה אֵינָהּ בִּכְלַל אֵלּוּ, לְפִי שֶׁהִיא חוֹבָה אֲפִלּוּ לֶעָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן־הַצְּדָקָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמֵהֶן מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה עַל־כָּל־אָדָם בְּהֶכְרֵחַ, בְּכָל־זְמַן וּבְכָל־מָקוֹם וּבְאֵיזֶה מַצָּב שֶׁיִּהְיֶה, כְּגוֹן הַצִּיצִית וְהַתְּפִלִּין וּשְׁמִירַת שַׁבָּת, וְאָנוּ נִקְרָא אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁמְּסוּג זֶה: הַמִּצְוֹת הַהֶכְרְחִיּוֹת, לְפִי שֶׁהֵן חוֹבָה בְּהֶכְרֵחַ עַל־כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהוּא גָּדוֹל בִּשְׁנִים בְּכָל־זְמַן וּבְכָל־מָקוֹם וּבְכָל־מַצָּב.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבּוֹנֵן בְּרַמַּ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה אֵלּוּ תִּמְצָא, שֶׁהַמִּצְוֹת הַהֶכְרְחִיּוֹת הֵן שִׁשִּׁים, בִּתְנַאי שֶׁנַּנִּיחַ שֶׁאָדָם זֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהוּא חַיָּב בְּשִׁשִּׁים מִצְוֹת אֵלּוּ בְּהֶכְרֵחַ נִמְצָא בְּמַצָּב רֹב בְּנֵי אָדָם הַיְנוּ: שֶׁהוּא גָּר בְּבֵית שֶׁבָּעִיר, וְאוֹכֵל מִינֵי הַמָּזוֹן הַיְדוּעִים שֶׁהֵם מְזוֹן בְּנֵי אָדָם, כְּלוֹמַר לֶחֶם וּבָשָׂר, וְעוֹשֶׂה מִסְחָר עִם בְּנֵי אָדָם, וְנוֹשֵׂא אִשָּׁה

וּמוֹלִיד בָּנִים. וְשִׁשִּׁים מִצְוֹת אֵלּוּ הֵן לְפִי הַסֵּדֶר שֶׁסִּדַּרְנוּ בְּמִנְיָנֵנוּ זֶה: הַמִּצְוָה א, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י — וְזוֹ הָעֲשִׂירִית אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ; יא — וְגַם הִיא אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יב — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יג — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יד — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; טו, יח — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; יט, כו — וְזוֹ מְיֻחֶדֶת לְזִכְרֵי הַכֹּהֲנִים; לב, נד, עג, צד, קמג, קמו, קמז, קמט, קנ, קנב, קנד, קנה, קנו, קנז, קנח, קנט, קס, קסא — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קסב, קסג, קסד, קסה, קסו, קסז, קסח — וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קסט — וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קע — וְאֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; קעב, קעה, קפד, קצה, קצז, רו, רז, רח, רט, רי, ריא, ריב — וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לַנָּשִׁים; ריג, ריד — וְהִיא מְיֻחֶדֶת לַזְּכָרִים; רטו — וְגַם הִיא מְיֻחֶדֶת לַזְּכָרִים.

הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּשִּׁשִּׁים הַמִּצְוֹת הַהֶכְרְחִיּוֹת הָאֵלֶּה מ"ו מִצְוֹת הֵן חוֹבָה גַּם לַנָּשִׁים, וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת מֵהֶן אֵינָן חַיָּבוֹת בָּהֵן. וְיִהְיֶה לְךָ הַסִּימָן בְּשִׁשִּׁים מִצְוֹת הַהֶכְרְחִיּוֹת הָאֵלּוּ שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלֻכּוֹת (שיר השירים ו, ח), וְיִהְיֶה הַסִּימָן בְּהַשְׁמָטַת הָאַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִן־הַנָּשִׁים אָזְלַת יָד (דברים לב, לו) אוֹ יְהֵא הַסִּימָן בְּחוֹבַת הַמ"ו מִצְוֹת בִּלְבָד לַנָּשִׁים גַּם אַתְּ בְּדַם בְּרִיתֵךְ (זכריה ט, יא) כְּלוֹמַר: מִנְיַן בְּדַם חוֹבָה לָהֶן וְהֵן הַבְּרִית הַמְיֻחֶדֶת לָאִשָּׁה בְּהֶכְרֵחַ.

זֶהוּ מַה־שֶּׁרָאִינוּ לִרְשֹׁם בְּמִנְיַן מִצְוֹת עֲשֵׂה.

וּמֵאֵת ה' אֶשְׁאַל עֵזֶר לְקַיֵּם כָּל־מַה־שֶּׁצִּוָּה בּוֹ מֵהֶן וּלְהִתְרַחֵק מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְהִיר מִמֶּנּוּ.

וְזֶהוּ (התרי"ג מצוות) מַה־שֶּׁרָצִינוּ לִכְלוֹל בְּמַאֲמָר זֶה (כלומר: בספר המצוות).

סיום מחזור הל"ח
במסלול ספר המצוות

יום שלישי ה' מנחם־אב ה'תשע"ט

התחלת מחזור הל"ט
במסלול ספר המצוות

הספר הזה . .
במצות עשה

הַסֵּפֶר הַזֶּה "סֵפֶר הַמִּצְוֹת" בּוֹ אֲבָאֵר אֶת־מִנְיַן הַמִּצְוֹת וְאֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹתָן. וְאָבִיא לְכָךְ רְאָיוֹת מִפִּסּוּקֵי הַתּוֹרָה וּמִדִּבְרֵי חֲזַ"ל עַל פֵּרוּשָׁן, וְאַקְדִּים כְּלָלִים ("שורשים" — יסודות) שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת. וּכְשֶׁיֵּצֵא מִנְיָנָן נָכוֹן עַל פִּי הַמַּאֲמָר הַזֶּה בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁאֵין בָּהּ סָפֵק — תִּתְבָּרֵר לַקּוֹרֵא טָעוּתוֹ שֶׁל כָּל־מִי שֶׁמָּנָה הֵפֶךְ מַה־שֶּׁמָּנִינוּ אֲנַחְנוּ. וְאֵין לִי צֹרֶךְ לְהָשִׁיב לְאָדָם מִסֵּיָם וְלֹא לְבָרֵר טָעוּתוֹ. כֵּיוָן שֶׁהַתּוֹעֶלֶת וְהַתַּכְלִית הַמְכֻוָּנוֹת בְּמַאֲמָר זֶה תֵּשַׂגְנָה עַל־יְדֵי מְבַקְּשֵׁיהֶן בְּלִי זֹאת. שֶׁכֵּן אֲבָאֵר אֶת־הַמִּצְוֹת כֻּלָּן וּמִנְיָנָן — מִצְוָה מִצְוָה — וְאָבִיא רְאָיָה עַל כָּל־מַה־שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ סָפֵק, אוֹ מַה שֶּׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁגֶּה מִי שֶׁאֵין לוֹ בְּקִיאוּת בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, וְאָסִיר שְׁגִיאָתוֹ וַאֲבָאֵר כֹּל מַה־שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ סָפֵק.

אֲבָל אֵין כַּוָּנָתִי בְּחִבּוּר זֶה לְפָרֵט דִּינֵי אֵיזוֹ מִצְוָה מִן־הַמִּצְוֹת, אֶלָּא לִמְנוֹתָן בִּלְבָד. וְאִם אָמְנָם אֲפָרֵשׁ מֵהֶן מַשֶּׁהוּ בִּשְׁעַת הַזְּכָרָתָן, הֲרֵי אֲפָרְשֶׁנּוּ עַל דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ הַשֵּׁם (לצורך הסברת "שם" — מהות המצווה — אך לא כדי לפרט הלכותיה), כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע מַה הוּא הָעֲשֵׂה אוֹ הַלָּאו הַזֶּה, וּלְאֵיזֶה דָּבָר נִתָּן הַשֵּׁם הַזֶּה. וּכְשֶׁתֵּשֵׁג יְדִיעַת מִנְיָנָן עַל פִּי רְאָיוֹת מִן־הַחִבּוּר הַזֶּה, אָז אַזְכִּירָן בְּדֶרֶךְ סְתָם בְּרֹאשׁ אוֹתוֹ הַחִבּוּר הַכּוֹלֵל (בפתיחת ספר "משנה תורה") בַּמֶּה שֶׁזָּכַרְנוּ (כמו שהזכרנו לעיל).

הַכְּלָלִים (שורשים)

וַאֲנִי עַתָּה מַתְחִיל בִּזְכִרוֹן הַכְּלָלִים שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת, וְהֵם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּלָלִים. אַךְ אַקְדִּים [וְאֹמַר] שֶׁכְּלַל הַמִּצְוֹת שֶׁכּוֹלֵל סֵפֶר הַתּוֹרָה, שֶׁצִּוָּנוּ הַשֵּׁם בָּהֶן — הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, מֵהֶן — מִצְוֹת עֲשֵׂה רמ"ח, כְּמִנְיַן אֵבְרֵי גּוּף הָאָדָם; וּמֵהֶן — מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שס"ה, וְהֵן כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה (שנת השמש). וּמִנְיָן זֶה נִזְכָּר בִּלְשׁוֹן הַתַּלְמוּד בְּסוֹף גְּמָרָא מַכּוֹת (כג:). אָמְרוּ: שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי: שס"ה כְּנֶגֶד יְמוֹת הַחַמָּה, וּרמ"ח כְּנֶגֶד אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם. וְעוֹד אָמְרוּ (תנחומא פרשת תצא) עַל דֶּרֶךְ הַדְּרָשׁ עַל שֶׁמִּצְוֹת עֲשֵׂה כְּמִנְיַן הָאֲבָרִים, כְּלוֹמַר: כָּל־אֵבֶר וָאֵבֶר אוֹמֵר לוֹ לָאָדָם: עֲשֵׂה בִּי מִצְוָה; וְשֶׁמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה, כְּלוֹמַר: כָּל־יוֹם וָיוֹם אוֹמֵר לוֹ לָאָדָם: אַל תַּעַשׂ בִּי עֲבֵרָה. וְזֶה לֹא נֶעְלָם מֵאַף אֶחָד מִכָּל־מִי שֶׁמָּנָה אֶת־הַמִּצְוֹת, כְּלוֹמַר: שֶׁזֶּהוּ מִנְיָנָן, אֶלָּא שֶׁשָּׁגוּ שְׁגִיאָה גְּמוּרָה בַּדְּבָרִים הַמְּנוּיִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּחִבּוּר זֶה, וְזֹאת מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדְעוּ עִנְיָנֵי י"ד הַכְּלָלִים (השורשים) הָאֵלֶּה שֶׁאֲבָאֲרֵם עַכְשָׁו:

הַכְּלָל הָרִאשׁוֹן מֵהֶם: שֶׁאֵין לִמְנוֹת בַּמִּנְיָן הַזֶּה אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן.

הַכְּלָל הַשֵּׁנִי: שֶׁלֹּא כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּאַחַת מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן אוֹ בְּרִבּוּי, רָאוּי לִמְנוֹתוֹ.

הַכְּלָל הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

הַכְּלָל הָרְבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת צִוּוּיִם הַנּוֹגְעִים לְכָל־מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

הַכְּלָל הַחֲמִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת טַעַם הַמִּצְוָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

הַכְּלָל הַשִּׁשִּׁי: שֶׁהַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה,

1 יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ עִם
2 מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

3 הַכְּלָל הַשְּׁבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת פִּרְטֵי הִלְכוֹת הַמִּצְוָה.

4 הַכְּלָל הַשְּׁמִינִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת הַשְּׁלִילָה עִם הָאַזְהָרָה.

5 הַכְּלָל הַתְּשִׁיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַלָּאוִין וְהָעֲשֵׂה,
6 אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמַּזְהָרִים וְשֶׁמְּצַוִּים עֲלֵיהֶם.

7 הַכְּלָל הָעֲשִׂירִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַהַקְדָּמוֹת שֶׁהֵן
8 לְאֵיזוֹ תַּכְלִית שֶׁהִיא.

9 הַכְּלָל הָאַחַד־עָשָׂר: שֶׁאֵין לִמְנוֹת חֶלְקֵי הַמִּצְוָה,
10 כָּל־חֵלֶק בְּנִפְרָד, אִם כְּלָלָם מִצְוָה אֶחָת.

11 הַכְּלָל הַשְּׁנֵים עָשָׂר: שֶׁבִּפְעֻלָּה שֶׁמְּצַוִּים עַל עֲשִׂיָּתָהּ,
12 אֵין לִמְנוֹת כָּל־חֵלֶק שֶׁבָּהּ לְבַדּוֹ.

13 הַכְּלָל הַשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר: שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה
14 לְפִי מִסְפַּר הַיָּמִים שֶׁבָּהֶם נוֹהֶגֶת הַמִּצְוָה הַהִיא.

15 הַכְּלָל הָאַרְבָּעָה עָשָׂר: אֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹת קִיּוּם
16 הָעֲנָשִׁים בְּמִצְוַת עֲשֵׂה.

יום רביעי ו' מנחם־אב ה'תשע"ט

[בימי לימוד הקדמת היד ילמד כל אחד ואחד מהשורשים (—הכללים) כפי יכולתו, לחלק השאר ללמדו בימים הסמוכים בנוסף על לימוד מצות אותו יום].

וְהִנְנִי חוֹזֵר לְבָאֵר כָּל־כְּלָל מֵהֶם וּלְהָבִיא רְאָיוֹת עָלָיו, אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם.

הַכְּלָל הָרִאשׁוֹן: שֶׁאֵין לִמְנוֹת בְּמִנְיָן הַזֶּה אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן.

דַּע שֶׁעִנְיָן זֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהָעִיר עָלָיו, כִּי הוּא בָּרוּר. שֶׁהֲרֵי כֵּיוָן שֶׁלְּשׁוֹן הַתַּלְמוּד (מכות כג:) הוּא: "שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" — אֵיךְ נֹאמַר בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן שֶׁהוּא מִכְּלַל הַמִּנְיָן? אֶלָּא הַעִירֹנוּ עַל כָּךְ, מִכֵּיוָן שֶׁכְּבָר טָעוּ בָּזֶה וּמָנוּ גַּר חֲנֵכָה וּמִקְרָא מְגִלָּה בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְכֵן מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל־יוֹם וְנִחוּם אֲבֵלִים וּבִקּוּר חוֹלִים וּקְבֻרַת מֵתִים וְהַלְבָּשַׁת עֲרֻמִּים וְחִשּׁוּב תְּקוּפוֹת וּשְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם לִגְמֹר בָּהֶן אֶת־הַהַלֵּל. אָכֵן יֵשׁ לְהִסְתַּכֵּל בִּתְמִיהָה בְּמִי שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶת־דִּבְרֵיהֶם "נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" וּמוֹנֶה קְרִיאַת הַהַלֵּל, שֶׁבּוֹ שִׁבַּח דָּוִד לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְעֲלֶה, (כאלו) בָּזֶה נִצְטַוָּה מֹשֶׁה; וּמוֹנֶה גַּר חֲנֵכָה, שֶׁקָּבְעוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים בְּבֵית שֵׁנִי. וְכֵן מִקְרָא מְגִלָּה! וְאֵינִי סָבוּר שֶׁיִּדַּמֶּה מִישֶׁהוּ אוֹ יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי שֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָנוּ, שֶׁאִם בְּסוֹף מַלְכוּתֵנוּ יִקָּרֶה לָנוּ עִם הַיְּוָנִים כָּךְ וְכָךְ שֶׁנִּתְחַיֵּב לְהַדְלִיק גַּר חֲנֵכָה. אַךְ נִרְאֶה לִי, שֶׁמַּה שֶׁהִכְשִׁילָם בְּכָךְ הוּא, שֶׁאָנוּ מְבָרְכִים עַל דְּבָרִים אֵלּוּ: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה, וּלְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה, וְלִגְמֹר אֶת־הַהַלֵּל"; וְגַם שֶׁהַתַּלְמוּד (שבת כג.) שׁוֹאֵל (על כך שמברכים על מצוות דרבנן "וצוונו"): הֵיכָן צִוָּנוּ? וְאָמְרוּ: מ"לֹא תָסוּר". וְאִם אָמְנָם מִשּׁוּם כָּךְ מָנוּ — הָיָה רָאוּי שֶׁיִּמְנוּ כָּל־דָּבָר שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁצִּוּוּנוּ חֲכָמִים וְכֹל מַה־שֶּׁאָסְרוּ עָלֵינוּ, הֲרֵי כְּבָר נִצְטַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּסִינַי שֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָנוּ לְקַיְּמוֹ, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: "עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה" (דברים יז, יא). וְהִזְהִירָנוּ מִלַּעֲבֹר עַל דִּבְרֵיהֶם בְּשׁוּם עִנְיָן מִמַּה־שֶּׁגָּזְרוּ וְקָבְעוּ וְאָמַר: "לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל" (שם). אֲבָל אִם נָכוֹן לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִדְּרַבָּנָן בִּכְלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, כֵּיוָן שֶׁהוּא נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תָסוּר", וְ"עַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה" — מַדּוּעַ נִתְיַחֲדוּ אֵלּוּ מִזּוּלָתָן?! וַהֲרֵי כְּמוֹ שֶׁמָּנוּ גַּר חֲנֻכָּה וּמִקְרָא מְגִלָּה, כָּךְ הָיָה נָכוֹן לִמְנוֹת נְטִילַת יָדַיִם וּמִצְוַת עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי אָנוּ מְבָרְכִים: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם, וְעַל מִצְוַת עֵרוּב, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מְבָרְכִים: עַל מִקְרָא מְגִלָּה, וּלְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה — וְהַכֹּל מִדְּרַבָּנָן! וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (חולין קו.): מַיִם רִאשׁוֹנִים (נטילת ידים שלפני הסעודה) מִצְוָה. מַאי מִצְוָה? אָמַר אַבַּיֵּי: מִצְוָה לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִקְרָא מְגִלָּה וְנֵר חֲנֻכָּה: הֵיכָן צִוָּנוּ? מ"לֹא תָסוּר". וּכְבָר נִתְבָּאֵר, שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁתִּקְּנוּ הַנְּבִיאִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, שֶׁעָמְדוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ — הוּא גַּם־כֵּן מִדְּרַבָּנָן. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ערובין כא:): בְּשָׁעָה שֶׁתִּקֵּן שְׁלֹמֹה עֵרוּבִין וְיָדַיִם (נטילת ידים) יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: "חָכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי וְכוּ'" (משלי כז, יא). וּבִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בֵּאֲרוּ, שֶׁעֵרוּבִין — דְּרַבָּנָן, וְיָדַיִם — מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּבְכָךְ נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁתִּקְּנוּ אַחַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִקְרָא: דְּרַבָּנָן.

הִנֵּה בֵּאַרְתִּי לְךָ זֹאת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּחְשֹׁב שֶׁמִּקְרָא מְגִלָּה — כֵּיוָן שֶׁהוּא תִּקּוּן נְבִיאִים — נֶחְשָׁב מִדְּאוֹרַיְתָא (ואינו דומה לשאר מצוות דרבנן), שֶׁהֲרֵי עֵרוּבִין מִדְּרַבָּנָן (ולא נמנה במצוות) אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם תִּקּוּן שְׁלֹמֹה בֶּן־דָּוִד וּבֵית דִּינוֹ. וְזֶה מַה־שֶּׁנַּעֲלַם מִזּוּלָתֵנוּ (בעל "הלכות גדולות"), וְלָכֵן מָנָה הַלְבָּשַׁת עֲרֻמִּים, לְפִי שֶׁמָּצָא בִּישַׁעְיָה: "כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ" (ישעיה נח, ז). וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ: "דֵּי מַחְסָרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ" (דברים טו, ח). כִּי עִנְיַן הַצִּוּוּי הַזֶּה — וְאֵין בָּזֶה שׁוּם סָפֵק — שֶׁנַּאֲכִיל אֶת־הָרְעֵבִים, וְנַלְבִּישׁ אֶת־הָעֲרֻמִּים, וְנִתֵּן מָצָא לְמִי שֶׁאֵין לוֹ מָצָא, וְכִסּוּי לְמִי שֶׁאֵין לוֹ כִּסּוּי, וְנַשִּׂיא אֶת־הַפָּנוּי שֶׁאֵין לוֹ יְכֹלֶת לְהִתְחַתֵּן, וְנַרְכִּיב מִי שֶׁדַּרְכּוֹ לִרְכֹּב, כְּמַפְרָסָם בְּדִבְרֵי הַתַּלְמוּד (כתובות סז:) שֶׁכָּל־זֶה נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ: "דֵּי מַחְסָרוֹ". אַךְ כְּאִלּוּ לְשׁוֹן הַתַּלְמוּד מְחֻבָּר אֵצֶל אֵלּוּ בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבִלְשׁוֹן אַחֶרֶת (ולכן טעו בדבר המפורש בתלמוד); וְלוּלֵא כָּךְ — לֹא מָנוּ מִקְרָא מְגִלָּה וְכַדּוֹמֶה בֵּין הַמִּצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. וּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא בִּשְׁבוּעוֹת (לט.):

אֵין לִי אֶלָּא מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ עַל הַר סִינַי; שֶׁעַתִּידִין לְהִתְחַדֵּשׁ, כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ" (אסתר ט, כז) — קִיְּמוּ מַה־שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר, וְהוּא: שֶׁיֵּאָמְינוּ בְּכָל־מִצְוָה שֶׁיִּתַּקְּנוּ הַנְּבִיאִים וְהַחֲכָמִים כְּלְאַחַר מִכָּן.

אֲבָל תְּמַהֲנִי: מַדּוּעַ מָנוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ, וְלֹא מָנוּ גַּם־כֵּן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן? הֲרֵי כְּמוֹ שֶׁמָּנוּ בֵּין מִצְוֹת עֲשֵׂה גֵּר חֲנֻכָּה וּמִקְרָא מְגִלָּה וּמֵאָה בְּרָכוֹת וְהַלֵּל, הָיָה לָהֶם לִמְנוֹת גַּם־כֵּן בִּכְלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — עֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת כְּעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה? כִּי כְּמוֹ שֶׁכָּל־עֶרְוָה וְעֶרְוָה (איסורי ביאה) הִיא לֹא־תַעֲשֶׂה דְּאוֹרַיְתָא, כָּךְ כָּל־שְׁנִיָּה וּשְׁנִיָּה (נשים שהן קרובות של קרוביו של האדם — "שניות" — שמן התורה היו מותרות) הִיא לֹא־תַעֲשֶׂה דְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ וְאָמְרוּ (יבמות פרק ב משנה ד): שְׁנִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּתַּלְמוּד, שֶׁמַּה־שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה "אִסּוּר מִצְוָה" רְצוֹנָם לוֹמַר: הַשְּׁנִיּוֹת. וְאָמְרוּ: מַאי (מהו לשון) מִצְוָה? מִצְוָה לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. וְכָךְ הָיָה לָהֶם לִמְנוֹת בְּתוֹךְ הַכְּלָל אֲחוֹת חֲלוּצָה, שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים!

כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵלּוּ מִנִּינוּ כָּל־עֲשֵׂה דְּרַבָּנָן וְכָל־לֹא־תַעֲשֶׂה דְּרַבָּנָן, הָיָה הָעִנְיָן מַגִּיעַ לַאֲלָפִים רַבִּים! וְזֶה דָּבָר בָּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ נִסְתָּר כְּלָל, וְהוּא: שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִדְּרַבָּנָן אֵינוֹ נֶחְשָׁב בִּכְלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, לְפִי שֶׁהַסְּכוּם הַזֶּה כֻּלָּם פְּסוּקֵי תּוֹרָה וְאֵין בָּהֶם שׁוּם דָּבָר מִדְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר. אַךְ זֶה שֶׁהֵם מוֹנִים מִקְצָת דְּבָרִים שֶׁהֵם מִדְּרַבָּנָן וּמַנִּיחִים מִקְצָתָם לְפִי בְּחִירָתָם — זֶה דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְקַבְּלוֹ בְּשׁוּם פָּנִים, יֹאמְרוּ מִי שֶׁיֹּאמְרוּ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ עִנְיַן הַכְּלָל הַזֶּה וְרַאֲיָתוֹ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר שֶׁמֶץ סָפֵק לְשׁוּם אָדָם.

הַכְּלָל הַשֵּׁנִי: שֶׁלֹּא כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּאַחַת מִשֵּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת (כללי לימוד) שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן אוֹ בְּרִבּוּי, רָאוּי לִמְנוֹתוֹ.

כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּרֹאשׁ חִבּוּרֵנוּ עַל פֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָה, שֶׁרֹב דִּינֵי הַתּוֹרָה נִלְמָדִים בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, וְשֶׁהַדִּין שֶׁנִּלְמַד בְּמִדָּה מֵאוֹתָן הַמִּדּוֹת פְּעָמִים יֵשׁ בּוֹ מַחְלֹקֶת; אַף יֵשׁ דִּינִים שֶׁהֵם פְּרוּשִׁים מְקֻבָּלִים מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ וְאֵין בָּהֶם מַחְלֹקֶת, אֶלָּא שֶׁמְּבִיאִים עֲלֵיהֶם רְאָיָה בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת. שֶׁכֵּן מֵחָכְמַת הַכָּתוּב שֶׁאֶפְשָׁר לִמְצֹא בּוֹ רֶמֶז הַמּוֹרֶה עַל אוֹתוֹ הַפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל אוֹ הֶקֵּשׁ הַמּוֹרֶה עָלָיו, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ עִנְיָן זֶה שָׁם. כִּיְּוָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — הֲרֵי לֹא כָּל־(הֲלָכָה) שֶׁנִּמְצָא שֶׁחֲכָמִים הוֹצִיאוּהָ בְּמִדָּה מִי"ג מִדּוֹת נֹאמַר עָלֶיהָ שֶׁהִיא נֶאֱמְרָה לְמֹשֶׁה בְּסִינַי; אַךְ גַּם לֹא נֹאמַר עַל כֹּל מַה־שֶּׁנִּמְצָא שֶׁחֲזַ"ל סוֹמְכִים אוֹתוֹ בַּתַּלְמוּד עַל אַחַת מִי"ג מִדּוֹת. שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן — כִּי הוּא יָכוֹל לִהְיוֹת פֵּרוּשׁ מְקֻבָּל. וְהָעִנְיָן כָּךְ הוּא: כֹּל מַה־שֶּׁלֹּא תִּמְצָאֶנּוּ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה וְתִמְצָא שֶׁהַתַּלְמוּד לָמַד אוֹתוֹ בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת, אִם פֵּרְשׁוּ הֵם בְּעַצְמָם וְאָמְרוּ שֶׁזֶּה גּוּף תּוֹרָה (חלק מהתורה) אוֹ שֶׁזֶּה מִדְּאוֹרַיְתָא — הֲרֵי זֶה רָאוּי לִמְנוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי מְקַבְּלֵי הַמָּסֹרֶת (חז"ל) אָמְרוּ שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְתָא; אֲבָל אִם לֹא בֵּאֲרוּ זֹאת וְלֹא אָמְרוּ זֹאת בְּפֵרוּשׁ — הֲרֵי הוּא מִדְּרַבָּנָן, כֵּיְוָן שֶׁאֵין פָּסוּק הַמּוֹרֶה עָלָיו, גַּם זֶה כְּלָל שֶׁכְּבָר נִשְׁתַּבֵּשׁ בּוֹ זוּלָתֵנוּ, וּלְפִיכָךְ מָנָה (בה"ג) יְרֻאַת חֲכָמִים בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה. וּמַה־שֶּׁהֱבִיאוֹ לִידֵי כָּךְ, כְּפִי הַנִּרְאֶה לִי, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא (פסחים כב:): "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" (דברים ו, יג) — לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְחָשְׁבוּ שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּרִבּוּי, הוּא מִן הַכְּלָל הַנִּזְכָּר (בכלל תרי"ג מצוות).

אַךְ אִם הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁחָשְׁבוּ, מַדּוּעַ לֹא מָנוּ כִּבּוּד בַּעַל הָאֵם (אב חורג) וְאִשֶּׁת הָאָב מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, נוֹסֶפֶת עַל כִּבּוּד אָב וָאֵם? וְכֵן כִּבּוּד אָחִיו הַגָּדוֹל? שֶׁכֵּן הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה לָמַדְנוּ (רק) מֵרִבּוּי שֶׁחַיָּבִים לְכַבְּדָם. אָמְרוּ (כתובות קג.): "אֶת־אָבִיךָ" (שמות כ, יב) — לְרַבּוֹת אָחִיךָ הַגָּדוֹל וּלְרַבּוֹת בַּעַל אִמֶּךָ; "וְאֶת־אִמֶּךָ" (שם) — לְרַבּוֹת אֵשֶׁת אָבִיךָ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" — לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וּמַדּוּעַ מָנוּ אֵלּוּ וְלֹא מָנוּ אֵלּוּ?!

וּכְבָר הֱבִיאָם חֹסֶר הַיְדִיעָה לְעִנְיָן חָמוּר יוֹתֵר מִזֶּה וְהוּא, שֶׁאִם מָצְאוּ דְּרָשׁ שֶׁל אֵיזֶה פָּסוּק, וְאוֹתוֹ הַדְּרַשׁ מְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת אֵיזוֹ פְּעֻלָּה אוֹ לְהִתְרַחֵק מֵאֵיזֶה דָּבָר — וְאֵלֶּה כֻּלָּם בְּלִי סָפֵק דְּרַבָּנָן — הֲרֵי הֵם מוֹנִים אוֹתָם בִּכְלַל הַמִּצְוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁפְּשֻׁטֵהּ דִּקְרָא אֵינוֹ מוֹרֶה עַל שׁוּם דָּבָר מֵאוֹתָם הַדְּבָרִים, וְעַל אַף הַכְּלָל שֶׁלִּמְּדוּנוּ, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, בְּאָמְרָם (שבת סג.): אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַתַּלְמוּד חוֹקֵר בְּכָל־מָקוֹם, כְּשֶׁמּוֹצְאִים (חז"ל) פָּסוּק שֶׁלָּמְדוּ מִמֶּנּוּ עִנְיָנִים רַבִּים עַל דֶּרֶךְ הַבַּאוּר וַהֲבָאַת הָרְאָיוֹת, וְשׁוֹאֵל: גּוּפֵהּ דִּקְרָא (פשוטו של מקרא) בְּמַאי קָא מְדַבֵּר? (ורק בזה היה עליהם להתחשב) — אֶלָּא מִכֵּיְוָן שֶׁהֵם מִסְתַּמְּכִים עַל שְׁגִיאָה זוֹ, מָנוּ בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה: בִּקּוּר חוֹלִים וְנִחוּם אֲבֵלִים וּקְבֻרַת מֵתִים, בִּגְלַל הַדְּרָשׁ הַנֶּאֱמַר עַל דְּבָרָיו יִתְעָלֶה: "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן" (שמות יח, כ) וְהוּא אָמְרָם עַל זֶה (בבא קמא ק.): אֶת־הַדֶּרֶךְ — זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים; יֵלְכוּ — זֶה בִּקּוּר חוֹלִים; בָּהּ — זוֹ קְבֻרַת מֵתִים; וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה — אֵלּוּ הַדִּינִין; אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן — זוֹ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. וְחָשְׁבוּ שֶׁכָּל־פְּעֻלָּה וּפְעֻלָּה מִן־הַפְּעֻלּוֹת הָאֵלֶּה הִיא מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלֹא יָדְעוּ שֶׁכָּל־הַפְּעֻלּוֹת הָאֵלֶּה וְדוֹמֵיהֶן נִכְנָסוֹת תַּחַת מִצְוָה אַחַת מִכְּלַל הַמִּצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא יט, יח). וּבְדֶרֶךְ זוֹ גּוּפָהּ מָנוּ חִשּׁוּב תְּקִיפוּת (לוח השנה) כְּמִצְוָה בִּגְלַל הַדְּרָשׁ הַנֶּאֱמַר עַל הַפָּסוּק: "כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים" (דברים ד, ו). — וְהוּא אָמְרָם (שבת עה.):

מתוך מהדורת חזק

איזו היא חָכְמָה וּבִינָה שֶׁהִיא לְעֵינֵי הָעַמִּים? הֲרֵי אוֹמֵר: זֶה חִשּׁוּב תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת.

הֲלֹא אִלּוּ הָיוּ מוֹנִים עִנְיָן שֶׁהוּא בָּרוּר יוֹתֵר מִזֶּה, שֶׁאֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת יוֹתֵר שֶׁרָאוּי לִמְנוֹתוֹ — וְזֶה כָּל־דָּבָר שֶׁנִּלְמָד בְּמִדָּה אַחַת מִי"ג מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן — כִּי אָז הָיָה מִסְפַּר הַמִּצְוֹת מַגִּיעַ לַאֲלָפִים רַבִּים. שֶׁמָּא תַּחְשֹׁב שֶׁאָנוּ נִמְנָעִים מִלִּמְנוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בְּרוּרוֹת, וְשֶׁאוֹתוֹ הַדִּין הַנִּלְמָד בְּאוֹתָהּ הַמִּדָּה אוּלַי נָכוֹן וְאוּלַי בִּלְתִּי נָכוֹן — לֹא זֹאת הִיא הַסִּבָּה, אֶלָּא הַסִּבָּה הִיא, שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמָד הֵם עֲנָפִים מִן הָעִקָּרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי בְּפֵרוּשׁ, וְהֵם: תַּרְיַ"ג מִצְוֹת.

וַאֲפִלּוּ הָיָה מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ הַלּוֹמֵד, הֲרֵי אִלּוּ אֵינָם נִמְנִים. וְהָרְאִיָּה לְכָל־זֶה אֲמָרָם בִּגְמָרָא תְּמוּרָה (טז.): אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת קַלִּין וְחֲמִרִין וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֲבֵלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֶחֱזִירָן עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז מִפִּלְפּוּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר־יַכֶּה אֶת־קִרְיַת־סֵפֶר וּלְכָדָהּ וְגוֹ' וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז" (יהושע טו, טז־יז). וְאִם אֵלּוּ הֵן הַנִּשְׁכָּחוֹת, כַּמָּה הָיָה הַסַּף הַכּוֹלֵל שֶׁמִּמֶּנּוּ נִשְׁכַּח מִסְפָּר זֶה. שֶׁהֲרֵי לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁנִּשְׁכַּח כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד. אִם כֵּן אֵין סָפֵק, שֶׁאוֹתָם הַדִּינִים שֶׁנִּלְמְדוּ בְּקַל וָחֹמֶר אוֹ בְּמִדָּה אַחֶרֶת הָיוּ אֲלָפִים רַבִּים — וְכָל־אֵלּוּ כְּבָר הָיוּ בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהֲרֵי בִּימֵי אֲבֵלוֹ נִשְׁתַּכְּחוּ. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁאֲפִלּוּ בִּימֵי מֹשֶׁה מְדַבְּרִים עַל "דִּקְדּוּקֵי סוֹפְרִים" (לשון הגמרא דלעיל), לְפִי שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּסִינַי בְּפֵרוּשׁ — הֲרֵי הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁתַּרְיַ"ג מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי לֹא מָנוּ בָּהֶן כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, אֲפִלּוּ לֹא בִּזְמַנּוֹ עָלָיו הַשָּׁלוֹם — כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא נִמְנָה בָּהֶן מַה־שֶּׁנִּלְמַד בִּזְמַן מְאֻחָר. אֶלָּא רַק זֶה נִמְנָה מַה־שֶּׁהָיָה פֵּרוּשׁ שֶׁנִּמְסַר בִּשְׁמוֹ. וְהוּא, שֶׁיֹּאמְרוּ נוֹשְׁאֵי הַקַּבָּלָה בְּפֵרוּשׁ, שֶׁדָּבָר זֶה אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ וְאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה; אוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁהוּא גּוּף תּוֹרָה — אָז נִמְנֶה אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי נִלְמַד מִפִּי הַקַּבָּלָה, וְלֹא בְּאַחַת הַמִּדּוֹת; וְלֹא הִזְכִּירוּ בְּעִנְיָנוֹ אַחַת הַמִּדּוֹת וְהֵבִיאוּ עָלָיו רְאָיָה בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת אֶלָּא לְהַרְאוֹת חָכְמַת הַכָּתוּב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה.

הַכְּלָל הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

דַּע שֶׁאֲמָרָם: "תַּרְיַ"ג מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" מוֹרֶה, שֶׁמִּסְפָּר זֶה הוּא מִסְפַּר הַמִּצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת. לְפִי שֶׁמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת אֵין לָהֶן קֶשֶׁר בְּסִינַי, אִם נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי וְאִם לֹא. וְלֹא נִתְכַּוְّנוּ בְּאָמְרָם "בְּסִינַי" אֶלָּא לְעִקַּר מַתַּן הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּסִינַי, וְזֶה מַאֲמַר ה' יִתְעַלֶּה: "עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ וגו'" (שמות כד, יב). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (מכות כג.): מַאי קְרָאהּ? (מהו הפסוק שמשם למדנו שישנן תרי"ג מצוות) "תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה וגו'" (דברים לג, ד), כְּלוֹמַר: מִנְיַן תּ"וֹ"רָ"ה', שֶׁהוּא (בגימטריא) תרי"א; וְ"אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמָעוּם; וּבְאֵלֶּה נִשְׁלְמוּ תַּרְיַ"ג מִצְוֹת. (מדוע מפסוק זה דוקא אנו לומדים מנין המצוות:) הַכַּוָּנָה בְּסִימָן זֶה, שֶׁהַדָּבָר שֶׁצִּוָּה לָנוּ מֹשֶׁה וְלֹא שִׁמַּעְנוּהוּ אֶלָּא מִמֶּנּוּ הוּא מִנְיַן תּ"וֹ"רָ"ה' וְאוֹתָהּ (דוקא) קָרָא: "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב" — וּמִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אֵינָהּ מוֹרָשָׁה לָנוּ, שֶׁכֵּן לֹא נִקְרָא "יְרֻשָּׁה" אֶלָּא דָּבָר הַקַּיָּם לְדוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ" (שם יא, כא). וּמִמַּה שֶׁאָמְרוּ (תנחומא פרשת תצא) גַּם זֹאת: שֶׁכָּל־אֵבָר וָאֵבָר כְּאִלּוּ מְצֻוֶּה לָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, וְכָל־יוֹם וָיוֹם כְּאִלּוּ מַזְהִירוֹ מֵעֲבֵרָה — וַהֲרֵי זֶה מוֹכִיחַ שֶׁהַמִּנְיָן הַזֶּה לֹא יֶחְסַר לְעוֹלָם, אֲבָל אִלּוּ הָיוּ מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת מִכְּלַל הַמִּנְיָן, כִּי אָז הָיָה הַמִּסְפָּר הַזֶּה חָסֵר בִּזְמַן שֶׁבּוֹ מִסְתַּיֶּמֶת חוֹבַת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה, וְלֹא הָיָה מַאֲמַר זֶה (מנין תרי"ג) נָכוֹן אֶלָּא בִּזְמַן מְסֻיָּם.

וְאָמְנָם זוּלָתֵנוּ (בה"ג) טָעָה גַּם בָּעִקָּר הַזֶּה וּמָנָה — כְּשֶׁהָיָה נָתוּן בִּדְחָק (כדי להשלים המספר) — "וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ" (במדבר ד, כ) (שאין ללוויים לגעת בעת אריזת — "בליעת" — הכלים), וְגַם מָנָה (תחילת הפסוק: ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה ..) "לֹא יַעֲבֹד עוֹד" (שם ח, כה) — בְּעִנְיַן (עבודת) הַלְוִיִּם. אֲבָל גַּם אִלּוּ אֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת אֶלָּא בַּמִּדְבָּר, אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין פא.): רֶמֶז לְגוֹנֵב אֶת הַקַּסְוָה (כלי שרת — "קשוות") — "לֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת" ("כבלע את הקודש" — שגונבים את כלי הקודש) הֲרֵי דַּי בְּאָמְרָם "רֶמֶז", שֶׁפְּשָׁטֵהּ דִּקְרָא אֵינוֹ בְּעִנְיָן זֶה; וְגַם אֵינוֹ מִכְּלַל מְחֻיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּתּוֹסֶפְתָּא (פרק א דכריתות) וּבְסַנְהֶדְרִין (פג.).

אָכֵן תְּמֵהַנִי עַל מִי שֶׁמָּנָה אֶת־הַלָּאוִין הָאֵלֶּה — מַדּוּעַ לֹא מָנָה אֶת־הַפָּסוּק בְּעִנְיַן הַמָּן: "אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (שמות טז, יט)? וְכֵן אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה" (דברים ב, ט); וְכֵן הַלָּאו שֶׁבָּא בְּעִנְיַן בְּנֵי עַמּוֹן: "אַל־תְּצָרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם" (שם, יט). אַף הָיָה לוֹ לִמְנוֹת בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה אֶת הַפָּסוּק: "עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס" (במדבר כא, ח); וְהַפָּסוּק "קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן" (שמות טז, לג), כְּשֵׁם שֶׁמָּנוּ תְּרוּמַת הַמֶּכֶס (בביזות מדין) וַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. וְכֵן הָיָה לָהֶם לִמְנוֹת: "הֱיוּ נְכוֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים" (שם יט, טו), וְכֵן "גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ" (שם לד, ג) וְ"אַל־יֶהֱרְסוּ לַעֲלוֹת אֶל־ה'" (שם יט, כד), וְרַבִּים כָּאֵלֶּה. הֲרֵי לֹא יִסְתַּפֵּק בַּעַל שֵׂכֶל, שֶׁכָּל־אֵלּוּ הֵן מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי — עֲשֵׂה וְלָאו — אֶלָּא שֶׁהֵן כֻּלָּן לְפִי שָׁעָה וְאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת, וְלָכֵן אֵין לִמְנוֹתָן. לְפִי הָעִקָּר הַזֶּה אֵין גַּם לִמְנוֹת בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּגְרִיזִים וְעֵיבָל, וְלֹא בְּנִין הַמִּזְבֵּחַ

מתוך מהדורת חזק

שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְנוֹתוֹ בְּבוֹאֵנוּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן — לְפִי שֶׁכָּל־אֵלּוּ מִצְוֹת לְפִי שָׁעָה. גַּם לֹא הֶעֱשָׂה, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב שְׁלָמִים כָּל־בְּהֵמָה שֶׁנִּרְצֶה לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה — לְפִי שֶׁכָּל־זֶה צִוָּה בְּמִיֻּחָד בַּמִּדְבָּר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהֶבִיאֵם לַה'" (.. וזבחו זבחי שלמים") (ויקרא יז, ה). אָמְרוּ בְּסִפְרָא (פרשת אחרי מות שם): וֶהֱבִיאֵם — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, אֶלָּא שֶׁהִיא בַּמִּדְבָּר בִּלְבָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (חומש דברים) הֶתֵּר בְּשַׂר תַּאֲוָה לְדוֹרוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר" (שם יב, כ). אֵלּוּ הָיָה צָרִיךְ לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִסּוּג זֶה, הָיָה כֹּל מַה־שֶּׁצִּוָּה בּוֹ מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם שֶׁהָיָה לְנָבִיא עַד הַיּוֹם שֶׁמֵּת — מִלְּבַד הַמִּצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת — יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ־מֵאוֹת מִצְוֹת, אִם נִמְנֶה כָּל־מִצְוָה שֶׁנִּתְּנָה בְּמִצְרַיִם וְכֹל מַה־שֶּׁבָּא בַּמִּלּוּאִים וְזוּלָתָם — כֻּלָּם דִּבְרֵי תּוֹרָה, מֵהֶם עֲשֵׂה וּמֵהֶם לֹא־תַעֲשֶׂה. אַךְ כֵּיוָן שֶׁלֹּא יִתְּכֵן לִמְנוֹת אֶת־כֻּלָּן, יִתְחַיֵּב בְּהֶכְרֵח שֶׁלֹּא תִּמְנֶה אַף אַחַת מֵהֶן; וְלֹא כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה זוּלָתֵנוּ, שֶׁלָּקַח אֶחָדוֹת עַל דֶּרֶךְ הָעֵזֶר (לצורך השלמה) כְּשֶׁנִּלְאָה לִמְצֹא אֶת הַמִּנְיָן. — זֶהוּ מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְהַשִּׂיגוֹ בַּכְּלָל הַזֶּה.

הַכְּלָל הָרְבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת צִוּוּיִים הַנּוֹגְעִים לְכָל־מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

יֵשׁ בַּתּוֹרָה עֲשִׂין וְלָאוִין שֶׁאֵינָם עַל דָּבָר מְסֻיָּם, אֶלָּא כּוֹלְלִים אֶת־הַמִּצְוֹת כֻּלָּן, כְּאִלּוּ יֹאמַר: עֲשֵׂה כֹּל מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו וְהִשָּׁמֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְהַרְתִּיךָ מִמֶּנּוּ, אוֹ: אַל תַּמְרֶה בְּשׁוּם דָּבָר מִמַּה שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו. הָכִי אֵין מָקוֹם לִמְנוֹת אֶת הַצִּוּוּי הַזֶּה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר מְסֻיָּם — עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוַת עֲשֵׂה; וְגַם אֵינוֹ מַזְהִיר מִמַּעֲשֶׂה מְסֻיָּם — עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. כָּךְ, לְמָשָׁל, אָמְרוֹ: "וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ" (שמות כג, יג), וּכְגוֹן אָמְרוֹ: "אֶת־חֻקּוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" (ויקרא יט, יט), "וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ" (שם יח, ד), "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי" (שמות יט, ה), "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי" (ויקרא יח, ל). וְהַרְבֵּה כָּאֵלּוּ. וּכְבָר טָעוּ בַּכְּלָל הַזֶּה, עַד שֶׁמָּנוּ "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" (שם יט, ב) מִצְוָה מִכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלֹא יָדְעוּ שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ", "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" (שם יא, מד) — הֵם צִוּוּיִם לְקַיֵּם כָּל־הַתּוֹרָה, כְּאִלּוּ אָמַר: הֱיֵה קָדוֹשׁ בַּעֲשׂוֹתְךָ כֹּל מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו, וְתִשָּׁמֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְהַרְתִּיךָ מִמֶּנּוּ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים שם): קְדֹשִׁים תִּהְיוּ — פְּרוּשִׁים הֱיוּ, כְּלוֹמַר: הִבָּדְלוּ מִכָּל־הַתּוֹעֵבוֹת שֶׁהִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם מִכֶּלָּן. וּבַמְּכִלְתָּא אָמְרוּ: "וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי" (שמות כב, ל) — אִיסִי בֶּן־יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְחַדֵּשׁ מִצְוָה לְיִשְׂרָאֵל הוּא מוֹסִיף לָהֶם קְדֻשָּׁה, כְּלוֹמַר: הַצִּוּוּי הַזֶּה (שנתחדש) אֵינוֹ עוֹמֵד (אינו כמטרה) בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא הוּא קָשׁוּר לַמִּצְוָה שֶׁצִּוּוּ בָּהּ (למשמעות העמוקה של קיום "מצוה" של הקדוש ברוך הוא) שֶׁכֵּן כָּל־הַמְקַיֵּם אוֹתוֹ הַצִּוּוּי נִקְרָא: קָדוֹשׁ. אִם כֵּן אֵין הֶבְדֵּל בֵּין שֶׁהוּא אוֹמֵר: "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ" אוֹ אִלּוּ הָיָה אוֹמֵר: עֲשׂוּ מִצְוֹתַי; שֶׁהֲרֵי כְּלוּם הָיִינוּ אוֹמְרִים: זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה נוֹסֶפֶת עַל הַמִּצְוֹת שֶׁנִּרְמְזָ אֲלֵיהֶן שֶׁצִּוָּה לְקַיְּמָן? כָּךְ לֹא נֹאמַר עַל "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁהוּא מִצְוָה לְפִי שֶׁלֹּא צִוָּה לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִמַּה־שֶּׁיָּדַעְנוּ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (במדבר טו, מ): "וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" — זוֹ קְדֻשַּׁת מִצְוֹת. — הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁכִּוַּנּוּ לוֹ. וּמִן־הַכְּלָל הַזֶּה גַּם כֵּן אָמְרוֹ: "וּמִלְּתֶם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם" (דברים י, טז), כְּלוֹמַר: תִּכָּנַע וְתִשְׁמַע לְכָל־הַמִּצְוֹת שֶׁקָּדַם זִכְרָן. וְכֵן "וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד" (שם) רְצוֹנוֹ לוֹמַר: אַל תַּמְרוּ בְּקַבָּלַת כֹּל מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ וְאַל תַּעֲבֹר עָלָיו.

הַכְּלָל הַחֲמִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת טַעַם הַמִּצְוָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

יֵשׁ שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת כְּעֵין לָאוִין, וְאֶפְשָׁר לַחְשֹׁב שֶׁהֵם מִכְּלַל מַה־שֶּׁרָאוּי לִמְנוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְזֶה כְּגוֹן אָמְרוֹ: "לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ (גרשה) לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ וְגוֹ' (אחרי אשר הוטמאה) וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ" (דברים כד, ד), שֶׁכֵּן אָמְרוֹ: "וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ" טַעַם לְאִסּוּר מַה־שֶּׁקָּדַם, כְּאִלּוּ אָמַר: אִם תַּעֲשֶׂה זֹאת — הֲרֵי תַּרְבֶּה שְׁחִיתוּת בָּאָרֶץ. וְכָךְ, לְמָשָׁל, אָמְרוֹ: "אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ" (ויקרא יט, כט), שֶׁכֵּן אָמְרוֹ: "וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ" — טַעַם; כְּאִלּוּ אָמַר: שֶׁטַּעַם אִסּוּר הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּזְנֶה הָאָרֶץ. וְכֵן אָמְרוֹ: "וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם" (שם יא, מג), אַחֲרֵי שֶׁהִזְכִּיר אִסּוּר הַמִּינִים (מן החי) שֶׁנֶּאֱסָרָה אֲכִילָתָם, וְנָתַן טַעַם לְכָךְ וְאָמַר: אַל־תִּטַּמְּאוּ בַּאֲכִילָתָם, כְּאִלּוּ אָמַר, שֶׁהָעֲבֵרָה עַל הַלָּאו הַזֶּה טֻמְאַת נֶפֶשׁ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (במדבר לה, לד) עַל דְּבָרָיו יִתְעַלֶּה אַחֲרֵי שֶׁקָּדְמָה הָאַזְהָרָה שֶׁלֹּא לָקַחַת כֹּפֶר לָרוֹצֵחַ: "וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ" (במדבר לה, לד) — מַגִּיד הַכָּתוּב, שֶׁשְּׁפִיכַת דָּמִים מְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה טַעַם לַלָּאו הַקּוֹדֵם, לֹא שֶׁהוּא דָּבָר אַחֵר. וְכֵן אָמְרוּ (זבחים טז.): "וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא (הכהן הגדול מבית המקדש) וְלֹא יְחַלֵּל" (ויקרא כא, יב) — הָא אִם יָצָא חִלֵּל. וּכְבָר טָעָה זוּלָתֵנוּ גַּם בַּכְּלָל הַזֶּה, וּמָנָה אֶת־הַלָּאוִין הָאֵלֶּה כֻּלָּם בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. אָכֵן יִתְבַּיֵּשׁ מִי שֶׁמָּנָה אוֹתָם כְּשֶׁיִּשְׁאָלוּהוּ וְיֹאמְרוּ לוֹ: הַלָּאו הַזֶּה עַל מָה הוּא מַזְהִיר? וְאָז לֹא תִּהְיֶה לוֹ תְּשׁוּבָה כְּלָל, וּבְכָךְ יִתְבָּרֵר בִּטּוּל מִנְיָנוֹ — וְזֶה מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְבָאֵר בַּכְּלָל הַזֶּה.

הַכְּלָל הַשִּׁשִּׁי: שֶׁהַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ עִם מִצְוַת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ עִם מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה.

דַּע שֶׁדָּבָר אֶחָד יָכוֹל לִהְיוֹת בּוֹ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה פָּנִים: אוֹ שֶׁתִּהְיֶה עֲשִׂיַּת אֵיזֶה דָּבָר מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהַעֲבֵרָה עָלָיו מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שַׁבָּת וְיוֹם־

טוֹב וּשְׁמִטָּה, שֶׁעֲשִׂיַּת הַמְּלָאכָה בָּהֶם — מִצְוַת לֹא־
תַעֲשֶׂה, וְהַשְּׁבִיתָה בָּהֶם — מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכֵן
צוֹם יוֹם כִּפּוּר — מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָאֲכִילָה בּוֹ — מִצְוַת
לֹא־תַעֲשֶׂה. אוֹ שֶׁיִּהְיֶה לָאו שֶׁקְּדָמוֹ עֲשֵׂה, כְּגוֹן אָמְרוֹ עַל
אוֹנֵס וּמוֹצִיא שֵׁם רָע: "וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה" (דברים כב, יט
ו־כט) — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַחַר־כָּךְ אָמַר: "לֹא־יוּכַל
לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו" (שם) — וְזוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. אוֹ שֶׁיִּהְיֶא
הַלָּאו קֹדֶם וְאַחַר־כָּךְ יִנָּתֵק (יבטל) לַעֲשֵׂה (שקיום ה"עשה"
מבטלו) כְּגוֹן אָמְרוֹ: "לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים" (שם כב,
ו) וְאַחַר־כָּךְ: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם" (שם, ז). כָּל־מִין
מֵאֵלּוּ יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ בִּכְלָל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ
בִּכְלָל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — לְפִי שֶׁבְּפֵרוּשׁ [אָמְרוּ] חֲכָמִים
בְּכָל־אַחַת מֵהֶן, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה,
וְהַרְבֵּה פְּעָמִים אוֹמְרִים: עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ וְלָאו שֶׁבָּהּ: וְזֶה דָּבָר
בָּרוּר, שֶׁעִנְיַן הָעֲשֵׂה שֶׁבָּהּ אֵינוֹ עִנְיַן הַלָּאו וְהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים
נִפְרָדִים, שֶׁצִּוָּה עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִזְהִיר עַל הָאַחֵר; וְאֵינִי
זוֹכֵר שֶׁמִּישֶׁהוּ טָעָה בַּכְּלָל הַזֶּה, עַד כַּמָּה שֶׁאֲנִי זוֹכֵר עָתָּה.

הַכְּלָל הַשְּׁבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת פִּרְטֵי הִלְכוֹת הַמִּצְוָה.

דַּע שֶׁכָּל־מִצְוָה הִיא מִשְׁפָּט אֶחָד מְקֻבָּל, וּמִן הַהַקְדָּמָה
הַזֹּאת (שרבנו הציבה והגדירה בראש כל מצוה ב"ספר
המצוות") מִתְחַיְּבִים צִוּוּיִם וְאַזְהָרוֹת רַבִּים בְּהִלְכוֹת הַמִּצְוָה.
הַמָּשָׁל לְכָךְ: הַחֲלִיצָה וְהַיִּבּוּם (אשה שמת בעלה ולא השאיר
זרע אחריו, על אחי בעלה ליבמה — לישאנה — או לקיים
חליצה שהן כעין גירושין) הֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה —
וְזֶה אֵין בּוֹ מַחֲלֹקֶת. אֲבָל כְּשֶׁנִּתְבּוֹנֵן בְּהִלְכוֹת שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת
הָאֵלֶּה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה וּמַה־שֶּׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת בָּהֶן בְּהֶתְאֵם
לְהַקְדָּמוֹת הַהֲלָכָה — יִתְחַיֵּב, שֶׁיִּהְיוּ מִקְצָת הַנָּשִׁים
חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת, וּמִקְצָתָן מִתְיַבְּמוֹת וְלֹא חוֹלְצוֹת,
וּמִקְצָתָן אוֹ חוֹלְצוֹת אוֹ מִתְיַבְּמוֹת, וּמִקְצָתָן לֹא חוֹלְצוֹת
וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְכֵן גַּם הָאֲנָשִׁים, כְּלוֹמַר: הַיְבָמִין. מִקְצָתָם
חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, וּמִקְצָתָם מְיַבְּמִין וְלֹא חוֹלְצִין,
וּמִקְצָתָם לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, וּמִקְצָתָם אוֹ מְיַבְּמִין אוֹ
חוֹלְצִין. וְכֵן נִמְצָא שֶׁהַיְבָמוֹת מִקְצָתָן חוֹלֶצֶת מִזֶּה
וּמִתְיַבֶּמֶת לָזֶה, וּמִקְצָתָן חוֹלֶצֶת מִזֶּה וּמִזֶּה, וּמִקְצָתָן מֻתָּרוֹת
לְבַעֲלֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן, וּמֻתָּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת
לְבַעֲלֵיהֶן, וַאֲסוּרוֹת לָאֵלּוּ וְאֵלּוּ, וּמֻתָּרוֹת לָאֵלּוּ וָאֵלּוּ
(כמפורט בארבעת הפרקים הראשונים של מסכת יבמות).

אִם־כֵּן אֵלּוּ מָנִינוּ כָּל־דִּין וָדִין מִן־הַדִּינִים הָאֵלֶּה כְּמִצְוָה
בִּפְנֵי עַצְמָהּ, הָיוּ דִּינֵי מַסֶּכֶת יְבָמוֹת לְבַדָּהּ מַגִּיעִים
לְיוֹתֵר מִמֵּאתַיִם מִצְוֹת, וְאֵין אַף אַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינָהּ אוֹ עֲשֵׂה
בִּפְנֵי עַצְמָהּ אוֹ לָאו — שֶׁנֹּאמַר, לְמָשָׁל: זוֹ צְרִיכָה לַחֲלֹץ
בְּאֹפֶן כָּזֶה, אוֹ לְהִתְיַבֵּם בְּאֹפֶן כָּזֶה; אוֹ נֹאמַר: זוֹ אֲסוּרָה
לָזֶה, אוֹ אִי אֶפְשָׁר לָהּ לַחֲלֹץ אוֹ לְהִתְיַבֵּם כְּלָל. וְכָךְ צָרִיךְ
לִהְיוֹת בְּכָל־מִצְוָה וּמִצְוָה.

כֵּיוָן שֶׁהַדָּבָר כָּךְ — וְזֶה מִמַּה־שֶּׁאֵין בּוֹ מַחֲלֹקֶת — הֲרֵי
שֶׁהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, אַף אִם הֵן מְפֹרָשׁוֹת בַּתּוֹרָה, אֵין
לִמְנוֹתָן; כִּי לֹא מִפְּנֵי שֶׁהַכָּתוּב בֵּאֵר הִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה
אוֹ תְּנָאִים שֶׁבָּהּ, נִמְנֶה אֲנַחְנוּ כָּל־תְּנַאי אוֹ כָּל־פְּרַט הֲלָכָה
כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וּכְבָר טָעוּ בָּזֶה הַרְבֵּה: שֶׁכֵּן כֹּל־מַה־
שֶׁנִּמְצָא כָּתוּב מוֹנִים, בְּלִי לְהִתְבּוֹנֵן בְּעִקַּר הַמִּצְוָה וְלֹא
בְּהִלְכוֹתֶיהָ אוֹ תְּנָאֶיהָ. דֶּרֶךְ מָשָׁל: שֶׁהַכָּתוּב חִיֵּב בְּסִפֶּר
וַיִּקְרָא (פרק ה): אֶת מְטַמֵּא מִקְדַּשׁ וְקָדְשָׁיו וְהַנִּזְכָּרִים עִמּוֹ
(להביא) קָרְבַּן חַטָּאת — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה בְּלִי סָפֵק.
אַחַר־כָּךְ בֵּאֵר הַכָּתוּב מַה הֵן הִלְכוֹת הַקָּרְבָּן הַזֶּה, וְאָמַר
שֶׁיְּהֵא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה; וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת דָּמֶיהָ, יָבִיא
שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה; וְאִם לֹא יוּכַל, יָבִיא עֲשִׂירִית
הָאֵיפָה סֹלֶת — וְזֶה הוּא קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד. הִנֵּה זֶה אֵינוֹ
אֶלָּא בֵּאוּר, מַהוּ הַקָּרְבָּן הַמֻּטָּל עָלָיו. אַךְ אֵין לִמְנוֹת כָּאן
שָׁלֹשׁ מִצְוֹת וְלֵאמֹר: הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּה לְהַקְרִיב בְּהֵמָה וְאַחַר־
כָּךְ הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ לְהַקְרִיב עוֹף וְאַחַר־כָּךְ הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ
לְהַקְרִיב עֲשִׂירִית הָאֵיפָה — לְפִי שֶׁאֵינָם שְׁלֹשָׁה צִוּוּיִן אֶלָּא
מִצְוָה אַחַת, וְהִיא: שֶׁיַּקְרִיב קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, וְאוֹתוֹ הַקָּרְבָּן
הוּא כָּךְ אוֹ כָּךְ אִם אִי־אֶפְשָׁר בְּכָךְ. וּמִן הַסּוּג הַזֶּה גַּם כֵּן
שִׁגְגַת מִצְוֹת, וְהוּא שֶׁהַכָּתוּב אָמַר בְּוַיִּקְרָא (שם ד), שֶׁמִּי
שֶׁשָּׁגַג וְעָבַר עַל מִצְוַת ה' יַקְרִיב קָרְבָּן — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה
אַחַת, וְהִיא: שֶׁיַּקְרִיב הַשּׁוֹגֵג חַטָּאת בִּתְנַאי שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁגָגָה
בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת, וְיֵשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה וְהִיא מִצְוַת
לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֵרוּשׁ (המשניות ב)הוֹרָיוֹת
(בהקדמה) וּכְרֵתוֹת (פרק א משנה ב). אַחַר־כָּךְ פָּרַט הַכָּתוּב
הֲלָכוֹת בְּעִנְיַן קָרְבַּן זֶה וְכָתַב עָלָיו מִקְרָאוֹת וְאָמַר: אִם
הַשּׁוֹגֵג מֵעַם הָאָרֶץ — יַקְרִיב כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה; וְאִם הוּא
נָשִׂיא — יַקְרִיב שָׂעִיר; וְאִם הוּא כֹּהֵן גָּדוֹל — יַקְרִיב פָּר.
אֲבָל אִם הַשְּׁגָגָה דַּוְקָא בַּעֲבוֹדָה־זָרָה — יַקְרִיב הַשּׁוֹגֵג
שְׂעִירָה בֵּין שֶׁהוּא נָשִׂיא אוֹ הֶדְיוֹט אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל. אַךְ
עַל־יְדֵי שִׁנּוּי מִינֵי הַבְּהֵמוֹת שֶׁמֵּהֶן מַקְרִיבִים אֶת־הַקָּרְבָּן,
לֹא יֵהָפֵךְ הַקָּרְבָּן הָאֶחָד — שֶׁהוּא קָרְבַּן שׁוֹגֵג — לְרַבִּים,
עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוֹת הַרְבֵּה. שֶׁכֵּן אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כָּךְ, הָיִינוּ
צְרִיכִים לִמְנוֹת גַּם־כֵּן אֶת־אָמְרוֹ 'כִּשְׁבָּה' אוֹ 'שְׂעִירָה' כִּשְׁתֵּי
מִצְוֹת — וְגַם אָמְרוֹ 'שְׁתֵּי תּוֹרִים' אוֹ 'שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה' כִּשְׁתֵּי
מִצְוֹת — וְאֵין הַדָּבָר כֵּן; אֶלָּא הַצִּוּוּי (להביא) קָרְבָּן הוּא
מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֶׁזֶּה מֵבִיא לְאוֹתוֹ הַקָּרְבָּן עַצְמוֹ שְׂעִירָה,
וְאַחֵר מֵבִיא שָׂעִיר — זֶהוּ מִתְּנָאֵי אוֹתוֹ קָרְבָּן, וְאֵין
כָּל־תְּנַאי מִתְּנָאֵי הַמִּצְוֹת נֶחְשָׁב כְּמִצְוָה. הֶבֵן עִנְיָן זֶה הֵיטֵב,
כִּי הַטָּעוּת בּוֹ נִסְתֶּרֶת, לֹא יַרְגִּישׁ בָּהּ אֶלָּא נָבוֹן.

מֵהַסּוּג הַזֶּה גַּם אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה, שֶׁנַּעֲרָה מְאֹרָסָה אִם זָנְתָה
— בִּסְקִילָה; וְאִם הִיא בַּת כֹּהֵן — בִּשְׂרֵפָה;
זוֹהִי הַשְׁלָמַת דִּין עֹנֶשׁ אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁזָּנְתָה. וּכְבָר טָעָה בָּזֶה
כָּל־מִי שֶׁשָּׁמַעְתִּי עָלָיו, שֶׁכֵּן מוֹנִים אֵשֶׁת אִישׁ מִצְוָה, וְנַעֲרָה
מְאֹרָסָה מִצְוָה, וּבַת כֹּהֵן מִצְוָה — וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא
הוּא כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר, וְהוּא: שֶׁאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה "לֹא תִנְאָף"

מתוך מהדורת חזק

(שמות כ, יד) — הִיא מִצְוָה אַחַת מִכְּלָל הַמִּצְוֹת, וּבָא בַּקַּבָּלָה, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה אַזְהָרָה לְאֵשֶׁת אִישׁ; אַחַר־כָּךְ בָּא הַכָּתוּב אַחַר אַזְהָרָה זוֹ וּבֵאֵר, שֶׁהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה יֵהָרֵג וְהוּא אָמְרוֹ: "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת" (ויקרא כ, י). אַחַר־כָּךְ הִשְׁלִים הַכָּתוּב אֶת־תּוֹרַת הָעֹנֶשׁ הַזֶּה וְהִתְנָה בּוֹ תְּנָאִים וְאָמַר, שֶׁאָמְרוֹ "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת" יֵשׁ בּוֹ חִלּוּקִים: אִם אֵשֶׁת אִישׁ זוֹ הִיא בַּת־כֹּהֵן — חֲרֵי הִיא נִשְׂרֶפֶת; וְאִם הִיא נַעֲרָה מְאֹרָסָה בְּתוּלָה — חֲרֵי הִיא נִסְקֶלֶת; וְאִם הִיא בְּעוּלָה וְאֵינָהּ בַּת כֹּהֵן — חֲרֵי הִיא בְּחֶנֶק. אֲבָל אֵין הַמִּצְוֹת הוֹפְכוֹת לְרַבּוֹת עַל־יְדֵי פֵּרוּשׁ סוּגֵי הַמִּיתָה, כִּי בְּכָל־זֶה לֹא יָצָאנוּ מִגֶּדֶר אִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין (נא:): הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נֹאֵף וְנֹאֶפֶת — הוֹצִיא הַכָּתוּב אֶת־בַּת יִשְׂרָאֵל לִסְקִילָה, וְאֶת־בַּת כֹּהֵן לִשְׂרֵפָה. רְצוֹנָם לוֹמַר בָּזֶה, שֶׁאִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ כּוֹלֵל הַכֹּל, וְהוּא שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת"; אֶלָּא שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בְּמִיתָה זוֹ וְקָבַע לְמִקְצָתָן שְׂרֵפָה וּלְמִקְצָתָן סְקִילָה. אֲבָל אִלּוּ הָיָה צָרִיךְ לְמִנּוֹת פֵּרוּט דִּין הַמִּצְוָה מֵאַחַר שֶׁהוּא נִזְכָּר בַּתּוֹרָה, הָיֵינוּ צְרִיכִים שֶׁלֹּא לִמְנוֹת "מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה — גּוֹאֵל" כְּמִצְוָה אַחַת, כֵּיוָן שֶׁהַכָּתוּב פָּרַט הִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (במדבר לה). וְהָיָה לָנוּ לִמְנוֹת כָּךְ: מַה־שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: "וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ" — מִצְוָה אַחַת; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — אָמְרוֹ: "וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ"; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — אָמְרוֹ: "אוֹ בִכְלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ"; וְהַמִּצְוָה הָרְבִיעִית — אָמְרוֹ: "גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה הַחֲמִישִׁית — אָמְרוֹ: "וְאִם בִּשְׂנְאָה יֶהְדָּפֶנּוּ"; וְהַמִּצְוָה הַשִּׁשִּׁית — אָמְרוֹ: "אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו בִּצְדִיָּה"; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁבִיעִית — אָמְרוֹ: "אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — אָמְרוֹ: "וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיבָה הֲדָפוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית — אָמְרוֹ: "אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל־כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה"; וְהַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית — אָמְרוֹ: "אוֹ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת"; וְהַמִּצְוָה הַי"א — אָמְרוֹ: "וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַי"ב — אָמְרוֹ: "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה הַי"ג — אָמְרוֹ: "וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר־מִקְלָטוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַי"ד — אָמְרוֹ: "וְיָשַׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל"; וְהַמִּצְוָה הַט"ו — אָמְרוֹ: "וְאִם־יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה הַט"ז — אָמְרוֹ: "וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ" אִלּוּ עָשִׂינוּ כֵּן בְּכָל־מִצְוָה וּמִצְוָה, הָיָה מִנְיַן הַמִּצְוֹת מַגִּיעַ לְיוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם — וְדָבָר זֶה בָּרוּר שֶׁהוּא בָּטֵל, לְפִי שֶׁכָּל־זֶה הוּא פֵּרוּט הַמִּצְוָה וְהִיא הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה הִיא: דִּין מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה, וְזֶהוּ הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בּוֹ לְפִי דִּינֵי הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה. וְכָךְ קָרָאם ה' "מִשְׁפָּטִים" וְלֹא קְרָאָם "מִצְוֹת" וְאָמַר: "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה".

וּכְבָר נִתְעוֹרֵר בַּעַל "הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת" וְשָׂם לֵב לְמִקְצָת הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה וְהִתְחַלֵּבֵט (התקשה) בָּהֶם וְהִתְחִיל לִמְנוֹת פָּרָשִׁיּוֹת פָּרָשִׁיּוֹת וְאָמַר בְּמִנְיָנוֹ: פָּרָשַׁת נְחָלוֹת, פָּרָשַׁת נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת, פָּרָשַׁת מוֹצִיא שֵׁם רָע. וְכָךְ מָנָה הַרְבֵּה פָּרָשִׁיּוֹת, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵר לוֹ הָעִנְיָן הַזֶּה בִּשְׁלֵמוּת וְלֹא הִשִּׂיגוֹ, וּלְפִיכָךְ מָנָה בְּאוֹתָן הַפָּרָשִׁיּוֹת מַה־שֶּׁכְּבָר מָנָה מִקֹּדֶם מִבְּלִי שֶׁהִרְגִּישׁ בְּכָךְ. וּלְפִי שֶׁנֶּעְלָם מִזּוּלָתֵנוּ הַכְּלָל הַזֶּה, הִגִּיעַ לְכָךְ שֶׁמָּנָה בְּמִצְוֹת צָרַעַת אַחַד עָשָׂר מִצְוֹת, וְלֹא יָדַע שֶׁזּוֹ מִצְוָה אַחַת, וְכֹל מַה־שֶּׁנִּזְכַּר בַּכָּתוּב אֵינוֹ אֶלָּא פֵּרוּט הֲלָכוֹת וּתְנָאִים. פֵּרוּשׁ הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁצָּרַעַת אָדָם מְטַמֵּאתּוֹ, וְנַעֲשֶׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכֹל מַה־שֶּׁחַיָּבִים בּוֹ הַטְּמֵאִים: לְהִתְרַחֵק מִן־הַמִּקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וְלָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה. אֶלָּא שֶׁאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע אֵיזוֹ צָרַעַת מְטַמֵּאָה וְאֵיזוֹ אֵינָהּ מְטַמֵּאָה, לָכֵן הִתְחִיל הַכָּתוּב לְבָאֵר וּלְפָרֵט אֶת־הַדִּין: שֶׁאִם הוּא כָּךְ — חֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם הוּא כָּךְ — חֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם הוּא בְּמַצָּב כָּזֶה — מַעֲמִידִין אוֹתוֹ זְמַן מְסֻיָּם. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ספרא ויקרא יג, כט): "לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ" (שם) — כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְטַהֲרוֹ, כָּךְ מִצְוָה לְטַמְּאוֹ — חֲרֵי שֶׁהַמִּצְוָה הִיא רַק שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ: טָמֵא אוֹ טָהוֹר, אֲבָל פִּרְטֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם יִהְיֶה טָמֵא אוֹ טָהוֹר — אֵין לִמְנוֹתָם, לְפִי שֶׁהֵם תְּנָאִים וּפֵרוּטֵי הֲלָכוֹת.

וַחֲרֵי זֶה כְּאָמְרֵנוּ, שֶׁבַּעַל מוּם אָסוּר לְהַקְרִיבוֹ, וְזוֹ מִצְוָת לֹא־תַעֲשֶׂה; אֶלָּא נִשְׁאַר לָנוּ לָדַעַת מַה הֵם הַמּוּמִין. אַךְ כְּלוּם נִמְנֶה כָּל־מוּם וָמוּם כְּמִצְוָה?! אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כָּךְ — הָיָה (עולה) מִנְיָנָם קָרוֹב לְשִׁבְעִים מוּם. אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָנוּ מוֹנִים אֶת־הַמּוּמִין — מַה־מֵּהֶם מוּם וּמַה־מֵּהֶם אֵינוֹ מוּם, אֶלָּא רַק אֶת־הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהִירָנוּ עַל בַּעַל מוּם — כָּךְ אֵין גַּם לִמְנוֹת סִימָנֵי הַצָּרַעַת, מַה־מֵּהֶם טָמֵא וּמַה־מֵּהֶם טָהוֹר, אֶלָּא (מונים רק) שֶׁהַמְּצֹרָע טָמֵא; וְכָל־הַשָּׁאָר הוּא בֵּאוּר מַה הִיא הַצָּרַעַת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ רָאוּי לִמְנוֹת כָּל־מִין וָמִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוָה אַחַת, וְאֵין מוֹנִים פֵּרוּט הַהֲלָכוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַמִּין מִן־הַטֻּמְאוֹת וּתְנָאָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר מִמִּנְיָנֵנוּ. הָבֵן כְּלָל זֶה, כִּי הוּא עַמּוּד הַתָּוֶךְ בְּמַה־שֶּׁאֲנַחְנוּ עוֹסְקִים בּוֹ.

יום חמישי ז' מנחם־אב ה'תשע"ט

הַכְּלָל הַשְּׁמִינִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת הַשְּׁלִילָה עִם הָאַזְהָרָה.

דַּע שֶׁהָאַזְהָרָה הִיא מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי (סוגי) הַצִּוּוּי (הפקודה), כְּלוֹמַר (ה"צווי" מתחלק לשנים) שֶׁתְּצַוֶּה לַמְצֻוֶּה לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ; כְּגוֹן שֶׁתְּצַוֵּהוּ לֶאֱכֹל וְתֹאמַר לוֹ: אֱכֹל: אוֹ שֶׁתְּצַוֵּהוּ לְהִמָּנַע מֵאֹכֶל וְתֹאמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל. אַךְ אֵין בַּלָּשׁוֹן הָעַרְבִּי שֵׁם הַכּוֹלֵל אֶת־שְׁנֵי הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה יָחַד; וּכְבָר הִזְכִּירוּ זֹאת הַמְּדַבְּרִים בְּתוֹרַת הַהִגָּיוֹן (חכמי הלשון) וְאָמְרוּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: "אֲבָל הַצִּוּוּי וְהָאַזְהָרָה אֵין לָהֶם בַּלָּשׁוֹן הָעַרְבִּי שֵׁם הַכּוֹלְלָם, וּלְפִיכָךְ הֵצְרַכְנוּ לְקָרְאָם גַּם שְׁנֵיהֶם בְּשֵׁם אֶחָד מֵהֶם, וְהוּא: הַצִּוּוּי

מתוך מהדורת חזק

(המתפצל לשנים: ה"צווי" — עשה, ו"אזהרה" — לא תעשה).
הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁהָאַזְהָרָה וְהַצִּוּוּי עִנְיָן אֶחָד הֵם. (ובכלל ה"צווי") הַמִּלָּה הַמְפֻרְסֶמֶת בַּלָּשׁוֹן הָעַרְבִּי הַמִּשַּׁמֶּשֶׁת לְאַזְהָרָה הִיא מִלַּת "לא", וְעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ מָצוּי בְּלִי סָפֵק בְּכָל־לָשׁוֹן, כְּלוֹמַר: שֶׁאַתָּה תְּצַוֶּה לְמִצַּוֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה. בָּרוּר אֵפוֹא שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שְׁתֵּיהֶן צִוּוּי מֻחְלָט: דְּבָרִים שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹתָם, וּדְבָרִים שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹתָם. הַשֵּׁם שֶׁל אֵלֶּה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹתָם — מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהַשֵּׁם שֶׁל אֵלֶּה שֶׁהֻזְהַרְנוּ עֲלֵיהֶם — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; וְהַשֵּׁם הַכּוֹלֵל יַחַד בַּלָּשׁוֹן הָעִבְרִי — גְּזֵרָה (פקודה, צו), וְכָךְ קוֹרְאִים חֲכָמִים כָּל־מִצְוָה, בֵּין שֶׁתִּהְיֶה עֲשֵׂה אוֹ לֹא־תַעֲשֶׂה: גְּזֵרַת מֶלֶךְ.

אֲבָל הַשְּׁלִילָה הִיא עִנְיָן אַחֵר, וְהוּא: שֶׁתִּשְׁלֹל נָשׂוּא מִנּוֹשֵׂא, וְאֵין בָּזֶה שׁוּם צִוּוּי כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁתֹּאמַר: לֹא אָכַל פְּלוֹנִי אֶתְמוֹל וְלֹא שָׁתָה פְּלוֹנִי אֶת־הַיַּיִן, וְאֵין רְאוּבֵן אֲבִי שִׁמְעוֹן וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — שֶׁכָּל־זֶה הוּא שְׁלִילָה, וַאֲפִלּוּ רֵיחַ צִוּוּי אֵין בּוֹ. וְהַמִּלָּה שֶׁבָּהּ שׁוֹלְלִים בְּעַרְבִית לָרֹב הִיא מִלַּת "מא", אַף שׁוֹלְלִים גַּם בְּמִלַּת "לא", וּבְמִלַּת "בְּלִי". אֲבָל הָעִבְרִים הֲרֵי לָרֹב שְׁלִילָתָם בְּאוֹתָהּ מִלַּת "לֹא" עַצְמָהּ, שֶׁבָּהּ גַּם מַזְהִירִים; וְשׁוֹלְלִים גַּם בְּמִלַּת "אַיִן" וּמַה־שֶּׁמִּתְחַבֵּר אֵלֶיהָ מִן־הַכִּנּוּיִים: "אֵינוֹ" וְ"אֵינָם" וְ"אֵינְכֶם" וְזוּלָתָם.

(ודוגמאות לכך): **הַשְּׁלִילָה** בְּעִבְרִי בְּמִלַּת "לֹא" כְּגוֹן אָמְרוֹ: "וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" (דברים לד, י); "לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב" (במדבר כג, יט); "לֹא־תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה" (נחום א, ט); "וְלֹא־עָמַד אִישׁ" (בראשית מה, א); "וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע מִמֶּנּוּ" (אסתר ה, ט) וְכָאֵלֶּה רַבִּים. וְהַשְּׁלִילָה בְּמִלַּת "אַיִן", כְּגוֹן אָמְרוֹ: "וְאָדָם אַיִן" (בראשית ב, ה); "וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה" (קהלת ט, ה) וְזוּלָתָם רַבִּים גַּם כֵּן.

הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ הַהֶבְדֵּל בֵּין הַשְּׁלִילָה לָאַזְהָרָה, וְהוּא: שֶׁהָאַזְהָרָה (היא חלק) מֵעִנְיַן הַצִּוּוּי וְאֵינָהּ אֶלָּא פֹּעַל בְּצִוּוּי, כְּלוֹמַר: כְּשֵׁם שֶׁהַצִּוּוּי לְעוֹלָם לָעָתִיד, כָּךְ הָאַזְהָרָה; וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁבַּלָּשׁוֹן יְהֵא הַצִּוּוּי לֶעָבָר — וְכָךְ הָאַזְהָרָה. וְאֵין אֶפְשָׁרוּת לְהַכְנִיס צִוּוּי לְסִפּוּר, כִּי הַסִּפּוּר זָקוּק לְנָשׂוּא וְנוֹשֵׂא וְהַצִּוּוּי דִּבּוּר שָׁלֵם בְּעַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּסְּפָרִים שֶׁנִּתְחַבְּרוּ לְכָךְ; וְכֵן לֹא תִּכָּנֵס גַּם הָאַזְהָרָה בַּסִּפּוּר. אֲבָל לֹא כָּךְ הַשְּׁלִילָה — לְפִי שֶׁהַשְּׁלִילָה תִּכָּנֵס בַּסִּפּוּר וְתִשְׁלֹל בֶּעָבָר וּבֶעָתִיד וּבַהֹוֶה. וְכָל־זֶה בָּרוּר מֵעַצְמוֹ עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת.

כֵּיוָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — בְּשׁוּם פָּנִים אֵין לִמְנוֹת אֶת־הַלָּאוִין שֶׁהֵם שְׁלִילָה בֵּין מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְזֶה דָּבָר מֵעַצְמוֹ שֶׁאֵין צָרִיךְ עָלָיו מוֹפֵת (ראיה), זוּלַת מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ בְּבֵרוּר עִנְיָנֵי (דברי) הַבִּטּוּיִים, כְּדֵי לְהַבְדִּיל בֵּין הָאַזְהָרָה וּבֵין הַשְּׁלִילָה (ורק על־ידי הבנת הענין אפשר לקבוע אם זו אזהרה או שלילה).

אַךְ זוּלָתְנוּ לֹא יָדַע זֹאת וְהִגִּיעַ לְכָךְ, שֶׁמָּנָה: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" (שמות כא, ז); וְלֹא יָדַע שֶׁזּוֹ שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. וּבֵאוּר הָעִנְיָן כְּמוֹ שֶׁאַסְבִּיר, וְהוּא: שֶׁה' דָּן מַכֵּה עַבְדּוֹ אוֹ אֲמָתוֹ הַכְּנַעֲנִים שֶׁחִסְּרוֹ בִּשְׁעַת הַהַכָּאָה אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵבָרִים (כמו שן ועין) — שֶׁהוּא יוֹצֵא לַחָפְשִׁי; הָיָה אֵפוֹא עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ, שֶׁכָּךְ הוּא בְּאָמָה עִבְרִיָּה מִכָּל־שֶׁכֵּן מֵעֶבֶד כְּנַעֲנִי (היוצא בשן ועין), וְשֶׁהִיא (אמה עבריה) אִם חִסְּרָהּ אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵבָרִים יוֹצֵאת לַחָפְשִׁי — לְפִיכָךְ שָׁלַל מִמֶּנָּהּ דִּין זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים", כְּאִלּוּ אָמַר: אֵין חוֹבָה לְהוֹצִיאָהּ לַחָפְשִׁי כְּשֶׁמְּחַסְּרָהּ אֵבָר מֵאֵבָרֶיהָ — הִנֵּה זוֹ שְׁלִילַת דִּין מְסֻיָּם מִמֶּנָּה, אַךְ לֹא אַזְהָרָה. וְכָךְ פֵּרְשׁוּ מוֹרֵי הַקַּבָּלָה וְאָמְרוּ בַּמִּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" — אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהַכְּנַעֲנִים יוֹצְאִים. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזּוֹ שְׁלִילַת דִּין מְסֻיָּם הַנִּשְׁלָל מִמֶּנָּה, לֹא שֶׁהוּא הִזְהִיר עַל הַדָּבָר.

וְאֵין הֶבְדֵּל בֵּין אָמְרוֹ: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" וּבֵין אָמְרוֹ: "לֹא־יִבָּקֵר הַכֹּהֵן לְשֵׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא" (ויקרא יג, לו), שֶׁהוּא שְׁלִילָה בִּלְבַד, לֹא אַזְהָרָה; וְהוּא שֶׁבָּא לְהוֹדִיעֵנוּ: שֶׁעֵם סִימָן זֶה אֵינוֹ צָרִיךְ הֶסְגֵּר (כבדיני טומאת הצרעת שכשמסתפק הכהן בדינה, מסתגר המנוגע כדי לבחון התפתחות) וְלֹא יִסְתַּפֵּק בּוֹ, כִּי הוּא טָמֵא. וְכֵן אָמְרוֹ: "(ואיש כי ישכב את אשה .. והיא שפחה .. וחופשה לא ניתן לה) לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה" (ויקרא יט, כ) — לְפִי שֶׁהוּא גַּם כֵּן שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: שֶׁאֵינָם חַיָּבִים מִיתָה כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁלְמָה חֵרוּתָהּ (ואין הקידושין חלין), וְאֵין לְתַרְגֵּם אֶת־זֶה וְלוֹמַר "לֹא יֶקְתַּלָּא" (אל יהרגו), שֶׁבְּכָךְ יֵצֵא מֵעִנְיַן הַשְּׁלִילָה לְעִנְיַן הָאַזְהָרָה. כִּי אָמְרוֹ כָּאן: "לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה" כְּמוֹ אָמְרוֹ: "אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת" (דברים כב, כו) שֶׁשָּׁלַל מִמֶּנָּה חִיּוּב הַמִּיתָה בִּגְלַל הָאֹנֶס; כָּךְ שָׁלַל מֵהֶם כָּאן חִיּוּב הַמִּיתָה בִּגְלַל הָעִבְדוּת, כְּאִלּוּ אָמַר: אֵין לָהֶם חֵטְא מָוֶת, כִּי לֹא חֻפָּשָׁה. וְכֵן אָמְרוֹ: "וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ" (במדבר יז, ה) — הוּא שְׁלִילָה. וּפֵרְשׁוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא שְׁלִילָה וּבֵרְרוּ עִנְיָנוֹ וְאָמְרוּ (מדרש תנחומא שם): שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה הִשְׁמִיעָנוּ שֶׁכָּל־הַיּוֹצֵא וְטוֹעֵן עַל הַכְּהֻנָּה וּיְבַקֶּשׁהָ לְעַצְמוֹ (כמנהג קרח ועדתו) — לֹא יֵאָרַע לוֹ מַה־שֶּׁאֵרַע לְקֹרַח וַעֲדָתוֹ, כְּלוֹמַר: הַבְּלִיעָה וְהַשְּׂרֵפָה — אֶלָּא יִהְיֶה עָנְשׁוֹ "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ" (מהביטוי "ביד משה" אנו למדים שילקה במה שלקתה יד משה) כְּלוֹמַר: הַצָּרַעַת; וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה אֵלָיו: "הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ" (שמות ד, ו) וְהֵבִיאוּ רְאָיָה מִמַּה־שֶּׁאֵרַע לְעַזִּיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה (שביקש להקטיר קטורת "ובידו מקטרת להקטיר — והצרעת זרחה במצחו" — דברי הימים־ב כו, יט). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמָּצָאנוּ

מתוך מהדורת חזק

דֵּעָה אַחֶרֶת (של חז"ל) בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (קי.), וְהוּא אָמְרָם: "כָּל־הַמַּחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ" — חֲרִי זֶה עַל דֶּרֶךְ הַתּוֹכָחָה לֹא שֶׁכָּךְ פְּשֶׁטָהּ דִּקְרָא בְּעִנְיָן זֶה; אֲבָל הָאַזְהָרָה עַל עִנְיָן זֶה (המחלוקת) נִכְלֶלֶת תַּחַת לָאו אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה מה).

אֵין אִפּוֹא שׁוּם דָּבָר שֶׁעַל יָדָיו אֶפְשָׁר לְהַבְדִּיל בֵּין הַשְּׁלִילָה לָאַזְהָרָה חוּץ מֵעִנְיַן הַדְּבָרִים, אֲבָל לֹא מִן־הַמִּלָּה, כֵּיוָן שֶׁמִּלַּת הַשְּׁלִילָה וְהָאַזְהָרָה בְּעִבְרִית מִלָּה אַחַת, וְהִיא מִלַּת "לֹא". וְלָכֵן הֶכְרֵחַ, שֶׁלַּמְּעַיֵּן תְּהֵא הַבְנָה בְּעִנְיַן הַדְּבָרִים וְאָז יַשִּׂיג בְּקַלּוּת אֵיזֶה לָאו הוּא שְׁלִילָה וְאֵיזֶה לָאו הוּא אַזְהָרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ מִקֹּדֶם. וּכְבָר הֵעִירוּ חֲכָמִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, עַל עִנְיָן זֶה בְּמַה־שֶּׁמָּצָאנוּ אֶצְלָם בַּמַּחֲלֹקֶת שֶׁנָּפְלָה בֵּינֵיהֶם בְּלָאו מִן הַלָּאוִין אִם הוּא שְׁלִילָה אוֹ אַזְהָרָה, וְזֶה בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה עַל חַטַּאת הָעוֹף: "וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא־יַבְדִּיל" (ויקרא ה, ח). הִנֵּה תַּנָּא דִּידַן, וְהוּא הַמְדַבֵּר בַּמִּשְׁנָה, סוֹבֵר שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה, וְלָכֵן הוּא אוֹמֵר: אִם הִבְדִּיל (הפריד את הראש מהצואר) — פָּסַל. יוֹצֵא לְפִי זֶה שֶׁהַלָּאו הַזֶּה יִהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; שֶׁכֵּן כְּשֶׁהִבְדִּיל אֶת־הָרֹאשׁ — פָּסַל, כְּאִלּוּ הִקְרִיב שְׁאוֹר אוֹ דְּבַשׁ. אֲבָל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סוֹבֵר, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה שְׁלִילָה (שלילת ההכרח) וְלֹא אַזְהָרָה, וְשֶׁפֵּרוּשׁ אָמְרוֹ: "לֹא יַבְדִּיל" — שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל הָרֹאשׁ, אֶלָּא מַסְפִּיק שֶׁיַּחְתֹּךְ אוֹתוֹ בְּאֵיזֶה שִׁעוּר, וּלְפִיכָךְ אִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר לְפִי דַּעְתּוֹ. וְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא זְבָחִים (סה:) אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: שָׁמַעְתִּי שֶׁמַּבְדִּילִין בְּחַטַּאת הָעוֹף; מַאי "לֹא יַבְדִּיל" — אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל. וְהִקְשׁוּ עַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְאָמְרוּ: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי בּוֹר נַמִּי, דִּכְתִיב: "(וכי יפתח איש בור) וְלֹא יְכַסֶּנּוּ" (שמות כא, לג) — הָכִי נַמִּי (האמנם כך) דְּאֵינוֹ צָרִיךְ לְכַסּוֹת?! וְהָיְתָה הַתְּשׁוּבָה: הָתָם דִּכְתִיב: "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" — מִכְּלָל דְּבָעֵי כִּסּוּי. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁמְּבִיאִים רְאָיָה מֵעִנְיַן הַדְּבָרִים, אִם זוֹ שְׁלִילָה אוֹ אַזְהָרָה. וְנִתְבָּאֵר עוֹד שֶׁאָמְרוֹ "לֹא יַבְדִּיל" — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה, וּמִכָּאן יִתְבָּאֵר שֶׁאָמְרוֹ בְּעוֹלַת הָעוֹף: "וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו לֹא־יַבְדִּיל" (ויקרא א, יז) — אֵין לִמְנוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא שְׁלִילָה, הוֹאִיל וּלְדִבְרֵי הַכֹּל: אִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר. שֶׁכֵּן, כֵּיוָן שֶׁאָמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה: "וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו" (שם א, יב), הָיָה עוֹלָה בְּדַעְתֵּנוּ, שֶׁגַּם עוֹלַת הָעוֹף כָּךְ, לְפִיכָךְ אָמַר: אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל, אֶלָּא וְשִׁסַּע בִּלְבָד; וְאִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

עוֹד מִכְּלַל הַלָּאוִין הָאֵלֶּה שֶׁהֵם בְּגֶדֶר שְׁלִילָה אָמְרוֹ: "כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה" (שם כז, כט), וְיִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁזּוֹ שְׁלִילָה — לֹא אַזְהָרָה — אִם תִּדַּע מַהוּ מוּבַן הַדָּבָר הַזֶּה, וְהוּא: שֶׁהַכָּתוּב כְּבָר דָּן בְּדָמִים קְצוּבִים בָּעֲרָכִים לְפִי גִּיל הַנֶּעֱרָךְ וּלְפִי הֱיוֹתוֹ זָכָר אוֹ נְקֵבָה, וְאֵין הֶבְדֵּל בְּעִנְיָן זֶה בֵּין שֶׁאָמַר: "עֶרְכִּי עָלַי", אוֹ "עֶרְכְּךָ פְּלוֹנִי עָלַי" — חֲרִי אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ הַפְּלוֹנִי מָה הוּא וּמַה־גִּילוֹ, וִישַׁלֵּם בְּהֶתְאֵם לְכָךְ. וְאִם הַנֶּעֱרָךְ הוּא אָדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין וְנִפְסַק דִּינוֹ, וְאַחַר גְּמַר דִּינוֹ אָמַר מִי שֶׁהוּא: "עֶרְכְּךָ זֶה עָלַי" — חֲרִי זֶה לֹא יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם, לְפִי שֶׁהוּא חָשׁוּב כְּמֵת שֶׁאֵין לוֹ עֵרֶךְ מֵעֵת שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ. וְזֶהוּ הָעִנְיָן שֶׁרָצָה בְּאָמְרוֹ "לֹא יִפָּדֶה", כְּלוֹמַר: אֵין לוֹ פִּדְיוֹן, שֶׁיִּצְטָרֵךְ אוֹתוֹ הַמַּעֲרִיךְ לְשַׁלֵּם. וְזֶהוּ דִּין מִדִּינֵי הָעֲרָכִים וְהִלְכוֹתָם שֶׁזְּכָרוֹ הַכָּתוּב, אֲבָל אֵינוֹ אַזְהָרָה. וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (ערכין פרק א משנה ג): הַגּוֹסֵס וְהַיּוֹצֵא לַהֲרֵג לֹא נִדַּר וְלֹא נֶעֱרָךְ. וּפֵרֵשׁ הַתַּלְמוּד (ערכין ו.): שֶׁזֶּה בִּתְנַאי שֶׁיְּהֵא יוֹצֵא מִבֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַהֲרֵג. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): חַיָּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת". הִתְבּוֹנֵן בְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן וּבְעֹמֶק הָעִיּוּן בָּהּ, אֵיךְ בֵּאֲרוּ שֶׁהַלָּאו הַזֶּה שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה בְּאָמְרָם: "אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן" וְלֹא אָמְרוּ: "אֵין פּוֹדִין אוֹתָם". אֶת־הָעִנְיָן הַזֶּה עִצְּמוֹ בֵּאֲרוּ בַּסִּפְרָא בְּפָרָשַׁת עֲרָכִים וְאָמְרוּ: מִנַּיִן לְמְחַיָּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין, לְאֶחָד (׳מעריך׳). שֶׁאָמַר "עֶרְכּוֹ (של החייב מיתה) עָלַי", שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִפָּדֶה", כְּלוֹמַר: מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֵרֶךְ. וּכְבָר בֵּאֲרוּ עִנְיָן זֶה בְּתַכְלִית הַבֵּאוּר עַד שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁלֹּא נִשְׁאַר דָּבָר מְסֻפָּק אֲפִלּוּ לֹא לְקֻשֵּׁה הַהֲבָנָה שֶׁבִּבְנֵי אָדָם.

כֵּיוָן שֶׁדִּבַּרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, דַּע שֶׁהַמִּלִּים הַמְשַׁמְּשׁוֹת בַּתּוֹרָה לָאַזְהָרָה הֵן אַרְבַּע מִלִּים, וְכֹל מַה־שֶּׁהִזְהִיר עָלָיו בְּאַחַת מֵאַרְבַּע אֵלּוּ נִקְרָא: מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְהֵן: ׳הִשָּׁמֶר׳ וּ׳פֶן׳, ׳אַל׳ וְ׳לֹא׳. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (זבחים קו.): כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: ׳הִשָּׁמֶר׳, ׳פֶן׳ וְ׳אַל׳ וְ׳לֹא׳ — אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה.

אֲבָל נִשְׁאַר לָנוּ לְבָאֵר דָּבָר אֶחָד, שֶׁבּוֹ תִּשְׁלַם כַּוָּנַת הַשַּׁעַר הַזֶּה, וְהוּא: שֶׁכָּל־מָקוֹם שֶׁבֵּאֵר בַּתּוֹרָה וְחִיֵּב אוֹתָנוּ לְנַקּוֹת עַצְמֵנוּ עַל־יְדֵי שֶׁנִּשְׁלֹל מֵעַצְמֵנוּ מַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי — חֲרִי אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה נִמְנֶה מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַלָּאו שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ הוּא שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. כִּי מִשֶּׁהִטִּיל עָלֵינוּ שֶׁנִּשְׁלֹל מֵעַצְמֵנוּ וְנֹאמַר: אֲנִי לֹא עָשִׂיתִי כָּךְ וְלֹא עָשִׂיתִי כָּךְ — נוֹדַע בְּהֶכְרֵחַ, שֶׁעָשִׂית אוֹתוֹ הַכָּךְ־וָכָךְ מֵזְהָרִים עָלֶיהָ, וְזֶה כְּגוֹן שֶׁחִיְּבָנוּ הַכָּתוּב (בעת ה"ווידוי" בבית המקדש על המעשרות) שֶׁנֹּאמַר: "לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמֵּא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" (דברים כו, יד) — מַשְׁמַע מִזֶּה: שֶׁכָּל־מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה מֵאֵלּוּ מֵזְהָרִים עָלָיו, וְיִתְבָּאֵר זֶה בִּמְקוֹמוֹ כְּשֶׁנְּדַבֵּר עַל מִצְוֹת אֵלּוּ.

הַכְּלָל הַתְּשִׁעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת עֶצֶם הַלָּאוִין וְהָעֲשֵׂה, אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמֵּזְהָרִים וְשֶׁמְּצֻוִּים עֲלֵיהֶם.

דַּע, שֶׁכָּל־צִוּוּיֵי הַתּוֹרָה וְאַזְהָרוֹתֶיהָ הֵם בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים: בְּדֵעוֹת, בְּמַעֲשִׂים, בְּמִדּוֹת וּבְדִבּוּר. וְזֶהוּ שֶׁצִּוִּתָה

מתוך מהדורת חזק

אוֹתָנוּ לְהַאֲמִין וּלְקַבֵּל אֵיזוֹ דֵּעָה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַאֲמִין בַּיִּחוּד. וּבְאַהֲבַת הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה וְיִרְאָתוֹ; אוֹ שֶׁהִזְהִירָה אוֹתָנוּ מִלְּהַאֲמִין בְּאֵיזוֹ דֵּעָה, כְּגוֹן שֶׁהֵזַהֲרָנוּ מִלִּהְיוֹת בְּדֵעָה שֶׁיֵּשׁ אֱלֹהוּת לְזוּלָתוֹ. וְכֵן צִוְּתָה אוֹתָנוּ בְּאֵיזֶה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב אֶת־הַקָּרְבָּנוֹת וְלִבְנוֹת אֶת־הַמִּקְדָּשׁ; אוֹ הִזְהִירָה אוֹתָנוּ מֵאֵיזֶה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁהֵזַהֲרָנוּ מִלְּהַקְרִיב לְזוּלָתוֹ יִתְעַלֶּה וּמִלְּהִשְׁתַּחֲוֹת לַנֶּעֱבָד זוּלָתוֹ (עבודת אלילים). וְכֵן צִוְּתָה אוֹתָנוּ לְהִתְנַהֵג בְּאֵיזוֹ מִדָּה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּצְדָקָה בְּחֶסֶד, בְּרַחֲמָנוּת, בְּחֶמְלָה וּבְאַהֲבָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא יט, יח); אוֹ שֶׁהִזְהִירַתְנוּ מֵאֵלּוּ מִדּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהֵזַהֲרָנוּ עַל הַנִּטִּירָה וְהַנְּקִימָה וּגְאֵלַת הַדָּם וְזוּלָתָן מִן־הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר. אוֹ שֶׁצִּוְּתָה אוֹתָנוּ בַּאֲמִירַת אֵיזֶה דָּבָר, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו וּלְהִתְוַדּוֹת עַל הָעֲוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִמַּה־שֶּׁאֲבָאֵר; וְהִזְהִירַתְנוּ מֵאֲמִירַת אֵיזֶה דָּבָר, כְּגוֹן שֶׁהֵזַהֲרָנוּ עַל שְׁבוּעַת הַשֶּׁקֶר וְהָרְכִילוּת וּלְשׁוֹן הָרַע וְהַקְּלָלָה וְזוּלָתָן.

אִם הֵשֹּׁגוּ עִנְיָנִים אֵלּוּ, הֲרֵי רָאוּי לִמְנוֹת אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצַוִּים אוֹ מֻזְהָרִים עֲלֵיהֶם, בֵּין שֶׁאֵלֶּה מַעֲשֶׂה אוֹ דִּבּוּר אוֹ דֵּעָה אוֹ מִדָּה. וְאֵין לְהַבִּיט לְרִבּוּי הַצִּוּוּיִן שֶׁבָּאוּ בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן, אִם הַמְדֻבָּר בַּ"עֲשֵׂה"; אוֹ לְרִבּוּי הָאַזְהָרוֹת שֶׁבָּאוּ בְּעִנְיָנוֹ, אִם הַמְדֻבָּר בְּ"לָאו" — כִּי כֻּלָּם לְחִזּוּק בִּלְבָד (להדגיש את חומרת הדבר). לְפִי שֶׁפְּעָמִים יָבוֹא בְּאוֹתוֹ עִנְיָן עַצְמוֹ לָאו אַחֲרֵי לָאו לְחִזּוּק, וְכֵן יָבוֹא בּוֹ צִוּוּי אַחֲרֵי צִוּוּי לְחִזּוּק. אֶלָּא־אִם־כֵּן תִּמְצָא מַאֲמַר חֲכָמִים בְּחִלּוּק הָעִנְיָנִים וּיְבָאֲרוּ לְךָ הַמְפָרְשִׁים, שֶׁכָּל־לָאו מֵאֵלּוּ אוֹ כָּל־עֲשֵׂה כּוֹלֵל עִנְיָן שֶׁלֹּא כְּעִנְיָן שֶׁכּוֹלֵל הַלָּאו אוֹ הָעֲשֵׂה הָאַחֵר — הֲרֵי אָז רָאוּי לִמְנוֹתוֹ בְּלִי סָפֵק, כִּי אָז לֹא נִשְׁאַר לְחִזּוּק אֶלָּא בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן, אַף־עַל־פִּי שֶׁפְּשַׁט הַכָּתוּב (לכאורה) שֶׁהֵם בְּעִנְיָן אֶחָד. לְפִי שֶׁאֲנַחְנוּ אֵין אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁאֵיזֶה פָּסוּק נִכְפָּל לְחִזּוּק וְאֵינוֹ לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן אֶלָּא כְּשֶׁאֵין לָנוּ עַל כָּךְ דִּבְרֵי הַמְפָרְשִׁים נוֹשְׁאֵי הַקַּבָּלָה; אֲבָל אִם נִמְצָא קַבָּלָה, שֶׁהַצִּוּוּי הַזֶּה אוֹ הַלָּאו כּוֹלֵל עִנְיָן פְּלוֹנִי, וְהַצִּוּוּי הַחוֹזֵר וְנִכְפָּל כּוֹלֵל עִנְיָן אַחֵר — הֲרֵי זֶה הַנָּכוֹן וְהָאֱמֶת: שֶׁלֹּא נִכְפָּל פָּסוּק אֶלָּא לְעִנְיָן, וְאָז רָאוּי לִמְנוֹת אֶת־זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֶת־זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל אִם אֵין עִנְיָן נוֹסָף — הֲרֵי תַּכְלִית הַכֶּפֶל לְחִזּוּק; וְגַם בָּא לְהוֹדִיעַ, שֶׁהָעָוֹן הַזֶּה חָמוּר מְאֹד, כְּיָן שֶׁבָּאָה בּוֹ אַזְהָרָה אַחַר אַזְהָרָה, אוֹ שֶׁנִּכְפַּל לְהַשְׁלֵמַת דִּין הַמִּצְוָה (שכל פסוק משלים פרטי דינים שאין בשני), אוֹ כְּדֵי לִלְמֹד מִמֶּנּוּ אֵיזֶה דִּין בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁמְּבָאֵר הַתַּלְמוּד וְאוֹמֵר: מֵפְנֶה (פסוק "פנוי" — כפול בענינו) — לְהַקִּישׁ, לָדוּן מִמֶּנּוּ גְּזֵרָה שָׁוָה. וּכְבָר מָצָאנוּ שֶׁחֲכָמִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, הֵעִירוּ עַל עִנְיָן זֶה בַּגְּמָרָא פְּסָחִים בְּפֶרֶק הַשֵּׁנִי (כד.), וְכִוְּנוּ לְאַחַד הַלָּאוִין שֶׁלְּפִי הַנִּרְאֶה הוּא נִכְפָּל, כְּיָן שֶׁהָאַזְהָרָה כְּבָר נִלְמְדָה מִזּוּלָתוֹ, וּבִקְּשׁוּ לַהֲקִימוֹ בְּעִנְיָן נוֹסָף, וְאָמְרוּ עַל כָּךְ בְּדֶרֶךְ טַעֲנָה וְקַשְׁיָה: אָמַר לֵהּ רְבִינָא לְרַב אָשֵׁי: וְאֵימָא (אמור, אולי, שהפסוק נכפל כדי) לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין? כְּלוֹמַר: זֶה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לְהָקִים אֶת־הַלָּאו הַזֶּה בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁלֹּא כְּעִנְיָן שֶׁנִּלְמַד מִן־הַלָּאו הָאַחֵר — מַדּוּעַ מִתְבַּקֵּשׁ מוֹצָא זֶה? שֶׁמָּא נִכְפַּל בְּאוֹתוֹ עִנְיָן עַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ הַדָּבָר חַיָּב בִּשְׁנֵי לָאוִין?! וּבָאָה הַתְּשׁוּבָה: אָמַר לֵהּ: כָּל־הֵיכָא (בכל מקום) דְּאִכָּא לְמִדְרַשׁ (שאפשר לפרש שהכפילות באה להוסיף דין חדש וכדומה) — דָּרְשִׁינַן, וְלָא מוֹקְמִינַן (ולא מניחים שמטרת הכפילות להשמיענו) בְּלָאוֵי יַתִּירֵי. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁכָּל־לָאו שֶׁלֹּא בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן — הֲרֵי הוּא נִקְרָא: יָתֵר ("לאו יתירי"), כְּלוֹמַר: שֶׁהוּא נִכְפָּל. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוּא 'לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין' — הֲרֵי בְּכָל־זֹאת הוּא לָאו יָתֵר, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר מִן־הַלָּשׁוֹן הַזֶּה (שבגמרא דלעיל), וְאֵין רָאוּי לִמְנוֹתוֹ כֵּיָן שֶׁנִּכְפַּל. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה בִּגְלַל רִבּוּי הַלָּאוִין אוֹ הָעֲשִׂין.

הֲרֵי יָדוּעַ, שֶׁצִּוּוּי הַשְּׁבִיתָה בַּשַּׁבָּת נִכְפַּל בַּתּוֹרָה שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה פְּעָמִים — כְּלוּם יִסְבֹּר מִישֶׁהוּ הַמּוֹנֶה אֶת־הַמִּצְוֹת וְיֹאמַר: שֶׁמִּכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה הַשְּׁבִיתָה בַּשַּׁבָּת, וְהִיא שְׁנֵים עָשָׂר מִצְוֹת?! וְכֵן בָּאָה הָאַזְהָרָה עַל אֲכִילַת הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים — הַאִם אֶפְשָׁר לְבַר־דַּעַת לוֹמַר: שֶׁאִסּוּר הַדָּם הוּא שֶׁבַע מִצְוֹת? הִנֵּה זֶה מִמַּה־שֶּׁלֹּא יִטְעֶה בּוֹ אַף אֶחָד — כְּלוֹמַר: בִּשְׁבִיתַת שַׁבָּת, שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת מִכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְכֵן בָּאַזְהָרָה עַל אֲכִילַת הַדָּם, שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְדַע שֶׁאֶפְלּוּ תִּמְצָא מַאֲמַר לַחֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהָעוֹבֵר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית כְּבָר עָבַר עַל כָּךְ וָכָךְ לָאוִין, אוֹ שֶׁהַמְבַטֵּל דָּבָר פְּלוֹנִי כְּבָר עָבַר עַל כָּךְ וָכָךְ עֲשִׂין — לֹא יִתְחַיֵּב מִזֶּה לִמְנוֹת כָּל־אוֹתָם הַלָּאוִין כָּל־אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלֹא כָּל־עֲשֵׂה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כֵּיָן שֶׁהָעִנְיָן אֶחָד וְאֵין בּוֹ כִּפּוּלוּת. וְלֹא אָמְרוּ שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל כָּךְ וָכָךְ עֲשִׂין אוֹ עַל כָּךְ וָכָךְ לָאוִין, אֶלָּא מִפְּנֵי כֵּפֶל הַצִּוּוּי אוֹ הָאַזְהָרָה בְּאוֹתָהּ הַמִּצְוָה, שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל אַזְהָרוֹת רַבּוֹת אוֹ צִוּוּיִם רַבִּים. אֶלָּא־אִם־כֵּן תִּמְצָא שֶׁאוֹמְרִים "לוֹקֶה שְׁתַּיִם", אוֹ "לוֹקֶה שָׁלֹשׁ" — הֲרֵי אָז נִמְנֶה כָּל־אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְפִי שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת עַל שֵׁם אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר לְפִי מַה־שֶּׁיְּדוּעַ בַּתַּלְמוּד בְּמַכּוֹת (טז.) וְחֻלִּין (פב.) וְזוּלָתָם; אֲבָל לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת עַל שְׁנֵי שֵׁמוֹת, כְּלוֹמַר: שְׁנֵי עִנְיָנִים שֶׁבָּאָה הָאַזְהָרָה בְּכָל־עִנְיָן מֵהֶם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. זֶהוּ הַהֶבְדֵּל בֵּין אָמְרָם: "עוֹבֵר מִשּׁוּם כָּךְ וּמִשּׁוּם כָּךְ" (בגלל שנכפלו האזהרות) וּבֵין אָמְרָם: "לוֹקֶה שְׁתַּיִם אוֹ לוֹקֶה שָׁלֹשׁ" (בגלל אזהרות שונות שהצטברו). וְהָרְאָיָה עַל כָּל־מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ, אָמְרָם (מנחות מד.): כֹּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ — עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה עֲשֵׂה, לְפִי שֶׁנִּכְפַּל בּוֹ לְשׁוֹן צִוּוּי חָמֵשׁ פְּעָמִים: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת, וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת" (במדבר טו, לח־לט) "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ" (דברים כב, יב). אַךְ (עם כל זאת) מָצָאנוּ לָהֶם מַאֲמָר מְפֹרָשׁ בְּמִצְוַת צִיצִת שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר כְּשֶׁאַזְכִּיר מִצְוָה זוֹ (מצות עשה יד).

מתוך מהדורת חזק

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה עַצְמוֹ אָמְרוּ (מנחות מד.): "כֹּל שֶׁאֵינוֹ מֵנִיחַ תְּפִלִּין — עוֹבֵר בִּשְׁמֹנֶה עֲשֵׂה", מִפְּנֵי שֶׁנִּכְפַּל הַצִּוּוּי בָּהֶם שְׁמֹנֶה פְּעָמִים, כְּלוֹמַר בְּשֶׁל־רֹאשׁ וְשֶׁל־יָד. וְכֵן אָמְרָם (מנחות שם): "כָּל־כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה", מִפְּנֵי שֶׁנִּכְפַּל הַצִּוּוּי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. אַךְ לֹא יִסְבֹּר מִישֶׁהוּ, הַמּוֹנֶה אֶת־הַמִּצְוֹת, לוֹמַר: בְּרִכַּת כֹּהֲנִים שָׁלֹשׁ מִצְוֹת, וְצִיצִת חָמֵשׁ מִצְוֹת, וּתְפִלִּין שְׁמֹנֶה מִצְוֹת. כִּיָּן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — הֲרֵי אֵין גַּם לִמְנוֹת אוֹנָאַת הַגֵּר שָׁלֹשׁ מִצְוֹת מִפְּנֵי כְּפִילַת הַלָּאו, בִּגְלַל אָמְרָם בַּגְּמָרָא מְצִיעָא (נט:): הַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר (בדיבורים) — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, וְהַלּוֹחֲצוֹ (דוחקו במעשים) — בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, אֶלָּא אֵלֶּה שְׁתֵּי מִצְוֹת בִּלְבָד: "לֹא תוֹנֶה" "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שמות כב, כ), וְנִכְפַּל הַלָּאו בְּכָךְ — וְזֶה בָּרוּר, אֵין בּוֹ שׁוּם סָפֵק. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא מְצִיעָא (שם): "מִפְּנֵי מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה בִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת עַל הַגֵּר? מִפְּנֵי שֶׁסּוּרוֹ רָע!" כְּלוּם אֶפְשָׁר לְמִישֶׁהוּ לוֹמַר, שֶׁאֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ מִצְוֹת מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת?! הֲרֵי זֶה מַה שֶּׁאִי־אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ.

הִנֵּה נִתְבָּאֵר וְנִתְבָּרֵר, שֶׁאֵין לִמְנוֹת כָּל־לָאו הַנִּמְצָא בַּתּוֹרָה וְלֹא כָּל־עֲשֵׂה, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה נִכְפָּל — אֶלָּא רָאוּי לִמְנוֹת אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצַוִּים אוֹ מַזְהָרִים עֲלֵיהֶם. וְאִי־אֶפְשָׁר לָדַעַת שֶׁהַלָּאו אוֹ הָעֲשֵׂה הַנִּכְפָּל בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן, אֶלָּא עַל־יְדֵי מוֹרֶה שֶׁיּוֹרֶה עַל זֹאת — וְהֵם מְקַבְּלֵי הַפֵּרוּשׁ (חכמינו) עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם גַּם לֹא יִטְעֲךָ שֶׁהַלָּאו נִכְפָּל בְּבִטּוּיִים שׁוֹנִים, כְּגוֹן אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ" (דברים כד, כא) אַחַר אָמְרוֹ "וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא־תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ" (שם, יט), וְאָמְרוֹ: "כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ" (שם, כ) — לְפִי שֶׁאֵין אֵלּוּ שְׁנֵי לָאוִין, אֶלָּא זוֹ אַזְהָרָה אַחַת עַל עִנְיָן אֶחָד, וְהוּא, שֶׁלֹּא יִקַּח מַה־שֶּׁשָּׁכַח מִן־הַתְּבוּאָה אוֹ הַפֵּרוֹת בְּעֵת אֲסִיפָתָם, וְהֵבִיא לְכָךְ שְׁתֵּי דֻּגְמָאוֹת: עֲנָבִים וְזֵיתִים; פֵּרוּשׁ "לֹא תְפָאֵר": אַל־תִּכְרֹת מַה־שֶּׁשָּׁכַחְתָּ בְּקִצּוֹת הַפֹּאֵרוֹת, וְהֵן הָעֲנָפִים*. אַךְ מִמַּה־שֶּׁרָאוּי לְהוֹסִיף לַכְּלָל הַזֶּה הוּא מַה־שֶּׁאֹמַר עַתָּה, וְהוּא: הָעִנְיָן שֶׁאֹמַרְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לִמְנוֹת אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצַוִּים אוֹ מַזְהָרִים עֲלֵיהֶם הוּא בִּתְנַאי, שֶׁיְּהֵא בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן שֶׁמַּזְהָרִים עָלָיו לָאו מְיֻחָד בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן; אוֹ שֶׁיֵּשׁ רְאָיָה שֶׁאֲמָרוּהָ בַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה, הַמַּבְדִּילָה אֶת כָּל־הָעִנְיָנִים זֶה מִזֶּה וְיֵשׁ אַזְהָרָה לְכָל־עִנְיָן מֵהֶם. אֲבָל אִם לָאו אֶחָד כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים — הֲרֵי אָז נִמְנֶה הַלָּאו לְבַדּוֹ, לֹא כָּל־עִנְיָן וְעִנְיָן מִן־הָעִנְיָנִים שֶׁאוֹתוֹ הַלָּאו כּוֹלְלָם — וְזֶהוּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר עַתָּה. וְזֶה שֶׁאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" (ויקרא יט, כו), אָמְרוּ (סנהדרין סג.), בְּפֵרוּשׁוֹ: "מִנַּיִן לָאוֹכֵל מִבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ שֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. דָּבָר אַחֵר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם — לֹא תֹאכְלוּ בָּשָׂר (הקרבנות), וַעֲדַיִן דָּם (לפני זריקת הדם) בַּמִּזְרָק. רַבִּי דוֹסָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֵין מַבְרִין (סעודה ראשונה שאחרים עורכים עבור האבלים — נקראת "הבראה") עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לְסַנְהֶדְרִין שֶׁהָרְגוּ אֶת־הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵין טוֹעֲמִין כְּלוּם כָּל־אוֹתוֹ הַיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אַזְהָרָה לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" — הֲרֵי אֵלּוּ חֲמִשָּׁה עִנְיָנִים שֶׁכֻּלָּם בְּאַזְהָרָה וְכֻלָּם נִכְלָלִים. תַּחַת לָאו זֶה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין כְּשֶׁמָּנוּ עִנְיָנִים אֵלּוּ: "עַל כֻּלָּם אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם דְּהָוֵי לֵהּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת — וְכָל־לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת אֵין לוֹקִין עָלָיו". וּבֵאֲרוּ עוֹד, שֶׁלָּאו שֶׁבִּכְלָלוּת הוּא: דַּאֲתוֹ תְּרֵי־תְּלָתָא (שנים שלושה) אִסּוּרֵי מֵחַד לָאו — הֲרֵי שֶׁאֵין לִמְנוֹת כָּל־אִסּוּר וְאִסּוּר שֶׁנִּכְלַל בְּלָאו זֶה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא מוֹנִים אֶת־הַלָּאו הַכּוֹלֵל אֶת־כָּל־הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה לְבַדּוֹ. וּכְמוֹ הַלָּאו הַזֶּה, כְּלוֹמַר "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" אָמְרוּ: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל" (ויקרא יט, יד), לְפִי שֶׁגַּם הוּא כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר (לא תעשה רצט). וְכֵן אָמְרוּ: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא" (שמות כג, א), שֶׁגַּם הוּא כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר (לא תעשה רפא). — וְזֶה הוּא הַסּוּג הָאֶחָד מִשְּׁנֵי הַסּוּגִים שֶׁל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת.

הַסּוּג הַשֵּׁנִי הוּא, שֶׁיָּבוֹא לָאו אֶחָד לֶאֱסֹר דְּבָרִים רַבִּים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסָפִים זֶה לָזֶה, וְהוּא שֶׁיֹּאמַר: לֹא תַעֲשֶׂה כָּךְ וְכָךְ. וְסוּג זֶה נֶחְלָק לִשְׁנֵי חֲלָקִים: יֵשׁ מִמֶּנּוּ מַה־שֶּׁשֶּׁבְּאָרוּ בַּתַּלְמוּד שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת עַל כָּל־דָּבָר וְדָבָר מֵאוֹתָם הַדְּבָרִים הַמְחֻבָּרִים; וְיֵשׁ מִמֶּנּוּ מַה־שֶּׁאָמְרוּ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, לְפִי שֶׁהוּא לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. הִנֵּה אוֹתָם הַלָּאוִין שֶׁבְּאָרוּ שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וָאַחַת — הֵם שֶׁאָנוּ נִמְנֶה כָּל־דָּבָר מֵהֶם כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ: וּמַה־שֶּׁבְּאָרוּ שֶׁהוּא חַיָּב אַחַת עַל הַכֹּל — נִמְנֶה אוֹתוֹ כְּמִצְוָה אַחַת, לְפִי מַה־שֶּׁקִּבַּלְנוּ בְּכְלָל הַזֶּה, שֶׁלֹּא יִלְקֶה מִישֶׁהוּ שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת מִשֵּׁם אֶחָד בְּשׁוּם אֹפֶן. וּמֵאַחַר שֶׁחִיְּבוּ בְּפֵרוּשׁ בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן מֵאוֹתָם הָעִנְיָנִים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסָפִים, כְּלוֹמַר שֶׁלּוֹקִין עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד, וְשֶׁהָעוֹשֶׂה אוֹתָם כֻּלָּם בְּבַת אַחַת לוֹקֶה מַלְקִיּוֹת הַרְבֵּה — יָדַעְנוּ בְּהֶכְרֵחַ, שֶׁהֵם שֵׁמוֹת הַרְבֵּה (של איסורים שונים) וְכָל־עִנְיָן נִמְנֶה לְבַדּוֹ.

וְאַזְכִּיר עַתָּה דֻּגְמָאוֹת רַבּוֹת מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי הַזֶּה, וְאֶפְשָׁר שֶׁאַזְכִּיר אוֹתָם הַלָּאוִין מִן־הַסּוּג הַזֶּה כֻּלָּם, כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרֵר הָעִנְיָן הַמְכֻוָּן תַּכְלִית בֵּאוּר. מֵהֶם אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בְּכֶבֶשׂ הַפֶּסַח: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא (אינו צלוי כל צרכו) וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל" (שם יב, ט), שֶׁאָנוּ מוֹנִים לָאו זֶה כְּמִצְוָה אַחַת, וְלֹא נִמְנֶה "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא" כְּמִצְוָה וְ"לֹא תֹאכְלוּ מְבֻשָּׁל" כְּמִצְוָה, כִּיָּן שֶׁלֹּא יִחֵד לְכָל־עִנְיָן לָאו

מתוך מהדורת חזק

בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלֹא אָמַר "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וְלֹא בָּשֵׁל מְבֻשָּׁל" — אֶלָּא הֵבִיא לָאו אֶחָד הַכּוֹלֵל שְׁנֵי הָעִנְיָנִים, וְחִבֵּר וְהוֹסִיף אֶחָד מֵהֶם לָאַחֵר. וּבְפֶרֶק ב' מִפְּסָחִים (מא.) אָמְרוּ "אָמַר אַבַּיֵּי: אָכַל נָא — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: מְבֻשָּׁל — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה שָׁלֹשׁ". וְזֶה — מִפְּנֵי שֶׁסָּבַר: לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, וּבְשָׁעָה שֶׁאָכַל נָא — עָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין: הָאֶחָד מֵהֶם — אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא: וְהַשֵּׁנִי — לָאו הַבָּא מִכְּלָלָא, כְּאִלּוּ אָמַר: אַל תֹּאכְלוּ אֶלָּא צָלִי — וַהֲרֵי אֲכָלוֹ שֶׁלֹּא צָלִי. וְאִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל, לוֹקֶה לְדַעְתּוֹ שָׁלֹשׁ: אַחַת עַל אֲכִילָתוֹ נָא, וְשֵׁנִית עַל אֲכִילָתוֹ מְבֻשָּׁל, וּשְׁלִישִׁית עַל אֲכִילָתוֹ שֶׁלֹּא צָלִי. וְשָׁם אָמְרוּ בְּהֶמְשֵׁךְ מַאֲמָר זֶה "וְרָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. אִכָּא דְּאָמְרֵי (יש שאמרו): חָדָא מִיהָא לָקֵי (אחד בכל זאת לוקה)", כְּלוֹמַר: אִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה אַחַת. "וְאִכָּא דְּאָמְרֵי: חָדָא נַמִּי לָא לָקֵי, מִשּׁוּם דְּלָא מְיַחַד לָאוֵהּ (הלאו אינו מיוחד) כְּלָאו דַּחֲסִימָה" — כְּלוֹמַר אָמְרוּ יִתְעַלֶּה "לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), שֶׁהוּא לָאו אֶחָד הַמַּזְהִיר עַל דָּבָר אֶחָד (ומלאו ד"חסימה" למדנו דין עונש מלקות — שנאמר שם — לכל הלאוין, ולכן עליהם להיות דומים אליו); אֲבָל לָאו זֶה הַמַּזְהִיר עַל שְׁנֵי דְּבָרִים — נָא וּמְבֻשָּׁל — אֵין לוֹקִין עָלָיו. וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁנִּתְבָּרֵר בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג.) "אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת", וְלָכֵן נִדְחִים דִּבְרֵי אַבַּיֵּי. וְהַנָּכוֹן שֶׁהוּא לוֹקֶה אַחַת, בֵּין שֶׁאָכַל נָא אוֹ מְבֻשָּׁל אוֹ נָא וּמְבֻשָּׁל — אַחַת בְּלִבַּד לוֹקֶה; וּלְפִיכָךְ נִמְנֶה אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל" כְּמִצְוָה אֶחָת. וְשָׁם (פסחים מא.) אָמְרוּ עוֹד "אָמַר אַבַּיֵּי: אָכַל זָג (קליפת הענבים) — לוֹקֶה שְׁתַּיִם; חַרְצָן (הגרעינים) — לוֹקֶה שְׁתַּיִם; זָג וְחַרְצָן לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וְרָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת" — הַכַּוָּנָה לְאָמְרוֹ: "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיָּיִן" (במדבר ו, ד) שֶׁאַבַּיֵּי סוֹבֵר שֶׁלּוֹקִין עָלָיו. וְכָךְ אָמְרוּ בְּפֶרֶק ד' מִמְּנָחוֹת (נח.): "הַמַּעֲלֶה מִשְׁאוֹר וּדְבַשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אָמַר אַבַּיֵּי: לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁאוֹר וְלוֹקֶה מִשּׁוּם דְּבַשׁ וְלוֹקֶה מִשּׁוּם עֵרוּב שְׁאוֹר. וְלוֹקֶה מִשּׁוּם עֵרוּב דְּבַשׁ", כְּלוֹמַר שֶׁאָמְרוֹ "כָּל (שאור וכל דבש לא תקטירו)" — (ויקרא ב, יא) כּוֹלֵל שְׁנֵי דְּבָרִים: שֶׁלֹּא יַקְרִיב לְבַדּוֹ, וְשֶׁלֹּא יַקְרִיב דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת מֵהֶם בְּאֵיזֶה שִׁעוּר שֶׁיִּהְיֶה — וְכָל־זֶה לְפִי עִקַּר שִׁטָּתוֹ שֶׁכְּבָר יָדַעְתָּ: לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. וְשָׁם אָמְרוּ "רָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. אִכָּא דְּאָמְרֵי (יש שאמרו): חָדָא מִיהָא לָקֵי", כְּלוֹמַר: אִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה אַחַת. "וְאִכָּא דְּאָמְרֵי: חָדָא נַמִּי לָא לָקֵי, מִשּׁוּם דְּלָא מְיַחַד לָאוֵהּ (הלאו אינו מיוחד) כְּלָאו דַּחֲסִימָה".

כֵּיוָן שֶׁנִּתְבָּאֵר, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל" — מִצְוָה אַחַת; וְכֵן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ" (שם) מִצְוָה אַחַת, נִמְנֶה כָּךְ גַּם: "לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי" (דברים כג, ד) — מִצְוָה אַחַת, וְכֵן גַּם־כֵּן: "כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן" (שמות כב, כא), וְכֵן אָמְרוֹ: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם" (דברים כד, יז), וְכֵן אָמְרוֹ: "שְׁאֵרָהּ כִּסּוּתָהּ וְעֹנָתָהּ (של האשה) לֹא יִגְרָע" (שמות כא, י) — נִמְנֶה כָּל־לָאו מֵהֶם כְּמִצְוָה אַחַת, לְפִי שֶׁכָּל־לָאו מֵהַלָּאוִין הָאֵלֶּה הוּא כְּמוֹ "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל", וּכְמוֹ "כָּל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ". וְאֵין הֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם. וְכֵן אָמְרוּ: "לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב (בית ה' אלהיך לכל נדר". דברים כג, יט) — הוּא לָאו אֶחָד. וְכֵן אָמְרוּ: "יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ וְגוֹ' בְּבֹאֲכֶם וְגוֹ' וּלְהַבְדִּיל וְגוֹ' וּלְהוֹרֹת" (ויקרא י, ט־יא) כְּלוֹמַר: הִזְהִיר בְּלָאו אֶחָד עַל הַכְּנִיסָה לַמִּקְדָּשׁ אוֹ הַהוֹרָאָה בַּתּוֹרָה כְּשֶׁהוּא שָׁתוּי — זֶהוּ הַחֵלֶק הָאֶחָד מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי מִסּוּגֵי לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת.

אַךְ הַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הוּא בְּדִיּוּק כְּמוֹ לְשׁוֹן הַחֵלֶק הַקּוֹדֵם הַזֶּה, אֶלָּא שֶׁבָּא בַּפֵּרוּשׁ הַמִּקַּבֵּל שֶׁכָּל־דָּבָר וְדָבָר מִן־הַדְּבָרִים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסְפִים לוֹקִים עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאִם יַעֲשֶׂה אֶת־כֻּלָּם — לוֹקֶה עַל כָּל־אֶחָד מֵאוֹתָם הַמְחֻבָּרִים, גַּם אִם יַעֲשֶׂה אוֹתָם בְּבַת אַחַת (כדין העובר על כמה לאוין שונים) — וְאִלּוּ רָאוּי לִמְנוֹת כָּל־אֶחָד וְאֶחָד כְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מֵהֶם אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ (מחוץ לחומה) מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ (.. כי אם .. במקום אשר יבחר ה' אלוקיך בו". דברים יב, יז). אָמְרוּ בַּגְּמָרָא כְּרֻתוֹת (ד:): "אָכַל מַעֲשַׂר דָּגָן תִּירֹשׁ וְיִצְהָר — חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת". וְהִקְשׁוּ עַל זֶה וְאָמְרוּ: "וְכִי לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת?" וְהַתְּשׁוּבָה: "קְרָא יַתִּירָא כְּתִיב. מִכְּדֵי כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" (שם יד, כג); לְמָה לִי לְמִכְתַּב "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ"? וְכִי תֵּימָא לְלָאו (להוסיף לאו על העשה) — אִם כֵּן לֵימָא קְרָא: לֹא תֹאכְלוּם. לְמָה לִי לְמֶהְדַּר לְמִכְתְּבִנְהִי (לחזור ולכתוב) כֻּלְּהֵי? שְׁמַע מִנַּהּ: לְחַלֵּק" (לאו נפרד לכל פרט שבפסוק). וְשָׁם נִתְבָּאֵר גַּם־כֵּן, שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ (עד הביאכם את קרבן אלוקיכם" — איסור חדש. ויקרא כג, יד) — שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. אָמְרוּ: "אָכַל לֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל (סוגי מאכלים העשויים מהתבואה) — חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. וְכִי לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת? קְרָא יַתִּירָא כְּתִיב: לִכְתֹּב רַחֲמָנָא חַד וְלֵיתֵי אִידָךְ מִנַּהּ". וְנִתְבָּאֵר אַחֲרֵי שַׁקְלָא וְטַרְיָא שֶׁאָמְרוּ "קָלִי" לֹא הָיָה בּוֹ צֹרֶךְ, וְרַק הִזְכִּירוֹ לְחַלֵּק: לְחַיְּבוֹ מַלְקוּת עַל קָלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכַאֲשֶׁר אָמְרוּ בַּתַּלְמוּד עַל דֶּרֶךְ הַוּכּוּחַ: שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב מַלְקוּת עַל קָלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ כֵּיוָן שֶׁנִּזְכַּר בִּגְלַל זֶה, וְיִהְיֶה חַיָּב עַל לֶחֶם וְכַרְמֶל (שלא מצאנו עבורם לימוד מיוחד "לחלק" כשם שמצינו ב"קלי") מַלְקוּת אֶחָת? הֵשִׁיבוּ: לְמַאי הִלְכְתָא כַּתְּבֵהּ רַחֲמָנָא לְקָלִי בָּאֶמְצַע — לוֹמַר (אלא ללמד לנו): לֶחֶם כִּי־קָלִי וְקָלִי כִּי־כַרְמֶל, וְיִהְיֶה חַיָּב עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד.

בְּדוֹמֶה לְכָךְ אֹמַר, שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים" (דברים יח, י־יא) — שֶׁכָּל־אֶחָד מִתּשְׁעַת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁנִּמְנוּ הוּא לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְכֻלָּם (המוזכרים בפסוק) אֵינָם מִן־הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי (שהוא לאו שבכללות ואין לוקין — אלא מהחלק השני שבסוג השני — שלוקין). וְהָרְאָיָה לְכָךְ אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בָּאֶמְצַע: "מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ" — שֶׁכֵּן כְּבָר נִתְבָּאֵר שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנְנוּ" (ויקרא יט, כו). וּכְמוֹ מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ לְחֵלֶק — וְהִזְכִּירָם בָּאֶמְצַע — כָּךְ כֹּל מַה־שֶּׁלִּפְנֵיהֶם וְאַחֲרֵיהֶם הֵם כְּמוֹ מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ בְּלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל. וּכְבָר טָעָה זוּלָתֵנוּ בְּעִנְיָן זֶה, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ לֹא הִשִּׂיגָה עִנְיָנִים אֵלּוּ בִּכְלָל, אוֹ שֶׁשָּׁכַח וְשָׁגָה בָּהֶם. כָּךְ מָנָה אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה עַל הַכֹּהֲנִים: "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ" (שם כא, ז) — כְּמִצְוָה אַחַת, וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא קִדּוּשִׁין (עז.), שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת אֲפִלּוּ בְּאִשָּׁה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה קסא). אָמְנָם אֶפְשָׁר לִמְצֹא לוֹ הִתְנַצְּלוּת עַל מְנוֹתוֹ זוֹנָה וַחֲלָלָה כְּמִצְוָה אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁחֲשָׁבוֹ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת וְגָבְרָה אֶצְלוֹ הַדֵּעָה שֶׁאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ" כְּמוֹ אָמְרוֹ: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל", וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה לְחֵלֶק וְזֶה אֵינוֹ לְחֵלֶק, כְּמוֹ שֶׁגַּם לֹא הִבְדִּיל בֵּין אָמְרוֹ: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ" וּבֵין אָמְרוֹ: "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעִנָּתָהּ לֹא יִגְרָע". אַךְ לֹא אֶתְפֹּשׂ עָלָיו בְּכַיּוֹצֵא בָּזֶה; אֲבָל שֶׁמָּנָה גְּרוּשָׁה בִּכְלַל זוֹנָה וַחֲלָלָה וְעָשָׂה הַכֹּל מִצְוָה אַחַת, עַל כָּךְ אֵין לוֹ בְּהֶחְלֵט הִתְנַצְּלוּת — לְפִי שֶׁהִיא, כְּלוֹמַר הַגְּרוּשָׁה, בִּפְרוּשׁ בְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ". — הִנֵּה כְּבָר בֵּרַרְנוּ אֶת־הָעִקָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה, כְּלוֹמַר: לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, וּבֵאַרְנוּ סְפֵקוֹתָיו וְהוֹדַעְנוּ מַה־מִּמֶּנּוּ לְחֵלֶק, וּמַה־מִּמֶּנּוּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת בִּלְבָד וְאֵין חַיָּבִים עָלָיו אֶלָּא אֶחָת, וְשֶׁזֶּה שֶׁהוּא לְחֵלֶק — נִמְנֶה כְּהַרְבֵּה מִצְוֹת; וְשֶׁאֵינוֹ לְחֵלֶק — נִמְנֶה כְּמִצְוָה אֶחָת. שִׂים כְּלָל זֶה כֶּלוֹ נֶגֶד עֵינֶיךָ תָּמִיד, כִּי הוּא מַפְתֵּחַ גָּדוֹל מְאֹד לְאֲמִתּוּת מִנְיָן הַמִּצְוֹת.

יום שישי ח' מנחם־אב ה'תשע"ט

הַכְּלָל הָעֲשִׂירִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַהַקְדָּמוֹת לְאֵיזוֹ תַּכְלִית שֶׁהִיא.

פְּעָמִים יָבוֹאוּ בַּתּוֹרָה צִוּוּיִים, וְאֵין אוֹתָם הַצִּוּוּיִים הַמִּצְוָה, אֶלָּא הַקְדָּמוֹת לַעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה. דֻּגְמָה לָזֶה אָמְרוֹ: "וְלָקַחְתָּ סֹלֶת" וּגוֹ' (ויקרא כד, ה) כִּי אֵין רָאוּי לִמְנוֹת לְקִיחַת הַסֹּלֶת כְּמִצְוָה וַאֲפִיָּתוֹ כְּמִצְוָה — אֶלָּא הַנִּמְנֶה הוּא רַק אָמְרוֹ: "וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד" (שמות כה, ל); וְהַמִּצְוָה הִיא רַק, שֶׁיְּהֵא לֶחֶם תָּמִיד לִפְנֵי ה'. אַחַר־כָּךְ תֵּאָר, אֵיךְ יִהְיֶה הַלֶּחֶם הַזֶּה, וּמִמַּה הוּא נַעֲשֶׂה, וְאָמַר שֶׁיִּהְיֶה מִסֹּלֶת, וְיִהְיוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ אֵין לִמְנוֹת אָמְרוֹ: "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ" (שם כז, כ), אֶלָּא מוֹנִים אָמְרוֹ: "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד"; וְזוֹ הִיא הַטָּבַת הַנֵּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תָמִיד" (פרק ג). וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ אֵין מוֹנִים אָמְרוֹ: "קַח־לְךָ סַמִּים" (שם ל, לד), אֶלָּא מוֹנִים הַקְטָרַת הַקְּטֹרֶת בְּכָל־יוֹם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת וּגוֹ' יַקְטִירֶנָּה וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן וּגוֹ'" (שם ל, ז־ח) — וְזוֹ הִיא הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה. אֲבָל אָמְרוֹ "קַח־לְךָ סַמִּים" — הַקְדָּמָה לַצִּוּוּי שֶׁהוּא מְבֹאָר, אֵיךְ תֵּעָשֶׂה מִצְוָה זוֹ וּמֵאֵיזֶה דָּבָר תִּהְיֶה הַקְּטֹרֶת הַזֹּאת וְכָךְ אָמְרוֹ: "קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ" (שם ל, כג) — אֵינוֹ נִמְנֶה; אֲבָל הַנִּמְנֶה הוּא הַצִּוּוּי שֶׁצִּוָּנוּ לִמְשֹׁחַ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה הַמְּתֹאָר. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תָּדוּן כָּל־הַדּוֹמֶה לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבֶּה לְפִי מִנְיָנְךָ מַה־שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי שֶׁיִּרְבֶּה — וְזוֹהִי כַּוָּנָתֵנוּ בַּכְּלָל הַזֶּה, וְהוּא דָּבָר בָּרוּר. אֶלָּא הִזְכַּרְנוּהוּ וְהֵעַרְנוּ עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁגַּם בָּזֶה כְּבָר טָעוּ הַרְבֵּה וּמָנוּ מִקְצָת הַקְּדָמוֹת הַמִּצְוָה עִם הַמִּצְוָה עַצְמָהּ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר לְמִי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמִנְיָן הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁהִזְכִּיר שִׁמְעוֹן קַיָּארָא זִכְרוֹ לִבְרָכָה — הוּא וְכָל־מִי שֶׁנִּמְשַׁךְ אַחֲרָיו מִן־הַמַּזְכִּירִים פָּרָשִׁיּוֹת בְּמִנְיָנָם.

הַכְּלָל הָאַחַד עָשָׂר: שֶׁאֵין לִמְנוֹת חֶלְקֵי הַמִּצְוָה כָּל־חֵלֶק בִּנְפְרָד, אִם כְּלָלָם מִצְוָה אֶחָת.

יֵשׁ לִפְעָמִים, שֶׁדִּין אֶחָד שֶׁהוּא מִצְוָה אַחַת יֵשׁ לוֹ חֲלָקִים רַבִּים, כְּגוֹן: מִצְוַת לוּלָב שֶׁהִיא אַרְבָּעָה מִינִין (ויקרא כג, מ); חֲרֵי אֵין אוֹמְרִים, שֶׁפְּרִי עֵץ הָדָר (אתרוג) — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעֵץ־עָבוֹת (הדס) — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעַרְבֵי־נָחַל — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְכַפֹּת תְּמָרִים (לולב) מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁכָּל־אֵלּוּ הֵם חֶלְקֵי הַמִּצְוָה, שֶׁכֵּן הוּא צִוָּה לְאַחְדָם, וְאַחֲרֵי אִחוּדָם, תִּהְיֶה הַמִּצְוָה לְקִיחַת הַכֹּל בַּיָּד בַּיּוֹם הַיָּדוּעַ. וּבְדִיּוּק בְּדוֹמֶה לְכָךְ אֵין רָאוּי לִמְנוֹת אָמְרוֹ בַּמִּצְרָע, שֶׁהוּא טָהֵר בִּשְׁתֵּי־צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וּמַיִם חַיִּים וּכְלֵי חֶרֶשׂ (שם יד, ד־ה) — כְּשֵׁשׁ מִצְוֹת; אֶלָּא טָהֲרַת הַמִּצְרָע מִצְוָה אַחַת עַל כָּל־תָּאֳרֶיהָ הַהֻכְרָחִיִּים בָּהּ — אֵלּוּ וְזוּלָתָם, כְּלוֹמַר הַתִּגְלַחַת, כִּי כָּל־אֵלֶּה הֵם חֶלְקֵי הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ וְהִיא טָהֲרַת מִצְרָע; הַיְנוּ שֶׁתִּהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה וּבְאֹפֶן כָּזֶה. וְדִין זֶה עַצְמוֹ הוּא בַּהֵכֵר שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת לַמִּצְרָע בְּמַצַּב טֻמְאָתוֹ כְּדֵי שֶׁנִּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְהוּא: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" (שם יג, מה) — כִּי אֵין כָּל־פְּעֻלָּה מֵאֵלּוּ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא כֻּלָּם הוּא הַמִּצְוָה. וְהוּא שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר לַמִּצְרָע — כְּדֵי שֶׁיַּכִּירֵהוּ כָּל־רוֹאֵהוּ וְיִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְדֶרֶךְ הֶכֵּרוֹ תִּהְיֶה בְּכָךְ

וָכָךְ — כְּשֵׁם שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁמֹחַ לִפְנֵי ה' בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל סֻכּוֹת, וּבֵאֵר שֶׁאוֹתָהּ הַשִּׂמְחָה תִּהְיֶה בִּלְקִיחַת זֶה וָזֶה.

כְּלָל זֶה קָשֶׁה מְאֹד לַהֲבִינוֹ, וְאֹפֶן הַקֹּשִׁי שֶׁבּוֹ — מַה־שֶּׁאֲסַפֵּר לָךְ, וְהוּא שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים עָלָיו, שֶׁדָּבָר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְעַכְּבִין זֶה־אֶת־זֶה — חֲרֵי בָּרוּר שֶׁזּוֹ מִצְוָה אַחַת, כְּגוֹן: אַרְבָּעָה מִינִים שֶׁבַּלּוּלָב, וְלֶחֶם הַפָּנִים עִם לְבוֹנָה זַכָּה הַנַּעֲשֹׂת עִמּוֹ שֶׁאָמְרוּ בָּהֶם: "הַסְּדָרִים וְהַבַּזִּיכִים מְעַכְּבִין זֶה־אֶת־זֶה" (מנחות כז.) — חֲרֵי בָּרוּר, שֶׁזּוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְכָךְ כֹּל מַה־שֶּׁיִּתְבָּרֵר לְךָ, שֶׁהַתַּכְלִית הַמְבֻקֶּשֶׁת (קיום המצוה) לֹא תֵּשֵׁג בְּחֵלֶק אֶחָד מֵאוֹתָם הַחֲלָקִים — חֲרֵי גַּם־כֵּן בָּרוּר, שֶׁכְּלוּתָם הִיא הָעִנְיָן הַמָּנוּי, כְּגוֹן: הֶכֵּר הַמִּצְרָע שֶׁנִּתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאִם בְּגָדָיו פְּרֻמִים בִּלְבַד אֲבָל לֹא פָּרַע רֹאשׁוֹ וְלֹא עָטָה עַל שָׂפָם וְלֹא קָרָא: טָמֵא! טָמֵא! — שֶׁלֹּא עָשָׂה כְּלוּם וְלֹא הֵשִׁגָּה הַכָּרָתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כֻּלָּם. וְכֵן לֹא תֵּשֵׁג טָהֳרָתוֹ אֶלָּא בְּכֹל מַה־שֶּׁנִּזְכַּר: הַצִּפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת וְתִגְלֹחַת — אָז תֵּשֵׁג הַטָּהֳרָה. אַךְ נְקֻדַּת הַקֹּשִׁי הִיא בַּדְּבָרִים שֶׁאָמְרוּ בָּהֶם: "אֵינָם מְעַכְּבִים זֶה־אֶת־זֶה". כִּי הָעוֹלָה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה הוּא, שֶׁהוּאִיל וַחֲלָקִים אֵלּוּ כָּל־חֵלֶק מֵהֶם אֵינוֹ זָקוּק לַחֲבֵרוֹ, יִהְיֶה כָּל־חֵלֶק מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כְּגוֹן אָמְרָם: "הַתְּכֵלֶת (שבציצית) אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת־הַלָּבָן וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת־הַתְּכֵלֶת" (מנחות פרק ד משנה א). שֶׁכֵּן הָיֵנוּ אוֹמְרִים, שֶׁלָּבָן וּתְכֵלֶת נִמְנִים כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, לוּלֵא מָצָאנוּ עֲלֵיהֶם מַאֲמָר מִפֹּרָשׁ בַּמְּכִלְתָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְהוּא אָמְרָם שָׁם: "יָכוֹל שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת, מִצְוַת תְּכֵלֶת וּמִצְוַת לָבָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת — מִצְוָה אַחַת הִיא וְאֵינָהּ שְׁתֵּי מִצְוֹת". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאֲפִלּוּ הַחֲלָקִים שֶׁאֵינָם מְעַכְּבִים זֶה־אֶת־זֶה, פְּעָמִים הֵם מִצְוָה אַחַת אִם הָעִנְיָן אֶחָד; שֶׁחֲרֵי הַמַּטָּרָה בַּצִּיצִת "לְמַעַן תִּזְכְּרוּ", לָכֵן נִמְנֵית כְּלָלוּת הַדָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי זְכִירָה. אִם כֵּן, לֹא נִשְׁאַר לָנוּ לִתֵּן לֵב בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת לְאָמְרָם "מְעַכְּבִין" וְ"אֵין מְעַכְּבִין" — אֶלָּא לָעִנְיָן בִּלְבַד: אִם הוּא עִנְיָן אֶחָד אוֹ עִנְיָנִים רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי מִכְּלָלִים אֵלּוּ שֶׁאָנוּ עוֹסְקִים בְּבֵאוּרָם.

הַכְּלָל הַשְּׁנִים עָשָׂר: שֶׁבִּפְעֻלָּה שֶׁמְּצֻוִּים עַל עֲשִׂיָּתָהּ, אֵין לִמְנוֹת חֵלֶק שֶׁבָּהּ לְבַדּוֹ.

יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שֶׁמְּצֻוִּים אָנוּ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה מַעֲשֶׂה, וְאַחַר־כָּךְ יַתְחִיל הַכָּתוּב לְבָאֵר אֵיכוּת הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא, וִיפָרֵשׁ אֶת־הַשֵּׁם שֶׁהִזְכִּיר וְיֹאמַר מַה הוּא כּוֹלֵל, — חֲרֵי אֵין לִמְנוֹת כָּל־צִוּוּי שֶׁבָּא בְּאוֹתוֹ הַבֵּאוּר כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. לְדֻגְמָה אָמְרוֹ: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" (שמות כה, ח), חֲרֵי זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת מִכָּל־הַמִּצְוֹת, וְהִיא: שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ בַּיִת שֶׁאֵלָיו יָבוֹאוּ וְיָחֹגּוּ בּוֹ, וּבוֹ תִּהְיֶה הַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת, וְשָׁם יִתְקַבְּצוּ בַּמּוֹעֲדִים. אַחַר־כָּךְ הִתְחִיל לְתָאֵר פְּרָטָיו וְאֵיךְ הֵם נַעֲשִׂים — אֲבָל אֵין לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁאָמַר בּוֹ "וְעָשִׂיתָ" מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ יִהְיֶה הַדָּבָר בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁנִּזְכְּרוּ בְּוַיִּקְרָא, וְהוּא, שֶׁהַמִּצְוָה הָאַחַת הִיא כְּלָל הָעֲבוֹדָה הַמִּתְאָרֶת בְּכָל־מִין מִמִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת. הַמָּשָׁל בָּזֶה: הָעוֹלָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת הָעוֹלָה כָּךְ, הַיְנוּ, שֶׁתִּשָּׁחֵט וְתֻפְשַׁט וּתְנַתַּח וְיִזָּרֵק דָּמָהּ בְּאֹפֶן כָּזֶה וְכָזֶה וַיְקָרֵב חֶלְבָּהּ; אַחַר־כָּךְ יִשְׁרַף בְּשָׁרָהּ כָּלִיל עִם שְׁעוּר יָדוּעַ מִן־הַסֹּלֶת הַבָּלוּל בַּשֶּׁמֶן וְשְׁעוּר יָדוּעַ מִן־הַיַּיִן — וְהֵם הַנְּסָכִים — וְשֶׁיְּהֵא עוֹרָהּ לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אוֹתָהּ. הִנֵּה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת בִּכְלָלוּתָהּ הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא תּוֹרַת הָעוֹלָה, כִּי הַתּוֹרָה חִיְּבָהּ שֶׁכְּמוֹ הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת תֵּעָשֶׂה כָּל־עוֹלָה. וְכָךְ גַּם עֲבוֹדַת הַחַטָּאת כֻּלָּהּ — שְׁחִיטָתָהּ וְהֶפְשֵׁטָהּ וְהַקְרָבַת מַה־שֶּׁקָּרֵב מִמֶּנָּה וּרְחִיצַת הַכֵּלִים אֲשֶׁר יַזֶּה מִדָּמָהּ עֲלֵיהֶם וּרְחִיצַת הַכֵּלִים, שֶׁהִיא מִתְבַּשֶּׁלֶת בָּהֶם אוֹ שְׁבִירָתָם — הַכֹּל תּוֹרַת חַטָּאת, וְזוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְכָךְ תּוֹרַת הָאָשָׁם הִיא מִצְוָה אַחַת; וְכָךְ תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְשֶׁהוּא עַל תּוֹדָה עִם לֶחֶם אוֹ בְּלִי לֶחֶם, וּלְקִיחַת הַכֹּהֵן מִמֶּנּוּ חָזֶה וְשׁוֹק וַהֲנָפָתוֹ — הַכֹּל מִכְּלַל עֲבוֹדַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְזוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְאֵלּוּ הֵם כְּלַל מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁחִיּוּבָם כּוֹלֵל לְיָחִיד וְצִבּוּר, חוּץ מִן־הָאָשָׁם, שֶׁהוּא קָרְבַּן יָחִיד לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמַת סֵדֶר קָדָשִׁים. הַסֵּדֶר הַזֶּה בָּעֲבוֹדוֹת הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאֵין לִמְנוֹת כָּל־פָּרָט וּפָרָט מִפְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, זוֹתֵי אִם יֵשׁ צִוּוּיִים הַכּוֹלְלִים אֶת־כָּל־מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת, וְאֵינָם מְיֻחָדִים לְאַחַד הַמִּינִים לְהוֹצִיא אֶת־זוֹתָהּ — כִּי כָּל־צִוּוּי מֵאֵלּוּ (הציווים הכוללים את הקרבנות כולם) צָרִיךְ לִמְנוֹתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאָז אֵינוֹ פָּרָט מִפְּרָטֵי עֲבוֹדַת קָרְבָּן מְסֻיָּם. כָּךְ, לְמָשָׁל, אַזְהָרָתוֹ יִתְעַלֶּה מִלְּהַקְרִיב בַּעַל מוּם, אוֹ צִוּוּיוֹ שֶׁיְּהֵא תָּמִים, וְצִוּוּיוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא מְחֻסַּר זְמָן — וְהוּא אָמְרוֹ: "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה" (ויקרא כב, כז); וְצִוּוּיוֹ לִמְלֹחַ כָּל־קָרְבָּן — וְהוּא אָמְרוֹ "עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח" (שם ב, יג); וְאַזְהָרָתוֹ מִלְּבַטְּלוֹ — כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח"; וְצִוּוּיוֹ לֶאֱכֹל מַה־שֶּׁיֵּאָכֵל מִמֶּנּוּ — שֶׁכָּל־אֶחָד מִן הַצִּוּוּיִים הָאֵלֶּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאֵין אַף אֶחָד מֵהֶם פָּרָט מֵעֲבוֹדַת קָרְבָּן מְסֻיָּם, אֶלָּא הֵם צִוּוּיִים הַכּוֹלְלִים כָּל־קָרְבָּן כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר בִּשְׁעַת מִנְיָנָנוּ.

וּבְרוּר, כִּי זֶה שֶׁהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ מַה־שֶּׁרָאוּי לוֹ לָקַחַת — פָּרָט מִפְּרָטֵי הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ בְּעוֹר הָעוֹלָה. וְכָךְ גַּם בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. כְּלַל הַמִּצְוָה הוּא, שֶׁנַּפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז וְנִתְּנֵהוּ לַכֹּהֵן; וְכֵן שֶׁנַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְנִתְּנֵהוּ לַלֵּוִי. וּכְבָר טָעוּ בָּזֶה עַד שֶׁמָּנוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִתְּנוֹת כְּהֻנָּה כְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִצְוֹת, אַחַר שֶׁמָּנוּ מִקְצָת הַמִּצְוֹת שֶׁאוֹתָהּ הַמַּתָּנָה הִיא פָּרָט מֵהֶן, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעוֹר הָעוֹלָה וְחָזֶה וָשׁוֹק מִשְּׁלָמִים. וּלְפִי שֶׁנֶּעְלַם כְּלָל זֶה מִדּוּלָּתֵנוּ וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ כָּל־עִקָּר וְלֹא שָׂם אֵלָיו לֵב, הִגִּיעַ לְכָךְ כְּמִצְוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן: יְצִיקוֹת, בְּלִילוֹת, פְּתִיתוֹת, מְלִיחוֹת, הַגָּשׁוֹת,

תְּנוּפוֹת, קְמִיצוֹת וְהַקְּטָרוֹת — וְלֹא יָדַע שֶׁכָּל־אֵלּוּ פְּרָטֵי עֲבוֹדַת הַמִּנְחָה, וְהוּא, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב מִנְחָה. אַחַר־כָּךְ הִתְחִיל (הפסוק) לְבָאֵר עַל אֵיזֶה דָּבָר חָל הַשֵּׁם הַזֶּה — וְהִיא תּוֹרַת הַמִּנְחָה — וְאָמַר, שֶׁתִּהְיֶה מִסֹּלֶת אוֹ מִלֶּחֶם הָאָפוּי בְּאֹפֶן כָּךְ אוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ כְּלוֹמַר: מַחֲבַת אוֹ מַרְחֶשֶׁת אוֹ מַאֲפֵה תַנּוּר; וּבוֹלְלָהּ בַּשֶּׁמֶן בְּשִׁעוּר מְסֻיָּם, וּפוֹתְתָהּ, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ מֶלַח וּלְבוֹנָה, וְיַגִּישׁ וְיָנִיף וְיַקְמִיץ מִמֶּנָּה כַּסֵּדֶר שֶׁבֵּאַרְנוּ וּבֵרַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת. וְכָל־אֵלּוּ פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַדָּבָר הַנַּעֲשֶׂה לְפִי כָּל־הַתְּאוּר הַזֶּה נוֹפֵל שֵׁם מִנְחָה. אִם־כֵּן הַמִּצְוָה הִיא: הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת קָרְבָּן הַלֶּחֶם אוֹ הַסֹּלֶת שֶׁנַּקְרִיב לְפִי כָּל־הַסֵּדֶר הַזֶּה. וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמִצְוֹת מִנְחָה, כְּלוֹמַר: הַיְצִיקָה וְהַבְּלִילָה וְהַפְּתִיתָה וְהַמְּלִיחָה וְהַתְּנוּפָה וְהַהַגָּשָׁה וְהַקְּמִיצָה וְהַהַקְטָרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּחֲלִיצָה: "וְחָלְצָה נַעֲלוֹ וְגוֹ' וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה" (דברים כה, ט). וּכְשֵׁם שֶׁמִּצְוַת חֲלִיצָה אַחַת וְאֵין אָנוּ מוֹנִים חֲלִיצָה וּרְקִיקָה וּקְרִיאָה, כֵּיוָן שֶׁכֻּלְּלוּתָם מַעֲשֵׂה הַחֲלִיצָה וְזוֹ מִצְוָה אַחַת — כָּךְ גַּם לֹא נִמְנֶה: וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה, בַּמֶּלַח תִּמְלָח, וְהֵנִיף, וְהַגִּישׁ, וְקָמַץ וְהִקְטִיר. וְזֶה לֹא יֵעָלֵם אֶלָּא מִמִּי שֶׁתּוֹפֵשׂ אֶת־הָעִנְיָנִים בְּעִיּוּן רִאשׁוֹן, בְּלִי שֶׁיַּחֲזֹר וְיִשְׁקֹל אֶת־הָעִנְיָנִים בְּדַעְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם: "אַגַּב שִׁטְפֵהּ אַמְרֵהּ", כְּלוֹמַר: אֲמָרוֹ בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת אֶלָּא לְפִי הַמַּחֲשָׁבָה הָרִאשׁוֹנָה הָעוֹלָה עַל הַדַּעַת אִם־כֵּן כְּלָל זֶה בֵּרֵר לָנוּ מִצְוַת הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם וְאֵיךְ רָאוּי לְמִנּוֹתָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרֶה בָּהֶם שׁוּם מִשְׁגֶּה וְלֹא עִרְבּוּב כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר בְּמִנְיָנֵנוּ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם.

הַכְּלָל הַשְּׁלִשָּׁה עָשָׂר: שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה לְפִי מִסְפַּר הַיָּמִים שֶׁבָּהֶם נוֹהֶגֶת הַמִּצְוָה הַהִיא.

בָּרוּר, שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה בְּעֵת וּבִזְמַן קָבוּעַ; פְּעָמִים נִמְשֶׁכֶת אוֹתָהּ תְּקוּפַת זְמַן בְּהֶמְשֵׁךְ, כְּלוֹמַר: שֶׁחוֹבָה לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה יוֹם אַחֲרֵי יוֹם, כְּגוֹן: סֻכָּה וְלוּלָב; וּפְעָמִים הִיא בְּיָמִים יְדוּעִים כְּגוֹן הַקָּרְבָּנוֹת. אִם נֹאמַר, דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁמּוֹסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ מִצְוָה אַחַת, הֲרֵי זוֹ הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף כָּל־פַּעַם שֶׁנּוֹלַד הַיָּרֵחַ. וְאִם יֹאמַר מִישֶׁהוּ: מַדּוּעַ לֹא תִּמְנֶה מוֹסַף כָּל־רֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ? נֹאמַר לוֹ: אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כֵּן — תִּמְנֶה גַּם אֶת־הַתָּמִיד שֶׁל כָּל־יוֹם כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְהַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת בְּכָל־יוֹם מִימוֹת הַשָּׁנָה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וַהֲטָבַת הַנֵּרוֹת שֶׁהִיא חוֹבָה בְּכָל־יוֹם וָיוֹם כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ! אַךְ כֵּיוָן שֶׁאֵין מוֹנִים אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ — יִהְיֶה חִיּוּבוֹ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּהְיֶה — אֵין מוֹנִים מוֹסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ אֶלָּא מִצְוָה אַחַת, וּמוֹסַף שַׁבָּת מִצְוָה אַחַת, וְכֵן מוֹסַף כָּל־מוֹעֵד וּמוֹעֵד מֵחֲמֵשֶׁת הַמּוֹעֲדִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא חוֹבָה בְּהַרְבֵּה יָמִים רְצוּפִים, כִּי כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כג, מ), כָּךְ אָמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'" (שם, לו); וּכְשֵׁם שֶׁמִּצְוַת לוּלָב הִיא אַחַת, כָּךְ מִצְוַת מוּסַף־פֶּסַח — אַחַת, וְכֵן מוּסַף כָּל־פֶּרֶק וּפֶרֶק. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ יִתְבָּאֵר, שֶׁגַּם הַחֲגִיגָה (קרבן שהיו מקריבים בעליה לרגל) מִצְוָה אַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא חוֹבָה בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים; וְכֵן הָרְאִיָּה (החיוב לראות עם קרבן הנקרא 'ראיה' ולהרָאות בבית המקדש) וְהַשִּׂמְחָה (בשלשת הרגלים) — וְזֶה מִמַּה־שֶּׁלֹּא יִטְעֶה בּוֹ שׁוּם אָדָם וְלֹא יַחְשֹׁב אַחֶרֶת.

אֶלָּא טָעוּ בְּמַה־שֶּׁתָּלוּי בַּכְּלָל הַזֶּה טָעוּת גְּדוֹלָה מְאֹד וּמוּזָרָה, וְהִיא, שֶׁמָּנוּ כָּל־הַמּוֹסָפִין מִצְוָה אַחַת: מוּסַף שַׁבָּת וּמוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וּמוּסְפֵי מוֹעֲדוֹת. הֲרֵי לְפִי דֶּרֶךְ מִנְיָן זוֹ הָיוּ צְרִיכִים לִמְנוֹת שְׁבִיתַת כָּל־יוֹם טוֹב מִצְוָה אַחַת — וְלֹא עָשׂוּ כֵּן. אַךְ ה' יוֹדֵעַ וָעֵד — שֶׁאֵין רָאוּי לְתָפְסָם בְּדָבָר כָּזֶה, לְפִי שֶׁלֹּא דָּבְקוּ בְּשִׁיטָה אַחַת (עקבית) בְּמִנְיָנָם, אֶלָּא "יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת" (תהלים קז, כו), וְהָאֱמֶת הַבְּרוּרָה הִיא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ לְךָ, שֶׁכָּל־מוּסָף וּמוּסָף מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כְּמוֹ שֶׁשְּׁבִיתַת כָּל־יוֹם וָיוֹם מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ — וְזוֹהִי הַשִּׁיטָה הַנְּכוֹנָה.

הַכְּלָל הָאַרְבָּעָה עָשָׂר: אֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹת קִיּוּם הָעֲנָשִׁים בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה.

דַּע שֶׁכָּל־הַמִּצְוֹת, עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, נְחֻלָּקוֹת חֲלָקָה רִאשׁוֹנִית לְפִי מַטְּרַת הַשַּׁעַר הַזֶּה לִשְׁנֵי חֲלָקִים: חֵלֶק שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ בּוֹ הַכָּתוּב עֹנֶשׁ כְּלָל, אֶלָּא צִוָּה וְהִזְהִיר וְלֹא חִיֵּב אֶת־הָעוֹבֵר עֹנֶשׁ וְלֹא יָעַד לוֹ עֹנֶשׁ מְסֻיָּם, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עַל צִוּוּי אוֹ אַזְהָרָה מְסֻיֶּמֶת, וְחֵלֶק שֶׁבֵּאַר בּוֹ גְּמוּל וְעֹנֶשׁ. מִן־הַמִּצְוֹת שֶׁל הַחֵלֶק שֶׁפֵּרַשׁ בּוֹ אֶת־הָעֹנֶשׁ: מַה־שֶּׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה לִסְקֹל בָּאֶבֶן מִי שֶׁעוֹבֵר עֲלֵיהֶן; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לִשְׂרֹף בָּאֵשׁ אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְהַכּוֹת בַּסַּיִף (חרב) אֶת־צַוַּאר הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל (מחז"ל); וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְחַנֵּק אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּפֵרוּשׁ; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְהַלְקוֹת אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן בְּרְצוּעָה; וּמֵהֶן — שֶׁיָּעַד עֲלֵיהֶן כָּרֵת, וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְא לָעוֹבֵר שֶׁיָּמוּת בְּעָמְדוֹ בְּחֶטְאוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק חֵלֶק; וּמֵהֶן — שֶׁיָּעַד עֲלֵיהֶן, יִתְעַלֶּה, בְּמִיתָה בִּלְבָד, וְהוּא, שֶׁיְּמִיתֵהוּ ה' בְּחֶטְאוֹ וְיִתְכַּפֵּר־לוֹ בְּמִיתָתוֹ. וּכְבָר בֵּאֲרוּ בְּרִישׁ מַכּוֹת (יג.), כִּי כָּל־לָאו שֶׁהָעוֹבֵר עָלָיו חַיָּב כָּרֵת אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם בִּלְבָד, אִם נִתְבָּרֵר שֶׁהָעוֹבֵר עָבַר עַל אוֹתוֹ הַלָּאו וְהֵזִיד בְּאוֹתָהּ הָעֲבֵרָה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁעִקַּר מִשְׁפָּטוֹ, שֶׁיְּהֵא דִּינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה לְהַעֲנִישׁ אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן בְּמָמוֹנוֹ בִּלְבָד, לֹא בְּגוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁקָּבַע לַגַּזְלָן (שכפר בממון חבירו ונשבע לשקר) תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְלַגַּנָּב תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מַה־שֶּׁגָּנַב; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה שֶׁיַּקְרִיב הָעוֹבֵר קָרְבָּן עַל חַטָּאתוֹ וְיִתְכַּפֵּר־לוֹ.

וַאֲשֶׁר לְקִיּוּם הָעֲנָשִׁים הָאֵלֶּה — כֻּלָּם מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁנְּמִית אֶת־זֶה, וְשֶׁנַּלְקֶה אֶת־זֶה, וְשֶׁנִּסְקֹל אֶת־זֶה, וְשֶׁנַּקְרִיב קָרְבָּן עַל מַה־שֶּׁעָבַרְנוּ עָלָיו. וּלְאֹפֶן מִנְיָנָן, שֶׁאָנוּ נִמְנֶה אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין כְּאַרְבַּע מִצְוֹת מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה, לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (פרק ז משנה א): זוֹ מִצְוַת הַנִּסְקָלִין. וְכֵן אָמְרוּ (שם פרק ז משנה ב־ג): כֵּיצַד מִצְוַת הַנִּשְׂרָפִין? כֵּיצַד מִצְוַת הַנֶּחְנָקִין? כֵּיצַד מִצְוַת הַנֶּהֱרָגִין? וְאָמְרוּ עוֹד (שם לה:), שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ" (שמות לה, ג) — הוּא אַזְהָרָה שֶׁלֹּא לְבַצֵּעַ אֶת־הָעֲנָשִׁים בַּשַּׁבָּת, וְהוּא, שֶׁבָּזֶה הִזְהִיר מִשְּׂרֵפַת־מִצְוָה (שרפה שהיא מצוה); וְאָמַר: "בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם", כְּלוֹמַר: בְּמוֹשַׁב בֵּית דִּין לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ, אַף־עַל־פִּי שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. אָמְרוּ: "שְׂרֵפָה בַּכְּלָל הָיְתָה, וְיָצְאַת לְלַמֵּד: מַה שְּׂרֵפָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין וְאֵינָהּ דּוֹחָה אֶת־הַשַּׁבָּת, אַף כָּל־שְׁאָר מִיתוֹת בֵּית דִּין לֹא יִדְחוּ אֶת־הַשַּׁבָּת" (וכשם שהשרפה מצוה כך שאר מיתות). וְזֶה בָּרוּר וְלֹא יִסָּפֵק בּוֹ שׁוּם אָדָם. וְכָךְ גַּם רָאוּי, שֶׁנִּמְנֶה הַמַּלְקוּת בְּרִצּוּעָה כְּמִצְוָה, וְאֵין לִמְנוֹת כָּל־עֹנֶשׁ מְיֻחָד כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַד שֶׁנֹּאמַר, דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁהַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִסְקֹל מְחַלֵּל שַׁבָּת — מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת; וּסְקִילַת בַּעַל אוֹב — מִצְוָה שְׁנִיָּה; וּסְקִילַת עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה — מִצְוָה שְׁלִישִׁית, עַד שֶׁיִּהְיֶא מִנְיָן הַמִּצְוֹת כְּפִי מִנְיָן הָאִישִׁים שֶׁהֵם מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה זוֹתֵנוּ בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. שֶׁכֵּן אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כָּךְ, רָאוּי הָיָה בְּהֶכְרַח שֶׁנִּמְנֶה כָּל־מַלְקוּת וּמַלְקוּת מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַד שֶׁתְּהֵא מַלְקוּת אוֹכֵל נְבֵלָה — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּמַלְקוּת אוֹכֵל בְּשַׂר חֲזִיר — מִצְוָה שְׁנִיָּה, וּמַלְקוּת אוֹכֵל בָּשָׂר בְּחָלָב — מִצְוָה שְׁלִישִׁית, וּמַלְקוּת לוֹבֵשׁ שַׁעַטְנֵז — מִצְוָה רְבִיעִית, וְיִהְיוּ אֶצְלֵנוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה כְּמִנְיָן הַלָּאוִין שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶם — הֲרֵי אָז יִתְרַבּוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה וְיִהְיוּ בְּהֶכְרַח יוֹתֵר מֵאַרְבַּע מֵאוֹת מִצְוֹת! אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נִמְנֶה כָּל־מְחַיֵּב מַלְקוּת, אֶלָּא נִמְנֶה סוּג הָעֹנֶשׁ בִּלְבָד — וְהִיא הַהַלְקָאָה בְּשׁוֹט — כָּךְ לֹא נִמְנֶה בַּמִּיתוֹת אֶלָּא מִין הָעֹנֶשׁ וְהוּא: שְׂרֵפָה, סְקִילָה, חֶנֶק וְהֶרֶג וְכָךְ גַּם לֹא נִמְנֶה כָּל־מְחַיֵּב קָרְבָּן לְבַדּוֹ עַד שֶׁנֹּאמַר: חַטַּאת שִׁגְגַת שַׁבָּת — מִצְוָה, חַטַּאת שִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה — מִצְוָה, אֶלָּא נִמְנֶה מִין הַקָּרְבָּן בִּלְבָד, כְּמוֹ שֶׁמָּנִינוּ מִין הַמִּיתָה.

וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת מִשְׁתַּנִּים לְפִי שִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעֲלֵיהֶן חַיָּבִים אוֹתוֹ הַקָּרְבָּן. כִּי יֵשׁ עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ חַטָּאת קְבוּעָה, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ אָשָׁם תָּלוּי, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ אָשָׁם וַדַּאי, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד (המשתנה לפי הישג ידו של המקריב). לְפִיכָךְ לֹא נִמְנֶה חַטָּאת עִם הָאָשָׁם, אֶלָּא נִמְנֶה חִיּוּב חַטָּאת קְבוּעָה — מִצְוָה, וְחִיּוּב אָשָׁם תָּלוּי — מִצְוָה, וְחִיּוּב אָשָׁם וַדַּאי — מִצְוָה, וְחִיּוּב קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד — מִצְוָה, יִתְחַיֵּב בְּאוֹתוֹ קָרְבָּן מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב; וְלֹא נָשִׂים לֵב לְשִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעַל כָּל־אַחַת מֵהֶן חַיָּבִים אוֹתוֹ מִין שֶׁל קָרְבָּן, כְּשֵׁם שֶׁמָּנִינוּ הַמַּלְקוּת מִצְוָה אַחַת וְלֹא שַׂמְנוּ לֵב לְשִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעַל כָּל־אַחַת מֵהֶן חַיָּבִין מַלְקוּת. וְכָךְ קָבַע הַכָּתוּב לְכָל־מִין מֵהֶם פָּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

וּכְבָר עִרְבֵּב זוֹתֵנוּ בַּכְּלָל הַזֶּה עִרְבּוּב שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְהָשִׁיב עָלָיו; אַף לֹא יִהְיֶה קַל לְהָשִׁיב עָלָיו בִּגְלַל עֹצֶם עִרְבּוּבוֹ לָעִנְיָנִים הֲרֵי יֵשׁ לִתְמֹהַּ וּלְהִתְפַּלֵּא עַל אָדָם הַמּוֹנֶה מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין כֻּלָּם אֶחָד אֶחָד, וּמְחַיְּבֵי כָּרֵת וּמְחַיְּבֵי מִיתָה מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; אַחַר־כָּךְ מוֹנֶה גַּם אֶת־הַדְּבָרִים שֶׁהֵזְהִרְנוּ עֲלֵיהֶם, שֶׁעֲלֵיהֶם חַיָּבִים אוֹתָהּ הַמִּיתָה, בִּכְלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁמָּנָה בַּעַל "הַלָּכוֹת גְּדוֹלוֹת" 'הַמְּחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת' בִּכְלַל מְחַיְּבֵי סְקִילָה, אַחַר־כָּךְ מָנָה "לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה". וְלֹא נִשְׁאַר לָנוּ לוֹמַר אֶלָּא שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים בָּרֹאשׁוֹנָה, בְּלִי סָפֵק, שֶׁקִּיּוּם הָעֲנָשִׁים מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאִם־כֵּן — אֵיךְ מוֹנִים בָּהֶם (גם) הָעֹנֶשׁ וְגַם הַדָּבָר (האיסור עצמו) שֶׁחַיָּבִים עָלָיו אוֹתוֹ הָעֹנֶשׁ?! וְיוֹתֵר קָשֶׁה מִזֶּה, שֶׁמָּנוּ בְּתוֹכָן, כְּלוֹמַר בְּתוֹךְ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, מְחַיְּבֵי כָּרֵת שֶׁבָּהֶם אֵין מִיתָה; וְהֵם מְדַמִּים, שֶׁחִיּוּב הַכָּרֵת וְהָעֹנֶשׁ עַל כָּךְ זוֹ הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה, עַד שֶׁבַּעַל "סֵפֶר הַמִּצְוֹת" (רב חפץ גאון) פֵּרֵשׁ זֹאת וְאָמַר בַּפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן, כְּשֶׁסִּכֵּם מַה־שֶּׁכָּלַל אוֹתוֹ הַפֶּרֶק, דְּבָרִים בְּנֹסַח זֶה: "וּמִמֶּנּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם עִנְיָנִים שֶׁהוֹדִיעָנוּ, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה יְבַצֵּעַ אוֹתָם (והן מוטלות, כביכול עליו) וְלֹא אֲנַחְנוּ, וְכֻלָּם בְּטוּחִים". וְזֶה שֶׁאָמַר "וּמִמֶּנּוּ", כְּלוֹמַר מִן־הָעִנְיָן שֶׁכּוֹלֵל אוֹתוֹ הַפֶּרֶק. וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם הָעִנְיָנִים — הֵם: עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הַמְחַיְּבִים כָּרֵת בִּלְבַד וְתִשְׁעַת מְחַיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁמָּנָה. וְעִנְיָן אָמְרוֹ: "וְכֻלָּם בְּטוּחִים" — כְּלוֹמַר שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה הִבְטִיחַ, שֶׁהוּא יַכְרִית וְיָמִית זֶה. וְאֵין סָפֵק, שֶׁאָדָם זֶה לֹא נִשְׁאֲרָה אֶצְלוֹ הַסְּבָרָה שֶׁתַּרְיַ"ג מִצְוֹת חוֹבָה עָלֵינוּ, אֶלָּא יֵשׁ מֵהֶן שֶׁהֵן חוֹבָתֵנוּ אָנוּ וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁהֵן חוֹבָתוֹ יִתְעַלֶּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר וּפֵרֵשׁ, שֶׁהוּא יְבַצֵּעַ אוֹתָן וְלֹא אֲנַחְנוּ. וְהַשֵּׁם יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁכָּל־זֶה לְדַעְתִּי בִּלְבוּל גָּמוּר, וְאֵין צָרִיךְ לְדַבֵּר עַל זֶה בְּשׁוּם פָּנִים, כִּי הֵם דְּבָרִים שֶׁבִּטּוּלָם בָּרוּר; אֶלָּא בָּאָה לָהֶם כֻּלָּם טָעוּת זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹנִים אֶת־הָעֲנָשִׁים כְּמִצְוֹת וּבְוּכִים בְּכָךְ: פַּעַם מוֹנִים אוֹתָם לְבַדָּם, וּפַעַם מוֹנִים אֶת־הָעֹנֶשׁ וְגַם אֶת־הַדָּבָר שֶׁעָלָיו חַיָּבִים אוֹתוֹ הָעֹנֶשׁ, וְקוֹבְעִים אֶת־כָּל־זֶה כְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. אֲבָל סֵדֶר הַמִּנְיָן הַנָּכוֹן הוּא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְתִּי: שֶׁכָּל־מִין שֶׁל עֹנֶשׁ הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וּלְפִי זֶה יִהְיֶה דִּין תַּשְׁלוּמֵי גַּנָּב — מִצְוַת עֲשֵׂה, כִּי אָנוּ נִצְטַוִּינוּ לְהַטִּיל עָלָיו סְכוּם בִּשְׁעוּר זֶה. וְדִין תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב חַטָּאת קְבוּעָה — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב אָשָׁם וַדַּאי — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב אָשָׁם תָּלוּי — מִצְוָה; וְקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד — מִצְוָה; וְכֵן לִסְקֹל וְלִשְׂרֹף וְלַהֲרֹג וְלַחֲנֹק וְלִתְלוֹת — כָּל־אֶחָד מִן־הָעֲנָשִׁים הָאֵלֶּה מִצְוָה בִּפְנֵי

עַצְמָהּ, יִתְחַיֵּב בָּהֶן מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב; כְּשֵׁם שֶׁהַהַלְקָאָה בָּרְצוּעָה מִצְוָה אַחַת, יִתְחַיֵּב בַּמַּלְקוּת מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב. — זֶהוּ מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְהַקְדִּימוֹ בַּכְּלָל הַזֶּה, וּבוֹ נִשְׁלְמוּ הַכְּלָלִים שֶׁהַקְדָּמָתָם תּוֹעִיל לְמַה־שֶּׁאֲנַחְנוּ עוֹסְקִים בּוֹ.

הַקְדָּמָה

— מָבוֹא —

עוֹד רָאוּי לְהוֹסִיף לְכָךְ הַקְדָּמָה זוֹ: שֶׁכָּל־דָּבָר שֶׁחַיָּבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ כָּרֵת — הֲרֵי זוֹ בְּהֶכְרֵחַ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. חוּץ מִפֶּסַח וּמִילָה שֶׁהֵם בְּכָרֵת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם מִצְוֹת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (ב.); וְאֵין אֶצְלֵנוּ שׁוּם מִצְוַת עֲשֵׂה זוּלָתָן שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן יִתְחַיֵּב כָּרֵת — וְכָל־שֶׁכֵּן מִיתַת בֵּית דִּין. אִם־כֵּן, כֹּל מַה־שֶּׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי יוּמַת, אוֹ שֶׁהוּא חַיָּב כָּרֵת — יָדַעְנוּ בְּבֵרוּר שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מֻזְהָרִים עָלָיו וְשֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. וְיֵשׁ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּכָּתוּב הַלָּאו שֶׁבּוֹ מִלְּבַד בֵּאוּר הָעֹנֶשׁ וְיִהְיֶה הָעֹנֶשׁ מְבֹאָר וְגַם הָאַזְהָרָה מְבֹאֶרֶת, כְּגוֹן: חִלּוּל שַׁבָּת וַעֲבוֹדָה־זָרָה, שֶׁאָמַר בָּהֶם: "לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה" וְ"לֹא תַעֲבֹדֵם", אַחַר־כָּךְ חִיֵּב סְקִילָה לְמִי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה אוֹ עָבַד. וּפְעָמִים לֹא תִּתְבָּאֵר הָאַזְהָרָה בַּכָּתוּב בְּלָאו גְּרִידָא, אֶלָּא הוּא מַזְכִּיר אֶת־הָעֹנֶשׁ בִּלְבַד וְעוֹזֵב אֶת־הָאַזְהָרָה; אֶלָּא שֶׁהַכְּלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: "לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר" (זבחים קו:), וְעַל־כָּל־פָּנִים יֵשׁ אַזְהָרָה לְכָל־מִי שֶׁחַיָּב עֹנֶשׁ. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים בְּכָל־מָקוֹם: "עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: כָּךְ וָכָךְ". וְאִם לֹא נִתְפָּרְשָׁה הָאַזְהָרָה בַּכָּתוּב, לְמָדוּהָ בְּאַחַת הַמִּדּוֹת (שהתורה נדרשת בהן), כְּגוֹן זֶה שֶׁאָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים) בְּאַזְהָרַת מְקַלֵּל אָבִיו וּמַכֵּה אָבִיו, שֶׁלֹּא נִתְבָּאֲרָה בַּכָּתוּב כְּלָל, כִּי לֹא אָמַר: "לֹא־תְקַלֵּל אָבִיךָ" וְלֹא אָמַר: "לֹא־תַכֶּה אָבִיךָ", אֲבָל חִיֵּב מִיתָה לְמִי שֶׁהִכָּה אוֹ קִלֵּל. וּמִתּוֹךְ כָּךְ לָמַדְנוּ, שֶׁהֵן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוֹצִיאוּ וְלָמְדוּ לָהֶן וּלְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אַזְהָרָה מִמְּקוֹמוֹת אֲחֵרִים בְּדֶרֶךְ אַחַת מִן־הַמִּדּוֹת. וְאֵין זוֹ סְתִירָה לְמַה־שֶּׁאָמְרוּ (במקומות רבים בתלמוד): "אֵין מַזְהִירִין מִן־הַדִּין", וְלֹא לְמַה־שֶּׁאוֹמְרִים תָּמִיד: "וְכִי מַזְהִירִין מִן־הַדִּין?!" אֶלָּא כַּוָּנַת מַה־שֶּׁאוֹמְרִים: "אֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין" — כְּדֵי לֶאֱסֹר בְּדֶרֶךְ לִמּוּד עַל־יְדֵי מִדָּה (שהתורה נדרשת בהן) מַה־שֶּׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בּוֹ אִסּוּר לַגְּמָרֵי; אֲבָל אִם נִמְצָא אֶת־הָעֹנֶשׁ לְעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה — נֵדַע בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אָסוּר וּמֻזְהָרִים עָלָיו. וְרַק נִלְמַד בְּאַחַת הַמִּדּוֹת הֵיכָן הֵעִיר עַל הָאַזְהָרָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיֵּם לָנוּ הַכְּלָל "לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר". וְאָכֵן אַחֲרֵי שֶׁמָּצָאנוּ הָאַזְהָרָה עַל אוֹתוֹ דָּבָר — אָז חַיָּב מִי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה אוֹ כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין. דַּע אֵפוֹא הַקְדָּמָה זוֹ וּזְכֹר אוֹתָהּ עִם כָּל־הַכְּלָלִים שֶׁקָּדְמוּ בְּכֹל מַה־שֶּׁנַּזְכִּיר לְקַמָּן.

עַתָּה אַתְחִיל לְהַזְכִּיר כָּל־הַמִּצְוֹת, מִצְוָה מִצְוָה, וַאֲבָאֵר אוֹתָן בְּדֶרֶךְ פֵּרוּשׁ שֵׁם הַמִּצְוָה (מבלי להיכנס לפרטי ההלכות), כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְנוּ בְּרֵאשִׁית דְּבָרֵינוּ (בהקדמה על מטרת הספר — שיעור א), לְפִי שֶׁזּוֹהִי מַטְּרַת הַמַּאֲמָר. אַךְ טוֹב בְּעֵינַי לְהוֹסִיף לְמַטָּרָה זוֹ תּוֹסֶפֶת, וְהִיא: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ אֵיזֶה עֹנֶשׁ בַּעֲשֵׂה אוֹ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, אַזְכִּיר עָנְשָׁהּ וְאֹמַר: "וְהָעוֹבֵר עָלֶיהָ — חַיָּב מִיתָה, אוֹ כָּרֵת, אוֹ קָרְבָּן כָּךְ, אוֹ מַלְקוּת, אוֹ אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין, אוֹ תַּשְׁלוּמִין". וְכֹל מַה־שֶּׁלֹּא יִזָּכֵר בּוֹ עֹנֶשׁ מִן־הָעֲנָשִׁים — תֵּדַע שֶׁאִם הִיא מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (תוספתא כריתות פרק א): "כְּעוֹבֵר עַל מִצְוַת מֶלֶךְ", וְלֹא עָלֵינוּ לְהַעֲנִישׁוֹ. אֲבָל מִצְוֹת עֲשֵׂה כֻּלָּן — הֲרֵי כָּל־מִצְוָה מֵהֶן בְּשָׁעָה שֶׁעֲשִׂיתָהּ חוֹבָה, יֵשׁ לָנוּ לְהַלְקוֹת בְּרָצוּעָה אֶת־הַנִּמְנָע מִלַּעֲשׂוֹתָהּ עַד שֶׁיָּמוּת אוֹ יַעֲשֶׂה, אוֹ יַעֲבוֹר זְמַן הַחִיּוּב. כִּי מִי שֶׁעָבַר וְלֹא יָשַׁב בַּסֵּכָּה, דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֵין לָנוּ לְהַלְקוֹתוֹ אַחַר סֵכוֹת עַל עֲבֵרָתוֹ — וְדַע זֹאת.

וְעוֹד: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא־תַעֲשֶׂה — אֹמַר: וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים. וְיָדוּעַ, שֶׁהַנָּשִׁים אֵינָן דָּנוֹת וְלֹא מְעִידוֹת וְלֹא מַקְרִיבוֹת קָרְבָּן בִּידֵיהֶן וְלֹא נִלְחָמוֹת בְּמִלְחֶמֶת רְשׁוּת לֹא אֶצְטָרֵךְ לוֹמַר בָּהּ "וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים", כֵּיוָן שֶׁזֶּה רִבּוּי דְּבָרִים לְלֹא צֹרֶךְ.

וְעוֹד: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, אוֹ בִּפְנֵי הַבַּיִת, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא־תַעֲשֶׂה — אֹמַר: וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אוֹ בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְיָדוּעַ גַּם־כֵּן, שֶׁכָּל־הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָם קְרֵבִים אֶלָּא בִּמְקֻדָּשׁ וְשֶׁהָעֲבוֹדָה אֲסוּרָה מִחוּץ לָעֲזָרָה; וְכֵן דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֵין דָּנִים אוֹתָם אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "מִנַּיִן שֶׁאֵין מְמִיתִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת? תַּלְמוּד לוֹמַר: מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת (שמות כא, יד) הָא: אִם יֵשׁ לְךָ בַּיִת — אַתָּה מְמִית; וְאִם לָאו — אֵין אַתָּה מְמִית". וְשָׁם אָמְרוּ עוֹד: "מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא סַנְהֶדְרִין סְמוּכָה לַמִּזְבֵּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת". וְכֵן יָדוּעַ שֶׁהַנְּבוּאָה וְהַמַּלְכוּת נִסְתַּלְּקוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנֻּחְדַּל מִן־הַחֲטָאִים שֶׁאֲנַחְנוּ מַתְמִידִים בָּהֶם — וְאָז יִסְלַח לָנוּ ה' וִירַחֲמֵנוּ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחָנוּ, וְיַחֲזִירֵן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל הַחֲזָרַת הַנְּבוּאָה: "וְהָיָה אַחֲרֵי־כֵן אֶשְׁפֹּךְ אֶת־רוּחִי עַל־כָּל־בָּשָׂר וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם" (יואל ג, א). וְאָמַר עַל הַחֲזָרַת הַמַּלְכוּת וְהַמֶּמְשָׁלָה: "בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם" (עמוס ט, יא). גַּם יָדוּעַ שֶׁהַמִּלְחָמָה וְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בְּמֶלֶךְ וְעַל־פִּי סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה וְכֹהֵן גָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד" ("ושאל לו" — כשיצטרך לצאת למלחמה — רש"י במדבר כז, כא). וּלְפִי שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ כֻּלָּם מְפֻרְסָמִים אֵצֶל רֹב בְּנֵי אָדָם, הֲרֵי כָּל־מִצְוַת עֲשֵׂה אוֹ לֹא־תַעֲשֶׂה

1 הַתְּלוּיָה בְּקָרְבָּנוֹת, אוֹ בַּעֲבוֹדוֹת, אוֹ בְּמִיתוֹת בֵּית דִּין, אוֹ
2 בַּסַּנְהֶדְרִין, אוֹ בְּנָבִיא וָמֶלֶךְ, אוֹ בְּמִלְחֶמֶת רְשׁוּת — לֹא
3 אֶצְטָרֵךְ לוֹמַר בָּהֶן: וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת,
4 כֵּיוָן שֶׁזֶּה בָּרוּר לְפִי מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ. אֲבָל מַה־שֶּׁאֶפְשָׁר שֶׁיְּהֵא
5 בּוֹ סָפֵק אוֹ טָעוּת, אָעִיר עָלָיו בְּעֶזְרַת הָאֵל.

6 **וְעַתָּה** אַתְחִיל בְּזִכְרוֹן כָּל־מִצְוָה וּמִצְוָה בְּעֶזְרַת שַׁדַּי.

יום ש"ק ט' מנחם־אב ה'תשע"ט

מצות עשה א. מצות לא תעשה א.

מצות עשה ב.

הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה — הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּידִיעַת [בְּהַאֲמָנַת] הָאֱלֹקוּת, וְהוּא: שֶׁנֵּדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם עִלָּה וְסִבָּה וְהוּא הַפּוֹעֵל לְכָל־הַנִּמְצָאִים, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ, ב. דברים ה, ו) וּבְסוֹף גְּמָרָא מַכּוֹת (כג.) אָמְרוּ: "תַּרְיַ"ג מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. מַאי קְרָא? תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה (דברים לג, ד) — כְּלוֹמַר: מִנְיַן ת"ו"ר"ה", וְהִקְשׁוּ עַל זֶה וְאָמְרוּ: "תּוֹרָה בְּגִמַּטְרִיָּא הָכֵי הָוֵי? שֵׁשׁ מֵאוֹת וְחַד סְרֵי הָוֵי!". (שהרי ת"ו"ר"ה בגימטריא תרי"א ולא תרי"ג) וּבָאָה הַתְּשׁוּבָה: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" מִפִּי הַגְּבוּרָה (הקדוש ברוך הוא) שְׁמָעוּם" (ולא מפי משה) הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאָנֹכִי ה' מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, וְהוּא הַצִּוּוּי לֵידַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הָרִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — הִיא הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ אֱלָהוּת לְזוּלָתוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ — יִתְרוֹמֵם מִלְּיַחֵס לוֹ אֲמִירָה (ארבע מלים אלה הם כעין מאמר המוסגר כיון שאמר "והוא אומרו", הסתייג מיד ממושג אמירה כפשוטו ביחס לקדוש ברוך הוא) "לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי" (שמות כ, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (כג:) שֶׁלָּאו זֶה הוּא מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, וְהוּא אָמְרָם שָׁם: "שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי וְגוֹ'", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּידִיעַת הַיִּחוּד, וְהוּא: שֶׁנֵּדַע שֶׁפּוֹעֵל (בורא) הַמְּצִיאוּת וְסִבָּתוֹ הָרִאשׁוֹנָה הוּא אֶחָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" (דברים ו, ד). וּבְרֹב הַמִּדְרָשׁוֹת תִּמְצָא שֶׁהֵם אוֹמְרִים: "עַל־מְנָת לְיַחֵד אֶת־שְׁמִי, עַל־מְנָת לְיַחֲדֵנִי" וְהַרְבֵּה כְּגוֹן זֶה. כַּוָּנָתָם בְּדָבָר זֶה: שֶׁלֹּא הוֹצִיאָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים וְלֹא עָשָׂה עִמָּנוּ מַה־שֶּׁעָשָׂה בַּעֲשִׂיַּת חֶסֶד וַהֲטָבָה, אֶלָּא בִּתְנַאי שֶׁנִּקְבַּע בְּדַעְתֵּנוּ שֶׁהוּא אֶחָד, לְפִי שֶׁאָנוּ מְחֻיָּבִים בְּכָךְ. וּבְהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת אוֹמְרִים (חכמים) 'מִצְוַת יִחוּד', וְקוֹרְאִים לְמִצְוָה זוֹ גַּם 'מַלְכוּת שָׁמַיִם', כִּי אוֹמְרִים (— מתבטאים על פעולה מסויימת, שנעשית): כְּדֵי לְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמָיִם, כְּלוֹמַר הַהוֹדָאָה בַּיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה בּוֹ.

אגרות קודש

ב"ה, ער"ח מנ"א, ה'תשכ"ב
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו.

ובעמדנו בין המצרים ובסמיכות לחדש מנחם אב,

יהי רצון אשר ינוחמו כל עמנו בית ישראל ודוקא ע"י הקב"ה בעצמו, כאמור אנכי אנכי הוא מנחמכם, ודוקא בנחמה בכפלים כאמור נחמו נחמו עמי בגוף ונפש ובגשמיות וברוחניות, בטוב העליון ובטוב הנראה והנגלה.

וההכנה וההקדמה לזה, הרי היא הפצת המעינות חוצה, וכאגרת הקדש הידועה למורנו הבעש"ט ז"ל.

בברכה לבשו"ט בעניני הכלל והפרט

מ. שניאורסאהן

ז"ע נתקבל מכתבו מכ"ט תמוז ושלאחריו - ובנוגע האם לבנות על עמודים - פשוט שבזה צריך לעשות כהוראת המהנדסים.

ירמיה פרק־יח יד־יח

יד הֲיַעֲזֹב מִצּוּר שָׂדִי שֶׁלֶג לְבָנוֹן אִם־יִנָּתְשׁוּ מַיִם זָרִים קָרִים נוֹזְלִים: טו כִּי־שְׁכֵחֻנִי עַמִּי לַשָּׁוְא יְקַטֵּרוּ
וַיַּכְשִׁלוּם בְּדַרְכֵיהֶם שְׁבִילֵי עוֹלָם לָלֶכֶת נְתִיבוֹת דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה: טז לָשׂוּם אַרְצָם לְשַׁמָּה (שרוקת)
שְׁרִיקוֹת עוֹלָם כָּל עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיָנִיד בְּרֹאשׁוֹ: יז כְּרוּחַ־קָדִים אֲפִיצֵם לִפְנֵי אוֹיֵב עֹרֶף וְלֹא־פָנִים
אֶרְאֵם בְּיוֹם אֵידָם: יח וַיֹּאמְרוּ לְכוּ וְנַחְשְׁבָה עַל־יִרְמְיָהוּ מַחֲשָׁבוֹת כִּי לֹא־תֹאבַד תּוֹרָה מִכֹּהֵן וְעֵצָה
מֵחָכָם וְדָבָר מִנָּבִיא לְכוּ וְנַכֶּהוּ בַלָּשׁוֹן וְאַל־נַקְשִׁיבָה אֶל־כָּל־דְּבָרָיו:

רש"י

(יד) היעזוב מצור שדי שלג לבנון. היעזוב אדם הצריך לשתות מים הנוזלים מצור שבשדות הבאים משלג הלבנון שהוא נקי: **אם ינתשו מים זרים.** או אם יעזבו מים חיים נובעים שהם זרים עד הנה מכל אדם והם קרים זרים הם נובעים וזה יוכיח אני קרתי ושתיתי מים זרים (ישעי' לז) ומנחם חברו זרים עם לא זורו ולא חובשו (שם א) ל' מימי תרופה ונתן טעם לדבריו ואמר כי אם בקש לדבר בלשון זרם היה מכפיל את המ"ם והיה מוסיף יו"ד מ"ם והיה אומר זרומים לרבות המים ולהיותם זרמים: **שדי.** כמו שדה: **קרים.** פריוודא"ש בלעז: **נוזלים.** קוראנ"ץ בלעז ועוד יש לפתרו אם ינתשו להיות מים זרים נמאסים המים שהם קרים נוזלים. (זרים ללשון ראשון הוא לשון זרם, ללשון שני הוא ל' זרות כלומר מים מאוסים): **(טו) כי.** כן עשו עמי אשר שכחוני ולשוא יקטרו: **שבילי עולם.** שבילים המתוקנים אמרו שהם מכשול כדי ללכת דרך לא סלולה לא כבושה: **(טז) שריקות.** העובר על חרבות שראה כבר בבניינים טובים רגיל לשרוק: **ישום.** יתמה: **(יז) עורף ולא פנים.** כשיברחו מפני האויב: **אראם.** ולא אושיעם: **(יח) ויאמרו לכו** וגו'. ירמיה היה קובל על אנשי ענתות ואומר שאומרים כן: **תורה מכהן.** שעל הכהנים להורות תורה שנאמר יורו משפטיך ליעקב (דברים לג): **ודבר מנביא.** דברי נבואה: **ונכהו בלשון.** ונסהדיניה סהדותא דשקר:

מצודת דוד

(יד) היעזוב. וכי מהראוי לעזוב מים היורדים מן הצור אשר בשדה הבאים מהפשרת השלג אשר בלבנון הלא המים ההם המה מנוקים וקרים וטובים לרוות הצמאון: **אם ינתשו.** וכי מהראוי לנטוש ולעזוב מים הזרים מאנשיהם הבאים ממרחוק במלאכת צנורות והמה קרים ומטפטפים מעצמם ובקל יוקח המים ואיך מי יעזבם ור"ל וכי מהראוי לעזוב את המקום המשפיע בכל עת חכמה והשכל בלבות הדורשים אותו: **(טו) לשוא יקטרו.** המה מקטירים לצבא השמים שאין תועלת בעבודתם ויכשלום בדרכיהם: **שבילי עולם.** ר"ל שבילי העולם הם המכשילים אותם בדרכיהם כי בראותם דרכי הטבע בעולם השפל שהכוכבים ממסלותם פועלים בדברים השפלים אלה שבילי עולם הם יכשלום בדרכיהם לחשוב שכל טובתם תלוי בצבא השמים ולכן היו מקטרים להם וזהו שאמר ללכת נתיבות וכו' ר"ל ללכת בנתיב דרך אשר איננה סלולה שלא משמשו בה להסיר המכשול שלא חקרו בדבר לדעת שהכל ביד ה' אין מהראוי לעבדם עבודת אלהות: **(טז) לשום.** וזהו הוא סיבה לשום ארצם לשממה: **שריקות עולם.** זמן רב ישרקו על חורבנה ושממותה: **ישום.** יתמה על השממון ויניד בראש כדרך המתמיה: **(יז) כרוח.** כמו רוח קדים שהיא העזה שברוחות המפזר דברים הנפזרים כן אפזרם בנוסם מפני האויב: **עורף וכו'.** ביום בא אידם אסתיר פני מהם ואראה להם העורף ואחז במשל מאדם המהפך פניו מאדם השנאוי לו ור"ל לא אשגיח עליהם להושיעם: **(יח) ויאמרו.** כשאמרתי להם הנבואה ההיא אמרו אלו לאלו נחשבה על ירמיה מחשבות מה לעשות עמו לבל נשמע עוד כדברים האלה: **כי לא תאבד.** כאומרים מה נהיה חסרים במיתתו הלא לא תאבד התורה מיתר הכהנים (על הכהן ללמד תורה וכמ"ש כי שפתי כהן וכו' ותורה יבקשו מפיהו, מלאכי ב) **ולא תאבד** העצה מחכמים אחרים אשר יש עמנו ודבר נבואה לא תהיה נאבדת מיתר הנביאים אשר לא יתנבאו רעה כמותו: **לכו ונכהו.** לכו נכהו נפש בלשון כי נדבר עליו בשקר: **ואל נקשיבה.** אז לא נשמע כמו כל הדברים שדיבר הוא כי אין מי בנביאים לדבר דברים כמותו:

מצודת ציון

(יד) מצור. מסלע: **לבנון.** שם יער בארץ ישראל: **ינתשו.** כמו ינטשו בטי"ת כי דטלנ"ת מתחלף כמו שיבואו בענין אחד טעה ותעה ונטישה הוא ענין עזיבה כמו כי לא יטוש (ש"א יב): **זרים.** מל' זר ונכרי: **קרים.** מלשון קור וצנה: **נוזלים.** מלשון הזלה והטפה כמו יזל מים מדליו (במדבר כד): **(טו) שבילי.** נתיבות. עניינם אחד ענין אורח ומעגל: **סלולה.** ענין משמוש התמידות וכן ואורח ישרים סלולה (משלי טו): **(טז) שריקות.** ענין השמעת קול בקיבוץ השפתים כשרואים דבר חשוב שנחרב וכן שרקו ויניעו ראשם (איכה ב): **ישום.** ענין תמהון כמו פנו אלי והשמו (איוב כא): **ויניד.** מלשון הנדה והנעה: **(יז) אפיצם.** ענין פיזור כמו ויפץ העם (שמות ה): **עורף.** הוא אחורי הפנים והצואר: **אידם.** ענין שבר ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב לא): **(יח) לכו.** הוא ענין זירוז: **נקשיבה.** ענין שמיעה והאזנה:

קהלת פרק ז ג־ח

ג טוֹב כַּעַס מִשְּׂחֹק כִּי־בְרֹעַ פָּנִים יִיטַב לֵב: ד לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל וְלֵב כְּסִילִים בְּבֵית שִׂמְחָה:
ה טוֹב לִשְׁמֹעַ גַּעֲרַת חָכָם מֵאִישׁ שִׁמְעַ שִׁיר כְּסִילִים: ו כִּי כְקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר כֵּן שְׂחֹק הַכְּסִיל
וְגַם־זֶה הֶבֶל: ז כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם וְיֹאבֵד אֶת־לֵב מַתָּנָה: ח טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ טוֹב
אֶרֶךְ־רוּחַ מִגְּבַהּ־רוּחַ:

רש"י

(ג) **טוב כעס משחוק.** מי שרודפת מדת הדין אחריו אל יצטער, טוב היה להם לדור המבול אם הראה הקב"ה פנים זעומות על עבירות שבידם משחוק ששחק עמהם שאילו הראה להם קימעא רוע פנים היו חוזרים למוטב, טוב היה לאדוניהו אם עצבו אביו על כל עבירה שהיה עושה משחוק שהראה לו ובסוף נהרג עליו: **ייטב לב.** יהפוך לב האדם להטיב דרכיו: (ד) **לב חכמים בבית אבל.** מחשבתם על יום המיתה: **ולב כסילים בבית שמחה.** אין חרדים מיום המיתה ולבם בריא כאולם: (ו) **כי כקול הסירים.** עצי קוצים אשפי"נש בלעז: **תחת הסיר.** תחת סיר נחשת הכפוי על תבערת קוצים והם מקשקשים לתוכה אמר רבי יהושע בן לוי כל קיסיא כד אינון דלקין לית קלהון אזיל ברם הלין סרייתא קלהון אזיל למימר אף אנן מן קיסיא מודיעים אף אנו מן העצים ויש צורך בנו אף הכסילים מרבים דברים לומר גם אנו מן החשובים: **גם זה הבל.** ועמל הוא שמסר הקב"ה לבריות להיות יגעים ומקנתרים בהם: (ז) **כי העושק יהולל חכם.** כשהכסיל מקנתר את החכם מערבב דעתו וגם הוא נכשל, דתן ואבירם קנתרו את משה לומר (שמות ה) ירא ה' עליכם וישפוט וגו' וערבבוהו ואבדו את לבו וגרמו לו שהקפיד כנגד הקב"ה ואמר (שם ה) והצל לא הצלת את עמך ונענש בדבר שהשיבו עתה תראה ולא תראה במלחמת ל"א מלכים: **לב מתנה.** לב חכמה שהיא מתנה לאדם שנאמר (משלי ב) כי ה' יתן חכמה: **עושק.** לשון ריב וקנתורין. יש פנים אחרים אך מפרידין המקראות זו מזו וכי האמור בראש המקרא מוכיח שמחובר למקרא שלפניו: (ח) **טוב אחרית דבר מראשיתו.** כמשמעו בראשית הדבר אין אנו יודעים מה יהא בסופו אבל כשאחרית טוב נגמר בטובה, דבר אחר טוב אחרית דבר מראשיתו בזמן שהוא מראשיתו טוב שנתכוונו לטובה כשהתחילו בו. רבי מאיר הוי קאים ודריש כוליה מילתא באלישע בן אבויה במדרש קהלת: **ארך רוח.** המאריך רוגזו ואינו ממהר לריב:

מצודת דוד

(ג) **טוב כעס.** אם יחטא לחברו וזה מראה לו כעס יותר נוח לו משיראה לו פנים שוחקות כי במה שמראה לו רוע פנים של זעם נח החימה וייטב הלב ולא יתנקם עוד כי כן הטבע, אבל אם מראה לו פנים שוחקות השנאה טמונה בלבו ולא יחמול ביום נקם לעת מצוא: (ד) **לב חכמים.** מחשבת החכמים הוא בבית אבל, בכל עת יחשבו בענין אבלות למען יכנע לבבם להיות נשמר מן החטא: **בבית שמחה.** תמיד יחשבו בענין שמחת הריקוד וקלות הראש המרגיל לעבירה: (ה) **טוב לשמוע.** יותר טוב לשמוע גערת נזיפה מן החכם, אף כי יחריד את הלב, מכל־מקום לטובה יחשב, כי אין דרך החכם להשמיע גערת נזיפה כי־אם ליישר הדרך, אם כן הגערה ההיא לטובת השומע: **מאיש.** רוצה לומר, אף אם הוא איש חשוב ירא אלהים אשר לא יקל ראש בעבור שמיעת השיר, ויש אם כן בזה מן הטוב, כי משמח את הלב ומסיר את היגון, מכל־מקום הואיל והכסילים הם המשוררים אי אפשר שלא ישמיעו לאזן השומע דבר קלות ראש, ולפי שעה יבא בלבו מחשבת קלות ראש: (ו) **כקול הסירים.** כמו קול תבערת קוצים שתחת הסיר ישמיעו קול קשקוש יקשקשו בסיר, ולא יבא בסדר מיושר כדרך שבא מכלי הניגון: **כן שחוק.** כן הוא שחוק שמחת השיר מהכסיל, כי לא יבא בסדר מיושר כדרך השיר אבל יערב בו דברי קלות ראש: **גם זה הבל.** לכן גם זה הבל, עם כי יש בהשיר מה מן הטוב כי משמח הלב ומסיר היגון, עם כל זה הוא הבל הואיל ומערב בו דברי קלות ראש: (ז) **כי העושק.** כאומר אף אם האיש החכם הזה יגער בכסילים בשמעו כי ידבר דברי קלות ראש, עם כל זה לא טוב לשמוע, כי כשיגער בהם ישיבו גם המה דברי קנתור ויערבבו דעת החכם ויאבד את לב חכמה וידבר גם הוא בלי דעת, לכן טוב ללכת מנגד: (ח) **טוב אחרית דבר.** רוצה לומר, כמו שאחרית הדבר הוא טוב יותר מן הראשית כי בראשית הדבר לא נודע מה יעשה בה, אבל כשנגמר הדבר נודע הכל, כן טוב יותר המאריך רוגזו ואינו ממהר לריב, ממי שהוא גבה רוח אשר בעבור זה ימהר להתקצף, כי הממהר להתקצף עומד הוא עדיין בתחלת הריב ולא נודע מה יהיה בסוף בהכלים אותו רעהו אבל אם מאריך אף מאליו ישקע הריב וכאילו נשלם הדבר:

מצודת ציון

(ו) **הסירים.** ענפי קוצים. כמו עד סירים סבוכים (נחום א י): **הסיר.** כן יקרא קדרה של נחשת. כמו והיה כל סיר (זכריה יד כא), ואמר בלשון הנופל על הלשון: (ז) **העושק.** ענין קנתור וערעור. כמו את כל העשוקים (לעיל ד א): **יהולל.** ענין ערבוב הדעת. כמו ושופטים יהולל (איוב יב יז): **לב מתנה.** רוצה לומר לב חכמה שהיא מתנה לאדם מאת המקום. כמו שנאמר כי ה' יתן חכמה (משלי ב ו): (ח) **רוח.** ענינו רוגז. כמו הניחו את רוחי (זכריה ו ח): **מגבה רוח.** ענין גאוה יתירה:

ח לֹא יֵשֵׁב בְּצִלָּהּ, וְאִם יָשַׁב—טָהוֹר. וְלֹא יַעֲבֹר תַּחְתֶּיהָ, וְאִם עָבַר — טָמֵא; הָיְתָה גּוֹזֶלֶת אֶת הָרַבִּים, וְעָבַר תַּחְתֶּיהָ — טָהוֹר. וְזוֹרְעִין תַּחְתֶּיהָ יְרָקוֹת בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה; וְהַחַזְרִין — לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף לֹא יְרָקוֹת בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהַנִּמְיָה נוֹשֶׁרֶת עֲלֵיהֶן וְהִוָּה לָהֶן לְזֶבֶל.
ט נָטַל מִמֶּנָּה עֵצִים — אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. הִסִּיק בָּהֶן אֶת הַתַּנּוּר, אִם חָדָשׁ — יֶתֵץ, וְאִם יָשָׁן — יוּצַן. אָפָה בּוֹ אֶת הַפַּת — אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה; נִתְעָרְבָה בַּאֲחֵרוֹת — כֻּלָּן אֲסוּרוֹת בַּהֲנָאָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יוֹלִיךְ הֲנָאָה לְיָם הַמֶּלַח. אָמְרוּ לוֹ: אֵין פִּדְיוֹן לַעֲבוֹדָה זָרָה. נָטַל הֵימֶנָּה כַּרְכֹּר — אָסוּר בַּהֲנָאָה. אָרַג בּוֹ אֶת הַבֶּגֶד — הַבֶּגֶד אָסוּר

פירוש ברטנורא

ח לא ישב בצלה. האי צל לאו תחת נוף האשרה קאמר, דלא הוי מצי למתני תו ואם ישב טהור, דהא קתני סיפא דאם עבר טמא. אלא מן האילן והלאה, דכשהחמה במזרח או במערב יש לכל דבר צל ארוך: **לא יעבור תחתיה.** תחת הנוף מהאילן, שהאילן מאהיל עליו. ואם עבר טמא: **היתה גוזלת את הרבים.** שנופה נוטה לרה"ר: **טהור.** דטומאה דרבנן היא, והיכא דגוזלת הרבים לא גזרו רבנן: **ירקות בימות הגשמים.** שהאילן קשה להם שמונע החמה מלבוא: **אבל לא בימות החמה.** שהצל יפה להם: **והחזרין.** חזרת. ובערבי חס"א: **לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.** שהצל יפה להם לכולם: **שהנמיה.** עלין הנושרין מן האילן בימות הגשמים. ובגמרא פריך, דהא שמעינן לרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר, לעיל בפרקין גבי מפרר וזורה לרוח ואע"פ שנעשה זבל, דהיכא שההיתר והאיסור שניהם גורמין להביא הדבר, כגון שהקרקע של היתר והזבל של ע"ז של איסור גורמין לצמיחת הירקות, סבירא ליה לרבי יוסי שהוא מותר, והיכי קאסר הירקות הכא מפני שהנמיה נושרת עליהן. ומשני, שר' יוסי הכא לדבריהן של רבנן קאמר, לדידכו דאמריתו זה וזה גורם אסור, היה לכם לאסור הירקות מפני שהנמיה נושרת עליהן והיא הווה להם לזבל. ורבנן סברי, שאני הכא שאין האילן של ע"ז מועיל לירקות כלום, שמה שמשביח להם בנמיה, פוגם להם בצל. והלכה כרבי יוסי דזה וזה גורם מותר:

ט נטל הימנה. מן האשרה: **חדש יותץ.** שההיסק הראשון שמסיקין התנור הוא מחסמו ומחזיקו, והרי נתקן באיסורי הנאה. והא מתניתין אתי אליבא דמאן דאמר זה וזה גורם אסור. ואין הלכה. הלכך בין חדש בין ישן יוצן, שלא יאפו בו את הפת בהיסק זה עד שיצטנן התנור, כדי שלא יהנה מעצי איסור: **הפת אסורה.** בגמרא קאמר, והוא שאבוקה כנגדו, שכל שעה שהיה פת נאפה היה דולק האור בפי התנור ואופהו, שהיה נהנה מן האיסור בשעה שהיה האיסור בעין ויש שבח עצים בפת: **יוליך הנאה לים המלח.** דמי ככר שנתערב: **כרכור.** יש לאורגים עץ עשוי כדמות מחט של סקאין, ומעבירין אותו על השתי

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ח

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה ללמד פרטים בענין האשרה, כיצד אסורה היא בהנאה.

לֹא יֵשֵׁב – ישראל, **בְּצִלָּהּ** – של האשרה, אפילו לא תחת נופה; שבשעה שהחמה במזרח או במערב יש לאילן צל ארוך, ואף בצל זה שהוא רחוק מן האילן אסור לשבת; **וְאִם יָשַׁב** – ישראל בצל האשרה, כמו שבארנו, **טָהוֹר** – שהרי לא ישב תחת האשרה עצמה. **וְלֹא יַעֲבֹר תַּחְתֶּיהָ** – תחת נופה של האשרה, **וְאִם עָבַר** – תחתיה, **טָמֵא** – בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לדעת רבי יהודה בן בתירא הסובר, שתקרובת עבודה זרה מטמאה באוהל, ולכן העובר תחת האשרה הרי הוא נטמא, שמן הסתם יש תחתיה תקרובת עבודה זרה, ונמצא האילן מאהיל עליו ועל התקרובת (עיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל"). **הָיְתָה גּוֹזֶלֶת אֶת הָרַבִּים** – כגון שהיה נופה נוטה לרשות הרבים; ויש מפרשים שקדמה הדרך לאשרה (המאירי). **וְעָבַר תַּחְתֶּיהָ** – תחת נופה של האשרה, **טָהוֹר** – שאינה מטמאה אלא מדרבנן, ובמקום שגוזלת את הרבים לא גזרו חכמים. בגמרא מבואר, שאם יש לו דרך אחרת (קצרה כמו הדרך הזאת – תוספות), אסור לעבור תחתיה; אבל אם אין לו דרך אחרת, מותר לעבור לכתחילה תחתיה, אלא שצריך לעבור בריצה. **וְזוֹרְעִין תַּחְתֶּיהָ יְרָקוֹת בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים** – שצל האשרה קשה לירקות בימות הגשמים; **אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה** – בימות החמה אסור לזרוע ירקות תחת האשרה, לפי שהצל של האילן מועיל לירקות; **וְהַחַזְרִין** – החזרת אסור לזרוע תחת האשרה, **לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים** – שהצל יפה להם אף בימות הגשמים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף לֹא יְרָקוֹת בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים** – אף ירקות אסור לזרוע תחת האשרה בימות הגשמים, **מִפְּנֵי שֶׁהַנִּמְיָה** – ויש גורסים: שהנבייה – **נוֹשֶׁרֶת עֲלֵיהֶן וְהִוָּה לָהֶן לְזֶבֶל** – העלים שנושרים מן האשרה בימות הגשמים, נעשים זבל, ומועילים לירקות, ונמצא נהנה מעבודה זרה. בגמרא מבואר, שאמנם הזבל בלבד אינו מועיל כאן אלא בצירוף הקרקע של היתר, והרי רבי יוסי מתיר בזה וזה גורם (כשאיסור והיתר גורמים ביחד לפעולה מסויימת, כגון בענייננו שהזבל של איסור והקרקע של היתר שניהם גורמים לגידול הירקות), שכן שנינו לעיל (משנה ג): "רבי יוסי אומר: שוחק וזורה לרוח", ואף על פי שהוא נעשה זבל (עיין שם); ומכאן שלדעת רבי יוסי מותר לזרוע ירקות בימות הגשמים, אלא שרבי יוסי משיב כאן לחכמים, שלפי שיטתם, שזה וזה גורם אסור, היה להם לאסור הירקות אף בימות הגשמים. ברם חכמים סוברים, שאין כאן גורם של איסור כלל, שכן מה שמשביח האילן בנמייה, דהיינו בעלים הנושרים ממנו, הרי הוא פוגם בצל, שהצל של האילן מזיק לירקות בימות הגשמים, ויוצא שכרו בהפסדו.

באור משנה ט

משנה זו מוסיפה ללמד באיסור הנאתה של האשרה.

נָטַל מִמֶּנָּה עֵצִים – לקח ישראל עצים מן האשרה, **אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה** – אסור לו ליהנות מהעצים הללו. **הִסִּיק בָּהֶן אֶת הַתַּנּוּר** – באותם העצים שנטל מן האשרה, **אִם חָדָשׁ** – אם התנור הוא חדש, שלא הוסק בו עדיין היסק ראשון, ונמצא היסק זה בעצי האשרה מחסן את התנור ומתקן אותו לשימושו מכאן ואילך, **יֶתֵץ** – התנור, שהרי נתקן באיסורי הנאה, וכל פעם שיסיק את התנור, גורם של איסור מעורב בו, דהיינו כוח ההיסק הראשון, וסוברת משנתנו שזה וזה גורם אסור (כמבואר במשנה הקודמת); **וְאִם יָשָׁן** – אם התנור הוא ישן, **יוּצַן** – יצטנן, שלא יאפה בו בהיסק זה עד שיצטנן התנור, כדי שלא ייהנה מעצי האשרה; ולאחר שהצטנן, מותר לו להסיקו בעצי היתר ולאפות בו. ההלכה היא, שזה וזה גורם מותר, ולפיכך אפילו התנור חדש, יוצן. **אָפָה בּוֹ אֶת הַפַּת** – אפה את הפת בתנור שהוסק בעצי האשרה, **אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה** – אסורה הפת בהנאה. לפי הגמרא אין הפת אסורה אלא אם כן היתה האבוקה כנגדו, שכל הזמן שהיתה הפת נאפית, היו העצים בוערים בתנור, ונמצא נהנה מן האיסור כשהוא בעין, ויש שבח עצים בפת. **נִתְעָרְבָה** – הפת שנאפתה בעצי האשרה, **בַּאֲחֵרוֹת** – בככרות אחרות, **כֻּלָּן אֲסוּרוֹת בַּהֲנָאָה** – מפני שאיסורי עבודה זרה אסורים בהנאה במשהו ואינם בטלים (הראב"ד; המאירי). **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יוֹלִיךְ הֲנָאָה לְיָם הַמֶּלַח** – יטיל דמי העצים לים המלח, וכל הככרות מותרות (המאירי); ויש מפרשים, שדברי רבי אליעזר מוסבים על הרישא, שאף בפת שלא נתערבה יוליך הנאה לים המלח, והפת מותרת (רש"י). ולפי הרמב"ם: יוליך דמי אותה הפת,

בַּהֲנָאָה; נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים, וַאֲחֵרִים בַּאֲחֵרִים — כֻּלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יוֹלִיךְ הֲנָאָה לְיָם הַמֶּלַח. אָמְרוּ לוֹ: אֵין פִּדְיוֹן לַעֲבוֹדָה זָרָה.

י כֵּיצַד מְבַטְּלָהּ? קִרְסֵם וְזֵרַד, נָטַל מִמֶּנָּה מַקֵּל אוֹ שַׁרְבִּיט, אֲפִלּוּ עָלֶה — הֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה. שְׁפָיָה: לְצָרְכָּהּ — אֲסוּרָה, שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ — מֻתֶּרֶת.

פרק רביעי

א רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ אֲבָנִים זוֹ בְּצַד זוֹ, בְּצַד מַרְקוּלִיס — אֲסוּרוֹת, וּשְׁתַּיִם — מֻתָּרוֹת; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שֶׁנִּרְאוֹת עִמּוֹ — אֲסוּרוֹת, וְשֶׁאֵין נִרְאוֹת עִמּוֹ — מֻתָּרוֹת.

פירוש ברטנורא

כשהוא מתוח לפניהם באריגה. ואשמעינן מתניתין פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בהנך תרתי, דאי אשמועינן בקמייתא, הוה אמינא בהך קאמר ר' אליעזר משום דבעידנא דקא גמרה פת אקלי ליה איסורא, אבל כרכור דאיתא לאיסורא בעיניה. אימא מודה להו לרבנן. ואי איתמר בהאיך, בהא קאמרי רבנן, אבל בקמייתא אימא מודו ליה לר' אליעזר, צריכא. והלכה כר' אליעזר, ואפילו חבית של יין נסך שנתערבה בחביות של יין של היתר מוליך דמי אותה חבית לים המלח, והשאר כולן מותרות בהנאה:

י כיצד מבטלה. הנכרי לאשרה: **קרסם.** קסמים יבשים שבאילן נטלן לצרכו לשרוף: **וזירד.** כרת ענפים לחים שבה: **שפאה.** תרגום ואכות אותו טחון (דברים מ'), ושפית יתיה: **לצורכה.** כדי ליפותה. ואין מבטל ע"ז אלא נכרי גדול ובן דעת שידע בטיב ע"ז ומשמשיה. ואפילו אם בטלה בעל כרחו הרי זו מבוטלת:

ד א רבי ישמעאל. זו בצד זו. וכל שכן אחת על גבי שתים, שזו עיקר מרקוליס. [מרקוליס שם ע"ז הנקרא בלשונם מערקורים]: **בצד מרקוליס.** בצד ארבע אמות של מרקוליס, כלומר שהאבנים רחוקות ארבע אמות מן המרקוליס וידוע דלאו מיניה נפל, ובהא קאמר רבי ישמעאל דשלש אבנים אסורות, שאין מרקוליס פחות משלש אבנים, ועושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול. וקטן הנעשה בצד גדול עבדי ליה בכל דהו ואין חוששין שיהיה אחת על גבי שתים. ורבנן סברי, אין עושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול, הלכך, נראות עמו כלומר סמוכות לו, דאיכא למימר מיניה נפל, בין שתים בין שלש אסורים. אין נראות עמו, מותרות. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

שנתערבה באחרות, לים המלח, וכל הככרות מותרות. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי אליעזר: **אֵין פִּדְיוֹן לַעֲבוֹדָה זָרָה** – אין מוציאים עבודה זרה מאיסורה על ידי פדיון, וכל התערובת אסורה. **נָטַל הֵימֶנָּה** – מן האשרה, **כַּרְכַּר** – כעין מחט של עץ שמשתמשים בו האורגים למלאכת האריגה; ויש גורסים כרכד. **אָסוּר בַּהֲנָאָה** – אסור להשתמש בו. **אָרַג בּוֹ אֶת הַבֶּגֶד** – בכרכר זה שנטל מהאשרה, **הַבֶּגֶד אָסוּר בַּהֲנָאָה** – ואין לו כל תקנה; **נִתְעָרֵב** – הבגד, **בַּאֲחֵרִים** – בבגדים אחרים, **וַאֲחֵרִים בַּאֲחֵרִים** – ואין מכירים את הבגד האסור, **כֻּלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה** – כל הבגדים אסורים בהנאה משום איסור עבודה זרה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יוֹלִיךְ הֲנָאָה לְיָם הַמֶּלַח** – יוליך הנאת עצי האיסור לים המלח; ולפי הרמב"ם: דמי אותו הבגד האסור, וכל הבגדים מותרים. **אָמְרוּ לוֹ: אֵין פִּדְיוֹן לַעֲבוֹדָה זָרָה** – בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה אותה הלכה גם בפת וגם בכרכר, שכן בכרכר האיסור קיים וישנו בעין, מה שאין כן בפת, שהעצים של איסור נשרפו והאיסור אינו בעין; ובאה המשנה להשמיענו, שרבי אליעזר מיקל אף בכרכר וסובר "יוליך הנאה לים המלח", וחכמים מחמירים אף בפת, שאם נתערבה באחרות כולן אסורות. הלכה כרבי אליעזר; ואפילו חבית של יין נסך שנתערבה בחביות יין של היתר, מוליך דמי אותה חבית לים המלח, ומותר לו למכור הכל וליהנות בו **(רמב"ם).**

יום שני

באור משנה י

בפרק הבא (משנה ד) נלמד: נכרי מבטל עבודה זרה שלו ושל חברו, כלומר שאם הגוי עושה בה מעשה, המוכיח שאינו נוהג בה עוד אלהות, הרי היא בטלה מדין עבודה זרה, ומותרת בהנאה, שכתוב (דברים ז, כה): "פסילי אלוהיהם תשרפון באש" – כשבאו לידינו והם נוהגים בהם אלהות; אבל אם ביטלום, הרי אלו מותרים (רמב"ם). משנתנו באה ללמד בענין ביטול האשרה.

כֵּיצַד מְבַטְּלָהּ – הגוי את האשרה, שלא תהא לה עוד דין עבודה זרה? **קִרְסֵם** – קיצץ את הענפים היבשים שבאילן לצורך הסקה וכיוצא בזה, **וְזֵרַד** – או כרת ענפים לחים שבו, כדי להשתמש בהם לצרכו, **נָטַל מִמֶּנָּה מַקֵּל** – חתך מהאשרה מקל, **אוֹ שַׁרְבִּיט** – שבט, **אֲפִלּוּ עָלֶה** – אפילו קטף ממנה עלה אחד לצרכו, **הֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה** – שאין לה עוד דין אשרה, ומותרת היא בהנאה. **שְׁפָיָה** – גירד הגוי את האשרה להקציעה, **לְצָרְכָּהּ** – אם עשה את זה לצורך האשרה, כדי ליפותה, **אֲסוּרָה** – שלא ביטל בכך את האשרה, אבל אם שפה את האשרה **שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ** – אלא משום שצריך הוא לשפאים, דהיינו לשבבים ולקיסמים, **מֻתֶּרֶת** – האשרה בהנאה, לפי שביטלה. יש מפרשים שמשנתנו כוללת בסיפא כל הביטולים בכלל "שפייה", והיא באה בעיקר להשמיענו, שיש הבדל בין "לצרכה" ובין "שלא לצרכה" **("תוספות יום טוב").** אבל לפי הרמב"ם, "שפייה" ענין בפני עצמו הוא; ויש מבארים, שבאה המשנה להשמיענו, שאפילו כרת מגוף האשרה, מכל מקום לצרכה אסורה, ומכל שכן כשלא כרת אלא הענפים **("תפארת ישראל").**

באור משנה א

מרקוליס הוא אליל הרומאים "מרקוריוס", שהיו מקימים לשמו גל אבנים בכל פרשת דרכים, ועיקר צורתו היתה: שתי אבנים זו בצד זו ואחת על גביהן; ועוברי הדרכים היו זורקים אליו אבנים, וזו היתה דרך עבודתו, כמו שכבר הזכרנו בסנהדרין (ז, ו). משנתנו דנה באבנים המונחות בדרכים במרחק מסויים מגל האבנים של מרקוליס, והיא באה ללמד, אילו אבנים של מרקוליס הן, ואסורות בהנאה, ואילו הן אבני הדרכים ומותרות.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ אֲבָנִים זוֹ בְּצַד זוֹ, בְּצַד מַרְקוּלִיס – אם נמצאו בצדו של המרקוליס, כמבואר לעיל, ואפילו במרחק ארבע אמות ממנו, שלוש אבנים שהיו מונחות זו בצד זו, ומכל שכן אבן אחת על גבי שתים, שזו עיקר צורתו של האליל, כמו שהזכרנו בהקדמה, **אֲסוּרוֹת** – האבנים בהנאה, שודאי הניחו אותן לשם האליל, ואף שמונחות הן זו בצד זו, דרכם של עובדי מרקוליס לעשות "מרקוליס קטן" בצד המרקוליס הגדול, ולכן הרי זו עבודה זרה, ואסורה בהנאה. **וּשְׁתַּיִם** – אבל אם לא נמצאו אלא שתי אבנים זו בצד זו בצד מרקוליס, **מֻתָּרוֹת** – הן בהנאה, שאינן עבודה זרה, לפי שאין דרכם לעשות מרקוליס קטן בפחות משלוש אבנים; **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שֶׁנִּרְאוֹת עִמּוֹ** – כלומר אבנים שהן סמוכות למרקוליס, ואפילו שתים או אחת, **אֲסוּרוֹת** – בהנאה, שודאי נפלו מן המרקוליס. **וְשֶׁאֵין נִרְאוֹת עִמּוֹ** – אבל אבנים שאינן סמוכות למרקוליס, שאין לומר שנפלו ממנו, אפילו שלוש זו בצד זו, **מֻתָּרוֹת** – הן בהנאה, שחולקים חכמים על רבי ישמעאל וסוברים, שאין דרכם לעשות מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול. ברם, אם נמצאו שלוש אבנים בצורה של אחת על גבי שתים, אף לחכמים אסורות הן, שהרי זה מרקוליס בפני עצמו.

ב מָצָא בְּרֹאשׁוֹ מָעוֹת, כְּסוּת אוֹ כֵּלִים — הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. פַּרְכִּילֵי עֲנָבִים, וַעֲטָרוֹת שֶׁל שִׁבֳּלִים, וְיֵינוֹת וּשְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, וְכָל דָּבָר שֶׁכִּיּוֹצֵא בוֹ קָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ — אָסוּר.

ג עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהָיָה לָהּ גְּנָּה אוֹ מֶרְחָץ — נֶהֱנִין מֵהֶן שֶׁלֹּא בְּטוֹבָה, וְאֵין נֶהֱנִין מֵהֶן בְּטוֹבָה. הָיָה שֶׁלָּהּ וְשֶׁל אֲחֵרִים — נֶהֱנִין מֵהֶן, בֵּין בְּטוֹבָה וּבֵין שֶׁלֹּא בְּטוֹבָה.

ד עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל נָכְרִי — אֲסוּרָה מִיָּד, וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל — אֵינָהּ אֲסוּרָה עַד שֶׁתֵּעָבֵד. נָכְרִי מְבַטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ וְשֶׁל חֲבֵרוֹ, וְיִשְׂרָאֵל אֵינוֹ מְבַטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל נָכְרִי. הַמְבַטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה — בִּטֵּל מְשַׁמְּשֶׁיהָ; בִּטֵּל מְשַׁמְּשֶׁיהָ — מְשַׁמְּשֶׁיהָ מֻתָּרִין וְהִיא אֲסוּרָה.

פירוש ברטנורא

ב מצא בראשו. של מרקוליס: **מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין.** והוא שלא יהו מונחין לנוי, [כגון] שהיו המעות מונחים בכים קשור ותלוי לו על צוארו, כסות מקופלת ומונחת על כתפו או על ראשו, כלים נמי מונחים על ראשו, שכל אלו אינם דרך נוי:

ג שלא בטובה. שלא יעלה שכר לכומרים:

ד ע"ז של נכרי אסורה מיד. דכתיב (דברים ז') פסילי אלהיהם, משפסלו נעשה לו לאלוה: **ושל ישראל עד שתיעבד.** דכתיב (שם כ"ו) ושם בסתר, עד שיעשה לה דברים של סתר, כלומר שיעבדנה, שהישראל אינו עובד ע"ז אלא בסתר מפני שמתירא מבית דין: **נכרי מבטל ע"ז שלו.** דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש, כשהן נוהגין בהן מנהג אלהות, אבל אם בטלוה הרי אלו מותרים: **ושל ישראל.** בזמן שיש לו בה שותפות. ואין כן הלכה, דנכרי אין מבטל ע"ז של ישראל אפילו יש לו בה שותפות: **וישראל אינו מבטל ע"ז של נכרי.** ואפילו נתן לו הנכרי רשות:

משניות מבוארות – קהתי

יום שלישי

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה ללמד בענין מרקוליס.

מָצָא – ישראל, **בְּרֹאשׁוֹ** – של מרקוליס, **מָעוֹת, כְּסוּת אוֹ כֵּלִים** – ומבואר בגמרא, שאינם מונחים עליו דרך נוי וקישוט, **הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין** – בהנאה; בגמרא אמרו הטעם, שכתוב אחד אומר **(דברים כט, טז)**: "ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם, עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם" (ומשמע שעץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם אסורים הם, שהרי הכתוב קוראם "שיקוצים"), וכתוב אחד אומר **(דברים ז, כה)**: "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (אבל עץ ואבן לא כתוב כאן), הא כיצד? "עמהם" בדומה ל"עליהם", מה "עליהם" דבר של נוי אסור (שהרי "כסף וזהב" הוא), אף "עמהם" (דהיינו עץ ואבן שכתוב בהם "עמהם"), דבר של נוי אסור, ושאינו של נוי מותר **(עבודה זרה נא, ב)**. **פַּרְכִּילֵי עֲנָבִים** – מצא בראשו אשכולות ענבים התלויים בזמורותיהם, **וַעֲטָרוֹת שֶׁל שִׁבֳּלִים, וְיֵינוֹת וּשְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, וְכָל דָּבָר שֶׁכִּיּוֹצֵא בוֹ קָרֵב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ** – בבית המקדש, **אָסוּר** – בהנאה, משום תקרובת עבודה זרה. בגמרא מבואר, שפרכילי ענבים ועטרות של שיבולים, כעין של מקדש הם, שאם בצרם מתחילה לצורך עבודה זרה, הרי הם כעין ביכורים שהיו מביאים למקדש, ויינות ושמנים וסלתות כעין מנחות ונסכים הם, ובכל אלו חוששים, שמא הביאם תקרובת לעבודה זרה כעין שעושים ישראל במקדש, שניסך היין והקטיר קצת מהשמן והסולת, ואלו שנמצאו, שיריים הם; הלכך אסורים הם בהנאה **(הר"ן)**.

באור משנה ג

משנה זו באה ללמד, שיש דברים השייכים לעבודה זרה, ומותרים הם בהנאה.

עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהָיָה לָהּ גְּנָּה אוֹ מֶרְחָץ – בחצרה, שלא נעשו לנוי לעבודה זרה **(הראב"ד)**, **נֶהֱנִין מֵהֶן** – מותר לישראל ליהנות מהגינה או מהמרחץ, שאין הקדש לעבודה זרה עד שיקריבו בתקרובת **(רש"י)**, ובלבד שתהא ההנאה **שֶׁלֹּא בְּטוֹבָה** – בגמרא מבואר: שלא בטובת הכמרים, כלומר שלא יתן להם שכר. **וְאֵין נֶהֱנִין מֵהֶן בְּטוֹבָה** – אבל אם צריך לשלם לכמרים בעד ההנאה, הרי זה אסור, שנמצא מהנה לעבודה זרה. **הָיָה שֶׁלָּהּ וְשֶׁל אֲחֵרִים** – אם הגינה או המרחץ היו בשותפות לעבודה זרה ולאנשים פרטיים, **נֶהֱנִין מֵהֶן** – מותר ליהנות מהן, **בֵּין בְּטוֹבָה וּבֵין שֶׁלֹּא בְּטוֹבָה** – שהואיל ואחרים שותפים בזה, מותר ליהנות אף בשכר. ויש מפרשים: שלא בטובה – שלא יחזיק טובה לכמרים, דהיינו שאסור להודות להם על ההנאה, ומכל שכן שאסור לתת להם שכר. אבל אם היו הגינה או המרחץ של עבודה זרה ושל אחרים בשותפות, מותר ליהנות מהם, אף כשצריך להכיר טובה לכמרים, אבל אסור מכל מקום לתת להם שכר **(רמב"ם)**.

יום רביעי

באור משנה ד

משנתנו באה להשמיע שיש הבדל בין עבודה זרה של גויים ובין עבודה זרה של ישראל.

עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל נָכְרִי, אֲסוּרָה – בהנאה, **מִיָּד** – כשעשאה לשם עבודה זרה, אף על פי שעדיין לא עבד אותה. בגמרא למדים זה מן הפסוק **(דברים ז, כה)**: "פסילי אלהיהם תשרפון באש" – משפסלו נעשה אלוה. **וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל** – אבל עבודה זרה שעשאה ישראל, **אֵינָהּ אֲסוּרָה** – בהנאה, **עַד שֶׁתֵּעָבֵד** – עד שיעבוד אותה, שכתוב **(דברים כז, טו)** "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה תועבת ה' מעשה ידי חרש ושם בסתר", ודרשו: עד שיעשה לה דברים שבסתר, כלומר שיעבדנה, שישראל אינו עובד עבודה זרה אלא בסתר, מפני שמתיירא מבית דין **(ברטנורא)**. **נָכְרִי מְבַטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ** – שכתוב: "פסילי אלהיהם תשרפון באש" – כשבאו לידינו והם נוהגים בהם אלהות; אבל אם ביטלום, הרי אלו מותרים. ולהלן במשנה הבאה יבואר כיצד מבטלה (עיין בסוף הפרק הקודם, שם בארנו כבר את ענין הביטול בקשר לאשרה). **וְשֶׁל חֲבֵרוֹ** – יכול הגוי לבטל עבודה זרה של חברו, ואפילו אינו עובד לה, כגון שהוא עובד לפעור וחברו למרקוליס. אבל עבודה זרה של ישראל, אין לה ביטול לעולם וטעונה גניזה; ואפילו בעבודה זרה של נכרי ושל ישראל בשותפות, אין ביטול הנכרי מועיל על חלקו של ישראל (ברם, לפי הרב מברטנורא הגירסה במשנתנו: "נכרי מבטל עבודה זרה שלו ושל ישראל", אלא שאין כן הלכה – עיין שם, ועיין בגמרא נב, ב). **וְיִשְׂרָאֵל אֵינוֹ מְבַטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל נָכְרִי** – אין ביטולו של ישראל מועיל בעבודה זרה של גוי, ואפילו נתן לו הגוי רשות לבטלה; ואין צורך לומר, שאינו מבטל עבודה זרה שלו, שהרי עבודה זרה של ישראל אין לה ביטול לעולם, כמו שהבאנו לעיל. **הַמְבַטֵּל עֲבוֹדָה זָרָה** – נכרי שביטל עבודה זרה שלו או של חבירו, **בִּטֵּל מְשַׁמְּשֶׁיהָ** – שכן משמשי עבודה זרה, היינו הדברים שמשתמשים בהם לעבודה זרה, אסורים בהנאה כעבודה זרה עצמה; ובאה המשנה ללמד, שביטול עבודה זרה מועיל אף לגבי משמשיה, ומותרים הם בהנאה. אבל **בִּטֵּל מְשַׁמְּשֶׁיהָ** – בלבד, **מְשַׁמְּשֶׁיהָ מֻתָּרִין** – בהנאה, **וְהִיא אֲסוּרָה** – ועבודה זרה עצמה אסורה בהנאה כמו שהיתה, שעל ידי ביטול משמשיה לא נתבטלה העבודה זרה.

ה כֵּיצַד מְבַטֵּלָהּ? קָטַע רֹאשׁ אָזְנָהּ, רֹאשׁ חָטְמָהּ, רֹאשׁ אֶצְבָּעָהּ, פְּחָסָהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִסְּרָהּ — בִּטְּלָהּ. רָקַק בְּפָנֶיהָ, הִשְׁתִּין בְּפָנֶיהָ, גֵּרְרָהּ, וְזָרַק בָּהּ אֶת הַצּוֹאָה — הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ בְּטֵלָה. מְכָרָהּ אוֹ מִשְׁכְּנָהּ — רַבִּי אוֹמֵר: בְּטֵל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא בְּטֵל.

ו עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהִנִּיחוּהָ עוֹבְדֶיהָ בְּשָׁעַת שָׁלוֹם — מֻתֶּרֶת; בְּשָׁעַת מִלְחָמָה — אֲסוּרָה. בִּימוֹסְיָאוֹת שֶׁל מְלָכִים — הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָן בְּשָׁעָה שֶׁהַמְּלָכִים עוֹבְרִים.

ז שָׁאֲלוּ אֶת הַזְּקֵנִים בְּרוֹמִי: אִם אֵין רְצוֹנוֹ בַּעֲבוֹדָה זָרָה, לָמָּה אֵינוֹ מְבַטֵּלָהּ? אָמְרוּ לָהֶן: אִלּוּ לְדָבָר שֶׁאֵין צֹרֶךְ לָעוֹלָם בּוֹ הָיוּ עוֹבְדִים, הָיָה מְבַטֵּלוֹ; הֲרֵי הֵן עוֹבְדִין לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה וְלַכּוֹכָבִים וְלַמַּזָּלוֹת — יְאַבֵּד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים? אָמְרוּ לָהֶן: אִם כֵּן, יְאַבֵּד דָּבָר שֶׁאֵין צֹרֶךְ לָעוֹלָם בּוֹ, וְיַנִּיחַ דָּבָר שֶׁצֹּרֶךְ הָעוֹלָם בּוֹ. אָמְרוּ לָהֶן: אַף אָנוּ מַחֲזִיקִין יְדֵי עוֹבְדֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ, שֶׁאוֹמְרִים: תֵּדְעוּ שֶׁהֵן אֱלוֹהוֹת, שֶׁהֲרֵי הֵן לֹא בָּטְלוּ.

פירוש ברטנורא

ה פחסה. בפניה. מיעכה בקורנס עד שהסיר צורת פניה: **גררה.** סחוב והשלך בתוך הטיט: **אינה בטילה.** דלפום שעה רתח עלה, והדר פלח לה: **רבי אומר בטלה.** פלוגתא דרבי ורבנן כשמכרה לנכרי, אבל מכרה לישראל צורף דברי הכל בטלה. והלכה כחכמים:

ו שהניחוה עובדיה. ואין דעתם לחזור: **בשעת שלום מותרת.** הואיל ויצאו לדעת ולא נטלוה עמהם, בטלוה: **בימוסיות של מלכים.** אבני גזית המתוקנות בדרך מהלך המלך, וכשהמלך עובר שם מושיבים שם ע"ז והוא משתחוה לה. ובגמרא מפרש, מפני שמניחין אותה, כלומר אינן מיוחדות להושיב שם ע"ז כל שעה אלא בשעה שהמלכים עוברים, ופעמים שהמלכים עוברים בדרך אחרת ואין חוששין להם, הלכך לאו משמשי ע"ז חשיבי:

ז אף אנו מחזקים ידיהם של אלו. העובדים לחמה וללבנה. אם היינו רואין ששאר ע"ז חרבו מעצמן ואלו קיימות, היינו מודים לאלו:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

כֵּיצַד מְבַטֵּלָהּ – הגוי את העבודה זרה, כפי ששנינו במשנה הקודמת? **קָטַע רֹאשׁ אָזְנָהּ** – של עבודה זרה, או **רֹאשׁ חָטְמָהּ** או **רֹאשׁ אֶצְבָּעָהּ** – דהיינו שחיסר ממנה דבר מה; או **פְּחָסָהּ** – הכה בקורנס על פניה ומיעך צורתה, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִסְּרָהּ** – שלא חיסר ממנה כלום, **בִּטְּלָהּ** – שכל הדברים הללו מוכיחים שפסק מלעבדה, ואינו נוהג בה אלהות, הלכך בטלה היא מדין עבודה זרה, ומותרת בהנאה. אבל אם **רָקַק בְּפָנֶיהָ, הִשְׁתִּין בְּפָנֶיהָ,** או **גֵּרְרָהּ** – סחב אותה דרך בזיון, **וְזָרַק** – או זרק – **בָּהּ אֶת הַצּוֹאָה** – כל זמן שלא עשה מעשה בגופה של עבודה זרה, **הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ בְּטֵלָה** – שכן דרכם של עובדי עבודה זרה לעשות כך מחמת כעסם, ואחר כך הם חוזרים ועובדים אותה, כדרך שנאמר (**ישעיהו ח, כא**): "והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלוהיו ופנה למעלה", ונאמר אחריו (**שם שם, כב**): "ואל ארץ יביט", שאף על פי שקילל מלכו ואלהיו ופנה למעלה, לשמים, מכל מקום אחר כך "אל ארץ יביט", שחוזר ועובד עבודה זרה שלו (**גמרא ודש"י**). **מְכָרָהּ** – מכר הגוי עבודה זרה שלו, **אוֹ מִשְׁכְּנָהּ** – נתן אותה בתורת משכון, **רַבִּי אוֹמֵר: בְּטֵל** – רבי יהודה הנשיא סובר, שביטל על ידי כך את העבודה זרה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא בְּטֵל** – אותה. בגמרא אמרו, שלא נחלקו רבי וחכמים אלא כשמכרה לנכרי, ואפילו לצורף נכרי, שבזה סוברים חכמים שלא ביטלה, לפי שהנכרי חושב, שגם הקונה יעבדנה; אבל מכרה לצורף ישראל דברי הכל בטלה, שהרי יודע הוא שהישראל ישברנה. ויש אומרים, שאף כשמכרה לצורף ישראל סוברים חכמים שלא ביטלה, שהנכרי חושב, שהישראל לא ישברנה אלא ימכרנה לנכרי, והוא יעבוד לה (**גמרא עבודה זרה נג, א**). והלכה כחכמים.

יום חמישי

באור משנה ו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שנכרי מבטל עבודה זרה שלו על ידי מעשה שעושה בגופה, באה משנתנו ללמד, שיש ועבודה זרה של גוי מתבטלת מאליה, אף שלא עשה בה מעשה.

עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהִנִּיחוּהָ עוֹבְדֶיהָ – והלכו למקום אחר שלא על מנת לחזור, **בְּשָׁעַת שָׁלוֹם, מֻתֶּרֶת** – בהנאה, שהואיל ויצאו מהמקום מתוך ישוב הדעת ולא נטלו עמהם את העבודה זרה, הרי ביטלוה. **בְּשָׁעַת מִלְחָמָה** – אבל אם עזבו את המקום בשעת מלחמה, **אֲסוּרָה** – בהנאה, שמא מחמת בהלת המלחמה הניחו את העבודה זרה, וחושבים הם לחזור אליה. ברם, אם היו יכולים לחזור ולא חזרו, הרי היא בטלה. **בִּימוֹסְיָאוֹת שֶׁל מְלָכִים** – אבני גזית המתוקנות בדרך מהלך המלך, וכשעובר שם המלך מושיבים עליהן עבודה זרה, והוא משתחוה לה, **הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת** – בהנאה, **מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִין אוֹתָן בְּשָׁעָה שֶׁהַמְּלָכִים עוֹבְרִים** – כלומר שבימוסיאות אלו אינן מיועדות למושב עבודה זרה אלא בשעה שהמלכים עוברים, ופעמים מניחים המלכים דרך זו והולכים בדרך אחרת, ואין חוששים להן, הלכך אינן נחשבות משמשי עבודה זרה, ומותרות הן בהנאה, שהרי הם כעבודה זרה שהניחוה עובדיה בשעת שלום, ויש מבארים הטעם, שהכמרים לא עשאום עבודה זרה אלא לצורך המלכים, וכשרואים שאין המלכים חוששים להם, גם הם מבטלים אותה (**תוספות**).

באור משנה ז

לסיום דיני ביטול עבודה זרה מביאה משנתנו שאלה שנשאלו חכמי ישראל ברומי, מפני מה הקב"ה אינו מאבד את העבודה זרה.

שָׁאֲלוּ אֶת הַזְּקֵנִים – חכמי ישראל – **בְּרוֹמִי: אִם אֵין רְצוֹנוֹ** – של הקדוש ברוך הוא – **בַּעֲבוֹדָה זָרָה, לָמָּה אֵינוֹ מְבַטֵּלָהּ** – למה הוא נותן לעבודה זרה להתקיים, ואינו מאבדה מן העולם? **אָמְרוּ לָהֶן** – חכמי ישראל לשואלים: **אִלּוּ לְדָבָר שֶׁאֵין צֹרֶךְ לָעוֹלָם בּוֹ הָיוּ עוֹבְדִים** – אילו היו עובדים לדבר שאין קיום העולם תלוי בו, **הָיָה מְבַטְּלוֹ** – היה מעביר דבר זה מן העולם. אבל **הֲרֵי הֵן עוֹבְדִין לַחַמָּה וְלַלְּבָנָה וְלַכּוֹכָבִים וְלַמַּזָּלוֹת, יְאַבֵּד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים** – העובדים את הנברא ולא את הבורא? **אָמְרוּ לָהֶן** – לחכמי ישראל: **אִם כֵּן, יְאַבֵּד דָּבָר שֶׁאֵין צֹרֶךְ לָעוֹלָם בּוֹ** – כגון האלילים העשויים עץ ואבן, **וְיַנִּיחַ דָּבָר שֶׁצֹּרֶךְ הָעוֹלָם בּוֹ** – כגון החמה והלבנה. **אָמְרוּ לָהֶן** – החכמים: **אַף אָנוּ מַחֲזִיקִין יְדֵי עוֹבְדֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ** – אם הקב"ה יעשה כך, הרי היו מתחזקים באמונתם העובדים לחמה וללבנה, **שֶׁאוֹמְרִים** – שהיו אומרים: **תֵּדְעוּ שֶׁהֵן אֱלוֹהוֹת** – שהחמה והלבנה הן אלוהות, **שֶׁהֲרֵי הֵן לֹא בָּטְלוּ** – ואלילים אחרים בטלו; ולא יאמרו שלא בטלו מפני שיש לעולם צורך בהם, אלא מפני שהן אלוהות. לפיכך מניח הקב"ה את כולם, ומצווה האדם להיות בר דעת ולהבחין בין הבורא לברואיו.

ח לוֹקְחִין גַּת בְּעוּטָה מִן הַנָּכְרִי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל בְּיָדוֹ וְנוֹתֵן לַתַּפּוּחַ. וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה יַיִן נֶסֶךְ עַד שֶׁיֵּרֵד לַבּוֹר. יָרַד לַבּוֹר — מַה שֶּׁבַּבּוֹר אָסוּר, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר.

ט דּוֹרְכִין עִם הַנָּכְרִי בַּגַּת, אֲבָל לֹא בּוֹצְרִין עִמּוֹ. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּטֻמְאָה — לֹא דּוֹרְכִין וְלֹא בּוֹצְרִין עִמּוֹ; אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ חָבִיּוֹת לַגַּת וּמְבִיאִין עִמּוֹ מִן הַגַּת. נָחְתּוֹם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּטֻמְאָה — לֹא לָשִׁין וְלֹא עוֹרְכִין עִמּוֹ; אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ פַּת לַפַּלְטֵר.

י נָכְרִי שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בְּצַד הַבּוֹר שֶׁל יַיִן, אִם יֵשׁ לוֹ עָלָיו מִלְּוָה — אָסוּר; אֵין לוֹ עָלָיו מִלְּוָה — מֻתָּר. נָפַל לַבּוֹר

פירוש ברטנורא

ח **גת בעוטה.** שבעטה ודרכה נכרי: **אע"פ שהוא נוטל בידו.** ענבים מתוך היין. **ונותן לתפוח.** מקום אסיפת הענבים העשוי כמין גל קרוי תפוח, וסבר תנא דידן דאינו נעשה יין נסך עד שירד לבור. וזו משנה ראשונה היא ואין הלכה. אלא כיון שהתחיל היין להמשך, נעשה יין נסך: **מה שבבור אסור.** אם יגע בו נכרי אחרי כן:

ט **דורכין עם הגוי בגת.** ולא אמרינן משתכר באיסורי הנאה הוא, דאפילו בשתיה סבר האי תנא דשרי כל זמן שלא ירד לבור. ומשום גורם טומאה ליכא, שמשעה שדרך בהם הנכרי מעט, נטמאו. ונמצא שאין הישראל גורם טומאה: **אבל לא בוצרין עמו.** לפי שנותנם בגת טמאה, והנכרי מטמא הענבים במגעו, והישראל הבוצר עמו גורם טומאה. וסבר האי תנא אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ואפילו הם של נכרי. ואין הלכה כמשנה זו, דקיי"ל כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך, הלכך אין דורכין עם העכו"ם בגת. וקיי"ל מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל כשהחולין הם של נכרי, הלכך בוצרין עם הנכרי, ואע"פ שגורם טומאה לחולין אין בכך כלום. ומיהו ישראל הבוצר כרמו לכתחלה לא יקח נכרי עמו אפילו להביא ענבים לגת, משום לך לך אמרין נזירא כו': **וישראל העושה פירותיו בטומאה.** עובר עבירה הוא, לפי שהוא מטמא התרומות והמעשרות שבהם. הלכך אסור לסייעו, כדי שלא יהא רגיל בכך: **אבל מוליכין עמו.** חבית ריקנית לגת. **ומביאין עמו,** חביות מלאות מן הגת. דמאי דהוה הוה, מאחר שנטמאו מותר ליתן היין בחביות טמאות:

י **אם יש לו עליו מלוה אסור.** אם יש לו על היין מלוה, שזה היין משועבד לו בחובו, אז הוא כממונו ונגע ביה לראות היאך הוא: **נפל.** הנכרי לבור מלא

משניות מבוארות – קהתי

יום ששי

באור משנה ח

בפרק ב משנה ג למדנו, שיין של גויים אסור אף בהנאה, גזירה משום יין נסך, שמא ניסך את היין לעבודה זרה. החל במשנתנו ועד סוף המסכת עוסקות המשניות בפרטי הדינים של יין נסך. משנתנו באה ללמד בגוי שדורך ענבים בגת ליין, מאימתי נאסר היין משום יין נסך, שכן היין היוצא מן הענבים הנדרכים בגת, נוזל במדרון הגת ויורד לתוך הבור שתחתיה. ובעייה היא, אם משיצא המיץ מהענבים והתחיל ליזול בגת יש לו כבר דין יין, או שמא דווקא לאחר שירד כבר לבור.

לוֹקְחִין גַּת בְּעוּטָה – דרוכה, **מִן הַנָּכְרִי** – מותר לקנות גת של ענבים שנדרכו על ידי גוי, **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל בְּיָדוֹ** – שהגוי נוטל בידו את הענבים הדרוכים, **וְנוֹתֵן לַתַּפּוּחַ** – ומניח אותם בתפוח, שהוא מקום צבירת הענבים לאחר דריכתם, ונוזל משם המיץ לתוך הבור; כלומר אף על פי שנגע הגוי בענבים לאחר שנדרכו, לא נאסר המיץ היוצא מהם, מפני שעדיין אין לו דין יין; **וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה יַיִן נֶסֶךְ** – אין היין, הנמשך בגת מן הענבים הדרוכים, נאסר משום יין נסך, **עַד שֶׁיֵּרֵד** – מן הגת, **לַבּוֹר** – לתוך הבור שתחתיה, כמו שבארנו לעיל. **יָרַד לַבּוֹר** – ונגע הגוי ביין שבבור, **מַה שֶּׁבַּבּוֹר אָסוּר** – משום יין נסך, **וְהַשְּׁאָר** – היין שנשאר בגת ולא ירד עדיין לבור, **מֻתָּר** – בשתיה, ואפילו נגע בו גוי. בגמרא מבואר, שזו משנה ראשונה, ואין הלכה כן, אלא ההלכה היא, שכיון שהתחיל היין להימשך, אף על פי שלא ירד לבור אלא עדיין הוא בגת, הרי הוא נאסר בנגיעת הגוי משום יין נסך, ולפיכך הדין הוא שאין לוקחים גת בעוטה מן הנכרי.

באור משנה ט

משנה זו ממשיכה בשיטת המשנה הקודמת, שהיין היוצא מן הענבים בגת אינו נאסר משום יין נסך עד שירד לבור. כן סוברת המשנה, שאסור לגרום טומאה לפירות ארץ ישראל, ואפילו הם של גויים.

דּוֹרְכִין עִם הַנָּכְרִי בַּגַּת – פועל ישראל יכול לדרוך ענבים עם הגוי כאחד בגתו של הגוי וליטול שכר, שהואיל ואין המיץ נעשה יין נסך עד שירד לבור, ומותר אפילו בשתיה, כמו שלמדנו במשנה הקודמת, לפיכך מותר לפועל לקבל שכר דריכת הענבים בגת, שאין משתכר באיסורי הנאה הוא; **אֲבָל לֹא בּוֹצְרִין עִמּוֹ** – אסור לבצור ענבים עם הגוי בכרמו, לפי שהגוי נותנם בגתו הטמאה, ונמצא הישראל גורם טומאה לפירות ארץ ישראל, שהרי המשקה היוצא מהענבים בשעת הדריכה מכשיר אותם לקבל טומאה בגת הטמאה של הגוי. ברם, כשדורך עמו אינו גורם טומאה, שמשהתחיל הגוי בדריכת הענבים, כבר נטמאו. ואין הלכה כמשנה זו, שכן ההלכה היא, שמשהתחיל היין להימשך, נעשה הוא יין נסך, כמו שכבר הזכרנו בסוף המשנה הקודמת; ומכאן, שאין דורכים עם הגוי בגת; אבל בוצרים עמו. שמן הדין מותר לגרום טומאה לפירות חולין שבארץ ישראל. **יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּטֻמְאָה** – שדורך ענביו בטומאה, והרי הוא עובר עבירה, שמטמא התרומות והמעשרות שבהם, **לֹא דּוֹרְכִין וְלֹא בּוֹצְרִין עִמּוֹ** – לפי שאסור לסייע ידי עוברי עבירה; ואף על פי שהענבים נטמאו כבר בתחילת הדריכה, אסור לדרוך עמו גם אחר כך, שמלאכה אחת היא, וכיון שהתחילה בעבירה, אסור לסייעו בכל מלאכת הדריכה. **אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ חָבִיּוֹת** – ריקניות, אפילו טמאות, **לַגַּת** – למלאן ממנה, **וּמְבִיאִין עִמּוֹ מִן הַגַּת** – חביות מלאות יין, שהואיל ונגמרה מלאכת הדריכה שנעשתה בעבירה, והיין כבר ממילא טמא, מותר לסייעו בעבודות אחרות, שלאחר הדריכה, כגון בהבאת חביות יין מן הגת. וכן **נַחְתּוֹם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּטֻמְאָה** – אופה שעושה את הלחם בטומאה, **לֹא לָשִׁין** – את העיסה, **וְלֹא עוֹרְכִין** – לא מגלגלים את הבצק, **עִמּוֹ** – עם נחתום זה, שאסור לסייע ידי עוברי עבירה; ואף על פי שנטמא כבר הבצק בשעת הלישה, אסור לסייעו גם בשעת העריכה, שהלישה והעריכה מלאכה אחת היא, ואסור לסייע בכולה, כמו שבארנו לעיל בענין היין. **אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ פַּת לַפַּלְטֵר** – לאחר שאפה הנחתום את הפת, מותר לסייעו בהובלת הפת לפלטר, דהיינו לחנות שמוכרים בה לחם, שהרי הפת נטמאה כבר, ונגמרה המלאכה שנעשתה בעבירה, וזו מלאכה אחרת היא. — שתי ההלכות האחרונות הובאו כאן אגב הרישא העוסקת בדריכה ובצירה עם הגוי.

שבת קודש

באור משנה י

משנתנו באה ללמד, כיצד אוסר הגוי יין של ישראל משום חשש שמא נגע בו ועשאו יין נסך.

נָכְרִי שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בְּצַד הַבּוֹר שֶׁל יַיִן – של ישראל, **אִם יֵשׁ לוֹ עָלָיו מִלְּוָה** – בגמרא מבואר: אם יש לגוי מלוה על אותו היין, היינו ששעבד לו הישראל את היין בחובו, שאם לא ישלם לו, יגבה

וְעָלָה, וּמְדָדוֹ בַּקָּנֶה, הִתִּיז אֶת הַצִּרְעָה בַּקָּנֶה, אוֹ שֶׁהָיָה מְטַפֵּחַ עַל פִּי חָבִית מְרֻתֶּחֶת — בְּכָל אֵלּוּ הָיָה מַעֲשֶׂה, וְאָמְרוּ: יְמָכֵר; וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. נָטַל אֶת הֶחָבִית וּזְרָקָהּ בַּחֲמָתוֹ לַבּוֹר — זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה, וְהִכְשִׁירוּ.

יא הַמְטַהֵר יֵינוֹ שֶׁל נָכְרִי וְנוֹתְנוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, בְּבֵית הַפְּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בְּעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גּוֹיִם וְיִשְׂרְאֵלִים — מֻתָּר; בְּעִיר שֶׁכֻּלָּהּ גּוֹיִם — אָסוּר, עַד שֶׁיּוֹשִׁיב שׁוֹמֵר; וְאֵין הַשּׁוֹמֵר צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס — מֻתָּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל רְשׁוּת גּוֹיִם אַחַת הִיא.

פירוש ברטנורא

יין: **ועלה.** מת. אע"ג דנגע בשעה שנפל אינו אסור בהנאה, הואיל ולא נתכוין ליגע. אבל עלה חי, בעלייתו אוסרו, משום דמודה לעבודה זרה על שניצול: **ומודדו בקנה.** או שהיה הנכרי מודד יינו של ישראל בקנה: **והתיז.** או שהתיז הנכרי את הצרעה מיינו של ישראל על ידי הקנה ולא נגע בידיו ביין: **המרותחת.** שהיתה החבית מעלה רתיחות, וטפח הנכרי בידו על הרתיחות, אין דרך ניסוך בכך: **רבי שמעון מתיר.** ואין הלכה כרבי שמעון: **זה היה מעשה והכשירו.** אף בשתיה:

יא המטהר יינו של נכרי. ישראל שדרך ענבים של נכרי בכשרות כדי למוכרו לישראל, ואינו נותן מעות לנכרי עד שימכרנו לאחר זמן: **ונותנו ברשותו.** של נכרי: **בעיר שיש בה נכרים וישראלים מותר.** דמרתת נכרי דלמא חזו ליה הנך ישראל דעברי ברשות הרבים ומפסידנא. ואפילו אין מפתח וחותם, שרי. והוא שאין לו מלוה על אותו יין, כגון שכתב לו התקבלתי ממך, כדאמרינן לקמן: **רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות נכרי אחת היא.** פלוגתא דר' שמעון בן אלעזר ותנא קמא, דת"ק סבר כשהניח ישראל יין ברשותו של נכרי בעל היין, הוא דבעינן שיהא הבית פתוח לרה"ר ועיר שישראל ונכרים דרים בה. אבל ברשות נכרי אחר שאינו בעל הבית, אפילו בעיר שאין ישראלים דרים בה, שרי. ור' שמעון בן אלעזר אומר, כל רשות נכרי אחת היא, וכי היכי דברשות הנכרי בעל היין אסור אלא בעיר שישראל ונכרים דרים בה והבית פתוח לרה"ר, הכי נמי ברשות נכרי אחר, צריך עיר שישראל ונכרים דרים בה ובית פתוח לרה"ר. והלכה כר' שמעון בן אלעזר. ובזמן שמפתח וחותם ביד ישראל, בין ברשות בעל היין בין ברשות נכרי אחר, מותר לדברי הכל:

משניות מבוארות – קהתי

חובו מן היין הזה, **אָסוּר** – היין בהנאה, שהואיל והיין משועבד לו בחובו, יש חשש שמא נגע בו לבחון את טיבו, ועשאו יין נסך. **אֵין לוֹ עָלָיו מִלְוָה** – כלומר שאין היין משועבד לגוי בחובו, **מֻתָּר** – היין בשתיה, שאין חשש שמא נגע בו, שהואיל ואין לו כל שייכות ביין, ואף כניסתו לגת שלא ברשות היתה, מתיירא הוא לנגוע ביין. **נָפַל** – הגוי, **לַבּוֹר** – של יין של ישראל, **וְעָלָה** – בגמרא מבואר, שהעלוהו משם מת; שכן אילו עלה חי, הרי הוא אוסר את היין בהנאה, שמא בעלייתו הודה לעבודה זרה על שניצל ועשאו יין נסך. **וּמְדָדוֹ בַּקָּנֶה** – או שמדד הגוי את עומק היין שבבור בקנה המידה שבידו, ולא נתכוון לנגוע ביין; או **הִתִּיז אֶת הַצִּרְעָה בַּקָּנֶה** – שנפלה צרעה לתוך היין וזרקה הגוי משם בקנה, ולא נגע בידיו ביין, **אוֹ שֶׁהָיָה מְטַפֵּחַ עַל פִּי חָבִית מְרֻתֶּחֶת** – שהיה היין שבחבית מעלה קצף, וטפח הגוי בידו על הקצף, כדי להעבירו, ואף שנגע על ידי זה ביין, אין דרך ניסוך בכך, **בְּכָל אֵלּוּ** – בכל המקרים הללו, **הָיָה מַעֲשֶׂה** – ובאו ושאלו את החכמים, **וְאָמְרוּ** – חכמים: **יִמָּכֵר** – היין לגוי, שאין דינו כיין נסך, ומותר הוא בהנאה; אבל אסור הוא מכל מקום בשתיה. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר** – את היין אף בשתיה. ואין הלכה כרבי שמעון. **נָטַל** – הגוי, **אֶת הֶחָבִית** – הריקנית, **וּזְרָקָהּ בַּחֲמָתוֹ לַבּוֹר** – שהתרגז מאד, ומחמת כעסו זרק את החבית לתוך הבור של יין, **זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה** – ושאלו את החכמים, **וְהִכְשִׁירוּ** – חכמים את היין אף בשתיה. – **הרמב"ם** פוסק שמותר בהנאה בלבד; ברם, **הראב"ד** משיג עליו וכותב: "זה שיבוש"... ואף נושאי כליו של הרמב"ם תמהים על כך, ומחפשים דרכים ליישב דבריו (**עיין הל' מאכלות אסורות יב, ט**).

בטהרה, בכשרות, כדי למוכרו לישראל, **וְנוֹתְנוֹ בִּרְשׁוּתוֹ** – והעמיד את חביות היין ברשותו של הגוי, **בְּבֵית הַפָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים** – שהעוברים רואים את הנכנס לתוכו, ואת הנעשה בו, אם זה **בְּעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גּוֹיִם וְיִשְׂרְאֵלִים** – הואיל והבית שהיין נתון בו פתוח לרשות הרבים וישראלים עוברים שם, **מֻתָּר** – היין, שהגוי מתיירא לגשת לחביות ולנגוע ביין, שמא יראנו ישראל ויאסרו את יינו, ונמצא מפסיד את לקוחותיו הישראלים. אבל **בְּעִיר שֶׁכֻּלָּהּ גּוֹיִם** – והוא הדין בבית שאינו פתוח לרשות הרבים, אפילו בעיר שיש בה גויים וישראלים, **אָסוּר** – היין, מחשש שנגע בו הגוי ועשאו יין נסך, שהרי אינו מתיירא שמא יראנו ישראל. **עַד שֶׁיּוֹשִׁיב שׁוֹמֵר** – אלא אם כן הושיב הישראל שומר, שישגיח שלא יגע בו הגוי, **וְאֵין הַשּׁוֹמֵר צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר** – כל היום בבית היין ולא לצאת משם, אלא **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס** – ואינו יושב שם כל הזמן, **מֻתָּר** – היין, שנזהר הגוי מלגשת אל היין, שמא ייכנס השומר, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל רְשׁוּת גּוֹיִם אַחַת הִיא** – בגמרא מבואר, שלדעת תנא קמא אין צריך להושיב שומר בעיר שכולה גויים, או בבית שאינו פתוח לרשות הרבים, אפילו בעיר שיש בה גויים וישראלים, אלא כשנתן הישראל את היין ברשותו של הגוי בעל היין; אבל אם נתן את היין ברשותו של גוי אחר, שאינו בעל היין, אפילו בעיר שכולה גויים אינו זקוק לשומר, והיין מותר, שהואיל ואין לאותו גוי כל שייכות ביין, אינו מעז לגשת אל היין ולנגוע בו. משנתנו באה להשמיע, שרבי שמעון בן אלעזר חולק על תנא קמא וסובר, שאין הבדל בין רשותו של הגוי שהוא בעל היין לרשותו של גוי אחר שאינו בעל היין, שכל רשות גויים אחת היא, ולכן אפילו נתן את היין ברשותו של גוי אחר, שאין לו שייכות ביין, הרי זה כאילו נתן ברשות בעל היין, ואין היין מותר אלא בעיר שישראל וגויים דרים בה והבית פתוח לרשות הרבים; אבל אם הבית אינו פתוח לרשות הרבים, או בעיר שכולה גויים, היין אסור עד שיושיב שומר.

באור משנה יא

משנה זו דנה ביין של גוי שנעשה על ידי ישראל בכשרות, מכיון שרוצה למוכרו לישראל, אלא שהיין נמצא ברשותו של הגוי.

הַמְטַהֵר יֵינוֹ שֶׁל נָכְרִי – ישראל שדרך ענבים של גוי ועשה יינו

כאשר יהודי מסיים את העבודה דיום זה, "יצא אדם לפועלו ולעבודתו עדי ערב" – הנה תיכף ומיד נותן לו הקדוש־ברוך־הוא את שכרו . . עד לשכר שבאין־ערוך לגבי אופן עבודתו.

משיחת שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יז ע"א: מברר הגמרא: **וְרַבִּי נַמִּי הָא כְּתִיב 'שְׁמַע'**, ומה הוא דורש ממנו. משיבה הגמרא: **הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ** לדרוש שכשתקרא את שמע **הַשְׁמַע לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ**. **וְרַבָּנַן** ישיבו לכך, **דְּסָבְרֵי כְּמַאן דְּאָמַר הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ** מה שקורא **יָצָא**, ומיותר 'שמע' ללמד כשיטתם.

עוד מברר הגמרא: **וְרַבָּנַן נַמִּי הַכְּתִיב 'וְהָיוּ'**, ומה הם דורשים ממנו. משיבה הגמרא: **הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ שֶׁלֹּא יִקְרָא לְמַפְרֵעַ** אלא כהווייתם וסדר נתינתם. מברר הגמרא: **וְרַבִּי שֶׁלֹּא יִקְרָא לְמַפְרֵעַ מְנָא־לֵיהּ**. משיבה הגמרא: **מִכָּן** שלא נכתב **'דְּבָרִים'** אלא **'הַדְּבָרִים'** בתוספת ה"א, וזה בא ללמד שיקרא הדברים כסדרם ולא למפרע. **וְרַבָּנַן** לא למדו מזה, כיון ש**'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ** לדרוש, והוצרכו ללמוד דין זה מ'והיו'. וזה מקור דין הברייתא לעיל (ע"א) שאין לקרוא קריאת שמע למפרע, לחכמים מ'והיו', ולרבי מ'הדברים' בתוספת ה"א.

מברר הגמרא: **לֵימָא קָסָבַר רַבִּי** שכָּל **הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה** - כלומר שכל הקריאות בתורה בבית הכנסת נקראות בכל לשון ולא דווקא בלשון הקודש, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב 'וְהָיוּ'** ללמד על קריאת שמע שנקראת בלשון הקודש, הרי אף בכל הקריאות הדין כך. דוחה הגמרא: **אִצְטְרִיךְ**, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שכיון שנאמר בה **'שְׁמַע'** נדרוש **כְּרַבָּנַן** שקורא בכל לשון, לכן **כָּתַב רַחֲמָנָא 'וְהָיוּ'** ללמד שאף קריאת שמע נקראת בלשון הקודש.

עוד מברר הגמרא בענין זה: **לֵימָא קָסָבְרֵי רַבָּנַן כָּל הַתּוֹרָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב 'שְׁמַע'** לרבות שבקריאת שמע נקראת בכל לשון. דוחה הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** שבקריאת שמע נדרוש מ**'וְהָיוּ' כְּרַבִּי** שנקראת בלשון הקודש דווקא, לכן **כָּתַב רַחֲמָנָא 'שְׁמַע'** לרבות שקורא בכל לשון.

הגמרא ממשיכה לבאר מקור הדינים שבברייתא לעיל באיסור קריאה למפרע: **תְּפִלָּה מְנָא לָן** שאין לאומרה למפרע, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **שִׁמְעוֹן הַפַּקּוּלִי הִסְדִּיר** - תיקן סדר תפילת **שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל עַל הַסֵּדֶר** שלהם [שיתבאר בהמשך] **בְּיַבְנֶה**. וכן **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא, מֵאָה וְעֶשְׂרִים זְקֵנִים** אנשי כנסת הגדולה **וּבָהֶם כַּמָּה נְבִיאִים, תִּיקְּנוּ** תפילת **שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת עַל הַסֵּדֶר**. ומסתבר שכיון שנתקנו בסדר זה דווקא, האומרן למפרע לא יצא. ברייתא המבארת טעם סדר תפילת שמונה עשרה עד ברכת התשובה: **תָּנוּ רַבָּנַן, מִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים** בתפילה ברכת **אָבוֹת** [מגן אברהם], **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים כט א) **'הָבוּ לַה' בְּנֵי אֵלִים'**, דהיינו הזכירו לפני ה' את האבות הנקראים 'אילי הארץ'. **וּמִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים** לאחריה ברכת **גְּבוּרוֹת** גשמים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'הָבוּ לַה' כָּבוֹד וָעֹז'**, הזכירו לפניו כבודו ועוזו שהם גבורותיו. **וּמִנַּיִן שֶׁאוֹמְרִים** לאחריה ברכת **קְדוּשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם כט ב) **'הָבוּ לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ'**, הזכירו לפניו כבוד שמו והדרת קדשו. **וּמָה רָאוּ לוֹמַר** ברכת **בִּינָה לְאַחַר קְדוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה כט כג) **'וְהִקְדִּישׁוּ אֶת קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ', וְסָמִיךְ לֵיהּ** (שם כט כד) **'וְיָדְעוּ תוֹעֵי רוּחַ בִּינָה'**, הרי שלאחר שיקדישו את ה' ילמדו בינה. **וּמָה רָאוּ לוֹמַר** ברכת **תְּשׁוּבָה לְאַחַר בִּינָה, דִּכְתִיב** (שם ו י) **'וּלְבָבוֹ יָבִין וְשָׁב וְרָפָא לוֹ'**, שכשהלב מבין גודל החטא הרי הוא שב בתשובה. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי לֵימָא** ברכת **רְפוּאָה בַּתְרָהּ** דברכת **תְּשׁוּבָה**, שהרי נאמר 'ושב ורפא לו', ואם־כן מדוע אומרים אותה רק לאחר ברכת גאולה. מתרצת הגמרא: **לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיב** (שם נה ז) **'וְיָשׁוּב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לְסְלוֹחַ'**, והרי שנסמכה סליחה לתשובה. שואלת הגמרא: **וּמַאי חָזֵית דְּסַמְכַתְּ אַהָא** לקבוע הסדר על פי פסוק זה המסמיך סליחה לתשובה, **סְמוֹךְ אַהָא** - על הפסוק הראשון המסמיך רפואה לתשובה. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב קְרָא אַחֲרִינָא** - שישנו פסוק נוסף שמצינו בו סדר זה (תהלים קג ג) **'הַסּוֹלֵחַ לְכָל עֲוֹנֵיכִי הָרוֹפֵא לְכָל תַּחֲלוּאָיכִי הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיָּיכִי'**, והרי שרפואה הולכת רק לאחר הסליחה. שוב שואלת הגמרא: **לְמִימְרָא דִּגְאוּלָּה וּרְפוּאָה** רק **בָּתַר סְלִיחָה הִיא, וְהַכְתִיב** בפסוק שהובא לעיל **'וְשָׁב וְרָפָא לוֹ'**, ומשמע שרפואה באה מיד לאחר התשובה. משיבה הגמרא: **הַהוּא לָאו רְפוּאָה דְּתַחְלוּאִים** גופניים **הִיא**, שהיא אכן באה רק לאחר הסליחה, **אֶלָּא רְפוּאָה** רוחנית **דִּסְלִיחָה הִיא**, והיינו שהחוטא שנסלחו חטאיו נחשב כחולה שנתרפא, ורפואה זו אכן באה מיד לאחר התשובה כנאמר בפסוק זה.

רש"י

אִיצְטְרִיךְ — "והיו" דלא תימא: שמע בכל לשון שאתה שומע כרבנן. **עַל הַסֵּדֶר** — כמשפט המקראות, וכדיליף לקמן. **הַפַּקּוּלִי** — יש אומרים שמשתכר בצמר גפן, שנקרא פקולא. **הָבוּ לַה'** — הזכירו לפניו את אילי הארץ. **הָבוּ לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ** — סיפיה דקרא "בהדרת קודש".

גם כאשר יהודי נמצא עדיין בזמן הגלות, קודם התיקון, עומד לנגד עיניו באופן גלוי המכוון הפנימי דכללות עניין החורבן – "על מנת לבנות" . . בניין יותר טוב מן הראשון, כך שאין זה סתירה וקלקול, אלא בניין ותיקון.

משיחת שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף**, מה ששנינו בברייתא שמשמת יוסף בן יועזר ואילך היה בהם דופי, **דּוֹפִי שֶׁל סְמִיכָה קָתָנֵי**. שמאז התחילו מחלוקות בישראל, כגון המחלוקת בסמיכה, האם מותר לסמוך על קרבנות ביום טוב או לא.

מקשה הגמרא: **וְהָא יוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר גּוּפֵיהּ** [–עצמו] **מִיפְלִיג פְּלִיג** [–חלק] **בִּסְמִיכָה** על יוסף בן יוחנן איש ירושלים, כמבואר במסכת חגיגה (טז.), ואיך אומרת הברייתא שעד שמת לא היה בהם שום דופי של מחלוקת. מתרצת הגמרא: **כִּי אִיפְלִיג בָּהּ בְּסוֹף שְׁנֵיהּ** – כשנחלק עם יוסף בן יוחנן בסמיכה היה זה בסוף שנותיו, **דִּבְצַר לִיבָּא** – שכבר התמעט לבו.

הגמרא חוזרת לדון במימרת שמואל שהובאה לעיל (טו:): **גּוּפָא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הֲלָכוֹת נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֱבֵלוּ שֶׁל מֹשֶׁה. אָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, שְׁאַל בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הֲלָכוֹת אֵלּוּ. אָמַר לָהֶם** יהושע, לאחר שניתנה התורה שוב אי אפשר לבררה מפי הגבורה, שכן נאמר (דברים ל יב) **'לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא'**. וכן בדורו של שמואל הנביא **אָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל לִשְׁמוּאֵל, שְׁאַל** בשמים על הלכות אלו. **אָמַר לָהֶם** שמואל, אין הדבר בידי, שכן נאמר (ויקרא כז לד) **'אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה'**, אלה הן המצות ותו לא, שֶׁלאחר מתן תורה **אֵין הַנָּבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ** בה **דָּבָר מֵעַתָּה** על פי נבואה.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, אַף ההלכה של **חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ נִשְׁתַּכְּחָה בִּימֵי אֱבֵלוּ שֶׁל מֹשֶׁה** בכלל שלשת אלפים ההלכות, ולא ידעו אם היא מתה או רועה. **אָמְרוּ** ישראל **לְפִנְחָס** בן אלעזר הכהן, **שְׁאַל** על הלכה זו. **אָמַר לָהֶם** פנחס, **'לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא'. אָמְרוּ לוֹ** ישראל **לְאֶלְעָזָר** הכהן, **שְׁאַל** על הלכה זו. **אָמַר לָהֶם, 'אֵלֶּה הַמִּצְוֹת', שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה.**

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין ההלכות שנשתכחו, מלבד ההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְטַר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְגַן עֵדֶן, אָמַר לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ, שְׁאַל מִמֶּנִּי כָּל סְפֵיקוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ. אָמַר לוֹ** יהושע, **רַבִּי, כְּלוּם** [–וכי] **הַנַּחְתִּיךְ שָׁעָה אַחַת וְהָלַכְתִּי לִמְקוֹם אַחֵר, וכי לֹא כָּךְ כָּתַבְתָּ בִּי** בתורה (שמות לג יא), **'וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל'**. ומאחר שלא הנחתיך אפילו שעה אחת אין לי שום ספק. חלשה דעתו של משה מכך שהחזיק יהושע את עצמו גדול כמותו. **מִיָּד תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ** ונענש על מה שגרם להחליש את דעתו של משה, **וְנִשְׁתַּכְּחוּ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת, וְנוֹלְדוּ לוֹ שְׁבַע מֵאוֹת סְפֵיקוֹת. וְעָמְדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהָרְגוֹ** אם לא יזכר ויאמר להם את כל מה ששכח. **אָמַר לוֹ חַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לוֹמַר לְךָ** הלכות אלו **אִי אֶפְשָׁר**, שכן 'לא בשמים היא' כמובא לעיל, אלא **לְךָ וְטוֹרְדָן** [–ותטרידם] **בְּמִלְחָמָה** ומתוך כך יניחו לך. וכן משמע ממה **שֶׁנֶּאֱמַר** (יהושע א א–ב) **'וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה' וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְגוֹ'** וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל הָעָם הַזֶּה'. שמיד לאחר מיתת משה ציוהו על מלחמת כיבוש הארץ, כדי שלא יהרגוהו ישראל על שכחתו כאמור.

בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – בברייתא שנינו, **אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת** קַלִּין וַחֲמוּרִין [–קל וחומר] **וּגְזֵירוֹת שָׁווֹת וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֱבֵלוּ שֶׁל מֹשֶׁה.**

אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אַף עַל פִּי כֵן הֶחֱזִירָן עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז לְדברים אלו שנשתכחו מִתּוֹךְ פִּלְפּוּלוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (שם טו טז–יז) **'וַיֹּאמֶר כָּלֵב, אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת קִרְיַת סֵפֶר וּלְכָדָהּ, וְנָתַתִּי לוֹ אֶת עַכְסָה בִתִּי לְאִשָּׁה. וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב** (הַקָּטָן מִמֶּנּוּ) [וַיִּתֶּן לוֹ אֶת עַכְסָה בִתּוֹ לְאִשָּׁה']. ו'קרית ספר' רומזת על אותם דינים שנשתכחו, שהבטיח כלב לתת את בתו למי שיחזירם, ולבסוף נתן אותה לעתניאל שהחזירם בפלפולו.

רבי אבהו מפרש מה היא מעלתה של עכסה: **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'עַכְסָה', שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ כּוֹעֵס עַל אִשְׁתּוֹ** מפני יופיה של עכסה, שכן היתה נדמית לו ככעורה לעומתה.

הגמרא ממשיכה לדרוש את המשך הכתובים שם: נאמר לאחר מכן (שם טו יח) **'וַיְהִי בְּבוֹאָהּ, וַתְּסִיתֵהוּ לִשְׁאֹל מֵאֵת אָבִיהָ שָׂדֶה, וַתִּצְנַח מֵעַל הַחֲמוֹר, וַיֹּאמֶר לָהּ כָּלֵב מַה לָּךְ'**. שואלת הגמרא: **מַאי 'וַתִּצְנַח'. אָמַר רָבָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, 'תצנח' הוא מלשון 'צוחה', שאָמְרָה לוֹ** לאביה, **מַה חָמוֹר זֶה חָמוֹר שֶׁאֵין לוֹ מַאֲכָל בְּאֲבוּסוֹ מִיָּד הוא צוֹעֵק, כָּךְ אִשָּׁה כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהּ תְּבוּאָה בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ מִיָּד צוֹעֶקֶת.** והוא שנאמר לאחר מכן (שם טו יט), **'וַתֹּאמֶר תְּנָה לִּי בְרָכָה, כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נְתַתָּנִי', נתת לי בֵּית שֶׁמִּנּוּנָב** [–חרב ויבש] **מִכָּל טוֹבָה**. ועוד אמרה (שם), **'וְנָתַתָּה לִּי גֻּלֹּת מָיִם, אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא תּוֹרָה בִּלְבַד נתת לי,** אך אינו עשיר. ונאמר לאחר מכן (שם), **'וַיִּתֶּן לָהּ כָּלֵב אֶת גֻּלֹּת עִלִּיּוֹת וְאֶת גֻּלֹּת תַּחְתִּיּוֹת', שנתן לה תשובה ואָמַר לָהּ, מִי שֶׁדַּר עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים** – אדם כעתניאל שרזי תחתונים ועליונים גלוים לו, **יְבַקֵּשׁ** [–וכי צריך לבקש] (ממנו) [מִמֶּנּוּ] **מְזוֹנוֹת**, והרי בודאי אינו צריך לדאוג למזונותיו.

הגמרא מקשה על הכתוב **'וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב'** שהובא לעיל: **וְכי כָּלֵב בֶּן קְנַז הוּא, וַהֲלֹא כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הוּא,** ואם כן איך נאמר שעתניאל בן קנז היה אחיו של כלב. מתרצת הגמרא: שמו של אבי כלב לא היה יפונה, **וּמַאי** 'כלב בן **יְפֻנֶּה', שֶׁפָּנָה** כלב **מֵעֲצַת הַמְרַגְּלִים** ולא הוסת על ידם להוציא דיבה רעה על ארץ ישראל.

שוב מקשה הגמרא: **וְאַכַּתִּי** [–ועדיין] קשה, **וכי כלב בֶּן קְנַז הוּא, והלא בֶּן חֶצְרוֹן הוּא, דְּהַרי כְּתִיב** (דברי הימים א' ב יח) **'וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה'**. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, כלב חוֹרְגֵיהּ** [–בן חורג] **דְּקְנַז הוּא,** שלאחר שמת חצרון נישאה אמו לקנז וילדה את עתניאל, ומה שנאמר על עתניאל שהיה אחי כלב פירושו אחיו מהאם.

תָּנָא בברייתא, **הוּא 'עָתְנִיאֵל' הוּא 'יַעְבֵּץ'**, ושניהם כינויים לאותו אדם. **וּמָה הִיא שְׁמוֹ האמיתי, 'יְהוּדָה אֲחִי שִׁמְעוֹן' שְׁמוֹ.** ומדוע נקרא **'עָתְנִיאֵל'**, משום **שֶׁעָנָאוּ אֵל** לתפילתו. ומדוע נקרא **'יַעְבֵּץ'**, משום **שֶׁיָּעַץ וְרִיבֵּץ** [–והרביץ] **תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל. וּמִנָּלָן** [–מנין לנו] **שֶׁעָנָאוּ אֵל,** משום **דִּכְתִיב** (שם ד י) **'וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, אִם בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי, וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי, וְהָיְתָה יָדְךָ (עִמָּדִי וְעָשָׂה מֹרַעְתִּי) [עִמִּי וְעָשִׂיתָ מַרְעָה] לְבִלְתִּי עָצְבִּי, וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר שָׁאָל'.**

הברייתא מפרשת את הכתוב האמור: **ביקש יעבץ, 'אִם בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי', בְּלימוד התורה. 'וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי', בַּתַּלְמִידִים. 'וְהָיְתָה יָדְךָ (עִמָּדִי) [עִמִּי]**, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח תַּלְמוּדִי מִלִּבִּי. (ועשה מרעתי) **['וְעָשִׂיתָ מַרְעָה']**, שֶׁיְּזַדְּמְנוּ לִי רֵיעִים כְּמוֹתִי, ולא יבטלוני מתלמוד תורה. **'לְבִלְתִּי (עִצְבִּי)'**, הוא מלשון עצב, שאמר יעבץ להקדוש ברוך הוא, **אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן מוּטָב, וְאִם לָאו, חֲרִינִי הוֹלֵךְ** (ל)[בִּ–]**נְסִיסֵי** [–בעצבוני, בצערי] **לִשְׁאוֹל** [–לקבר]. **מִיָּד 'וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר שָׁאָל'** ומילא את בקשתו, ועל שם שענאו אל נקרא עתניאל.

הברייתא מביאה דרשה נוספת המוכיחה שכל המוסר עצמו לחזור אחר תורה ממלאים מן השמים את משאלותיו: **כֵּיוָצֵא בַדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר** (משלי כט יג), **'רָשׁ וְאִישׁ תְּכָכִים נִפְגָּשׁוּ, מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה'".** 'רש' הוא עני בדעת, ו'איש תככים' הוא בינוני שיודע חלק מהתורה ולא את כולה. **שֶׁכְּשָׁעָה שֶׁהַתַּלְמִיד** הרש **הוֹלֵךְ אֵצֶל רַבּוֹ** הבינוני **וְאוֹמֵר לוֹ, לַמְּדֵנִי תּוֹרָה, אִם** הוא **מְלַמְּדוֹ, 'מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה'",** ואף הרב הבינוני שעדיין צריך תלמוד, הקדוש ברוך הוא מלמדו. **וְאִם לָאו** – ואם אינו מלמדו, יקוים בהם מה שנאמר (שם כב ב) **'עָשִׁיר וְרָשׁ נִפְגָּשׁוּ, עוֹשֵׂה כֻלָּם ה'". מִי** [הקדוש ברוך הוא] **שֶׁבתחילה עֲשָׂאָן חֲכָם לְרב וְזֶה, עוֹשֶׂה אוֹתוֹ עתה לְטִיפֵּשׁ, ומי** שבתחילה עשאו **טִיפֵּשׁ לְתלמיד זֶה, עתה הוא עוֹשֶׂה אוֹתוֹ חָכָם,** שהקדוש ברוך הוא נותן לו את משאלתו בזכות מה שחיזר אחר תלמודו. דרך זו בביאור הכתובים האמורים היא **מִשְּׁנַת רַבִּי נָתָן.**

הברייתא מביאה דרך אחרת בביאור תפילת יעבץ ובביאור הכתובים במשלי: **רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר,** מה שביקש יעבץ **'אִם בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי'** היא ברכה **בְּפִרְיָהּ וּרְבִיָּהּ. 'וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי', בְּבָנִים וּבְבָנוֹת. 'וְהָיְתָה יָדְךָ (עִמָּדִי) [עִמִּי'], כְּמַשָּׂא וּכְמַתָּן. 'וְעָשִׂיתָ (מַרְעָתִי) [מַרְעָה']**, שֶׁלֹּא יְהֵא בִּי מִיחוּשׁ רֹאשׁ וּמִיחוּשׁ אָזְנַיִם וּמִיחוּשׁ עֵינַיִם. **'לְבִלְתִּי עָצְבִּי'**, שֶׁלֹּא יְהֵא בִּי מִיחוּשׁ [–יבטלני] יַצֵּר הָרַע מִלִּשְׁנוֹת בתורה. **אם**

המשך בעמוד כח

רש"י

דופי של סמיכה — דעד יוסף בן יועזר לא נחלקו בסמיכה ולא בשום דבר, שעדיין לא נתמעט הלב. ולהכי נקט סמיכה — דהיא היתה מחלוקת ראשונה שנחלקו בו חכמים מעולם, ומיוסף בן יועזר ואילך היה בהן דופי של סמיכה. שנחלקו בסמיכת שלמים ביום טוב. כדאמרינן בחגיגה (טז,א): שמאי אומר: לסמוך, והלל אומר: שלא לסמוך. **והא יוסף גופיה** — איפליג ביה במסכת חגיגה (שם). **דבצר ליבא** — שנתמעט הלב, בסוף שנותיו נשתכחו. **נשתכחה בימי אבלו של משה** — אם מתה אם רועה, והיא מאותם הלכות. (יאפ"ש) יהושע שאלו תחלה, ואחריו שמואל, ואחריו פנחס ואחריו אלעזר. יאפ"ש — יהושע, אלעזר, פנחס, שמואל. יפל"ל — יהושע, פנחס, אלעזר, שמואל. **ונשתכחו ממנו** — מיהושע, בעון שגרם להחליש דעתו של משה. שנצטער משה על יהושע בעצמו שהיה גדול כמותו. **לחרנו** — עד שיאמר להם. קלין וחמורין — מדרשי קל וחומר. דקדוקי **סופרים** — מפרש בשקלים (ח,א) שעשו התורה ספירות ספירות, כגון: חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן, שלשה עשר דברים נאמרו בנבלת עוף טהור, חמשה לא יתרומו. שצירפו הדברים ומנאום יחד, שלא ישתכחו. ומאותן דקדוקין שעדיין לא צירפום — נשתכחו בימי אבלו של משה. **וילכדה עתניאל** — לקרית ספר. ומאי "קרית ספר" — הלכות. **כועס על אשתו** — מתוך יופיה. **ותצנח** — לשון צווחה, צועקת. [**אלא תורה בלבד** — שהתורה נקראת "מים"], ועתניאל לא היה עשיר אלא חכם. **מנוגב** — חרב ויבש מכל טוב. **גולות מים** — התורה, כלומר, אדם שהתורה גלויה לו.

תוספות

יבקש ממנו מזונות — דהאי ודאי לא יצטרך, דכתיב בה (משלי לא): "היתה כאניות סוחר" וגו'. **בן קנז** — דכתיב לעיל: "עתניאל בן קנז אחי כלב", אלמא כלב בן קנז היה, דכתיב בדובתא אחריתי (יהושע יד) "כלב בן יפונה הקנזי", ולא כתיב "בן קנז". **הוליד את עזובה אשה** — מפרש בפרק קמא דסוטה (יב,א): שנשא את מרים שהיתה עזובה מחמת חולי, וכיון שנשאה לשם שמים — מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה. **חורניה דקנז** — ועתניאל אחיו מן האם. **דיקא נמי** — דכלב לאו בן קנז הוא, דכתיב בדובתא אחריתי "כלב בן יפונה הקנזי", ולא כתיב "בן קנז", אלמא גידלו קנז ולא ילדו. **ועשית לי מרעה לבלתי** — כלומר, לבלתי ישגבני יצר הרע מלשנות, שלא ישגבני יצר הרע לבטל מתלמוד תורה. **עצבי** — משמע: לשון עצב. **והכי אמר לפניו**: אם אתה עושה לי כך — מוטב, ואם לאו הריני הולך בנסיסי לשאול — הריני מת בעצבוני. כדמתרגמינן (בראשית לד) "ויתעצבו" — ואיתנסיסו. **כיוצא בדבר אתה אומר** — שכל המוסר עצמו לחזור אחר תורה ממלאין לו שאלותיו. **ואיש תככים** — בינוני, שיודע שני סדרים או שלשה, שמוסמך בינוני. **מאיר עיני שניהם** — שאף הרב צריך עדיין לימוד, ומלמדו הקדוש ברוך הוא. **עושה שניהם** — עבשיו הוא מתחיל לעשותם חדשים, לזה חכם ולזה טיפש. **כיוצא בדבר כו'** — שהמבקש על מזונותיו ועל צרכיו — שנזקקין לו מן השמים למלא שאלותיו. **סתום** — שכיפרו בעליה ושעיברה שנתה. **מפורש** — ולד, ותמורתו, ושמתו בעליה, שמפורש לנו דאינן בצבור.

אֲמַר רַב יוֹסֵף: דּוֹפִי שֶׁל סְמִיכָה קָתָנֵי. - וְהָא יוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר גּוּפֵיהּ מִיפְלִיג בְּסְמִיכָה! - כִּי אִיפְלִיג בָּהּ - בְּסוֹף שְׁנֵיהֶן, דְּבִצַּר לִיבָּא. גּוּפָא, אֲמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הֲלָכוֹת נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֲבֵלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אָמְרוּ לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: שְׁאַל! אָמַר לָהֶם: "לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא". אָמְרוּ לוֹ לִשְׁמוּאֵל: שְׁאַל! אָמַר לָהֶם: "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת" - שֶׁאֵין הַנָּבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק נַפְּחָא: אַף חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ נִשְׁתַּכְּחָה בִּימֵי אֲבֵלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אָמְרוּ לְפָנָיו: שְׁאַל! אָמַר לֵיהּ: לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא. אָמְרוּ לוֹ לְאֶלְעָזָר: שְׁאַל! אָמַר לָהֶם: "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת" - שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְטַר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְגַן עֵדֶן, אָמַר לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ: שְׁאַל מִמֶּנִּי כָּל סְפֵיקוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ! אָמַר לוֹ: רַבִּי, כְּלוּם הִנַּחְתִּיךָ שָׁעָה אַחַת וְהָלַכְתִּי לִמְקוֹם אַחֵר? לֹא כָּךְ כָּתַבְתָּ בִּי "וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל"? מִיָּד תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וְנִשְׁתַּכְּחוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת, וְנוֹלְדוּ לוֹ שְׁבַע מֵאוֹת סְפֵיקוֹת, וְעָמְדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהָרְגוֹ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לוֹמַר לְךָ - אִי אֶפְשָׁר, לֵךְ וְטוֹרְדָן בַּמִּלְחָמָה. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה' וַיֹּאמֶר ה'" וגו'. בְּמַתְנִיתִין תָּנָא: אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת קַלִּין וַחֲמוּרִין, וּגְזֵירוֹת שָׁווֹת, וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֲבֵלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַף עַל פִּי כֵן הֶחֱזִירָן עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז מִתּוֹךְ פִּלְפּוּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב וַיִּתֶּן לוֹ אֶת עַכְסָה בִּתּוֹ לְאִשָּׁה". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "עַכְסָה" - שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ, כּוֹעֵס עַל אִשְׁתּוֹ. "וַיְהִי בְּבוֹאָהּ וַתְּסִיתֵהוּ לִשְׁאֹל מֵאֵת אָבִיהָ שָׂדֶה וַתִּצְנַח מֵעַל הַחֲמוֹר", מַאי "וַתִּצְנַח"? אָמַר רָבָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמְרָה לוֹ: מַה חֲמוֹר זֶה, כֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ מַאֲכָל בַּאֲבוּסוֹ - מִיָּד צוֹעֵק. כָּךְ אִשָּׁה, כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהּ תִּבּוּאָה בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ - מִיָּד צוֹעֶקֶת. "וַתֹּאמֶר תְּנָה לִּי בְרָכָה כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נְתַתָּנִי" - בֵּית שֶׁמְּנוּגָב מִכָּל טוֹבָה. "וְנָתַתָּה לִּי גֻּלֹּת מָיִם" - אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא תּוֹרָה בִּלְבַד. "וַיִּתֶּן לָהּ כָּלֵב אֶת גֻּלֹּת עֶלְיוֹת וְאֶת גֻּלֹּת תַּחְתִּיּוֹת" - אָמַר לָהּ: מִי שֶׁדָּר עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים יְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְזוֹנוֹת?! וְכָלֵב, בֶּן קְנַז הוּא? וַהֲלֹא כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הוּא! מַאי "יְפֻנֶּה" - שֶׁפָּנָה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְאַכַּתִּי, בֶּן קְנַז הוּא? בֶּן חֶצְרוֹן הוּא, דִּכְתִיב "וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה"! אֲמַר רָבָא: חוֹרְנֵיהּ דִּקְנַז הוּא. תָּנָא: הוּא עָתְנִיאֵל הוּא יַעְבֵּץ, וּמַה שְׁמוֹ - יְהוּדָה אֲחִי שִׁמְעוֹן שְׁמוֹ. "עָתְנִיאֵל" - שֶׁעֲנָאוֹ אֵל, "יַעְבֵּץ" - שֶׁיָּעַץ וְרִיבֵּץ תּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל. וּמְנָלַן שֶׁעֲנָאוֹ אֵל? - דִּכְתִיב: "וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִם בָּרֹךְ תְּבָרְכֵנִי וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי וְהָיְתָה יָדְךָ עִמָּדִי וְעָשִׂיתָ מֵרָעָתִי לְבִלְתִּי עֶצְבִּי וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר שָׁאָל". "אִם בָּרֹךְ תְּבָרְכֵנִי" - בַּתּוֹרָה, "וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי" - בְּתַלְמִידִים, "וְהָיְתָה יָדְךָ עִמָּדִי" - שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח תַּלְמוּדִי מִלִּבִּי, "וְעָשִׂיתָ מֵרָעָתִי" - שֶׁיְּזַדְּמְנוּ לִי רֵעִים כְּמוֹתִי, "לְבִלְתִּי עֶצְבִּי" - שֶׁלֹּא יִשְׁגְּבֵנִי יֵצֶר הָרָע מִלִּשְׁנוֹת. אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן - מוּטָב, וְאִם לָאו - הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לִנְסִיסִי לִשְׁאוֹל, מִיָּד, "וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר שָׁאָל". כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "רָשׁ וְאִישׁ תְּכָכִים נִפְגָּשׁוּ מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה'". בְּשָׁעָה שֶׁהַתַּלְמִיד הוֹלֵךְ אֵצֶל רַבּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: לְמַדֵּנִי תּוֹרָה! אִם מְלַמְּדוֹ - "מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה'", וְאִם לָאו - "עָשִׁיר וָרָשׁ נִפְגָּשׁוּ עֹשֵׂה כֻלָּם ה'", מִי שֶׁעֲשָׂאוֹ חָכָם לָזֶה - עוֹשֶׂה אוֹתוֹ טִיפֵּשׁ, טִיפֵּשׁ לָזֶה - עוֹשֶׂה אוֹתוֹ חָכָם. זוֹ מִשְׁנַת רַבִּי נָתָן. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: "אִם בָּרֹךְ תְּבָרְכֵנִי" - בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה, "וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי" - בְּבָנִים וּבְבָנוֹת, "וְהָיְתָה יָדְךָ עִמָּדִי" - בְּמִשָּׁא וּבְמַתָּן, "וְעָשִׂיתָ מֵרָעָתִי" - שֶׁלֹּא יְהֵא בִּי מִיחוּשׁ רֹאשׁ וּמִיחוּשׁ אָזְנַיִם וּמִיחוּשׁ עֵינַיִם, "לְבִלְתִּי עֶצְבִּי" - שֶׁלֹּא יִשְׁגְּבֵנִי יֵצֶר הָרָע מִלִּשְׁנוֹת. אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן - מוּטָב, וְאִם לָאו - הֲרֵינִי הוֹלֵךְ בְּנִסְיסִי לִשְׁאוֹל, "וַיָּבֵא לוֹ אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר שָׁאָל". כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "רָשׁ וְאִישׁ תְּכָכִים נִפְגָּשׁוּ מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה'". בְּשָׁעָה שֶׁעָנִי הוֹלֵךְ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת וְאוֹמֵר: פַּרְנְסֵנִי! אִם מְפַרְנְסוֹ - מוּטָב, וְאִם לָאו - "עָשִׁיר וָרָשׁ נִפְגָּשׁוּ עֹשֵׂה כֻלָּם ה'", מִי שֶׁעֲשָׂאוֹ עָשִׁיר לָזֶה - עוֹשֶׂה אוֹתוֹ עָנִי, עָנִי לָזֶה - עוֹשֶׂה אוֹתוֹ עָשִׁיר. "אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מַה מָּצִינוּ" כו'. תָּנוּ רַבָּנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת. וְלַד חַטָּאת, וּתְמוּרַת חַטָּאת, וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ, וְחַטָּאת שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ, וְחַטָּאת שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ. אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר וְלַד חַטָּאת בְּצִיבּוּר - לְפִי שֶׁאֵין חַטָּאת נִקְבָּה בְּצִיבּוּר, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר תְּמוּרַת חַטָּאת בְּצִיבּוּר - לְפִי שֶׁאֵין צִיבּוּר עוֹשִׂין תְּמוּרָה, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ בְּצִיבּוּר - לְפִי שֶׁאֵין הַצִּיבּוּר מֵתִים. שֶׁכִּיפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְשֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ - לֹא מָצִינוּ, יָכוֹל יְהוּ נוֹהֲגוֹת בֵּין בְּיָחִיד בֵּין בְּצִיבּוּר - אָמַרְתָּ: יִלְמַד אָדָם סָתוּם מִמְּפוֹרָשׁ. מַה מְּפוֹרָשׁ - בְּיָחִיד וְלֹא בְּצִבּוּר, אַף בְּשֶׁכִּיפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְשֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ - בְּיָחִיד דְּבָרִים אֲמוּרִים וְלֹא בְּצִיבּוּר.

וְכִי דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר? רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּחַד מָקוֹם גְּמִיר לְהוּ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אַרְבָּעָה נִתְּנוּ לָהֶן, וְהֶעֱמִידוּם עַל חָמֵשׁ. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּצִבּוּר, הָנָךְ מִי אִיתְּנְהוּ בְּצִבּוּר? אֶלָּא עַל כָּרְחֵיךְ - יִלְמַד סָתוּם מִמְּפוֹרָשׁ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אַחַת נִתְּנָה לָהֶן, וְהֶעֱמִידוּהָ עַל חָמֵשׁ. - וְלֵיחֱזֵי בְּהֵי סִידְרָא גְּמִירִי לְהוּ, אִי בְּיָחִיד אִי בְּצִבּוּר? - שֶׁהֵיי שִׁכְחִיּוֹת שָׁכְחוּ, וְקַשְׁיָא לְהוּ. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּצִבּוּר - הָנָךְ מִי אִיתְּנְהוּ בְּצִבּוּר? אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ - יִלְמַד סָתוּם מִמְּפוֹרָשׁ, מַה מְּפוֹרָשׁ - בְּיָחִיד וְלֹא בְּצִבּוּר, אַף סָתוּם - בְּיָחִיד וְלֹא בְּצִבּוּר. **מִשְׁנָה** חוֹמֶר בְּקָדָשִׁים מִבִּתְמוּרָה, וְחוֹמֶר בִּתְמוּרָה מִבְּקָדָשִׁים. חוֹמֶר בְּקָדָשִׁים מִבִּתְמוּרָה: שֶׁהַקָּדָשִׁים עוֹשִׂין תְּמוּרָה, וְאֵין תְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה. הַצִּבּוּר וְהַשּׁוּתָּפִין מַקְדִּישִׁין, אֲבָל לֹא מְמִירִין. וּמַקְדִּישִׁין עוּבָּרִין וְאֵבָרִים, אֲבָל לֹא מְמִירִין. חוֹמֶר בִּתְמוּרָה מִבְּקָדָשִׁים: שֶׁהַקְּדוּשָּׁה חָלָה עַל בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ, וְאֵין יוֹצֵא לְחוּלִין

לגוז

וכי דנין אפשר משאי אפשר — בהוריות (ו,ב) משני: כולהו בחדא גמרא גמירי. כלומר, כל החמש חטאות נשנו בחדא שיטה. וכיון דאיכא בהו דלא אפשר להיות בציבור — כולהו נמי הכי נשנו דאינן בציבור. והכא הכי גרסינן: אמר רבי שמעון בן לקיש, ארבעה נתנו להן, והעמידו על חמש. פירוש: בסיני נתנו להם ארבעה מתות וחדא רועה, ושכחו בימי אבל משה הי מינייהו, וגזרו על כולן שימותו. ואי סלקא דעתך בציבור — הנך מי איתנהו בציבור? אלא על כרחך ילמוד סתום מן המפורש. ולא מיבעיא אם נגמרה להן בכולן שימותו — פשיטא דבחד גמרא הוו גמירי, וכיון דאיכא בהו דליכא בצבור — כולהו נמי ליתנהו בציבור. אלא אפילו השתא נמי, דגמרו דאיכא בהו דהויא רועה — אמרינן דכולהו ליתנהו בצבור. ולא מיבעיא אם אותה שרועה היא מאותן דליתנהו בצבור, ואם כן כל הארבעה שנגמרו למות נגמרו בחד גמרא וכולהו ליתנהו בצבור, דלכל הפחות שנים מהם נגמרו שלא בצבור — כמו כן נמי השנים האחרים נגמרו שלא בצבור. אלא אפילו אם תימצי לומר דכפרו בעליה או עברו שנתה דחד מיניייהו הוה אותה שנגמרה להיות רועה, מיהו אידך נגמרה למות עם שלשה דליתנהו בצבור — הרביעית נמי ליתא בצבור. ומעתה, אותה שנגמרה להיות רועה ושכחוה וגזרו עליה מיתה, אף על גב דאפשר להיות בצבור. מיהו ילפינן אפשר משאי אפשר. וכיון דנגמרו הארבעה למות ביחיד ולא בצבור, משום דבחדא גמרא גמירי — אידך נמי שנגמרה להיות רועה, וגזרו עליה מיתה מפני שהושכחה — ביחיד דוקא נגזור עליה מיתה ולא בצבור, דילפינן אפשר משאי אפשר. **רבי** נתן אמר אחת ניתנה והעמידוה על חמש — פירוש: בסיני נתנה להם אחת מתה וארבעה רועות. ונשתכחה בימי אבל משה הי נינהו מתות והי נינהו רועות, לפיכך גזרו על כולן שימותו. וסמיך אהא דמסיק מה מפורש ביחיד כו'. אלא פריך על דבריו מקמי דאסיקנא, והדר אסיקנא למילתיה דרבי נתן. ופריך: וליחזי בהי סדרא גמירי, אי בצבור אי ביחיד. פירוש: למה גזרו על כולן למות? הרי איכא בהו שלשה דביחיד איתנהו ולא בצבור, ושנים דאיתנהו בצבור. וליחזי, אם אותה שנגמרה למות היא מן השלשה — לגזור מיתה על השלישית והשנים ירעו, ואם היא מן השנים — לא היה להם לגזור מיתה רק על השנים, והשלישית ירעו. ומשני: שתי שכחות שכחו, הי נגמרה למיתה, וגם שכחו אם היא מן השנים או מן השלישית, לפיכך גזרו מיתה על כולהו, והשתא אסיק למילתיה. וקשיא להו: אי סלקא דעתך כו', אלא שמע מינה ילמד סתום מן המפורש. מה מפורש כו' (פירוש חד — שנגמר להיות רועות, וגמרו בחד גמרא וילמד סתום מן המפורש) פירוש: הארבעה שנגמרו להיות רועות נגמרו בחד גמרא, וילמד סתום מן המפורש הכל. כדפירשנו גבי מילתא דרבי שמעון בן לקיש.

גבי

וכי דנין אפשר משאי אפשר — הא דלא איתנהו להנך שלשה בצבור למיתה — משום דלא משכחת להו בצבור, לא לענין מיתה ולא לענין הקרבה, דהא לא מיתרמו בצבור לעולם. **ארבעה ניתנו להם** — כולם ארבעה חטאות ניתנו להם מסיני דמתות, ולא חמש (או ביחיד או בצבור, ושכחו באיזו נאמר להו מתה). והחמישית נאמר להם רועה. ובימי אבלו של משה שכחו איזו היתה רועה, והלכו לחומרא ואמרו: כולן מתות. הלכך, אי סלקא דעתך בצבור נאמר להם — מי משכחת להו בצבור? הא לא מיתרמו בצבור אלא שתים מהם! אלא ודאי לא הוי אלא ביחיד. **אחת ניתנה** להן — למיתה, וארבעה לרעייה, והעמידוה על חמשה, ששכחו איזו המֻתָּה. ורבי נתן לפרושי טעמיה דרבי שמעון דמתניתין אתא, אלא מקמי דמסיק למילתיה קפריך ליה התלמוד ומתרץ לפירוביה, והדר מסיק למילתיה. וליחזי **בהי סדרא גמירי** — אמאי העמידוה על חמשה משום ספיקא דחדא? ליחזי בהי סדרא גמירי לה לההיא חדא. אם היו זכורים שאותה המתה שנאמרה להם היתה יכולה להיות ביחיד ובצבור — למדו דחטאת שכיפרו בעליה ושעברה שנתה מתה מספיקא. אבל הנך שלשה — ליכא לספוקי, דלא הוו בצבור, דלא דמו לההיא. ואם היו זכורים שאותה המתה לא היתה יכולה להיות אלא ביחיד — לימא דהנך שלשה מתות, אבל (הכא) ליכא לספוקא, דהא לא דמי לה. **שתי שכחות שכחו** — מהי סדרא, ואי זו היא. והלכך, מדשכחו הכל קשיא להו לאותן שבימי יהושע: אי סלקא דעתך דצבור הויא ההיא דמתה, ארבעה דרעייה היכי משכחת להו בצבור? הא לא מיתרמו לעולם! אלא ודאי מדאדכר חמשה בין מיתה ורעייה — ביחיד איתמר, דמשכחת להו כולהו ביה. והיינו טעמיה דרבי שמעון. ורבנן אית להו ארבעה ניתנו להן, כל היכא דמשכחינן להו, דאיתיה ביחיד ובצבור — איתיה, דליתיה בצבור — ליתיה. ובמקום אחר פירשה רבי הכי: אמר רבי שמעון בן לקיש, לאו דינא הויא אלא גמרא הוא דארבעה ניתנו להן למיתה בחדא מימרא. וכיון דכי הדדי בחדא גמרא אגמרינהו — ודאי בחדא דוכתא אגמרינהו לארבעה. ולא משכחת ארבעה אלא ביחיד, והעמידום על חמש. חמישית ניתנה להן לרעייה, גזרו עליה מיתה לחומרא מספק, ששכחו איזו היא, ובימי אבלו של משה נשתכחה. וקשיא להו כו' לאותן שבימי יהושע, אי סלקא דעתך בצבור אגמרן — מכדי חדא דוכתא הואי, מדאגמרי לרביעית בחדא גמרא, ובציבור מי משכחת ארבעה? הלכך, מתה ביחיד נאמר ולא בצבור, וכל היכא דמיתרמא בצבור — רועה. דמתה דחטאות פשיטא לן דבצבור לא הוי. והאי דנקט "ארבעה ניתנו להן" כו' — משום דמעשה שהיה כך היה, דודאי הלכה זו נשתכחה בימי אבלו של משה, ולא משום תירוצא דרבי שמעון נקיט לה הכי. דכל שכן אי כולן ניתנו למיתה מיתרצא מילתיה דרבי שמעון שפיר טפי.

רבי נתן אומר כו', לתרוצי נמי אהא אחת ניתנה להן למיתה וארבע לרעייה, ושכחו איזו המתה והעמידום כולן למיתה. וכיון דארבעה דרעייה בחדא גמרא ובחדא דימנא גמור — ודאי בחדא דוכתא איגמור, אי כולהו ביחיד, אי כולהו בין ביחיד בין בצבור. הלכך, על כרחיך בחדא דוכתא לא משכחת לה אלא ביחיד דגמרינן לה מדרעייה, ולאו משאי אפשר הוא, דהא בהנהו ארבעה דרעייה על כרחיך איכא חדא דמצי לאיתרמויי בציבור, ואפילו הכי ביחיד הוא דגמרוה, דהא בחדא מילתא איתמר. הלכך חמישית דמתה גמרינן מינה, מה זו אפשר להיות ביחיד ובצבור, לא נאמרה (מיתתה) אלא ביחיד — אף זו אפילו היא מאותן שאפשר להיות בצבור, לא נאמרה מיתתה אלא ביחיד. הלכך אפשר משאי אפשר גמרינן, ומוקמינן מיתה ביחיד ולא בצבור. והיכי דמי אפשר משאי אפשר דלא גמרינן — כגון אי הוו גמירי תלתא בחדא גמרא לרעייה, ותרתי בחדא גמרא למיתה, ובעו למילף הני מהני: מה תלתא דרעייה לא נאמרו אלא ביחיד, דבצבור לא משתכחי שלשה — אף תרי דמיתה לא נאמרו אלא ביחיד. התם איכא למיפרך: וכי דנין אפשר משאי אפשר? דלמא הנך שלשה דלא מתרמו בצבור — אוקי לרעייה, והנך תרי דמיתרמו הכא והכא — אוקי למיתה כל היכא דמיתרמו. וכי נמי אתו לקמן מהנך שלשה דליתנהו אלא ביחיד — איכא לספוקי, דלמא מיתה ביחיד נאמרה, ובתרי מהנך שלשה, והרעייה בשלשה האחרות שהרי כולן מצויות ביחיד. וליחזי בהי סידרא גמירי, אמאי העמידום על חמשה בשביל אחת, ליחזי אותה אחת מאיזה סדר היתה, אם מסדר הנמצאות ביחיד ובצבור — המתה מהנהו תרתי חטאות שכיפרו בעליה ושעברה שנתה איכא לספוקא, אבל ולד חטאת ותמורה ושמתו בעליה ליכא לספוקא, דהא פשיטא לן דאותה של מיתה מאותן הראויות להמצא בצבור היתה. אם מהשלשה היתה שאינן נמצאות בצבור — אותן שלשה יעמידו כולן למיתה, אבל שכיפרו ושעיברה שנתה אמאי העמידו? הא פשיטא להו שהמתה לא היתה יכולה להמצא בצבור. **שתי שכחיות שכחו** — מאיזה סדר היתה, ואיזו היא. לפיכך העמידו כולן למיתה. וקשה להו. השתא הדר לתירוצא קמא ומסיים רבי נתן למילתיה לתרוצי מילתיה דרבי שמעון, ועד השתא מפסקה התלמוד דפרכה למילתיה ואמאי דאמר העמידום על חמשה. **משנה** **ומקדישין אברין ועוברין אבל לא ממירין** — רבי יהודה הוא, דדרש "בהמה בבהמה" בפרק קמא (תמורה י,א). **על בעלת מום קבוע** — שאם המיר בעלת מום בתמימה של הקדש — חלה עליה קדושה חמורה כל כך, שאם יפדה לא תצא לחולין.

ליגוז

העניינים שנפעלים על־ידי מעשינו ועבודתנו בזמן הזה, הם על־דרך־משל לאדם שיש בידו תיבה סגורה עם אבנים טובות ומרגליות, ובידו גם המפתח דתיבה זו.

משיחת שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

מקשה הגמרא: **וְכִי** דָּנִין דבר **שֶׁאֶפְשָׁר** שיארע במציאות מִדבר **שֶׁאִי אֶפְשָׁר** שיארע במציאות. והרי מה שלא נאמר בציבור דין ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה הוא משום שלא תיתכן מציאות כל אלו בציבור, ואם כן איך אפשר ללמוד מהם על חטאת שנתכפרו בעליה ושעברה שנתה ששייכות בציבור, ומנין לנו שאף אלו אינן מתות בציבור.

(**רַבִּי** שִׁמְעוֹן **בְּחַד מָקוֹם גְּמִיר לְהוּ**)

מתרצת הגמרא: **אָמַר** רֵישׁ **לָקִישׁ, אַרְבָּעָה** אופנים בלבד של חטאות שמתות **נִתְּנוּ** לָהֶן לישראל בהלכה למשה מסיני, ולגבי החמישית נאמר בהלכה שהיא רועה ואינה מתה. אלא שבימי אבלו של משה נשתכחו פרטי הלכה זו, ולא ידעו אלו מהן מתות ואיזו רועה, ומספק החמירו **וְהֶעֱמִידוּם** לחטאות המתות **עַל** כל **חֲמֵשׁ** אלו. וְסבר רבי שמעון, **דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** לומר שגם **בְּצִבּוּר** נאמרה ההלכה, הלא יקשה **הָנָךְ מִי אִיתַּנְהוּ** – וכי שלש אלו [ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה] ישנן **בְּצִבּוּר. אֶלָּא עַל כָּרְחָיְךָ יִלְּמַד** הדבר **הַסָּתוּם** מֵהדבר **הַמְּפוֹרָשׁ**, שהרי כל החטאות המתות נאמרו בהלכה אחת, ומאחר שחלק מהן לא נאמרו בציבור אלא ביחיד, אף השאר נאמרו רק ביחיד ולא בציבור.

הגמרא מביאה את שיטת רבי נתן בביאור דברי רבי שמעון: **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר,** רק על חטאת **אַחַת נִתְּנָה** לָהֶן הלכה למשה מסיני שהיא מתה, ועל שאר ארבע החטאות ניתנה הלכה שהן רועות. אלא שבימי אבלו של משה נשתכח מהם איזו מתה ואלו רועות, ומספק החמירו **וְהֶעֱמִידוּהָ** להלכה של מתה **עַל** כל **חֲמֵשׁ** החטאות.

הגמרא מפסיקה באמצע דברי רבי נתן ומקשה עליהם: איך הסתפקו בכל החמש איזו מהן מתה, **וְלִיחֲזֵי כְּהֵי סִידְרָא גְּמִירֵי לְהוּ, אִי בְּיָחִיד אִי בְּצִבּוּר** – הלא היה להם לבדוק באיזה סוג חטאת נאמרה הלכה זו, האם בחטאת כזו השייכת רק ביחיד, או בחטאת כזו השייכת גם בציבור. ואם נאמרה ההלכה בחטאת השייכת רק ביחיד אין להסתפק אלא בולד חטאת ובתמורת חטאת ובחטאת שמתו בעליה, אבל חטאת שנתכפרו בעליה ושעברה שנתה בודאי אינן מתות, שהרי הן שייכות גם בציבור. ואם נאמרה ההלכה בחטאת השייכת גם בציבור אין להסתפק אלא בחטאת שנתכפרו בעליה ושעברה שנתה, ולא בולד חטאת ובתמורת חטאת ובחטאת שמתו בעליה, שהרי אינן שייכות אלא ביחיד.

מתרצת הגמרא: **שְׁתֵּי שִׁכְחִיּוֹת שָׁכְחוּ,** שלא זכרו באיזה סוג חטאת נאמרה ההלכה, האם בסוג השייך רק ביחיד או בסוג השייך גם בציבור, וגם שכחו על איזו חטאת נאמרה.

מסיים רבי נתן את תירוצו: **וְקַשְׁיָא לְהוּ** – והוקשה לאותם שבימי יהושע, (**וְ**)**אִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** לומר שההלכה נאמרה גם **בְּצִבּוּר, הָנָךְ מִי אִיתַּנְהוּ** – וכי כל אלו שרועות שייכות **בְּצִבּוּר,** והרי שלש מהן אינן שייכות בציבור. **אֶלָּא שְׁמַע מִנַּהּ** שאף זו שמתה אינה אלא ביחיד, **וּיִלָּמֵד סָתוּם מִמְּפוֹרָשׁ. מַה הַמְּפוֹרָשׁ** [שלש אלו שאינן שייכות בציבור] נאמר **בְּיָחִיד וְלֹא בְּצִבּוּר, אַף הַסָּתוּם** [השתים ששייכות בציבור] שלא התפרש בו במה נאמר, גם הוא נוהג רק **בְּיָחִיד וְלֹא בְּצִבּוּר.**

משנה

המשנה שלפנינו מפרטת את החומרות שישנן בקרבן שהקדיש ואת החומרא שיש בתמורה, שיש בזה מה שאין בזה: ישנו **חוֹמֶר בַּקָּדָשִׁים** יותר **מִבַּתְּמוּרָה,** וישנו **חוֹמֶר בַּתְּמוּרָה** יותר **מִבַּקָּדָשִׁים. הַחוֹמֶר** שיש **בַּקָּדָשִׁים** יותר **מִבַּתְּמוּרָה** הוא, **שֶׁהַקָּדָשִׁים עוֹשִׂין תְּמוּרָה,** וְאולם **אֵין תְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה,** כמבואר במשנה לעיל (יב.). ועוד חומר ישנו בקדשים יותר מבתמורה, **שֶׁהַצִּבּוּר וְהַשּׁוּתָּפִין מַקְדִּישִׁין** הקדש ראשון, **אֲבָל לֹא מְמִירִין** בקרבנם על בהמת חולין אחרת, כמבואר במשנה לעיל (יג.). וכמו כן חמור הקדש ראשון מתמורה בכך **שֶׁמַּקְדִּישִׁין** אף **עוּבָּרִין** בפני עצמן, וְכן מקדישים **אֲבָרִים** בפני עצמם, **אֲבָל לֹא מְמִירִין** אלא בבהמת קרבן שלימה ולא בעוברים ואברים של קדשים, וכן אין ממירים בבהמת קרבן שלימה על עוברים ואברים של חולין.

וְהַחוֹמֶר שישנו **בַּתְּמוּרָה** יותר **מִבַּקָּדָשִׁים** הוא, **שֶׁהַקְּדוּשָּׁה** של תמורה **חָלָה** גם **עַל בַּעֲלַת מוּם** קָבוּעַ, ואם המירו בהמת קדשים תמימה על בעלת מום חלה עליה קדושת מזבח. וְאף על ידי פדיון **אֵין** הוא **יוֹצֵא** לְחוּלִין

אגרות קודש

ב"ה, ב' מנ"א, תשכ"ב

ברוקלין.

הנהלת אגודת "תקות חיים" אשר בעיה"ק ירושלים ת"ו

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מכ"א תמוז עם המצורף אליו,

בו כותבים אודות תכנית עבודתם להחיות רוח שפלים לעודדם וכו',

ובודאי הנקודה הפנימית לחזק בין העולם באה"ק ת"ו עניני היהדות המסורתית ולהפיצה ולרוממה, שהרי עלו לארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה.

ויהי רצון אשר יצליחו בפעולות האמורות להיטיב לבני ישראל בגשם וברוח, אשר יחדיו יהלכון, שהרי ישראל גוי אחד הם בארץ, וכפירוש רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, שממשיכים האחדות גם בעניני ארץ.

המשך בעמוד רד

לענין שיהיה מותר לִיגָּזֵז וְלֵיעָבֵד, אלא דינו כדין קדשים שנפל בהם מום ונפדו, שאסורים בגיזה ועבודה. שכן נאמר בתמורה 'לא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב', ו'רע' הוא בעל מום, ומכאן שחלה תמורה אף על בעל מום. מה שאין כן בקדשים סתם, שאם קדם מומם להקדשם אין חלה בהם קדושת הגוף כלל אלא קדושת דמים בלבד, ולאחר שנפדו הם נעשים חולין לכל דבר ומותרים בגיזה ועבודה.

רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עוד חומר מצינו בתמורה יותר מבקדשים, שכן **עֲשֶׂה שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד בַּתְּמוּרָה**, והשוה את הממיר בשוגג לממיר במזיד, **וְאולם לֹא עֲשֶׂה שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד בַּמּוּקְדָּשִׁין**. ובגמרא יובאו כמה שיטות בביאור דבריו.

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בהמות חולין של **הַכַּלְאַיִם, וְהַטְּרֵפָה, וְהַיּוֹצֵא דּוֹפֶן, וְטוּמְטוּם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס**, שהמירו עליהם מבהמת קדשים, **לֹא** נעשים **קְדוֹשִׁין** בקדושת תמורה, **וְכן** אם היו הם בהמות קדשים **לֹא מַקְדִּישִׁין** – אינם מתפיסים קדושה על בהמת חולין, כלומר, אין ממירים בהם.

גמרא

הגמרא מביאה את מקור דברי רבי יוסי ברבי יהודה במשנתנו, 'עשה שוגג כמזיד בתמורה', ומפרשת אותם: **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה**, משום **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא כז י) **וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ**, ומייתור תיבת 'יהיה' למדנו **לְרַבּוֹת שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד** בתמורה.

מפרשת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד** בתמורה, **אָמַר חִזְקִיָּה**, בא הכתוב לרבות את מי שאינו יודע מהלאו **וּכְסָבוּר שֶׁהוּא מוּתָּר לְהַמִּיר**. ועל אופן זה אמר רבי יוסי ברבי יהודה 'עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין', שכן **לְגַבֵּי תְּמוּרָה** גזירת הכתוב היא דלְקֵי, מה שאין כן **לְגַבֵּי קָדָשִׁים** שהקדישם באיסור, וכגון שסבר שמותר להקדיש בעל מום למזבח והקדישו בשוגג, **לֹא לָקֵי**, כדין כל עבירות שבתורה שאין לוקים עליהם אלא במזיד והתראה.

ויש גורסים גירסא אחרת בדברי חזקיה: [**לִישְׁנָא אַחֲרִינָא** – לשון אחרת, אם המיר בלא שידע מהלאו, **גַּבֵּי תְּמוּרָה קָדֵישׁ**, ואפילו שאם היה יודע מהאיסור לא היה ממיר, מכל מקום ריבה הכתוב שחלה תמורתו. מה שאין כן **לְגַבֵּי קָדָשִׁים**, שאם הקדיש בעל מום בלא שידע מהאיסור שבדבר **לֹא קָדֵישׁ** – אין חל הקדשו, שהרי אילו היה יודע לא היה מקדישו, ונמצא שהקדש בטעות הוא].

הגמרא מביאה פירושים נוספים בדברי רבי יוסי ברבי יהודה: **רֵישׁ לָקִישׁ וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרִי**, בא הכתוב לרבות את מי שהיו לפניו בהמת חולין ובהמת עולה ובהמת שלמים, **וּכְסָבוּר לוֹמַר** על בהמת החולין 'הרי זו **תְּמוּרַת עוֹלָה** זו', **ובטעות אָמַר** 'הרי זו **תְּמוּרַת שְׁלָמִים** אלו', (**לישנא אחרינא**) ובאופן זה אמר רבי יוסי ברבי יהודה שדווקא **לְגַבֵּי תְּמוּרַת שְׁלָמִים, קָדֵישׁ** – מתקדשת התמורה בקדושת שלמים אפילו בטעות, מה שאין כן **לְגַבֵּי קָדָשִׁים**, שאם רצה לומר 'הרי זו עולה' ואמר בטעות 'הרי זו שלמים' **לֹא קָדֵישׁ**, משום שהקדש בטעות הוא.

[**לִישְׁנָא אַחֲרִינָא**], מדובר במי **שכְּסָבוּר לוֹמַר** 'שור **שָׁחוֹר** שיצא מביתי תחילה יהיה תמורה תחת בהמת קדשים זו', **ובטעות אָמַר** בפיו 'שור **לָבָן** שיצא מביתי יהיה תמורה תחת זו', שאפילו שתמורה בטעות היא, מכל מקום ריבה הכתוב **לְגַבֵּי תְּמוּרָה** שהיא חלה על השור הלבן ולְקֵי עליה. מה שאין כן **לְגַבֵּי קָדָשִׁים**, שאם רצה להקדיש שור שחור ובטעות הוציא מפיו על שור לבן בעל מום שיהיה הקדש, **לֹא לָקֵי** על הקדשו, משום שהקדש בטעות הוא, ואינו חל כלל.

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מדובר **בְּמִי שאוֹמֵר** 'תֵּצֵא בהמת קדשים זו' מקדושתה **וְתִיכָּנֵס** בהמת חולין זו תחתיה', שתמורה בטעות היא. שהרי בתמורה אין בהמת הקדשים יוצאת לחולין אלא היא ותמורתה יהיו קודש, והממיר לא התכוין להמיר אלא על מנת שתצא הראשונה לחולין. ובאופן דומה **לְגַבֵּי קָדָשִׁים** (**כאומר**) **שֶׁנּוֹלַד בָּהֶם מוּם**, שאם אכלם משום שסבר שהם **נֶאֱכָלִין בְּלֹא פִּדְיוֹן, לֹא לָקֵי** – אינו לוקה משום מעילה, לפי שהוא שוגג. מה שאין כן **לְגַבֵּי תְּמוּרָה**, ריבה הכתוב שתמורתו חלה ולְקֵי עליה אפילו שתמורה בטעות היא, ואפילו ששגג וסבר שתמורה באופן של 'תצא זו ותכנס זו' מותרת.

רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, החילוק בין הקדש לתמורה הוא **בְּמִי שאוֹמֵר** 'אֶכְנֵס **לְבֵית** זֶה **וְאַקְדִּישׁ** בעל מום למזבח', וכנגד זה בתמורה שאמר 'אכנס לבית זה **וְאָמִיר** בהמה זו על קרבן זה **מִדַּעְתִּי**', **וְנִכְנַס** לבית **וְהֶמִּיר** בפיו מבלי לחשוב על מה שהוא מוציא מפיו, **וְהִקְדִּישׁ** בפיו בעל מום **שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ** מבלי לחשוב על מה שהוא מוציא מפיו. שחלוק דין תמורה מדין הקדש לענין זה, ודווקא **לְגַבֵּי תְּמוּרָה** חלה תמורתו ולְקֵי עליה, אבל **לְגַבֵּי קָדָשִׁים** אין חל הקדשו **ולֹא** לָקֵי עליו.

שנינו במשנה: **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הַכַּלְאַיִם וְהַטְּרֵפָה וְכוּ'** לא קדושין ולא מקדישין.

אָמַר שְׁמוּאֵל, מה שאמר רבי אלעזר 'לֹא קְדוֹשִׁין' כוונתו לכך שאם המירו בהמת קרבן עליהם אינם מתקדשים **בִּקדושת תְּמוּרָה**. ומה שאמר 'לֹא מַקְדִּישִׁין' כוונתו לכך שאם היו פסולים אלו קדושים למזבח אי אפשר **לַעֲשׂוֹת** מהם **תְּמוּרָה** על בהמת חולין.

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את דברי רבי אלעזר במשנתנו: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר**, והרי אין חלה על כל פסולים אלו קדושת הגוף, **וּמֵאַחַר שֶׁאֵין הם קְדוֹשִׁין מֵהֵיכָן הם מַקְדִּישִׁין** בהמת חולין אחרת שהומרה בהם, ולמה צריך למעטם מתמורה. **אֶלָּא אִי אַתָּה מוֹצֵא** שצריך למעט מתמורה **אֶלָּא בְּמַקְדִּישׁ בְּהֵמָה וְאַחַר כָּךְ נִטְרְפָה**, וכן **בְּמַקְדִּישׁ וָלָד** במעי אמו **וְאחר כך יָצָא** [**דֶּרֶךְ**] **דּוֹפֶן**, שכן אפילו שעכשיו אינם ראויים להקרבה, מכל מקום קדושת הגוף שחלה בשעת הקדשם אינה נפקעת לגמרי, משום שקדם הקדשם לפסולם. על כן היה מקום לומר שיוכלו להמירם על בהמת חולין, והוצרכה המשנה להשמיענו שאינם עושים תמורה. **אֲבָל כַּלְאַיִם וְטוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** שנפסלים מתחילת ברייתן ולעולם קודם פסולם להקדשם ואין גופם מתקדש כלל, **אִי אַתָּה מוֹצֵא** שצריך למעטם מתמורה **אֶלָּא בְּוֻלְדֵי קָדָשִׁים**, שאפילו שיש בהם אחד מפסולים אלו חלה בהם קדושה מכח אמם. וְכל מה שצריך למעטם מתמורה הוא רק **אַלִּיבָּא** דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר לעיל (יב.) 'הַוָּלָד עוֹשֶׂה תְּמוּרָה'. אבל לשיטת חכמים בין כך ולד קדשים אינו עושה תמורה.

הגמרא מבררת את טעמו של רבי אלעזר: **אָמַר** (**רב פפא**) [**רָבָא**], **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר** הסובר שטריפה וכלאים ויוצא דופן וטומטום ואנדרוגינוס אינם עושים תמורה ואינם נתפסים בתמורה, טעמו הוא משום שכל פסולים אלו נחשבים לגבי המזבח **כְּבְהֵמָה טְמֵאָה**. שכן **מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא קָרְבָה** למזבח **וְעל כן לֹא נָחֲתָא לָהּ** – לא חלה עליה **קְדוּשַׁת הַגּוּף** על ידי תמורה, **אַף הָנָךְ** [–פסולים אלו] **לֹא קָרְבִי** למזבח **וְעל כן לֹא נָחֲתָא לְהוּ קְדוּשַׁת הַגּוּף** על ידי תמורה.

אָמַר ליה **רַב פָּפָא לְרָבָא, וְהָרֵי כַּעַל מוּם דְּגַם הוּא לֹא קָרֵיב** למזבח, **ומכל** מקום שנינו במשנה לעיל (ט.) **דְּנָחֲתָא** ליה **קְדוּשַׁת הַגּוּף** על ידי תמורה, ואם קדם הקדשו את מומו אף עושה תמורה. ואם כן אף לכל הפסולים השנויים במשנתנו יש להתקדש בתמורה כמו בעל מום, ואפילו שאינם קרבים למזבח.

אָמַר ליה רבא, שונה הפסול של אלו מפסול בעל מום, שכן **כַּעַל מוּם** הרי אינו מין בפני עצמו, **וְקָרֵב בְּמִינוֹ** – ובהמות תמימות מאותו המין קריבות למזבח. מה שאין כן בכלאים ויוצא דופן וטומטום ואנדרוגינוס שהם מין בפני עצמו, ואין שום בהמה אחרת ממינם שהיא קריבה למזבח, ועל כן הם דומים לבהמה טמאה שאין נוהג בה דין תמורה.

שוב הקשה לו רב פפא: **אִי הָכִי טְרֵפָה נַמִּי קָא קָרְבָה בְּמִינָהּ** – יש בהמות אחרות ממינה שהן קריבות, שהרי אינה מין בפני עצמו, ומאחר שבהמות כשירות ממינה קריבות למזבח, מדוע לא ינהג בה דין תמורה כמו בבעל מום.

המשך בעמוד מב

ליגזוז וליעבד — אלא כדין קדשים שקדם הקדשן את מומן, שכשפודין אותן — אין בהן היתר גיזה ועבודה, אלא היתר אכילה. כדאמרינן בפרק שני דבכורות (יד,א). מה שאין כן בקדשים, שאם קדם מומן להקדשן — יוצאין לחולין על ידי פדיון ליגזז וליעבד, כדאמרינן התם בבכורות. אבל בתמורה גלי קרא (ויקרא כז) "טוב ברע או רע בטוב" — לא הפריש בין תם לבעל מום. **גמרא גבי תמורה לקי** — דרבי ביה קרא הוא שוגג במזיד. **גבי קדשים לא לקי** — דלא מצינו מלקות אלא במזיד ובהתראה. **כסבור לומר שור שחור** — שיצא מביתי תחלה יהא תמורה תחת זה, ויצא מפיו "שור לבן". גבי תמורה — קדיש ולקי, דגלי ביה קרא. **גבי קדשים** — אם בעל מום הוא למזבח — לא לקי, דהא לא קדיש, דהקדש טעות אינו הקדש. **תצא זו ותיכנס זו** — ואותה של הקדש תמימה היא, ולא נפקא לחולין אלא תופסת זו בקדושתה, והויא תמורה. והוא סבור שתצא לחולין כבעל מום, ולא להמיר נתכוין — ואפילו הכי לקי. וגבי קדשים נמי, דומיא דהאי שהיה יודע שהקדשים אסורין לזרים, אבל סבר הוא דהיכא דנפל בהן מום — נאכלין בלא פדיון. והיינו דומיא דהאי שהיה יודע שהתמורה אסורה, אבל בכי האי גוונא סבר דמותר. **ונכנס והקדיש והמיר שלא מדעתו** — שבעל מחשבות הוא, ולא היה יודע מה היה אומר. בתמורה קדשי ולקי, דגלי קרא שוגג במזיד. **בקדשים לא קדיש** — ואי איכא בעל מום למזבח — לא לקי דהא לא קדיש, דהקדש טעות הוא. **לא** קדושין **בתמורה** — אף על פי שהתמורה חלה קדושת הגוף על בעל מום קבוע, אינה חלה על אלו. וכל שכן שאין קדושת הגוף חלה עליהן בהקדש הפה, אלא קדושת דמים כעצים ואבנים, ואינן צריכין מום לפדות. **ולא מקדישין אחרים בתמורה** — אם קדש הן. — דחיילא עלה קדושה. **ואחר כך נטרפה** — (אף על פי קדושה היא) בזו הוצרך לומר, שאף על פי שקדושה היא — אינו עושה תמורה. אבל כלאים וטומטום ואנדרוגינוס — מתחילת בריתן נתקלקלו, ואין בהן אותה קדושה. **אלא בולדי קדשים** — שקדשה אמן קודם שנתעברה. דהשתא ממילא הן קדושים, דעובר ירך אמו הוא, ובהא הוצרך לומר דאינן עושין תמורה. **ואליבא דרבי יהודה** — דאמר בשאר ולד קדשים עושה תמורה, איצטריך לאשמועינן בהני דלא עבדי תמורה, ולא נחתא להו קדושת הגוף אפילו על ידי תמורה. והני דאמרן — לאו "רע" מעיקרו נינהו, דהא אוקימנא במקדיש בהמה ואחר כך נטרפה במקדיש ולד כו', וטומטום ואנדרוגינוס קדשי אגב אמן קודם יצירתן. **והרי בעל מום דלא קרב ונחתא ליה קדושת הגוף** — על ידי תמורה, כדתקנו מתניתין "שהתמורה חלה" כו'. ואי קדם הקדשו את מומו — עביד תמורה, כדכתיב: "טוב ברע". והך בהמה נמי שקדם הקדשה את טריפתה — תעביד תמורה, ואי נטרפה כשהיתה חולין — תתפוס בתמורה. **קרב במינו** — שאר בהמות תמימות, אבל כל הני חמשה לא קרבי במינו. יוצא דופן לא חשיב ליה מין שאר בהמות, דתמידהו אנשי. **פסול הגוף** — וכל הני פסול הגוף הן, בלא חסרון: כגון ניקב קרום של מוח, וניקבה הקיבה. אבל מום — פסול חסרון בעלמא הוא. **והלא שרוע וקלוט** — דכתיב בפרשה (ויקרא כב) גבי בעלי מומין, והני פסול הגוף נינהו בלא חסרון, ואפילו הכי עביד תמורה, דכתיב "טוב ברע". הכי פירש רבי. **מאי אמרת טרפה איכא נמי במינה** — לא דמיא לבעל מום. דבהמה טמאה אסורה באכילה וטרפה אסורה באכילה, לאפוקי בעל מום דמותר באכילה. כלומר, אי לא מדמיא טרפה לטמאה להא מילתא דיש במינה קרב — דמיא לה במילתא אחריתי, דאסורה באכילה ממותה. **צריכה מום קבוע כו'** — דקסבר שמואל נחתא לה קדושת הגוף. **שמע מינה כו'** — ואנן קיימא לן (תמורה לא,א) דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, אלא למיתה. **כמקדיש עצים** — (וגפרית) ונפדים ליאכל לכלבים, דלאו קדשים מקרייא.

גבי תמורה לקי גבי קדשים לא לקי — ואית ספרים דגרסי: "גבי תמורה קדיש" כו'. ולפי גירסה ראשונה, משום דשוגג דתמורה לקי, דגזירת הכתוב היא, משום דכתיב "והיה" לרבות שוגג במזיד. ורבינו ברוך ורבינו שמעון שאנץ איפלגו בה הרבה אם יש מלקות בשוגג דתמורה, ומצאו בה ספרים חלוקים הכא, ובריש מכילתין פירשתיו. ומיהו, בסמוך גבי "בסבור קדשים שנולד להם מום נאכלין בלא פדיון" — לא מצינו למגרס גבי קדשים "לא קדש", שהרי קדוש ועומד הוא מעיקרא. אלא הכי גרסינן ביה: "גבי תמורה לקי גבי קדשים לא לקי". **אכנס** לבית זה כו' הקדיש שלא מדעתו — פירש רש"י: שבעל מחשבות היה, ולא היה יודע מה היה אומר. וקשה: למה לו לומר אכנס לבית כו'? לכך נראה לפרש: "אכנס לבית זה" כו', כלומר, כשאכנס לבית זה, תהיה בהמה זו תמורה מיד וזו תהיה קדושה — מדעתיה. ונכנס בה והמיר והקדיש שלא מדעתו — שלא אמר דבר בכניסתו, וגם לא חשב במה שאמר מתחילה, ונמצא שחל התמורה וההקדש שלא מדעת. **אי** הכי טרפה נמי הא קרבה במינה — אבל מן השאר לא פריך, דטומטום ואנדרוגינוס — בריות משונות הן, והוי כאילו לא קרב במינן. וכך יוצא דופן — תהי בה אינשי, והוי כאילו לא קרב במינו. וכן כלאים — משונה הוא, והוי כאילו לא קרב במינו. וכן פירש רש"י.

לִגְזוֹז וְלֵיעָבֵד. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עֶשָׂה שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד בְּתְמוּרָה, וְלֹא עֶשָׂה שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד בְּמוּקְדָּשִׁין. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הַכִּלְאַיִם, וְהַטְּרֵפָה, וְהַיּוֹצֵא דּוֹפֶן, וְטוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - לֹא קְדוֹשִׁין וְלֹא מַקְדִּישִׁין. **גמרא** מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה? אֲמַר קְרָא: "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" - לְרַבּוֹת שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד. הֵיכִי דָּמֵי שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד? אֲמַר חִזְקִיָּה: כְּסָבוּר שֶׁהוּא מוּתָּר לְהָמִיר, גַּבֵּי תְּמוּרָה - לָקֵי, גַּבֵּי קָדְשֵׁי - לָא לָקֵי. לִישָׁנָא אַחֲרִינָא: גַּבֵּי תְּמוּרָה - קָדֵישׁ, גַּבֵּי קָדָשִׁים - לָא קָדֵישׁ. רֵישׁ לָקִישׁ וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי: כְּסָבוּר לוֹמַר "תְּמוּרַת עוֹלָה", וְאָמַר "תְּמוּרַת שְׁלָמִים". לִישָׁנָא אַחֲרִינָא: גַּבֵּי תְּמוּרַת שְׁלָמִים - קָדֵישׁ, גַּבֵּי קָדָשִׁים - לָא קָדֵישׁ. לִישָׁנָא אַחֲרִינָא: כְּסָבוּר לוֹמַר "שָׁחוֹר" וְאָמַר "לָבָן", גַּבֵּי תְּמוּרָה - לָקֵי, גַּבֵּי קָדָשִׁים - לָא לָקֵי. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בְּאוֹמֵר "תֵּצֵא זוֹ וְתִיכָּנֵס זוֹ", גַּבֵּי קָדָשִׁים בְּאוֹמֵר שֶׁנּוֹלַד בָּהֶם מוּם נֶאֱכָלִין בְּלֹא פִּדְיוֹן - לָא לָקֵי, גַּבֵּי תְּמוּרָה - לָקֵי. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: בְּאוֹמֵר "אֶכָּנֵס לְבֵית זֶה, וְאַקְדִּישׁ וְאָמִיר מִדַּעְתִּי", וְנִכְנַס וְהֵמִיר וְהִקְדִּישׁ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, גַּבֵּי תְּמוּרָה - לָקֵי, גַּבֵּי קָדָשִׁים - לָא לָקֵי. "רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר הַכִּלְאַיִם וְהַטְּרֵפָה" וכו'. אֲמַר שְׁמוּאֵל: לֹא קְדוֹשִׁין - בְּתְמוּרָה, וְלֹא מַקְדִּישִׁין - לַעֲשׂוֹת תְּמוּרָה. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: וּמֵאַחַר שֶׁאֵין קְדוֹשִׁין, מֵהֵיכָן מַקְדִּישִׁין? אֶלָּא אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא בְּמַקְדִּישׁ בְּהֵמָה, וְאַחַר כָּךְ נִטְרְפָה, בְּמַקְדִּישׁ וָלָד - וְיָצָא [דֶּרֶךְ] דּוֹפֶן. אֲבָל כִּלְאַיִם וְטוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא בִּוְלָדֵי קָדָשִׁים, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דַּאֲמַר הַוָּלָד עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. אָמַר רַב פַּפָּא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? - כִּבְהֵמָה טְמֵאָה, מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה - לָא קְרֵבָה וְלָא נָחְתָא לָהּ קְדוּשַׁת הַגּוּף, אַף הָנָךְ - לָא קָרְבִי וְלָא נָחְתָא לְהוּ קְדוּשַׁת הַגּוּף. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא: וַהֲרֵי בַּעַל מוּם, דְּלָא קָרֵיב - וְנָחְתָא לֵיהּ קְדוּשַׁת הַגּוּף! אָמַר לֵיהּ: בַּעַל מוּם קָרֵב בְּמִינוֹ. - אִי הָכִי, טְרֵפָה נַמִּי קָא קְרֵבָה בְּמִינָהּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: כִּבְהֵמָה טְמֵאָה, מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה - פְּסוּל הַגּוּף, אַף כָּל - פְּסוּל הַגּוּף, לְאַפּוּקֵי בַּעַל מוּם - דִּפְסוּל חִסָּרוֹן נִינְהוּ. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא לְרָבָא: וַהֲלֹא "שָׁרוּעַ וְקָלוּט" כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה, וְהָא הָנֵי פְּסוּל הַגּוּף נִינְהוּ! אֶלָּא אֲמַר רָבָא: כִּבְהֵמָה [טְמֵאָה], מַה בְּהֵמָה טְמֵאָה - דְּלֵיכָא בְּמִינָהּ, אַף כָּל - דְּלֵיכָא בְּמִינָהּ, לְאַפּוּקֵי בַּעַל מוּם - דְּהָא אִיכָּא בְּמִינָהּ. מַאי אָמְרַתְּ - טְרֵפָה אִיכָּא בְּמִינָהּ, לָא דָּמְיָא לְבַעַל מוּם: בְּהֵמָה טְמֵאָה - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, וּטְרֵפָה - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, לְאַפּוּקֵי בַּעַל מוּם - דְּמוּתָּר בַּאֲכִילָה. אָמַר שְׁמוּאֵל: הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַטְּרֵיפָה - צְרִיכָה מוּם קָבוּעַ לִפְדּוֹת עָלָיו. שְׁמַע מִינָּהּ: פּוֹדִין אֶת הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכִלְבִים! אֶלָּא מֵאִימָא: עוֹשֶׂה קְדוּשָׁה (לְמִיתָה, כְּסָבוּר מוּתָּר לְהַקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, גַּבֵּי תְּמוּרָה - קָדֵישׁ, גַּבֵּי קָדָשִׁים - לָא קָדֵישׁ) לָמוּת. וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא אוֹמֵר: אֵינָהּ אֶלָּא כְּמַקְדִּישׁ עֲצִים וַאֲבָנִים בְּלִבְד. תְּנַן: כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁנַּעֲשׂוּ טְרֵפָה - אֵין פּוֹדִין אוֹתָן, לְפִי שֶׁאֵין פּוֹדִין הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכִלְבִים. טַעְמָא - שֶׁנַּעֲשׂוּ, הָא הָיוּ מֵעִיקָּרָא - פּוֹדִין אוֹתָן! דִּלְמָא הַאי תַּנָּא סָבַר: כָּל הֵיכָא דְּלָא חָזֵי לְגוּפָהּ - לָא נָחְתָא לָהּ קְדוּשַׁת הַגּוּף. תָּא שְׁמַע, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הַכִּלְאַיִם, וְיוֹצֵא דּוֹפֶן, וּטְרֵיפָה, וְטוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - לֹא קְדוֹשִׁין וְלֹא מַקְדִּישִׁין. וְאָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא קְדוֹשִׁין - בַּתְּמוּרָה, וְלֹא מַקְדִּישִׁין - לַעֲשׂוֹת תְּמוּרָה. וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: וְכִי מֵאַחַר שֶׁאֵין קְדוֹשִׁין, מֵהֵיכָן מַקְדִּישִׁין? אֶלָּא אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא בְּמַקְדִּישׁ בְּהֵמָה וְאַחַר כָּךְ נִטְרְפָה. הָא הָיְתָה טְרֵפָה מֵעִיקָּרָא - לָא נָחְתָא לֵיהּ קְדוּשַׁת הַגּוּף!

הדרן עלך יש בקרבנות

תוספות

לא מיבעיא בוולדות דלא מודינא לך אלא אפילו עד סוף העולם לא מודינא לך — ואם תאמר: ליתני "עד סוף העולם", ולא ליתני "ולדן וולד ולדן"! ויש לומר: דלא זו אף זו קתני, שכן דרך משנה לשנויי הכי. ותימה: דבריש "הכותב" (כתובות פג,ב) בעי "פירי פירות" דווקא, או "עד סוף העולם" דווקא, או תרווייהו דוקא? והכא לא הוה בעי הכי! ויש לומר: דהתם בלישנא הכתוב בשטר דייקי, דאין לכתוב בשטר דבר שאינו צריך. אבל בלישנא דמתניתין ליכא למידק כולי האי. ובריש מסכת יבמות (ב,א) לא דייק: כיון דתנא "צרותיהן וצרות צרותיהן", "עד סוף כל העולם" למה לי, בדדייק הכא. דפשיטא ליה דכולהו צריכי למיתני, דלא (הוה ליה למימר) דפטרי צרות וצרות דצרות אי לאו דתנא להו לכולהו. **נקבה** לרבות התמורה — ואף על גב דכתיב (ויקרא כז) "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש" — אצטריך קרא לרבויי הקרבה. ואם תאמר: מאי שנא דהכא איצטריך קרא לרבויי דקרב, וגבי בכור ומעשר כתיב "הם", דממעטינן מיניה הכא: ולא וולדות ולא תמורתו? ויש לומר: אחרי שכתוב מיעוט גבי בכור ומעשר, אצטריך הכא קרא לרבות.

דאיכא שם עולה על אמו — פירש רש"י: כלומר, דנקבה שייכא בעולה, שהרי מצינו עולת נקבה בעולת העוף, דאין תמות וזכרות בעופות. אבל גבי וולדות שלמים דבעלי מומין, דאין שם קדשים על אמן, דלא מצינו בעל מום קרב שלמים, דהא שלמים עוף ליכא, עד כאן לשונו. בר פדא אמר: לרעיה, ואליבא דדברי הכל. דאפילו רבי אליעזר דאמר גבי מפריש נקבה לעולה וילדה, הוא עצמו יקרב עולה — היינו טעמא משום דאיכא שם עולה על אמו, פירוש: בעולת העוף. וקשה לפירוש רש"י: דאם כן, דמהני שם עולת העוף דשייכא באם להולד, אם הפריש נקבה בעלת מום לעולה וילדה — היה לנו לומר דהולד עצמו קרב עולה, דהא איכא שם עולת העוף על אמו. ומשמע דממעט כל ולד בעלי מומין! ועוד: דלקמן משמע דלא מהני שם עולה דעוף דאם לולד! ונראה לה"ר מ"ר לפרש: "דאיכא שם עולה על אמו" — כלומר, דקדושה קדושת הגוף אם הפריש נקבה וילדה, דאין לה פדיון, ומשום הכי דין הוא שיקריב הולד עצמו. אבל בעלי מומין, דליכא קדושת הגוף עלייהו כלל — אין דין הוא שיקרב הולדות, אלא ירעו. הרמ"ר מורי. **אי** דעולה זכר הוא — ולאו בר אולודי הוא. ואי תמורה דידיה — ודאי קרבה. ואי דאשם — הלכתא גמירי לה דלרעייה אזלא. הוא הדין דהוה מצי למימר: "זכר הוא, ולאו בר אולודי הוא", כמו גבי עולה, אלא ניחא ליה למיפרך ממילתא אחריתי. ואם תאמר: לפירוש רבינו תם דאמר הלכה למשה מסיני כל שבחטאת מתה באשם [קרב] עולה, אמאי לא מוקי לה באשם? ויש לומר: דבהא לא מצי לאוקומי, דפשיטא ליה דאינו קרב באשם. ורק משמע דממעט ליה דאינו קרב בקדשים דאתי מיניה, ולהכי לא אצטריך, דפשיטא הוא דאינו קרב באשם.

למה הכי גרסינן: מיתיבי רבי אליעזר כו'. הך גרסינן ברישא, והדר הך "כל הקדשים שנעשו טרפה". **אמר לך שמואל** — קסבר רבי אליעזר: כל היכא דלא חזיא כו', ואנא דאמרי כרבנן. **דלמא** — דלמא הא הוו מעיקרא פודין — רבי אלעזר היא.

הדרן עלך יש בקרבנות

גמרא וכיון **דתנא** "ולדן וולד וולדן" — למה לי למיתני "עד סוף העולם"? **שמעיה לרבי אליעזר דאמר** — במתניתין: ולד שלמים לא יקרב, אלא ימות. **זכר** — גבי שלמים. שנאמר "ואם זבח שלמים קרבנו" וגו' והוה ליה למיכתב "אם מן הבקר הוא מקריב תמים יקריבנו", "אם זכר אם נקבה" למה לי, אי לאו לדרשה? **קריבה** — כדמרבי בסמוך מ"נקבה". **בכל הקדשים** — קדשי יחידה. **ולד אינו נוהג בכל הקדשים** — דהא עולה ואשם, זכרים נינהו. **וולד תמימים** — שהאם תמימה. **אם** — לרבות. **ואיפוך אנא** — "אם זכר" — לרבות תמורת בעלי מומין, "אם נקבה" — לרבות ולד בעלי מומין. **ממקום שנתרבתה** — מ"נקבה" איתרבאי תמורת תמימין, הלכך מ"אם" דסמיך ליה איתרבאי תמורת בעלי מומין, ולא מ"אם" דסמוך לזכר. **כוליה קרא** — "זכר" — לרבות תמורה, ו"אם" דידיה — לתמורת בעלי מומין. "נקבה" — לרבות ולד, ו"אם" דידיה — לולד בעלי מומין. **לשון זכר משמע** — הלכך מ"זכר" נפקא. **למאי הלכתא** — קדשי הגך וולדות של בעלי מומין, דהא אמן לא חזיא ליקרב. **ואליבא דרבי אלעזר** — דאמר במתניתין: הפריש נקבה לעולה, וילדה — ולדה קרב עולה, אף על גב דאימיה לא חזיא. הכא נמי, קרבי, ואף על גב דאימיה לא חזיא. ואצטריך לאשמועינן הכי. **דמהו דתימא** — התם הוא דאמר רבי אלעזר גבי עולה, דאיכא שם עולה על אמן. כלומר, דאף על גב דהיא עצמה לא קרבה — לא פקעה קדושה מינה, שהרי מצינו נקבה עולה כגון עולת העוף, דאין תמות וזכרות בעופות. **אבל גבי וולדות** — שלמים בעלי מומין, דאין שלמים על אמן. דלא מצינו בעל מום קרב שלמים, דהא שלמים עוף ליכא — אימא: לא קרבי. **דברי הכל** — דאפילו רבנן מודו דקדשי מיהא לרעייה, ולא אמרינן חולין נינהו. דהא אמרינן נמי גבי עולת נקבה: ולדה ירעה. **יכול יכניסנו לבית הבחירה וימנע מהן כו'** — דהא איקיים ליה "תשא ובאת". **ועשית עולותיך ודם זבחיך ישפך וגו'** — (דברים יב), והאי קרא סמיך ל"רק קדשיך". **יכול אף כל הקדשים** — יהא נמי ולדו ותמורתו קרב. **תלמוד לומר רק** — ולקמיה מפרש הי ולד קא ממעט. כל "אבין" ו"רקין" — מיעוטין. **מנא תיתי** — דתיסק אדעתיה דימותו, דאצטריך "עולותיך" וגו'. הא ודאי כיון דגמרינן חמש חטאות מתות, תרי מינייהו: ולד חטאת ותמורת חטאת. מכלל דולד שלמים ותמורת שלמים לא מייתי, דהא לא גמירי אלא בחטאת. **והא בהא תליא** — תיובתא הוא דקא מותיב.

קאי

רש"י

אֲמַר לָךְ שְׁמוּאֵל, דִּלְמָא הַךְ תַּנָּא נַמִּי סָבַר: כָּל הֵיכָא דְּלָא חַזְיָא לְגוּפָהּ - לָא נָחְתָא לָהּ קְדוּשַׁת הַגּוּף.

הדרן עלך יש בקרבנות

אֵלּוּ קָדָשִׁים שֶׁוּוֹלְדוֹתֵיהֶן וּתְמוּרוֹתֵיהֶן כַּיּוֹצֵא בָהֶן: וְלַד שְׁלָמִים, וּתְמוּרָתָן, וְלָדָן וּוֹלַד וְלָדָן עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם - הֲרֵי הֵן שְׁלָמִים, וּטְעוּנִין סְמִיכָה, וּנְסָכִים, וּתְנוּפַת חֵזֶה וְשׁוֹק. **גְּמָרָא** כֵּיוָן דְּתָנָא "וְלָדָן וּוֹלַד וְלָדָן", "עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם" לָמָּה לִי? תַּנָּא דִּידָן שְׁמָעֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר דַּאֲמַר וְלַד שְׁלָמִים לֹא יִקְרַב שְׁלָמִים, וַאֲמַר לֵיהּ תַּנָּא דִּידָן: לָא מִיבַּעְיָא בְּוִולְדָן - דְּלָא מוֹדֵינָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ עַד סוֹף הָעוֹלָם - לָא מוֹדֵינָא לָךְ. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "זָכָר" - לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד. וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה תְּמוּרָה, שֶׁאֵין גִּידּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ - קְרֵיבָה, וָלָד, שֶׁגִּידּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ - אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּקְרַב?! מַה לִּתְמוּרָה - שֶׁכֵּן נוֹהֶגֶת בְּכָל הַקָּדָשִׁים, תֹּאמַר בְּוָלָד - שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל הַקָּדָשִׁים, אֵינוֹ קָרֵב הוֹאִיל וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל הַקָּדָשִׁים, תַּלְמוּד לוֹמַר "זָכָר" - לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד. "נְקֵבָה" - לְרַבּוֹת הַתְּמוּרָה. אֵין לִי אֶלָּא תְּמוּרַת תְּמִימִין וּוְלַד תְּמִימִין, וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין וּתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין מְנַיָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם זָכָר" - לְרַבּוֹת וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין. "אִם נְקֵבָה" - לְרַבּוֹת תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין. אָמַר לֵיהּ רַב סָפְרָא לְאַבָּיֵי: וְאֵיפּוּךְ אָנָא! - מִסְּתַבְּרָא, מִמְּקוֹם שֶׁנִּתְרַבְּתָה תְּמוּרַת תְּמִימִין - נִתְרַבְּתָה תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין. אָמַר לֵיהּ: מִי קָאָמִינָא לָךְ לֵיפּוּךְ "אִם זָכָר" "אִם נְקֵבָה", אָנָא כּוּלֵּיהּ קְרָא קָאָמִינָא, אֵימָא "זָכָר" - לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה, "נְקֵבָה" - לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד! אָמַר לֵיהּ: "וָלָד" - לְשׁוֹן זָכָר מַשְׁמַע, "תְּמוּרָה" - לְשׁוֹן נְקֵבָה מַשְׁמַע. לְמַאי הִלְכְתָא? אֲמַר שְׁמוּאֵל: לִיקְרַב, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר. דְּמַהוּ דְּתֵימָא, כִּי קָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר עוֹלָה - דְּאִיכָּא שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ, אֲבָל הָנֵי וְלָדוֹת - לָא קָרְבִי, קָמַשְׁמַע לָן. בַּר פַּדָּא אָמַר: לִרְעָיָה, וְאַלִּיבָּא דְּדִבְרֵי הַכֹּל. דְּאִתְּמַר רָבָא אָמַר: לִיקְרַב, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר. רַב פַּפָּא אָמַר: לִרְעָיָה, וְאַלִּיבָּא דְּדִבְרֵי הַכֹּל. וְהַאי תַּנָּא מַיְּתֵי לָהּ מִהָכָא: "רַק קָדָשֶׁיךָ" - אֵלּוּ תְּמוּרוֹת, "אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ" - אֵלּוּ הַוּוְלָדוֹת, "תִּשָּׂא וּבָאתָ". יָכוֹל יַכְנִיסֶנּוּ לְבֵית הַבְּחִירָה, וְיִמְנַע מֵהֶם מַיִם וּמָזוֹן כְּדֵי שֶׁיָּמוּתוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם", כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה נוֹהֵג בְּעוֹלָה - אַתָּה נוֹהֵג בִּתְמוּרָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה נוֹהֵג בְּשְׁלָמִים - אַתָּה נוֹהֵג בִּוְלָדֵי שְׁלָמִים וּבִתְמוּרָה. יָכוֹל כָּל קָדָשִׁים כֵּן? - תַּלְמוּד לוֹמַר: "רַק", דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשָׁם לַה'" - הוּא קָרֵב, וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵיבָה. אָמַר מָר: "תִּשָּׂא וּבָאתָ" - יָכוֹל יַכְנִיסֶנּוּ לְבֵית הַבְּחִירָה, מְנָא תֵּיתֵי הָא? כֵּיוָן דְּגָמְרִי חָמֵשׁ חַטָּאוֹת - הָנָךְ מִקְרַב קָרְבִי! מַהוּ דְּתֵימָא: חָמֵשׁ חַטָּאוֹת - מֵתוֹת בְּכָל מָקוֹם, וְהָנָךְ - יָמוּתוּ בְּבֵית הַבְּחִירָה, קָמַשְׁמַע לָן. אָמַר מָר: יָכוֹל אַף כָּל הַקָּדָשִׁים כֵּן? - תַּלְמוּד לוֹמַר "רַק קָדָשֶׁיךָ". וָלָד דְּמַאן? אִי דְּעוֹלָה - זָכָר הוּא, וְלָאו בַּר אוֹלוּדֵי הוּא! וְאִי דְּחַטָּאת - גְּמִירִי לָהּ דִּלְמִיתָה קַיְימִי!

אי

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל, דִּלְמָא הַדּ תַּנָּא נַמִּי סָבַר שִׁבָּל הֵיכָא דְּלֹא חֲזֵיָא הַבהמה לְהקרבת גּוּפָהּ לֹא נָחֲתָא לָהּ קְדוּשַׁת הַגּוּף,** ושמואל פוסק כחכמים החולקים עליו וסוברים שכל פסולים אלו קדושים קדושת הגוף ועושים תמורה.

הדרן עלך יש בקרבנות

פרק שלישי - אלו קדשים

הפרק שלפנינו עוסק בדיני ולדות ותמורות של כמה מיני קרבנות. המשנה שלפנינו דנה בדין ולד ותמורת שלמים.

משנה

אֵלּוּ קָדָשִׁים שֶׁוַּוְלִדּוֹתֵיהֶן וּתְמוּרוֹתֵיהֶן הֵן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן ודינן כדין הקדשים לכל דבר, **וְלַד שְׁלָמִים, וְכֵן תְּמוּרָתָן** של שלמים, וכן **וְלָדָן** של תמורות שלמים, **וְכֵן הַוֹּלֵד** של **וְלָדָן** של שלמים או של תמורתם, וכן הלאה **עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם, חֲרֵי הֵן** קרבים **כִּשְׁלָמִים** עצמן. **וְכל אלו טְעוּנִין סְמִיכָה, וּנְסָכִים, וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק,** כדין שלמים.

גמרא

הגמרא שואלת על דברי משנתנו: **כֵּיוָן דְּתָנָא** במשנה **שׁוּלְדָן וּוְלַד וְלָדָן** של שלמים קרבים לשלמים, **עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם' לָמָּה לִי לשנותה,** הלא אם ולד הולד קרב, מובן ממילא שהוא הדין לולד השלישי והרביעי וכן הלאה. משיבה הגמרא: **תַּנָּא דִּידְהוּ שַׁמְעֵיהּ** [–שמע] **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר** להלן (יח.) **'וְלַד שְׁלָמִים לֹא יִקְרַב שְׁלָמִים'** אלא ימות, **וְאָמַר לֵיהּ תַּנָּא דִּידָן, לֹא מִיבַּעְיָא בְּוַוְלְדָן דְּלֹא מוֹדֵינָא** – שאיני מודה לדבריך שאינו קרב, **אֶלָּא אֲפִילּוּ** בולדות **שַׁעַד סוֹף הָעוֹלָם לֹא מוֹדֵינָא לָךְ,** וסובר אני שגם הם קרבים.

הגמרא מביאה מקור לדין משנתנו: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** שולד ותמורת שלמים כיוצא בהם, **דְּתָנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפרשת שלמים (ויקרא ג א) **'וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ, אִם מִן הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב, אִם זָכָר אִם נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ'.** ולמה נכתב 'אם זכר אם נקבה', **'זָכָר'** בא **לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד** להקרבה. שואלת הברייתא: ולמה צריך הכתוב **לְהשמיענו** דין זה, **וַהֲלֹא דִּין הוּא** – והרי יש ללומדו בקל וחומר מתמורת שלמים, **וּמַה תְּמוּרָה שֶׁאֵין** היא **גִּידּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ** – שלא נולדה מבהמת קדשים, אף על פי כן היא **קְרֵיבָה, וָלָד** שלמים **שֶׁגִּידּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ** הוא, האם **אֵינוֹ** מן הדין **שֶׁיִּקְרַב.** משיבה הברייתא: יש לפרוך קל וחומר זה, שכן **מַה לְּתְמוּרָה שֶׁכֵּן נוֹהֶגֶת בְּכָל הַקָּדָשִׁים,** אך **תּ֗אמַר בְּוָלָד** קדשים **שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל הַקָּדָשִׁים** אלא רק בקרבנות הבאים מנקבה, **(אֵינוֹ קָרֵב) וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל הַקָּדָשִׁים** הייתי אומר ש**[אֵינוֹ קָרֵב].** תַּלְמוּד לוֹמַר, **'זָכָר' לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד** של השלמים להקרבה.

ממשיכה הברייתא: ומה שנאמר בשלמים **'נְקֵבָה',** בא **לְרַבּוֹת** את **הַתְּמוּרָה** של השלמים להקרבה. עוד מפרשת הברייתא: **אֵין לִי אֶלָּא תְּמוּרַת** שלמים **תְּמִימִין וּוְלַד** שלמים **תְּמִימִין** שהם כיוצא בהם, אך **וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין וּתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין מְנַיִן לנו שדינם** כשלמים, **תַּלְמוּד לוֹמַר אִם זָכָר',** תיבת 'אם' באה **לְרַבּוֹת וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין,** ו'אם' שנאמר ב**'אִם נְקֵבָה'** בא **לְרַבּוֹת תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין.**

רב ספרא מקשה על דברי הברייתא: **אָמַר לֵיהּ רַב סַפְרָא לְאַבַּיֵי, וְאִיפּוּךְ אֲנָא** – הלא בידינו להפוך את הדרשות הנדרשות מכתוב זה, ולרבות מ'אם זכר' תמורת בעלי מום, ומ'אם נקבה' ולד בעלי מום. השיבו אביי: הלא מ'נקבה' למדנו לרבות תמורת תמימים, ואם כן **מִסְתַּבְּרָא שֶׁמִּמְּקוֹם שֶׁנִּתְרַבְּתָה תְּמוּרַת תְּמִימִין נִתְרַבְּתָה** אף **תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין,** ולא מ'אם זכר'.

אָמַר לֵיהּ רב ספרא לאביי, **מִי קָאֲמִינָא לָךְ לֵיפּוּךְ** [–וכי אמרתי לך להפוך] רק את דרשות **'אִם זָכָר' וְ'אִם נְקֵבָה'** לענין בעלי מום בלבד, **אֲנָא כּוּלֵּיהּ קְרָא** [–את כל דרשת הכתוב] **קָאֲמִינָא** שיש להפוך, **וְאִימָא** ש**'זָכָר'** בא **לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה** של שלמים תמימים להקרבה, ו**'נְקֵבָה'** בא **לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד** שלהם.

אָמַר לֵיהּ אביי, **'וָלָד' לְשׁוֹן זָכָר מַשְׁמַע,** ועל כן מסתבר לרבותו מ'זכר', ואילו **'תְּמוּרָה' לְשׁוֹן נְקֵבָה מַשְׁמַע,** ועל כן מסתבר לרבותה מ'נקבה'.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים לענין מה התרבה ולד בעלי מום. שואלת הגמרא: **לְמַאי הִלְכְתָּא** – לענין איזה דין התרבה ולד של שלמים בעלי מום מ'אם זכר'. **אָמַר שְׁמוּאֵל,** 'אם זכר' בא לרבות ולד של בעלי מום אף **לְיִקְרַב** על גבי המזבח. **וּלפי זה** הברייתא שנויה **אֲלִיבָּא דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר** הסובר במשנה להלן (יח:), שאם הקדיש אדם נקבה לעולה וילדה זכר הולד קרב לעולה. אבל לחכמים הסוברים שירעה עד שיסתאב כאמו, הוא הדין לולד שלמים בעלי מום שהוא דחוי מהקרבה כאמו, וירעה עד שיסתאב ויביאו מדמיו שלמים. ולשיטת רבי אלעזר הוצרך הכתוב להשמיענו שגם ולד בעלת מום קרב, משום **דְּמַהוּ דִּתֵּיתֵיהּ, כִּי קָאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר** שהולד קרב אפילו שאמו דחויה מהקרבה, דווקא בולד **עוֹלָה** נקבה אמר כן, משום **דְּאִיכָּא שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ,** שכן עולת העוף באה נקבה, ועל כן נקביות אינה נחשבת לדיחוי מוחלט בכדי שתדחה גם את הולד שבא מכוחה. **אֲבָל בְּהָנֵי וְלָדוֹת** של שלמים בעלי מום היה מקום לומר שלא **קָרְבִי** משום שהאם דחויה לגמרי, שלא מצינו בשום מקום שם שלמים בבעל מום. **קָא מַשְׁמַע לָן** הכתוב שאין לחלק בין ולד עולה לולד שלמים בעלי מום, אלא שניהם קרבים למזבח.

הגמרא מביאה שיטה אחרת בביאור דרשת הברייתא לגבי ולד של בעל מום: **כַּר פְּדָא אָמַר,** 'אם זכר' בא לרבות ולד של שלמים בעל מום רק **לְענין רְעָיָה,** שאינו נפדה בעודו תמים אלא ירעה עד שיסתאב ויפדה במומו, **וְדין** זה הוא **אֲלִיבָּא דְּדִבְרֵי הַכֹּל,** גם לרבי אלעזר. שדווקא בולד נקבה שהופרשה לעולה אמר רבי אלעזר שקרב למזבח, משום שיש שם עולה על אמו כמבואר לעיל, ולא בולד שלמים בעלי מום.

הגמרא מביאה אמוראים נוספים שנחלקו בענין זה: **(דאתמר) [אִתְּמַר]** – נאמר בבית המדרש, **רָבָא אָמַר,** ולד שלמים בעלי מום התרבה אף **לִיקְרַב, וְאֲלִיבָּא דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר** הסובר שולד עולה קרב לעולה. וכדברי שמואל. **וְרַב פַּפָּא אָמַר,** ולד בעלי מום התרבה רק **לִרְעָיָה, וְאֲלִיבָּא דְּדִבְרֵי הַכֹּל** אינו קרב למזבח. וכשיטת בר פדא.

הגמרא מביאה מקור אחר לרבות ולד ותמורת שלמים להקרבה: **וְהַאי תַּנָּא** של הברייתא **מַיְּתֵי** [–מרבה] **לְהּ מֵהָכָא.** נאמר בפרשת ראה (דברים יב כו), 'רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'. ומבארת הברייתא: **'רַק קָדָשֶׁיךָ' אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת, 'אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ' אֵלּוּ הַוְּלָדוֹת** של הקדשים, שגם אותם יש להביא למקדש. ואילו לא נאמר אלא **'תִּשָּׂא וּבָאתָ',** יָכוֹל שרק **יַכְנִיסֶנּוּ** לולד או לתמורה **לְבֵית הַבְּחִירָה,** ואולם לא יקריבנו על גבי המזבח, אלא **יִמְנַע מֵהֶם מַיִם וּמָזוֹן כְּדֵי שֶׁיָּמוּתוּ** מאליהם. לפיכך **תַּלְמוּד לוֹמַר** בכתוב שלאחריו (שם יב כז) **'וְעָשִׂיתָ עוֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם',** שכְּ**בָרֶךָ שֶׁאַתָּה נוֹהֵג בָּעוֹלָה** עצמה להקריבה למזבח, כן **אַתָּה נוֹהֵג בַּתְּמוּרָה** שלה להקריבה למזבח. וכְּ**דַרְכְּךָ שֶׁאַתָּה נוֹהֵג בַּשְּׁלָמִים** להקריבם למזבח, כן **אַתָּה נוֹהֵג בְּוַוְלְדֵי שְׁלָמִים וּבְתְמוּרָה** שלהם להקריבם למזבח. **יָכוֹל בְּכָל הַקָּדָשִׁים** הדין **כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר** 'רַק קדשיך'. ולהלן יבואר באלו קדשים ממעט הכתוב את ולדם ותמורתם. אלו **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.** אבל **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,** הכתוב **אֵינוֹ צָרִיךְ** למעט ולדות ותמורות של שאר קדשים מהקרבה מ'רק קדשיך', משום **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** בפרשת אשם (ויקרא ז ה) **'אָשָׁם הוּא' (אשם אשם לה')**, ומשם כבר למדנו שדווקא **הוּא** עצמו **קָרֵב, וְאולם אֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵיבָה.**

הגמרא מבררת את דברי הברייתא: **אָמַר מַר, 'תִּשָּׂא וּבָאתָ', יָכוֹל יַכְנִיסֶנּוּ** לולד או לתמורה **לְבֵית הַבְּחִירָה** כדי שימותו מאליהם, תלמוד לומר 'ועשית' וגו' להשמיענו שהם קרבים על גבי המזבח.

המשך בעמוד פח

ואי תאמר דְּבא למעט ולד **אָשָׁם**, הלא כבר **גְּמִירֵי לָהּ** בהלכה למשה מסיני דְּולד אשם **לְרַעְיָיה אָזְלָא**, ואינו קרב למזבח אלא ירעה עד שיסתאב ויפלו דמיו לעולה. דְּהרי נאמר בהלכה שכָּל **שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה** כנגדה **בְּאָשָׁם רוֹעֶה**, ומאחר שולד חטאת הולך למיתה ולד אשם רועה, ולמה צריך את מיעוט 'רק קדשיך' כדי למעטו מהקרבה.

משיבה הגמרא: **לְעוֹלָם** [**בְּחַטָּאת**] נאמר מיעוט זה ואין די בהלכה למשה מסיני, וְמשום **דהֵילְכְתָּא גְּמִירֵי לָהּ לְמִיתָה** – שמההלכה לא למדנו אלא שלמצוה ולד חטאת הולך למיתה, ועדיין היה מקום לומר שבדיעבד אם הקריבוהו כשר, **וּלכך** צריך **קְרָא** של 'רק קדשיך' **לְמַעוּטֵי** לגמרי **לְהַקְרָבָה**.

דוחה הגמרא תשובה זו: **וְהָא בְּהָא תַּלְיָא** שני דינים אלו, שכֵּיוָן דְּולד חטאת **לְמִיתָה אָזְלָא לֹא קָרְבָה** אף בדיעבד, שכן אם היה ראוי להקרבה לא יתכן שתיאמר בו הלכה שימות. משיבה הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא הֵילְכְתָּא** של מיתה נאמרה לְולד ותמורת **חַטָּאת, וּקְרָא** של 'רק קדשיך' **בא לְמַעוּטֵי תְּמוּרַת אָשָׁם**. ואף שלמדנו מההלכה גם על תמורת אשם שהיא רועה, מכל מקום עדיין היה מקום לומר שרק למצוה היא רועה עד שתסתאב ודמיה קרבים לעולה, אבל בדיעבד אם הקריבוה לשם אשם כשירה, ועל כן הוצרך הכתוב למעטה לגמרי מהקרבת אשם.

שוב דוחה הגמרא: **הָא נַמִי הֵילְכְתָּא גְּמִירֵי לָהּ** שהתמעטה תמורת אשם לגמרי מהקרבה. **דְּאָמְרִי** – שהרי נאמר בהלכה, **כָּל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה בְּאָשָׁם רוֹעֶה**, וכשם שולד ותמורת חטאת שדינם למיתה התמעטו לגמרי מהקרבה כמבואר לעיל, הוא הדין לתמורת אשם שהתמעטה לגמרי מהקרבה.

מסיקה הגמרא: לעולם למדנו מההלכה שולד ותמורת חטאת ותמורת אשם אינם קרבים, **אֶלָּא קְרָא** של 'רק קדשיך' **מִיבְּעֵי לֵיהּ** ללמדנו **דְּאִי עָבַר וּמַקְרִיב** אותם על גבי המזבח **קָאֵי** [–עובר] **בְּאִיסּוּר עֲשֵׂה**, שכן מכך שנאמר שדווקא ולד ותמורת עולה ושלמים מקריבים על המזבח ולא ולד ותמורת חטאת ולא תמורת אשם, הרי זה לאו הבא מכלל עשה שדינו כעשה.

הגמרא חוזרת לפרש את מה ששנינו בהמשך דברי הברייתא: **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ** למעט תמורת חטאת ואשם מ'רק קדשיך' כו', אלא די במה שנאמר באשם 'אשם הוא', שמשם יש לדרוש **שהוּא קָרֵב וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵיבָה**. שואלת הגמרא: **לָמָּה לִי קְרָא** למעט תמורת אשם מהקרבה, **וְהָא הֵילְכְתָּא גְּמִירֵי לָהּ** – והלא מהלכה למשה מסיני למדנו שתמורת אשם רועה.

משיבה הגמרא: **אין הָכִי נַמִי**, ולא מהדרשה האמורה התמעטה תמורת אשם אלא מההלכה. **אֶלָּא קְרָא** של 'אשם הוא' **לָמָּה לִי, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב הוּנָא. דְּאָמַר רַב הוּנָא, אָשָׁם** שמתו בעליו או שהתכפרו באשם אחר, **שֶׁנִּיתַּק** מדין אשם **לְדִין רְעִיָּיה**, שכבר הושלך לאפר לרעות עד שיפול בו מום ויביא בדמיו עולה, וְקודם שנפל בו מום **שֶׁחָטוֹ סְתָם** בלא מחשבה לשם איזה זבח שהוא, הרי הוא **כָּשֵׁר לְשֵׁם עוֹלָה**. שכן מאחר שסופו שיפול בו מום ויביאו מדמיו עולת נדבה, הרי הוא עומד בסתמו לעולה. ודווקא אם **נִיתַּק** לרעיה וכבר הושלך לאפר כדי שירעה, **אין** – הרי הוא כשר בסתמא, אבל אם **לֹא נִיתַּק** לרעיה, **לֹא** כשר הוא בשחיטה סתם, משום שעדיין יש עליו שם אשם ואינו עומד בסתמו לעולה. וביאר רב הונא את דבריו, **מַאי טַעֲמָא** בלא ניתוק אינו כשר בתורת עולה, משום שכתוב באשם '**הוּא**', שמשמעותו **בַּהֲוָיֵיתוֹ** של אשם **יְהֵא** עומד, וכל זמן שלא ניתק ממנו על ידי מסירתו לרועה אינו עומד בסתמו לעולה. וגם לדעת רבי עקיבא בא 'אשם הוא' ללמדנו דין זה.

הגמרא מפרשת את מחלוקת הברייתות שהובאו לעיל, שואלת הגמרא: **וּלְהַאי תַּנָּא דְּקָא יָלִיף** – ותנא של ברייתא זו המרבה תמורות עולות ושלמים **מֵהָנֵי קְרָאֵי** של 'רק קדשיך אשר יהיו לך' ו'ועשית עולותיך הבשר והדם', **תִּיפּוּק לִי** דינים אלו מִיתור 'זָכָר' **וּ'נְקֵבָה'** שנאמר בפרשת שלמים, כמבואר בברייתא לעיל (יז:), ומדוע הוצרך ל'רק קדשיך'. משיבה הגמרא: מ'רק קדשיך' דורש התנא לרבות ולדות ותמורות של תמימים, **וְהַהוּא** יתור 'זכר' ו'נקבה' **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְוִלַּד בַּעֲלֵי מוּמִין וְלִתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין**.

מקשה הגמרא: **וְתִיפּוּק לִי כּוּלְּהוּ מֵהַאי קְרָא** – הלא יש ללמוד את הכל מהכתוב האמור, מ'זכר' ו'נקבה' ולדות ותמורות של תמימים, ומיתור 'אם' שב'אם זכר אם נקבה' יש לרבות אף ולדות ותמורות של בעלי מומים, כמבואר בברייתא לעיל. מתרצת הגמרא: תנא זה המרבה ולדות ותמורות של תמימים מ'רק קדשיך', מ'**אם**' **לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ** לדרוש ולדות ותמורות של בעלי מומים, על כן הוצרך לרבותם מ'זכר' ו'נקבה', ועל כן הוכרח לרבות ולדות ותמורות של תמימים מ'רק קדשיך'.

שואלת הגמרא: **וּלְהַאי תַּנָּא דְּנַפְקָא לֵיהּ** בין תמימים ובין בעלי מומים מֵ'אם **זָכָר אם נְקֵבָה**', '**תִּשָּׂא וּבְאַתָּ**' **מָה עֲבִיד לְהוּ** – מה הוא דורש ממנו. משיבה הגמרא: לא נאמר 'תשא ובאת' בולדות ותמורות אלא בקדשים עצמם, וללמדנו שכשהגיע זמן עליה לרגל צריך להביאם למקדש **אֲפִילּוּ מִמִּירְעֵיֵיהוּ** – ממקום המרעה שלהם באפר, ולא יאמר אדם אין לי לטרוח עתה ולחפשם באגם ואמתין לפעם אחרת, אלא הוא חייב לטרוח אחריהם ולהביאם.

הגמרא מביאה לשון אחרת בביאור הדרשה האמורה: **לִישָׁנָא אַחֲרִינָא**, מ'תשא ובאת' למדנו שצריך להביא את הקדשים למקדש אפילו **מִמּוֹרְנֵייהוּ** – מדישתם. שאם בזמן שאתה מזומן לעלות לרגל היתה בהמת הקרבן באמצע דישת התבואה, אל תאמר אביאנה בפעם אחרת, אלא עליך להפסיקה מדישתה ולהעלותה עמך ולהקריבה, שכן יש חיוב עשה להביא את הקרבנות ברגל הראשון.

משנה

שנינו במשנה לעיל שולד שלמים קרב על גבי המזבח בתורת שלמים. המשנה שלפנינו מביאה מחלוקת תנאים בדין זה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר וְלַד שְׁלָמִים לֹא יִקְרַב לִשְׁלָמִים**, אלא מכניסים אותו לכיפה [מקום סגור] בלי מזון ומשקה כדי שימות מאליו. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יִקְרַב.**

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, לֹא נֶחְלְקוּ רבי אליעזר וחכמים **עַל** וְלַד של **וְלַד שְׁלָמִים וְעַל** וְלַד של **וְלַד תְּמוּרָה שֶׁלֹּא יִקְרַב. עַל מָה נֶחְלְקוּ, עַל הַוָּלָד** של שלמים, **שרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֹא יִקְרַב, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יִקְרַב.**

ובגמרא תובא מחלוקת אמוראים בביאור דברי רבי שמעון.

הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְכן העיד **רַבִּי פַּפַּיִים עַל** וְלַד **שְׁלָמִים**, שהיו עושים בו כדברי חכמים **שֶׁיִּקְרַב שְׁלָמִים. אָמַר רַבִּי פַּפַּיִים, אֲנִי מֵעִיד שֶׁהָיְתָה לָנוּ פָּרָה שֶׁל זִבְחֵי שְׁלָמִים וַאֲכַלְנוּהָ בַּפֶּסַח, וְאָכַלְנוּ** את **וְלָדָהּ** בתורת **שְׁלָמִים בָּחָג** שלאחריו.

גמרא

הגמרא מבררת את טעמו של רבי אליעזר במשנתינו שולד שלמים אינו קרב: **אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעֲמָא** [–מהו טעמו] **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, משום **שֶׁאָמַר קְרָא** ('ויקרא ג א) '**וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ**' (לי"י), ונדרש כאילו נכתב '**וְאִם**' בציר"י, שדווקא האם קריבה **וְלֹא הַוָּלָד**.

הגמרא מביאה דחיה על טעם זה: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי אַמִּי, אֶלָּא מֵעַתָּה** בתודה שנאמר בה ('ויקרא ז יב) '**אִם עַל תּוֹדָה** יַקְרִיבֶנּוּ', וכי **הָכִי נַמִי** נדרוש שדווקא '**אִם**' קריבה **וְלֹא הַוָּלָד. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִי, וְהָתַנְיָא** בברייתא, **וְלָדָהּ** של תודה, **וּתְמוּרָתָהּ, וְחִילּוּפֶיהָ** – שאם אבדה והקדיש אחרת תחתיה ונמצאה הראשונה, **מַנַּיִן** שהם קרבים כתודה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִם עַל תּוֹדָה', מִכָּל מָקוֹם.** הרי לנו ש'אם' בא לרבות ולד ולא למעטו, ולא מצינו שנחלק רבי אליעזר על דרשה זו.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, מן התורה ולד שלמים קרב לדברי הכל, אלא **הַיְינוּ טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** לכך שולד אינו קרב, שגזרו בו **גְּזֵרָה** שילך למיתה, שכן

המשך בעמוד ע

רש"י

קאי עלה בעשה — בין בחטאת ואשם [קאי] בעשה, דמשמע "רק קדשיך" — אלו תמורת עולה ושלמים וולדן ותמורתן. דכתיב בתריה "ועשית עולותיך" וגו' — ולא שאר קדשים, בגון חטאת ואשם. ולאו הבא מכלל עשה — עשה. **והא הילכתא** גמירי לה — דכל שבחטאת מתה — באשם רועה. ותמורת חטאת — מתה, באשם — רועה, וכשיסתאב יפלו דמיו לנדבת צבור, דהיינו עולה. **אשם שניתק לרעיה** — אם השלים לרועה, וקדם ושחטו סתם עד שלא נסתאב — כשר לעולה, דהא סתמיה לשם עולה קאי, לדמים. **לא ניתק לא** — ואף על פי שכיפרו בעליו. הואיל ועדיין לא ניתק דינו לרעייה, ושחטו סתם — פסול לגמרי. **מאי טעמא דאמר קרא אשם הוא בהווייתו יהא** — ועדיין אשם הוא, ולא חזי לאקרוביה לאשם, הילכך פסול. **ותיפוק לי כולהו מיניה** — דהא כולהו דרשינן להו לעיל מיניה. **תשא ובאת אפילו ממרעייהו** — האי "תשא ובאת" לאו לולדות ותמורות אתא, אלא לקדשים עצמן, דקא מזהר לו לאיתויי הייא, אפילו הן במרעה באפר, והגיע זמן הרגל לעלות — לא יאמר: "איני טורח אחריהן לבקשן באגם ולהוליכן, אבל אמתין לי עד פעם אחרת".

לישנא אחרינא: **אפילו ממורייהו** — אפילו הן דשין את התבואה במורגים. דאמרינן במנחות ב"הקומץ רבה" (כב,א): מאי מוריגי? — עיזי דקורקסא דדיישי דישתא. נסר גדול מנוקב ויתידות קבועות בו, ונותנין אותן על התבואה ומרהיטים עליו את הבהמות. ואתא קרא למימר דאם דשה הבהמה שאתה רוצה להקדיש, ודרכך מוכן לעלות לרגל — לא תאמר: "הואיל ודשה, אמתין עד זמן אחר", אלא קחנה ולך לך.

משנה לא יקרב שלמים — אלא כונסו לביפה ומת. ומדרבנן, ומשום גזירה דלקמן. דודאי מסיני לא גמירי אלא חמש חטאות מתות. **לא נחלקו על ולד ולד שלמים ועל ולד ולד תמורה** — בגמרא מפרש לה. **גמרא ואם זבח שלמים** — ודריש להאי "אם" כמו אם בציר. **והילופיה** — כגון אבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות. תלמוד לומר **אם על תודה** — האי "אם" מרבה לכולהו דקרב להו, ולא פליג רבי אליעזר. **גזירה** — אי אמרת ולד שלמים יש לו תקנה — אתי לשהוייה לאם עד שתלד, ויגדל עדרים מן הולדות, ואתו בהו לידי גיזה ועבודה. ובתודה היינו טעמא דלא גזר — משום דתודה לא שכיחא כשלמים. **היכי קתני** — האי "שלא יקרבו" דקאמר רבי שמעון, ריש מילתיה היא, והכי קאמר: "לא נחלקו שיאמר רבי אליעזר לא יקרבו, אלא ודאי יקרבו". או סוף מילתיה היא, והכי קאמר: "לא נחלקו, דודאי לא יקרבו", אפילו לרבנן. מי מודה רבי אליעזר בהא דאישתכחן להון דרי אי לא (וולד וולד) אישתכחן להו דרי, דאין אדם נזכר שמשלמים באו, ואין לגזור שמא יראו אחרים שזה מקריבן וישהו את שלמיהן לצורך ולדות לגדל מהן עדרים. **אקראי בעלמא הוא** — ולא שכיח לשהותו כל כך.

כשב

אי דְּאָשָׁם - גְּמִירִי לָהּ דְּלִרְעִיָּה אָזְלָא! דְּכָל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה - בְּאָשָׁם רוֹעָה לְעוֹלָה. - לְעוֹלָם בְּחַטָּאת, וְהֵילְכְתָא גְּמִירִי לָהּ - לְמִיתָה, וּקְרָא לְמַעוּטֵי לְהַקְרָבָה. וְהָא בְּהָא תַּלְיָא! כֵּיוָן דְּלִמִיתָה אָזְלָא - מִמֵּילָא לָא קָרְבָה! אֶלָּא, הֵילְכְתָא - לְחַטָּאת, וּקְרָא - לְמַעוּטֵי תְּמוּרַת אָשָׁם. - הָא נַמִי הֵילְכְתָא גְּמִירִי לָהּ, דְּאָמְרִי כָּל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה - בְּאָשָׁם רוֹעָה! אֶלָּא, קְרָא מִיבְּעֵי לֵיהּ, דְּאִי עֲבַר וּמִקְרִיב - קָאֵי בַּעֲשֵׂה. "רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ כו', הוּא קָרֵב וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרִיבָה". לָמָּה לִי קְרָא? וְהָא הֵילְכְתָא גְּמִירִי לָהּ! - אִין הָכִי נַמִי, אֶלָּא קְרָא לָמָּה לִי? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכַדְרַב הוּנָא, דַּאֲמַר רַב הוּנָא: אָשָׁם שֶׁנִּיתַּק לִרְעִיָּה וּשְׁחָטוֹ סְתָם - כָּשֵׁר לְשֵׁם עוֹלָה. - נִיתַּק - אִין, לֹא נִיתַּק - לֹא, מַאי טַעְמָא? "הוּא" - בַּהֲוָוְיָיתוֹ יְהֵא. וּלְהַאי תַּנָּא דְּקָא יָלֵיף מֵהָנֵי קְרָאֵי, תֵּיפּוֹק לִי מִ"זָכָר" וּ"נְקֵבָה"! - הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְוָלָד בַּעֲלֵי מוּמִין, וְלִתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין. - וְתֵיפּוֹק לִי כּוּלְּהוּ מֵהַאי קְרָא! - "אִם" לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ. וּלְהַאי תַּנָּא דְּנָפְקָא לֵיהּ מִ"זָכָר" "אִם נְקֵבָה", "תִּשָּׂא וּבָאתָ" מָה עָבִיד לְהוּ? - אֲפִילּוּ מִמִּירְעָיֵיהוּ. לִישְׁנָא אַחֲרִינָא: מִמּוֹרְגֵייהוּ. **משנה** רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וְלַד שְׁלָמִים לֹא יִקְרַב שְׁלָמִים, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִקְרַב. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: לֹא נֶחְלְקוּ עַל וְלַד וְלַד שְׁלָמִים, וְעַל וְלַד וְלַד תְּמוּרָה - שֶׁלֹּא יִקְרַב, עַל מָה נֶחְלְקוּ - עַל הַוָּלָד, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא יִקְרַב, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִקְרַב. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי פַּפַּיָּים עַל וְלַד וְלַד שְׁלָמִים שֶׁיִּקְרַב שְׁלָמִים. אָמַר רַבִּי פַּפַּיָּים: אֲנִי מֵעִיד שֶׁהֵיתָה לָנוּ פָּרָה שֶׁל זִבְחֵי שְׁלָמִים, וַאֲכַלְנוּהָ בַּפֶּסַח, וְאָכַלְנוּ וְלָדָהּ שְׁלָמִים בֶּחָג. **גמרא** אָמַר רַבִּי אַמִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - אָמַר קְרָא "וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ לַה'". "וְאִם" - וְלֹא וָלָד. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי אַמִּי: אֶלָּא מֵעַתָּה, "אִם עֹלָה תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ", הָכִי נַמִי דְּ"אִם" וְלֹא וָלָד? וְכִי תֵּימָא: הָכִי נַמִי, וְהָתַנְיָא: וְלָדָהּ וּתְמוּרָתָהּ וְחִילּוּפֶיהָ מְנַיָּן? - תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם עַל תּוֹדָה", מִכָּל מָקוֹם! אֶלָּא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִגְדַּל מֵהֶם עֲדָרִים עֲדָרִים. "אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא נֶחְלְקוּ" כו'. אִיבַּעְיָא לְהוּ: הֵיכִי תְּנֵי, "לֹא נֶחְלְקוּ שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ, אֶלָּא יִקְרְבוּ", אוֹ דִּילְמָא: "לֹא נֶחְלְקוּ שֶׁיִּקְרְבוּ, אֶלָּא לֹא יִקְרְבוּ"? אָמַר רַבָּה: מִסְתַּבְּרָא, "לֹא נֶחְלְקוּ שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ, אֶלָּא יִקְרְבוּ", מַאי טַעְמָא? - עַד כָּאן לֹא פָּלֵיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עָלֵיהּ דְּרַבָּנַן אֶלָּא בְּוָלָד, אֲבָל וְלַד וְלַד - אַקְרָאי בְּעָלְמָא הוּא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: "לֹא נֶחְלְקוּ שֶׁיִּקְרְבוּ, אֶלָּא לֹא יִקְרְבוּ", מַאי טַעְמָא? - עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי רַבָּנַן עָלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא בְּוָלָד, אֲבָל וְלַד וְלַד - מִתּוֹךְ מַעֲשֶׂיהָ נִיכֶּרֶת מַחְשַׁבְתּוֹ דִּלְגַדֵּל קָא בָּעֵי לֵיהּ.

תוספות

למה לי קרא והא הילכתא גמירי לה — ואם תאמר: לימא כדלעיל: קרא מיבעי ליה דיעבד, ומקריב קאי עלה בעשה! ויש לומר: דהא לא משמע ליה עשה כל כך כמו "רק". **ניתק** אין לא ניתק לא מאי טעמא דאמר קרא הוא בהווייתו יהא — הכי גרס רש"י. וקשה: דהכא חזינן דבעיא ניתק מקרא, ובפסחים פרק "אלו עוברין" (עג,א) איכא דבעי ניתוק משום גזירה (לפני כפרה אטו אחר כפרה). דהכי איתא, אמר רב הונא אמר רב: אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם — כשר לעולה. אלמא לא בעי עקירה. אי הכי מאי איריא ניתק? אפילו כי לא ניתק נמי! ומשני: גזירה (לפני כפרה אטו לאחר כפרה). ועוד קשה: דהכא אמר דלשם עולה כשר. הא אמר בבולי התלמוד דהלכה למשה מסיני: כל שבחטאת מתה — באשם רועה! לכן נראה [לרבינו תם] דהלכה למשה מסיני נגמרה באשם דקריבה עולה. והכא לא גרסינן: ניתק אין לא ניתק לא, אלא גרסינן: אשם שניתק לרעיה ושחטו סתמא — כשר לעולה, דאמר קרא "הוא" — בהווייתו יהא. פירוש: בהווייתו שהוא עתיד להיות, דהיינו עולה, ובאותה הוויה יהא מעתה. ומשום הכי, אפילו סתם — כשר לעולה, דלא בעי עקירה. ומיהו, איצטריך ההלכה למשה מסיני. דאי לאו הכי — לא הוה ידעינן מה הויה אית בה. וללשון דאמר [בפסחים] ב"אלו דברים" (עג,א): ושחטו לשם עולה — כשר. פירוש: משמע, אבל סתמא לא יהא כשר, דבעי עקירה. מאי טעמא — דאמר קרא "הוא" בהווייתו יהא. פירוש: בהווייתו שהיה עתה יהא, דיעקרנו לעולה. ומיהו, אצטריך ההלכה למשה מסיני. דאי לאו הכי — לא הוה אמינא שיהא כשר לעולה, אפילו על ידי עקירה.

אפילו ממרעייהו — פירש רש"י: אפילו הן במרעה באפר והגיע זמן הרגל — לא יאמר "איני טורח אחריהם לבקשם באגם ולהוליכם, אבל אמתין לי עד פעם אחרת". לישנא אחרינא: "אפילו ממורגייהו" — כלומר, אפילו הן דשין את התבואה במורגיגים, עד כאן לשונו. ולא נהירא, שהרי אסור היה בעבודה! ורבינו יצחק מפרש: מדארגייהו, אפילו הן דלות בשר. דסלקא דעתך אמינא: כיון שהם תשושי כח — אינו צריך להעלותם, הואיל ואינו תחילת הקדש, כגון ולדות ותמורות. "כי שימטו הבקר" (שמואל ב' ו) מתרגמינן: ארי איתמריגו תורתא. והרב רבינו יצחק בר שניאור פירש: "ממרעייהו" — אפילו ממקום שמותר לרעותה ולגדלה, דהיינו בחוץ לארץ, דאין מגדלין בהמה בארץ ישראל. וזו היא הדרשה דאיתא בספרי: "רק קדשיך אשר יהיו לך" — מכאן שמביאין קדשים מחוץ לארץ. יכול אף בכור ומעשר כן? — תלמוד לומר "רק", ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו? אחר שריבה הכתוב ומיעט, מרבה אני את אלו שאין להן פרנסה במקומן, כלומר אינן נאכלין במומן בחוץ לארץ, ומוציא אני את אלו שיש להן פרנסה במקומן, כלומר שנאכלין במומן בחוץ לארץ. **רבי** אליעזר אומר ולד שלמים לא יקרב — ומדרבנן הוא, כדמפרש בגמרא: שמא יגדל ממנו עדרים עדרים.

וחכמים אומרים יקרב — צריך עיון: חכמים היינו תנא קמא! **וחילופיה** — היינו אבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות. **אמר** רבי אליעזר לא נחלקו על ולד [ולד] שלמים ועל ולד [ולד] תמורה שלא יקרב — בהא פליגי אמוראי בגמרא, רבה אמר: מסתברא שלא נחלקו שלא יקרבו, אלא יקרבו. ורבי יהושע בן לוי אמר: לא נחלקו שיקרבו, אלא לא יקרבו. ולפי דברי רבי יהושע בן לוי איכא שלש מחלוקות בדבר: תנא קמא דרבי שמעון סבר אליבא דתנא קמא כולהו קרבי, ולרבי אליעזר כולהו לא קרבי, ורבי שמעון סבר דכולי עלמא אחר ולד ראשון דלא קרבי, ולא פליגי אלא בולד ראשון, ובגמרא מפרש טעמייהו.

תוספות

תני רבי חייא לסיועי לרבי יהושע בן לוי אם כשב הוא מקדיש ולד ראשון הוא קרב ולד שני אינו קרב — והיינו על כרחך כרבנן. דאי לרבי אליעזר — ולד ראשון אינו קרב כלל. והך דרשה אינה אלא אסמכתא בעלמא. דהא ודאי הא דולד שני אינו קרב היינו מדרבנן, שמא יגדל ממנו עדרים עדרים. ובפסחים (צו,ב) מוקי לה להאי לדרשא אחרינא.

מעצרתא בעי למיכליה — אבל לא פריך: מפסח בעי למיכליה, דאפשר דמחוסר זמן היה. **אי** הכי מאי אסהדותיה — דבשלמא אי לא היה חולה בעצרת, והאי חג הסוכות — קאתא רבי פפייס לאפוקי דרבא. אלא השתא מאי אשמועינן? **וחליפות** — צריך עיון מה חליפות? דאי הפריש תודה ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות — הא כבר שמעינן ליה מרישא דברייתא! **אבל** גבי ולד תמורה דאימיה נמי קרבה — לאו אימיה ממש, אלא הקדש ראשון שבאו אלו מכחן, והוא קרב, דזכר הוא. **בדמיהן** אין הוא עצמו לא — ואם תאמר: מאי קא משמע לן? דלמא שאני הכא דלא קרב — דכל שבחטאת מתה באשם רועה, וולד חטאת מתה, ומשום הכי באשם ירעה, אבל הוא עצמו לא יקרב! ויש לומר: דלא נגמרה באשם רועה אלא בהני דשייכי בהלכתו באשם, כגון מתו בעליו או נתכפרו, או תמורה אור עברה שנתה, דכל הני ארבע דשייכי באשם בהלכתו. אבל ולד אשם דלאו בהלכתו הוא, דאשם זכר הוא ולא שייך ביה ולד — בהא לא נגמרה ההלכה.

אלא לדידכו דאמריתו לא קרב — ואם תאמר: תיקשה מרבנן לרבנן, לפי הא דאמר רבא לעיל דהיכא דאימיה קרבה אפילו רבנן מודו דולד נמי קרב, והכא בולד תמורת אשם אימיה קרבה, אם כן הוה להו למימר דולד עצמו יקרב! ויש לומר: דרב חסדא דהכא לית ליה האי שינויא דרבא דלעיל, אלא סבירא ליה כדמשני רבה בר בר חנה במחלוקת שנויה ורבי אליעזר היא. ורבא דמשני לעיל דהיכא דאימיה קרבה אפילו רבנן מודו, משני הכא שינויא אחרינא, כדאיתא בסמוך דרבא משני שינויא אחרינא. ומורי הרמ"ר פירש דלעולם מצי למימר דרב חסדא נמי אית ליה שינויא דרבא דלעיל, דהא דאמר דהיכא דאימיה קרבה אפילו רבנן מודו, הני מילי גבי ולד תמורת עולה דעיקר תחילת הקדש קרב עולה, ומשום הכי דין הוא שיהא הולד עצמו קרב עולה. אבל הכא גבי ולד תמורת אשם, דעיקר תחילת הקדש קרב אשם ולא עולה, אין דין שיהא הולד קרב עולה. והכי נמי קאמר לרבי אליעזר במפריש נקבה לעולה וילדה, דאין עיקר קרב עולה אלא רועה הולד עצמו קרב. הכי נמי הוה ליה למימר בולד תמורת אשם, ואף על גב דאין עיקר ההקדש קרב עולה, הולד עצמו קרב. מורי הרמ"ר.

אלא

רש"י

כשב — משמע: ולד טלה. **הוא קרב** — ולד שלמים, דהא קרא בשלמים כתיב. **ולד דמאי** — קא משמע, דאמרת: ואין ולד כל הקדשים קריבין. **ולד המעושרת** — מעשר בהמה, שיצאה נקבה בעשירי ואחר כך ילדה — ולדה אינו קרב, אלא ירעה ויֵאָכל במומו לבעלים, כדין מעשר שנאכל במומו לבעלים. **מכבור נמר** — ובבכור לא קרב ולד דידיה, דהא ליכא ולד בבכור, דהא זכר הוא. **בכל יום ויום עובר בעשה** — "ובאת שמה והבאתם שם", דמשמע: ברגל ראשון שתבא שמה, הבא כל נדרים שעליך. **מעצרת בעי למיכליה** — דבשלמא בפסח לא אקרביה, דאימור: מחוסר זמן הוה, דנולד בפסח, ועבר הרגל קודם שימלאו לו שבעה ימים. **ואידך** — רב זביד אמר לך: כל היכא דתני "פסח" ובעי לאדכורי מידי בעצרת — תני "עצרת", ולא קרי ליה "חג". אבל אי הוה מדבר לפסח בלשון "חג המצות" — הוה תני לעצרת בלשון "חג". **אי הכי** — דהאי "חג" שבועות הוא, אי נמי דהוה חולה. **מאי אסהדותיה** — דרבי פפייס, מאי אתא לאשמועינן? דבשלמא אי אמרת דהאי חג סוכות, ובעצרת לא הוה חולה — אתא רבי פפייס לאפוקי מדרבא, אלא השתא מאי שמעינן מיניה? **משנה הרי אלו כתודה** — וקריבין, ונאכלין ליום ולילה. **גמרא** מהו אומר התודה (ליה) יקריב — "אם על תודה יקריבנו והקריב" וגו'. דהוה [מצי] למכתב: "(אם על תודה) והקריב על זבח התודה". תלמוד לומר תודה יקריב — מכל מקום. שניה — אם יקריבנו לאחר שהקריב הראשונה. **יקריבנו** — אחד ולא שנים, ומלחם הוא דקא ממעט, דאילו מהקרבה לא ממעט לה שניה. כדגמרינן להו מ"אם על תודה", דקרבה. מנין לרבות כו' — להקרבה. **וחליפות** — כגון אבדה והפריש אחרת תחתיה. **משנה** תמורת עולה — כגון המיר זכר בעולה. ולד תמורה — כגון אם המיר נקבה בעולה וילדה התמורה זכר. **גמרא מאי שנא** — גבי ולד תמורת עולה דלא פליגי רבנן, דבדברי הכל קאמר "הרי אלו" כו', והויין כליל לאישים. **ובפיפא** גבי ולד עולה — פליגי רבנן, דהוא עצמו לא יקריב אלא דמיו. **במחלוקת שניה** — כשם שחולקין בסוף, כך חולקין בראשונה. ורישא דקתני "הרי אלו כעולה" — רבי אליעזר היא. **גבי ולד תמורה אימיה קריבה** — לאו אימיה ממש, אלא הקדש ראשון שבאו אלו כולן מכחו הוא קרב, דזכר הוה, אבל גבי מפריש נקבה לעולה — היא היתה הקדש ראשון, ולא קרבה. **תמורת אשם** — ירעו, דהלכה למשה מסיני הוא: כל שבחטאת מתה — באשם רועה, ותמורת חטאת מתה. **לנדבה** — לשופרות, שקריבין מדמיהן נדבת צבור. **ימותו** — דאית ליה "בחטאת כאשם" בריש מסכת זבחים (י,ב). **יביא** בדמיהן עולה — דמותרות לנדבת יחיד אזלי. **הוא עצמו** — ולד תמורה — לא. אלמא, כיון דאימיה לא חזיא להקרבת עולה, דאין נקבה קריבה עולה. ועוד: דאפילו הואי זכר — גמירי דתמורת אשם רועה, הילכך ולד נמי לא קרב. ובולד עולת נקבה אמאי קאמר דקרב? **דאיכא שם עולה על אמו** — המפריש בהמה לעולה — איכא עלה שם עולה, דהא לעולה אקדשה. ואי משום דנקבה היא — אפילו הכי שם עולה עלה, שהרי מצינו נקבה בעולת העוף. ועוד: דהא לכשתמכר — דמיה עולה, דהיינו לשם עולה.

אבל

תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא לְסִיּוּעֵי לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: "אִם כֶּשֶׂב הוּא מַקְרִיב", וָלָד רִאשׁוֹן - קָרֵב, וָלָד שֵׁנִי - אֵינוֹ קָרֵב. הוּא קָרֵב, וְאֵין וְלַד כָּל הַקָּדָשִׁים קָרֵב. וָלָד דְּמַאי? אִי דְּעוֹלָה וְאָשָׁם - זְכָרִים הֵם, וְלֹא בְּנֵי וָלָד הֵם, אִי דְּחַטָּאת הֵילְכָתָא גְּמִירִי לַהּ דִּלְמִיתָה אָזְלָא, אֲמַר רָבִינָא: לְאִיתּוּיֵי וָלָד הַמְעוּשֶׁרֶת. וְלַד הַמְעוּשֶׁרֶת לָמָּה לִי קְרָא "עֲבָרָה" "עֲבָרָה" מִבְּכוֹר קָא גָּמַר לַהּ! אִצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: אֵין דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר, קָא מַשְׁמַע לָן. "הַעִיד רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי פַּפַּיָּס" כו'. וּלְרָבָא דַּאֲמַר: קֳדָשִׁים כֵּיוָן שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם רֶגֶל אֶחָד - כָּל יוֹם וְיוֹם עוֹבֵר עֲלֵיהֶם בְּ"בַל תְּאַחֵר", מֵעֲצֶרֶת בָּעֵי מֵיכְלֵיהּ! אֲמַר רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: כְּגוֹן שֶׁהָיָה חוֹלֶה בַּעֲצֶרֶת. רַב אַשִׁי אֲמַר: מַאי "חַג" נַמִּי דְּקָתָנֵי - חַג שְׁבוּעוֹת. וְאִידָּךְ - כָּל הֵיכִי דְּקָתָנֵי פֶּסַח תָּנֵי עֲצֶרֶת. אִי הָכִי, מַאי אַסְהַדּוּתֵיהּ? לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דַּאֲמַר: וָלָד שְׁלָמִים לֹא יִקְרַב שְׁלָמִים, קָמַסְהֵיד הוּא - דְּקָרֵב. **משנה** וְלַד תּוֹדָה וּתְמוּרָתָהּ, וְלָדָן, וְלַד וְלָדָן עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּתוֹדָה, וּבִלְבַד שֶׁאֵין טְעוּנִין לֶחֶם. **גמרא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: מַהוּ אוֹמֵר "יַקְרִיבֶנּוּ"? - מְפָרֵישׁ תּוֹדָה וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וְהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת, מִנַּיִן שֶׁאִיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה יַקְרִיב וְלַחְמָהּ עִמָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תּוֹדָה יַקְרִיב". יָכוֹל תְּהֵא שְׁנָיָה טְעוּנָה לֶחֶם? - תַּלְמוּד לוֹמַר "יַקְרִיבֶנּוּ" - אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם. מִנַּיִן לְרַבּוֹת וַלְדוֹת תְּמוּרוֹת וַחֲלִיפוֹת? - תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם עַל תּוֹדָה". יָכוֹל יִהוּ כּוּלָּן טְעוּנוֹת לֶחֶם? - תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל זֶבַח הַתּוֹדָה" - תּוֹדָה טְעוּנָה לֶחֶם, וְלֹא וְלָדָהּ וּתְמוּרָתָהּ וַחֲלִיפָתָהּ טְעוּנָה לֶחֶם. **משנה** תְּמוּרַת עוֹלָה, וְלַד תְּמוּרָה, וְלַד וְלַד וְלָדָהּ עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ כְּעוֹלָה, וּטְעוּנִין הָפְשֵׁט וְנִיתּוּחַ וְכָלִיל לְאִשִּׁים. הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה וְיָלְדָה זָכָר - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה. **גמרא** מַאי שְׁנָא רֵישָׁא דְּלָא פְּלִיגִי, וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא דְּפְלִיגִי? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: בְּמַחְלוֹקֶת שְׁנוּיָה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא. וְרָבָא אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא גַּבֵּי מַפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה - דְּאִימֵּיהּ לָא קְרֵיבָה, אֲבָל תְּמוּרָה - דְּאִימֵּיהּ נַמִּי קְרֵיבָה, אֲפִילּוּ רַבָּנַן מוֹדוּ. וּמִי אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יִקְרַב עוֹלָה הוּא עַצְמוֹ? וּרְמִינְהוּ: תְּמוּרַת אָשָׁם, וְלַד תְּמוּרָה, וְלָדָן וְלַד וְלָדָן עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיִמָּכֵר, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יָמוּתוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יָבִיא בִּדְמֵיהֶן עוֹלָה. בְּדָמִים - אִין, הוּא עַצְמוֹ - לָא. אֲמַר רַב חִסְדָּא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְדִבְרֵיהֶם דְּרַבָּנַן קָאָמַר לְהוּ. לְדִידִי - סְבִירָא לִי דַּאֲפִילּוּ וָלָד נַמִּי קְרֵיבָה עוֹלָה, לְדִידְכוּ דְּאָמְרִיתוּ רוֹעֶה - אוֹדוּ לִי מִיהַת, דְּמוֹתָרוֹת לִנְדָבַת יָחִיד אָזְלִי. וְאָמְרִי לֵיהּ: מוֹתָרוֹת לִנְדָבַת צִיבּוּר אָזְלִי. רָבָא אָמַר: עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה - אֶלָּא בְּמַפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה, דְּאִיכָּא שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ,

אבל

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבי יהושע בן לוי מברייתא: תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא ברייתא לְסַיּוּעֵי לְפירושו של רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בדברי רבי שמעון, נאמר בפרשת שלמים (ויקרא ג ז) 'אִם כֶּשֶׂב הוּא מַקְרִיב', ו'כשב' משמע ולד טלה שהוא ולד שלמים, ובא למעט שדווקא וָלָד רִאשׁוֹן קָרֵב, אבל וָלָד שֵׁנִי [ולד הולד] אֵינוֹ קָרֵב. ו'הוּא' בא למעט שדווקא ולד שלמים קָרֵב, וְאֵין וְלַד כָּל הַקָּדָשִׁים קָרֵב. ובתחילת הברייתא מבואר כדברי רבי יהושע בן לוי בשיטת רבי שמעון, שאף לדעת חכמים דווקא ולד קרב ולא ולד הולד.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי הברייתא 'הוא קרב ואין ולד כל הקדשים קרב'. שואלת הגמרא: וָלָד דְּמַאי בא הכתוב למעט, אִי ולד דְּעוֹלָה וְאָשָׁם, הלא זְכָרִים הֵם, שכן קרבנות אלו אינם באים אלא מזכרים, וְלֹא בְּנֵי וָלָד [–הולדה] הֵם. וְאִי למעט ולד דְּחַטָּאת, הלא בְּהֵילְכְתָא למשה מסיני גְּמִירֵי לֵהּ דִּלְמִיתָה אָזְלָא, ולמה הוצרך הכתוב למעטו מהקרבה. אָמַר רַבִינָא, המיעוט האמור בא לְאֵיתוּיֵי וָלָד הבהמה הַמְעוּשֶׁרֶת והתקדשה בקדושת מעשר בהמה שאינו קרב, אלא רועה עד שיפול בו מום, ויאכל במומו לבעלים.

מקשה הגמרא: לוֹלַד הַמְעוּשֶׁרֶת לָמָּה לִי קְרָא למעטו מהקרבה, הלא בגזירה שוה של 'עֲבָרָהּ' 'עֲבָרָהּ' מִבְּכוֹר קָא גָּמַר לָהּ שאינו קרב. שכן נאמר בבכור (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רָחֶם', ונאמר במעשר בהמה (ויקרא כז לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט', ומלשון 'העברה' שנאמר בשניהם דרשו גזירה שוה מבכור למעשר לבמה דינים. ואם כן אף יש ללמוד בגזירה שוה זו, שכשם שלא מצינו הקרבה בולד של בכור, שהרי בכור הוא דווקא זכר, כמו כן ולד מעשר אינו קרב. מתרצת הגמרא: אִצְטְרִיךְ הכתוב למעט ולד מעשר מהקרבה, שכן סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שאין ללומדו בגזירה שוה מבכור משום שאֵין דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר, שהרי מה שלא מצינו הקרבה בולד בכור הוא משום שלא יתכן במציאות שיהיה לבכור זכר ולד, אבל מעשר בהמה שישנו גם בנקבה שמא ולדה קרב. קָא מַשְׁמַע לָן שגם ולד מעשר אינו קרב.

שנינו במשנתנו: הֵעִיד רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי פַּפַּיָּם כּוֹ, שהיתה לנו פרה של זבחי שלמים ואכלנוה בפסח, ואכלנו ולדה שלמים בחג. מקשה הגמרא: וּלְרָבָא דְּאָמַר בקָדָשִׁים שאדם מחויב בהם, כֵּיוָן שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם רֶגֶל אֶחָד ולא הביאם למקדש, כָּל יוֹם וָיוֹם עוֹבֵר עֲלֵיהֶם (כבל תאחר) [כַּעֲשֵׂה] של 'וּבָאתָ שָׁמָּה, וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עלתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם' וגו' (דברים יב ה–ו), איך השתהו מלהקריב את הולד עד חג הסוכות, הלא מֵעַצֶּרֶת בָּעֵי מֵיכְלֵיהּ – בשבועות היה צריך להקריבו ולאוכלו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, באותו מעשה לא היה ראוי הולד להקרב בעצרת, וּכְגוֹן שֶׁהָיָה חוֹלֶה בָּעֲצֶרֶת, ועל כן הקריבוהו רק בסוכות.

הגמרא מביאה ביאור אחר בדברי המשנה: רַב אַשֵּׁי אָמַר, מַאי חַג נַמִּי דְּקָתָנֵי במשנה, חַג שָׁבוּעוֹת היה, ולא חג הסוכות.

הגמרא מפרשת מדוע לא תירץ רבא כתירוץ רב אשי: וְאִידָךְ – ורבא סבר שלא יתכן לפרש שכוונת המשנה היא לחג השבועות, משום דכָּל הֵיכִי דְּקָתָנֵי 'פֶּסַח' ובסמוך לו מוזכר חג השבועות, תָּנֵי שבועות בשם 'עֲצֶרֶת', ולא בשם 'חג'.

הגמרא מפרשת מהו החידוש בעדותו של רבי פפייס. שואלת הגמרא: אִי הָכִי מַאי אַסְהָדוּתֵיהּ – אם כדברי רבא שהולד קרב בסוכות משום שהיה חולה בשבועות, או כדברי רב אשי שקרב הולד בחג השבועות, מה בא רבי פפייס להשמיענו בעדות זו. משיבה הגמרא: רבי פפייס בא לְאַפּוּקֵי [–להוציא] מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר שׁוּלַּד שְׁלָמִים לֹא יִקְרַב שְׁלָמִים, וְקָמַסְהֵיד [–והעיד] הוּא דְּוולד שלמים קָרֵב, כדברי חכמים.

משנה

משנתנו מבארת את דיניהם של ולד קרבן תודה, ותמורת קרבן תודה: וְלַד של בהמת קרבן תוֹדָה, וּתְמוּרָתָהּ, וכן וְלָדָן – של ולד תודה ושל תמורת תודה, וכן וְלַד של וְלָדָן, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, חֲרֵי אֵלּוּ כְּתוֹדָה, ואימוריהם קריבים על גבי המזבח, ובשרם נאכל ליום ולילה. וּבִלְבַד [–אלא] שֶׁאֵין טְעוּנִין לֶחֶם כקרבן תודה.

גמרא

הגמרא מבארת את המקור לדינים שבמשנה: מְנָא הָנֵי מִילֵּי, דְּתָנוּ רַבָּנַן, על הפסוק שנאמר (ויקרא ז יב) בקרבן תודה, 'אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ; וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה' וגו', מַהוּ – מדוע הפסוק אוֹמֵר 'אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה', והרי היה יכול לומר 'אם על תודה והקריב על זבח התודה' בלא תיבת 'יקריבנו', אלא ללמד, שמַפְרִישׁ תּוֹדָה, וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת לפניו, מַנַּיִן שֶׁאִיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה יַקְרִיב וְאת לַחְמָהּ יקריב עִמָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'תּוֹדָה יַקְרִיב', שמשמע שיכול להקריב כל תודה שירצה, וכיון שעדיין לא הקריב אחת מהן, שתיהן נקראות תודה, ויכול להקריב איזו שירצה. ועדיין, אם היה כתוב 'יקריב', יָכוֹל היית לומר, שתְּהֵא שְׁנִיָּה טְעוּנָה לֶחֶם, כדין קרבן תודה שטעון לחם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'יַקְרִיבֶנּוּ', שהיה יכול לומר 'אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיב', ומהנו"ן והוא"ו של 'יַקְרִיבֶנּוּ' יש למעט, שאַחַת בלבד טעונה לחם, וְלֹא שְׁתַּיִם. מוסיפה הברייתא, מַנַּיִן יש ללמוד לְרַבּוֹת וְלָדוֹת של תודה, תְּמוּרוֹת של תודה, וְחֲלִיפוֹת – בהמות שהופרשו לחליפי קרבן תודה שאבד, שאף הן קריבות, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאִם עַל תּוֹדָה', ומתיבת 'על' משמע שיכול להוסיף על התודה ולהביא קרבנות נוספים. מוסיפה הברייתא, יָכוֹל יְהוּ כּוּלָּן [–ולדות, תמורות, וחליפות, של תודה] טְעוּנוֹת לֶחֶם, כקרבן תודה עצמו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'עַל זֶבַח הַתּוֹדָה', ומה"א הידיעה שבתיבת 'התודה' משמע, שהתּוֹדָה בלבד טְעוּנָה לֶחֶם, וְלֹא וְלָדָהּ וּתְמוּרָתָהּ וַחֲלִיפָתָהּ של תודה טְעוּנָה לֶחֶם.

משנה

משנתנו מבארת את דיניהם של תמורת עולה, ולד תמורת עולה, וולד עולה: בהמה שהיא תְּמוּרַת עוֹלָה, וכן וְלַד שנולד מתְּמוּרָה של עולה, וכן וְלַד וְלַד וְלָדָהּ עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם, חֲרֵי אֵלּוּ קריבים כָּעוֹלָה עצמה, וּטְעוּנִין הֶפְשֵׁט העור, וְניתוּחַ הבשר, וְכָלִיל לָאִשִּׁים – וכל גופם [מלבד העור] נשרף על גבי אש המערכה, כעולה.

אומרת המשנה: הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה, וְיָלְדָה זָכָר, הולד יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב [–שיפול בו מום], וְיִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה לנדבת ציבור. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה.

גמרא

במשנה מבואר שחכמים ורבי אליעזר נחלקו בדינו של ולד עולה. הגמרא מבררת, האם גם ברישא של המשנה, בולד תמורת עולה, נחלקו חכמים ורבי אליעזר. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא בְּרֵישָׁא, לגבי ולד תמורת עולה, דְּלֹא פְּלִיגֵי חכמים על רבי אליעזר, אלא מודים שקרב כעולה עצמה, וּמַאי שְׁנָא בְּסֵיפָא, לגבי ולד עולה, דְּפְלִיגֵי חכמים על רבי אליעזר וסוברים שאינו קרב אלא ירעה עד שיפול בו מום.

משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנוּיָה – הרישא של המשנה אינה דברי הכל, אלא חכמים חולקים אף ברישא, וסוברים שאינו קרב אלא ירעה עד שיפול בו מום, וְכדעת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא נשנתה.

משיבה הגמרא באופן נוסף: וְרָבָא אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא שהרישא של המשנה היא גם כדעת רַבָּנַן, עַד כָּאן לֹא פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֶלָּא גַּבֵּי מַפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה וילדה, שבזה סוברים שהולד עצמו אינו קרב, כיון דְּאִימֵּיהּ לֹא קְרֵיבָה – אינה ראויה להקרבה, לפי שעולה אינה באה מן הנקבה, ודין הולד כדין אמו, אֲבָל לגבי תְּמוּרָה [–ולד תמורת עולה], דְּאִימֵּיהּ נַמִי קְרֵיבָה – שגם הבהמה הראשונה שהמיר את אמו של הולד בה, וקדושתה של התמורה ושל ולדה באה מכוחה, היא ראויה להקרבה, שהרי היא זכר,

אֲבָל לְגַבֵּי (תמורת) וְלַד של [תְּמוּרַת] אָשָׁם, דְּלֵיכָּא – שאין שֵׁם עוֹלָה
עַל אִמּוֹ, מוֹדֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דִּבְדָמָיו אֵין – שרק מדמיו מקריבים עולה,
אבל הוּא עַצְמוֹ לֹא קָרֵב לעולה.

הגמרא מקשה על תירוצו של רבא: אֵיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, וְכִי בָּעֵי
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – וכי רבי אליעזר מצריך שיהיה שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ של
הולד כדי שהוא עצמו יקרב לעולה, וְהָא תַּנְיָא, הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה
לְקָרְבַּן פֶּסַחוֹ, ופסח אינו בא אלא מן הזכר, תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב –
שיפול בה מום, וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ קרבן פֶּסַח. ואם בהמה זו
יָלְדָה, הולד יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב [–שיפול בו מום], וְיִמָּכֵר, וְיָבִיא
בְּדָמָיו קרבן פֶּסַח. מוסיפה הברייתא, ואם הבהמה נִשְׁתַּיְּרָה ולא
הקריב אותה עד לְאַחַר הַפֶּסַח, שכבר עבר זמן קרבן פסח, דינה
כקרבן שלמים, אלא שאי אפשר להקריבה לקרבן שלמים [אף על
פי ששלמים באים מן הנקבה], כיון שקדושתה באה מכח קדושה
פסולה שאינה ראויה להקרבה, אלא תִּרְעֶה עַד (שיסתאב)
[שֶׁתִּסְתָּאֵב] – שיפול בה מום, [וְתִמָּכֵר], וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ קרבן שְׁלָמִים.
מוסיפה הברייתא, ואם יָלְדָה לאחר הפסח, הולד יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב
[–שיפול בו מום], וְיִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמָיו קרבן שְׁלָמִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
חולק וואוֹמֵר, אם ילדה לאחר הפסח, הוּא [–הולד] עַצְמוֹ יִקְרַב
בִּשְׁלָמִים.

מסיים אביי את הקושיא על רבא מהברייתא: וְהָא הָכָא – והרי
כאן, בענינינו, בילדה לאחר הפסח, דְּלֵיכָּא שֵׁם שְׁלָמִים עַל אִמּוֹ של
הולד, שהרי הקדישה לשם פסח, וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שיִקְרַב לשם
שְׁלָמִים, ומוכח, שהולד קרב לשם קרבן מסויים, גם אם אין על אמו
את שם אותו קרבן, וקשה על רבא שאמר שדווקא במפריש נקבה
לעולה וילדה, שיש שם עולה על האם, סובר רבי אליעזר שהולד
עצמו קרב לשם עולה.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ [רָבָא] לאביי, (רבי אלעזר) מולד בהמה
שנשתיירה עד לְאַחַר הַפֶּסַח קָא אָמְרַת – אתה אומר שקשה, אינו
כן, משום דִּשְׁאֵנֵי [–שונה] הדין בילדה לְאַחַר הַפֶּסַח, דְּמוֹתַר פֶּסַח
גּוּפֵיהּ – שמותר הפסח עצמו [כגון בהמה שהופרשה לקרבן פסח,
ולבסוף הבעלים הקריב בהמה אחרת לפסחו], קָרֵב שְׁלָמִים, ולכן
גם בהפריש נקבה לפסחו ונשתיירה לאחר הפסח, פקע ממנה שם
פסח וחל עליה שם שלמים, ואם ילדה, הולד קרב שלמים, שהרי
יש שם שלמים על אמו.

אביי מקשה על תירוץ רבא: אִי הָכִי – אם כך, שטעמו של רבי
אליעזר שהוא עצמו קרב שלמים, הוא משום שלאחר הפסח חל
שם שלמים על אמו, נִיפְלוֹג נַמִי – שרבי אליעזר יחלוק גם בְּרֵישָׁא
של הברייתא, שאם ילדה קודם הפסח, הולד עצמו יקרב לשם
שלמים, כיון שאף קודם הפסח, אם שחט את הפסח לשם שלמים
כשר, שפסח בשאר ימות השנה [–שלא בי"ד ניסן] הוא שלמים,
ונמצא, שחל שם שלמים על אמו, ומדוע רבי אליעזר לא חולק
ואומר שהולד עצמו קרב לשם שלמים.

מתרץ רבא: אָמַר לֵיהּ רבא לאביי, אִין [–אכן], הָכִי נַמִי – כשם
שרבי אליעזר חולק בסיפא, כך חולק הוא ברישא, וּפְלִינֵי –
וחכמים ורבי אליעזר חולקים גם ברישא, שלדעת חכמים הולד
אינו קרב בעצמו אלא יביא בדמיו פסח, ולדעת רבי אליעזר הולד
עצמו קרב לשם שלמים.

אביי מבאר באופן אחר את דעת רבי אליעזר, בכל המקומות
שהוזכרו לעיל. אומרת הגמרא: אַבָּיֵי אָמַר, לֹא פְּלִיג מִידִּי – רבי
אליעזר אינו חולק ברישא של הברייתא על דברי חכמים, שטעמו
של רבי אליעזר שבמפריש נקבה לעולה הולד קרב לשם עולה,
אינו משום שיש שם עולה על אמו, אלא טעמו הוא, דִּנְמִירֵי
[–שקיבלו חכמים], לְאוּתוֹ מְקוֹם שֶׁהַמּוֹתָר [–בהמה שהפרישה
לשם קרבן, ולבסוף נתכפר באחרת] הוֹלֵךְ, גם הַוָּלָד של נקבה
שהפרישה לשם קרבן שאינו בא מן הנקבה, הוֹלֵךְ – ומה שנעשה
במותר של אותו קרבן, נעשה גם בולד של אותו קרבן, ולכן
במפריש נקבה לעולה, כשם שמותר עולה קרב לשם עולה, שהרי
עולה באה בנדבה, כך ולד של נקבה שהפריש לעולה, קרב לשם
עולה, וכן במפריש נקבה לאשם, כשם שמותר אשם רועה עד
שיפול בו מום, כך ולד של נקבה שהפריש לאשם, רועה עד שיפול
בו מום, וכן במפריש נקבה לפסחו, וילדה לְאַחַר הַפֶּסַח, כשם
דְּמוֹתַר הפסח, לאחר הפסח קָרֵב לשם שְׁלָמִים, כך וָלָד נקבה
שהפרישה לפסחו נַמִי קָרֵב לשם שְׁלָמִים, אֲבָל במפריש נקבה
לפסחו, וילדה לִפְנֵי הַפֶּסַח, מותרו אינו ראוי לכלום, ולכן אף הולד
אינו ראוי לכלום, אלא דינו כדין אמו, וּאִימֵּיהּ לְמַאי אַקְדְּשָׁהּ –
ואמו, לשם איזו קדושה הקדישה, הרי לִדְמֵי פֶּסַח הקדישה, ולכן
וָלָד נַמִי לִדְמֵי פֶּסַח הוא קדוש, ואינו קרב בעצמו.

הגמרא מקשה על תירוצו של אביי: מַתִּיב רַב עוּקְבָא בַּר חָמָא
לאביי, וּמִי אַמְרִינַן [–וכי אומרים אנו] מַדְּאִימֵּיהּ [–מכיון שאמו]
אינה קדושה אלא לִדְמֵי, וָלָד נַמִי אינו קדוש אלא לִדְמֵי, וְהָתַנְיָא –
והלא שנינו בברייתא, הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְשֵׁם קרבן פֶּסַח, הִיא
וּוְלָדוֹתֶיהָ יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ [–שיפול בהם מום], וְיִמָּכְרוּ, וְיָבִיא
בִּדְמֵיהֶם פֶּסַח. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הוּא – הולד עַצְמוֹ יִקְרַב לשם
קרבן פֶּסַח. וְהָא הָכָא – והרי כאן, בולד נקבה שהפרישה לפסחו,
דְּאִימֵּיהּ אינה קדושה אלא לִדְמֵי, אבל היא עצמה אינה קריבה,
וְאף על פי כן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא [–הולד] עַצְמוֹ קָרֵב לשם פֶּסַח,
וְלֹא מוֹקְמִינַן לֵיהּ בְּאִימֵּיהּ – ואין אנו מעמידים את הולד בדינה של
אמו, שאינה קריבה לשם פסח.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּינָא, אין להקשות מברייתא זו על אביי,
משום שבְּמַפְרִישׁ בְּהֵמָה מְעוּבֶּרֶת לפסחו עַסְקִינַן בברייתא, וְרַבִּי
אֱלִיעֶזֶר סָבַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר שאם בשעה שהקדיש את הבהמה
המעוברת, שֶׁיֵּרוּ לעובר ולא הקדישו, הרי הוא מְשׁוּיָּיר, ואינו
קדוש בקדושה שיש באמו, דְּעוּבָּר לָאו יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא – מכיון
שהעובר אינו נידון כחלק מגופה של אמו, אלא הרי הוא כגוף בפני
עצמו, ולכן גם אם לא שיירו, אלא הקדישו יחד עם אמו, אינו
נחשב לחלק מגופה של אמו, ואינו קדוש מכוחה, וְדווקא אִמּוֹ הִיא
זו דְּלֵא קָדְשָׁה בקְדוּשַׁת הַגּוּף, אֲבָל (היא קדשה) [הוא – הולד קָדֵישׁ]
בקדושת הגוף, וקרב לשם פסח.

הגמרא מביאה ראיה לתירוצו של רבינא שבברייתא מדובר
בבהמה מעוברת. אומרת הגמרא: אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב
מָרִי לְרַבִּינָא, הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא [–אכן מסתבר כדבריך] דְּבְבְהֵמָה
מְעוּבֶּרֶת עַסְקִינַן בברייתא, מִדְּקָתָנֵי – ממה שהברייתא נקטה לשון
'המפריש נקבה לפסחו הִיא וּוְלָדוֹתֶיהָ', משמע שגם הבהמה וגם
הולד היו בעולם בשעת ההקדש, שאם לא כן היה לברייתא
לכתוב 'המפריש נקבה לפסחו תרעה, ילדה זכר ירעה', כלשון
הברייתא לעיל, אלא שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מכאן שבברייתא מדובר
בבהמה שהיתה מעוברת בשעת ההקדש.

המשך מעמוד קצה

והרי זקוקים לעבודה זו במיוחד בימים אלו בין המצרים, שצריך להיות התקון לעומת המעוות, תמורת שנאת חנם, אהבת חנם.

ובפרט ע"פ המבואר בתורת החסידות מתחיל מהבעש"ט ורבנו הזקן ותלמידיהם, גודל ענין דאהבת ישראל.

בכבוד ובברכה.

נ. ב. מתאים למ"ש חבר אני לכל אשר יראוך, מצו"פ המחאתי פרטית השתתפותי סמלית.

רש"י

אבל ולד תמורת אשם אין שם עולה על אמו — הקדש ראשון, שכולן באו מכחו — לאשם הופרש, ולאשם הקריבו, ולא היה עולה הוא ולא דמיו, לשון ירושלמי. ולריש שמעתין מהדר, וכליל לאשים דברי הכל? בתמיה. כלומר, אמאי לא פליגי רבנן בולדי תמורה כמו בולדי עולה. **ורבי אליעזר היא** — אבל לרבנן יכמר. והוא הדין נמי לולד תמורת עולה, ורישא רבי אליעזר היא. **תמורת עולה** — שניה היא להך קדמייתא דאפריש. וקדמייתא דאפריש זכר הוה וקרב, הילכך קרב נמי ולד תמורתו כו'. **איכא שם עולה על אמו** — בעולת העוף. ועוד: דמיה לעולה קיימי, הילכך נחתא לה קדושה לגופה. הואיל ודוגמתה מצינו בעוף דקריבה — משום הכי קרב ולד. אבל ולד תמורת אשם — ליכא שם עולה על הראשון שהיא אם לבולן, שמכחו בא, והוא קרב אשם. ולא מצינו תמורת אשם קריבה בעולה, הילכך לא נחתא קדושה על התמורה אלא לדמי, ומשום הכי לא יקרב הולד. **נשתיירה אחר הפסח כו'** — דפסח בשאר ימות השנה שלמים הוי, כדאמרינן במנחות בשילהי פרק "התודה" (פג.ב). והיא גופה לא קרבה שלמים, ואף על גב דשלמים באין נקבה — הני, הואיל ומחמת קדושה פסולה הויין, ולא חזו לפסח, אידחו נמי משלמים. ילדה — אחר הפסח. **הוא עצמו קרב שלמים** — ואף על גב דליכא שם שלמים על אמו, דהא לשם פסח אקדשה. **שאני אחר הפסח דמותר הפסח** — כגון אם הפריש פסח ונתכפר באחר, וניתותר זה — קרב שלמים. הילכך הך דניתותרה לאחר הפסח — שם שלמים עלה, ואזיל ליה שם פסח מינה וחייל עליה שם שלמים. אלא שאינה יכולה ליקרב נקבה, הואיל ומכח פסח אתא. אי הכי — דטעמיה דרבי אליעזר משום דאיכא שם שלמים על אמו, לפלוג נמי ברישא ילדה קודם הפסח, ונימא רבי אליעזר הוא עצמו יקרב. דהולד עצמו יקרב שלמים, דקודם פסח נמי אי שחיט לפסח לשם שלמים — כשר, דפסח בשאר ימות השנה שלא בארבעה עשר בניסן שלמים הוא, והילכך שם 'שלמים' על אמו. **אביי אמר לא פליג מידי** — דטעמיה דרבי אליעזר לאו משום דאיכא שם שלמים על אמו, אלא טעמיה דרבי אליעזר בכולהו משום דגמירי: למקום שהמותר הולך, אם היה מפריש שתי בהמות לאחריות אם אבדה, והפריש, ונתכפר באחרת ונמצאת ראשונה, למקום שאותו מותר הולך — הולד הולך. הילכך גבי מפריש נקבה לעולה, כי היכי דאם הפריש עולה ונתכפר באחרת — קריבה השניה עולה, דהא נדבה נינהו, ותרוייהו חזו, ולד דעולה נמי, אם הפריש נקבה לעולה — קרב, דומיא דמותר. גבי אשם נמי, דמותר אשם רועה — ולד תמורת אשם נמי רועה. וגבי פסח נמי, אחר הפסח, דמותר הפסח דינו ליקרב לכתחילה שלמים, אם נתכפר באחר — ולד נמי קרב שלמים קודם הפסח, דמותר לא חזי למידי. כגון אם הפריש שני פסחים לאחריות — לא חזו לשלמים לכתחילה, דסתמייהו לפסח. וחד מינייהו דהוי מותר לא חזי לפסח, דהא שני פסחים לא יקריב. הילכך ולד פסח נמי לא חזי למידי, אלא אזיל בתר אימיה דקדושה לדמי פסח, והא נמי קדיש לדמי פסח. **אם שייריו משוייר** — המקדיש בהמה מעוברת, ושייר עוברה לקדושה אחרת — משוייר. אלמא, תרי גופי נינהו. והילכך, כי לא שייריה נמי — לאו גופא דאם הוא, ולאו מכחה דאם אתי, ועליה דידיה חיילא קדושת פסח. **היא וולדותיה** — משמע ששניהן היו בשעת הקדש, מדלא תני: המפריש נקבה לפסחו תרעה, ילדה זכר — ירעה, כדקתני לעיל. **דאיכא שם עולה על אמו** — בעולת העוף.

ליכא

תוספות

אלא בדמפריש נקבה לעולה — דאיכא שם עולה על אמו. לשון רש"י: דהא לעולה אקדשה. ואי משום דנקבה היא — אפילו הכי, שם עולה עלה, שהרי מצינו נקבה בעולת העוף. ועוד: דהא דלכשימכרו — דמיה עולה, דהיינו שם עולה. אבל ולד תמורת אשם, אין שם עולה עלה דאמו, לא היא ולא דמיה, עד כאן לשונו. ולשון ראשון דשם עולת העוף על אמו אי אפשר להעמידה בסוגיא דלקמן, ובמקומו אפרשנה. **והא** הבא דליכא שם שלמים על אמו — כאן נוכל להעמיד שפיר השתי לשונות, שהרי אין שלמים בעופות, וגבי תחילת הקדש — לא לשם שלמים הופרש. **אי** הכי ניפלוג נמי ברישא — פירש רש"י (לשון ראשון) ילדה לפני הפסח, נימא רבי אליעזר הוא עצמו יקרב פסח, דהא איכא שם פסח על אמו אלא שאינה יכולה ליקרב. והכא אין יכולין להעמיד לשון ראשון דרש"י דלעיל, דשם עולת העוף על אמו — דהא הכא אין פסח בא נקבה, דאין פסח בעופות. אבל לשון שני ניחא, שהרי תחילת הקדש לשם פסח הופרש. והוה ליה לומר דהולד יקריב לשם פסח. ואם תאמר: לישני ליה דבעינן שם פסח על אמו בשום מקום, ולא אשכחן ליה הכא, דאין שם פסח על נקבה ליקרב היא עצמה, ומשום הכי אין הולד קרב הוא עצמו לשם פסח! מכאן אומר הרמ"ה: דלעולם לא אמר דמהני שם עולת העוף על אמו להכשיר הוולד עצמו, וכל היכא דאשכחנא להאי לישנא — נפרשהו בעזרת ה'. וברישא פירש יפה.

אי הכי — ואם תאמר: מאי "אי הכי" איכא הכא? דהכי נמי מצי לפרוכי ממתניתין בהדיה: מאי שנא במפריש נקבה לעולה וילדה והכא גבי פסח אמר יראה! דבנה עצמו קרב עולה, ויש לומר דהכי פירושו: אי אמרת בשלמא בלאו האי שינויא דרבא, לא מצי למיפרך ממתניתין, דשאני התם דאם הולד קרב עולה — אין שם עולה נעקר מן האם, דלעולם אדם יכול להקריב עולה בכל יום. אבל הכא, דאם הולד עצמו קרב פסח, נמצא שם פסח נעקר מן האם ממנה ומדמיה, שהרי אין בידו להקריב רק פסח אחד — לפיכך אין להקריב הולד בפסח לעקור ממה שהופרשה. אבל לרבא פריך שפיר, מאחר דאית ליה דמשום דמותר פסח קרב שלמים, חשיב ליה כאילו הוי שם שלמים על אמו — הכי נמי הוה ליה למימר מהאי טעם קודם פסח נמי שיהא הולד עצמו קרב פסח. ולא כפירוש רשי שפירש ניפלוג נמי ברישא ונימא הולד עצמו יקרב שלמים קודם פסח, דקודם פסח נמי, אם שחט פסח לשם שלמים — כשר, דפסח בשאר ימות השנה (קרבה שלמים) שלא בארבעה עשר בניסן קרב שלמים, הילכך שם שלמים על אמו.

אביי אומר לא פליג מידי למקום שהמותר הולך שם הולד הולך — אביי לא לפרש כל דבריו של רבי אליעזר גבי מפריש נקבה לעולה וילדה וכן מפריש נקבה לפסח ונשתיירה, בהני שני מקומות אמר דהולד עצמו קרב. שהרי אם לא נעקרה מקדושתה במפריש נקבה לעולה דמיה לא ידחו מהיות עולה, וכן מפריש נקבה לפסח ונשתיירה וילדה, אם בנה קרב — לא ידחה האם משלמים, דכיון שעבר הפסח אינה ראויה כי אם לשלמים. אבל גבי תמורת אשם, וכן הפריש נקבה לפסחו וילדה קודם הפסח, דבשניהם אמר רבי אליעזר דהולד ירעה, היינו משום דאם הולד דתמורת אשם היה קרב — אם כן ידחה אמה ממה שהופרשה תחילה, דהיינו אשם, שהרי אינו יכול להקריב שני אשמות. וכן מפריש נקבה לפסחו וילדה קודם הפסח, אם יקרב הולד הוא עצמו — אם כן ידחה אמו היא ודמיה מפסח, דאינו יכול להביא כי אם פסח אחד בשנה. כך שמעתי. מיהו, אין לשון התלמוד ממש מיושב על זה, וגם רש"י לא פירש כן.

אמר

אֲבָל גַּבֵּי תְּמוּרַת וְלַד אָשָׁם, דְּלֵיכָּא שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ - מוֹדֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דִּבְדָמָיו - אֵין, הוּא עַצְמוֹ - לֹא קָרֵב. אִיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי: וְכִי בָּעֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ? וְהָא תַּנְיָא, הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְתִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ פֶּסַח. יָלְדָה - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמָיו פֶּסַח. נִשְׁתַּיְּרָה אַחַר הַפֶּסַח - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים. יָלְדָה - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמָיו שְׁלָמִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב בִּשְׁלָמִים. וְהָא הָכָא, דְּלֵיכָּא שֵׁם שְׁלָמִים עַל אִמּוֹ, וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יִקְרַב שְׁלָמִים! אָמַר לֵיהּ: רַבִּי אֱלִעָזֶר אַחַר הַפֶּסַח קָא אָמְרַתְּ? שָׁאנֵי אַחַר הַפֶּסַח - דְּמוֹתַר פֶּסַח גּוּפֵיהּ קָרֵב שְׁלָמִים. אִי הָכִי, נִיפְלוּג נַמִּי בְּרֵישָׁא! אָמַר לֵיהּ: אִין הָכִי נַמִּי, וּפְלִיגִי. אַבָּיֵי אָמַר: לָא פְּלִיג מִידִּי, דִּגְמִירִי: לְמָקוֹם שֶׁהַמּוֹתָר הוֹלֵךְ - הַוֹּלֶד הוֹלֵךְ, לְאַחַר הַפֶּסַח - דְּמוֹתָר קָרֵב שְׁלָמִים, וָלָד נַמִּי - קָרֵב שְׁלָמִים. אֲבָל לִפְנֵי הַפֶּסַח, אִימֵּיהּ לְמַאי אַקְדְּשָׁהּ - לְדְמֵי פֶּסַח, וָלָד נַמִּי - לְדְמֵי פֶּסַח. מְתִיב רַב עוּקְבָא בַּר חָמָא: וּמִי אָמְרִינַן מִדְּאִימֵּיהּ לְדְמֵי - וָלָד נַמִּי לְדְמֵי? וְהָתַנְיָא: הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפֶסַח - הִיא וּוְלָדוֹתֶיהָ יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיִמָּכְרוּ, וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶם פֶּסַח. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב פֶּסַח. וְהָא הָכָא - דְּאִימֵּיהּ לְדְמֵי, וַאֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא עַצְמוֹ קָרֵב פֶּסַח, וְלָא מוֹקְמִינַן לֵיהּ בְּאִימֵּיהּ! אָמַר רָבִינָא: בְּמַפְרִישׁ בְּהֵמָה מְעוּבֶּרֶת עָסְקִינַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲמַר אִם שִׁיְּרוֹ - מְשׁוּיָּיר, דְּעוּבָּר לָאו יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא, וְאִמּוֹ הִיא דְּלָא קָדְשָׁה קְדוּשַׁת הַגּוּף, אֲבָל הִיא - קָדְשָׁה. אֲמַר לֵיהּ מָר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי לְרָבִינָא: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דִּבְבְהֵמָה מְעוּבֶּרֶת עָסְקִינַן, מִדְּקָתָנֵי "הִיא וּוְלָדוֹתֶיהָ", שְׁמַע מִינֵּיהּ.

אמר

תוספות

אמר רבי יוסי ברבי חנינא ומודה רבי אליעזר — אף על גב דגבי מפריש נקבה לעולה אמר דהולד עצמו יקרב עולה, מפריש נקבה לאשם מודה הוא דאין בנה קרב אשם, אף קודם כפרה.

פשיטא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם אלא גבי מפריש נקבה לעולה דאיכא שם עולה על אמו כו' — הכא לא מצינו לפרושי כלשון שני דרש"י דלעיל, ולומר דתחילת הקדש האם לשם עולה הופרש, שהרי מפריש נקבה לאשם, נמי תחילת הקדש האם לשם אשם הופרש, ולפי זה היה לנו לומר דבנה קרב באשם. אלא דעל כרחך שאנו צריכין לפרש לשון ראשון של רש"י, ולומר דאיכא שם 'עולה' על אמו — בעולת העוף. ותימה: דהיכי עביד פשיטא מינה? ועוד: דלעיל פירשתי דעולת העוף על אמו לא מהני להכשיר הולד! ונראה למורי לפרש: דאיכא שם 'עולה' על אמו, דסוף האם להיות דמיה לעולה, לפיכך דין הולד ליקרב עולה כאמו. אבל גבי נקבה לאשם, אם יקרב הולד אשם — לא יהיה כאמו, שהרי ידחה האם מאשם ותהא דמי עולה. ואין זה דין לחלק חילוק הולד מדין אמו. ואף על גב דלעיל אסיק רבא גבי מפריש נקבה לפסחו דפליג רבי אליעזר ארישא, פירוש: אם ילדה קודם הפסח, וקרב הולד עצמו פסח, אף על גב דסוף האם להיות שלמים — היינו משום דמותר הפסח קרב שלמים, וחשיב להו רבא בחד.

אדמשמע לן דאין בנה קרב אשם לישמעינן דאין בנה קרב עולה וכל שכן אשם — לפירוש רש"י הכי פירושו: ומה עולה לא הוי, אף על גב דאיכא שם עולה על אמו בעולת העוף — כל שכן דאשם לא הוי, דליכא שם אשם על אמו. ולפירוש הרמ"ר: ומה עולה לא הוי, אפילו נתכפר, אף על גב דסוף האם להיות עולה — כל שכן דאשם לא הוי קודם כפרה, דאין סוף האם להיות אשם אם בנה קרב אשם.

רבי שמעון אומר תימכר שלא במום — והא דלא פליג נמי רבי שמעון במפריש נקבה לעולה, ולימא: תימכר שלא במום. למאן דאית ליה בגמרא אליבא דרבי שמעון דמפריש נקבה לעולה דוקא עושה תמורה, אבל מפריש נקבה לאשם — אינו עושה תמורה, שפיר דלא פליג אעולה כמו אאשם. דעולה יש לה קדושת הגוף טפי מאשם, דעולה עושה תמורה ואין אשם עושה תמורה. אבל לרבי שמעון בן יהודה דאית ליה אליבא דרבי אליעזר [אף לעולתו אין עושה תמורה, ואם כן] במפריש נקבה לעולה נמי תימכר שלא במום. צריך לומר דפליג באשם והוא הדין בעולה, ותנא גבי אשם לאשמועינן דאפילו הכי יפלו דמיו לנדבה. **זאת** אומרת הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף — ותימה למורי הרב רבינו שמואל: מאי שנא ממקדיש לדמי נסכים, דאמר בפרק קמא דשבועות (יא,א) דאינו קדוש קדושת הגוף? ושמא יש לומר: דההיא דהתם אתיא כרבי שמעון, דאמר לקמן בסמוך דכל מידי דלא חזי לגופיה לא נחתא ביה קדושת הגוף.

אשם בן שנה והביאו בן שתים בן שתים והביאו בן שנה כשר ולא עלו לבעלים לשם חובה — תימה: בפרק "התכלת" (מנחות מח,ב) תני: פסול, ותעובר צורתו ויצא לבית השריפה! ויש מפרשים: דההיא דהתם אתיא כרבי שמעון, דאמר הכא דכל עצמן אינן קדושים. ומיירי התם שהביאו ושחטו בעזרה, והוי כשוחטים קדשי בדק הבית בפנים, דפסול. והא דבעי עיבור צורה — היינו טעמא, דלא ליחלפו בשאר קדשים פסוליין, דבעי עיבור צורה. והרב רבינו אפרים תירץ: דהכא בשלא לשמו, ומשום הכי כשר, והתם מיירי בלשמו. ודומיא מצינו בפרק בתרא דזבחים (קיד,ב) דאמר: מחוסר זמן בבעלים פטור. פירוש: אם שחטו בחוץ. ואמר רב חלקיה בר טוביה עלה: לא שנו אלא לשמו, אבל שלא לשמו — חייב משום שחוטי חוץ, הואיל וחזי בפנים, אלמא היכא דשחט אשם שלא לשמו — ראוי לפנים הוא. מיהו קצת קשה: כיון דהכא מיירי בשלא לשמו — מאי איריא דלא עלו לבעלים לשם חובה משום דשינה בן שנה מבן שתי שנים? תיפוק ליה דלא עלו משום דשלא לשמו הוא! עוד יש לומר: דהכא מיירי לאחר שניתק לרעייה, והתם מיירי בלא ניתק, והוי אשם פסול. **והא** מחוסר זמן דלא חזי ואמר רבי שמעון קדיש לגופיה — במסכת חולין פרק "אותו ואת בנו" (פא,א), דקתני, רבי שמעון אומר: כל הראוי לבא לאחר זמן — השוחטו בחוץ עובר בלא תעשה.

אף מחוסר זמן קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו — תימה: דאיתא בפרק שלישי דבכורות (כא,ב): ונילף מקדשים דלא קדישי. משמע דקדשים אינם קדושים במחוסר זמן! ועוד, דאמר בעלמא (זבחים יב,א): לילה — לקדושה, יום — להרצאה. משמע דליל שמיני דוקא קדיש, אבל מקמי הכי — לא! ויש לומר: דהני מילי לכתחילה, אסור להקדישו מחוסר זמן. מיהו אם עבר והקדיש — קדיש, דילפינן ליה מבכור. [ועיין עוד תוס' בכורות כא,ב דיבור המתחיל אף וכו'].

רש"י

אֲמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: וּמוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּמַפְרִישׁ נְקֵבָה לְאָשָׁם דְּאֵין בְּנָהּ קָרֵב אָשָׁם. פְּשִׁיטָא, עַד כָּאן לָא קָאֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - אֶלָּא בְּמַפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה, דְּאִיכָּא שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ, אֲבָל גַּבֵּי מַפְרִישׁ נְקֵבָה לְאָשָׁם, דְּלֵיכָּא שֵׁם אָשָׁם עַל אִמּוֹ, אֲפִילּוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מוֹדֶה דְּלָא קָרֵב אָשָׁם! - אִי לָאו דְּאַשְׁמַעִינַן, הֲוָה אָמִינָא: טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָאו מִשּׁוּם דְּשֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּחָזֵי וָלֶד לְהַקְרָבָה, וְהַאי נַמִּי - הָא חָזֵי לְהַקְרָבָה, קָא מַשְׁמַע לָן. - אִי הָכִי, אַדְּמַשְׁמַע לָן, דְּאֵין בְּנָהּ קָרֵב אָשָׁם, נִשְׁמַעִינַן דְּאֵין בְּנָהּ קָרֵב עוֹלָה, וְהוּא הַדִּין לְאָשָׁם! - אִי אַשְׁמַעִינַן עוֹלָה - הֲוָה אָמִינָא: עוֹלָה הוּא דְּלָא קָרְבָה - דְּלָא אַקְדְּשָׁהּ לְאִמָּהּ קְדוּשָׁה עוּבָּרָה, אֲבָל אָשָׁם - אֵימָא וָלֶד קָרֵב אָשָׁם, קָא מַשְׁמַע לָן. **משנה** הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְאָשָׁם - תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב, וְתִימָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אָשָׁם. וְאִם קָרֵב אֲשֶׁמוֹ - יִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: תִּימָּכֵר שֶׁלֹּא בְּמוּם. **גמרא** וְלָמָּה לִי תִּסְתָּאֵב? תִּימָּכֵר! כֵּיוָן דְּלָא חַזְיָא לְמִילְּתָא - הַיְינוּ מוּמָא אֲמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: הַיְינוּ טַעַם, דְּאָמְרִינַן, מִיגּוֹ דְּנָחֲתָא לָהּ קְדוּשַׁת דָּמִים - נָחֲתָא נַמִּי קְדוּשַׁת הַגּוּף. אָמַר רָבָא: זֹאת אוֹמֶרֶת, הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו - קָדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף. אִיתְּמַר, הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו, רַב כָּהֲנָא אָמַר: קָדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף, רָבָא אָמַר: אֵינוֹ קָדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף. וַהֲדַר בֵּיהּ רָבָא לְדִרַב כָּהֲנָא, מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: תִּימָּכֵר שֶׁלֹּא בְּמוּם. אָמַר לֵיהּ רַב חִייָא בַּר אִבִּין לְרַבִּי יוֹחָנָן: מִיגּוֹ דְּנָחֲתָא לֵיהּ קְדוּשַׁת דָּמִים - תֵּיחוֹת לֵיהּ נַמִּי קְדוּשַׁת הַגּוּף! אָמַר לֵיהּ: רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵיהּ, דַּאֲמַר: כָּל מִידִּי דְּלָא חָזֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ - לָא נָחֲתָא לֵיהּ קְדוּשַׁת הַגּוּף. דְּתַנְיָא: אָשָׁם בֶּן שָׁנָה וְהֵבִיאוֹ בֶּן שְׁתַּיִם, בֶּן שְׁתַּיִם וְהֵבִיאוֹ בֶּן שָׁנָה - כְּשֵׁירָה, וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל עַצְמָן אֵינָן קְדוֹשִׁין. וַהֲרֵי מְחוּסַּר זְמַן דְּלָא חָזֵי, וַאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: דְּקָדוֹשׁ! - שָׁאנֵי מְחוּסַּר זְמַן - דְּחָזֵי לְמָחָר. - אִי הָכִי, אָשָׁם בֶּן שְׁתַּיִם וְהֵבִיאוֹ בֶּן שָׁנָה, הָא חָזֵי לְשָׁנָה! אֶלָּא הַיְינוּ טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בִּמְחוּסַּר זְמַן: דְּיָלִיף לֵיהּ מִבְּכוֹר. כִּדְתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: מְחוּסַּר זְמַן נִכְנַס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׁר, וַהֲרֵי הוּא כִּבְכוֹר, מַה בְּכוֹר - קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ, אַף מְחוּסַּר זְמַן - קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ, וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ. תָּנוּ רַבָּנַן: הַמַּקְדִּישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָתוֹ וּלְפִסְחוֹ

ליכא שם אשם על אמו — דלא מצינו אשם נקבה, הילכך לא חל עליה שם אשם. **והאי נמי חזי לחקרבה** — וליקרב אשם. **קא משמע לן** — דטעמיה דרבי אליעזר משום דאיכא שם עולה על אמו, והא ליכא שם אשם על אמו. **אי הכי** — דטעמיה משום שם אמו הוא, לישמעינן רבי יוסי ברבי חנינא דאין בנה קרב עולה, דליכא שם עולה על אמו דאשם קרייה. והוא הדין דידענא דלאשם לא קרב, דהשתא ומה לעולה, דאימיה לדמי עולה אזלא — אמרינן דלא קרב לעולה, לאשם דאימיה דלא היא ולא דמיה אזלי לאשם, כל שכן דלא קרב.

משנה תימכר שלא במום — דהואיל ולא חזיא למילתיה — מום גמור הוא זה, ולא קדשה קדושת הגוף, ותמכר מיד, ותביא בדמיה אשם. ואף על גב דגבי מפריש נקבה לעולה לא פליג רבי שמעון דודאי בעיא מום — התם הוא דאיכא שם עולה עלה בעוף, אבל אשם נקבה לא מצינו. והיינו מומא, ולא קדשה אלא לדמי.

גמרא נחתא לה נמי קדושת הגוף — להא מילתא, דבעיא מום. **זאת אומרת כו'** — מדבעיא מום, ואף על גב דלדמי מקדשה — אלמא קדשה קדושת הגוף. ומיהו האי דלא אקרבה משום דאין אשם בא נקבה. זאת אומרת: הקדיש זכר לדמי עולה או אשם, מיגו דנחתא ליה קדושת דמים — נחתא ליה להקרבה — קרב. **מדרב יהודה אמר רב** — דתרצה למתניתין דאמרינן מגו. **אשם בן שתי שנים** — אשם גזילות ומעילות ושפחה חרופה, דכתיב בהו "איל" (ויקרא ה, יט). **אשם בן שנה** — אשם נזיר ומצורע, דכתיב בהו "כבש" (במדבר ו, ויקרא יד). **כל עצמן אינן קדושין** — כל עיקר אינן קדושין. **מחוסר זמן ואמר רבי שמעון דקדיש** — כדאמרינן בשחיטת חולין בפרק "אותו ואת בנו" (פא,א) דקתני, שהיה רבי שמעון אומר: כל הראוי לבא לאחר זמן — השוחטו בחוץ עובר בלא תעשה. **בכור קדוש** — ברחם, דהיינו לפני זמנו. **לעולתו** — עושה תמורה, דאיכא שם עולה עליה בעוף.

לפסחו

הגמרא מבארת שגם רבי אליעזר שסובר שולד עולה קרב בעצמו לשם עולה, מודה שולד אשם אינו קרב בעצמו לשם אשם: **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרִבִּי חֲנִינָא, וּמוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לַחֲכָמִים, בְּמַפְרִישׁ נְקֵבָה לְאָשָׁם** וילדה, **דְּאֵין בְּנָהּ קָרֵב לְאָשָׁם**, אלא ירעה עד שיפול בו מום, וימכר, ויביא בדמיו אשם, ודווקא במפריש נקבה לעולה סובר רבי אליעזר במשנה לעיל (יח:) שהולד עצמו קרב לעולה.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט הוא דין זה, ולמה הוצרך רבי יוסי ברבי חנינא להשמיעו, שהרי **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שהולד עצמו קרב, **אֶלָּא** דווקא **בְּמַפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה** וילדה, שהולד עצמו קרב לעולה, משום **דְּאִיכָּא שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ** – שאף על פי שהיא נקבה, חל על אמו שם עולה, שהרי מצינו עולת העוף שבאה מן הנקבה, **אֲבָל גַּבֵּי מַפְרִישׁ נְקֵבָה לְאָשָׁם** וילדה, **דְּלֵיכָּא שֵׁם אָשָׁם עַל אִמּוֹ** – שלא חל על אמו שם אשם, הואיל ולא מצינו אשם שבא מן הנקבה, ובזה ודאי שאֲפִילּוּ **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מוֹדֶה דְּלָא** [–שאין הולד] **קָרֵב לְאָשָׁם.**

מתרצת הגמרא: **אִי לָאו דְּאַשְׁמְעִינַן** – אם לא היה רבי יוסי ברבי חנינא משמיענו דין זה, **הָוֶה אֲמִינָא** – הייתי יכול לומר **דְּטַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שולד עולה קרב בעצמו לעולה, **לָאו** [–אינו] **מִשּׁוּם דְּשֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ, אֶלָּא** טעמו של רבי אליעזר הוא **מִשּׁוּם דַּחֲזִי וָלֵד לְהַקְרָבָה** – שהולד ראוי להקרבה, ולכן אין צריך להביא בדמיו עולה, אלא הוא עצמו קרב לעולה, **וְהַאי נַמִי הָא חֲזִי** – ואף ולד אשם, הרי הוא ראוי **לְהַקְרָבָה**, ואף בזה סובר רבי אליעזר שהוא עצמו קרב לאשם, **קָא מַשְׁמַע לָן** – ולכן הוצרך רבי יוסי ברבי חנינא להשמיענו שאין הדבר כן, אלא דווקא בולד עולה סובר רבי אליעזר שהוא עצמו קרב לעולה, הואיל ויש שם עולה על אמו, אבל בולד אשם, שאין שם אשם על אמו, מודה רבי אליעזר שאינו קרב בעצמו לאשם.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך, שטעמו של רבי אליעזר שולד עולה קרב לעולה הוא משום שיש שם עולה על אמו, **אַדְּמַשְׁמַע לָן** [–עד שרבי יוסי ברבי חנינא משמיע לנו] **דְּאֵין בְּנָהּ** של הנקבה שהופרשה לאשם, **קָרֵב** לשם **אָשָׁם, נִישְׁמְעִינַן** [–שישמיענו] **דְּאֵין בְּנָהּ** של הנקבה שהופרשה לאשם **קָרֵב** לשם **עוֹלָה**, משום שאין שם עולה על אמו, אלא יש עליה שם אשם, **וְאִנּוּ נדע שהוּא הַדִּין** שאינו קרב **לְאָשָׁם**, שהרי קל וחומר הוא, ומה לשם עולה אינו קרב, ואף על פי שיש על אמו שם עולה [שהרי דמיה קרבים לשם עולה], קל וחומר שלשם אשם אינו קרב, שהרי אין על אמו שם אשם, ואף דמיה אינם קרבים לשם אשם.

משיבה הגמרא: **אִי אַשְׁמְעִינַן** רבי יוסי ברבי חנינא שולד אשם אינו קרב לשם **עוֹלָה, הָוֶה אֲמִינָא** – הייתי יכול לומר שלעוֹלָה דווקא **הוּא דְּלָא קָרֵבָה, דְּלֵא אַקְדְּשָׁהּ לְאִמָּהּ** (קדושה עוברה) **בְּקְדוּשַׁת עוֹלָה**] **אֲבָל** לשם **אָשָׁם**, [**כֵּיוָן דְּאַקְדְּשֵׁיהּ לְאִימֵּיהּ** – שהקדיש את אמו **לְאָשָׁם**], **אֵימָא וָלֵד** אשם **קָרֵב** לשם **אָשָׁם, קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רבי יוסי ברבי חנינא שאין הדבר כן, אלא הולד אינו קרב אף לשם אשם, הואיל ואמו אינה קריבה לשם אשם, לא היא, ולא דמיה.

משנה

קרבן אשם בא זכר, משנתינו דנה במפריש נקבה לאשמו: **הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְאָשָׁם** כיון שאינה ראויה להקרבה **תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב** – יוציאוה למרעה עד שיפול בה מום, **וְתִימָּכֵר** לחולין **וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אָשָׁם. וְאִם קָרֵב אֲשָׁמוֹ** ושוב אין לו צורך באשם, **יִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה** – ינתנו דמי האשם הפדוי בשופר שבו נותנים מעות לקניית עולות נדבת ציבור. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** נקבה שהופרשה לאשם **תִּימָּכֵר שֶׁלֹּא בְמוּם.**

גמרא

שנינו במשנה בדברי תנא קמא שנקבה שהופרשה לאשם צריך שיארע בה מום בכדי שיוכל לפדותה. מקשה הגמרא: **וְלָמָּה לִי תִּסְתָּאֵב** – לשם מה צריך שיארע בה מום, **תִּימָּכֵר** אף בלא מום, **דְּכֵיוָן דְּלֵא חֲזֵיָא לְמִילְּתָא** – כיון שאינה ראויה לקרבן שלשמו הופרשה, **הֵיינוּ מוּמָא** – זה המום שלה, ולא נתקדשה כלל בקדושת הגוף, ואינה צריכה מום כדי לפדותה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הֵיינוּ טַעְמָא** – זה הטעם שחל בה קדושת הגוף, **דְּאִמְּרִינַן מִינּוּ דְּנַחֲתָא לָהּ קְדוּשַׁת דָּמִים** – מתוך שיורדת וחלה על הבהמה קדושת דמים, **נַחְתָּא נַמִי** – חלה עליה גם **קְדוּשַׁת הַגּוּף** לענין שאינה נפדית בלא מום.

אָמַר רָבָא זֹאת אוֹמֶרֶת – מדברי רב שאמר מתוך שחלה על הנקבה שהופרשה לאשם קדושת דמים חלה עליה גם קדושת הגוף, יש ללמוד, שאם **הִקְדִּישׁ זָכָר** [–איל] **לְדָמָיו** – בכדי למוכרו ולהביא בדמיו קרבן, נעשה ממילא **קָדוֹשׁ בְּקְדוּשַׁת הַגּוּף**, וכיון שראוי הוא לקרבן אף מקריבים אותו עצמו. **אִיתְּמַר** – שנו בני הישיבה, **הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו, רַב כַּהֲנָא אָמַר קָדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף, רָבָא אָמַר אֵינוֹ קָדוֹשׁ קְדוּשַׁת הַגּוּף, וְהָדַר בֵּיהּ** – ולבסוף חזר בו **רָבָא** והודה **לְרַב כַּהֲנָא, מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב** – מחמת דברי רב יהודה משמו של רב בביאור המשנה, שמדבריו דייק רבא לעיל שאם הקדיש זכר לדמיו הרי הוא קדוש בקדושת הגוף.

שנינו במשנה: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר** המפריש נקבה לאשמו **תִּימָּכֵר שֶׁלֹּא בְמוּם.** שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב חִיָּיא בַּר אָבִין לְרַבִּי יוֹחָנָן,** מדוע לא נאמר **מִינּוּ דְּנַחֲתָא לֵיהּ** – מתוך שחלה על הבהמה **קְדוּשַׁת דָּמִים, תִּיחוּת לֵיהּ נַמִי** – תחול ממילא גם **קְדוּשַׁת הַגּוּף** ולא תפדה עד שיפול בה מום. משיבה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ רבי יוחנן לרב חייא בר אבין, **רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר כָּל מִידֵּי דְּלֵא חֲזֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ** – כל דבר שאינו ראוי לקרבן שלשמו הופרש, **לֹא נַחְתָּא** לֵיהּ – לא חלה עליו **קְדוּשַׁת הַגּוּף.** והיכן מצינו שכך סבר רבי שמעון, **דְּתַנְיָא, אָשָׁם** שדינו לבוא **בֶּן שָׁנָה וְהֵבִיאוֹ בֶּן שְׁתַּיִם,** או אשם שדינו לבוא **בֶּן שְׁתַּיִם, וְהֵבִיאוֹ בֶּן שָׁנָה, כְּשֵׁירָה** להקרבה, **וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה** – הבעלים לא יצאו בזה ידי חובתם, ועליהם להביא אשם כדינו. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל עַצְמָן אֵינָן קְדוֹשִׁין** – הבהמה אינה קדושה כל עיקר, ואינה בשירה להקרבה. למדנו שסובר רבי שמעון שבהמה שאינה ראויה לקרבן שלשמו הופרשה אינה קדושה.

מקשה הגמרא: איך יתכן לומר שרבי שמעון סבר שדבר שאינו ראוי לקרבן שלשמו הוקדש אין קדושת הגוף חלה עליו, **וַהֲרֵי מְחוּסַּר זְמַן דְּלָא חֲזִי** – קרבן שאינו ראוי להקרבה מחמת חסרון הזמן, שהזמן הראוי להקרבתו טרם הגיע, ואף על פי כן **וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** במסכת חולין (פא.) **דְּקָדוֹשׁ** בקדושת הגוף, שאמר שהשוחט בחוץ קרבן זה עובר בלא תעשה. מתרצת הגמרא: **שַׁאנֵי** – שונה דין **מְחוּסַּר זְמַן, דַּחֲזִי לְמָחָר** – משום שלאחר זמן יהיה ראוי לקרבן, ולכן כבר עתה חלה עליו קדושת הגוף. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן הוא שקרבן שיהיה ראוי לאחר זמן חלה עליו קדושת הגוף, **אָשָׁם בֶּן שְׁתַּיִם וְהֵבִיאוֹ בֶּן שָׁנָה הָא חֲזִי לְשָׁנָה** – הרי יהיה ראוי בשנה הבאה, ומדוע אמר רבי שמעון שאין קדושת הגוף חלה עליו. מחמת קושיא זו חוזרת בה הגמרא ומבארת טעם אחר בדברי רבי שמעון: **אֶלָּא הֵיינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בִּמְחוּסַּר זְמַן** שקדושת הגוף חלה עליו, **דְּיָלִיף לֵיהּ** – לפי שדינו נלמד **מִבְּכוֹר,** כִּדְתַנְיָא בברייתא בענין מעשר בהמה, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, מְחוּסַּר זְמַן נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר** – בהמה שאינה ראויה עתה להקרבה משום שלא הגיע היום השמיני ללידתה יכולים להכניסה לדיר על מנת למנותה במנין עשרה בהמות לענין 'מעשר בהמה', **וַהֲרֵי הוּא** בדבר זה **כַּבְּכוֹר, מַה בְּכוֹר קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ** – כשם שבכור קדוש מיד בצאתו מרחם אמו לפני הזמן הראוי להקרבתו, **וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ** – ונעשה ראוי להקרבה רק ביום השמיני ללידתו, **אַף מְחוּסַּר זְמַן קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ.**

תָּנוּ רַבָּנַן, הַמַּקְדִּישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָתוֹ

וּלְפִסְחוֹ וְלַאֲשָׁמוֹ שכל אלו דינם לבא ממין זכר, עוֹשֶׂה תְּמוּרָה – שם הקרבן חל עליה לענין שאם המיר בה בהמת חולין קדשה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אם הקדישה לְעוֹלָתוֹ, עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, אבל אם הקדישה לְפִסְחוֹ וְלַאֲשָׁמוֹ, אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, משום שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אֶלָּא הָרוֹעֶה לְהִסְתָּאֵב – אין בהמת קדשים עושה תמורה אלא אם היא קדושה בקדושת הגוף שאינה נפדית אלא במום. ולכן בפסח ואשם שסובר רבי שמעון שנקבה שהוקדשה לשמם נפדית בלא מום, אינה עושה תמורה. אולם נקבה שהוקדשה לעולה כיון שמצינו מין נקבה בעולת העוף, קדושה היא בקדושת הגוף וצריכה מום כדי לפדותה, עושה תמורה. אָמַר רַבִּי, אֵין אֲנִי רוֹאֶה דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן כְּפֶסַח – אינני מסכים לרבי שמעון שנקבה שהוקדשה לפסח אינה קדושה בקדושת הגוף, הוֹאִיל וּמוֹתַר הַפֶּסַח קָרֵב שְׁלָמִים – כיון שפסח שנותר לאחר הפסח קרב לשם שלמים הבאין נקבה, אם כן נקבה זו שם שלמים עליה, וחלה בה קדושת הגוף ואינה נפדית בלא מום.

הגמרא מקשה על רבי מדוע לא נחלק על רבי שמעון גם באשם: וְלֵימָא – היה לו לרבי לומר, אֵין אֲנִי רוֹאֶה דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בָּאָשָׁם, אלא נקבה שהוקדשה לאשם קדושה בקדושת הגוף, הוֹאִיל וּמוֹתַר אָשָׁם קָרֵב עוֹלָה – כיון שאשם שנותר קרב לעולה, ומצינו נקבה בעולת העוף, ואם כן יש לחול בנקבה זו קדושת הגוף. מתרצת הגמרא: רַבִּי סָבַר לֵהּ כְּרַבָּנָן דְּאָמְרִי מוֹתָרוֹת של אשם לְנִדְבַת צִיבּוּר אָזְלִי – לשם עולת נדבה של ציבור הם קרבים, וְאֵין תְּמוּרָה בְּקָרְבַּן צִבּוּר, ולכן אף ששֵׁם עולה עליה ומחמת כן קדושה בקדושת הגוף, אינה עושה תמורה.

הגמרא מבררת את טעמו של רבי שמעון: קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – היה עולה בדעתך לומר הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן נַבִּי מַפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָתוֹ, דִּמְשׁוּם הָכִי עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, דְּהַאי כָּא – שהרי יש שֵׁם עוֹלָה עֲלֵיהָ נַבִּי עוֹלַת הָעוֹף הבאה אף ממין נקבה. שואלת הגמרא: אֶלָּא מַעֲתָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהִפְרִישׁ פָּרָה נקבה לְפָרוֹ – לשם קרבן חטאת שלו ביום הכפורים שדינו לבא פר זכר, תִּיקְדּוֹשׁ – תחול עליה קדושת הגוף לענין שתעשה תמורה, דְּהַאי כָּא – שהרי מצינו חטאת הבאה פרה בפָּרַת חַטָּאת – פרה אדומה הבאה נקבה ונקראת חטאת. משיבה הגמרא: פרת חטאת קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת הִיא – דין קדשי בדק הבית בלבד יש עליה, שהרי אינה קריבה על המזבח, וְקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא עָבְדֵי תְּמוּרָה – קדשי בדק הבית אינם עושים תמורה, ולכן אף שמצינו שם חטאת על פרה, מכל מקום אין זה מועיל לעשות תמורה. ממשיכה הגמרא לשאול: לפי טעמו של רבי שמעון, יָחִיד שֶׁהִפְרִישׁ שָׂעִיר זכר לִשְׁעִירָתוֹ – לשם חטאת יחיד הבאה שעירה, תִּיקְדּוֹשׁ בקדושת הגוף ויעשה תמורה, דְּהַאי כָּא – שהרי מצינו חטאת הבאה ממין זכר בשָׂעִיר שמביא נָשִׂיא לחטאתו. אִי נַמִי – אופן נוסף, נָשִׂיא שֶׁהִפְרִישׁ שְׂעִירָה נקבה לִשְׁעִירוֹ – לשם חטאת נשיא הבאה שעיר, תִּיקְדּוֹשׁ בקדושת הגוף, דְּהָא – שהרי יָחִיד מַפְרִישׁ שְׂעִירָה. משיבה הגמרא: הָנֵי תְּרֵי גּוּפֵי נִינְהוּ – יחיד ונשיא שני אנשים שונים הם, וכיון שאין נשיא מביא שעירה ואין הדיוט מביא שעיר, לפיכך אין שם של המין האחר חל על מה שהפריש, מה שאין כן מצורע עשיר שדינו להפריש בהמה ממין זכר לעולה, הוא עצמו יכול להביא עולת נקבה מעוף אם יפקיר נכסיו ויהיה עני, ולכן חל שם עולה עליה.

שואלת הגמרא: שנינו במשנה (הוריות י.) חָטָאוּ הנשיא או הכהן גדול עַד שֶׁלֹּא נִתְמַנּוּ לנשיאות או לכהונה גדולה, ולא הספיקו להביא את קרבנם קודם שנתמנו, דינם כהדיוט ומביאים שעירה. ובאופן זה יש לדון, כִּי [–כאשר] מַפְרִישׁ הנשיא שָׂעִיר זכר לִשְׁעִירָתוֹ [במקום שעירה] תִּיקְדּוֹשׁ הבהמה ותעשה תמורה, דְּהָא אִילּוּ חָטָא הַשְׁתָּא בַּר אִיתְוֵי שָׂעִיר הוּא – שהרי אילו היה חוטא עתה אחר שנתמנה לנשיאותו היה מביא שעיר, וכאן הרי מדובר באותו גוף ולא בשני גופים. משיבה הגמרא: הָא – נשיא זה לֹא חָטָא עתה כשנתמנה ולֹא אִיחַיַּיב בְּשָׂעִיר, ואף שהוא גוף אחד אין די בזה בכדי שיקרא שם חטאת על השעיר, כיון שבשעה שנתחייב בה אינו שייך אלא בנקבה. מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן שקרבן שלא התחייב בו אין הוא סיבה שתחול מחמתו קדושת הגוף על קרבן אחר, הָכָא נַמִי – אף בענייננו שהפריש נקבה לעולתו, מדוע לרבי שמעון שם עולה חל עליה משום שמצינו נקבה בעולת העוף, הָא לָאו עוֹלַת הָעוֹף קָמַיְיתֵי – הרי אדם זה אינו יכול להביא עולת העוף לחובתו שהרי על כרחך הפריש בהמה מפני שמצורע עשיר הוא המחויב להפריש בהמה, ואף אם נאמר שמדובר בעני שהפריש עולת נדבה, מכל מקום אינו יכול להביא עוף לנדבתו, אלא אם כן פירש שמתנדב להביא עוף. מתרצת הגמרא: רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, דִּתְנַן במשנה (מנחות קז.) האומר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה, יָבִיא לפחות פֶּשֶׁט שהוא הפחות שבעולה. רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, יכול להביא אוֹ תּוֹר אוֹ בְּנֵי יוֹנָה שהם הפחותים שבעולה, ואף עשיר המחויב להביא בהמה לחובתו יכול להביאם לנדבתו. ולפיכך המפריש נקבה לעולה חל עליה קדושת הגוף משום שהוא עצמו יכול להביא עוף נקבה לנדרו אף לאחר שכבר הפריש בהמה.

הגמרא מביאה משנה בענין מקדיש נקבה לעולה ומקשה עליה ממשנה אחרת: תְּנַן הָתָם (שקלים פ"ד מ"ז), הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו סתם, וְהָיָה בָּהֶן בְּהֵמָה תמימה הרְאוּיָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ זְכָרִים וּנְקֵבוֹת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַזְּכָרִים יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי עוֹלוֹת – לאנשים הרוצים להקריב עולות, ויקריבום עולות, כלומר, שלאחר פדייתם הם עצמם קרבים עולה, ואינם נפדים לחולין, וְהַנְּקֵבוֹת שאינן ראויות לקרבן עולה יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי שְׁלָמִים – לאנשים הלוקחים אותן על מנת להקריבם בשלמים. וּדְמֵיהֶן יִפְּלוּ – ודמי פדיונם של הזכרים והנקבות ילכו עַם שְׁאָר הַנְכָסִים שאינם קרבנות לְבֶדֶק הַבַּיִת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, זְכָרִים עַצְמָן יִקְרְבוּ עוֹלוֹת, ולא פודים אותם, וּנְקֵבוֹת יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי שְׁלָמִים וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן עוֹלוֹת. וּשְׁאָר הַנְכָסִים שהקדיש שאינם ראויים למזבח יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבַּיִת.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן, לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר זְכָרִים עַצְמָן יִקְרְבוּ עוֹלוֹת, וגם בדמי הנקבות יביא עולות, הרי שסבר שכוונת המקדיש היתה להקדיש בין הזכרים ובין הנקבות לעולות, קשה וּנְקֵבוֹת הֵיכִי מִקַּרְבָּן שְׁלָמִים – איך מוכרים את הנקבות להקריב אותן עצמן לשלמים, הָא מִכֹּחַ קְדוּשָּׁה דְּחוּיָיה קָאָתְיָין – הרי מחמת קדושת עולה שנדחו הימנה באו, ולעיל (יח:) שנינו שהמפריש נקבה לעולה אינה קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ואז נפדית. לֵישְׁנָא אַחֲרִינָא – נוסח אחר בקושיא זו, אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן, מִדְּקָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זְכָרִים עַצְמָן יִקְרְבוּ עוֹלוֹת, לְמֵימְרָא דִּקְדוּשַׁת הַגּוּף אַקְדְּשַׁנְהוּ – מבואר מכך שבקדושת הגוף הקדיש את הבהמות, וקשה אִי הָכִי נְקֵבוֹת אַמַּאי יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי שְׁלָמִים – אם כן איך הנקבות נמכרות בכדי להקריבן לשלמים, בָּעְיָא רְעָיָיה – הרי קדושת עולה עליהן וצריך להוציאן למרעה עד שיארע בהן מום ולפדותן לחולין. אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר כָּל מִידֵּי דְּלֹא חַזֵּי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ – כל דבר שאין גופו ראוי לקרבן לֹא נָחֵתָא לֵיהּ – לא יורדת וחלה עליו קְדוּשַׁת הַגּוּף. והיכן מצינו שרבי שמעון אמר כך, דִּתְנַן במשנתנו רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר המפריש נקבה לאשם תִּמָּכֵר שֶׁלֹּא בְּמוּם, (וְלֹא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן) וביארה הגמרא טעמו דכֵיוָן דְּלֹא חַזְיָא נְקֵבָה לְאָשָׁם – מכיון שנקבה אינה ראויה לקרבן אשם, לֹא נָחֵתָא לֵהּ – לא חלה עליה קְדוּשַׁת הַגּוּף, הרי שסבר רבי שמעון שדבר שאין גופו ראוי לקרבן שלשמו הוקדש לא חלה עליו קדושת הגוף. ולכן סבר רבי יהושע שנקבה שהוקדשה לעולה לא חלה עליה קדושת הגוף ואינה צריכה רעיה, ויכולה להמכר כדי להקריבה לשלמים. מקשה הגמרא: אֵימּוֹר דְּאָמַר – יכולים אנו לומר שמה שאמר רַבִּי שִׁמְעוֹן נַבִּי נְקֵבָה לְאָשָׁם שלא חלה עליה קדושת הגוף,

רש"י

לפסחו ולאשמו — לא מצינו אשם ופסח נקבה. הכי גרסינן: **שאין לך דבר עושה תמורה אלא הרועה להסתאב** — כלומר, שאין לך דבר שעושה תמורה אלא ההוא דקדוש קדושת הגוף. שאם אינו ראוי להקריב — אינו נמכר בלא מום אלא ירעה. הילכך, רבי שמעון סבירא ליה באשם ופסח, הואיל ואין שמן חל עליהן בנקבה — דנמכר שלא במום, הילכך לא עביד תמורה. אבל בעולה, דאיכא שם עולה עלה בעוף — סבירא ליה דתרעה ועבדא תמורה. **הואיל ומותר הפסח קרב שלמים** — הילכך, הואיל ושייכים שלמים בפסח, ושלמים באין נקבה, ואף על גב דהך לא קרבה נקבה אפילו שלמים לאחר הפסח, כדאמרן לעיל (יט,א): נשתיירה לאחר הפסח — תרעה. מיהו, שם שלמים עלה, הואיל והיא (שלמים) נקבה, ונחתא לה קדושת הגוף. **הואיל ומותר אשם קרב עולה** — ואישתכח דהך נקבה דאשם עולה היא, ותקדיש קדושת הגוף בעולה נקבה, דהא מצינו עולת נקבה בעוף. **לנדבת צבור** — ואי נמי הויא עולה, הואיל ולעולת צבור קיימא — לא עבדה תמורה. **לפרו** — פר יום הכפורים דחטאת. דהא איכא שם חטאת עלה, דהא אשכחנא פרה אדומה דמיקריא "חטאת" (חולין יא,א). **קדשי בדק הבית היא** — ולא קרבה למזבח. ולהכי קרי ליה "בדק הבית", כלומר, דדין בדק הבית אית לה. **תרי גופי נינהו** — יחיד ונשיא. ומיהו, בהאי גופא דיחיד לא משכחת שעיר לחטאת, ובהאי גופא דנשיא לא משכחת לה שעירה. אבל עולה נקבה — בהאי גופא משכחת לה, דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני, וחזיא ליה עולת העוף. **חטא עד שלא נתמנה** — שם חטאת עליה בהאי גופא, דאילו חטא השתא — בר איתויי שעיר הוא. (**עשיר הוא**) **לאו עולת העוף מייתי** — אי הוה מחויב עולה — לא הוה מייתי עולת העוף, דעשיר הוא. ואי נמי עני הוא — עולת נדבה לא קרבה בדלות אי לא פריש בהדיא עוף. **רבי שמעון סבר לה כרבי אלעזר בן עזריה** — דאפילו גבי נדבה דעשיר סתם חזיא עולת העוף. **ודמיהם יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית** — דסבר רבי אליעזר: סתם הקדשות — לבדק הבית, ואפילו בהמה. ומיהו, מידי דחזי למזבח — אינו יוצא מידי מזבח לעולם. ורבי יהושע סבר: לא שביק אינש קדושת מזבח, ומקדיש לבדק הבית מידי דחזי למזבח. הילכך, מסתמא למזבח אקדשינהו, והן עצמן יקרבו עולות. **ונקבות ימכרו כו'** — ויביאו בדמיהן עולות, דסתמייהו לעולה אקדשינהו. **מכח קדושה דחויה אתי** — דכיון דזכרים קרבו עולות, ודמי השלמים עולות — מכלל דסבירא ליה דסתמא לעולה אקדשינהו, והוה ליה מפריש נקבה לעולה, והיכי יקרב שלמים? הא בעי לרעות, כדקתני מתניתין (תמורה יח,ב): המפריש נקבה לעולה — תרעה.

דליכא

שאין לך דבר שעושה תמורה אלא הרועה ומסתאב — כלומר, ההוא דקדוש קדושת הגוף, שאם אינו ראוי להקריב אינו נמכר בלא מום אלא ירעה. הילכך רבי שמעון סבירא ליה באשם ופסח, הואיל ואין אשם ופסח חיילי בנקבה, דנמכר בלא מום, הילכך לא עבדי תמורה. אבל בעולה, דאיכא שם עולה בעוף — סבירא ליה דתרעה ועבדא תמורה.

לשון רש"י.

רבי סבר כרבנן דאמרי מותרות לנדבת צבור אזלי ואין תמורה בצבור — ותימה: מאי קאמר? דלעיל משמע דתולה תמורה ברעייה, והכא משמע דתולה רעייה בתמורה, לימא דלירעו ויעשה תמורה! ונראה דהכי פירושו: כיון דלנדבת צבור אזלי, ואין תמורה בצבור — אין לומר דליהני ליה למפריש נקבה לאשם להיות קדוש קדושת הגוף, משום דמותר אשם קרב עולה. כיון דאין דינם שוה (לתמורה דאשם עושה תמורה) ואין מותר אשם עושה תמורה, דלנדבת צבור אזיל דלא עביד תמורה. ולא דמי למפריש נקבה לפסח, דמותר פסח הוי לשלמים, שעושים תמורה כמו הפסח עצמו. הילכך דין הוא שיחול קדושת הגוף על נקבה שהפרישה לפסח, דכך לי הפרישה לפסח כאילו הפרישו למותר פסח, דהיינו שלמים, דשניהן עושין תמורה.

דאיכא שם עולה עליה — גבי עני בעולת העוף. ולפי הא דסלקא דעתך השתא רוצה לומר מפריש נקבה לעולתו, כגון מצורע עשיר שצריך להביא עולת בהמה זכר. ומשום הכי קאמר דעושין תמורה בהפריש נקבה לעולתו, משום דהאי חיובא דמחויב שייך בנקבה אם היה עני, שמפריש עולת העוף דבאה נקבה, דאין תמות חוברות בעוף. ומשום הכי נקט גבי עני כגון עני מצורע, דבהאי חיובא דקמחייב איכא נקבה בעולה.

דהא איכא פרת חטאת — תימה: לפי מה דפירשתי דאיכא למצוא נקבה בעולה, בהאי חיובא גופיה דקמחייב, והכא לא שייך למימר הכי! ועוד: אמאי נקט פרת חטאת? רוב חטאת המזבח נקבה אתיא! ויש לומר דפריך מכל שכן: דהא אפילו מפריש נקבה לעולה, דהיא גופה לא חזיא לעולה — אפילו הכי קאמר דעולת תמורה משום דאיכא שם עולה עליה בעולת העוף. כל שכן מפריש פרה לפרו, דהיא גופה חזיא לפרת חטאת אם היא אדומה, דאית לן למימר דתיקדוש! **יחיד** שהפריש שעיר לשעירתו תיקדוש דהא איכא שעיר נשיא — והוא הדין דהוה מצי למיפרך מברייתא גופא דלעיל, דאשם בן שנה והביאו בן שתים דקאמר רבי שמעון כל עצמן אינן קדושין, ואמאי? הא חזי לאשם מעילות וגזילות, והאי שינויא דקמשני שייך נמי עלה. **הני** תרי גופי — פירש רש"י: יחיד ונשיא. ומיהו, בהאי גופא דיחיד לא משכחת שעיר חטאת, ובהאי גופא דנשיא לא משכחת שעירה. אבל עולה נקבה בהאי גופא משכחת לה, דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני, וחזי ליה עולת העוף, עד כאן לשונו. ולא נראה, דמאי קפריך בסמוך: אי הכי, הא נמי לא עולת העוף קמייתי. מכל מקום לא דמו, דהיא גופה חזי לעולת נקבה אי מפקר נכסיה! לכן נראה לפרש: הני תרי גופי נינהו — דחאי יחיד לא חזי להיות נשיא בעוד הנשיא חי, ונשיא לא חזי להיות לו דין יחיד. אבל עני ועשיר — כחד גופא דמו: העשיר ראוי להיות עני, ועני ראוי להיות עשיר. והשתא פריך שפיר: אי הכי, דאמר הא לא חטא ולא איחייב בשעיר, אף על גב דגופו ראוי להיות נשיא, כיון דבההיא שעתא דחטא לא איחייב בשעיר — לאו כגוף אחד קרינא ביה, הכי נמי בההיא שעתא דחטא לא איחייב בעולת העוף, ולא מצי פטר נפשיה בה. **רבי** שמעון סבר כרבי אלעזר בן עזריה כו' — יביא תור או בני יונה. פירוש: וכיון דמצי פטר נפשיה בעוף אפילו לאחר הפרשת בהמה, כדאיתא פרק "מרובה" (בבא קמא עח,ב), ואם כן דחי שפיר בעולת נקבה! וצריך לומר: דמיירי השתא הא דרבי שמעון דמפריש נקבה לעולתו, באומר "הרי עלי עולה", דמצי פטר נפשיה בעולת העוף נקבה, אפילו לאחר הפרשת בהמה, כדאיתא פרק "מרובה" (שם). **ימכרו** לצרכי עולה ויפלו דמיהן עם שאר נכסים לבדק הבית — דקסבר רבי אליעזר: סתם הקדש — לבדק הבית, והוי כמתפיס תמימים לבדק הבית, דאינו יוצא מידי מזבח לעולם. **ורבי** יהושע אמר זכרים עצמן יקרבו עולה — דקסבר: לא שביק אינש קדשי מזבח ואקדיש לקדשי בדק הבית מידי דחזי לקדשי מזבח, וסתמא דעתו לעולה, דכולה כליל לשם.

תוספות

ולפסחו ולאשמו - עושה תמורה. רבי שמעון אומר: לעולתו - עושה תמורה, לפסחו ולאשמו - אין עושה תמורה, שאין לך דבר עושה תמורה אלא הרועה להסתאב. אמר רבי: אין אני רואה דבריו של רבי שמעון בפסח - הואיל ומותר הפסח קרב שלמים. ולימא: אין אני רואה דבריו של רבי שמעון באשם - הואיל ומותר אשם קרב עולה! - רבי סבר לה כרבנן, דאמרי: מותרות - לנדבת ציבור אזלי, ואין תמורה בצבור. קא סלקא דעתך, היינו טעמא דרבי שמעון גבי מפריש נקבה לעולתו: משום הכי עושה תמורה - דהאיכא שם עולה עליה גבי עולת העוף. אלא מעתה בכהן גדול שהפריש פרה לפרו - תיקדוש, דהאיכא פרת חטאת! - קדשי בדק הבית הוא, וקדשי בדק הבית לא עבדי תמורה. - יחיד שהפריש שעיר לשעירתו - תיקדוש, דהאיכא שעיר נשיא! אי נמי, נשיא שהפריש שעירה לשעירו - תיקדוש, דהא יחיד מפריש שעירה! - הני תרי גופי נינהו. חטאו עד שלא נתמנו, כי מפריש שעיר לשעירתו - תיקדוש, דהא אילו חטא השתא - בר איתויי שעיר הוא! - הא לא חטא - לא איחייב בשעיר. - אי הכי, הכא נמי: הא לאו עולת העוף קמייתי! - רבי שמעון סבר לה כרבי אלעזר בן עזריה: דתנן, "חרי עלי עולה" - יביא כבש. רבי אלעזר בן עזריה אומר: או תור או בני יונה. תנן התם: המקדיש נכסיו והיה בהן בהמה ראויה לגבי מזבח, זכרים ונקבות. רבי אליעזר אומר: זכרים - ימכרו לצרכי עולות, ונקבות - ימכרו לצרכי שלמים, ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית. רבי יהושע אומר: זכרים עצמן - יקרבו עולות, ונקבות - ימכרו לצרכי שלמים, ויביא בדמיהן עולות, ושאר נכסים - יפלו לבדק הבית. אמר ליה רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן: לרבי יהושע דאמר זכרים עצמן יקרבו עולות, ונקבות היכי מקרבן שלמים הא מכחי קדושה דחוייה קאתיין? לישנא אחרינא: אמר ליה רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן: מדקאמר רבי יהושע זכרים עצמן יקרבו עולות - למימרא דקדושת הגוף אקדשינהו. אי הכי, נקבות אמאי ימכרו לצרכי שלמים? בעיא רעייה! אמר ליה: רבי יהושע סבר לה כרבי שמעון, דאמר כל מידי דלא חזי ליה לגופיה - לא נחתא ליה קדושת הגוף. דתנן, רבי שמעון אומר: תמכר שלא במום ואמרינן דטעמא דרבי שמעון כיון דלא חזיא נקבה לאשם - לא נחתא ליה קדושת הגוף. אימור דאמר רבי שמעון גבי נקבה לאשם

דליכא

לה כרבי שמעון, דאמר כל מידי דלא חזי ליה לגופיה - לא נחתא ליה קדושת הגוף.

אם היה כהן עבודתה ועורה שלו — פירוש: אם היה כהן זה שהמותר שלו — הוא עצמו מקריבה, והעור שלו. ואפילו אינו מאותו משמר המשמרת באותה שבת. דהכי תניא: מנין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה? תלמוד לומר "ובא בכל אות נפשו ושרת", בבבא קמא בשילהי "הגוזל קמא" (קט,ב). לשון רש"י. **אבל** לפני כפרה דברי הכל הוא עצמו יקרב אשם — ואם תאמר: וכי עדיף האי ולד מאימיה? דאילו אימיה אינה קריבה אשם, דהלכה למשה מסיני דתמורת אשם אינה קריבה אשם! ויש לומר: דשמא סבירא ליה דתמורת אשם, כיון דנקבה היא — שפיר קריבה אשם לפני כפרה, דלא איגמר הילכתא אלא בתמורה דהיא עצמה חזיא לאשם, כגון זכר. אבל לאחר כפרה — כל מותרות לנדבה אזלי. ובתר הכי קאמר: מחלוקת לפני כפרה, שהתמורה נמי דמיה קריבה לעולה סבירא ליה. **אין** אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה — ותמורה, באה בעבירה היא, שעבר על "לא יחליפנו". ואף על גב דתמורת עולה ושלמים קריבה — הנהו לאו לכפרה אתיין. לשון רש"י. **ולד** שני אינו קרב — ולד תמורה, כולד שני דמי. והקשה מורי הרמ"ר מאי קפריך? והא רבי יהושע בן לוי אליבא דרבי שמעון קאמר, ופליגי רבנן עליה דכל ולדות קרבי עד סוף העולם! ותירץ: דפריך אהא דקאמר דברי הכל ואפילו רבי אליעזר, ואיהו דקאמר אפילו לרבנן ולד ראשון — קרב, ולד שני — אינו קרב, אלמא גרע שני מראשון. ואם כן לרבי אליעזר דאמר במתניתין ולד ראשון אינו קרב — כל שכן שני! **אבל** גבי אשם דליכא שם עולה על אמו — הכא לא מצי לפרושי דליכא שם עולה על אמו בעולת העוף, דהא הוי שם עולה על אמו בעולת העוף! אלא הכי פירושו: תחילת הקדש דאימיה לאו לשם עולה איקדיש, דהא לשם אשם הוקדש. **בדמיהן** אין בעצמן לא — ותימה למורי הרמ"ר: מאי קפריך? היינו טעמא דהכא הוא עצמו לא, משום דאתי לאיחלופי, כדאיתא לעיל, והאי טעמא לא שייך במפריש נקבה לאשם! ותירץ: דנראה לו דלא אמר הני טעמי דלעיל אלא לגבי התמורה עצמו, אבל הולד — יש לו דחיית אמו, והיכי קאמרת במפריש נקבה לאשם דבנה עצמה יקרב עולה. והכי נמי אנו צריכים לומר לעיל בפירקין (דצריך לומר) דפריך מהאי משנה דהכא לרבי אליעזר, דאמר: המפריש נקבה לעולה וילדה, הוא עצמו יקרב עולה.

המטיל

אבוה: מחלוקת - קודם כפרה, אבל לאחר כפרה - הוא עצמו קרב עולה. והתני רב חנינא: לסיועי לרבי יהושע בן לוי! קשיא. בעא מיניה רבי אבין בר חייא מרבי אבין בר כהנא: הפריש נקבה לאשם, בנה מהו שיקרב לעולה? ותיפשוט ליה מדרבי יוסי ברבי חנינא, דאמר מודה רבי אליעזר! לא שמיע ליה. מאי? אמר ליה: בנה קרב עולה. האי מאי? עד כאן לא קאמר רבי אליעזר אלא מפריש נקבה לעולה - דאיכא שם עולה על אמו, אבל גבי אשם, דליכא שם עולה על אמו - אפילו רבי אליעזר מודה! אמר ליה: טעמא דרבי אליעזר - לאו משום דשם עולה על אמו, אלא משום דחזי להקרבה - והא נמי חזי להקרבה. איתיביה: ולדן ולד ולדן עד סוף כל העולם - יביא בדמיהן עולה. בדמיהן - אין,

עצמו

דליכא שם אשם על אמו — דלא אשכחן נקבה. **עושה תמורה** — אלמא נחתא לה קדושת הגוף לרעות. לשון ירושלמי: נקבות היכי קרבי שלמים הא קדוש גופייהו לעולה. כלומר, ובעו רעייה דהא אמרינן (בבא קמא עח,ב) אי בעי פטר נפשיה בעולת העוף, כלומר בעולת נקבה. **ועוד הא אמר רבי שמעון דקדשה לגופה** — דהא אוקימנא לרבי שמעון לעיל דסבירא ליה כרבי אלעזר בן עזריה.

משנה תמורת אשם — בין זכר בין נקבה תרעה, דהילכתא גמירי לה (תמורה יח,א): כל שבחטאת מתה — באשם תרעה. **ולד תמורה** — כגון אם המיר (הפריש) נקבה לאשמו וילדה. **יביא עולה** — דמותרות לנדבת יחיד אזלי. **והלא אף הנדבה עולה היא** — בניחותא. אלא פרושי מפרש ואזיל מאי ביניהו: **בזמן שהיא באה חובה** — שהיא מוטלת על היחיד להקריבה, סומך עליה כו'. **ואם היה כהן** — אותו שהפריש האשם, וכפר באחר, וניתק הראשון לרעייה. **עבודתה ועורה** — של עולה הבאה מן המותר. **שלו היא** — שהוא [עצמו] מקריבה ונוטל את העור, ואפילו אינו מאותו משמר המשמרת באותה שבת. דהכי תניא: מנין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה — תלמוד לומר: "ובא בכל אות נפשו ושרת", בבבא קמא בשילהי "הגוזל קמא" (קט,ב). **ולא סומך עליה** — דקרבן צבור אין בו סמיכה, חוץ מפר העלם דבר של צבור ושעיר המשתלח. דגמירי שתי סמיכות בצבור, במנחות בפרק "שתי מדות" (צב,א). **ואף על פי שכהן** — כלומר, ואפילו הוא כהן — עבודתה ועורה של אנשי משמר. שהרי של צבור היא, ואין כהן של משמר אחר רשאי להקריב, דכתיב: "לבד ממכריו על האבות" מה מסרו אבות זה לזה — אני בשִׁבְתֵּי ואתם בְּשִׁבְתֵּכֶם. **גמרא וצריכא** — לאיפלוגי בתרתי רבי אליעזר ורבנן. **דאי אשמעינן אשם** — שכיפרו בעליו — בההוא קאמר רבי אליעזר ימות, משום דגזר אחר כפרה שנתכפר בראשון. אי אמרת יביא בדמי המותר עולה — אתי למימר נמי קודם כפרה אם נפל בו מום (אחר) אתי לאתויי בדמיו עולה, וקעביד איסורא, דכל זמן שלא נתכפר קיימי דמיה לאשם. **אבל תמורת אשם** — דליכא למימר הכי, דהא קודם כפרה נמי תמורת אשם לאו להקרבה קיימא, דהכי הוא דגמירי לה. **אימא מודה** — רבי אליעזר דרועה. ענין אחר, ירושלמי: דאי אשמעינן גבי תמורה — בההיא קאמר רבי אליעזר תמות היא וולדותיה משום דאתי לאיחלופי, הואיל ושתיהן עומדות, ההקדש והתמורה, אתי לטעות ולהחליף הראשון לרעייה והתמורה לאשם. הואיל וסוף סוף דמיה קרבי — לא איכפת ליה אי מקריב לה, וקעבד תרי איסורי: חדא דמקריב התמורה, ועוד דמייתי בדמי האשם עולה, והוא לא נתכפר עדיין, דתמורה לא כיפרה לו, כדאמרינן לקמן דאין דבר הבא בעבירה מכפר על חטא. ותמורה באה בעבירה, שעבר על "לא יחליפנו". אבל אשם שכפרו בעליו, דלא אתי לאיחלופי, דהא אם נמצא ראשון קודם כפרת שני — לא איכפת לן הי קריב והי רועה, אימא מודה להו לרבנן כו'.

הוא עצמו — ולד התמורה יקרב אשם, אם אבד הראשון. **בעבירה** — ותמורה עבר על "לא יחליפנו" (ויקרא כז). ואף על גב דתמורת עולה ושלמים קרבה — הנהו לאו לכפרה אתיין. **ורב חנינא** לסיועי לרבי יהושע בן לוי — לעיל, בהאי פירקא (יח,ב). **ולד שני אינו קרב** — והאי ולד שני הוא, דתמורה קרי 'ולד', הואיל ומכח אחר אתי. **מחלוקת** — דולד תמורה קודם כפרה. דהתם אמר רבי אליעזר ימות, דאי אמרת יעבה, כיון דדמיה קרבי — אתי לאיחלופי ולאקרוביה לאשם. ורבנן אמרי: כיון דאיתו גופיה לא אקריב עולה — לא אתי לאיחלופי. אבל לאחר כפרה, דליכא למימר איחלופי הוא, והולד עצמו יקרב עולה. **מדרבי יוסי ברבי חנינא** — דאמר לעיל מודה רבי אליעזר כו' ושמעינן מינה דטעמייה דרבי אליעזר גבי ולד מפריש נקבה לעולה משום דאיכא שם עולה על אמו. אבל הכא, דליכא שם עולה על אמו — לא. **משום דחזי לקרבה** — הולד. **איתיביה** — מתניתין היא: תמורת אשם כו'. **יביא בדמיהן עולה** — מילתיה דרבי אלעזר נקט.

זה משום דְּלֵיכָּא שֵׁם אָשָׁם עַל אִמּוֹ – אין על נקבה שם אשם כלל, לפי שאין אשם נקבה בשום אופן, אֲבָל גַּבֵּי נְקֵבָה לְעוֹלָה דְּאִיכָּא שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ – שמצינו עולה נקבה בעוף, שמא אֲפִילּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֶה שחלה עליה קדושת הגוף. וְעוֹד קשה, הָא שַׁמְּעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן – הרי בפירוש אמר רבי שמעון (לעיל ע"א), שהמפריש נקבה לְעוֹלָתוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, שחלה עליה קדושת הגוף, ומטעם שיש נקבה בעולת העוף במבואר שם. אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר לֵיהּ כְּאִידָּךְ תַּנָּא [–כתנא אחר] אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אַף מפריש נקבה לְעוֹלָתוֹ אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, שלא חלה עליה קדושת הגוף.

משנה

במשנה להלן (כא:) שנינו שישנם חמש חטאות שאינם ראויים להקרבה שהדין שימותו, משנתנו מבארת מה הדין בשזה בקרבן אשם: תְּמוּרַת אָשָׁם – בהמה ממין זכר או ממין נקבה שהמירו בה קרבן אשם, וכן וְלַד תְּמוּרָה – ולד שנולד מבהמה נקבה שהמירו בה קרבן אשם, וְלָדָן וְלַד וְלָדָן עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם – כל דורות הולדות שיולדו מתמורת אשם, יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ – יוציאום למרעה עד שיפול בהם מום, וְיִמָּכְרוּ לחולין, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה – ובדמי פדיונם יקנו עולות נדבת ציבור, אלו דברי תנא קמא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יָמוּתוּ. וְרַבִּי (אליעזר) [אֱלִעָזָר] אוֹמֵר ירעו עד שיפול בהם מום וימכרו, וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן עוֹלוֹת לנדבתו.

אָשָׁם שֶׁמֵּתוּ בְּעָלָיו, וְשֶׁכִּיפְּרוּ בְּעָלָיו באחר, יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב וְיִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דְּמָיו לִנְדָבָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יָמוּתוּ. רַבִּי אֱלִעָזָר אוֹמֵר יָבִיא בִּדְמֵיהָ עוֹלָה.

מבארת המשנה: וַהֲלֹא אַף נְדָבָה האמורה בדברי תנא קמא עוֹלָה הִיא, וּמַה אם כן ההבדל בֵּין דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִעָזָר לְדִבְרֵי חֲכָמִים [–תנא קמא], אֶלָּא ההבדל הוא שבִּזְמַן שֶׁהִיא בָּאָה (עולה) [חוֹבָה] – כאשר עולה מוטלת על היחיד להביאה, כגון מותר הקרבנות המנויים במשנתנו לדעת רבי אלעזר, הרי הוא סוֹמֵךְ עָלֶיהָ, וּמֵבִיא נְסָכִים, וּנְסָכֶיהָ מִשֶּׁלּוֹ, וכן אִם הָיָה כֹּהֵן שהפריש אשם זה שדינו ברעיה, עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁלּוֹ – זכאי הוא לעשות בעצמו כל עבודתה אפילו במשמר שאינו שלו, וכן ליטול את עור הבהמה לעצמו, וּבִזְמַן שֶׁהִיא נְדָבָה של ציבור וכגון מותר הקרבנות המנויים במשנתנו לדעת תנא קמא, אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלֶיהָ, לפי שבקרבן ציבור אין סמיכה, וְאֵינוֹ מֵבִיא עָלֶיהָ נְסָכִים, וּנְסָכֶיהָ מִשֶּׁל צִיבּוּר, וכן אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כֹּהֵן, עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ מִשֶּׁל אַנְשֵׁי הַמִּשְׁמָר – רק אנשי המשמר זכאים לעשות עבודתה, והם נוטלים את עורה.

גמרא

הגמרא מבארת למה הוצרכו רבי אליעזר ורבנן לחלוק פעמיים: וּצְרִיכָה – צריכים היו רבי אליעזר ורבנן לחלוק בין בתמורת אשם וולד תמורת אשם, ובין באשם שמתו בעליו ונתכפרו באחר, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן אָשָׁם – שאם היו משמיעים את דינם רק באשם שנתכפרו בעליו באחר, היינו אומרים שרק בְּהָא [–בזה] קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יָמוּתוּ, מִשּׁוּם דְּגָזַר לְאַחַר כַּפָּרָה אָטוּ לִפְנֵי כַּפָּרָה – משום שגזר שאם נאמר לזה שנתכפר באחר שירעה הראשון ויביא בדמיו עולה, יהיה סבור שגם אם אירע באחד מהם מום לפני שנתכפר באחר יביא בדמיו עולה, ועושה איסור בכך שמביא בדמיו עולה, שכיון שעדיין לא נתכפר יש לו להביא בדמיו אשם, אֲבָל גַּבֵּי תְּמוּרַת אָשָׁם וְוֶלֶד תְּמוּרָתָהּ שאין לחשוש אם לפני כפרה יִרעו, שהרי גם אז אינם ראויים להקרבה, אִימָּא [–שמא נאמר] מוֹדֵי לְהוּ רבי אליעזר לְרַבָּנַן שירעו ויביא בדמיהם עולות ולא ימותו. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָתָם – ואם היינו משמיעים את מחלוקתם רק לגבי תמורת אשם וולד תמורת אשם, היינו אומרים שרק בְּהָא קָאָמְרִי רַבָּנַן שיביא בדמיהם עולות, משום שאין לחשוש לטעות וכדלעיל, אֲבָל גַּבֵּי אָשָׁם שנתכפרו בעליו באחר מוֹדוּ לֵיהּ רבנן לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שימותו, משום שאם נאמר שיביאו בדמיו עולה, יהיה סבור שאף לפני כפרה אם אירע מום באחד מהם יביא בדמיו עולה, צְרִיכָא – לכך הוצרכו לחלוק בשני האופנים.

הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו התנאים במשנה בדין ולד תמורה: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מַחֲלוֹקֶת התנאים במשנה בדין ולד תמורת אשם אם ירעה או ימות, לְאַחַר כַּפָּרָה – אינו אלא לאחר שכבר נתכפר באשם, אֲבָל לִפְנֵי כַּפָּרָה, דִּבְרֵי הַכֹּל הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב אָשָׁם – כולם מודים שיכול להקריב את הולד לאשמו. דוחה הגמרא: אָמַר רָבָא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר – שתי ראיות יש לסתור דבר זה, חֲדָא, דְּאִין אָדָם מִתְכַּפֵּר בְּדָבָר הַבָּא בַּעֲבֵירָה – לא יתכן שאדם יתכפר בדבר הבא על ידי עבירה, וולד זה בא מתמורה הבאה על ידי שעבר על הלאו של 'לא יַחֲלִיפֶנּוּ' (ויקרא כז ז), וְעוֹד, הָתָנֵי רַב חֲנַנְיָא לְסַיּוּעֵי לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי – הרי שנה רב חנניא (לעיל יח:) ברייתא שממנה יש ראיה לרבי יהושע בן לוי, דְּאָמַר (שם יח.) לגבי ולד שלמים, שאף חכמים (שם) שסוברים שוְלָד רִאשׁוֹן קָרֵב, מכל מקום וָלָד שֵׁנִי – ולד ולד שלמים אֵינוֹ קָרֵב, והרי ולד התמורה ולד שני הוא, לפי שהתמורה עצמה כולד הקרבן היא, שבאה מכחו. אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר – אלא מה שנאמר משמו של רבה בר אבוה, על כרחך שכך נאמר, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ מַחֲלוֹקֶת קוֹדֶם כַּפָּרָה, שבו חשש רבי אליעזר שיבוא להחליף ולהקריב את ולד התמורה לאשם, כי יאמר אם דמיו קרבים לעולה אפשר אף להקריב אותו עצמו לאשם, ורבנן סברו שבכך שלא קרב הוא עצמו לעולה די בכך, ואין לחשוש שיבא להקריבו לאשם. אֲבָל לְאַחַר כַּפָּרָה שכבר אין חשש שיחליף, כולם מודים שהוּא עַצְמוֹ קָרֵב עוֹלָה. מקשה הגמרא: וְהָתָנֵי רַב חֲנַנְיָא לְסַיּוּעֵי לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שולד שני אינו קרב, ואיך אפשר לומר שולד התמורה שהוא כולד שני קרב. קַשְׁיָא – אכן קשה הדבר.

בְּעָא מִינֵּיהּ [–שאל ממנו] רַבִּי אֵבִין בַּר חִיָּיא מֵרַבִּי אֵבִין בַּר כָּהֲנָא, הִפְרִישׁ נְקֵבָה לְאָשָׁם וילדה בְּנָהּ מַהוּ שֶׁיִּקְרַב לְעוֹלָה. שואלת הגמרא: וְתִיפְשׁוֹט לֵיהּ מִדְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא דְּאָמַר (לעיל יט:) שאף רבי אליעזר שאמר (לעיל יח:) שהמפריש נקבה לעולה וילדה, בנה קרב לעולה, מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שהמפריש נקבה לאשם וילדה, בנה אינו קרב לאשם, והתבאר (לעיל יט:) שטעם החילוק הוא, שבעולה שמצינו שבאה נקבה בעוף, חל שם עולה על אמו, מה שאין כן באשם שלא מצינו שיבא נקבה, אין שם אשם חל על האם. ומטעם זה נפשוט שאף לעולה אין ולד האשם ראוי שהרי אין שם עולה על אמו, שהוקדשה לאשם ולא לעולה. משיבה הגמרא: לֹא שְׁמִיעַ לֵיהּ – רבי אבין בר חייא לא שמע את דברי רבי יוסי ברבי חנינא, ולכן הסתפק. מבררת הגמרא: מַאי – מה ענה רבי אבין בר כהנא. אומרת הגמרא: אָמַר לֵיהּ, בְּנָהּ קָרֵב עוֹלָה. שאל על כך רבי אבין בר חייא: הַאי מַאי – וכי מה ביאורם של דברים אלו, הרי עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שהולד יקרב עולה, אֶלָּא לגבי מַפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָה וילדה, דְּאִיכָּא – לפי שחל שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ – שאמו הוקדשה לשם עולה, אֲבָל לְגַבֵּי מפריש נקבה לאָשָׁם וילדה, דְּלֵיכָּא [–שאין] שֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ – שאמו לא הוקדשה כלל לעולה אלא לאשם, אֲפִילּוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מוֹדֶה שאין ולדה קרב לעולה. אָמַר לֵיהּ רבי אבין בר כהנא לרבי אבין בר חייא, טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר במפריש נקבה לעולה וילדה, הוא לָאו מִשּׁוּם דְּשֵׁם עוֹלָה עַל אִמּוֹ, אֶלָּא מִשּׁוּם דַּחֲזִי לְהַקְרָבָה – כיון שהולד זכר וראוי להקריבו, הרי הוא קרב לעולה, שאין דחיית האם מהקרבה חלה על הולד, וְהָא נַמִּי חֲזִי לְהַקְרָבָה – וכך גם ולד זכר של נקבה שהופרשה לאשם, כיון שראוי הוא להקרב לעולה קרב לעולה.

אִיתְיְבֵיהּ – הקשה רבי אבין בר חייא לרבי אבין בר כהנא, שנינו במשנתנו בדברי רבי אלעזר, וְלָדָן של תמורת אשם, וכן וְלַד וְלָדָן עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם, ימכרו וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן עוֹלָה. ומדבריו יש לדייק, בִּדְמֵיהֶן אִין – בדמי הולדות אכן מביאים עולה,

אבל הולד **עַצְמוֹ לֹא** קרב לעולה, אף שהוא ראוי להקרבה, הרי שלפי רבי אלעזר אף שהולד ראוי להקרבה אינו קרב, והוא הדין בולד נקבה שהופרשה לאשם שאינו קרב לעולה. מתרץ רבי אבין בר כהנא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן במשנתנו, במה מדובר, **כְּגוֹן שֶׁיָּלְדָה נְקֵבָה**, ולכן רק בדמיה יביאו עולה ולא קריבה היא עצמה לעולה. שאל רבי אבין בר חייא את רבי אבין בר כהנא: **וְעַד סוֹף הָעוֹלָם לֹא אוֹלִיד חַד זָכָר** – האם יתכן להעמיד את המשנה באופן שכל דורות הולדות עד סוף העולם היו רק נקבות. **אָמַר לֵיהּ** רבי אבין בר כהנא, **מְשַׁנְּיָא שִׁינּוּיֵי דְּחִיקֵי כַּבְלָאֵי** – לך שאתה מבבל אענה תירוץ דחוק, שאכן המשנה מדברת **כְּגוֹן שֶׁיָּלְדָה נְקֵבוֹת עַד סוֹף הָעוֹלָם.**

משנה

להבנת דברי המשנה מובאים כאן דיני בכור ומעשר בהמה.

דין בכור: בכור זכר הנולד מבהמה טהורה ניתן לכהן בין שהבכור תם ובין שהוא בעל מום. אלא שחילוק יש ביניהם, בכור תם קרב על גבי המזבח ובשרו נאכל לכהנים, ובכור בעל מום אינו קרב על המזבח אבל ממונו של כהן הוא, ונשחט בלא פדיון, בכל מקום, כבהמת חולין, ונאכל לכל אדם.

דין מעשר בהמה: חובה על האדם להפריש עשירית מן הבהמות הטהורות שנולדו בעדרו בכל שנה, והעשירי שמפריש נקרא 'מעשר בהמה', ושוחטו בעזרה ומקריב את אימוריו, ושאר בשרו נאכל לבעלים בירושלים כדין קדשים קלים. ואם הוא בעל מום, בין שנפל בו מום אחר הפרשתו ובין שהפרישו כשהוא בעל מום, דינו שנאכל בכל מקום בלא פדיון.

משנתנו עוסקת בבהמה שהמירו בה בכור ומעשר: **תְּמוּרַת הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, וְוֶלֶדָן** של התמורה או של המעשר וכן **וְלַד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם, הֲרֵי אֵלּוּ כַּבְּכוֹר וְכַמַּעֲשֵׂר** – נוהגים בהם דיני בכור ומעשר, **וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לְבַעֲלִים** – אם נפל בהם מום, נאכלים לבעלים. אבל בעודם תמימים אינם קרבים על המזבח, ובזה אין דינם כבכור ומעשר עצמם, כמבואר בגמרא להלן.

המשנה מבארת את ההבדלים שבין בכור ומעשר לבין כל הקדשים: **מַה בֵּין בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר לְבֵין כָּל הַקָּדָשִׁים** – מה ההבדל בין בכור ומעשר שנפל בהם מום לבין שאר קדשים שנפל בהם מום, **שֶׁכָּל הַקָּדָשִׁים נִמְכָּרִים בָּאִיטְלֵז וְנִשְׁחָטִין בָּאִיטְלֵז** – נמכרים ונשחטים לאחר פדיונם בשוק שמוכרים בו בשר, שאף שבזיון יש בכך שנוהגים בהם מנהג חולין, מכל מקום לפי שדמי פדיונם להקדש, ובשוק שיש הרבה קונים הרי הם נמכרים ביוקר, התירו זאת כדי שיהיה ריוח להקדש, **וְנִשְׁקָלִין בְּלִיטְרָא** – ושוקלים אותם במשקל כדרך ששוקלים בשר חולין, ולא אסרו לשוקלם מחמת הבזיון שנוהגים בהם מנהג חולין, לפי שבכך יהיה המשקל מדויק ולא יהיה הפסד להקדש, **חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר** – שאינם נמכרים ונשחטים בשוק ואינם נשקלים במשקל אלא באומד הדעת, לפי שדמי מכירת הבכור לכהן ודמי מכירת המעשר לבעלים, ומשום הריוח שלהם אין לזלזל ולנהוג בהם כמנהג שנוהגים בחולין.

חילוק נוסף: **וְיֵשׁ לָהֶן** לכל הקדשים **פִּדְיוֹן** – יכולים לפדותם שיצאו לחולין כשנפל בהם מום, **וְלִתְמוּרוֹתֵיהֶן פִּדְיוֹן** – וכן את הבהמות שהמירו בהם יכולים לפדות כשנפל בהם מום, **חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר** שאף אם נפל בהם מום אי אפשר לפדותם, משום שבבכור נאמר (במדבר יח יז) 'לא תִפְדֶּה', ובמעשר נאמר (ויקרא כז לג) 'לא יִגָּאֵל'.

חילוק נוסף: **וּבְאֵין** כל הקדשים לכתחילה **מְחוּצָה לָאָרֶץ** בכדי להקריבם, **חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר** שאין להביאם לכתחילה, אלא **שֶׁאִם** בכל זאת **בָּאוּ** כשהם **תְּמִימִים, יִקָּרְבוּ, וְאִם** באו **בַּעֲלֵי מוּמִין, יֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לְבַעֲלִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מַה טַּעַם** בדבר זה שכל הקדשים באים לכתחילה מחוץ לארץ ואילו בכור ומעשר אינם באים, לפי **שֶׁהַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר יֵשׁ לָהֶן פַּרְנָסָה מִמְּקוֹמָן** – יש להם תקנה לאוכלם בחוץ לארץ, על ידי שיוציאום למרעה עד שיפול בהם מום ואז יהיו מותרים באכילה לבעלים, ולכן אין להביאם לירושלים, **וּשְׁאָר כָּל הַקָּדָשִׁים אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בָּהֶם מוּם חֲרֵי אֵלּוּ בִּקְדוּשָּׁתָן**, שעדיין צריכים פדייה ובדמי פדיונם צריך להביא קרבן, וכיון שלבסוף יצטרכו להעלות דמיהם לירושלים, לכך התירו להעלותם בעצמם לירושלים.

גמרא

אָמַר רָבָא בַּר רַב עַוָּא, בָּעַן בְּמַעֲרְבָא – שאלו בארץ ישראל, **הַמַּטִּיל מוּם בְּבֶהֱמָה שֶׁהִיא תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, מַהוּ** – מה דינו, האם לוקה משום הלאו שנאמר לענין קרבן (ויקרא כב כא) 'כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ', שדרשוהו במסכת ביצה (כז:) 'לא יִהְיֶה בּוֹ' שלא יטיל בו מום. וצדדי הספק הם, **מִי אַמְרִינַן כֵּיוָן דְּלֵא קְרִיבָן לֵא מִיחַיַּיב** – האם נאמר שמכיון שאין תמורת הבכור והמעשר קריבות למזבח אינו חייב מלקות עליהן, **אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דְּקָדְשׁוּ מִיחַיַּיב** – או שמא כיון שחלה עליהן קדושה הרי הוא חייב עליהן. **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבא בר רב עוא, לדבריך שהספק הוא מחמת שקדושות ואינן קריבות, **וְתִיבָּעֵי לָךְ הַמַּטִּיל מוּם בִּתְשִׁיעִי שֶׁל מַעֲשֵׂר** – יש לך לשאול גם על בהמה שיצאה תשיעית מן הדיר בשעה שמונה עשר בהמות לקרוא שם מעשר על העשירית, וקרא עליה שם מעשר, שדינה שקדושה ואינה קריבה, האם המטיל בה מום לוקה, **אֶלָּא מַאי שְׁנָא תְּשִׁיעִי דְּלֵא קָמִיבַּעְיָא לָךְ** – אלא במה שונה בהמה שיצאה תשיעית וקרא עליה שם מעשר שלא שאלת מה דינה, **דְּרַחֲמָנָא מַעֲטֵיהּ** – משום שהתורה מיעטה אותה מהקרבה בפסוק ('ויקרא כז לב) 'הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'', שמשמע **לְהוֹצִיא הַתְּשִׁיעִי** – למעט את התשיעי שקרא עליו שם מעשר שאינו קרב, וכיון שאינו קרב היה ברור לך שהמטיל בו מום אינו לוקה, **הָכִי נַמִּי רַחֲמָנָא מַעֲטֵינְהוּ** – אף כאן לגבי תמורת בכור ומעשר התורה מיעטה אותן מהקרבה בפסוק הנאמר בבכור (במדבר יח יז) 'לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם', שמשמע **הֵם קְרִיבִין וְאֵין תְּמוּרָתָן קְרִיבָה**, ולכן ברור שהמטיל בהן מום אינו לוקה, ואין שאלה בזה.

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַתְנֵי לֵהּ הָכִי – רב נחמן בר יצחק שנה שמועה זו באופן שונה, וכך שנה, **אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב עַוָּא, בָּעַן בְּמַעֲרְבָא** – שאלו בארץ ישראל, **הַמַּטִּיל מוּם בִּתְשִׁיעִי שֶׁל מַעֲשֵׂר, מַהוּ** – מה דינו, האם לוקה משום הלאו של 'כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ'. **אָמַר לֵיהּ [אַבָּיֵי], וְתִיבָּעֵי לָךְ** – היה לך לשאול מה דינו של **הַמַּטִּיל מוּם בִּתְמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר** שגם הן קדושות ואינן קריבות, **אֶלָּא מַאי שְׁנָא תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר דְּלֵא מִיבַּעְיָא לָךְ, דְּרַחֲמָנָא מַעֲטֵינְהוּ,** בפסוק 'קֹדֶשׁ הֵם', **הֵן קְרִיבִין וְאֵין תְּמוּרָתָן קְרִיבָה, תְּשִׁיעִי שֶׁל מַעֲשֵׂר נַמִּי רַחֲמָנָא מַעֲטֵיהּ,** בפסוק **הָעֲשִׂירִי, לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי,** ולכן ברור שהמטיל בו מום אינו לוקה, ואין שאלה בזה.

שנינו במשנה שכל הקדשים באים לכתחילה מחוץ לארץ חוץ מבכור ומעשר, **וְאִם** בכל זאת **בָּאוּ, תְּמִימִין כּוּ'** יקרבו, ובעלי מומים יאכלו במומם לבעלים.

הגמרא מקשה סתירה בין משנתנו למשנה במסכת חלה: **וּרְמִינְהוּ** – וקשה ממשנה ששנינו במסכת חלה (פ"ד מי"א), **בָּן אַנְטִינְגּוֹס הֶעֱלָה בְּכוֹרוֹת מִבָּבֶל, וְלֹא קִבְּלוּ** אותם הכהנים **מִמֶּנּוּ**. וקשה, שבמשנתנו שנינו שאם בא בכור מחוץ לארץ דינו שקרב. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא לֹא קַשְׁיָא** [–לא קשה], **הָא** רבי **יִשְׁמָעֵאל וְהָא רַבִּי עֲקִיבָא** – משנתנו רבי ישמעאל שנאה והוא סובר שבכור הבא מחוץ לארץ קרב, והמשנה במסכת חלה רבי עקיבא שנאה, והוא סובר שבכור הבא מחוץ לארץ אינו קרב. **דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְשׁוּם שְׁלֹשָׁה זְקֵנִים** – שלש הלכות שכל אחת מהן שמע מפי זקן אחר. ההלכה הראשונה היא, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, יָכוֹל הָייתִי לוֹמַר שֵׁעֵלֶה אָדָם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּזְּמַן הַזֶּה וְיֹאכְלֶנּוּ בִּירוּשָׁלַיִם** בלא פדיון, כי קדושת ירושלים קיימת לענין מעשר. מביאה הברייתא לימוד לפשוט את הספק, **וְדִין הוּא** – יש ללמוד דין מעשר שני בזמן הזה בבנין אב מבכור, שהרי **בְּכוֹר טָעוּן הַבָּאַת מָקוֹם** – חייבים להעלותו להקריבו ולאוכלו בירושלים, **וּמַעֲשֵׂר**

המשך בעמוד פב

רש"י

הוא עצמו — ואף על גב דולד התמורה חזי להקרבה. **מאי הוי משני ליה** — כלומר, מדקאמר "משנינא לך שינויי דחיקי בבלאי", מכלל דהוה ידע שינויא אחרינא. **משנה הרי אלו בכבור ומעשר** — לכל קדושת בכור ומעשר: שלא ימכרו באיטליז לאחר שנפל בהן מום ונפדו. **חוץ מן הבכור ומן המעשר** — מפני שאין הנאתן להקדש במכירתם. דדמי בכור לבהן, ודמי מעשר לבעלים. ומשום הנאה דידהו לא מזלזלינן בקדשים. **נפל בהן מום** — בבכור ומעשר אינו יכול להוציאן מקדושה, דבבכור כתיב "לא תפדה", ובמעשר כתיב "לא יגאל". **חוץ מן הבכור והמעשר** — שאין באין לבתחלה מחוצה לארץ כשאר כל הקדשים. **שהבכור והמעשר יש להן פרנסה במקומן** — יש להן תקנה במקומן, שירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומם לבעלים. ושאר כל הקדשים, אף על פי שנפל בהן מום — הרי הן בקדושתן, וצריך אתה לפדותן ולהעלות דמיהן ולהקריבן. והואיל וסופו להקריב דמיהן — יעלו הן עצמן ויקרבו. **גמרא לא מחייב** — מלקות משום "כל מום לא יהיה בו". **ותיבעי בתשיעי של מעשר** — כגון קרא לתשיעי "עשירי", דקדש ואינו קרב, כדאמרינן בשילהי בכורות (ס,א): התשיעי נאכל במומו. **להוציא את התשיעי** — שלא יקרב. וכיון דאינו קרב — פשיטא לן דלא מיחייב המטיל בו מום, הכא נמי כו'. **כן אנטיגנוס ולא קבלו הימנו** — וקשיא אמתניתין, דקתני: אם באו תמימים יקרבו. **הא רבי ישמעאל כו'** — (בסיפא אתיא). **שלשה זקנים** — רבי ישמעאל ורבי עקיבא ובן עזאי. **בכור ומעשר ובכורים** — דטעונין הבאת מקום, דכתיב (דברים יב): "והבאתם שמה עולותיכם וגו' ותרומת ידכם" — אלו בכורים. **מה בכור אינו נאכל כו'** — כדמפרש לקמיה, דבעי מתן דמים ואימורין למזבח. **בכורים אינן נאכלין אלא בפני הבית** — דכתיב (שם כו): "והנחתו לפני ה' אלהיך". **הנחה** — לפני המזבח, דכתיב: "והנחתו לפני ה' אלהיך". **וליהדר דינא כו'** — למה לי קרא? ליהדר דינא ולימא: בכור יוכיח, וחזר הדין, הצד השוה שבהן, שטעונין הבאת מקום ואינן נאכלין אלא בפני הבית — אף אני אביא מעשר. **ומאי קסבר** — דפשיטא ליה דבכור אינו נאכל, ומעשר שני מספקא ליה. **וקידשה לעתיד לבא** — תרוויהו בכור ומעשר בני הבאה ניתנו, ויקריבום, הואיל והשתא נמי קדושה היא ירושלים להקריב. **ואי לא קידשה לעתיד לבא** — ואפילו הכי מספקא ליה ממעשר — תיבעי ליה נמי בכור, ואמאי יליף מעשר שני מבכור? **לעולם לא קידשה לעתיד לבא** — ודקשיא: מאי שנא בכור, דפשיטא ליה? — בכי האי בכור עסקינן: שנזרק דמו בפני הבית, וחרב כו'. ויליף בשר מדם, דכי היכי דאי הוה דם השתא, לא היה נזרק, דלא קידשה לעתיד לבא — בשר נמי לא יאכל.

ואתי

תוספות

המטיל מום בתמורת בכור ומעשר מהו — בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נו,ב) פליגי תנאי במטיל מום בבעל מום. איכא למאן דאמר לוקה, ואיכא למאן דאמר אינו לוקה. ודך בעיא דהכא לתרוויהו, אפילו למאן דאמר התם לוקה — משום דחזיא להקרבה קודם המום, אבל הני דלא חזיא לעולם להקרבה — לא לקי. או לא שנא? ולמאן דאמר התם אינו לוקה — היינו משום דמעיקרא נמי היה בו מום, אבל הכא דמעיקרא היה תם — לקי, או לא שנא? **אי** קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא בכור נמי נייתי — פירש רש"י בזבחים (קו,ב): דלמאן דאמר קדשה לעתיד לבא, מקריבין אף על פי שאין בית. ואם תאמר: והא בעינן מזבח, וליכא! ויש לומר: דפריך מבכור שנשחט ונזרק דמו קודם שחרב הבית, דאין חסר אלא אכילה לפנים מן החומה דומיא דמעשר. אי נמי יש לומר, דפריך הכי: בכור נמי נייתי ויבנה מזבח. ואי קסבר לא קדשה לעתיד לבא — בכור נמי תיבעי. הכי גרס רש"י. וקשה: דלמאן דאמר לא קדשה לעתיד לבא, אין קדושה בירושלים יותר משאר עריס! ועוד: דאמר פרק בתרא דזבחים (שם) דלמאן דאמר לא קדשה לעתיד לבא — מעשר שני נאכל בכל ערי ישראל! ויש לתרץ מיהא קושיא שניה: דמיירי הכא במעשר שנזרע קודם שחרב הבית, שהיה טעון הבאה בירושלים, דבההיא לא אמר דנאכל בכל ערי ישראל.

הכי גריס רש"י: לעולם קסבר לא קדשה לעתיד לבא — וקשה: דאם כן, למה לי האי טעמא דאיתקש בשר לדם? תיפוק ליה דנפסל ביוצא, דכמי שאין לו חומה דמי! ועוד: דאמר בזבחים (ס,א): מזבח שנפגם — אין אוכלין בגינו קדשים קלים, ומפיק ליה מהאי טעמא דאיתקש בשרו לדמו. והכא אמר דהך היקשא דבשר לדם הוי למאן דאמר לא קדשה לעתיד לבא! לכן נראה לרבינו יצחק, דהכי גרסינן: אי קסבר לא קדשה לעתיד לבא, מעשר שני לא לייתי. ובמעשר שנזרע קודם שחרב הבית, כדפירשתי לעיל. והכי גרסינן: לעולם קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. ודקשיא לך: בכור נמי לייתי? הכא במאי עסקינן, שנזרק דמו לפני הבית וחרב הבית כו'. והשתא מיתרצו כל קושיין. ודקדק מורי: בשלמא בכור שנזרק דמו לפני הבית, דאינו נאכל אלא בפני הבית, כדמפרש גמרא דאיתקש בשר לדם. אבל בכורים שהיה להם הנחה לפני הבית, מאי טעמא אין נאכלין אלא בפני הבית? ואמר מורי ה"ר מ"ר: דשפיר הם נאכלין אפילו בזמן הזה. והא דאמר דאין נאכלין — דלא היה להן הנחה לפני הבית. והדברים מוכיחין, מדפריך עלה "מה לבכורים שכן טעונין הנחה". והא דמוקי בבבור שנשחט ונזרק דמו לפני הבית — אמסקנא דברייתא קאי, דמקיש מעשר לבכור, ומסתמא בכור דומיא דמעשר, דאינו חסר אלא הבאת מקום, והיינו כשנזרק דמו לפני הבית. אבל ברייתא לא מיירי אלא בבכורים שלא הונחו. אבל הונחו לפני הבית — אפשר דנאכלין אף לאחר חורבן.

ממקום

עַצְמוֹ - לֹא! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁנִּלְדָּה נֶקֶבָה, וְעַד סוֹף הָעוֹלָם לָא אוֹלִיד חַד זָכָר?! אָמַר לֵיהּ: מִשֵּׁנִּינָא שִׁינּוּיֵי דְּחִיקֵי בַּבְלָאֵי - כְּגוֹן שֶׁיִּלְּדָה נֶקֵבוֹת עַד סוֹף הָעוֹלָם. **מִשְׁנָה** תְּמוּרַת הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, וְלָדָן וְלַד וְלָדָן עַד סוֹף הָעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ בִּבְכוֹר וּכְמַעֲשֵׂר, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים. מַה בֵּין בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר לְבֵין כָּל הַקָּדָשִׁים? שֶׁכָּל הַקָּדָשִׁים נִמְכָּרִים בָּאִיטְלֵז, וְנִשְׁחָטִין בָּאִיטְלֵז, וְנִשְׁקָלִין בְּלִיטְרָא, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר. וְיֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן, וְלִתְמוּרוֹתֵיהֶן פִּדְיוֹן, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר. וּבָאִין מִחוּצָה לָאָרֶץ, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, שֶׁאִם בָּאוּ תְּמִימִים - יִקְרְבוּ, וְאִם בַּעֲלֵי מוּמִין - יֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה טַּעַם - שֶׁהַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר יֵשׁ לָהֶן פַּרְנָסָה מִמְּקוֹמָן, וּשְׁאָר כָּל הַקָּדָשִׁים אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בָּהֶם מוּם - הֲרֵי אֵלּוּ בִּקְדוּשָּׁתָן. **גְּמָרָא** אָמַר רָבָא בַּר רַב עַזָּא, בָּעָן בְּמַעֲרָבָא: הַמַּטִּיל מוּם בִּתְמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר מַהוּ? מִי אָמְרִינַן, כֵּיוָן דְּלָא קְרִיבָן - לָא מִיחַיַּיב, אוֹ דִּילְמָא: כֵּיוָן דְּקָדְשׁוּ - מִיחַיַּיב? אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי: וְתִיבְּעֵי לָךְ הַמַּטִּיל מוּם בְּתְשִׁיעִי שֶׁל מַעֲשֵׂר! אֶלָּא מַאי שְׁנָא תְּשִׁיעִי דְּלָא קָמִיבְּעֵיָא לָךְ? - דְּרַחֲמָנָא מַעֲטֵיהּ "עֲשִׂירִי" לְהוֹצִיא הַתְּשִׁיעִי, הָכִי נָמִי - רַחֲמָנָא מַעֲטֵינְהוּ "לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם" - הֵם קְרֵיבִין, וְאֵין תְּמוּרָתָן קְרֵיבָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַתְנִי לַהּ הָכִי, אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב עַזָּא, בָּעָן בְּמַעֲרָבָא: הַמַּטִּיל מוּם בַּתְּשִׁיעִי שֶׁל מַעֲשֵׂר מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: וְתִיבְּעֵי לָךְ הַמַּטִּיל מוּם בִּתְמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר! אֶלָּא מַאי שְׁנָא תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר דְּלָא מִיבְּעֵיָא לָךְ? - דְּרַחֲמָנָא מַעֲטֵינְהוּ "קֹדֶשׁ הֵם" - הֵן קְרֵיבִין וְאֵין תְּמוּרָתָן קְרֵיבָה, תְּשִׁיעִי שֶׁל מַעֲשֵׂר נַמִּי, רַחֲמָנָא מַעֲטֵיהּ "הָעֲשִׂירִי" - לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי. "וְאִם בָּאוּ תְּמִימִין" כו'. וּרְמִינְהוּ: בֶּן אַנְטִיגְנוֹס הֶעֱלָה בְּכוֹרוֹת מִבָּבֶל וְלֹא קִבְּלוּ מִמֶּנּוּ! אֲמַר רַב חִסְדָּא: לָא קַשְׁיָא, הָא - רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הָא - רַבִּי עֲקִיבָא. דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה זְקֵנִים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יָכוֹל יַעֲלֶה אָדָם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּזְמַן הַזֶּה וְיֹאכְלֶנּוּ בִּירוּשָׁלַיִם? - וְדִין הוּא: בְּכוֹר טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם וּמַעֲשֵׂר טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם, מַה בְּכוֹר - אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף מַעֲשֵׂר - אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. מַה לְּבִיכּוּרִים - שֶׁכֵּן טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר - דְּלָא! אָמַרְתָּ: בִּיכּוּרִים טְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם וּמַעֲשֵׂר טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם, מַה בִּיכּוּרִים - אֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף מַעֲשֵׂר - אֵין נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. מַה לְּבִיכּוּרִים - שֶׁכֵּן טְעוּנִין הַנָּחָה, תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר - דְּלָא! תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ... מַעֲשֵׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ", הִקִּישׁ מַעֲשֵׂר לְבְכוֹר, מַה בְּכוֹר - אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף מַעֲשֵׂר - אֵין נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְלִיהַדַּר דִּינָא, וְלֵיתֵי בַּמֶּה הַצַּד! אָמַר רַב אַשִׁי: מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן - שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד מִזְבֵּחַ. - וּמַאי קָסָבַר, אִי קָסָבַר, אִי קָסָבַר קְדוּשָׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְקִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא, לָא שְׁנָא בְּכוֹר וְלָא שְׁנָא מַעֲשֵׂר - בְּנֵי הַבָּאָה נִינְהוּ. וְאִי קָסָבַר קְדוּשָׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְלֹא קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא - אֲפִילּוּ בְּכוֹר נַמִּי תִּיבְּעֵי לָךְ! - לְעוֹלָם קָסָבַר קְדוּשָׁה רִאשׁוֹנָה קִידְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְלָא קִידְּשָׁה לֶעָתִיד לָבֹא, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁנִּזְרַק דָּמוֹ שֶׁל בְּכוֹר בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְחָרַב הַבַּיִת, וַעֲדַיִן בְּשָׂרוֹ קַיָּם. כֵּיוָן דְּאִי אִיתֵיהּ לַדָּם - לָא בַּר זְרִיקָה הוּא, אָתֵי בָּשָׂר יָלִיף מִדָּם,

ואתי

תוספות

ממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן אי אתה מעלה בכור — והשתא אשכחן פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא. דרבי ישמעאל אית ליה דלכתחילה אין מביאין בכור ומעשר מחוצה לארץ לארץ, אבל דיעבד אם באו תמימים — יקרבו, והיינו במתניתין. ורבי עקיבא — אפילו דיעבד, נמי לא קרבי, דאיתקש למעשר דגן. וההיא דבן אנטיגנוס — כוותיה אתיא. ואם תאמר: בשלמא רבי עקיבא — כדמפרש טעמא, דאיתקש בכור למעשר דגן, אלא לרבי ישמעאל מאי טעם? אי סבירא ליה היקשא דמעשר דגן — אפילו דיעבד נמי לא. ואי לא סבר לה — אפילו לכתחילה נמי יביא! ויש לומר: דמפיק מדרשא דסיפרי, שפירש לעיל "רק קדשיך אשר יהיו לך" וגו' — מכאן שמביאין קדשים מחוצה לארץ לארץ. יכול אף בכור ומעשר כן? — תלמוד לומר "רק". והיינו דוקא לכתחילה הוא דאימעוט, דבהא איירי ביה קרא, דכתיב "תשא ובאת", והיינו לכתחילה. **יכול** יעלה אדם מעשר שני ויאכלנו כו' — ואם תאמר: אמאי סלקא דעתך שיהא נאכל בכל הרואה? הא "לפני ה' אלהיך" כתיב ביה! ויש לומר: דומיא דשילה, דאוכלים מעשר שני בכל הרואה. ויש ספרים דגרסינן לה להך קושיא ולהאי שינויא.

הדרן עלך אלו קדשים

ולד חטאת ושאבדה ונמצאת בעלת מום — פירש רש"י: ואפילו לרבנן דאמרי לקמן, ופליגי עליה דרבי, דאין חטאת מתה אלא בשנמצאת אחר שנתכפרו הבעלים — בהא מודו, הואיל ואיכא תרתי לריעותא: דאבדה, ונמצאת בעלת מום. ולהכי נקט בעלת מום, דאי תמימה הואיל ונמצאת קודם כפרה, אפילו כיפרו בעלים שוב באחרת — רועה. עד כאן לשונו. ולא נהירא, דמשמע לפירושו דריבוי ריעותא מביאין אותה למיתה. ואדרבה, סוגיא דשמעתין משמע דריבוי ריעותא מביאין אותה לידי רעייה. דאמר רבא בגמרא: אבודת לילה — לא שמה אבודה. פירוש: ואינה מתה אלא רועה. ועוד: לרבי אבא דאמר בגמרא לקמן (כג,א): הכל מודים שאם נתכפר בשאינה אבודה [אבודה] — מתה, והכא בנתכפר בשאינה אבודה מיירי, ואם כן למה לי בעלת מום לרבי אבא? מיהו, איכא סוגיות בפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צז,א) ובפרק "התודה" (מנחות פ,א) ולקמן (כג,א) נמי, דלית לה דרבי אבא. ועוד: דדייק לקמן בגמרא מבבא דהמתניתין דאחר כך, דמתניתין רבנן היא, מהכא הוה מצי למידק, מדנקט בעלת מום! לכן נראה לפרש דנקט בעלת מום לרבותא, דמהו דתימא: הואיל ואיתרבו כל כך דאבודה ובעלת מום, הויא לה כאבודת לילה, ורועה — קא משמע לן, דאפילו הכי — מתה. **אם** כיפרו בעלים תמות — למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. לרבי — אפילו אם נמצאת לפני כפרה, ולרבנן — בנמצאת לאחר כפרה.

תרעה

ואתי מעשר שני וליף מבכור — בהקישא ד"ואכלת לפני ה'" וגו' (דברים יד), דמעשר שני איתקש לבכור. וכיון דאיכא בכור, דפשיטא לו דלא מיתאכיל אלא בפני הבית, כגון האי — גמרינן מעשר מיניה. **ומי ילפינן קדשים** — מהדדי, כגון הכא דילפת בשר מדם, ומעשר מבשר? **והא אמר רבי יוחנן כו'** — ומפרש טעמא ב"איזהו מקומן" (זבחים מט,ב). **למד מן הלמד** — כגון הכא, דמעשר למד מבשר, ובשר גופיה למד מדם. **חולין הוא** — ולמידין אותו. **בתר הלמד אזלינן** — דאם הוא חולין, למידין אותו מהמלמד. **בתר המלמד** — דם המלמד בעי למיהוי חולין. **מאי איכא למימר** — הא הוי המלמד בכור. קשיא לי: כיון דלא קידשה לעתיד, אמאי מספקא ליה במעשר? וכמדומה אני שלשון ירושלמי הכתוב בספרים עיקר, וכן קבלתי במסכת מכות (יט,א): אי קסבר קידשה לעתיד לבוא — בכור נמי ליבעי, ואי קסבר לא קידשה — מעשר נמי לא ליבעי! לעולם קסבר קידשה לעתיד לבוא, והכא דפשיטא ליה בבכור — כגון שנזרק דמו בפני הבית כו'. ולא גרסינן: כיון דאם איתיה לדם לאו בר זריקה הוא כו', אלא הכי גרסינן: ואתי בשר וליף מדם, מה דמו במזבח — אף בשרו במזבח. כלומר, מה דמו של זה נזרק בזמן מזבח — אף בשרו לא יאכל אלא בזמן מזבח, ואתא מעשר וגמר מהאי בשר. **מעשר דגן** — אינו בא אלא מן הארץ, בפרק קמא דקדושין בסופו (לו,ב). **אתה מעלה בכור** — ובריתא דלא קיבלו מבית אנטיגנוס — רבי עקיבא היא, ומתניתין — רבי ישמעאל היא, דלא מייתר ליה האי קרא להך דרשא. **בכל הרואה** — בכל מקום שיוכל לראותו העומד בירושלים. **ודין הוא** — דאינו נאכל. **מה בכור אינו נאכל אלא לפנים מן החומה** — דקדשים נפסלין ביוצא. **מה לבכור שכן חילקת בזמן אכילתו** — ואוכליה: חילקת בזמן אכילתו — דאינו נאכל אלא לשני ימים ולילה אחד, ומעשר שני — לעולם. וחילקת באוכליו — שאינו נאכל אלא לכהנים, ומעשר שני — לכל אדם. **ומאי קשיא ליה לבן עזאי דקאמר יכול כו'** — ומנא תיתי לך האי דיאכל בכל הרואה, דאיצטריך קרא להכי? **ובירושלים לפנים מן החומה** — וקשיא ליה: בשלמא קדשים קלים — בעו מתן דם, אלא מעשר — ליתאכיל בכל הרואה! קא משמע לן. **ויפסל** — מהקרבה, הואיל וכתיב "שנה בשנה". **שנה בשנה** — שבע שנים במשמע. **יום אחד משנה זו** — ששחטו במצותו בסוף שנתו. וקא משמע לן קרא דנאכל אותו יום ויום המחרת, שהוא משנה האחרת. **כחזה התנופה** — דהיינו חזה ושוק של שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד. [ולישנא אחרינא]: "יהיה", "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה", דמסתמא הוי אזלינן לחומרא, ואמרינן (זבחים נז,א): כחזה ושוק של תודה, וכתיב "יהיה" — להוסיף עוד הוייה אחרת ביוצא בה, והיינו יום שני.

הדרן עלך אלו קדשים

משנה ושאבדה ונמצאת בעלת מום — קודם שנתכפר באחרת. **אם כיפרו הבעלים** — אחרי כן באחרת. **תמות** — ואפילו לרבנן דאמרי לקמן, ופליגי עליה דרבי, דאין חטאת מתה אלא שנמצאת לאחר שכיפרו הבעלים — בהא מודו. הואיל ואיכא תרתי לריעותא: דאבדה, ונמצאת בעלת מום. ולהכי נקט בעלת מום, דאי תמימה, הואיל ונמצאת קודם כפרה — אפילו כיפרו הבעלים שוב באחרת, רועה.

וְאָתֵי מַעֲשֵׂר וְיָלֵיף מִבְּכוֹר. - וּמִי יָלְפִינַן קֹדֶשׁ מֵהֲדָדֵי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ לְמֵדִין לָמֵד מִן הַלָּמֵד, חוּץ מִן הַקָּדָשִׁים - שֶׁאֵין לְמֵדִין לָמֵד מִן הַלָּמֵד! - מַעֲשֵׂר חוּלִּין הוּא. - הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר בָּתַר לָמֵד אָזְלִינַן, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר בָּתַר מְלַמֵּד אָזְלִינַן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - בְּשָׂר וְדָם חֲדָא מִילְּתָא הִיא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יָכוֹל יַעֲלֶה אָדָם בְּכוֹר מְחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם וַיַּקְרִיבֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ... מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ", מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מַעֲשֵׂר דָּגָן - אַתָּה מַעֲלֶה בְּכוֹר, וּמִמָּקוֹם שֶׁאִי אַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשֵׂר דָּגָן - אִי אַתָּה מַעֲלֶה בְּכוֹר. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: יָכוֹל מַעֲלֶה אֶת מַעֲשַׂר שֵׁנִי וְיֹאכְלֶנּוּ בְּכָל הָרוֹאֶה? וְדִין הוּא: בְּכוֹר טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם - וּמַעֲשֵׂר טָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם, מַה בְּכוֹר - אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, אַף מַעֲשֵׂר - אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, מַה לְּבְכוֹר - שֶׁכֵּן טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר - דִּלְמָא, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ... מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרוֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ", מַקִּישׁ מַעֲשֵׂר לְבְכוֹר, מַה בְּכוֹר - אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, אַף מַעֲשֵׂר - אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנִים מִן הַחוֹמָה. מַאי קַשְׁיָא לֵיהּ דְּקָאָמַר "יָכוֹל"? אָמַרְתָּ, הוֹאִיל וּתְנַן: אֵין בֵּין שִׁילֹה לִירוּשָׁלַיִם אֶלָּא, שֶׁבְּשִׁילֹה אוֹכְלִין קָדָשִׁים קַלִּים וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי בְּכָל הָרוֹאֶה, וּבִירוּשָׁלַיִם לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, וְכֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, מַהוּ דְּתֵימָא: בִּירוּשָׁלַיִם לֵיתֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּכָל הָרוֹאֶה, קָא מַשְׁמַע לָן. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: יָכוֹל יְהֵא בְּכוֹר שֶׁעָבְרָה שְׁנָתוֹ כְּפִסּוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין, וְיִפָּסֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ", מַקִּישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר, מַה מַּעֲשֵׂר - אֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֵירְתָּהּ, אַף בְּכוֹר - אֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֵירְתָּהּ. וְלִרְבָּנָן, דְּמַפְּקִי לְהוּ לְמַעֲמָא אַחֲרִינָא, מִשָּׁנָה לַחֲבֵירְתָּהּ מְנָא לְהוּ? נָפְקָא לְהוּ מִ"לִּפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה" - לִימֵּד עַל הַבְּכוֹר שֶׁאֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֵרְתָּהּ. וְלַאֲחֵרִים, "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה" מַאי דָּרְשִׁי בֵּיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכַדְתַּנְיָא: יוֹם אֶחָד מִשָּׁנָה זוֹ, וְיוֹם אֶחָד מִשָּׁנָה אַחֶרֶת, לִימֵּד עַל הַבְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. וְרַבָּנָן, דְּנֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד מְנָא לְהוּ? - אֲמַר קְרָא: "יִהְיֶה לְךָ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה".

הדרן עלך אלו קדשים

וְלַד חַטָּאת, וּתְמוּרַת חַטָּאת, וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ - יָמוּתוּ. וְשֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ, וְשֶׁאָבְדָה וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם, אִם מִשֶּׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים - תָּמוּת, וְאֵינָהּ עוֹשָׂה תְּמוּרָה

וְאָתֵי מַעֲשֵׂר וְיָלִיף מִבְּכוֹר, ושוב בא מעשר ולמד מבכור בהיקש שהביא רבי ישמעאל, שנאמר (דברים יד כג) 'וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' וגו' מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ'.

מקשה הגמרא: **וּמִי יַלְפִינַן קֹדֶשׁ מֵהֲדָדֵי** – וכי למדים בקדשים דבר מדבר, ואיך יתכן לומר שמעשר נלמד מבשר הבכור שהוא עצמו נלמד מדמו, **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ לְמַדִּין לָמֵד מִן הַלָּמֵד, חוּץ מִן הַקָּדָשִׁים שֶׁאֵין לְמַדִּין לָמֵד מִן הַלָּמֵד.** מתרצת הגמרא: **מַעֲשֵׂר** הנלמד מבכור, **חוּלִּין הוּא** ואינו בכלל קדשים, ובחולין למדים למד מלמד. שואלת הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר בָּתַר לָמֵד אַזְלִינַן** – מה שתירצת שמפני שמעשר הלמד הוא חולין אפשר ללומדו מלמד, מובן רק לדעת הסובר שהולכים לפי הלמד, שאם הוא קדשים אין למדים אותו מן הלמד, ואם הוא חולין למדים, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר בָּתַר מְלַמֵּד אַזְלִינַן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – אולם לדעת הסובר שהולכים לפי הדבר המלמד, שאם הוא קדשים, הלמד ממנו אינו מלמד לאחר אף אם הוא חולין, עדיין קשה, שהרי דם בכור המלמד קדשים הוא, ואיך חוזרים ולמדים מעשר מבשר הבכור הלמד מן הדם. משיבה הגמרא: **בָּשָׂר וְדָם חֲדָא מִילְּתָא הִיא** – בשר הבכור ודמו נחשבים כדבר אחד, ולכן מעשר הנלמד מבכור לא נחשב למד מן הלמד.

הגמרא חוזרת לדברי הברייתא שאמר רבי יוסי משום שלשה זקנים: **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, יָכוֹל הָיִיתִי לוֹמַר שִׁעֲלֶה אָדָם בְּכוֹר מְחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים וְיַקְרִיבֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) **'וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ', הוקשו בכור ומעשר זה לזה, מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר דָּגָן** – מארץ ישראל שהינך מחויב להעלות מעשר שני לירושלים, לפי שכל הגדל בה חייב במעשר, **אַתָּה מַעֲלֶה בְּכוֹר** – הינך מחויב להעלות בכור ולהקריבו, **וּמִמָּקוֹם שֶׁאִי אַתָּה מַעֲלֶה מַעֲשַׂר דָּגָן** – ומחוץ לארץ שאינך מעלה מעשר שני לירושלים, לפי שהגדל בה פטור ממעשר, **אִי אַתָּה מַעֲלֶה בְּכוֹר** – אינך רשאי להעלות בכור להקרבה, ואף אם העלוהו לירושלים אינו קרב והוא כמו מעשר שני הגדל בחוץ לארץ שאין בו כלל קדושה.

ומדברי ברייתא זו מיישב רב חסדא לעיל (ע"א) את הסתירה בין המשניות אם בכור שעלה מחוץ לארץ קרב או לא, כי שני תנאים הם, המשנה ששנתה שלא קיבלו בכורות מבבל היא דעת רבי עקיבא בברייתא הדורש מהכתוב שבכור שהובא מחוץ לארץ אינו קרב, ואילו משנתנו שסברה שקרב, היא דעת רבי ישמעאל בברייתא החולק על רבי עקיבא בדרשת הכתוב הזה, ולשיטתו אין דרשה שבכור הבא מחוץ לארץ אינו קרב.

המשך הברייתא שאמר רבי יוסי משום שלשה זקנים: **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, יָכוֹל הָיִיתִי לוֹמַר שֶׁמַּעֲלֶה אדם אֶת מַעֲשַׂר שֵׁנִי וְיֹאכְלֶנּוּ בְּכָל הָרוֹאֶה** – בכל מקום שהעומד בירושלים יכול לראותו, אף שמקום שנמצא מחוץ לחומת ירושלים. מביאה הברייתא לימוד לפשוט את הספק: **וְדִין הוּא** – ובבנין אב יש ללמוד דין זה, **בְּכוֹר טָעוּן חֲכָאַת מָקוֹם** – חייבים להעלותו להקריבו ולאוכלו בירושלים, **וּמַעֲשֵׂר טָעוּן חֲכָאַת מָקוֹם** – חייבים להעלותו ולאוכלו בירושלים, ואם כן יש להשוותם, **מַה בְּכוֹר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנֵים מִן הַחוֹמָה, אַף מַעֲשֵׂר** יש לנו לומר שאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנֵים מִן הַחוֹמָה, ולא בכל מקום שרואים אותו מירושלים. דוחה הברייתא את הלימוד מבכור: **מַה לְּבְכוֹר** שלכן אינו נאכל אלא לפנים מן החומה, **שֶׁכֵּן טָעוּן מַתַּן דָּמִים וְאִימּוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ** – בעבודתו הוא זקוק למזבח לתת עליו את דמו ואימוריו, ולכן אף בשרו נאכל רק לפנים מן החומה, וכי **תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר, דִּלְא** – שאין בו צורך למזבח כלל, שיאכל רק לפנים מן החומה ולכן שמא נאכל אף 'בכל הרואה'. מביאה הברייתא לימוד לפשוט את הספק: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) **'וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ', מִקִּישׁ מַעֲשֵׂר לְבְכוֹר** ללמוד זה מזה, **מַה בְּכוֹר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנֵים מִן הַחוֹמָה, אַף מַעֲשֵׂר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִפְנֵים מִן הַחוֹמָה.**

שואלת הגמרא: **מַאי קָשְׁיָא לֵיהּ** – מה הוקשה לבן עזאי, כלומר, מנין לו לומר שיאכל בכל הרואה, **דְּקָאָמַר 'יָכוֹל'** שיאכל בכל הרואה. משיבה הגמרא: **אָמְרַת** – יש לך לומר בכוונתו, **הוּאִיל וּתְנַן** (מגילה ט:) **אֵין בֵּין שֵׁילֹה לִירוּשָׁלַיִם** – אין הדין חלוק בין הזמן שהיה המשכן בשילה לבין הזמן שהיה בית המקדש בירושלים, **אֶלָּא** לענין זה בלבד, **שֶׁבְּשִׁילֹה הָיוּ אוֹכְלִין קָדָשִׁים קַלִּים וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּכָל הָרוֹאֶה, וּבִירוּשָׁלַיִם** אכלו קדשים קלים ומעשר שני רק **לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, (וכן) [וְכָאן וְכָאן** – בשילה ובירושלים], **קָדְשֵׁי קָדָשִׁים** נאכלים רק **לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים** – בתוך היקף קלעי החצר או בירושלים לפנים מחומת העזרה, שהיא בעין קלעי החצר שהיה במשכן. **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר **בִּירוּשָׁלַיִם לֵיתֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּכָל הָרוֹאֶה** – אף בירושלים יוכלו להביא מעשר שני ולאוכלו 'בכל הרואה', שהרי אינו צריך למזבח כלל, ושלא כמו קדשים קלים שצריכים נתינת דם על המזבח, **קָא מַשְׁמַע לָן** בן עזאי מדרשת הכתוב, שבירושלים מעשר שני נאכל רק לפנים מן החומה.

המשך הברייתא שאמר רבי יוסי משום שלשה זקנים: **אֲחֵרִים אוֹמְרִים, יָכוֹל יְהֵא בְּכוֹר שֶׁעָבְרָה שְׁנָתוֹ כִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין** – יכול הייתי לומר שבכור שעברה שנה מזמן שהיה ראוי להקרבה יהיה כקדשים פסולים **וְיִפָּסֵל** להקרבה, שהרי מצוה להקריבו בתוך שנתו הראשונה שנאמר (דברים טו כ) 'לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה', **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם יד כג) **'מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ', מִקִּישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר** ללמוד זה מזה, **מַה מַּעֲשֵׂר שני אֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֵירְתָּהּ** – שנוהג בו דין מעשר אף שעברה שנה מהפרשתו, **אַף בְּכוֹר אֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֵירְתָּהּ,** ויכול להקריבו גם אחרי שנתו הראשונה, אלא שיש מצוה להקריבו בשנתו הראשונה.

שואלת הגמרא: **וּלְרַבָּנָן** – לדעתם של רבי ישמעאל, רבי עקיבא ובן עזאי בברייתא, **דְּמַפְקִי לְהוּ לְטַעְמָא אַחֲרִינָא** – שפסוק זה נצרך להם לדרשה אחרת, דין זה שאין הבכור נפסל **מִשָּׁנָה לַחֲבֵירְתָּהּ, מְנָא לְהוּ.** משיבה הגמרא: **נַפְקָא לְהוּ** – למדים זאת **מֵהַפְסוּק** (שם טו כ) **'לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה', לִימֵּד עַל הַבְּכוֹר שֶׁאֵינוֹ נִפְסָל מִשָּׁנָה לַחֲבֵירְתָּהּ,** שהרי כתוב 'שנה בשנה' ומשמע שתי שנים, בכור של שנה זו כשר גם בשנה האחרת. שואלת הגמרא: **וּלְשִׁיטַת אֲחֵרִים** שדרשו זאת מההיקש למעשר, הפסוק **'לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה' מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ** – מה דורשים ממנו. משיבה הגמרא: **מִיבַּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא** – פסוק זה נצרך למה ששנינו בברייתא, **יוֹם אֶחָד מִשָּׁנָה זוּ וְיוֹם אֶחָד מִשָּׁנָה אַחֶרֶת, לִימֵּד עַל הַבְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד,** כלומר, הכתוב מדבר אף באופן שנשחט הבכור ביום האחרון של השנה, ועל זה אמר 'תאכלנו שנה בשנה', שתי שנים, בכור שנשחט בשנה זו יהא נאכל אף בשנה האחרת, ומכאן שהבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד, הלילה שביניהם. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן** – רבי ישמעאל, רבי עקיבא ובן עזאי, שדרשו מפסוק זה שבכור אינו נפסל להקרבה בשנתו השניה, **דְּנֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד מְנָא לְהוּ.** משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** בענין בכור (במדבר יח יח) **'וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה',** ומשמעות הכתוב היא שדין בשר הבכור הוא כדין חזה ושוק של שלמים הניתנים לכהנים, שהם נאכלים לשני ימים ולילה.

הדרן עלך אלו קדשים

פרק רביעי - ולד חטאת

חמש חטאות דינן למיתה, ואלו הם: א. ולד חטאת. ב. תמורת חטאת. ג. חטאת שמתו בעליה. ד. חטאת שכיפרו בעליה באחרת. ה. חטאת שעברה שנתה. בכל אלו נאמרה הלכה למשה מסיני, שדינן למיתה. ובפרק שלפנינו יתבאר דינן של חטאות אלו.

משנה

וָלָד הנולד מבהמה שהופרשה **לְחַטָּאת, וּתְמוּרַת חַטָּאת** – בהמה שהמירו עליה קרבן חטאת, **וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ,** הרי אלו **יָמוּתוּ,**

המשך בעמוד מה

וכן **לא** נֶהֱנִין ממנה מדרבנן, וְאולם **לא** מוֹעֲלִין בה, כלומר אם נהנה ממנה בשוגג, אינו חייב להביא על כך קרבן אשם מעילות. שמאחר והיא עצמה אינה ראויה להקרבה, וכן דמיה אינם ראויים לקרבן אחר, פקעה קדושתה.

וְאִם עַד שֶׁלֹּא – אם עדיין לא **כִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** בקרבן אחר, **תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב** – שיפול בה מום, ותיפסל להקרבה, ולאחר מכן **תִּמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ** חטאת **אַחֶרֶת** להתכפר בה. **וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה** – אם המיר אותה בבהמה אחרת, חלה קדושה על תמורתה, שמאחר ועתידים דמיה להיקרב, יש בה קדושה, ותמורתה קדושה אף היא. **וּמוֹעֲלִין בָּהּ** – הנהנה ממנה בשוגג, חייב קרבן מעילה, שהרי יש בה קדושה, מהטעם שהתבאר.

גמרא

הגמרא מקשה על אופן סידור חמשת החטאות במשנה. מקשה הגמרא: **מַאי טַעְמָא לֹא תָּנֵי לְהוּ גַּבֵּי הֲדָדֵי** – מדוע לא שנה התנא את כל חמשת החטאות המתות יחד, [**אֶלָּא פָּלֵיג לְהוּ** – חילק אותם לשני חלקים, שברישא שנה 'ולד חטאת, תמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה'. ובסיפא שנה 'עברה שנתה, ואבדה ונמצאת בעלת מום']. מתרצת הגמרא: החטאות המוזכרות **בְּרֵישָׁא**, דהיינו 'ולד חטאת, תמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה', **פְּסִיקָא לֵיהּ** – דינם פסוק לגמרי, שבכל אופן דינם למיתה, בין אם כיפרו הבעלים בקרבן אחר ובין אם לא. וְאילו החטאות המוזכרות **בְּסֵיפָא**, דהיינו 'עברה שנתה, ואבדה ונמצאת בעלת מום', **לֹא פְּסִיקָא לֵיהּ** – אין דינם פסוק לגמרי, שדווקא לאחר שכיפרו הבעלים באחרת דינם למיתה, אבל קודם שכיפרו הבעלים, ימכרו ויביאו בדמיהן חטאות אחרות. ומאחר וחלוק דין החטאות אלו מאלו, חילקם התנא לשני חלקים.

משנתנו שנויה כלשונה גם במסכת מעילה (י:). הגמרא מקשה על כפילות זו. מקשה הגמרא: **לָמָּה לִי לְמִיתְנְיֵיהּ גַּבֵּי מְעִילָה, וּלְמָה לִי לְמִיתְנְיֵיהּ גַּבֵּי תְּמוּרָה** – מדוע שנה התנא את משנתנו גם במסכת מעילה וגם כאן במסכת תמורה. מתרצת הגמרא: מאחר ובמשנה מוזכר גם דין השייך למסכת תמורה, דהיינו אם עושים תמורה או לא, וגם דין השייך למסכת מעילה, דהיינו אם מועלים בהם או לא, לפיכך **תָּנָא הָכָא** – שנה התנא כאן את הדין השייך **לִתְמוּרָה, וְאַיְּידֵי דְּתָנָא** – ומכיון שהוצרך לשנות במשנה כאן את דין **הַתְּמוּרָה, תָּנָא נַמִּי** – שנה כאן גם את דין אלו החטאות לענין **מְעִילָה. וְאַיְּידֵי דְּתָנָא גַּבֵּי מְעִילָה** להשמיענו את דין אלו החטאות לענין **מְעִילָה, תָּנָא נַמִּי** – שנה שם גם את דין **הַתְּמוּרָה**, דהיינו אם עושים תמורה או לא.

במשנה התבאר דינה של חטאת שעברה שנתה, שהולכת למיתה. הגמרא מביאה את דברי ריש לקיש בענין זה: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, חַטָּאת שֶׁעִיבְּרָה** [–עברה] **שְׁנָתָהּ, רוֹאִין אוֹתָהּ** בכל מקום שבו היא נמצאת, **כְּאִילּוּ** היא **עוֹמֶדֶת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת**, שאין הכהן יכול להיכנס אחריה לשוחטה, כלומר אינה ראויה להקרבה, **וְרוֹעֶה** עד שתהיה בעלת מום, ותימכר, ויקחו בדמיה עולות נדבה לקיץ המזבח.

הגמרא מקשה על דברי ריש לקיש: **תְּנַן, חטאת שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ, וְכן חטאת שֶׁאָבְדָה וְנִמְצֵאת** כשהיא **בַּעֲלַת מוּם, אִם** הנידון הוא **לַאַחַר שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** בקרבן אחר, **מֵתָה**. הרי מבואר בדברי המשנה, שחטאת שעברה שנתה, וכבר כיפרו הבעלים בקרבן אחר, דינה למיתה. ואילו בדברי ריש לקיש מבואר, שבכל אופן דינה לרעיה, שהרי לא חילק בדבריו. ואם כן, משנה זו היא **תִּיוּבְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ**.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רֵישׁ לָקִישׁ, כִּי קָתָנֵי** (**רישא**) – מה ששנינו במשנה **מֵתָה**, אין הכוונה לחטאת שעברה שנתה, אלא כוונת המשנה רק **אֶאֱבְדָה** – על דין חטאת שאבדה **וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם**, שבזה הדין הוא **שֶׁאִם** הנידון הוא **לַאַחַר שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** בקרבן אחר, הרי זו **תָּמוּת**.

הגמרא מקשה על תירוץ זה. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כדבריך, **אֵימָא סֵיפָא** – אמור ולמד את הסיפא של המשנה, ששנינו **שֶׁאִם** הנידון הוא **עַד שֶׁלֹּא כִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** בקרבן אחר, **תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב** – תהיה בעלת מום, ותיפסל להקרבה, ותימכר ויקח בדמיה חטאת אחרת. **וְאִי** – ואם כדבריך שדין המשנה מתייחס רק **לְבַעֲלַת מוּם**, כיצד שייך לומר 'תרעה עד שתסתאב', **וְהָא מְסָאֲבָא וְקַיְּימָא** – והלא היא כבר בעלת מום. אלא בהכרח שדין זה מתייחס לחטאת שעברה שנתה, וכשם שהדין 'תרעה עד שתסתאב' מתייחס לחטאת שעברה שנתה, כך יש לפרש שהדין 'תמות' מתייחס לחטאת שעברה שנתה, וקשה מכאן על ריש לקיש, הסובר שחטאת שעברה שנתה תרעה.

רבה מיישב את התירוץ האמור. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה, הָכִי קָאָמַר** (**תָּנָא**) – כך יש לפרש את דברי המשנה לפי שיטת ריש לקיש, חטאת **שֶׁאָבְדָה וְנִמְצֵאת** כשהיא **בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר**, שאי אפשר להקריבה בעת, אולם אינה נפסלת לגמרי להקרבה אלא בעודה במומה, וכשעבר מומה כשירה. וכן אי אפשר למוכרה בעת [ולקנות בדמיה חטאת אחרת], שאין בהמת קדשים נמכרת על מום עובר. ועל אופן זה אומרת המשנה, **שֶׁאִם לַאַחַר שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** בקרבן אחר, הרי זו **מֵתָה, וְאִם** הנידון הוא **קוֹדֶם שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** בקרבן אחר, **תִּרְעֶה** הבהמה **עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב בְּמוּם קָבוּעַ**, ותיפסל לגמרי להקרבה, **וּלאחר מכן תִּימָּכֵר** ויקח בדמיה חטאת אחרת.

רבא מקשה על תירוץ הגמרא וביאורו של רבה: **אָמַר רָבָא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת** [–קושיות] **בַּדָּבָר. חֲדָא, דְּאִם** כֵּן שמדובר בבעלת מום עובר, מדוע אמר התנא 'תרעה עד שתסתאב', והלא 'יִשְׁמוֹר' [–ימתין] **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִיתְּנֵי** – היה צריך התנא לשנות, והיינו שדין הבהמה הוא שצריך להמתין אולי המום יהפך למום קבוע, ותימכר. **וְעוֹד** יש להקשות, מאחר ולפי דברי רבה, דיני המשנה המבוארים בסיפא ['תמות' ו'תרעה עד שתסתאב'] נאמרו רק על חטאת שאבדה ונמצאת בעלת מום, אם כן, דין חטאת **שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ לְמַאי הִלְכְתָּא קָתָנֵי** – לאיזה צורך הוזכר במשנה, והלא אין המשנה מבארת שום דין לאופן זה.

הגמרא מביאה תירוץ אחר ליישב את דברי ריש לקיש עם המשנה. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, מה ששנינו 'ושעיברה שנתה ושאבדה ונמצאת בעלת מום', **הָכִי קָתָנֵי** – כך היא כוונת המשנה, חטאת **שעִבְּרָה שְׁנָתָהּ וְאָבְדָה**, ונמצאת לאחר מכן כשהיא תמימה, **אוֹ** חטאת **שֶׁאָבְדָה וְנִמְצֵאת** לאחר מכן כשהיא **בַּעֲלַת מוּם**, בשני אופנים אלו הדין הוא כך, **אַחַר שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** בקרבן אחר, הרי היא **מֵתָה**. אולם **קוֹדֶם שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** בקרבן אחר, **תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב, וְתִימָּכֵר** ויקח בדמיה חטאת אחרת. והיינו, שהאופנים המבוארים במשנה שדין הבהמה למיתה, הם דווקא באופן שיש לבהמה שתי ריעותות [–חסרונות], כגון שעברה שנתה וגם אבדה, וכן אבדה ונמצאת בעלת מום. אבל אם יש לה רק ריעותא אחת, כגון שעברה שנתה בלבד, דינה לרעיה. וריש לקיש דיבר באופן שיש לבהמה רק חדא לריעותא, שעברה שנתה, ולכן אמר שדינה לרעיה.

לפי דברי רבא, התבארו במשנה שני אופנים בענין חטאת שאבדה, עברה שנתה ואבדה, ואבדה ונמצאת בעלת מום. הגמרא מבארת מדוע הוצרך התנא לשנות שני אופנים באבידה. מבארת הגמרא: **וְצָרִיךְ לְמִיתְנֵי אִם אָבְדָה, גַּבֵּי בַּעֲלַת מוּם**, דהיינו 'אבדה ונמצאת בעלת מום', [**וְגַבֵּי עִבְּרָה שְׁנָתָהּ**, דהיינו 'עברה שנתה ואבדה']. **דְּאִי תָּנָא** 'אבדה' רק **גַּבֵּי** חטאת **שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ, הֲוָה אֲמִינָא** שדווקא **הָתָם הוּא דְּמַהְנְיָא לָהּ** – שמועיל לה מה **שֶׁאָבְדָה** [בנוסף לכך שעברה שנתה] להביאה לידי מיתה, **מִשּׁוּם דְּלֵא חַזְיָא** [–אינה ראויה] **לְמִילְּתָהּ** – לדבר שלשמו הופרשה, שהרי חטאת שעברה שנתה, אינה ראויה להקרבה כלל [אף אילו לא אבדה]. **אֲבָל** חטאת שאבדה ונמצאת **בַּעֲלַת מוּם, דְּאִי לֹא מוּמָא, חַזְיָא** – שאילולי המום שבה היא ראויה להקרבה, **אֵימָא** – הייתי אומר **שֶׁלֹּא תְּהֵנֵי לֵיהּ** – לא יועיל לה מה **שֶׁאָבְדָה** להביאה לידי מיתה. שמאחר ואילולי המום שבה היא ראויה להקרבה, היה מקום לומר

המשך בעמוד פה

רש"י

לא נהנין. מדרבנן. **ולא מועלין** — דאם נהנו — פטורין מקרבן מעילה, דכיון דלא היא ולא דמיה קריבין — אזלא קדושתה. **ואם עד שלא כפרו הבעלים** — אתרוייהו קאי. כלומר, כל זמן שלא כפרו הבעלים, שלא רצה להתכפר באחרת. **תרעה עד שתסתאב כו'** — ואעיברה שנתה קאי, ולא אאותה שאבדה ונמצאת בעלת מום — דהא מסאבא וקיימא, ותימכר מיד, ויביא בדמיה אחרת. **ועושה תמורה** — הואיל ודמים מתירין ליקרב. דהכי אמרינן בפרקין דלעיל (כ,א) דדבר הרועה להסתאב עושה תמורה. **גמרא מאי מעמא לא תני להו כולהו בהדי הדדי** — אלא פליגי לה. כלומר, מאי שנא דתני לה בתרי בבי ולא תנא כולהו חמש חטאות ביחד, אלא מפסיק בין שלש קמאי ושתים בתראי? **רישא פסיקא ליה** — דלעולם מתות, ואפילו לא כיפרו הבעלים. **למה לי למתני גבי מעילה** — דכולה הך מתניתין תנינן גבי מעילה, שיש שם פרק אחד שמתחיל "ולד חטאת ותמורת חטאת" וכולה מתניתין. **כאילו היא עומדת בבית הקברות** — כלומר, כל מקום שהיא שם — רואין אותה כאילו היא עומדת בבית הקברות. שאין כהן יכול ליכנס אחריה ולשוחטה, ורועה עד שתסתאב. **תנן חטאת שעיברה שנתה או שאבדה ונמצאת בעלת מום כו'** — תיובתא דרבי שמעון בן לקיש, דפסיק ואמר: רועה, ומשמע: אפילו כיפרו הבעלים. **כי קתני מתה אאבדה ונמצאת בעלת מום** — ולקמן פריך: אם כן, עברה שנתה למאי הלכתא קתני לה בהדי הנך דמתות? **אמר רבה הכי קאמר** — שעברה שנתה או אבדה ונמצאת בעלת מום עובר לאחר שכיפרו הבעלים — מתה. ואפילו כיפרו הבעלים אחרי כן, הואיל ואיכא תרתי לריעותא — מתה. ואעברה שנתה לא קאי כלל. **ואם עד שלא כיפרו הבעלים** — כלומר, שלא רצו להתכפר באחרת תרעה כו'. והשתא ליכא למיפרך: הא מסאבא וקיימא? דאין בהמת קדשים נמכרת על מום עובר. **ישמור מיבעי ליה** — כלומר, הואיל וכבר נפל בה מום עובר — "ישמור" מיבעי ליה למיתני. כלומר, יומתין אולי יעשה מום זה קבוע. **ועוד עברה שנתה למאי קתני לה** — הואיל ולאו עלה איירי שום דינא. **עברה שנתה ואבדה** — ונמצאת תמימה, וכיפרו הבעלים באחרת. או אבדה ונמצאת בעלת מום, דאיכא נמי תרתי לריעותא וכיפרו הבעלים באחרת — מתה. קודם שכיפרו הבעלים, שאין רוצים להתכפר באחרת — תרעה הך דעברה שנתה ואבדה ונמצאת תמימה. וכי אמר רבי שמעון בן לקיש דאפילו כיפרו הבעלים אחרי כן, רועה — בלא אבדה, דחדא הוא דאיכא לריעותא. **דמהניא בה אבידה** — מועלת בה להביאה למיתה. **משום דלא חויא למילתה** — אפילו קודם אבידה. ד"בת שנתה" כתיב (במדבר טו), וזו עברה שנתה, ופסול הגוף הוא. **דאי לאו מומא חויא** — אימא: פסול חסרון בעלמא, והואיל ונמצאת קודם כפרת השניה — תרעה, ולא תיהני ליה אבידה

תרעה עד שתסתאב — אעברה שנתה דוקא קאי. דאי אאבדה ונמצאת בעלת מום — הא מסאבא וקיימא. **ישמור** מבעי ליה — פירש רש"י: ישמור אותה — אולי יעשה מום קבוע. ולא נראה, דאם כן היינו "תרעה" דקתני. לכן נראה לפרש: ישמור אותה — אולי תתרפא, וחזיא להקרבה. **אי** תניא גבי עיברה שנתה התם הוא דלא אהני (לה אבודה) משום דחזיא להקרבה — והיינו כשיטת רבינו יצחק, דריבוי ריעותות מביאין אותה לידי רעיה. **ומי** אמר רבא הכי — דהיכא דנפסלה קודם האיבוד, דמהניא ליה איבוד למות, והאמר רבא: אבודת לילה — לא שמה אבודה. ואם תאמר: ליפרוך ממתניתין דקתני "אבדה ונמצאת בעלת מום — מתה", אף על גב דאיכא ריעותא אחריתי עם האבודה! ויש לומר: דבשלמא ממתניתין לא מצי למיפרך — דשאני מתניתין, דאבדה קודם שיבא לה הריעותא אחריתי. ומשום הכי לא דמי לאבודת לילה, דריעותא דלילה בא עליה קודם האיבוד. אבל לרבא פריך שפיר: שהרי ריעותא דעברה שנתה בא עליה קודם האיבוד, ומשום הכי פריך מאבודת לילה. ומשני: לא דמי, אבודת לילה לא חזיא לא לגופה ולא לדמי! כאן משמע כשיטת רבינו יצחק, דריבוי ריעותות מביאין אותה לרעיה ולא למיתה. **אמר** לך רבא — פירש רש"י: ודאי היכא דאיכא דיחוי ונתכפר באחרת — מתה בלא שום אבודה. ולרבי שמעון בן לקיש ודאי תקשה, דכי תריצנא לעיל עברה שנתה ואבדה — לרבי שמעון בן לקיש תריצנא, ולי לא סבירא לי. ואי משום אבדה ונמצאת בעלת מום קשיא לך, אמאי נקט בעלת מום? תמות משום אבודה לחודה, הואיל ושוב נתכפר באחרת! לא קשיא, דחויין לחוד ואבודין לחוד. ואף על גב דאבדה בעינן ריעותא אחריתי. עד כאן לשונו. ולא נראה, דתשאר מילתא דרבי שמעון בן לקיש בקושיא, דהא מייתי לה בכמה מקומות בהתלמוד. ועוד קשה: דממה שהקשה לא תירץ! לכך נראה לרבינו יצחק לפרש: כי היכי דאיצטריך לשנויי אמתניתין דבעי תרתי, אבודה ובעלת מום, ולפיכך אתה צריך לחלק ולומר דחויין לחוד ואבודין לחוד — הכי נמי נתרץ לרבי שמעון בן לקיש, דחויין לחוד ועברה שנתה לחוד. דחויין — לא חזו לשום הקרבה, ועברה שנתה — חזויה להקרבה דשאר קרבנות.

אפילו

לא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. וְאִם עַד שֶׁלֹּא כִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים - תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב וְתִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אַחֶרֶת, וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה, וּמוֹעֲלִין בָּהּ. **גְּמָרָא** מַאי טַעֲמָא לָא תָּנֵי לְהוּ גַּבֵּי הֲדָדֵי? - רֵישָׁא - פְּסִיקָא לֵיהּ, וְסֵיפָא - לָא פְּסִיקָא לֵיהּ. - לָמָּה לִי לְמִיתְנֵייהּ גַּבֵּי מְעִילָה, לָמָּה לִי לְמִיתְנֵייהּ גַּבֵּי תְּמוּרָה? - תָּנָא הָכָא תְּמוּרָה, וְאֵידֵי דְּתָנָא תְּמוּרָה - תָּנָא נַמִּי מְעִילָה. וְאֵידֵי דְּתָנָא גַּבֵּי מְעִילָה מְעִילָה - תָּנָא נַמִּי תְּמוּרָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: חַטָּאת שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ - רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִילּוּ עוֹמֶדֶת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְרוֹעָה. תְּנַן: שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ, וְאָבְדָה וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם, אִם אַחַר שֶׁכִּיפְּרוּ בְּעָלִים - מֵתָה. תִּיוּבְתָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ! אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ: כִּי קָתָנֵי רֵישָׁא "מֵתָה" - אַ"אֲבָדָה וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם, אִם אַחַר שֶׁכִּיפְּרוּ בְּעָלִים - תָּמוּת". - אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: אִם עַד שֶׁלֹּא כִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים - תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב, וְאִי בַּעֲלַת מוּם - הָא מְסָאֲבָא וְקַיְּימָא! אֲמַר רַבָּה הָכִי קָאָמַר תַּנָּא: שֶׁאֲבָדָה וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר, אִם אַחַר שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלִים - מֵתָה, אִם קוֹדֶם שֶׁכִּיפְּרוּ בְּעָלִים - תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב בְּמוּם קָבוּעַ, וְתִימָּכֵר. אָמַר רָבָא: שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בְּדָבָר, חָדָא - דְּאִם כֵּן, "יִשְׁמוֹר" מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנֵי! וְעוֹד, "שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ" לְמַאי הִלְכְתָּא קָתָנֵי? אֶלָּא אֲמַר רָבָא, הָכִי קָתָנֵי: עֻבְּרָה שְׁנָתָהּ וְאָבְדָה, אוֹ אָבְדָה וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם, אַחַר שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים - מֵתָה, קוֹדֶם שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים - תִּרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב וְתִימָּכֵר. וְצָרִיךְ לְמִיתְנֵי "אִם אָבְדָה" גַּבֵּי בַּעֲלַת מוּם וְגַבֵּי עֻבְּרָה שְׁנָתָהּ. דְּאִי תָּנָא גַּבֵּי שֶׁעִיבְּרָה שְׁנָתָהּ - הֲוָה אָמִינָא: הָתָם הוּא דְּמִהַנְּיָא לָהּ אָבְדָה - מִשּׁוּם דְּלָא חַזְיָא לְמִילְתָהּ, אֲבָל בַּעֲלַת מוּם - דְּאִי לָא מוּמָא חַזְיָא, אֵימָא: לָא תֶּהֱנֵי לֵיהּ אָבְדָה. וְאִי תָּנֵי גַּבֵּי בַּעֲלַת מוּם, הָתָם הוּא דְּמִהַנְּיָא לָהּ אָבְדָה - מִשּׁוּם דְּלָא חַזְיָא לְהַקְרָבָה, אֲבָל עִיבְּרָה שְׁנָתָהּ דְּחָזֵי לְהַקְרָבָה - אֵימָא: לָא תֶּהֱנֵי לָהּ אָבְדָה. - וּמִי אָמַר רָבָא הָכִי? וְהָאָמַר רָבָא: אֲבֵידָה דְּלֵילָה לָא שְׁמָהּ אֲבֵידָה! - לָא דָּמֵי, אֲבֵידָה דְּלֵילְיָא - לָא חַזְיָא לָא לְגוּפָהּ וְלָא לְדָמֵי, אֲבָל הָא - נָהֵי דְּלִגּוּפָהּ לָא חַזְיָא, לְדָמֵי חַזְיָא. תְּנַן: הַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה, לְפִי שֶׁאֵין חַטַּאת הַצִּיבּוּר מֵתָה. הָא דְּיָחִיד - מֵתָה! וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין, וּכְשֶׁהוּא מִתְכַּפֵּר - בַּשֵּׁנִי שֶׁבַּזּוּג שֵׁנִי מִתְכַּפֵּר, וְאִידָּךְ קַמָּא - הָוָה לֵיהּ כִּי עִיבְּרָה שְׁנָתָהּ, וְטַעְמָא - דְּצִיבּוּר, הָא דְּיָחִיד - מֵתָה! - אֲמַר לָךְ: דְּחוּיִין לְחוּד, וַאֲבוּדִין לְחוּד, מַאי טַעְמָא? - אֲבוּדִין דַּעְדִּיתֵיהּ עֲלֵיהוֹן דִּילְמָא מִשְׁתַּכְּחִין, דְּחוּיִין - לָא הָדְרִי מִתְחַזְּיָין.

גופא

למות. **דלא חויא להקרבה** — בשום קרבן. **עברה שנתה חויא** להקרבה — בשאר קרבנות. וכל הנך דבעיין תרתי לריעותא — היינו כי נמצאת קודם כפרת שניה. אבל נמצאת לאחר כפרה — אפילו אין שם ריעותא דאיבוד — מתה. **ומי אמר רבא הכי** — דהיכא דנפסלה קודם לאיבוד מהני לה איבוד למות? **והאמר רבא אבודת לילה לאו שמה אבודה** — אם אבדה בלילה והפריש אחרת תחתיה — לאו שמה אבודה. ולרבי דאמר אפילו נמצאת קודם כפרה מתה — האי אינה מתה. דהואיל ובלילה לא מצי לאקרובה, והיא נמצאת ביום המחרת — לאו שמה אבודה ורועה אם נתכפר בחברתה. והכי נמי הואיל ועברה שנתה לא חזיא לאקרובי — לא תיהני ביה אבודה. **ולא לדמי** — שאין דמיה ראויין ליקרב בשעת אבידתה, דאין קרבן בלילה. **לדמי חויא** — קודם שאבדה. **תנן** — במסכת יומא (סב,א) גבי שעירי יום הכפורים: מת אותו של עזאזל — מביא שנים מן השוק, ומגריל, ומשלח האחד, והשני ירעה עד שיסתאב. **הא דיחיד** — כי האי גוונא מתה. **ואמר רבי יוחנן** — במסכת יומא (סד,א): בעלי חיין נדחין, ונדחה שני שבזוג ראשון בשמת חבירו, לעולם. וכשהוא מתכפר — מתכפר בשני שבזוג שני. וקמא הוי דחוי כשמת חבירו, כאילו עברה שנתו. וקתני דטעמא דאינה מתה משום דחטאת צבור היא, הא דיחיד — מת, ואף על גב דליכא שום אבידה, מת משום דיחוי דקמא, מאחר שנתכפר באחר. אלמא תרתי לריעותא לא בעינן, וקשיא לרבא. **אמר לך** — רבא: ודאי איכא דיחוי, ונתכפר באחר — מתה בלא שום אבידה. ולריש לקיש ודאי תיקשי. וכדתריצנא לעיל עברה שנתה ואבדה — לריש לקיש תריצנא, ולדידי לא סבירא לי. ואי משום אבדה ונמצאת בעלת מום קשיא לך: אמאי נקט בעלת מום תמות משום אבדה לחודה, הואיל ושוב נתכפר באחרת — לא קשיא, דחויין לחוד ואבודין לחוד. ואף על גב דאבדה, בעינן ריעותא אחריתי. כך שמעתי, לא יותר.

גופא

גופא אבודת לילה — קא סלקא דעתך דלא היתה אבודה אלא בלילה, ובעלות השחר נמצאת. ולא משכחת לה דתידהוי אבודה בשעת כפרה, דהא בלילה לא קרבה חברתה. **אפילו אבודת יום נמי** — שנמצאת קודם כפרת חברתה. **דהא אמרי רבנן** — במתניתין: אבודה בשעת הפרשה. כלומר, בשעה שעדיין חברתה שהפריש תחתיה מופרשת ועומדת, שלא קרבה קודם מציאתה של זו — רועה. דקתני: וחכמים אומרים אין חטאת מתה אלא שנמצאת לאחר שנתכפרו הבעלים. **אלא אליבא דרבי** — דאמר: תמות. וקא משמע לן רבא דעד כאן לא קאמר רבי כו' לרעיה אזלא, הואיל ואי נמי קיימא לקמן, לא מצי לאקרובה בלילה — לאו אבודה היא. **בשעת כפרה** — שאבדה בלילה, ושוב לא נמצאת עד שנתכפר באחרת. **עיקר אבודה** — תחילת אבידתה.

אפילו אבודה דיממא נמי דאמרי רבנן אבודה בשעת הפרשה רועה — ואם תאמר: לימא דלרבי אבא איצטריך, דאמר לקמן (כג,א): הכל מודים בנתכפר בשאינה אבודה — אבודה מתה. ואיצטריך רבנן לאשמועינן דאבודת לילה, ונתכפר בשאינה אבודה — אבודה אינה מתה, הא דיממא כהאי גוונא — מתה. וצריך לומר דהאי שיטה לית ליה דרבי אבא. הכי נמי איכא סוגיות בפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צז,א) דלא מיתוקמי כרבי אבא.

(הכל

גּוּפָא, אֲמַר רָבָא: אֲבוּדָה דְּלֵילָה - לָא שְׁמָהּ אֲבוּדָה. אַלִּיבָּא דְּמַאן? אִילֵימָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן - מַאי אִירְיָא אֲבוּדָה דְּלֵילָה? אֲפִילּוּ אֲבוּדָה דְּיוֹם נַמִּי! דְּאָמְרִי רַבָּנַן: אֲבוּדָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה - רוֹעָה. וְאֶלָּא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי, עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֶלָּא אֲבֵידָה דְּיוֹם, אֲבָל אֲבֵידָה דְּלֵילָה - אֲפִילּוּ רַבִּי מוֹדֶה דְּלִרְעִיָּיה אָזְלָא. אִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּאֲבֵדָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה. עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי רַבָּנַן אֲבֵדָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה - מֵתָה, אֶלָּא הֵיכָא דְּעִיקַּר אֲבִידָתָהּ בְּיוֹם, אֲבָל הֵיכָא דְּעִיקַּר אֲבִידָתָהּ בַּלֵּילָה - לָא. אֲמַר אַבָּיֵי: נְקָטִינַן, אֲבֵידָה - וְלֹא גְּנוּבָה, אֲבֵידָה - וְלֹא גְּזוּלָה. הֵיכִי דָּמֵי אֲבֵידָה? אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: אֲפִילּוּ אַחַת בְּעֲדָרוֹ, וַאֲפִילּוּ אַחַת בְּאַחַת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַחוֹרֵי הַדֶּלֶת. אִיבַּעְיָא לְהוּ: הֵיכִי קָאָמַר? אַחוֹרֵי הַדֶּלֶת הוּא - דְּלֵיבָא דְּקָא חָזֵי לָהּ, אֲבָל אַבְּרָאֵי דְּאִיבָּא דְּחָזֵי לָהּ - לָא הָוְיָא אֲבוּדָה. אוֹ דִּילְמָא: אַחוֹרֵי הַדֶּלֶת, דְּאִי מְהַדַּר אַפִּיהּ חָזֵי לָהּ - הָוְיָא אֲבוּדָה, וְכָל שֶׁכֵּן אַבְּרָאֵי, דְּלָא קַחָזֵי לָהּ? תֵּיקוּ. אֲמַר רַב פַּפָּא: גְּמִרְינַן, אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וְלֹא מֵרוֹעָה - לָא הָוְיָא אֲבוּדָה, וְכָל שֶׁכֵּן אֲבוּדָה מֵרוֹעָה וְלֹא אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ. אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמֵרוֹעָה, וְאֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם מַכִּיר בָּהּ, מַאי? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב פַּפָּא: אֲבוּדָה בַּכּוֹס מַהוּ? אַלִּיבָּא דְּמַאן? אִילֵימָא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי - הָאֲמַר: אֲבוּדָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה - מֵתָה! אֶלָּא כִּי קָמִיבָּעְיָא לֵיהּ אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן. מִי אָמְרִינַן: כִּי אָמְרִי רַבָּנַן בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה רוֹעָה קוֹדֶם שֶׁיְּקַבֵּל דָּמָהּ בַּכּוֹס, אֲבָל הָכָא - סְבִירָא לְהוּ: כָּל הָעוֹמֵד לִיזָּרֵק - כְּזָרוּק דָּמִי. אוֹ דִּלְמָא: כַּמָּה דְּלָא אִזְדְּרִיק דָּם - כִּי אָבְדָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה דְּמִיָּא, וְרָעֵיָא? וְאִיבָּא דְּאָמְרִי: לְעוֹלָם אַלִּיבָּא דְּרַבִּי, כִּי קָמִיבָּעְיָא לֵיהּ - כְּגוֹן שֶׁקִּיבֵּל דָּמָהּ בִּשְׁתֵּי כוֹסוֹת וְאָבַד אֶחָד מֵהֶן. וְאַלִּיבָּא דְּמַאן דַּאֲמַר כּוֹס עוֹשֶׂה חֲבֵירוֹ דָּחוּי - לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ כִּי אַלִּיבָּא דְּמַאן דַּאֲמַר כּוֹס עוֹשֶׂה חֲבֵירוֹ שִׁירַיִּים. הָנֵי מִילֵּי - הֵיכָא דְּאִיתְּנְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ, דְּכָל הֵיכָא דְּבָעֵי זְרִיק, אֲבָל הָכָא - הָא לֵיכָּא. אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תֵּיקוּ. **מִשְׁנָה** הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנָה - תָּמוּת. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ חַטָּאת תַּחְתֵּיהֶם, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת - יוֹלִיכֵם לְיַם הַמֶּלַח. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאת וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת אֲחֵרוֹת תַּחְתֵּיהֶן, וְלֹא הִסְפִּיק לִיקַּח חַטָּאת מֵהֶן עַד שֶׁנִּמְצְאוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת - יָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ חַטָּאת תַּחְתֵּיהֶן, לֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמָּעוֹת, וְהָרֵי חַטָּאת בַּעַל מוּם - תִּמָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת תַּחְתֶּיהָ, וְלֹא הִסְפִּיק לִיקַּח מֵהֶן חַטָּאת עַד שֶׁנִּמְצָא חַטָּאתוֹ, וְהָרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם - תִּימָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, לֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצְאוֹת הָרִאשׁוֹנָה, וְהָרֵי שְׁתֵּיהֶן בַּעֲלַת מוּם - יִמָּכְרוּ, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, לֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִّמְצְאוֹת הָרִאשׁוֹנָה, הָיוּ שְׁתֵּיהֶן תְּמִימוֹת - אַחַת מֵהֶן תִּקְרַב חַטָּאת, וְהַשְּׁנִיָּה תָּמוּת, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַטָּאת מֵתָה - אֶלָּא שֶׁנִּמְצְאוּ מֵאַחַר שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים, וְאֵין הַמָּעוֹת הוֹלְכִים לְיַם הַמֶּלַח - אֶלָּא שֶׁנִּמְצְאוּ מֵאַחַר שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת, וְהָרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם - מוֹכְרָהּ וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אַחֶרֶת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם קָרְבָה שְׁנִיָּה עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה - תָּמוּת, שֶׁכְּבָר כִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים. **גְּמָרָא** טַעֲמָא - דְּהִקְרִיב אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, הָא לֹא הִקְרִיב אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ - רוֹעָה, מָנִי? רַבָּנַן הִיא, דְּאָמְרִי: אֲבוּדָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה - רוֹעָה. אֵימָא סֵיפָא: הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאת, וְאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם - יָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה. טַעֲמָא - מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ, הָא הֵבִיא מֵאֶחָד מֵהֶן - הַשְּׁנִי יוֹלִיכוּ לְיַם הַמֶּלַח, אֲתָאן לְרַבִּי, דַּאֲמַר: אֲבוּדָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה - מֵתָה. רֵישָׁא רַבָּנַן וְסֵיפָא רַבִּי?! הָנִיחָא לְרַב הוּנָא, דַּאֲמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב:

הכל

שכיפרו בעלים באחרת. אבל כי מייתי מאלו ומאלו — ליבא חטאת שכפרו בעלים, והוי כשאר מותר חטאת, דאזיל לנדבה. **תימכר ויביא מאלו ומאלו כו'** — אבל אם היתה תמימה — תיקרב היא, והמעות ילכו לים המלח, הואיל וכיפרו הבעלים באחרת. וכל הנך אליבא דרבי. **ואין המעות הולכות לים המלח** — ואפילו נתכפר באחת מן הצבורין לאחר שנמצא האבוד, הואיל וקודם כפרה נמצא. **אם קרבה שניה עד שלא נשחטה** — הראשונה בבית לוקח לאכילת חולין — תמות, אף על פי שהיא חולין, דחטאת שכיפרו הבעלים היא. **גמרא אבודה בשעת הפרשה** — כגון הנך מעות דנמצאו קודם כפרה ואזלו לים המלח, אי לא מצי מייתי מאלו ומאלו. **טעמא מאלו ומאלו** — דליבא למימר דנתכפרו בעלים באחרת. **הא הביא** — חטאת מאחת מן הציבורין — השני ילך לים המלח, ואף על גב דנמצא קודם כפרה, ולא היה אבוד אלא בשעת הפרשה. **הניחא לרב הונא** — דאמר לקמן.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבא בענין 'אבודת לילה': **גּוּפָא, אָמַר רָבָא, אֲבוּדָה דְּלֵילָה לֵא שְׁמָהּ אֲבוּדָה** – בהמה שאבדה בלילה, והפריש אחרת תחתיה, אין שמה 'אבודה'. שמאחר ובלילה אינה ראויה להקרבה, והיא נמצאה ביום שלמחרת עם עלות השחר, אין שמה 'אבודה' ואינה הולכת למיתה, אלא אם כיפרו בעליה בקרבן אחר, זו תלך לרעיה.

במשנה להלן נחלקו רבי וחכמים לענין המפריש בהמה לחטאת ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, וקודם שהקריבה נמצאת הראשונה. לדעת רבי האחת תיקרב לחטאת, והשניה תמות. וחכמים סוברים שאין חטאת שאבדה מתה אלא אם כן נמצאה לאחר שכיפרו הבעלים באחרת, וזו שנמצאה קודם שכיפרו הבעלים באחרת, תרעה. כעת הגמרא מבררת לפי איזו דעה דיבר רבא. מבררת הגמרא: דברי רבא נאמרו **אַלִּיבָּא דְּמַאן, אִילֵימָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן, מַאי אִירְיָא** – מדוע נקט רבא דווקא '**אֲבוּדָה דְּלֵילָה**', והלא לשיטתם **אֲפִילּוּ אֲבוּדָה דְּיוֹם נַמִּי** אינה נחשבת 'אבודה', אם נמצאת קודם שכיפרו הבעלים בחברתה, **דְּאָמְרִי רַבָּנָן** במשנה להלן 'אין חטאת [שאבדה] מתה אלא [באופן] שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים', אבל בהמה שהיתה **אֲבוּדָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה**, כלומר בשעה שחברתה מופרשת ועומדת ועדיין לא קרבה, ונמצאה קודם הקרבת השניה, **רוֹעָה**.

מסיקה הגמרא: (וְ)**אֶלָּא** רבא דיבר **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי**, הסובר שחטאת שאבדה והפריש אחרת תחתיה, לעולם מתה, אף שעדיין לא קרבה השניה. וחידש רבא, **שַׁעַד כָּאן לֵא קָאָמַר רַבִּי שמתה, אֶלָּא אֲבִידָה דְּיוֹם**, שאז היא ראויה להקרבה, ואבידתה מביאתה לידי מיתה [אם הופרשה אחרת תחתיה]. **אֲבָל אֲבִידָה דְּלֵילָה** ונמצאה עם עלות השחר, **אֲפִילּוּ רַבִּי מוֹדֶה דִּלְרִעְיָיה אָזְלָא** – הולכת, מאחר ולא היתה אבודה בשעה שהיא ראויה להקרבה.

הגמרא מבארת באופן נוסף את דברי רבא: **אִיבָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם** רבא דיבר **אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן** הסוברים שחטאת שאבדה והפריש אחרת תחתיה, אם לא קרבה חברתה אינה מתה אלא רועה. **וְהָכָא** – בדברי רבא **כְּמַאי עָסְקִינַן, בְּאָבְדָה** בלילה, והיתה עדיין אבודה **בִּשְׁעַת כַּפָּרָה**, כלומר לאחר שכיפרו הבעלים באחרת. וחידש רבא, **שַׁעַד כָּאן לֵא קָאָמְרִי רַבָּנָן שֶׁאֲבָדָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה מֵתָה, אֶלָּא הֵיכָא דְּעִיקַּר** [–תחילת] **אֲבִידָתָהּ** היתה **בְּיוֹם**, שהוא זמן הראוי להקרבה. **אֲבָל הֵיכָא דְּעִיקַּר אֲבִידָתָהּ בַּלַּיְלָה**, שאינו זמן הראוי להקרבה, **לֵא** מתה, אף על פי שהיתה אבודה גם ביום. שמכיון שעיקר אבידתה היתה בזמן שאינו ראוי להקרבה, אין אבידה כזו מביאתה לידי מיתה.

הגמרא דנה בענין חטאת שאבדה בשעת כפרה, שדינה למיתה: **אָמַר אַבָּיֵי, נְקָטִינַן** – מסורת בידינו מאבותינו, שדין חטאת שאבדה והפריש אחרת תחתיה, והייתה עדיין אבודה בשעת כפרה, שמתה, הוא דווקא **בְּאֲבִידָה, וְלֵא בְּגִנּוּבָה**, וכן דווקא **בְּאֲבִידָה, וְלֵא בְּגִזּוּלָה**. ואם הגנב [או הגזלן] החזירה לבעלים לאחר שכיפרו כבר באחרת, אינה מתה, אלא רועה.

הגמרא מבארת באיזה אופן נקראת הבהמה 'אבודה'. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי 'אֲבִידָה'**. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, אֲפִילּוּ** באופן שחטאת **אַחַת** נתערבה **בְּעֶדְרוֹ** עם הרבה בהמות. ואף על פי שהוא רואה את כולן, נחשבת היא 'אבודה', מכיון שלא הכיר בה קודם, וכשהכיר בה לאחר שכיפר באחרת, נחשבת היא כ'נמצאת לאחר כפרה', ומתה. **וְכֵן אֲפִילּוּ** נתערבה חטאת **אַחַת בְּבַהֲמָה אַחַת** של חולין.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אם הבהמה נמצאת **אַחוֹרֵי הַדֶּלֶת** של הדיר, וכשפתחו הבעלים את הדלת לא מצאו אותה, נחשבת היא בכך 'אבודה'.

הגמרא מסתפקת בביאור דברי רבי יוחנן: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, הֵיכִי קָאָמַר** רבי יוחנן, האם נקט 'אחורי הדלת' בדווקא, שאם הבהמה היתה **אַחוֹרֵי הַדֶּלֶת, הוּא** – דווקא באופן זה היא נחשבת אבודה, משום **דְּלֵיכָּא דְּקָא חָזֵי לָהּ** – אין שום אדם שרואה אותה. **אֲבָל** אם היתה **אַבָּרַאי** – בחוץ, כלומר שהלכה למדברות והתערבה בבהמות של אחרים [ואותם אחרים אין מכירים בה], **דְּאִיכָּא דְּחָזֵי לָהּ** – שיש אנשים שרואים אותה, **לֵא הַוְיָא אֲבִידָה**, מאחר ויש שרואים אותה, אף על פי שאין מכירים בה שהיא של פלוני.

אוֹ דִּילְמָא שזה לא בדווקא, אלא כוונתו היא שאף אם היתה הבהמה **אַחוֹרֵי הַדֶּלֶת, דְּאִי מַהְדַּר אַפֵּיהּ חָזֵי לָהּ** – שאם היה מחזיר את פניו לשם היה רואה אותה, אף על פי כן **הַוְיָא 'אֲבוּדָה', וְכָל שֶׁכֵּן** אם היתה **אַבָּרַאי דְּלֵא קָחָזֵי לָהּ** – שאין הבעלים רואה אותה כלל, שנחשבת היא 'אבודה'. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מביאה נידון נוסף בענין חטאת שאבדה: **אָמַר רַב פָּפָּא, (גמרינן) [פְּשִׁיטָא לִי]** באופן שהיתה הבהמה **אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ** – מהבעלים, **וְלֵא [אֲבוּדָה] מֵרוֹעָה** – מהרועה שלה, שהרועה היה מכיר בה, **שֶׁלֹּא הַוְיָא אֲבוּדָה. וְכָל שֶׁכֵּן** אם היתה **אֲבוּדָה מֵרוֹעָה, וְלֵא אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ** – מבעליה, שאינה נחשבת 'אבודה'.

אולם מסתפק רב פפא, באופן שהיתה הבהמה **אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמֵרוֹעָה, וְאֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם מַכִּיר בָּהּ** שהיא החטאת, **מַאי**, האם מאחר והיא אבודה ממנו ומהרועה, היא נחשבת 'אבודה', או שמאחר ויש אדם אחד בסוף העולם שמכיר בה, אינה נחשבת 'אבודה'. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ**.

התבאר לעיל, שלדעת חכמים אם נמצאה החטאת האבודה קודם שכיפרו הבעלים באחרת, הרי זו רועה. אולם אם נמצאה לאחר כפרת הבעלים באחרת, הרי זו מתה. הגמרא מביאה ספק בענין זה: **בָּעֵי רַב פָּפָּא, אֲבוּדָה [וְנִמְצֵאת] בְּכוֹס** – חטאת שאבדה והפריש אחרת תחתיה, ושחט את השניה, ולאחר קבלת דמה נמצאה החטאת האבודה, בעוד דם השניה בכוס, **מַהוּ**.

הגמרא מקדימה לבאר לדעת מי הסתפק רב פפא. מבררת הגמרא: ספיקו של רב פפא הוא **אַלִּיבָּא דְּמַאן** – לפי איזו דעה. **אִילֵימָא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי** במשנה להלן, זה לא יתכן, **דְּאָמַר** – שהרי אמר רבי, בהמה שהיתה **אֲבוּדָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה**, כלומר בשעה שחברתה מופרשת ועומדת אף על פי שעדיין לא קרבה, ונמצאה קודם הקרבת השניה, **מֵתָה**. ואם כן לדעתו כל שכן כאן שנמצאת האבודה לאחר שנשחטה השניה בעוד דמה בכוס, תמות האבודה. הגמרא מבארת לדעת מי הסתפק רב פפא, ומה הם צדדי הספק. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא כִּי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן**, הסוברים שאבודה שנמצאת לאחר שהופרשה השניה, וקודם שקרבה, אינה מתה אלא רועה. ואלו הם צדדי הספק, **מִי אַמְרִינַן** – האם נאמר כך, **כִּי אָמְרִי רַבָּנָן** שאם נמצאת **בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה** [קודם שקרבה חברתה] **רוֹעָה**, זהו דווקא אם נמצאת **קוֹדֶם שֶׁיְּקַבֵּל** הכהן את **דָּמָהּ בַּכּוֹס**, והיינו קודם הקרבה לגמרי, **אֲבָל הָכָא** שכבר קיבל את דם השניה בכוס, **סְבִירָא לְהוּ** לחכמים **שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לִיזָּרֵק** על גבי המזבח, **כְּזָרוּק דָּמֵי** – הוא נחשב, ולפיכך נחשבת הבהמה כנמצאת לאחר כפרת השניה, ותמות. **אוֹ דִּלְמָא** [שכָּל] **כַּמָּה דְּלֵא אִזְדְּרִיק דָּם** – כל עוד לא נזרק הדם על גבי המזבח, **כִּי אֲבָדָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה דַּמְיָא** – נחשבת הבהמה כמו שהיתה אבודה ונמצאת בשעת הפרשה קודם ההקרבה, וזאת משום [**דְּלֵא אַמְרִינַן 'כָּל הָעוֹמֵד לִיזָּרֵק כְּזָרוּק דָּמֵי'**], **וְרָעְיָא** – ודינה הוא להיות רועה עד שתסתאב.

הגמרא מבארת באופן נוסף את הספק: **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** – יש שפירשו את ספיקו של רב פפא באופן אחר, **שֶׁלְּעוֹלָם** הספק הוא גם **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי**, ואין מדובר באופן שאבדה חטאתו והפריש אחרת תחתיה, אלא **כִּי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ** בהפריש חטאת ושחטה, **וּכְגוֹן שֶׁקִּיבֵּל** את **דָּמָהּ בִּשְׁתֵּי כּוֹסוֹת, וְאָבַד אֶחָד מֵהֶן**, ולהלן יתבארו צדדי הספק.

בברייתא (יומא נז:) נחלקו התנאים, באופן שכהן קיבל את דם החטאת בארבע כוסות, ונתן מאחד מהם ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח [כדין מתן דמים של חטאת], מה דין הדם שבשאר הכוסות. לדעת חכמים, 'כוס עושה את חבירו דחוי', כלומר שלאחר שנתן ארבע מתנות מכוס אחד, כל שאר הכוסות נדחים ונפסלים, וישפכו לאמה. ואילו לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, 'כוס עושה את חבירו שיריים', כלומר ששאר הכוסות דינם כמו שיירי הדם של חטאת, ונשפכים ליסוד. הגמרא מבארת לפי איזו

המשך בעמוד רכ

דעה הסתפק רב פפא. מבארת הגמרא: **וְאַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר** שבאופן שקיבל את דם החטאת בארבע כוסות, **כּוֹס עוֹשֶׂה** את **חֲבִירוֹ דָּחוּי**, כלומר שלאחר שנתן ארבע מתנות מכוס אחד, כל שאר הכוסות נדחים ונפסלים, וישפכו לאמה, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ** – אין לך להסתפק [באופן שקיבל בשתי כוסות ואבד אחר מהם], ופשוט הדבר שהקרבן פסול. משום שדווקא באופן המדובר שם, שקיבל את דם החטאת בארבע כוסות, הקרבן עצמו כשר, משום שכל הדם לפנינו, ואף על פי שהשאר נשפכים לאמה, מכל מקום מכיון שנתן כבר ארבע מתנות מכוס אחד, הוכשר הזבח בכך. אולם כאן שאבד כוס אחד, מאחר וגם אילו היה לפנינו, הוא היה דחוי ודינו להשפך לאמה [שהרי כוס עושה חבירו דחוי], כעת כשאבד יש בו תרתי לריעותא, כמו חטאת שעברה שנתה ואבדה [שדינה למיתה], ולפיכך הקרבן עצמו נפסל בכך.

כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר שבאופן שקיבל את דם החטאת בארבע כוסות, **כּוֹס עוֹשֶׂה** את **חֲבִירוֹ שַׁיָּיִים**, כלומר ששאר הכוסות דינם כמו שיירי הדם של חטאת, ונשפכים ליסוד. ואלו הם צדדי הספק, [**מִי אֲמַרִינַן**] **דְּהָנֵי מִילֵּי** [שהדם שבשאר הכוסות כשר] דווקא **הֵיכָא דְּאִיתַּנְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ** – באופן ששני הכוסות קיימים, **דְּכָל הֵיכָא דְּבָעֵי, זָרִיק** – שבאופן זה הוא יכול לזרוק איזה דם שירצה. **אֲבָל הָכָא, הָא לֵיכָּא** – הרי כוס אחד אבד, ומאחר ואבד ואי אפשר לזורקו, נחשב הוא דחוי מחמת אבידה זו, שהרי זרק את הדם לא על דעת כוס זה, והרי הוא דחוי ואבוד, ונפסל הזבח בכך. **אוֹ דִּלְמָא לֹא שָׁנָא** – אין חילוק בין אם שני הכוסות קיימים לפנינו או שהאחד אבד, ובכל אופן הזבח כשר לדעה זו. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ.**

משנה

במשנה שלפנינו יתבארו פרטי דיני המפריש חטאת ואבדה, וכן המפריש מעות לצורך קניית קרבן חטאת, ואבדו המעות: **הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת וְאָבְדָה, (והפריש) [וְהִקְרִיב] אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ מָעוֹת, יוֹלִיכֵם לָיָם הַמֶּלַח** לאיבוד, שכן הוא הדין, שבכל אופן שדין החטאת למיתה, גם במעות ילכו לים המלח לאיבוד.

הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאת, וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת אֲחֵרוֹת תַּחְתֶּיהָן, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמָּעוֹת, וַהֲרֵי קִרְבַּן חַטָּאת נִמְצָא בַּעַל מוּם, הַבְּהֵמָה תִּמָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ חַטָּאת תַּחְתֶּיהָן, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמָּעוֹת, וַהֲרֵי קִרְבַּן הַחַטָּאת נִמְצָא בַּעַל מוּם, וְהַבְּהֵמָה תִּמָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ חַטָּאת תַּחְתֶּיהָן, וְלֹא הִסְפִּיק לִיקַּח מֵהֶן חַטָּאת שֶׁנִּמְצְאוּ הַמָּעוֹת, וַהֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם, תִּימָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי נִמְצְאוּ שְׁתֵּיהֶן בַּעֲלַת מוּם, יִמָּכְרוּ שְׁתֵּיהֶן, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

המשנה מבארת את דין חטאת שאבדה, והפריש אחרת תחתיה, ונמצאה האבודה קודם שכיפרו הבעלים בשניה: **הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ** [את השניה], **עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנָה.** אם **הָיוּ שְׁתֵּיהֶן תְּמִימוֹת, אַחַת מֵהֶן תִּיקְרַב חַטָּאת, וְהַשֵּׁנִיָּה תָּמוּת, דִּבְרֵי רַבִּי,** שמאחר וכיפרו הבעלים באחרת, דין האבודה למיתה, אף על פי שנמצאה קודם שנתכפרו הבעלים בשניה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין חַטָּאת** שאבדה **מֵתָה, אֶלָּא** באופן **שֶׁנִּמְצְאוּ מֵאַחַר שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** באחרת. **וְאֵין הַמָּעוֹת** שהופרשו לחטאת ואבדו **הוֹלְכִים לְיָם הַמֶּלַח, אֶלָּא** באופן **שֶׁנִּמְצְאוּ מֵאַחַר שֶׁכִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** בקרבן אחר. ולפיכך באופנים המבוארים כאן, שנמצאת החטאת קודם שכיפרו הבעלים באחרת, אינה מתה אלא רועה. וכן לענין מעות שנמצאו קודם שכיפרו הבעלים, יפלו לנדבה, ולא ילכו לים המלח.

הַמַּפְרִישׁ חַטָּאת, וַהֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם, מוֹכְרָהּ וְיָבִיא בִּדְמֶיהָ אַחֶרֶת, והקונה יכול לשוחטה ולאוכלה אף לאחר שכיפרו הבעלים בקרבן אחר, ואין זו נחשבת 'חטאת שכיפרו בעליה באחרת'. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם קָרְבָה שֵׁנִיָּה** [–החטאת שקנה הבעלים לאחר מכן בדמי הראשונה], **עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה [הָרִאשׁוֹנָה],** דהיינו שכיפרו הבעלים בשניה קודם שהקונה שחט את הראשונה, הראשונה **תָּמוּת, שֶׁכְּבָר כִּיפְּרוּ הַבְּעָלִים** בקרבן אחר, ודינה כ'חטאת שכיפרו בעליה באחרת' שהולכת למיתה.

גמרא

שנינו במשנה, שאם אבדה חטאתו והקריב אחרת תחתיה, ולאחר מכן נמצאה האבודה, תמות. הגמרא מבררת כדעת מי שנינו דין זה. מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא** – דווקא באופן **דְּהִקְרִיב אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ** האבודה תלך למיתה, **הָא לֹא הִקְרִיב אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ,** אלא רק הפריש אחרת תחתיה, אינה מתה אלא **רוֹעֶה.** מבארת הגמרא: **מַנִּי** – כדעת מי נשנה דין זה. **רַבָּנַן הִיא, דְּאָמְרִי** [להלן במשנה], שחטאת שהיתה **אֲבוּדָה בְּשַׁעַת הַפְרָשָׁה,** כלומר בשעה שחברתה מופרשת ועומדת ועדיין לא קרבה, ונמצאה קודם הקרבת השניה, **רוֹעֶה.**

מקשה הגמרא סתירה בין הסיפא לרישא: **אִימָא סֵיפָא, הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאת וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ [מָעוֹת] אֲחֵרִים תַּחְתֶּיהֶם,** ולא הספיק ליקח בהן חטאת, ונמצאו המעות הראשונות, **יָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ** חטאת, **וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.** מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא** – דווקא באופן **[דְּהֵבִיא] מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ** יפלו השאר לנדבה, שבאופן זה אין הדבר נחשב שהתכפרו הבעלים באחרת, שהרי הביא משניהם יחד, **הָא הֵבִיא מֵאֶחָד מֵהֶן,** הציבור מעות **הַשֵּׁנִי, יוֹלִיכוּ לָיָם הַמֶּלַח,** כדין דמי חטאת שנתכפרו בעליה בקרבן אחר. ואף על פי שהמעות הראשונות נמצאו קודם שהבעלים התכפרו בקרבן אחר, ורק הפרישו מעות אחרים, ולא היו המעות אבודים אלא בשעת הפרשה. ודין זה **אָתָאן** [–נשנה] **לְפִי רַבִּי, דְּאָמַר** חטאת שהיתה **אֲבוּדָה בְּשַׁעַת הַפְרָשָׁה,** ונמצאה קודם הקרבת השניה, **מֵתָה.** ואם כן קשה, וכי יתכן שהרי**שָׁא כְּרַבָּנַן,** ואילו **הַכִּיפָא כְּרַבִּי.**

הגמרא מבארת שלדעת רב הונא בשם רב אין קושיא, והקושיא היא רק לדעת רבי אבא בשם רב. מבארת הגמרא: **הָנִיחָא לְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב,**

במקום שמחשבתו של אדם (שמחשבתו היא הפנימיות והנשמה ד"מעשינו ועבודתינו") שם הוא נמצא.

משיחת שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

איכה רבה

פרשה ב

א. הָהִפֵּךְ עָלַי בַּלָּהוֹת (איוב ל, טו), אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְשֶׁעָבַר הָיִיתִי אֲנִי מַבְהֶלֶת לַאֲחֵרִים, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (אסתר ו, יד): וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת הָמָן, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (יחזקאל כו, כא): בַּלָּהוֹת אֶתְּנֵךְ וְאֵינֵךְ, וְאוֹמֵר (שמות טו, טו): אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם, וְעַכְשָׁיו הֲפוּכָה עָלַי, אָמַר רַבִּי אַחָא לְחֵילוֹ שֶׁל עַמּוּד, שֶׁהָיְתָה מִתְהַפֶּכֶת בְּתוֹךְ הַפְּלַטְיָא, וְהִטִּיסָה בִּצְרוֹר וְנִסְמְכָה, כָּךְ (תהלים פח, ח): עָלַי סָמְכָה חֲמָתֶךָ. תִּרְדֹּף כָּרוּחַ נְדָבָתִי. בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם נְדִיבִים וּרְאוּיִין לָבֹא לִי גְּאֻלָּה עַל יְדֵיהֶם, אַתְּ מְרַדְּפָן כָּרוּחַ. וּכְעָב עָבְרָה יְשֻׁעָתִי, בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם נְדִיבִים וּרְאוּיִים לָבֹא לִי יְשׁוּעָה עַל יְדֵיהֶם, אַתְּ מְסִיטָן וּמַעֲבִירָן כְּעָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ ה׳ אֶת בַּת צִיּוֹן. וּכְתִיב (דברים ח, כ): כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר ה׳ מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם, תֹּאמַר מָה אֵלּוּ בְּכֹהֵן וְנָבִיא אַף אֵלּוּ בְּכֹהֵן וְנָבִיא, וּמָה אֵלּוּ בְּשׁוֹפָר וּבִתְרוּעָה כָּךְ אֵלּוּ בְּשׁוֹפָר וּבִתְרוּעָה, וּמָה אֵלּוּ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא ד, ט): דִּינָיֵא וַאֲפַרְסַתְכָיֵא טַרְפְּלָיֵא אֲפָרְסָיֵא אַרְכְּוָיֵא בָּבְלָיֵא שׁוּשַׁנְכָיֵא דְּהָיֵא עֵלְמָיֵא, וּשְׁאָר אֲמַיָּא דִּי הַגְלִי אָסְנַפַּר רַבָּא וְיַקִּירָא, תֹּאמַר אַף אֵלּוּ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, דִּכְתִיב (ישעיה יז, ט): בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ עָרֵי מָעֻזּוֹ כַּעֲזוּבַת הַחֹרֶשׁ וְהָאָמִיר, מַהוּ הָאָמִיר רַבִּי פִּנְחָס אָמַר כִּדְאִימְרֵי. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר כָּאָמוּר בַּתּוֹרָה, דִּכְתִיב: כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר ה׳ מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם. תֹּאמַר מָה אֵלּוּ בִּנְפִילַת הַחוֹמָה, דִּכְתִיב (יהושע ו, כ): וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ, אַף אֵלּוּ בִּנְפִילַת חוֹמָה, מָה אֵלּוּ בְּעָבִים, דִּכְתִיב (ירמיה ד, כט): בָּאוּ בֶּעָבִים וּבַכִּפִּים, אַף אֵלּוּ בֶּעָבִים אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ.

ב. אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ ה׳ אֶת בַּת צִיּוֹן. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר רַבִּי חֲנִינָא אֵיךְ חַיֵּיב ה׳ בְּרוּגְזֵיהּ יָת בַּת צִיּוֹן. אִית אַתְרָא דְּצָווּחִין לְחַיָּיבָא עַיָּיבָא. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, אֵיךְ כַּיֵּיב ה׳ בְּרוּגְזֵיהּ. אִית אַתְרָא דְּצָווּחִין לְכֵיבָא עֵייבָא. וְרַבָּנָן אָמְרִין אֵיךְ שַׁיֵּים ה׳ בְּרוּגְזֵיהּ יָת בַּת צִיּוֹן. הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן, בָּכָה וּנְתָנוֹ עַל אַרְכּוּבוֹתָיו, בָּכָה וּנְתָנוֹ עַל זְרוֹעוֹתָיו, בָּכָה וְהִרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ, טִגֵּף עָלָיו וּמִיָּד הִשְׁלִיכוֹ לָאָרֶץ, וְלָא הֲוַת מְחוּתֵיתֵיהּ כְּמְסוּקִיתֵיהּ, מְסוּקִיתֵיהּ צִיבְחַר צִיבְחַר, וּמְחוּתֵיתֵיהּ כּוּלָּא חֲדָא. כָּךְ (הושע יא, ג): וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעֹתָיו. וְאַחַר כָּךְ (הושע י, יא): אַרְכִּיב אֶפְרַיִם יַחֲרוֹשׁ יְהוּדָה יְשַׁדֵּד לוֹ יַעֲקֹב. וְאַחַר כָּךְ: הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל.

דָּבָר אַחֵר, הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי נַחְמָן מָשָׁל לִבְנֵי מְדִינָה שֶׁעָשׂוּ עֲטָרָה לַמֶּלֶךְ, הִקְנִיטוּהוּ וּסְבָלָן, הִקְנִיטוּהוּ וּסְבָלָן, אָחַר כָּךְ אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ כְּלוּם אַתֶּם מַקְנִיטִין אוֹתִי אֶלָּא בַּעֲבוּר עֲטָרָה שֶׁעִטַּרְתֶּם לִי, הֵא לְכוֹן טְרוֹן בְּאַפֵּיכוֹן, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, כְּלוּם אַתֶּם מַקְנִיטִין אוֹתִי אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִיקּוּנִין שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁחֲקוּקָה עַל כִּסְאִי, הֵא לְכוֹן טְרוֹן בְּאַפֵּיכוֹן, הֲוֵי: הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ וגו׳.

ג. וְלֹא זָכַר הֲדֹם רַגְלָיו, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹכֵר אוֹתוֹ הַדָּם שֶׁל בֵּין רַגְלָיו שֶׁל זָקֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז, כד): וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ, אָמַר רַבִּי יוּדָן לְמֶלֶךְ שֶׁתָּפַשׂ אֶת שׁוֹנְאָיו וַהֲרָגָן, וְהָיוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה מְפַרְכְּסִין בְּדַם שׁוֹנְאָיו, פַּעַם אַחַת הִקְנִיטוּהוּ וּדְחָקָן וְהוֹצִיאָן חוּץ לַפָּלָטִין, אָמְרוּ אֵין הַמֶּלֶךְ נִזְכָּר לָנוּ אוֹתוֹ הַדָּם שֶׁהֵיינוּ מְפַרְכְּסִין בְּדַם שׁוֹנְאָיו, כָּךְ אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵין אַתָּ נִזְכָּר לָנוּ אוֹתוֹ הַדָּם שֶׁבִּמְצָרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, ז): וְלָקְחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל הַמַּשְׁקוֹף.

דָּבָר אַחֵר, וְלֹא זָכַר הֲדֹם רַגְלָיו, אֵין הַדֹּם זֶה אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים צט, ה): רוֹמְמוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא. בְּיוֹם אַפּוֹ, אָמַר רַבִּי אַחָא יוֹם אֶחָד הָיָה חָרוֹן אַפּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵלּוּ עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּבָה פָּשְׁרוּ. (יחזקאל ט, א): וַיִּקְרָא בְּאָזְנַי קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר קָרְבוּ פְּקֻדּוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלִי מַשְׁחִתוֹ בְּיָדוֹ, עַד הֵיכָן חֶטְאוֹ שֶׁל עֵגֶל קַיָּם, רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי נְחֶמְיָה בֵּן אֶלְעָזָר עַד עַגָּלָיו שֶׁל יָרְבָעָם בֶּן נְבָט, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (הושע ז, א): כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאתִי לְרַפְּאוֹת לְיִשְׂרָאֵל מֵחֶטְאוֹ שֶׁל עֵגֶל, וְנִגְלָה רָעוֹת שֹׁמְרוֹן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר נַחְמָנִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר עַד חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב: קָרְבוּ פְּקֻדּוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלִי מַשְׁחִתוֹ בְּיָדוֹ, וּכְתִיב (שמות לב, לד): וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם. כְּתִיב (יחזקאל ט, ב): וְהִנֵּה שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים בָּאִים מִדֶּרֶךְ שַׁעַר הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר מָפְנָה צָפוֹנָה וְאִישׁ כְּלִי מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ אֵצֶל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת. כְּתִיב הָכָא: וְהִנֵּה שִׁשָּׁה, וַהֲלֹא חָמֵשׁ גְּזֵרוֹת הֵן, דִּכְתִיב (יחזקאל ט, ה): וּלְאֵלֶּה אָמַר בְּאָזְנַי עִבְרוּ בָעִיר אַחֲרָיו וְהַכּוּ אַל תָּחֹס עֵינְכֶם וְאַל תַּחְמֹלוּ. וּכְתִיב (יחזקאל ט, ו): זָקֵן בָּחוּר

איכה רבה

1 וּבְתוּלָה וְטַף וְנָשִׁים תַּהַרְגוּ לְמַשְׁחִית, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן
2 לְמַלְאָךְ קָשֶׁה שֶׁבֵּינֵיהֶם אָמַר, זֶה גַּבְרִיאֵל,
3 שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ט, ב): וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים
4 וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיָה אוֹתוֹ מַלְאָךְ
5 מְשַׁמֵּשׁ, קֶסְנָטוֹר, סְפֶּקְלָטוֹר, וְכֹהֵן גָּדוֹל. קֶסְנָטוֹר,
6 דִּכְתִיב: וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו. סְפֶּקְלָטוֹר,
7 שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לד, ב): הֶחֱרִימָם נְתָנָם לַטֶּבַח. וְכֹהֵן
8 גָּדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים, וּכְתִיב
9 בְּכֹהֵן (ויקרא טז, ד): כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ. וְאִישׁ כְּלִי
10 מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ, מָאנֵי זַיְינֵיהּ, מָאנֵי סִיתוֹרְיָיתָהּ, וּמָאנֵי
11 גָּלוּתֵיהּ. מָאנֵי זַיְינֵיהּ: וְאִישׁ כְּלִי מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ. וּמָאנֵי
12 סִיתוֹרְיָיתָהּ (ישעיה כז, ט): בְּשׂוּמוֹ כָּל אַבְנֵי מִזְבֵּחַ
13 כְּאַבְנֵי גִר מְנֻפָּצוֹת. וּמָאנֵי גָּלוּתֵיהּ, דִּכְתִיב (ירמיה נא,
14 כ): מַפֵּץ אַתָּה לִי כְּלֵי מִלְחָמָה. וּכְתִיב: וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ
15 אֵצֶל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר עַד
16 מְקוֹם מְחִיצָתוֹ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי עוֹמֵד וּמַזְכִּיר חֲטָאִין
17 שֶׁל אָחָז, דִּכְתִיב בֵּיהּ (מלכים ב טז, טו): וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת
18 יִהְיֶה לִי לְבַקֵּר, מַהוּ לְבַקֵּר, אָמַר רַבִּי פִּינְחָס פְּסָלוֹ
19 וַעֲשָׂאוֹ בַּעֲלֵי מוּמִין, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא יג, לו): לֹא
20 יְבַקֵּר הַכֹּהֵן. (יחזקאל ט, ד): וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלָיו עֲבֹר בְּתוֹךְ
21 הָעִיר יְרוּשָׁלִַם, אֵלּוּ כְּתִיב, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
22 לָקִישׁ לַמַּלְאָךְ הַקָּשֶׁה שֶׁבָּהֶן [אמר זה גבריאל].
23 וְהִתְוִיתָ תָּו, רַב נַחְמָן אָמַר אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁקִּיְּמוּ אֶת
24 הַתּוֹרָה מֵאֶל״ף וְעַד תָּי״ו. וְרַבָּנָן אָמְרֵי חִתּוּכִין
25 וּפִסְפָּס. וְרַב אָמַר עַל שֶׁנִּתְּנָה בְּכָל צַד תָּי״ו, תִּיהֵי
26 תִּיהֵי וּתְחֵי תְחֵי.

27 אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק תַּמָּה זְכוּת אֲבוֹתֵיהֶן. רַבִּי
28 הוֹשַׁעְיָא שָׁלַח וְאָמַר לְרַבִּי סִימוֹן בִּשְׁבִיל שֶׁאַתְּ שָׁרוּי
29 בְּבֵיתוֹ שֶׁל קָצִין מִפְּנֵי מָה אֵין אַתָּה מוֹכִיחָן, אָמַר לוֹ
30 הַלְוַאי נֶהֱוֵי מֵאוֹתָן שֶׁכָּתוּב בָּהֶן הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים,
31 אָמַר לוֹ וַהֲלֹא מֵהֶן הִתְחִילָה הַפִּרְעָנוּת,
32 דִּכְתִיב (יחזקאל ט, ה): וּלְאֵלֶּה אָמַר בְּאָזְנָי, אָמַר רַבִּי
33 אֶלְעָזָר לְעוֹלָם אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל
34 הָרָעָה אֶלָּא עַל הַטּוֹבָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב וּלְאֵלֶּה
35 אָמַר אֱלֹהִים בְּאָזְנָי, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וּלְאֵלֶּה
36 אָמַר בְּאָזְנָי עִבְרוּ בָעִיר אַחֲרָיו וְהַכּוּ אַל תָּחֹס עֵינְכֶם
37 וְאַל תַּחְמֹלוּ, זָקֵן בָּחוּר וּבְתוּלָה טַף וְנָשִׁים תַּהַרְגוּ
38 לְמַשְׁחִית וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלָיו הַתָּו אַל תִּגָּשׁוּ
39 וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלוּ. וְהֵיאַךְ זֶה, אֶלָּא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה
40 קָפְצָה קְטִיגוֹרְיָא לִפְנֵי כִּסֵּא הַכָּבוֹד, אָמְרָה לְפָנָיו
41 רִבּוֹן הָעוֹלָם אֵיזֶה מֵהֶן נֶהֱרָג עַל שְׁמֶךָ, אֵיזֶה מֵהֶן
42 נִפְצָע מֹחוֹ עַל שְׁמֶךָ, אֵיזֶה מֵהֶן נָתַן נַפְשׁוֹ עַל שְׁמֶךָ,
43 אָמַר אֵין בָּהֶם כְּדֵי שְׁטָר. רַבִּי אַיְבּוּ אָמַר, אָמַר
44 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יֶחֱרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאַל תִּגַּע יַד
45 בַּצַּדִּיקִים. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר הוּא וְהֵם יֵשׁ
46 בָּהֶם כְּדֵי שְׁטָר. רַבִּי תַּנְחוּמָא וְרַבִּי אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי
47 אַבָּא, מֵעוֹלָם לֹא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּבָר טוֹב
48 וְחוֹזֵר בּוֹ, וְכָאן חָזַר בּוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל ט,
49 ו): וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלוּ, אַל תִּקְרֵי וּמִמִּקְדָּשִׁי אֶלָּא
50 וּמִמְּקַדְּשַׁי תָּחֵלוּ. מִיָּד מַה כְּתִיב: וַיָּחֵלוּ בָּאֲנָשִׁים
51 הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבָּיִת. וּכְתִיב: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
52 טַמְּאוּ אֶת הַבַּיִת וּמַלְאוּ אֶת הַחֲצֵרוֹת חֲלָלִים צֵאוּ
53 וַיֵּצְאוּ וְהִכּוּ בָעִיר. וּכְתִיב (יחזקאל ט, ח): וַיְהִי כְּהַכּוֹתָם
54 וְנֵאשַׁאר אָנִי וָאֶפֹּלָה עַל פָּנַי וָאֶזְעַק [קול גדול]
55 וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי אֱלֹהִים הֲמַשְׁחִית אַתָּה אֶת כָּל
56 שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל, וְאֵין שְׁאֵרִית אֶלָּא צַדִּיקִים, לְכָךְ בָּא
57 וְאָמַר: בִּלַּע ה׳ וְלֹא חָמַל וגו׳.

58 ד. בִּלַּע ה׳ וְלֹא חָמַל אֵת כָּל נְאוֹת יַעֲקֹב, רַבִּי פִּנְחָס
59 בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמַר אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים בָּתֵּי
60 כְנֵסִיּוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, מִנַּיִן (ישעיה א, כא): מְלֵאַתִּי
61 מִשְׁפָּט, מְלֵתִי כְּתִיב, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה לוֹ בֵּית
62 סֵפֶר וּבֵית תַּלְמוּד, בֵּית סֵפֶר לְמִקְרָא, וּבֵית תַּלְמוּד
63 לְמִשְׁנָה.

64 דָּבָר אַחֵר, בִּלַּע ה׳ וְלֹא חָמַל אֵת כָּל נְאוֹת יַעֲקֹב, אֶת
65 כָּל נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב, כְּגוֹן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְרַבָּן
66 גַּמְלִיאֵל, וְרַבִּי יְשֵׁבָב, וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, וְרַבִּי
67 חוּצְפִּית הַמְּתוּרְגְּמָן, וְרַבִּי יְהוּדָה הַנַּחְתּוֹם, וְרַבִּי
68 חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן, וְרַבִּי עֲקִיבָא, וּבֶן עֲזַאי, וְרַבִּי
69 טַרְפוֹן. וְאִית דְּמַפְקִין רַבִּי טַרְפוֹן וּמְעַיְּילִין רַבִּי
70 אֶלְעָזָר חַרְסָנָה. רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה דָּרֵשׁ שִׁיתִּין אַפִּין
71 בְּבִלַּע ה׳ וְלֹא חָמַל, וְרַבִּי הֲוָה דָּרֵישׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
72 אַפִּין. וְלֹא דְּרַבִּי יוֹחָנָן יַתִּיר עַל רַבִּי, אֶלָּא רַבִּי עַל
73 יְדֵי שֶׁהָיָה סָמוּךְ לְחֻרְבַּן הַבַּיִת הָיָה נִזְכָּר וְהָיָה דּוֹרֵשׁ
74 וּבוֹכֶה וּמִתְנַחֵם.

75 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן רַבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ (במדבר כד, יז): דָּרַךְ
76 כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב, אַל תִּקְרֵי כּוֹכָב אֶלָּא כּוֹזָב. רַבִּי עֲקִיבָא
77 כַּד הֲוָה חָמֵי לֵיהּ לְהָדֵין בַּר כּוֹזִיבָא הֲוָה אָמַר הֵינוּ
78 מַלְכָּא מְשִׁיחָא, אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן תּוֹרְתָא
79 עֲקִיבָא יַעֲלוּ עֲשָׂבִים בִּלְחָיֶיךָ וַעֲדַיִן אֵינוֹ בָּא.

80 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (בראשית כז, כב): הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב, קוֹל
81 אַדְרְיָאנוּס קֵיסָר הָרַג בְּבֵיתָר שְׁמוֹנִים אֶלֶף רִבּוֹא בְּנֵי
82 אָדָם וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף תּוֹקְעֵי קְרָנוֹת הָיוּ צָרִין עַל בֵּיתָר,
83 וְהָיָה שָׁם בֶּן כּוֹזִיבָא, וְהָיוּ לוֹ מָאתַיִם אֶלֶף מְקַטְּעֵי
84 אֶצְבַּע, שָׁלְחוּ לוֹ חֲכָמִים עַד מָתַי אַתָּה עוֹשֶׂה
85 לְיִשְׂרָאֵל בַּעֲלֵי מוּמִין, אָמַר לָהֶם וְהֵיאַךְ יְבַדְּקוּ,
86 אָמְרוּ לוֹ כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹקֵר אֶרֶז מִלְּבָנוֹן אַל יִכָּתֵב
87 בְּאִסְטְרַטְיָא שֶׁלְּךָ. וְהָיוּ לוֹ מָאתַיִם אֶלֶף מִכָּאן
88 וּמִכָּאן, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיוּ יוֹצְאִין לַמִּלְחָמָה הָיוּ אוֹמְרִים
89 לָא תִּסְעוּד וְלָא תַּסְכִּיף, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים ס,
90 יב): הֲלֹא אַתָּה אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא תֵצֵא אֱלֹהִים
91 בְּצִבְאוֹתֵינוּ. וּמָה הָיָה עוֹשֶׂה בֶּן כּוֹזִיבָא, הָיָה מְקַבֵּל

איכה רבה

אַבְנֵי בַּלִּיסְטְרָא בְּאֶחָד מֵאַרְכּוּבוֹתָיו וְזוֹרְקָן וְהוֹרֵג מִזֶּה כַּמָּה נְפָשׁוֹת, וְעַל זֶה אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כָּךְ. שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּמֶחֱצָה הִקִּיף אַדְרְיָאנוּס קֵיסָר לְבֵיתָר, וְהָיָה שָׁם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי עָסוּק בְּשַׁקּוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ, וּבְכָל יוֹם וָיוֹם מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַל תֵּשֵׁב בַּדִּין הַיּוֹם. וּלְבַסּוֹף נָתַן דַּעְתּוֹ לַחֲזֹר, אֲתָא חַד כּוּתָאי וּמְצָאוֹ וְאָמַר לוֹ, אֲדוֹנִי, כָּל יוֹמִין דַּהֲדָא תַּרְנְגוֹלְתָּא מִתְגַּעְגַּע בְּקִיטְמָא לִית אַתְּ כָּבִישׁ לָהּ, אֶלָּא הַמְּתֵן לִי דַּאֲנָא עָבִיד לָךְ דְּתַכְבְּשִׁנַּהּ יוֹמָא דֵין, מִיָּד עָלִיל בֵּיהּ בְּבוּבֵיהּ דְּמִדִּינְתָּא, וַאֲשִׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר דַּהֲוָה קָאֵים וּמַצְלֵי, עֲבַד גַּרְמֵיהּ לָחֵישׁ בְּאוּדְנֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי, אֶזְלוּן וְאָמְרוּן לְבַר כּוּזִיבָא חֲבִיבָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר בָּעֵי לְאַשְׁלָמָא מְדִינְתָּא עִם אַדְרְיָאנוּס, שְׁלַח וְאַתְיֵיהּ לְהַהוּא כּוּתָאי אֲמַר לֵיהּ מַאי אֲמַרְתְּ לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ אִין אֲנָא אָמַר לָךְ, מַלְכָּא קָטֵיל לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, וְאִין לִית אֲנָא אָמַר לָךְ אַתְּ קָטֵיל לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, אֲבָל מוּטָב לִיקְטְלֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא לְגַרְמֵיהּ וְלָא תִּתְפָּרְסִין מִיסְטֵירִין דְּמַלְכוּתָא. בֵּן כּוּזִיבָא סָבַר בְּדַעְתֵּיהּ דִּבְעֵי לְאַשְׁלָמָא מְדִינְתָּא, כֵּיוָן דַּחְסַל רַבִּי אֶלְעָזָר צְלוֹתֵיהּ שְׁלַח וְאַיְיתֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָה אֲמַר לָךְ הָדֵין כּוּתָאי. אֲמַר לֵיהּ לִית אֲנָא יָדַע מַה לְחִישׁ לִי בְּאוּדְנָאי וְלָא שְׁמָעֵת לֵיהּ כְּלוּם דַּאֲנָא בְּצְלוֹתִי קָאֵימְנָא, וְלִית אֲנָא יָדַע מָה הֲוָה אֲמַר. נִתְמַלֵּא רוּגְזֵיהּ לְבֶן כּוּזִיבָא יְהַב לֵיהּ חַד בְּעִיטָא בְּרַגְלֵיהּ וְקָטְלֵיהּ, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה (זכריה יא, יז): הוֹי רֹעֵי הָאֱלִיל עֹזְבִי הַצֹּאן חֶרֶב עַל זְרוֹעוֹ וְעַל עֵין יְמִינוֹ, אָמְרָה לוֹ אַתָּה סִמִּיתָ זְרוֹעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְסִמִּיתָ עֵין יְמִינָן, לְפִיכָךְ זְרוֹעוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ יָבוֹשׁ תִּיבָשׁ וְעֵין יְמִינוֹ כָּהֹה תִּכְהֶה. מִיָּד גָּרְמוּ עֲוֹנוֹת וְנִלְכְּדָה בֵּיתָר וְנֶהֱרַג בֶּן כּוּזִיבָא, וַאֲיַתְיוּהוּ רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי אַדְרְיָאנוּס, אֲמַר מַאן קְטָלֵיהּ לְדֵין, אֲמַר לֵיהּ חַד גּוּנְתָּאי אֲנָא קְטַלְתֵּיהּ לְדֵין, אֲמַר לֵיהּ זִיל וְאַיְיתֵיהּ לִי, אֲזַל וְאַיְיתֵיהּ וְאַשְׁכַּח עַכְנָא כְּרִיכָא עַל צַוָּארֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ אִלּוּ לָא אֱלָהֵיהּ קְטָלֵיהּ לְדֵין מַאן הֲוָה יָכֵיל לֵיהּ, וּקְרָא עֲלוֹי (דברים לב, ל): אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם. הָיוּ הוֹרְגִים בָּהֶם עַד שֶׁשָּׁקַע הַסּוּס בְּדָם עַד חָטְמוֹ, וְהָיָה הַדָּם מְגַלְגֵּל אֲבָנִים שֶׁל אַרְבָּעִים סְאָה וְהוֹלֵךְ בַּיָּם אַרְבָּעָה מִילִין. וְאִם תֹּאמַר שֶׁקְּרוֹבָה לַיָּם, וַהֲלֹא רְחוֹקָה מִן הַיָּם אַרְבָּעָה מִילִין. וְכֵרֵם גָּדוֹל הָיָה לוֹ לְאַדְרְיָאנוּס שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל עַל שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל, כְּמִן טְבֶרְיָא לְצִפּוֹרִי, וְהִקִּיפוּ גָּדֵר מֵהַרוּגֵי בֵּיתָר, וְלֹא גָּזַר עֲלֵיהֶם שֶׁיִּקָּבְרוּ עַד שֶׁעָמַד מֶלֶךְ אֶחָד וְגָזַר עֲלֵיהֶם וּקְבָרוּם. רַבִּי הוּנָא אָמַר יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ הֲרוּגֵי בֵּיתָר לִקְבוּרָה נִקְבְּעָה הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, הַטּוֹב שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ וְהַמֵּטִיב שֶׁנִּתְּנוּ לִקְבוּרָה. חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה עָשְׂתָה בֵּיתָר אַחַר חֻרְבַּן הַבַּיִת, וְלָמָּה נֶחְרְבָה עַל שֶׁהִדְלִיקוּ נֵרוֹת לְחֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלָמָּה הִדְלִיקוּ, אָמְרוּ הַבּוּלִיוֹטִין שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּאֶמְצַע הַמְּדִינָה, וְכַד הֲוָה סָלִיק חַד מִנְּהוֹן לְצַלָּאה, אֲמַר לֵיהּ בָּעֵית לְעֵיבְדָא בּוּלִיוֹטִין, אֲמַר לֵיהּ לָא. בָּעֵית לְאֵיעֵבְדָא אַרְכּוֹנְטִיס, אֲמַר לְהוֹ לָא. אָמְרֵי לֵיהּ מִן בְּגִין דִּשְׁמַעְנָא דְּאִית לָךְ חָדָא אִיסְיָא אַתְּ בָּעֵי מְזַבְּנָא יָתֵיהּ לִי, אֲמַר לֵיהּ לִית בְּדַעְתִּי, וַהֲוָה כּוֹתֵב וּמַשְׁלַח אוֹנוֹתֵיהּ לְבַר בֵּיתֵיהּ אִין אָתֵי גְּבַר פְּלוֹנִי לָא תִּשְׁבְּקִינֵיהּ מֵיעַל לְאִיסְיָא דְּהוּא מַזְבְּנָא לִי. וַהֲוָה אָמַר הַהוּא גַּבְרָא הַלְוַאי אִיתְּבְרַת רַגְלֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא וְלָא סָלִיק לְהָדֵין זְוִיתָא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איכה ד, יח): צָדוּ צְעָדֵינוּ, צָדְיָאה אוֹרְחָא מִלְּהַלָּכָא בְּאֵילֵין פְּלַטְיָאתָא. קָרֵב קִצֵּנוּ, קִיצָא דְּהַהוּא בֵּיתָא. מָלְאוּ יָמֵינוּ, יוֹמָא דְּהַהוּא בֵּיתָא. אַף אִינּוּן לָא פָּשַׁת לְהוֹן טַב, דִּכְתִיב (משלי יז, ה): שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מוֹחֵי תִּינוֹקוֹת נִמְצְאוּ עַל אֶבֶן אַחַת, וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת קֻפּוֹת שֶׁל קְצוּצֵי תְּפִלִּין נִמְצְאוּ בְּבֵיתָר, וְכָל אַחַת וְאַחַת מַחֲזֶקֶת שָׁלֹשׁ סְאִין, וּכְשֶׁאַתָּה בָּא לְחֶשְׁבּוֹן אַתָּה מוֹצֵא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת סְאִין. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל חֲמֵשׁ מֵאוֹת בָּתֵּי סוֹפְרִים הָיוּ בְּבֵיתָר, וְקָטָן שֶׁבָּהֶם לֹא הָיָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּינוֹקוֹת, וְהָיוּ אוֹמְרִים אִם יָבוֹאוּ הַשּׂוֹנְאִים עָלֵינוּ בַּמַּכְתֵּבִין הַלָּלוּ אָנוּ יוֹצְאִין וְדוֹקְרִין אוֹתָם. וְכֵיוָן שֶׁגָּרְמוּ הָעֲוֹנוֹת וּבָאוּ הַשּׂוֹנְאִים כָּרְכוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּסִפְרוֹ וְשָׂרְפוּ אוֹתָם וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם אֶלָּא אֲנִי וְקָרָא עַל עַצְמוֹ (איכה ג, נא): עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי וגו׳. שְׁנֵי אַחִין הָיוּ בִּכְפַר חֲרוֹכָא, וְלֹא הֲווֹן שָׁבְקִין רוֹמָאֵי עֲבַר תַּמָּן דְּלָא הֲווֹ קַטְלֵי יָתֵיהּ, אָמְרֵי כָּל סַמָּא דְּמִילָה נַיְתֵי כְּלִילָא דְּאַדְרְיָאנוּס וְנַיְתִיב בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל [אלו] שִׁמְעוֹן, דְּהָא רוֹמָאֵי אַתּוּן, מִן דְּנָפְקִין פָּגַע בְּהוֹן חַד סָבָא אֲמַר לְהוֹן בְּרִיָּא בְּסַעְדֵיכוֹן מִן אִלֵּין, אָמְרוּ לֵיהּ לָא נִסְעוֹד וְלָא נִסְכִּיף, מִיָּד גָּרְמוּ עֲוֹנוֹת וְנֶהֱרְגוּ, וַאֲיַתְיוּהוּ רֵישֵׁיהוֹן לְגַבֵּי אַדְרְיָאנוּס, אֲמַר מָאן קָטֵיל אִילֵּין, אֲמַר לֵיהּ חַד גּוּנְתָּאי אֲנָא קְטִילַת לְהוֹן, אֲמַר לֵיהּ זִיל אַיְיתֵי לִי פִּיטוֹמַיְיהוּ, אֲזַל אַשְׁכַּח עַכְנָא כְּרִיכָא עַל צַוָּארֵיהוֹן, אֲמַר אִילּוּ אֱלָהֵיהוֹן דְּאִילֵּין לָא קָטֵיל לְהוֹן מָאן הֲוָה יָכֵיל לְמִקְטְלִינוֹן, וּקְרָא עֲלֵיהוֹן (דברים לב, ל): אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם. שְׁנֵי אֲרָזִים הָיוּ בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְתַחַת אֶחָד מֵהֶן הָיוּ אַרְבַּע חֲנֻיּוֹת שֶׁל מוֹכְרֵי טְהָרוֹת, וּמִן הָאֶחָד הָיוּ מוֹצִיאִין אַרְבָּעִים סְאָה גּוּזָלוֹת לְכָל חֹדֶשׁ, וּמֵהֶן הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַסְפִּיקִין לַקִּנִּים. טוּר שִׁמְעוֹן הֲוָה מַפִּיק תְּלַת מְאָה גְּרָבִין, וְלָמָּה חָרְבוּ, אִי תֵּימָא מִפְּנֵי הַזּוֹנוֹת, וַהֲלֹא לֹא הָיְתָה אֶלָּא רִיבָה אַחַת וְהוֹצִיאוּהָ מִשָּׁם.

אָמַר רַבִּי הוּנָא מִשּׁוּם שֶׁהָיוּ מְשַׁחֲקִין בְּכַדּוּר בְּשַׁבָּת.

איכה רבה

1 עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים עֲיָרוֹת הָיוּ בְּהַר הַמֶּלֶךְ, לְרַבִּי אֶלְעָזָר
2 בֶּן חַרְסוֹם, הָיָה הָאֶלֶף אֶחָד מֵהֶם, וּכְנֶגְדָּן הָיוּ לוֹ
3 אֶלֶף סְפִינוֹת בַּיָּם. שְׁלֹשָׁה עֲיָרוֹת הָיָה טִימָס שֶׁלָּהֶם
4 עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם, כָּבוּל, שִׁיחִין, וּמַגְדְּלָא. וְלָמָּה
5 חָרוּב, כָּבוּל, מִפְּנֵי הַמַּחְלֹקֶת. שִׁיחִין, מִפְּנֵי כְשָׁפִים.
6 מַגְדְּלָא, מִפְּנֵי הַזִּנּוּת. שְׁלֹשָׁה עֲיָרוֹת הָיוּ בַּדָּרוֹם וְהָיוּ
7 מוֹצִיאוֹת כִּפְלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: כְּפַר
8 בִּישׁ, כְּפַר שַׁחֲלַיִם, כְּפַר דִּיכְרִין. כְּפַר בִּישׁ, לָמָּה
9 נִקְרָא שְׁמָהּ כְּפַר בִּישׁ, דְּלָא הֲוַת מְקַבְּלָא אַכְסַנְיָא.
10 כְּפַר שַׁחֲלַיִם, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ כְּפַר שַׁחֲלַיִם, דַּהֲווֹ
11 מְרַבְּיָן בְּנֵיהוֹן כְּאִילֵּין תַּחֲלוּסַיָּיא. כְּפַר דִּיכְרִין, לָמָּה
12 נִקְרָא שְׁמָהּ כְּפַר דִּיכְרִין, דְּכָל אִתְּתָא דַּהֲוַת תַּמָּן הֲוַת
13 יָלְדָה בְּנִין דִּיכְרִין, וְכָל אִתְּתָא דַּהֲוַת בָּעְיָא לְמֵילַד
14 נְקֵבָה, הֲוַת נָפְקָא לְבַר מִן קַרְתָּא וַהֲוַת יָלְדָה נְקֵבָה,
15 וְכָל אִתְּתָא אַחֲרִיתָא דַּהֲוַת בָּעְיָא לְמֵילַד בַּר דְּכַר,
16 הֲוַת אַתְיָא תַּמָּן וַהֲוַת יָלְדָה זָכָר. וְכַדּוּ כַּד אַתְּ נְצַעְהוֹן
17 בְּשִׁתִּין רִבְוָון דְּקַנְיֵי לָא נָסְיָין לְהוֹן.
18 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן קָפְצָה לָהּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. רַב הוּנָא
19 אָמַר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲנֻיּוֹת שֶׁל מוֹכְרֵי טְהָרוֹת הָיוּ
20 בְּמַגְדְּלָא דְּצַבְּעָיָא וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲנֻיּוֹת שֶׁל אוֹרְגֵי
21 פָּרוֹכוֹת הָיוּ בְּכְפַר נְמָרָה. וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא
22 בַּר אַבָּא אָמַר שְׁמוֹנִים אַחִים כֹּהֲנִים הָיוּ נְשׂוּאִים
23 לִשְׁמוֹנִים כֹּהֲנוֹת אֲחָיוֹת, בְּלַיְלָה אֶחָד תְּלוּנָהוּ בַּחֲדָא
24 גַּפְנָא, חוּץ מֵאַחִים בְּלֹא אֲחָיוֹת, חוּץ מֵאֲחָיוֹת בְּלֹא
25 אַחִים, חוּץ מִלְּוִיִּים וְחוּץ מִיִּשְׂרָאֵל. שְׁמוֹנִים אֶלֶף
26 פְּרִחֵי כְּהֻנָּה נֶהֱרְגוּ עַל דָּמוֹ שֶׁל זְכַרְיָה. רַבִּי יוּדָן שָׁאַל
27 לְרַבִּי אַחָא הֵיכָן הָרְגוּ אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ
28 בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֶזְרַת
29 נָשִׁים, אֶלָּא בְּעֶזְרַת כֹּהֲנִים, וְלֹא נָהֲגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם
30 צְבִי וְלֹא כְּדַם אַיָּל, תַּמָּן כְּתִיב (ויקרא יז, יג): וְאִישׁ אִישׁ
31 מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה וגו׳ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר,
32 בְּרַם הָכָא כְּתִיב (יחזקאל כד, ז): כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה
33 עַל צְחִיחַ סֶלַע שָׁפַכְתִּהוּ לֹא שְׁפַכְתִּהוּ עַל הָאָרֶץ
34 לְכַסּוֹת עָלָיו עָפָר, וְכָל כָּךְ לָמָּה, (יחזקאל כד, ח):
35 לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם נָתַתִּי אֶת דָּמָהּ עַל צְחִיחַ
36 סֶלַע לְבִלְתִּי הִכָּסוֹת. שֶׁבַע עֲבֵרוֹת עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל
37 בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הָרְגוּ כֹּהֵן וְנָבִיא וְדַיָּן, וְשָׁפְכוּ דַם נָקִי
38 וְחִלְּלוּ אֶת הַשֵּׁם וְטִמְּאוּ אֶת הָעֲזָרָה, וְשַׁבָּת וְיוֹם
39 הַכִּפּוּרִים הָיָה, וְכֵיוָן שֶׁעָלָה נְבוּזַרְאַדָּן חַזְיֵיהּ לְדִמֵּיהּ
40 דְּזְכַרְיָה דַּהֲוָה קָא רָתֵיחַ, אֲמַר לְהוֹן מַאי הִיא, אָמְרוּ
41 לֵיהּ דַּם פָּרִים וּכְבָשִׂים, אֲיַיתִי פָּרִים וּכְבָשִׂים וְלָא
42 אִידּוּם, אֲיַיתִי כָּל מִינֵי דָמִים וְלָא אִידּוּם, אֲמַר לְהוֹן
43 אִי אַמְרִיתּוּ לִי מוּטָב וְאִי לָא אֲנָא מַסְרִיקְנָא לְבִישְׂרָא
44 דַּהֲנָךְ אִינְשֵׁי בְּמַסְרִיקִין דְּפִרְזִלָּא וְלָא אֲמָרוּ לֵיהּ,
45 וְהַשְׁתָּא דַּאֲמַר לְהוֹ הָכִי אָמְרוּ לֵיהּ מַה נְּכַסֵּי מִינָךְ,
46 גְּבִיָּיא כַּהֲנָא הֲוָה לָן וַהֲוָה מוֹכִיחַ לָן לְשׁוּם שְׁמַיָּא
47 קַבִּילוּ, וְלָא קַבְּלִינַן מִינֵיהּ אֶלָּא קָאֵימְנָא עִילָּוֵיהּ
48 וְקַטְלִינַן לֵיהּ. אֲמַר לְהוֹן אֲנָא מְפַיְּסְנָא לֵיהּ, אַיְיתִי
49 סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה שָׁחַט עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח. שָׁחַט סַנְהֶדְרֵי
50 קְטַנָּה עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח. אַיְיתִי פִּרְחֵי כְּהֻנָּה שָׁחַט
51 עִילָּוֵיהּ וְלָא נָח. שָׁחַט תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן עִילָּוֵיהּ
52 וְלָא נָח. אָמַר לוֹ זְכַרְיָה טוֹבִים שֶׁבְּעַמְּךָ אֲבַדְתִּי
53 רְצוֹנְךָ שֶׁיֹּאבְדוּ כֻּלָּם, לְאַלְתָּר נָח. וְהִרְהֵר נְבוּזַרְאַדָּן
54 הָרָשָׁע תְּשׁוּבָה וְאָמַר, וּמַה מִּי שֶׁמְּאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת
55 מִיִּשְׂרָאֵל כָּךְ כְּתִיב בּוֹ (בראשית ט, ו): שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם
56 בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ, אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁאִבֵּד נְפָשׁוֹת הַרְבֵּה,
57 עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, מִיָּד נִתְמַלֵּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
58 רַחֲמִים וְרָמַז לַדָּם וְנִבְלַע בִּמְקוֹמוֹ. שְׁמוֹנִים אֶלָּפִים
59 פִּרְחֵי כְּהֻנָּה בָּקְעוּ בַּחֲיָלוֹתָיו שֶׁל נְבוּכַדְנֶאצַּר וּבִיְדָן
60 מָגִינֵי זָהָב, הָלְכוּ לָהֶם אֵצֶל יִשְׁמְעֵאלִים וְהוֹצִיאוּ
61 לָהֶם מִינֵי מְלוּחִים וְנוּדוֹת מְנֻפָּחוֹת, אָמְרוּ לָהֶם
62 נִשְׁתֶּה קֶדֶמַיִי, אָמְרוּ לָהֶם אִכְלוּ קֶדֶמַיִי וּלְבָתַר כֵּן
63 אַתּוּן שָׁתְיָין, מִן דַּאֲכָלוּן הֲוָה נָסִיב כָּל חַד וְחַד
64 מִינַיְיהוּ זִיקָא וִיהַב לֵיהּ בְּפוּמֵיהּ וַהֲוָה רוּחָא עָלֵיל
65 בִּכְרֵיסֵהּ וּבְקָעָה לֵיהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה כא, יג):
66 מַשָּׂא בַּעֲרָב בַּיַּעַר בַּעֲרָב תָּלִינוּ אֹרְחוֹת דְּדָנִים,
67 לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מָיִם יֹשְׁבֵי אֶרֶץ תֵּימָא בְּלַחְמוֹ
68 קִדְּמוּ נֹדֵד. מִי נָתוּן בְּיַעַר הַלְּבָנוֹן בַּעֲרָב תָּלִינוּ, אֶלָּא
69 אֹרְחוֹת דְּדָנִים, אָרְחֵהוֹן דִּבְנֵי דְּדָנַיָּא עָבְדִין כֵּן, וְכִי
70 כֵּן עֲבַד אֲבוּהוֹן לַאֲבוּכוֹן, מַה כְּתִיב בַּאֲבוּכוֹן (בראשית
71 כא, יט): וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם
72 וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁק אֶת הַנָּעַר, וְאַתֶּם
73 לֹא קִיַּמְתֶּם לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מָיִם, וְכִי מִטִּיבוּתְהוֹן
74 אַיְיתָן לְגַבֵּיכוֹן (ישעיה כא, טו): כִּי מִפְּנֵי חֲרָבוֹת נָדָדוּ,
75 מִפְּנֵי חַרְבּוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר נָדָדוּ. מִפְּנֵי חֶרֶב נְטוּשָׁה,
76 מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ שׁוֹמְרִים שְׁמִטּוֹתֵיהֶן כָּרָאוּי, כְּמָה
77 דְּאַתְּ אָמַר (שמות כג, יא): וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה
78 וּנְטַשְׁתָּהּ. וּמִפְּנֵי קֶשֶׁת דְּרוּכָה, עַל יְדֵי שֶׁלֹּא הָיוּ
79 שׁוֹמְרִים שַׁבָּת כָּרָאוּי, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (נחמיה יג, טו):
80 בַּיָּמִים הַהֵמָּה רָאִיתִי בִיהוּדָה דֹּרְכִים גִּתּוֹת בַּשַּׁבָּת.
81 וּמִפְּנֵי כֹּבֶד מִלְחָמָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין
82 בְּמִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, דִּכְתִיב בָּהּ (במדבר כא, יד): עַל
83 כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה׳. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן
84 מִגִּיבְתּוֹן וְעַד אַנְטִיפְרַס שִׁשִּׁים רִבּוֹא עֲיָרוֹת הָיוּ,
85 וּקְטַנָּה שֶׁבָּהֶן זוֹ בֵּית שֶׁמֶשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל
86 א ו, יט): וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ וגו׳, וְכַדּוּן אֲפִלּוּ מֵאָה
87 קָנֵי לֵית בָּהּ.
88 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשְׁמַרְתָּהּ הָיְתָה קְטַנָּה בַּמִּשְׁמָרוֹת,
89 וְהָיְתָה מוֹצִיאָה שְׁמוֹנִים אֶלֶף פִּרְחִים. כַּמָּה
90 פּוּלְמְסָאוֹת עָשָׂה אַדְרְיָאנוֹס, תְּרֵין אֻמּוֹרָאִין, חַד אָמַר
91 חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם, וְחַד אָמַר חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה.
92 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַשְׁרֵי מִי שֶׁרָאָה בְּמַפַּלְתָּהּ שֶׁל

איכה רבה

1 תַּרְמוּד, לָמָּה, שֶׁהָיְתָה שֵׁתֶּפֶת בִּשְׁתֵּי חֲרָבָנוֹת. רַבִּי
2 יוּדָן אָמַר בְּחָרְבָּן רִאשׁוֹן הֶעֱמִידָה שְׁמוֹנִים אֶלֶף
3 קַשָּׁתִין, וּבְשֵׁנִי הֶעֱמִידָה אַרְבָּעִים אֶלֶף קַשָּׁתִין. רַב
4 הוּנָא אָמַר בְּחָרְבָּן אַחֲרוֹן הֵם כָּרִאשׁוֹן.

5 ה. הָרַס בְּעֶבְרָתוֹ מִבְצָרֵי בַת יְהוּדָה, רַבִּי יוּדָן אָמַר
6 כָּל בִּירָה וּבִירָה שֶׁהָיְתָה בִּירוּשָׁלַם לֹא הָיְתָה רְאוּיָה
7 לְהִכָּבֵשׁ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעִים יוֹם, רַבִּי פִּנְחָס אָמַר פָּחוֹת
8 מֵחֲמִשִּׁים יוֹם, וְכֵיוָן שֶׁגָּרְמוּ עֲוֹנוֹת הָרַס בְּעֶבְרָתוֹ
9 מִבְצָרֵי בַת יְהוּדָה הִגִּיעַ לָאָרֶץ. חִלֵּל מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ,
10 חִלֵּל מַמְלָכָה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (שמות יט,
11 ו): וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וגוֹי קָדוֹשׁ. וְשָׂרֶיהָ
12 אֵלּוּ שָׂרִים שֶׁל מַעְלָן, אַתְּ מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ
13 הַשּׁוֹנְאִים הָיָה יִרְמְיָה אוֹמֵר לָהֶם עֲשׂוּ תְּשׁוּבָה שֶׁלֹּא
14 תֵּלְכוּ בַּגָּלוּת, אָמְרוּ לוֹ אִם יָבֹאוּ הַשּׁוֹנְאִים מַה יְכוֹלִין
15 לַעֲשׂוֹת לָנוּ, חַד אָמַר אֲנָא מַקֵּיף לָהּ חוֹמַת מַיָּא,
16 וְחָרִינָא אָמַר אֲנָא מַקֵּיף לָהּ חוֹמַת נוּרָא, וְחָרִינָא
17 אָמַר אֲנָא מַקֵּיף לָהּ חוֹמַת פַּרְזְלָא, אָמַר לְהוּ הַקָּדוֹשׁ
18 בָּרוּךְ הוּא בִּדְיִדִי אַתּוּן מִשְׁתַּמְּשִׁין, עָמַד הַקָּדוֹשׁ
19 בָּרוּךְ הוּא וְשִׁנָּה אֶת שְׁמוֹתָם שֶׁל מַלְאָכִים, דְּעַל מַיָּא
20 עֲבַד עַל נוּרָא וּדְעַל נוּרָא עֲבַד עַל פַּרְזְלָא, וְהָיוּ
21 מַזְכִּירִין שְׁמוֹתָם מִלְּמַטָּה וְלֹא הָיוּ עוֹנִין לָהֶם, הֲדָא
22 הוּא דִכְתִיב (ישעיה מג, כח): וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ, וְכֵיוָן
23 שֶׁגָּרְמוּ הָעֲוֹנוֹת וּבָאוּ הַשּׁוֹנְאִים הִתְחִילוּ מַזְכִּירִין שַׂר
24 פְּלָן אִיתָא עֲבִיד לָן מִילַיָּא פְּלָן, אֲמַר לֵיהּ לֵית בְּחֵילִי
25 דַּאֲנָא מֵירִים מִינַּהּ.

26 דָּבָר אַחֵר, חִלֵּל מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ. חִלֵּל מַמְלָכָה, זֶה
27 צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, וְשָׂרֶיהָ, אֵלּוּ שָׂרִים שֶׁל מַעְלָה.

28 ו. גָּדַע בָּחֳרִי אַף כֹּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל. עֶשֶׂר קְרָנוֹת הֵן,
29 קַרְנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, קַרְנוֹ שֶׁל יִצְחָק, קַרְנוֹ שֶׁל יוֹסֵף,
30 קַרְנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, קַרְנָהּ שֶׁל תּוֹרָה, קַרְנָהּ שֶׁל כְּהֻנָּה,
31 קַרְנָהּ שֶׁל לְוִיָּה, קַרְנָהּ שֶׁל נְבוּאָה, קַרְנוֹ שֶׁל בֵּית
32 הַמִּקְדָּשׁ, קַרְנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים קַרְנוֹ שֶׁל
33 מָשִׁיחַ. קַרְנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה, א): כֶּרֶם
34 הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן. קַרְנוֹ שֶׁל יִצְחָק,
35 שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב, יג): נֶאֱחַז בַּסְّבַךְ בְּקַרְנָיו, קַרְנוֹ שֶׁל
36 יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, יז): וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו. קַרְנוֹ
37 שֶׁל מֹשֶׁה, דִּכְתִיב (שמות לד, כט): כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו.
38 קַרְנָהּ שֶׁל תּוֹרָה, דִּכְתִיב (חבקוק ג, ד): קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ.
39 קַרְנָהּ שֶׁל כְּהֻנָּה, דִּכְתִיב (תהלים קיב, ט): קַרְנוֹ תָּרוּם
40 בְּכָבוֹד. קַרְנָהּ שֶׁל לְוִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כה, ה):
41 כָּל אֵלֶּה בָנִים לְהֵימָן חוֹזֵה הַמֶּלֶךְ בְּדִבְרֵי הָאֱלֹהִים
42 לְהָרִים קָרֶן. קַרְנָהּ שֶׁל נְבוּאָה, דִּכְתִיב (שמואל א ב, א):
43 רָמָה קַרְנִי בַּה׳. קַרְנוֹ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב (תהלים
44 כב, כב): וּמִקַּרְנֵי רֵמִים עֲנִיתָנִי, קַרְנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
45 שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמח, יד): וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים
46 קַרְנוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, י): וְיִתֵּן עֹז
47 לְמַלְכּוֹ וַיָּרֶם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ. וְכֻלָּן הָיוּ נְתוּנוֹת בְּרֹאשָׁן
48 שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְכֵיוָן שֶׁחָטְאוּ נִטְּלוּ מֵהֶן, הֲדָא הוּא
49 דִכְתִיב: גָּדַע בָּחֳרִי אַף כֹּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל, וְנִתְּנוּ לְאֻמּוֹת
50 הָעוֹלָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ז, כ): וְעַל קַרְנַיָּא
51 עֲשַׂר די בְּרֵאשַׁהּ וְאָחֳרִי די סְלִקַת וּנְפַלָה מִן קֳדָמַהּ
52 תְּלָת, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ וְקַרְנַיָּא עֲשַׂר מִנַּהּ מַלְכוּתָא
53 עַשְׂרָה מַלְכִין יְקָמוּן וְאָחֳרָן יְקוּם אַחֲרֵיהֹן וְהוּא יִשְׁנֵא
54 מִן קַדְמָיֵא וּתְלָתָה מַלְכִין יְהַשְׁפֵּל. וּכְשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין
55 תְּשׁוּבָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֲזִירָן לִמְקוֹמָם, הֲדָא
56 הוּא דִכְתִיב (תהלים עה, יא): וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ
57 תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק, הַקְּרָנוֹת שֶׁגִּדַּע צַדִּיקוֹ שֶׁל
58 עוֹלָם, אֵימָתַי הוּא מַחֲזִירָן לִמְקוֹמָם, לִכְשֶׁיְּרוֹמֵם
59 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קֶרֶן מְשִׁיחוֹ, דִּכְתִיב (שמואל א ב, י):
60 וְיִתֵּן עֹז לְמַלְכּוֹ וַיָּרֶם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ. הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ
61 מִפְּנֵי אוֹיֵב. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן
62 אָמַר כֵּיוָן שֶׁגָּרְמוּ עֲוֹנוֹת וְנִכְנְסוּ שׂוֹנְאִים בִּירוּשָׁלַיִם,
63 נָטְלוּ גִּבּוֹרֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְכָפְתוּ יְדֵיהוֹן
64 לַאֲחוֹרֵיהוֹן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (תהלים צא, טו):
65 עִמּוֹ אָנֹכִי בְּצָרָה, כָּתַבְתִּי בַּתּוֹרָה, וְעַכְשָׁיו בָּנַי שְׁרוּיִין
66 בְּצַעַר וַאֲנִי בְּרֶוַח, כְּבָיְכוֹל הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ,
67 וּלְבַסּוֹף גִּלָּה אוֹתָהּ לְדָנִיֵּאל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל
68 יב, יג): וְאַתָּה לֵךְ לַקֵּץ, אָמַר לוֹ לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן,
69 אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְתָנוּחַ. אָמַר לוֹ וַהֲנָחָה
70 לְעוֹלָם, אָמַר לוֹ וְתַעֲמֹד, אָמַר לוֹ עִם מִי, עִם
71 הַצַּדִּיקִים אוֹ עִם הָרְשָׁעִים, אָמַר לוֹ לְגֹרָלְךָ, עִם
72 הַצַּדִּיקִים, אָמַר לוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אוֹ בְּאַחֲרִית
73 הַיָּמִין, אָמַר לוֹ לְקֵץ הַיָּמִין, אוֹתָהּ יָמִין שֶׁהִיא
74 מְשֻׁעְבֶּדֶת קֵץ נָתַתִּי לִימִינִי. גָּאַלְתִּי אֶת בָּנַי גָּאַלְתִּי אֶת
75 יְמִינִי, וְהוּא שֶׁאָמַר דָּוִד (תהלים ס, ז): לְמַעַן יֵחָלְצוּן
76 יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי.

77 ז. וַיִּבְעַר בִּיַעֲקֹב כְּאֵשׁ לֶהָבָה אָכְלָה סָבִיב, אָמַר רַבִּי
78 שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כְּשֶׁהַפֶּרְעָנוּת בָּאָה אֵין מַרְגִּישׁ בָּהּ
79 אֶלָּא יַעֲקֹב, מַאי טַעְמָא, וַיִּבְעַר בִּיַעֲקֹב כְּאֵשׁ לֶהָבָה.
80 וּכְשֶׁהַטּוֹבָה בָּאָה אֵין מַרְגִּישׁ בָּהּ אֶלָּא יַעֲקֹב, הֲדָא
81 הוּא דִכְתִיב (תהלים יד, ז): יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל.

82 ח. דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב, רַבִּי אַיְבּוּ אָמַר הֵן לֹא פֶּלְשׁוּ
83 אַחַר מִדַּת הַדִּין אַף מִדַּת הַדִּין לֹא פֶּלְשָׁה אַחֲרֵיהֶם.
84 הֵם לֹא פֶּלְשׁוּ אַחַר מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא, א):
85 וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים, מִתְאֹנְנִים אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא
86 כְּמִתְאֹנְנִים, (הושע ה, י): הָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה כְּמַסִּיגֵי גְבוּל,
87 מַסִּיגֵי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּמַסִּיגֵי, (הושע ד, טז): כִּי
88 כְּפָרָה סֹרֵרָה, כִּי פָרָה סֹרֵרָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא
89 כְּפָרָה סֹרֵרָה, וּמִדַּת הַדִּין לֹא פֶּלְשָׁה אַחֲרֵיהֶם, דָּרַךְ
90 קַשְׁתּוֹ אוֹיֵב אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּאוֹיֵב.

איכה רבה

דָּבָר אַחֵר, דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב, זֶה פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, ט): אָמַר אוֹיֵב. נִצָּב יְמִינוֹ כְּצָר, זֶה הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ז, ו): אִישׁ צַר וְאוֹיֵב.

דָּבָר אַחֵר, דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב, זֶה עֵשָׂו, דִּכְתִיב (יחזקאל לו, ב): יַעַן אָמַר הָאוֹיֵב. וַיַּהַרְג כֹּל מַחֲמַדֵּי עָיִן, רַבִּי תַּנְחוּם בַּר יִרְמְיָה אָמַר אֵלּוּ בָנִים שֶׁהֵן חֲבִיבִים עַל אֲבוֹתָם כְּגַלְגַּל הָעַיִן שֶׁלָּהֶם. רַבָּנָן אָמְרֵי אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין שֶׁהֵן חֲבִיבִין עַל יִשְׂרָאֵל כְּגַלְגַּל הָעַיִן. בְּאֹהֶל בַּת צִיּוֹן שָׁפַךְ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ, אַרְבַּע שְׁפִיכוֹת הֵן לְטוֹבָה וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת הֵן לְרָעָה, אַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יב, י): וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית דָּוִד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִַם רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים. (יואל ג, א): וְהָיָה אַחֲרֵי כֵן אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי עַל כָּל בָּשָׂר וגו׳ וְגַם עַל הָעֲבָדִים וְעַל הַשְׁפָחוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֶשְׁפּוֹךְ אֶת רוּחִי. (יחזקאל לט, כט): וְלֹא אַסְתִּיר עוֹד פָּנַי מֵהֶם אֲשֶׁר שָׁפַכְתִּי אֶת רוּחִי עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים. וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְרָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, כה): וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֲמָה אַפּוֹ. וּבִיחֶזְקֵאל כְּתִיב (יחזקאל ט, ח): בִּשְׁפָכְךָ אֶת חֲמָתְךָ עַל יְרוּשָׁלִַם. וּכְתִיב (איכה ד, יא): כִּלָּה ה׳ אֶת חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ. וְהָדֵין: שָׁפַךְ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ.

ט. הָיָה ה׳ כְּאוֹיֵב, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ הֵן לֹא פָּלְשׁוּ אַחַר מִדַּת הַדִּין, אַף מִדַּת הַדִּין לֹא פָּלְשָׁה אַחֲרֵיהֶם. הֵם לֹא פָּלְשׁוּ אַחַר מִדַּת הַדִּין, דִּכְתִיב: וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים, מִתְאֹנְנִים אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא כְּמִתְאֹנְנִים. הָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה כְּמַסִּיגֵי גְבוּל, מַסִּיגֵי אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּמַסִּיגֵי. כִּי כְּפָרָה סֹרֵרָה, פָּרָה סֹרֵרָה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּפָרָה סֹרֵרָה. אַף מִדַּת הַדִּין לֹא פָּלְשָׁה אַחֲרֵיהֶם, דִּכְתִיב: הָיָה ה׳ כְּאוֹיֵב, הָיָה ה׳ אוֹיֵב אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כְּאוֹיֵב. בִּלַּע יִשְׂרָאֵל בִּלַּע כָּל אַרְמְנוֹתֶיהָ, רַבִּי בְּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, לִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת גָּלוּ יִשְׂרָאֵל, אֶחָד לִכְּנָיִם מִן נְהַר סַמְבַּטְיוֹן, דִּכְתִיב (ישעיה מט, ט): לֵאמֹר לָאֲסוּרִים צֵאוּ לַאֲשֶׁר בַּחֹשֶׁךְ הִגָּלוּ. אֶחָד חוּץ מִן נְהַר סַמְבַּטְיוֹן, עַל דְּרָכִים יִרְעוּ, אֵלּוּ שֶׁיָּרְדוּ עֲלֵיהֶם עָנָן וְהִקִּיפָן. וּבְכָל שְׁפָיִים מַרְעִיתָם, אֵלּוּ שֶׁגָּלוּ לְדָפְנֵי אַנְטוֹכְיָא. וַיֵּרֶב בְּבַת יְהוּדָה תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה, סְכוּפִים סְכִיפִים.

י. וַיַּחְמֹס כַּגַּן שֻׂכּוֹ, רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר כְּגִנָּה שֶׁנֶּחְמַס מַעְיְנָהּ וְהִלְבִּין יַרְקָהּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר נַחְמָנִי אָמַר כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ג, כט): וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם וגו׳.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ שֵׁכוֹ כְּתִיב, כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל שָׁכְכָה חֲמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֹׁכַח ה׳ בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וְשַׁבָּת, אֶפְשָׁר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁכֵּחַ מוֹעֲדוֹתֵיהֶם וְשַׁבְּתוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא מוֹעֲדוֹתָיו וְשַׁבְּתוֹתָיו שֶׁל יָרֵבְעָם בֶּן נְבָט שֶׁבָּדָא לָהֶם, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (מלכים א יב, לג): בַּחֹדֶשׁ אֲשֶׁר בָּדָא מִלִּבּוֹ. מִלְּבַד כְּתִיב, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא כג, לח): מִלְּבַד שַׁבְּתֹת ה׳. וַיִּנָּאֵץ בְּזַעַם אַפּוֹ מֶלֶךְ וְכֹהֵן, מֶלֶךְ זֶה צִדְקִיָּהוּ, וְכֹהֵן זֶה שְׂרָיָה בֶּן מַחְסֵיָה.

יא. זָנַח ה׳ מִזְּבְחוֹ, רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, לִבְנֵי מְדִינָה שֶׁעָרְכוּ שֻׁלְחָנוֹת לַמֶּלֶךְ, הִקְנִיטוּהוּ וּסְבָלָן. אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ כְּלוּם אַתֶּם מַקְנִיטִין אוֹתִי אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֻׁלְחָן שֶׁעַרַכְתֶּם לִי, הֵא לְכוֹן טְרוֹן בְּאַפֵּיכוֹן. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, כְּלוּם אַתֶּם מַכְעִיסִין אוֹתִי אֶלָּא בִּשְׁבִיל קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרַבְתֶּם לִי, הֵא לְכוֹן טְרוֹן בְּאַפֵּיכוֹן, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: זָנַח ה׳ מִזְּבְחוֹ נְאַר מִקְדָּשׁוֹ. רַבִּי בְּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי אַיְבוּ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ גוֹיִם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נָתְנוּ יְדֵיהֶם תַּחַת עָרְפֵּיהֶם, וְהָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי מַעְלָה וְחֵרְפוּ וְגִדְּפוּ, וְעָשׂוּ מַסְגֵּר שֶׁל גַּלְיָאסִין שֶׁלָּהֶן וְרֹאשָׁם בָּאָרֶץ, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: הִסְגִּיר בְּיַד אוֹיֵב חוֹמֹת אַרְמְנוֹתֶיהָ קוֹל נָתְנוּ בְּבֵית ה׳ כְּיוֹם מוֹעֵד. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי אַחָא וְרַבִּי מְיָאשָׁה בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי אָמְרֵי, מִכֹּחַ אוֹתוֹ הַקּוֹל נָפְלָה בָּבֶל, דִּכְתִיב (ישעיה כא, ט): נָפְלָה נָפְלָה בָּבֶל וְכָל פְּסִילֵי אֱלֹהֶיהָ שִׁבַּר לָאָרֶץ, רַבִּי בְּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי אַיְבוּ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמְרֵי, אַף מַלְכוּת הַזּוֹ כֵּן עָשְׂתָה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: קוֹל נָתְנוּ בְּבֵית ה׳ כְּיוֹם מוֹעֵד. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא וְרַבִּי מְיָאשָׁה בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי אַף הִיא אֵינָהּ צְרִיכָה לִפֹּל אֶלָּא מִכֹּחַ אוֹתוֹ הַקּוֹל, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ירמיה נ, מו): מִקּוֹל נִתְּפְשָׂה בָבֶל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר קוֹל צָרוֹת מַרְגִּשׁוֹת וַאֲפִלָּה עוֹלֶה לִכְרַךְ גָּדוֹל שֶׁל צוֹר, וְלָמָּה, שֶׁקּוֹלוֹ שֶׁל עֵשָׂו מְקַטְרֵג, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ישעיה סו, ו): קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל ה׳ מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו.

יב. חָשַׁב ה׳ לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת צִיּוֹן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לֹא מִן הַכְּרוּז, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ירמיה לב, לא): כִּי עַל אַפִּי וגו׳, אָמַר רַבִּי אִילָם כְּאָדָם שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּמָקוֹם מְטֻנָּף וְעוֹקֵם אֶת חָטְמוֹ. נָטָה קָו, יֵשׁ קָו לְטוֹבָה וְיֵשׁ קָו לְרָעָה, לְטוֹבָה (זכריה א, טז): וְקָו יִנָּטֶה עַל יְרוּשָׁלִַם, וְקָו לְרָעָה דֵּין, נָטָה קָו. לֹא הֵשִׁיב יָדוֹ מִבַּלַּע וַיַּאֲבֵל חֵל וְחוֹמָה יַחְדָּו אֻמְלָלוּ, כְּהַהוּא דְּאָמַר רַבִּי הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַחָא שׁוּרָא וּבַר שׁוּרָא.

יג. טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ, רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר שְׁעָרִים חָלְקוּ כָּבוֹד לָאָרוֹן, לְפִיכָךְ לֹא שָׁלַט בָּהֶם אוֹיֵב, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים כד, ז): שְׂאוּ

איכה רבה

1 שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם, לְפִיכָךְ טָבְעוּ בָּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אִבַּד
2 וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ. מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה. אִם
3 יֹאמַר לְךָ אָדָם יֵשׁ חָכְמָה בַּגּוֹיִם, תַּאֲמִין, הֲדָא הוּא
4 דִכְתִיב (עובדיה א, ח): וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה
5 מֵהַר עֵשָׂו. יֵשׁ תּוֹרָה בַּגּוֹיִם, אַל תַּאֲמִין, דִכְתִיב:
6 מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה. נְבִיאֶיהָ, אֵלּוּ נְבִיאֵי
7 שֶׁקֶר. גַּם נְבִיאֶיהָ, אֵלּוּ נְבִיאֵי אֱמֶת, אֵלּוּ וְאֵלּוּ לֹא
8 מָצְאוּ חָזוֹן מֵה׳.

9 יד. יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת צִיּוֹן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר
10 אַל תְּהִי פָּרְשַׁת נְדָרִים קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁעַל יְדֵי פָּרְשַׁת
11 נְדָרִים נֶהֱרְגוּ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה שֶׁל צִדְקִיָּהוּ. לְפִי
12 כְּשֶׁגָּלוּ יְכָנְיָה מִנָּהוּ הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר עַל חֲמִשָּׁה
13 מְלָכִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה כז, ג): וְשִׁלַּחְתָּם אֶל
14 מֶלֶךְ אֱדוֹם וְאֶל מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל
15 מֶלֶךְ צֹר וְאֶל מֶלֶךְ צִידוֹן בְּיַד מַלְאָכִים הַבָּאִים
16 יְרוּשָׁלִַם אֶל צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, וַהֲוָה עָלֵיל וְנָפִיק
17 בְּלִי רְשׁוּ, יוֹמָא חַד עָלֵיל לְגַבֵּיהּ וַאֲשַׁכְּחֵיהּ דְּתָלִישׁ
18 בְּשַׂר אַרְנְבָא וְאָכֵיל כְּשֶׁהוּא חַי, אֲמַר לֵיהּ אִישְׁתַּבַּע
19 לִי דְּלֵית אַתְּ מְפַרְסֵם לִי, וְאִישְׁתַּבַּע לֵיהּ. וּבַמֶּה
20 הִשְׁבִּיעוֹ, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר בְּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי.
21 וַהֲווֹן חַמְשָׁה מַלְכִין יָתְבִין וּמְפָרְתִין לֵיהּ בְּנְבוּכַדְנֶצַּר
22 קֶדֶם צִדְקִיָּהוּ וְאָמְרֵי לֵיהּ לָא יָאֲיָא לֵיהּ מַלְכוּתָא
23 לְנְבוּכַדְנֶצַּר אֶלָּא לָךְ יָאֲיָא מַלְכוּתָא דְּאַתְּ מִזַּרְעוֹ שֶׁל
24 דָּוִד, אַף הוּא מְפָרְתֵיהּ לְנְבוּכַדְנֶצַּר וַאֲמַר אֲנָא
25 חָמִיתֵיהּ דַּהֲוָה תָּלִישׁ בְּשַׂר אַרְנְבָא וְאָכֵיל, שָׁלְחוּן
26 מִיָּד וַאֲמָרוּן לֵיהּ לְמַלְכָּא הַהוּא יְהוּדָאָה דַּהֲוָה עָלֵיל
27 וְנָפֵיק בְּלִי רְשׁוּ קֶדְמָךְ אֲמַר לָן אֲנָא חָמִיתֵיהּ
28 לְנְבוּכַדְנֶצַּר דַּהֲוָה תָּלִישׁ בְּשַׂר אַרְנְבָא וְאָכֵיל, הֲדָא
29 הוּא דִכְתִיב (מלכים ב כד, כ): וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ
30 בָּבֶל. מִיָּד בָּא וְיָשַׁב בְּדָפְנֵי שֶׁל אַנְטוֹכְיָא, וְיָצְאוּ
31 סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה לִקְרָאתוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם שֶׁהֵם
32 כֻּלָּם בְּנֵי אָדָם שֶׁל צוּרָה, גָּזַר וְהוֹצִיאוּ לָהֶם
33 קַתְּדְרָאוֹת וְהוֹשִׁיבָן, אָמַר לָהֶם דִּרְשׁוּ לִי אֶת הַתּוֹרָה,
34 מִיָּד הָיוּ קוֹרִין פָּרָשָׁה וּפָרָשָׁה וּמְתַרְגְּמִין אוֹתָהּ
35 לְפָנָיו, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָרָשַׁת נְדָרִים (במדבר ל, ג):
36 אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר, אֲמַר לְהוֹן אִי בָּעֵי לְמֶהֱדַר בֵּיהּ,
37 יָכֵיל אוֹ לָאו, אָמְרוּ לוֹ יֵלֵךְ אֵצֶל חָכָם וּמַתִּיר לוֹ אֶת
38 נִדְרוֹ. אָמַר לָהֶם דּוֹמֶה אֲנִי שֶׁאַתֶּם הִתַּרְתֶּם לְצִדְקִיָּה
39 הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לִי, מִיָּד גָּזַר וְהוֹרִידָן לָאָרֶץ, הֲדָא
40 הוּא דִכְתִיב: יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת צִיּוֹן. הֶעֱלוּ
41 עָפָר, הִתְחִילוּ מַזְכִּירִין זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם,
42 דִכְתִיב (בראשית יח, כז): וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר. חָגְרוּ שַׂקִּים,
43 הִתְחִילוּ מַזְכִּירִין זְכוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, דִכְתִיב (בראשית לז,
44 לד): וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו. מֶה עָשׂוּ לָהֶם קָשְׁרוּ שְׁעָרָן
45 בְּזַנְבֵי סוּסֵיהֶם וְהָיוּ מְרִיצִין אוֹתָם מִירוּשָׁלַיִם וְעַד
46 לוּד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: הוֹרִידוּ לָאֶרֶץ רֹאשָׁן בְּתוּלֹת
47 יְרוּשָׁלִַם.

48 טו. כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר סִיקוֹסִים
49 נִיתַּן לָעַיִן, דִּמְעַת הַסַּם, וְדִמְעַת הַחַרְדָּל, וְדִמְעַת
50 קִילוֹרִית, וְדִמְעַת הַשְּׁחוֹק יָפָה מִכֻּלָּן. שְׁלֹשָׁה דְּמָעוֹת
51 רָעוֹת: דִּמְעַת הֶעָשָׁן, וְדִמְעַת הַבְּכִיָּה, וְדִמְעַת בֵּית
52 הַכִּסֵּא, וְשֶׁל תִּשְׁחֹרֶת קָשָׁה מִכֻּלָּם. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה
53 אַחַת שֶׁהָיָה לָהּ בֵּן תִּשְׁחֹרֶת וּמֵת, וְהָיְתָה בּוֹכָה עָלָיו
54 בַּלֵּילוֹת עַד שֶׁנָּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינֶיהָ, אָזְלַת לְגַבֵּי אַסְיָא
55 אֲמַר לַהּ כְּחוּלִי מִן כַּחֲלִי וְאַתְּ מְנַשְּׁמָה. נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ
56 כְּבֵדִי, מַעֲשֶׂה בְּאִישׁ אֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן תִּשְׁחֹרֶת וּמֵת,
57 וְהָיָה בּוֹכֶה עָלָיו בַּלֵּילוֹת, עַד דְּנִחַת כְּבֵדֵיהּ, אֲמַר
58 כְּבָר כְּבֵדֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא נְחַת מַאן בָּכֵי עֲלוֹי וְלָא
59 אַהֲנֵית כְּלוּם.

60 טז. לְאִמּוֹתָם יֹאמְרוּ אַיֵּה דָגָן וָיָיִן, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר
61 גְּלוּסְקִין וְקוֹנְטִיטוֹן, וְרַבִּי סִימוֹן אָמַר גְּלוּסְקִין וַחֲמַר
62 עַתִּיק. בְּהִתְעַטְּפָם כְּחָלָל בִּרְחֹבוֹת עִיר, הֲוַת אִתְּתָא
63 אָמְרָה לְבַעְלָהּ סַב לָךְ חַד שִׁירָא אוֹ חַד קְדָשׁ וְסַק
64 לְשׁוּקָא אִי מַשְׁכַּחְתְּ כְּלוּם וַאֲנַן אָכְלִין, הֲוָה סָלֵיק
65 לְשׁוּקָא וַחֲמֵי וְלָא אַשְׁכַּח כְּלוּם, וַהֲוָה מְפַרְפֵּר
66 וּמָאִית, וְהִיא אָמְרָה לִבְרָהּ חֲמִי מָה עָבֵיד אֲבוּךְ,
67 סָלֵיק לְשׁוּקָא וַחֲמָא אֲבוּהִי מִית וַהֲוָה מְפַרְפֵּר וּמִית
68 עֲלוֹהִי. הֲדָא הוּא דִכְתִיב: בְּהִתְעַטְּפָם כֶּחָלָל בִּרְחֹבוֹת
69 עִיר, הַיְינוּ בַּעְלָהּ וּבְנָהּ הַגָּדוֹל. בְּהִשְׁתַּפְּךְ נַפְשָׁם אֶל
70 חֵיק אִמּוֹתָם, הֲוָא בְּרָא זְעֵירָא בָּעֵי לְמֵינַק וְלָא
71 מַשְׁכַּח חָלָב וּמְפַרְפֵּר וּמִית.

72 יז. מָה אֲעִידֵךְ מָה אֲדַמֶּה לָךְ, כַּמָּה נְבִיאִים הֵעַדְתִּי
73 בָּכֶם, רַבִּי וְרַבִּי נָתָן, רַבִּי אָמַר נָבִיא אֶחָד בַּבֹּקֶר וְנָבִיא
74 אֶחָד בֵּין הָעַרְבַּיִם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב יז, יג):
75 וַיָּעַד ה׳ בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד כָּל נְבִיאֵי כָל חוֹזֶה.
76 רַבִּי נָתָן אָמַר שְׁנֵי נְבִיאִים בְּשַׁחֲרִית וּשְׁנֵי נְבִיאִים
77 בְּעַרְבִית, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה ז, כה): וָאֶשְׁלַח לָכֶם
78 אֶת כָּל עֲבָדַי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ, הַשְׁכֵּם
79 בַּבֹּקֶר וְשָׁלֹחַ בָּעֶרֶב.

80 דָּבָר אַחֵר, מָה אֲעִידֵךְ, רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר כַּמָּה בְּזוֹת
81 נָתַתִּי לָכֶם, בְּזַת מִצְרַיִם, וּבְזַת הַיָּם, וּבְזַת סִיחוֹן וְעוֹג,
82 בְּזַת שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים.
83 אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּעֲרַבְיָא צָוְוחִין לְבִיזְתָא, עַדִּיתָא.
84 דָּבָר אַחֵר, מָה אֲעִידֵךְ, כַּמָּה וְעוּדִין וְעַדְתִּי בָּכֶם,
85 אֹהֶל מוֹעֵד, וְגִלְגָּל, וְשִׁיחָה, וְנֹב, וְגִבְעוֹן, וּבֵית
86 עוֹלָמִים שְׁנַיִם.
87 דָּבָר אַחֵר, מָה אֲעִידֵךְ, רַבִּי אוֹמֵר כַּמָּה קִשּׁוּטִין
88 קִשַּׁטְתִּי אֶתְכֶם, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שִׁשִּׁים רִבּוֹא מַלְאַכֵי

1 הַשָּׁרֵת יָרְדוּ עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּסִינַי וַעֲטָרָה בְּיַד
2 כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַטֵּר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. רַבִּי
3 אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים
4 רִבּוֹא יָרְדוּ, אֶחָד מְקַשְּׁטוֹ, וְאֶחָד מַלְבִּישׁוֹ עֲטָרָה. רַבִּי
5 הוּנָא דְּצִפּוֹרִי אָמַר זוֹנִי, כַּמָּה דְּאַתְּ אָמַר (איוב יב, יח):
6 מוּסַר מְלָכִים פִּתַּח וַיֶּאְסֹר אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם, מָה אֲדַמֶּה
7 לָךְ, לְאֵיזוֹ אֻמָּה דִּמִּיתִי אֶתְכֶם, לְאֵיזוֹ אֻמָּה גְּאַלְתִּי
8 בְּיָד חֲזָקָה וְהֵבֵאתִי עַל אוֹיְבֶיהָ עֶשֶׂר מַכּוֹת, לְאֵיזוֹ
9 אֻמָּה קָרַעְתִּי הַיָּם, וְהוֹרַדְתִּי אֶת הַמָּן, וְהִנַּזְתִּי אֶת
10 הַשֶּׂלָו, וְהֶעֱלֵיתִי לָהֶם אֶת הַבְּאֵר. לְאֵיזוֹ אֻמָּה הִקְפַּדְתִּי
11 עַנְנֵי כָבוֹד, וְקֵרַבְתִּי לִפְנֵי הַר סִינַי, וְנָתַתִּי לָהֶם
12 תּוֹרָתִי. הַבַּת יְרוּשָׁלָיִם, הַבַּת שֶׁיְּרֵאָה וּמְשֻׁלֶּמֶת לִי.
13 מָה אַשְׁוֶה לָךְ וַאֲנַחֲמֵךְ; רַבִּי יַעֲקֹב דְּכְפַר חָנָן אָמַר
14 לְכְשֶׁאַשְׁוֶה לָךְ אֲנַחֲמֵךְ, לְכְשֶׁיַּגִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁכָּתוּב
15 בּוֹ (ישעיה ב, יא): וְנִשְׂגַּב ה׳ לְבַדּוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה
16 אֲנַחֲמֵךְ. בְּתוּלַת בַּת צִיּוֹן, בָּנִים הַמְצֻיָּנִין בְּמִילָה,
17 וּבְתִגְלַחַת, וּבְצִיצִית. כִּי גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ, אָמַר רַבִּי
18 חוֹלְפָאי מִי שֶׁהוּא עָתִיד לְרַפְּאוֹת שִׁבְרוֹ שֶׁל יָם, הוּא
19 יִרְפָּא לָךְ.
20 אָמַר רַבִּי אָבִין מִי שֶׁאֲמַרְתֶּם לוֹ שִׁירָה עַל הַיָּם (שמות
21 טו, ב): זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, הוּא יִרְפָּא לָךְ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
22 בֶּן לֵוִי אָמַר יִרְפָּא לָךְ נְבִיאַיִךְ.

23 יח. נְבִיאַיִךְ חָזוּ לָךְ שָׁוְא וְתָפֵל, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר
24 נֶאֱמַר בִּנְבִיאֵי שׁוֹמְרוֹן תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כג, יג):
25 וּבִנְבִיאֵי שֹׁמְרוֹן רָאִיתִי תִּפְלָה, וְנֶאֱמַר בִּנְבִיאֵי
26 יְרוּשָׁלִַיִם תִּפְלָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב שָׁוְא וְתָפֵל. רַבִּי
27 שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר נֶאֱמַר בִּנְבִיאֵי יְרוּשָׁלִַיִם
28 שַׁעֲרוּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כג, יד): וּבִנְבִיאֵי יְרוּשָׁלִַיִם
29 רָאִיתִי שַׁעֲרוּרִיָּה, וְנֶאֱמַר בְּבֵית יִשְׂרָאֵל שַׁעֲרוּרִיָּה,
30 דִּכְתִיב (ירמיה יח, יג): שַׁעֲרֻרִת עָשְׂתָה מְאֹד בְּתוּלַת
31 יִשְׂרָאֵל. וְלֹא גִלּוּ עַל עֲוֹנֵךְ לְהָשִׁיב שְׁבוּתֵךְ, דַּהֲווֹ
32 מָאסְיָין מַחֲתִין לָךְ עַל אַפּוּי. וַיֶּחֱזוּ לָךְ מַשְׂאוֹת שָׁוְא
33 וּמַדּוּחִים, וּמַדּוּחִם כְּתִיב.

34 יט. סָפְקוּ עָלַיִךְ כַּפַּיִם, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן
35 בַּר יוֹחָאי אָמַר, כִּפָּה שֶׁל חֶשְׁבּוֹנוֹת הָיְתָה חוּץ
36 לִירוּשָׁלַיִם וְכָל מִי שֶׁהָיָה רוֹצֶה לְחַשֵּׁב הָיָה רָץ
37 וּמְחַשֵּׁב שָׁם, שֶׁלֹּא יֵצֵא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם מִצְּטָעֵר,
38 לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: מָשׁוֹשׂ לְכָל הָאָרֶץ, וְעַכְשָׁיו סָפְקוּ
39 עָלַיִךְ כַּפַּיִם שָׁרְקוּ וַיָּנִיעוּ רֹאשָׁן עַל בַּת יְרוּשָׁלִַיִם.
40 כְּרַבִּי הָאֻמּוֹת הֵן אוֹמְרִים שִׁבְחָן בְּפִיהֶם, הֲדָא הוּא
41 דִכְתִיב (יחזקאל כז, ג): אַתְּ אָמַרְתְּ אֲנִי כְּלִילַת יֹפִי, אֲבָל
42 יְרוּשָׁלִַיִם אֲחֵרִים אוֹמְרִים שִׁבְחָהּ בְּפִיהֶם, הֲדָא הוּא
43 דִכְתִיב: הֲזֹאת הָעִיר שֶׁיֹּאמְרוּ כְּלִילַת יֹפִי. רַבִּי נָתָן
44 אָמַר פְּרַקְמַטּוּטָא סָלִיק לְזַבְּנָא עַמְרָיָא, דְּמַךְ וְלָא זַבֵּן,
45 אֲמַר דֵּין דְּאַתּוּן אָמְרִין מָשׁוֹשׂ לְכָל הָאָרֶץ, קְרַן
46 וְזַבֵּין, אֲמַר טָבְאוּת אַמְרִיתּוּ מָשׁוֹשׂ לְכָל הָאָרֶץ.

47 כ. פָּצוּ עָלַיִךְ פִּיהֶם, לָמָּה הִקְדִּים פ״ה לְעי״ן, לְפִי
48 שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים בְּפִיהֶם מַה שֶּׁא רָאוּ בְּעֵינֵיהֶם.

49 כא. עָשָׂה ה׳ אֲשֶׁר זָמַם, רַבִּי אַחְבָּה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי
50 זְעֵירָא אָמַר, מִשָּׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ויקרא
51 כו, יח): וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וגו׳ וְהָלַכְתִּי אַף
52 אֲנִי עִמָּכֶם בְּקֶרִי, שֶׁמָּא כָּךְ עָשָׂה חַס וְשָׁלוֹם, אֶלָּא
53 עָשָׂה ה׳ וגו׳, פִּשּׁוּרֵי מִפַּשֵּׁר. רַבִּי יַעֲקֹב דִּכְפַר חָנָן
54 אָמַר בְּזַע פַּרְפּוּרִין שֶׁלּוֹ. וַיְשַׁמֵּחַ עָלַיִךְ אוֹיֵב, אָמַר
55 רַבִּי אַחָא בְּטוֹבָה הוּא שָׂמֵחַ עִמָּהֶם, דִּכְתִיב (דברים ל,
56 ט): כִּי יָשׁוּב ה׳ לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ עַל
57 אֲבֹתֶיךָ, אֲבָל בָּרָעָה מְשַׂמֵּחַ הוּא אַחֵרִים, הֲדָא הוּא
58 דִכְתִיב: וַיְשַׁמֵּחַ עָלַיִךְ אוֹיֵב הֵרִים קֶרֶן צָרָיִךְ, וְעַל זֶה
59 נֶאֱמַר: צָעַק לִבָּם אֶל ה׳ חוֹמַת בַּת צִיּוֹן הוֹרִידִי וגו׳.

60 כב. קוּמִי רֹנִּי בַלַּיְלָה לְרֹאשׁ אַשְׁמֻרוֹת, רַבִּי אוֹמֵר
61 אַרְבַּע אַשְׁמוּרוֹת בַּלַּיְלָה, וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת בַּיּוֹם.
62 הָעוֹנָה אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעֵת, וְהָעֵת אֶחָד
63 מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעוֹנָה, הָרֶגַע אֶחָד מֵעֶשְׂרִים
64 וְאַרְבָּעָה לְעֵת, וְכַמָּה הוּא רֶגַע, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי
65 חֶלְבּוֹ אָמַר כְּדֵי לֶאֱמֹרוֹ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי כְּהֶרֶף עַיִן.
66 וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת רִבּוֹא וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים
67 וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה לְשָׁעָה, זֶה הוּא רֶגַע.
68 רַבִּי נָתָן אָמַר שָׁלֹשׁ אַשְׁמוּרוֹת בַּלַּיְלָה. רַבִּי זְרִיקָא
69 וְרַבִּי אַמִּי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר כָּתוּב אֶחָד
70 אוֹמֵר (תהלים קיט, סב): חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ,
71 וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (תהלים קיט, קמח): קִדְּמוּ עֵינַי
72 אַשְׁמֻרוֹת, כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְתוּבִים, רַבִּי חִזְקִיָּה
73 וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי זְרִיקָא וְרַבִּי אַמִּי, חַד אָמַר טַעְמֵיהּ
74 דְּרַבִּי, וְחַד אָמַר טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי נָתָן, מַאן דְּאָמַר טַעְמָא
75 דְּרַבִּי, הָא נִיחָא. מַאן דְּאָמַר טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן (שופטים
76 ז, יט): רֹאשׁ אַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה. וְרַבִּי נָתָן מַה מְּקַיֵּם
77 חֲצוֹת לַיְלָה, אֶלָּא פְּעָמִים חֲצוֹת לַיְלָה, וּפְעָמִים
78 קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת. וְאֵיךְ עֲבִידָא, בְּשָׁעָה שֶׁדָּוִד
79 אוֹכֵל סְעוּדַת עַצְמוֹ אוֹכֵל עַד תֵּשַׁע שָׁעוֹת וְיָשֵׁן עַד
80 רֹאשׁ אַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה וְעוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה,
81 וּבְשָׁעָה שֶׁדָּוִד אוֹכֵל סְעוּדַת מְלָכִים, אוֹכֵל עַד הָעֶרֶב
82 וְיָשֵׁן עַד חֲצוֹת, וְעוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מֵחֲצוֹת לַיְלָה
83 וּלְמַטָּה, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא הָיָה הַשַּׁחַר בָּא וְדָוִד
84 יָשֵׁן, וְהוּא שֶׁאָמַר דָּוִד (תהלים נז, ט): עוּרָה כְבוֹדִי
85 עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָׁחַר, אִיתְעַר יְקָרִי מִן קֶדֶם
86 יְקָרֵיהּ דְּבוֹרְאִי, יְקָרִי לֵית כְּלוּם קֶדֶם יְקָרֵיהּ דְּבוֹרְאִי.
87 אָעִירָה שָׁחַר אֲנָא מְעוֹרֵר שַׁחֲרָא וְלֵית שַׁחֲרָא מְעוֹרֵר
88 לִי. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר מְנַחֵם אָמַר כִּנּוֹר

איכה רבה

הָיָה נָתוּן תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו וְהָיָה עוֹמֵד וּמְנַגֵּן בּוֹ בַּלַּיְלָה.

אָמַר רַבִּי לֵוִי כִּנּוֹר תָּלוּי לְמַעְלָה מִמִּטָּתוֹ שֶׁל דָּוִד וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ חֲצוֹת לַיְלָה רוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ וְהָיָה מְנַגֵּן מֵאֵלָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב ג, טו): וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן, וְהָיָה כְּנַגֵּן בַּמְנַגֵּן אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן, הַכִּנּוֹר מֵאֵלָיו הָיָה מְנַגֵּן, וּכְשֶׁהָיָה דָּוִד שׁוֹמֵעַ קוֹלוֹ הָיָה עוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְכֵיוָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְעִים קוֹלוֹ שֶׁל דָּוִד עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הָיוּ אוֹמְרִים וּמַה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עוֹסֵק בַּתּוֹרָה אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, מִיָּד הָיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה. וּמַה מְקַיֵּם רַבִּי קְרִיָּה דְּרַבִּי נָתָן, אָמַר רַבִּי הוּנָא סוֹפוֹ שֶׁל שְׁנִיָּה וְרֹאשָׁהּ שֶׁל שְׁלִישִׁית שֶׁמְּתַוְּכוֹת הַלַּיְלָה. אָמַר לוֹ רַבִּי מָנִי אִלּוּ נֶאֱמַר תִּיכוֹנוֹת יָאוּת חֲוֹת, הָא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא תִּיכוֹנָה, קַדְמָיִיתָא לָא מִיתְחַשְׁבָה, דְּעַד כַּדּוּ לָא אֲתָא עִידָן.

כג. רְאֵה ה׳ וְהַבִּיטָה, מַעֲשֶׂה בְּדוֹאֵג בֶּן יוֹסֵף שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בֶּן קָטָן לְאִמּוֹ, וְהָיְתָה מְמַדֶּדֶת אוֹתוֹ בִּטְפָחִים וְנוֹתֶנֶת מִשְׁקָלוֹ זָהָב לַשָּׁמַיִם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְכֵיוָן שֶׁהֵקִיפָה מְצוּדָה לִירוּשָׁלַיִם, טְבָחַתּוּ אִמּוֹ בְּיָדֶיהָ וַאֲכָלַתּוּ, וְהָיָה יִרְמְיָה מְקוֹנֵן לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְאוֹמֵר לְמִי עוֹלַלְתָּ כֹּה אִם תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פִּרְיָם עֹלְלֵי טַפֵּחִים, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבַתּוּ: אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ ה׳ כֹּהֵן וְנָבִיא, זֶה זְכַרְיָה בֶּן יְהוֹיָדָע.

כד. שָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת וגו׳, כְּתִיב (ירמיה ו, יא): וְאֵת חֲמַת ה׳ מָלֵאתִי נִלְאֵיתִי הָכִיל שְׁפֹךְ עַל עוֹלָל בַּחוּץ וְעַל סוֹד בַּחוּרִים יַחְדָּו כִּי גַם אִישׁ עִם אִשָּׁה יִלָּכֵדוּ זָקֵן עִם מְלֵא יָמִים. לְפִיכָךְ שָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת.

כה. תִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרַי מִסָּבִיב, מַהוּ מְגוּרַי, מְגוּ בֵּיתָאי.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי מָרִינוֹס בְּנֵי אָדָם שֶׁעָשׂוּ קוֹסֵי פַּרְפִּירָאן שֶׁלִּי דְּאָתֵי עָלַי. וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אַף ה׳ פָּלִיט וְשָׂרִיד, תָּנֵי רַבִּי חִיָּא כְּנֶגֶד בָּנִים וּבָנוֹת שֶׁיִּהְיוּ לְךָ, יִהְיֶה הַחֵטְא מְאַבְּדָן. אֲשֶׁר טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא: אֲשֶׁר טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כֻלָּם. סְלִיק אַלְפָא בֵּיתָא תִּנְיָינָא

אגרות קודש

ב״ה, ג׳ מנ״א, תשכ״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ״ט תמוז.

בעת רצון יזכירו כל שכותב אודותם על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע מתאים לתוכן כתבו.

ובודאי למותר להאריך אשר הדרך והכלי לקבלת ברכת השי״ת היא הנהגה בחיי היום יומים מתאימה להוראות תורתנו תורת חיים וקיום מצוותי׳ עליהן נאמר וחי בהם,

ובגיל כשלו, לכל לראש התמדה ושקידה בלימוד התורה נגלה וחסידות וכמו שכתבתי לו מלפני זמן בכגון זה ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו״ט בכל האמור

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

נ. ב. לשאלתו בפתגם רז״ל, אין לך דבר העומד בפני הרצון, והרי אמרו רז״ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.

לפלא הקושיא, שהרי הפתגם הוא בנוגע לעניני תורה ומצות, היינו יראת שמים שאף שהכל בידי שמים, הר״ז חוץ מיראת שמים.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **יט** מִנְעָל אוֹ סַנְדָּל [קמג] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו טִיט אוֹ צוֹאָה - מֻתָּר לְשַׁכְשְׁכוֹ בְּמַיִם [קמד־קמה] לְהַעֲבִירָן מֵעָלָיו. וְכֵן שְׁאָר
2 כָּל כְּלֵי עוֹר [קמו] שֶׁנִּתְלַכְלְכוּ - מֻתָּר לִתֵּן עֲלֵיהֶם מַיִם [קמז] לְהַעֲבִיר הַלִּכְלוּךְ, אוֹ לְשַׁכְשְׁכוֹ בְּמַיִם עַד
3 שֶׁיַּעֲבוֹר [קמח], וְאֵין בְּזֶה מִשּׁוּם כִּבּוּס, שֶׁאֵין כִּבּוּס בְּעוֹר בְּשִׁכְשׁוּךְ לְבַדּוֹ.

ביאורי הלכה

קמג] או סנדל - העשויים עור[197].

קמד] לשכשכו במים - לטבלו ולנענעו במים[198].

קמה] לשכשכו במים - דווקא במים, אבל אין לשכשך מנעלים בשמן או במשחה בכוונה לרככם או לצחצחם[199].

קמו] כלי עור - כגון ספות וכסאות מחופים בעור, וכן נעליים ובגדים העשויים מיריעות ניילון[200], סקאיי, גומי[201] או פלסטיק,

ולכך מפת פלסטיק שנתלכלכה מותר ליתן עליה מים כדי להסיר ממנה הלכלוך, אך אין לשפשף שני צידיה זה בזה כשהיא רטובה, וכן אין לשפשף בחוזק במקום הלכלוך[202].

קמז] עליהם מים - בתחילת הסעיף לגבי מנעל לא הזכיר נתינת מים כי הדרך לנקותו על ידי שכשוך במים שבקרקע[203].

קמח] עד שיעבור - מותר לשפוך מים או לטבול במים (וכן בחומר ניקוי נוזלי) מנעל או בגד עור אף אם לא יישאר שום רושם מהלכלוך[204].

קמט] עליו מים - כלי עור[205] יבש, אין לנגבו במטלית לחה או רטובה, אך מותר לנגבו במטלית יבישה או לנער ממנו את האבק[206], אבל אין לשפשף בגד עור בחוזק במקום הלכלוך[207],

ציונים והוספות

197) בחידושי ה'צמח צדק' שבת פכ"א משנה ב ביאר דהיינו אפילו במנעלים דעור רך,

ובבדי השלחן סי' קטז ס"ק לז: בס' פקודת אלעזר נסתפק במנעלים שיש בהם חוטי תפירה מבחוץ, אם רשאי לשכשכם במים משום דהחוטים מתכבסים דשרייתם זהו כיבוסם.

198) להלן נתבאר החילוק שבין שכשוך המנעל במים מנתינת מים על המנעל (אבל בכמה פוסקים משמע ששכשוך פירושו נתינת המים),

ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ה סי' י ביאר שהכוונה בשכשוך היא שפשוף בידו, ודייק כן משוע"ר שחילק בין שכשוך לנתינת מים, ולהלן יובא מה שרצה להסיק מכך להלכה, אך דיוק זה אינו הולם את פשט שוע"ר (וראה ס' ברית עולם מלאכת מלבן סל"א על דיוק זה: "ומעולם לא התכוון לזה הגרש"ז").

199) בדי השלחן סי' קטז ס"ק לז: וכתב בכלכלת שבת דאסור למשוח מנעלים בשמן לרככן, ומתיר ע"י נכרי, אבל לצחצח המנעלים במשחה שקורין פוץ אסור אפילו ע"י נכרי דהוי ממרח.

וראה להלן שמותר להטבילם בחומר ניקוי.

200) ואם עשויים מאריג ניילון, ראה להלן על סעיף כא.

201) בדי השלחן סי' קטז ס"ק לז: יש להסתפק בכלי שעם (שקורין גומי) וכן בסאראטא שפורשין על השולחן, שאינם בולעין מהר את המים, אם הם בכלל עור או בגד, דבבגד הדין דשרייתו זהו כיבוסו, אבל אלו שאינם נשרים במים אולי דמו לעור.

202) כספק המובא להלן לעניין שפשוף בגדי וכלי עור אם נראה כמלבן, ושם נתבאר דין ניגוב המפה כשהיא רטובה או יבישה.

203) להלן סעיף כ משמע ששכשוך במים מנקה טוב יותר מנתינת מים גרידא, והם שני שלבים בכיבוס בגד שהותרו בכלי עור.

204) כדלעיל על סעיף יח מ'קצות השולחן'.

205) והוא הדין לניקוי וניגוב אבק או לכלוך מרהיטים וכלים העשויים אבן, מתכת, זכוכית, או עץ, כגון חלונות, ארונות, משקפיים וכיו"ב.

206) ראה שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' לז שאפילו לאומרים שישנה מלאכת מלבן בעור אין לאסור ניעור אבק מעור, וכל־שכן לשיטת הרמב"ם (וכן שיטת שוע"ר) שאין חיוב מלבן מן התורה בעור, ודין ניקוי במברשת כדין שפשוף בחוזק המבואר להלן.

207) לעיל סי"ח הובא ששפשוף במקום הלכלוך נראה כמלבן, וצ"ע אם יש להחמיר בדבר הנראה כמלבן גם בעור שאין בו מלבן מן התורה.

ועכ"פ אין להחמיר בשפשוף רפוי וכל־שכן שאין להחמיר בשאר כלי פלסטיק או גומי שאינם דומים כלל לבגד כגון מוצץ תינוק או שאר כלי עץ, מתכת, זכוכית, אבן וכיו"ב שמותר לשפשף בחוזק כשהם רטובים אפילו במקום הלכלוך (כשאין חשש סוחט או טוחן) שוודאי לא נראה בזה כמלבן,

וכן מותר להשתמש בכפפות של גומי או ניילון לשטיפת כלים בשבת, שאפילו אם דין גומי כדין בגד עור אין לחוש שנראה כמלבן, שהרי ניכר שאין בכוונתו לנקות הכפפות, אך אין לשפשפן אחת בשניה כשהן רטובות (ראה שו"ת מנח"י ח"ו סי' כ"ג).

אֲבָל אָסוּר לְשַׁפְשֵׁפוֹ צִדּוֹ זֶה עַל צִדּוֹ זֶה לְאַחַר שֶׁבָּאוּ עָלָיו מַיִם [קמט], **שֶׁזֶּהוּ כִּבּוּס גָּמוּר** [קנ], **וְאָסוּר גַּם בְּעוֹר (מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ חַיָּב אַף אִם סְחָטוֹ[קנא] אַחַר כָּךְ** [קנב]**):**

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סעיף יט:

ביאורי הלכה

כלי עור רטוב, מותר לנגבו במטלית שאינה סופגת, וכן מותר להסיר או לקלף ממנו לכלוכים שונים - אף כשהוא רטוב[208], אך אין לשפשף צדו זה על זה כדי להסיר ממנו לכלוך[209].

קנ] כיבוס גמור - אבל נתינת מים על הבגד (או שכשוך) הוא כיבוס שאינו גמור ונאסר בבגד ארוג בלבד כדלהלן סעיף כ.

קנא] אם סחטו - אף שעשה בבגד העור שתי פעולות של כיבוס גמור[210].

קנב] אח"כ - שאין חייבים מן התורה על כיבוס או על סחיטת עור[211].

ציונים והוספות

208) בבדי השלחן סי' קטז ס"ק לז: ומותר רק לטבול המנעל במים, אבל לסייע הכיבוס בידו אסור, וציין למשנ"ב, וכוונתו למשנ"ב ס"ק מא שהביא שדעת פוסקים רבים ש'כיבוס בעלמא' נאסר במנעל ולא השכשוך בלבד, ובשוע"ר ובשו"ע הב"י לא נתפרש דין כיבוס בעלמא בכלי עור, ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ה סי' י הביא משו"ת בית דוד חאו"ח סי' קכב שמהיתר השכשוך שבתחלת הסעיף משמע שאסור לרחוץ ולשפשף ביד, ומסיום ההלכה בה נאסר שפשוף צדו זה על זה משמע שמותר לרחוץ ולשפשף ביד, ובציץ אליעזר שם הסיק שמותר לשפשף הלכלוך בידו (ואף שהובא לעיל שדיוקו משוע"ר אינו הולם, מכל־מקום ישנם טעמים נוספים להתיר) ואין לאסור הסרת הלכלוך ביד (או במטלית שאינה סופגת) משום שא. המשנ"ב עצמו הסכים שמשמעות השו"ע להתיר כיבוס בעלמא, ואם כן זו גם דעת שוע"ר שנקט באותה הלשון. **ב.** המשנ"ב נמשך אחר שיטתו שכל הסרת לכלוך בכוונת נקיון נחשבת ככיבוס, ואילו בשוע"ר לא סובר כך כדלעיל סעיף יח, **ג.** דעת האוסרים בכיבוס בעלמא שהביא המשנ"ב היא הרמב"ם, וזאת על פי ביאורו ב"ביאור הלכה" שלשיטתו יש כיבוס בעור מדאורייתא (וכן דעת הצמח־צדק, הובא להלן), אך לשוע"ר דעת הרמב"ם שאין כיבוס לעור מדאורייתא, ואין בסיס לחומרא זו (ראה תהל"ד ס"ק ט). **ד.** להלן סעיף כ הותר קינוח בגד בזהירות שלא לסחוט, ובשוע"ר ביאר שחשש הסחיטה הוא בבגד דווקא ואעפ"כ הותר לקנחו, וכל־שכן שמותר לקנח בגד עור רטוב.

209) אבל מותר לשפשף כך בגד עור יבש כשאין בזה משום טוחן.

210) אבל נתינת מים ושכשוך לבדם אינם כיבוס גמור אלא אם כן מצטרפים לשפשוף, והסרת לכלוך גרידא אינה כיבוס כלל, וראה לעיל ס"ג לעניין ניעור אבק.

211) בחידושי 'צמח צדק' שבת פכ"א משנה ב הביא דברי שוע"ר כאן שאסור מדברי סופרים, ולמסקנה כתב שנראה שבכיבוס עור רך חייב חטאת משא"כ בעור קשה שמותר בכיבוס לכתחילה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות קריאת שמע – לפי לוח "רב יומי"

ד לעניית קדיש וקדושה וברכו ומודים מפסיק אפילו באמצע הפרק ואפילו באמצע הפסוק שאם מפסיק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד של בשר ודם ק"ו לכבוד של הקדוש ברוך הוא ומטעם זה הוא הדין אם שמע קול רעמים יפסיק ויברך:

ה כשמפסיק למודים ישחה ויאמר מודים אנחנו לך ולא יותר שבזה די שלא יהיה נראה ככופר במי שחביריו משתחוים ומודים לו.

וכשמפסיק לברכו לא יאמר רק ברוך ה' המבורך לעולם ועד ולא נוסח יתברך וישתבח כו' שאינו אלא מנהג ואפילו בפסוקי דזמרה אין מפסיקין לאמרו.

וכשמפסיקים לקדיש יאמר אמן יהא שמיה רבא עד יתברך ועד בכלל וישמע מהש"ץ עד ואמרו אמן ויענה אמן כי יש מחלוקת אם חייב לומר כל הנוסח מיתברך ואילך כמ"ש בסי' (נ"ה) [נ"ו] לכן אין להפסיק באמירתו במקום שאסור להפסיק ומכל מקום תיבת יתברך צריך לומר מטעם שנתבאר שם ומתתקבל ואילך לא יענה אמן כי אינה אלא מנהג וכ"ש הנוהגין לומר ועתה יגדל נא וגו' קודם שמתחיל הש"ץ יתגדל שאין מפסיקין לאמרו בכל מקום שאסור להפסיק.

ובקדושה יאמר רק קדוש וברוך ולא ימלוך שימלוך אין אומרים המלאכים ואינו מעיקר הקדושה ויש מי שאומר שגם ימלוך הוא מעיקר הקדושה והעיקר כסברא הראשונה ולדברי הכל נוסח שמוסיפין בשבת אינו מנוסח הקדושה ואין אומרים אותו במקום שאסור להפסיק.

ועל ברכת התורה יענה ברוך ה' המבורך לעולם ועד וגם אמן אחר נותן התורה מפני שברכה זו היא ג"כ כמו דבר שבקדושה שהרי אינה נאמרת על קריאת ספר תורה אלא כשקורין בעשרה.

אבל אחר שאר ברכות אין עונין אמן בקריאת שמע

וברכותיה אפילו בין הפרקים חוץ מן אמן שעונין אחר ברכת האל הקדוש ואמן שאחר שומע תפלה שיש להם דין דבר שבקדושה עונין אותן אפילו באמצע הפסוק:

* * *

ו כהן שהיה קורא קריאת שמע וקראוהו לקרות בתורה יש אומרים שאינו מפסיק שלא אמרו להקדימו אלא משום כבוד כהונתו ואם היה פנוי ומקדימין אחר לפניו נמצא מקילין לכבוד כהונתו אבל זה שאינו יכול לקרות משום קריאת שמע אין בכאן זלזול לכבוד כהונתו במה שעולה ישראל במקומו ויש אומרים שאפילו ישראל שקורא קריאת שמע וקראוהו לעלות לספר תורה מפסיק אפילו באמצע הפרק ק"ו מכבוד הבריות ויראתם וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות המנהג מפני המחלוקת.

ומכל מקום לא יקרא עם החזן כלל ויסמוך על דברי האומרים שיכול לברך על שמיעה מהחזן כמו שיתבאר בסי' קמ"א ומכל שכן שלא יפסיק ויאמר להחזן שיאמר מי שבירך.

ואחר כך חוזר למקום שפסק בקריאת שמע ואין צריך לחזור לראש אפילו שהה כדי לגמור את כולה כיון ששהה ברצונו שזה אינו נקרא אונס כלל ובלא אונס כלל הכל מודים כמו שנתבאר בסימן ס"ה:

ז ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשניה בין שניה לשמע בין שמע לוהיה אם שמע בין והיה אם שמע לויאמר אבל בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק בשום ענין שלא להפסיק בין ה' אלקיכם לאמת משום שנאמר וה' אלקים אמת אלא יאמר אני ה' אלקיכם אמת ואז יפסיק כדין הפסק באמצע הפרק ויש ליזהר לומר גם ויציב לפי שויציב הוא ג"כ לשון אמת על כן אין להפסיק בי[נו] לה' אלקיכם בדיבור אחר אלא במלת אמת בלבדה:

ח אם פסק מפני היראה או הכבוד אחר שאמר אמת וכן אם סיים ה' אלהיכם אמת קודם הש"ץ וממתין על הש"ץ שיאמר עמו ברכת אמת ויציב אינו חוזר ואומר אמת אלא מתחיל מויציב או ממקום שפסק:

* * *

ט צריך לסמוך גאולה לתפלה מטעם שיתבאר בסימן קי"א ולא יפסיק אחר שסיים גאל ישראל אפילו כמו באמצע הפרק.

ולכן יש אומרים שאין עונין אמן אחר גאל ישראל לא אחר ברכת עצמו אפילו במקום שנוהגין לענות אחר ברכות עצמו בסיום ב' או ג' ברכות ולא אחר הש"ץ ויש אומרים שעניית אמן אינה חשובה הפסק כיון שהיא צורך הברכה וסיומה וכן נוהגין במדינות אלו לענות אמן בין גאולה לתפלה אחר שמסיים הש"ץ ברכה זו אבל לא אחר ברכת עצמו כמו שנתבאר בסימן נ"ד.

ומי שרוצה לצאת לדברי הכל יוכל לכוין לסיים עם הש"ץ ואז אינו מחוייב לענות אמן אחר הש"ץ לפי מנהגינו שאין עונין אמן אחר ברכת עצמו אפילו אחר ישתבח וכיוצא בו ממקומות שמותר לענות אמן אחר הש"ץ כמו שנתבאר שם ובסי' נ"א.

ויש מדקדקים להמתין בצור ישראל כדי לענות אמן אחר הש"ץ (א) ויש אומרים שאסור להפסיק באמצע הברכה בעניית אמן אפילו אמן שאחר ברכה זו בעצמה אלא באמן שהוא כמו דבר שבקדושה בלבד כמו שנתבאר למעלה (ולפיכך אין לזוז בזה מהמנהג או יעשה בענין שיוצא לדברי הכל):

י אין להפסיק לענות קדיש וקדושה בין גאולה לתפלה כמו שאין מפסיקין בתפלה עצמה שמסיום הגאולה הוא התחלת התפלה וכיצד הוא עושה ממתין בשירה חדשה כדי לענות ואפילו אם שוהה כדי לגמור את כולה אין בכך כלום כמו שנתבאר בסי' ס"ה:

* * *

יא מי שאין לו תפילין והצבור מתפללים מוטב שיתעכב עד אחר תפלת הצבור לשאול לו תפילין מחבירו כדי שיקרא קריאת שמע ויתפלל בתפילין ויקבל עליו מלכות שמים שלימה ממה שיתפלל עם הצבור בלא תפילין ויעיד עדות שקר בעצמו.

אבל מי שמתיירא שמא יעבור זמן קריאת שמע עד שימצא תפילין קורא קריאת שמע בלא תפילין ואם מתיירא שמא יעבור גם זמן תפלה מתפלל גם כן וכשיבואו תפילין לידו אחר כך יניחן במנחה או יניחן באמצע היום ויאמר בהם איזה מזמור.

ואם באו לידו בין קריאת שמע לתפלה יש אומרים שאין מפסיקין לברך עליהן אלא בין הפרקים אבל לא באמצע הפרק לפיכך מויאמר ואילך יניחן בלא ברכה ואחר התפלה ימשמש בהם ויברך ויש אומרים אפילו באמצע הפרק יכול לברך עליהן אבל לא בין גאולה לתפלה שהרי דינו כמו באמצע התפלה ממש אפילו לענות קדיש או קדושה שהיא מצוה עוברת וכל שכן בברכת התפילין שיכול לברך אחר כך וכן יש לנהוג.

וכל זה בתפילין שהן חובה לתפלה כדי לקבל מלכות שמים שלימה אבל ציצית שאין חובת הגוף אלא כשיש עליו טלית החייבת בציצית לא יפסיק להתעטף בה בין גאולה לתפלה אפילו בלא ברכה שהעיטוף חשוב ג"כ הפסק בתפלה עצמה כמו שיתבאר בסי' (צ"ג) [צ"ז] והוא הדין בין גאולה לתפלה כיון שאין בו צורך כל כך לתפלה אבל קודם שסיים גאל ישראל יכול להתעטף בלא ברכה אפילו באמצע הפרק שהרי אפילו לעסוק במלאכתו מותר בעוד שהוא קורא קריאת שמע חוץ מבפרשה ראשונה כמו שנתבאר בסימן ס"ג:

* * *

יב כל מי שלא אמר ברכת אמת ויציב שחרית (כמו שתקנוהו) ואמת ואמונה ערבית אע"פ שיצא ידי קריאת שמע שהברכות אינן מעכבות את קריאת שמע (אפי' לא אמרן כלל) לא יצא ידי חובת המצוה כתיקונה שנאמר להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות וברכת אמת ויציב כולה הוא על חסד שעשה עם אבותינו שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם וברכת אמת ואמונה מדבר בה גם על העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים

ולהדריכנו על במות אויבינו כל אלה הניסים התדירים תמיד.

ובסוף ברכה חוזר לגאולת מצרים כדי לסמוך לגאל ישראל שהוא לשון עבר ומה שנוהגים לסיים במערבית מלך צור ישראל וגואלו אין למחות מפני שלשון זה כולל ג"כ לשון עבר שלשון גואל כולל עבר והוה ועתיד (כמו מוציא לחם שכולל גם עבר כמו שיתבאר בסי' קס"ז).

וצריך להזכיר יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכות בכורות באמת ויציב וכן באמת ואמונה ואם לא הזכיר אחת מהן לא יצא ידי חובתו (ומחזירין אותו).

אבל שאר הנוסח אם שינה אותו ולא אמר אותו לשון אלא בנוסח אחר ואפילו אם דילג הרבה יצא וכן הוא בנוסח שאר כל הברכות הארוכות ולא אמרו שהמשנה ממטבע שטבעו חכמים לא יצא אלא כשמשנה בפתיחתן או בחתימתן אבל שאר הנוסח אינו מעכב אלא התיבות שפרטו חכמים שהן מעכבות כגון אלו שאמרנו (וכגון ברית ותורה ומלכות בברכת המזון וגשמים בתפלה וכל כיוצא בהן):

יג אם אין פנאי לאדם להתפלל בעונת קריאת שמע ולסמוך גאולה לתפלה יקרא קריאת שמע בעונתה בלא ברכותיה ואח"כ יקראנה בברכותיה ויסמוך גאולה לתפלה ויש אומרים שיכול ג"כ לומר ברכות שלפניה ולשייר ברכת אמת ויציב ואח"כ לסמוך גאולה לתפלה:

חלק א סימן סו באיזה מקום יכול להפסיק ובאיזה מקום לא יפסיק:

* * *

א ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא צריך לחזור ולקרות מפני שקריאת שמע הוא מן התורה וספק של תורה הוא להחמיר.

ואף להאומרים שפסוק ראשון או פרשה ראשונה בלבד היא מן התורה והשאר תקנת חכמים צריך לחזור ולקרות כל הג' פרשיות שכך היתה התקנה שכל זמן שיקרא קריאת שמע של תורה יקרא כל הג' פרשיות ומטעם זה צריך גם כן לחזור ולברך הברכות שלפניה ולאחריה אם נסתפק לו אם אמרם אף על פי שהברכות מדברי סופרים לפי שכך היתה התקנה שכל זמן שקורין קריאת שמע של תורה אפילו מפני הספק בלבד קורין אותה בברכותיה אבל אם יודע שקראה אלא שמסופק אם בירך לפניה ולאחריה לא יחזור ויברך שספק ברכות להקל.

ואם מסופק גם בפרשת ציצית אם קראה בקריאת שמע אם לאו צריך לחזור ולקרותה עם ברכת אמת ויציב שלאחריה שהיא ג"כ בספק אם אמרה והוא ספק של תורה והוא הדין לאמת ואמונה של ערבית שמצות עשה מן התורה לזכור יציאת מצרים בכל יום ביום ובלילה שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימי חייך הימים כל ימי חייך להביא הלילות וכיון שהוא מחויב להזכיר יציאת מצרים מפני הספק צריך להזכירה בברכה ובנוסח שתקנו לה חכמים שהיא ברכת אמת ויציב (ויש לו לחזור גם פרשת ציצית שהיא ואמת ויציב הן דבר אחד ומצוה אחת).

ואם אמר איזה פסוק של יציאת מצרים או איזה הלכה שנזכר בה יציאת מצרים יצא ידי חובתו מן התורה ונעשית ברכת אמת ויציב ספק דברי סופרים ולהקל ויש מי שאומר שמכל שכן אם אומר שירת הים שיצא מן התורה:

ב ואם ידוע לו שקרא פסוק ראשון או אפילו פרשה ראשונה ומסופק בשניה צריך לחזור ולקרותה לדברי הכל אף להאומרים שהיא מדברי סופרים לפי שמתחלה כך תקנוה שתהיה כקריאת שמע של תורה לענין שיחזור לקרותה על הספק כמו קריאת שמע של תורה:

חלק א סימן סז דין ספק אם קרא קריאת שמע:

* * *

א מה שנוהגין במקומות הרבה לומר פיוטים בברכות קריאת שמע יש אומרים שכל מי שאפשר לו לבטל המנהג שלא על ידי המחלוקת יבטל לפי שהפיוטים שאינן מענין הברכה חשובין הפסק גמור ואפילו אם הם מענין הברכה אין לומר שהוא כמאריך הברכה ומוסיף בה שהרי אמרו מקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות אינו אלא טועה ועוד שהיא סיבה להפסיק בדברים בטלים כשהשליח צבור אומר הפיוט.

ויש אומרים שאין איסור בדבר שזה שאמרו במקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך לא אמרו אלא בברכות ארוכות שפותחות בברוך וחותמות בברוך אינו רשאי לקצר שלא לפתוח בברוך או שלא לחתום ואם שינה הרי זה משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות ולא יצא ידי חובתו אבל שאר נוסח הברכה לא נתנו בו חכמים שיעור שיאמר כך וכך מלות לא פחות ולא יותר שאם כן היה להם לתקן נוסח כל ברכה במלות מנויות וזה לא מצינו בשום מקום ולא הזכירו אלא המלות שיש הקפדה בהן לבד כגון יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכות בכורות באמת ויציב וברית ותורה בברכת הארץ וכיוצא בהן אבל שאר הנוסח שלא הזכירו שיש הקפדה בו אינו מעכב כלל אם שינה אותו ואמרו בלשון אחר או אפילו לא אמרו כלל והוא הדין אם הוסיף והאריך בו אפילו התוספות מרובה על העיקר וכמו שהתירו להוסיף בברכת התפלה מעין כל ברכה וברכה וכמו שיתבאר בסימן קי"ט וכן נוהגין במדינות אלו והמקיל ואינו אומרם לא הפסיד.

חלק א סימן סח שלא להפסיק בפיוטין:

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים וְגו'[1]

"לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים, שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֲבוּךָ"[2] (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ג):

הִנֵּה פְּעָמִים נִקְרָא הַתּוֹרָה 'יַיִן', וּפְעָמִים 'שֶׁמֶן'[3]:

"כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ מִיָּיִן" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ב) – הָעִנְיָן: דִּכְתִיב (זְכַרְיָה ט', י"ז): "וְתִירוֹשׁ יְנוֹבֵב בְּתוּלוֹת". וּבַגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דְּבָבָא בָּתְרָא[4]: מִי שֶׁלִּבּוֹ אָטוּם כו', הַיַּיִן מְפַקְּחוֹ; "נִכְנָס יַיִן יָצָא סוֹד"[5] – הַשִּׂמְחָה שֶׁהָיָה בְּהֶסְתֵּר מִתְגַּלֶּה כו'.

וּבְעֲבוֹדַת ה':

"כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ מִיָּיִן" – פֵּירוּשׁ: **"דּוֹדֶיךָ"** – אַהֲבָה וְיִרְאָה בְּהִתְלַהֲבוּת הַבָּא מֵהִתְבּוֹנְנוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת **יַיִן** – בִּינָה, לְהִתְבּוֹנֵן אֵיךְ שֶׁ"מַלְכוּתְךָ" – עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, הוּא בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת מֵאַיִן לְיֵשׁ, מְחַיֶּה בְּחִינַת מָקוֹם וּזְמַן, "וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר כו'" (תְּהִלִּים קמה, יג). וְזֶהוּ בְּחִינַת הַסּוֹד הַמּוּסְתָּר בְּתוֹךְ הָעוֹלָמוֹת, עַד שֶׁנִּדְמֶה הָעוֹלָם לְיֵשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וְהַדְּחִילוּ וְהַרְחִימוּ שֶׁנּוֹלַד מִזֶּה הַהִתְבּוֹנְנוּת – יָצָא הַסּוֹד הַנַּ"ל, כְּאִלּוּ נִרְאֶה בְּחִינַת הָאֱלָקוּת, אֵיךְ דְּ"כוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב"[6] מַמָּשׁ כַּיָּדוּעַ. כו'.

(וְזֶהוּ עִנְיָן "מִי גִּילָה לְבָנַי רָז זֶה"[7]: "מִי" הַיְינוּ בִּינָה, וְהוּא עִנְיָן "גִּילוּי הַחֲסָדִים הַמְכוּסִים בִּיסוֹד אִימָּא"[8], הַיְינוּ גִּילוּי הָאַהֲבָה וְיִרְאָה כו').

וְיָדוּעַ, שֶׁכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל נִקְרֵאת כַּלָּה, וְהוּא בִּהְיוֹת שֶׁהַסּוֹד יָצָא בְּהִתְגַּלּוּת, שֶׁמֵּאִיר אוֹר אֲלָקוּת בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְזֶה נִקְרָא "כַּד קַבִּילַת דְּכַר"[9]: שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא חָתָן; וְכַלָּה לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם, כִּי אִם מַה שֶּׁנּוֹתְנִים לָהּ מִלְּמַעְלָה, "כִּי בוֹעֲלַיִךְ עוֹשַׂיִךְ כו'" (יְשַׁעְיָה נד, ה); "וּכְבוֹד ה' עָלַיִךְ זָרָח" (יְשַׁעְיָה ס, א); "כִּי אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ ה' אוֹר לִי" (מִיכָה ז, ח).

וְאִתְקְרֵיָא בְּחִינַת "נַעֲרָה" – בְּה' – ה' גְּבוּרוֹת דְּדִכּוּרָא שֶׁנּוֹתֵן לָהּ בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהֵם "דּוֹדֶיךָ" הַנַּ"ל, עִיקָּרָם מֵעָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָיא, אֶלָּא שֶׁיּוֹצְאִים דֶּרֶךְ נוּקְבָא כו'[10]. וְ"עַד לָא קַבִּילַת" – שֶׁעֲדַיִין לֹא זָרַח אוֹר אֲלָקוּת בְּתוֹכָהּ וְנִקְרָא "נַעַר" – בְּלֹא ה' גְּבוּרוֹת הַנַּ"ל. וְהוּא "מִי שֶׁלִּבּוֹ אָטוּם כִּבְתוּלָה" – שֶׁלֹּא נִתְפָּעֵל בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ מֵעִנְיָן הִתְבּוֹנְנוּת עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא הַנַּ"ל, וְנִקְרָא "עֲלָמוֹת"[11]. :

וְהָעִצָּה שֶׁיִּהְיֶה אַף בְּחִינַת "**עֲלָמוֹת אֲהֲבוּךָ**", הוּא בְּחִינַת שֶׁמֶן – "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים". וְהַתּוֹרָה נִקְרָא "שֶׁמֶן **תּוּרַק**" – שֶׁהוּרַק מִכְּלִי אֶל כְּלִי, שֶׁמַּה שֶּׁלְּמַטָּה בָּא לְמַעְלָה, שֶׁהוּא מִתְהַפֵּךְ כו', אָז עוֹלֶה הָרֵיחַ מִשּׁוּלֵי הַכְּלִי הָרִאשׁוֹן, וּבְמִלּוּאוֹ מִשֶּׁמֶן הָיָה הָרֵיחַ לְמַטָּה כַּנַּ"ל כו'.

וְהַנִּמְשָׁל: שֶׁהַתּוֹרָה נִשְׁתַּלְשְׁלָה בְּעִנְיְנֵי גַּשְׁמִיּוּת, וְסִיפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת, וְאוֹתִיּוֹת גַּשְׁמִיּוֹת. "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ" (מִשְׁלֵי ג, יט) – "אַבָּא יָסַד בְּרַתָּא"[12], שֶׁמִּתְהַפֵּךְ: מַה שֶּׁלְּמַטָּה – לְמַעְלָה, וּמַה שֶּׁלְּמַעְלָה – לְמַטָּה כו'.

וְזֶהוּ "**שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ**": "כָּל הַתּוֹרָה הֵם שְׁמוֹתָיו שֶׁל

---

1. (נֶאֱמַר עַל יְדֵי כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר הַזָּקֵן, כַּנִּרְאֶה בִּתְקוּפַת לִיאָזְנִי. בֵּיאוּר הַמַּאֲמָר הַמַּתְחִיל "וּלְתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר" הוּא מִכְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר הַצֶּמַח צֶדֶק, וְנִמְצָא בְּגוּף כְּתַב יַד קֹדֶשׁ בְּבוּךְ 1101. וְנֶאֱמַר עַל יָדוֹ גַּם כַּן בְּשִׁינּוּיִים וְהוֹסָפוֹת וְכו' בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת נִצָּבִים תקצ"א, וְנִדְפַּס מִכְּתַב יַד קָדְשׁוֹ בְּאוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים עַמּוּד לא וָאֵילָךְ).

2. (רִבּוֹת: בְּשִׁיר הַשִּׁירִים עַל פָּסוּק זֶה. וּבְפָסוּק (ז, א) "שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית". וְרֵישׁ פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ. וַיִּקְרָא, סוֹף פָּרָשָׁה ג'. נָשֹׂא, פָּרָשָׁה י"ג, בְּקָרְבָּן נַחְשׁוֹן, גַּבֵּי "בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן". וְרֵישׁ פָּרָשַׁת תְּבֹא).

3. (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א עַל פָּסוּק "כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ").

4. (יב, ב. וְשָׁם וּבְרַשֹּׁ"י: "הָרְגִיל בַּיַּיִן אֲפִילּוּ לִבּוֹ אָטוּם כִּבְתוּלָה – יַיִן מְפַקְּחוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְתִירוֹשׁ יְנוֹבֵב בְּתוּלוֹת'". וְלֵב אָטוּם כִּבְתוּלוֹת עוֹשֶׂה נִבּוּב וְחִלּוּל).

5. (עֵרוּבִין סה, א. סַנְהֶדְרִין לח, א. זֹהַר חֵלֶק ג לט, א).

6. (זֹהַר חֵלֶק א' בַּהַקְדָּמָה יא, ב).

7. (שַׁבָּת פח, א).

8. (רְאֵה גַּם לְעֵיל בַּמִּדְבָּר ו, ב. מִסְעֵי צ, א. סֵפֶר הַמִּצְוֹת לְהַצֶּמַח צֶדֶק מִצְוַת בִּנְיַן מִקְדָּשׁ – דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ פו, ב.)

9. (בַּזֹּהַר בֹּא, דַּף ל"ח, עַמּוּד ב' וְ"כְּתִיב (תְּצַא כב, כג): 'כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְתוּלָה". נַעַר כְּתִיב וּקְרֵי נַעֲרָה!, מַאי טְעָמָא? מִשּׁוּם דְּכָל זְמָן דְּלָא קַבִּילַת דְּכַר, אִתְקְרֵי נַעַר, מִדְּקַבִּילַת דְּכַר, אִתְקְרֵי נַעֲרָה"!).

10. (וְעַיֵּין בַּ"זֹהַר הָרָקִיעַ" שָׁם. וּבְסֵפֶר "הַדְּרַת מֶלֶךְ" דַּף ט', עַמּוּד א'. סִימָן כ"א).

11. (**וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק** (תְּהִלִּים קמה, טו) "**עֵינֵי כֹל**" (לְעֵיל מַטּוֹת פה, ב וָאֵילָךְ), שֶׁאָז נִקְרָא "כֹל", חָסֵר ה' דְּ"כַלָּה" – ה' גְּבוּרוֹת דְּדִכּוּרָא כו'.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יְחַיֵּנוּ מִיּוֹמָיִם כו'" (לְעֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה סג, ג וָאֵילָךְ). וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי כו'" (לְעֵיל פָּרָשַׁת בְּמִדְבַּר ח, ב וָאֵילָךְ). וְעַל פָּסוּק "וְאִשָּׁה כִּי תִדּוֹר כו'" (לְעֵיל מַטּוֹת פג, ג וָאֵילָךְ). וְעַל פָּסוּק "כִּי תֵצֵא כו', וְאָחַר כֵּן תָּבֹא אֵלֶיהָ כו'" (לְעֵיל כִּי תֵצֵא לז, ד). וְעַל פָּסוּק "טוֹב לְחֲסוֹת" (לְעֵיל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת צ, ד וָאֵילָךְ).

12. (זֹהַר חֵלֶק ג פִּנְחָס בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא רמח, א. רנו, ב. רנח, א).

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא"[13], אָז "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ כו'", וְאוֹתִיּוֹת נִקְרָאוּ "סוֹסִים"[14] – שֶׁבָּאִים מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת רַבּוֹת, מֵעָלְמָא דִּדְבוּרָא – בְּחִינַת שֶׁמֶן כו'.

(וְנִקְרָא "שֶׁמֶן תּוּרַק" – שֶׁמִּתְהַפֵּךְ כו': כִּי הָאוֹתִיּוֹת, עִם הֱיוֹת שֶׁהֵן לְמַטָּה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת, וְנִקְרָאוּ "אֲבָנִים" בְּסֵפֶר יְצִירָה (פֶּרֶק ד', מִשְׁנָה יב), שֶׁהֵם בְּחִינַת דּוֹמֵם, אֲבָל שֹׁרֶשׁ הָאוֹתִיּוֹת וְהַדּוֹמֵם מִקּוֹרָם לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, אֶלָּא שֶׁהוּא כְּחוֹתָם הַמִּתְהַפֵּךְ[15] כו'[16]. וְזֶהוּ "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ": שֶׁנִּמְשָׁכִין מִשֶּׁמֶן הַמְּרִיחָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[17].

וְעַיֵּן בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן ה) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּעַשׂ דָּוִד", בְּעִנְיַן שֹׁרֶשׁ הָאוֹתִיּוֹת – שֶׁמִּקּוֹרָן הוּא מִשֵּׂכֶל הַנֶּעְלָם וְקַדְמוּת הַשֵּׂכֶל כו'.

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר סוֹף פָּרָשַׁת מִקֵּץ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "נֵר חֲנוּכָּה מִצְוָה כו'" (תּוֹרָה אוֹר מב, ג), שֶׁ**אוֹתִיּוֹת** הַתּוֹרָה שָׁרְשָׁן לְמַעְלָה מִמַּעֲלָה מִבְּחִינַת הַתּוֹרָה כו'.

וְעַיֵּן שָׁם – שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר (מִשְׁלֵי ו, כג): "וְתוֹרָה **אוֹר**", וְהָאוֹתִיּוֹת שָׁרְשָׁן מִבְּחִינַת "**אַוִּיר**" שֶׁהוּא מְקוֹר הָאוֹר כו', וְאַוִּיר הַיְינוּ רוּחַ. וְזֶהוּ עִנְיַן "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ", כִּי רֵיחַ וְרוּחַ עִנְיָן אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר. וּכְמַאֲמָר רַז"ל[18] עַל פָּסוּק "רֵיחַ נִיחוֹחִי" (פִּנְחָס כח, ב) – "נַחַת **רוּחַ** לְפָנַי כו'".

וְלָכֵן נִקְרְאוּ הָאוֹתִיּוֹת "סוּסִים" – שֶׁמַּגְבִּיהִים מְאֹד לְמַעְלָה, וְכָל הַעֲלָאוֹת מִמַּטָּה לְמַעְלָה – עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת, דְ"הִרְהוּר לֹא עָבִיד מִידֵי כו'"[19].

וְהָרוֹכֵב עַל הַסּוּס – הַסּוּס יִשָּׂאֶנּוּ לְמָקוֹם רָחוֹק שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַגִּיעַ בְּרַגְלַיִם כו'. וּכְמוֹ כֵּן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, בְּשׁוּמוֹ כָּל מַחְשַׁבְתּוֹ בָּאוֹתִיּוֹת – מַגְבִּיהִים וּמַעֲלִים אוֹתוֹ לְמָקוֹם גָּבוֹהַּ[20].

אֲבָל כְּתִיב (תְּהִלִּים קמז, י): "לֹא בִּגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ, לֹא בְּשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה" – פֵּירוּשׁ: כְּשֶׁאֵינוֹ מַעֲמִיק חַבַּ"ד שֶׁלּוֹ בְּהָאוֹתִיּוֹת, כִּי אִם מַחְשַׁבְתּוֹ בִּלְבָד, הֲרֵי זֶה כְּרִכִּיבַת הַסּוּס בִּלְבָד – שֶׁרַגְלָיו לְבָד דְּבוּקִים בַּסּוּס, וְהַסּוּס רָץ וְהוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם כו',

כִּי אִם "רוֹצֶה ה' אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ" (תְּהִלִּים קמז, יא) – פֵּירוּשׁ: שֶׁיַּעֲמִיק חַבַּ"ד שֶׁלּוֹ בְּהִתְבּוֹנְנוּת גְּדוֹלַת ה' עִם דִּיבּוּק מַחְשַׁבְתּוֹ בְּהָאוֹתִיּוֹת[21],

וְיָשִׂים בְּלִבּוֹ עִנְיָן עֵצָה הַיְּעוּצָה, כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁהוּא רָחוֹק מְאֹד מֵהִתְפַּעֲלוּת הַלֵּב וְהִתְלַהֲבוּת מֵהִתְבּוֹנְנוּת כו', וּמַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ בְּתַכְלִית לֵאמֹר: מָה אֲנִי כִּי יִהְיֶה לִי הִתְלַהֲבוּת, כִּי לִבִּי אָטוּם, הֱיוֹת כִּי אֲנִי מְרוּחָק בְּתַכְלִית הָרִיחוּק מֵה' אֶחָד. רַק זֹאת בְּיָדוֹ לְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ – לַחְפּוֹץ לְדָבְקָה בַּה'. וְהוּא עִנְיָן "**הַמְיַחֲלִים** לְחַסְדּוֹ" – שֶׁמְּצַפִּים וּמִשְׁתּוֹקְקִים בְּתִשׁוּקָה רַבָּה שֶׁיִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת כו', וַאֲנִי אֵינִי רוֹצֶה לִהְיוֹת נִפְרָד כו'; זֶהוּ פֵּירוּשׁ "לְחַסְדּוֹ" – **חָ"ס דָּלֵי"ת**[22] – הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת. וְזֶהוּ "לִצְפִּירַת תִּפְאָרָה" – "לַמְּצַפִּים תִּפְאַרְתּוֹ"[23] וַהֲדַר גְּאוֹנוֹ, וּמִזֶּה יוּכַל לְהַמְשִׁיךְ חֶסֶד ה' עָלָיו שֶׁיִּתְפַּעֵל לִבּוֹ כו'.

וְכֵן בְּעִנְיָן לִימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה – הִתְגַּלּוּת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּזֶה הָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי – טָהוֹר, טָמֵא; וּמוּתָּר, אָסוּר כו'.

וּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֲפִילוּ בְּחִינַת "הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ" הַנַּ"ל, עָלָיו כְּתִיב (תְּהִלִּים צח, ג): "זָכַר חַסְדּוֹ **וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל**" – בְּחִינַת נוּקְבָא כו', "עַל יִשְׂרָאֵל אֱמוּנָתוֹ"[24]. וּ"לְבֵית[25] יִשְׂרָאֵל" מַמְשִׁיךְ גַּם אֱמוּנָה כו'. :

וּלְתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר עִנְיָן "שֶׁמֶן תּוּרַק", הוּא עַל פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר[26] פֵּירוּשׁ הַזֹּהַר (בְּרֵאשִׁית, דַף כ"ז, עַמּוּד ב') בְּעִנְיָן "מִשְׁנָה – אִתְתָּא דְּהַהוּא נַעַר כו'":

שֶׁבְּדִינֵי הַתּוֹרָה הַנִּגְלִית שֶׁלְּפָנֵינוּ מְלוּבָּשׁ וְנִמְשָׁךְ בְּזֶה עַצְמִיּוּת חָכְמָה־עִילָּאָה, מַה שֶּׁאֵין גִּילּוּי זֶה אֲפִילוּ

---

13. (רַמְבַּ"ן בְּהַקְדָּמָתוֹ עַל הַתּוֹרָה. יוֹנַת אֵלֶם פֶּרֶק כט. וּרְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב יִתְרוֹ פז, א).

14. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר: בַּהַקְדָּמָה ג, ב. ח, א. תִּקּוּן ה' כ, ב. תִּקּוּן מז פד, ב. וּרְאֵה תּוֹרָה אוֹר בְּשַׁלַּח, סב, ד. סג, א. סג, ג וְאֵילֶךָ).

15. (עַל פִּי אִיּוֹב לח, יד: "תִּתְהַפֵּךְ, כְּחֹמֶר חוֹתָם". לְשׁוֹן הַפַּרְדֵּס: שַׁעַר (יא) הִצְחְצְחוּת רֵישׁ פֶּרֶק ז. שַׁעַר (יג) הִשְׁעָרִים סוֹף פֶּרֶק ו. שַׁעַר (כג) עֶרְכֵּי הַכִּינּוּיִים עֶרֶךְ אֱמֶת. נִזְכַּר גַּם לְעֵיל וַיִּקְרָא לד, ג. אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ. וְעוֹד).

16. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת", מַעֲנְיָן אוֹתִיּוֹת וַאֲבָנִים כו' (לְעֵיל בְּרָכָה צז, ד וְאֵילֶךָ). וְעַל פָּסוּק "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה כו'" (תּוֹרָה אוֹר מג, ג וְאֵילֶךָ).

17. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר מַעֲנְיָן "אֲפַרְסְמוֹנָא דְּכָיָא" – בַּבִּיאוּר עַל פָּסוּק "מִי יִתֶּנְךָ כו'" (מְאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן כְּתוּבִים חֵלֶק ב' עַמּוּד קפו: "שֶׁמֶן סְתָם הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, אֲבָל שֶׁמֶן אַפַרְסְמוֹן, שֶׁהוּא שֶׁמֶן הַמְּרִיחַ, הוּא בְּחִינַת כֶּתֶר שֶׁהוּא מוּפְשָׁט מֵהִתְלַבְּשׁוּת הַכֵּלִים"). וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר מַעֲנְיָן שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה – (לְקַמָּן) פָּרָשַׁת נָשֹׂא, עַל פָּסוּק "זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח כו'".

וּבְהָרַמַ"ז פָּרָשַׁת אֱמוֹר (דַף פ"ט), גַּבֵּי "הַהוּא שֶׁמֶן עִילָּאָה כו'".

18. (סִפְרֵי פִּנְחָס כח, ח).

19. וְעַיֵּן בְּ"מָבוֹא שְׁעָרִים", שַׁעַר ג', חֵלֶק ג', פֶּרֶק ג', בְּעִנְיָן "מִפִּיו דַּעַת כו'" (מִשְׁלֵי ב, ו).

20. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה לְקַמָּן סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְסוּסָתִי כו'").

21. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְסוּסָתִי" (תּוֹרָה אוֹר סג, ד וְאֵילֶךָ). וְעַל פָּסוּק "אָז יָשִׁיר" (תּוֹרָה אוֹר סב, ד).

22. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּיקּוּן כ"ב סז, ב. וּרְאֵה תַּנְיָא אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן י').

23. (יְשַׁעְיָה כח, ה: "לִצְפִירַת תִּפְאָרָה – לִשְׁאָר עַמּוֹ". מְגִילָּה טו, ב בְּגִירְסַת הָעֵין יַעֲקֹב).

24. (שֵׁם וְנוֹסֵחַ פִּיּוּט בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית שֶׁל יוֹם כִּפּוּר).

25. (בְּאוֹר הַתּוֹרָה: אֲבָל לְבֵית).

26. (רְאֵה בַּאֲרוּכָּה בְּבִיאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְמַח צֶדֶק כְּרַךְ ב עַמּוּד תריב וְאֵילֶךָ).

בְּעוֹלְמוֹת הָעֶלְיוֹנִים. כִּי גַּם בְּגַן־עֵדֶן מֵאִיר רַק זִיו הַשְּׁכִינָה וְהֶאָרָה לְבַד מֵחָכְמָה־עִילָּאָה כו׳.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר הַטַּעַם לָזֶה בְּמָקוֹם אַחֵר[27] מִמְּשַׁל הָאָרֵי כו׳[28], "פְּנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין כו׳" (יְחֶזְקֵאל א, י). וּכְמוֹ כֵּן הֶאָרַת חָכְמָה־עִילָּאָה מוּכְרָח לְהִתְלַבֵּשׁ בְּמָקוֹם הַיּוֹתֵר נָמוּךְ, דְּהַיְינוּ עִנְיְנֵי הֲלָכוֹת – טָמֵא, כָּשֵׁר כו׳[29]. עַיֵּין שָׁם.

וְהוּא גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הַנִּזְכָּר בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" קָרוֹב לְסוֹפוֹ[30]:

"וְעוֹד זֹאת, שֶׁהֲרֵי הַדִּבּוּר כו׳ רַק הֶאָרָה כו׳, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַטִּפָּה נִמְשַׁךְ בָּהּ גַּם מִמָּהוּת הַנֶּפֶשׁ וְעַצְמוּתָהּ". עַיֵּין שָׁם[31].

וְזֶהוּ עִנְיָן "שֶׁמֶן **תּוּרַק**" – שֶׁהוּרַק וְנִמְשַׁךְ עַצְמִיּוּת הַשֶּׁמֶן מַמָּשׁ לְמַטָּה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁלְּמַעְלָה בָּא לְמַטָּה דַּיְיקָא כַּנַּ"ל. וְעִנְיָן "שֶׁמֶן תּוּרַק **שִׁמְךָ**", הִנֵּה נִתְבָּאֵר הַפֵּירוּשׁ לְמַעְלָה, דְּהַיְינוּ כְּמַאֲמָר רַז"ל: "כָּל הַתּוֹרָה הִיא שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא" כו׳[32].

וּבַזֹּהַר פָּרָשַׁת צַו (דף ל"ד, עַמּוּד א') פֵּירֵשׁ "שִׁמְךָ" הַיְינוּ מַלְכוּת, שֶׁבָּהּ הוּרַק וְנִמְשַׁךְ הַשֶּׁמֶן דְּחָכְמָה־עִילָּאָה. עַיֵּין שָׁם[33]. וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת תְּרוּמָה (דַף קמ"ה, עַמּוּד ב'): "יְרוּתָא דְּאַבָּא – יָרְתָא בְּרַתָּא[34] כו׳". וְהַיְינוּ כַּנּוֹדָע מֵעִנְיָן "**בְּחָכְמָה** יָסַד אָרֶץ" (מִשְׁלֵי ג, יט) דַּיְיקָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן "כּוֹנֵן **שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה**"[35] (שָׁם).

וְהִנֵּה, בְּחִינַת "מַלְכוּת – פֶּה – תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה קָרֵינָן לָהּ כו׳"[36].

וְזֶהוּ "שֶׁמֶן תּוּרַק שִׁמְךָ": שֶׁבְּהַהֲלָכוֹת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה נִמְשַׁךְ מִבְּחִינַת עַצְמִיּוּת הַשֶּׁמֶן, שֶׁהוּא גְּבוֹהַּ מְאֹד נַעֲלֶה. הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קלג, ב): "כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ, יוֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן כו׳".

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר (לְקַמָּן) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת" (לְעֵיל שָׁם ל, ג), שֶׁבְּחִינַת 'דִּיקְנָא דְּכַהֲנָא רַבָּא', בְּחִינַת שְׂעָרוֹת – אֵלּוּ הֲלָכוֹת כו׳, וְעַל זֶה יֵשׁ בְּחִינַת שֶׁמֶן מִלְּמַעְלָה כו׳. עַיֵּין שָׁם.

וּמַה שֶּׁכָּתוּב ב' פְּעָמִים – "הַזָּקָן זְקַן", יֵשׁ לוֹמַר עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׁחוֹרָה אֲנִי" (לְקַמָּן ו, ד): שֶׁהַהֲלָכוֹת שֶׁבְּמִצְוֹת־**עֲשֹׂה**, שֶׁהֵן מִבְּחִינַת חֶסֶד, נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת דִּיקְנָא עִילָּאָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת **לַבְנוּנִית** – "כִּתְלַג חִיוָּר" וְ"עֲמַר נָקִא" (דָּנִיאֵל ז, ט); וְהַהֲלָכוֹת שֶׁבְּמִצְוֹת **לֹא־תַעֲשֶׂה** נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת "קְווּצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים **שְׁחוֹרוֹת**" וְכו׳"[37] (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, יא).

וְזֶהוּ עִנְיָן "**לְרֵיחַ** שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים": כִּי בְּחִינַת "כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב כו׳, יוֹרֵד עַל הַזָּקָן כו׳" שָׁרְשׁוֹ גְּבוֹהַּ מְאֹד נַעֲלֶה. וְלָכֵן נִקְרָא 'שֶׁמֶן הַמְּרִיחַ'. וְזֶהוּ עִנְיָן "תְּלִיסַר נַהֲרָוָתָא דִּמְשִׁחָא אֲפַרְסְמוֹן דַּכְיָין" (בַּגְּמָרָא תַּעֲנִית דַף כ"ה, עַמּוּד א'), שֶׁהוּא בְּחִינָה גְּבוֹהַּ יוֹתֵר מִסִּתָּם שֶׁמֶן[38].

עוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּפֵירוּשׁ "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ כו׳", וְ"שֶׁמֶן תּוּרַק כו׳": עַל דֶּרֶךְ מַשְׁמָעוּת פֵּירוּשׁ הַמִּדְרָשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים, דִּמְפָרֵשׁ, "שֶׁמֶן תּוּרַק" הוּא מַדְרֵגָה גְּבוֹהָה יוֹתֵר מִן "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ" שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּעֵין רֵיחַ בְּעָלְמָא מֵהַשֶּׁמֶן. אֲבָל

---

27. (גַּבֵּי פּוּרִים – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ" (תּוֹרָה אוֹר מְגִילַת אֶסְתֵּר צג, ג).

28. ("שֶׁהוּא מֵחִיּוֹת טְמֵאוֹת, וּבְמֶרְכָּבָה הַקְּדוֹשָׁה – "פְּנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין" (יְחֶזְקֵאל א, י), מִפְּנֵי שֶׁמְּרוֹב מַדְרֵגָתוֹ הַגְּבוֹהָּ אֵין לוֹ כֵּלִים בְּמָה לְהִתְלַבֵּשׁ עֲדַיִן אֶלָּא בַּמָּקוֹם הַיּוֹתֵר נָמוּךְ, וְהוּא בְּבְהֵמָה טְמֵאָה בְּמָקוֹם קְלִיפּוֹת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּטְהוֹרָה הָיָה הַכֵּלִי מִתְבַּטֵּל מִפְּנֵי הָאוֹר". תּוֹרָה אוֹר שָׁם).

29. ("שֶׁהוּא הַתְּגַּלּוּת הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁבְּחָכְמַה־עִילָּאָה בְּעִנְיְנֵי זֶה הָעוֹלָם". שָׁם).

30. (קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן סִימָן ד דַּף קנז, א: וְעוֹד זֹאת, שֶׁהֲרֵי הַדִּבּוּר מִדִּבְרֵי חָכְמָה עִילָּאָה אֵינוֹ מוֹלִיד, וְהַטִּפָּה שֶׁנִּמְשֶׁכָה מֵהַכֵּלִי דְּחָכְמָה עִילָּאָה יֵשׁ בָּהּ כֹּחַ הַמּוֹלִיד וּמְהַוֶּוהָ יֵשׁ מֵאַיִן, וְגַם הַמְּשֹׁכֶת חָכְמָה עִילָּאָה כְּלוּלָה בָּהּ. וְהַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁבָּהּ נִמְשָׁךְ מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ דְּחָכְמָה עִילָּאָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּדִבּוּר וּמַחְשָׁבָה, וַאֲפִילּוּ בְּהַשְׂכֵּלֶת הַשֵּׂכֶל בְּאֵיזוֹ חָכְמָה, הֲרֵי חָכְמָה זוֹ רַק הֶאָרָה מִתְפַּשֶּׁטֶת מִמָּהוּת הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּנֶּפֶשׁ וְעַצְמוּתוֹ, וְהָאָרָה זוֹ הִיא רַק לְבוּשׁ לְמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַשֵּׂכֶל, וְהַשֵּׂכֶל הוּא הֶאָרָה וּלְבוּשׁ לְמָהוּת הַנֶּפֶשׁ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַטִּפָּה נִמְשָׁךְ בָּהּ גַּם מִמָּהוּת הַנֶּפֶשׁ וְעַצְמוּתָהּ הַמְּלוּבָּשֶׁת בַּמּוֹחִין, וְלָכֵן מוֹלִידָה בְּדוֹמֶה לָהּ מִמָּשׁ).

31. וְעַיֵּין עוֹד שָׁם (סִימָן כו) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת נָשֹׂא".

32. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "וְאֵלֶּה **שְׁמוֹת** בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (תּוֹרָה אוֹר מט, ד). וּבְפָרָשַׁת יִתְרוֹ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מֹשֶׁה יְדַבֵּר" (תּוֹרָה אוֹר סז, ד) – אֵיךְ דְּכָל מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת הֵן "לְאַתְקָנָא רָזָא **דִּשְׁמֵיהּ**" כו׳. עַיֵּין שָׁם.

33. (וְעַיֵּין בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת יִתְרוֹ, דַּף פ"ז, עַמּוּד ב', עַל פָּסוּק "טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב". וּבַזֹּהַר חֵלֶק א', דַּף צ"ו, סוֹף עַמּוּד א').

34. וִירֵשַׁת הָאָב – יָרְשָׁה הַבַּת).

35. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין הַטַּעַם כו׳". וּבְעִנְיָן "וַיְיַצֵּר כו׳ אֶת הָאָדָם עָפָר כו׳" (תּוֹרָה אוֹר ד, א־ג).

36. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, פְּתַח אֲלִיָּהוּ). וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְקַמָּן (ז, א פֶּרֶק ג) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׁחוֹרָה אֲנִי", בְּעִנְיָן "עֲרֵבִים עָלַי דִּבְרֵי סוֹפְרִים כו׳", שֶׁהֵן לְמַעְלָה מִבְּחִינַת 'סֵפֶר' – הוּא בְּחִינַת תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב כו׳. עַיֵּין שָׁם.

וְעַיֵּין בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן כ דַּף קלא, א) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אִידוּ וְדַיּוֹדֵי", בְּמַה שֶּׁכָּתוּב שָׁם: "אֶלָּא שֶׁהוּא כְּחוֹתָם הַמִּתְהַפֵּךְ, וְ'נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן' כו׳".

37. עַיֵּין בְּאַדֶּרֶת נְשֹׂא (דַּף קל"ב, תְּחִלַּת עַמּוּד א').

38. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הִנֵּה כְּתִיב וְעַמַּךְ כּוּלָּם צַדִּיקִים כו׳" (תּוֹרָה אוֹר פא, א).

וְעַיֵּין בַּזֹּהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת אֱמוֹר (דַּף פ"ח, עַמּוּד ב'). וְעַיֵּין בַּזֹּהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת תְּרוּמָה (דַּף קכ"ז, עַמּוּד ב').

וְעַיֵּין מֵעִנְיָן "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ" פָּרָשַׁת אַחֲרֵי (דַּף נ"ח, סוֹף עַמּוּד ב'). וּבְפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ (דַּף ק"נ, עַמּוּד א'). וּבְפָרָשַׁת צַו (דַּף ל"ה, סוֹף עַמּוּד א'). וְרֵישׁ פָּרָשַׁת וַיֵּרָא (דַּף צ"ו, א'). וּבְהָרַמַ"ז שָׁם:

"שֶׁמֶן **תּוּרַק**", הַיְינוּ כְּאָדָם שֶׁמַּרִיק מִכְּלִי לִכְלִי חֲבֵירוֹ, שֶׁנּוֹתֵן לוֹ הַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹ.

וְהוּא עַל פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[39], שֶׁבְּהַהַמְשָׁכָה מִתּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב, שֶׁהִיא בְּחִינַת חָתָן, לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁהִיא בְּחִינַת כַּלָּה – יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת:

הָא': עַל דֶּרֶךְ "נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה – תּוֹרָה"[40]. וְנִקְרָא **'אֵירוּסִין'** – שֶׁהוּא הַמְשָׁכָה **חִיצוֹנִיּוֹת**. וְזֶהוּ עִנְיָן "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ"[41]. וְזֶהוּ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּעֵין רֵיחַ בְּעֶלְמָא, הֶאָרַת יְסוֹד־אַבָּא וְלֹא מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ מַמָּשׁ.

אָמְנָם הַבְּחִינָה הַב' הוּא: שֶׁיּוּמְשַׁךְ מִבְּחִינַת חָתָן לְכַלָּה מִבְּחִינַת **פְּנִימִיּוּת** – תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב, וְהוּא עִנְיָן **נִשּׂוּאִין** וְיִחוּד חָתָן וְכַלָּה. עַיֵּין שָׁם. וְזֶהוּ "שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ" – שֶׁנִּמְשַׁךְ **עַצְמִיּוּת הַשֶּׁמֶן** דְּחָכְמָה־עִילָּאָה – בִּבְחִינַת מַלְכוּת, תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה כו'. :

וְהִנֵּה, מִכָּל זֶה נִמְשַׁךְ "**עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ**". דְּהַיְינוּ בְּחִינַת בי"עַ, שֶׁמְּקַבְּלִים מִבְּחִינַת מַלְכוּת שֶׁהִיא מָקוֹר דְּבִי"עַ[42]. וְכֵן מִבְּחִינַת מַלְכוּת־דְּאֲצִילוּת נִמְשַׁךְ לִהְיוֹת גִּילוּי לְמַטָּה בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי שֶׁמְּקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עוֹל מַלְכוּת־שָׁמַיִם.

וַאֲזַי בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה נִמְשַׁךְ בּוֹ גַּם כֵּן מִבְּחִינַת "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ כו'", וְ"שֶׁמֶן תּוּרַק כו'". וְהַיְינוּ גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ ב' בְּחִינוֹת הַנַּ"ל דְּאִירוּסִין וְנִישּׂוּאִין. וְהַיְינוּ, לִהְיוֹת נִקְלָט וְנִתְפָּס בַּמּוֹחַ וּבַלֵּב אוֹר ה', דְּ"אוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חָד"[43] כו', וְשֶׁתִּכָּנֵס הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּ"קֶרֶב אִישׁ וְלֵב עָמוֹק כו'" (תְּהִלִּים סד, ז). וּכְמַאֲמַר רַז"ל[44]: "הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ מַחֲזִירוֹ לְמוּטָב"[45].

וְזֶהוּ דְּמִתְחִלָּה אָמַר "כִּי טוֹבִים דּוֹדֶיךָ מְיָיִן" – "יַיִן" הוּא הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּעָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָיא, שֶׁמִּזֶּה הַהִתְבּוֹנְנוּת נִמְשַׁךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת כַּלָּה כו', כַּנַּ"ל.

אַךְ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אַף בְּחִינַת "**עֲלָמוֹת** אֲהֵבוּךָ", דְּהַיְינוּ אֲפִילוּ מִי שֶׁלִּבּוֹ אָטוּם וְלֹא נִתְפָּעֵל מֵהִתְבּוֹנְנוּת הַנַּ"ל, הִנֵּה הוּא עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת שֶׁמֶן כַּנַּ"ל, שֶׁהִיא בְּחִינַת "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ כו'" (וְאֶתְחַנַּן ו, ו), דְּ"לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל"[46]. וּלְפִי שֶׁהוּא מִבְּחִינָה עֶלְיוֹנָה מְאֹד, עַל כֵּן יוּכָל לַעֲשׂוֹת חֲקִיקָה וּכְלִי גַּם בְּמִי שֶׁלִּבּוֹ אָטוּם כו'.

וּכְעִנְיָן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מְבוֹאָר בְּעֵין חַיִּים" (לעיל מז, ג)), שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה חֲקִיקָה מִבִּפְנִים בַּנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית כו', וְזֶהוּ עִנְיָן "בְּאֵר **חָפְרוּהָ** שָׂרִים כו'" (חֻקַּת כא, יח). עַיֵּין שָׁם.

וּכְעִנְיָן הַמְּבוֹאָר עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר (בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי" (לעיל במדבר ח, ב)), בְּעִנְיָן "לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל חָי" (תְּהִלִּים פד, ג): "כִּי הִנֵּה הַלֵּב וְהַבָּשָׂר, לְפִי שֶׁהֵם כֵּלִים גַּשְׁמִיִּים כו', אֵינָם נִכְסָפִים "לְחַצְרוֹת ה'" (שָׁם), שֶׁהוּא מָקוֹר וְחַיֵּי הַנֶּפֶשׁ", וּכְעִנְיָן בְּחִינַת הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּעָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָיא הַנִּקְרָא יַיִן כַּנַּ"ל, "כִּי אִם כַּאֲשֶׁר "יְרַנְּנוּ אֶל אֵל חָי" בְּעַצְמוֹ וּבִכְבוֹדוֹ כו', שֶׁכָּל מַה שֶׁהִיא בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, יְכוֹלָה הִיא לִירֵד וּלְהִתְפַּשֵּׁט לְמַטָּה יוֹתֵר, וְעַל יְדֵי זֶה בָּאָה וְנִגְעָה עַד הַלֵּב וּבָשָׂר כו'". עַיֵּין שָׁם בְּאַרִיכוּת.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא כָּאן, דִּלְפִי שֶׁבְּחִינַת "רֵיחַ שְׁמָנֶיךָ" וְ"שֶׁמֶן תּוּרַק" הוּא הַמְשָׁכָה מִבְּחִינָה עֶלְיוֹנָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִמַּדְרֵגַת הַיַּיִן, וְשֶׁמֶן צָף עַל גַּבֵּי יַיִן[47] כו'; וּבַגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דְּשַׁבָּת (דף ה', עמוד ב'), שֶׁנְּחְלְקוּ רַבָּנָן וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אִי הֲוָה חִיבּוּר זֶה לָזֶה. וְהַיְינוּ, מִפְּנֵי שֶׁהַשֶּׁמֶן הוּא גָּבוֹהַּ מְאֹד – בִּבְחִינַת 'חָכְמָה־עִילָּאָה דִּכוֹלָּא'[48], וְלָכֵן הוּא לְעֵילָּא לְעֵילָּא מִבְּחִינַת הַיַּיִן כו'. וְלָכֵן יוּכָל לְהַפְעִיל גַּם בְּמִי שֶׁלִּבּוֹ אָטוּם, שֶׁיְּחוֹק לִבּוֹ עַל יְדֵי דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה גַּם "עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ" כו'. וּכְעִנְיָן "וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" – "אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ כו'"[49]. :

ב. עוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּפֵירוּשׁ "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ כו'", וְ"שֶׁמֶן תּוּרַק כו'", עַל דֶּרֶךְ הַמִּדְרָשׁ הַנַּ"ל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן "לְעוֹלָם יְשַׁלֵּשׁ אָדָם תַּלְמוּדוֹ[50]: שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא, שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה וּשְׁלִישׁ בְּתַלְמוּד".

וְהִנֵּה בְּלִימוּד הַמְּצוּיוֹת – מִשְׁנָה וְתַלְמוּד, מַשִּׂיג וְתוֹפֵס הַמָּהוּת חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ[51], מֵאַחַר שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בִּדְבָרִים

---

39. (בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ כו'", בְּפָרָשַׁת הַבְּרָכָה (צד, א וְאֵילֶךְ)).

40. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה יז, ה. ו).

41. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" (לְהַארִיז"ל), בְּתְהִלִּים, עַל פָּסוּק "וַיָּקָם עֵדוּת בְּיַעֲקֹב כו'".

42. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּזֹּהַר: חֵלֶק ג' (דַּף נ"ח, סוֹף עַמוּד ב'). חֵלֶק ב' קמ"ד, ב'. (וְעַיֵּין עוֹד – חֵלֶק א': צ"ח, א'. חֵלֶק ג': נ"ט, א'. ע"א, ב').

43. (תַּנְיָא פֶּרֶק ד' וְרֵישׁ פֶּרֶק כג בְּשֵׁם הַזֹּהַר. וּרְאֵה זֹהַר חֵלֶק א' כד, א. חֵלֶק ב' ס, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ו' בִּתְחִילָּתוֹ. לִקּוּטֵי תּוֹרָה נִצָּבִים מו, א. וְעוֹד).

44. (פְּתִיחָתָא לְאֵיכָה רַבָּתִי בִּתְחִילָּתָהּ).

45. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּהַעֲלוֹתְךָ" (לְעֵיל בְּהַעֲלוֹתְךָ ל, ד),

בְּעִנְיָן "כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב כו' שֶׁיּוֹרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו כו'", וְ"שֶׁמֶן יְמִינוֹ יִקְרָא כו'" (מִשְׁלֵי כז, טז). עַיֵּין שָׁם.

46. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בְּהַקְדָּמָה דַף יז, א).

47. (רְאֵה טְבוּל יוֹם פֶּרֶק ב מִשְׁנָה ה. שַׁבָּת דִּלְקַמָּן).

48. (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת צַו (דַּף ל"ד, עַמוּד א').

49. (הַגָּדָה שֶׁל פֶּסַח פִּיסְקָא "וַיּוֹצִיאֵינוּ").

50. (קִדּוּשִׁין ל, א. עֲבוֹדָה זָרָה יט, ב. הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה לְאַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן פֶּרֶק ב, הֲלָכָה א).

51. (רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק ה).

גַּשְׁמִיִּים, שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ. וְזֶהוּ עִנְיָן "שֶׁמֶן **תּוֹרַק** כו'". מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּסִיפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבְּתַנַ"ךְ, שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג כְּלָל חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְלוּבָּשֶׁת בְּתֵיבוֹת וְצֵירוּפֵי אוֹתִיּוֹת.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר בְּהַעֲלוֹתְךָ, (דף קנ"ב, עַמּוּד א'), שֶׁפְּשָׁטִיּוּת הַמּוּבָן מִן הַסִּיפּוּר מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִקְרָא "לְבוּשָׁא דְּאוֹרַיְיתָא". וּבֵיאֵר הָרַמַ"ז שָׁם:

כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל פָּרָשַׁת "וְאֵלֶּה כו' בְּאֶרֶץ אֱדוֹם כו'" (וַיִּשְׁלַח לו, לא), שֶׁוַּדַּאי מַעֲשֶׂה הָיָה כָּךְ הָיָה, וְאֵין יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ, אֲבָל אֵין כַּוָּנַת ה' בּוֹ בְּעֶצֶם, אֲבָל בָּהּ נִגּוּזוּ סוֹדוֹת עוֹלָם הַתֹּהוּ כו'. עַיֵּן שָׁם. וּבַזֹּהַר שָׁם (דף קמ"ט, עַמּוּד ב') שֶׁהָאֲרִיךְ בָּזֶה.

וּבַ"פַּרְדֵּס" שַׁעַר כ"ז, פֶּרֶק א' הֶאֱרִיךְ בְּבֵיאוּר מַאֲמַר הַזֹּהַר הַנַּ"ל, וְכָתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

אֲבָל כַּאֲשֶׁר יָבוֹא הָאָדָם לִלְמוֹד בַּתּוֹרָה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה כַּוָּנָתוֹ שֶׁהוּא לוֹמֵד הָעִנְיָן הַהוּא בְּמַה שֶׁהֵם דְּבָרִים אֱלֹהִיִּים, שֶׁנֶּעֱלַם מִמֶּנּוּ עוֹצֶם פְּנִימִיּוּתָם וְכו'. וְעִם הֱיוֹת שֶׁהוּא לֹא יַשְׂכִּיל בָּהּ כִּי אִם פְּשָׁטִיּוּת הַסִּיפּוּר; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר זֶה, אֶלָּא אֲפִילּוּ מִי שֶׁלֹּא יָבִין כְּלָל כו' – גַּם יֵשׁ לוֹ שָׂכָר טוֹב. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְלָכֵן הָאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וּפְשָׁטִיּוּת הַסִּיפּוּר נִקְרָאוּ "**רֵיחַ** שִׁמְנֶיךָ": כִּי עִם הֱיוֹת שֶׁאֵינוֹ מוּבָן וּמוּשָׂג כְּלָל פְּנִימִיּוּת חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַגְּנוּזָה וּמְלוּבָּשֶׁת בְּסִיפּוּר מַעֲשֶׂה וְאוֹתִיּוֹת הָהֵם (מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַשְׂכָּלַת פְּשָׁט הַדִּינִים וְהַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁבָּאוּ בְּבֵיאוּר הַמִּשְׁנָה וְהַגְּמָרָא – שֶׁגַּם הַפְּשָׁטִיּוּת הַמּוּבָן נִקְרָא 'גּוּפֵי תּוֹרָה' וְלֹא 'לְבוּשָׁא' לְבָד. עַיֵּן שָׁם בַּזֹּהַר וּבַפַּרְדֵּס); עִם כָּל זֶה, הָאוֹתִיּוֹת וּפְשָׁטִיּוּת הַסִּיפּוּר הֵן הֵן "רֵיחַ **שִׁמְנֶיךָ**" – שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם מַמְשִׁיךְ הַקּוֹרֵא בַּמִּקְרָא – רֵיחַ וְהֶאָרָה מִבְּחִינַת "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קָדֶשׁ" (תִּשָּׂא ל, כה).

וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל שֶׁמְּרִיחִים רֵיחַ הַטּוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ טוֹעֵם אוֹתוֹ בְּפִיו כְּלָל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָחוֹק מִמֶּנּוּ כו'. וְאַדְרַבָּה, הָרֵיחַ הַזֶּה נִמְשָׁךְ מִמְּקוֹם עֶלְיוֹן בְּיוֹתֵר, שֶׁהוּא בְּחִינַת שֶׁמֶן הַמְּרִיחַ, שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת שֶׁמֶן סְתָם, חָכְמָה עִילָּאָה כו'. וּלְפִי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ יוֹתֵר בְּמַעְלָה, לֹא יָכוֹל לָבֹא בְּהִתְגַּלּוּת בְּבְחִינַת קֵירוּב בְּבְחִינַת טַעַם, כְּעִנְיָן "שֶׁמֶן תּוֹרַק כו'", אֶלָּא בְּבְחִינַת רֵיחַ לְבָד כו'[52].

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר בְּהַעֲלוֹתְךָ (דַף קמ"ט, עַמּוּד ב'): "דְּהַהוּא מִלָּה, דְּהַהוּא סִפּוּר, לָאו לְאַחְזָאָה עַל גַּרְמֵיהּ בִּלְבָד קָא אָתֵי, אֶלָּא לְאַחְזָאָה עַל הַהוּא כְּלָלָא קָאָתֵי[53] כו'". עַיֵּן שָׁם. וְאַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ גַּם כֵּן מַעֲלָה יְתֵירָה וַעֲצוּמָה בִּבְחִינַת "שֶׁמֶן תּוֹרַק" – שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת עַצְמִיּוּת חָכְמָה עִילָּאָה וְלֹא רֵיחַ וְהֶאָרָה לְבָד כו'. וּשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים[54].

וְהִנֵּה, לִימּוּד הַזֹּהַר וְכִתְבֵי הָאַרִיזַ"ל הוּא בִּכְלָל "שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּפֵירוּשׁ הַזֹּהַר דִּבְרֵאשִׁית (דַף כ"ז, עַמּוּד ב') הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה – הַטַּעַם לָזֶה. וְקִיצּוּר הָעִנְיָן: דַּהֲרֵי מִדְרַשׁ הַזֹּהַר, וְכֵן מִדְרַשׁ רַבָּה וּשְׁאָר הַמִּדְרָשׁוֹת הֵן פֵּירוּשׁ הַמִּקְרָא; וּפֵירֵשׁ רַשִּׁ"י בְּפֶרֶק קַמָּא דִּבְרָכוֹת (דַף י"א עַמּוּד ב') שֶׁמִּדְרָשׁ הוּא "קָרוֹב לְמִקְרָא כו'". עַיֵּן שָׁם.

וְאַף שֶׁבְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה[55] מְבוֹאָר, דְּמִדְרַשׁ־תּוֹרָה שֶׁהוּא סִפְרָא וְסִפְרֵי וּכְהַאי גַּוְונָא הֵן בִּכְלָל "שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה", הַיְינוּ עַל כָּל פָּנִים מִפְּנֵי שֶׁהֵן פֵּירוּשׁ דִּינֵי וְגוּפֵי הַתּוֹרָה כְּמוֹ הַמִּשְׁנָה מַמָּשׁ. אֲבָל בְּלִימּוּד סוֹדוֹת הַזֹּהַר, אֵין הַשָּׂגָה אֲפִילּוּ לִגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים, רַק יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת מֵהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְלֹא הַשָּׂגַת הַמָּהוּת כְּלָל. וְהַרֵי זֶה כְּעֵין לִימּוּד הַמִּקְרָא, שֶׁהוּא קוֹרֵא בִּשְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג כְּלָל עַצְמִיּוּת הַגְּנוּזוּ בָּהֶן כַּנַּ"ל. וּכְעֵין זֶה הוּא בְּלִימּוּד הַזֹּהַר וְ"עֵץ חַיִּים", וְלָכֵן הוּא בִּכְלָל "שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא".

(וּמִתּוֹרָץ בָּזֶה מַה שֶּׁכָּתַב הַרַ"ן סוֹף פֶּרֶק קַמָּא דְּעֵבוֹדָה זָרָה: שֶׁ"הַרֵי הַמִּשְׁנָה חֲמוּרָה מִן הַמִּקְרָא כו', וְלָמָּה צָרִיךְ שְׁלִישׁ הַיּוֹם לְמִקְרָא?).

וְלָכֵן גַּם זֶה נִקְרָא "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ": שֶׁיְּדִיעַת הַמְּצִיאוּת הִיא כְּמוֹ רֵיחַ בְּעָלְמָא לְגַבֵּי הַשָּׂגַת מָהוּת חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁבַּמִּשְׁנָה וְתַלְמוּד.

וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן סִימָן ד דף קנו, ב) קָרוֹב לְסוֹפוֹ, שֶׁבְּלִימּוּד סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, "אַף אִם הִשִּׂיג הַמְּצִיאוּת לֹא עָדִיף מִצַּד עַצְמוֹ כְּלִימּוּד הַמִּצְוֹת שֶׁמַּשִּׂיג וְתוֹפֵס הַמָּהוּת כו'. אֶלָּא מִצַּד שֶׁיְּדִיעַת הַמְּצִיאוּת הוּא גַּם כֵּן מִצְוָה רַבָּה וְנִשְׂאָה, וְאַדְרַבָּה עוֹלָה עַל כּוּלָּנָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם" (וְאֶתְחַנַּן ד, לט); "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ כו'" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כח, ט), וּמְבִיאָהּ לְלֵב שָׁלֵם".

וְעוֹד, שֶׁגַּם הָרֵיחַ וִידִיעַת הַמְּצִיאוּת הוּא הֶאָרָה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה כו'[56].

וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת ב' הַבְּחִינוֹת – "לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ כו'" וְ"שֶׁמֶן תּוֹרַק כו'", וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ שֶׁ"עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ" כַּנַּ"ל.

---

52. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּעִנְיָן "יַרְדֵּן יְרִיחוֹ" (לְעֵיל מַסְעֵי צ, ד וְאִילָךְ)).

53. (תַּרְגּוּם: שֶׁאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁל אוֹתוֹ סִפּוּר לֹא לְהַרְאוֹת עַל עַצְמוֹ יָצָא בִּלְבַד בָּא, אֶלָּא לְהַרְאוֹת עַל אוֹתוֹ כְּלָל הוּא בָּא).

54. (עַל פִּי קֹהֶלֶת יא, ו: "וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים").

55. (לְאַדְמוּ"ר הַזָּקֵן. פֶּרֶק ב, הֲלָכָה א).

56. (וְעַיֵּין בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת אַחֲרֵי, דַף ע"ג א': תְּלַת דַּרְגִּין כו', וְכָל חַד – דַּרְגָּא עַל דַּרְגָּא, סְתִים וְגַלְיָא כו'. עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר" (לְעֵיל נִצָּבִים מו, א)).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

והנה הנמשל מכל ענין כריתת ברית למטה הנ"ל יובן ג"כ למעלה מעלה ברום המעלות כמו בכריתת ברית דאברהם שנאמר ויתן איש בתרו לקראת רעהו כו' עד והנה תנור עשן כו' אשר עבר בין הגזרים כו' ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית כו' שזה מורה כמו ב' גזרים הללו המה לגוף אחד בלי פירוד כלל כך יהיה לדורות יחוד קוב"ה ושכינתיה כנ"י כגוף א' כמו בבחי' יחוד איש ואשתו דכתיב והיו לבשר אחד אע"פ שהן ב' גופי' נפרדים אך ע"י כריתת ברית מתייחדים יחוד עצמי להיות כגוף בשר א' וכמו שא' אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי כו' והוא שאין לא' שלימות בלא זולתו כמו שא' אשתו כגופו דמיא ורוחא דשביק בגוה הוא עיקר הכריתת ברית מפני שעשאה כלי כו' עד שבאמצעות חיבורם יחד נקרא אדם שלם וא' בלא זולתו אינו אדם שלם אלא חצי גוף א' ע"ד הנ"ל בענין כריתת ברית שכורתין דבר לחצאין שאין לא' חיות בלא זולתו כו' וידוע דיחוד קב"ה ושכינתיה אינו תמידי שלפעמים מתרחקים מאד בחי' ז"א עולה למעלה מעלה ובחי' נוקבא יורדת למטה מטה כו' עכ"ז לא יופר הברית שנכרת ביניהן ולא יבוטל האהבה לעולם וגם אם בהעלאה מלמטה גובר עונות וחטאים דכנ"י עד שראויים לריחוק ולמאוס בהם לגמרי או שכפויי טובה הם להרהר אחר מדותיו וכה"ג עכ"ז נא' לא מאסתים כו' להפר בריתי אתם כו' מפני שהברי' הכרותה עושה אותם כגוף א' שלא יתכן בחי' פירוד להפריד ידו א' מחברתה כו' כנ"ל והוא מצד כריתת ברית דאברהם הנ"ל במה שעבר בין הגזרים דהיינו שהכריתה לשני' דוקא שכל א' נתן בתרו כו' עי"ז יש להן חיבור ויחוד עצמי בלי דבר הפסק כלל ביניהם כנ"ל ולא כשאר ממוצע שהוא מפסיק ביניה' אע"פ שעל ידו מתחברי' וכמו שאמר משה אנכי עומד ואפסיק בין ה' וביניכם שהי' בחי' ממוצע מפסיק בין עצמות אא"ס לכנ"י אע"פ שעל ידו מתחברי' והוא ע"י גילוי וחיבור אא"ס בחכמה כח מ"ה שהוא מאיר בחי' ומדריגות משה ובבחינת החכמה דמשה מתקשרי' כנ"י עי"ז יש חיבור לאור א"ס בכנ"י אבל מ"ש בזהר ישראל מתקשרין באורייתא ואורייתא בקב"ה נמצא התורה היא בחי' ממוצע לחבר קב"ה בכנ"י אין התורה דבר מפסיק כלל בין קב"ה לכנ"י אלא כמו שכורתין דבר לב' חלקי' וכל אחד מקושר בחלק אחד שעי"ז מתחברי' חיבור עצמי בלי הפסק כלל כנ"ל כך התורה שמקושרת בקב"ה עצמות המאציל הוא בחי' אחרונ' שבעצמו' המאציל שאחוז וקשור בחכמה עילאה שבתורה בחי' פנימיות ח"ס דא"א שזהו כמשל חצי הא' כי חצי העליון דח"ס דבוק למעלה בעצמות המאציל וחצי התחתון שהוא בחי' ז"ת שבו אחוז וקשור בכנ"י כי ישראל עלה במחשבה סתימאה כמ"ש כי אתה אבינו וז"ש ישראל מתקשראן באורייתא דהיינו בחי' ח"ע וה"ז כמו חיבור ב' חצאין חצי העליון עם חצי התחתון שנעשי' דבר א' כמבראשונה בלי דבר זר מפסיק ביניהן כלל כו' כנ"ל וזהו עיקר ענין כריתת ברית שבתורה כמ"ש אלה דברי הברית כו' וכן אשר כרת אתכ' ברית בחורב כו' וד"ל אבל מה שאמ' משה אנכי עומד בין ה' וביניכ' הרי אמר עומד שהיה עומד ומפסיק כשאר ממוצע כמו שושבינא שעל ידו מתחברים חתן וכלה שהממוצע מפסיק ביניהם כך משה שושבינא דמלכא כו' וכמ"ש למשה דבר אתה עמנו ואל ידבר עמנו אלקי' כו' נמצא שלא שמעו רק מפי משה (רק אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו) וכמ"ש משה ידבר כו' ואע"פ שבחי' משה הוא בחי' החכמה ג"כ כנ"ל וכשאו' ויאמר ה' אל משה לאמר לכנ"י היינו בחי' גילוי אא"ס בחכמה דמשה וממנו נמשך לכנ"י וא"כ לכאורה היינו הך דישראל מתקשרין באוריית' וכו' כנ"ל. אך הנה יש הפרש בזה ויובן בהקדי' תחלה מ"ש בע"ח דבחי' הכתר הוא נקרא בחי' ממוצע בין עצמות המאציל לנאצלי' כי יש בו מבחי' האחרונה שבמאציל והוא שרש וראש לנאצלי' כו' וה"ז כמו שאר ממוצע מפסיק הנ"ל והוא מ"ש משה אנכי עומד כו' בחי' מפסיק אנכי בחי' כתר דחכמה כמו שאמר ת"ר אלף רגלי כו' העם אשר אנכי בקרבו כו' שהוא בחי' כתר הממוצע כו' אבל ע"י התורה עצמה היא כמו חיבור ב' חצאין שנעשי' א' ממש ביחוד עצמי בלי דבר מפסיק כלל כנ"ל. וטעם הדברי' הנה ידוע דהלכות שבתורה הן הן בחי' גילוי רצון העליון דוקא שבהן בא רצון העליון הנעלם בהעל' אחר העלם בעצמות אור א"ס הנקרא רעוא דכל רעוין וכה"ג לידי בחי' גילוי דוקא עד למטה מטה בסוף עולם העשי' שהרי כשאומר זה כשר וזה פסול וכה"ג ה"ז מגלה ממש לבחי' רצון העליון כמו שהוא למעל' ממש בעצמות בעל הרצון דהיינו שעצמות בעל הרצון הביא לעצמות רצונו הקדו' הכללי הנעלם בעצמותו הנקרא רעוא דכל רעוין לבחי' גילוי כמו שהוא דוקא בלי

שינוי לבוש ובלא שינוי המהות כלל וכלל אלא כמו
שהוא ממש למעלה בעצמותו בא למטה כו' ולכך
נקראו בשם הלכות דוקא כמ"ש הליכות אלי כו'
הליכות עולם לו פי' הלכו' כמו עד"מ ההולך ממקום
למקום שכל גופו ומהותו כמו שהוא ממש הולך ונמשך
למקום שהלך לשם כו' כך כביכול למעלה כל בחי'
עצמו' הרצון הפשוט הנקרא רעוא דכל רעוין כמו
שהוא בעצמו' הולך ונמשך למטה בגילוי גמור
בהלכות הנגלות לנו בתורה שבע"פ באמרו זה כשר וזה
פסול כו' ונמצא שא"א לומר כלל שהתורה עצמה היא
כשאר ממוצע שהוא מפסיק כו' כי הרי אין כאן שום
הפסק בין העלם עצמות הרצון בין בחי' גילוי הרצון
שבתורה מאחר שנק' בשם הילוך דוקא וז"ש הליכות
עולם לו הליכות אלי כו' וגם נקראו' דרכי ה' כידוע
שנקרא דרך ואורח שהמלך בעצמו הולך בה כו' וד"ל
וזהו שאמר דוד בפקודיך אשיח' ואביטה אורחותיך פי'
אורח ושביל שאור א"ס ב"ה בעצמו הולך ומתגל' בה
כמו שהוא דוקא ע"כ אמר אביטה אורחותיך שהן
ההלכות שבתורה שנקרא אורח כנ"ל וכמו עד"מ הדרך
הגשמי ההולך מעיר לעיר דרך המדבר אע"פ שהדרך
רחוקה ויש הפסק גדול בין עיר לעיר במדבר ושדה
וכה"ג מ"מ אין הדרך נקרא בחי' ממוצע המפסיק רק
שעל ידו מתחברים ב' העיירות הרחוקים זו מזו שהרי
אין העיירו' עצמן מתחברין כלל רק שאנשי העיירות
מתחברי' זע"ז ע"י הילוכם בדרך כידוע א"כ אין זה
הפסק כלל שהרי כשהולכים מעיר לעיר מתחברי' אנשי
עיר זו בעיר אחרת חיבור גמור מפני שכל גופם ועצמם
כמו שהן באו לעיר זו האחרת בלי דבר מפסיק כלל רק
שע"י אמצעות הדרך באו לעיר וכמו כן השושבין
שמביא את החתן לגבי הכלה או הכלה לגבי החתן
וכשמביא' להתחבר הולך לו ומתחברים החתן והכלה
יחוד גמור בלי הפסק כלל כו' וכך יש הרבה בחי'
ממוצעי' שאינן נקראי' בחי' מפסיק כלל רק שמביאי'
מן הריחוק אל הקירוב או מן ההעלם לגילוי אבל
מביאין לגופו ומהותו של דבר שיתחבר בזולתו בלי
הפסק ביניהם כלל וכך הן ההלכות שבתורה אף על פי
שנקר' אורחות ה' ודרכי ה' אין דרך זה מפסיק מאחר
שבה הולך אור העצמות ובא לבחי' גילוי גמור בכנ"י
בחי' יחוד גמור בלי הפסק כלל לכך אמר אביט'
אורחותיך כלומ' אביטה באור עצמותך כשאתה הולך
ובא ומתגל' באורחו' ההלכו' מהעל' עצמות' כאדם
שרואה את המלך עצמו עובר בדרך כו' וד"ל. וזהו
עיקר ענין הכריתת ברית שבתורה כמו דבר א' שנכרתה
לב' חצאין שע"י שכל א' אחוז וקשור בחלק א'
מתחברי' יחוד עצמי בלי הפסק דבר מה ביניהם כלל
כנ"ל (ולא כמו עד"מ חבל ארוך שראשו האחד ביד
אחד וסופה ביד השני שיש מפסיק ביניהם בריחוק
מקום שהוא אורך החבל עצמו כו' משא"כ משל הדרך
גם שהוא ארוך אינו נקרא מפסיק כלל מטעם הנ"ל
וד"ל). אך הנה מ"ש בע"ח דבחי' הכתר הוא בחי'
ממוצע בין העצמות לנאצלים משום שיש בו מבחי'
האחרונה שבמאציל וגם הוא שרש ומקור לנאצלים
כנ"ל הרי בחי' הכתר עצמו הוא נקרא בחי' ממוצע
המפסיק רק שעל ידו יש חיבור למאציל עם הנאצלי'
וכמו אנכי עומד ומפסיק כו' כמ"ש דבר אתה עמנו
דוקא כו' שאין גופו ומהותו של עצמות המאציל נגלה
בנאצלים ביחוד גמור אלא בחי' האחרונ' שבו מתלבש
בבחי' ג' ראשונות דכתר ומבחי' ז"ת שבכתר מתלבש
בנאצלי' כו' אבל בחי' ג"ר שבו מובדל מן הנאצלים
וכמ"ש המתנשא מימות עולם כו' כידוע ומבואר במ"א
וד"ל. והיינו בחי' משה גם שעל ידו ניתנה התורה
והתורה עצמה אינה בחי' מפסיק כלל אבל בחי' משה
עצמו הוא המפסיק מפני שאין ערוך כלל למקבל שהן
כנ"י לגבי המשפיע עצמו שהוא עצמות אא"ס ב"ה
ובכל מקום שאין ערך כלל בין המשפיע והמקבל
בהכרח שיומשך השפע ע"י בחי' ממוצע המפסיק
דוקא כדי שיצומצם האור והשפע תחלה בממוצע זה
וממנו נמשך למקבל (כמו יהושע שהיה ממוצע בין
משה וישראל כידוע) וה"ז כמו משל חבל ארוך ביותר
שקצה העליון אחוז וקשור למעלה מעלה וקצהו
התחתון אחוז וקשור למטה מטה ביותר שיש חיבור
עי"ז לעליון ותחתון אבל אריכות החבל עצמו מפסיק
כו' וזהו שרש המצות שנקרא תר"ך עמודי אור עד"מ
עמוד ארוך קצהו העליון למעלה מעלה ביותר וקצהו
התחתון למטה ביותר כגג עם הרצפה וכה"ג ואעפ"כ
על ידו יש חיבור לגג עם הרצפה כו' כידוע או כמו
שושבין שאינו הולך לו בהביאו החתן לגבי הכלה אלא
על ידו הולך כל אור השפע מזה לזה כמו ע"י השליח
וכמו דבר אתה עמנו וכה"ג וד"ל. והטעם הוא לפי
שעצמות אא"ס ב"ה בעל הרצון נבדל בערך לגמרי גם
מבחינת מקור לרצון הנקרא רעוא דכל רעוין כידוע
וכדי שיומשך גם בבחי' מקור לרצון צריך להיות ע"י
בחי' הפסק וצמצום שזהו ע"י בחי' ממוצע המפסיק
דוקא שהוא בחי' הכתר עצמו שנקרא מפסיק כי בו
נעלם בצמצום הארה האחרונה מבחי' העצמו' (בבחי'
מסך מפסיק שנקרא מקום פנוי כו' ונקרא הארה
דהארה כמ"ש גליף גליפו כו') ואח"כ יוכל להיות
המשכה מבחי' הכתר לנאצלים שזהו בחי' הרצון
העליון כשעלה ברצונו כו' וכך צריך להיות בחי'
ממוצע מפסיק בין העלם הרצון שנק' רעוא דכל רעוין

לגילוי הרצון כו' אבל לא שעצם העלם הרצון בא לידי גילוי וז"ש אנכי עומד כו' שהוא בחי' משה שהיה שליח ממוצע בין העצמות לכנ"י בענין השפעת התור' לישראל לפי שא"א לכנ"י לקבל התורה מעצמות אא"ס כו' והיינו ויאמר ה' אל משה לאמר לכנ"י כנ"ל אבל לאחר שנית' התורה לישראל ע"י משה יכולים הם להתייחד יחוד גמור בעצמות הרצון ממש הבא בגילוי בתורה בלי ממוצע מפסיק כלל כנ"ל וזהו מצד שרש התקשרות התורה בעצמות ממש שנקרא אורח ודרך שהוא בעצמו מתגלה בה לפי שנא' ואהיה אצלו אמון כו' בחי' שעשועי העצמיי שמצד עצמותו ממש וע"כ אמר דהתורה קדמה לעולם כלו' קדמה לעולם הנאצל מרצונו הפשוט כו' וזהו למעלה ממקור המצות שהוא בבחי' רצון עכ"פ כו'. אך מ"מ כשצריך להשפיע וליתן התורה לישראל הוצרך להיות ע"י בחי' ממוצע המפסיק מטעם הנ"ל בכל משפיע ומקבל שאין ערך ביניהם כו' וז"ש ובתורתו יהגה כו' לאחר שנק' תורתו שהוא אחר הנתינה שניתנה במתנה וכמ"ש ממדבר מתנה כו' ואז נק' תורתו אומנתו כמשה עצמו כו' משא"כ כשמקבל ע"י ממוצע עדיין שנקרא תורת הוי"ה כמ"ש ויאמר ה' אל משה כו' ומ"ש בזהר ישראל מתקשרין באורייתא היינו אחר שנתנה להם כו' ובזה מתורץ הקושי' הנ"ל וד"ל (ובכל דור יש בחי' משה עצמו כמו משה שפיר קאמרת שעל ידו נשפע וניתן תורה לישראל והוא עצמו מקבל שלא ע"י הפסק גמור אבל מבחי' האחרונה שבעצמו' כו') ובזאת יש יתרון מעלה לתורה על המצות שלכך אמר תלמוד גדול כו' ות"ת כנגד כולן כו'.

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

(י"ט) **שלא** לאכול חמץ: אחרי התבאר מצות אכילת מצה הנק' מיכלא דמהימנותא מובן ג"כ אזהרת החמץ כי הגם שהוא מין דגן והתינוק יודע לקרות ממנו או"א היינו קריאת או"א גשמיי' אבל שתגיע עי"ז קריאת אבא לאביו שבשמים בא המצוה ע"י המצה דוקא שהיא לחם עוני בלי התנשאות והגבהה להורות על בחי' אמונה הנ"ל שהיא בחי' הקטנות שהוא למטה מהשגה כי אינו משיג המהות וה"ז בחי' ביטול ושרשו מהחכמה כח מ"ה אבל עיסת החמץ מורה על הגבהה והתנשאות שתפח ועולה למעלה והוא רמז על גדלות ההשגה בבחי' יש ודבר מה ובפסח שאז הוא ראשית קבלת נקודת האמונה צ"ל העבודה בביטול וקטנות בלבד ואפילו כולנו חכמים ונבונים ויודעים את התור' מצוה עלינו לספר ביצ"מ כי עבדים היינו ויוציאנו ה' כו' וצריכים להזהר בתכלית מהחמץ שהוא בחי' יש ודבר מה שאין אור א"ס שורה ונמשך במי שהוא יש ודבר ואינו שורה אלא במי שבטל אליו וז"ס הוי' בחכמה (משלי ג' מ"ט) כי חכמה כח מ"ה: ובפע"ח מבואר שסוד החמץ והשאור הם מחו"ג שבדעת דקטנות שמסתעף מהם יניקה לחיצונים. וביאור זה הנה יובן בהבנת תיבת חמץ ותיבת מצה שההפרש ביניהם באות חית לבד שהוא בחמץ ובמקומו בא במצה אות ה"א וכמ"ש בר"מ פ' פנחס והענין כי החי"ת והה"א יש בהם ג' קוין והם רומזים לחב"ד חג"ת נה"י שבמל' הגג שעליהם רומז לחב"ד וקו הימני לחג"ת והשמאלי לנה"י והנה בחי"ת קו השמאלי אין בינו לגגו פתח רק הפתח הוא למטה ושם בסופו יונקים החיצוני' כי מדת מלכותו ית' בכל משלה וז"ס גלות השכינה וכמ"ש בזהר וע"ח ע"פ רגליה יורדות (משלי ה' ה') שנה"י נמשכים בבי"ע ששם מעמד הקליפות אבל בה"א יש בין רגל השמאלי שלו לגגו פתח וע"ז נאמר פיה פתחה בחכמה (משלי ל"א כ"ו) שהוא בחי' הארת החכמה המאיר במל' וכמשנת"ל באריכות במצות אכילת מצה ענין הארה זו מה היא והנה בחכמה כתיב ימותו ולא בחכמה (איוב ד' כ"א) שהחיצונים הנק' מתים אין להם יניקה מהחכמה שהיא בחי' ביטול כח מה שז"ס המצה כנ"ל ולזאת מחמת גילוי זה דחכמה שבפתח הסמוך לגג דוחה את החיצונים מלהיות יונקים גם מפתח הגדול שלמטה משא"כ בחמץ שחסר פתח הנ"ל רומז על העלם אור החכמה במל' לכן יכולים החיצונים לינק מן הפתח שלמטה כי רגליה יורדות וז"ס התנשאות החמץ ובחי' יש לחסרון הביטול דאור החכמה כו' אך אמנם כ"ז שהחמץ מונע ומסתיר הוא בפסח בלבד שאז הוא ראשית קבלת האמונה והיציאה ממצרים שהוא בחי' קטנות אבא אבל כאשר יאיר ויזרח בנפשות ישראל בחי' מוחי' דגדלות בראיי' מהות אלקות כנ"ל שז"ס מ"ת וזש"פ אז יוכלו לברר ולהעלות גם את החמץ שהוא ג"כ מורה על בחי' גדלות ההשגה

אלא שלמטה הוא בחי' יש אבל בגילוי מוחי' דגדלות דקדושה יתברר ויתהפך גם היש דחמץ להיות נכלל במוחי' דגדלות דקדושה שמשם שרשו ולכן שתי הלחם דשבועות באים מהחמץ דוקא שאז הוא מוחי' דגדלות האמיתי' וכן חלות התודה באות עשרה לחמי חמץ אבל בכל הקרבנות ובפסח הוזהרנו מהחמץ מטעם הנ"ל שאז אינו יכול לעלות וכמבואר באריכות ע"פ מזמור לתודה כו' (תלים ק' א') והאוכלו בפסח חייב כרת כי נכרת נפשו ואינו יכול לקבל בחי' האמונה שהוא יסוד העבודה:

איסור אכילת חמץ

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ולכן ע"י עסק התורה נמשך ממילא הקיום והחיות בהעולמות מאחר שהתורה היא האומן והממוצע כו', וע' בתו"א בד"ה המגביהי לשבת שזהו"ע ר' יהודא דכולא תנויי בנזיקין הוה לזכות את הזכאי ולחייב את החייב להפריד ביניהם, בכדי להפריד החיצונים מהקדושה ויתפרדו כל פועלי און, לפי שהיתה תורתו אומנתו כרשב"י וחביריו כו' שהי' בבחי' ביטול לאוא"ס ב"ה כל היום ע"י המס"נ שהמשיך עליו בק"ש (כי מן הק"ש גם רשב"י וחביריו לא היו פטורים, כ"א מן התפילה לבד) והיתה תורתו אומנתו ג"כ בבחי' ביטול ממש, ואשים דברי בפיך ודברי אשר שמתי בפיך, וכמארז"ל מתניתין מלכתא שכמו המלך שגוזר אומר שיהי' הפסק כך, כמו"כ ע"י הלימוד שלומד בסדר נזיקין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב עי"ז הפריד הקליפו' מהקדושה להיות יתפרדו כל פועלי און כו' נמצא שע"י דבורו בתורה גרם למעלה לזכות את הזכאי כו'. וזהו"ע בחי' משפט שיהי' כל דבר על מכונו, כי לא די לעורר מדת חסדו וטובו לבד, שמאחר שהוא התעוררות בחי' א"ס השוה ומשוה, הנה בבחי' זו נא' שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך, שגם השממית היא בחי' הקליפו' וסט"א יש לה יניקה ואחיזה כו', וכענין לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל כו', וצריך לעורר בחי' משפט למעלה שלא יומשך חיות ויניקה אלא בסט' דקדושה להיות יאר הוי' פניו אליך דוקא, ישא הוי' פניו אליך דוקא, היינו פנימי' ועיקר החיות כו', ובחי' זו הוא ע"י התורה כמארז"ל במד"ר בפתחתא דחכימא דאיכה (די"ג ע"ג בדפוס שקלאוו) ע"פ הקל קול יעקב והידים כו' שכל זמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו שולטות כו', ורב יהודא המשיך זה ע"י עסק תורתו בסדר נזיקין כו'.

ונתתי שלום בארץ

בס"ד. ש"פ בחוקתי. ל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

יד) וְעַל פִּי כָּל הַנַּ"ל יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת חֻקַּת עַל פָּסוּק[1] "**וְזֹאת** הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה", שֶׁהוּבָא לְעֵיל בִּתְחִילַת הָעִנְיָן[2]: שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֹאת", בְּוָא"ו – "לְאַבְלָלָא כוּ' בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כוּ'" (יְעוּיַּין שָׁם כָּל הַמַּאֲמָר).

דְּהִנֵּה "זֹאת" הִיא בְּחִינַת מַלְכוּת, אֲשֶׁר בִּנְיָנָהּ מֵהַגְּבוּרוֹת,

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" בְּהַבֵּיאוּר דְּ"זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" פֶּרֶק ג[3], בְּעִנְיָן "פָּרָה דְּקַבִּילַת מִשְׁמָאלָא"[4], דְּ"פָרָה" הִיא בְּחִינַת נוּקְבָא דְנוּגַהּ שֶׁמְּקַבֶּלֶת מִ"פְּנֵי שׁוֹר

1. וְאִתְחַנַּן ד, מד.

2. פֶּרֶק ג.

3. בַּמִּדְבָּר נח, ג.

4. זֹהַר חֵלֶק ג חֻקַּת קפ, ב.

מֵהַשְּׁמֹאל"[5] כו'. וְעַל זֶה בָּאָה מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָּה – לְתַקֵּן זֶה כו'.

וְלִהְיוֹת שֶׁמֵּהַגְּבוּרוֹת יָכוֹל לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים (וְזֶהוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיָן תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת, שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בִּלְבוּשִׁים דְּטוֹב וְרָע, וְיָכוֹל לִהְיוֹת בָּזֶה יְרִידָה חַס וְשָׁלוֹם כו' כַּנַּ"ל), לָזֹאת צְרִיכִים לְחַבְּרָה **בְּוָא"ו**, בְּחִינַת "אִילָנָא דְּחַיֵּי", וְעַל יְדֵי זֶה מִתְמַתְּקִים הַגְּבוּרוֹת וּמִתְהַפֵּךְ מִמְּרִירָא לְמִיתְקָא, וְנַעֲשִׂים חַיִּים וָטוֹב כו' כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ "**וְזֹאת** הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה" – "וְזֹאת" דַּוְקָא, בְּוָא"ו – לְחַבֵּר עֵץ הַדַּעַת בְּעֵץ הַחַיִּים.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁדָּרְשׁוּ עַל זֶה "**זְכָה נַעֲשָׂה לוֹ סַם חַיִּים**":

"**זָכָה**" לְחַבֵּר אֶת הַתּוֹרָה בְּ"עֵץ הַחַיִּים", וְהַיְינוּ שֶׁעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ הִיא בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה וְ"לִשְׁמָהּ", שֶׁזֶּהוּ עַל יְדֵי הָעֵסֶק בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, כַּנַּ"ל פֶּרֶק יג – "**נַעֲשָׂה לוֹ סַם חַיִּים**";

"**לא זָכָה**" – שֶׁאֵינוֹ מְחַבְּרָה בְּ"עֵץ הַחַיִּים", שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וּמִמֵּילָא אֵין לוֹ אַהֲבָה וְיִרְאָה, וְלוֹמֵד תּוֹרָה סְתָם, בְּלִי אַהֲבָה וְיִרְאָה, וְלֹא לִשְׁמָהּ – "**נַעֲשָׂה לוֹ סַם מָוֶת**", רוֹצֶה לוֹמַר, כִּי יוֹרֵד וְנוֹפֵל עַל יְדֵי זֶה, שֶׁנַּעֲשָׂה יֵשׁ וְדָבָר גָּדוֹל, וּמִתְגַּשֵּׁם בְּיוֹתֵר כו', כַּנַּ"ל בְּאוֹרֶךְ.

וּבִפְרָט כְּשֶׁלּוֹמֵד בְּפֶגֶם הַבְּרִית רַחֲמָנָא לִצְלָן, הֲרֵי הִיא יוֹרֶדֶת בְּתוֹךְ עִמְקֵי הַקְּלִיפּוֹת וּמִתְדַּבֵּק בְּ"אִילָנָא דְּמוֹתָא" מַמָּשׁ רַחֲמָנָא לִצְלָן.

קִיצּוּר. יְבָאֵר מַאֲמָר רַז"ל: א) "וְזֹאת הַתּוֹרָה" – "וְזֹאת" בְּוָא"ו. ב) "זָכָה נַעֲשִׂית לוֹ סַם חַיִּים", שֶׁהוּא חִיבּוּר מַלְכוּת בְּזָ"א, "עֵץ הַדַּעַת" בְּ"עֵץ הַחַיִּים", עֵסֶק הַתּוֹרָה בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה וְ"לִשְׁמָהּ", שֶׁהוּא עַל יְדֵי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה.

5. יְחֶזְקֵאל א, י.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'ת"ש

ביאור הפסוק אתה הראת לדעת. מ"ע לדעת ולהשיג את האמונה שקבלנו מאבותינו, כל אחד כפי יכלתו, כמ"ש הרמב"ם "לידע" שיש שם מצוי ראשון. האומות מאמינים רק בשם אלקים – טבע, אבל נשמות ישראל – בשם הוי' שלמעלה מהטבע.

"**אַתָּה***[1] הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי הַוָ"י הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ", וְתִרְגֵּם "אַתְּ אִתְחֲזֵיתָא לְמִדַּע אֲרֵיא הַוָ"י הוּא אֱלֹקִים", דּוּ הָאָסְט זִיךְ בַּאֲוִיזְן אַז מְעָן זָאָל דִּיר וְוִיסְן[ב], וְהוּא כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת", "אַתָּה – דּוּ", הַיְנוּ עַצְמוּת אֵין סוֹף, נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל זָאָגְן צוּ עַצְמוּת אֵין סוֹף: אַתָּה, דּוּ[ג] לְנוֹכַח, כְּמוֹ שֶׁהַבֵּן אוֹמֵר לְאָבִיו "אַתָּה" לְנוֹכֵחַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָבִיו הַיְחִידִי; "הָרְאֵתָ – הָאָסְט זִיךְ בַּאֲוִיזְן, לָדַעַת – אַז מְעָן זָאָל דִּיךְ וְוִיסְן"[ד], וְהַיְדִיעָה הִיא כִּי הַוָ"י הוּא הָאֱלֹקִים, וְאֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (חֻלִּין ז, ב) "אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, וַאֲפִלּוּ כְּשָׁפִים", דְּהִנֵּה אָמְרוּ שָׁם "לָמָּה נִקְרְאוּ שְׁמָן כְּשָׁפִים, שֶׁמַּכְחִישִׁין פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה", הִנֵּה זֶה עַצְמוֹ מַה שֶׁמַּכְחִישִׁין פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה גַּם זֶה אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאֵין זֶה אֶלָּא מַה שֶׁבָּא עַל יְדֵי רִבּוּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִשֵּׁם אֱלֹקִים שֶׁהוּא צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן, אֲבָל בֶּאֱמֶת הִנֵּה הַוָ"י הוּא הָאֱלֹקִים, כְּמַאֲמַר[2] "הַוָ"י וֵאלֹקִים כֻּלָּא חַד"[ה], וִידִיעָה זֹאת שֶׁהַוָ"י הוּא אֱלֹקִים הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרַמְבַּ"ם[3]:

*) נדפס בספר המאמרים ה'ת"ש עמ' 146 ואילך. חלק מההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר.

1) דברים ד, לה.

2) ראה זוהר חלק א יב, א. לקוטי תורה ואתחנן [מאמר] דיבור המתחיל וידעת.

3) יד החזקה בתחילתו. וראה בכל זֶה של"ה שער המאמרות מאמר א. קונטרס תורת החסידות פרק יג.

א. אתה הראת את עצמך (כדי) לדעת ש. ב. אתה הראת את עצמך כדי שידעו אותך. ג. אומרים לעצמות אין סוף: אתה. ד. הראת - הראת את עצמך, לדעת - שידעו אותך. ה. הכל אחד (ולא ששם אלקים וההשתלשלות הם נפרדים חס

"יְסוֹד הַיְסוֹדוֹת וְעַמּוּד הַחָכְמוֹת לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם מָצוּי
רִאשׁוֹן מַמְצִיא כָּל נִמְצָא, וְכָל הַנִּמְצָאִים מִשָּׁמַיִם וְאָרֶץ
וּמַה שֶּׁבֵּינֵיהֶם לֹא נִמְצְאוּ אֶלָּא מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ כו׳,
וִידִיעַת דָּבָר זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁנֶּאֱמַר אָנֹכִי הֲוָי׳ אֱלֹקֶיךָ".
וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה, דֶּאֱמוּנָה הָאֲמִתִּית הִיא כְּשֶׁבָּאָה עַל פִּי
הַיְדִיעָה מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לֵידַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[4] "דַּע אֶת אֱלֹקֵי
אָבִיךָ", דְּבֵאלֹקֵי אָבִיךָ שֶׁהוּא עִנְיָן אֱמוּנָה הַבָּאָה
בְּקַבָּלָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת דַּעַת וְהַשָּׂגָה כַּמָּה שֶׁאֶפְשָׁר לִהְיוֹת,
כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּבַחְיֵי עַל פָּסוּק "וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ", שֶׁזֶּה
מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה בִּידִיעַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ
לָדַעַת אוֹתוֹ וְלַחֲקֹר עַל אַחְדוֹ וְלֹא לִסְמֹךְ עַל הַקַּבָּלָה
לְבָד, וְהֵינוּ דַּהֲגַם שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ בּוֹ
הָאֱמוּנָה וְהַהַכָּרָה בַּהֲוָי׳ וְהַהַמְשָׁכָה לַהֲוָי׳ מִצַּד עֶצֶם
תּוֹלַדְתּוֹ בְּטִבְעוֹ, כְּמוֹ הַכָּרַת וְהַמְשָׁכַת תִּינוֹק קָטָן אֶל
אָבִיו וְאִמּוֹ מִצַּד עֶצֶם תּוֹלַדְתּוֹ בְּטִבְעוֹ, שֶׁזֶּהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין
הָאֱמוּנָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְהָאֱמוּנָה דְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם,
דְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם מַאֲמִינִים בְּשֵׁם אֱלֹקִים, וּכְמוֹ אֲבִימֶלֶךְ
וּפַרְעֹה שֶׁנִּזְכָּר בָּהֶם שֵׁם אֱלֹקִים, אֲבָל בְּשֵׁם הֲוָי׳ לֹא
הֶאֱמִינוּ, וְהֵינוּ שֶׁכָּל אֱמוּנָתָם הִיא רַק בְּעִנְיָנִים שֶׁעַל פִּי
הַטֶּבַע, וְהָאֱמוּנָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הִיא בְּשֵׁם הֲוָי׳, הֵינוּ
בְּלִמְעָלָה מֵהַטֶּבַע, אֲשֶׁר מִצַּד אֱמוּנָה זוֹ הַנִּטּוּעָה
וּמֻשְׁרֶשֶׁת בְּלֵב כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוּא עוֹמֵד בְּנִסָּיוֹן נֶגֶד כָּל
מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב מִתּוֹרָה וּמִצְוֹת וְעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת וּמוֹסֵר נַפְשׁוֹ
מַמָּשׁ לְקַיֵּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, כִּי כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֵינוֹ
רוֹצֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת חַס וְשָׁלוֹם נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת, אַ
איד ניט עֶר קָעֶן אוּן ניט עֶר וויל זַיין אַ נִפְרָד פוּן
אֱלֹקוּת, וּכְמַאֲמַר[5] "חֲבוּקָה וּדְבוּקָה בָּךְ, טוֹעֶנֶת עֲלָךְ,
יְחִידָה לְיַחֲדָךְ", דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא חָבוּק
וְדָבוּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר בְּכֹחַ זֶה הוּא מְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ
עֹל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות בְּאַהֲבָה וּמְקַיְּמָן בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, בְּכָל
זֶה הִנֵּה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַיְדִיעָה וְהַהַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת כָּל אֶחָד
וְאֶחָד לְפִי כֹּחוֹ וִיכָלְתּוֹ, וְזֶהוּ אָמְרוֹ "לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם מָצוּי
רִאשׁוֹן מַמְצִיא כָּל נִמְצָא", וּמְרַמֵּז בְּשֵׁם הֲוָי׳ בְּאָמְרוֹ
"יְסוֹד הַיְסוֹדוֹת" שֶׁבְּעִנְיַן הַהִתְהַוּוּת, דְּהַהִתְהַוּוּת הִיא
מִשֵּׁם הֲוָי׳, "וְעַמּוּד הַחָכְמוֹת" בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מִשֵּׁם
הֲוָי׳, וּבָא בְּרֶמֶז לְפִי שֶׁהַהִתְהַוּוּת בְּפֹעַל הוּא עַל יְדֵי שֵׁם
אֱלֹקִים, וְכֵן הַתּוֹרָה בָּאָה בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, וְאוֹמֵר "לֵידַע
שֶׁיֵּשׁ שָׁם מָצוּי רִאשׁוֹן", וְאֵינוֹ אוֹמֵר "לְהַאֲמִין",
שֶׁבֶּאֱמֶת זֶהוּ אֱמוּנָה אֶלָּא שֶׁבָּאָה עַל יְדֵי הַיְדִיעָה, וִידִיעָה
זוֹ הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה בְּחוֹבַת גַּבְרָאִי, אֲבָל בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה
בִּיכֹלֶת הָאָדָם לָבוֹא לָזֶה, הֵינוּ לְהַשִּׂיג הַשָּׂגָה אֱלֹקִית,
הִנֵּה עַל זֶה הוּא אוֹמֵר "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת", הֵינוּ מַה
שֶּׁהוּא יִתְבָּרֵךְ הֶאֱצִיל עִנְיַן הַיְדִיעָה בְּעַצְמוֹ, וּכְמַאֲמַר[6]
"בִּידִיעַת עַצְמוֹ יוֹדֵעַ אֶת הַנִּבְרָאִים", שֶׁעַל יְדֵי אֲצִילוּת
יְדִיעָה זוֹ נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַיְדִיעָה בַּנִּבְרָאִים שֶׁיּוּכְלוּ לְהַשִּׂיג
הַשָּׂגָה אֱלֹקִית, דְּלוּלֵי אֲצִילוּת הַיְדִיעָה בְּעַצְמוֹ לֹא הָיָה
עִנְיַן הַחָכְמָה וְהַיְדִיעָה בַּנִּבְרָאִים בְּמֻשָּׂגִים רוּחָנִיִּים, וְעַל
יְדֵי שֶׁנֶּאֱצְלָה הַיְדִיעָה בְּעַצְמוֹ, הִנֵּה מִפְּנֵי זֶה יֶשְׁנוֹ הַיְכֹלֶת
בַּנִּבְרָאִים לְהַשִּׂיג אֱלֹקוּת בְּהַשָּׂגָה מוּחָשִׁית בְּכָל עִנְיְנֵי
עוֹלָם הַזֶּה הַנַּשְׁמִיִּים בְּהַשְׂגָחָה פְּרָטִית, הֵן בְּהָאָדָם
בְּעַצְמוֹ וְהֵן בְּכָל עִנְיְנֵי הַדּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי, דְּעַל יְדֵי זֶה
מַשְׁלִים הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה
וּמִצְוֹות וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי לֶאֱלֹקוּת.

ירידת הנשמה למטה – כדי שמוח גשמי ישיג אלקות, בהתבוננות בהשגחה פרטית,
האדם מכיר שהקב"ה הוא נמנע הנמנעות.

ב) **וְהִנֵּה** בִּשְׁבִיל עֲבוֹדָה זוֹ שֶׁמֹּחַ גַּשְׁמִי יוּכַל לְהַשִּׂיג
וְלִתְפֹּס הַשָּׂגָה אֱלֹקִית וְלַהֲבִינָהּ בְּהַשָּׂגָה
מוּחָשִׁית, דְּזֶה בָּא בְּמוּחָשׁ עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת
בְּהַהַשְׂגָחָה פְּרָטִית הֵן בְּהָאָדָם בְּעַצְמוֹ וְהֵן בְּכָל עִנְיְנֵי
הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַבַּחְיֵי בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹת עֲשֵׂה בִּידִיעַת
הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, דְּעִם הֱיוֹת אֲשֶׁר הַיְדִיעָה בְּעַצְמוֹ יִתְבָּרֵךְ
נִמְנַעַת לְהָאָדָם, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד עָלֶיהָ לִהְיוֹתוֹ הַכֹּל
וְנִמְנַע הַנִּמְנָעוֹת[ז], וְזֶהוּ דִּכְתִיב[7] "לֹא בָרוּחַ הֲוָי׳, וְאַחַר
הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא בָרַעַשׁ ה׳, וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ ה׳,
וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַּקָּה", שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם מִתְבּוֹנֵן
בָּאֱלֹקוּת הוּא בָּא לִידֵי הַכָּרָה מוּחָשִׁית שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ
הוּא הַכֹּל, עֶר איז אַלץ, וְנִמְנַע הַנִּמְנָעוֹת. אָמְנָם כְּלָלוּת
יְדִיעָה זוֹ הִיא יְדִיעַת מְציאוּתוֹ, כִּי מַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא
בִּלְתִּי מֻשָּׂג גַּם בְּהַשְׂעָרָה דְּהַשְׂעָרָה, וּמֵהַאי טַעֲמָא[ח] הִנֵּה
נוּסַח הַבְּרָכוֹת כְּלוּלִים מִלְּשׁוֹן נוֹכֵחַ וְנִסְתָּר, בָּרוּךְ אַתָּה
ה׳ – נוֹכֵחַ, אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמּוֹצִיא, בּוֹרֵא, שֶׁהַכֹּל

4) דברי הימים א כח, ט.
5) הושענות ליום שלישי.
6) ראה רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה י. הלכות תשובה פרק ה הלכה ח. שער היחוד והאמונה פרק ז. ובכמה מקומות.
7) מלכים־א יט, יא־יב.

ושלום משם הוי'). ו. האדם. ז. לא שייך אצלו מניעות. ח. ומזה הטעם.

— נִסְתָּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַשְׁבָּ"א[8] דְּעַצְמוּתוֹ נֶעְלָם וּמְצִיאוּתוֹ גָּלוּי, דְּבָזֶה שַׁיָּךְ עִנְיַן הַיְדִיעָה וְהַהַשָּׂגָה מוּחָשִׁית, וּבִשְׁבִיל עֲבוֹדָה זוֹ הוּא כְּלָלוּת עִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, שֶׁהִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה בִּמְאֹד, דְּהַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בַּאֲצִילוּת הִיא בְּתַכְלִית הַזַּכּוּת, דְּהִנֵּה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אוֹמֵר[9] "נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא", שֶׁקָּאֵי[ט] עַל הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בַּאֲצִילוּת שֶׁהִיא בְּתַכְלִית הַטָּהֳרָה וְהַבְּהִירוּת דְּמֵאִיר אוֹר הָעַצְמִי שֶׁל הַנְּשָׁמָה, וְעַל כֵּן מְאִירִים בָּהּ כָּל הָאוֹרוֹת וְגִלּוּיִים הָעֶלְיוֹנִים, דְּהַשָּׂגַת הַנְּשָׁמָה הִיא בְּמַהוּת אֱלִקוּת, וְלָזֹאת הִנֵּה כְּמוֹ שֶׁהַגִּלּוּיִים הָעַצְמִיִּים הֵם בִּסְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, הִנֵּה כֵּן הֵם הַגִּלּוּיִים גַּם בְּהַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בַּאֲצִילוּת, וְהַיְנוּ שֶׁהָאוֹרוֹת הָעַצְמִיִּים הַמְּאִירִים בִּסְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת מְאִירִים בַּנְּשָׁמָה, וּבִירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הֲרֵי נִתְעַמֵּם וְנֶחֱשַׁךְ אוֹרָהּ, שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר אוֹר הָעַצְמִי שֶׁל הַנְּשָׁמָה, בְּמֵילָא אֵינָם מְאִירִים בָּהּ הָאוֹרוֹת וְהַגִּלּוּיִים שֶׁל מַעְלָה, דְּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הִנֵּה אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מֵאִיר בְּכָל מָקוֹם בְּלִי הֶבְדֵּל בֵּין מָקוֹם לְמָקוֹם, שֶׁמֵּאִיר בִּמְקוֹם הָאַשְׁפָּה כְּמוֹ בְּמַיִם זַכִּים, מִכָּל מָקוֹם הִנֵּה מַיִם זַכִּים נְחֹשֶׁת קָלָל וּזְכוּכִית עָבָה וּנְקִיָּה מְקַבְּלִים אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בְּיוֹתֵר, שֶׁמִּתְנוֹצְצִים, וְאֶבֶן טוֹב מִתְנוֹצֵץ עוֹד יוֹתֵר, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא שֶׁכָּל מַה שֶּׁהוּא טָהוֹר וּבָהִיר יוֹתֵר מְקַבֵּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ יוֹתֵר, וְכֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוּת בַּנְּשָׁמָה, דְּכָל מַה שֶּׁהִיא בִּבְהִירוּת וְזַכּוּת יוֹתֵר מְקַבֶּלֶת אוֹר בָּהִיר יוֹתֵר, וּבִירִידָתָהּ לְמַטָּה שֶׁנֶּחֱשַׁךְ וּמִתְעַמֵּם אוֹרָהּ הָעַצְמִי, מִמֵּילָא אֵינָם מְאִירִים בָּהּ הָאוֹרוֹת וְגִלּוּיִים שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁגַּם בִּנְשָׁמוֹת גְּבוֹהוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הָרְאִיָּה בֶּאֱלִקוּת, הִנֵּה רְאִיָּה זוֹ הִיא רַק רְאִיַּת עֵין הַשֵּׂכֶל, וּכְמַאֲמַר[10] "בְּעֵין הַשֵּׂכֶל דִּבְלִבָּא אִתְחֲזֵי כֹּלָּא"י, שֶׁאֵין זֶה רְאִיַּת הַמַּהוּת, וְכֵן הַהַשָּׂגָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה אֵינָהּ בְּעֵרֶךְ לְהַשָּׂגָתָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה, וְהַיְנוּ שֶׁלְּבַד עִנְיַן הָרְאִיָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהַשָּׂגָה, וּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם רוֹאֶה אֵיזֶה דָּבָר הֲרֵי צָרִיךְ לָדַעַת מַה שֶּׁהוּא רוֹאֶה, דִּרְאִיָּה עַצְמָהּ הַגַּם שֶׁהוּא רוֹאֶה עֶצֶם מַהוּת הַדָּבָר מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ מַסְפִּיק, כִּי אִם צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהַשָּׂגָה בְּמַה שֶּׁהוּא רוֹאֶה, הִנֵּה כֵּן הוּא בְּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית, דִּרְאִיַּת עֵין הַשֵּׂכֶל אֵינוֹ מַסְפִּיק עַדַּיִן וְצָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם עִנְיַן הַהַשָּׂגָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן חָכְמָה וּבִינָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, דְּחָכְמָה הִיא נְקֻדַּת הַהַשְׂכָּלָה, וּבִינָה הִיא הַהַשָּׂגָה מוּחָשִׁית בְּבֵאוּרִים וְהֶסְבֵּרִים בְּהַצָּעוֹת וּמְשָׁלִים, עַד אֲשֶׁר הַהַשְׂכָּלָה מוּבֶנֶת בְּהַשָּׂגָה גְּמוּרָה וּמִתְקַבֶּלֶת בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, וְעִם הֱיוֹת דְּכַאֲשֶׁר הַשָּׂגָה אֱלֹקִית מוּבֶנֶת וּמֻשָּׂגֶת בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי הֲרֵי הוּא בֵּרוּר וַעֲלִיָּה גְּדוֹלָה בְּמֹחַ וְשֵׂכֶל הַמַּשִּׂיג, אֲבָל בְּהַשָּׂגָה זוֹ הֲרֵי נַעֲשִׂים חוּשֵׁי הַנְּשָׁמָה כְּחוּשֵׁי הַגּוּף, דְּהַנְּשָׁמָה וְגוּף חֲלוּקִים בְּעֶצֶם הַחוּשִׁים שֶׁלָּהֶם, שֶׁחוּשֵׁי הַנְּשָׁמָה הֵם בְּרוּחָנִיּוּת, כִּי כְּלָלוּת עִנְיַן הַמְּצִיאוּת הוּא הִתְחַדְּשׁוּת אֵצֶל הַנְּשָׁמָה, וְחוּשֵׁי הַגּוּף הֵם בְּיֵשׁוּת, וּכְלָלוּת עִנְיַן הָרוּחָנִיּוּת הוּא הִתְחַדְּשׁוּת אֵצֶל הַגּוּף, וְכַאֲשֶׁר חוּשֵׁי הַנְּשָׁמָה נַעֲשִׂים כְּחוּשֵׁי הַגּוּף, מִתְעַמֵּם אוֹר הַנְּשָׁמָה וַהֲרֵי זוֹ יְרִידָה גְּדוֹלָה לְהַנְּשָׁמָה, וְכֵן עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַטָּה אֵינָהּ בְּעֵרֶךְ כְּלָל לְגַבֵּי עֲבוֹדָתָהּ לְמַעְלָה כְּמוֹ שֶׁהִיא קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, וְזֶה אֲפִלּוּ בִּנְשָׁמוֹת הַגְּבוֹהוֹת, כְּמוֹ שֶׁכּוֹתֵב רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּפֶרֶק לז [מִסֵּפֶר הַתַּנְיָא], דְּגַם כְּשֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר עוֹבֵד ה' בִּירְאָה וְאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים, לֹא יַגִּיעַ לְמַעֲלוֹת דְּבֵקוּתוֹ בַּה' בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ[יא] בְּטֶרֶם יְרִידָתוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה הַחֹמְרִי לֹא מִגֵּהּ וְלֹא מִקְּצָתֵיהּ, וְאֵין עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן בֵּינֵיהֶם כְּלָל, וְכָל שֶׁכֵּן בִּנְשָׁמוֹת הַבֵּינוֹנִים שֶׁהָאַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁלָּהֶם שֶׁלְּמַטָּה אֵינָהּ בְּעֵרֶךְ עֲבוֹדָתָם לְמַעְלָה, וּצְרִיכִים יְגִיעָה רַבָּה לָבוֹא לְאַהֲבָה וְיִרְאָה, הֲרֵי שֶׁזֶּהוּ יְרִידָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה בִּמְאֹד.

מקור חיות העולמות — מהארה דאצילות, שזו ירידה לגבי אצילות. תכלית הירידה — בשביל העליה: ביטול היש דנה"ב וקירובו לאלקות, והתכללות הגשמיות בקדושת התורה והתפלה.

ג) **וְהִנֵּה** כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהַנְּשָׁמָה הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּגּוּף, שֶׁהוּא עַל יְדֵי יְרִידָה גְּדוֹלָה מִמַּה שֶּׁהוּא קֹדֶם הִתְלַבְּשׁוּתָהּ בַּגּוּף, הִנֵּה כֵּן הוּא בְּהַהֶאָרָה הָאֱלֹקִית שֶׁנַּעֲשֵׂית מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת, שֶׁהִיא גַּם כֵּן בִּבְחִינַת יְרִידָה. דְּהִנֵּה כָּל הַהִתְהַוּוּת הוּא מֵהָאוֹר דַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ שֶׁכּוֹתֵב רַבֵּינוּ בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ', שֶׁהַהִתְהַוּוּת הִיא מֵהָאוֹר

8) בעין יעקב ברכות מ, ב. - ועיין גם כן זוהר חלק ג רעא, ב. רפט, א. תיקוני זוהר תיקון לט. ספר הבהיר קפג־ד. אבודרהם סדר הברכות. שבלי הלקט קסה. רמב"ן שמות טו, כו. לקוטי תורה מסעי צא, ב. ובכמה מקומות. - וראה לקוטי תורה דרושים לשמיני עצרת פח, א אשר "הוי' אלקינו" הוא לשון נסתר, אבל בכל מקומות הנ"ל הובא דלשון נסתר הוא "אשר קדשנו". (ואם כן אינו בכל הברכות, מה שאין כן על פי המובא כאן).

9) בברכות השחר. וראה לקוטי תורה ריש פרשת האזינו. ובכמה מקומות.

10) זוהר חלק ב קטז, ב.

ט. הכוונה. י. בעין השכל שבלב נראה הכל. יא. ביראה ואהבה.

דַּוְקָא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר, וְהַהִתְהַוּוּת הִיא לֹא מֵאוֹרוֹת עַצְמִיִּים דַּאֲצִילוּת כִּי אִם מֵהֶאָרַת אֲצִילוּת, וְהֶאָרָה זוֹ כְּמוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית מָקוֹר לְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה חֲרֵי זוֹ יְרִידָה לְגַבֵּי כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּאֲצִילוּת, וּכְמַאֲמַר רַבֵּינוּ דְּהַזִּיו וְהֶאָרָה הַמֵּאִיר מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ לְהַוּוֹת וּלְהַחֲיוֹת אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים שֶׁהֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וּבַעֲלֵי תַּכְלִית, הִנֵּה בְּהֶאָרָה זוֹ וּבְזִיו זֶה שֶׁיָּרַד מִסְּפָר, וּבְאוֹר אֵין סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶהָאָרָה הַמִּתְצַמְצֶמֶת וּמִתְפַּשֶּׁטֶת לְהַוּוֹת וּלְהַחֲיוֹת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה הוּא בְּלִי מִסְפָּר, וּמִסְפָּר לְגַבֵּי בְּלִי מִסְפָּר הוּא בְּאֵין עֲרוּךְ, וּכְלָלוּת הַבְּרִיאָה הִיא בְּדֶרֶךְ הִתְחַדְּשׁוּת בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן, כִּי יֵשׁ מִיֵּשׁ אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כִּי אִם מֵאַיִן דַּוְקָא, וּכְמַאֲמַר הַחוֹקְרִים דְּהִתְהַוּוּת הַגַּשְׁמִי מִן הָרוּחָנִי אֵין לְךָ בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן גָּדוֹל מִזֶּה, וְהַכֹּחַ הָאֱלֹקִי שֶׁבָּא בְּהִתְלַבְּשׁוּת בַּנִּבְרָאִים, הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַבּוֹרֵא מִן הַנִּבְרָא, הִנֵּה לְבַד זֹאת חֲרֵי הָאוֹר הָאֱלֹקִי הוּא בְּעֵרֶךְ וּבְמַהוּת הַנִּבְרָאִים, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁכָּל כֹּחַ רוּחָנִי הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּהַפּוֹעֵל הַנִּפְעָל מְמֻנּוּ, חֲרֵי הוּא כְּעֵרֶךְ וּמַהוּת הַנִּפְעָל, וּכְמוֹ בְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּחֹמֶר הַמֹּחַ חֲרֵי הִתְגַּלּוּת הַכֹּחַ הוּא כְּפִי אֹפֶן מְזִיגַת חֹמֶר הַמֹּחַ, דְּבִמְזִיגַת הַמֹּחַ הַקַּר וְלַח מִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַחָכְמָה שֶׁבְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל, וּבְהַמְּזִיגָה שֶׁהוּא חַם וְיָבֵשׁ מִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַבִּינָה שֶׁבְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל, וְכֵן הוּא בְּכָל כֹּחַ וְכֹחַ רוּחָנִי שֶׁהִתְגַּלּוּתוֹ הוּא לְפִי אֹפֶן עֵרֶךְ וּמַהוּת הַנִּפְעָל, אִם כֵּן חֲרֵי זוֹ יְרִידָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה בְּהֶאָרָה הָאֱלֹקִית הַנַּעֲשֵׂית מָקוֹר לְעוֹלָמוֹת. אָמְנָם יָדוּעַ דְּכָל הַיְרִידוֹת הֵן בְּהַנִּשְׁמָה וְהֵן בְּהָאוֹר הָאֱלֹקִי, הַכֹּל הוּא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה בִּטּוּל הַיֵּשׁ עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַנִּשְׁמָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בִּדְבָרִים וְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וְזֹאת הִיא עֲבוֹדָתָהּ שֶׁל הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה לַעֲשׂוֹת הַחֲלִישׁוּת וְהַבִּטּוּל בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית עַד אֲשֶׁר יוֹצֵא מִיֵּשׁוּתוֹ וְחָמְרִיּוּתוֹ וּמִתְקָרֵב לְעִנְיָנֵי אֱלֹקוּת וְנִמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, אֲשֶׁר לְאַט לְאַט מְקַבֵּל הַשָּׂגָה אֱלֹקִית וּמִתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה לַה', דַּעֲבוֹדָה זוֹ הִיא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁהַתּוֹרָה בָּאָה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי שֶׁגַּם נֶפֶשׁ הַטִּבְעִי יָכוֹל לְהָבִין זֹאת, וְהַמִּצְוֹת הִנֵּה כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה יֵשׁ בָּהּ סְגֻלָּה פְּרָטִית לְזַכֵּךְ אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וּלְהַחֲלִישׁוֹ עַד אֲשֶׁר נִתְהַפֵּךְ וְנִכְלָל בְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְכֵן הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁהוּא מְקַבֵּל חִיּוּתוֹ עַל יָדָם וּבְכֹחַ הָאֲכִילָה הַהִיא הוּא לוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַתְּפִלָּה הִיא כִּדְבָעֵיי, וְלִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּבִטּוּל, חֲרֵי נִכְלָלִים הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים בִּקְדֻשַּׁת הַתְּפִלָּה וּבִקְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה,

ע"י ביטול היש לאין, נעשה צחוק ותענוג למעלה, כמו בתפלת מנחה שמפסיק באמצע עסקיו ומתפלל בכוונה, וכן בחיי האדם, כשטרוד בפרנסה בשנותיו האמצעיות, קובע עתים לתורה ומתפלל בציבור.

וְזֹאת הִיא הָעֲלִיָּה הָעִקָּרִית, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[11] "לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֵק בּוֹ", לִוְיָתָן הוּא הִתְחַבְּרוּת הַיֵּשׁ עִם הָאַיִן, שֶׁהַיֵּשׁ נִכְלָל בְּהָאַיִן הָאֱלֹקִי עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, וַאֲזַי נַעֲשֶׂה צְחוֹק וְתַעֲנוּג לְמַעְלָה, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (עֲבוֹדָה זָרָה ג, ב) "רְבִיעִית — יוֹשֵׁב וְשׂוֹחֵק עִם לִוְיָתָן", דִּרְבִיעִית הוּא זְמַן תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, דִּבְזְמַן תְּפִלַּת מִנְחָה אֲזַי עִקַּר בִּטּוּל הַיֵּשׁ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּאֶמְצַע זְמַן הָעֵסֶק, דִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית הוּא קֹדֶם הַתְחָלַת הָעֵסֶק, וּתְפִלַּת עַרְבִית הִיא אַחַר שֶׁגָּמַר עֲסָקָיו, אֲבָל תְּפִלַּת מִנְחָה הִיא בְּאֶמְצַע זְמַן הָעֵסֶק, וְכַאֲשֶׁר מַפְסִיק בְּאֶמְצַע הָעֵסֶק וּמִתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה חֲרֵי זֶה בִּטּוּל הַיֵּשׁ בְּיִוּתֹר, דְּבֶאֱמֶת אֵין אָדָם יוֹדֵעַ בַּמֶּה הוּא מִשְׁתַּכֵּר וְרַק בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר, וְעַל פִּי הַתּוֹרָה צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת כְּלִי, אֲבָל הָעִקָּר הוּא הָרוּחָנִיּוּת, דְּעַל יְדֵי זֶה בִּטּוּל הַיֵּשׁ, וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁבְּמָשָׁךְ הַיּוֹם יֶשְׁנָם ג' זְמַנִּים דְּשַׁחֲרִית מִנְחָה וְעַרְבִית, הִנֵּה כֵּן גַּם בְּמָשָׁךְ חַיֵּי הָאָדָם יֶשְׁנָם ג' זְמַנִּים, יְמֵי יַלְדוּת, וִימֵי הַבַּחֲרוּת שְׁנוֹתָיו הַבֵּינוֹנִיִּים, וִימֵי הַזִּקְנָה, וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה וְעוֹסֵק בַּעֲבוֹדָה בִּימֵי יַלְדוּתוֹ אוֹ בִּימֵי זִקְנוּתוֹ אֵין זֶה עֲבוֹדָה אֲמִתִּית, שֶׁכָּךְ הִיא מִדַּת כָּל אָדָם, וְהָעֲבוֹדָה הָאֲמִתִּית הִיא שֶׁבִּשְׁנוֹתָיו הַבֵּינוֹנִיִּים שֶׁהוּא טָרוּד וּמֻטְרָד לְפַרְנֵס בְּנֵי בֵיתוֹ הִנֵּה אָז צָרִיךְ לִקְבֹּעַ עִתִּים לַתּוֹרָה וּלְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר, הִנֵּה מִזֶּה נַעֲשֶׂה תַּעֲנוּג לְמַעְלָה שֶׁמַּשְׁלִים הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה בְּבִטּוּל הַיֵּשׁ עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה, דְּזֶהוּ יִחוּד הַוָי' וַאלקים, וְזֶהוּ "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת", דְּעַל יְדֵי זֶה שֶׁהָעַצְמוּת נָתַן רְשׁוּת לְהַכִּיר כִּבְיָכוֹל אֶת הָעַצְמוּת עַל יְדֵי יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה הִנֵּה נִשְׁלָם הַכַּוָּנָה בְּיִחוּד ה' וַאלקים שֶׁאֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ יִתְבָּרֵךְ.

שבת פרשת ואתחנן, ש"ת

11) תהלים קד, כו. - ראה תורה אור ויצא כג, א. לקוטי תורה פרשת שמיני.

יב. כפי שצריך.

ספר השיחות – ה'תש"ב־תש"ג בלה"ק

קטע משיחת הרבי שליט"א בהגרלת המשניות

על הפסוק[1] באתי לגני, כתוב במדרש[2] לגן אין כתיב כאן אלא לגני לגנוניא (מקום מיוחד להזדמנות) למקום שהיה עיקרו מתחילה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה.

גנוניא קוראים למקום התכנסות, כפי שכתוב במדרש על הפסוק[3] היושבת בגנים: שהבריות יושבין גנוניות גנוניות ועוסקים בתורה – שחברים נפגשים יחד ולומדים תורה.

העולם נקרא גנוניא, שהרי זה מקום ההתכנסות שהשי"ת כביכול נפגש עם האדם בחיר הנבראים אותו ברא, שכן נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים[4].

זה שלומד חסידות עם מורה דרך ולומד פרק ל"ו ב"תניא" במתינות הראויה ומהרהר בענין השתלשלות העולמות ובתכלית [כוונת] ההשתלשלות, כפי שהרבי נ"ע מסביר זאת, יכול שתהיה לו השגה מדוע העולם הגשמי והחומרי הוא הגנוניא של הקב"ה. כאן בעולם הזה הוא מקום ההתכנסות של הקב"ה עם בחיר הנבראים על ידי העבודה של תורה ומצוות.

אך, הגנוניא של הקב"ה נעשה בראש ובראשונה על ידי שבעה דורות של חוטאים, חטא אדם הראשון, קין, אנוש, דור המבול, דור הפלגה, סדום, מצרים – בימי אברהם – הרי למרות שהיו שבעה דורות צדיקים, אברהם, יצחק ויעקב, לוי, קהת, עמרם ומשה, שבדרך כלל תיקנו במדה מסויימת מה שהזיקו שבעת דורות החוטאים, אך בכל זאת הגינוניא של הקב"ה, שהוא העולם הגשמי, נהיה גס ונחות יותר.

הדורות החוטאים הכניסו אגוז בגינוניא של הקב"ה. אגוז בגימטריא חטא[5], העולם הזה הגשמי והחומרי נקרא גנת אגוז, שכן הוא עולם שצומחים בו חטאים, מקולא והיתר במשתייך למצות לא־תעשה צומח שעוברים על איסור, מבדיעבד צומח לכתחילה. העולם הוא גנת אגוז שיכול לצמוח בו חטאים, אך בכל זאת העיקר הוא הגינוניא, כשרוצים באמת לראות אלקות הרי על ידי תורה ומצוות ביראת שמים רואים בהשגחה פרטית.

העולם הזה הגשמי מעורב בגינוניא של הקב"ה ובגנת אגוז, והשי"ת נותן בחירה חפשית לאדם, שהוא עצמו יכול לבחור את דרכו בחיים.

על הפסוק[6] אל גנת אגוז ירדתי, מונה במדרש[7] כמה מעלות טובות שישנן באגוז. יש בו קליפה קשה מאד, אבל הפרי שלו טוב, גם אם הקליפה לא נקיה יכולים לנקותה והפרי תמיד נקי. מעלות טובות אלו מתפרשות על המעלות הטובות של בני ישראל.

כוונת המדרש היא, שלבני ישראל ישנן המעלות שיש באגוז, ובכך יכולים לתקן את האגוז בגימטריא חטא. בעקשנות החזקה היהודית שלא לקבל היתרים ופשרות של בדיעבד, ובכוח הפנימי של נקודת היהדות – שזה הפרי היהודי – לקיים תורה ומצוות, שבכך רוחצים הרבה חטאים.

העולם זקוק לטהרת האויר. בגלל סיבות שונות נעשה האויר גס. אויר רע מהווה מקור לכל המחלות המסוכנות ר"ל. ומן ההכרח לטהר את האויר, וטהרת האויר היא רק על ידי אותיות התורה, שהיכן שנמצאים ברחוב, אם נוסעים במכונית או באוטובוס, ברכבת התחתית או במכונית פרטית, כשעומדים בחנות או במשרד ובכל זמן פנוי יאמרו אותיות שבתורה בכוונה לטהר את האויר, שהאותיות שבתורה הן שמירה כללית ושמירה פרטית.

"מחנה ישראל" נטלה על עצמה בעזה"י את הטרחה לארגן מחלקת משניות בעל־פה ופרסמה מטרת הלימוד במשך שנה מספר מסויים של משניות בעל־פה ולחזור על פרקים אלה בכל זמן ובכל מקום – היכן שמותר על פי דין לומר דברי תורה – לשם המטרה האמורה.

לשמחתי הרבה, הודיעה לי הנהלת מחנה ישראל על ריבוי האנשים שנענו בחמימות להצעה, ובהנאה מרובה הריני משתתף באסיפת מצוה של ההגרלה שמחנה ישראל עשתה במחלקת משניות בעל־פה.

מחנה ישראל העבירה היום חלוקת שיתא סדרי המשנה. חלוקת הש"ס של משניות שונה לחלוטין מחלוקת הש"ס־גמרא שלומדים בבית המדרש ובבית, חלוקת שיתא סדרי משנה היא בבחינת "ובלכתך בדרך", פרקי המשניות שיחזרו בכל מקום, יאירו את הקשר שבין ישראל לקודשא־בריך־הוא.

1) שיר השירים ה, א.
2) שהש"ר על הפסוק.
3) שיר השירים ח, ג.
4) ראה תנחומא בחוקותי ג.
5) שו"ע או"ח סי' תקפג, ב.
6) שיר השירים ו, יא.
7) שהש"ר על הפסוק.

משנה אותיות נשמה, קשה מאד למצוא מלים לבטא בהן את התועלת הגדולה בעזה"י בשמירה כללית ובשמירה הפרטית - שבזמן הנוכחי יותר מכל זמן אחר זקוקים אנו כולנו ומשפחותינו לכך - שחזרת המשניות התמידית תביא בעזה"י, וחסרות המלים לתאר את הנחת־רוח הגדולה שיסבו בכך לבורא עולם ברוך־הוא.

ישפיע השי"ת לכלל ישראל ולכל אחד בפרט השפעת חיים בחיים גשמיים, שהחיים יהיו חיים אמיתיים על פי התורה והמצוה, שיחזרו משניות בעל־פה בכל זמן ויהרהרו תמיד בכך, ישמור ויגן השי"ת עלינו ועל כלל ישראל מהשונאים מבית ומבחוץ. יעורר השי"ת את הלבבות בחסד וברחמים שנעשה תשובה ושיוקלו חבלי משיח ונהיה מן הזוכים לקבל פני משיח צדקנו בקרוב ממש.

אסרו חג השבועות

אגרות קודש

[ח' תמוז, תרצ"ה]

אודות הלקו"ד ישיב הרמ"ל שי', ואודות מכתבי' תוכנים ישנם פרטים וגם כללים, אבל אי אפשר להעתיקם. והועד של הדפסת דא"ח הי' חפץ להדפיס המכתבים בסדרם, אבל לעת עתה חסרים האמצעים הדרושים, כי הכרך הראשון יעלה בערך איזה מאות זהובים.

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

אגרות קודש

ב"ה, ה' מנ"א, תשכ"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מב' מנ"א, שגם בו אין מובנת כלל סיבת ההפסק וגם חסר העיקר מקביעות עתים שלו בלימוד הנגלה ובחסידות בכלל, במה מתעסקים הוא וזוגתו תחי' שהרי עתה הם ימי החופש וכו' ובפרט שהרי בנסיעתו לאה"ק ת"ו הי' ג"כ ענין השליחות.

לכתבו בענין המחשבות המבלבלות שבמילא משפיע גם על המצב רוח וכו', ידוע מאמר החכם, אין שמחה כהתרת הספיקות, שמכלל הן אתה שומע לאו, שספק מבלבל את האדם בטבעו, והדרך למעט הבלבול ועד להסירו כליל הוא לפתור הספק, ובפרט בנדון שלהם שלו ושל זוגתו תחי' הרי אין ספק, שהרי ברכו בשם ומלכות בשבע ברכות (מטבע ותיקון אנשי כנסת הגדולה סמוכים איש מפי איש עד משה רבנו), שזהו בנין עדי עד וכשמחך יצירך בגן עדן מקדם וכן בהנוגע להנסיעה לכאן, ולכן אמרתי זה מכבר שככל שיקדימו בנסיעה זו תהי' מנוחת הנפש בטוב יותר ובמילא גם במצב הרוח וכו' וכו'

ובהנקודה שבסיום מכתבו, האם תהי' הנסיעה למשך זמן וגודלו ומתי זמן הביקור באה"ק ת"ו וכו' וכו', הרי על מה ולמה לבלבל הנפש בשאלות שתעמודנה על הפרק לאחר כמה חדשים, ובפרט שראש השנה באמצע שאז נכתבים ונחתמים לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה, וה' הוא היודע.

כבקשתו נשלח המכתב מחוץ לתור ובטח יענו הוא וכן זוגתו תחי' על השאלה שבתחלת המכתב.

מצו"פ קטע משיחת ההתועדות דחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז, שענינו לקחת מההתעוררות על כל השנה כולה, ונשלחה באנגלית כיון שלע"ע לא העתיקו בלשון אחרת, אבל התוכן אחד הוא.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

פרק ג׳ הלכה י׳

גֹּבַהּ הַמְּנוֹרָה הָיָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר טֶפַח: הָרַגְלַיִם וְהַפֶּרַח שְׁלֹשָׁה, וּשְׁנֵי טְפָחִים חָלָק, וְטֶפַח שֶׁבּוֹ גָּבִיעַ כַּפְתּוֹר וּפֶרַח, וּטְפָחַיִם חָלָק; וְטֶפַח כַּפְתּוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילָךְ וְאֶחָד הֵילָךְ, וְנִמְשָׁכִין וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גֹּבַהּ הַמְּנוֹרָה; וְטֶפַח חָלָק; וְטֶפַח כַּפְתּוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילָךְ וְאֶחָד הֵילָךְ, וְנִמְשָׁכִין וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גֹּבַהּ הַמְּנוֹרָה; וְטֶפַח חָלָק; וְטֶפַח כַּפְתּוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילָךְ וְאֶחָד הֵילָךְ, וְנִמְשָׁכִין וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גֹּבַהּ הַמְּנוֹרָה; וּטְפָחַיִם חָלָק; נִשְׁתַּיְּרוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, שֶׁבָּהֶן שְׁלֹשָׁה גְּבִיעִים, כַּפְתּוֹר וּפֶרַח. וְזוֹ הִיא צוּרָתָהּ:

נקודות משיחות קודש

בציור המנורה שבגוף כתב יד קדשו של הרמב"ם (בפירושו למשניות), ישנו עוד פרט השונה מבציורים הרגילים של המנורה - ששת קני המנורה נמשכים למעלה באלכסון, דלא כבציורי המנורה הרגילים, שהם נמשכים בחצאי קשת.

ואעפ"י שבנוגע לפרט זה, אולי היה מקום לומר בדוחק הכי גדול, שהרמב"ם צייר "להקל על הציור" - אבל מפורש בפירוש רבנו אברהם בן הרמב"ם: "ששת הקנים ... נמשכים מגופה של המנורה לצד ראשה ביושר כמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו". כך איתא גם בפירוש רש"י על התורה ששת הקנים "באלכסון נמשכים ועולים".

בעל משנת חסידים בספרו "מעשה חושב" כותב בפשטות ששת הקנים "נמשכים בעיגול", ומדייק זאת מדברי הרמב"ם שכתב "נמשכים ועולים". וכן מביא מבעל "חכמת המשכן" שכתב "נראה ... שהיו עולים הקנים כמעט בעיגול". אולם מאחר שב"מעשה חושב" מפרש ש"נמשכין בעיגול" מסתימת לשון הרמב"ם שלא הזכיר בחיבורו "אלכסון", הרי לאחר שנתגלה גוף כתב יד קודשו של הרמב"ם בציור המנורה, ועדותו של בן הרמב"ם בזה - בטל היסוד ובטל הבנין.

ובמחילת כבוד תורתם, ולפי עניות דעתי נראה ברור, שאם היו המעשה חושב ובעל חכמת המשכן רואים את ציורו של הרמב"ם ופירושו של ר׳ אברהם בן הרמב"ם, היו גם הם כותבים שאין כל מחלוקת בזה ולכולי עלמא היו הקנים "ביושר".

ואם כנים הדברים, מהנכון להחזיר עטרה ליושנה - שכל העושים ציורים מהמנורה יציירו את קני המנורה באלכסון כדעת רש"י והרמב"ם.

עוד עניין בזה: הציור הרגיל של המנורה ששת הקנים הם כחצאי קשת הוא עפ"י השערה חיקוי מציור המנורה אשר לא יהודים ציירו ברומי, ועל "שער הנצחון" של טיטוס ימ"ש! שנוסף לזה שציור המנורה שעל שער טיטוס אינו מדוייק כלל - הרי זה נעשה, כמובן, כדי להראות ולבטא את השליטה והממשלה של רומי על היהודים ר"ל, עד שחקקו שם בכמה מקומות את התיבות "יודעא קאפטא ("יהודה שבויים"). והיו זמנים שבהם היו מכריחים יהודים לבא להשער, שיראו את הכתוב ורשום שם בכדי להשפילם. נמצא, שציור קני המנורה כחצאי קשת צריך להביא לזעקת שבר - נוסף על זה וגם זה עיקר שזהו היפך רש"י והרמב"ם - גם מפני שזה נותן הסכם מסויים ר"ל להציור שעל שער טיטוס, שנעשה כדי לצער יהודים ולהשפילם!

(לקוטי שיחות חלק כ"א, שיחה ג לפר׳ תרומה)

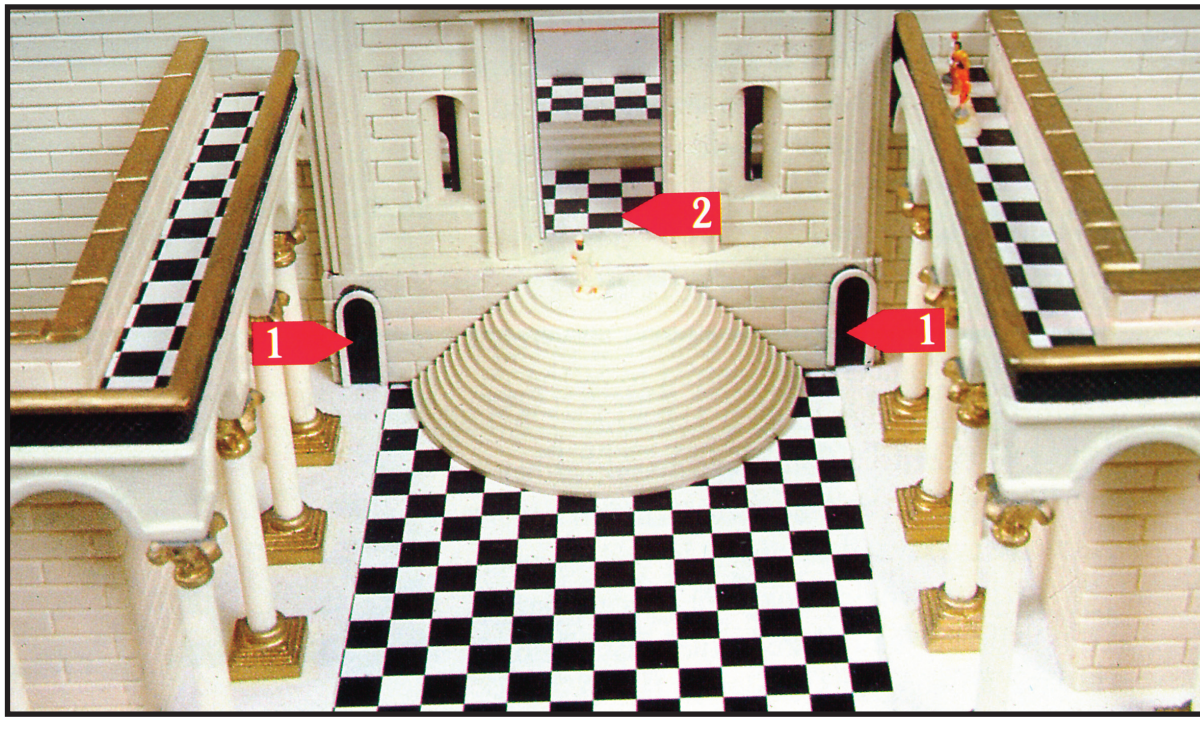

1.לשכת הכנורות 2. שער ניקנור

פרשת דברים

א א אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף
בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב:
ב אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ
בַּרְנֵעַ: ג וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם: (לוי) ד אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ
אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת
עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי:
ה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר
אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר
אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה:
ז פְּנוּ | וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־
שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם
אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־
פְּרָת: (ישראל) ח רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ
וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם
אַחֲרֵיהֶם: ט וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר
לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם: י יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
לָרֹב: * יא יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם
אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 42)

חֵמָשׁ דְּבָרִים

רַז"ל אָמְרוּ שֶׁאֶת הַסְּפָרִים הָרִאשׁוֹנִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי הַגְּבוּרָה", וְסֵפֶר דְּבָרִים "מִפִּי עַצְמוֹ". פֵּרוּשׁ: מִפִּי הַגְּבוּרָה – ה' שָׂם אֶת דְּבָרָיו בְּפִיו וְהוּא הֶעְתִּיק אוֹתָן בִּכְתָב, בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא הִתְעָרְבָה דַּעְתּוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ בְּמִסִּירַת הַדְּבָרִים. מִפִּי עַצְמוֹ – דִּבְרֵי ה' נִתְלַבְּשׁוּ בְּדַעְתּוֹ, הוּא דִּבֵּר מֵעַצְמוֹ אֶת דִּבְרֵי ה' שֶׁהִשִּׂיג בְּדַעְתּוֹ, וְלָכֵן מְסָרָם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ "מִפִּי עַצְמוֹ".

שני יב אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם
וְרִיבְכֶם: יג הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים
וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם: יד וַתַּעֲנוּ
אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:
טו וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים
וִידֻעִים וָאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים
וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים
לְשִׁבְטֵיכֶם: טו וָאֲצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא
לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־
אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ: יז לֹא־תַכִּירוּ פָנִים
בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־
אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר
יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: יח וָאֲצַוֶּה
אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
תַּעֲשׂוּן: יט וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־הַמִּדְבָּר
הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר
הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֹתָנוּ וַנָּבֹא
עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ: כ וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּאתֶם עַד־הַר
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ: כא רְאֵה
נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֵה רֵשׁ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אַל־תִּירָא
וְאַל־תֵּחָת:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 209)

חֵמָשׁ דְּבָרִים

אֶת סֵפֶר דְּבָרִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עַצְמוֹ", הַיְינוּ שֶׁדְּבַר ה' נִתְלַבֵּשׁ בִּשְׂכְלוֹ. לְפִי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַדּוּעַ תָּלָה מֹשֶׁה בְּפָרָשָׁתֵנוּ אֶת מִנּוּי הַשּׁוֹפְטִים בְּעַצְמוֹ, לֹא בְּיִתְרוֹ, שֶׁכֵּן גַּם מִצַּד בְּחִינַת מֹשֶׁה נִרְגָּשׁ שֶׁצְּרִיכִים שׁוֹפְטִים.

שלישי כב וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה
אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ
אֹתָנוּ דָּבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת
הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן: כג וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר
וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד
לַשֵּׁבֶט: כד וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל

---

* יש המפסיקים לראשון כאן, כדי שלא להתחיל לשני בפסוק "איכה" (ספר המנהגים ע' 31).

אֶשְׁכֹּל וַיַּרְגִּלוּ אֹתָהּ: כח וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ
וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ וַיָּשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ: כט וְלֹא
אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
ל וַתֵּרָגְנוּ בְּאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת יְהוָה
אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד
הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ: לא אָנָה | אֲנַחְנוּ עֹלִים אַחֵינוּ
הֵמַסּוּ אֶת־לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם מִמֶּנּוּ
עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים
רָאִינוּ שָׁם: לב וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעַרְצוּן וְלֹא־
תִירְאוּן מֵהֶם: לג יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם
הוּא יִלָּחֶם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם
בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם: לד וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר
נְשָׂאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ
בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־
הַמָּקוֹם הַזֶּה: לה וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מַאֲמִינִם
בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לו הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לָתוּר
לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ | לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם
בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם: לז וַיִּשְׁמַע
יְהוָה אֶת־קֹול דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר:
לח אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע
הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת
לַאֲבֹתֵיכֶם: לט זּוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה
וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ וּלְבָנָיו יַעַן
אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה: מ גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה
בִּגְלַלְכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם:
מא יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה
אֹתוֹ חַזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ א עמ' 250)

חֲמֵשׁ דְּבָרִים

אֶת סֵפֶר דְּבָרִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עַצְמוֹ", הַיְינוּ שֶׁדִּבֵּר ה' נִתְלַבֵּשׁ בְּשִׂכְלוֹ. לְפִי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁסֵּפֶר זֶה נֶאֱמַר בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים, שֶׁכֵּן הִתְגַּלּוּת הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּדַעְתּוֹ וּבְהַשָּׂגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה פְּעָלָה שֶׁנִּקְלְטוּ כָּל עִנְיְנֵי מַתַּן תּוֹרָה בְּדַעְתָּם וּבְהַשָּׂגָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בִּבְחִינַת "לֵב לָדַעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנַיִם לִשְׁמוֹעַ", וּבִלְשׁוֹן רַז"ל: "אַרְבָּעִין שְׁנִין . . קָאֵי אִינִישׁ אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּיהּ".

רביעי לט וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה
וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה וְהֵם יִירָשׁוּהָ: מ וְאַתֶּם פְּנוּ לָכֶם
וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: מא וַתַּעֲנוּ | וַתֹּאמְרוּ
אֵלַי חָטָאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת־כְּלֵי
מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ לַעֲלֹת הָהָרָה: מב וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי
בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: מג וָאֲדַבֵּר
אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתָּזִדוּ
וַתַּעֲלוּ הָהָרָה: מד וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא
לִקְרַאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה
הַדְּבֹרִים וַיַּכּוּ אֶתְכֶם בְּשֵׂעִיר עַד־חָרְמָה:
מה וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה
בְּקֹלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם: מו וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ
יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם: **ב** א וַנִּפֶן
וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֵלַי וַנָּסֹב אֶת־הַר־שֵׂעִיר יָמִים רַבִּים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 42)

חֲמֵשׁ דְּבָרִים

אֶת סֵפֶר דְּבָרִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עַצְמוֹ", הַיְינוּ שֶׁדִּבֵּר ה' נִתְלַבֵּשׁ בְּשִׂכְלוֹ. לְפִי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל שֶׁ"אֲפִילוּ מַאן דְּלֵא דָּרִישׁ סְמוּכִים, בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה דָּרִישׁ", וְכָתְבוּ רִאשׁוֹנִים, "דְּכָל הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה נֶאֱמְרָה וְאֵין מְקֻדָּם וּמְאֻחָר, אֲבָל מֹשֶׁה, שֶׁסִּדֵּר מִשְׁנֵה תּוֹרָה פָּרָשָׁה אַחַר פָּרָשָׁה, לֹא סִדֵּר אֶלָּא לְהִדָּרֵשׁ". כִּי בְּסֵפֶר דְּבָרִים הִשִּׂיג מֹשֶׁה אֶת סֵדֶר הַדְּבָרִים בְּשִׂכְלוֹ, וּבְהֶכְרֵחַ שֶׁסֵּדֶר הַפָּרָשִׁיּוֹת מוּבָן וּמֻשָּׂג.

חמישי ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ג רַב־לָכֶם סֹב
אֶת־הָהָר הַזֶּה פְּנוּ לָכֶם צָפֹנָה: ד וְאֶת־הָעָם צַו
לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בִּגְבוּל אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עֵשָׂו

הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וַיִּירָאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד:
ה אַל־תִּתְגָּרוּ בָם כִּי לֹא־אֶתֵּן לָכֶם מֵאַרְצָם עַד מִדְרַךְ כַּף־רָגֶל כִּי־יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת־הַר שֵׂעִיר: ו אֹכֶל תִּשְׁבְּרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וַאֲכַלְתֶּם וְגַם־מַיִם תִּכְרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וּשְׁתִיתֶם: ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ יָדַע לְכִתְּךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה | אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר: ח וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְּנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַנִּפֶן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבַּר מוֹאָב: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עָר יְרֻשָּׁה: י הָאֵמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כַּעֲנָקִים: יא רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף־הֵם כַּעֲנָקִים וְהַמֹּאֲבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֵמִים: יב וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֵשָׂו יִירָשׁוּם וַיַּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם: יג עַתָּה קוּמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרֶד וַנַּעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרֶד: יד וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הָלַכְנוּ | מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ אֶת־נַחַל זָרֶד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם: טו וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהֻמָּם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה עַד תֻּמָּם: טז וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם: ס יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: יח אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר: יט וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצָרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם כִּי לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה: כ אֶרֶץ־רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים יָשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים: כא עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם: כב כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: כג וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד־עַזָּה כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידֻם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם: כד קוּמוּ סְעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה: כה הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ: כו וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר: כז אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא אָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאול: כח אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי: כט כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמֹּאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ: ל וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת־לְבָבוֹ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 18)

שַׁבָּת חֲזוֹן

הרה"ק מִבֶּרְדִּיטְשׁוֹב אָמַר, שֶׁבְּ"שַׁבָּת חֲזוֹן מַרְאִין לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל אֶת הַמִּקְדָּשׁ דִּלְעָתִיד מֵרָחוֹק" ('חֲזוֹן' מִלְּשׁוֹן מַחֲזֶה). וְיֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַפְּרוּזִים הַשּׁוֹנִים שֶׁמַּכְרִיזִים לְמַעְלָה, שֶׁהַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה שׂוֹמַעַת אוֹתָם, וְזֶה מַשְׁפִּיעַ גַּם עַל הַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף, כְּמַאֲמָר "מַדְּלִיהוּ חָזֵי". וְאַף כָּאן: הַ'מַּדָּל' שֶׁל הַנְּשָׁמָה רוֹאֶה אֶת הַמִּקְדָּשׁ, וּרְאִיָּה זוֹ פּוֹעֶלֶת עַל הָאָדָם לְמַטָּה.

שישי לא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ
אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ לָרֶשֶׁת אֶת־
אַרְצוֹ: לב וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ
לַמִּלְחָמָה יָהְצָה: לג וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ
וַנַּךְ אֹתוֹ כתיב ואת־בנו קרי וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־
עַמּוֹ: לד וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם
אֶת־כָּל־עִיר מֵתִים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאַרְנוּ
שָׂרִיד: לה רַק הַבְּהֵמָה בָּזַזְנוּ לָנוּ וּשְׁלַל הֶעָרִים
אֲשֶׁר לָכָדְנוּ: לו מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל
אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בַּנַּחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה
קִרְיָה אֲשֶׁר שָׂגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ: לז רַק אֶל־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא
קָרַבְתָּ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק וְעָרֵי הָהָר וְכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ג א וַנִּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן
וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ
לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּירָא
אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־
אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן: ג וַיִּתֵּן יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַּם אֶת־עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־
עַמּוֹ וַנַּכֵּהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד: ד וַנִּלְכֹּד
אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר
לֹא־לָקַחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב
מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן: ה כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת
חוֹמָה גְבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי
הַרְבֵּה מְאֹד: ו וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ
לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם כָּל־עִיר מְתִם הַנָּשִׁים
וְהַטָּף: ז וְכָל־הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ:
ח וַנִּקַּח בָּעֵת הַהִוא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן עַד־הַר
חֶרְמוֹן: ט צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי
יִקְרְאוּ־לוֹ שְׂנִיר: י כָּל | עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־הַגִּלְעָד
וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי עָרֵי מַמְלֶכֶת עוֹג
בַּבָּשָׁן: יא כִּי רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר
הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל הֲלֹה הִוא
בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ וְאַרְבַּע
אַמּוֹת רָחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִישׁ: יב וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן
וַחֲצִי הַר־הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי:
יג וְיֶתֶר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן מַמְלֶכֶת עוֹג נָתַתִּי
לַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה כֹּל חֶבֶל הָאַרְגֹּב לְכָל־
הַבָּשָׁן הַהִוא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים: יד יָאִיר בֶּן־
מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב עַד־גְּבוּל
הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־
הַבָּשָׁן חַוֹּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 612)

שַׁבָּת חֲזוֹן

הרה"ק מִבְּרִדִּיטְשׁוֹב אָמַר, שֶׁבְּ'שַׁבָּת חֲזוֹן' מַרְאִים לְכָל יְהוּדִי אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּה נִתְגַּלָּה עַל יָדוֹ דַּוְקָא מִשּׁוּם שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה לִפְעֹל אֶת הַגְּאֻלָּה, וּכְפִי שֶׁנִּרְמָז גַּם בִּשְׁמוֹ: לֵוִי יִצְחָק – שְׁנֵי הַשֵּׁמוֹת הֵם בְּחִינַת גְּבוּרָה, שֶׁהִיא שֹׁרֶשׁ הַגָּלוּת. אֲבָל בִּגְבוּרָה מִתְלַבֵּשׁ חֶסֶד נִסְתָּר, שֶׁלְּמַעְלָה מֵחֶסֶד גָּלוּי, וְכָךְ נַעֲשָׂה לֵוִי – הִתְחַבְּרוּת עִם הַקָּבָּ"ה, וְיִצְחָק – צְחוֹק וְשִׂמְחָה הַבָּאָה מֵ'אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא'.

שביעי טו וּלְמָכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד: טז וְלָרְאוּבֵנִי
וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אַרְנֹן תּוֹךְ
הַנַּחַל וּגְבֻל וְעַד יַבֹּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:
יז וְהָעֲרָבָה וְהַיַّרְדֵּן וּגְבֻל מִכִּנֶּרֶת וְעַד יַם הָעֲרָבָה
יַם הַמֶּלַח תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה מִזְרָחָה:
יח וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִרְשֻׁתָּהּ
חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־
בְּנֵי־חָיִל: יט רַק נְשֵׁיכֶם וְטַפְּכֶם וּמִקְנֵכֶם יָדַעְתִּי
כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי

לָכֶם: כ עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם
וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
נֹתֵן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: כא וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת
הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה
יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה:
כב לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם
לָכֶם: ססס

ק"ח פסוקים, מלכי"ה סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 17)

שַׁבָּת חֲזוֹן

שַׁבָּת זוֹ נִקְרֵאת ׳שַׁבָּת חֲזוֹן׳ עַל שֵׁם הַתְּחָלַת הַהַפְטָרָה, ״חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ״, שֶׁמְּדַבֶּרֶת בְּמִלֵּי דְּפוּרְעָנוּתָא. לְאִידָךְ, בְּשַׁבָּת זוֹ מַרְאִים לְכָל יְהוּדִי אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאֵין כָּאן שְׁנֵי דְּבָרִים הָפְכִּיִּים, שֶׁכֵּן בַּחֲרָבָן עַצְמוֹ ׳רוֹאִים׳ כְּבָר אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהֲרֵי הַחֻרְבָּן הוּא ׳עַל מְנָת לְתַקֵּן׳, לַעֲבוֹר מִ׳בִּנְיָנָא דְּבַר נָשׁ׳ לְ׳בִנְיָנָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא׳; וְנִמְצָא אֵפוֹא, שֶׁהוּא עַצְמוֹ בְּגֶדֶר בִּנְיָן.

מפטיר כ עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ
גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לָכֶם: כא וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר
עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־
הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: כב לֹא תִירָאוּם
כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 30)

שַׁבָּת חֲזוֹן

בְּשַׁבָּת חֲזוֹן מַרְאִים לְכָל יְהוּדִי אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי. וְהִנֵּה הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁכְּנֶגֶד יַעֲקֹב, בָּא אַחֲרֵי הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי, שֶׁכְּנֶגֶד אַבְרָהָם וְיִצְחָק, וְאַף שַׁבָּת חֲזוֹן קְשׁוּרָה לְפֶסַח, שֶׁכְּנֶגֶד אַבְרָהָם, וּלְשָׁבוּעוֹת, שֶׁכְּנֶגֶד יִצְחָק. פֶּסַח - הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי תִּשְׁעָה בְּאָב, שֶׁחָל תָּמִיד בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁבּוֹ חָל הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח. שָׁבוּעוֹת — הַחַג שֶׁלִּפְנֵי תִּשְׁעָה בְּאָב הוּא שָׁבוּעוֹת, וַהֲרֵי הַשְּׁפָעַת כָּל חַג נִמְשֶׁכֶת עַד לַחַג הַבָּא.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת דברים לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ישעיה פרק א

א א חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה
עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם
אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ב שִׁמְעוּ
שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר בָּנִים
גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי: ג יָדַע
שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל
לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן: ד הוֹי | גּוֹי
חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים
מַשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר:

שי למורא

א) חָזוֹן, עֵנְיָן רְאִיָּה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. **בֶּן אָמוֹץ,** אָמַר רַבִּי לֵוִי, דָּבָר זֶה מָסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחִים הָיוּ. **אֲשֶׁר חָזָה,** אֲשֶׁר רָאָה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. **מַלְכֵי יְהוּדָה,** בִּימֵי הַמְּלָכִים הָאֵלּוּ הָיָה מִתְנַבֵּא. (וּמְנַשֶּׁה מֶלֶךְ יְהוּדָה הֲרָגוּ). ב) **שִׁמְעוּ שָׁמַיִם,** שִׁמְעוּ מַה שֶּׁאֲנִי מִתְרַעֵם עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר "שִׁמְעוּ" בִּלְשׁוֹן רַבִּים, עַל שֵׁם שֶׁשִּׁבְעָה רְקִיעִים הֵם. **וְהַאֲזִינִי,** וְהַטּוּ אֹזֶן לִשְׁמֹעַ. (וְאָמַר יְשַׁעְיָהוּ לְשׁוֹנוֹ בְּהֵפֶךְ מִמַּה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּפָרָשַׁת הַאֲזִינוּ "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם... וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" (דברים לב,א). וְאָמְרוּ רז"ל בָּזֶה כַּמָּה דְּרָשׁוֹת, וְאַחַת מֵהֶן לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה קָרוֹב לַשָּׁמַיִם, לְפִיכָךְ אָמַר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם", וּלְפִי שֶׁהָיָה רָחוֹק מִן הָאָרֶץ לְפִיכָךְ אָמַר "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ". אֲבָל יְשַׁעְיָהוּ אָמַר "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם" לְפִי שֶׁהָיָה רָחוֹק מִן הַשָּׁמַיִם, וְאָמַר "וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ" לְפִי שֶׁהָיָה קָרוֹב לָאָרֶץ. **כִּי ה' דִּבֵּר,** כְּלוֹמַר, לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר, אֶלָּא דִּבֵּר ה' בְּפִי וְהוּא שְׁלָחַנִי לוֹמַר לָכֶם מַה שֶּׁאֹמַר לְהַלָּן. **בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי,** גִּדַּלְתִּי אוֹתָם וְרוֹמַמְתִּים מֵעַל כָּל עַם. (גִּדַּלְתִּים בְּמַתַּן תּוֹרָתִי לָהֶם, וְרוֹמַמְתִּים בְּהַשְׁרָאַת שְׁכִינָתִי בְּתוֹכָם). **פָּשְׁעוּ בִי,** מָרְדוּ בִּי. ג) **יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ וגו',** הַשּׁוֹר יוֹדֵעַ וּמַכִּיר אֶת בְּעָלָיו אֲשֶׁר קָנָהוּ וּמִתְקָנוֹ בַּחֲרִישָׁה בַּיּוֹם, וּמֵאַחַר שֶׁהִרְגִּילוֹ בְּכָךְ, הֲרֵי הוּא כְּבָר יוֹדֵעַ בּוֹ וּמַכִּירוֹ וְנִשְׁמָע אֵלָיו. אֲבָל חֲמוֹר אֲטוּם הוּא, וְאֵינוֹ מַכִּיר אֶת בְּעָלָיו אֶלָּא אֶת הָאֲבוּס שֶׁהוּא הַמָּקוֹם הַמְיֻחָד לְמַאֲכָלוֹ וְהוֹלֵךְ שָׁמָּה לַהֲנָאָתוֹ. **יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע,** לֹא רָצוּ לָדַעַת אוֹתִי לִהְיוֹת נִשְׁמָעִים לִי. **עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן,** אַף עַל פִּי שֶׁהֵם עַמִּי וַאֲנִי בְּעֻזְּרָתָם, עַם כָּל זֶה אֵינָם נוֹתְנִים לֵב לְהִתְבּוֹנֵן בָּזֶה. ד) **הוֹי גּוֹי חוֹטֵא,** יֵשׁ לְזָעֹק עַל עַם קָדוֹשׁ שֶׁנֶּהְפַּךְ לִהְיוֹת חוֹטֵא. **עַם כֶּבֶד עָוֹן,** וְעַם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה" (דברים ז,ו), נֶהְפַּךְ לִהְיוֹת עַם כֶּבֶד עָוֹן, שֶׁעֲוֹנוֹתָיו רַבִּים וּכְבֵדִים. **זֶרַע מְרֵעִים,** הֵם הָיוּ "זֶרַע בַּרְדָּ ה'" (ישעיה סה,ט), וְנֶהְפְּכוּ לִהְיוֹת רְשָׁעִים. **בָּנִים מַשְׁחִיתִים,** הֵם הָיוּ נִקְרָאִים "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יד,א), וְנֶהְפְּכוּ לִהְיוֹת מַשְׁחִיתִים אֶת דַּרְכָּם. **נִאֲצוּ,**

עטרת מרים

א חֲזוֹן מַרְאִית הַנְּבוּאָה שֶׁל יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ (אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה אַחִים הָיוּ) אֲשֶׁר חָזָה אָז עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה בִּימֵי אַרְבַּעַת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה נִיבָּא עַד שֶׁעָמַד מְנַשֶּׁה וַהֲרָגוּ: ב שִׁמְעוּ שָׁמַיִם מַה שֶּׁאֲנִי מִתְרַעֵם עַל יִשְׂרָאֵל וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר וְלֹא מֵאֵלַי אֲנִי אוֹמֵר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי עַל כָּל הָאוּמּוֹת הַקַּדְמוֹנִים וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי וְלֹא הֵשִׁיבוּ בִּגְמוּלִי: ג הֲלֹא יָדַע מַכִּיר שׁוֹר קֹנֵהוּ אֶת בְּעָלָיו וַחֲמוֹר הַסָּכָל בְּיוֹתֵר יוֹדֵעַ מְקוֹם אֲבוּס שֶׁל בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע לֹא אָבוּ לָדַעַת אוֹתִי, אַף שֶׁהֵמָּה עַמִּי וַאֲנִי בְּעֻזְּרָתָם, עַם כָּל זֶה לֹא הִתְבּוֹנָן לֹא יִתְבּוֹנְנוּ לָדַעַת מַה טּוֹב לָהֶם: ד הוֹי | הַנָּבִיא מִתְאַנֵּחַ וְקוֹבֵל עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מֵאָז גּוֹי קָדוֹשׁ אֵיךְ נֶהְפְּכוּ לִהְיוֹת גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים אֶת דַּרְכָּם אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ הִרְגִּיזוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ פֵּרְשׁוּ לְלֶכֶת אָחוֹר

ה עַל־מֶה תֻּכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־
רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל־לֵבָב דָּוִי: ו מִכַּף־רֶגֶל
וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם פֶּצַע וְחַבּוּרָה
וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא
רֻכְּכָה בַשָּׁמֶן: ז אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם
שְׂרֻפוֹת אֵשׁ אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים
אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה כְּמַהְפֵּכַת זָרִים:
ח וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם
כְּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה: ט לוּלֵי
יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט
כְּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ: י שִׁמְעוּ
דְבַר־יְהוָה קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת
אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה: יא לָמָּה לִּי רֹב־
זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָה שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת
אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים
וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים לֹא חָפָצְתִּי: יב כִּי
תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנַי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם
רְמֹס חֲצֵרָי: יג לֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא
מִנְחַת־שָׁוְא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי

עטרת מרים

לַאֲחוֹרֵיהֶם מֵאֵצֶל הַמָּקוֹם: ה עַל־מֶה תֻּכּוּ עוֹד מֵאַחַר שֶׁעֲדַיִן תּוֹסִיפוּ מוֹסִיפִים סָרָה לְסוּר מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, הֲלֹא כְּבָר כָּל־רֹאשׁ מְזוּמָן לָחֳלִי וְכָל־לֵבָב דַּוָּי וְלָמָּה לֹא תְּבִינוּ: ו מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם מָקוֹם שָׁלֵם מֵאַיִן מַכָּה, אֶלָּא יֵשׁ פֶּצַע מַכָּה פְּתוּחָה בְּמָקוֹם אֶחָד וְחַבּוּרָה חַבָּלָה בְּמָקוֹם אַחֵר וּמַכָּה טְרִיָּה לַחָה וּרְטוּבָה תָּמִיד עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר, הַנְּגָעִים הָאֵלֶּה לֹא־זֹרוּ לֹא פֹּזֵר עֲלֵיהֶם סַמְמָנִים הַמְרַפְּאִים וְלֹא חֻבָּשׁוּ בְּמַטְלִית וְלֹא רֻכְּכָה בַשָּׁמֶן לְרַכְּכָה: ז לָכֵן תִּהְיֶה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ פְּרֵי אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם בְּעֵינֵיכֶם תִּרְאוּ אֵיךְ זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה תִּהְיֶה הָאָרֶץ כְּמַהְפֵּכַת אוֹיְבִים זָרִים שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁים לְהַחֲרִיב הָאָרֶץ: ח וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן רַקָּנִית מִיּוֹשֶׁבֶיהָ כְּסֻכָּה בְכָרֶם שֶׁהַשּׁוֹמֵר אֵינוֹ יוֹשֵׁב בָּהּ בְּעֵת הַבָּצִיר כְּמְלוּנָה סֻכָּה לְלַיְלָה בְּמִקְשָׁה בִּשְׂדֵה קִשָּׁאִים לְשָׁמְרָם מִפְּנֵי הַנְּגָבִים, כְּעִיר נְצוּרָה מֵאוֹיְבִים וּכְשֶׁמִּסְתַּלְּקִים מֵעָלֶיהָ נִשְׁאָרִים הַסּוּכּוֹת רֵיקָן: ט לוּלֵי אִם לֹא הָיָה יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר מַשְׁאִיר לָנוּ שָׂרִיד שְׁאֵרִית כְּמְעָט, כְּסְדֹם הָיִינוּ כֻּלָּנוּ כָּלִים לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ מִבְּלִי שְׁאֵרִית מָה: (בָּזֶה הַשִּׁלּוּם הָעָנְיָן, וּמַתְחִיל עִנְיָן חָדָשׁ, תּוֹכַחַת מְגוּלָּה אוֹדוֹת הַקָּרְבָּנוֹת וְהַמַּעֲשִׂים הַנִּרְצִים אֵצֶל ה׳, אֵיכוּת הַתְּשׁוּבָה וְעַזִּיבַת הַחֵטְא, וְיִמָּשֵׁךְ עַד פְּסוּק כ״א) י שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה קְצִינֵי שָׂרִים הַדּוֹמִים לְשָׂרֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה: יא הוֹאִיל וְאֵינְכֶם שָׂבִים לָמָּה לִּי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָה שָׂבַעְתִּי אֲנִי קָץ בָּהֶם עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים צֹאן פְּטוּמוֹת וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים הַזְּכָרִים מִן הָעִזִּים לֹא חָפָצְתִּי הוֹאִיל וְאֵינְכֶם שָׂבִים: יב כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנַי בְּרֶגֶל, אָז אוֹמֵר לָכֶם מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם רְמֹס לִדְרוֹךְ חֲצֵרָי: יג מִתְּרָה אֲנִי בָּכֶם לֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא שֶׁאֵין בָּהּ תּוֹעֶלֶת כִּי קְטֹרֶת הַעֲלָאַת עָשָׁן עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוֹעֵבָה הִיא לִי בֵּין בְּחֹדֶשׁ וְשַׁבָּת בֵּין בִּימֵי הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר קְרָא מִקְרָא אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ

שי למורא

הִרְגִּיזוּ. **נָזְרוּ אָחוֹר,** פֵּרְשׁוּ מַה׳ לְלֶכֶת לְאָחוֹר, כְּאָדָם שֶׁמְּמָאֵן לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי הַמְדַבֵּר אֵלָיו. ה) **עַל מֶה תֻּכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה,** עַל אוֹתָהּ עֲבֵרָה בְּעַצְמָהּ שֶׁלְּקִיתֶם עָלֶיהָ, עַל הָעֲבֵרָה הַהִיא בְּעַצְמָהּ תּוֹסִיפוּ עוֹד לַעֲשׂוֹת סָרָה לְסוּר מֵאַחֲרֵי הקב״ה וּבְתוֹסֶפֶת אִסּוּר. וְאֵינְכֶם מִתְבּוֹנְנִים לְחַשֵּׁב הֲלֹא בִּשְׁבִילָהּ לְקִינוּ. **כָּל רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל לֵבָב דָּוִי,** הֲלֹא עַל יְדֵי הַהַכָּאָה נִהְיֶה כָּל הָרֹאשׁ חוֹלֶה, וְכָל הַלֵּב בְּמַכְאוֹב. ו) **אֵין בּוֹ מְתֹם,** אֵין בּוֹ תְּמִימוּת וּשְׁלֵמוּת. **פֶּצַע וגו׳,** בְּמָקוֹם אֶחָד יֵשׁ פֶּצַע שֶׁהוּא מִמַּכַּת חֶרֶב, וּבְמָקוֹם אַחֵר חַבּוּרָה וכו׳. **וּמַכָּה טְרִיָּה,** מַכָּה שֶׁהִיא לַחָה תָּמִיד. **לֹא זֹרוּ,** לֹא יוֹעִיל לָהֶם שׁוּם פֹּזֵר שֶׁל אֲבָקוֹת מְרַפְּאוֹת. כְּלוֹמַר, לֹא נִרְפְּאוּ לְשׁוּב בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה. **וְלֹא חֻבָּשׁוּ,** וְלֹא שׂוּם תַּחְבּוֹשׁוֹת. **וְלֹא רֻכְּכָה בַשָּׁמֶן,** וְלֹא רִכּוּךְ עַל יְדֵי שְׁמָנִים. כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ צַד הִרְהוּר תְּשׁוּבָה אֵין בָּהֶם. ז) **אַרְצְכֶם שְׁמָמָה,** לָכֵן תִּהְיֶה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה. **אַדְמַתְכֶם,** פְּרִי אַדְמַתְכֶם. **כְּמַהְפֵּכַת זָרִים,** כְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יָבוֹאוּ אֵלֶיהָ אוֹיְבִים זָרִים וּרְחוֹקִים, שֶׁהֵם מְהַפְּכִים וּמַחֲרִיבִים אֶת הַכֹּל. ח) **כְּסֻכָּה בְכָרֶם,** כְּמוֹ סֻכָּה שֶׁעוֹשִׂים בְּכֶרֶם לְשָׁמְרוֹ עַד עֵת הַבָּצִיר, וְאַחַר הַבָּצִיר מְנִיחִים אוֹתָהּ רֵיקָנִית. **כְּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה,** כְּמוֹ מַחֲסֶה שֶׁעוֹשִׂים לְלִינַת הַשּׁוֹמֵר בִּשְׂדֵה הַקִּשּׁוּאִים, כִּי אֶת הַקִּשּׁוּאִים שׁוֹמְרִים בְּעִקֵּר בַּלַּיְלָה מִפְּנֵי הַנְּגָבִים וְלֹא מִפְּנֵי הָעוֹפוֹת כִּי קָשִׁים הֵם לַאֲכִילַת הָעוֹפוֹת. אֲבָל הַכֶּרֶם שׁוֹמְרִים גַּם בַּיּוֹם מִפְּנֵי הָעוֹפוֹת. **כְּעִיר נְצוּרָה,** כְּעִיר שֶׁצָּרוּ עָלֶיהָ וְעָשׂוּ סְבִיבוֹת סָבִיב לָהּ בִּשְׁבִיל הַחַיָּלִים שֶׁמִּסְתַּתְּרִים בָּהֶם, וּכְשֶׁמִּסְתַּלְּקִים מִשָּׁם הֲרֵי הֵם מַנִּיחִים אֶת הַסֻּכּוֹת וְהוֹלְכִים. ט) **לוּלֵי ה׳ צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט,** אִם לֹא הָיָה הקב״ה מַשְׁאִיר לָנוּ בְּחַסְדּוֹ שְׁאֵרִית בְּחֶשְׁבּוֹן הַמְּעָט. **כְּסְדֹם הָיִינוּ וגו׳,** הָיִינוּ רְאוּיִים לִהְיוֹת כְּלִים כְּסְדֹם וַעֲמוֹרָה מִבְּלִי שְׁאֵרִית. י) **קְצִינֵי סְדוֹם,** שָׂרִים שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם כְּסְדֹם. יא) **לָמָּה לִּי רֹב זִבְחֵיכֶם,** כִּי לֹא צִוִּיתִי אֶתְכֶם עֲלֵיהֶם אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתְּזִכִּירוּנִי וְתַעֲלוּנִי עַל לְבַבְכֶם תָּמִיד וְלֹא תֶּחֱטְאוּ. **מְרִיאִים,** בְּהֵמוֹת פְּטוּמוֹת וּשְׁמֵנוֹת. **וְעַתּוּדִים,** עִזִּים וְזְכָרִים. **לֹא חָפָצְתִּי,** הוֹאִיל וְאֵינְכֶם שָׂבִים אֵלַי. יב) **לֵרָאוֹת פָּנַי,** בַּעֲלִיתְכֶם לְרֶגֶל. **רְמֹס חֲצֵרָי,** לִדְרוֹךְ בְּרַגְלֵיכֶם כְּאִלּוּ בְּרִמִּיסָה. יג) **מִנְחַת שָׁוְא,** כִּי הוֹאִיל וְאֵינָהּ לִי לְרָצוֹן, הֲרֵי הִיא מִנְחַת שָׁוְא, כִּי אֵין בָּהּ תּוֹעֶלֶת. **קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה,** הַקְּטֹרֶת קֹמֶץ מִן הַמִּנְחָה נֶחֱשֶׁבֶת לִי כְּתוֹעֵבָה. **חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא,** בֵּין בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ בֵּין בְּשַׁבָּת בֵּין בִּימֵי הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ מִקְרָא קֹדֶשׁ,

חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרָא מִקְרָא לֹא־אוּכַל אָוֶן
וַעֲצָרָה: יד חָדְשֵׁיכֶם וּמֹועֲדֵיכֶם שָׂנְאָה
נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא:
טו וּבְפָרְשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם
גַּם כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם
דָּמִים מָלֵאוּ: טז רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ
מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵעַ:
יז לִמְדוּ הֵיטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ
חָמוֹץ שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה:
יח לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְהוָה אִם־יִהְיוּ
חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם־
יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ: יט אִם־
תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ:
כ וְאִם־תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי
פִי יְהוָה דִּבֵּר: כא אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה
קִרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֵאתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין
בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים: כב כַּסְפֵךְ הָיָה
לְסִיגִים סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם: כג שָׂרַיִךְ
סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַנָּבִים כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד
וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב

שי למורא

וְאַתֶּם נֶעֱצָרִים לְפָנַי בַּהֲבָאת קָרְבָּנוֹת. **לֹא אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה,** לֹא אוּכַל לִסְבֹּל הָאָוֶן שֶׁבִּלְבַבְכֶם לַעֲבוֹדָה־זָרָה בְּיַחַד עִם הָעֲצָרָה שֶׁאַתֶּם מִתְאַסְּפִים לְפָנַי. יד) **חָדְשֵׁיכֶם וּמֹועֲדֵיכֶם,** כְּלוֹמַר, זִבְחֵי חָדְשֵׁיכֶם וְזִבְחֵי מוֹעֲדֵיכֶם. **לָטֹרַח,** כְּאִלּוּ הָיוּ מַשָּׂא כָּבֵד וְטִרְחָה לָשֵׂאת אוֹתָם. **נִלְאֵיתִי,** כְּמוֹ "נִגְעָתִי". טו) **וּבְפָרְשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם,** לְשׁוֹן תְּפִלָּה הוּא, כְּמוֹ "אֶפְרֹשׂ אֶת כַּפַּי אֶל ה'" (שמות ט,כט). **דָּמִים,** רְצִיחָה. טז) **רַחֲצוּ וגו',** עֶשֶׂר אַזְהָרוֹת שֶׁל לְשׁוֹן תְּשׁוּבָה יֵשׁ כָּאן (רַחֲצוּ, הִזַּכּוּ, הָסִירוּ, חִדְלוּ, לִמְדוּ, דִּרְשׁוּ, אַשְּׁרוּ, שִׁפְטוּ, רִיבוּ, לְכוּ), כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת יְמֵי הַתְּשׁוּבָה, וּכְנֶגֶד עֲשָׂרָה פְּסוּקֵי מַלְכֻיּוֹת, וַעֲשָׂרָה פְּסוּקֵי זִכְרוֹנוֹת, וַעֲשָׂרָה פְּסוּקֵי שׁוֹפְרוֹת. **רַחֲצוּ,** כְּלוֹמַר, הָסִירוּ כִּתְמֵי הֶעָוֹן בִּתְשׁוּבָה. יז) **לִמְדוּ הֵיטֵב,** לִמְדוּ לְהֵיטִיב מַעֲשֵׂיכֶם. **דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט,** לִדְרֹשׁ עַד שֶׁיֵּצֵא מִשְׁפַּט אֱמֶת. **אַשְּׁרוּ חָמוֹץ,** יַשְּׁרוּ גָּזוּל, כְּלוֹמַר, לְהָשִׁיב הַגְּזֵלָה. **שִׁפְטוּ יָתוֹם,** דִּינוּ מִשְׁפַּט יָתוֹם, שֶׁאֵין לוֹ עוֹזֵר. **רִיבוּ אַלְמָנָה,** שֶׁאִם בָּא לְפָנֶיךָ מִשְׁפַּט אַלְמָנָה וְהוֹצֵאתוֹ לַאֲמִתּוֹ, עָדַיִן לֹא יָצָאתָ יְדֵי חוֹבְךָ עַד שֶׁתָּרִיב בַּעֲדָהּ לְבַעַל הַדִּין שֶׁכְּנֶגְדָּהּ וְתוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ אֶת שֶׁהוּא חַיָּב לָהּ. יח) **לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה,** בּוֹאוּ בְּזְרִיזוּת לָשׁוּב אֶל ה' וְיִתְבָּרֵר לָנוּ כַּמָּה תִּקְוָה גְּדוֹלָה נָתַן לָנוּ. **כַּשָּׁנִים,** כְּאֹדֶם חוּט הַשָּׁנִי. **כַתּוֹלָע,** מִין גַּרְעִינִים שֶׁצּוֹבְעִים בָּהֶם צֶבַע אָדֹם, וְיֵשׁ תּוֹלַעַת בְּכָל גַּרְעִין. **כַּצֶּמֶר,** כְּמוֹ צֶמֶר לָבָן וְנָקִי. יט) **אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם,** אִם תִּרְצוּ לִהְיוֹת נִכְנָעִים לִי לִשְׁמֹעַ בְּקוֹלִי. **תֹּאכֵלוּ,** כְּלוֹמַר, וְלֹא הַזָּרִים הָאוֹיְבִים. כ) **חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ,** תִּהְיוּ נֶאֱכָלִים עַל יְדֵי הַחֶרֶב. כא) **לְזוֹנָה,** תּוֹעָה מַעַל אֱלֹהֶיהָ. **קִרְיָה נֶאֱמָנָה וגו',** יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיְתָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה לַה' אֱלֹהֶיהָ, וְהָיְתָה מְלֵאָה מִשְׁפַּט צֶדֶק, וְעַתָּה נֶהְפְּכוּ אֲנָשֶׁיהָ לִהְיוֹת מְרַצְּחִים. כב) **לְסִיגִים,** פְּסֹלֶת שֶׁל כֶּסֶף נָתְנוּ בַּמָּקוֹם כֶּסֶף. **סָבְאֵךְ,** יֵינֵךְ וּמַשְׁקֶיךָ מְשֻׁבָּרִים שֶׁלָּךְ. **מָהוּל בַּמָּיִם,** מְעֹרָב בְּמַיִם לְהַטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת. כג) **סוֹרְרִים,** סָרִים מֵהַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה. **וְחַבְרֵי גַנָּבִים,** וּמִתְחַבְּרִים עִם גַּנָּבִים. **כֻּלּוֹ,** כֻּלָּם כְּאֶחָד. **וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים,** הָאֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ, הַצְדִּיקֵנִי הַיּוֹם בְּדִינִי, וּלְמָחָר אַצְדִּיקְךָ בְּדִינְךָ. הֲרֵי שֶׁכֻּלָּם רוֹדְפִים תַּשְׁלוּם גְּמוּלִים. **יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ,** לֹא יִשְׁפְּטוּ לְהַצִּילוֹ מִן הָעוֹשְׁקִים אוֹתוֹ. **וְרִיב אַלְמָנָה לֹא יָבוֹא אֲלֵיהֶם,** כְּשֶׁאַלְמָנָה פּוֹנֶשֶׁת יָתוֹם שֶׁיּוֹצֵא מֵהַשּׁוּפֵט וְלֹא הוֹעִיל כְּלוּם,

עטרת מרים

מִקְרָא קֹדֶשׁ, וְאַתֶּם נֶעֱצָרִים לְפָנַי בַּהֲבָאת קָרְבָּנוֹת **לֹא־אוּכַל** לִסְבֹּל הָאָוֶן **וַעֲצָרָה** עַכְבָּה שֶׁאַתֶּם נֶעֱצָרִים לְפָנַי: יד זִבְחֵי **חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח** לִגְיעָה **נִלְאֵיתִי** אֲנִי עָיֵף **נְשֹׂא** לִסְבֹּל אוֹתָם: טו **וּבְפָרְשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם** בְּעֵת הַתְּפִלָּה **אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ** לְפִי שֶׁיְּדֵיכֶם **דָּמִים** נִקִּיִּים **מָלֵאוּ:** טו **רַחֲצוּ** הָסִירוּ כִּתְמֵי הֶעָוֹן בִּתְשׁוּבָה **הִזַּכּוּ** הַרְבּוּ זְכוּת **הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי** לְפִי שֶׁרוֹעַ מַעַלְלֵי גֶבֶר עוֹמְדִים מוּל ה' לְקַטְרֵג עָלָיו **חִדְלוּ** מִנְּעוּ **הָרֵעַ** מִלְּהָרַע אִישׁ לְאָחִיו: יז **לִמְדוּ הֵיטֵב** לְהֵיטִיב מַעֲשֵׂיכֶם **דִּרְשׁוּ** חִקְרוּ **מִשְׁפָּט** לָדַעַת הַדִּין עִם מִי, **אַשְּׁרוּ** יַשְּׁרוּ **חָמוֹץ** אֶת הַגָּזוּל, **שִׁפְטוּ** מִשְׁפַּט **יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה** כִּי הֵם הָעֲשׁוּקִים בְּרוּב: מַדּוּעַ אֵינְכֶם שָׁבִים אֶל ה' כַּאֲשֶׁר הוֹרִיתִיכֶם? יח **לְכוּ** זְרִזוּ **נָא אֶתְכֶם וְנִוָּכְחָה** לָדַעַת מִי סָרַח עַל מִי וּמַדּוּעַ תִּרְאֲנוּ וְתִירְאוּ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה **יֹאמַר יְהוָה,** הֲלֹא גַּם **אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים** כְּחוּטִים בְּצֶבַע אָדוֹם **כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ** אוֹתָם, גַּם **אִם** עֲוֹנוֹתֵיכֶם **יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע** הַשָּׁנִי, שֶׁבּוֹ צוֹבְעִים צֶבַע אָדוֹם חָזָק **כַּצֶּמֶר יִהְיוּ:** יט **אִם־תֹּאבוּ** תִּרְצוּ **וּשְׁמַעְתֶּם** בְּקוֹלִי, אָז **טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ:** כ **וְאִם־תְּמָאֲנוּ** אִם תִּהְיוּ מְמָאֲנִים לִשְׁמוֹעַ אֲמָרַי **וּמְרִיתֶם** וַתַּמְרוּ פִּי, **חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר:** כא הַנְּבִיא מִתְאוֹנֵן לוֹמַר **אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה** הַמִּשְׁכֶּרֶת בְּבַעְלָהּ **קִרְיָה נֶאֱמָנָה** יְרוּשָׁלַיִם עִיר אֱמוּנָה **מְלֵאתִי** מֵעוֹלָם **הָיְתָה** מְלֵאָה **מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ** הִתְמִיד בָּהּ **וְעַתָּה** נֶהְפְּכוּ אֲנָשִׁים לִהְיוֹת **מְרַצְּחִים:** כב **כַּסְפֵךְ** שֶׁל כֶּסֶף **הָיָה לְסִיגִים** לְתַעֲרוֹבֶת נְחֹשֶׁת בְּכֶסֶף לְהוֹנוֹת בָּהֶם, **סָבְאֵךְ** הַמַּשְׁקֶה שֶׁעָקַר הַנָּאתוֹ לְשִׁכָּרוֹן **מָהוּל** מָזוּג **בַּמָּיִם:** כג **שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים** וּמְעַוְּתִים הַיָּשָׁר **וְחַבְרֵי** וּמִתְחַבְּרִים עִם **גַּנָּבִים** כִּי הַגַּנָּבִים חוֹלְקִים עִמָּהֶם לְפִיכָךְ לֹא יֵיסְרוּ אוֹתָם, **כֻּלּוֹ** לְקַבֵּל כְּלַל הַשָּׂרִים **אֹהֵב** וּמַטִּים הַמִּשְׁפָּט **וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים** תַּשְׁלוּמִים, כְּגוֹן תְּזַכֵּנִי בְּדִינִי וַאֲשַׁלֵּם לְךָ בְּדִינְךָ **יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ**

אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם: כר לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרָי וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי: כה וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ וְאָסִירָה כָּל־בְּדִילָיִךְ: כו וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה: כז צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה:

עטרת מרים

מִן הָעוֹשְׁקִים אוֹתוֹ וְרִיב אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם כִּי יוֹדֵעַת שֶׁלֹּא תוֹעִיל: כר לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר חוֹזֵק של יִשְׂרָאֵל הוֹי שֵׁם קְרִיאָה אֶנָּחֵם מִצָּרַי על הַכַּעַס שֶׁהִכְעִיסוּנִי בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי: כה וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ לְהַכּוֹתֵךְ פַּעַם אַחַר פַּעַם עַד וְאֶצְרֹף אָסִיר וַאֲכַלֶּה מִמְּךָ כַּבֹּר כְּבוֹרִית הַמְנַקָּה הַכֶּסֶף מִפְּתָמָיו סִיגָיִךְ הַפּוֹשְׁעִים שֶׁהֵם הַפִּיג מִתַּעֲרוֹבֶת עִם הַכְּשֵׁרִים וְאָסִירָה כָּל־בְּדִילָיִךְ בְּדִיל הַמְעוֹרָב בַּכֶּסֶף, כְּלוֹמַר הָרְשָׁעִים שֶׁבָּךְ: כו וְאָשִׁיבָה אַעֲמִיד עָלַיִךְ שֹׁפְטַיִךְ כְּשֵׁרִים בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ כְּבָרִאשׁוֹנָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה מֵאָז וְיֹעֲצַיִךְ בְּדְבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ קִרְיָה נֶאֱמָנָה בְּדְבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם: כז צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט שֶׁיַּעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל תִּפָּדֶה מֵעֲוֹנוֹתֶיהָ וְשָׁבֶיהָ עוֹשֵׂי תְשׁוּבָה בִּצְדָקָה על יְדֵי שֶׁיְּצַדִּיקוּ מַעֲשֵׂיהֶם נֶגֶד קוֹנָם וּבוֹרְאָם:

שי למורא

הַרֵי הִיא חוֹזֶרֶת לַאֲחוֹרֶיהָ, וְאוֹמֶרֶת, וּמַה זֶּה שֶׁהוּא אִישׁ לֹא הוֹעִיל כְּלוּם, אֲנִי לֹא כָּל־שֶׁכֵּן. כד) **אָבִיר יִשְׂרָאֵל,** תְּקִפּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **הוֹי,** לְשׁוֹן קְרִיאָה וְהַכְרָזָה. כה) **וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ,** אָשִׁיב לְהַכּוֹת מַכָּה אַחַר מַכָּה עַד כְּלוֹת הַפּוֹשְׁעִים. **וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ,** אָסִיר מִמְּךָ אֶת הַסִּיגִים כְּמוֹ שֶׁמַּסִּירִים כִּתְמֵי הַבֶּגֶד עַל יְדֵי בֹּרִית. **וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ,** וְאַפְרִיד אֶת הַבְּדִיל הַמְעֹרָב בַּכֶּסֶף, כְּלוֹמַר, הָרְשָׁעִים שֶׁבָּךְ. כו) **בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה,** עַל יְדֵי שֶׁיִּהְיוּ בָּהּ עוֹשֵׂי מִשְׁפָּט צֶדֶק, תִּפָּדֶה מֵעֲוֹנוֹתֶיהָ. **וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה,** הַשָּׁבִים שֶׁיָּשׁוּבוּ אֶל צִיּוֹן מִן הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר נָפוֹצוּ שָׁמָּה, יִהְיֶה בִּזְכוּת שֶׁיָּשׁוּבוּ לִהְיוֹת אַנְשֵׁי אֱמֶת וּצְדָקָה.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

כג וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר: כד אֲדֹנָי
יֱהוִה אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־
גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ:
כה אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן: (לוי)
כו וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לְךָ אַל־תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי
עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה: כז עֲלֵה | רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא
עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה
בְעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: כח וְצַו
אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי
הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
תִּרְאֶה: כט וַנֵּשֶׁב בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר: פ
ד א וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת
לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם: ב לֹא תֹסִפוּ
עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ
מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם: ג עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת אֵת
אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ
אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ: ד וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: (ישראל) ה רְאֵה | (ישראל)
לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי
יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם
בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ו וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי
הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר
יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק
עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה: ז כִּי מִי־גוֹי
גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה
אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו: ח וּמִי גּוֹי גָּדוֹל
אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:

אגרות קודש

ב״ה, ט״ו מנחם אב, ה׳תשכ״ב
ברוקלין, נ. י.

הוו״ח אי״א נו״מ עוסק בצ״צ בעל מדות תרומיות
ענף עץ אבות וכו׳ מהרש״ז שי׳

שלום וברכה!

לפלא שלא שמעתי מכ׳ זה זמן כביר, ובפרט שתקותי שראה מי מאנ״ש במקומות שביקר. ברם קבלתי ממנו פ״ש בעקיפין ע״י המתועדים אתו בכפר חב״ד וגם על ידי הרב ש. א. קזרנובסקי שי׳, אבל כמובן שאין זה מרווה הצמאון.

מוסג״ב העתק ממכתבי שאולי יענין לכ׳, וגם קטע משיחת התועדות יב-יג תמוז.

בכבוד ובברכה

מ. שניאורסאהן

פרק שלישי משנה א

עֲקַבְיָא בֶן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר, הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה. דַּע, מֵאַיִן בָּאתָ, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. מֵאַיִן בָּאתָ, מִטִּפָּה סְרוּחָה. וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

נקודות משיחות קודש

לאחר דברי המשנה "הסתכל בשלושה דברים", מפרטת המשנה את שלושת הדברים - "דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון".

נשאלת השאלה: "מניינא למה לי?"[1], לשם מה צריך להודיע מראש את מספר הדברים? ואף אם נאמר כי יש חשיבות בידיעת המספר - הלוא המשנה עצמה מפרטת ומונה את הדברים שבהם צריך להסתכל והכל רואים כי שלשה הם!

אחד הביאורים הוא:

אמירת המשנה "הסתכל בשלושה דברים" היא ענין העומד בפני עצמו גם בלי הפירוט שבהמשך. כלומר, באומרה "הסתכל בשלושה דברים" רומזת המשנה לשלושה דברים יסודיים, שעל־ידי הסתכלות בהם - "אין אתה בא לידי עבירה".

מה הם שלושת הדברים?

ההתבוננות הראשונה צריכה להיות במאמר רז"ל[2], "אני נבראתי לשמש את קוני". בשלב ראשון אנו רואים רק שני "דברים": א) האדם ("אני"), ב) הקב"ה ("קוני"). אומרת לנו משנתנו כי אין די בהתבוננות בשני דברים אלה ומוכרחים ל"הסתכל בשלושה דברים". דהיינו, בנוסף על מציאות האדם ומציאות הקב"ה, עליו להתבונן גם במציאות העולם אשר נברא על־ידי הקב"ה כדי שבו ועל־ידו יעבוד האדם את הקב"ה ("לשמש את קוני").

תכלית בריאת העולם וירידת הנשמה למטה, בעולם הזה התחתון, היא להשלים את הכוונה האלוקית - "נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים"[3]. יהודי בעבודתו מזכך את הגוף והנפש הבהמית וגם את חומריות העולם ועל־ידי־זה הוא עושה לקב"ה "דירה".

על כן נחוצה הסתכלות ב"שלושה דברים": לא מספיק שהאדם עושה את גופו הגשמי ("אני") "דירה" לקב"ה; עליו לעשות גם מהעולם הזה התחתון "דירה" לו יתברך.

ומזה שלמען מטרה זו - העבודה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים - כדאית היתה ירידת הנשמה למטה[4], למדים אנו את גודל המעלה שב"ירידה" זו, עד כדי כך, שגם הנשמה עצמה מתעלית על ידי גילוי עצמותו של הקב"ה ("דירה לו יתברך"), ו"עליה" זו מונעת ממנה את האפשרות של עשיית חטא - "אין אתה בא לידי עבירה"!

(ספר־השיחות ה'תנש"א, כרך ב)

דרך נוספת - על־פי חסידות - לבאר פיסקה זו (כענין בפני עצמו):

בהסבר המושג "עבירה" מבואר בחסידות שזהו על־דרך "העברה" מרשות לרשות. כשאדם עובר על רצון ה', הרי הוא "מעביר" את מה שהיה קודם לכן ברשות הקדושה [=רשות־היחיד, "יחידו של עולם" - הקב"ה] לרשות הסטרא־אחרא [=רשות הרבים, שכן הסטרא־אחרא הוא מקום של פירוד וריבוי]. כדי למנוע אפשרות של "עבירה" כזו, על האדם להיות חדור בענין "אחדות ה'" - שאין עוד "רשות" מלבד רשותו של הקב"ה ("אין עוד מלבדו").

זהו אפוא תוכן דברי המשנה - "הסתכל בשלושה דברים":

מבואר בכמה מקומות ששלימות האחדות היא דוקא במספר שלוש.

יחיד (מספר אחד) אינו מבטא אחדות - משום שכל עוד אין מציאות שנייה, אחדותו (של היחיד) טרם הועמדה במבחן ואי־אפשר לכנותה עדיין - "אחדות".

כשיש שני דברים המנגדים זה לזה, בוודאי שאין להחשיב זאת לאחדות.

אחדות אמיתית היא כאשר יש שני דברים שונים ונפרדים זה מזה ובכל־זאת שניהם מסכימים זה לזה ושרויים באחדות זה עם זה. החיבור והצירוף בין שני הדברים הוא מציאות חדשה, מציאות שלישית. נמצא כי דוקא המספר שלוש מבטא אחדות באופן השלם ביותר.

בדומה לכך אנו מוצאים בענין "שני כתובים המכחישים זה את זה - עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם". כלומר, ההסכמה בין שני הכתובים נפעלת על ידי "כתוב שלישי" המכריע ביניהם.

כך גם לגבי בריאת העולם: ביום הראשון נאמר "יום אחד" שכן אז היה הקב"ה "יחיד בעולמו". ביום השני לא נאמר "כי טוב" לפי שבו נבראה המחלוקת. דוקא ביום השלישי נאמר פעמיים "כי טוב", כי המספר שלוש שולל מחלוקת ופועל אחדות.

זאת אפוא כוונת משנתנו - "הסתכל בשלושה דברים": כאשר מתבוננים בכל שלושת הדברים - רואים ומבינים כי מציאות העולם אינה סותרת למציאות ה', אלא להיפך, "בארץ מתחת" נרגש ש"אין עוד" (מלבדו יתברך) - אזי, "אין אתה בא לידי עבירה".

(ספר־השיחות ה'תשמ"ט)

---

1. לשון הש"ס שבת עג, ב. ועוד. **2.** קידושין פב, ב. **3.** ראה תניא פרק לו. מדרש־תנחומא נשא טז. **4.** "כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל" (תניא פרק לז).

לוח זמנים לשבוע פרשת דברים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:59	6:03	8:43	8:46	9:21	9:23	10:31	10:32	13:21	13:20	19:34	19:29	20:02	19:57	19:10	20:08
חיפה (ק)	5:56	6:00	8:40	8:43	9:19	9:20	10:29	10:30	13:20	13:19	19:40	19:34	20:05	19:59	19:05	20:10
ירושלים (ק)	5:56	6:00	8:41	8:43	9:19	9:20	10:29	10:30	13:19	13:18	19:39	19:33	20:02	19:56	18:54	20:07
תל אביב (ק)	5:58	6:02	8:42	8:44	9:20	9:22	10:30	10:31	13:21	13:20	19:36	19:30	20:04	19:58	19:11	20:09
אוסטריה, וינה (ק)	5:33	5:41	8:18	8:24	9:15	9:18	10:31	10:33	13:38	13:37	20:27	20:18	21:06	20:55	20:01	21:11
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:18	7:12	9:12	9:09	9:50	9:47	10:44	10:41	12:56	12:56	17:36	17:41	18:04	18:09	17:22	18:20
אוקראינה, אודסה (ק)	5:41	5:49	8:26	8:32	9:20	9:23	10:36	10:38	13:40	13:39	20:25	20:16	21:01	20:52	19:59	21:06
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:08	5:16	7:53	7:59	8:49	8:53	10:06	10:08	13:12	13:11	20:01	19:51	20:39	20:29	19:35	20:44
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:18	5:26	8:02	8:08	9:00	9:03	10:16	10:18	13:23	13:22	20:13	20:04	20:52	20:41	19:47	20:57
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:37	5:46	8:20	8:27	9:22	9:26	10:40	10:42	13:49	13:48	20:45	20:34	21:26	21:14	20:18	21:31
אוקראינה, קייב (ק)	5:29	5:38	8:11	8:19	9:14	9:18	10:32	10:35	13:42	13:40	20:38	20:28	21:19	21:07	20:11	21:24
איטליה, מילאנו (ק)	6:10	6:17	8:56	9:01	9:48	9:51	11:03	11:05	14:06	14:05	20:50	20:42	21:24	21:14	20:25	21:29
אקוואדור, קיטו (ח)	6:17	6:16	8:47	8:46	9:17	9:16	10:19	10:18	12:50	12:50	18:23	18:23	18:46	18:45	18:05	18:54
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:45	7:39	9:44	9:41	10:20	10:17	11:15	11:13	13:30	13:29	18:16	18:20	18:43	18:47	18:02	18:58
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:49	8:42	10:38	10:35	11:19	11:15	12:11	12:08	14:21	14:21	18:54	18:59	19:25	19:30	18:40	19:42
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:09	6:14	8:55	8:58	9:39	9:41	10:51	10:52	13:48	13:47	20:16	20:09	20:47	20:39	19:52	20:52
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:55	6:01	8:41	8:45	9:26	9:29	10:39	10:41	13:37	13:36	20:08	20:01	20:40	20:32	19:44	20:45
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:56	6:01	8:42	8:45	9:27	9:29	10:40	10:41	13:38	13:37	20:09	20:01	20:41	20:33	19:44	20:46
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:28	6:34	9:14	9:18	10:01	10:04	11:15	11:16	14:14	14:13	20:48	20:41	21:22	21:13	20:24	21:27
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:42	6:46	9:26	9:28	10:03	10:04	11:12	11:13	14:01	14:00	20:13	20:08	20:40	20:34	19:51	20:45
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:06	6:10	8:51	8:53	9:30	9:32	10:41	10:41	13:32	13:31	19:50	19:44	20:19	20:13	19:27	20:24
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:49	6:51	9:31	9:32	10:06	10:07	11:14	11:15	14:00	13:59	20:05	20:01	20:31	20:27	19:44	20:37
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:50	5:56	8:36	8:39	9:22	9:24	10:35	10:36	13:33	13:32	20:05	19:58	20:38	20:30	19:41	20:43
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:20	6:26	9:06	9:10	9:51	9:53	11:04	11:05	14:02	14:00	20:32	20:24	21:04	20:56	20:08	21:09
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:47	5:53	8:33	8:37	9:20	9:22	10:33	10:35	13:32	13:31	20:05	19:58	20:39	20:30	19:41	20:43
בוליביה, לה-פס (ח)	6:56	6:53	9:15	9:13	9:45	9:44	10:45	10:43	13:09	13:08	18:21	18:23	18:45	18:47	18:05	18:56
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:11	6:20	8:52	9:00	9:57	10:02	11:16	11:18	14:27	14:25	21:25	21:14	22:07	21:55	20:58	22:12
בלגיה, בריסל (ק)	6:13	6:22	8:54	9:02	9:58	10:03	11:16	11:19	14:27	14:25	21:24	21:13	22:05	21:54	20:57	22:10
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:40	6:36	8:52	8:50	9:25	9:22	10:22	10:20	12:43	12:42	17:50	17:53	18:11	18:13	17:34	18:23
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:27	6:23	8:40	8:38	9:12	9:10	10:10	10:08	12:31	12:30	17:35	17:37	18:00	18:02	17:19	18:12
בריטניה, לונדון (ק)	5:28	5:37	8:09	8:17	9:15	9:19	10:33	10:36	13:45	13:43	20:46	20:35	21:26	21:14	20:22	21:32
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:29	5:39	8:05	8:16	9:20	9:24	10:39	10:42	13:54	13:52	21:00	20:48	21:46	21:32	20:35	21:51
גרמניה, ברלין (ק)	5:30	5:40	8:09	8:18	9:19	9:24	10:38	10:41	13:51	13:50	20:55	20:44	21:38	21:25	20:28	21:43
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:58	6:07	8:40	8:48	9:43	9:47	11:00	11:02	14:09	14:08	21:04	20:54	21:45	21:33	20:38	21:50
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:45	6:41	8:54	8:52	9:27	9:25	10:24	10:22	12:43	12:43	17:49	17:52	18:08	18:11	17:33	18:20
הודו, מומבאי (ח)	6:16	6:18	8:56	8:57	9:28	9:29	10:35	10:35	13:17	13:16	19:13	19:10	19:38	19:34	18:52	19:44
הודו, פונה (ח)	6:13	6:15	8:52	8:53	9:25	9:25	10:31	10:32	13:13	13:12	19:08	19:05	19:33	19:29	18:48	19:39
הונגריה, בודפשט (ק)	5:25	5:32	8:09	8:15	9:05	9:09	10:21	10:23	13:27	13:25	20:14	20:05	20:52	20:42	19:48	20:57
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:59	5:05	7:45	7:49	8:30	8:33	9:44	9:45	12:42	12:41	19:14	19:06	19:46	19:38	18:50	19:51
יוון, אתונה (ק)	6:30	6:35	9:16	9:19	9:59	10:01	11:11	11:12	14:06	14:05	20:32	20:25	21:02	20:55	20:08	21:08
מולדובה, קישינב (ק)	5:47	5:55	8:32	8:38	9:27	9:30	10:43	10:45	13:48	13:46	20:34	20:25	21:11	21:01	20:08	21:16

לוח זמנים לשבוע פרשת דברים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:13	6:15	8:53	8:54	9:25	9:26	10:32	10:32	13:14	13:13	19:11	19:07	19:35	19:32	18:50	19:41
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:45	7:37	9:25	9:21	10:08	10:04	10:59	10:56	13:06	13:05	17:27	17:34	18:01	18:07	17:15	18:20
נפאל, קטמנדו (ח)	5:28	5:31	8:11	8:13	8:47	8:48	9:56	9:56	12:43	12:42	18:51	18:47	19:18	19:13	18:29	19:24
סין, בייג'ין (ח)	5:15	5:20	8:01	8:05	8:45	8:48	9:58	10:00	12:56	12:55	19:25	19:18	19:57	19:50	18:59	20:02
סינגפור, סינגפור (ח)	7:06	7:05	9:36	9:36	10:06	10:06	11:09	11:08	13:41	13:40	19:16	19:15	19:39	19:38	18:57	19:47
פולין, ורשא (ק)	5:01	5:10	7:40	7:49	8:49	8:54	10:08	10:11	13:21	13:19	20:22	20:11	21:06	20:53	19:55	21:11
פרו, לימה (ח)	6:26	6:24	8:48	8:47	9:18	9:17	10:18	10:17	12:44	12:44	18:03	18:04	18:26	18:27	17:45	18:36
צרפת, ליאון (ק)	6:27	6:34	9:12	9:17	10:05	10:08	11:20	11:22	14:23	14:22	21:06	20:57	21:42	21:33	20:41	21:47
צרפת, פריז (ק)	6:27	6:36	9:11	9:18	10:10	10:14	11:27	11:29	14:34	14:33	21:27	21:17	22:05	21:54	21:01	22:09
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:53	5:53	8:26	8:26	8:56	8:55	9:59	9:59	12:33	12:32	18:12	18:10	18:35	18:33	17:53	18:42
קנדה, טורונטו (ק)	6:10	6:16	8:55	9:00	9:44	9:47	10:59	11:00	14:00	13:58	20:40	20:32	21:11	21:02	20:15	21:16
קנדה, מונטריאול (ק)	5:41	5:48	8:27	8:32	9:19	9:22	10:34	10:36	13:37	13:36	20:20	20:11	20:55	20:45	19:55	20:59
קפריסין, לרנקה (ק)	5:57	6:01	8:42	8:45	9:22	9:24	10:33	10:34	13:26	13:25	19:46	19:40	20:15	20:09	19:23	20:20
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:10	5:21	7:40	7:54	9:04	9:09	10:25	10:28	13:42	13:40	20:53	20:41	21:41	21:27	20:25	21:47
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:39	4:51	7:02	7:20	8:35	8:41	9:56	10:00	13:15	13:14	20:34	20:21	21:21	21:05	20:06	21:26
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	5:03	5:11	7:48	7:54	8:43	8:46	9:59	10:01	13:04	13:03	19:51	19:42	20:28	20:18	19:25	20:33
שוויץ, ציריך (ק)	6:07	6:15	8:52	8:58	9:47	9:51	11:03	11:06	14:09	14:08	21:01	20:51	21:34	21:23	20:35	21:38
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:03	6:04	8:40	8:41	9:12	9:12	10:17	10:17	12:56	12:55	18:45	18:43	19:09	19:06	18:25	19:16

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00692
04/08/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים